JUHLAJULKAISU

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

1898 · 22/10 · 1948

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

TOIMITUSKUNTA:

AARNE REKOLA
V. MERIKOSKI
TAUNO TIRKKONEN
ILMARI MELANDER

TYRVÄÄN KIRJAPAINO OY - VAMMALA 1948
ISSN 0356-7222
ISBN 978-951-855-702-2 (PDF)

I

HISTORIALLISIA KATSAUKSIA

A. K. Ikkala

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen 50-vuotistaipaleelta

Vaikka meidän on juridisen henkilön käsitettä analysoidessamme jätettävä syrjään tuollaiseen henkilöön kunakin ajankohtana vaikuttava inhimillinen panos, on kuitenkin tähdennettävä, että juridisenkin henkilön tosiasiallisen elämän luo ihminen toiminnallaan. Sellaisenkin oikeushenkilön kuin rekisteröidyn aatteellisen yhdistyksen elämä kutoutuu sen piirissä kulloinkin työskentelevien yksilöitten työstä ja toiminnasta. Yksilöt uhraavat työtä ja näkevät vaivaa yhdistyksen hyväksi, kuka enemmän kuka vähemmän ja kukin oman aikansa, sekä poistuvat tai loitontuvat vuorollaan jättäen toisten yksilöitten tehtäväksi heidän jälkeensä jatkaa työskentelyä yhdistyksen työsaroilla. Näin sukupolvi sukupolvelta toimii samat tarkoitusperät päämääränään, rakentaen kerros kerrokselta yhteistä rakennusta, jonka sivulliset näkevät silmäinsä edessä, vaikka ehkä eivät sillä hetkellä tule ajatelleeksi, miten monen yksityisen henkilön työtä se on. Menneinä vuosikymmeninä ovat Suomalaisen lakimiesyhdistyksenkin rakentaneet sen jäsenet lisäten siihen kappaleen kerrallaan ja siten kehittäneet sellaisen voimakkaan tieteellisen järjestön, jollaisena yhdistyksemme meidän päivinämme keskuudessamme vaikuttaa. Sen nyt sivuuttaessa elämänsä taipaleella 50-vuotisen rajan tarjoutuu otollinen aihe luoda katsaus taaksepäin, niihin vaiheisiin, joiden kautta yhdistys syntyessään ja kasvaessaan on kulkenut, samalla palauttaaksemme mieliin, kutka miehet ovat olleet sen rakentamisessa mukana, ja todetaksemme kiitollisuuden velkamme heille.

Synty ja alkutaival.

Yhdistyksen syntymisvuonna 1898 ei maassamme voimassa olevien säännösten mukaan saanut perustaa uusia yhdistyksiä hankkimatta siihen esivallalta lupaa, jollainen annettiin yhdistyksen sääntöjen vahvistuksella. Vahvistus vaadittiin kaikkien yhdistysten säännöille, sellaistenkin, joita ei ollut tarkoitettukaan luoda oikeuskelpoisiksi. Silloiset vallassaolijat katsoivat karsain silmin yhdistyksiin yleensä ja olivat vastahakoisia suostumaan uusien sellaisten perustamiseen. Ei näin ollen voinut olla vuonna 1898 mitään toiveita saada esivallalta vahvistusta uuden suomalaisen lakimiesyhdistyksen säännöille, minkä vuoksi ne 17 lakimiestä, jotka mainittuna vuonna lokakuun 22 päivänä kokoontuivat yhteen aikaansaadakseen suomalaisuuden merkeissä toimivan lakimiesten yhdistyksen, tyytyivät muodostamaan vain »aivan yksityisen seuran», kuten Lakimies-lehdessä vuonna 1905 luonnehditaan, siis jonkinlaisen toveriseuran, jolla oli merkitystä yksistään sen omille jäsenille ja josta ei tullut oikeushenkilöä. Seuran tätä luonnetta kuvastaa sille annettu nimikin »Suomenmielisten juristien klubi». Maassamme toimi mainittuna aikana jo vuonna 1862 virallisestikin perustettu Suomen Lainopillinen Yhdistys (Juridiska Föreningen i Finland), mutta sen toiminnassa oli ruotsinkieli vallitsevana eikä se tietenkään voinut ottaa ajaakseen suomenkielisen lainopillisen sivistyksen edistämistä ja kehittämistä. Tälle tehtävälle omistautui tuo uusi seura. Ensimmäisinä sen perustajien joukossa olivat K. J. Ståhlberg ja P. E. Svinhufvud, jotka molemmat myöhemmin tulivat isänmaan hyväksi suorittamaan tavallista raskaamman päivätyön, toimien kumpikin ankeina aikoina tasavallan presidentin korkealla mutta vastuullisella paikalla. Muut perustajajäsenet olivat Ano Caselius, Eemil Wallin, Santeri Saarinen, Johannes Peltonen, Ilmari Blomstedt (sittemmin Jalas), Max Schulman, Wilhelm Blåfield, Vilho Selin (sittemmin Selinheimo), E. W. Walldén, E. W. Pettersson, Vilho Luukkonen, Ivar Groundstroem, Wilh. Witikkala, Kaarlo Ignatius ja T. Järnefelt.

Nykypolvella on Suomenmielisten juristien klubin työskentelystä ja toiminnasta vain niukkoja tietoja, sillä ani harvoja kirjallisia todistuskappaleita siltä ajalta on meille saakka säilynyt; tuskinpa sellaisia silloisissa oloissa kovin viljalti laadittiinkaan. Tietomme noilta jo kaukaisilta ajoilta

rajoittuvat edelleenkin siihen, mitä oikeussihteeri Lauri Ailio ja varatuomari Lauri Borenius ovat kertoneet yhdistyksen 30-vuotista ja 40-vuotista toimintaa koskevissa katsauksissaan Lakimiehen vuosikerroissa 1928 s. 209 ss ja 1938 s. 305 ss., joihin täten viitattakoon.

Suomen valtiollisissa oloissa tapahtui suurlakon aikana marraskuun 4 päivänä 1905 julkaistun ns. marraskuun manifestin seurauksena lupaava käänne valoisampia aikoja kohti. Manifestissa annettiin senaatin tehtäväksi valmistaa ehdotus perustuslainsäännöksiksi, jotka turvasivat maan kansalaisille mm. yhdistymisvapauden. Synkkien pilvien poliittiselta taivaalta kaikotessa näin poispäin ja mahdollisuuksien yhdistysten perustamiseen vastaavasti parantuessa Suomenmielisten juristien klubikaan ei vitkastellut vakauttaa asemaansa virallisesti, varsinkaan kun seuran siihen asti saama kannatus sisälsi lupauksia toiminnan jatkuvasta menestymisestä ja edelleen kehittymisestä. Saman marraskuun 24 päivänä pidetyssä kokouksessa hyväksyttiin klubille uudet säännöt, joissa yhdistyksen nimeksi omaksuttiin Suomalainen lakimiesten yhdistys. Senaatin vahvistettua säännöt seuranneen tammikuun 29 päivänä, pidettiin perustava kokous maaliskuun 15 päivänä 1906. Näistä ajoista lähtien on yhdistys ollut luettava juridiseksi henkilöksi, joka sellaisena on omistanut omaisuutta ja vastannut sitoumuksistaan. Toimintansa, joka siihen asti oli suuntautunut pääasiallisesti sisäänpäin, yhdistyksen omaan keskuuteen, saattoi yhdistys nyt laajentaa uloskinpäin ja uusin toimintamuodoin pyrkiä entistä tehokkaammin tarkoitusperiensä toteuttamiseen.

Huolimatta siitä, että Suomalainen lakimiesten yhdistys äsken kuvatuin tavoin oikeushenkilönä astui vuoden 1906 alussa julkisuuteen, on tuntemuksemme yhdistyksen vaiheista eritoten ensimmäisiltä 1905 vuoden jälkeisiltä vuosilta vajanainen ja aukollinen. Osa niistä kirjallisista asiakirjoista, joita noina aikoina yhdistyksen toiminnan ja työskentelyn johdosta oli syntynyt, on päässyt hukkaantumaan eikä siis enää ole käytettävänämme. Edellä mainitut Lakimiehen vuosien 1928 ja 1938 vuosikerroissa julkaistut selostukset yhdistyksen vaiheista ovat olojen pakosta jääneet puheena olevien vuosien osalta epätäydellisiksi eikä niissä olevia aukkoja ole kyetty jälkeenpäinkään peittämään.

Kokouksista.

Sekä vuonna 1905 hyväksyttyjen että myöhempienkin sääntöjensä mukaan yhdistyksen oli pidettävä varsinaisia kokouksia kerran kuukaudessa kesäkuukausia lukuunottamatta. Näin lienee yleensä tapahtunutkin päättäen siitä, että kun vuoden 1918 ja vuosien 1939 ja 1940 tapaisina valtiollisina kuohunta-aikoina kokousten luku oli jäänyt normaalia vähemmäksi, yhdistyksen vuosikertomuksissa sitä erikoisesti tähdennettiin. Niinpä vuoden 1918 vuosikertomuksessa selitetään, että vuoden kuluessa pidettiin »vain neljä kokousta eli siis vain puolet tavallisesta määrästä». Joulukuussa pidettävää vuosikokoustaan yhdistys on jo alkuajoilta saakka pyrkinyt tehostamaan ja juhlistamaan. Joulukuun 12 päivänä 1907 pidetystä vuosikokouksesta annetussa selostuksessa lausutaan toivomuksena, että vuosikokouksesta muodostuisi yleinen suomenkielisten lakimiesten yhtymätilaisuus. Eräät aikaisemmin joulukuulla ja vuodesta 1940 lähtien maaliskuulla pidetyt yhdistyksen vuosikokoukset ovatkin ohjelmansa ja muun järjestelynsä puolesta kohonneet kokousten keskitasoa korkeammalle. Niitä nimitettiinkin aijemmin toisinaan yhdistyksen »vuosijuhliksi».

Yhdistyksen kokoukset on aikaisempina aikoina yleensä pidetty jossakin paikkakunnan ravintolassa ja niitten päätyttyä jatkettu yhdessäoloa toveruuden merkeissä. Vuodelta 1915 laaditussa vuosikertomuksessa erikseen mainitaan, että kokoukset oli siirretty Kämpin hotellista Uudelle seurahuoneelle ja että syyskauden aikana yhdistyksen keskuuteen muodostunut kvartetti sai aikaan vilkkautta kokouksien jälkeen pidetyissä illanvietoissa. Sittemmin 1920-luvulla ja vielä 1930-luvun alussa olivat kokoukset useimmiten eräitten muitten yhdistysten huoneistoissa. Noin vuodesta 1934 lähtien ovat kokoukset olleet sijoitetut tieteellisten seurain taloon (säätytaloon). Mutta silloinkin kun kokouspaikkana on ollut muu kuin ravintola, on tapana ollut virallisten asiain tultua käsitellyiksi siirtyä ravintolaan toveri-illallisille, joihin silloin tällöin on varustettu omaakin ohjelmaa. Aivan viime vuosina on otettu tavaksi pitää kevätkauden viimeinen kokous jossakin sopivassa ravintolassa.

Eräistä yhdistyksen vuosikertomuksista 1920-luvulta tapaa maininnan, että kokouksissa oli saapuvilla tavallisesti 20—30 tai 20—35 jäsentä. Yhdistyksen jäsenmäärän vuosien vieriessä kasvaessa eneni luonnollisesti

myös kokouksiin osaa ottavien jäsenten luku niin, että keskimääräksi viimeksi kuluneen kymmenvuotiskauden ajalta voidaan laskea 70—75. Pienimmäksi eli 19 jäi läsnä olleitten luku lokakuun 12 päivänä 1939, valtiollisesti epävarmana aikana pidetyssä kokouksessa; suurimpana saavutuksena on muistiin merkitty 200 jäsentä. Kokousten ohjelmistossa on yhdistyksen koko julkisen toiminnan aikana esitelmillä ja keskustelukysymysten alustuksilla ollut pääsija, ja sangen monilla niistä on ollut läheistä yhteyttä julkisessa elämässä kulloinkin ajankohtaisiin tai päivänpolttaviin asioihin.

Koska ennen mainituissa oikeussihteeri Ailion ja varatuomari Boreniuksen kirjoittamissa, Lakimieheen painetuissa, yhdistyksen neljäänkymmeneen ensimmäiseen toimintavuoteen kohdistuvissa historiikeissa on seikkaperäisesti selostettu yhdistyksen vaiheita ja sen työtä, eritoten sen suorittamaa julkaisutoimintaa, ei ole pidetty tarpeellisena enää tässä yhteydessä puuttua kaikkiin yhdistyksen elämäntaipaleen sanotun alkuosan yksityiskohtiin, vaan lienee vain viittaaminen noihin ennen julkaistuihin kuvauksiin kylliksi. Seuraavilla sivuilla tulevat sen vuoksi käsittelyn pääasiallisiksi kohteiksi yhdistyksen eri toiminta-aloilla viidennellä vuosikymmenellä sattuneet tapahtumat ja yhdistyksen osaksi sinä aikana tulleet kohtalot erinäisine yksityiskohtineen. Mikäli on katsottu jollakin toimintalohkolla saavutetun tuloksen ymmärtämiseksi tai sen, mikä tällä hetkellä on jonkin tavoitteen kohdalla tosiasiana olemassa, havainnollistuttamiseksi olevan paikallaan, että käsittely ulottuisi kauvemmaksikin taakse jääneisiin vuosikymmeniin, kenties yhdistyksen syntymisaikoihin saakka, ja ettei esitys pysähtyisi yksistään pääkohtiin, ei ole kaihdettu toistamasta sellaista, mitä muut jo ovat kertoneet; mutta ohjenuorana näin menetellessä on ollut toivo, että kehityksen historiallinen kontinuiteetti sillä tavoin tulisi selvempänä näkyviin.

40-vuotisjuhla.

Sivuuttaessaan lokakuun 22 päivänä 1938 toiminnassaan nelikymmenvuotisen rajapyykin Suomalainen lakimiesten yhdistys järjesti tapahtuman merkitystä tehostaakseen erityisen juhlakokouksen Helsingin yli-

opiston pieneen juhlasaliin. Kokoukselle, jossa puhetta johti yhdistyksen puheenjohtaja professori Kaarlo Kaira, antoi juhlavuutta Tasavallan presidentin Kyösti Kallion läsnä olo. Avauspuheessaan professori Kaira lausui tervetuliaissanat ja pohti sen jälkeen laajahkosti kysymystä, onko Suomalainen lakimiesten yhdistys tieteellinen seura vai ei. Yhdistykselle kohdistettiin lämpimiä onnitteluja hallituksen, eduskunnan, korkeimpien tuomioistuimien ja monien järjestöjen taholta. Käsitellyistä virallisista asioista ansaitsee erikseen mainita, että yhdistys päätti ryhtyä toimiin vuodet 1879—1938 käsittävän Suomen lainopillisen kirjallisuuden luettelon ja myöhemmin siihen liittyvien lisäluettelojen julkaisemiseksi. Juhlaesitelmiä pitivät professori T. M. Kivimäki aiheesta: »Työn yksityisoikeudellinen käsittely maailmanhistorian kulussa» ja hallintoneuvos Matti Aura »Kansalaisten oikeussuoja ja korkein hallinto-oikeus». Saman päivän illalla Hotelli Grandissa pidetyillä juhlapäivällisillä oli läsnä noin 230 henkeä.

Niistä 17 lakimiehestä, jotka lokakuun 22 päivänä 1898 laskivat yhdistyksen peruskiven, olivat 40 vuotta myöhemmin elossa seuraavat viisi jäsentä: presidentit K. J. Ståhlberg ja P. E. Svinhufvud, oikeusneuvos J. Peltonen, hovioikeuden presidentti Kaarlo Ignatius ja kanslianeuvos I. Groundstroem. Heistä olivat kaikki muut paitsi presidentti Svinhufvud yhdistyksen kutsuvieraina saapuvilla 40-vuotisjuhlakokouksessa.

Sotavuodet.

Lähimpinä 40-vuotisjuhlakokouksen jälkeisinä aikoina jatkui yhdistyksen toiminta totunnaiseen tapaan. Kokouksia pidettiin säännönmukaisesti sekä vuoden 1938 loppupuolella että seuraavan vuoden kevätkaudella. Olipa yhdistyksellä maaliskuun 17 päivänä 1939 pidetyssä kokouksessaan vieraanaan Tarton Yliopiston kansainvälisen oikeuden professori Ants Piip, joka esitelmöi aiheesta: »Viron hallitusmuoto historialliselta ja dogmaattiselta kannalta». Mutta jo kesällä 1939 alkoi pahaenteisiä mustia pilviä kohota Euroopan valtiolliselle taivaanrannalle ja niitten johdosta poliittinen ilmapuntari maassammekin alkoi osoittaa levottomuuden merkkejä. Pilvet synkkenivät ja toisen maailmansodan enteet kävivät uhkaavammiksi, ja viimein sodan jumalatar päästettiin aloittamaan verileikkinsä. Suomessa ryhdyttiin sodan varalta lukuisiin kansalaisten elämää kahlehti-

viin ennakkotoimenpiteisiin. Maamme vedettiinkin yhä lähemmäksi sodan kurimusta, kunnes marraskuun 30 päivänä 1939 tykit alkoivat jyskyä rajoillamme ja hälytyssirenit asutuskeskuksissa ulvoa.

Sodan lähenemisestä oli seurauksena, että yhdistyksemmekin toiminta syyskaudella 1939 suistui tavanomaisista uomistaan ja melkoisesti häiriytyi. Sekä loka- että marraskuulla saatiin toki kuukausikokoukset pidetyiksi, vaikka osanottajamäärä niissä supistui murto-osaan siitä, mitä oli totuttu pitämään normaalisena. Edellisessä, siis lokakuun kokouksessa kertoo pöytäkirja olleen läsnä vain 19 jäsentä. Ja hallituksen kokoukseen olivat kerran saapuneet ainoastaan yhdistyksen puheenjohtaja ja varapuheenjohtaja. Sotatoimien alettua kokouksia ei voitu järjestää, ja vuosikokous, joka sääntöjen mukaan olisi täytynyt pitää joulukuussa, jouduttiin siirtämään vuoden 1940 puolelle. Talvisodan päätyttyä Moskovassa maaliskuun 13 päivänä 1940 allekirjoitettuun rauhaan ja olojen sen johdosta vapautuessa sodan pahimmasta puristuksesta pääsi yhdistys toukokuun 17 päivänä 1940 pitämään myöhästyneen vuosikokouksensa, joka sitten jäikin kevätkauden 1940 ainoaksi kokoontumistilaisuudeksi. Tämän vuosikokouksen ohjelman voi sanoa kytkeytyvän ajan tapahtumiin, sillä siinä pidetty esittelijäneuvos, lakit. tohtori Arvo Sipilän esitelmä käsitteli aihetta »Näkökohtia sotavahinkolainsäädännöstämme» ja kokouksessa tehdyllä päätöksellä oikeutettiin Moskovan rauhassa Neuvostoliitolle luovutetuilla alueilla asuneet yhdistyksen jäsenet saamaan haluamansa yhdistyksen julkaisusarjassa ilmestyneet teokset ilmaiseksi suorittamalla ainoastaan lähetyskulut.

Talvisodan aiheuttaman keskeytyksen jälkeen yhdistyksen toimintaa pyrittiin jatkamaan samoissa merkeissä kuin sotaa edeltäneinä rauhan vuosina, vaikka toisen maailmansodan myllerrykset muualla jatkuessaan asettivat omia esteitään ja häiriömomenttejaan säännöllisen kehityksen tielle. Yhdistyksenkin piirissä työskenneltiin monen ajalle ominaisen ongelman parissa; siitä on osoituksena, että syksyn 1940 ensimmäisessä kokouksessa vilkkaasti keskusteltiin valtiokonttorin johtajan, lakit. kand. Toivo Takin esitelmän pohjalla: »Saamamiehen asemasta alueluovutuksen johdosta menetetyn omaisuuden korvaamisen yhteydessä».

Syyskauden toinen marraskuun 15 päivänä 1940 pidetty kokous ansaitsee erikoisen maininnan yhdistyksen aikakirjoissa sen johdosta, että silloin

hyväksyttiin yhdistykselle uusi nimi ja vahvistettiin yhdistykselle uudet säännöt, jotka tulivat joulukuun 19 päivänä 1919 hyväksyttyjen sääntöjen tilalle. Syntymänsä jälkeen yhdistys pääasiassa vain toverillisen yhtymän luonteisena kantoi nimeä »Suomenmielisten juristien klubi». Kun sille marraskuun 24 päivänä 1905 pidetyssä kokouksessa oli hyväksytty sittemmin asianomaisesti vahvistetut säännöt, annettiin yhdistykselle niissä nimi »Suomalainen lakimiesten yhdistys». Tätä nimeä tunnuksenaan käyttäen yhdistys oli suorittanut niitä tehtäviä ja pyrkinyt niihin päämääriin, jotka se oli omaksunut, lähes 35 vuoden aikana. Kielellisessä suhteessa nimi »Suomalainen lakimiesten yhdistys» kuitenkin saattoi antaa sijaa muistutuksille. Sen vuoksi katsottiin asianmukaiseksi, samalla kun säännöt kokonaisuudessaan otettiin uudistettaviksi, vaihtaa yhdistyksen ulkonainen tunnuskin joustavampaan ja korvaan paremmalta kuulostavaan nimeen »Suomalainen lakimiesyhdistys». Itse asiassa muutos nimessä ei ollut sen perusteellisempi kuin että se pintapuoliselta tarkastelijalta helposti jäi havaitsemattakin.

Uusissa, hyväksytyissä säännöissä otettiin varteen ne korjaukset, mitkä käytännössä olivat näyttäytyneet olevan tarpeen tai joilla haluttiin saada yhdistyksen toiminta entistä joustavammaksi ja tehokkaammaksi. Niissä määriteltiin yhdistyksen tarkoitukseksi olla yhdyssiteenä suomalaisten lakimiesten kesken ja toimia lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistämiseksi Suomessa, niin myös Suomen lainopin tunnetuksi tekemiseksi ulkomailla. Kun aikaisempien sääntöjen määräyksen, jonka mukaan yhdistyksen tarkoituksena oli toimia Suomen suomenkielisten lakimiesten yhdyssiteenä, oli katsottu estävän ruotsinkielisiä hakeutumasta yhdistyksemme jäseniksi, tahdottiin tuollainen este poistaa muuttamalla sääntöjä siten, että yhdistyksestä tuli yksistään suomalaisten lakimiesten yhdyside. Tällaisen muutoksen motivoi myöskin se omalla alallaan vallitseva asema, minkä yhdistys siihenastisella toiminnallaan oli yleisessä tietoisuudessa saavuttanut. Lainoppimme ulkomailla tunnetuksi tekemistä koskeva kohta ilmensi yhdistykselle nyt asetettua uutta tarkoitusta, jollaista sillä aikaisempien sääntöjen mukaan ei ollut, mutta joka laajemmalta kannalta katsottuna oli suurimerkityksellinen. Tarkoitusperiään yhdistys uusien sääntöjen mukaan toteutti toimeenpanemalla kokouksia ja esitelmätilaisuuksia, toimittamalla ja kustantamalla aikakauskirjoja ja lainopillista

kirjallisuutta, ylläpitämällä yhteyttä vastaaviin ulkomaisiin järjestöihin sekä muilla sopivilla tavoilla. Edellisten sääntöjen mukaan toteutettiin yhdistyksen tarkoitusperiä toimeenpanemalla yhdistyksen keskuudessa kokouksia, toimittamalla ja kustantamalla suomenkielistä lainopillista kirjallisuutta ynnä muilla senlaatuisilla keinoilla. Vertailtaessa näitä kumpienkin sääntöjen vastaavia määräyksiä voi todeta yhdistyksen saaneen käytettävikseen väljennettyjä keinoja päämääriään toteuttaakseen. Kokousten ei näet uusien sääntöjen mukaan enää tarvitse tapahtua yhdistyksen omassa keskuudessa kuten aijemmin ja yhdistyksellä on nyt valta järjestää paitsi kokouksia myös esitelmätilaisuuksia eikä yhdistyksen toimittaman ja kustantaman lainopillisen kirjallisuuden ole pakko enää olla yksistään suomenkielistä, niinkuin vanhat säännöt tarkasti ottaen edellyttivät. Yhteyden ylläpitäminen vastaaviin ulkomaisiin järjestöihin on uusi tarkoituksen toteuttamistapa, jollaisen puuttuminen vanhoista säännöistä oli tunnettu epäkohdaksi.

Kun yhdistyksen ensimmäisissä marraskuun 24 päivänä 1905 hyväksytyissä säännöissä vaadittiin, että yhdistyksen jäseniksi voitiin ottaa yksinomaan lainopillisen tutkinnon suorittaneita henkilöitä, oli joulukuun 19 päivänä 1919 hyväksyttyjen sääntöjen mukaan muillekin »lainoppia harrastaville henkilöille» mahdollista saada yhdistyksen jäsenyys, joka säännös sanamuotonsa mukaan ei todellakaan asettanut suuria vaatimuksia jäseneksi pääsemiselle. Uusituissa säännöissä säilytettiin tie edelleen avoinna muillekin kuin varsinaisille lakimiehille mutta kiristettiin edellytystä määräämällä, että muitten kuin lainopillisen tutkinnon suorittaneitten jäseniksi pyrkijäin tuli olla »tunnettuja lainopillisista harrastuksistaan». Uusiin sääntöihin sijoitettiin myös maininta yhdistyksen kunniajäsenistä, joille yhdistys tahtoi osoittaa erityistä kunnioitusta, vaikka yhdistys jo aikaisemminkin oli kutsunut itselleen kunniajäseniä.

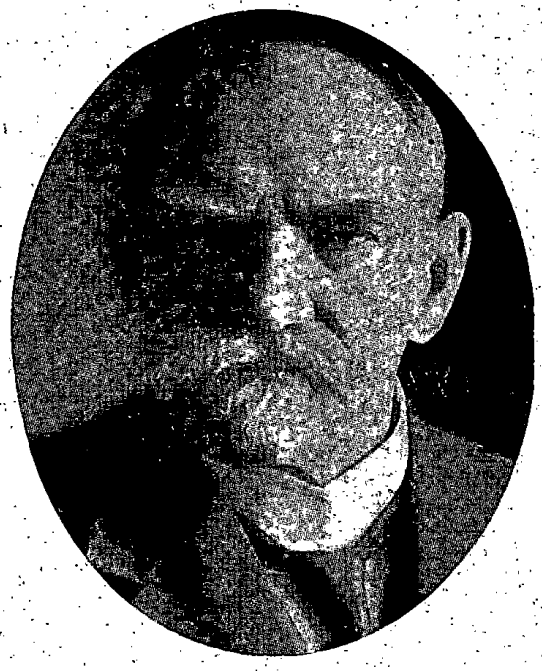
Muista parannuksista, jotka uudet säännöt saivat aikaan, mainittakoon, että joulukuussa pidettävälle vuosikokoukselle kuuluneet asiat jaettiin kahden eri kokouksen, vuosikokouksen ja vaalikokouksen käsiteltäviksi, joista edellinen oli pidettävä viimeistään maaliskuussa ja vaalikokous joulukuussa. Yhdistyksen vuosikertomus, josta ei ollut mitään määräystä entisissä säännöissä, mutta jollainen oli tavattu esittää joulukuun vuosikokouksessa, siirtyi nyt maaliskuulla pidettävään vuosikokoukseen. Pu-

heenjohtajan ja varapuheenjohtajan ohella hallitukseen kuuluvien jäsenten luku korotettiin viidestä kuuteen ja heidän toimikautensa pidennettiin yhdestä kolmeen vuoteen, ja yhdistyksen sihteeri voitiin vastedes valita hallituksen ulkopuoleltakin. Säännöissä määrättiin Lakimies-lehden julkaiseminen yhdistyksen tehtäväksi ja edellytettiin, paitsi paikallisosastojen, erityisten harrastuspiirien syntymistä yhdistyksen piirissä jne.

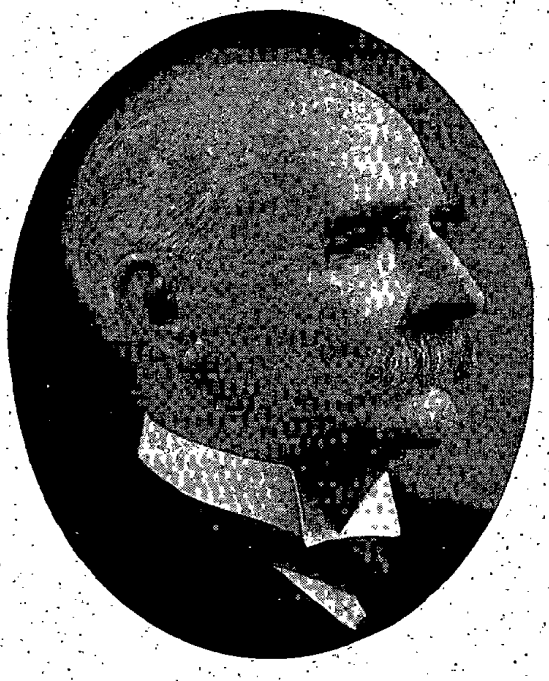
Hyväksytyt uudet säännöt merkittiin yhdistysrekisteriin joulukuun 3 päivänä 1940, ja kun yhdistys kokoontui saman joulukuun 13 päivänä kokoukseen, tapahtui se uusia sääntöjä noudattaen ja oli niissä edellytetty vaalikokous eikä enää vanhojen sääntöjen mukainen vuosikokous. Silloin käytettiin myös ensimmäisen kerran yhdistyksen uutta nimeä.

Talvisota koetteli Suomen kansaa raskain kärsimyksin mutta samalla vaikutti kansaamme eheyttävästi, joka vaikutus ulottui yhdistyksenkin toimintaan, kuten yhdistyksemme puheenjohtaja avatessaan vuoden 1941 vuosikokouksen totesi. Talvisodan katkerissa kamppailuissa temmattiin monelta alaikäiseltä Suomen lapselta huoltaja, hänen ainoa taloudellinen tukensa ja turvansa. Kun valtion kaatuneen leskelle ja orvoille antama avustus oli niukka eikä voinut kaikkea puutetta torjua, virisi parempiosaisten kansalaisten keskuudessa tahto raha-avustuksin auttaa noita kovaosaisia lapsia, syntyi ns. sotakummiliike. Yhdistyksemmekin piirissä heräsi innostusta ja harrastusta tähän kauniiseen asiaan, olletikin kun tiedettiin monen kentälle jääneen lakimiehenkin lapsen näkevän puutetta. Kun yhdistyksen hallitus otettuaan aloitteen ehdotti, että yhdistyksen jäsenet yhdistykselle tulevan jäsenmaksun yhteydessä suorittaisivat määrätyn pienen rahasumman, joista kertyneillä varoilla hallitus suorittaisi etupäässä kaatuneiden lakimiesten lapsista valitsemilleen kummilapsille ja heidän äideilleen kuukautisen määräsumman, sai aloite yhdistyksen jäsenten parissa lämmintä vastakaikua, ja yhdistyksen vaalikokouksessa joulukuun 13 päivänä 1940 hallituksen ehdotus hyväksyttiin yksimielisesti. Avustus, jonka minimiksi vahvistettiin 25 mk jäsentä kohden, oli kuitenkin kullekin jäsenelle täysin vapaaehtoinen. Sotakummilapsia on yhdistyksellä sen jälkeen ollut toistakymmentä. Osa yhdistyksen täten avustamista on ollut muitten kuin lakimiesten leskiä ja lapsia.

Vuoden 1941 kevätkaudella yhdistys toimi säännöllisesti ja piti kaikkiaan viisi kokousta. Kesällä 1941 maamme rajoilla syttynyt uusi sota

P. E. SVINHUFVUD

K. J. STÅHLBERG

ALLAN SÄRKILAHTI

F. O. LILIUS

KUNNIAJÄSENIÄ

sai taas kansalaisten elämässä ja myös yhdistyksemme työskentelyssä häiriötä aikaan. Raskas tappio kohtasi yhdistystä, kun sen hallituksen uuttera ja innokas jäsen professori Tapio Tarjanne kohtasi taistelualueella sankarikuoleman aivan sodan ensimmäisinä kuukausina elokuun 27 päivänä 1941.

Kesällä 1941 puhjenneen uuden sodan mukanaan tuomat haitat supistuivat yhdistyksen osalta kaikeksi onneksi melkoista vähäisemmiksi kuin talvisodan aiheuttamat. Kokouksia voitiin näet yleensä pitää sääntöjen edellyttämässä järjestyksessä.

Huolimatta sodan jatkumisesta, onneksi pääasiallisesti maamme varsinaisen alueen ulkopuolella, yhdistys saattoi vuosina 1942 ja 1943 pitää kumpanakin kahdeksan kokousta, joissa kaikissa oli osanottajia suhteellisen runsaat joukot. Yhdistyksen kokouksessa tammikuun 23 päivänä 1942 piti esitelmän professori Ragnar Bergendal Ruotsista aiheesta: »Aktuella problem i svensk strafflagstiftning». Yhdessä Suomen Asianajajaliiton kanssa yhdistys järjesti toukokuun 19 päiväksi 1942 esitelmätilaisuuden, jossa lakit. tohtori Rudolf Dix Saksasta esitelmöi aiheesta: »Die ethischen Grundlagen der Strafverteidigung». Pohjoismaiden hallinnollisen liiton Suomen osasto ja yhdistyksemme yhdessä olivat kutsuneet professori Nils Herlitzin Tukholmasta esitelmöimään syyskuun 29 päivänä 1943; hänen esitelmänsä otsikkona oli »Kristid och äganderätt».

Sodan aikana joutuivat Suomen lakimiehet monasti pohtimaan ja ratkaisemaan sellaisia juridisia ongelmia, jotka työntyivät sotatapahtumain johdosta esiin ja jotka enemmän tai vähemmän sivusivat kansainvälistä oikeutta. Oli luonnollista, että sellaisia kysymyksiä saatettiin käsiteltäviksi ja keskusteltaviksi myös yhdistyksemme kokouksissa. Silmäillessä vuosien 1941—1944 kokousten ohjelmia tapaa niillä aloilla liikkuvia esitelmiä useampiakin. »Lainsäädäntö takaisinvallatun alueen palauttamisesta valtakunnan yhteyteen» joulukuun 12 päivän 1941 kokouksessa, »Vallattujen alueiden hallinnon järjestelystä» tammikuun 23 päivän 1942 kokouksessa, »Oikeudenhoidon järjestäminen valtakunnan yhteyteen palautetulla alueella» helmikuun 18 päivän 1942 kokouksessa, »Itä-Karjalan sotilashallintoalueen riita-asiain oikeudenkäyntijärjestelmästä» helmikuun 2 päivän 1944 kokouksessa ja »Ajankohtaista kenttäoikeuksien oikeudenkäytön alalta» toukokuun 3 päivän 1944 kokouksessa, ovat käsi-

telleet lainopillisia pulmakysymyksiä, jotka sodan vaihtelevissa olosuhteissa vaativat nopeita ratkaisuja, mutta joilta ajan ratas pyörähtäessään on riistänyt kaiken ajankohtaisen merkityksen.

Sotien päätyttyä.

Vuonna 1941 alkanut sota päättyi Moskovassa syyskuun 19 päivänä 1944 päivättyyn välirauhansopimukseen. Armeijassa palvelleita miehiä ryhdyttiin sen jälkeen viipymättä kotiuttamaan. Miesten palatessa takaisin paikoille, joilta heidät oli kutsuttu aseisiin, alkoi yhdistystoiminta maassamme käydä virkeämmäksi, missä nopeammassa tahdissa missä verkkaisemmin. Meidän yhdistyksemme työ saatiin suhteellisen pian palautumaan rauhanomaisille raiteille. Kokouksiin rupesi saapumaan enenevät määrät jäseniä niin, että kokousten osanottajain keskimäärät osoittavat sodan loputtua vuosi vuodelta kasvamista. Osoituksena valppaudesta, jolla yhdistyksemme on kyennyt seuraamaan ajan tapahtumien tasalla, mainittakoon rinnastuksena edellä jo esitettyihin tapahtumiin, että lokakuun 4 päivänä 1944 pidetyssä yhdistyksen kokouksessa, jolloin välirauhanteosta vielä ei ollut ehtinyt kulua juuri enempää kuin parisen viikkoa, lakit. tohtori Erik Castrén selosti taajalle kuulijakunnalle välirauhansopimuksen sisältöä.

Jo ennen kuin sodan viimeiset laukaukset oli meidänkään maassamme ammuttu, tykkien vielä jytistessä oli pienehkössä piirissä alustavasti neuvoteltu maassamme toimivien lakimiesyhdistyksien muodostaman keskusjärjestön luomisesta. Aloite neuvotteluihin oli lähtöisin yhdistyksemme toimihenkilöiden taholta. Neuvottelujen päätöksenä Helsingissä marraskuun 16 päivänä 1944 pidetyssä kokouksessa, johon myös yhdistyksemme puolesta osallistuttiin yhdistyksen kokouksen antamin valtuuksin, perustettiin Suomen Lakimiesliitto — Finlands Juristförbund. Sen ei ole määrä kilpailla jäsenyhdistystensä kanssa, joista yhdistyksemme ja Suomen Lainopillinen Yhdistys ovat pääasiassa tieteellisluontoisia, vaan liiton tarkoituksena on Suomen lakimieskunnan ammatillisena keskusjärjestönä valvoa lakimiesten yhteiskunnallisia ja taloudellisia etuja sekä edistää muitakin lakimieskunnan (so. koko lakimieskunnan) yhteisiä pyrkimyksiä. Eräät enemmän yleistä luonnetta olevat tai ulospäin suuntautuvat tehtävät, jotka

yhdistyksemme oli aikonut ottaa suoritettavikseen, jäivät nyt liiton hoidettaviksi luonteeltaan sen toimintapiiriin paremmin kuuluvina. Liiton jäsenenä voi olla vain rekisteröity lakimiesyhdistys. Liiton toiminnassa on yhdistyksemme alusta alkaen ollut kiinteästi mukana, ollen siihen liittyneistä yhdistyksistä jäsenluvultaan suurin.

Sitä mukaa kuin toisen maailmansodan jalkoihin joutuneet valtiot pääsivät sodan ikeestä tai vapautuivat miehityksestä saattoi valtioidenvälinen kanssakäyminen rauhanomaisissa merkeissä päästä käyntiin. Yhdistyksemme ulkomaiset yhteydet ovat ainakin toistaiseksi olleet vilkkaimmat Skandinavian maihin. Kokouksessaan lokakuun 4 päivänä 1945 oli yhdistyksellä kutsuvieraana saapuvilla Oslon yliopiston professori Frede Castberg, jonka siinä pitämä esitelmä koski aihetta: »Grundlaven og rettsopgjöret i Norge». Ennen professori Castbergin vierailua yhdistyksemme kosketus norjalaisten kanssa oli rajoittunut vähiin. Vuosikokouksessa maaliskuun 30 päivänä 1946 piti luennon professori O. A. Borum Tanskasta aiheesta »Dansk Udkast till ny Arvelov». Ruotsista, jonne sodankin riehunnassa oli voitu pitää yhteyttä ja johon yhdistyksellämmekin on ollut läheisemmät suhteet kuin muihin maihin, saapui yhdistyksen syyskuun 19 päivänä 1947 pitämään kokoukseen esitelmöimään kihlakunnantuomari Ernst Leche, jonka esityksen nimityksenä oli: »En rättegångsreform utan lagändring-erfarenheter från en svensk domsaga». Yhdistyksen toimesta seuranneen lokakuun 7 päiväksi järjestetyssä esitelmätilaisuudessa esitelmöi Grenoblen yliopiston professori Jean-Marie Jeanneney Ranskan uudesta valtiosäännöstä. Helsingin yliopiston ja yhdistyksemme kutsumana piti Wienin yliopiston rehtori professori Ludvig Adamovich sanotun lokakuun 8 päivänä esitelmän oikeusvaltioajatuksesta Itävallan valtiosäännössä.

Kokousten ohjelma 1938—1947.

Edellä puheena olleesta 40-vuotisjuhlakokouksesta kuluneiden kymmenen vuoden aikana eli vuosina 1938—1947 on yhdistyksellä ollut kaikkiaan 69 kokousta. Pääohjelmanumerona on kussakin kokouksessa edelleenkin ollut esitelmä tai sangen useasti kaksikin esitelmää. Esitelmöitsijöinä ovat aikaisemmin mainittujen tunnettujen ulkomaalaisten oppineitten ohella toimineet Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan professorit ja

muut opettajat, korkeimpien oikeuksien jäsenet ja monet muut käytännöllisen elämän eri aloilla toimivat lakimiehet, ja useat esitelmistä ovat alallaan edustaneet suurta saavutusta. Kuten ennen jo on tullut mainituksi, ovat esitelmät useissa tapauksissa koskeneet ajankohtaisia aiheita tai tapahtumien kehityksen syystä tai toisesta julkisuuden valokeilaan nostattamia kysymyksiä. Esitelmien joukossa on ollut sekä sellaisia, jotka on rakennettu tieteellisen mietiskelyn avulla, että sellaisia, joissa aihetta on käsitelty ja kehitelty käytännössä saadun kokemuksen pohjalta. Kaikkien niitten yhteensä 92 esitelmän luetteleminen, jotka on esitetty yhdistyksen kokouksissa kymmenvuotiskautena 1938—1947, joista eräitä jo on edellä mainittu, ei voi tässä tulla kysymykseen, mutta antaaksemme niitten sisällöstä edes ylimalkaisen kuvan mainitsemme seuraavassa eräitä niistä, noudattamatta luettelemisessa mitään muuta määrättyä valintaperiaatetta kuin että eri alat tulevat edustetuiksi; kunkin esitelmöitsijän nimi on mainittu suluissa: Ahvenanmaan linnoittamattomuus ja neutralisointi (lakit. tohtori Erik Castrén); näkökohtia kansaneläkelaista vakuutetun oikeusturvan kannalta (esittelijäneuvos, lakit. tohtori Arvo Sipilä); alistusmenettelyn uudistamisesta (hovioikeudenneuvos J. E. Kalha); omistusoikeudesta suurten järvien selkävesiin (professori Kyösti Haataja); näkökohtia pääministerin oikeudellisesta asemasta tasavallan presidentin sijaisena (lakit. tohtori Paavo Kastari); rikosoikeus ajan poliittisten ja sosiaalisten katsomusten ristiaallokossa (professori Brynolf Honkasalo); eräitä oikeudellisia tulkintakysymyksiä, jotka johtuvat omaisuudenluovutusverosta annetun lain 25 §:stä (professori Tapio Tarjanne); kohtuusnäkökohtien merkityksestä lainsäädännössä ja -käytössä (professori Aatos Alanen); vapaaosakkeista (professori Lauri Cederberg); välimiesmenettelyn valo- ja varjopuolet (lakit. tohtori Tauno Tirkkonen); huoneenvuokrasäännöstely ja alivuokrasuhde (lakit. tohtori Ilmari Melander); uuden patenttilain säännökset maanpuolustukselle merkityksellisistä keksinnöistä (oikeusneuvos Y. J. Hakulinen); kalastusoikeudesta uuden kalastuslakiehdotuksen mukaan (lakit. kand. Ensio Kytömaa); valtion poikkeusaikana kunnille antamista tehtävistä (kaupunginsihteeri Jouko Partanen); muutamia huomautuksia force majeure tapauksesta, erityisesti valtioiden sitoumuksista (professori Rafael Erich); avioehdon muotomääräykset (lakit. kand. Martti Rautiala); ehdotus kaupparekisteriä, toiminimeä ja prokuraa koskevan

lainsäädännön uudistamiseksi (ylijohtaja Paavo Ant-Vuorinen); velkasuhteiden järjestely toisessa korvauslaissa (varatuomari Mauno Laisaari); eräitä havaintoja Turun Hovioikeuden ensimmäisen suomalaisen presidentin Juho Kurjen toiminnasta lakimiehenä (varatuomari Yrjö Raevuori); eräitä huomautuksia uudesta kirjanpitolaista (lakit. kand. Yrjö Fellman); arvopaperien leimaamiseen liittyvistä oikeudellisista kysymyksistä (lakit. kand. Jaakko Enäjärvi); Y. K. kansainvälisten riitaisuuksien selvittäjänä (lakit. tohtori Tauno Suontausta); oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisen nykyvaihe (eduskunnan oikeusasiamies Reino Kuuskoski); lainsäädännön seuraamisesta (hallintoneuvos Aarne Saarialho); tuomioistuinten objektiivisuudesta (lakit. tohtori Otto Brusiin); eräitä laintulkinnan peruskysymyksiä (professori Aatos Alanen); asianajotoiminnasta ennen 1734 vuoden lakia (varatuomari Yrjö Raevuori); sosialisoimisen perustuslaillisista edellytyksistä (lakit. tohtori Paavo Kastari); Ruotsin uusi alioikeusmenettely suomalaisen lakimiehen silmillä nähtynä (professori Tauno Tirkkonen).

Lakitiede sulkee piiriinsä aloja, jotka ovat yhteisiä jonkin toisen tieteen kanssa tai muuten sivuavat tätä. Jos kohta luonteeltaan juridisena saattaa tuollaiselta yhteiseltä alalta peräisin oleva kysymys kiinnostaa muitakin kuin varsinaisia juristeja. Kun Suomalaisen lakimiesyhdistyksen kokoukselle aijottu esitelmä on näyttänyt koskevan tämänluontoista kysymystä, on yhdistys toisinaan kutsunut kokoukseen osallistumaan jonkin vieraan yhdistyksen jäsenet tai muita asiaa harrastavia henkilöitä; onpa yhdistys uskonut esitelmänkin pidon kokouksessa jollekin ulkopuoliselle. Näissä merkeissä järjestettyjä kokouksia oli syyskuun 23 päivänä 1942, jossa oli mukana lääkärikunnan edustajia ja jolloin vankilapsykiatri, ylilääkäri Martti Kaila piti esitelmän lakimiestenkin kannalta mielenkiintoisesta aiheesta »Onko murhasta syytettyjen mielentilan pakollinen tutkiminen suotavaa». Marraskuun 18 päivänä 1942 pidettyyn kokoukseen osallistui myös Suomen Liikemies-Yhdistyksen ja KHT-yhdistyksen jäseniä ja siinä hallintoneuvos A. K. Ikkala esitelmöi »Varastojen inventaushinnoista tuloverotuksessa». Yhdistyksen huhtikuun 14 päivänä 1943 pitämän kokouksen yhteyteen oli järjestetty esitelmätilaisuus, jonka toisena järjestäjänä oli Suomen Kriminalistiyhdistys ja jossa oikeusneuvosmies Heikki Tauleri ja ylitarkastaja Paavo Mustala alustivat kysymyksen nuoria rikoksentekijöitä koskevasta uudesta lainsäädännöstä. Suomen Lääkäriliiton jäseniä

oli kutsuvieraina yhdistyksen lokakuun 20 päivänä 1943 pidetyssä kokouksessa kuulemassa lakit. kand., varatuomari Inkeri Anttilan esitelmää aiheesta »Tarvitseeko lääkäri tehtävänsä suorittamiseen potilaan suostumuksen» ja keskustelemassa sen johdosta. Yhdistyksen lokakuun 29 päivänä 1941 pidetyssä kokouksessa oli saapuvilla myös Suomen Gynekologiyhdistyksen jäseniä. Tällöin pohdittiin »keinosiemennystä sosiaalisena ja oikeudellisena probleemana» professori Aarno Turusen, lääketieteenlisensiaatti C. J. Johanssonin, lakit. tohtori Ilmari Melanderin ja varatuomari Osvi Lahtisen alustusten pohjalla, joista kaksi ensiksi mainittua selosti asian lääketieteellistä ja kaksi jälkimäistä lainopillista puolta.

Vakiintuneeksi tulleen tavan mukaan on yhdistyksen kokouksissa useasti selostettu myös sellaisia KKO:n ja KHO:n antamia ennakkopäätösratkaisuja, joilla on ollut laajahkoa kantavuutta tai yleistä merkitystä.

Lakimies-lehti.

Kun kerrotaan niistä toimintamuodoista, joilla yhdistys on työskennellyt päämääriensä hyväksi, on oma kunniakas sijansa varattava yhdistyksen aikakauslehdelle Lakimiehelle. Sen syntysanat lausuttiin jossakin niistä kokouksista, joita pidettiin, ennenkuin yhdistys oli virallisesti perustautunut. Tarkempaa ei Lakimiehen syntymästä ole tiedossamme, mutta vuonna 1903 se alkoi ilmestyä. Silloisissa oloissa tarvittavan luvan julkaisemiseen hankki lehden ensimmäinen päätoimittaja, sen pitkäaikainen väsymätön kannattaja ja puuhaaja professori Allan Serlachius omaan nimeensä. Aluksi näytti siltä, että taipaleelle olisi lähdetty liian valoisin toivein, sillä luottamus lehden menestykselliseen elämään osoitti horjumisen merkkejä. Mutta kuitenkin alkuvaikeuksista kyettiin selviytymään, Lakimies ilmestyi säännöllisesti ja sen asema saatiin lujittumaan ja vakiintumaan. Vuonna 1907 Suomalainen lakimiesten yhdistys itse ryhtyi lehden julkaisijaksi ja kustantajaksi. Vuoden 1921 alusta siirtyi lehti Werner Söderström Osakeyhtiön kustannettavaksi, jota sitten jatkui vuoden 1936 loppuun saakka. Seuraavan eli siis vuoden 1937 alusta yhdistys tuli taasen lehden kustantajaksi. Sanottu kustannusyhtiö on myös lahjoittanut yhdistykselle varastossa olleet Lakimies-lehden aikaisemmat vuosikerrat.

Lakimiehen päätoimittajista on professori, oikeusneuvos Allan Särkilahti (Serlachius) jälkipolvilta asainnut erikoisen kiitosmaininnan. Hän se kaikkiaan 28 vuotta kestäneenä päätoimittajakautenaan eli vuosina 1903—1917 ja uudelleen vuoden 1923 alusta aina vuoden 1935 joulukuussa tapahtuneeseen kuolemaansa saakka taisteli alkuvaikeuksia vastaan voitollisesti ja rakensi kestävän pohjan, mikä myöhemmin ei ole päässyt horjumaan. Vuosina 1918—1922 vastasi lehdestä sen päätoimittajana oikeusneuvos F. O. Lilius. Oikeusneuvos Särkilahden kuoleman jälkeen siirtyi päätoimittajaksi toimitussihteerin paikalta oikeusneuvos Kustavi Kaila ja hoiti tehtävää siksi, kunnes hänet maaliskuun 9 päivänä 1944 äkillisesti temmattiin elävien parista. Saman maaliskuun 18 päivänä pidetyssä vuosikokouksessa valittiin uudeksi päätoimittajaksi hallintoneuvos, nyttemmin professori Aarne Rekola.

Toimitussihteerin tehtäviä ovat hoitaneet lakit. kand. Philip Suuronen vuosina 1903—1904, oikeusneuvos F. O. Lilius vuosina 1905—1917, oikeussihteeri Kustavi Kaila vuosina 1918—1925, professori Elpiö Kaila vuosina 1926—1932, oikeusneuvos Kustavi Kaila vuosina 1933—1935, lakit. tohtori Tauno Tirkkonen vuosina 1936—1945 ja lakit. tohtori Ilmari Melander vuoden 1946 alusta lukien. Lakimies-lehden kirjallisuusosastosta erikseen ovat huolehtineet professori V. Merikoski vuonna 1943 ja vuodesta 1944 lukien lakit. kand., nyttemmin lakit. tohtori Tauno Ellilä.

Tieteellisen aikakautisen lehden vuotuinen sivuluku ja lehden avustajiensa ja lukijainsa keskuudessa saama kannatus ja suosio saattavat olla molemminpuolisessa riippuvaisuussuhteessa toisiinsa nähden, jos kohta eräin varauksin. Ainakin uskaltanee väittää, että Lakimiehen koko on kasvanut ja sen levikki lisääntynyt rinnatusten. Ensimmäisenä ilmestymisvuotenaan lehti pääsi 234 sivuun. Sivuluvun seuraavina neljänä vuotena vaihdellessa sanotun luvun molemmin puolin kiipesi se jo vuonna 1908 ylemmälle sataluvulle eli 305:een eikä ole sieltä enään alemmaksi pudonnut vuosia 1917, 1920 ja 1932 lukuunottamatta. Sivujen luku pysytteli sitten 400 alapuolella aina vuoteen 1937 saakka, jolloin se hypähti jopa 519:ään ja minkä jälkeen se onkin, jos jätetään huomiotta vuodet 1940 ja 1942, jatkuvasti ylittänyt 500:n. Laskettaessa Lakimiehen koko tähänastiselta ilmestymisajalta sivulukujen kymmenvuosittaiset keskiarvot saadaan melkoisen tasaisesti ylenevä sarja:

vuosina	1903—1912	keskiarvo	272	sivua
»	1913—1922	»	321	»
»	1923—1932	»	349	»
»	1933—1942	»	478	»

Viisivuotiskaudelta 1943—1947 saadaan keskiarvoksi 605.

Alhaisimmaksi on sivuluku jäänyt vuonna 1906, jolloin se oli 208, ja suurimpana ennätysmääränä on toistaiseksi vuoden 1941 747 sivua.

Lakimies-lehti on eri tilauksetta ja tilausmaksutta lähetetty kaikille yhdistyksen jäsenille. Ulkopuolisia tilaajia on ollut vähänlaisesti; viimeisten kymmenen vuoden aikana on niitten lukumäärä vaihdellut 112—207 ja oli vuonna 1947 341. Lehden painatus on tapahtunut vuoden 1942 loppuun saakka Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapainossa Porvoon kaupungissa ja seuraavan vuoden alusta Tyrvään Kirjapaino Oy:n painossa Vammalan kauppalassa.

Erityisiä juhlanumeroita Lakimies lehti on omistanut miehille, jotka ovat suorittaneet arvokasta työtä yhdistyksen tai lehden parhaaksi tai maamme lakitieteellisen viljelyksen hyväksi muutoin, taikka tapahtumille, joiden yleinen merkitys on koskettanut yhdistyksenkin pyrkimyksiä. Viimekuluneiden kymmenen vuoden aikana on juhlanumeroin kunnioitettu vuonna 1939 professorien Rafael Erichin ja Bertil Sjöströmin 60-vuotispäiviä sekä ylipormestari Antti Tulenheimon 60-vuotispäivää, vuonna 1940 Helsingin Yliopiston 300-vuotispäivää, vuonna 1941 professori Kyösti Haatajan 60-vuotispäivää, professori Lauri Cederbergin 60-vuotispäivää ja yhdistyksen kunniajäsenen presidentti P. E. Svinhufvudin 80-vuotispäivää sekä vuonna 1946 professori Kaarlo Kairan ja Korkeimman hallinto-oikeuden presidentin U. J. Castrénin 60-vuotispäiviä.

Yhdistys oli jo vuonna 1916 päättänyt käyttää tuomari Emanuel Saloheimon rahastosta kahtena vuonna 200 markkaa Lakimiehessä julkaistujen kirjoitusten palkitsemiseen. Tällaista palkintojen jako-oikeutta näkyy myös käytetyn. Maaliskuun 30 päivänä 1946 päätti vuosikokous niinikään, että käytettävissä olevista varoista saatiin myöntää vuosittain 3.000 markan palkinto nuorille tutkijoille parhaasta Lakimiehessä julkaistusta kirjoituksesta. Toistaiseksi ei kukaan ole päässyt palkinnosta osalliseksi.

Lakimiehen sisällyksestä oli yhdistyksen toimesta julkaistu vuonna 1928 hakemisto, joka käsitti lehden 25 ensimmäistä vuosikertaa eli vuodet 1903—1927. Tekijänä oli silloinen vanhempi oikeussihteeri Väinö Kannel. Kokouksessaan syyskuun 29 päivänä 1943 päätti yhdistys hallituksen ehdotuksen mukaisesti toimituttaa jatkohakemiston Lakimiehen vuosikertoihin ensimmäisen hakemiston käsittämän ajan jälkeisiltä vuosilta 1928—1943 ja uskoa tehtävän samalle tekijälle, nyttemmin hovioikeudenpresidentti Kannelille; samalla asetettiin kolmijäseninen toimikunta suunnittelemaan työtä ja neuvottelemaan toimittajan kanssa. Suunnitelmaa laadittaessa kävikin ilmi, että olisi tarkoituksenmukaisinta ottaa mukaan myös ne vuosikerrat, joita koski vuonna 1928 ilmestynyt hakemisto, ja laatia yhtenäinen hakemisto kaikista siihenastisista vuosikerroista. Yhdistyksen hallituksen hyväksyttyä hakemiston tällä pohjalla laadittavaksi, ja kun myöhemmin päätettiin sisällyttää samaan julkaisuun myös vuosi 1944, tuli hakemisto niin ollen käsittämään Lakimies-lehden 42 ensimmäistä vuosikertaa. Hakemisto ilmestyi painosta vuonna 1946 232 sivua käsittävänä julkaisuna.

Julkaisutoiminta.

Kun yhdistyksemme perustaja- ja silloin ainoa elossa oleva kunniajäsen presidentti K. J. Ståhlberg tammikuun 28 päivänä 1945 saavutti elämänsä taipaleella 80 vuoden korkean ikärajan, toimitti yhdistys tämän yleisestikin huomatun merkkipäivän kunniaksi erityisen juhlajulkaisun. Suunnitelmana oli ollut aluksi julkaista tapauksen johdosta Lakimies-lehdestä erityinen juhlanumero, mutta kun siihen aijottuja kirjoituksia tarjoutui runsaammin kuin aikakautisen lehden juhlanumeron puitteisiin mahtui, muutettiin suunnitelmia toimittamalla siihen tarkoitetut kirjoitukset erillisenä niteenä painosta. Julkaisusta paisuikin harvinaisen laaja, sillä siinä on kokonaista 559 sivua. Kun sen sisällys arvostelun mukaan on laadultaan täysipainoista ja kun se painoasultaankin täyttää suuret vaatimukset, kuuluu sille pohjoismaisten juhlajulkaisujen parissa arvokas sija. Kirjoittajina oli kolme ruotsinmaalaista, hallitusneuvokset Gabriel Thulin ja Carl W. U. Kuylenstierna sekä professori Nils Herlitz, ynnä 28 kotimaista lakimiestä. Teos, joka valitettavasti ei ehtinyt tulla merkkipäiväksi valmiiksi, toimitettiin presidentti Ståhlbergille korusidonnaisissa

kansissa. Julkaisun yhdistykselle aiheuttamien menojen peittämiseksi myönnettiin yhdistykselle avustusta valtion varoista, jota paitsi eräät liikkeet olivat rahalahjoituksin myötävaikuttaneet hankkeen toteutumiseen.

Matthias Caloniuksen 200-vuotissyntymäpäivän johdosta tammikuun 21 päivänä 1938 pidetyssä yhdistyksen juhlakokouksessa päätettiin ryhtyä kääntämään suomen kielelle ja painosta julkaisemaan tämän, suomalaisen lainopin isän latinaksi kirjoitettuja teoksia, ja samassa kokouksessa varatuomari Arthur Amberla lahjoitti tarkoitukseen 10.000 markkaa. Turun yliopistossa Calonius oli eri otteisiin luennoinut siviilioikeudesta, ja vuonna 1908 hänen luentokurssinsa oli julkaistu painosta »Praelectiones in iurisprudentiam civilem» nimisenä. Tämän teoksen katsottiin ensi sijassa ansaitsevan saada suomenkielisen asun ja siten tulla tunnetuksi niissä laajoissa lakimiespiireissä, joille latinan ymmärtäminen tuotti vaikeuksia. Yhdistys sai vastaanottaa suomennostyöhön käytettäväksi muitakin lahjoituksia mm. Helsingin yliopistolta. Sopimus teoksen kääntämisestä tehtiin professori Edwin Linkomiehen kanssa, ja käännöksen lainopillista puolta tarkastamaan asetettiin lakimiehiä. Työ pantiin alulle jo vuonna 1938, mutta aikojen muututtua sotaisiksi ja muitten sattuneiden syitten vuoksi suomennostyö pääsi edistymään perin hitaasti. Vasta vuonna 1946 teos Siviilioikeuden luennot-nimisenä saatiin painosta ja ilmestyi yhdistyksen B-sarjassa numerolla 21.

Kysymys uuden suomalaisen laki- ja virkakielen sanaston aikaansaamisesta oli ollut aktuelli jo 1920-luvulta asti. Yhdistyksen kokouksessa toukokuun 7 päivänä 1926 oli professori Allan Serlachius ottanut kysymyksen esille ja huomautettuaan, että vuonna 1903 ilmestynyt J. G. Sonckin laki- ja virkakielen sanasto, joka aikanaan oli hyvin tyydyttänyt silloisen tarpeen, kaipasi tarkistamista ja täydentämistä, ehdottanut, että yhdistys tekisi aloitteen uuden sanaston aikaansaamiseksi. Ehdotus sai kokouksessa vastustustakin osakseen, vaikka asia jätettiinkin hallituksen yksityiskohtaisesti valmisteltavaksi. Seuraavana syksynä pidetyssä kokouksessa ilmoitti hallitus katsoneensa, ettei ajankohta sillä erää ollut sopiva yrityksen toteuttamiselle, ja asia jäi odottamaan aikoja parempia. Kolmisen vuotta myöhemmin, tarkemmin sanoen yhdistyksen kokouksessa helmikuun 15 päivänä 1929 esitti lakit. tohtori El. Kaila laajasti perustellun

alustuksen suomalaisen oikeussanaston aikaansaamiseksi, ja silloin yhdistys erimielisyydettä katsoi ensyklopedisen sanaston aikaansaamisen tarpeelliseksi ja jätti valmistelutehtävät hallituksen ja alustajan huoleksi. Toteuttamisasteelle saakka asia ei vielä tälläkään kerralla päässyt arvatenkin tarvittavan taloudellisen tuen puuttumisen vuoksi, mutta kysymys jäi kuitenkin mieliin itämään ja kypsymään. Aivan uudella vauhdilla lähti asia etenemään täyttymystään kohti, kun kauppaneuvos Rafael Haarla vuonna 1937 lahjoitti yhdistykselle suomalaisen lakisanaston valmistamista varten silloisissa oloissa huomattavan suuren lahjoituksen 36.000 markkaa. Yhdistyksen käsiteltyä asiaa myös 40-vuotisjuhlakokouksessaan lokakuun 22 päivänä 1938 ja annettua hallituksen tehtäväksi ryhtyä toimenpiteisiin hankkeen saattamiseksi täytäntöön tehtiin oikeusneuvos Y. J. Hakulisen kanssa sopimus sanakirjan toimitustyön suorittamisesta ja Kustannusosakeyhtiö Kiven kanssa sopimus sen kustantamisesta. Toimittajalla on ollut apunaan toimittamisessa yhdistyksen asettama, neljä miestä käsittävä toimituskunta. Tunnetuista syistä, ennen kaikkea sotien mukanaan tuomien häiriöitten vuoksi sanakirja saatiin painettuna julkisuuteen vasta vuoden 1944 lopulla, ja ilmestyi se yhdistyksen B-sarjassa ensimmäisenä numerona nimenään »Suomalais-ruotsalais-saksalainen lakikielen sanakirja hakemistoineen». Yhdistyksen näin päätökseen viemää suurhanketta avusti lahjoituksin myös Suomen Kulttuurirahasto.

Kuten edellä jo on kerrottu, tehtiin yhdistyksen juhlakokouksessa lokakuun 22 päivänä 1938 lakit. tohtori V. Merikosken aloitteesta päätös »että yhdistys ryhtyy toimiin ajan 1879—1938 käsittävän Suomen lainopillisen kirjallisuuden luettelon aikaansaamiseksi ja huolehtii vastaisuudessa jatkuvasti tähän perusluetteloon liittyvien lisäluetteloiden julkaisemisesta», ja jätettiin asiasta aiheutuvat käytännölliset toimenpiteet yhdistyksen hallituksen huoleksi. Lainopillinen bibliografia saatettiin rajoittaa ulottumaan vain vuoteen 1879, koska tuona vuonna oli ilmestynyt Mechelin-Pfalerin lainopillinen kirjallisuusluettelo, joka käsitti vuodet 1809—1878. Yhdistyksen hallitus teki päätöksen puheena olevan bibliografian toimitustyön viipymättömästä aloittamisesta, valitsi toimittajaksi lakit. tohtori V. Merikosken ja asetti hänen rinnalleen avuksi toimituskunnan. Työ pantiin alulle ryhtymällä aineiston keräilemiseen ja kokoamiseen, mutta tuskin ehdittiin päästä sanottavasti alkua pitemmälle, kun jo syttyi sota. Se

katkaisi kaiken työskentelyn bibliografian hyväksi. Valitettavan monena vuonna peräkkäin saatiin lukea yhdistyksen vuosikertomuksesta, että bibliografia ei ollut kertomuksen tarkoittamana vuonna ollenkaan ollut työn alaisena »johtuen osaksi sodasta osaksi siitä, että tarpeellinen aineisto, joka sodan johdosta oli pantu talteen, ei ollut ollut käytettävissä.» Olihan Helsingissä säilytetyt kirjastot ja kokoelmat pommitusvaaran vuoksi sodan ajaksi siirretty rauhallisemmille maaseutupaikkakunnille turvaan. Ennenkuin ne sodan tauottua oli ennätetty palauttaa ja järjestää paikoilleen, ei bibliografian toimitustyöhönkään voitu käydä käsiksi. Aika pääsi vierimään aina 1945 vuoden loppupuolelle, ennenkuin olosuhteitten voitiin katsoa sallivan bibliografiatyön jatkamisen. Marraskuun 1 päivänä 1945 hallitus päätti panna työt uudelleen käyntiin ja vuonna 1946 se palkkasi bibliografian toimittajaksi hovioikeudenauskultantti Veikko Reinikaisen ja hänelle kaksi kolme kirjoitusapulaista. Työ rupesikin nopeasti edistymään. Tarpeellista aineistoa kerättiin Helsingin yliopiston ja eduskunnan kirjastoista sekä yliopiston lainopillisesta seminaarikirjastosta. Keräystyön ohella laadittiin tarkastuskortteja yhteensä kolmestatoista yleis- ja erikoisbibliografiasta. Keräystyö saatiin päätökseen joulukuussa 1947, minkä jälkeen oli jäljellä kootun aineiston järjestäminen osaksi kirjoittajain nimien mukaan osaksi systemaattisesti.

Alustavat suunnitelmat, joitten mukaan bibliografian perusluettelon oli määrä käsittää vuodet 1879—1938 eli 60 vuotta, ovat laajentuneet niin, että sanottu luettelo tuleekin käsittämään kaiken vuoden 1945 loppuun mennessä ilmestyneen kirjallisuuden ja että vastedes ilmestyvät lisäluettelot käsittävät viisivuotiskausia, ensimmäinen lisäluettelo vuodet 1946—1950. Perusluetteloa laadittaessa on otettu huomioon kaikki Suomessa painettu ja ulkomailla ilmestynyt Suomea koskeva lainopillinen kirjallisuus samoinkuin aikakauslehtien artikkelit.

Bibliografian toimittamisessa yhdistyksellä on ollut vaativa urakka. Työn laajuuden kuvaamiseksi mainittakoon, että paperille kirjoitettuja kortteja siinä kertyi noin viisi metriä eli useita kymmeniätuhansia kortteja. Työ kysyi myös suuret määrät rahavaroja, eikä yhdistys jäsenmaksuillaan olisi ajan mittaan kyennyt sen vaatimista taloudellisista uhrauksista selviytymään. Sivistyksellisesti asia oli valtakunnallemme suurimerkityksellinen. Sen arvon tunnusti valtiovalta myöntäessään yhdistyk-

selle tehtävää varten avustusta samoin kuin ne yksityiset ja järjestötkin, jotka samaan tarkoitukseen lahjoittivat yhdistykselle osaksi huomattavia rahasummia ja joista suurimpina lahjoittajina mainittakoon kauppaneuvos Eino Heinonen, Buenos Airesista, ja Werner Söderström Osakeyhtiö. Niillä on bibliografian taloudellinen pohja varmistettu ja sen julkaiseminen painettuna tullut taatuksi. Jos onnetar on suopea, on perusluettelon ilmestyminen painosta kevääseen 1949 mennessä mahdollisuuksien rajoissa. — Samanaikaisesti perusluetteloon kohdistuvan työskentelyn kanssa on suoritettu aineiston järjestelmällistä keräilyä myös ensimmäistä, vuodet 1946—1950 käsittävää lisäluetteloa varten.

Osoittaakseen kunnioitusta sotapolulle jääneen, uskollisen jäsenensä professori Tapio Tarjanteen muistolle yhdistyksen hallitus päätti koota hänen kirjoituksiaan ja lausuntojaan sekä julkaista ne yhdistyksen julkaisusarjassa erityisenä muistojulkaisuna. Teokseen kerättiin osaksi hänen ennen julkaisemattomia osaksi muualla kuin Lakimiehessä ilmestyneitä kirjoituksiaan ja lausuntojaan. Se saatiin valmiiksi vuonna 1943 ja otettiin »Kirjoituksia ja lausuntoja» nimisenä yhdistyksen A-sarjaan numerolla 23. — Syksyllä 1947 hallitus otti aloitteen myös helmikuun 19 päivänä 1946 kuolleen professori Rafael Erichin jälkeensä jättämien kirjoitusten painattamiseksi ja julkaisemiseksi. Näitten painokuntoon saattamista varten on yhdistys saanut Werner Söderström Osakeyhtiön kirjallisuussäätiöltä lahjoituksen.

Toimitettuaan jo aikaisemmin eräitä lainopillisten teosten suomennoksia yhdistys oli vuosikokouksessaan vuonna 1920 tehnyt päätöksen, jonka mukaan sen toimesta ja varoilla tultiin julkaisemaan lainopillisia teoksia kahtena eri sarjana, joista toisen nimenä olisi »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen suomennoksia» ja toisen »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen julkaisuja» ja joista edellinen sarja käsittäisi nimensä mukaisesti suomennoksia ja jälkimmäinen alkuperäisiä teoksia. Kumpaakaan sarjaa ei pääasiallisesti taloudellisen tuen puutteessa päästy edes aloittamaan. Mutta asia ei päässyt unohtumaan ja marraskuun 24 päivänä 1933 pidetyssä kokouksessa lakit. tohtori Kaarlo Kairan aloitteesta ja yhdistyksen hallituksen esityksestä päätettiin ryhtyä panemaan täytäntöön vuoden 1920 päätöstä julkaisemalla »Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen julkaisut» nimistä sarjaa, johon otettaisiin väitöskirjoja, monografioja ja

pitempiä artikkeleita. Päätöksen edellytyksenä kuitenkin oli, että tarkoitukseen vaadittavat rahavarat saatiin käytettäviksi, mistä huolehtiminen myös jäi hallituksen toimenpiteiden varaan. Asia meni eteenpäin osaksi omalla painollaankin, sillä julkaisusarjan yleistä etua palveleva merkitys oivallettiin valtiovallan ja yksityistenkin tahoilla niin, että yhdistykselle myönnettiin avustusta ja annettiin lahjoituksia hankkeen toteuttamiseksi. Kokouksessa toukokuun 25 päivänä 1934 valtuutettiin yhdistyksen hallitus toimimaan julkaisusarjan toimituskuntana ja valitsemaan sille toimittaja. Tämä toimi uskottiin professori Kairalle, joka sen jälkeen on kiitettävän tarmokkaasti ja menestyksellisesti huolehtinut sarjan toimittamisesta. Sarjassa ilmestyneet teokset jaettiin yhdistyksen kaikille jäsenille ilmaiseksi aina vuoteen 1947 saakka, mutta painatuskustannusten jatkuneen nousun ja käytettävissä olevien rahavarojen niukkuuden huomioon ottaen yhdistyksen hallitus sanottuna vuonna toukokuun 12 päivänä pitämässään kokouksessa päätti, että sarjassa ilmestyvät teokset vastedes lähetettiin ainoastaan niille jäsenille, jotka tekivät tilauksen, ja että kustakin sarjan numerosta oli yhdistykselle koituvien kustannusten peittämiseksi perittävä noin 30 prosenttia kirjakauppahinnasta. Siihenastisessa jakelussa olivat kaikki jäsenet ilmaiseksi saaneet sarjassa numeroilla 1—26 julkaistut teokset. Uutta järjestelmää sovellettiin siis numerosta 27 lähtien. Julkaisusarjaan otettujen teosten tekijät eivät ole saaneet työstään tekijäpalkkiota mutta toisaalta he ovat vapautuneet painatuskustannusten suorittamisesta, lukuunottamatta yliopistollisia väitöskirjoja, joista annettavien viralliskappaleiden painattaminen tekijän on ollut itsensä kustannettava. Jäsenten maksuitta saamien teosten painos nousi rinnan yhdistyksen jäsenluvun kasvamisen kanssa lopulta 2500 kappaleen paikkeille. Tilausjärjestelmän käytäntöön ottaminen alensi painosmäärän 1500—1700 kappaleeseen.

Yksi lainopillinen julkaisusarja ei ajan mittaan voinut tyydyttää tarvetta. Suomenkieliset teokset lainopin alalta alkoivat tulla yhä lukuisammiksi eikä yhdistys katsonut niukkojen varojensa riittävän niitten kaikkien ottamiseen julkaisusarjaan ja kustantamiseen. Toisaalta oli tunnettu suureksi haitaksi, ettei sarjassa ilmestyneistä teoksista ollut voitu maksaa tekijäpalkkiota ja oikeustieteelliset tutkijat siten olivat jääneet taloudellista kannustinta vaille. Sarjaan olikin jäänyt tulematta teoksia,

joista tekijät olivat saaneet tekijäpalkkiota kustannusliikkeiltä tai jotka heidän oli kannattanut kustantaa itse. Kun eräitten teosten, varsinkin oppikirjoiksi aijottujen vastedeskin saatettiin odottaa saavan niin taatun menekin, että niitten kustantaminen muodostuisi taloudellisesti kannattavaksi, johtui yhdistyksen hallitus suunnittelemaan julkaisutoimintansa osittaista uudelleen järjestelyä ja osittaista uusille aloille ulottamista. Sen esittämän ehdotuksen mukaisesti yhdistyksen vuosikokouksessa maaliskuun 13 päivänä 1943 päätettiin ryhtyä julkaisemaan uutta julkaisusarjaa, B-sarjaa, ja ottaa siihen sellaisia suomenkielisiä lainopillisia tutkimuksia, oppikirjoja, tietokirjoja y.m. teoksia, joille voitiin saada kustantaja tai jotka tekijät itse kustansivat. Sarjaan otettavan teoksen painattamisesta, varastoimisesta ja myynnistä huolehti ja kustansi kustantaja tai tekijä itse ja näitten asiana oli myös sopia tekijäpalkkiosta, mikä kustantajan tuli maksaa. B-sarjankin toimituskuntana oli yhdistyksen hallitus, ja yhdistyksen jäsenillä oli oikeus tilata sarjassa ilmestyvät teokset alennettuun hintaan kuitenkin vain tilauksen tapahtuessa teoksen ilmestymisvaiheessa. Hallitus puolestaan valitsi sarjan toimittajaksi professori Kaarlo Kairan, jonka harteilla oli ollut alkuperäisenkin, nyt A-sarjaksi nimitetyn sarjan toimittamistyö. Alennus, jolla yhdistyksen jäsenet saavat lunastaa B-sarjan teoksia, on suuruudeltaan 25 prosenttia.

Joulukuun 30 päivänä 1941 annetun liikevaihtoverolain 5 §:n säännöksen ansiosta, sen mukaan kuin »tieteellisten julkaisusarjojen ja niihin sisältyvien julkaisujen myynti» on liikevaihtoverosta vapaata, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen A- ja B-sarjan teokset on voitu myydä ilman sanottua veroa. Yhdistyksen hallitus onkin evännyt eräitten sellaisten teosten sarjoihin ottamisen, joita ei ole voitu pitää luonteeltaan tieteellisinä.

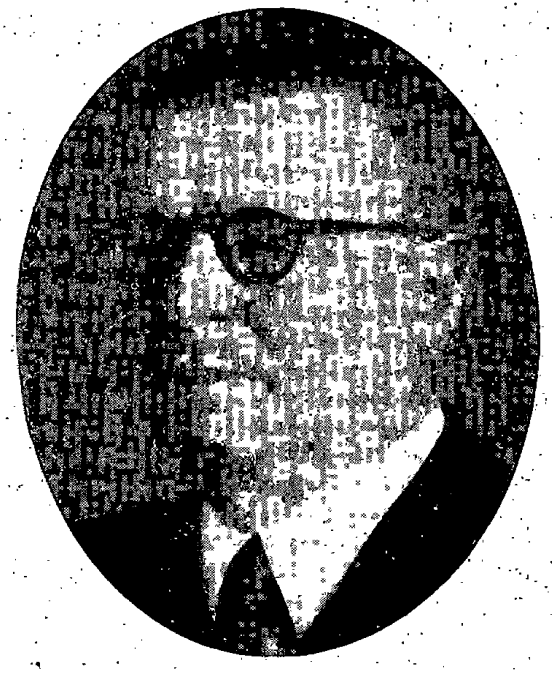
Sekä nykyinen että varsinkin vastainen Suomessa harjoitettava lainopillinen tutkimustyö varmaan saa olla suuressa määrin kiitollinen Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisutoiminnalle, siksi monta merkittävää ja ansiokasta tutkimustyötä on sen välityksellä saatettu asianharrastajain käsiin ja laajempien piirien saataville, joukossa sellaisiakin, jotka ilman yhdistyksen apua ehkä olisivat jääneet julkaisematta. Todisteeksi tästä mainittakoon, että A-sarjan avaamisesta lähtien tähän mennessä kirjoitetuista lainopillisista väitöskirjoista, luvultaan 27, kaikkiaan

17 on julkaistu A-sarjassa ja että suomenkielisistä väitöskirjoista samalta ajalta vain kolme on jäänyt sen ulkopuolelle. Kaikkiin A-sarjan tieteellisiin teoksiin liittyy jollakin suurella sivistyskielellä, tavallisesti saksaksi, mutta myös ranskaksi tai englanniksi laadittu yhdistelmä teoksen pääasiallisesta sisällyksestä. Siten on tahdottu saattaa tulokset, joita Suomessa suoritettu lainopillinen tutkimustyö saavuttaa, tunnetuiksi maamme ulkopuolellakin.

Tähän mennessä on otettu A-sarjaan 32 teosta ja B-sarjaan 30 teosta. Niitten tekijät sekä teosten nimet ja ilmestymisvuosi lueteltakoon seuraavassa, erikseen kummankin sarjan osalta:

A-sarja.

N:o 1. Tapio Tarjanne: Virkasuhteen lakkaaminen. 1934.
N:o 2. Huugo Raninen: Fob-lauseke. 1934.
N:o 3. Y. J. Hakulinen: Kiinteistön luovutuksen muodosta. 1935.
N:o 4. V. Merikoski: Yhdistymisvapaudesta. 1935.
N:o 5. Urho Kekkonen: Kunnallinen vaalioikeus. 1936.
N:o 6. A. R. Heikonen: Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa I. 1936.
N:o 7. V. Merikoski: Erivapauden käsite. 1936.
N:o 8. Arvo Sipilä: Deliktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne. 1936.
N:o 9. A. R. Heikonen: Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa II. 1937.
N:o 10. Huugo Raninen: Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä. 1937.
N:o 11. Kirjoitelmia 1937. Sisältää: 1. Brynolf Honkasalo: Nulla poena sine lege. 2. V. Merikoski: Vaalilainsäädännön aikamääräykset. 3. Paavo Alkio: Tuomioistuinten velvollisuudesta lähettää ilmoituksia eräistä toimenpiteistään.
N:o 12. Tauno Tirkkonen: Tuomionpurku. 1937.
N:o 13. R. Erich: Suomen oikeusasema. 1938.
N:o 14. Otto Brusiin: Tuomarin harkinta normin puuttuessa. 1938.
N:o 15. Erik Castrén: Ilmasota I. 1938.
N:o 16. Ilmo Ollinen: Kiinteistön pakkohuutokaupasta I. 1938.
N:o 17. V. Merikoski: Valtionapujärjestelmä. 1938.
N:o 18. Erik Castrén: Ilmasota II. 1939.

J. K. PAASIKIVI

ANTTI TULENHEIMO

KUNNIAJÄSENIÄ

IIVAR AHAVA

Puheenjohtaja 1925—1926
Varapuheenjohtaja 1923—1924

U. J. CASTRÉN

Puheenjohtaja 1927—1928

N:o 19. Ilmo Ollinen: Kiinteistön pakkohuutokaupasta II. 1939.
N:o 20. Ilmari Melander: Lapsen huollosta. 1939.
N:o 21. Paavo Kastari: Eduskunnan hajoitus. 1940.
N:o 22. Erik Castrén: Valtioiden velvollisuus vastaanottaa kansalaisiaan ja kansalaisuudettomia. 1942.
N:o 23. Tapio Tarjanne: Kirjoituksia ja lausuntoja. 1943.
N:o 24. Tauno Suontausta: Valtion alueellisesta puolueettomuudesta. 1944
N:o 25. Martti Rautiala: Puolisoiden velkasuhteet avioliittolain mukaan I. 1945.
N:o 26. Inkeri Anttila: Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena. 1946.
N:o 27. Tauno Ellilä: Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa. 1947.
N:o 28. Harry Venoja: Takavarikko. 1947.
N:o 29. Inkeri Anttila: Varsinaisesta epärehellisyysrikoksesta RL 38 luv. 1 §:n mukaan. 1948.
N:o 30. Niilo Salovaara: Rikoksen yrityksestä erityisesti ns. kelvotonta yritystä silmällä pitäen. 1948.
N:o 31. Antti Hannikainen: Pidätysoikeuden rakenteesta, silmälläpitäen Suomen voimassaolevaa oikeutta. 1948.
N:o 32 Olavi Rytkölä: Valtion vakinaisten virkamiesten palkkaus- ja eläkeoikeus. 1948.

B-sarja.

N:o 1. Y. J. Hakulinen: Suomalais-ruotsalais-saksalainen lakikielen sanakirja. 1944.
N:o 2. Tauno Tirkkonen: Välimiesmenettely. 1943.
N:o 3. V. Merikoski: Suomen julkisoikeuden oppikirja I. 1946.
N:o 4. » » » » II. 1946
N:o 5. T. M. Kivimäki: Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteissään. 1946.
N:o 6. Rudolf Beckman: Suomen merioikeus pääpiirteissään. 1945.
N:o 7. R. A. Wrede: Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys. 1945.
N:o 8. Gunnar Palmgren: Suomen siviilioikeus pääpiirteittäin I. 1945.
N:o 9. R. A. Wrede: Perintökaaren selityksiä. 1946.
N:o 10. R. A. Wrede—Bertil Sjöström—Tauno Tirkkonen: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. 1946.

N:o 11. Aarne Rekola: Tulo- ja omaisuusverolaki selityksineen. 1947.
N:o 12. Martti Rautiala: Avioliiton purkaminen. 1946.
N:o 13. Bertil Sjöström: Muodollisesta prosessinjohdosta. Suomentanut Paavo Alkio. 1948.
N:o 14. Erik Castrén: Kansainvälinen oikeus. 1947.
N:o 15. Tauno Suontausta: Yhdistyneet kansakunnat. 1946.
N:o 16. Gunnar Palmgren: Kauppaoikeutta liikemiehelle. 1946.
N:o 17. Arvo Sipilä: Suomen työoikeus I. 1947.
N:o 18. Leche—Hagelberg: Kuulustelut rikosasioissa. 1947.
N:o 19. Brynolf Honkasalo: Rangaistusten yhdistämisestä ja yhteenlaskemisesta. 1947.
N:o 20. Martti Kaila: Nuorisorikollisuus. 1946.
N:o 21. Matthias Calonius: Siviilioikeuden luennot. Suomentanut Edwin Linkomies. 1946.
N:o 22. A. R. Heikonen: Avoin yhtiö Suomen oikeuden mukaan. 1948.
N:o 23. Paavo Kastari: Sosialisoimisen perustuslaillisista edellytyksistä. 1947.
N:o 24. Y. J. Hakulinen: Velkakirjalaki siihen liittyvine lakeineen. 1947.
N:o 25. Tauno Tirkkonen: Suomen rikosprosessioikeus I. 1948.
N:o 26. Aatos Alanen: Yleinen oikeustiede. 1948.
N:o 27. T. M. Kivimäki: Kirjailijan, taiteilijan ja tiedemiehen oikeus teokseensa. 1948.
N:o 28. Brynolf Honkasalo: Suomen rikosoikeus, yleiset opit, ensimmäinen osa. 1948.
N:o 29. Paavo Alkio: Kihlakunnantuomarin tehtävistä käräjillä. 1948.
N:o 30. Martti Rautiala: Avioliitto-oikeus. 1948.

Mainittakoon vielä, että Kustannusosakeyhtiö Otava lahjoitti vuoden 1947 lopussa yhdistykselle ne kustantamansa A-sarjan teokset, jotka lahjoituksen tapahtuessa olivat kustantajan tai kirjakauppojen varastoissa.

Hallitus.

Yhdistyksen puheenjohtajina, varapuheenjohtajina tai hallituksen muina jäseninä on yhdistyksen ensimmäisen puolen vuosisadan kestäessä ehtinyt toimia eräitä maamme valtiollisen elämän eturivin miehiä sekä monta

lainoppineina mainetta niittänyttä miestä. Puheenjohtajien sarjan aloittaa kaksi tasavallan presidenttiä. »Suomenmielisten juristien klubissa» piteli puhemiehen nuijaa alkuvuodet 1898—1903 käsissään klubin perustajista sekä ijältään että lakimiehenä vanhin, silloinen hovioikeudenasessori F. E. Svinhufvud, jolle Suomen kansa yli neljännesvuosisataa myöhemmin omisti lempinimen Ukko Pekka. Seuraavat seitsemän vuotta eli vuodet 1904—1910 toimi puheenjohtajana lakit. tohtori K. J. Ståhlberg, perustajajäsenistä viimeksi elänyt, Suomen lakimiesten »grand old man». Hänen puheenjohtajakaudestaan osa lankesi »Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen» alkuajoille. Järjestyksessä kolmantena ja neljäntenä puheenjohtajana ovat olleet professori, sittemmin oikeusneuvos Allan Särkilahti ja lakit. tohtori, sittemmin oikeusneuvos F. O. Lilius; edellinen hoiti tointa kahteen otteeseen vuodet 1911—1913 ja 1923—1924, siis yhteensä viisi vuotta ja Lilius vuodet 1914—1920 eli seitsemän vuoden ajan. Heistä kumpikin on yhdistyksen piirissä suorittamallaan uhrautuvalla ja pitkäaikaisella toiminnalla saapa yhdistyksen historiassa erityisen kiitosmaininnan ja molemmat heidät yhdistys onkin myöhemmin kutsunut kunniajäsenikseen. Vuosina 1921 ja 1922 johti yhdistyksen toimintaa sen hallituksen puheenjohtajana lakit. tohtori, sittemmin yliopiston kansleri Antti Tulenheimo. Niitten kuuden vuoden aikana, jotka sattuvat vuosien 1925 ja 1930 väliin, nuo vuodet mukaanluettuina, oli yhdistyksellä puheenjohtajan paikalla kolme eri miestä, joista kukin vastasi toimesta kaksi vuotta. Hallintoneuvos Iivar Ahavan toimittua siinä vuodet 1925 ja 1926, siirtyi toimi apulaisoikeuskansleri, nyttemmin Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti U. J. Castrénille vuosien 1927 ja 1928 ajaksi, ja häneltä periytyi puheenjohtajan vasara laamanni Anton Kotoselle vuosiksi 1929 ja 1930. Hänen luovuttuaan toimesta viimeksi mainitun vuoden päättyessä alkoi toistaiseksi jatkuva aikakausi, jona yhdistyksen puheenjohtajan paikkaa ovat pitäneet hallussaan Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan professorit. Vuoden 1931 alusta seuraavan vuoden loppuun nähtiin siinä professori Bruno A. Sundström (myöhemmin Salmiala). Senjälkeiset viisi vuotta eli vuodet 1933—1937 istui puheenjohtajan tuolilla professori B. Sjöström. Hänen jälkeensä sai professori Kaarlo Kaira, toimittuaan pitkät ajat varapuheenjohtajana, vuoden 1938 alusta ottaa puheenjohtajan tehtävät hoidettavikseen. Hän jaksoi kokonaista kahdeksan vuotta eli pitemmän ajan kuin kukaan edel-

täjänsä puheenjohtajan paikalta vastata yhdistyksen eri toimialoilla tapahtuvasta työskentelystä. Huolehtien harrastuksella yhdistyksestä ja johtaen määrätietoisesti ja tehokkaasti sen toimintaa talvisodan ja toisen maailmansodan raskaitten aikojenkin läpi, hänellä siirtyessään vuoden 1945 päätyttyä puheenjohtajan edesvastuulliselta paikalta varapuheenjohtajan rauhallisempaan toimeen oli lupa todeta, että yhdistys saattoi merkitä tulopuolelleen hänen »hallitusajaltaan» tuloksia, jotka ovat sitä kauniimpia, kun ne on ollut hankittava ulkonaisesti epäedullisissa olosuhteissa. Ennen muita on tähdennettävä hänen ansioitaan yhdistyksen julkaisutoiminnan elvyttäjänä ja kehittäjänä. Vuoden 1946 alusta on yhdistyksen johto ollut keskittyneenä professori V. Merikosken innokkaisiin ja aloitekykyisiin käsiin; hän oli neljänä vuonna sitä ennen hallituksen jäsenenä toiminut erittäin aktiivisesti. Ennen häntä on, kuten havaitaan, ollut yksitoista miestä yhdistyksen puheenjohtajana; hänen järjestysnumeronsa on siten 12.

Puolen vuosisadan pituisena ajanjaksona ehtii jo syntyä ja vakiintua perinteitä. Yhdistyksemme tähänastista elämää ajatellen tekisi mieli todeta traditioksi tai ehkä juridisemmin sanottuna maantavaksi, että henkilön, jota yhdistys on kunnioittanut valitsemalla hänet puheenjohtajakseen, täytyy hoitaa tointa ainakin kaksi peräkkäistä vuotta. Tämän minimiajan on näet puheenjohtajana ollut edellä luetelluista kahdestatoista henkilöstä kaikkiaan viisi.

Onko yhdistyksen toiminnan alkuaikoina, sen »Suomenmielisten juristien klubin» aikoina valittu varapuheenjohtajia vai ei, ei ilmene käytettävissä olevista lähteistä. Vasta vuodesta 1905 alkaen, jolloin yhdistys aloitti julkisen toiminnan, ovat varapuheenjohtajaksi valittujen nimet säilyneet tallella. Ensimmäisenä toimen haltijana mainitaan tohtori F. O. Lilius, jonka varapuheenjohtajakausi käsitti vuodet 1905—1913 eli siis kokonaista yhdeksän vuotta ja joka sen jälkeiset seitsemän vuotta oli, kuten mainittu, puheenjohtajana. Vuosina 1914 ja 1915 toimi varapuheenjohtajana professori Rafael Erich, vuosina 1916—1918 ja 1920 tohtori, sittemmin professori Antti Tulenheimo, vuonna 1919 oikeusneuvos F. A. Pehkonen, vuosina 1921—1922 ja 1925—1928 lakit. tohtori Lauri Cederberg, vuosina 1923 ja 1924 hallintoneuvos Iivar Ahava, vuosina 1929—1930 professori Bruno A. Sundström (Salmiala), vuosina 1931—1932 professori B. Sjöström, vuon-

na 1933 oikeusneuvos Väinö Kannel, vuosina 1934—1937 ja 1946—1947 professori Kaarlo Kaira, joka välivuodet 1938—1945 istui puheenjohtajan tuolilla, viimeksi mainittuina vuosina eli siis 1938—1945 hallintoneuvos Eino J. Alha ja vuoden 1948 alusta professori Aarne Rekola.

Edellä luetelluista kahdestatoista varapuheenjohtajasta kuusi on ylennetty varapuheenjohtajan toimesta puheenjohtajan näkyvälle paikalle, ja ainoastaan yksi heistä, professori Kaarlo Kaira, on puheenjohtajan taakasta vapauduttuaan palannut jälleen varapuheenjohtajan paikalle.

Hallitukseen eli, kuten tätä elintä vuoden 1905 säännöissä kutsuttiin, toimikuntaan kuuluu puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan ohella muita jäseniä, vuosien 1905 ja 1919 sääntöjen mukaan viisi, vuoden 1940 sääntöjen mukaan kuusi. Suomenmielisten juristien klubin aikaiset hallituksen jäsenten nimet ovat suurimmaksi osaksi päässeet vaipumaan unhotuksiin saavuttamattomiin. Vuoden 1905 jälkeen ovat hallituksen »muina jäseninä» olleet

protokollasihteeri, sittemmin oikeusneuvos W. Blåfield vuosina 1905—1906 ja 1923—1925;

lakit. kand. E. Böök vuosina 1905—1906;

professori Allan Serlachius vuosina 1905—1910 ja 1914—1918;

hovioikeudenasessori P. E. Svinhufvud vuosina 1905—1906;

lakit. tohtori Onni Talas vuosina 1905—1912;

varatuomari S. Castrén vuonna 1907;

lakit. kand. I. Tavaststjerna vuonna 1907;

lakit. tohtori Rafael Erich vuosina 1908—1913;

lakit. kand. E. W. Walldén vuosina 1908—1911;

lakit. kand. Heimo Helminen vuosina 1908—1912;

senaattori K. J. Ståhlberg vuosina 1911—1919;

lakit. kand., sittemmin tohtori Lauri Cederberg vuosina 1912—1914 ja 1919—1920;

esitelijäsihteeri Hj. Kahelin vuosina 1913—1914;

lakit. tohtori Antti Tulenheimo vuosina 1913—1915 ja 1923—1929;

varatuomari Kaarlo Fröjdman vuosina 1915—1918;

lakit. kand., sittemmin ylitirehtööri Kyösti Haataja vuosina 1915—1922;

lakit. tohtori K. G. Idman vuonna 1916;

senaattori, sittemmin oikeusneuvos F. A. Pehkonen vuosina 1917—1918 ja 1920—1922;

esittelijäsihteeri Niilo A. Mannio vuosina 1919—1922;

lakit. kand. Heikki Borenius vuosina 1919—1922;

oikeussihteeri, sittemmin oikeusneuvos Oiva Huttunen vuosina 1921—1925 ja 1931—1932;

hallitussihteeri O. J. Laurila vuosina 1923—1925;

lakit. kand. T. M. Kivimäki vuosina 1923—1924;

esittelijäneuvos A. E. Rautavaara vuosina 1925—1926;

eduskunnan sihteeri, sittemmin hallintoneuvos Eino J. Ahla vuosina 1926 ja 1935—1937;

varatuomari, sittemmin laamanni Anton Kotonen vuosina 1926—1928 ja 1931—1933;

professori Bruno A. Sundström vuosina 1926—1928 ja 1933—1934;

hallintoneuvos Iivar Ahava vuosina 1927—1935;

oikeussihteeri Lauri Ailio vuosina 1927—1929;

oikeuskansleri, sittemmin Korkeimman hallinto-oikeuden presidentti U. J. Castrén vuosina 1929—1933;

sotaylituomari, sittemmin oikeusneuvos Eemeli Korpivaara vuosina 1929—1930;

lakit. tohtori, sittemmin professori Tapio Tarjanne vuosina 1930—1941;

professori Bertil Sjöström vuosina 1930 ja 1938—1940;

lakit. tohtori Paavo Kekomäki vuonna 1934;

oikeusneuvos J. Saloheimo vuosina 1934—1935;

oikeussihteeri N. A. Lang vuosina 1935—1936;

oikeusneuvos Yrjö Lehtonen vuosina 1936—1938;

varatuomari Lauri Borenius vuodesta 1936 alkaen;

oikeusneuvos Y. J. Hakulinen vuosina 1938—1945;

lakit. tohtori Paavo Ant-Vuorinen vuosina 1939—1942;

lakit. tohtori, nyttemmin professori Tauno Tirkkonen vuodesta 1941;

pormestari, sittemmin oikeusneuvos V. A. Lumme vuosina 1941—1947;

professori V. Merikoski vuosina 1942—1945;

oikeusneuvosmies, nyttemmin oikeusneuvos Niilo Luukanen vuodesta 1943;

hallintoneuvos, nyttemmin professori Aarne Rekola vuosina 1946—1947;
varatuomari Teuvo Aura vuodesta 1946;
professori A. R. Heikonen vuonna 1948; ja
hallintoneuvos A. K. Ikkala vuonna 1948.

Virkailijat.

Yhdistyksen sihteerin tointa ovat hoitaneet varatuomari Vilho Selin (Selinheimo) vuosina 1898—1902 ja varatuomari Ivar Groundstroem vuonna 1903, lakit. tohtori Heimo Helminen vuosina 1909—1911, lakit. kand. Lauri Cederberg vuosina 1912—1914, lakit. kand. Kyösti Haataja vuosina 1915—1919, esittelijäsihteeri Niilo A. Mannio vuonna 1920, oikeussihteeri Oiva Huttunen vuosina 1921—1922, hallitussihteeri O. J. Laurila vuosina 1923—1925, eduskunnan sihteeri Eino J. Ahla vuonna 1926, oikeussihteeri Lauri Ailio vuosina 1927—1929, lakit. tohtori Tapio Tarjanne vuosina 1930—1933, lakit. tohtori Paavo Kekomäki vuonna 1934, oikeussihteeri N. A. Lang vuosina 1935—1936 ja varatuomari Lauri Borenius vuosina 1937—1940. Tähän saakka voimassa olleitten sääntöjen mukaan oli yhdistyksen sihteeri ollut otettava hallituksen omasta keskuudesta. Kun vuonna 1940 hyväksytyt säännöt sallivat uskoa sihteerin tehtävät hallitukseen kuulumattomallekin, valitsi yhdistyksen hallitus varatuomari Boreniuksen vetäydyttyä sihteerin toimesta tammikuun 23 päivänä 1941 hänen tilalleen lakit. kand. Reino Kalervo Ellilän hallituksen ulkopuolelta. Hänen ollessa sotapalveluksessa olonsa vuoksi estynyt huolehtimasta sihteerin tehtävistä, valittiin huhtikuun 15 päivänä 1942 sihteeriksi lakit. kand. Teuvo Aura, joka sitten hoiti tointa syksyyn 1946 saakka. Hallituksen kokouksessa lokakuun 10 päivänä 1946 vapautettiin hänet pyynnöstään toimesta ja tilalle valittiin varatuomari Kalle O. Pesonen.

Taloudenhoitajina ovat toimineet lakit. kand. O. Hyyryläinen vuonna 1906, senaatin kanslisti Ivar Groundstroen vuonna 1907, varatuomari Kaarlo Fröjdman vuosina 1908—1912, lakit. kand. K. V. Holma vuosina 1913—1914, varatuomari Arvo Haveri vuosina 1915—1918, varatuomari M. Kivenoja vuosina 1919—1920, sosialihallituksen asessori Kauno Järvinen alkuvuoden 1921, sotaylituomari Eemeli Korpivaara loppuvuoden 1922 ja vuosina 1923—1928, oikeusneuvos Viljo Sainio vuosina 1929—1931,

varatuomari Lauri Norros vuosina 1932—1938, varatuomari E. I. Lammin-Koskinen vuosina 1939—1945 ja varatuomari Sauli Sipilä vuodesta 1946 alkaen. Unohtamatta kiitollisuuden velkaa kenellekään tässä mainitulle, ansaitsee varatuomari Lammin-Koskinen erityisen tunnustuksen sanan siitä, että hän, joutuessaan vaativana aikana vastaamaan yhdistyksen taloudellisten asiain hoidosta, loi niille suuntaviivat, joilta myöhemmin ei ole tarvinnut suurestikaan poiketa, ja järjesti yhdistyksen kirjanpidon kasvaneita vaatimuksia vastaavalle tasolle.

Yhdistyksen isännän (klubimestarin) tehtäviä hoiti varatuomari E. I. Lammin-Koskinen vuosien 1938—1945 ajan. Vuodesta 1946 alkaen on isäntänä toiminut varatuomari Vilho Teivonen.

Jäsenistö.

Yhdistyksen jäsenten lukumäärä osoittaa vuodesta vuoteen harvoin poikkeuksin miltei keskeytymätöntä nousua, ja eritoten vuodesta 1934 lähtien on jäsenluvun lisääntyminen ollut säännöllistä ja suurin piirtein tasaista. Kun jäsenluku on ainakin jonkinlaisena mittana siitä suosiosta, mitä yhdistys on toiminnallaan kyennyt maan lakimieskunnan keskuudessa saavuttamaan, luetellaan tässä, paitsi kaikkien viimeisten, eräitten muittenkin vuosien jäsenlukuja.

Jäseniä on yhdistykseen kuulunut:

vuonna	1898	40	vuonna	1930	670
»	1905	noin 100	»	1931	685
»	1912	263	»	1932	696
»	1918	380	»	1933	683
»	1922	460	»	1934	693
»	1923	460	»	1935	802
»	1924	539	»	1936	866
»	1925	518	»	1937	1001
»	1926	515	»	1938	1117
»	1927	655	»	1939	1155
»	1928	691	»	1940	1208
»	1929	701	»	1941	1216

vuonna	1942	1243	vuonna	1945	1573
»	1943	1334	»	1946	1658
»	1944	1389	»	1947	1781

Tarkasteltaessa edellä olevia jäsenlukuja saattaa panna merkille, että vuosina 1928—1934 yhdistyksen kasvaminen oli pysähdyksissä, mutta että vuoden 1934 jälkeen jäsenmäärän lisääntyminen on vuosi vuodelta ollut harvinaisen ripeätä. Kun jäsenten luku kymmenvuotiskautena 1924—1934 kasvoi kaiken kaikkiaan vain 28,5 prosenttia, vastaava lisäys seuraavalla kymmenvuotiskaudella eli vuosina 1934—1944 nousi melko tarkalleen 100 prosenttiin, ja jokseenkin samassa suhteessa on kasvamista todettavissa viimeksi mainitun vuoden jälkeenkin. Vaikuttavimpana tekijänä tähän kasvamisvauhtiin on varmaan ollut se seikka, että edellä puheena ollut yhdistyksen sarjajulkaisutoiminta alkoi vuonna 1934.

Vertailun vuoksi voinee mainita, että yhdistyksemme jäsenluku aina vuoteen 1935 saakka alitti vanhemman veljen Suomen Lainopillisen Yhdistyksen (Juridiska Föreningen i Finland) jäsenmäärän, sivuutti sen sanottuna vuonna ja on sen jälkeen taukoamatta lisännyt etumatkaansa, ollen tätä nykyä maassamme toimivista saman alan yhdistyksistä jäsenluvultaan suurin. Kuluvana vuonna suoritettujen laskelmien mukaan nousee elossa olevien lakimiesten luku maassamme 2770:n paikkeille. Kun yhdistyksemme jäsenluetteloissa toukokuun 1 päivänä 1948 oli 1873 henkeä, kuuluu siten koko lakimieskunnasta jo enemmän kuin kaksi kolmannesta jäseninä yhdistykseemme. Arvosteltaessa tätä suhdelukua on vielä muistettava, että joukko lainopillisen tutkinnon suorittaneita henkilöitä suorittaa elämäntyötään muilla aloilla kuin lakimiehen toimissa. Paitsi lakimiehille sanan varsinaisessa merkityksessä on yhdistyksen jäsenyys myönnetty myös joillekuille vanhan kameraalitutkinnon tai ylemmän hallintotutkinnon suorittaneille; heidän lukumääränsä on kuitenkin vähäinen. Erikoista lienee, että jäseniksi on otettu myös yksi lääketieteen ja kirurgian tohtori sekä yksi filosofian tohtori.

Naisten osuus yhdistyksen jäsenistössä on kasvanut hitaasti eikä vieläkään ole suuri. Vuoden 1916 jäsenmäärästä 375:stä oli 2, vuoden 1928 jäsenluvusta 691:stä 7 ja vuoden 1938 jäsenluvusta 1117:stä 13 naista. Vuoden 1947 lopussa oli 1781 jäsenestä naispuolisia 58.

Kunniajäsenet.

Yhdistyksillä on tapana osoittaa kunnioitustaan ansioituneille arvovaltaisille jäsenilleen tai muille yhdistyksen toimialoilla kuuluisuuden saavuttaneille henkilöille kutsumalla heidät kunniajäsenikseen. Yhdistyksellämmekin on työntekijöittensä joukossa jatkuvasti ollut miehiä, jotka muun arvokkaan kansalaistoiminnan ohella ovat paljon työskennelleet yhdistyksen omikseen ottamien päämäärien hyväksi ja sitä tietä tulleet oikeutetuiksi yhdistyksen myöhempienkin jäsenten kiitollisuuteen ja tunnustukseen. Yhdistyksemme kunniajäsenyys on kuitenkin varattu vain erikoisen merkittävien ansioiden palkinnoiksi. Yhdistyksen 30-vuotiselle toiminnalle omistetussa juhlakokouksessa lokakuun 27 päivänä 1928 silloinen puheenjohtaja oikeuskansleri U. J. Castrén yhdistyksen aijemmin tekemän päätöksen mukaisesti kutsui yhdistyksen ensimmäisiksi kunniajäseniksi valtionhoitaja P. E. Svinhufvudin, presidentti K. J. Ståhlbergin sekä oikeusneuvokset Allan Serlachiuksen ja F. O. Liliuksen. Hehän olivat yhdistyksen neljä ensimmäistä puheenjohtajaa ja tulleet maassamme tunnetuksi mainehikkaina lakimiehinä, ja kaikkien neljän nimet tulevat yhdistyksen ensimmäisten vuosikymmenien historiassa ehtimiseen eri yhteyksissä esille ilmauksena siitä, että heidän asemansa yhdistyksen elämän alkutaipaleen teoissa ja toimissa on ollut merkittävä ja keskeinen.

Ei ehtinyt kulua täyttä kahta kuukautta kerrotusta tapahtumasta, siitä kuin yhdistyksemme kunniajäsenyydellä antoi tunnustuksen sen työsaroilla uurastaneille, kun kuolema katsoi hyväksi korjata yhden heistä. Ensimmäisenä kunniajäsenistä tuli näet sellainen kutsu oikeusneuvos Liliukselle joulukuun 12 päivänä 1928. Seuraavana oli vuorossa matkata manan majoille oikeusneuvos Allan Särkilahti; se tapahtui joulukuun 10 päivänä 1935. Sodan levottomissa oloissa helmikuun 29 päivänä 1944 ummisti presidentti Svinhufvud silmänsä ikuiseen uneen.

Yhdistyksellä oli jäljellä ensimmäisistä kunniajäsenistään yksi, kansalaisten jakamattomasti kunnioittama presidentti Ståhlberg, kun yhdistyksen vuosikokouksessa maaliskuun 8 päivänä 1947 päätettiin uusiksi kunniajäseniksi kutsua kaksi julkisen elämämme eturivin miestä, lakimiehinä ansioituneet Tasavallan presidentti J. K. Paasikivi ja Helsingin yliopiston kansleri Antti Tulenheimo.

Paikallisosastot.

Yhdistyksen toiminta on, lähimpiä perustamisen jälkeisiä vuosia lukuunottamatta, ulottunut ulkopuolelle pääkaupungin, sen varsinaisen kotipaikan ainakin sikäli, että siihen on jäseninä liittynyt ilahduttavan lukuisasti maaseudulla asuvia ja toimivia lakimiehiä. Kun kuitenkin näiden ja yhdistyksen välillä ei ole luonnollisista syistä voitu pitää yllä jatkuvaa kiinteätä yhteyttä, on kanssakäymisen vilkastuttamiseksi ja elvyttämiseksi havaittu tarpeelliseksi, että jäsenet, milloin heidän numerollinen lukumääränsä jollakin paikkakunnalla on saavuttanut riittävän suuruuden, ovat yhtyneet ja muodostaneet paikallisen järjestön, joka alaosastona on liittynyt Suomlaiseen lakimiesyhdistykseen. Yhdistyksen kaikissa säännöissä vuosilta 1905, 1919 ja 1940 on edellytettykin, että yhdistykseen saattoi kuulua haara- eli, kuten niitä nyt voimassa olevissa säännöissä nimitetään, paikallisosastoja. Osasto on yhdistyksen sääntöjen määräyksen mukaan velvollinen alistamaan omat sääntönsä pääyhdistyksen hyväksyttäviksi ja myös lähettämään sille vuosikertomuksensa. Paikallisosastojen panoksen yhdistyksemme eliminä kuvastamiseksi voidaan mainita, että vuoden 1948 alkupuolella laskettiin 1851 jäsenestä asuvan Helsingissä 939 ja muualla Suomessa 912.

Ensimmäiseksi perustettiin yhdistykselle haaraosasto Viipurin kaupunkiin, sillä sellaisen perustava kokous pidettiin jo maaliskuun 20 päivänä 1907. Saapuvilla oli 17 lakimiestä, ja silloin hyväksyttyjen sääntöjen mukaan »Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen Viipurin osaston» tarkoituksena oli »olla yhdyssiteenä lakimiesten kesken lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistämiseksi suomenkielisillä esitelmillä, keskustelulla ja julkaisuilla». Osaston puheenjohtajina toimivat vuosina 1908—1909 hovioikeudennotaari, sittemmin hovioikeudenasessori Valter Andersin, vuonna 1910 hovioikeudenasessori Edv. Wahlberg ja, hänen muutettuaan samana vuonna paikkakunnalta, hovioikeudenasessori A. E. Andersson. Osaston kokouksissa keskusteltiin jäsenten pitämien esitelmien pohjalla lainopillisista kysymyksistä. Jäsenet suorittivat yhdistykselle jäsenmaksua 10 markkaa vuodessa ja saivat sitä vastaan ilmaiseksi Lakimies-lehden. Vaikka osaston toiminta näyttää alussa olleen melko vireätä — sehän tilasi mm. ulkomaalaisia lainopillisia aikakauslehtiä — ja vaikka esim. vielä vuonna 1911 pidettiin viisi yleistä kokousta,

väheni kuitenkin innostus asiaan myöhemmin ja osaston toiminta tyrehtyi. Onneksi ei osasto vielä päässyt kuolemaan auttamattomasti, sillä se herätettiin unestaan hereille lokakuun 10 päivänä 1927, jolloin pidetyssä kokouksessa 31 lakimiestä päätti uudestaan perustaa »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen Viipurin osaston». Sen säännöt hyväksyttiin pääyhdistyksen vuosikokouksessa joulukuun 19 päivänä 1927. Osaston toimintaa johtivat sen jälkeen puheenjohtajana oikeuspormestari V. A. Lumme vuosina 1927—1931, hovioikeudenneuvos, sittemmin varapresidentti Eino Heilimo vuonna 1932, varapresidentti Ilmari Niiranen vuosina 1933—1935 ja siitä lähtien uudelleen varapresidentti Heilimo. Osaston jäsenmäärä oli vuonna 1928 66 jäsentä ja vuonna 1938 88 jäsentä. Talvisodan puhjettua lakkasi osaston toiminta toistaiseksi ja, Viipurin tultua luovutetuksi, lopullisesti. Sen entiset uskolliset jäsenet liittyivät uusilla asuinpaikkakunnillaan paikallisosastojen jäsenten riveihin.

Vanhin nykyään toimivista yhdistyksen paikallisosastoista on Tampereella, jossa toimineiden lakimiesten tiedetään muodostaneen oman järjestön ainakin jo vuonna 1904. Myöhemminkin noin kymmenkunta vuotta vuodesta 1906 alkaen näkyy paikkakunnan lakimiesten yhdistys kokoontuneen. Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen paikallisosastolle laski peruskiven 15 sikäläistä lakimiestä kokouksessa tammikuun 26 päivänä 1928. Jo seuranneen helmikuun 15 päivänä pääyhdistys vahvisti osaston säännöt noudatettaviksi. Näitten sääntöjen tilalle hyväksyttiin osaston kokouksessa maaliskuun 14 päivänä 1941 uudet säännöt, joissa osastolle annettiin nimeksi Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Tampereen osasto ja joille saatiin pääyhdistyksen vahvistus helmikuun 18 päivänä 1942. Osastolla on ollut johdossaan puheenjohtajana oikeuspormestari J. F. Talviala vuosina 1928—1937 ja, hänen siirryttyään paikkakunnalta, hovioikeudenneuvos R. Fahlgren vuodesta 1939 alkaen edelleen. Osastossa on ollut jäseniä vuonna 1928 54, vuonna 1939 59 ja vuonna 1947 87. Kokouksia pidettiin perustamisvuonna ja vuonna 1929 kumpanakin 5, sen jälkeen vähemmän ja vuodesta 1939 lähtien säännöllisesti 2—3 vuosittain. Vuonna 1933 pystytettiin osaston toimesta hautapatsas oikeuspormestari K. W. Waldénin haudalle. Osoittaakseen kunnioitustaan ensimmäiselle pitkäaikaiselle puheenjohtajalleen kihlakunnantuomari Talvialalle, joka

joulukuun 17 päivänä 1944 täytti 60 vuotta, osasto saman joulukuun 8 päivänä pidetyssä kokouksessaan kutsui hänet kunniajäsenekseen.

Oulussakin oli jo vuonna 1906 perustettu paikallinen lakimiesyhdistys, vaikka se näkyy parin vuoden toiminnan jälkeen nukahtaneen. Toukokuun 22 päivänä 1931 piti 21 paikkakunnalla toimivaa lakimiestä kokouksen ja päätti siinä perustaa Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen Oulun osaston, johon voivat liittyä Oulun läänissä toimivat lakimiehet ja joka osasto tuli Helsingissä toimivan Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen haaraosastoksi. Samassa kokouksessa hyväksytyt säännöt saivat vahvistuksen pääyhdistyksen kokouksessa lokakuun 15 päivänä 1931. Kymmenvuotistoimintansa johdosta toukokuun 22 päivänä 1941 pitämässään kokouksessa osasto hyväksyi itselleen uudet säännöt, joiden mukaan osaston nimenä oli Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Oulun osasto. Puheenjohtajan nuijaa ovat osastossa heilutelleet kihlakunnantuomari J. Saloheimo vuonna 1931, varatuomari Arvi Ahmavaara vuonna 1932, kihlakunnantuomari Pekka Turpeinen vuosina 1933—1934, hovioikeudenasessori Väinö Alaviitala vuosina 1935—1940 ja kunnallispormestari H. A. Kannisto vuodesta 1941 lähtien edelleen. Osasto on kokoontunut 1—3 kertaa vuodessa. Perustamisvuonna kuului osastoon 39 jäsentä, jossa määrässä jäsenluku oli myös vuonna 1938. Vaikka vuoden 1946 päättyessä osaston jäsenluetteloista poistettiin Lapin läänin alueella asuvat lakimiehet perustamaansa eri paikallisosastoon kuuluvina, oli Oulun osaston jäsenluku vuoden 1947 päättyessä 45.

Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen Mikkelin osaston perustaminen tapahtui marraskuun 1 päivänä 1935, ja saman marraskuun 15 päivänä pääyhdistys hyväksyi osaston haaraosastokseen ja vahvisti sen säännöt. Kun osaston kokouksessa joulukuun 18 päivänä 1941 oli hyväksytty osastolle eräinäisissä kohdissa mm. nimen osalta muutetut uudet säännöt, vahvistettiin ne pääyhdistyksen kokouksessa helmikuun 18 päivänä 1942 Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Mikkelin osaston noudatettaviksi. Osastolla on ollut koko olemassaolonsa ajan puheenjohtajanaan sama henkilö, maaherra E. J. Jatkola. Osasto on kokoontunut vuosittain yhteen tai kahteen kokoukseen, vuodesta 1940 lähtien ehkäpä sattumalta niin säännöllisesti, että joka toinen vuosi on ollut yksi ja joka toinen vuosi kaksi ko-

kousta. Jäsenten luku on noussut vuonna 1938 25:een ja vuonna 1947 42:een.

Joulukuun 2 päivänä 1935 perustettiin Kuopion kaupungissa Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen Kuopion osasto, jonka säännöt vahvistettiin pääyhdistyksen kokouksessa helmikuun 17 päivänä 1939. Osaston joulukuun 20 päivänä 1941 hyväksymät uudet säännöt, joissa muun ohella nimi muutettiin Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Kuopion osastoksi, saivat vahvistuksen pääyhdistyksen kokouksen päätöksellä helmikuun 18 päivänä 1942. Perustamiskokouksessa valittiin osaston puheenjohtajaksi pormestari Rafael Zinck, joka hoiti tointa kuolemaansa toukokuun 23 päivään 1936 saakka, siis vajaan puolisen vuotta. Hänen jälkeensä toimi osaston puheenjohtajana kihlakunnantuomari Eemeli Sulamaa toukokuun 30 päivään 1938 saakka, josta lähtien puheenjohtajan tehtävät ovat olleet kihlakunnantuomari, hovioikeudenasessori N. J. H. Jackin hyvässä hoidossa. Ennen vuotta 1940 osastolla oli keskimäärin kolme kokousta ja sen jälkeen 6—7 kokousta vuodessa. Jäsenten luku oli vuonna 1935 noin 30, vuonna 1940 87 ja vuoden 1947 lopussa 100. Osaston jäsenmäärän kasvamiseen ja toiminnan vilkkauteen vuoden 1939 jälkeen on osaltaan myötävaikuttanut, että Viipurin hovioikeus talvisodan puhjetessa siirtyi Kuopion kaupunkiin ja sai sieltä Itä-Suomen Hovioikeudeksi nimitettynä pysyväisestikin uuden kotipaikan. Osasto järjesti huhtikuun 15 päiväksi 1944 Kuopioon Savon ja Pohjois-Karjalan lakimiesten yhteisen kokouksen saavuttaen hyvän yleisömenestyksen. Asessori Jackin puheenjohtajakautena on osaston toiminta muodostunut sangen tehokkaaksi ja esimerkiksi kelpaavaksi, ja suurin ansio siitä langennee asessori Jackille.

Jyväskylässä perustettiin helmikuun 15 päivänä 1937 Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen Keski-Suomen osasto, jonka nimi osaston kokouksessa toukokuun 12 päivänä 1941 hyväksymissä ja pääyhdistyksen maaliskuun 18 päivänä 1942 noudatettaviksi vahvistamissa uusissa säännöissä muutettiin Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Keski-Suomen osastoksi. Osaston puheenjohtajina ovat toimineet kihlakunnantuomari Jalmari J. Leskinen vuosina 1937—1943 ja kihlakunnantuomari N. A. Lang vuodesta 1946 alkaen. Pidettyään ensimmäisinä sotavuosina vain yhden kokouksen vuodessa osastolla vuodesta 1943 alkaen on ollut 2—3 kokousta vuo-

sittain; ja jäseniä sillä on ollut vuonna 1940 35 ja vuonna 1947 43. Joulukuun 14 päivänä 1940 tekemänsä päätöksen mukaisesti osasto on kerännyt vapaaehtoisina avustuksina jäseniltään sanottuna ja seuraavana vuonna yhteensä 15.000 markkaa ja tuolla summalla Jyväskylässä syntyneen, viime sodassa kaatuneen hovioikeudenauskultantti Eero Tapani Ristan muiston kunnioittamiseksi avustanut Jyväskylän maalaiskunnassa sijaitsevalle Ukonniemen tilalle perustettuja invaliidikoteja.

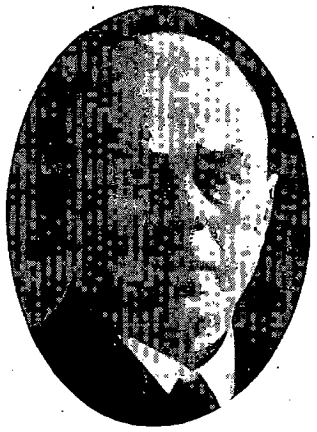
Noin 70 Turussa ja sen ympäristössä asuvaa lakimiestä oli läsnä Turkuun maaliskuun 24 päiväksi 1937 kuulutetussa kokouksessa, kun siinä lausuttiin Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen Turun osaston syntysanat. Silloin hyväksytyt säännöt vahvisti pääyhdistyksen hallitus huhtikuun 16 päivänä 1937. Uudet säännöt, joissa osaston nimi sai muodon Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Turun osasto, hyväksyi osasto kokouksessaan maaliskuun 21 päivänä 1941; ne vahvistettiin noudatettaviksi pääyhdistyksen kokouksessa maaliskuun 18 päivänä 1942. Osaston puheenjohtajan tehtävistä ovat huolehtineet lakit. tohtori A. R. Heikonen vuosina 1937—1938 ja varatuomari Ilmari Kataja vuonna 1939 ja sen jälkeen jatkuvasti. Osaston kokouksia on pidetty sotavuosina 1—2 vuodessa, mutta rauhan palattua useampia vuosittain, vuonna 1946 neljä ja vuonna 1947 viisi kokousta. Jäsenmäärä, joka perustamisvuonna oli noin 90, oli vuonna 1938 107 ja vuoden 1947 lopussa 146. Kymmenvuotisen toimintansa johdosta oli osastolla perustamisensa vuosipäivänä maaliskuun 24 päivänä 1947 juhlakokous. Joulukuussa 1940 pidetyn kokouksen jälkeen osaston jäsenten keskuudessa toimitettiin keräys sodan uhrien hyväksi. Kertyneet varat 6.000 markkaa käytettiin siten, että sodassa kaatuneitten omaisten ja invaliidien avustamiseksi myönnettiin 4.000 markkaa ja osaston erään jäsenen leskelle annettiin joululahjaksi 2.000 markkaa.

Pohjois-Karjalassa asuvien lakimiesten yhdyssiteeksi perustettiin tammikuun 29 päivänä 1938 Suomalaisen lakimiesten Yhdistyksen Joensuun osasto. Sen tammikuun 16 päivänä 1943 pidetyssä kokouksessa hyväksyttiin uudet säännöt Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Joensuun osastolle, kuten sen nimi nyt tuli kuulumaan, ja pääyhdistys vahvisti ne helmikuun 3 päivänä 1943 noudatettaviksi. Osaston puheenjohtajina ovat olleet kihlakunnantuomari Otto Lyytikäinen vuosina 1938—1939, 1941—

1942 ja 1945, pormestari O. U. Ruutu vuonna 1940, kihlakunnantuomari N. A. Lang vuonna 1943, kihlakunnantuomari Emil Autio vuonna 1946 ja pormestari Ruutu uudelleen vuodesta 1947. Osasto on kokoontunut vuosittain kerran tai kahdesti, lukuun ottamatta joitakin sotavuosia, jolloin kokoukset ovat olojen vuoksi jääneet pitämättä. Vuonna 1938 oli yhdistyksessä 16 jäsentä; vuoden 1947 lopussa oli jäsenten luku 25.

Kajaanissa perustivat yhdistyksen jäsenet helmikuun 3 päivänä 1938 pidetyssä kokouksessa, jossa oli läsnä 9 lakimiestä, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen Kajaanin osaston. Osaston ja pääyhdistyksen välistä suhdetta ei ole saatu sääntöjen mukaiseen järjestykseen yhdistyksen hallituksen kehoituksista huolimatta, vaan osasto on jäänyt epäviralliseksi. Perustavassa kokouksessa sen puheenjohtajaksi valittiin kihlakunnantuomari J. E. Kalha, joka kuitenkin jo vuonna 1940 siirtyi pois paikkakunnalta, ja varapuheenjohtajaksi pormestari Fredrik Hyöky. Vuoteen 1941 mennessä oli osastolla toimintaa, mutta sodan mukanaan tuomissa rauhattomissa oloissa toiminta tyrehtyi ja on sittemmin ollut lamassa. Siihen liityneiden jäsenten luku vuonna 1941 oli 12.

Jo tammikuussa 1912 olivat Lahden kaupungin ja sen ympäristön lakimiehet perustaneet oman yhdistyksensä, Lahden Lakimiesten Yhdistyksen, johon oli heti liittynyt 23 jäsentä ja jonka puheenjohtajaksi valittiin pormestari O. Lyytikäinen. Tämä yhdistys toimi itsenäisenä liittymättä yhdistyksemme alaosastoksi. Kun yhdistykseen kuului jäseninä sellaisiakin, jotka eivät olleet suorittaneet lainopillista tutkintoa eivätkä siis ilman muuta voineet tulla Suomalaisen lakimiesyhdistyksen jäseniksi, aiheutti kysymys yhdistyksen yhtymisestä yhdistykseemme paikallisosastona neuvotteluja. Niistä selviydyttyä perustettiin joulukuun 20 päivänä 1943 Lahteen Suomalaisen lakimieshdistyksen Lahden osasto perustamiskirjalla, jonka allekirjoitti kymmenen lakimiestä. Pääyhdistys vahvisti siihen sisältyvät osaston säännöt helmikuun 2 päivänä 1944 ja marraskuun 14 päivänä 1945 pidetyissä kokouksissaan. Puheenjohtajan tuolilla ovat istuneet oikeuspormestari S. T. Mannermaa vuosina 1943—1945 ja oikeusneuvosmies Aulis Evald Arjama sen jälkeen. Jäsenistöön kuului vuoden 1947 lopussa 37. Kokouksia on osasto pitänyt sodan painajaisesta vapauduttua vuosittain kolme tai neljä.

ANTON KOTONEN
Puheenjohtaja 1929—1930

BRUNO A. SALMIALA
Puheenjohtaja 1931—1932
Varapuheenjohtaja 1929—1930

BERTIL SJÖSTRÖM
Puheenjohtaja 1933—1937
Varapuheenjohtaja 1931—1932

KAARLO KAIRA
Puheenjohtaja 1938—1945
Varapuheenjohtaja 1934—1937 ja 1946—1947

V. K. MERIKOSKI
Puheenjohtaja 1946—

RAFAEL ERICH
Varapuheenjohtaja 1914—1915

Vuosina 1945 ja 1946 laajeni Suomalaisen lakimiesyhdistyksen paikallisosastoverkosto, kumpanakin vuonna kolmella uudella osastolla. Vuonna 1946 perustettujen Hämeenlinnan, Lapin ja Kymenlaakson osastojen sääntöjä ei ole tähän mennessä toimitettu pääyhdistyksen vahvistettaviksi.

Porin kaupungissa maaliskuun 4 päivänä 1945 pidetyssä kokouksessa, johon otti osaa 19 Satakunnassa asuvaa lakimiestä, perustettiin Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Satakunnan osasto. Siinä valittiin osaston puheenjohtajaksi kihlakunnantuomari Helge Tenlén, joka sen jälkeen on toimesta huolehtinut. Osasto on kokoontunut kolmisen kertaa vuodessa; vuoden 1947 varsinainen syyskokous pidettiin Raumalla. Jäseniä liittyi yhdistykseen perustamisvuonna 47, ja oli niitä vuoden 1947 lopussa 50. Pääyhdistys on vahvistanut osastolle hyväksytyt säännöt toukokuun 9 päivänä 1945.

Ainoassa hovioikeuskaupungissa, jossa vielä ei ollut ollut toiminnassa Suomalaisen lakimiesyhdistyksen paikallisosastoa, eli Vaasassa saatiin sellainen aikaan huhtikuun 21 päivänä 1945 pidetyssä kokouksessa 31:n Etelä-Pohjanmaalla asuvan lakimiehen ollessa saapuvilla. Osasto on tarkoitettu Etelä- ja Keski-Pohjanmaan lakimiesten yhdyssiteeksi. Sen puheenjohtajana on toiminut maaherra K. G. R. Ahlbäck. Kokousten luku vuodessa on ollut tavallisesti kolme ja jäseniä osastossa oli 1947 vuoden lopussa 56. Pääyhdistys on vahvistanut osaston säännöt marraskuun 14 päivänä 1945.

Sen johdosta että syksyllä 1944 tehdyn välirauhan seurauksena Lappeenrannasta on muodostumassa uusi keskuspaikka, olivat sikäläiset lakimiehet vuoden 1945 alkupuolelta lähtien suunnitelleet oman paikallisen elimen luomista. Suunnitelmat kehkeytyivät niin, että lokakuun 15 päivänä 1945 pidetyssä kokouksessa saapuvilla olleet kaksitoista lakimiestä perustivat Lappeenrannan, sen ympäristön ja Vuoksenlaakson lakimiesten yhdyssiteeksi Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Lappeenrannan osaston. Silloin hyväksytyille säännöille antoi pääyhdistys vahvistuksen marraskuun 14 päivänä 1945 pitämässään kokouksessa. Osaston puheenjohtajana kantaa vastuuta osastosta varatuomari Toivo Tapanainen. Osasto, jonka jäsenluku ei ole noussut 14 suuremmaksi, on pitänyt vuosittain

neljä tai viisi kokousta. Kesäkuun 1 päivän 1946 kokouksensa osasto oli yhdistänyt Tiuruniemeen ja Imatralle tehtyyn retkeen.

Hämeenlinnassa perustettiin syyskuun 25 päivänä 1946 Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Hämeenlinnan osasto, johon liittyi 27 jäsentä. Osaston puheenjohtajana on hovioikeudenneuvos Yrjö Aslo. Kokouksia pidettiin vuonna 1947 kolme. Kahdessa kokouksessa toimeenpantiin lainopillisia tietokilpailuja, joissa kilpailevina puolina olivat, toisessa valtion ja ja kaupungin virkamiehet, toisessa valtion virkamiehet ja vapaat juristit. Kilpailijoitten tasaväkisyyttä todistaa, että tuloksena kummallakin kerralla oli tasapeli.

Rovaniemellä syntyi marraskuun 17 päivänä 1946 Lapin läänissä asuvien lakimiesten yhdyssiteeksi Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Lapin osasto puheenjohtajanaan hovioikeudenasessori Kullervo Keravuori. Osastoon, joka piti vuonna 1947 kaksi kokousta, kuului vuoden lopussa 41 jäsentä.

Kotkassa perustettiin joulukuun 14 päivänä 1946 sikäläisten lakimiesten toimesta yhdistyksemme toistaiseksi nuorin paikallisosasto, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen Kymenlaakson osasto. Sen puheenjohtajana on hovioikeudenneuvos Micha Gummerus. Vuoden 1947 aikana oli osastolla kaksi kokousta, ja vuoden lopussa nousi osastoon liittyneiden jäsenten luku 41:een.

Yhdistyksemme hallitus on pyrkinyt pitämään yhteyksiä maaseuduilla toimiviin paikallisosastoihin vilkkaina ja jatkuvasti edistämään suhteitten kehitystä. Tämän yhteistyön organisoimista ja samalla yhdistyksen sääntöjen uudistamista varten asetti hallitus jo tammikuussa 1938 erityisen organisatio- ja sääntöjaoston. Kun ehdotus yhdistyksen uusiksi säännöiksi oli hyväksytty ja saatettu voimaan, hyväksyi yhdistyksen hallitus tammikuun 30 päivänä 1941 paikallisosastojen sääntöjä varten mallin, jonka mukaisiksi paikallisosastot ovat sen jälkeen sääntönsä muovanneet tai laatineet. Yhdistyksestä on myös pyydettäessä lähetetty paikallisosastojen kokouksiin esitelmöitsijöitä, ja yhdistys on sitoutunut maksamaan näiden matkakustannukset päivärahoineen, kun taas asianomainen paikallisosasto on suorittanut esitelmöitsijälle oleskelusta paikkakunnalla aiheutuvat kustannukset. Täten on pyritty avustamaan paikallisosastoja ja järjestämään yhdistyksen toiminnasta hyötyä Helsingin ulkopuolella asuville jäse-

nille. Erityisesti professori V. Merikosken tultua puheenjohtajaksi on tätä toimintaa tehostettu hänen aloitteittensa pohjalla. Kokouksessaan tammikuun 17 päivänä 1946 hallitus päätti asettaa erityisen toimitsijan, jonka tuli hallituksen puolesta seurata paikallisosastojen toimintaa ja huolehtia esitelmöitsijäin lähettämisestä näiden kokouksiin, ja uskoi tehtävän lakit. tohtori A. R. Heikoselle. Samana keväänä hallitus päätti, että sen toimesta laadittaisiin paikallisosastoille toimikaudeksi kerrallaan lainopillisia keskustelukysymyksiä ja tehtäisiin niihin valmiit alustukset. Tehtävää varten asetetun toimikunnan toimenpiteestä valmistettiin viisi keskustelukysymystä alustuksineen ja toimitettiin syksyllä 1946 paikallisosastojen käytettäviksi. Syksyllä 1947 lähetettiin osastoille kolme uutta valmiiksi alustettua kysymystä. Mainita sopii, että paikallisosastojen taholta on ilmaistu viimeksi puheena olleeseen toimenpiteeseen tyytyväisyyttä. Pääyhdistyksen vuosikokouksen yhteydessä on viime vuosina järjestetty pääyhdistyksen ja paikallisosastojen toimihenkilöiden neuvottelutilaisuuksia, joissa on pohdittu toiminnan yhtenäistyttämistä ja tehostamista koskevia kysymyksiä.

Julkisen oikeuden kerho.

Yhdistyksen nykyisin voimassa olevissa säännöissä edellytetään, että yhdistyksen jäsenet voivat keskenään yhteenliittymällä muodostaa harrastuspiirejä. Ennen noitten sääntöjen voimaan tuloakin oli ollut toiminnassa sellainen harrastuspiiri. Helmikuun 4 päivänä 1938 allekirjoittamallaan perustamiskirjalla oli 17 yhdistyksen jäsentä perustanut Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen julkisen oikeuden kerhon ja siinä hyväksynyt neljä pykälää kerhon noudatettaviksi säännöiksi. Sääntöjen mukaan oli kerhon tarkoituksena toimia yhdistyksen piirissä julkisen oikeuden harrastuksen edistämiseksi, ja sen jäsenistön muodostivat perustajat ja ne muut Suomalaisen lakimiesyhdistyksen jäsenet, jotka kerho kutsui jäsenikseen. Kerhon perustamisen hyväksyi yhdistyksen hallitus kokouksessaan saman helmikuun 11 päivänä. Vuoden 1947 lopussa oli kerhon jäsenluku 48. Kerhon puheenjohtajina ovat toimineet professori Tapio Tarjanne vuosina 1938—1941, professori V. Merikoski vuosina 1942—1945 ja hallintoneuvos Matti Aura vuodesta 1946 lähtien. Varapuheenjohtajina

ovat olleet hallintoneuvos Eino J. Ahla vuosina 1938—1944, hallintoneuvos Matti Aura vuonna 1945 ja hallintoneuvos Olavi Honka vuodesta 1946. Kerho on tavannut vuosittain pitää pari kolme kokousta, joissa on pidetty esitelmiä, alustettu keskustelukysymyksiä ja annettu selostuksia sekä kuullun johdosta poikkeuksetta aina vilkkaasti keskusteltu. Lisäksi on kokouksen osanottajilla ollut lupa esittää kokouksessa pohdittaviksi käytännössä esiintyneitä kysymyksiä. Aluksi perittiin kerhon jäseniltä pieni vuotuinen maksu kerhon kulujen peittämiseksi mutta myöhemmin kustannukset on maksettu yhdistyksen varoista.

Lahjoitusrahastot.

Yhdistys on vuosien kuluessa saanut vastaanottaa lahjoituksina ja testamentin nojalla rahavaroja määräyksin, että ne tai niiden tuotto on käytettävä johonkin yhdistyksen omaksumaan tarkoitukseen. Täten yhdistyksen hoitoon annetuista rahamääristä on muodostettu rahastoja ja hoidettu niitä yhdistyksen muista varoista erillään. Ensimmäinen sellainen rahasto syntyi, kun laamanni Ferdinand Forsströmin perilliset joulukuun 9 päivänä 1911 päivätyllä lahjakirjalla lahjoittivat yhdistykselle 5000 markkaa suomenkielisen lainopillisen kirjallisuuden edistämiseksi. Tälle rahastolle hyväksyi yhdistys kokouksessa tammikuun 25 päivänä 1912 »ohjesäännön». Ensi kerran jaettiin siitä palkinto yhdistyksen vuosikokouksessa joulukuun 19 päivänä 1913, ja sen sai professori K. J. Ståhlberg teoksensa Suomen Hallinto-oikeus Yleinen osa perusteella. Palkinto olisi voinut nousta aina 600 markan suuruiseksi, mutta palkintolautakunnan esitykseen yhtyen se rajoitettiin 350 markaksi. Samasta rahastosta myönnettiin palkintona saman teoksen toisesta osasta (Sisäasiain hallinto) vuonna 1916 korkein sallittu määrä 400 markkaa.

Ferdinand Forsströmin rahasto ei jäänyt pitkiksi ajoiksi ainoaksi ja yksinäiseksi, yhdistyksen hallussa olevaksi rahastoksi, sillä vielä vuonna 1913 lahjoitettiin yhdistykselle tuomari Emanuel Saloheimon muistoksi 6000 markkaa käytettäväksi yhdistyksen tarkoitusperien toteuttamiseen. Tällekin rahastolle hyväksyttiin yhdistyksen kokouksessa »ohjesääntö». Rahaston varoilla palkittiin ensi kerran vuosikokouksessa joulukuun 15 päivänä 1915 professori Allan Serlachiuksen teos Suomen Rikosoikeuden

oppikirja ja professori Rafael Erichin teos Kansainvälinen oikeus, kumpikin 250 markalla.

Vuonna 1917 yhdistykselle annettiin kaksi suurenmoista rahalahjoitusta. Anteliaana kulttuurilahjoittajana tunnettu maanviljelysneuvos Alfred Kordelin antoi yhdistykselle maaliskuun 14 päivänä 1917 tehdyllä lahjakirjalla suomalaisen lainopillisen kirjallisuuden edistämiseksi 100.000 markkaa siten käytettäväksi, että kymmenen vuoden kuluessa 7.000 markkaa oli käytettävä vieraskielisen lakitieteellisen kirjallisuuden suomentamiseen ja 3.000 markkaa pantava korkoa kasvamaan, kunnes lahjoitusrahasto oli kasvanut 50.000 markaksi, jolloin puolet koroista oli annettava palkinnoiksi nuorille tieteenharjoittajille alkuperäisistä suomalaisista lakitieteellisistä teoksista. Rahaston noustua 100.000 markkaan saatiin kaikki korot käyttää sanottuihin tarkoituksiin. Yhdistyksen kirjoissa rahasto kulkee nimellä Alfred Kordelinin kirjallisuusrahasto. Sen säännöt hyväksyi yhdistys toukokuun 29 päivänä 1918.

Kun Alfred Kordelinin testamentti hänen saatuaan marraskuun 7 päivänä 1917 surmansa murhaajan luodista avattiin, havaittiin hänen siinä muistaneen yhdistystä 100.000 markan legaatilla. Sääntöjen mukaan, jotka yhdistys toukokuun 29 päivänä 1918 vahvisti näistä testamenttivaroista muodostetulle Alfred Kordelinin testamenttirahastolle, saatiin sen varoja käyttää, paitsi lainopillisten teosten aikaansaamiseen ja edistämiseen, matka-apurahoiksi, arkistotutkimuksiin ja muihin tarkoituksiin suomalaisen lainopin ja lainopillisen sivistyksen edistämiseksi. »Nämä jalomieliset lahjoitukset — sanotaan Alfred Kordelinin molemmista puheena olleista lahjoituksista yhdistyksen vuosikertomuksessa vuodelta 1917 — jollaista lakimiespiirit saavat vain suhteellisesti harvoin vastaanottaa, antavat yhdistykselle tilaisuuden ryhtyä toimimaan laajemmalla pohjalla kuin tähän saakka ja tuntee yhdistys niitten johdosta suurta kiitollisuutta lahjoittajavainajaa kohtaan».

Yhdistyksen kunniajäsen, joulukuun 12 päivänä 1928 kuollut oikeusneuvos F. O. Lilius oli testamentissaan määrännyt yhdistykselle 100.000 markkaa muodostettavaksi pysyväksi rahastoksi, jonka korot käytettiin avustukseksi yhdistyksen jäsenelle, joka valmistui suorittamaan lakitieteen lisensiaattitutkinnon, ollen tällöin siviilioikeutta tutkiva saava etusijan. Kokouksessa helmikuun 15 päivänä 1929 yhdistys valtuutti halli-

tuksen vahvistamaan varoista muodostettavalle F. O. Liliuksen rahastolle säännöt. Rahastosta jaettiin vuosikokouksessa joulukuun 15 päivänä 1932 ensimmäisen kerran palkinto. Se lankesi 6.000 markan suuruisena lakit. kand. A. R. Heikoselle.

Kun yhdistyksen toinen kunniajäsen oikeusneuvos Allan Särkilahti oli joulukuun 10 päivänä 1935 matkannut manan majoille, yhdistys päätti hänen muistonsa kunnioittamiseksi perustaa erityisen rahaston ja koota siihen lahjoitusvaroja. Siihen karttui lahjoituksina kaikkiaan enemmän kuin 25.000 markkaa, minkä jälkeen yhdistys omista varoistaan siirsi rahastoon niin paljon, että sen pääoma kohosi 40.000 markkaan. Yhdistyksen vuosikokouksessa joulukuun 17 päivänä 1936 vahvistettujen Allan Särkilahden muistorahaston sääntöjen mukaan oli, sittenkuin rahaston pääoma oli kasvanut 100.000 markaksi, sen korkovaroja käytettävä Lakimiehen julkaisemisesta johtuviin menoihin ja palkkioiksi siinä julkaistuista kirjoituksista. Toistaiseksi rahaston varoista ei ole voitu mitään suorittaa.

Joulukuun 11 päivänä 1936 kuollut pankinjohtaja Birger Wegelius ja hänen vaimonsa Edit Vilhelmina Wegelius olivat saman joulukuun 3 päivänä päivätyssä jälkisäädöksessä määränneet yhdistykselle 75.000 markkaa »Pankinjohtaja Birger Wegeliuksen rahaston» muodostamista varten, jonka koroista tai tuotosta oli kolmannes lisättävä pääomaan ja 2/3 käytettävä joka toinen vuosi, mieluimmin jakamatta yhtenä eränä, jollekulle nuorelle tieteen harjoittajalle, joka oli yhdistyksen jäsen, annettavaksi palkinnoksi julkaisusta etusijassa kauppaoikeuden alalta tai avustukseksi ulkomaille tehtävää opintomatkaa varten etupäässä kauppaoikeuden tutkimista varten. 40-vuotisjuhlakokouksessaan lokakuun 22 päivänä 1938 yhdistys hyväksyi puheena olevan rahaston säännöt. Tämänkin rahaston pääoma ja korot on toistaiseksi pysytetty koskemattomina.

Joulukuun 4 päivänä 1944 päivätyllä lahjakirjalla oli laamanni Karl Alexander Johannes Brunou luovuttanut yhdistykselle 220 Kansallis-Osake-Pankin osaketta. Lahjoituksesta oli muodostettava rahasto, jonka tuotto saatiin käyttää yhdistyksen tarkoitusperien edistämiseksi sen hallituksen harkinnan mukaan. Rahastosta suoritti hallitus vuonna 1947 korvauksena lakikirjan tekijänoikeutta koskevasta lausunnosta 10.000 markkaa. Laamanni Brunoun kuoltua joulukuun 10 päivänä 1947 saatiin tietää

hänen vielä testamentissaan muistaneen yhdistystämme määräämällä sille legaattina edellä mainittuja osakkeita 100.000 markan arvosta.

Yllä lueteltujen yhdistyksen hoidettaviksi uskottujen rahastojen tuotolla on yhdistys voinut merkittävällä tavalla avustaa lainopillista kirjallisuutta ja edistää tutkimustyötä lakitieteen eri aloilla. Palkintoina julkaistuista kirjoista ja kirjoituksista se on vuosien 1913—1917 aikana jakanut käytettävissä olevien tietojen mukaan kaikkiaan 222.950 markkaa, siitä runsaat kolme neljännestä Alfred Kordelinin nimeä kantavista rahastoista. Suurin palkinto, mikä yhdelle henkilölle on voitu rahastojen varoista jakaa, on ollut vuosikymmenenä 1920—1929 4.000 markkaa, vuosikymmenenä 1930—1939 4.500 markkaa ja vuosina 1940—1947 7.000 markkaa. On vain valittaen pantava merkille, että sodan jäljissä kulkenut inflatio on syövyttänyt yhdistyksen hoidossa olevia rahastojakin kuten sivistyksellisiä rahastoja yleensä ja kaventanut niitten todellisen pääoman murto-osaan sodanedellisistä määristä. Palkinnot, joita nykyisin voidaan rahastoista jakaa tutkijoille ja tieteenharjoittajille, edustavat näille realiselta arvoltaan tuntuvasti vähemmän kuin mitä ennen inflation vauhtiin pääsyä oli laita. Kun muistaa, että Laamanni Ferdinand Forsströmin ja Tuomari Emanuel Saloheimon rahastojen sekä melkoiselta osalta Alfred Kordelinin molempien rahastojen sijoitukset ovat joutuneet läpikäymään kaksi tuhoisaa inflatiokautta, joissa molemmissa niitten taloudellista voimaa on pala palalta murrettu, ja että kolmen muun yhdistyksemme hoitaman rahaston varat ovat valtaosaltaan hukkuneet toisen maailmansodan inflatiopyörteisiin, tajuaa yhdistyksen tai oikeammin maamme lakitieteellisen viljelyksen tässä suhteessa kärsimien tappioitten raskauden. Jos kahdesta ensiksi mainitusta rahastosta jaettin ennen vuotta 1920 palkintoina koko teoksen kirjoittamisesta ja julkaisemisesta 300—500 markkaa, tämä rahamäärä, niin pieneltä kuin se meistä toisenarvoiseen rahaan tottuneista tuntuukin, kykeni silloisissa oloissa tekemään saajansa onnelliseksi, mutta kaksikaan kertaa suurempi palkinto, jollainen vuotuinen apuraha kummastakin rahastosta niitten nykyisen pääoman turvin voisi olla myönnettävissä, ei enää meidän päivinämme voi olla kirjoittajalle suurenakaan kannustimena hänen ponnisteluissaan tieteen ohdakkeisilla saroilla.

Osoittaaksemme, miten rahastoissa olevat varat ovat kehittyneet viimekuluneiden kymmenen vuoden aikana, mainitsemme tässä niitten pääomien suuruuden sekä vuoden 1938 että vuoden 1947 lopussa.

	31/12 1938	31/12 1947
Laamanni Ferdinand Forsströmin rahasto	14.551: 20	21.575: —
Tuomari Emanuel Saloheimon rahasto	16.177: 80	23.996: 50
Alfred Kordelinin kirjallisuusrahasto	184.367: 40	221.254: 85
Alfred Kordelinin testamenttirahasto	115.663: 20	171.696: —
F. O. Liliuksen rahasto	114.275: 75	183.491: 55
Allan Särkilahden rahasto	44.355: 35	70.311: 30
Pankinjohtaja Birger Wegeliuksen rahasto	76.616: 65	114.852: —
Laamanni K. A. Brunoun rahasto		98.329: —
	566.007: 35	905.506: 20

Viimeisten kymmenen vuoden aikana on yhdistys jakamiinsa tekijäpalkintoihin käyttänyt pääasiassa Alfred Kordelinin kirjallisuusrahaston vuosituloja. Niitten ohella on palkintoihin otettu jonkin verran varoja Alfred Kordelinin testamenttirahastosta ja F. O. Liliuksen rahastosta sekä edellä mainittu 10.000 markan erä laamanni K. A. Brunoun rahastosta. Yleensä ei jaettaviksi ole otettu näittenkään rahastojen kaikkia vuotuisia korkoja tai osinkoja vaan on osa niistä jätetty pääoman vahvistukseksi. Muitten kuin juuri mainittujen rahastojen pääomia on yli kymmenen vuoden aikana kartutettu niitten kaikilla vuotuisilla tuotoilla. Rahastojen varoilla osti yhdistys valtion liikkeelle laskemia obligatioita vuonna 1939 puolustuslaina- ja vuonna 1940 jälleenrakennuslainaobligatioita, kumpiakin 100.000 markan arvosta. Paitsi niihin on rahastojen varoja nykyisin sijoitettuina myös kunnan obligatioihin sekä eräisiin osakkeisiin. — Rahastoille hyväsytyt säännöt on painettu Lakimiehen vuoden 1940 vuosikertaan sivuille 402—409.

Yhdstyksen talous.

Näistä vuotuisista tuloista, joita yhdistyksellä on ollut, ovat pääosan säännöllisesti muodostaneet ja yhäti muodostavat jäsenten suorittamat vuosimaksut. Ennen vuotta 1939 supistuivat yhtiön tulot käytännölli-

sesti katsoen yksistään jäsenmaksuihin, mutta sanotusta vuodesta lähtien rupeavat valtionavustukset ja lahjoitukset yhdistyksen tilinpäätöksissä edustamaan tosin määriltään vaihtelevia, mutta vuosittain toistuvia tuloeriä. Jäsenmaksun määrä on askel askeleelta kohonnut, ollen yhdistyksen perustamisen aikaan 5 markkaa, vuonna 1920 20 markkaa, vuonna 1928 ja sen molemmin puolin 60 markkaa, vuonna 1935 75 markkaa ja vuonna 1937 80 markkaa. Vuosilta 1938—1943 kannettiin jäsenmaksuna 100 markkaa, vuosilta 1944—1945 125 markkaa, vuosilta 1946—1947 250 markkaa sekä vuodelta 1948 350 markkaa. Valtiolta sai yhdistys, ellei oteta lukuun Lakimieslehden julkaisemista varten vuosina 1908—1910 saatua apurahaa, ensi kerran huomattavan avustuksen vuonna 1929, jolloin sille raha-arpajaisten voittovaroista myönnettiin 50.000 markkaa käytettäväksi suomenkielisen lainopillisen kirjallisuuden toimittamiseen ja kustantamiseen; vasta vuoden 1939 aikana tuli tämän avustuksen loppuerä käytetyksi.

Yhdistyksen taloudellisen aseman valaisemiseksi julkaistaan tässä alempana viimeisinä kymmenenä vuotena tehdyistä tilinpäätöksistä poimittuja tietoja yhdistyksen tulostaseista, jättämällä aikaisemmin luetellut rahastot tuloineen ja menoineen sivuun. Tulopuolelta mainitaan erikseen jäsenmaksut, valtionavustukset, lahjoitukset, korko- ja osinkotulot sekä tulojen yhteissumma.

	Jäsen-maksuja	Valtion-avust.	Lahjoi-tuksia	Korko- ja osinkotulot	Tuloja kaikkiaan
1938	16.470: —	—: —	—: —	31.784: 55	48.254: 55
1939	119.920: —	71.000: —	33.000: —	7.521: 70	294.325: 45
1940	114.300: —	27.500: —	2.000: —	5.630: 45	190.265: 45
1941	120.600: —	73.000: —	40.000: —	9.795: 30	310.422: 05
1942	121.600: —	77.250: —	5.000: —	11.363: 55	277.576: 55
1943	134.725: —	101.000: —	—: —	13.498: 40	340.289: 40
1944	169.525: —	145.000: —	75.000: —	15.355: 75	451.462: 50
1945	196.650: —	111.000: —	45.000: —	17.592: 80	715.586: 30
1946	413.615: —	172.000: —	187.500: —	15.555: 60	1037.291: 10
1947	422.650: —	250.000: —	20.000: —	14.564: —	1433.556: 50

Yhdistyksen kassaan kertyvistä varoista on valtion avustuksiin ja yksityisten testamenttivaroihin ja lahjoituksiin useimmiten liitetty ehto, että ne

on käytettävä johonkin määrättyyn tarkoitukseen. Samaten on yksinomaan sotakummilasten avustamiseen varattu ne rahavarat, jotka sitä varten on jäseniltä peritty. Yhtäläisesti on ollut määrä julkaisujen myynnistä tai niistä muutoin kertyvillä tuloilla peittää julkaisutoiminnan aiheuttamia kustannuksia. Muut tulot, kuten jäsenmaksut sekä korko- ja osinkotulot sen sijaan eivät ole tällä tavoin sidottuja vaan ovat yhdistyksen käytettävissä minkä sen tarkoitusperän hyväksi tahansa; ne onkin viety yhdistyksen kirjanpidossa käyttövarojen tilille.

Tulostaseitten menopuolen tarkastelu osoittaa, että vuosi vuodelta ovat suurimmat menot yhdistykselle aiheutuneet julkaisutoiminnasta, Lakimiehen ja lainopillisen kirjallisuuden julkaisemisesta. Viimeksi kuluneitten kymmenen vuoden aikaisten tilinpäätösten mukaan ovat yhdistyksen menot julkaisutoiminnasta ja yleiskulut vuosittain vaihdelleet seuraavasti:

	Julkaisu-toiminnasta	Yleis-kulut
1938	—: —	22.836: 40
1939	243.470: 50	19.406: 75
1940	188.041: 75	20.620: 85
1941	161.789: 80	43.093: 35
1942	122.310: 35	48.153: 68
1943	185.339: 75	67.703: 30
1944	238.533: 85	51.167: 15
1945	527.104: 15	140.158: 65
1946	577.735: 35	342.963: 95
1947	1131.498: 50	301.933: —

Vuonna 1946, jäsenmaksun tultua edelliseen vuoteen verrattuna kaksinkertaistetuksi, voitiin edellisenä vuonna hankittujen arvopapereitten arvosta poistaa yhteensä 149.333 markkaa 40 penniä.

Yhdistyksen vuotuisista omaisuustaseista käy myös selville, miten sen varat, joista, kuten aikaisemmin on mainittu, osa on ollut määrätarkoitukseen sidottua osa taas vapaita käyttövaroja, ovat eräin poikkeuksin vuosi vuodelta kasvaneet. Viimeisten kymmenen vuoden aikana ovat yhdistyksen varat olleet:

1938	122.213:78
1939	143.661:98
1940	160.264:83
1941	230.853:73
1942	311.866:25
1943	358.812:60
1944	480.274:10
1945	488.472:60
1946	569.479:40
1947	360.895:90

Kuten aikaisemmin on kerrottu, päätti yhdistyksemme vuonna 1941 osallistua n.s. sotakummiliikkeeseen keräämällä jäseniltään jäsenmaksun yhteydessä vapaaehtoisen lisämaksun ja avustamalla siten saaduilla varoilla sotaorpoja. Varojen keräystä jatkettiin vuosina 1941—1946, minkä jälkeen se lopetettiin. Avustuksia suoritettiin samoina vuosina ja vielä vuonna 1947. Kaikkiaan saatiin tarkoitukseen noina vuosina rahaa 252.785 markkaa ja maksettiin avustuksina 253.510 markkaa. Yhdistys, joka vuonna 1941 oli omista varoistaan siirtänyt sotakummitilille 5.000 markkaa, lahjoitti vuoden 1948 tilillä olevat jäännösvarat Suomen Lakimiesliitolle liitettäviksi sen huoltorahastoon ja käytettäviksi kuten rahaston muitakin varoja vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien lakimiesten perheiden avustamiseen.

Muuta toimintaa.

Lienee syytä mainita, että kun yhdistyksen joulukuun 16 päivänä 1933 pidetyssä vuosikokouksessa lakit. tohtori V. Merikoski oli alustanut kysymyksen asetuskokoelman käyttämisen yksinkertaistamisesta ja hallitus valtuutettiin tekemään oikeusministeriölle asiaa koskeva esitys, hallitus seuranneen tammikuun 4 päivälle päivätyssä, sanotulle ministeriölle toimitetussa kirjoituksessa ehdotti sellaisen tavan käytäntöön ottamista, että laeissa, asetuksissa, valtioneuvoston ja ministeriöiden päätöksissä ja muissa virallisissa asiakirjoissa viitattaessa aikaisempiin lakeihin, asetuksiin ym. mainittaisiin myös asetuskokoleman numero, jollainen viittaustapa todennäköisesti pääsisi käytännössä pian vallalle, jos se omaksuttaisiin valtio-

neuvostossa ja jos eduskunnan tarkistajat ja lainvalmistelukunta ryhtyisivät sitä noudattamaan. Aloite johti myönteiseen tulokseen, sillä ehdotettua menetelmää käytännössä jo yleisesti toteutetaan.

Lopuksi tulkoon vielä kerrotuksi, että oikeusneuvos Allan Särkilahden kuoleman jälkeen, joka vainaja elämänsä aikana on monilla tavoin piirtänyt nimensä yhdistyksen aikakauskirjoihin, hänen kuolinpesänsä lahjoitti yhdistykselle hänen lainopillisen kirjastonsa. Sitä säilytetään Helsingin yliopiston lainopillisen seminaarikirjaston osana.

Yhdistyksellämme on ollut läheiset suhteet vuonna 1935 perustettuun, jäsenmäärältään eritoten viimeisten vuosien kuluessa ripeästi kasvaneeseen Lainopin ylioppilaiden yhdistys Pykälä ry:een. Tätä yhdistystä yhdistyksemme on avustanut sekä rahallisesti että myös siten, että sen jäsenten on sallittu tilata Lakimies-lehteä alennetulla hinnalla ja heille myönnetty samallainen oikeus eräitten sarjajulkaisujen ostamiseen kuin yhdistyksen omillekin jäsenille. Myöskin on lahjoituksin kartutettu sen kirjastoa.

— — —

Fyysillisen ihmisen kannalta 50 vuotta on pitkä ajanjakso, sillä sen puitteisiinhan mahtuu miltei ihmisen keskimääräinen elämänpituus. Yhdistykset ja yleensäkään juridiset henkilöt eivät ole kytketyt ihmishenkilöihin tai edes ihmissukupolviin eikä niitten elämää olekaan pakko pusertaa ihmisen lyhyeen elonaikaan. Yhdistyksiä voidaan perustaa ja on perustettu palvelemaan sellaisia tarkoitusperiä, jotka eivät pysähdy käsillä olevaan nykyisyyteen vaan tähtäävät sen yli tulevaisuuteen. Tietoisesti tai tiedottomasti lähdetään tällöin edellytyksestä, että sukupolvi toisensa jälkeen tulisi työskentelemään noitten tarkoitusperien palveluksessa. Kysymys siitä, täyttyykö yhdistyksen perustajien tämä aikomus, toisin sanoen kykeneekö yhdistys vuosikymmenen toisensa perään keräämään jäsenistöönsä henkilöitä, jotka tekevät työtä yhdessä yhdistyksen tarkoitusperät silmämääränään, voidaan vaihtaa kysymykseksi, ovatko yhdistyksen päämäärät senlaatuisia, että ne ovat omansa innoittamaan alati uusia yksilöjoukkoja työskentelemään yhdistyksen piirissä; lisäkysymyksenä saatetaan tiedustella, vastaavatko saadut tulokset osapuilleenkaan yhdistyksessä niihin pantua työtä ja vaivaa. Katsauksemme Suomalaisen lakimiesyhdistyksen toimintaan sen viitenä ensimmäisenä vuosi-

kymmenenä oikeuttanee päättelemään, että yhdistykselle asetetut päämäärät ovat alusta pitäen olleet aktualiset ja elävät ja että yhdistys ne tunnuksinaan on kyennyt kokoamaan riveihinsä lakimiehiä jokaisella vuosikymmenellä lukuisammin kuin edellisellä. Yhdistyksemme tarkoitusperät ovat säilyttäneet läpi menneitten vuosikymmenien elinvoimaisuutensa. Voisi kenties sanoa, että niitten merkitys kunkin yksityisen jäsenen kohdalta on vasta ajan kiitävien tapahtumien valossa selventynyt. Katsauksestamme havaittaneen myös, että yhdistyksen eri toimintalohkoilla suoritetusta työskentelystä on saatu tuloksia, osaksi niin merkittäviä, että yhdistyksellä saattaa olla aihetta ylpeilyynkin.

Lokakuun 28 päivänä 1948 yhdistyksemme siirtyy elämänsä toiseen viisikymmenvuotiskauteen. Sivuutamme sinä päivänä menneisyyteen painuvan ensimmäisen ja nousevan uuden aikakauden välisen rajan vakain luottamuksin, että se lupaavissa merkeissä tapahtuva työ, josta edellä on kerrottu, ei katkea vaan että taajat jäsenrivit vastakin tulevat tekemään epäitsekästä työtä yhdistyksen tarkoitusperien toteuttamiseksi, niitten samojen, joita yhdistys tähänkin saakka on pitänyt tavoitteinaan, sekä niitten uusien, jotka se vastaisuudessa olojen muuttuessa entisen ohella ehkä on itselleen omaksuva. Toivomuksenamme on, että sen työn hedelminä tuonnempanakin voidaan korjata niin käytännöllistä lain sovellutusta kuin lakitieteellistä tutkimustakin hyödyttäviä tuloksia, ja olemme vakuuttuneita, että yhdistyksen työmailla saavutetut tulokset ja edistysaskeleet, olivatpa ne suurempia tai pienempiä, koituvat välittömästi tai välillisesti maamme henkisen viljelyksen hyväksi sekä rakkaan isänmaamme parhaaksi.

Katsaus Lakimies-lehden vaiheisiin

Kirjoittanut
Lakit. tohtori *Tauno Ellilä*

I. Oman aikakauskirjan »L a k i m i e h e n» julkaisemista saataneen pitää näkyvimpänä ja säilyvimpänä ilmauksena nyt viisikymmentä vuottaan täyttävän Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen toiminnasta. Tosiasiallisesti siinä on nähtävissä eräs koko yhdistyksen tärkeimmistä toimintamuodoista, kuten vastaavasti muissakin tieteellisissä yhdistyksissä on asianlaita. Lakimiehen merkitystä on korostettu jokavuotisissa toimintakertomuksissa; ja varhaisemmissa katsauksissa lakimiesyhdistyksen vaiheisiin sekä *Lauri Ailio* (»Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen syntyyn ja vaiheisiin kuluneena 30-vuotiskautena», LM 1928 s. 209 ss., etenkin s. 220 s.) että *Lauri Borenius* (»Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen vaiheisiin viimeisenä 10-vuotiskautena», LM 1938 s. 305 ss., etenkin s. 310 s.) pitävät Lakimiehen julkaisemista erinomaisen tärkeänä, ellei ehkä ensisijaisenakin toimintamuotona.

Varsinkin aikaisempina vuosinaan Lakimies on ollut monelle suomalaiselle lakimiehelle pääasiallisin ja jopa ehkä ainoakin henkinen yhdyside, kun ajatellaan eri puolilla maata hajallaan asuvia lakimiehiä. Mutta yhä edelleenkin — vaikka yhdistystoiminnan rikastuttua ja monipuolistuttua muutkin toimintamuodot ovat tulleet merkittävämmiksi, kuten tässä juhlajulkaisussa oleva hallintoneuvos *A. K. Ikkalan* kokonaiskatsaus osoittaa — Lakimiehellä yhdistyksemme aikakauslehtenä tulee varmasti olemaan tärkeä osuutensa ja merkityksensä Lakimiesyhdistyksen itselleen luomien tarkoitusperien toteuttamisessa. Sen vuoksi tänä yhdistyksen juhlavuonna, jona Lakimiehellä on takanaan 45-vuotinen elämäntaival, on aihetta silmätä lehden tähänastisia vaiheita. Lakimiehen vuosikerrat mer-

kitsevät juhlivalle yhdistyksellemme eräänlaista »elämänsä kuvakirjaa». Tarkastelemalla miten Lakimies perustettiin, mitkä olivat sille asetetut päämäärät ja toiveet sekä miten lehden tarkoitusperiä on toteutettu, tehdään kunniaa lähinnä niille suomalaisille lakimiehille, joiden ansiota lehden synty ja kehitys on ollut, mutta samalla annetaan tunnustus Lakimiehen saamalle kannatukselle ja mielenkiinnolle lukijakuntansa keskuudessa. Ilman tätä kannatusta Lakimies olisi ehkä kuollut jo alkuunsa, kuten lehden toimituksen toisena toimivuonna lukijoilleen antamasta vetoomuksesta saatetaan aavistaa, tai ainakin viettänyt vain kituliasta elämäänsä. Lukijakuntaa, joka jo »passiivisella» osanotollaan on auttanut lehden kehitystä, on siitä kiitettävä. Sitäpaitsi tuosta passiivisesta tahosta on noussut monia aktiivisia tekijöitä, jotka tieteellisillä kirjoitelmillaan tai muunlaisilla avustuksillaan ovat alkuajoista lähtien ja varsinkin viimeisinä vuosikymmeninä antaneet lehdelle sen olennaisen sisällön muodostaen siten eräänlaisen oikeustieteellisen hengenviljelyn kantajoukon, mitä Lakimiehen ja koko yhdistyksen on tästä erikoisesti kiittäminen.

Eräissä kohdin on syytä ulottaa katsaus myös alkuvuosiin, varsinkin Lakimiehen syntyvaiheisiin ja ensimmäiseen ohjelmajulistukseen, joista johtoa tarjoavat Lakimiehen ensimmäisessä numerossa 1903 (s. 1—4) ollut johtoartikkeli »Lukijalle» ja toisen vuosikerran 1904 sisältämä vetoomus »Lukijalle» (s. 183—186) sekä erinäiset Lakimiehessä olleet tiedonannot ja vanhojen yhdistyksemme kokousten pöytäkirjat. Mutta koska ennestään on olemassa *F. O. Liliuksen* artikkeli »'Lakimies' kymmenvuotiaana» (LM 1912 s. 326—329) ja *El. Kailan* retrospektiivinen katsaus »Lakimieslehti 25-vuotias» (LM 1927 s. 249—256), niin tässä yhteydessä päähuomio kiinnitetään sen jälkeiseen aikaan eli viimeksi kuluneeseen 20-vuotiseen ajanjaksoon.

II. *Lakimiehen toimituksen vaiheet.* — Lakimiehen *syntysanat* on lausuttu joissakin niistä suomalaisten lakimiesten kokouksista, joita pidettiin ennen kuin nykyinen yhdistys oli virallisesti perustettu. Ensimmäinen vuosikerta on vuodelta 1903. Aivan tarkkaa tietoa Lakimiehen henkisestä »isästä» ei ole tiedossamme, mutta tämä kunnia lankeaa joko professori *Allan Särkilahdelle (Serlachiukselle)* tai silloiselle professorille, sittemmin tasavallan presidenttinämme olleelle *K. J. Ståhbergille,* sillä ensiksimainittu on itse kertonut (LM 1928 s. 118), että jompikumpi heistä teki ehdotuksen

ja toinen taas sitä heti välittömästi kannatti. Joka tapauksessa perustamisajatuksen toteuttajaksi tuli *Allan Särkilahti*, joka oli Lakimiehen pääja vastaava toimittaja ja joutui aikanaan tekemään jopa taloudellisiakin uhrauksia lehden elossa pitämisen hyväksi puhumattakaan siitä, ettei työstä koitunut alkuaikoina mitään palkkaa. Samanlaista pyyteetöntä työtä ovat suorittaneet eräät muutkin Lakimiehen toimittajat, kuten oikeusneuvos *F. O. Lilius*. Ja vaikka myöhemmin onkin jonkin verran palkkiota maksettu muulle toimituskunnalle, paitsi päätoimittajille, samoinkuin myös artikkelien kirjoittajille, niin se ei ole läheskään vastannut sitä työtä, mitä itsekukin on Lakimiehen hyväksi siten tehnyt.

Lakimiehen toimituksen ovat muodostaneet:

Päätoimittajat:

1) professori *Allan Särkilahti* 1903—1917
2) oikeusneuvos *F. O. Lilius* 1918—1922
3) *Allan Särkilahti* uudelleen 1923—1935
4) oikeusneuvos *Kustavi Kaila* 1936—1944
5) hallintoneuvos, sittemmin professori *Aarne Rekola* 1944—eteenpäin.

Toimitussihteerit:

1) lakit. kand. *Philip Suuronen* 1903—1904
2) oikeusneuvos *F. O. Lilius* 1904—1917
3) oikeussihteeri *Kustavi Kaila* 1918—1925
4) lakit. tri, sittemmin professori *Elieser (Elpiö) Kaila* 1926—1932
5) oikeusneuvos *Kustavi Kaila* 1933—1935
6) lakit. tri, sittemmin professori *Tauno Tirkkonen* 1936—1945
7) 1946—eteenpäin lakit. tri *Ilmari Melander.*

Kirjallisuusosaston toimittajat:

1) professori *V. Merikoski* 1943
2) lakit. tri *Tauno Ellilä* 1944—eteenpäin.

Oikeustapausten osaston toimittajia ei lehdessä ole nimetty, mutta viimeksi ovat oikeustapausosastosta huolehtineet korkeimman oikeuden osalta oikeusneuvos *Väinö Lumme* vuoteen 1947 ja siitä lähtien oikeusneuvos *Niilo Luukanen* sekä korkeimman hallinto-oikeuden osalta presi-

F. A. PEHKONEN
Varapuheenjohtaja 1919

LAURI CEDERBERG
Varapuheenjohtaja 1921—1922 ja 1925—1928

VÄINÖ KANNEL
Varapuheenjohtaja 1933

EINO J. AHLA
Varapuheenjohtaja 1938—1945

AARNE REKOLA
Varapuheenjohtaja 1948—
Lakimiehen päätoimittaja 1944—

LAURI BORENIUS
Hallituksen jäsen 1936—
Sihteeri 1937—1940

dentti *U. J. Castrén* vuoteen 1944, hallintoneuvos *Rekola* vuoteen 1947 ja hallintoneuvos *A. K. Ikkala* siitä alkaen.

Vuosina 1921—1928 esiintyy Lakimiehen nimilehdellä myös luettelo *vakinaisista avustajista,* siis eräänlainen toimituskunta on työskennellyt varsinaisen toimituksen ohessa. Sen ovat muodostaneet Lakimiehen palstoilla usein tavatut nimet *Iivar Ahava, Lauri Cederberg, Kyösti Haataja, Niilo A. Mannio* ja *F. A. Pehkonen,* kaikki joko oikeustieteen harjoittajia tai käytännön tunnetuimpia lakimiehiä. Myöhemmin ei vakinaisesta avustajakunnasta esiinny samanlaista mainintaa. On kuitenkin huomautettava, että Lakimiehen toimitus on erinäisissä asioissa neuvotellut yhdistyksen hallituksen kanssa, ja muistutettava myös siitä, että tosiasiassa eräät tässä katsauksessa jälemmin mainittavat ahkerimmat avustajat hyvällä syyllä voitaisiin lukea tuollaiseen avustajakuntaan kuuluviksi. Milloin jonkin artikkelin sisältö on ollut toimitukselle kokonaan tuntematon tai herättänyt joitakin epäilyksiä, on Lakimies saattanut käyttää *asiantuntijoina,* joiden sana on paljon painanut, kunkin asianomaisen alan tunnettuja auktoriteettejä, ennen kaikkea jotakin yliopiston professoria tai muuta opettajaa. Näin menetellen on vältytty siltä, että näiden olisi muutoin ehkä heti verekseltään ollut ryhdyttävä polemiikkiin ex cathedra, kuten välistä silti on tapahtunut. Tieteellisistä kysymyksistä voidaan tosin usein olla perustellusti eri mieltä, mutta tarjotakseen lukijoilleen — joihin kuuluvat myös lainkäyttäjät — kunnollista ja mahdollisimman pätevää luettavaa, ei mihinkään arvovallastaan kiinni pitävään aikakauskirjaan sovi ottaa ilmeisiä virheellisyyksiä ja harhaanjohtavia käsityksiä. Tämän johdosta tulee mieleen aatos, eikö kenties olisi aihetta perustaa Lakimieheen vastaisuudessa jonkinlainen *vakinainen neuvottelijakunta,* joka sopivassa suhteessa edustaisi eri oikeusaloja ja joiden joukossa olisi myös joku tunnettu käytännön lakimies.

Niin kuin Lakimies-lehdessä aikanaan olleista merkkipäivä- ja muistokirjoituksista [1] tarkemmin näkyy, on *Allan Särkilahti* ollut se mies, joka — seuraajilleen esimerkiksi ja velvoitukseksi — ansaitsee teoistaan vallan erikoisen kiitosmaininnan. Lasketaanhan hänen — niin kuin *Antti Tulenheimo* on muistopuheessaan sanonut — lehden 25-vuotisen puolimatkan

[1] Ks. LM 1935 s. 265 s.; *Antti Tulenheimon* pitämä muistopuhe LM 1936 s. 1 ss. sekä LM 1928 s. 118 s.

taipaleen aikana kirjoittaneen 22 % kaikista varsinaisista kirjoituksista! Hänen seuraajansa, manan majoille menneet *F. O. Lilius* ja *Kustavi Kaila* tekivät myös parhaansa ja vanhaa hyvää perinnettä edelleenkin jatketaan.[2] Sopii vain viitata pariin yhdistyksemme puheenjohtajain taholta annettuun tunnustukseen. Neljännesvuosisataa sitten vietetyn juhlan aikainen puheenjohtaja *U. J. Castrén* aivan erikoisesti korosti Särkilahden ja hänen johtamansa Lakimies-lehden suurta merkitystä suomalaisen oikeuselämän kehityksessä yleensä, lausuen tunnustuksen sanoja myös hänen seuraajistaan. Ja vuoden 1938 40-vuotisjuhlan aikainen puheenjohtaja *Kaarlo Kaira* on, asetettuaan kysymyksen, oliko yhdistyksen toiminnassa ja työskentelymuodoissa sellaista toimintaa, jota voitaisiin kutsua tieteelliseksi, päätynyt myönteiseen tulokseen ja erikoisesti tällöin huomauttanut Lakimiehen ensi käden merkitystä. Eikö siten ole annettu kaunis tunnustus aikakauslehtemme panoksesta!

Painatusta ja *levikkiä* koskevista tiedoista, niin kuivia kuin ne ehkä ovatkin, mainittakoon lyhykäisesti seuraavaa. Aluksi Lakimies ilmestyi kokonaan *Allan Särkilahden* omissa nimissä, kunnes vuodesta 1907 lähtien Suomalainen Lakimiesten yhdistys ryhtyi itse sen julkaisijaksi ja kustantajaksi. Vuosina 1921—1936 lehteä kustansi *Werner Söderström Osakeyhtiö* tunnetun suurliikkeen arvon mukaisella tavalla. Vuoden 1937 alusta yhdistyksemme jälleen otti kustannusvastuun harteilleen.

Lehden ensimmäiset vuosikerrat on painettu Helsingissä *Osakeyhtiö Kauppakirjapainossa* vuoteen 1920 saakka (vuosina 1919—20 on painatustoiminimeksi merkitty Kauppakirjapaino) sekä vuodesta 1921 lähtien vuoden 1942 loppuun *Werner Söderström Osakeyhtiön* kirjapainossa Porvoossa. Sittemmin vuoden 1943 alusta alkaen *Tyrvään Kirjapaino Oy* on suorittanut yhä suuritöisemmäksi muodostuneen painatuksen Vammalan kauppalassa olevassa kirjapainossaan.

Lakimiehen koko on yleensä kasvanut jokaisena kymmenvuotiskautenaan. Ensimmäinen vuosikerta käsitti 234 sivua. Sittemmin on vuosikertain sivulukujen keskiarvo vähitellen noussut yli 300:n. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden kasvua valaisee seuraava taulukko:

---

[2] *F. O. Liliuksesta* on muistopuhe LM 1928 s. 267 ss. sekä *Kustavi Kailasta* LM 1944 s. 109 ss. Edellisen on laatinut *Kustavi Kaila* ja jälkimmäisen *Tauno Tirkkonen*.

1928	378	sivua	
1929	388	»	
1930	384	»	
1931	366	»	
1932	295	»	
1933	320	»	
1934	324	»	
1935	330	»	
1936	399	»	
1937	519	»	
1938	516	»	
1939	720	»	
1940	430	»	
1941	747	»	(tähänastinen ennätysmäärä!)
1942	481	»	
1943	552	»	
1944	552	»	
1945	588	»	
1946	643	»	
1947	689	»	

Vuoden 1941 ennätyslaajuuteen olivat vaikuttamassa *Kyösti Haatajalle, Lauri Cederbergille* ja *P. E. Svinhufvudille* omistetut juhlanumerot, joiden sivuluku sisältyy vuosikerran juokseviin sivulukuihin.

Levikkisuhteista on selvennykseksi sanottava, että yhdistyksen jäsenet ovat ilman eri maksua saaneet lehtensä ja että ulkopuolisia tilaajia ei ole ollut paljon. Muutamia vapaakappaleita on käytetty vaihtotarkoituksiin. Viimeisiltä ajoilta levikki on ollut seuraavanlainen:

1927	jäsenille	655	ja	yhteensä	861
1928	»	691	»	»	1080
1929	»	701	»	»	932
1930	»	670	»	»	949
1931	»	685	»	»	920
1932	»	696	»	»	919
1933	»	683	»	»	895

1934	jäsenille	693	ja	yhteensä	890				
1935	»	802	»	»	862				
1936	»	866	»	»	1002				
1937	»	1001	»	»	(tiedot puuttuvat)				
1938	»	1117	»	»	(»	»	)		
1939	»	1155	»	»	1362				
1940	»	1183	»	»	1295				
1941	»	1216	»	»	1352	sekä	koko	painos	1800
1942	»	1243	»	»	1376	»	»	»	1800
1943	»	1334	»	»	1482	»	»	»	1800
1944	»	1389	»	»	1568	»	»	»	1800
1945	»	1573	»	»	1771	»	»	»	2000
1946	»	1658	»	»	1921	»	»	»	2200
1947	»	1781	»	»	2122	»	»	»	2500
1948	»	1870	»	»	2153	»	»	»	2500

Erityisestä toimeksiannosta on Lakimies-lehdessä olleista kirjoituksista tehty kaksi hakemistoa. Nämä molemmat on laatinut oikeusneuvos, sittemmin hovioikeuden presidentti *Wäinö Kannel*. Ensimmäinen, joka on vuodelta 1928, käsittää vuosikerrat 1903—1927. Toinen täydellisempi (painettu Vammalassa 1946. 232 sivua) koskee vuosia 1903—1944 ja sisältää systemaattiset sekä aakkoselliset hakemistot.

III. Kun Lakimies-lehti vuonna 1903 läksi alkutaipaleelleen, niin se määritteli tulevan toimintansa suuntaviivat. Yleisluontoisesti ilmoitettiin pyrittävän tarjoamaan »maamme lakimiehille *suomenkielistä lainopillista lukemista*». Sillä ei vielä liikoja luvattu. Joka tapauksessa myönnettävä on, että tämän lupauksensa *suomenkielisen* luettavan tarjoamisessa lehti on kirjaimellisesti täyttänyt. Lehden ajallaan julkisuuteen saattaminen voi joskus olla jokaisen lehden toimitukselle kovan työn takana. Lakimiehen ensimmäiset — muuten palkattomat — toimittajat ovat tämän varmasti tunteneet, kun ulkoa päin on ollut nykyistään paljon vaikeampaa saada avustuksia lehteen. Mutta ei ole sanottua, etteikö joskus myöhempinäkin vuosina toimituksen ole ollut pakko »tyytyä siihen, mitä kulloinkin on ollut tarjona», mitä seikkaa *F. O. Lilius* on kymmenvuotiskat-

sauksessaan valitellut. Enimmäkseen kuitenkin lienee kirjoituksia myöhempinä aikoina ollut ulkoapäinkin siinä määrin tarjolla, että niihin nähden on voitu suorittaa valikoimisia ja ylläpitää korkeitakin vaatimuksia. Sotien aikana ja niiden jälkeisissä vaikeammissa oloissa lehden painattaminen on kuitenkin välistä ollut enemmän aikaa viepää, mistä johtuen luettavaksi tarjottava on joutunut lukijakuntansa käsiin joskus ehkä jopa kuukausikaupalla sen jälkeen kuin käsikirjoitukset on toimitukselle jätetty. Tähän on osaltaan vaikuttanut sekin seikka, että Lakimiehen yksityiset numerot ovat viime vuosina paisuneet jopa normaalikokoisen kirjan mittoihin, joiden painatus vie luonnollisesti aikansa. Kuitenkin lienee vain ani harvoin sattunut, että painatuksen viivästymisestä johtuen kirjoitelma olisi kokonaan tai joiltakin osin ehtinyt menettää ajankohtaisuutensa taikka paikkansa pitävyyden.

Lakimies-lehden kirjoituksille on edellä kerrotuin tavoin jo alunperin asetettu vaatimukseksi suomenkieli. Verrattuna muihin Suomessa ilmestyviin puhtaasti lakitieteellisiin aikakausjulkaisuihin, nimittäin vanhempaan veljeensä Lainopillisen yhdistyksen (Juridiska Föreningen i Finland) aikakauskirjaan *Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland* sekä Suomen asianajajaliiton *Defensor Legis*-nimiseen äänenkannattajaan, joissa kyllä on ja viimeksimainitussa jopa valtaosaltaan suomenkielisiä kirjoituksia, Lakimies-lehti edelleenkin on ainoa suomenkielellä ilmestyvä oikeustieteellinen aikakautinen julkaisu. Seikka on velvoittanut Lakimiestä erikoisesti vaalimaan suomalaisen lakikielen kehittämistä sekä oikeustieteellisissä esityksissä että lainkäytössä ja lainsäädännössä. Pääpaino on ollut positiivisissa ponnisteluissa tieteellisen tekstin, lainsäädännön tuotteiden sekä oikeusistuinten ratkaisujen ja pöytäkirjojen ynnä yleensä virkakielen parantamiseksi ja yhdenmukaistamiseksi. Mutta joskus on tätä ohjelmaa toteutettu myös negatiivisesti, s.o. käymällä käsiksi kielellisiin seikkoihin tämän alan rikkaruohojen kitkemiseksi ja kielikentän hyvin hoitamiseksi sekä entisestään kaunistamiseksi. Oikeakielisyyttä, kielen kauneutta ja oikeudellisen terminologian luomista ja vakiinnuttamista ovat korostaneet Lakimiehen palstoilla eri aikoina mm. miehet sellaiset kuin *Iivar Ahava,*[3]

[3] LM 1916 s. 51 ss. ja 1945 s. 583 s.

Anton Kotonen,[4] *Allan Serlachius (Särkilahti),*[5] *Rafael Erich,*[6] *Elpiö Kaila,*[7] *Allan Viranko,*[8] *Kustavi Kaila,*[9] *Wäinö Kannel*[10] *V. Merikoski,*[11] *Aarne Saarialho*[12] sekä Lakikielen sanakirjan tunnettu tekijä *Y. J. Hakulinen.*[13]

Siitä joka on joutunut kielimestarien sanan moukarien alaiseksi ei varmaankaan ole tuntunut hyvältä, varsinkaan jos puuttuminen on ollut kovakouraista. Mutta yleisen edun vuoksi siihenkin on ollut joskus mentävä. Ja kirjoittelullaan julkisuuden arenalle asettunut antautuu julkisen kritiikin alaiseksi ei ainoastaan sanottavansa asiallisen sisällön puolesta vaan myöskin kielellisten heikkouksien kohdalta. Kielimestarien puuttumisen alaiseksi joutuneella itselläänkin on kyllä ehkä voinut olla tunnustuksenarvoinen halu tarjota suomenkielistä luettavaa, jota esim. varhaisempina aikoina yliopistollisista oppikirjoista kovasti kaivattiin. Milloin kysymyksessä on ollut enemmän vain makuasia tai hyvän kielivaiston puute taikka se erilainen lähtökohta, mikä johtuu länsi- ja itäsuomalaisen kielenkäytön ja kielikorvan keskinäisistä eroavaisuuksista, on kieliarvosteluissa joskus tullut ehkä liian vahvanlaisestikin sanotuksi.

Kieltä on Lakimies joutunut vaalimaan myös epäsuorasti siten, että se on kyennyt tarjoamaan artikkeleissaan mestarillisen suomenkielen mallinäytteitä. Joillakin kirjoittajilla näyttää olevan suorastaan sellaisen armolahja loistavan tyylitaituruutensa ohella. Heidän artikkelejaan lukee suurella nautinnolla sellainenkin lakimies, jonka alaan artikkelin sisältö ei läheisesti tai lainkaan kuuluisikaan, oppiakseen vain parantamaan omaa kielivaistoaan ja esittämistyyliään. Voitoksi on luettava myös monet uudet termit, jotka ovat nähneet päivänvalon Lakimiehen palstoilla. Jotkin niistä ovat ehkä »nukkuneet nuorena», mutta toiset on omaksuttu oikeuskieleemme joko sellaisenaan tai edelleen kehitettyinä. Oma asemansa tässä suhteessa on *Elpiö Kailalla.* Hänen artikkeleissaan käyttämistään ja erikoi-

[4] LM 1927 s. 284, 1928 s. 105 ss. ja 1933 s. 59 ss.
[5] Useissa kirjoituksissaan.
[6] LM 1907 s. 76 ss. ja 1937 s. 368 ss.
[7] LM 1930 s. 378 s. ja 1932 s. 285 ss.
[8] LM 1931 s. 224 ss., 1935 s. 311 ss. ja 1936 s. 101.
[9] LM 1943 s. 474.
[10] LM 1935, s. 246 ss.
[11] LM 1939 s. 435 ss.
[12] LM 1945 s. 269 ss.
[13] LM 1945 s. 157 ss.

sessa ehdotuksessaan (LM 1932 s. 285 ss.) esittämistään sanoista positiivisina saavutuksina mainittakoon mm. »kumoava» (ekstinktiivinen) saanto, »ehdonvaltainen» (dispositiivinen) oikeussäännös ja »tunnusmerkistö» (Tatbestand). Viimeisiltä vuosilta on taas tunnetuimpana sanaseppona mainittava *Y. J. Hakulinen* (ks. LM 1945 s. 157 ss. »Suomalaisen lakikielen kehittämisestä»). Lakimiehen artikkelit ovat myös olleet hyvänä lähteenä Lakikielen sanakirjaa laadittaessa. Toimituksen sisäisiä »salaisuuksia» paljastamatta voitaneen mainita siitäkin, että eräissä tapauksissa artikkeli on hyväksytty Lakimieheen vasta senjälkeen, kun joku kielimies on korjannut sen luvattomanlaisen heikkoa kieliasua, ja eivätköhän toimitussihteeritkin, joiden tehtäviin kuuluu kaiken oikovedoksen tarkastus, heille ominaisella näppäryydellään ole pientä kielellistä tasoitusta ja silausta joutuneet tekemään.

Suomenkielisyysvaatimuksesta tiukasti kiinnipitämisestä on johtunut myös eräitä rajoituksia. Ulkomaisten tieteisoppineitten laatimia artikkeleita ei ole voitu, eipä edes lyhyitä tervehdyksiäkään, niiden alkukielellä lehteen ottaa, vaan ainoastaan suomeksi käännettyinä. Sen vuoksi niiden lukumäärä on jäänyt varsin vähäiseksi. Mainittakoon tässä mielessä kuitenkin viime vuosikymmeniltä unkarilaisen *Paul von Angyalin* kaksi suomennettua artikkelia »Vakaumuksellinen rikoksentekijä» (LM 1938 s. 211 ss.) ja »Yleisen mielipiteen rangaistus» (LM 1938 s. 1 ss.); samoin unkarilaisen *Lajos de Zeheryn* esitys »Oikeudenhoidon järjestely Unkarissa» (LM 1938 s. 433 ss.); eestiläisen *Ants Piipin* kirjoitus »Eestin valtiosääntö historialliselta ja dogmaattiselta kannalta tarkasteltuna» (LM 1940 s. 8 ss.); italialaisen *Giacomo Pauluccin* esitelmä »Kansainliiton tarkoitusperät ja toimintamuodot» (LM 1930 s. 225 ss.); ruotsalaisen *Nils Herlitzin* kokousesitelmä »Pula-aika ja omistusoikeus» (LM 1943 s. 444 ss.) ja norjalaisen *Frede Castbergin* esitys »Perustuslaki ja oikeudellinen selvittely Norjassa» (LM 1945 s. 412 ss.)

Sen jälkeen kuin Lakimiesyhdistyksen säännöt vuonna 1940 muutettiin, kävi mahdolliseksi, että myös maamme ruotsalaiset lakimiehet saattoivat liittyä Lakimiesyhdistykseen. Lakimies-lehden vaiheisiin tämä seikka on vaikuttanut positiivisesti ei ainoastaan levikin lisääntymisessä vaan myöskin eräiden huomattavien artikkelien saamisessa tältä entiseen verrattuna uudelta lakimiestaholta.

IV. Aikakauslehden merkityksen ja arvon muodostaa sen asiallinen sisältö. Millaiseksi tämä oli alkujaan suunniteltu ja miten alkuperäisiä suunnitelmia on noudatettu tai ehkä jouduttu muotoamaan?

Kun Lakimies yhdistyksensä aikakauskirjana luonnollisesti kannattaa niitä aatteita ja pyrkimyksiä, jotka on luonnehdittu yhdistyksen säännöissä, voidaan jo säännöistä niiden eri kehitysmuodostuksissa saada jotakin johtoa tässä suhteessa.

Vanhimmissa säännöissä (ks. LM 1905 s. 226) lausutaan, että »Yhdistyksen tarkoituksena on olla yhdyssiteenä lakimiesten kesken lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistämiseksi suomenkielisillä esitelmillä, keskusteluilla ja *julkaisuilla*». Viimeksi mainittuun toimintatyyppiinhän kuuluu myös aikakauslehden julkaiseminen. Sen enempää eivät nämä säännöt paremmin kuin joulukuun 19 päivänä 1919 hyväksytyt säännöt, joissa yhdistyksen sanotaan toteuttavan tarkoitustaan mm. »toimittamalla ja kustantamalla suomenkielistä *lainopillista kirjallisuutta*», asiata valaise Lakimiehen kohdalta. Marraskuun 15 päivänä 1940 hyväksyttyjen uusien sääntöjen 2 §:ssä vasta lausutaan nimenomaan myös *aikakauskirjojen toimittamisesta ja kustantamisesta,* mikä sääntöjen kohta on siten tavallaan perustavaa laatua Lakimiehen toiminnalle. Huomiota ansaitsee myös se sääntöjen kohta, jossa yhdistyksen tarkoitusperäin uutena toteuttamistapana mainitaan yhteydenpito ulkomaisiin järjestöihin. Sen hengessä on myös Lakimies ollut vuorovaikutuksessa eräitten ulkomaisten vastaavien oikeustieteellisten aikakauskirjojen kanssa, mikä on rikastuttanut varsinkin kirjallisuusosastoa.

Lakimiehen sisältö tuli itse asiassa melko tarkasti hahmotelluksi, ainakin ääripiirteiltään, jo ensimmäisessä numerossa 1903 olleessa *ohjelmajulistuksessa,* mikä sisälsi selvän toimintasuunnitelman. On syytä panna merkille kaksi seikkaa. Lakimiehen ensimmäinen toimitus, lähinnä ilmeisesti sen pää *Allan Särkilahti,* osasi ja uskalsi heti alkuunsa luoda toimintaohjelman, missä lehden tuleva sisältö yksityiskohtaisesti määrättiin ja eri osastot asetettiin toisiinsa nähden jopa tiettyyn tärkeämmyysjärjestykseen. Mutta toiseksi: tämä ohjelma on kyetty toteuttamaan ja tänä päivänäkin alkuperäinen ohjelmajulistus pätee melkein semmoisenaan. Lisäksi vain on tullut eräitä uusia piirteitä.

Sisällöltään lehti tarkoitti tarjota, kuten jo kansilehdellä 1903 oli mainittu ja lukijoille osoitettu johtoartikkeli korosti, »*lainopillista* lukemista». Ala tuli siten olemaan mitä laajin: liikuttiin oikeustieteen ja oikeuskäytännön kaikilla aloilla. On ymmärrettävää, että kun lähdettiin vähäisestä alusta, niin ei tullut ehkä mieleenkään suunnitella sisältöä koskemaan vain jotakin oikeustieteen tiettyä haaraa, kuten rikos- tai siviilioikeutta. Mutta yhtä merkillepantavaa on, että samalla linjalla ollaan yhä edelleenkin. Spesialisointiin ei alkujaan menty eikä siihen ole vieläkään tultu. Tästä perusjärjestelystä on ainakin alkuvuosina ollut pääasiassa vain etuja. Kun abstraktinen lukijain piiri oli mahdollisimman laaja, niin taloudellinen kannattavuus oli paremmin laskelmoitavissa. Tältä pohjalta lähtien oli luonnollisesti helpompaa uskoa saatavan avustuksia myös toimituksen ulkopuolelta. Taipaleelle lähdettäessä enemmän kuin seuranneina vuosinakaan ei näyttänyt tarvinneen pelätä, että lehti tulisi paisumaan liian laajaksi tai käsittämään myös semmoista, mikä ei oikeassa suhteessa kiinnostaisi kaikkea lukijakuntaa. Näin tuli luoduksi ääripiirteiltään sama runko, mikä Lakimiehellä nykyäänkin on. Teoreettisesti se käsitti ja käytännössä on myös tullut käsittämään kaikki ne eri oikeusalat, jotka ovat esim. olleet yliopistollisessa lainopillisessa opetuksessa eri oppiaineina.

Mielenkiintoa ei puuttune niiltä kaavailuilta, joita tämän laajalle vedetyn kehyksen sisällä suunniteltiin eräissä periaatteellisissa ja yksityiskohtia koskevissa suhteissa, sillä ne ovat yhäkin ajankohtaisia ja pääosiltaan ajantasoisiakin.

V. Ensi sijalle asetettiin *kotimaan oikeus.* Sitä oli selvennettävä ja kehitettävä. Kotimaan oikeuden tuntemuksen lisäämiseen oli ennen kaikkea pyrittävä.

Pääpaino oli kotimaan *positiivisessa oikeudessa.* »Julkaisemalla kirjoitelmia sekä yksityisen että julkisen oikeuden alalta» oli selvitettävä voimassa olevaa oikeuttamme. Tämähän on ollut myöhempinäkin aikoina Lakimiehen kirjoitusten pääasiallisena kohteena, jopa niin, että valtaosa kirjoittajista lienee ilmettyjä positivisteja, jotka eivät ryhdy oikeushistoriallisiin tutkimuksiin tai oikeusvertaileviin tarkasteluihin enemmän kuin toisaalta tulevat kiinnittäneeksi huomiota myöskään de lege ferenda-näkökohtiin. Suppeahkoissa artikkeleissa positivismissa pysyminen tuottaakin kirjoittajalleen kiitollista rajoitusta sekä keskitysedun. Suurin osa luki-

jakuntaa lieneekin aina ollut eniten kiinnostunut oman maan voimassa olevan oikeuden selvittelyistä.

Toissijaisesti on kuitenkin jo alunperin tavoiteltu myös *de lege ferenda-luontoisia kirjoituksia.* Luonnostaan lankeaa, että lainsäädännöllisiä uutuuksia on Lakimiehessä yksityiskohtaisestikin selostettu. Mutta muistutettakoon, että jo ohjelmajulistuksessa sanottiin tultavan aiheen mukaan kajoamaan myös niihin puutteisiin ja aukkoihin, joita eri oikeusaloilla lainsäädännössä ehkä havaitaan. Aika ajoin onkin Lakimiehessä ollut tätä tarkoittavia artikkeleja tai lyhyempiä tiedonantoja, joilla ilmeisesti on ollut osuutta vastaisen lainsäädännön suuntaviivojen virallisesti vahvistamisessa ja jopa yksityiskohtien kaavailuissakin. Viimeisten kahdenkymmenen vuoden ajalta — samaan tapaan kuin sitä ennen varsinkin *Allan Särkilahti* oli kirjoitellut — on tällaisina kirjoittajina mainittava mm. seuraavat: *Elpiö Kaila, Lauri Cederberg, Bruno A. Sundström (Salmiala), Antti Tulenheimo, J. E. Wilskman, Bertil Sjöström, U. J. Castrén, Kustavi Kaila, Brynolf Honkasalo* ja *Väinö Voipio.* Sitäpaitsi varsin useat ovat artikkeliensa asianomaisissa yhteyksissä huomauttaneet myös de lege ferenda-näkökohdista. Ansainnee mainita, että välistä on uusikin lainsäädäntö aiheuttanut kriitillisiä huomautuksia ja arvostelua — lainsäädännöstäkään, varsinkin jos sitä on pakko harjoittaa »tehtailuna», kun ei ole poissa »susikappaleiden» syntymisen inhimillinen mahdollisuus.

Lakimiehen toimintasuunnitelma vuodelta 1903 käsitti, joskin toisarvoisemmin, huomion kiinnittämisen myös *ulkomaiseen oikeuteen.* Tarkoitus oli kuitenkin rajoittua lähinnä vain sellaisten järjestelyjen ja ilmiöiden esittelyyn, jotka voisivat antaa johtoa tai herätteitä meikäläisissä oloissa. Vierasta oikeutta on Lakimiehessä jokaisessa vuosikerrassa jossakin muodossa selvitelty sekä artikkeleissa että kirjallisuusarvosteluissa ja tiedonantoina, mutta sensijaan ei juuri oikeustapausten valossa, paitsi irrallisesti joissakin tekstiyhteyksissä. Runsainta huomiota on saanut osakseen luonnollisesti Ruotsin oikeus ja yleensä pohjoismaiden oikeuselämän ilmiöt, mistä esimerkkinä mainittakoon mm. *Tauno Tirkkosen* laajahko esitys »Oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistus Ruotsissa» (LM 1942 s. 137 ss.) ja kokousesitelmään pohjautuva artikkeli »Eräitä näkökohtia Ruotsin uudesta alioikeusmenettelystä» (LM 1947 s. 563 ss.). Alumpana mainituissa ulkomaisten kirjoittajien esityksissä luonnollisesti kosketellaan enimmäk-

seen ulkomaan oikeutta. Tuntuu olevan muuten syytä yhtyä *Elpiö Kailan* lausumaan toivomukseen (LM 1927 s. 256), että myös »muiden maiden oikeuselämän ilmiöitä olisi entistä kiinteämmin tarkkailtava». Ja hyödylliseltä näyttäisi tämän suorittaminen varsinkin oikeusvertailevasta näkökulmasta.

Tässä yhteydessä käynee muuten toteaminen, että aivan viime vuosina ovat kaksi kansainvälisen oikeuden nuorta tutkijaamme, *Erik Castrén* ja *Tauno Suontausta*, tehokkaalla tavalla liittyneet siihen kansainvälisesti suurimman nimemme *Rafael Erichin* ja tunnetun artikkelinkirjoittajan ministeri *K. G. Idmanin* muodostamaan joukkoon, joka on antanut lakimiehille mielenkiintoista luettavaa tämän oikeuden alalta, mikä varsinkin anglo-amerikkalaisessa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa on viime aikoina ylivoimaisesti etualalla.

Kun puhutaan ulkomaan oikeuden huomioon ottamisesta, niin Lakimiehessä olleista tieteellisistä artikkeleista voitaneen ylipäätään väittää, että niissä on tasapuolisesti ja suurella tuntemuksella sekä tunnollisuudella viitattu aiheiden mukaan myös ulkomaiden johtavaan kirjallisuuteen. Samaa ansiota ei ainakaan samassa määrin suinkaan ole kaikilla korkeatasoisillakaan ulkomaisilla aikakauslehdillä enemmän kuin itsenäisillä julkaisuillakaan, kun sensijaan tuo piirre kyllä havaitaan meillä muissakin oikeustieteellisissä aikakauskirjoissa ja tieteellisissä teoksissa. Tämä seikka on omiaan osoittamaan, miten paljon huolta jonkin tieteellisen tutkielman laatiminen meillä ylipäätään vaatii. Lakimiehen artikkeleja ei muutoinkaan liene koskaan kirjoitettu käden käänteessä. Seikka nostaa meikäläiset artikkelit, kuten nähdäksemme täydellä oikeutuksella on sanottu, kansainvälisesti vaativalle tasolle, vaikka suomeksi kirjoitettuina — eikä juuri sen paremmin ole ruotsinkielistenkään artikkelien laita Europan mannerta ja anglo-amerikkalaista tieteellistä maailmaa ajatellen — ne eivät pysty saamaan ansaittua tunnustusta kansainvälisiltä instansseilta. Saatetaan kuitenkin todeta, että välistä on Lakimiehen tiedonannoissa näkynyt pikku mainintoja, että tietty suomalainen tutkimus on herättänyt huomiota ulkomailla.

Ennen kuin siirrytään yksityiskohtaisempaan tarkasteluun, on ääripiirteinä mainittava, että Lakimiehen alkuperäinen ohjelma käsitti sekä tieteelliset että käytännölliset artikkelit, kirjallisuusarvostelut ja oikeustapaus-

ten selostukset. Kaukokatseisella tavalla pyrittiin yhdistämään oikeusteoria ja oikeuskäytäntö niin, että lukijakunnalle olisi kummassakin suhteessa parasta tarjottavana. Syynä on ilmeisesti ollut myös kannattavuuden laskelmointi. Toivottiin saatavan näin paremmin sekä passiivista, s.o. lukijain taholta tulevaa, että aktiivista, so. toimituksen ulkopuolista kirjoitusavustusta. Luultavaa on, että mielenkiinto lehteä kohtaan ei olisi pysynyt yhtä suurena, jos sisällön olisivat muodostaneet vain joko pelkät artikkelit tai oikeus- ja hallintoinstanssien ratkaisut.

VI. *Artikkeliosasto. — Käytännön alalta* on Lakimiehen artikkeliosastossa ollut eri aikoina muutamia kirjoituksia, jotka varmasti ovat olleet suurimmalle osalle lukijakuntaa varsin tervetullutta luettavaa. Lakimiehen hakemisto antaa tästä tarkempaa kuvaa.

Alun alkaen ja yhä edelleenkin Lakimiehen kirjoitusten sisällön pääpaino on kuitenkin ollut *tieteellisissä artikkeleissa.* Koetettiin kyllä vältellä, ettei Lakimiehestä olisi tullut »liian tieteellinen ja akadeemillisesti raskas», niin kuin *F. O. Lilius* (LM 1904 s. 183) lausuu, ja toivottiin, että lehdestä muodostuisi käytännöllisten juristien todellinen äänenkannattaja. Käytännön miehiltä ei kuitenkaan ole saatu odotettua tukea avustusten muodossa, vaan kaikkina vuosina kirjoittajakunnan valtaosa on ollut tieteenharjoittajien piiriin kuuluvaa taikka maan korkeinta tuomariainesta, jonka kirjoituksille ominaista on niinikään yleensä tieteellinen tutkimustapa. Mutta on havaittavissa, että tieteelliset kirjoitelmat ovat aihevalinnaltaan ja kokoonpanoltaan sekä esityksensä selkeydeltään enimmäkseen olleet sellaisia, että ne ovat kyenneet herättämään mielenkiintoa paitsi muissa tieteenharrastajissa myös käytännön lakimiehissä, jotka lienevät taasen lukijakunnan enemmistönä. Samalla kun määrätty tutkielma on täyttänyt tieteellisesti korkeatkin vaatimukset on se usein ollut omiaan selventämään sekä lainkäyttäjän että lainsäätäjän työssä eteen tulevia kysymyksiä. Mutta välistä jostakin tieteellisestä artikkelista on voitu sanoa, että siinä on harjoitettu tiedettä selvittelynä, josta voidaan käyttää nimitystä l'art pour l'art. Semmoistakin oikeustieteen alalla tarvitaan, kuten eräs Lakimiesyhdistyksen puheenjohtajista, professori *Bertil Sjöström* on lausunut *Elpiö Kailan* tuotannosta puhuessaan, ja sitä edellyttää myös yhdistyksen tarkoitus. Saman alan tutkijoille niistä yleensä on varsin suurta apua. Mutta kuta teoreettisempi ja abstraktisempia kysymyksiä sekä käsiteselvit-

telyjä sisältävä artikkeli on, sitä vieraammalta se saattaa tuntua ei ainoastaan käytännön miehistä vaan jopa toisen alan tiedemiehistäkin. Kukaan ei nimittäin enää nykyään voi hallita kaikkia oikeusaloja, joskin Suomen oikeustieteenharjoittajissa edelleenkin on muutamia, jotka näyttävät melko vapaasti liikkuvan useammankin oikeustieteenhaaran työskentelymailla. Sitäpaitsi siirtymiset toiselta alalta toiselle eivät ole olleet meillä harvinaisia, milloin asianomainen on hakenut esim. jotakin yliopiston professorin virkaa. Tällaisia siirtymisiä heijastuu myös Lakimiehen artikkelien sisällysluetteloista tarkemmin näkyvin tavoin, mutta myöskin jälleen palaamisia entisen alan probleemien pariin on tavattavissa.

Niin kuin jälempänä esitetyistä maininnoista ilmenee, varsin usea maan etevimmistä oikeusoppineista on moneen otteeseen avustanut Lakimiestä kirjoituksillaan. Lähinnä juuri ne ovat, käyttääksemme *Lauri Ailion* sattuvaa sanontaa (LM 1928 s. 221), nostaneet Lakimiehen »sille tasolle, mitä täysipainoiselta lainopilliselta aikakauskirjalta meikäläisissä oloissa voi vaatia, niin että yhdistys hyvällä syyllä saattaa olla ylpeä aikakauskirjastaan». Samaa on sanottava eräistä kirjoittajien luetteloista tarkemmin näkyvistä maan etevimmistä virkajuristeista, joista eräitä muuten on jopa käytetty yliopistollisten viranhakujen asiantuntijoina.

Artikkeliosastollaan Lakimies on tehnyt hyviä palveluksia Suomen oikeustieteelle myös sillä tavoin, että se on suonut sijan nuortenkin tutkijain ensimmäisille tekeleille, kunhan niissä vain on havaittu olevan tunnollisen työn ja valmentautumisen tulosta sekä toiveita herättäviä lupauksia. Useassa tapauksessa tällaisen ensimmäisen tutkielman Lakimieheen ottamista on arvovaltaisella tavalla puoltanut joku nuoren tutkijan työstä ja kyvyistä paremmin perillä oleva asianomaisen alan opettaja. Välistä taasen on — myös asianomaisen omaa etua silmälläpitäen — nähty viisaaksi jättää tarjottu kirjoitus lehteen ottamatta joko aivan epäkypsänä tai huolimattomasti kokoonpantuna. Ja kun nuori tieteenharjoittaja näin on onnistunut saamaan kirjoituksensa Lakimiehen palstoille eikä sitä ole mahdollisesti kriitillisen tarkastelijan silmien eteen joutumisen jälkeenkään köykäiseksi havaittu ja tieteellisesti »teilattu», niin esim. apurahan saannista kilpailtaessa on artikkelia pidetty sopivana ansiona. Se on ollut myös mainiota harjaantumista jatkotutkimuksiin.

Sen osoittimeksi, että Lakimiestä on akateemisestikin pidetty riittävän pätevänä forumina tieteenharjoittajien esiintymiselle, on akateemikkojen itsensä antamien avustusten ohessa vielä mainittava, että esim. haettaessa yliopistollisia opettajan virkoja Lakimiehessä olleita artikkeleja on voitu menestyksellä esittää huomioon otettaviksi tieteellisen pätevyyden lisäperusteina. Tässä mielessä kirjoitetut artikkelit ovat ehkä joskus olleet suurelle osalle lukijakuntaa vieraammiksi jääviä, mutta niiden kautta on kuitenkin palveltu myös käytännöllisen oikeudenhoidon tarpeita auttamalla eteenpäin uusien lakimiespolvien akateemisia kasvattajia. Ja uusi suomalainen tiedemiespolvi tarvitsee juuri Lakimiehen tapaista kenttää tutkimustensa siinäkin muodossa julkaisemiseen.

Lakimiehen alkajaisohjelma pyrki esittämään lukijoilleen lainopillista luettavaa tasasuhtaisesti eri oikeusaloilta. Aina ei tämän toteuttaminen näytä olleen mahdollista, niin kuin esim. *F. O. Lilius* kymmenvuotiskatsauksessaan toteaa (LM 1912 s. 327). Mutta *Elpiö Kailan* Lakimiehen kahdeltakymmeneltäviideltä ensimmäiseltä toimintavuodelta laatima laskelma todistaa, että siihen ainakin on pyritty ja pääpiirteittäin päästykin.

Seuraavassa esitettäköön Kailan laatiman jaoituksen pohjalla vertailu 25:ltä ensimmäiseltä ja nyt keräämiemme tietojen nojalla myös 20:lta seuraavalta vuodelta olevien artikkelien jakaantumisesta:

		1903—1927	1928—1947
I.	Yleinen oikeustiede ja oikeusfilosofia	3 %	1,87 %
II.	Oikeushistoria	1	1,64
III.	Kansainvälinen oikeus	4	4,45
IV.	Valtiosääntöoikeus	6	10,07
V.	Hallinto-oikeus	15	19,44
VI.	Siviilioikeus (+ kauppa- ja kansainvälinen yksityisoikeus)	19	19,67
VII.	Talousoikeus	10	7,96
VIII.	Rikosoikeus	16	15,93
IX.	Prosessioikeus	13	13,11
X.	Eri alat (sekalaiset)	13	5,85

Koko Lakimiehen toiminta-aikana on ensimmäinen ryhmä ollut suhteellisen pieni ja toista ryhmää saataneen suorastaan pitää surunlapsena.

Mutta ehkä syynä on osaksi ollut sekin, että alunperin oli tarkoitus vältellä liikatieteellisyyttä ja tarjota lukijoita todella kiinnostavaa, mitä näissä ryhmissä ei yhtä sopivasti kuin muissa ehkä pystytä antamaan. Muu tilasto puhuu itse puolestaan. Sen valossa lienee muuten havaittavissa pyrkimystä julkisoikeudellistumiseen päin, mikä ilmiö muussakin oikeuselämässä tehtyjen havaintojen mukaan on nykyään vallalla.

Mielenkiintoista olisi yksityiskohtaisemmin tarkastella huomattavampien artikkelien sisältöä viimeisiltä kahdelta vuosikymmeneltä. Se ei kuitenkaan saata tässä yhteydessä tapahtua. Lienee kuitenkin paikallaan lyhyesti mainita, ketkä tänä aikana ovat eri aloilla ahkerimpina kirjoittajina esiintyneet, vaikka tämä maininta ei ole tyhjentävä eikä anna täyttä kuvaa kaikista panoksista, sillä jokin ainoakin artikkeli voi olla tieteellisesti arvokas. Seikkaperäisemmän kuvan tässä suhteessa tarjoaa edellämainittu viimeinen Lakimiehen hakemisto vv. 1903—1944. Eräiden artikkelien systemaattinen luokittelu tuottaa vaikeuksia ja edellä olevassa laskelmassa on muutamassa kohdin artikkelin pääasiallista luonnetta pidetty hakemiston omaksumasta käsityksestä poikkeavana, mikä seikka selvennykseksi sanottakoon.

Yleisen oikeustieteen ja oikeusfilosofian alalta ei Lakimiehessä ole monta artikkelia. Lähinnä tähän ryhmään luettavina ansaitsevat huomiota *Elpiö Kailan* »Näkökohtia subjektillisesta oikeudesta» (LM 1937 s. 444 ss.), *T. M. Kivimäen* »Lainkäytön ja oikeustieteen oikeutta kehittävästä merkityksestä» (LM 1937 s. 474 ss.), *V. Merikosken* »Huomioita lainopillisen terminologian alalta» (LM 1939 s. 435 ss.), *Y. J. Hakulisen* »Virheellisen lakitekstin oikaisemisesta» (LM 1934 s. 251 ss.) sekä *Aatos Alasen* »Kohtuusnäkökohtien merkitys lainsäädännössä ja -käytössä» (LM 1942 s. 175).

Oikeushistorian alalta on muutama lainopillisen kirjallisuuden historiaa koskeva artikkeli *(Paavo Alkio, Yrjö Raevuori* ja *Paavo Pajula), Bertil Sjöströmin* kirjoitus »Piirteitä Helsingin Yliopiston lainopillisen tiedekunnan vaiheista (LM 1940 s. 203 ss.) sekä eräs *Ragnar Hemmerin* neljän sivun mittainen esitys, ja erityisesti ansaitsee maininnan *K. R. Melanderin* tutkimus »Entisaikain oikeudenkäynti Suomessa» (LM 1929 s. 193 ss.), jommoisia kaivattaisiin lisää.

Kansainvälinen oikeus on Lakimiehessä suhteellisen hyvin ja arvovaltaisella tavalla edustettu: *Rafael Erichiltä* on 7 kirjoitusta, *Erik Castrénilta*

6 artikkelia, *K. G. Idmanilta* sekä *Tauno Suontaustalta* kummaltakin kaksi tutkielmaa, minkä lisäksi huomiota herättää kauppaoikeuden erikoistutkijana tunnetun *Lauri Cederbergin* 18 sivua pitkä kirjoitus »Sotilaallisten joukkojen kuljetuksesta neutraalisen valtakunnan alueen kautta» (LM 1940 s. 30 ss.). Sitäpaitsi eräissä artikkeleissa, jotka ovat valtaosaltaan muuta luonnetta, käsitellään myös kansainvälisoikeudellisia kysymyksiä samoin kuin muutamissa poiminnoissakin. Varsinaisten artikkelien lukumäärä on 19 (niistä 14 viimeisiltä kymmeneltä vuodelta!) ja sivuluku yhteensä 266 sivua.

Valtiosääntöoikeuteen luettavia artikkeleja on kertomusajalta, kuten alkuvuosiltakin, ilahduttavan runsas määrä, nimittäin 43, käsittäen yhteensä 802 sivua. Huomattavimpina avustajina mainittakoon (sulkeissa lukumäärät) *Rafael Erich* (6, ja huom. edellisen ryhmän 7 kirjoitusta vielä lisäksi!) *Kaarlo Kaira* (10, mutta muutama kirjoitus vielä toisaalla), *Anton Kotonen* (3), *Eino J. Ahla* (2), *Helge Halme* (2), *Y. Puhakka* (2), *Y. J. Hakulinen* (2), *V. Merikoski* (4) sekä *Paavo Kastari* (6). Eräisiin tässä ryhmässä huomioituihin artikkeleihin liittyy myös muille oikeusaloille lankeavia piirteitä.

Hallinto-oikeudellisia artikkeleja on lehdessä ollut kokonaista 83 sivuluvuiltaan 1382. Ahkerimpina kirjoittajina esiintyvät *K. J. Ståhlberg*, (7), *Tapio Tarjanne* (7), *V. Merikoski* (9, mutta hänellä on muiltakin aloilta artikkeleja), *Gust. Ignatius* (3), *Iivar Ahava* (2), *U. J. Castrén* (6), *A. K. Ikkala* (3), *Matti Aura* (2), *Mikko Louhivaara* (2), *Aarne Rekola* (5), *J. T. Hyvönen* (2), *Reino Kuuskoski* (4), *Aarne Saarialho* (2), *Otto Larma* (2), *Olavi Rytkölä* (4) ja *Olavi Honka* (2). Lehden ohjelmajulistuksen toivomus hallinnollisten kysymysten käsittelemisen suotavuudesta on tullut runsain mitoin täytetyksi. Käytännön lakimiehillä on tässä ryhmässä varsin tuntuva osuus. Erityisesti herättää huomiota, että kirjoitukset eivät ole olleet vain muutaman henkilön varassa, vaan tekijöitä on useita.

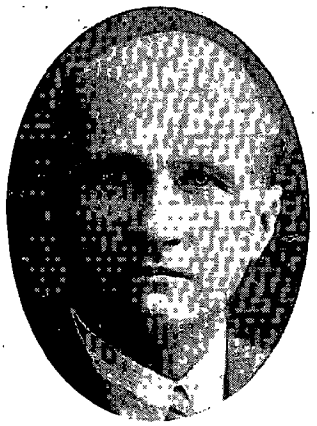
Siviilioikeus, johon tässä laskelmassa on *Kailan* jaoittelun seuraamisen takia lisätty myös kauppa- ja kansainvälinen yksityisoikeus, on luonnollisesti oikeuden pääaloja niin kirjoitusten luku- (84) kuin sivumäärään (1446) nähden. Lukuisista eri kirjoittajista saatetaan tässä mainita vain seuraavat, jotka artikkelien lukumäärään ja sivulukuihin katsoen osoittautuvat tässä ryhmässä uutterimmiksi, nimittäin: *Lauri Cederberg* (9 kirjoi-

TAUNO TIRKKONEN
Hallituksen jäsen 1941—
Lakimiehen toimitussihteeri 1936—1945

A. R. HEIKONEN
Hallituksen jäsen 1948—

A. K. IKKALA
Hallituksen jäsen 1948—

NIILO LUUKANEN
Hallituksen jäsen 1943—

TEUVO AURA
Hallituksen jäsen 1946—
Sihteeri 1942—1946

KUSTAVI KAILA
Lakimiehen päätoimittaja 1936—1944 sekä
toimitussihteeri 1918—1925 ja 1933—1935

tusta, joista useat ovat varsin laajoja), *Ilmari Caselius* (4), *Y. J. Hakulinen* (23 kirjoitusta lienee luettava lähinnä tähän ryhmään, mikä on, kun Hakulinen on kirjoittanut myös muilta aloilta, valtava saavutus ja kaiken tunnustuksen arvoinen!), *A. R. Heikonen* (11, siis varsin huomattava panos), *Huugo Raninen* (4), *T. M. Kivimäki* (4), *Ilmari Melander* (2, mutta huom. myös seuraava ryhmä), *Antero Laakso* (2), *Paavo Ant-Wuorinen* (2) ja *Martti Rautiala* (2). — Puhtaasti siviilioikeudelliset artikkelit jäisivät kyllä lukumäärässään huomattavasti alle hallinto-oikeudellisen määrän, ellei kauppaoikeudellisten artikkelien panos (kansainvälinen yksityisoikeus sitävastoin on aivan vähissä) toisi melkoista lisää (lähinnä Cederberg ja Raninen), joten siis itse asiassa hallinto-oikeudella on ollut kaikkein vahvin edustus.

Talousoikeus oli jo Kailan luettelossa hyvin edustettuna. Sen osuus on nytkin suhteellisen huomattava: 34 artikkelia ja yhteensä 573 sivua. *Kyösti Haataja* esiintyy ensimmäisenä, sillä hänellä on tässä ryhmässä 9 varsinaista artikkelia, niiden joukossa kaksiosainen, yhteensä 66 sivun pituinen mammuttiartikkeli »Maaoikeudellisia kysymyksiä» (LM 1929 s. 228 ss. ja 293 ss.). Muista mainittakoon mm. *Wäinö Kannel* (2), *Arvo Sipilä* (3, mutta sen lisäksi artikkeleja myös muualla eri ryhmissä) ja *Ilmari Melander* (4).

Rikosoikeuden alalta on useita huomattavia artikkeleita (yhteensä 68 = 1106 sivua), joten *Allan Serlachiuksen* hyvät perinteet jatkuvat. Kirjoittajista ansaitsevat maininnan vuosilta 1928—1937 mm. *Antti Tulenheimo* (4) ja *Bruno A. Sundström-Salmiala* (2) sekä, koko viimeisten 20 vuoden aikaa silmälläpitäen, *Brynolf Honkasalo* (lähinnä rikosoikeudellisena pidettäviä kirjoituksia 11), jolla on artikkeleita myös muilta aloilta, *Aatos Alanen* (5), *Paavo Kekomäki* (4), *Kustavi Kaila* (2) ja *Inkeri Anttila* (3). Lähinnä rikosoikeudellisiksi saataneen katsoa lääket. tri *Martti Kailan* laajat kirjoitukset, joista on suotu sija kokonaista 10 artikkelille, mikä on omiaan herättämään huomiota näin oikeustieteellisessä aikakauskirjassa. Sitäpaitsi *W. A. Palmella, Toivo J. Komsilla* ja *Paavo Alkiolla* kullakin on kaksi laajahkoa tutkielmaa sekä mm. fil. tohtori *Veli Verkolla* yksi kirjoitus erään muualla olevan lisäksi.

Melko vahvasti edustettuna esiintyy luettelossamme myös prosessioikeus (56 artikkelia=977$_0$ sivua). Ahkerimpia kirjoittajia ovat olleet

artikkelien luvun ja laajuuden mukaan arvostellen *Bertil Sjöström* (jolla edelliseltä puoliskolta on, *R. A. Wreden* nekrologi mukaanluettuna, 6 kirjoitusta ja jälkimmäiseltä 1 artikkeli eräissä muissa ryhmissä esiintyvien kirjoitustensa lisäksi), *Tauno Tirkkonen* (joka on päässyt neljääntoista laajaan artikkeliin=328 sivua), *J. E. Wilskman* (3=87 sivua), edellä rikosoikeuden kohdalla jo huomioitu *Brynolf Honkasalo* (2), *Wäinö Kannel* (2), *J. E. Kalha* (3), *Samuli Koski* (2), *Väinö Voipio* (2), *Tauno Ellilä* (2) sekä mm. jo hallinto-oikeuden kohdalla mainittu *Aarne Rekola* (1=41 sivua). Prosessioikeudellisia kirjoitelmia on, kuten prosessioikeuden käytännöllisluontoisuudesta johtuen voidaan odottaakin, suhteellisen paljon saatu myös käytännön lakimiesten taholta, mikä on syytä ilolla merkillepanna. Tässä mielessä ja muistaen, että alkujaan tätä juuri toivottiin, tulkoon vielä mainituksi *Eino Heilimon* artikkeli »Huomioita tuomiokunnasta» (LM 1942 s. 123 ss.), joka yhdessä *Wilskmanin, Kalhan* ja *Voipion* edellä mainituiksi tulleiden kirjoitelmien kanssa on muillekin tuomiokunnantuomareille kehotuksena samantapaisten avustusten lähettämiseen. Alituomaritahoa kiinnostavana viitattakoon vielä hallinto-oikeuden kohdalla mainitun *Reino Kuuskosken* artikkeliin »Oikeudenkäynnin joutuisuuden lisääminen muuttamalla oikeudellista jaoitusta» (LM 1946 s. 627 ss.).

Aloilta, joita ei voitane lukea mihinkään luettelomme ryhmistä I—IX, on ajalta 1928—1947 kolmattakymmentä artikkelia, joiden sivuluku nousee yli 200:n. Tässä ryhmässä esiintyvien kirjoittajien nimiä (Allan Serlachius, Iivar Ahava, Allan Viranko, F. A. Pehkonen, Kustavi Kaila, V. Merikoski, Rafael Erich, Kyösti Haataja, Y. J. Hakulinen, Tauno Tirkkonen, Arvo Sipilä, Lauri Ailio, Lauri Borenius, Veli Verkko ja Paavo Alkio) on edellä jo muissa yhteyksissä mainittu.

Ahkerimman kirjoittajan tittelistä, kun otetaan myös kirjallisuusosasto ja sen yhteyteen liittyvät vastineet ja väittelyt huomioon, kahden viimeisen vuosikymmenen ajalta kilpailevat vahvasti keskenään *Y. J. Hakulinen, Brynolf Honkasalo, Tauno Tirkkonen, Lauri Cederberg, Rafael Erich, V. Merikoski* sekä melkoisesti myös *Kyösti Haataja, Kaarlo Kaira* ja *Arvo R. Heikonen*. (Vrt. myös LM 1945 s. 146 s. ja 309).

Valittaa vain täytyy, ettei monia muita eteviä kirjoitelmia, jotka ovat hajallaan eri ryhmissä, käy tässä mainitseminen.

VII. *Oikeustapausten osasto.* Oikeustapausten selostamisessa on eniten käsitelty ylimmän tuomioistuimen ratkaisuja. Hovioikeuksien kannanotot ovat jääneet varsin vähälle. Kun kuitenkin hovioikeudet ovat eräissä asioissa aina ja muutoksenhaun rajoituksiin nähden erinäisissä tapauksissa useasti viimeinen instanssi, niin tuntuisi olevan aihetta enemmän selostaa myös hovioikeuden ratkaisuja, kuten tehdään esim. *Svensk Juristtidning*issä. Se olisi omiaan lisäämään mielenkiintoa lehteä kohtaan maan virkatuomarien ja heidän monilukuisten virka-apulaistensa taholta. Jo alkujaan lähdettiin siitä, että myös hallinnolliseen lainkäyttöön, erittäinkin kunnallislainsäädännön alaa koskevaan, oli kiinnitettävä erityistä huomiota. Tätä toimiohjetta onkin noudatettu koko toimiajan. *Elpiö Kaila* on oikeassa väittäessään, että Lakimiehessä on alusta pitäen hallinnolliselle lainkäytölle omistettu huomiota enemmän kuin yleensä vastaavanlaisissa julkaisuissa (LM 1927 s. 252). Viime aikaisissa hallinto-oikeudellisissa oikeustapauksissa näyttää vero-oikeudellinen aines olevan lisääntymään päin. Muuten on syytä mainita, että aikanaan Lakimies sai yleisistä varoista avustusta sillä nimenomaisella ehdolla, että lehdessä selostettiin senaatin oikeusosaston ratkaisuja (ks. LM 1927 s. 252).

Havainnollisen kuvan oikeustapausten osuudesta Lakimiehen sisällössä antanee *Elpiö Kailan* laskelma, että vv. 1903—1927 Lakimiehessä on selostettu noin 450 kotimaista oikeustapausta, niistä melko suuri osa hallinnollisen lainkäytön alalta. Vastaavasti vuosilta 1928—1947 poimittuna olemme saaneet nyt seuraavanlaiset luvut:

Vuosi	KKO	HO	KHO	Muut instanssit
1928	29	—	4	—
1929	27	4	7	8
1930	38	—	17	13
1931	19	—	15	—
1932	42	—	53	14
1933	20	—	17	—
1934	12	—	14	—
1935	18	—	16	—
1936	8	—	10	—
1937	9	—	8	—

Vuosi	KKO	HO	KHO	Muut instanssit
1938	17	—	19	—
1939	6	—	6	—
1940	9	—	9	1
1941	7	—	9	—
1942	14	—	12	—
1943	18	—	17	—
1944	13	—	15	—
1945	18	—	18	1
1946	14	—	17	—
1947	19	1	14	—
	357	5	297	37=yhteensä 696.

Edellä olevasta näkyen eräinä vuosina on KHO:n ratkaisuja ollut enemmänkin kuin KKO:n oikeustapauksia. Muita instansseja koskevat luvut tarkoittavat Tasavallan presidentin, Valtioneuvoston, Oikeuskanslerin, Oikeusasiamiehen ja Virkaylioikeuden ratkaisuja.

Mitä tulee oikeustapausten selostamistapaan, niin Lakimiehessä ei yleensä esiinny mitään kommentointeja, mikä lienee toimituksen harkittu kannanotto.

Lukijalle tuntuisi kuitenkin olevan enemmän hyötyä, jos tällaisia lisäviiteitä samalla välistä annettaisiin, vaikka ei mentäisikään aivan kaikkien oikeustapausten yksityiskohtaiseen selittämiseen. Valitettavaa on, etteivät erinäiset Lakimiesyhdistyksen kokouksissa selostetut oikeustapaukset ilmeisesti ole lainkaan saaneet — ehkä kokouksessa esiintyneen selostajansa omaa vaatimattomuutta — sijaansa lehdessä, vaikka ainakin osa niistä olisi ehkä sen ansainnut.

Muutamat viimeaikaiset KHO:n ratkaisut ovat olleet varsin runsailla kirjallisuusviittauksilla varustetut. Kaikissa oikeustapauksissa on niissä käsiteltyjä oikeuskysymyksiä osoittava rubriikki, joka mainitaan myös sisällysluetteloissa ja siten helpottaa oikeustapausten käytettävyyttä. Joidenkin ratkaisujen yhteydessä viitataan myös varhaisempiin ennakkotapauksiin, mikä tapa on sekä tutkijoille että lainkäyttäjille suureksi hyödyksi.

VIII. Oman ryhmänsä ovat alusta pitäen Lakimiehessä muodostaneet kirjallisuusarvostelut tai ylimalkaisemmat kirjallisuusilmoitukset, jotka viime vuosina on ryhmitetty erikoiseen *kirjallisuusosastoon.* Maininnan ansaitsee, että jo ensimmäisessä numerossa 1903 oli 7 sivun mittainen, erästä saksankielistä hallinto-oikeudellista kirjauutuutta käsittelevä referaatti, jonka laatija muuten oli nykyinen Tasavallan presidenttimme *J. K. Paasikivi.* Suuri osa kirjallisuusarvosteluista kantaa tieteellistä leimaa. Näin on varsinkin niiden arvostelujen laita, jotka ovat osa tai kokonaisuus virallisen vastaväittäjän lausuntoa lakitieteellisestä väitöskirjasta taikka syntyneet jostakin teoksesta annettavan asiantuntijalausunnon yhteydessä. Osa taasen on enemmän referoivaa laatua tai rajoittuu aivan lyhyeen ilmoitukseen. Vuodesta 1943 lähtien Lakimies-lehden toimituksessa on ollut erikoinen kirjallisuusosaston hoitaja, mikä toimenpide lienee syntynyt *V. Merikosken* ajatuksesta. Lakimiehessä olleiden kirjallisuusarvostelujen ja -ilmoitusten ahkerimpina kirjoittajina mainittakoon kertomusajalta mm. *Kyösti Haataja, Tapio Tarjanne, Brynolf Honkasalo, V. Merikoski, Tauno Tirkkonen, Kaarlo Kaira, Aatos Alanen, Y. J. Hakulinen, Aarne Rekola, Erik Castrén* ja *Otto Brusiin.* Muutamista huomattavammista teoksista on arvostelu puettu tavallisen artikkelin muotoon. Välistä on rajoituttu tekemään vain lyhyt maininta siinä yleisluettelossa, joka tavallisesti esiintyy kussakin vihkossa viimeisenä. Siinä luetellaan myös erinäisissä muissa aikakauskirjoissa olevat huomattavimmat artikkelit. Muutamissa tapauksissa lehteen aiottu kirjallisuusarvostelu on jäänyt pois sen vuoksi, ettei kustantajalta tai tekijältä ole saatu kirjaa arvosteltavaksi, ja joskus taas jätetty pois syystä, että se olisi ollut liian murhaava. Kysymys on kuitenkin kaksiteräinen, sillä kirjallisuusarvostelun tulisi, jos kerta siihen on objektiivista aihetta, huomauttaa myös teoksista, joissa on perusvirheitä tai puutteita, mutta jotka asioita tarkemmin tuntematon lukija voi ottaa täysin pätevästä. Esiintyyhän muittenkin tieteitten alalla ja varsinkin kaunokirjallisuuden arvosteluissa perin musertavaakin kritiikkiä.

Kailan laskelman mukaan (LM 1927 s. 251) ajalta 1903—1927 on Lakimiehessä ollut kaikkiaan noin 80 erillistä kirja-arvostelua ja -ilmoitusta. Vastaavasti saamme ajalta 1928—1937 yhteensä 27 sekä vuosilta 1938—1947 kaikkiaan 139 arvostelua ja ilmoitusta, joista eräissä käsitellään samassa yhteydessä useampia teoksia.

Välistä on Lakimiehessä ollut kirja-arvostelu antanut aihetta tekijän ja arvostelijan väliseen tieteelliseen väittelyyn, mikä on ollut omiaan tuomaan virkeyttä ja lisävalaistusta asiaan.

IX. Nämä edellä luetellut ryhmät oli suunniteltu toteutettaviksi jo alusta pitäen. Sittemmin on Lakimiehen sisällössä hiljalleen ilmennyt myös muunlaista ryhmittelyä, joka on muodostunut toimitustavaksi tai muutoin erikoista huomiota ansaitsevaksi perusteeksi.

Kun Lakimies laboroi oikeuden kaikilla aloilla ja leveällä rintamalla, niin ehkä juuri siitä johtunee, ettei lehteen ole muodostunut niin sanoaksemme ammatillisten kirjoitusten ryhmää. Toisin on esim. vuonna 1920 toimintansa aloittaneen Suomen asianajajaliiton äänenkannattajan »Defensor Legis»-lehden laita, kun sen abstraktinen lukijapiiri edustaa lähinnä juuri asianajajatahoa. Kapeammalla alalla liikuttaessa tulevat juuri sen alan ammattikysymykset paremmin esille ja herättävät lukijakunnassaan kauttaaltaan mielenkiintoa. Kuitenkin voidaan Lakimiehessäkin havaita eräitä kirjoituksia ja lukuisakin joukko lyhyitä tiedonantoja, jotka saatettaisiin lukea tavallaan *ammatillisiksi,* koska ne kiinnostavat joko kaikkia tai huomattavan laajan alan lakimiehiä. Lakimiesten koulutus on eräs tällainen kohde. Virkamiehinä toimivia taasen kiinnostaa käytännöllinen harjoittelu ja käytännöllisammatillinen kasvatus, samaten kuin esim. palkkausolot ja verotus sekä koko virkamiesoikeus yleensä. Lisäksi lukisimme lähinnä tähän ryhmään sellaiset artikkelit, joissa korostetaan niin sanoaksemme tuomarin tehtävän ylevyyttä, missä suhteessa erikseen on mainittava *Tapio Tarjanteen* artikkeli »Tuomarien erottamattomuudesta» (LM 1931 s. 333 ss.). Muita tähän ryhmään kuuluvia ovat esim. seuraavat kirjoitukset: *Kaarlo Kairan* »Virkamiestutkintojen uudelleenjärjestämisestä» (LM 1937 s. 167 ss.); *Kyösti Haatajan* »Lainopin opetuksen uudelleen järjestely Helsingin yliopistossa» (LM 1945 s. 513 ss.); *U. J. Castrénin* »Hallintovirkamieskasvatuksesta» (LM 1943 s. 45 ss.); *J. E. Kalhan* »Nuorten lakimiesten ammatillisesta kasvatuksesta» (LM 1945 s. 99 ss.); *Olavi Hongan* »Lakimiesten palkkaus ja siinä vallitsevien epäkohtien korjaaminen» (LM 1946 s. 399 ss.); *V. Merikosken* »Lakimieskasvatuksen päämäärät ja valinta lakimiesuralle» (LM 1946 s. 385 ss.); ja *Aarne Rekolan* »Virkamiehen oikeudesta vähennysten tekemiseen tuloverotuksessa» (LM 1947 s. 547 ss.).

Niinikään *Olavi Rytkölän* kirjoituksissa käsitellään yleensä virkamiehiä kiinnostavia kysymyksiä.

Lakimiesjärjestöjen toimintaa on seurattu Lakimiehessa olevissa tiedonannoissa ja muutamassa kirjoituksessakin. Kun vuonna 1944 perustettiin *Suomen Lakimiesliitto* ja se on saanut oman tiedonantolehtisensä (»Suomen Lakimiesliiton Tiedoituksia»), niin Lakimiehen laajaksi paisuneesta sisällöstä juuri tässä suhteessa tullee ehkä jotain vastaisuudessa siirtymään Lakimiesliiton tiedoituslehden palstoille. *Tieteellisten kokousten* ja varsinkin ulkomaisten kongressien *selostuksia* on niinikään Lakimiehessä esiintynyt. Tätä onkin pidettävä tähdellisenä, sillä muutoin voisivat niissä olleet tieteelliset esitelmät, vaikka ne ehkä on erikseen painettukin, sekä asioista syntyneet keskustelut jäädä unhoon ja huomaamatta. Pääyhdistyksen kokouksia ja myöskin alaosastojen toimintaa on jatkuvan tavan mukaan Lakimiehessä selostettu. Kuluvana vuonna on herätetty kysymys, voitaisiinko Lakimiehessä ehkä julkaista ne alustukset, joita pääosastosta alaosastoille lähetetään, sekä huomattavanlaatuiset niiden pohjalta pidetyt esitelmät ja keskusteluissa esitetyt mielipiteet.

X. Asian luonnosta johtuu, että Lakimiehessä on eri vuosina ollut joukko kotimaisten lakimiesten ja ulkomaalaistenkin *merkkipäivä- ja muistokirjoituksia.* Eräät numerot, jotka kyllä sivunumeroiltaan sulautuvat vuosikerran juokseviin sivunumeroihin, ovat ilmestyneet *juhlanumeroina.* Merkkipäivän tai kuolemantapauksen johdosta ovat kirjoituksen laatineet usein lehden päätoimittaja tai joku asianomaisen oikeusalan Lakimieslehteä lähellä oleva lakimies. Välistä nämä kirjoitukset antavat, paitsi biograafisia tietoja, myös hyvän yleiskäsityksen asianomaisen henkilön oikeustieteellisestä tuotannosta. Lehden toimitussihteeri on sitäpaitsi järjestelmällisesti laatinut lyhyehköt maininnat manan majoille menneistä lakimiesyhdistyksen jäsenistä. Lakimiehen lehdille on myös tullut muistiin piirretyksi niiden useiden nuorten lakimiesten nimet, jotka ovat sodissa kaatuneet.

XI. Eräästä lehdessä aikoinaan silloin tällöin esiintyneestä kirjoitusten tyypistä, jonka säilyttämisen suhteen on esitetty eri mieliä, on aihetta mainita. Tarkoitamme tällä ns. *päivänpoliittisia kysymyksiä,* joissa käytetty sanonta varsinkin aikojen perästä saattaa tuntua kovin iskevältä ja väkevältä, ehkäpä repiväksikin osoittautuvalta. Kun itse *Allan Särkilahti,*

joka aikanaan suopeasti suhtautui tämän tyypin kirjoituksiin, on myöhemmin lausunut, ettei hän omasta puolestaan ollut vielä jälestäpäinkään varma siitä, oliko ollut oikea ote avata Lakimiehen palstoja poliittisille kirjoituksille, niin lienee syytä varovasti suhtautua tähän tyyppiin kirjoituksia. Mikäli ne lisäksi ovat bagatelliluontoisia tai muutoin ytimeltään ohimenevää laatua, voitaneen ne vahingotta jättää lehden palstoilta pois. Eri asia on, että lakimiehilläkin täytyy olla sananvapaus lausua mielensä asioista, joissa esim. politiikka uhkaisi syrjäyttää oikeudelliset näkökohdat, olkoonpa kysymys valtionsisäisistä tai kansainvälisistä suhteista. Milloin tämä sopivammin tapahtuu päivälehtien palstoilla kuin ammattilehdessä, on yksityistapauksista riippuva.

XII. Paljosta mielenkiintoisesta vaiettaisiin, jos Lakimiehen sisällöstä puhuttaessa sivuutettaisiin sen ns. *poimintojen osasto.* Nämä poiminnot liikkuvat oikeudellisen elämän eri aloilla. Usein niillä on oikeushallinnollinen tai oikeuspoliittinen luonne. Välistä joku poiminnoista olisi melkein yhtä hyvin voitu — ainakin vähän täydennettynä — painattaa varsinaisina artikkeleina, ainakin välikkeettöminä. Eräillä lyhyilläkin poimintojen tiedoilla, jotka tänään vilahtavat nopeasti lukijan silmien ohi, saattaa myöhemmin olla tärkeä historiallinen arvonsa ja ne antavat myöhemmin johtoa erilaisista oikeudellisista seikoista tarkemman selon saamiseen. Muutamina aikoina poiminnot ovat olleet sangen lukuisia. Varsinkin *Elpiö Kailan* aikaisista poiminnoista tapaa yhtä ja toista mielenkiintoista sekä eloisaa. Kun poiminnot ovat olleet lähinnä toimitussihteerin työalaa, joka esim. viime vuosikymmenenä on valtavasti lisääntynyt, niin tästä syystä näytään poiminnoissa pyrityn vain lyhyeen ja valikoituun asiallisuuteen sekä standardisointiin. Välistä on joku toimituksen ulkopuolinen henkilökin toimittanut, usein myös omalla nimellään tai nimimerkillään varustetun, poiminnon, mikä saattaa hyvin puolustaa paikkaansa poimintojen joukossa. Joka lukee läpi jok'ikisen Lakimiehessä olleen poiminnon, tulee varmasti vakuutetuksi siitä, että vahinko olisi ollut, jos yksi ja toinen poiminto olisi aikanaan jätetty näin aikakirjoihin poimimatta. Niissä on paljon semmoista, mikä on omiaan kasvattamaan oikeata lakimieshenkeä tai ainakin vielä vuosienkin perästä lämmittämään lakimiesten mieliä ja muistoja, kuten jo esim. tiedot lakimiesten valmistumisesta, virkoihin nimittämisistä, yhteisistä kokouksista jne.

XIII. Mennyttä aikaa tarkasteltaessa tulee väkisinkin myös tulevaisuuskuvia mieleen. Ei ole kuitenkaan tarkoitus ryhtyä niitä miettimään, vaikka edellä onkin tullut muutamia ajatuksia lausutuksi. Saanee kuitenkin toivoa, että Lakimies-lehti voisi jatkuvasti noudattaa itselleen omaksumia tarkoitusperiä ja kehittää semmoisia uusiakin tehtäviä, joita aika ehkä eteen tuo. Kun Lakimiehessä on alusta pitäen hallinto-oikeudellinen aines ollut vahva ja sen panos on yhäkin lisääntynyt ja koska edellä näkyvin tavoin hallinto-oikeuden alalla on paljon tutkijoita ja ilmeisesti yhä uusia tutkimusaiheita, niin Lakimies voinee ehkä lähitulevaisuudessa joutua tilanteeseen, jossa on harkittava, eikö ehkä olisi aika lohkaista hallinto-oikeus ja ehkä jokin muukin julkisoikeudellinen ala samaan yhteyteen eri lehdeksi. Ulkomailtahan ei puutu esikuvia tällaisesta spesialisoitumisesta, kuten esim. *Svensk Skattetidning* jo naapurissamme Ruotsissa todistaa. Spesialisoitumisen edut ja varjopuolet on silloin otettava keskenään punnittaviksi.

Joka tapauksessa on lopuksi aihetta esittää taikka oikeastaan hartaasti uudistaa jo ensimmäisessä ohjelmajulistuksessa lausuttu toivomus, että käytännön miehiä olisi saatava enemmän aktiivisina kirjoittajina mukaan, pysyköönpä Lakimies yleislehtenä tai kahdeksi lohkaistuna erikoisjulkaisuna.

Suomenkieli ja Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kirjoittanut

Hallintoneuvos *Aarne Saarialho*

Niillä arvovaltaisilla lakimiehillä, jotka vuonna 1898 panivat vireille suomalaisten lakimiesten keskeisen yhdistystoiminnan perustamalla epävirallisen »Suomenmielisten juristien klubin», oli ilmeisesti selvillä, miten tärkeätä oli suomenkielisen laki- ja virkakielen kehittäminen ja vakiinnuttaminen, niin myös suomenkielisen lainopillisen kirjallisuuden aikaansaaminen ja edistäminen. He olivat myös tietoisia siitä, että suomenkielinen laki- ja virkakieli sekä lainopillinen kirjallisuus oli suomalais-kansallisen elämän eräs huomattava edellytys. Heidän perustamansa klubin oli näissä merkeissä toimittava. Niistä vähäisistä ja hajanaisista tiedoistakin klubin toiminnasta, mitkä tämän kirjoitelman laatijalla on ollut käytettävänä, voidaan päätellä, ettei tuo epävirallinen yhdistystoiminta ole jäänyt merkitystä vaille, vaan että se on herättänyt ja ollut alkuunpanijana suomenkielen harrastukselle lainopin alalla ja sitä tietä vakiinnuttamassa varsinaista laki- ja virkakieltämme.

Suurimpana saavutuksena klubin ajoilta lienee pidettävä suomenkielisen lainopillisen aikakauskirjan julkaisemisen aikaansaamista. Tämän pyrkimyksen toteuttaminen lienee ollut klubin jäsenten kesken — ainakin yksityisesti — useampia kertoja keskustelun alaisena. Vuonna 1903 päästiinkin niin pitkälle, että mainitunlaista aikakauskirjaa, joka sai nimen »Lakimies», alettiin toimittaa ja julkaista. Sen ohjelmana tuli olemaan, paitsi varsinaisten lainopillisten kysymysten selvittelyä koskevien kirjoitelmien palstoillaan julkaiseminen, samalla myös suomenkielisen laki- ja virka-

kielen ynnä lainopillisissa teoksissa käytettävän kielen seuraaminen, ohjaaminen ja rikastuttaminen. Että ohjelma oli oleva tällainen, ei tosin missään näin suoraan sanottu, mutta niistä kirjoituksista, joita aikakauskirjassa julkaistiin sen tarpeellisuudesta ja merkityksestä, niin myös muistakin kirjoitelmista on helppo todeta ohjelman olleen sanotunlaisen. Niinpä *FOL(ilius)* vuonna 1904 julkaisemassaan kirjoituksessa »Lukijalle» lausuu aikakauskirjan tehtävästä suomenkielen hyväksi mm.: »Se harvalukuinen joukko suomenkielisiä lakimiehiä, joka kaksi vuotta sitten ryhtyi julkaisemaan »Lakimiestä», luuli sillä poistavansa todellisen puutteen. — — — Suomenkielinen lainopillinen ammattisanasto oli köyhää ja tällä kielellä ei löytynyt, lukuunottamatta muutamia harvoja yliopistollisia väitöskirjoja ja yhtä oppikirjaa, mitään kirjallisuutta. Näin ollen täytyi kaikilla lakimiehillä, joka harrastivat suomenkielen kaikinpuolista kehittämistä, olla pakottavana velvollisuutena edistää sen käyttämistä ja kehitystä tälläkin alalla.» *(LM* 1904 s. 203). Osittain samoja ajatuksia oli jo sitä ennen »Lukijoille» esitetty vuonna 1903 aikakauskirjan toimituksen laatimassa kirjoituksessa (*LM* 1903, s. 3 s.), vaikkakaan ei yhtä selvin sanoin. »Suomenmielisten juristien klubi», joka epävirallisena yhdistyksenä voi pitää vain puhtaasti yksityisluontoisia kokouksia, saattoi tällä tavoin — »Lakimeistä» kun voitiin pitää ikäänkuin sen äänenkannattajana — puheena olevan toimintansa tältä osalta julkiseksi sekä muillekin kuin klubin jäsenille hyödyksi. Siten oli suomenkielen harrastus ja samalla sen viljeleminen laki- ja virkakielen sekä lainopillisen kirjallisuuden ym. esitysten alalla pantu vireille ei ainoastaan yksityisten lakimiesten toimenpiteinä, myös laajempienkin lakimiespiirien huomion kohteena.

Valtiollisten olojemme vuonna 1905 muututtua voitiin »Suomenmielisten juristien klubi» saattaa kiinteämpään, s.o. varsinaisen yhdistyksen, muotoon. Marraskuun 28 päivänä 1905 pidetyssä kokouksessa hyväksyttiin säännöt »Suomalaiselle Lakimeisten Yhdistykselle», minkä nimisenä yhdistyksenä edellä mainitun klubin toimintaa päätettiin jatkaa. Tammikuun 29 päivänä 1905 senaatti vahvisti nämä säännöt. Niiden 1 §:ssä lausuttiinkin, että yhdistyksen tarkoituksena oli olla yhdyssiteenä lakimiesten kesken lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistämisessä suomenkielisillä esitelmillä, keskusteluilla ja julkaisuilla. Kun joulukuun 19 päivänä 1919 yhdistys uudisti sääntönsä, — mikä lienee etupäässä

aiheutunut siitä, että yhdistyksen säännöt oli saatettava sellaisiksi, jollaisia niiden tuli olla saman vuoden alussa säädetyn yhdistyslain mukaan, jotta yhdistys voitaisiin merkitä yhdistysrekisteriin — toistettiin mm. yhdistyksen tarkoitusta koskevan sääntöjen sisällys, samalla kun sitä täydennettiin siten, että yhdistyksen kieli oli oleva suomenkieli. Uudet säännöt — erinäisistä syistä johtuen — hyväksyttiin 15 päivänä marraskuuta 1940. Vaikkapa näiden nykyisin voimassa olevien sääntöjen määräykset yhdistyksen toiminnan tarkoituksesta eivät ole sanamuodoltaan samanlaiset kuin aikaisempien säännösten määräykset, käy niistä kuitenkin selvästi ilmi, että aikaisemmin omaksuttu toiminta suomenkielen viljelemiseksi lainopin alalla oli oleva eräänä yhdistyksen tärkeimpänä tehtävänä.

Suomalaisen laki- ja virkakielen sekä lainopillisissa teoksissa ym. esityksissä käytettävän kielen harrastus ja kehittäminen, mikä suomalaisten lakimiesten kesken on katsottava saaneen ilahduttavan laajan huomion osakseen, on voinut »Suomenmielisten juristien klubilta» ja sen seuraajalta »Suomalaiselta Lakimiesten Yhdistykseltä» eli yhdistyksen nimen muuttamisen jälkeen »Suomalaiselta Lakimiesyhdistykseltä», kun ne, niinkuin tunnetusti on tapahtunut, uutterasti ja menestyksellä ovat tätäkin tarkoitustaan toteuttaneet, saada voimakasta virikettä ja tukea sekä niiden kokouksissa pidetyistä esitelmistä että ennen kaikkea niiden äänenkannattajan »Lakimiehen» välityksellä.

Kun kokouksiin on saatu esitelmiä — melkeinpä joka kokoukseen — on esitelmäin luku kuluneina 50 vuotena kasvanut huomattavan suureksi. Esitelmäin pitäjät, esityksiään valmistellessaan, ovat varsinkin alkuaikoina melkein säännöllisesti joutuneet luomaan uusia suomenkielisiä lainopillisia sanoja ja sanontoja, täsmällistämään tai muutoin korjaamaan ja parantelemaan aikaisempia termejä ja aikaisempaa kielenkäyttöä. Sama on ollut asianlaita, kun »Lakimieheen» on valmisteltu kirjoituksia. Tässä työssä ei myöskään ole voitu sivuuttaa oikeakielisyyden vaatimuksia. Mitä erityisesti tulee »Lakimiehessä» julkaistuihin kirjoituksiin, ovat kirjoittajat saaneet arvokasta apua »Lakimiehen» toimitukselta. Eivät suinkaan liene vähäarvoisia ne korjaukset, joita esim. *El. Kaila, Kustavi Kaila, Tauno Tirkkonen* ja monet muut »Lakimiehen» toimittamisesta huolehtineet ovat julkaistaviksi aiottuihin kirjoituksiin tehtäviksi ehdottaneet ja ennen julkaisemista saaneet kirjoittajat hyväksymään.

Esitelmistä ja kirjoituksista, mikäli ne eivät suoranaisesti ole koskeneet kielikysymyksiä, tosin ei välittömästi käy ilmi niiden merkitys lainopillisen kielen kehittäjänä. Mutta tätä merkitystä ei voitane kuitenkaan kiistää. Uudet tai parannetut sanat ja sanonnat, milloin ne olivat onnistuneita, tuntuivat usein ilman muuta luonnollisilta ja painuivat sellaisina kuulijan tai lukijan mieleen sekä useammin käytettyinä vakiintuivat, ja entisen kielenkäytön seuraaminen, jollei se herättänyt vaatimusta sen parantamiseen, niinikään vakiinnutti lainopillista kieltämme. Toisaalta taas, jolleivät uudet tai parannetut sanat ja sanonnat olleet onnistuneita tahi jos aikaisempi kielenkäyttö ei ollut seurannut kehityksen mukana, heräsi kuulijassa tai lukijassa arvosteleva vastavaikutus, mikä oli omiaan saattamaan kielen kehityksen oikeaan suuntaan kulkevaksi. Näin ollen on esitelmäin ja kirjoitusten — tosin tavallaan vain välillinen — merkitys ollut suuri. Olisi tietenkin mielenkiintoista tarkemmin selvitellä, mitä eri esitelmäin pitäjät ja kirjoitusten laatijat ovat tässä suhteessa saaneet aikaan. Siihen ei nyt kuitenkaan ole mahdollisuutta jo näiden esitysten lukuisuudenkin vuoksi sekä myös siitä syystä, että kaikkia esitelmiä ei ole julkaistu, eivätkä ne muutoinkaan ole käytettävissä.

Toinen ja usein välitön merkitys lainopillisen kielenkäytön kehittämiselle on ollut »Lakimiehessä» julkaistuilla lainopillisten suomenkielisten teosten tai suomennosten arvosteluilla. Niissähän joko on annettu tunnustus hyvälle kielenkäytölle ja joskus suositeltukin uusien tai parennettujen sanojen, sanontojen ja sanamuotojen käytäntöön ottamista taikka tehty huomautuksia virheellisistä sanoista, sanonnoista ja sanamuodoista sekä oikeakielisyyden vaatimuksista. Tällainen arvostelu, vaikkakin se kulloinkin on koskenut vain jotakin tiettyä teosta, on sisältänyt epäsuorasti myös sen, että muittenkin lainopillisten esitysen laatija kiinnitti arvostelussa esitettyihin kielikysymyksiin huomiota sekä vasta harkinnan jälkeen omaksui esityksessään arvostellun teoksen tekijän tai sen arvostelijan kannan. Ja kun puheenalainen harkinta silloin, kun arvostelija oli tehnyt huomautuksensa, sekä silloin, kun muun esityksen laatija oli ratkaissut kantansa, harvoin jäi pintapuoliseksi, niin vaara kielenkäytön kehittymiselle väärään suuntaan on ollut vähäinen, kun taas sen oikealle kehittymiselle siten on luotu parhaimmat edellytykset.

Kun esim. sellainen tunnettu ja tunnustettu hyvän lainopillisen kielen käyttäjä kuin *F. O. L(ilius)*, arvostellessaan *Allan Särkilahden (Serlachiuksen)* teosta »Suomen rikosoikeuden oppikirja I Yleiset opit», lausui mm., että »kieli siinä on hyvää, kuten saattaa odottaa, kun prof. Ståhlberg on siinä suhteessa tarkastanut käsikirjoituksen», niin lakimies, joka on ollut tietoinen tästä »Lakimiehessä» (1909 s. 139) julkaistusta arvostelusta ja joka vähänkin on harrastanut suomenkielisen lainopillisen kielenkäytön oikeakielisyyttä, tuskin ilman harkintaa ja riittävittä perusteitta on ryhtynyt mainitun teoksen sanoista ja sanonnoista sekä siinä käytetyistä termeistä poikkeamaan, joutuessaan laatimaan esitystä saman alan kysymyksistä tai muutoin siihen turvautumaan.

Vielä huomattavampi on ollut arvostelun merkitys silloin, kun se on koskenut arvostellun teoksen kielenkäytössä olleita virheellisyyksiä, olkoonpa kysymyksessä virheellisesti tai muutoin sopimattomasti luotu uusi sana tai sanonta tahi termi taikka aikaisemmin — ehkä jo vakiintuneen — sanan jne. muuttaminen paremmaksi, taikka kun arvostelussa on ollut aihetta huomauttaa oikeakielisyyden vaatimuksista, kielenkäytön täsmällisyyden puutteesta yms. Paitsi sitä, että tällainen arvostelu on ollut omiaan välittömästi kehittämään oikeaa kielenkäyttöä, on sillä ollut erityinen merkitys kielenkäyttöön päässeiden »rikkaruohojen kitkijänä». Samalla on sellainen arvostelu antanut lainopillisten esitysten laatijoille voimakkaamman kehotuksen sanojensa, sanontojensa sekä termien sopivaisuuden harkitsemiseen kuin edellä mainittu myönteinen arvostelu.

Samana vuonna eli 1903, kun »Lakimies» alkoi ilmestyä, toimitti *J. G. Sonck* painosta sittemmin lakimiehille suureksi avuksi tulleen teoksensa »Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto Svensk-finsk lag- och kurialterminologi». »Lakimiehessä» julkaisemassaan laajahkossa kirjoitelmassa (1904 s. 9 ss.) *V. Blåfield* teki lukuisia kielellisiä huomautuksia, luetteli monia sellaisia suomenkielisiä vastineita ruotsinkielisille sanoille, mitkä sanastossa olevia parempina olisi otettava käytäntöön, sekä mainitsi erinäisistä sanoista ja vastineista, joita teokseen ei oltu otettu, vaikka ne siihen kuuluivat. *J. G. Sonck* puolestaan »Lakimiehessä» (1905 s. 27 ss.) vastasi tehtyihin huomautuksiin ja eräissä kohdin oikein pätevästi kantaansa puolusti. Tällaisella arvostelulla ja siihen

vastaamisella oli tietenkin myös positiivinen merkitys kielenkäytön kehitykselle.

Tunnettu lakimiehemme *Anton Kotonen,* joka omasi erityisen hyvän »kielikorvan» ja joka myös harrasti lainopillisen kielen kehittämistä, ei nähtävästi voinut — olemalla vaiti — sivuuttaa eräiden lainopillisten teosten virheellistä kielenkäyttöä, vaan »Lakimiehen» palstoilla — ehkäpä joskus liiankin jyrkin sanoin — esitti arvostelunsa sekä huomautuksensa tehdyistä virheistä. Näistä kirjoituksista, jotka herättivät aikoinaan huomiota, vielä nytkin muistettaneen »Erään lainopillisen julkaisun kieliasusta» (1925 s. 233 ss.) ja »Kelvotonta suomea lainopillisessa teoksessa» (1927 s. 284 ss.). Osoitukseksi Kotosen voimakkaasta sanonnasta mainittakoon, että hän ensinmainitussa kirjoituksessaan, tehtyään lukuisia huomautuksia kirjoituksessa mainitun teoksen kieliasusta, johtopäätelmänään lausui mm., että »joka tapauksessa on jo edellä esitettyjenkin esimerkkien perusteella sanottava, ettei puheena olevan väitöskirjan kielellinen asu vastaa niitä vaatimuksia, jotka sellaiselle meidän päivinämme voidaan asettaa ja myöskin on asetettava.» Toisen kirjoituksensa Kotonen lopetti (s. 295): »Me suomalaiset emme totisesti ole tottuneet itseltämme emmekä muilta liikoja vaatimaan silloin, kun on kysymys oman kielemme käytöstä. Vaatimus, että kielen tulee olla puhdasta ja virheetöntä, koska se on kansan hengen paras ilmaisumuoto, näyttää meillä edelleenkin kaikuvan verraten kuuroille korville. Mutta jokin raja täytyy leväperäisyydellämme ja pitkämielisyydellämme tässäkin olla. Ja sen rajan puheena olevan teoksen kieliasu räikeästi ylittää.» Tietenkin myös Kotonen — niinkuin usein jyrkän sanonnan käyttäjät — meni joskus liiallisuuksiin, mutta hänen kirjoituksillaan on osaltaan ollut terveellinen ja tehokas vaikutus virheellisen kielenkäytön puhdistamisessa sekä estämisessä sen kulloinkin puheena olevissa kohdin pääsemästä vakiintumaan. Niillä voidaan katsoa myös olleen »ennakkoestäväkin» merkityksensä siinä, että esitysten laatijain täytyi, välttyäkseen tuollaiselta arvostelulta, entistä enemmän kiinnittää huomiota esitystensä kielelliseen asuun. Nämä Kotosen sanat voivat vieläkin olla hyvänä muistutuksena suomenkielisen lainopillisen kielen harrastajille.

Tavallisiin kirjallisuusarvosteluihin verrattavissa, niitä arvovaltaisempinakin, ovat lakitieteellisistä väitöskirjoista asianomaisten virallisten

vastaväittäjäin antamat lausunnot. Eräänä vastaväittäjäin tehtävänähän onkin esittää kantansa väitöskirjassa käytetyistä termeistä, sanoista ja sanonnoista sekä sikäli, kuin niiden käyttämistä on pidettävä onnistuneena, että myös sikäli, kuin niitä on pidettävä virheellisinä tai muutoin soveltumattomina. Suomalaisella Lakimiesyhdistyksellä on aina ollut kiinteä ja hyvä yhteys Lainopilliseen Tiedekuntaan, joten »Lakimies» on saanut julkaistavakseen melkein kaikki virallisten vastaväittäjäin suomenkielisistä lakitieteellisistä väitöskirjoista annetut lausunnot.

Esim. *El. Kaila* oli vuonna 1924 julkaisemassaan väitöskirjassaan »Oikeuslogiikka I. Muodollinen oikeuslauseoppi» luonut useita uusia termejä. Virallinen vastaväittäjä *R. Erich* antamassaan lausunnossa, mikä jonkin verran lyhennettynä julkaistiin »Lakimiehessä» (1924 s. 170 ss.), huomautti mm.: »Kielellisestä puolesta on mielestäni ensiksi lausuttava, että tekijän kielenkäyttö yleensä ansaitsee tunnustusta. Hän on luonut joukon uusia oppisanoja, ja minusta tuntuu luultavalta, että jotkut näistä pääsevät vakaantumaan. Muodot sellaiset kuin 'tiedettämätön', 'kiellettämätön', 'vastaanväitettämätön', 'todistettamattomuus», jommoisten tarpeellisuutta tekijä pyrkii perustelemaan, voivat tosin eräissä tapauksissa esiintyä varsin tarkoituksenmukaisina, mutta kielelliseltä kannalta ne lienevät jotenkin arveluttavia, ja jos niitten käyttö ylenmäärin laajenisi, voisi siitä syntyä arveluttavia häiriöitä. Perusteellista kielitieteellistä harkitsemista vaativat myös sellaiset muodot kuin 'velvoitettuisuus', 'oikeutettuisuus', 'vaadittuisuus', ennenkuin niitten käytäntöön ottamista voidaan lopullisesti suositella.» (1924 s. 179).

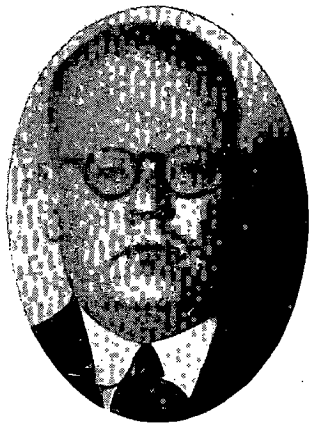
El. Kaila ollessaan virallisena vastaväittäjänä, kun Otto Brusiinin väitöskirja »Tuomarin harkinta normin puuttuessa» esitettiin julkisesti tarkastettavaksi, tiedekunnalle antamassaan lausunnossa, mikä lausunto on sitten julkaistu »Lakimiehessä» (1938 s. 385 ss.), kirjoitti mm.: »Kielellisloogilliselta kannalta teos täyttää kohtuulliset vaatimukset, vaikka siinä kuitenkin on melkoista epäjohdonmukaisuutta oikeakielisyyskysymyksissä, epätasaisuuksia, subjektiivisuuksia ja liioitteluja. Teos vilisee vieräsperäisiä sanoja, vaikka suomenkielisiä vastaavia, osittain parempia ja täsmällisempiäkin, on olemassa. Sellaisia sanoja kuin liberaali, fiktiivi, moderni, struktuuri, prinsiippi, suvereeni, judikatuuri, relevantti, absoluutti jopa produkti (!) on niin paljon, että ne suorastaan loukkaavat luki-

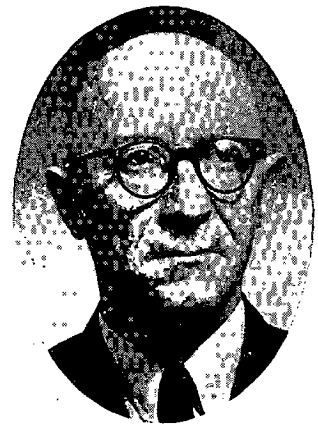
PHILIP SUURONEN
Lakimiehen toimitussihteeri 1903—1904

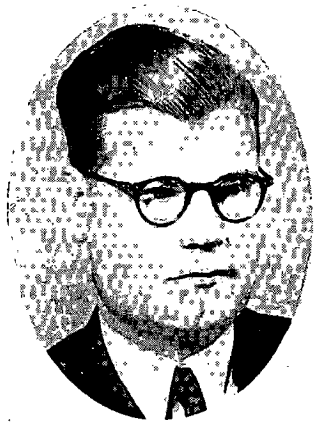
ELPIÖ KAILA
Lakimiehen toimitussihteeri 1926—1932

ILMARI MELANDER
Lakimiehen toimitussihteeri 1946—

E. I. LAMMIN-KOSKINEN
Taloudenhoitaja 1939—1945

SAULI SIPILÄ
Taloudenhoitaja 1946—

KALLE O. PESONEN
Sihteeri 1946—

jan kielikorvaa. — — — Minkäverran vierasperäiset sanat voitaisiin korvata omakielisillä on kysymys erikseen, mutta mikäli edellisiä käytetään, on syytä muistaa, että kielilainat omaksutaan kolmessa vaiheessa tai asteessa: sitaatti, erikoislaina ja yleislaina, ja (että) tästä on myös eräitä korollaareja oikeinkirjoitukseen ym. nähden — — —»

»On jo aika juristienkin ruveta tekemään ero oman teon ja toisella teettämisen, teko- ja teettoverbin välillä. Yleensä tekijä — — — on tämän eron huomannut, mutta pari kertaa on käytetty väärää muotoa, yksinkertaistuttaa — — —, yhtenäistyttää — — —. Myös lyhyempi muoto soveltaa on parempi kuin sovelluttaa — — —»

»Myöskin on jo aika juristin osata tehdä ero kieltämisen (vetare, förbjuda) ja kiistämisen (negare, bestrida) välillä.»[1] Vielä Kaila huomautti muutamista kielivirheistä, esim. siitä, että kiinteistökauppa-sanaa on käytetty, vaikka oikeampi sana olisi kiinteistönkauppa — virheellisyys, joka vielä aivan viimeaikoina on sanomalehtikirjoituksissa ollut kielimiesten kesken väittelyn alaisena. Samoin Kaila mainitseee siitä, että jokin- ja joku-sanan merkityksen ja käytön eroa ei oltu tehty — niinikään virheellisyys, mikä edelleen sangen usein esiintyy.

Tässä ei ole tilaisuutta selostaa enempiä virallisten vastaväittäjäin lausuntoja. Mainitut esimerkit, jotka on otettu ilman erityistä valintaa, osoittanevat, että vastaväittäjäin lausuntojen julkaisemisella, jolla ne on saatettu yhdistyksen jäsenten ja muittenkin lakimiesten tietoon, on tehty osaltaan, ja kun vielä otetaan huomioon näitten lausuntojen lukuisuus, arvokas palvelus lainopillisen kielemme kehitykselle.

»Lakimiehessä» tavataan myös varsinaisesti kielikysymyksiä käsitteleviä kirjoituksia. Niitten merkitys ja vaikutus oikean lainopillisen kielen — sekä laki- ja virkakielen että lakitieteellisen kielen — vakiinnuttamiselle ei kaivanne todisteluja. Ryhtymättä niitäkään kaikkia luette-

[1] Ehkä lienee syytä mainita, että Kailan tämä huomautus, joka voinee olla paikallaan, ei ole käytännössä kuitenkaan saanut ehdotonta kannatusta ja tuskinpa tulleekaan saamaan kaikkien hyväksymistä, sillä sanaan »kiistää» tavallisessa kielenkäytössä, ainakin eräillä kielialueilla, sisältyy jonkinverran epämiellyttävä sivuvivahdus, mikä on esteenä sen pääsemiselle ehdottomaan käytäntöön. — Vrt. myös *Väinö Kannel:* Arvostelu Erik Gaddin teoksesta kihlakunnanoikeuden pöytäkirjat (*LM* 1935 s. 254), jossa arvostelussaan Kannel sanoo hyljättävänä olevan mm. sanonnan: »kiisti kanteen aiheettomana», oikeamman sanonnan ollessa »väitti kannetta aiheettomaksi».

lemaan ja selostamaan, mainittakoon esim. sellaiset kirjoitukset kuin *R. Erichin* laatimat »Lakimiehessä» vuonna 1907 (s. 76 ss.) julkaistu »Hajanaisia havaintoja ja huomautuksia suomalaisen lakikielen alalta» sekä »Lakimiehen» toimittamassa »Mattias Caloniuksen 200-vuotismuisto»-julkaisussa oleva kirjoitus »Hajanaisia kielikysymyksiä» (1937 s. 368 ss.);[2] *Allan Virangon* kirjoitukset »Lakikielestä ja -tyylistä» (*LM* 1932 s. 224 ss.), »Suomenkielen sanajärjestys» (*LM* 1935 s. 311 ss.) ja »Vekselilain kieliasu» (*LM* 1936 s. 101 ss.); *Anton Kotosen* edellä mainittujen kirjoitusten lisäksi kirjoitus »Lakimiehen oikeakielisyyttä» (*LM* 1933 s. 59 ss.); *Väinö Kannelin* kirjoittama arvostelu Erik Gaddin teoksesta »Kihlakunnanoikeuden pöytäkirjat», joka arvostelu vastaa kielikysymyksiä käsittelevää kirjoitelmaa (*LM* 1935 s. 248 ss.) ja *Kustavi Kailan* kirjoitus »Virkakielen rikkaruohoja» (*LM* 1943 s. 474 ss.), jossa kirjoituksessa tosiaan »kitketään» virkakielestä monia »rikkaruohoja». Erityisen maininnan ansaitsee *V. Merikosken* kirjoitus »Huomiota lainopillisen terminologian alalta» (*LM* 1939 s. 435 ss.). Se oikeastaan ei ole pelkkä, muutamia lainopillista kieltä koskevia termejä selvittelevä tutkimus, vaan sille on annettava merkitystä kielitieteellisenä tutkielmanakin.[3] *Y. J. Hakulinen* on

---

[2] *Erich* tässä kirjoituksessaan (s. 373) lausuu mm. »koonta»-sanasta »kodifikatio»-sanan vastineena: »Todellisella mielipahalla ajattelen 'koontamista', jonka pitäisi vastata 'kodifikatiota', vanhaa hienostunutta kansainvälistä termiä, joka ei suinkaan tarkoita yksistään oikeussäännösten kokoomista ja yhdistämistä, vaan useimmiten myös niiden selventämistä ja kehittämistä.»

El. K(aila) ehdotti sana »lakikoonnos» vastaamaan »kodifikaatio»-sanaa. (»Poimintoja» LM 1932 s. 286).

Nyttemmin on *Lainvalmistelukunta (Ståhlberg—Kastari)* asettunut »koonta»-sanan kannalle. Ks. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1941. N:o 6. Lainvalmistelukunnan mietintö kunnallislainsäädännön koonnasta.

[3] Tästä kirjoituksesta eräänä tavallaan mielenkiintoisena yksityiskohtana tulkoon mainituksi sana »säädös». Arvostellessaan A. Damaschken teosta: »Kunnallispolitiikan tehtävistä», — tai oikeammin tuon teoksen Eino Kuusen toimittamaa suomennosta — *F. O. L(ilius)* lausui mm.: »Mitä erittäin suomennoksen kieleen tulee, niin on huomautettava, että vaikka se yleensä on sujuvaa ja hyvää, se kuitenkin lainopillisiin termeihin nähden toisinaan jättää toivomisen varaa. Niinpä suomentaja säännöllisesti käyttää lain määräyksistä puhuessaan sanaa 'säädös', pro 'säännös', joka viimemainittu ainakin lakikielessä on tässä merkityksessä jo vakaantunut. Usein kyllä näkee maallikkojen vielä käyttävän säädös-sanaa tässäkin merkityksessä, mutta se on säästettävä testamentin määräyksiä varten ja siis vastaamaan ruotsalaista sanaa 'legat'.» (*Lm* 1909 s. 258 s.) (— Tässä muistettaneen, että Liliuksen erikoisalana oli juuri testamenttioikeus. —) (Vrt. myös.

julkaissut kirjoituksena »Suomalaisen lakikielen kehittämisestä» *(LM* 1945 s. 157 ss.) Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen vuosikokouksessa 7 päivänä maaliskuuta 1945 pitämänsä esitelmän täydennettynä ja siinä, esitettyään lyhyen katsauksen suomenkielen kehitykseen kohti virallisesti tunnustettua asemaa, selostanut eräitä toimittamaansa teokseen »Suomalais-ruotsalais-saksalainen lakikielen sanakirja hakemistoineen» sisältyviä sanoja. Eräitä lakikielen uudissanoja on *El. K(aila)* ehdottanut »Lakimiehen Poiminnoissa» (1932 s. 285 ss.) otettavaksi käytäntöön, muutamien uudissanojen kohdalta saamatta käytännössä kuitenkaan kannatusta.

Itse lakiteksteissä olevia kielivirheitä on seurattu. Erittäinkin *Allan Särkilahti (Serlachius)* on tehnyt huomautuksia kirjoituksissaan »Väärä termi suomalaisessa rikoslaissa» *(LM* 1903 s. 153 s.), »Lisiä käännösjärjestelmän ansioluetteloon» (*LM* 1904 s. 35 ss.), »Taasen erehdyttävä termi rikoslain suomalaisessa tekstissä (*LM* 1904 s. 46 ss.) ja »Arveluttava eroavaisuus rikoslain suomalaisen ja ruotsalaisen tekstin välillä» (*LM* 1904 s. 191 ss.). Samoin *Vilhelm Blåfield* on julkaissut kirjoituksen »Vieläkin pari harhakohtaa rikoslain suomenkielisessä tekstissä (*LM* 1912 s. 42 ss.). Tässä yhteydessä on vielä syytä mainita *K. J. Ståhlbergin* kirjoitus »Vieläkin suomalaisista lakiteksteistä *(LM* 1908 s. 83 ss.), mikä kirjoitus tavallaan liittyi *Allan Särkilahden* kirjoitukseen »Suomenkieliset lakitekstim-

---

Kyösti Haatajan mainintaa »säädös»-sanan merkityksestä. *Lm* 1930 s. 350.) Tasan 30 vuotta myöhemmin *Merikoski* puheena olevassa kirjoituksessaan koettaa saada »säädös»-sanan lakikieleen nimitykseksi käsitteelle, »joka sulkee sisäänsä perustuslait, tavalliset lait, asetukset ja valtioneuvoston sekä ministeriön päätökset». Kirjoituksessa esitetyistä perusteluista huolimatta, joita perusteluja voidaan hyvällä syyllä pitää Merikosken ehdottamaa »säädös»-sanan käyttämistä tässä merkityksessä puoltavina, mutta jota ehdotusta vastaan voidaan toisaalta niinikään esittää päteviä perusteluja, »säädös»-sanan käyttäminen ei näytä saavan yleisempää kannatusta. Ks. *Y. J. Hakulinen:* »Suomalaisen lakikielen kehittämisestä» (*Lm* 1945 s. 168.)

Eräs toinen ehdotus, minkä Merikoski samassa kirjoituksessaan on tehnyt suomenkielen lainopillisen terminologian kehittämiseksi, nimittäin ehdotus nimityksen »julkinen oikeus» asemesta nimityksen »julkisoikeus» käytäntöön ottamisesta. Kun julkisoikeus — niinkuin Merikoskikin ehdotustaan perustelee — on lyhyempi ja helpommin taivutettavissa kuin julkinen oikeus ja se on rakenteeltaan samanlainen kuin sen rinnakkaissana yksityisoikeus ja ilmaisee tarkoitetun asian yhtä hyvin kuin julkinen oikeus, sai tuo ehdotus helposti kannatusta ja nykyisessä kielenkäytössä lienee se jo vallitsevana.

Vielä on syytä mainita, että niille, jotka haluavat tutustua tarkemmin muihinkin kuin kirjoituksessa käsiteltyihin kielikysymyksiin, on kirjoituksen alaviittauksissa mainittu lukuisia lähteitä, monia sellaisiakin, joita muutoin on vaikeaa tietää ja löytää.

me» (*LM* 1908 s. 29 ss.), sekä *Heimo Helmisen* kirjoitus »Muutamia kielellisiä huomautuksia v. 1909 ilmestyneestä lakilaitoksesta» (*LM* 1916 s. 48 ss.).

Suomenkielen asema yleensäkään ei ole jäänyt huomiotta. Sitä on käsitelty erinäisissä kirjoituksissa, joista mainittakoon *Iivar Ahava:* »Kuinka suomen- ja ruotsinkielen käyttämisestä annetun asetuksen säännöksiä noudatetaan ja rikotaan» (*LM* 1916 s. 143 ss.), *Allan Särkilahti:* »Enemmän suomenkielisiä luentoja lainopillisessa tiedekunnassa (*LM* 1904 s. 41 ss.), »Vieläkin sananen suomen kielen asemasta yliopiston lainopillisessä tiedekunnassa» (*LM* 1904 s. 167 ss.) ja »Kotimaisten kieltemme tasa-arvoisuus armon vuonna 1906» (*LM* 1906 s. 6 ss.). Viimeksi mainitussa kirjoituksessaan Särkilahti lausui mm.: »Tasa-arvoisuus suomen ja ruotsin kielen välillä on — — — olemassa vain paperilla. Todellisessa elämässä on suomenkieli, siitä ei pääse mihinkään, yhä edelleenkin äpärälapsen asemassa omassa maassaan.» Huomautettuaan sitten parista nimitysasiasta ja eräästä suomenkielisen toimituskirjan varmentamisesta kieltäytymisestä sekä lainvalmistelukunnan pysyttämisestä ruotsalaisena, Särkilahti jatkoi: »Alkuteksti tulee faktillisesti olemaan, määrättäköön asia oikeudellisesti miten tahansa, ruotsinkielinen teksti, niinkauan kuin lait laaditaan ruotsiksi ja sitten käännetään suomeksi. Mitä haittaa — haitta on liian lievä sana — mitä tuskastuttavaa kiusaa tämmöinen järjestelmä tuottaa, sitä ei tämä kynä näy pystyvän saamaan korkeitten viranomaisten päähän mahtumaan.» Kirjoituksessa vielä vaadittiin suomenkielisten kurssikirjain toimittamista tai ainakin ruotsinkielisten kääntämistä suomenkielelle.

Vaikkakaan ehkä ei voitane sanoa, että nämä suomenkielen asemaa koskevat kirjoitukset olisivat välittömästi tuottaneet tuloksia, niin on ilmeistä, että ajan pitkään on niilläkin ollut merkitystä suomenkielen aseman parantamiselle, mikä taas on osaltaan ollut omiaan viemään itse suomenkielen kehitystä eteenpäin.

Suomenkielisen laki- ja virkakielen sekä muunkin lainopillisen kielen käytön kehityksen kannalta voidaan pitää uuden lakikielen sanakirjan aikaansaamista suursaavutuksena. Sen vuoksi lienee paikallaan selostaa niitä aloitteita ja ponnistuksia, mitkä tulokseen pääsemiseksi yhdistyksellä on ollut.

Edellä on mainittu J. G. Sonckin sanastosta. Kysymys uuden lakikielen sanaston aikaansaamisesta saatettiin 1920-luvun jälkimmäisellä puoliskolla Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen toimesta vireille. *Allan Särkilahti* yhdistyksen kokouksessa 7 päivänä toukokuuta 1926 esittämässään alustuksessa sekä »Lakimiehessä» julkaisemassaan kirjoituksessa »Työ, joka ei siedä viivytystä» (1926 s. 53 ss.) ryhtyi asiaa ajamaan. Mainitussa kirjoituksessa, joka lienee samansisältöinen kuin edellä sanottu alustus, Särkilahti lausui mm.: »Muutama vuosi sitten oli jokapäiväisessä sanomalehdistössämme luettavana uutinen, että valtioneuvosto oli päättänyt kielenkääntäjä J. G. Sonck'ilta valtion omaksi lunastaa hänen keräämänsä ainesvaraston uutta tekeillä olevaa laki- ja virkakielen sanastoa varten. Sen jälkeen ei asiasta enää ole julkisuudessa kuulunut mitään. Ainakin niistä, jotka viran puolesta odottavat uutta sanastoa melkein kuin päivän nousua, tuntuu siltä kuin koko puuha olisi joutunut vihreän veran alle lepäämään. Asia on kuitenkin sitä laatua, ettei se siedä vähintäkään viivytystä.

Ne, jotka olivat remmissä vuonna 1904, jolloin nykyinen laki- ja virkakielen sanasto ilmestyi kirjakauppoihin, voivat kokemuksestaan todistaa, kuinka todella kipeän tarpeen vaatima nykyänsä käytetty laki- ja virkakielen sanasto oli ja kuinka suuren palveluksen se teki kaikille, joiden tehtävänä oli kirjoittaa virallista suomea. Jokainen lakimies katsoi velvollisuudekseen pitää sanastoa jonkinlaisena versio vulgatana ja hän noudatti nurisematta sitä kirjelmissään, huolimatta siitä ettei hän kenties pitänyt aivan joka sanaa oikeaan osuneena. Seuraus oli, että sitä ennen vallinnut sekamelska — jokainen oli siihen asti laatinut parhaansa mukaan tarvitsemansa termit — hävisi ja suomalainen laki- ja virkakieli vakiintui, voipa sanoa ensi iskulla. Mutta mikä oli todellinen runsauden sarvi 1904 ei enää läheskään riitä tyydyttämään kipeintäkään tarvetta vuonna 1926. — — —»

»Tähän toimeen (uuden sanaston toimittamiseen) on ryhdyttävä kiireen kaupalla. Kielenkäytölle ei saata olla muuta kuin vahingollista, että kukin kirjailija luo tarvitsemansa termit, välistä parannellen, toisinaan huonontaen edeltäjänsä ja usein — mikä on pahin kaikista — tietämättä lainkaan, että entisiä termejä on olemassa. Ja juuri sitä tapahtuu nykyänsä tuhka tiheään. — — — Jonkinlainen kodifikatio on siis ehdottomasti tar-

peen, ellei tahdota päättyä täydelliseen sekamelskaan. Tämä on tarpeen toisestakin syystä. Kaikki, joiden on ollut pakko esityksissään luoda omia termejään, eivät tietenkään ole joka termin valinnassa voineet osua aivan oikeaan. Epäonnistuneet termit ovat sen vuoksi kodifikatiotyössä kitkettävä pois ennen kuin pääsevät vakiintumaan. Jos tällaista karsimistyötä olisi tarpeeksi usein tähän asti toimitettu, ei lakikieleemme varmaankaan olisi päässyt juurtumaan niin kauhea sana kuin esim. 'ulosmittaus'. — — —»

»Nykyinen laki- ja virkakielen sanastomme on toisessakin suhteessa nykyänsä riittämätön käytännöllistä tarvetta tyydyttämään. Se on yksinomaan ruotsalais-suomalainen. Yhteiskunnalliset ja kielelliset olot maassamme ovat sen ilmestymisen jälkeen niin muuttuneet, että suomalais-ruotsalainen sanasto on ainakin yhtä tarpeellinen jollei tarpeellisempi kuin ruotsalais-suomalainen. — — —»

»Ehdoton erehdys sitä vastoin on luulla, ettei rajoitetummalle pohjallé rakentuvalla vain varsinaista laki- ja virkakieltä käsittävällä sanastolla muka olisi erityistä kiirettä. Millaisessa suomenkielisessä asussa useat erikoisasetuksemme vielä tänä päivänäkin ovat, siitä saapi hyvän kuvan syventymällä esimerkiksi voimassa olevaan tullisääntöön. Siitä löytää todellisia kielikukkasia miltei mielin määrin. Mainitsen esimerkkinä vain yhden, mutta sitä kauniimman termin 'panna piihin' (lägga bi). En tiedä, mitä varsinaiset meriasiaintuntijat tästä termistä arvelevat. Minun mielestäni ovat raumlaiset tunnetut merioikeuskäsitteet praksiisi ja navigaati siihen verraten sekä kauniit että helppotajuiset. Työtä siis kyllä riittää sanaston laatijoille vaikka sanastoa ei ulotetakaan varsinaista laki- ja virkakieltä ulommaksi. Ja tälläkin työllä on kiirettä. Itsenäisessä Suomessa ei luulisi voitavan sietää, että asetukset vuosi vuodelta jätetään niin kurjaan suomenkieliseen asuun, kuin useat niistä vielä nykyänsä ovat.»

Edellä mainitussa yhdistyksen kokouksessa, vaikkakin Särkilahden alustus lienee ollut yhtä jykeväsanainen kuin tuo hänen kirjoituksensakin, ehdotusta vastustettiin. Vastustajain taholta lausuttiin epäilyksiä siitä, olisiko uudesta sanastosta vastaavaa hyötyä, Oli päästy ohi sen ajan, jolloin käytettiin sanakirjaa suomalaista lakikieltä kirjoitettaessa. Tieteellistä sanastoa taas ei oltu vielä luotu. Se oli kehittyvä vähitellen ja vakiintuva käytännössä, ja vaarallista oli luoda uusia termejä. Toi-

saalta taas huomautettiin, että tarkoituksena olikin vain oleva jo käytännössä vakiintuneiden sanojen kokoaminen ja toimitustyössä olisi harkittava, mitkä uudet termit olivat hyviä tullakseen vakiinnutetuiksi. Asia jätettiin sillä kertaa johtokunnan yksityiskohtaisesti valmisteltavaksi. (»*Poimintoja*» *LM* 1926 s. 173 ss.). Syyskokouksessa 7 päivänä lokakuuta 1926 täytyi *Iivar Ahavan*, joka silloin oli yhdistyksen puheenjohtajana, johtokunnan puolesta ilmoittaa, ettei johtokunta pitänyt enää nykyoloissa tarpeellisena ryhtyä uuden ruotsalais-suomalaisen sanaston toimittamiseen, vaan että se sitävastoin katsoi, että olisi lähitulevaisuudessa pyrittävä aikaansaamaan suomenkielinen ensyklopedinen sanakirja, jonka avulla suomalainen lainopillinen sanasto saataisiin vakiinnutetuksi. Kun kuitenkin silloista ajankohtaa ei pidetty sopivana tällaisen yrityksen toteuttamiselle, niin johtokunta ehdotti, että kysymys jätettäisiin raukeamaan. Tähän kokous yhtyikin, sittenkuin oli kannatettu käsitystä, ettei suomalainen lakimieskunta ollut muusta kielestä suomeksi vaan suomesta muulle kielelle tai pelkästään suomeksi laaditun sanakirjan tarpeessa, ja lausuttu toivomus, että yhdistys kuitenkin ryhtyisi erinäisiin toimenpiteisiin. Sanaston aikaansaamista kehoitettiin yhdistyksen jäseniä edelleen harkitsemaan (»*Poimintoja*» *LM* 1926 s. 261 ss.)[4]

Kokouksessa 15 päivänä helmikuuta 1929 kysymys »suomalaisen oikeussanaston» aikaansaamisesta oli jälleen käsiteltävänä. Silloin alustajana oli *El. Kaila*. Alustuksessaan hän kykenikin esittämään asian niin

[4] Vaikkakaan mistään tätä kirjoitusta laadittaessa käytettävissä olleista tiedoista ei käy ilmi, voitaneen kuitenkin ajankohdan samanaikaisuudesta päätellä, että ainakin joillakin yhdistyksen jäsenillä on ollut tavalla tai toisella kosketusta eduskunnan jäsenten kanssa sanakirjan toimituttamiseksi. Vuoden 1927 valtiopäivillä näet edustaja *Antti Kukkonen* ym. tekivät eduskunnassa anomuksen, jossa he ehdottivat, että eduskunta kehottaisi hallitusta ryhtymään toimenpiteisiin suomen kirja- ja sivistyskielen kantasanakirjan aikaansaamiseksi niin hyvissä ajoin, että työn alullepanoa varten voitaisiin ottaa määräraha vuoden 1929 menosääntöön. Anomuksen perusteluissa huomautettiin tällaisen sanakirjan tarpeellisuudesta kansakunnan yleiselle sivistystyölle ja erittäinkin myös lainsäädäntötyölle eduskunnassa. Vielä huomautettiin sellaisen sanakirjan merkityksestä erikoissanakirjojen valmistamisessa, ja todettiin mm., ettei suomalaisen lakikielen sanastoa myöskään vielä ollut olemassa, sillä Fred. Ahlmanin pientä suomalais-ruotsalaista laki- ja virkakielen sanastoa vuodelta 1883 ei käytännöllisesti katsoen tarvinnut ottaa lukuun. Sivistysvaliokunta saman vuoden valtiopäivillä, kuultuaan asiantuntijoina Allan Särkilahtea ja E. A. Tunkeloa, edellistä erittäinkin lakikielen sanaston kannalta, ehdotti anomusponnen hyväksyttäväksi. Asia jäi kuitenkin edelleen käsittelemättä.

vakuuttavasti (Ks. »*Poimintoja*» *LM* 1929 s. 183 ss.), että keskustelussa, joka alustuksen johdosta syntyi, katsottiin erimielisyydettä sanaston aikaansaaminen tarpeelliseksi. Asian enempi valmistelu annettiin johtokunnan ja alustajan huoleksi. Yritykset valtioavun saamiseksi eivät johtaneet tuloksiin, joten asian edelleen vieminen keskeytyi. Vuonna 1937 kauppaneuvos Raf. Haarla lahjoitti yhdistykselle suomenkielisen lakisanaston valmistamista varten 36.000 markkaa. Tämän lahjoituksen avulla työ sitten voitiin aloittaa. Sanakirjan toimittaminen uskottiin *Y. J. Hakuliselle* ja hänen avukseen valittiin toimituskunta, johon tulivat kuulumaan *T. M. Kivimäki, Kaarlo Kaira, Kustavi Kaila* ja *Y. W. Puhakka.* Sotien johdosta toimitustyö tosin hiukan viivästyi siitä, milloin sanakirjan oli suunniteltu olevan valmiina, mutta vuonna 1944 saatiin tämä suurtyö painosta julkisuuteen palvelemaan suomalaisen laki- ja virkakielen sekä lainopillisessa kirjallisuudessa käytettävän kielen kehittäjänä ja vakiinnuttajana.

Myös kysymys suomalaisen selittävän oikeussanaston toimittamisesta on ollut vireillä. Vuonna 1929 oikeusministeriö pyysi Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen johtokuntaa valmistuttamaan suunnitelman ja kustannusarvion sellaista sanakirjaa varten. Yhdistyksen johtokunta valitsi *Br. A. Salmialan (Sundströmin), El. Kailan* ja *Oiva Huttusen* yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran valitsemain edustajain kanssa laatimaan pyydetyn ehdotuksen. Toukokuun 13 päivänä 1930 antoivatkin Salmiala, El. Kaila, Huttunen yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran edustajain *E. A. Tunkelon* ja *M. Airilan* kanssa oikeusministeriölle laatimansa suunnitelman ja kustannusarvion sanakirjaa varten (»*Poimintoja*» *LM* 1929 s. 384 s. sekä 1930 s. 286). — Asian seuraavista vaiheista ei tämän kirjoittajalla ole ollut tilaisuutta saada selkoa.

Yhdistys on harjoittanut muutakin kustannustoimintaa kuin »Lakimiehen» julkaisemista. Sillä on tietenkin merkitystä — ehkäpä enemmän kuin voidaan luullakaan — suomenkielisen laki- ja virkakielen sekä muun lainopillisen kielen käytön kehittämiselle ja vakiinnuttamiselle. Sanottua julkaisutoimintaa ei kuitenkaan tarvinne selostaa enempää kuin viitata tässä julkaisussa oleviin hallintoneuvos *Ikkalan* ja lakit.tri *Ellilän* kirjoituksiin. Kuitenkin voitaneen mainita, että paitsi niitä avustuksia, mitä yhdistys on saanut julkaisutoimintaansa varten, yhdistyksellä on ollut useita lah-

joitusrahastoja, joilla on voitu tukea julkaisutoimintaa varten suoritettua kirjallista työtä palkinnoilla. (Näistä rahastoista ks. edellä olevaa *Ikkalan* kirjoitusta.)

Lopuksi puhuttaessa suomenkielestä ja sen kehittämisestä lienee täydellisyyden vuoksi lyhyesti mainittava yhdistyksen pyrkimyksistä saattaa sanojen ja nimitysten lyhennysten käyttäminen yhdenmukaiseksi ja tarkoitustaan vastaavaksi. Vuonna 1915 hyväksyi yhdistys eräitä ohjeita käytettäväksi oikeuslähteitä ja lähdeteoksia merkittäessä. Nämä ohjeet (*LM* 1915 s. 139 ss.) antoi yhdistys vuoden 1919 lopulla *Heimo Helmisen* esityksestä asetetun 3-jäsenisen komitean tarkastettavaksi. Komitean alustava ehdotus annettiin vielä yhdistyksen johtokunnan tarkastettavaksi, johon tarkastukseen komitean jäsenet myös ottivat osaa. Toukokuun 26 päivänä 1920 pitämässään kokouksessa yhdistys puolestaan hyväksyi siten syntyneet lyhennysmerkintäohjeet, jotka eräissä kohdin poikkesivat vuonna 1915 valmistuneista ohjeista. (Ks. kirjoitusta: »Oikeuslähteiden, lähdeteosten ja oikeustapausten merkitseminen» *LM* 1920 s. 101 ss.).

Edellä mainittuun *Hakulisen* toimittamaan sanakirjaan katsottiin asianmukaiseksi liittää osasto, joka sisälsi lainopillisessa kirjallisuudessa käytettäviä lyhennyksiä. Sen valmisteli erityinen toimikunta.

Valitettavasti näitten lyhennysten ja merkitsemistapojen käyttämistä varten ei ole onnistuttu löytämään sitä »kultaista keskitietä», mikä ainakin suurimmalta osaltaan tyydyttäisi lyhennysten ja merkitsemistapain käyttäjiä, joten tällä alalla vallitseva kirjavuus edelleen jatkuu luvattoman suurena. Lisävaikeuksia tässä näyttää tuottavan sekin, että varsinaiset kielimiehetkään, jotka myös ovat valmistelleet lyhennyksiä sellaisillekin sanoille, mitkä kuuluvat lainopillisen kielen käyttöön, eivät ole aina olleet yksimielisiä eivätkä niin ollen ole saaneet lyhennyksiä yhdenmukaisiksi.[5]

Edellä oleva selostus, joka erinäisistä syistä on täytynyt laatia ylimalkaiseksi, osoittanee kuitenkin, että sitä tarkoitusta, mikä »Suomenmielis-

[5] Ks, esim. *E. A. Saarimaa:* Kielenopas s. 113 ss. ja *Aarni Penttilä:* Suomen kielen äänne- ja oikeinkirjoitusoppi s. 52 ss.

ten juristien klubilla» on suomenkielen kehittämiseksi ollut, on myöhemminkin tarmokkaasti toteutettu ja että siinä työssä on saavutettu hyviä tuloksia. Laki- ja virkakielemme sekä lainopillisissa teoksissa käytettävä kieli on jaksanut seurata sitä valtavaa kehitystä, minkä alaisena yleinen kirjakielemme viimeksi kuluneena puolen vuosisadan aikana on ollut.

Suomenkielinen lakialan kirjallisuus

Kirjoittanut

Hovioikeudenasessori *Paavo Alkio*

1. Suomenkielisen lakialan kirjallisuuden syntymisen edellytyksistä.

Ryhtyessämme tarkastelemaan suomenkielisen lakialan kirjallisuuden vaiheita on ensin syytä lyhyesti selvitellä eräitä edellytyksiä, jotka vähitellen täyttyessään tekivät puheena olevan kirjallisuuden lajin syntymisen mahdolliseksi.

Suomenkielisen kirjan historia alkaa Agricolasta. Painettua suomenkielistä teosta ei kaiken todennäköisyyden mukaan ole ollut olemassa ennen hänen aapistaan, joka ilmestyi vuosien 1538—1543 välimailla. Kuitenkaan suomenkieli ei näihin aikoihin ollut kokonaan kirjallisesti viljelemätöntä siinä mielessä, ettei kirjoitettuja tekstejä olisi ollut, minkä Agricolakin myöntää, kun hän Uuden Testamentin esipuheessaan lausuu, että ennen hänen työtään suomenkieli oli »iuri wähe/ ia lehes ei miteken kirioisa eli pockstauisa pruçattu taicka harioitettu». Söderköpingissä vuonna 1441 pidetyn kirkolliskokouksen päätöksen mukaisesti eräät rukoukset oli kirkoissa luettava kansalle sen omalla kielellä. Piispa Maunu III Särkilahden vuonna 1492 antamien synodaalisääntöjen mukaan nämä rukoukset oli kirjoitettava kansan kielelle, jotta pappi joka kerralla lukisi ne samalla tavalla ja kansa ne siten helpommin oppisi.[1] Agricolaa aikaisem-

[1] Ks. *Vikman,* Suomen kansan lukutaidon synty ja kehitys Ruotsin vallan aikana, 1910, s. 4 s.; *Hyötyniemi,* Suomen kansanopetuksen historia ennen nykyaikaista kansakoululaitosta, 1942, s. 15 s.; *Tarkiainen,* Suomalaisen kirjallisuuden historia, 1934, s. 65 s. — Vrt. *Rapola,* Vanha kirjasuomi, 1945, s. 17, jossa vuoden 1492 asemesta mainitaan vuosi 1592.

malta ajalta näitä tekstejä ei kuitenkaan ole säilynyt. Sensijaan alioikeuksien pöytäkirjoissa on katoliselta ajalta tavattu jonkinverran kirjoitettua suomenkieltä.[2] Psalttarin suomennosta varten Agricolalla oli käytettävissään Turun koulun oppilaiden Paavali Juustenin johdolla ja opastuksella tekemiä psalttarin virsien suomennoksia.[3] Kielimiehet ovat sitä mieltä, että keskiaikainen sanastotraditio oli jo melkoisen vakiintunut, joskin kirjallisesti viljelemätön, kun Agricola alkoi kirjallisen toimintansa.[4]

Jo Agricolan elämäntyön alkamisvuosikymmenellä, 1540-luvulla, valmistui myöskin ensimmäinen tunnettu lainsuomennos, joka kuitenkin jäi painamatta. Siihen palaamme jälempänä.

Agricolan jälkeen suomen kirjakielen kehittäminen tapahtui lähes kolmen vuosisadan ajan pääasiassa uskonnollisen kirjallisuuden merkeissä. Suomen kulttuurihistoriaan kuuluvat tämän alan nimistä 1500-luvulta etenkin Jaakko Suomalainen eli Finno, virsikirjan tekijä, ja Paavali Juusten, messukirjan tekijä, 1600-luvulta Hemminki Maskulainen, joka laati uuden virsikirjan, Eerikki Sorolainen, katekismuksen ja postillan tekijä, sekä Matthias Salamnius ja Henrikki Florinus, ja 1700-luvulta Pärttyli Whaël, Gabriel Calamnius, Daniel Juslenius, Juhana Wegelius, Christfrid Ganander ja monet muut.[5] Lainsuomentajien Herra Martin, Ljungo Tuomaanpojan ja Abraham Kollaniuksen suoritukset eivät päässeet vaikuttamaan kielen kehitykseen, kun heidän suomennoksensa jäivät painamatta.

Kirjakielemme kehittymismahdollisuudet eivät kuitenkaan pysyneet tasaisesti myötäisinä. Jo 1600-luvun lopulla, mutta varsinkin seuraavalla vuosisadalla tapahtuu kehityksessä aluksi taantumista ja lopuksi miltei täydellinen pysähdys. Tämä johtuu muuttuneista yhteiskunnallisista oloista. Uuden ajan ensimmäisellä vuosisadalla ja vielä 1600-luvullakin Suomessa puhuttiin suomen kieltä kaikissa piireissä, myöskin ns. ylempien kansanluokkien keskuudessa. Papisto oli alunperin suomalaista.[6] Turun

---

[2] Ks. *Hausen,* Bidrag till Finlands historia I, s. 70 ja 117; *Krohn,* Suomalaisen kirjallisuuden vaiheet, 1897, s. 26 s.

[3] *Schmidt,* Paavali Juusten ja Suomen piispain kronikka, 1943, s. 16 ja 76.

[4] *Lauri Hakulinen,* Suomen kielen rakenne ja kehitys II, 1946, s. 113 s.

[5] Tekstinäytteitä ks. *A. V. Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, 1921, ja kielen kehityksestä *Rapola,* m.t. s. 24 ss.; *Hakulinen,* m.t. s. 115 ss.; *Tarkiainen,* m.t. s. 74 ss.

[6] Ks. *Vikman,* m.t. s. 9. — Juusten mainitsee piispain kronikassaan piispa Follin-

hovioikeudessa oli suomen kielen käyttämisellä tämän tuomioistuimen alkuaikoina niin tärkeä merkitys, että hovioikeuden ensimmäinen presidentti Niilo Bjelke katsoi itsellään olevan aihetta pyrkiä eroon virastaan, kun hän ei osannut suomea.[7] Saman hovioikeuden kolmas presidentti Juho Kurki, joka oli aikansa etevimpiä ja vaikutusvaltaisimpia suomalaisia, oli perinpohjaisesti perehtynyt suomen kieleen.[8] Alioikeuksissa lienee käsittely suomenkielisillä seuduilla vielä 1600-luvulla tapahtunut ainakin pääasiallisesti suomen kielellä, mutta sanotun vuosisadan loppupuolella ja seuraavalla vuosisadalla hovioikeus koettaa pontevin toimenpitein saada suomen kielen häviämään alioikeuksien pöytäkirjoista.[9] Se seikka, että suomenkielinen käsittely yleensä oli mahdollinen, johtuu ilmeisesti suurelta osalta 1500-luvulla alkunsa saaneesta lainlukijajärjestelmästä. Kun valtakunnan mahtavat miehet, joille tuomarinvirat lahjoitettiin, eivät itse lähteneet Suomeen hoitamaan virkojaan, palkkasivat he viranhoitajiksi lainlukijoita, jolloin valinnan perusteena mahdollisesti usein oli vaaditun palkan pienuus.[10] Tällainen menettelytapa johti ilmeisesti joskus siihen, että lainlukija oli lahjottava [11] ja taitamaton. Mutta järjestelmän ei kuitenkaan ole tarvinnut olla varsin niin kehno kuin miksi sitä on moitittu. Useassa tapauksessa tuomarinvirkaan nimitetty sotilas tai muu korkea herra ei ehkä olisi pystynyt hoitamaan virkaa sen paremmin kuin lainlukija, ehkäpä ei niinkään hyvin. Usein myöskin lainlukijat olivat oppi-

---

giuksesta (Turun piispana 1558—1563) erikoisesti, että tämä tarvitsi tulkkia sekä yksityisissä että julkisissa toimissaan, jotka koskivat suomalaisia; ks. *Schmidt,* m.t. s. 81 ja 113.

[7] *Palmén,* Suomen kielen asema eri aikoina, Oma Maa IV, 1909, s. 437.

[8] Ks. *Forsman,* Suomen lainsäädännön historia I, 1896, s. 383; *Westerlund,* Åbo hovrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän 1623—1923, 1923, s. 10.

[9] Ks. *Melander,* Entisaikain oikeudenkäynti Suomessa, LM 1929, s. 205 ss.; *Krohn,* m.t. s. 165 s.

Erittäin noitavainojen aikana noituudesta syytettyjä tutkittaessa oikeuksien pöytäkirjoihin merkityt suomenkieliset loitsut ovat muodostuneet historian- ja kansanrunouden tutkijoille kiintoisiksi tutkimuskohteiksi; ks. *Hertzberg,* Vidskepelsen i Finland på 1600-talet, 1889, s. 58; *Malin* ja *Kaukoranta,* Vähänkyröläisen talonpojan Heikki Yrjänänpoika Pukin suomenkieliset muistiinpanot vuosilta 1664—1684, erip. Virittäjästä 1927, s. 6 s. aliv. 2; *Luukko,* Etelä-Pohjanmaan historia III, 1945, s. 740 ss.; *Oja,* Varsinaissuomalainen käärmeen loitsu 1600-luvulta, Virittäjä 1947, s. 253 ss.

[10] Ks. *Forsman,* m.t. s. 357 ss., 362.

[11] Ks. Kokoelma Suomen kansan sananlaskuja, 1906, s. 189 s.

neita miehiä [12] ja, mikä tärkeintä, he osasivat suomen kieltä ja tunsivat maan olot.[13]

Kaarle IX suhtautui suosiollisesti suomen kieleen. Hänen kehoituksestaan lienee Ljungo Tuomaanpoika ryhtynyt suomennostyöhönsä, ja Kaarle IX:n toimesta aloitettiin maanlain suomalaisen laitoksen painaminen Tukholmassa vuonna 1610, joskin painatustyö sitten, kuten tiedetään, keskeytyi.[14] Saman kuninkaan ohjeiden mukaan laaditussa lakiehdotuksessa ehdotettiin säädettäväksi, että suomalaisen aatelismiehen tulisi osata lukea ja kirjoittaa suomea, latinaa ja saksaa.

Turun akatemiassa kuului sen alkuaikoina asiaan, että Ruotsista tulleet professorit ja ylioppilaat opettelivat suomen kielen.[15] Akatemian konsistorissa oltiin vuonna 1645 sitä mieltä, että konsistorin sihteerin tuli olla perehtynyt sekä suomen että ruotsin kieleen.[16] Pietari Brahella on kuolemattomat ansiot suomen kielen aseman säilyttämisessä 1600-luvun Suomessa.[17]

Porthanin lausuman mukaan vielä 1700-luvun alussa papisto, useimmat vallassäätyiset maalla sekä suurin osa kaupunkien kauppiaista ja porvareista yleisesti viljelivät suomen kieltä keskinäisessä seurustelussaan.[18]

Mutta suomalaisen tradition täten sitkeästi jatkuessa oli jo 1600-luvun loppupuolella alkanut esiintyä ilmiöitä, jotka sitten johtivat suomalaisuu-

---

[12] Turun hovioikeuden asessori ja Turun akatemian professori Johan Stiernhöök toimi lainlukijana Ahvenanmaalla 1641—1646; ks. *Roos,* Johan Stiernhööks åländska domböcker, 1946.

Mattias Paavalinpoika, laihialaisen talonpojan poika, joka 1600-luvun puolivälin tienoilla toimi lainlukijana ensin Maskun ja Piikkiön tuomiokunnissa ja sittemmin Korsholman kreivikunnassa ja Laihian vapaaherrakunnassa, oli opiskellut lakia Tarton yliopistossa, jossa lainopin opetus silloin oli hyvin edustettuna.

Lainsuomentaja Hartikka Speitz, josta myöhemmin puhutaan enemmän, toimi lainlukijana; hän oli opiskellut ainakin Wittenbergin yliopistossa. Ks. *Raevuori,* Suomalaisen lakiteoksen juhlavuosi, LM 1943, s. 129.

Usein toimivat papit lainlukijoina, mm. lainsuomentajana tunnetuksi tullut Kalajoen kirkkoherra Ljungo Tuomaanpoika; ks. *Forsman,* m.t. s. 352.

[13] Tästä huomauttaa *Forsman,* m.t. s. 353, 370.

[14] Ks. *Melander,* Kaarle IX, Oma Maa V, 1910, s. 855.

[15] Ks. *Söderhjelm,* Svensk litteratur i Finlands kultur, Litterära uppsatser I, 1925, s. 139; *Kaila,* Kolmesataa vuotta suomalaista yliopistoelämää, 1940, s. 33.

[16] Ks. *Heikel,* Helsingin yliopisto 1640—1940, 1940, s. 31.

[17] Ks. *Palmén,* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran viisikymmenvuotinen toimi ynnä suomalaisuuden edistys 1831—1881, 1881, s. 4; *Heikel,* m.t. s. 21 s.

[18] Ks. *Forsman,* m.t. s. 369 s. aliv. 1; *Söderhjelm,* m.t. s. 138 s.; *Rapola,* m.t. s. 68.

delle ahtaisiin aikoihin. Voitaneen sanoa, että virkamiehistön varsinainen ruotsalaistaminen alkaa Kaarle XI:n hallitusaikana. Tämä kuningas ei katsonut aiheelliseksi virkanimityksissä kiinnittää huomiota hakijain suomen kielen taitoon eikä hän välittänyt Turun hovioikeuden suomenkielen taitoisille hakijoille antamista puoltolauseista.[19] Varsinaiset suuret mullistukset kielioloissa tapahtuivat kuitenkin vasta isonvihan jälkeen. Tässä sodassa suomalainen sivistynyt luokka harveni pahasti, ja sijaan muutti Ruotsista ruotsalaista virkamiehistöä.[20] Ruotsin kieli saavutti oikeudenkäytön ja hallinnon alalla yksinomaisen aseman. Suomalaiset miehet, jotka ryhtyivät valtion palvelukseen, omaksuivat ruotsin kielen. Kun suomalaista kirjallisuutta ja suomalaisia kouluja ei ollut, jäi suomen kieli — uskonnollista kirjallisuutta lukuunottamatta — kirjallisesti viljelemättömäksi »rahvaankieleksi», ja suomalaiset miehet 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella — Chydenius, Porthan, Arwidsson, Snellman; lakimiehistä mainittakoon Calonius ja Nordström — kirjoittivat teoksensa vieraalla kielellä.

Ruotsissa ilmaantui 1700-luvulla suunnitelmia Suomen pakollisesta ruotsalaistamisesta. Maaherra J. von Palmenbergin ehdotuksen mukaan ruotsalaistamistyö olisi ollut aloitettava ruotsalaistamalla jumalanpalvelukset ja sallimalla vain ruotsinkielisten kirjojen julkaiseminen sekä säätämällä, että muutaman vuoden kuluttua suomen kielen puhumista ei enää olisi sallittava tuomioistuimissa. Turun hovioikeuden presidentti Åkerhjelm, joka oli vakuuttunut Suomen virkamiehistön jo tapahtuneesta ruotsalaistumisesta, selitti vuonna 1738 mielellään näkevänsä sen ruotsalaistamistyön jatkuvan, jota Ruotsin hallitus oli yrittänyt Suomessa tehdä.[21] Myssypuolueen johtama Suomea koskevien asioiden deputatio valmisti vuoden 1747 valtiopäivien asettamana suomenkielen virallista käyttöä suosivan mietinnön, mutta hattujen päästyä valtaan lopullinen mietintö muodostui

---

[19] Ks. *Melander,* Kaarle XI, Oma Maa II, 1908, s. 512.

[20] Ks. *Palmén,* Suuri Pohjoismaiden sota I, Oma Maa I, 1907, s. 15; *A. V. Koskimies,* Suomalainen runous Ruotsinvallan loppuaikana, vv. 1721—1809, Oma Maa V, s. 660; *Kaila,* m.t. s. 25 s.; *Heikel,* m.t. s. 127. — Julius Krohnin tutkimusten merkityksestä Suomen entisten sivistysolojen selvittämisessä ks. *Godenhjelm,* Julius Krohn, Oma Maa III, 1908, s. 270.

[21] Ks. *Palmén,* Suomen kielen asema, s. 439; *Krohn,* m.t. s. 172 s.; *Tarkiainen,* m.t. s. 86 s.; *Simolin,* Suomen papisto eri aikoina, Oma Maa V, s. 876.

sisällöltään päinvastaiseksi: se tarkoitti Suomen kansan ruotsalaistamista.[22]

Jo 1700-luvulla oli kuitenkin alkanut esiintyä myöskin eräitä yksinäisiä ilmiöitä, jotka viittasivat suomalaisen kansallistietoisuuden heräämiseen. Valtakunnan suurvalta-ajan Ruotsissa kohottama isänmaallinen ja kansallinen innostus sai aikaan vastaavaa, joskin heikompaa ja haparoivaa ajattelua, jonka kohteena oli Suomi Ruotsista erillisenä isänmaana. Tämän suuntaisista ilmiöistä on syytä mainita Daniel Jusleniuksen teos Aboa vetus et nova (1700),[23] jonka romanttinen näkemys Suomen menneisyyteen, joskaan sillä nykyaikana ei enää ole historiallista arvoa, ilmeisesti teoksen ilmestyessä herätti innostusta Turun akatemiassa opiskelevassa nuorisossa.[24] — Jo 1700-luvun alkupuolella kiintyy huomio suomalaiseen kansanrunouteen; merkittävää on, että Turun tuomiokapituli vuonna 1729 kehoitti kiertokirjeessään pappeja keräämään vanhoja runoja. Jonkinlaista pohjaa oli siis tällä alalla jo olemassa, kun Porthan vuonna 1766 ryhtyi julkaisemaan väitelmäsarjaansa De poësi Fennica. Porthanin tunnetusta elämäntyöstä johtaakin sitten suora linja hänen kuulujen oppilaittensa — Kellgren, Tengström, Franzén — kautta varsinaisiin kansallisen heräämisen suuriin nimiin Arwidssoniin, Lönnrotiin, Snellmaniin ja Yrjö-Koskiseen.

Vielä 1800-luvun ensi vuosikymmenien romantikot pitivät selvänä, että kansallisuus ja kieli ovat erottamattomassa yhteydessä keskenään ja kirjoittivat suomen kielestä äidinkielenään, vaikka käyttivätkin ruotsinkieltä.[25] Syystä lausui Fredrik Cygnaeus eräässä kirjoituksessaan vuonna 1842, käsitellessään suomenkielisen kirjallisuuden silloista tilaa, epäilevänsä, ettei maailmassa ole toista kansalliskirjallisuutta, joka viimeksi kuluneina vuosisatoina olisi edistynyt yhtä hitain askelin kuin varsinainen suomalainen kirjallisuus, sitten kun jo oli astuttu niin suuri valmistava

---

[22] *Palmén,* Tvenne aktstycken från Frihetstiden, Historiallinen Arkisto VI, 1878, s. 164 ss.; *Krohn,* m.t. s. 173 s.

[23] Ilmestynyt vuonna 1929 Erik Ahlmanin suomentamana nimellä Vanha ja uusi Turku.

[24] Ks. *Ahlmanin* esipuhe Vanha ja uusi Turku-teoksessa ja *Söderhjelm,* Åboromantiken, Skrifter VI, 1924, s. 39.

[25] Ks. *Söderhjelm,* Åboromantiken, s. 170; *Puntila,* Ruotsalaisuus Suomessa, 1944, s. 136.

askel, että oli saatu aikaan täydellinen raamatunkäännös.[26] Cygnaeuksen lausuma lienee hyvinkin osuva. Mutta juuri sen kirjoittamisen aikoihin alkava kansallinen herääminen oli johtanut suomenkielisen sanomalehdistön — ensimmäinen lyhytaikaiseksi jäänyt yritys tällä alalla oli tosin ilmaantunut jo 1770-luvulla: Antti Lizeliuksen Suomenkieliset Tieto-Sanomat — ja maallisen kirjallisuuden syntymiseen. Tämä tapahtui siis ennen suomenkielisen koululaitoksen aikaansaamista.[27]

Kirkon huollettaviin tehtäviin kuulunut kansanopetus oli uskonpuhdistuksen ajoista alkaen ollut kansankielistä. Sen tila ja merkitys oli vaihdellut aikakausien mukana. Piispa Rothovius rajoittui vain katekismuksen ulkoluvun opettamiseen, piispa Terserus pyrki opettamaan kansan lukemaan sisältä, ja piispa Juhana Gezelius vanhempi toimi määrätietoisesti sisälukutaidon yleistämiseksi; jopa hän laati vuonna 1683 suunnitelman yleisen kansakoululaitoksen aikaansaamiseksi, mikä kuitenkin sai odottaa toteutumistaan lähes kaksisataa vuotta.[28] — Oppikouluissa oli vielä 1600-luvulla suomen kieli latinan kielen ohella opetuskielenä, mutta sai sittemmin väistyä.

Selvää on, että kansallisen herätyksen johtomiehet alunperin kiinnittivät huomionsa suomenkielisen koululaitoksen aikaansaamiseen. Eerik Kustaa Ehrström kirjoitti tästä asiasta Arwidssonin toimittamaan Åbo

---

[26] Ks. *Nurmio,* Taistelu Suomen kielen asemasta 1800-luvun puolivälissä, 1947, s. 7.

[27] Sanomalehdistöstä ks. *Palmén,* Sanomalehdistö ja sen kehitys, Oma Maa I, s. 197 ss. ja *Routavaara,* Suomen sanomalehdistö 1771—1932, 1935.

v. Beckerin Turun Wiikko-Sanomat perustettiin 1820, Oulun Viikko-Sanomat 1829, Sanansaattaja Viipurista 1833, *Lönnrotin* Mehiläinen 1836, *Snellmanin* Saima ja Maamiehen Ystävä 1844, *Pietari Hannikaisen* Kanava 1845, *Snellmanin* Kallavesi 1846, *Gottlundin* Suomalainen 1846, ja vihdoin Suometar 1847.

[28] *Hyötyniemi,* m.t. s. 28, 32, 37, 39, 116 ss.

Kansanopetuksen kehittämisen yhteydessä on syytä mainita muutamien lakimiesten nimet. Kruununvouti, asessori Gabriel Ahlman (1737—1799) testamenttasi huomattavan määrän varoja köyhien lasten opettamiseen, mikä toimenpide johti ns. Ahlmanin koulujen perustamiseen. Kemin tuomiokunnan tuomari Julius Konrad Antell (1768—1835) sai käräjillä v. 1803 Paltamossa, Hyrynsalmella ja Sotkamossa väestön kanssa aikaan sopimukset, joiden mukaisesti näihin pitäjiin perustettiin kiertäviä kouluja. Antell maksoi näiden koulujen opettajille palkkaa. Salon tuomiokunnan tuomari Sakari Alopaeus (1772—1839) testamenttasi 16,000 hopearuplaa tuomiokuntansa alueelle perustettavien köyhien lasten koulujen tukemiseksi. (Ks. *Hyötyniemi,* m.t. s. 100, 104 ja 130).

Morgonbladet'iin vuonna 1821 vaatien suomen kielen ottamista heti opetusaineeksi kouluihin ja koulujen sitten vähitellen muuttamista suomalaisiksi.[29] Vuonna 1841 annetun alkeisoppilaitoksia koskevan asetuksen mukaan suomen kieli saikin näiden koulujen ohjelmassa vaatimattoman sijan.[30] Snellman kiinnitti Saima-lehtensä ensimmäisessä numerossa huomiota suomenkielisen alkeisopetuksen tärkeyteen. Tässä kirjoituksessaan[31] Snellman toteaa, että kirjallisten taiteiden harrastus on suomalaisten keskuudessa verrattain harvinaista, ja selittää syyksi tähän ilmiöön sen, että Suomessa ei ole kansalliskirjallisuutta. Vaatiessaan suomen kielen käyttämistä kirjallisena kielenä Snellman esittää kirjoitussarjansa jatkuessa yhdeksi keinoksi tähän päämäärään pääsemiseksi suomen kielen ottamisen opetuskieleksi kouluihin. — Muutkin sanomalehdet käsittelivät asiaa. Suometar' kirjoitti vuonna 1847:[32] »Saksan kouluissa puhutaan saksaa, Ruotsin kouluissa ruotsia; miksei siis Suomen kouluissa suomea?» — Kansanvalistusmies ja talonpoikaiskirjailija Antti Manninen jätti vuonna 1854 kenraalikuvernöörinkansliaan asiaa koskevan useiden talonpoikien allekirjoittaman anomuksen.[33]

Suomen kielen ottaminen opetuskieleksi kouluihin kytkeytyi virkakielikysymykseen, jonka vaiheita käsittelemme lyhyesti myöhemmin, siten, että melkoisen yleisesti käsitettiin — esim. Lönnrot —, että suomen kieltä ei voida tehdä virkakieleksi, ennenkuin se on jonkin aikaa ollut opetuskielenä.[34]

Käydessään Suomessa vuonna 1856 Aleksanteri II esitti senaatin istunnossa uudistusohjelman, jossa hän mm. puhui kansansivistyksen kohottamisesta kansakoululaitoksen ja oppikoulujen lisäämisen avulla. Kansakoululaitoksen loi sitten Uno Cygnaeus. Mutta suomenkielisen oppikoulun aikaansaaminen oli tänä aikana, jolloin minkäänlaisia sen käyttöön

---

[29] Ks. Oma Maa IV, s. 58 ss.; *Söderhjelm,* Åboromantiken, s. 178.

[30] *Heikel,* m.t. s. 499.

[31] *J. V. Snellmanin* Kootut teokset IV, 1928, s. 371 ss.

[32] N:o 17, huhtikuun 27 päivänä.

[33] *Nurmio,* m.t. s. 354 ss.

[34] Ferdinand Forsström, josta tulee kysymys myöhemmin, esitti v. 1858 Litteraturbladetissa tästä käsityksestä eroavan kantansa ja katsoi, että suomen kielen valtaan pääsyn tulisi kummallakin alalla tapahtua »rinnakkain ja vähitellen» ja että niiden alituomareiden, jotka siihen kykenivät, olisi saatava heti ryhtyä kirjoittamaan suomenkielisiä pöytäkirjoja. Ks. *Forsström,* Kirjoituksia laki-asioissa, 1862, s. 5 ss.

kelvollisia oppikirjojakaan ei ollut, rohkea ajatus. Sekin toteutui kuitenkin. Vuonna 1857 keisari hyväksyi piirilääkäri Volmar Schildtin eli Kilpisen yläalkeiskoulun perustamista Jyväskylään koskevan aloitteen,[35] ja viittä vuotta myöhemmin tämä koulu laajennettiin yliopistoon johtavaksi oppilaitokseksi. Vuonna 1860 aloitti toimintansa Tampereen yläalkeiskoulu, jonka perustamista senaatin enemmistö oli asettunut vastustamaan, ja Joensuu sai koulunsa viittä vuotta myöhemmin. Mutta näin alkuun päässyt suomalaisen oppikoulun kehitys pysähtyi jo 1860-luvun lopulla vapaaherra Kasimir von Kothenin päästyä vasta perustetun kouluylihallituksen johtoon. Kothenin kuristusohjelman, joka perustui siihen väitteeseen, että suomen kieli ei kelpaa korkeamman opetuksen kieleksi, toteuttamisen alkuna oli Helsingissä sijainneeseen normaalikouluun vuonna 1867 perustetun suomalaisen osaston karkoittaminen Hämeenlinnaan.[36] Oulun lyseossa lakkautettiin suomenkielinen opetus, ja Mikkeliin perustettiin ruotsalainen koulu. Kothenin turmiollinen vaikutus[37] jäi kuitenkin lyhytaikaiseksi. Vuosien 1877—78 valtiopäivillä tehtiin kaikkiaan 25 anomusesitystä suomalaisten koulujen perustamisesta. Kun nämä eivät johtaneet tuloksiin, perustettiin kouluja yksityisten aloitteesta vuonna 1879 Viipuriin, Turkuun ja Poriin sekä seuraavana vuonna Vaasaan, Lappeenrantaan jne.

Vuosisadan viimeisillä vuosikymmenillä suomalainen oppikoulu lopulta monien vastoinkäymisten ja vaikeitten taistelujen jälkeen alkaa saavuttaa sen aseman, mikä sille kansan valtavan enemmistön kouluna asiallisesti kuuluu.[38]

---

[35] Ks. *Hytönen,* Suomalaista sivistystaistelua 1858—1908, 1908, s. 12 ss. Schildtin kouluanomuksen allekirjoittaneista virkamiehistä mainittakoon tuomari Joh. Ticcander, nimismies Johan Hallongren, kaupunginviskaali I. E. Sandelin, kruununvouti Gust. Grönlund ja henkikirjuri Gust. A. Rönneberg.

[36] Senaatti esti normaalikoulun suomenkielisen osaston kolmannen luokan perustamisen. Tämä saatiin kuitenkin aikaan yksityisin varoin. Aloitteen tekijöinä oli mm. silloinen lakitieteiden kandidaatti Wilhelm Lavonius. Myöhemmin määräsi Aleksanteri II vastoin senaatin tahtoa, että sanottua kolmatta luokkaa oli ylläpidettävä valtion varoin ja että neljäskin luokka oli aikanaan perustettava.

[37] Ks. *Palmén,* Suomen kielen asema opetuksen alalla, Oma Maa IV, s. 546 ss.

[38] Ks. *Palmén,* Suomen kielen asema opetuksen alalla, s. 556 s.
1870-luvulla oli ruotsinkielisillä valtion kustantama oppikoulu 758 lasta kohti, suomenkielisillä 7027 lasta kohti. Suomenkielisiä oli tällöin kuitenkin valtion ylemmissä kouluissa jo 800, ruotsinkielisiä vain 1800. Seuranneen vuosikymmenen lopulla suomen-

Yliopisto jäi kuitenkin vielä pitkiksi ajoiksi kieleltään pääasiallisesti ruotsalaiseksi.

Pietari Brahe oli jo vuonna 1666 kehoittanut yliopiston sijaiskansleria, piispa Gezelius vanhempaa tekemään ehdotuksen suomen kielen yliopisto-opetuksen järjestämiseksi, mutta Gezelius ei katsonut kehoitusta noudattamisen arvoiseksi.[39] Vasta vuonna 1828 yliopistoon saatiin suomen kielen lehtoraatti, jonka ensimmäiseksi haltijaksi tuli K. N. Keckman.[40] Ja vasta lähes kaksi vuosisataa Pietari Brahen aloitteen jälkeen, vuonna 1850, yliopistoon perustettiin suomen kielen professorinvirka. Sen ensimmäiseksi haltijaksi tuli M. A. Castrén.[41] Elias Lönnrot, joka tuli tämän viran haltijaksi vuonna 1853, suomenteli lainopin ylioppilaille pitämiään luentoja varten myöhemmin selostettavaa Johan Philip Palménin Lainopillista Käsikirjaa.[42]

Suomenkielen opetuksesta nimenomaan lakitieteellisessä tiedekunnassa on syytä mainita, että helmikuun 20 päivänä 1865 annetun asetuksen mukaisesti tähän tiedekuntaan asetettiin ylimääräinen professori antamaan suullisten ja kirjallisten harjoitusten avulla tiedekunnan ylioppilaille harjaannusta ja varmuutta käyttää lainopillisissa aineissa suomen kieltä puheessa ja kirjoituksessa, minkä jälkeen tuomarin- ja kameraalitutkinnon suorittajilta alettiin vaatia kykyä suullisesti esittää ajatuksensa tällä kielellä ja kirjallisesti käsitellä sillä lainopillisia aineita.[43] Virkaan ei toistaiseksi saatu pätevää vakinaista haltijaa, mutta virkaatoimittavaksi ylimääräiseksi suomenkielen professoriksi nimitettiin vuoden 1866 alusta

---

kielisten luku jo ylitti ruotsinkielisten lukumäärän (ks. *Hytönen*, m.t. s. 75, 101; Suomen Yliopisto ja suomalaisuus, 1908, s. 5 ss.). Vv. 1903—04 oli alkeisoppilaitoksissa kaikkiaan 6500 ruotsinkielistä ja lähes 13000 suomenkielistä ja kymmentä vuotta myöhemmin 7600 ruotsinkielistä ja lähes 17000 suomenkielistä oppilasta. Yliopistoon ilmoittautui 1885 168 ruotsinkielistä ja 95 suomenkielistä uutta ylioppilasta, 20 vuotta myöhemmin 247 ruotsinkielistä ja 467 suomenkielistä ja v. 1913 289 ruotsinkielistä ja 878 suomenkielistä ylioppilasta (ks. *Söderhjelm*, Svensk litteratur i Finlands kultur, s. 152).

[39] Ks. *Wichmann*, Silmäys suomen ja sen sukukielten edustukseen vuosisadan kuluessa, Helsingin Yliopiston alkuajoilta, 1928, s. 290.

[40] Ks. *Anttila*, Yliopiston ensimmäinen suomen kielen lehtori K. N. Keckman, Helsingin Yliopiston alkuajoilta, s. 276 ss.

[41] Ks. *Palmén*, Suomen kielen asema eri aikoina, s. 443 s.; *Wichman*, m.k. s. 295.

[42] Ks. Lönnrotin esipuhe main. teoksessa (1863) s. VI.

[43] Ks. *Heikel*, m.t. s. 539.

molempien oikeuksien kandidaatti Wilhelm Lavonius.[44] Vuoden 1872 alusta tiedekunnan opettajilta vaadittiin — teoriassa — täydellinen suomen kielen taito ja kyky antaa opetusta tällä kielellä.[45]

Yliopiston kieliolojen myöhemmän kehityksen kuvaileminen ei kuulu tämän esityksen puitteisiin.[46] Tässä yhteydessä on syytä kuitenkin huomauttaa siitä, että yliopistossa ja erityisesti lainopillisessa tiedekunnassa sitkeänä säilyneen ruotsalaisen tradition sitomina suomalaiset miehet vielä 1900-luvulla, edellisestä vuosisadasta puhumattakaan, katsoivat asialliseksi kirjoittaa väitöskirjansa ja oppikirjoiksi tarkoitetut tieteelliset teoksensa ruotsinkielellä.[47]

*

Edellä mainittiin Ruotsissa esitetyistä suunnitelmista suomen kielen tuhoamiseksi. Kun Suomen valtiollinen asema vuonna 1809 tehdyn rauhan johdosta muuttui, oli ensimmäisinä vuosikymmeninä uusien vallanpitäjien taholta havaittavissa suopeutta suomen kieltä kohtaan. Tämä johtui ilmeisesti siitä, että kun ruotsinkielinen sivistyneistö tällöin yhä piti Ruotsia isänmaanaan,[48] ja Ruotsissa taas suunniteltiin Suomen takaisin valtaamista, venäläiset hallintomiehet katsoivat suomen kielen ja yleensä suomalaisuuden tukemisella heikennettävän ruotsalaisen yläluokan merkitystä maassa. Turun romantikkojen toiminta ja alkava fennofiilisyys eivät kuitenkaan johtaneet sanottaviin käytännöllisiin toimenpiteisiin suomalaisuuden asian hyväksi. Vasta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran perustaminen vuonna 1831 — perustajana oli mm. Johan Jakob Nordström — ja Snellmanin selkeä ja rohkea julistus alkoivat kantaa hedelmää. Mutta tällöin suomalaisuus sai järkyttävän iskun. Vuoden 1848 valtiolliset mullistukset muualla Euroopassa antoivat Suomen silloiselle kenraaliku-

---

[44] Ks. *Granfeltin* esipuhe teoksessa *Wilhelm Lavonius:* Avioliitto, wanhemmat ja holhous, 1932, s. 7 ss.

[45] *Heikel,* m.t. s. 539.

[46] Ks. tästä esim. *Heikel,* m.t. s. 568 s., 693 ss. ja 777 s.

[47] Esim. Jaakko Forsman kirjoitti väitöskirjansa suomenkielellä (1874), mutta melkein koko hänen muu tuotantonsa on ilmestynyt ruotsinkielisenä; Allan Serlachius-Särkilahti väitteli ruotsinkielellä (1897), mutta kirjoitti jo oppikirjansa suomenkielellä; Bertil Sjöström väitteli ruotsinkielellä (1916) ja julkaisi toisenkin pääteoksensa samalla kielellä (1925), mutta kirjoitti vähäisemmät, aikakauslehdissä julkaisemansa tutkielmat suomenkielellä.

[48] Ks. *Puntila,* m.t. s. 86 ss.

vernöörille ruhtinas Menshikoville, jonka fennomaniaa kauhistuneet ruotsalaiset johtavat hallitusmiehet lienevät saaneet vakuuttuneeksi suomen kielen oikeuksien kuristamisen tarpeellisuudesta,[49] aiheen vuoden 1850 kuuluisan kielimääräyksen hankkimiseen keisarilta. Menshikovin kannalta katsottuna tällä säännöksellä, jolla kiellettiin suomen kielellä julkaisemasta muuta kuin sellaisia painokirjoituksia, jotka tarkoittivat ainoastaan uskonnollista mielenylennystä taikka taloudellista hyötyä, ei ilmeisestikään ollut sitä merkitystä, joka sillä oli Suomen kansalle; Menshikovin silmissä suomen kieli oli vain sivistymättömän rahvaan kieli ja »suomenkieliset kirjailijat keinottelijoita ja mitätöntä joukkoa, jonka mahdollisiin valituksiin ei kannattanut kiinnittää huomiota».[50] Sama kanta oli myöskin monilla kotimaisilla aristokraateilla: heidän mielestään rahvas tarvitsi opetusta vain uskonnossa, maanviljelyksessä ja teollisuudessa ja sellaisten kirjoitusten välityksellä, että talonpoikien keskuuteen leviäisivät tiedot heidän selvistä velvollisuuksistaan eikä poliittisia houreita luulotelluista oikeuksista.[51] — Senaatti antoi kielimääräyksen tiedoksi asianomaisille viranomaisille ilman, että kukaan esitti keisarille tehtäväksi vetoomusta, ettei määräystä pantaisi täytäntöön, kuten oli tapahtunut eräissä muissa tapauksissa.[52]

Onneksi puheena oleva kuristussäännös ei ollut kaikessa ankaruudessaan voimassa kuin vajaat neljä vuotta, vuoden 1854 syksyyn, ja kokonaan sen kumosi Aleksanteri II Snellmanin esityksestä vuonna 1860.

Kielisäännöksen kumoaminen merkitsee suomenkielisen kirjallisuuden nousukauden alkamista. Ensimmäisten sadan vuoden kuluessa Agricolan aikojen jälkeen oli suomen kielellä ilmestynyt vain n. 60 painotuotetta.[53] 1860-luvun vaiheilta alkaa — käyttääkseni Snellmanin elämäkerran kertojan Th. Reinin sanoja — alkuperäisiä suomalaisia kirjoja ilmestyä useammin kuin harvinaisina poikkeuksina.[54] Kun suomen kieli alkaa jälleen

---

[49] Etenkin v. Haartman, v. Kothen ja Klinkowström; ks. *Nurmio,* m.t. s. 244 ss.

[50] Ks. *Nurmio,* m.t. s. 225.

[51] Näin v. Kothen; ks. *Nurmio,* m.t. s. 34, 280. — v. Kothenin mielipiteistä suomenkieliseen opetukseen nähden ks. *Palmén,* Suomen kielen asema opetuksen alalla, s. 546 s. v. Haartmanin käsityksistä ks. *Nurmio,* m.t. s. 262.

[52] Ks. *Nurmio,* m.t. s. 300.

[53] *Tarkiainen,* m.t. s. 82.

[54] Ks. *Rafael Koskimies,* Elävä kansalliskirjallisuus I, 1944, s. 7.

palata sivistyneistön kieleksi ja sivistys samanaikaisesti leviää yhä laajempiin piireihin, ei enää vain koulusivistyksenä, vaan todellisena, laajana kansansivistyksenä, laajenee suomalaisen kirjallisuuden lukijapiiri nopeasti.[55] E. G. Palménin laatiman tilaston mukaan vuosina 1850—1870 ilmestyi suomenkielisiä kirjoja vuotta kohti noin 50, aluksi vähemmän, mutta aikakauden loppupuolella sitä enemmän.[56]

Tieteellinenkin suomalainen kirjallisuus alkaa versoa tällä samalla vuosikymmenellä. Vuosisadan puolivälissä ruotsinkielisen yläluokan vihamielinen suhtautuminen suomalaisuuteen vaikeuttaa alkavan tieteellisen kirjallisuuden menestystä ja julkaisemista. Tunnettuja ovat tapaukset, joissa suomen kielellä kirjoitetun tutkimuksen ottamista Tiedeseuran julkaisuihin vastustettiin vain sillä perusteella, että teos oli suomenkielinen,[57] tai joissa väitöskirjan hylkäämisen perusteeksi esitettiin sama syy.[58] Suomenkielisiä tieteellisiä tutkimuksia julkaistiin vuonna 1841 yksityisten aloitteesta ilmestymään alkaneessa ja vuonna 1844 SKS:n kustannettavaksi siirtyneessä Suomi-kirjassa, joka vuonna 1867 muuttui kokonaan suomenkieliseksi.[59] Lakialan tutkimuksia ei tässä kirjassa kuitenkaan julkaistu; ainoina tämän alan kirjoituksina voidaan mainita vuoden 1857 vuosikertaan sisältyvät Lönnrotin Kauppa- ja Maakaaren suomennokset. Lakialan suomenkielisen tutkimuksen yksinäisenä uranuurtajana esiintyy *Ferd. Forsström,* jonka tuotantoon myöhemmin palataan. Hänen kirjoituksiaan julkaistiin Juridiska Föreningens Tidskriftin lisävihkoina vuosina 1872 ja 1873.

---

[55] Ks. tästä esim. *Nurmio,* m.t. s. 110, 131 s., 342; *Bergholm,* Suorasanainen suomenkielinen kaunokirjallisuus, Oma Maa V, s. 33 ss.; *Haltsonen,* Tilastotietoja julkaisutoiminnasta, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831—1931.

Suomettaren pääkirjoituksessa v. 1847, N:o 15, oleva lause: »Onki jo koetus näyttänyt, että Ruotsin kieliset kirjat owat löytäneet harwoja ostajia, waan Suomen kielisiä on myöty kymmen-tuhansittain vuodessa», lienee silloisia oloja silmälläpitäen liioiteltu.

[56] Ks. *Yrjö A. Jäntti,* Werner Söderström Osakeyhtiö, Viisikymmenvuotinen kustannustoiminta 1878—1928 I, 1928, s. 106.

[57] Tällä syyllä Mannerheim vastusti v. 1849 fil. kand. J. H. Eklöfin meteorologiaa koskevan tutkimuksen painamista Tiedeseuran Acta-sarjaan; ks. *Nurmio,* m.t. s. 257.

[58] Tällä syyllä vaadittiin Yrjö-Koskisen väitöskirjan hylkäämistä v. 1862; ks. *Puntila,* m.t. s. 276.

[59] Ks. *Anttila,* Suomi-kirjan perustaminen ja katsaus sen satavuotiseen taipaleeseen, 1943, s. 5, 7, 12.

Suomen kielen kehitys puheena olevan vuosisadan aikana on ollut valtava. Vuonna 1823 A. J. Sjögren, puheen ollessa suomenkielisen tieteellisen aikakauslehden perustamisesta, lausui epäilevänsä, että »suomen kieltä yleensäkään — ja erikoisesti tieteellisiä asioita käsittelevän aikakauslehden avulla — voitaisiin kohottaa kulttuurin kieleksi, niin että se myöskin sivistyneen luokan keskuudessa joutuisi yleiseen käytäntöön». Vuonna 1856 August Schauman esitti, että kukaan järkevä ihminen ei enää voinut epäillä suomen olevan kieli, jota voidaan käyttää ajatusten vaihtoon kirjallisista asioista.[60] Vuonna 1870 asetettu komitea, jonka tuli tutkia, »oliko suomen kieli jo päässyt sille edistyskannalle, että sillä voisi vastuksitta antaa tieteellistä opetusta, sekä missä määrässä ja missä oppilaitoksissa tämä yleensä saattaisi ilman haittaa tapahtua», tuli myönteiseen tulokseen, mutta komitean ruotsinkieliset jäsenet, joiden vastalause oli kolme kertaa niin laaja kuin komitean mietintö, arvelivat suomen kieleltä vielä puuttuvan tarpeellista vakavuutta ja tarkkuutta nimityksissä ja lauseparsissa.[61] Kielimiehet ovat sitä mieltä, että suomen kieli, kun ns. murteiden taistelusta[62] oli onnellisesti selvitty, oli 1870 luvulle tultaessa saavuttanut sivistyskielenä tarpeellisen kypsyyden.[63] Mitä erityisesti virkakieleen tulee, sopinee mainita Ahlquistin lausuma Kielettäressä vuonna 1872, jonka mukaan kuriaali- ja lakikieli oli viidentoista vuoden aikana (1857—1872) kehittynyt enemmän kuin edellisinä kolmenasatana vuotena.[64]

•

Suomen kielen pääsemisestä virallisen kielen asemaan Suomessa käytiin vuosisatoja kestänyt sitkeä taistelu.

Edellä on mainittu, että Suomen virkamiehistön ruotsalaistuminen alkoi varsinaisesti vasta 1600-luvulla. Kuitenkin tällä vuosisadalla vielä kiinnitettiin, jopa hovioikeuden asessorien ja maaherrojen virkoja täytettäessä, huomiota nimitettävän suomen kielen taitoon. Erikoisesti mai-

[60] *Anttila,* m.t. s. 2 ja 10.

[61] Ks. *Palmén,* Suomen kielen asema opetuksen alalla, s. 547 s.

[62] Ks. tästä esim. *Krohn,* m.t. s. 192 ss.; *Hakulinen,* m.t. s. 124 ss. sekä *Suometar* 1847 N:ot 15, 19, 20, 22, 25, 40, 41, 51.

[63] *Rapola,* m.t. s. 81.

[64] Ks. F(orsströmi):n arvostelu vuoden 1877 lakiteoksesta JFT 1878, s. 127.

nitaan Pietari Brahen koettaneen tukea suomalaisten pääsyä virkoihin Suomessa. [65]

Tuomarikunnan ruotsalaistuminen ja suomenkielisen lakikirjan puute johtivat siihen, että käsittelykieleksi käräjillä tuli ruotsin kieli. 1600-luvun lopulla ja 1700-luvulla Suomen talonpoikaisedustajat tekivät valtiopäivillä lukuisia anomuksia sekä virkamiehistön suomalaistamisesta että lakikirjan suomentamisesta. Vastatessaan 1690-luvulla erääseen virkamiesten suomalaistamista koskevaan anomukseen kuningas arveli mahdottomaksi vain suomen kielen taidon takia suoda kenellekään viranhaussa etusijaa, mutta lupasi kuitenkin, jos kelvollisia Suomen miehiä olisi hakijoina, erityisesti pitää heidät muistissaan, millä lupauksella lienee ollut jotakin käytännöllistä merkitystäkin.[66] Kun eräs suomalainen valtiopäivämies vuoden 1668 valtiopäivillä anoi lain suomentamista, vastasi hallitus, että valmis suomennos oli jo olemassa ja että painattamisesta päätettäisiin niin pian kuin suomennos olisi ehditty tarkastaa. Suomennoksen painattaminen jäi kuitenkin silläkin kertaa; ehkäpä siitä syystä, että Ruotsissa olivat lain uudistamispuuhat käynnissä. Tällöin oli kysymyksessä Abraham Kollaniuksen vuonna 1645 valmistunut lainsuomennos, jonka Kristiina-kuningatar oli lähettänyt Turun hovioikeuden tarkastettavaksi. Tarkastus kesti aina vuoteen 1653. Suomen lainkäytön ja erityisesti suomen kielen lainkäytön kieleksi pääsemisen kannalta suomennoksen painamatta jääminen oli suuri tappio. Kristiinan lähetekirjeestä hovioikeudelle näkyy nim., että suomennos aiottiin »asettaa lailliseen arvoon ruotsalaisen alkutekstin rinnalle». »Jos se olisi aikoinaan valmistunut, niin olisi kukaties maan oma kieli jo silloin voinut tulla lakikieleksi», arvelee Julius Krohn.[67]

Isonvihan jälkeen valitukset virkamiehistön, erittäinkin tuomarikunnan, ruotsalaisuudesta tihenevät. Vuoden 1731 valtiopäivillä suomalaiset talonpoikaisedustajat anoivat joko suomenkieltä taitavia tuomareita tai vannotettuja tulkkeja joka tuomiokuntaan. Kuningas lupasi huolehtia ensiksi mainitun haitan poistamisesta ja selitti samalla, että valtion raha-asiat eivät sallineet tulkkien palkkaamista. Vuoden 1734 valtiopäivillä

[65] *Krohn*, m.t. s. 166 ss.

[66] Ks. *Krohn*, m.t. s. 166; *Forsman*, Lainsäädännön historia, s. 386 ss.

[67] *Krohn*, m.t. s. 165. Ks. *Forsman*, m.t. s. 383.

Porvoon hiippakunnan papisto vaati, että olisi asetettava erityisiä tulkkeja suomentamaan asetuksia. Vuoden 1738 valtiopäivillä talonpojat taas vaativat, että kaikkien heidän virkamiestensä tulisi osata suomea. Kuningas ilmoitti papistolle, että jo vuonna 1735 oli asetettu virallinen, valantehnyt tulkki suomentamaan asetuksia. Talonpojille taas selitettiin, että kuningas oli antanut käskyn 1734 vuoden lain ja muidenkin »yhteiselle kansalle» tarpeellisten asetusten suomentamisesta, ja kuningas lupasi nimittää tuomareiksi ja muiksi virkamiehiksi Suomeen suomen kieltä taitavia miehiä, milloin vain asianhaarat sekä hakijain taito ja virkavuodet sen sallisivat. Tätä lupausta tulkittiin sitten käytännössä sen mukaisesti kuin hallituksen tarkoituksiin kulloinkin soveltui.[68]

Viime vuosisadan alkupuolen suomalaisharrastuksiin on edellä jo viitattu. Fennomaanien taistelu sai jotkut maan ruotsinkielisistä hallitusmiehistä ryhtymään toimimaan siihen suuntaan, että suomenkielisen väestön keskuudessa toimivat virkamiehet olisi velvoitettava osaamaan suomen kieltä. Tämä suunnitelma, jota mm. fennomaanien vannoutunut vihamies v. Haartman kannatti,[69] oli tarkoitettu riistämään pohjan fennomaanien suomalaisuustyön alta.

1850-luvulla, jonka alussa edellä mainittu vuoden 1850 kuristuskäsky annettiin, annettiin myöskin pari suomen kielen asiaa edistävää käskyä. Helmikuun 8 päivänä 1851 hallitus käski hovioikeuksien vastedes, kun tuomarinvirka suomalaisella seudulla oli täytettävä, ottaa huomioon myöskin hakijain suomenkielen taidon, »jottette sellaiselle ehdolle pane henkilöitä, jotka tiettävästi ovat tietoja vailla mainitussa kielessä». Myöskään ylimääräisiä tuomarin toimia ei suomalaisilla paikkakunnilla enää saisi uskoa muuta kuin niille, joilla oli tarpeellinen kielitaito. Saman vuoden joulukuun 1 päivänä annetun uuden määräyksen mukaan jokaisen, joka vuoden 1856 jälkeen pyrki yliopistolliset opintonsa suoritettuaan tuomioistuinlaitoksen tai muiden virastojen palvelukseen suomalaisella alueella, oli »asianomaisella todistuksella» osoitettava kielitaitonsa. Samassa käskyssä annettiin »rahvaalle» lupa pitäjittäin tai kihlakunnittain palkata kielenkääntäjiä, jotka vaadittaessa suomentaisivat viralliset asia-

[68] Ks. *Krohn*, m.t. s. 169, 172; *Tarkiainen*, m.t. s. 87; Oma Maa II, s. 226.
[69] Ks. *Nurmio*, m.t. s. 23, 28 s., 256.

kirjat. Vuonna 1856 asetettiin lääninhallituksiin viralliset kielenkääntäjät.

Elokuun 1 päivänä 1863 annettiin kuuluisa kieliasetus, jolla suomen kieli, vaikkakin ruotsi vielä oli jäävä maan viralliseksi kieleksi, selitettiin sen kanssa yhdenvertaiseksi kaikessa, mikä koski välittömästi maan suomenkielistä väestöä. Tämän vuoksi suomenkielisiä kirjoituksia ja asiakirjoja oli siitä alkaen otettava vastaan kaikissa tuomioistuimissa ja virastoissa. Lisäksi määrättiin, että viimeistään vuoden 1883 loppuun mennessä suomen kielen sanotut oikeudet oli saatettava täyteen voimaan myöskin tuomioistuimista ja virastoista annettaviin toimituskirjoihin nähden. Niillä alituomareilla ja muilla virkamiehillä, joilla oli sellainen taito suomen kielessä, että he kykenivät laatimaan pöytä- ja asiakirjoja tällä kielellä, oli oikeus heti ruveta pyynnöstä antamaan tämän kielisiä toimituskirjoja. Senaatin tehtäväksi jätettiin ehdotusten tekeminen hallitsijalle siitä, millä tavalla ja missä järjestyksessä suomen kieli oli vähitellen saatettava oikeudenkäynti- ja virastokieleksi.

Tällä säännöksellä on pitkä esihistoria, josta tässä voidaan mainita vain pari seikkaa. Keväällä vuonna 1850 keisari oli hovioikeudenpresidentti Mannerheimin esityksestä vaatinut senaatilta lausunnon lähimmästä ajasta, jonka jälkeen »alemman kansan» suomenkieliset anomukset ja valitukset voitaisiin ruveta ottamaan vastaan sekä tuomioistuinten ja eräiden muiden viranomaisten päätökset voitaisiin antaa asianomaisille suomenkielisinä. Vastauksessaan senaatti ei esittänyt mitään määräaikaa, vaan ilmoitti vain käsityksenään olevan, että uudistus voitaisiin yleensä toteuttaa vasta tulevaisuudessa, sitten kun suomen kieli oli päässyt paremmin kehittymään. Tämän vastauksen johdosta aloite raukesikin sillä kertaa siihen.[70]

Keväällä vuonna 1854 talonpoikaiskirjailija Antti Manninen jätti kenraalikuvernöörinkansliaan suomen kielen aseman parantamista koskevan useiden talonpoikien yhteisen anomuksen. Virkaatoimittavana kenraalikuvernöörinä toimi tällöin Rokassovski, joka lähettäessään anomuksen ministerivaltiosihteerille puolsi sitä Armfeltille lähettämässään puoliviralisessa kirjelmässä. Tässä Rokassovski huomautti siitä, että senaatti ei ollut, julkaistessaan edellä mainitun julistuksen joulukuun 1 päivältä 1851,

[70] Ks. *Nurmio*, m.t. s. 302 s., 358.

maininnut mitään siitä, että hallitsijan tarkoituksena oli saattaa suomen kieli virkakieleksi. Rokassovskin mielestä senaatin olisi tullut julkaista uusi tiedoitus, jossa tämä hallitsijan tarkoitus olisi saatettu kansan tietoon.[71]

Vuoden 1861 alussa lainopillisessa ylioppilastiedekunnassa keskusteltiin kielikysymyksestä. Keskustelusta laaditun pöytäkirjan mukaan toimituskirjojen antamista asianosaisten omalla kielellä pidettiin luonnostaan lankeavana vaatimuksena, mutta kaikkien mielestä ei vielä ollut syytä panna tällaista uudistusta toimeen, koska tuomarit ja tuomioistuimet toistaiseksi ja vielä ainakin parin sukupolven aikana olivat vailla tarpeellista suomen kielen taitoa.[72]

Seuraavana vuonna kokoontui ns. Tammikuun valiokunta. Valiokunnan 47:stä jäsenestä 43 teki suomen kielen aseman parantamista koskevan anomuksen, mikä aiheutti 12-miehisen komitean asettamisen asiaa valmistelemaan.[73] Komitean jäseninä oli yhdeksän lakimiestä ja kolme muiden alojen edustajaa; edellisistä mainittakoon Ferd. Forsström, J. Ph. Palmén ja A. E. Ståhlman, jälkimmäisistä Elias Lönnrot. Komitean mietintö vastalauseineen painettiin myöskin suomenkielisenä vuonna 1862. Komitean enemmistö ehdotti mm. sellaisten säädösten antamista, että suomenkielisiä kirjoituksia olisi virastoissa otettava vastaan sekä että tuomioistuimille ja muille virastoille sekä virkamiehille annettaisiin lupa »missä sen hyväksi näkevät» kirjoittaa asiallisille kaikenlaisia asiakirjoja näiden pyynnöstä suomen kielellä. Mitään määräaikaa, jonka kuluttua virastot olisivat velvolliset kirjoittamaan toimituskirjansa suomen kielellä, ei komitea voinut ehdottaa. Lönnrot, Z. J. Clewe ja C. G. Borg esittivät vastalauseessaan, että avoimiksi tulevat tuomiokuntien tuomarinvirat ja sellaiset hallintovirat, joiden haltijat joutuvat tekemisiin talonpoikien kanssa, olisi maan suomalaisessa osassa täytettävä vain sellaisin ehdoin, että viran haltija olisi viimeistään viiden vuoden kuluessa asiasta annettavan asetuksen julkaisemisen jälkeen velvollinen antamaan asiallisille suomenkielisiä toimituskirjoja. Vastalauseen allekirjoittajat esittävät: »Mahdollista on, jos

[71] Ks. *Nurmio*, m.t. s. 354 ss.

[72] *Koskimies*, Elävä kansalliskirjallisuus I, s. 18.

[73] Ks. *Meurman*, Huru Finska språket blef officielt, 1893, s. 23 ss.; *Palmén*, Suomen kielen asema, s. 447 ss.

kymmenen tahi wiidentoista wuoden taikkapa wieläkin pitempiä wiiwähdysaikoja määrätään, niidenki kuluttua estätellä asian toimeen-panemista ihan samanlaisilla syillä ja waaroilla, kuin nytkin; mutta jos se aloitetaan wähitellen ja wiiwyttelemättä, niin on luja luottamuksemme, että suomen kieltä, näiden wuosikymmenien loppua ennen, maamme oikeuksissa ja wirastoissa kirjallisesti yhtä sujuwasti käytetään, kuin nyt ruotsiakin, ja että Suomen kansa siten pääsee polun-alatonna nauttimaan yhtä häneltä nyt puuttuwata pyhintä oikeuttansa, — sitä muka, että lain käyttäminen hänelle tapahtuu kaikin puolin maan kielellä. Kaikkiin uudennuksiin tarwitaan waiwannäköä ja ahkeroimista; se kuuluu auttamattomasti heidän luontoonsa. Mutta milloin ne, niinkuin tässäkin asiassa, owat kansakunnan omalta warttumiselta waaditut, herättävät ne myöskin sen woiman, joka heidän lopulliseen aikaan-saamiseensa waaditaan.»

Forsström ja Stråhlman esittivät toisessa vastalauseessa, että ne tuomarit ja virkamiehet, jotka nimitetään vakinaisiksi suomalaiselle maaseudulle, olisivat velvolliset käyttämään toimituskirjoissaan suomea 10 vuoden kuluttua asetuksen antamisen jälkeen sekä että ylioikeuksien, mikäli päätöstä ei kirjoitettaisi suomenkielellä, olisi liitettävä sellaisissa asioissa, joissa alioikeuden pöytäkirja on suomenkielinen, antamaansa päätökseen suomenkielinen käännös.

Senaatin kanta oli tietenkin kielteinen; 1861 vuoden lopulla senaatti ei sallinut edes niiden tuomarien, jotka olisivat pystyneet siihen, kirjoittaa suomenkielisiä pöytäkirjoja. Eri virastojen asiasta antamat lausunnot olivat niinikään yleensä kielteisiä.[74]

Tällöin ryhtyi Snellman asiaan. Snellmanin tekemiä esityksiä miedonnettiin ministerivaltiosihteerinvirastossa Pietarissa, mutta heinäkuun 30 päivänä 1863 keisari Suomessa käydessään allekirjoitti Hämeenlinnassa asiaa koskevan käskykirjeen, ja sen varmentajana on Snellman.[75]

Tällä välin oli kuitenkin Kaarle Ferdinand Forsström, toimiessaan Alakarjalan tuomiokunnan virkaatoimittavana tuomarina, ryhtynyt vuonna 1856 Tohmajärven talvikäräjillä laatimaan pöytäkirjoja suomen kielellä. Siirryttyään vuonna 1864 Mäntyharjun tuomiokunnan tuomariksi Forsström jatkoi aloittamaansa uranuurtajan työtä. Hänen julkaisuistaan tu-

[74] Ks. *Palmén*, m.k. s. 448.

[75] Ruotsinkielisten mielialoista ks. *Puntila*, m.t. s. 250 s.

lee puhe jälempänä. Ilomantsin (Alakarjalan) tuomiokunnan tuomariksi nimitetty G. J. Järnefelt oli toinen kihlakunnantuomari, joka näinä vuosina kirjoitti pöytäkirjoja suomen kielellä ja ohjasi nuoria lakimiehiä suomenkielen käyttämisessä.[76]

Aikaisemmin on jo yliopiston kielioloista puhuttaessa mainittu vuoden 1865 kielisäädös, jonka nojalla lainopilliseen tiedekuntaan asetettiin suomen kielen opettajaksi Wilhelm Lavonius ja jonka mukaan tiedekuntaan nimitettävän professorin tuli vuoden 1872 alusta lukien osoittaa täydellisesti taitavansa suomenkieltä ja voivansa antaa opetusta sen kielisin luennoin.[77] Samassa asetuksessa oli lisäksi säädetty, että kihlakunnantuomarin ja laamannin virkoja täytettäessä hakijan tuli osoittaa hyvin ymmärtävänsä ja osaavansa puheessa käyttää suomen kieltä sekä että suomenkielisten toimituskirjojen antamisen tuli asteettain alkaa vuosina 1872 ja 1875. Ennen vuotta 1872 virkoihin nimitetyt tuomarit saivat itse päättää, koska he alkoivat antaa suomenkielisiä asiakirjoja, joiden kirjoittamiseen heille oli maksettava avustusta yleisistä varoista.

Toukokuun 9 päivänä 1881 annetun julistuksen mukaan kaikki tuomioistuimet ja virastot sekä virkamiehet oikeutettiin antamaan asianosaisille suomenkielisiä toimituskirjoja sellaisissa asioissa, jotka oli pantu vireille tällä kielellä. Kuitenkin määrättiin, että kun toimituskirjassa oli käytetty suomalaista sanaa, jonka merkitys kielenkäytössä ei ollut täysin määrätty, tarkoitettua merkitystä vastaava ruotsin kielen sana oli pantava sulkumerkkeihin.

Vuoden 1863 asetuksessa oli asetettu 20 vuoden määräaika, jonka kuluessa suomen kielen tasavertaisuuden ruotsin kielen rinnalla tuli olla toteutettu. Senaatti ei pitänyt erikoista kiirettä asialla. Vuoden 1877 valtiopäivillä asiasta kiisteltiin ankarasti, vuoden 1882 valtiopäivillä asian käsittely oli rauhallisempaa.[78] Kun säädetystä määräajasta oli jälellä enää kaksi päivää, saatiin odotettu säädös vihdoin aikaan. Joulukuun 29 päivänä 1883 annetussa asetuksessa määrättiin, että toimituskirjat oli yleensä annettava sillä kielellä, jolla pöytäkirjat »paikkakunnan kunnallisissa kes-

[76] Ks. *Palmén,* m.k. s. 445 s.

[77] Ks. tästä Forsströmin ja Ståhlmanin vastalausetta ed. main. vuoden 1862 komiteamietinnössä.

[78] Ks. *Palmén,* m.k. s. 450 s.; *Meurman,* m.t. s. 13 ss., 73 ss.

kusteluissa tehdään». Alistettujen juttujen pöytäkirjoissa sai käyttää ruotsin kieltä vuoden 1894 alkuun saakka. Ylioikeuden toimituskirja oli annettava sillä kielellä, jolla alioikeuden pöytäkirja oli laadittu. Puheena oleva asetus viittasi heinäkuun 14 päivänä 1858 annettuun julistukseen, jonka mukaan »kirkon- ja pitäjänkokousprotokollat niissä maaseurakunnissa, joissa suomen kieltä julkisessa jumalanpalveluksessa parhaastansa käytetään», oli seuraavan vuoden alusta kirjoitettava suomen kielellä.

Maaliskuun 18 päivänä 1886 virkakielikiista viime vuosisadalla sai lopullisen ratkaisunsa, kun hallitsija, saattaakseen suomen ja ruotsin kielten oikeudet lopullisesti yhdenvertaisiksi, ilmoitti määränneensä, että kaikkien maan »hallitus- ja virkakuntain sekä viranomaisten» sallittiin asioiden käsittelyssä ja virallisessa kirjeenvaihdossa käyttää sekä ruotsin että suomen kieltä. Käskyn mukaisesti senaatti sitten huhtikuun 4 päivänä 1887 antoi hovioikeuksille ja muille virastoille sanotun käskykirjeen soveltamismääräykset.[79]

*

Ennenkuin käymme selvittelemään suomenkielistä lakialan kirjallisuutta on vielä syytä mainita muutama sana kirjojen kustantamisesta Suomessa.

Ennen 1800-lukua kustansi valtio teokset, joilla oli virallinen luonne tai jotka olivat syntyneet hallituksen aloitteesta. Muut kustansi joko kirjanpainaja tai kirjansitoja-kirjanmyyjä omana yrityksenään, tekijä itse tai joku muu yksityinen henkilö, joka oli kiinnostunut teoksen julkaisemisesta.[80] Kustannustoiminnasta nykyaikaisessa mielessä voidaan Suomessa puhua vasta 1820-luvun tienoilta alkaen. Tällöin harjoittivat kustannustoimintaa Frenckellit Turussa ja Helsingissä sekä C. L. Hjelt Turussa. Myöhemmin liittyivät tähän ammattikuntaan kirjakauppias G. O. Wasenius Helsingissä, jonka liike sittemmin siirtyi K. E. Holmin nimiin,[81]

---

[79] Ruotsinkielisten mielialoista ks. *Palmén,* m.k. s. 453 s. ja *Meurman,* m.t. s. 107 s. Käskykirjeen määräykset koskivat myöskin yliopistoa, joten suomenkin kieli tuli käytäntöön konsistorin ja tiedekuntien pöytäkirjoissa. Ensimmäinen, joka konsistorissa käytti suomen kieltä, oli E. N. Setälä (v. 1893). Ensimmäinen rehtori, joka avajaispuheessaan oli käyttänyt suomen kieltä, oli Aug. Ahlqvist, joka v. 1884 aloitti puheensa sanoilla: »Suomalainen olkoon ensimmäinen sanani...» (*Heikel,* m.t. s. 568 s.).

[80] Ks. *Nohrström,* Suomen kustannustoiminta I, 1933, s. 11.

[81] *Nohrström,* m.t. s. 105 ss.

A. C. Öhman Porvoossa,[82] J. W. Lillja Turussa [83] ja G. W. Edlund Helsingissä,[84] jonka viimeksi mainitun nimi esiintyy useimpien viime vuosisadan lakialan kirjallisuuden tuotteiden kansilehdellä, sekä K. J. Gummerus ja Weilin & Göös Jyväskylässä.[85] Suomalaisen Kirjallisuuden Seura,[86] jolla muun suomenkielisen kirjallisuuden kustantajana on verrattomat ansiot, ei alkuaikoina kustantanut sanottavasti lakialan kirjallisuutta, mutta jää tämän alan kirjallisuuden historiaan useiden tärkeiden suomennosten ja Lakikirjan julkaisijana. — Vuonna 1874 perustettu Kansanvalistusseura kustansi useita kansantajuisia lakialan kirjasia.

Suurkustantajista, jotka myöhemmin ovat kutakuinkin yksinomaisesti kustantaneet lakialan kirjallisuuden, Werner Söderström aloitti kustannustoimintansa vuonna 1878, minkä jälkeen liike on vuodesta 1904 jatkunut osakeyhtiönä,[87] Kustannusosakeyhtiö Otava vuonna 1890 [88] sekä Boman & Karlsson, joka sittemmin muuttuu Arvi A. Karisto Osakeyhtiöksi, vuonna 1900.[89]

2. Suomenkielinen lakialan kirjallisuus ennen vuotta 1900.

A. Lakitekstit.

Vaikka lakikirjan suomennokset 1500- ja 1600-luvuilla jäivät painamatta, on lakiala kuitenkin ensimmäinen, jolta painettuja tekstejä ilmestyy uskonnollisen kirjallisuuden ohelle.

Asetukset. Ensimmäinen tunnettu suomenkielinen asetus lienee Juhana III:n kestikievareita ja kyyditsemistä koskeva asetus joulukuun

---

[82] Ks. *Jäntti,* m.t. s. 50; *Nohrström,* m.t. s. 108 ss.

[83] *Nohrström,* m.t. s. 115 ss.

[84] *Nohrström,* m.t. s. 122 s.; *Alvar Renqvist,* Kustannustoimi ja kirjakauppa, Suomi, maa, kansa, valtakunta III, 1925, s. 456 s.

[85] *Rafael Koskimies,* Otavan historia 1890—1918, 1946, s. 13.

[86] Sen kustannustoiminnasta ks. *Krohn,* m.t. s. 281 s.; *Palmén,* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran viisikymmenvuotinen toimi; Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831—1931.

[87] Ks. *Jäntin* e.m. teos.

[88] Ks. *Koskimiehen* juuri main. teos.

[89] Ks. Arvi A. Karisto Osakeyhtiö 1900—1925, 1925.

1 päivältä 1584.[90] Toinen samalta sataluvulta tunnettu lakiteksti on Kaarle herttuan ja valtaneuvoston oikeudenkäyntijärjestys maaliskuun 20 päivältä 1593.[91] Lisäksi tältä sataluvulta tunnetaan joitakin hallitsijoiden kirjeitä.[92] — 1600-luvun alkupuolelta on syytä mainita Kustaa II Adolfin kyytiasetus helmikuun 7 päivältä 1615, jota aikaisemmin pidettiin ensimmäisenä suomen kielellä ilmestyneenä lakitekstinä.[93]

On erittäin mielenkiintoista tutustua näiden ensimmäisten suomenkielellä painettujen asiakirjojen kieliasuun. Maallikosta tuntuu siltä, että niissä käytetyn suomenkielen laatua ei ole suinkaan halveksittava. Tekstejä luettaessa on kiinnitettävä huomiota pariin seikkaan, jotka pätevät alkavaan suomen kirjakieleen nähden yleensä. Ensiksikin silloiset suomen kirjoittajat noudattivat sellaista oikeinkirjoitusta, ortografiaa, joka oli heille tuttua muista valtakunnassa silloin käytännössä olleista kielistä, ruotsista, latinasta ja saksasta; suomen kielen ortografian säännöt kehittyivät vasta 1700—1800 luvuilla.[94] Toiseksi oli selvää, että kaikille suomennettavassa ruotsinkielisessä tekstissä esiintyville sanoille ei lainkaan ollut tai ei ainakaan suomentajan tiedossa ollut suomenkielistä vastinetta; tämän vuoksi teksteissä esiintyy ruotsalaisia tai muun kielisiä sanoja, joista osa jää lainoiksi suomen kieleen, ainakin toistaiseksi.[95] Kolmanneksi on tässä mainittava, vaikka tätä ei ehkä puheena olevien vanhimpien asetusten suomennoksista voidakaan väittää, siitä, että, kuten *Streng* lau-

---

[90] Ks. *Nohrström,* m.t. s. 18 ss.; *Merikoski,* Huomioita lainopillisen terminologian alalta, LM 1939, s. 437; *Kustavi Grotenfelt,* Suomenkielisiä historiallisia asiakirjoja Ruotsin vallan ajalta, 1912, s. 16 ss. — *Pipping,* Luettelo Suomeksi präntätyistä kirjoista, 1856—1857, ei mainitse tätä asetusta.

[91] *Nohrström,* m.t. s. 20; *Grotenfelt,* m.t. s. 22 ss.; *A. V. Koskimies,* Suomenkielinen kirjallisuus vuoteen 1640, Oma Maa II, s. 112; *Pipping,* Luettelo, n:o 19 (Patent angående åtskilliga mål uti Lagen).

[92] Kustaa Vaasan kirje Savonlinnan läänin asukkaille vuodelta 1555 (ks. *Forsman,* m.t. s. 377, aliv. 1; *A. V. Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, s. 63 ss.; *Grotenfelt,* m.t. s. 5 ss.; *Ojansuu,* Lain suomennoksista, Oma Maa V, s. 128; *Pipping,* Luettelo, n:o 12; kirjeen suomentajaksi mainitaan Thure Pehrsson (Ture Pedersson) Bjelke); Juhana III:n kirje vuodelta 1572 (ks. *Grotenfelt,* m.t. s. 8 ss.); Kaarle herttuan avoin kirje vuodelta 1597 (ks. *A. V. Koskimies,* m.t. s. 79 ss. ja *Grotenfelt,* m.t. s. 35 ss.).

[93] Ks. *Forsman,* m.t. s. 389; *Ojansuu,* m.k. s. 128. — *Grotenfelt,* m.t. s. 56 ss.

[94] Ks. *Rapola,* Vanha kirjasuomi, s. 10 s.

[95] Ks. näistä *Streng,* Nuoremmat ruotsalaiset lainasanat vanhemmassa suomen kirjakielessä, 1915. *Strengin* mukaan vanhoissa lakiteksteissä esiintyy n. 300 tällaista lainasanaa; m.t. s. 316.

suu,[96] »kirjailijamme, joiden oli luotava suomalainen kirjakieli, aivan itsetietoisesti pyrkivät istuttamaan suomalaiseen maaperään vieraan sanan vieraan käsitteen nimenä, ei vain silloin, kun kielen omista varoista uupui sopivaa vastinetta, vaan myöskin painaakseen esittämäänsä oman oppineisuutensa leiman, minkä vierasperäiset sanat muka antoivat».[97] Lisäksi on syytä jo tässä huomauttaa, että näistä kaikkein vanhimmista suomennoksista kotoisin oleva ankara pitäytyminen ruotsalaisen alkutekstin sanontaan on saanut aikaan suomalaisen virkakielenkäytön tavattoman kömpelyyden, josta ei vieläkään ole päästy täysin vapautumaan.

Jo 1600-luvulla tuli vähitellen tavaksi julkaista tärkeimmät asetukset suomenkielisinä. Suomennettujen asetusten aiheina olivat tällä sataluvulla erityisesti kyyditys, majatalot, kymmenykset,[98] lapsenmurhat, metsät, metsästys, vuoritoimi,[99] ylellisyys, mitat, painot ja rahat sekä palkollisten asema.[100] Asetusten suomeksi julkaiseminen ei alunperin liene perustunut mihinkään erityisesti sitä koskevaan määräykseen, vaan perusteena oli ilmeisesti vain se, että maaherrat oli velvoitettu pitämään huolta siitä, että kuninkaalliset asetukset julkaistaisiin kansan kielellä.[101] 1600-luvun puolivälistä alkaen näyttää asetuksia julkaistun suomenkielellä yhä tiheämmin, mutta kaikkia asetuksia ei kuitenkaan vielä suomennettu.[102] Samanlaisena tilanne näyttää jatkuvan koko Ruotsin vallan ajan;

---

[96] M.t. s. 314.

[97] Tällainen ilmiö ei ole suinkaan vieras nykyisellekään tieteelliselle kielenkäytölle. Toisaalta p.o. laatuinen pyrkimys ei ole mitenkään erityisesti ominaista juuri suomalaisille, kuten esim. *Abrahamssonin* ja *Nehrman-Ehrenströhlen* teokset osoittavat.

[98] Vuoden 1638 kymmenysplakaatissa esiintynee sana »asetus» lakialan suomenkielessä ensimmäisen kerran; vuosisadan loppupuolella sitä käytetään jo säädösten otsakkeessakin; ks. *Merikoski,* m.k. s. 437.

Ruotsinkielessä vallitsee tällä vuosisadalla ja osittain vielä seuraavallakin säädösten nimityksissä tavaton kirjavuus: påbud, mandat, plakat, förordning, stadga, resolution jne.

[99] *Hartikka Speitz,* josta myöhemmin tulee enemmän puhetta, julkaisi omalla kustannuksellaan v. 1643 kokoelman vuorityötä koskevien asetusten suomennoksia (*Pipping,* Luettelo, n:o 45; *Krohn,* m.t. s. 163).

[100] Ks. *Palmén,* Suomen kielen asema, s. 438.

[101] Ks. *Forsman,* m.t. s. 388 s.

[102] Ks. *Palmén,* m.k. s. 438; *Krohn,* m.t. s. 166; *Forsman,* m.t. s. 389.

Pippingin Luettelon mukaan laskien julkaistiin 1600-luvulla suomenkielellä yleisluontoisia asetuksia 74, rukouspäiväplakaatteja 50 ja hallituksen tiedonantoja 27. Suomennokset lienevät ilmestyneet hallituksen kustannuksella. Ensimmäisestä suomenkielisestä rukouspäiväplakaatista (*Pipping,* n:o 52) mainitaan kuitenkin, että »Oeconomus. Templi Cathedralis» oli suomennuttanut ja painattanut sen (*Pipping,* Luettelo s. 19).

vielä 1700-luvun lopulla ei voida havaita selvää järjestelmää, jonka mukaan suomennettavat asetukset valittiin.[103] Erityistä kiirettä ei monien tärkeidenkään säädösten suomentamisella pidetty. Esim. vuoden 1720 hallitusmuoto ilmestyi suomeksi vasta 1747 [104] ja vuoden 1723 valtiopäiväjärjestys vuonna 1757.[105] Sensijaan vuoden 1772 sekä kuninkaanvakuutus että hallitusmuoto ilmestyivät todennäköisesti jo samana vuonna suomen kielellä Tukholmassa painettuina.

Vanhimpien asetusten suomentajista ei tämän kirjoittajalla ole tietoja.[106] Vuosina 1655—1667 toimi suomentajana runouden ja logiikan professori Erik Justander, joka lienee suomentanut yli neljäkymmentä asetusta. Vuosisadan loppupuolella suomennostyö oli kaunopuheisuuden professorin Martti Miltopaeuksen sekä konsistorin notaarien Olavi ja Josef Lauraeuksen tehtävänä.[107] Vuonna 1735 asetettiin asetusten suomentamista varten valantehnyt virallinen kielenkääntäjä, ja tämän toimenpiteen vaikutus näkyy pian suomen kielellä julkaistujen asetusten luvun lisääntymisessä.[108]

Vuoden 1809 valtiollisten muutosten jälkeen suomenkielisten asetusten julkaiseminen säilyi suurin piirtein entisellään. Asetukset painettiin, samoin kuin Ruotsin vallan aikana, irrallisina, ja vain osa niistä julkaistiin suomenkielisinä käännöksinä. Vasta vuodesta 1821 alkaen alettiin vuodesta 1809 ilmestyneitä asetuksia painaa ruotsinkielisinä kokoelmaksi, joka seitsemänätoista osana ulottui vuoteen 1859; viimeinen osa painettiin vuonna 1862. Vuodesta 1860 alkoi ilmestyä Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokous, joka vuodesta 1867 alkaen oli yhtä täydellinen kuin vastaava ruotsinkielinen kokoelma.[109] Vuonna 1890 kokoelman nimi muuttui

---

[103] Ks. *Palmén,* m.k. s. 441.

[104] Vuoden 1747 painos on painettu Tukholmassa; vuonna 1757 suomennos painettiin uudestaan Turussa.

[105] »Herrain-päiwäin asetus» painettiin v. 1757 todennäköisesti sekä Tukholmassa että Turussa.

Ks. *Palmén,* m.k. s. 440.

[106] Vuoden 1649 kyytiasetuksen ovat Pietari Brahen käskystä suomentaneet Matti Juhonpoika ja Antti Jaakonpoika Äimä; ks. *Pipping,* Luettelo, n:o 60.

[107] Ks. *Forsman,* m.t. s. 389; *Krohn,* m.t. s. 166. — *Pipping,* Luettelo, n:ot 162, 186 ja 226.

[108] Ks. *Krohn,* m.t. s. 169.

[109] Ks. Asiarekisteri Suomenmaan Asetuskokoelmaan 1860—1889, 1893, esipuhe.

Suomen Suuriruhtinaanmaan Asetus-Kokoelmaksi ja vuonna 1917 Suomen asetuskokoelmaksi.

Erillisiä asetuksia ilmestyi suomenkielisinä eri kustantajien toimesta jo 1800-luvun alkupuolelta lähtien.[110] Useat kustantajat ovat sitten julkaisseet lakeja jatkuvina sarjoina. Vanhin näistä lienee »Pieni Asetus-Kokous», joka alkoi ilmestyä G. W. Edlundin kustantamana vuodesta 1872. Nimi muuttui myöhemmin Pieneksi Asetuskokoelmaksi. Vuonna 1896 lakitekstejä alkoi ilmestyä sanomalehti Suomalaisen ylipainoksina Jyväskylässä. »Otavan asetuskokoelmaa» ryhdyttiin julkaisemaan vuonna 1899,[111] ja siitä muodostuu uudella vuosisadalla arvokas lainselitysteosten sarja.

Hallituksen toimesta julkaistiin 1800-luvulla useita niiden lakitekstien kokoelmia, jotka määräaikoina oli luettava saarnastuoleista.[112]

Aineenmukaisia lakitekstikokoelmia. Suuren osan Ruotsin 1600- ja 1700-luvun lakialan kirjallisuudesta muodostavat eri aloja koskevien säädösten kokoelmat.[113] Suomessakin tällaisia kokoelmia ilmestyi muutamia.

Perustuslait. Vapaudenajalla perustuslakien julkaisemiseen liittyi erinäisiä pulmia. Vuonna 1759 kiellettiin Ruotsissa nuorison opetukseksi tarkoitetun, otteita hallitusmuodosta sisältävän kirjan julkaiseminen, koska »oli parempi olla sellaisissa asioissa aivan ilman tietoa kuin väärien ja erehdyttävien käsitysten vallassa». Kansliakollegion käsityksen mukaan perustuslaeista ei voinut saada oikeata käsitystä, »jos kuka hyvänsä saisi niistä kirjoittaa ja tehdä epäilyksenalaiseksi sellaisia totuuksia, joiden tuli jokaisen alamaisen mielessä olla kaiken epäilyksen ulkopuolella».

Vuonna 1756 oli kuitenkin Tukholmassa painettu pienehkö kirjanen »Tutkinnot Perustus-Lakien Täyttämjsestä, Prändtätyt Waldacunnan Cor-

---

[110] Ks. näistä *Vasenius,* Suomalainen kirjallisuus 1544—1877, 1878.

[111] *Koskimies,* Otavan historia, s. 101.

[112] Vanhin tunnettu suomenkielinen tällainen kokoelma on painettu Tukholmassa v. 1800 ja lisävihko siihen v. 1802 (*Pipping,* Luettelo, n:o 1785). Myöhemmin tällainen kokoelma painettiin Vaasassa v. 1817 (*Pipping,* n:o 2153) ja Helsingissä v. 1848 (*Pipping,* n:o 3379).

[113] Ks. tästä esim. *Calonius,* Siviilioikeuden luennot, 1946, s. 12, 14, 15 s., 60 ss.; *Alkio,* Vaasan hovioikeuden kirjaston alkuvaiheista, LM 1945, s. 335 ss.

kiasti-Tuwallisten (!) Säätyin käskyn jälkeen».[114] Seuraavana vuonna tilattiin asessori Botinilta virallinen esitys perustuslaeista, ja vuonna 1759 valtaneuvosto nimenomaan päätti, että kukaan muu ei saisi käsitellä tätä aihetta ainakaan ennen kuin Botinin esitys oli saatu.[115]

Samana vuonna, 1759, Länsipohjan maaherra Juhana Funk ilmoitti hallitukselle, että maaherroille annetun, perustuslakien saarnastuoleista julistamista koskevan määräyksen toteuttaminen tuotti hänen virka-alueellaan vaikeuksia, koska kansa kaikkialla Yli- ja Alatornion, Kuusamon, Enontekiön ja muiden pitäjien alueella oli suomalaista eikä osannut ruotsia. Funk esitti, että hallitusmuoto, kuninkaanvakuutus ja valtiopäiväjärjestys luotettavan kielenkääntäjän suomentamina joko painettaisiin tai käsinkirjoitettuina monistettaisiin suomalaisia seurakuntia varten. Hallitus ei ilmeisesti ryhtynyt esityksen johdosta mihinkään toimenpiteisiin. Mutta muutamaa vuotta myöhemmin, vuonna 1765, perustuslakien tekstit ilmestyivät Tukholman kuninkaallisen suomalaisen kirjanpainajan Arwid Carlbohmin kustantamina. Teoksen nimenä oli »Acta publica, Jotca sisällänsä-pitäwät Ruotzin Waldacunnan Perustus-Lait».[116]

Vuoden 1809 jälkeen Suomessa oli silloisten sensuuriasetusten nojalla kielletty mm. sanomalehtiä mainitsemastakaan sanoja valtiopäivät ja perustuslait.[116a] Vuoden 1850 kiellon aikana lakialan kirjallisuus ei olisi voinut saada painolupaa, koska silloin ei ollut luvallista kirjoittaa yhteiskunnallisista kysymyksistä. Niinpä perustuslait tällä vuosisadalla julkaistiinkin vasta vuonna 1862 ylioppilaskunnan tätä tarkoitusta varten keräämillä varoilla *J. Ph. Palménin* toimittamana ja *Wilhelm Lavoniuksen* suomentamana kokoelmana »Suomen Suuriruhtinaskunnan perustuslait ynnä niihin kuuluwain waltiokirjoitusten kanssa». Uusi kokoelma ilmestyi v. 1882 *Leo Mechelinin* toimittamana nimellä »Suomen Suuriruhtinaskunnan perustuslait ynnä liite», ja tämä uutena painoksena vuonna 1891 nimellä »Suomen suuriruhtinaskunnan perustuslait ynnä säätyjen erioikeudet ja hallitusta koskevat voimassa olevat asetukset». Lakien suomennokset oli-

---

[114] *Pipping,* Luettelo, n:o 904; *Palmén,* La'in-opillinen Käsikirja, 1863, s. 250. — *Vasenius,* Suomalainen kirjallisuus 1544—1877, ei mainitse tätä.

[115] *Th. Rein, E. G. Palmén* ja *F. Elfving,* Pietari Forskål, Oma Maa I, s. 134 s.

[116] Ks. *Ojansuu,* Lain suomennoksista, s. 127; *Krohn,* m.t. s. 171; päivämuisto Oma Maa VI, 1911, s. 460 s. — *Pipping,* Luettelo, n:o 1083.

[116a] Ks. *Santeri Ivalo,* Sensuurioloista Suomessa, Oma Maa II, s. 548.

vat tätä painosta varten tarkastaneet yliopiston lehtori Oskar Favén ja yliopiston kielenkääntäjä Frans Ferdinand Ahlman. Kaikkien näiden kokoelmien kustantaja oli G. W. Edlund. Otavan Asetuskokoelman ensimmäisenä niteenä ilmestyi vuonna 1899 nykyisen Tasavallan Presidentin toimittamana »Suomen Yleiset Perustuslait».[117] Samana vuonna julkaisi Edlund vielä kaksikielisen kirjasen »Hallitsijain antamat wahwistukset Suomen Suuriruhtinaanmaan Perustuslaeille ja Waltiomuodolle ynnä otteita asiakirjoista, joissa Hallitsijat owat wiitanneet Perustuslakeihin ja Waltiosääntöön». Tämän kokoelman tarkoituksena oli, kuten sen alkulauseessa esitetään, »nykyaikaan, kun Suomen koko perustuslaillisen valtiomuodon voimassaolo ja perustuslakiemme järkyttämätön pyhyys pannaan kysymyksenalaiseksi, esittämällä sananmukaisia jäljennöksiä ja virheettömiä otteita esivallallisista asiakirjoista antaa jokaiselle tilaisuus suoranaisesti hankkimaan itsellensä vakaumuksen ja vakuuttamaan muita siitä, että meidän perustuslaillis-monarkisella yhteiskuntamuodollamme on suojanansa sekä historian katoamaton valta että kaikkien hallitsijaimme uudistama, yhtä vilpitön kuin viisas tunnustus».

Perustuslakien selitysteoksiin palataan myöhemmin.

S o t a l a i t. Sotalakien alalta on mainittava ensimmäinen suomenkielinen painettu lakiteos, *Hartikka Speitzin* vuonna 1642 Tukholmassa painettu Kustaa II Aadolfin sota-artikkelien suomennos.[118]

Kustaa II Adolf oli vuonna 1621 vahvistanut uudet sota-artiklat Kustaa Vaasan aikoinaan antamien sotalakien sijaan. Artikloissa määrättiin ne luettavaksi kerran kuukaudessa jokaisessa rykmentissä, jotta kukaan ei voisi vedota siihen, ettei ole tietoinen siitä, mitä artiklat sisältävät. Vaikka valtakunnan sotavoimasta noin kolmannes oli suomalaisia joukkoja, ei artikloja virallisesti käännetty suomeksi. *Speitz* valitti Pietari Brahelle lähettämässään kirjeessä, jossa hän perusteli suomennostyötään, tätä asiaintilaa ja selitti painattaneensa suomennoksen omalla kustannuksellaan, »kun tuntuu vallan kauhistuttavalta Suomessa, että eräät yksinkertaiset ja ruotsin kieleen siinä maanääressä harjaantumattomat sotamiesraukat ovat menneinä aikoina rikoksensa takia, kuten naudat tai lampaat,

---

[117] Ks. *Koskimies,* Otavan historia, s. 101.

[118] Ks. *Raevuori,* Suomalaisen lakiteoksen juhlavuosi, s. 127 ss. — Tekstinäyte: *Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, s. 136 ss.; Oma Maa V, s. 130.

saaneet mennä jopa kuolemaan, ilman että nuo köyhät koskaan ovat saaneet neuvoa, kuulleet tai ymmärtäneet, mitä sota-artiklat ovat sisältäneet.»[119]

Suomennoksensa ruotsinkielellä painetun nimilehden mukaan *Speitz* selittää julkaisseensa teoksen Ruotsin hallituksen luultavaksi mielihyväksi Suomen entisen kenraalikuvernöörin Pietari Brahen antamalla erityisellä luvalla tarkoituksenaan palvella isänmaataan ja omaa kansallisuuttaan ja nimensä jälkeen hän on liittänyt sanat *Tavast-Finlando.*[120] Tällaisena ei teosta kuitenkaan sallittu levittää. Nimilehdeltä oli poistettava merkintä Pietari Brahen erityisestä luvasta ja sanat, joiden mukaan suomentaja oli toimittanut teoksen omalle kansallisuudelleen (Nation). Kirjan esipuhe, joka alunperin oli omistettu Pietari Brahelle, osoitettiin nyt »Kristilliselle lukijalle», ja suomentajan kansallisuudeksi merkittiin »Svecus».[121] — Suomennoksen painatustyö lienee päättynyt jälkipuoliskolla vuotta 1642. Suomalaisen lakitekstin rinnalla on julkaistu myöskin ruotsinkielinen alkuteksti.

Speitzin uranuurtajatoimintaan suomenkielisten lakitekstien julkaisemisen alalla kuuluvat myöskin hänen vuonna 1643 painattamansa, edellä jo mainitut vuorityötä koskevien asetusten suomennokset. Suomentajan nimeä ei tässä julkaisussa ole ilmoitettu.[122]

Kaarle XI:n sota-artikkelit ilmestyivät suomenkielisinä Tukholmassa painettuina arvatenkin vuonna 1683[123] sekä Turussa painettuina vuonna 1788. Turussa painetun suomennoksen oli tehnyt kielenkääntäjä *Erik Polon* ja sen oli tarkastanut *Matthias Calonius.*[124] — Vuonna 1795 annetut uudistetut sota-artiklat painettiin niinikään Polonin suomentamina Tukholmassa 1796 ja Turussa 1797. Vuonna 1798 annetut uudet sota-artiklat painettiin suomenkielisinä Tukholmassa 1800. Näistä ilmestyi uusi painos »Helsinginkaupungissa» 1833 ja vielä 1846 K. E. Holmin kustantamana.

K i r k k o l a k i. Vuoden 1686 kirkkolain suomentamisen toimitti, ilmeisesti hallituksen toimeksiannosta,[125] Paimion kirkkoherra *Henrik Flo-*

[119] *Raevuori,* m.k. s. 129 s.
[120] Ks. *Krohn,* m.t. s. 162; *Pipping,* Luettelo, n:o 44.
[121] Ks. *Krohn,* m.t. s. 162 s.; *Pipping,* n:o 44 a.
[122] Ks. *Pipping,* Luettelo, n:o 45.
[123] Ks. *Pipping,* Luettelo, n:o 238; *Palmén,* La'in-opillinen Käsikirja, s. 249.
[124] *Pipping,* n:o 238 a.
[125] Ks. päivämuisto Oma Maa I, s. 378.

rinus.[126] Suomennos lienee ilmestynyt vuonna 1688 Turussa painettuna yhdessä kolmen muun kirkollisia asioita koskevan asetuksen kanssa.[127]

Vuonna 1869 annettu uusi kirkkolaki julkaistiin suomenkielisenä G. W. Edlundin kustantamana jo v. 1870 ja Edlundin Pienen Asetus-Kokouksen 2. numerona v. 1873. Vuoden 1898 yleinen kirkolliskokous asetti komitean uudistamaan kirkkolain suomenkielistä tekstiä. Uusi teksti tuli väliin sattuneiden viivytysten takia vahvistetuksi vasta lokakuun 24 päivänä 1908.

Erikoisalojen lakitekstikokoelmia. Vuosisadan lopulla ilmestyi Suomessa Ruotsissa vanhastaan noudatetun tavan mukaisesti erinäisiä erikoisalojen lakitekstien kokoelmia. Vuonna 1896 painettiin Helsingissä Edlundin kustannuksella *G. V. Levanderin* suomennos *Karl Anders Bergstedtin* teoksesta »Terveys- ja sairashoito-opin perusteet sekä Suomen lainsäädäntö koskeva yleistä terveydenhoitoa. Käsikirja terveydenhoito- ja kunnallislautakuntien jäsenille, katsastaja-miehille ja yleisölle». Vuonna 1897 ilmestyi Kuopiossa O. W. Backmanin kustantama suomenkielinen painos Karl Eino *Ottelinin* teoksesta »Ulosottolain ja siihen kuuluvain asetusten pääasiallisimmat määräykset mikäli koskevat nimismiesten virkatehtäviä». Seuraavana vuonna julkaistiin eripainoksena Suomen teollisuushallituksen tiedonannoista Väinö Erik Israel *Pettersonin* toimittama »Kokoelma, sisältävä yhtiölait, asetuksen kaupparekisteristä, toiminimestä ja prokurasta, sekä ohjeita ilmoituksia tehdessä kaupparekisteriin ynnä malleja eri ilmoituksia ja osakeyhtiösääntöjä varten». Otto *Savanderin* ja Alfred *v. Fieandtin* vuonna 1892 julkaisemasta »Kokoelmasta voimassa olevia maanmittausta koskevia asetuksia, kiertokirjeitä y.m.» ilmestyi valtion apurahan turvin painettu 2. painos vuonna 1900.

Erikseen on tässä yhteydessä vielä mainittava Jaakko Oskar *Forsmanin* toimittama »Kokous lakia ja asetuksia. Suomen kielellä ulosannettu niiden Ruotsin alamaisten hyödyksi, jotka puhuvat ja lukevat

---

[126] Ks. *Forsman,* m.t. s. 390.

[127] Ks. *Pipping,* Luettelo, n:ot 262, 267, 268 ja 271. — Tekstinäytteitä: Oma Maa V, s. 132 ja *Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, s. 178. Viimeksi mainitussa teoksessa on kääntäjä merkitty tuntemattomaksi, mutta virhe on korjattu teoksen sisällysluettelossa ja s. 438.

ainoastaan suomea», vuodelta 1873. Tätä kokoelmaa ei ollut saatavissa kirjakaupoista,[128] ja se lienee nykyään melkoinen harvinaisuus.

B. Lakikirjat.

Ruotsin maakuntien ensimmäistä yhteistä lakia, ns. Maunu Eerikinpojan maanlakia, ei tiettävästi ole ainakaan kokonaisuudessaan suomennettu. Sensijaan tämän pohjalla laaditun uuden, Kristoffer Baijerilaisen vuonna 1442 vahvistaman maanlain suomentamisessa askaroivat useatkin asianharrastajat, vaikka heidän suomennoksensa, kuten aikaisemmin jo on mainittu, jäivät lain voimassa oloaikana painamatta.

Ensimmäisen lainsuomentajan kunnia kuuluu *Herra Martille,* arvatenkin sen nimiselle papille, joka 1500-luvun keskivaiheilla toimi Tukholman suomalaisen seurakunnan kappalaisena.[129] Suomennoksen valmistumisvuotena on pidetty vuotta 1548 eli siis Agricolan Uuden Testamentin ilmestymisvuotta, mutta todennäköistä on, että suomennos on joitakin vuosia vanhempi.[130]

Tiedot Herra Martin, suomalaisen lakikielen perustajan, elämästä ovat äärimmäisen niukat. *Pajulan* tutkimusten nojalla voitaneen pitää selvitettynä, että hän on elänyt noin vv. 1500—1550. Hän toimi, kuten jo mainittiin, Tukholman suomalaisen seurakunnan kappalaisena ja näyttää olleen Ruotsin uskonpuhdistajan Olaus Petrin ystävä. Mahdollista on, että hän suoritti lain suomentamisen Kustaa Vaasan toimeksiannosta ja että välittäjänä toimi juuri Olaus Petri.[131]

Heikki Ojansuun arvioinnin mukaan Herra Martin kielenkäyttö kestää hyvin vertailun Agricolan suomen kielen kanssa ja on joissakin suhteissa

---

[128] Ks. JFT 1878, s. 127 s.

[129] Ensimmäisen lainsuomentajan selville saamiseen on johtanut kuuluisan muinaistutkijan ja Ruotsin valtionarkiston hoitajan Juhana Buraeuksen papereista löytynyt muistiinpano: »Finska Laghboken giordes af gamla Herr Mårten finsk Predikant i St(ockholm)». Tämä merkintä on luettu joskus väärin siten, että sana finsk on luettu sanaksi Frisk ja sen on otaksuttu tarkoittavan sukunimeä; ks. *Raevuori,* m.t. s. 131 ja vrt. *Lagus,* Om finska lagöfversättningar, 1863, s. 5 s. — Ks. myöskin *Calonius,* Siviilioikeuden luennot, s. 52 muist. — Tiedot Buraeuksen muistiinpanon sanamuodosta vaihtelevat; ks. esim. *Pajula,* Herra Martti ja ensimmäinen lainsuomennos, LM 1947, s. 2 s. ja *Calonius,* main. kohta.

[130] Ks. *Pajula,* m.k. s. 4 s.

[131] *Pajula,* m.k.

sitä ansiokkaampaakin.[132] Edellä on jo ohimennen viitattu niihin vaikeuksiin, joita ensimmäisillä suomalaisen lakikielen käyttäjillä oli erikoisesti lakialan termejä luodessaan voitettavissaan. Kuitenkin on asianlaita siten, että Herran Martin suomennoksesta voidaan osoittaa vain hyvin harvoja todellisia virheitä.[133]

Herra Martin suomennos ei jäänyt kokonaan merkityksettömäksi. Siitä kopioitiin useita kappaleita,[134] joita mahdollisesti on käytetty lakia suomalaisille tulkittaessa. Painetuksi suomennos tuli täydellisenä vasta vuonna 1905, jolloin E. N. Setälä ja M. Nyholm (Airila) julkaisivat sen Suomen kielen muistomerkkejä-sarjassa.

Kalajoen kirkkoherra *Ljungo Tuomaanpoika,* jonka nimi jo aikaisemmin on eri yhteyksissä mainittu, suoritti saman lain suomentamisen vuonna 1601. Hän ryhtyi työhönsä, koska, kuten hän suomennoksensa esipuheessa lausuu, se seikka, ettei lakia ollut suomenkielellä saatavissa, tuotti suurta haittaa ja kun edellisen suomentajan työssä ruotsin kieli »on sangen huonosti tulkittu ja väännetty sekä sanoilla että ajatuksilla pois tarkoituksesta, niin ettei siitä ole sitä ohjausta, jonka teos ilmoittaa». Kuitenkin Ljungo Tuomaanpoika suoritti käännöksensä Herra Martin suomennosta apunaan käyttäen ja siitä niin suuresti hyötyen, että Ljungon suomennosta on voitu sanoa vain Martin suomennoksen parannetuksi laitokseksi.[135] Ljungo Tuomaanpojan lainlukijana saama käytännöllinen kokemus auttoi häntä selviytymään eräistä käännösvaikeuksista, joihin Herra Martti oli kompastunut.[136] Ryhtymättä kertaamaan usein kirjallisuudessa esitettyjä esimerkkejä Herra Martin tekemistä vähäisistä virheistä esitämme sensijaan, miten nämä suomentajat käänsivät maanlain käräjäkaaren 11 luvun 1 §:ssä olevan tuomioiden kieltä koskevan säännöksen. Ruotsinkielinen alkuteksti on seuraava:

---

[132] *Ojansuu,* Lain suomennoksista, s. 123. — Ks. *Airila,* Äännehistoriallinen tutkimus Herra Martin maanlainsuomennoksen kielestä, 1914.

[133] Ks. näistä *Ojansuu,* m.k. s. 123; *Merikoski,* m.k. s. 448; *Pajula,* m.k. s. 27 ss.

[134] Ks. *Airila,* m.t. s. 1 ss.

[135] Ks. *Pajula,* m.k. s. 27. — Ks. *Malin,* Kielellinen ja Sanastollinen Tutkimus Ljungo Tuomaanpojan Lainkäännöksistä, 1886.

[136] »Klassilliseksi esimerkiksi lainopillisessa terminologiassa esiintyneistä virheellisistä käännöksistä» sanoo *Merikoski* (m.k. s. 448) sitä monasti esitettyä seikkaa, että Herra Martti oli kääntänyt sanan målsägande sanalla syynsanoja. Ljungo Tuomaanpojan käännöksessä målsägande sanan vastineena esiintyy sanapari jutun isändä (dominus litis?),

»Och aegher laghman vppa alla sina dooma breff gifva a swensko — — — —.»

Tämän suomentaa Herra Martti:

»Ja twle laki miehen caicken dwomioittens päälle aina kirian anda rwotzin eli swomen kielen, — — —.»

Ja Ljungo Tuomaanpoika:

»Silloin tule ladmannin caickein domioittens päälle kiria anda maan kielellä — — —.»

Myöhemmin mainittava Abraham Kollanius sensijaan pysyttäytyy lujasti alkutekstissä ja kääntää: »Tule myös Lakimiehen caickein duomioitten päälle Ruohdhixi Kirjan anda, — — —.»[137]

Kaarle herttuan, jolle Ljungo Tuomaanpoika oli omistanut suomennoksensa, tarkoituksena oli kuninkaaksi tultuaan painattaa tämä Suomen tuomarien ja kansan käytettäväksi. Painatus kuitenkin jäi toteuttamatta, arvatenkin valtakunnan silloisen ahdinkotilan takia, ja ainoaksi muistoksi tästä hallituksen ensimmäisestä toimenpiteestä suomenkielisen lakikirjan aikaansaamiseksi jäi vuonna 1610 painettu koearkki, joka sisältää kaikkiaan seitsemän painettua sivua, nim. nimilehden sekä kaksi sivua käsittävän Kaarle IX:n lakikirjan vahvistuskirjeen joulukuun 20 päivältä 1608 ja kaikkiaan neljälle sivulle latinan ja suomen kielellä painetun Kristoffer kuninkaan »ensimmäis päiwänä iälkehen Philippuxen ia Jacobuxen Apostolidhen päivän Woonna 1442» päivätyn vahvistuskirjeen. Tätä koearkkia lienee jälkimaailmalle säilynyt yksi ainoa kappale, jota säilytetään Ruotsin Kuninkaallisessa kirjastossa Tukholmassa. Kirjaston ystävällisellä myötävaikutuksella jäljennöspainos mainituista seitsemästä sivusta julkaistaan seuraavilla sivuilla tässä teoksessa.[138]

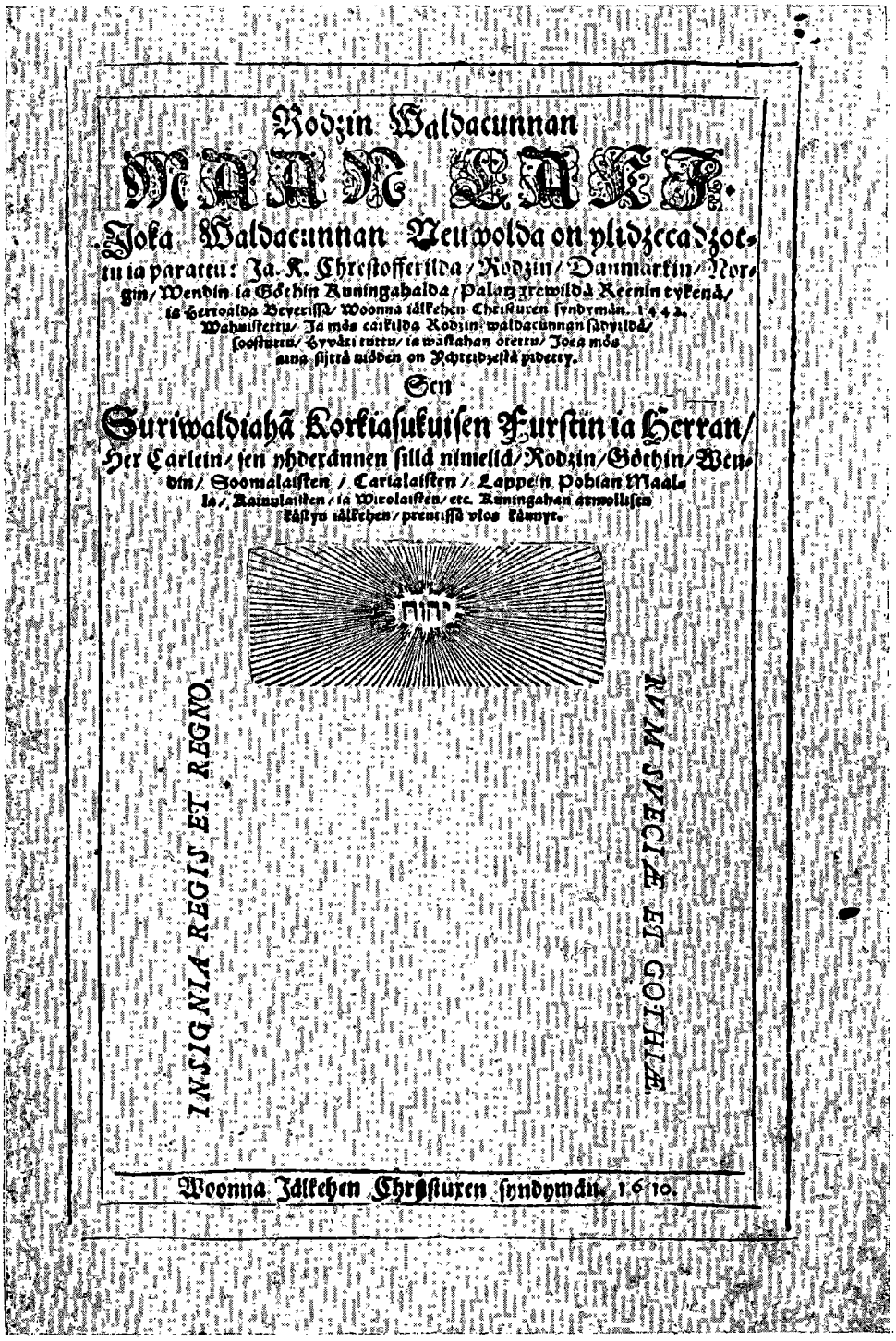
---

mutta myöhemmin mainittava kolmas maanlain suomentaja Abraham Kollanius on jälleen hyväksynyt Herra Martin syynsanojan (ks. *Pajula*, m.k. s. 27 s.).

[137] 1734-vuoden lain OK 24 luvun 3 §:ssä olevan säännöksen, jonka mukaan vierasta kieltä ei ole tuomiossa käytettävä, sangen myöhäisistä tulkinnoista ks. esim. ed. main. Tammikuun valiokunnan asettaman kielikomitean mietintö, 1862, s. 1 ja *Palmén*, Suomen kielen asema, s. 452.

[138] Nimilehden jäljennöspainos on aikaisemmin julkaistu *Koskimiehen* teoksessa Agricolasta Juteiniin, s. 86.

Erään tiedon mukaan olisi samanaikaisesti painettu myöskin yksi arkki Kuninkaankaaren tekstiä sekä suomen että ruotsin kielellä (ks. *Lagus*, Om finska lagöfversättningar, s. 12; *Pipping*, Luettelo, s. 8 aliv.). Tätä arkkia, mikäli sitä lainkaan on painettu, ei tiettävästi ole säilynyt.

Rodzin Waldacunnan

MAAD EAT.

Joka Waldacunnan Wenwolda on ylidzeca dzoetu ia paratcu: Ja. K. Chrestoffertilda / Rodzin / Dannmarkin / Norgin / Wendin ia Göthin Kuningahalda / Palatzgrewildà Reenin tykenä / ia Hertoalda Beyerissä / Woonna tälkehen Chrestuxen syndymän. 1642.

Wahwistettu / Jä mös carkilda Rodzin waldacunnan säyrildä / soostutettu / Hyväxi tuttu / ia waskahan örettu / Joca mös aina siiträ nöden on Pchreidzestä pideetty.

Sen

Suriwaldiahã Korkiasukuisen Furstin ia Herran / Her Carlein / sen yhdexänen sillä nimellä / Rodzin / Göthin / Wendin / Soomalaisten / Carialaisten / Lappein Poblan Maalla / Kainulaisten / ia Wirolaisten / etc. Kuningahan ärmolisen Käskyn tälkehen / prentissä wlos kämyt.

INSIGNIA REGIS ET REGNI.

MANU FECIT GOTHIZ.

Woonna Jälkehen Chrestuxen syndymän. 1610.

Tämän Laki Kirian Wahwistos
Tamän Lakikirjan wahwistos

ME Carlei se yhdexäs sillä nimellä/ Jumalan armon cautta Rodzin/ Göthin / Wendin / Somalaisten / Karialaisten/ Loppalaisten Pohian Maalla/ Kamulaisten / ia Wirolaisten / etc. Kuningas:

Taridzemme caikille Rodzin waldalunnan asuwille/ Furstille/ Grewille/ Wapaherroille / Pispoille / Abbatille / Wapahmiehille / Papille/ Sotamiehille / Caupamiehille/ ia caikelle yhtehidzelle Cansalle/ seká hengelisille/ että mailmallisille / kullengi wirkansa ia sädynsä mödhen / Meidhen Rackahan terwehdyxem / armollisen soosion / ia caickinaisen hywydhen / Jumalalda caickiwaldiahalda / etc.

Teidhän rackaudellen/ ia teille caikille on kylla tiettäwä / Quinga edesmenehet Rodzin ia Göthin Kuningahat / ia Waldamiehet / owat crinomaisilla aioilla / oikeuden wahwistoxexi / andanehet ylidzeadzoa / ia paranda Rodzin Lagin/ nijn quin aika ia tila sallinut on. Mutta että sencaltainen heidhän hywinarateltu tönsä / ia Lakikiriat / aica módhen ey hukuis / eli petellyxi tulio / nijn mös/ että caikille mahtais tiettäwä olla / että Rodzin ia Göthin miehillä / ennen monda sata aastaica/ ia io pakanudhessa / on ollut Laki ia sädyt / ioiden perästä he owat idzens otendanehet/ Josta lagista sijttä on monda tarpelista kappalehta/ wierahillen cansoillen tungettu / meidän Maanmiehildä / ioica tästä waldacunnast owat ylosmennehet / ia heidän maans ia waltacundaens ylidze wallidziaxi tullehet / nijn quin kylla tiettäwä on Göthein ia Longobardein lagista / iotka wielä nyt owat tallella: Sentähden olemme me caikissa Waldacunnan Maan paikoissa/ swren ahkeruden/ ia murhen cansa/ andanehet ylösedziä caikiwanhimmat/ ia oikeimmat Rodzin Lakikiriat/ quin me olemme taitanchet sadha / ia sijttä / nijn quin he meidhän edesmennechten esijsämme/ Rodzin Kuningasten ia Waldamiesten aikoina owat pidetyt / armollisest andanehet prentätä / iulgista / ia edhestulla: Ja nijn quin Vplandin / ia Östgöthin lakikiriat owat io / meidän armolisen kästyxe idikehen prentättynä ylos käunehet/ ia mwt iotca owat/ Sudermannein / Wästgöthein/ Wästmannein ia Helsingein lakikiriat/ cotha pitäpi walmihixi tehtämän/ Nijn olemme me mös aiwonehet anda prentätä Woionmaan / Smolandin / Wermelandin / Närikän ia muiden makundaen Lagit / Ja mös Lakikirian Soomen kielen/ nijn pian quin me saamme ioitakj oikeita ia wscottawita kirioia.

Sentähden anomme me teildä/ wscoliset alinmaiset / että nijn quin tämä asia tulepi koko meidän Jsän Maan/ ia sen sisällä aswadhen swrexi oiennuxexi/ cunniaxi / ia kwluisudexi / että te annatte sencaltaiset kiriat/ nijn monda quin teillä olla taitapi / tulla meidän käsihinne wos ionaki / sencaltaisista lakikirioia teidhän tykeidünd löutähän.

Ja että se Lakikiria wielä nyt yhteidzest pidetähän / iota Waldacunnan Neuwosta ylidzeadzottin ia parattihin/ ia mös Kuningas Christofferilda/ Rodzin Dämarkin/ Norigen Götein ia Wendein Kuningahalda / Palaggriswildä Reinin tykenä / ia Herttoalda Beijerisä wahwistetihin/ ia caikilda Waldacunnan sädyildä hywäxi lugettihin ia wastoinotettihin/ sinä woona/ etc. 1442. Nijn sijs että se sama Lakikiria eykä huckahan / eikä wärin mutelluxi tulio/ Ja että meillä nijn usiadzen crinomaisten lakikiriadhen segassa/ iotka wissi kiria olio/ ionga perästä cansa tahtois idzens otenda ia käuttä / Otemme me sen saman Lakikirian Rodzin Crunullen/ ia teillen paliozi hywäxi / ia oikeudhen swrexi enennyxexi / samalla modalla andanehet prentättynä wloskäydhä. Ja nijn quin me toiwomme / että te tämän

meidhän armolisen murhem otolliseri otatte/ ia sen edhestä kitolliset olla tahdotte: Nijn käskemmen me mös sangen todesta/ että te tämän päwän peräsä/ caikissa Domioissa oiennatte teidhännä tämän Kuningas Christopherin wahwistetun ia prentätyn Lakikirian idälkehen/ ioca caickein tosinbaen ia wanhinbaen kiriaen cansa yhtä pitäpi/ ia nisdhen cansa sangen wisusta on werdazi wedettyn. Paidzi Kyrkon menoen kirian/ iota ey missäkän domiossa pidhä seurattaman/ ennen quin hän meildä/ ia meidhän Rackahalda Neuvoldammen/ ia hywildä ia hurskailda miehildä ylitzecadzotahan/ ia paratahan/ ia caikilda Waldacunnan sädyildä wastahanotetähan/ ia caicki Pawin crytöret ia petoret vlossulgethahan/ ioka pian (jos iumala tahtopi) tapahtuman pitä.

Samalmoto että mös ne sanat/ iotka Kuningahan menoissa colmannes lugus ovat: Nyt pitäpi waltacundahan Kuningas walittaman ey perittämän/ etc. Pitä tehtyden perimys sovintoden/ ia Waldacusian Liitoden idälkehen/ ndin mwettaman: Rodzin Waldatundahan pitäpi Kuningas perittämän ey walittaman/ etc. Jos he luiast lupawat Rodzin Waldacunnan sädyillen caicki heidän erisätöns/ hengelliset ia mailmalliset/ sen peräst quin heidhän tulepi tehdä/ ia he wastata taitawat/ iumalan ia mielten edhessä. Sitä samo ovat mös alimmaiset wastoinpäin welgolliset osottamahan heidän periherroillens/ nijn quin wala sijnnä 5 cap. Kuningahan Menoissa Osottapi. Samalmoto tahdomme me möskihin että Surimbain asian menosa/ ia muissa sencaltaisis raskahissa rikoxissa quin ovat walapottoisus/ Jumalan pilkaus/ Walat/ Murha/ Horus/ sukurudzous eerko rahat/ wärät todistoret/ ia muissa sencaltaisessa: Tehdähän iumalan laghin idälkehen/ ioca sijnnä pyhässä Raamatussa on käsitetty/ ia tästedhes pitäpi sisällen wedettämän.

Ja waicka iotki eroituret monicahdoissa kirioitetuissa Lakikirioissa taitahan löutiä/ iotka tämän kirian Lopussa prentätyt ovat/ quitengin pitäpi ne sanat/ ia se perustos/ ia ymmärdös pidettämän ioka tämän kirian textis ombi/ ionga me nyt hyvästi tugemme ia wahwistamme.

Me tahdomme mös samal moto armolisesta sallia nillen iotka domarin wirgassa ovat/ että coska ioku asia taita edhestulla/ ioka eykä Kuningas Christopherin lagista/ eikä siitä asetetuist Waltacunnan Recessist/ ia pätörsistä ey taita Domitta/ että he nissä asioissa seuravat nistä Lakia ia soorituria/ iotka ovat nissä muissa lakikirioissa/ iotka me olemme andanehet prentätä/ paidzi Kirkon Menoita/ Ja Pawin petoreta/ ia wittellyxitä/ iotka siellä olla taitavat: Sillä että todhessa nähdähän/ että nissä wanhoissa Lakikirioissa/ iotka me olemme andanehet prentätä/ ia ey iulkisest ole pidettyt/ löutähän monda tarpelist kappalehta/ iotka tästä Kuningas Christopherin Lakikiriast ovat vlossdettyt. Wijnmeisel tegemme me teillen tiettäwäxi/ että tämän Kuningas Christopherin Lakikirian peräst pitäpi asiat domittaman/ ia oiettaman/ sihen asti (nijn quin Norköpingin Herranpäiwillä/ woonna 1604. pätettihin) että me saamme aika/ miedhän rackahan Nevvom/ ia muidhen hyvän mielten cansa tätä Lakikiria/ ia nytä muita ylidzeneadzoa ia parata/ ioka pian tapa hruman pitäpi. Ja coska se ylidzecadzottu Lakikiria yhteidzest on wastahan otettu/ nijn tahdomme me/ teidhän caickein nevvonna ia soosionna cansa/ sen saman anda prentätä ia vlosköydä. Tämän cansa annammen mö teidhät caicki erinomaisest/ ia yhteidzest/ Jumalan caickiwaldiahan haltuhun ia hoomahan.

Meidhän Kuningahallisesta Linnastamme Stockholmista 20 Decembris/ Woonna 1608.

Kunin-

Tämän Lakikirian Wahwistos

Se sama on näin käätty soomen kielen.

Tämän Lakiki rianwahwistos.

ME Christopher Jumalan armon cansa/ Rodzin/ Dannmarkin/ Norgen/ Wendein ia Göthein Kuningas/ Palatzgrefwi Reenin tiskend/ ia Herttoa Beyerissä Taridzeisse teillen caikilleen meidhän rackahilleise Christuxessa/ yhteidzest ia erinomaisest swrestacunnioitettawa/ cunnialliset Isät Archipispa/ pispat/ Abbotit/ Prelatit/ Riddarit ia Sotamiehet/ Papit ia yhteinen cansa/ ioika asutten tässä meidhän Waltacunnassa Rodzisso/ meidhän armollisen soostoisse/ ia soommen Teillen oikeudhen tunnon ia ennenmyxen/ koko Rodzin Waltacunnan ia sen asuwaisten oiennuxexi ia wahwistoxexi.

Rauhan rakastaia Kuningas toimittapi ia sädepi/ iumalalliset armiahudest/ että caiki hänen alimmaiseno mahtais rauhallisest/ ia hiliaisest eläd: Mutta se paha himo ioca idzens capottapi/ ia rauha wihapi/ ia ombi caiken erpuraisudhen ia sopimattomudhen äite ia alcu/ yldshärätäpi päiväpdiwädä monda wiria/ niin että ios ey oikeus woimallano hänen pahuttans alaspainasi/ ia hänen kiroia kosymisians ulostoimitaio/ Niin risdaisten nihimisten pahat ionet/ caiken inhimisten sukucunnan liston ia seuran rickoisi ia särkisi/ ia sowunon ia yrimielisyhden peräti maailmasta poisaiasi.

Sentähden on Laki tehty ia säätty/ että se wahingolinen sisu ia himo lagilla oiettais/ ionga cautta caicki inhimiset/ ia erinomaisest idze kukin cohdastans meidhän Rodzin waldacunnan cansa/ neuwotahan/ quinga he mahdaisit cunnialisest eläd/ ey kellengän wärytiä tehdä/ mutta andä iocaitzen oikeudens nautita. Sentähden olemme me/ sen swrestacunnioitettawan Isän ia Herran Christuxessa/ Her Nilexen/ Jumalan armosta Archipispan Upsalossa neuwosta/ ia hänen cunnialisten apulaisens pispain coko Rodzin waltacunnas (quitengin ilman yhteidzen cansan oikeudhen/ ioca samas Lakikiriassa on käsitetty/ Niin mös kirckodhen/ pappimiesten/ Adelin/ Riddarihen/ ia Sotamiesten/ toillen me tässä asiassa emme tahdo iotaki essiomiota tehdä/ eikä koorma päällen panna/ eristäöden/ Niin mös meidhän rackahan Neuwoille/ ia Riddarihen/ ia Sotameisil ahkeraden rukousten ia anomisten riforeta) caikille/ ia kiatekhin Rodzin Waltacunnan asuwillen hyödzi ia tarpeheri/ paidzi caiken ylen palisudhen/ yhdessä kiriassa/ ioca tawan peräst cudzutahan Lakikiriazi taieka Legisterium/ ionga tälkhen niin hywin Lahmannit ia Domarit/ quin candaiat ia wastaiat/ ia mös todistoxet heidäns oiendaman pitäpi/ andanut käsitä/ ia yhtehen panna erinomaiset sädet ia laghit/ croitettuihin kirioihin/ ioika meidhän Esisämme/ ia edhesmennet Kuningat owat andanehet kullengi kihlacunnallen/ ia Caupungillen pidettäwäzi: Jolhen segassa monet olit lähäs yhdencaltaiset/ Monicahdat toinen toisians wastahan/ Monicahdat olit sangen pimiät ia ymmärät heidhän pitudens tähden. Olit mös manicahdat ioika ey loutty Lakikiriassa/ ioca cudzutahan Legisterium Suecie, Joika atnoastans tawan peräst/ ia muidhen syhden tähden owat sisällen wedetyt/ että heidhän Lagin edestä piti pidettämän/ Waicka ne tähänasti owat useimmast ollehet epäsoorat domioissa surata.

Me olemme mös tyytyannehet meidhän omat Sädemme/ ia tarpeheliset lagit/ Joissa osittain ne mwt/ iotka niissä entisissä owat olluet epätiedot/ ymmärät eli segoitetut/ ia pimiät/ tädeliesemmäst ylgostoimitettahan. Ja että mö liwlemme tämän anomisen oikiari ia mahdolisesti/ ia sopiwan sekä Jumalan että inhimisten Lagin cansa/ wahwistamme mö/ meidhän rackahan Neuwomme pitkän a-

iatuxen

Tämän Laikirian Wahwistos

iakuren ia ſeſä yhteidzeſt että erinomaiſeſt edhelkäunchen neuuon ia tutkiſtelemiſen idleſt / Kuninghaliſeſt woimaſt / tämän Laikirian / eli wanhan Lagin parannoxen / caikein artikelein ia clauſulacns canſa / ioca aian mutoxen tähden eteheſtetun ombi.

Jo tahdomme Mö että caiki / ia iocainen meidhän Waldacunnaſſam Rodzis / caikiſſa mailmalliſiſſa domioiſſa ia aſioiſſa / ainoaſtans tämän Lagin pitäwät / ia ſen idlkehen domidzewat.

Me tiedämme mös ſamaſt Kuninghaliſeſt wallaſt / että ey yxikän mahda roheta / ilman meidhän erinomaiſeta käſkyä / iotakin mwta Laki a tehdä / taicka pitä / taicka ſen idlkehen domita / Jos hö waiwoin tahtowat meidhän Kuninghaliſen koſton ia rangaiſtuxen / ilman armoia wälttä / ia meidhän Maieſtetuſſe ſooſtoſſa ia armoſſa olla.

Mutta mitä niſdhen enniſten Laikiriadhen idlkehen / ia tämän meidhän Laikiſſe / ia hänen puncteins ia capitelins waſtahan domitahan / ſe pitäpi yhdäxi ia woimattomaxi lugettaman. Niin quin me mös / Kuningahaliſeſt woimaſt / laitaiſſe / ia yhdäxi teeſſe caiken ſen ioca ſiitä ſeurata taita / niin että ſillä ey mahda olla enſingän lagilliſta woima. Sen aſian korkiammaxi woimax ia wahwudex / oleſſe mö andanehet ripuſtä meidän Maieſtetum inſiglin / iota me nyt pidäſſe / ynnä Rodzin woldacunnan inſiglin canſa / tämän wahwiſtos kirian ala. Ja että ſe iota täſſä Laikiriaſſa edzitähän ſitä kewämmäſtä löytäis niin ſeuraxat lugut idrieſtäns Nain: **Rodzin waldacunda on pakanoiſta cokohon tullut / etc.**

Datum Stockholm / enſimäis päiwänä idlkehen Philippuxen ia Jacobuxen Apoſtolidhen päiwän Woonna / etc. 1442.

Tämän Laki Kirian Wahwistos

Kuningas Christofferin Wahwistos-Kirja / tämän Laki kirian pädlle.

Ristoferus Dei gratiâ Suecia, Dacia, Norvegia, Sclavorum, Gothorumq; Rex, Comes Palatinus Rheni, & Dux Bauariæ, etc. Universis & singulis nobis in Christo dilectis, reverendissimo, reverendisq; viris, dominis, Archiepiscopo, Episcopis, Abbatibus, Prælatis, Nobilibus, Militibus, Militaribus, Clero ac toti communitati Regni Nostri Suecia, gratiam, justitia promulgationem, Regni regnicolarumq; Suecia directionem, regulam & fomentum. Rex pacificus pia miseratione disposuit sibi subditos fore pacificos, modestos, observatoresq; legum & justitiæ; sed effrenata cupiditas sui prodiga, pacis æmula, mater litium, materia jurgiorum tot quotidie nova generat jurgia, ut nisi justitia conatus eius sua virtute reprimeret, & quæstiones eius implicitas explicaret, jus humani fœderis litigatorum abusus extingueret, & dato libello repudij, concordia extra mundi terminos exularet: Ideoq; lex proditur, ut appetitus noxius sub juris regula limitetur, per quam genus humanum, præcipueq; regnicolarum quivis regni nostri Suecia, ut honestè vivat, alterum non lædat, jus suum unicuiq; tribuat, informatur. Sanè diversas constitutiones, leges speciales, juraq; municipalia prædecessorum nostrorum Regum, in diversa dispersas volumina, quarum aliqua propter similitudinem nimiam, quadam propter contrarietatem, non nullæ etiam confusionem & obscuritatem propter prolixitatem inducere videbantur, aliquæ verò vagabantur extra librum legis, dictum Legisterium Suecia, quæ per consuetudinem aut certam rationem inductæ sunt, ut pro lege serventur, quamquam ad antea tanquam incertæ frequenter in judicijs vacillabant, ad communem, & maximè incolarum Suecia, tàm spiritualium quàm secularium utilitatem, in unum volumen, vulgariter dictum Legisterium, tàm legislatores ac judices; quàm cæteros subjectos, sive actores aut reos, vel testes, comprehendens; à reverendissimo in Christo patre ac domino, domino Nicolao Dei gratiâ Arlhiepiscopo Upsalensi, reverendisq; suis suffraganeis per provinciam Suecia constitutis, salvo jure communi in corpore juris clauso; salvisq; Privilegijs Ecclesiarum & Ecclesiasticarum personarum, nobilium, militum ac militarium, quibus nullum præjudicium per præsens irrogare volumus, nec gravari; nec non dilectis Consiliarijs nostris, nobilibus, militibus ac militaribus, sæpè sæpiusq; instanter requisiti, resecatis superfluis, providimus redigendas: adijcientes constitutiones nostras, legesq; utiles ac necessarius, per quas

Tämän Lakikirian Wahwistos

nonnulla quæ in prioribus erant dubia, confusa & obscura, plenius declarantur. Nos igitur requisitionem nobis factam, tamquam rationabilem, juri tàm divino quam humano consonam, judicantes, compilationem præsentem, seu veteris legisterij propter temporis variationem correctionem oportunam, auctoritate regia, cum omnibus suis articulis & clausulis, maturá nostrorum Consiliariorum deliberatione specialiter & generaliter præhabitâ, confirmamus: Volen-
Volentes ut hac tantum compilatione universi in regno nostro Sueciæ utantur, in judicijs secularibus, secundumq; eam judicent. Prohibemus insuper auctoritate regali, ne quis præsumat aliam facere, aut aliâ uti, seu secundum aliam judicare, absq; auctoritate & commissione nostra speciali, prout regalem voluerit districtam vindictam irremissibiliter evitare, eandemq; majestatem dilexerit inoffensam. Quicquid autem contra hanc compilationem, secundum suos articulos & capitula, secundum priora legisteria judicatum fuerit, cassum sit penitus & inane: Cassamusq; & annullamus auctoritate regia, nullumq; esse volumus quicquid inde sequtum fuerit roboris aut momenti. In quorum evidentiam sigillum nostræ majestatis, quo utimur pro præsenti, unà cum sigillo regni nostri Sueciæ, præsentibus est appensum. Vt ergò hujus compilationis materia qua quaritur, facilius inveniatur, capitulorum ordo sequitur, qui est talis: **Ruodzin Waldacunda on pakanudesta yhtehen tullut Swcoisia ia Gothelsia ete.** *Datum Stokholmis, in crastino Philippi & Iacobi Apostolorum, Anno Domini. M C D XL. secundo.*

Täydellisenä Ljungo Tuomaanpojan maanlain suomennos painettiin vasta vuonna 1852 Suomen Tiedeseuran kustannuksella Wilhelm Gabriel Laguksen toimesta.

Varsin suuret ansiot lakien suomentajana on Turun yliopiston ensimmäisissä maisterinvihkiäisissä vuonna 1643 maisteriksi vihityllä *Abraham Kollaniuksella.* Hänen suomennostyönsä, joka käsitti Kristoffer kuninkaan maanlain, Maunu Eerikinpojan kaupunkilain, tuomarinohjeet sekä oikeudenkäyntiordinantian ja -prosessin, valmistui vuonna 1648. Jo aikaisemmin on mainittu, että Kollaniuksen maanlainsuomennos, joka todennäköisesti suoritettiin Kristiina kuningattaren toimeksiannosta, toimitettiin Turun hovioikeuden tarkastettavaksi ja että tarkoituksena oli saattaa suomenkielinen lakiteksti voimaan samanvertaisena ruotsinkielisen tekstin rinnalla. Hovioikeuden valitsemien tarkastajien työ valmistui vuonna 1653, mutta kun Kollanius oli tyytymätön tarkastajien työn tulokseen, syntyi asiassa rettelöitä, ja kun hovioikeudenpresidentti Juhana Kurck, joka oli innokkaasti toiminut suomalaisen lakikirjan aikaansaamiseksi, oli kuollut vuonna 1652, eikä asialle ilmestynyt toista arvovaltaista tukijaa, jäi lain lopullinen tarkastaminen ja painattaminen sikseen.[139] Kollaniuksen maanlain ja kaupunkilain suomennokset painettiin täydellisinä vasta vuonna 1926 Suomen kielen muistomerkkejä-sarjassa Martti Rapolan toimittamina.[140]

Kollaniuksen suomennoksista on mainittu, että hän oli työssään asettanut sanaston puhdaskielisyyden nimenomaiseksi tavoitteekseen, vaikka hänen siinä olikin jäätävä puolitiehen.[141]

Jo 1500-luvulla liittyi lakien painattamishankkeisiin Ruotsissa suunnitelmia uuden, parannetun lain aikaansaamisesta. Kaarle IX toimi innokkaasti uuden lain aikaansaamiseksi, ja hänen aikanaan valmistettiinkin joitakin ehdotuksia. Puuha pysyi vireillä seuraavienkin hallitsijoiden aikana, hovioikeuksilta hankittiin lausuntoja ja useita komissioneja asetettiin; vuonna 1686 vihdoin se lakikomissioni, joka toimi aina 1734 vuoden lain

---

[139] Ks. *Krohn,* m.t. s. 163 ss.; *Ojansuu,* m.k. s. 126; *Calonius,* m.t. s. 52.

[140] Tekstinäytteitä Herra Martin suomennoksesta *Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, s. 60 ss.; Ljungo Tuomaanpojan suomennoksesta s. 82 ss. ja Abraham Kollaniuksen suomennoksesta s. 155 ss.

[141] Ks. *Rapola,* Vanha kirjasuomi, s. 59 s.; *Hakulinen,* Suomen kielen rakenne ja kehitys II, s. 118 s. — Ks. myöskin *Rapola,* Abr. Kollaniuksen kielestä, 1925.

valmistumiseen saakka. Lakikomissionin ehdotus esitettiin säädyille 1723 vuoden valtiopäivillä, 1731 vuoden valtiopäivillä alkoi lakiehdotuksen varsinainen tarkastus ja vuonna 1734 säädyt antoivat lopullisen hyväksymisensä. Kuningas vahvisti lain kahta vuotta myöhemmin.

Nyt elettiin jo sellaisilla vuosisadoilla, että olisi luullut uuden lain heti ilmestyvän myöskin valtakunnan toisen puoliskon, Suomen, tarpeiksi sen omalla kielellä. Näin ei kuitenkaan tapahtunut. Tosin kuningas, kuten aikaisemmin on mainittu, 1738 vuoden valtiopäivillä ilmoitti antaneensa käskyn lakikirjan suomentamisesta, mutta muuta asiasta ei sitten kuulunutkaan.

Lääninsihteeri *Samuel Forseen* oli kuitenkin heti lain vahvistamisen jälkeen ryhtynyt suomentamaan sitä. Työ oli valmis vuonna 1738, mutta varoja sen painattamiseen ei saatu. Eräs kirjanpainaja olisi ollut suostuvainen kustantamaan painatuksen, jos kirjalle olisi saatu tuhat tilaajaa, mutta vaikeaa oli sellaisen joukon löytäminen sodan ja katojen köyhdyttämästä Suomesta. Forseen kuoli näkemättä teostaan painettuna.

Niinkuin yksityinen mies omasta aloitteestaan suoritti lain suomentamisen, kun asiaa ei hoidettu virallisesti, niin taas yksityinen mies huolehti teoksen julkaisemisestakin. Turun hovioikeuden aktuaari *Yrjö Salonius* osti painattamisoikeuden Forseenin perillisiltä, ja vuonna 1759 ensimmäinen painettu suomalainen lakikirja näki päivänvalon: »Ruotzin Waldacunnan LAKI Hywäxi luettu ja wastan otettu Herrain Päiwillä vuonna 1734. Prändttijn annettu Georg Saloniuxelda, Cuning. Howrätin Actuariuxelda omalla culutuxella, Wuonna 1759. Turusa, Prändätty Directeurildä ja Cuningalliselda Kirjan-Präntäjäldä Suuren-Ruhtinanmaasa Suomesa, Jacob Mercellildä.»[142]

Samuel Forseenin, joka oli tullut maisteriksi vuonna 1712 ja sen jälkeen toiminut sekä konsistorin notaarina että yliopiston varasihteerinä ja lääninsihteerinä Turussa, käännös on helposti luettavaa kieltä. Kielimiehet ovat kuitenkin, vertaillessaan Forseenin kieltä samanaikaisen

[142] Suomentajan, Samuel Forseenin, nimi jäi lakiteoksessa mainitsematta. Myöhemmin onkin tätä ensimmäistä suomalaista lakiteosta mainittu kansliakollegion kirjaajan *E. J. Paleenin* tekemäksi. Tämä on kuitenkin erehdys; Paleenilla on osuutta teoksen aikaansaamiseen vain sikäli, että hän lienee korjaillut Forseenin suomennosta Turun hovioikeuden asessorin *Thauvoniuksen* ja eräiden Porvoon tuomiokapitulin tekemien huomautusten mukaisesti; ks. *Lagus*, m.t. s. 48 ss.

uskonnollisen kirjallisuuden kieleen, katsoneet Forseenin lakikirjan kieleltä melkein kokonaan puuttuvan sitä sujuvuutta, jonka kirkkokieli jo silloin oli pystynyt saavuttamaan, ja lausuneet, että lakikirjan kieltä on pidettävä huononlaisena, joskaan ei niin huonona kuin useimpien senaikaisten asetusten suomenkieli oli.[143]

Tämä ensimmäinen suomalainen painos sai täyttää suomalaisen lakikirjan tarpeen puolen vuosisadan ajan. Vasta vuonna 1808 ilmestyi uusi painos *Matthias Caloniuksen* kielellisesti tarkastamana.[144] Tämä painos oli »Präntätty Stokkholmisa, Direktörildä ja Kuning. Suomalaiselda Kirja-Präntäjäldä Johann A. Carlbohmilda, omalla Kulutuxellansa». Nimilehdellä mainittiin, että kirja oli »Ensin pränttiin annettu Georg Saloniukselda, K. Turun How-Rätin Aktuariukselda; Waan nyt wastauudesta ylitzekatzottu ja moninaisesti parattu Matthias Caloniukselda, Lain-Opin Professorilda Turusa.»

E. N. Setälä on lausunut Caloniuksen työstä, että tämä oli muovaillut edeltäjänsä suomennosta hyvin varovin käsin. Ortografiaa Calonius paranteli kielen kehityksen mukaisesti, sanajärjestystä hän paikoittain muutti ja jossakin vaihtoi sanan toiseen. — Caloniuksen laitos ilmestyi uusina painoksina vuosina 1822 ja 1826, molemmat painettuna »Turusa, J. C. Frenckellin ja Pojan Kirjan-Präntisä». Ortografiaa on näissä painoksissa yhä edelleen kummassakin parannettu.[145] — Viimeinen painos tästä lakiteoksesta ilmestyi Helsingissä vuonna 1863.

Caloniuksen lakiteoksen julkaisemista seurannut puoli vuosisataa kului Suomen lain kokoamis- ja kodifioimispuuhissa. Lakien kokoamishanke, joka sai alkunsa silloin prokuraattorina toimineen Matthias Caloniuksen esityksestä, uskottiin vuonna 1814 komitealle, jonka puheenjohtajana oli Turun hovioikeuden presidentti Tandefelt. Komitean tehtävänä oli muodostella Suomen lakien mukainen laitos laamanni Gabriel Poppiuksen Ruotsissa vuonna 1807 julkaisemasta erinomaisen tarkasta ja käyttökelpoisesta, vuoden 1734 lain järjestelmän perustalle laaditusta lakikokoelmasta. Komitean työstä ei kuitenkaan ollut tuloksia; komitea kuuluu, kuten *Danielson-Kalmari* on lausunut,[146] »niihin moniin maassamme, joi-

[143] *Hakulinen,* m.t. s. 121; *Rapola,* Kansallinen Elämäkerrasto II, 1929, s. 114.
[144] Ks. *Wrede,* Matthias Calonius, 1917, s. 297.
[145] Ks. *Alkio,* Suomalainen lakikirja, LM 1946, s. 374.
[146] *Danielson-Kalmari,* Aleksanteri I:n aika V, 1927, s. 252.

den työstä ei koskaan ole tullut mitään valmista». Komitean jäseninä toimivat mm. senaatin esittelijäsihteeri Axel Gustaf Mellin, talous- ja kauppaoikeuden professori Daniel Myreén ja prokuraattori K. J. Walleen. Sen työteliäin jäsen lienee ollut laamanni B. D. Krook.[147]

Lakien kodifioimispuuha, jota varten vuonna 1835 määrättiin perustettavaksi ns. Suomalainen lakikomissioni, oli vähällä muodostua vakavaksi tuhoksi lainsäädännöllemme. Venäläisen mallin mukaan aloitettiin kodifioimistyö prokuraattori K. J. Walleenin johdolla, ja hänen asiaan kiinnostuneena apulaisenaan toimi mm. roomalaisen ja Venäjän lakitieteen professori Kaarle Evert Ekelund. Komissionin sihteeriksi valitun *Juhana Philip Palménin* aloittaman voimakkaan vastarinnan johdosta komissionin työ kuitenkin aluksi jäi puolivalmiiksi ja lopulta raukesi kokonaan. Komissionin laatima lakikokoelma tosin julkaistiin ruotsinkielisenä vuonna 1857, mutta se jäi tarkastamatta ja voimaan saattamatta.[147a]

Ajanmukaisen lakikirjan tarve oli näinä vuosikymmeninä ilmeisesti sangen tuntuva. Muutamia vuosia lakikomissionin kokoelman painattamisen jälkeen kenraalikuvernööri Berg ryhtyi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kanssa neuvotteluihin tämän kokoelman suomentamisesta. Seura vastusti erinäisillä syillä koko kokoelman suomentamista ja ehdotti, että sensijaan toimitettaisiin suppeampi ja halvempi lakikirja, joka soveltuisi suuren yleisön käytettäväksi ja halvan hintansa vuoksi pääsisi helposti leviämään. Tämän ehdotuksen hyväksyen — Lönnrot lienee vaikuttanut ratkaisevasti asiaan — keisari määräsi 5000 ruplaa käytettäväksi suomenkielisen lakiteoksen toimittamista varten.[148]

Professori J. Ph. Palmén otti laatiaksen ruotsinkielellä uudemman lainsäädännön aiheuttamat muutokset ja huomautukset 1734-vuoden lain perustekstiin, ja Sääksmäen kirkkoherra, tohtori *G. Cannelin* sai tehtäväkseen laatia perustekstistä uuden suomennoksen. Professori Palménin osuus jäi, hänen tultuaan sillä välin prokuraattoriksi, muiden töiden

---

147 Ks. *Palmén,* Lakikodifioimishankkeista Suomessa, Oma Maa III, s. 823.

147a Ks. *J. Ph. Palmén,* Det nya Lagwerkets historie, Juridiskt Album, Första serien III, 1862, s. 94 ss. ja *E. G. Palmén,* Till hundraårsminnet af Johan Philip Palmén, II, 1917, s. 115 ss.

148 Ks. *Palmén,* Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran viisikymmenvuotinen toimi, s. 71 s.; *Hakulinen,* m.t. s. 135.

vuoksi suorittamatta, mutta tohtori *Cannelin* suoritti suomennostyönsä, ja sen tarkastivat ensin Lönnrot ja siten SKS:n valisema tutkijakunta, johon kuuluivat yliopiston dosentti August Ahlqvist, prof. A. Liljenstrand, asessori A. E. Ståhlman ja pormestari J. Mölsä, minkä jälkeen perusteksti uusi suomennos painettiin vuonna 1865 SKS:n toimitusten 35. osana. Toinen painos tätä laitosta ilmestyi vuonna 1867.

Tällä välin Turun hovioikeuden notaarit Karl Kristian *Sjöros* ja Karl Wilhelm *Sulin* olivat ryhtyneet toimittamaan täydellistä lakiteosta ruotsinkielellä, ja se ilmestyikin vuonna 1872. Tekijät ilmoittivat teoksensa esipuheessa julkaisevansa sen myöskin suomen kielellä.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tekikin Sjörosin ja Sulinin kanssa sopimuksen teoksen suomentamisesta ja suomennostyö uskottiin jälleen tri Cannelinille. Tarkastamisen ja painatuksen valvonnan suoritti prof. *Jaakko Forsman,* ja niin sitten vuonna 1877 ilmestyi ensimmäinen täydellinen suomenkielinen lakiteos SKS:n toimitusten 54. osana. Painoksen suuruus oli 1000 kappaletta, ja se myytiin muutamassa vuodessa loppuun.[149]

Tämä teos pysyi suomalaisen lakikirjan pohjana aina itsenäisyyden aikaan saakka. Vuonna 1885 ilmestyi toinen painos *A. V. Ervastin* toimittamana, kieliasultaan kutakuinkin samanlaisena kuin ensimmäinen painos, ja vuonna 1899 kolmas, jonka perusteksti on lehtori Oskar *Favenin,* prof. Arvid *Genetzin* ja kielenkääntäjä J. G. *Sonckin* vuonna 1896 erikseen julkaiseman 1734 vuoden lain tekstin uuden suomennoksen mukainen. — Viimeinen, neljäs painos ilmestyi vuonna 1909 Evert Woldemar *Waldénin* toimittamana sekä J. G. *Sonckin* ja prof. Allan *Serlachiuksen* tarkastamana. Tämä neljäs painos oli asialliselta järjestelyltään samana vuonna ruotsinkielellä ilmestyneen hovioikeudenneuvos Richard Idestamin lakiteoksen mukainen.

C. Muita virallisluontoisia julkaisuja.

Vuonna 1861 painettiin suomen kielellä »Keisarillisen senaatin pöytäkirja 4:ltä p:ltä Toukokuuta 1861, niistä 52 kysymyksestä, jotka tulevat esiteltäviksi valiomiehille maamme neljästä säädystä». Tammikuun

[149] Ks. *Palmén,* m.t. s. 103.

valiokunnan pöytäkirjat painettiin niinikään suomeksi vuonna 1862 nimellä »Pöytäkirjat pidetyt siinä Suomen neljän säädyn valiokunnassa, joka yhtyi Helsingissä Tammikuun 20—Maaliskuun 6 päivänä 1862». Edellä on jo mainittu, että Tammikuun valiokunnan asettaman kielikomitean mietintö vastalauseineen painettiin myöskin suomen kielellä (1862).

Kun valtiopäivätyö jälleen pääsi alkamaan, painettiin vv. 1863—64 valtiopäivien talonpoikaissäädyn pöytäkirjat suomenkielisinä vv. 1864—65. Näiden valtiopäivien asiakirjat, esitykset ja valiokuntien mietinnöt painettiin niinikään suomeksi, mutta painos ei kuitenkaan ollut täydellinen. 1880-luvulla tämä painos — arkistotilan puutteen takia — hävitettiin, niin että alkupainosta lienee jälellä vain kolme kappaletta.[150] Wilhelm Lavoniuksen arvostelun mukaan valiokuntien mietinnöt ja talonpoikaissäädyn pöytäkirjat ovat kielellisesti hyväksyttäviä, mutta samaa ei hänen mielestään voida sanoa suomennetuista hallituksen esityksistä.[151]

Vuonna 1856 julkaistiin senaatin määräyksen mukaisesti suomennettuina »Ehdotuksia ja mietteitä kansakoulumenosta Suomessa, alamaisuudessa annetuita maakunnan tuomiokapituleilta», ja vuodesta 1859 alkaen ilmestyi osa komiteain mietinnöistä ja ehdotuksista suomen kielellä.[152] Lainvalmistelukunnan, joka perustettiin vuonna 1884, ehdotuksia on ilmestynyt suomenkielisinä vuodesta 1891.[153]

Ensimmäinen prokuraattorin suomen kielellä painettu virkakertomus on Eugen *von Knorringin* »Keisarillisessa Suomen Senaatissa olewan Prokuratorin Kertomus maassa tekemän wirkamatkansa johdosta kesällä wuonna 1865», joka painettiin seuraavana vuonna. — Valtiokalenteri, jonka suomenkielistä painosta puuhattiin jo 1860-luvun alussa, ilmestyi suomenkielisenä vuodesta 1869 alkaen. Sen suomensi August Ahlqvist vuosina 1869 ja 1870. — Ensimmäiset suomenkieliset viralliset tilastojulkaisut ovat vuodelta 1868,[154] ja vuonna 1872 *K. E. F. Ignatius* julkaisi suomen kielellä ensimmäisen tilastollisen vuosikirjan »Tilastollinen käsi-

---

[150] Ks. *Palmén,* 1863—64 vuosien valtiopäivät, Oma Maa II, s. 647 s.

[151] Ks. JFT 1866, s. 212. — Ks. myöskin *Palmén,* Suomen kielen asema, s. 456 s.

[152] Ks. Luettelo komiteain mietinnöistä ja ehdotuksista 1859—1945, 1946.

[153] Ks. Luettelo lainvalmistelukunnan mietinnöistä ja ehdotuksista 1891—1945, 1946.

[154] Yhteenveto kuvernöörien viisivuotiskertomuksista vuosilta 1861—1865.
Ks. Luettelo Suomen virallisesta tilastosta 31. XII. 1945, 1946.
Vuonna 1867 oli jo ilmestynyt kirjanen »Lyhyitä tilastollisia tietoja, koskevat ulkomaita ja Suomea, erittäin Länsi-Suomea».

kirja Suomenmaalle». Virallinen Suomenmaan tilastollinen Vuosikirja alkoi ilmestyä vuonna 1879.

D. Lainopilliset käsikirjat.

Jo joitakin vuosikymmeniä ennen kuin kansanvalistus Suomessa oli kehittynyt sellaiseksi, että ilmaantui aihetta julkaista kansantajuisia lakialan kirjasia, oli esiintynyt lainopillisten käsikirjojen tarve. 1800-luvulla tällaisia käsikirjoja ei laadittu alunperin suomen kielellä, mutta useita ruotsinkielisiä suomennettiin.

Senaatin virkamiehen, sittemmin senaattorin *Robert Trappin* laatimasta lainopillisesta käsikirjasta toimitettiin kaksi suomennosta. Näistä julkaisi vanhemman maanmittari, kirjailija ja sanomalehtimies *Pietari Hannikainen* vuonna 1847 Viipurissa nimellä »Asianajaja, eli Lain-opillinen Käsikirja Suomen kansalle», ja toisen kahta vuotta myöhemmin Vaasassa jo aikaisemmin mainittu *G. Cannelin* nimellä »Käsi-kirja Lain-opissa, Talonpojille». Cannelin huomauttaa suomennoksensa esipuheessa Suomen kansan olleen »näihin asti lain-opillisen (jos monen muunki) tieteen ja johdatuksen puutteessa», ja selittää uuden suomennoksen olleen tarpeellinen, koska Viipurissa painetussa suomennoksessa kieli on »monessa monituisessa paikassa, lyhyytensä vuoksi, hankiaa ja hankalaa» ja koska siinä on »tuontuostaki sanoja ja puheen parsia, jotka Länsi-suomen asujille ja Pohjalaisille owat outoja ja tuntemattomia».[155]

Trappin alkuperäinen teos »Den unge juristen eller juridisk handbok för medborgare af alla klasser i Finland», joka alunperin ilmestyi vuonna 1833 ja sen jälkeen useina painoksina, oli ollut myöskin lainopin ylioppilaiden paljon käyttämä oppikirja. Samaa tarkoitusta varten julkaisi *Johan Philip Palmén* vuonna 1859 ruotsinkielellä käsikirjansa. Tämän teoksen suomensi itse *Elias Lönnrot*, ja teos ilmestyi suomenkielisenä vuonna 1863 nimellä »La'in-opillinen Käsikirja. Yhteiseksi siwistykseksi».

---

[155] Kirjallisessa Kuukauslehdessä vuonna 1871 (N:o 1) arvostelija J. F. antoi Trappin kirjan viipurilaiselle suomennokselle kielen kannalta »warsin suuret kiitokset», mutta totesi, että molemmat suomennokset jo silloin olivat sisällöltään vanhentuneita. »Uusi lain-opillinen käsikirja, laadittu kielemme ja lakisääteen nykyiseltä kannalta on siis tätä nykyä warsin kipeä tarwe», toteaa arvostelija. — Viipurilaisesta painoksesta kirjanpainaja Cederwaller levitti erityistä tilausilmoitusta; ks. *Pipping*, Luettelo, n:o 3296.

Suomennokseen kirjoittamassaan esipuheessa tekijä toivoo, että »ne, jotka eiwät warsinaisesti harjoittele la'in-oppisia tieteitä, woiwat tästä kirjasta saada jonkun yleisen tiedon kotimaamme kansallisesta tilasta, joka tieto jo täytyyki yhteiseen siwistykseen kuuluwaksi lukea», ja lausuu ilolla muistelevansa »sitäki suurta edistystä, jonka kotimaamme kallis suomenkieli tällä käännöksellä on woittanut ei ainoastaan tieteellisessä suhteessa yleisesti, mutta myös erittäin la'in-opillisella alalla». »Ei tarwinne muistuttaa», jatkuu esipuhe, »kuinka mainittu kieli sen kautta on ottanut hywän askelen eteenpäin päästäksensä luonnollisten oikeuttensa suupuheelliseen ja kirjalliseen nautintoon niin oikeustuwissa, kuin yli-opistonki lukusaleissa; ja tästä edusta on ei ainoastaan kirjantekijä, waan myös koko isänmaa kirjan korkeasti kunnioitettawalle suomentajalle ikuisessa kiitollisuuden welassa.»

Lönnrotkin on kirjoittanut lyhyen esipuheen, jossa hän lausuu: »Tästä kiitoksesta en taidakkaan paljon itselleni omistaa, jos toisella puolen en tiedä moitettakaan ansainneeni. Enemmän puolen kirjaa suomensin luentojani warten la'in-oppilaille yli-opistossa, ja se silloin oli wirkawelwollisuuteni. Lopun käänsin sitte erittäin, koska samoin kuin kirjantekijä itseki olen täysiksi wakuutettu sen sekä hyödyllisyydestä että tarpeellisuudestaki kaikille, jotka harrastawat yhteistä siwistystä.»

Kirjaan liittyy 8-sivuinen ruotsalais-suomalainen lakisanasto. Tätä laatiessaan ja yleensä kirjaa suomentaessaan Lönnrot uudisti perusteellisesti siihen asti käytännössä olleen lakialan kielenkäytön. Wilhelm Lavonius, jota täytynee pitää asiantuntijana alalla, katsoi Lönnrotin suorittaneen kääntämisen niin itsenäisesti ja taitavasti, että kirja suomenkielisenä oli tunnustettava alkuperäisen veroiseksi.[156] Lönnrotin saavutus olikin silloisissa oloissa ilmeinen, se merkitsi, kuten *Lauri Hakulinen* sanoo,[157] suurta harppausta lakikielemme nostamiseksi edes siedettävälle tasolle, vaikkakin hänen ehdottamistaan sanoista moni myöhemmin on saanut väistyä uudempien tulokkaiden tieltä.

Suomettaren arvostelija oli sitä mieltä, että kirjan alkuosa eli »lain opin järkeis tieteellinen alustelma» olisi saanut jäädä pois suomalaisesta painoksesta, koska kirjan suomalaiset lukijat eivät kuitenkaan ymmärtäisi

[156] *Lavonius*, Litteratur. 1. Juridisk litteratur på finska språket, JFT 1866, s. 213.
[157] Suomen kielen rakenne ja kehitys II, s. 135.

sitä »ilman opettajan eli wiisaamman johdotta». Tähän liittyy pieni tarina Lönnrotista, jonka Forsström kertoo »Kirjoituksia laki-asioista» teoksensa 3. vihon esipuheessa. Joku Lönnrotin ystävä oli epäillyt, ettei Lönnrot kykenisi kääntämään teoksen alkuosaa, ja itse Palméniakin oli arveluttanut, voidaanko puheena oleva osa saada suomalaisille ymmärrettävään muotoon. Lönnrot kuitenkin »toiwoi saawansa aikaan semmoisen suomennoksen, että umpisuomalaiset talonpojat ymmärtäisiwät se paremmin kuin umpi-ruotsalaiset talonpojat pää-kirjan». »Hra L. nähtäwästi ei ole toiwossaan pettynyt», arvelee Forsström.

Kirjoittaessaan Kirjallisessa Kuukauslehdessä vuonna 1870 Kansankirjastoista ja Kansantajuisesta kirjallisuudesta [158] Y(rjö) K(oskinen) mainitsee olevan puutetta asianmukaisista lainopillisista käsikirjoista, koska »vanha Asianajaja kumppalineen ovat vanhentuneet» ja Palménin Lainopillinen Käsikirja on »tieteellistä laatua», sekä mainitsee, että »joku kokoelma niistä uusista asetuksista, jotka enimmin koskevat maaseutujen elämään, olisi myöskin varsin tarpeellinen». Vuosisadan viimeisellä neljänneksellä täyttivät kaivatun lainopillisen käsikirjan tarpeen *Johan Kristian Svanljungin* ja *Johan Edvard Herman Berghin* teokset.

Svanljungin »Uusi Käsikirja Lainopissa kaikille kansaluokille Suomessa» ilmestyi *G. Cannelinin* suomentamana vuonna 1874 turkulaisen G. W. Wilénin kustantamana, ja uutena painoksena vuonna 1882. Kahta vuotta myöhemmin teokseen, jonka laajuus edellisiin verrattuna oli huomattava,[159] ilmestyi vielä lisävihko. *Svanljungin* kirjat pääsivät maineeseen helppotajuisina ja luotettavina.[160]

Oikeusneuvosmies *Berghin* »Neuwonantaja lakiasioissa joka miehelle», jonka ruotsinkielinen alkuteos oli alkanut ilmestyä jo vuonna 1873, ilmestyi Oskar Favenin suomentamana vuonna 1884 G. W. Edlundin kustannuksella. Toinen painos ilmestyi lakit. kand. *G. E. Leinon* suomentamana vuonna 1891 nimellä »Neuwoja lakiasioissa joka miehelle» ja kol-

[158] N:o 12, s. 304 ss.

[159] Trappin Käsi-kirja oli 222 s., Palmén-Lönnrot 259 s., Svanljung v. 1874 510 s. ja v. 1882 562 s.

[160] Ks. Kansanvälistusseuran julkaisema Arvosteleva luettelo suomenkielisestä kirjallisuudesta apuneuvoksi kansankirjastojen hoidossa, 2 vihko, 1904: Helppotajuinen, täsmällinen ja luotettava esitys kaikista niistä kohdista maamme lakeja ja yhteiskuntajärjestystä, joita käytännöllisessä elämässä toimivan henkilön oli tarpeen tietää.

mas vuonna 1899.[161] Tähän painokseen päästäessä on suomenkielisen lakikäsikirjan sivuluku kohonnut jo 740:een.

Bergh toimitti »Neuwonantajan» täydennykseksi »Lainopillisen hakemiston», joka *A. I. Sarlinin* suomentamana ilmestyi vihkoina vv. 1898—1900. Tästä sanotaan edellä mainitussa vuoden 1904 Arvostelevassa luettelossa, että teos ei ole mikään varsinainen kansankirja ja että se edellyttää lukijassa jonkinlaista tottumusta kirjallisuuden käyttämiseen. Tekijä itse ilmoittaa teoksen esipuheessa tarkoittaneensa sen suurelle yleisölle, mutta toivoo kirjan tuottavan käytännön lakimiehillekin hyötyä muistikirjana.

Vuosisadan loppuvuosikymmeneltä on tässä vielä mainittava lääninkonttoristi *Knut Uuno Nybergin* (sittemmin Nuotio) alunperin suomen kielellä toimittama »Neuvonantaja perintö-asioissa ja perintöjakokaavoja ynnä kiinteästä ja irtaimesta omaisuudesta, puolisoiden omaisuus- ja velkasuhteista, velan maksosta kuoleman tapauksessa, perinnönluovutuksesta, omaisuuden päältäpäin ottamisesta vainajan jälkeen, vuosihaastosta, testamenttioikeudesta ja avioehdoista, ym. ym.». Ensimmäinen painos painettiin Tampereella vuonna 1896, toisen, vuonna 1898 painetun korjatun painoksen kustansi Werner Söderström. — Lakialan kannalta vähäinen merkitys lienee ollut Weilin & Göösin vuonna 1900 painattamalla »Suomen lainopillinen käsikirja ja toiminimikalenteri» nimisellä teoksella.

Kunnallishallinnon viime vuosisadalla tapahtuneet uudistukset antoivat aiheen tämän alan käsi- ja ohjekirjojen julkaisemiseen.[162] Kunnallishallintoon liittyvät myöskin kansakoululaitosta ja vaivaishoitoa koskevat ohjekirjat. Näiden alojen ulkopuolelta ilmestyi hallinnollisia ohjekirjoja vain *Karl Wilhelm Silfveniuksen* vuonna 1887 julkaisema »Ohjeita ja neuwoja kihlakunnan lautamiehille heidän wirkatoimissansa», *Karl Eino*

[161] Edlundin julkaisemat suomennokset olivat 1880—90 lukujen vaihteessa saaneet sanomalehdistössä osakseen moitteita huonon kieliasunsa vuoksi (ks. *Koskimies,* Otavan historia, s. 18 ss.). Edlund lienee ottanut moitteista opikseen, koska *Leino* vuoden 1899 painoksen alkulauseessa ilmoittaa, »noudattaen kustantajan lausumaa toiwomusta että teoksen suomennos tulisi kaikin puolin ajan waatimuksia wastaawaksi», yrittäneensä perinpohjin oikoa ja parannella entistä suomennosta.

[162] Ks. *Kaukovalta,* Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia, 1940, s. 137 s.

Ottelinin vuonna 1897 Kuopiossa painettu »Ulosottolain ja siihen kuuluvain asetusten pääasiallisimmat määräykset mikäli koskevat nimismiesten virkatehtäviä», joka jo aikaisemmin oli ilmestynyt ruotsinkielisenä, sekä *Juho Nikon* Suomen vankeinhoitomiesten yhdistyksen kustannuksella vuonna 1899 Turussa painettu »Vankeinhoidon-opas vankilain palvelusväelle».

Kansakoulualalta *Gustaf Fred. Lönnbeck* julkaisi vuonna 1889 Edlundin kustannuksella laajahkon »Kansakoulun Käsikirja Kansakoulun alalla työskentelewäin sekä muiden kansalaisten käytettäwäksi» nimisen teoksen. Tähän ilmestyi vuonna 1896 Lisäys I, joka käsitti kansakoululaitosta koskevat säännökset vuosilta 1889—1895. Kokonaan uudistettu painos kirjasta ilmestyi vuonna 1900. — Vuonna 1892 *Lönnbeck* julkaisi »Suomen alkeisoppilaitosten käsikirjan» nimellä valtion apurahan turvin toimittamansa kokoelman alkeisoppilaitoksia koskevia säädöksiä.

Varsinaisista kunnallisoppaista on vanhin *Axel Bergbomin* vuonna 1889 julkaisema »Kunnalliskalenteri maalaiskunnille», joka sisälsi tärkeimmät otteet maalaiskuntien kunnallishallintoa koskevasta lainsäädännöstä sekä kuukausittaiset muistilistat kuntien toimihenkilöille. Vanhan kunnallisasetuksen mukainen oli myöskin edellä mainitun *Johan Kristian Svanljungin* vuonna 1891 Edlundin kustannuksella julkaisema »Opas Suomen kunnallistiedossa». Kun vuonna 1898 oli vahvistettu uusi kunnallisasetus, suomensi *Tyko Hagman* vanhentuneitten kunnallisoppaitten sijaan *Johannes Klockarsin* »Kunnallismiehen käsikirjan», joka painettiin seuraavana vuonna. Uuden vuosisadan alkaessa kunnallislakien selittäminen siirtyi *K. J. Ståhlbergin* tehtäväksi, mihin seikkaan palataan myöhemmin.

Ainoana köyhäinhoitoalan kirjana oli useita vuosia *F. K. E. Lindholmin* vuonna 1893 Viipurissa julkaisema »Mietteitä vaivaishoidosta». Vuonna 1899 ilmestyi suomennoksena vaivaishoidon tarkastajan *Gust. Ad. Helsingiuksen* »Vaivaishoidon käsikirja». Tätä ennen oli Helsingius jo vuonna 1887 »Keski-Suomen maalaisseuran» vaivaishoidon järjestämistä varten asettaman komitean pyynnöstä julkaissut »Lyhyt opastus järjestys- ja ohjesääntöjä tehtäessä yleiselle vaivaishoidolle kunnissa, joissa on vaivaistaloja» nimisen kirjasen. »Käsikirjasta» ilmestyi uusi painos vuonna

1917, minkä jälkeen köyhäinhoitolain selittäminen siirtyi varsinaisten lakimiesten tehtäväksi.

*

Käsikirjat sisälsivät yleensä lakialan kirjoituksissa käytettäviä kaavoja ja malleja. Viime vuosisadan puolivälistä alkaen ilmestyi kuitenkin myöskin erillisiä kaavakirjoja. Vanhimpana tällaisena voitaneen pitää monitoimisen lääkärin, tri *Smuel Roosin* vuonna 1855 julkaisemaa kirjasta, jonka nimenä oli »Muutamia neuwoja ja johdatuksia lähetys kirjain tekemiseen, suomen kieltä rakastawaisten ja harjoittawaisten ensi-tarpeeksi». Kirja lienee ollut valmis jo vuonna 1847,[163] mutta painatus viivästyi, ja sittemmin vuonna 1850 annettu suomenkielisten kirjojen painatuskielto esti sen pääsyn julkisuuteen. Painatuslupa saatiin vasta vuonna 1854.[164] Samanaikaisesti annettiin painatuslupa myöskin *T. Sereniuksen* teokselle »Kaawa-kirja eli osoitus kuinka laillisia kirjoja kirjoitetaan Esiwallalle ja erityisille», joka ilmestyi sitten Kuopiossa J. Karstenin kustantamana vuonna 1856. Hämeenlinnassa painettiin vuonna 1859 »Tawallisimpain kirjoitusten Kaawoja, Sunnuntai- ja kansan koulujen tarpeeksi».[165] Tätä, jonka kieliasu on melkoisen avuton, ilmestyi korvaamaan vuonna 1865 Jyväskylässä painettu *Jaakko Länkelän* »Asioimiskirjain tekemisen johdatus. Kansa-, pyhä- ja maanwiljelyskouluin ynnä yksityisten tarpeeksi»,[166] jonka toinen painos ilmestyi jo vuonna 1867. Ensimmäisessä painoksessa tekijän nimeä ei ole mainittu. Kirjan kustansivat Weilin ja Göös, joiden varsinainen kustannustoiminta alkoi vasta viittä vuotta myöhemmin. Samaa tarkoitusta varten ilmestyi vuonna 1874 edellä mainitun *Ferdinand Ahlmanin* »Pieni toimikirja, sisältäwä neuwoja kirjanpitoon ja kaikellaisten asiakirjain tekemiseen, sekä ilmoituksia tawallisimmista asioimis- ja kunnallis-oloista Rahwaan ja kansakoulujen tarpeeksi». Toinen painos tästä ilmestyi vuonna 1877.

Ensimmäisenä varsinaisena lakialan kaavakirjana ilmestyi vuonna 1865 Oulussa *R. Mellinin* laatima »Kaawa-Kirja, jossa näytetään kuinka Anomus- ja Hakemus-kirjat, Kontrahdit, Waltakirjat, Welkakirjat, Pesä-

---

[163] Ks. *Suometar* wuonna 1847, n:o 12.

[164] Ks. *Nurmio,* m.t. s. 309, 316. — Uusi painos *Roosin* kirjasta ilmestyi vuonna 1877.

[165] Ks. *Palmén-Lönnrot,* s. 249; *Vasenius* ei tuntene tätä.

[166] Ks. *Kaukovalta,* m.t. s. 137.

kirjoitukset, Perintö-jako-kirjat ym. owat laillisesti ja taitawasti tehtäwät». Kirjan tarpeellisuutta osoittaa se, että ensimmäinen tuhannen kappaleen painos myytiin loppuun yhdeksässä kuukaudessa. Seuraavana vuonna ilmestyi toinen, 1500 kappaleen painos, joka sekin myytiin loppuun, ja vuonna 1870 kolmas painos. Arvostelu oli kiittävä. Wilhelm Lavonius sanoo JFT:ssä,[167] että suomennos on tehty huolellisesti ja että ruotsinkielisten alkuperäisasiakirjojen sisällys esitetään uskollisesti, ja Kirjallisen Kuukauslehden arvostelija,[168] todettuaan, että uuteen painokseen tehdyt muutokset ovat lisänneet kirjan arvoa, lausuu toivomuksen, »että tämä pieni hyödyllinen kirja saisi lavean menekin ympäri koko Suomen maan, kehoittaen sekin Suomen kansalaisia omin neuvoin ja maan omalla kielellä valvomaan asioitaan sekä lakituvissa että muussakin yhteiselämässä». Arvostelija toteaa: »Että nämä kaavakirjat sen ohessa tulevat melkoisessa määrässä laventamaan suomenkielen käytäntöä lakituvissamme ja samassa päästämään yhteistä kansaa ruotsinkielisten nurkka-sihtierien kahleista, on erittäin seikka, josta jokaisen isänmaamme ystävän sopii iloita». — Kirjasta ilmestyi uusia painoksia vielä vuonna 1875 Jyväskylässä Weilinin ja Göösin kustannuksella ja vuonna 1878 Oulussa, jolloin kirjan nimenä on »Uusi kaavakirja», Joh Bergdahlin kustannuksella sekä vuonna 1881 niinikään Oulussa Chr. Ev. Barckin kustantamana.

Vuonna 1868 ilmestyi Porissa O. Palanderin kustannuksella tämän kirjoittajalle tuntemattoman tekijän laatima »Käytännöllinen kaawakirja, sisältäwä täydellisiä ohjeita kaikenlaisia kunnallis- ja oikeudellis-kirjoja walmistamaan». Tämä kirja, josta ilmestyi toinen painos vuonna 1870, oli huomattavasti laajempi kuin *Mellinin* teos[169] ja sisälsi kaavojen ohessa ohjeita lakiasioissa. Kirjallisessa Kuukauslehdessä teos sai huonon arvostelun:[170] »Mutta valitettavasti emme saata tästä kirjasta mitään hyvää sanoa, sillä se on kielen että myöskin muun sisällön puolesta niin virheellinen ja kelvoton, että tuskin olemme mointa nähneet. Melkein joka kolmannella rivillä nähdään joku törkeä kielivirhe, puhumattakaan pienemmistä, joita oikein vilisee. Esitystapa on jokapaikassa varsin epäselvä

[167] 1866, s. 214.
[168] Kirjallinen Kuukauslehti 1871, n:o 1, s. 13.
[169] Mellin v. 1875 87 sivua, Käytännöllinen kaavakirja 202 sivua.
[170] 1871, N:o 1, s. 11 ss.

ja useissa paikoin niin sekava, että on melkein mahdotonta saada selkoa, mitä kirjailija on tahtonut lukijoillensa esittää. Paikoittain ovat lainopilliset tiedon-annot aivan väärät ja kovin erehdyttävät. Uusista viime vuosina ilmestyneistä asetuksista on kirjailijalla varsin himmeät tiedot. Lain-opillinen terminologia on nähtävästi lähtenyt kirjan-tekijän omasta päästä, ja on siis aivan päin männikköä. Kaiken tämän todistamiseksi voisimme ottaa esimerkkiä miltä kirjan sivulta tahansa. — Meidän ajatuksemme on, että tämmöiset kirjat kuin tuo »Käytännöllinen Kaavakirja» tuottaa verrattoman suuremman vahingon kuin hyödyn.»

Vuonna 1897 ilmestyi Porissa vielä »Käytännöllinen kaavakirja, sisältävä ohjeita miten kaikenlaiset asia- ja välikirjat ovat laadittavat sekä tietoja karttapaperista, metrijärjestelmästä, postista ja sähkösanomista, ym.». Tämä oli merkitty 5. painokseksi, ja on siis ilmeisesti vuoden 1868 »Käytännöllisen kaavakirjan» myöhäisempi laitos. Toimittaja oli *Heikki Sariola,* vaikka nimeä ei ole mainittu kirjassa.

Torsti Strandbergin toimittama ja *Torsti Rannan* suomentama »Käytännöllinen neuvonantaja», jonka ensimmäinen painos ilmestyi Werner Söderströmin kustantamana Porvoossa vuonna 1887 ja toinen, korjattu painos niinikään Porvoossa vuonna 1896, sisälsi, paitsi neuvoja kirjanpidosta ja kauppaliikkeistä sekä tietoja postista, lennättimestä, metrijärjestelmästä ym., myöskin erinäisiä lakiasioita.

Vuosisadan viimeisenä vuotena ilmestyi *Aatto Mäkisen* alunperin suomen kielellä laadittu »Uusi neuvo- ja kaavakirja kansalaisille sisältävä lyhyitä selontekoja laista ja käytännöllisiä kaavoja sekä myös opastuksen yksinkertaiseen kirjanpitoon» Tampereella painettuna.

E. Suomalaista lakikieltä koskeva kirjallisuus.

Aikaisemmin on jo useaan kertaan mainittu *Kaarle Ferdinand Forsströmin* nimi. Forsström syntyi nimismiehen poikana Mäntyharjulla 1817, tuli ylioppilaaksi 1836 ja suoritti tuomarintutkinnon 1840. Vuonna 1859 hänet nimitettiin Ala-Karjalan ja vuonna 1864 Mäntyharjun tuomiokunnan tuomariksi. Vuonna 1865 Suomalaisen Kirjallisuuden Seura lähetti Forsströmille kiitoskirjeen hänen harrastuksestaan suomalaisen lakikielen kehittämisessä ja vuonna 1879 hän sai tuomiokuntansa asukkailta muistolahjan. Forsström kuoli vuonna 1903 ja haudattiin Ristiinan seurakunnan

hautausmaahan. Hänen perillisensä lahjoittivat vuonna 1911 Suomalaiselle Lakimiesyhdistykselle rahaston suomenkielisen lainopillisen kirjallisuuden edistämiseksi. Tästä muodostettiin »Laamanni Ferdinand Forsströmin rahasto», josta palkinto jaettiin ensi kerran vuonna 1913.[171]

Forsström ryhtyi ensimmäisenä tuomarina Suomessa vuonna 1856 kirjoittamaan kihlakunnanoikeuden pöytäkirjoja suomen kielellä. Tämän vuoksi ja siitä syystä, että Forsström, kuten niinikään jo aikaisemmin on mainittu, ensimmäisenä pyrki esittämään lakitiedettä suomen kielellä, hänen nimensä on mainittava kunniapaikalla suomenkielisen lakialan kirjallisuuden historiassa. Forsströmin vaikutus suomalaiseen lakialan kielenkäyttöön lienee jäänyt suhteellisen vähäiseksi,[172] mutta itsensä Lönnrotinkin ehdotelmista tällä alalla on suhteellisen vähän jäänyt elämään,[173] ja joka tapauksessa Forsströmille on tunnustettava uranuurtajan katoamaton kunnia.

Forsströmin ensimmäinen julkaisu oli SKS:n kirjapainossa vuonna 1857 painettu »Wiina ja Murha eli Ensimäiset kihlakunnan oikeuden protokollat suomeksi. Tosi tapaus Suomessa». Tämä kirjanen, joka nykyään on melkoinen harvinaisuus, sisälsi erään Forsströmin syksyllä vuonna 1856 käsittelemän laajahkon rikosjutun suomenkieliset pöytäkirjat.

Kirjoiteltuaan vuodesta 1857 alkaen lakialan kysymyksistä sanoma- ja aikakauslehtiin, mm. Litteraturbladetiin, Suomettareen ja Mehiläiseen, Forsström painatti vuonna 1862 Helsingissä Theodor Sederholmin kustannuksella ensimmäisen vihon »Kirjoitelmia laki-asioista». Vihkonen sisältää mm. lautakuntaa, todistuskeinoja, naisten oikeustilaa ja vanhentumista koskevia tutkielmia. Samalla nimellä ilmestyi samana vuonna toinenkin vihko, joka sisälsi »Protokollan Näyteitä», ja vuonna 1863 Kuopiossa painettuna kolmas, joka sisältää useita lainopillisia ja joitakin oikeushistoriallisia tutkielmia, mm. »Laki-suomennoksista» ja »Wirallisesta kirjoitus-laadusta». Viimeksi mainitussa kirjoituksessa Forsström Louis de Geerin Ruotsissa vuonna 1853 ilmestyneen, mestarillisen ja vielä tänäkin päivänä täysin käyttökelpoisen »Om den juridiska stilen»

---

[171] Rahaston säännöt LM 1940, s. 402 s.

[172] *Hakulinen* ei, käsitellessään edellä mainitussa teoksessaan sanaston tietoista kehittelyä (s. 109 ss.), mainitse lainkaan Forsströmin nimeä.

[173] Vrt. sanasto *Palmén-Lönnrot*, m.t. s. 251—259 ja *Hakulinen*, m.t. s. 135.

nimisen kirjasen innoittamana selostaa ajatuksiaan suomenkielisen lakialan kirjoitustavan asiallisesta sisällyksestä ja ulkonaisesta muodosta. Forsström esittää tässä sellaisen terveen ajatuksen, että *suomenkielisten virkakirjoitusten ei pidä olla suomennoksia,* niin, että ne on ensin ajateltu ruotsiksi, koska kieli ei, jos täten kirjoitetaan, saa kehittyä vapaasti, vaan siihen tungetaan muukalaisuuksia. »Yksi sangen tärkeä pää-asia näet kieltämättä lienee, että kielemme pysyy puhtaana ja saapi oman luontonsa mukaan kasvaa ja edistyä», kirjoittaa Forsström. — Toisin kuitenkin kävi: suomen kieltä kirjoitetaan ruotsalaisittain monissa virastoissa vielä tänäkin päivänä.

Forsström oli ilmeisesti huomannut, etteivät hänen suomenkielellä julkaisemansa kirjoitukset joutuneet niiden luettaviksi, joille hän oli ne kirjoittanut, nim. lähinnä maan tuomarikunnan. Tästä syystä hän vuonna 1864 julkaisi kirjasen »Juridiskt Småplock», joka pääasiallisesti sisältää suomenkielisiä kihlakunnanoikeuden ja muiden viranomaisten mallipöytäkirjoja ja päätöksiä. Kirjaan sisältyy myöskin muutamia mielenkiintoisia kirjoituksia. »Termerne i »La'in-opillinen käsi-kirja»» nimisessä artikkelissa Forsström osittain hyväksyen, osittain muutoksia ehdottaen käsittelee Lönnrotin Palménin Käsikirjan suomennosta varten luomaa terminologiaa.[174]

Vuoden 1882 JFT:n lisävihkona ilmestyi Forsströmin kirjanen »Käräjäasioita». Alkulauseessa Forsström perustelee kirjasensa, joka sisältää kaksitoista suomenkielistä kihlakunnanoikeuden käsittelypöytäkirjaa, julkaisemista huomauttaen, että hänen tarkoituksenaan ei ole julkaista malleja, vaan näytteitä tai »korkeintaan mallien ehdoksia» ja polemisoi Ferd. Ahlmania vastaan, joka Suomettaressa oli esittänyt moitteita eräiden tuomarien pöytäkirjoissaan käyttämistä suomalaisista sanonnoista. Forsström huomauttaa tässä, että hänen oma suomen kielen taitonsa oli heikko siihen aikaan, jolloin hän julkaisi ensimmäiset suomalaiset pöytäkirjansa,[175] ja myöntää, että moitteissa, joita oli esitetty hänen käyttämänsä suomenkielen liiasta karjalaisuudesta, voi olla perää, mutta lausuu puolustukseksen: »Kuitenkin, ja vaikka arvattavasti nyky-aikaan samallaista asiata

[174] Mainittakoon tässä vain yhtenä esimerkkinä, että Forsström, joka itse käytti protokolla-sanaa, ei usko pöytäkirja-sanan tulevaisuuteen.

[175] Ed. main. Wiina ja Murha.

toisin selvittäisin ja vaikka mielelläni myönnän, että protokollat paikoin ovat sievistämisen ja korjauksen tarpeessa, — täydelleen luulen, että niissä käytetyn muodon suhteen on puoltamisen tilaa.»

Forsströmin viimeinen teos on vuonna 1896 Mikkelissä Aleks Kasurisen kirjapainossa painettu »Mietteitä 1) Lainkäyntikielistämme ja 2) Lainkäyntisäädäntömme parantamistoimista». Tämän kirjasen ensimmäisessä osassa vanha suomalaisuustaistelija tahtoi puolustaa suomen kieltä niitä lehdistössä esitettyjä väitteitä vastaan, että suomen kieltä olisi pyritty perustuslain vastaisesti saattamaan virkakielenä tasa-arvoiseksi ruotsin kielen rinnalle. Esitys on erittäin mielenkiintoista ja yhä vielä lukemisen arvoinen. Toisessa osassa Forsström taas polemisoi vuosisadan lopulla vireillä olleita oikeudenkäyntilaitoksen uudistussuunnitelmia vastaan.

1860-luvulla ilmestyi, paitsi Forsströmin teoksia, pari muutakin suomenkielistä mallikokoelmaa. Vuonna 1864 painettiin Turussa *Anders Emil Favénin* »Pöytäkirjan-suomennoksia» ja vuonna 1869 Helsingissä *Adolf Eberhard Stråhlmanin* »Virkakirjoitusten malleja. Kuvernööreiltä ja kuvernöörin-virastoilta».

Ensiksi mainittua arvostellessaan Lavonius [176] huomautti, että ruotsinkielisen kuriaalityylin siirtäminen suomen kieleen ei ollut suositeltavaa ja että joskin suomenkielisen asiakirjan tulee sisältää samat asiat kuin vastaavan ruotsinkielisen, sisällys on suomenkielisessä asussaan esitettävä yksinkertaisemmin ja vapaammassa muodossa. Saman ajatuksen suomalaisen virkakielen itsenäisyydestä olivat esittäneet myöskin Lönnrot ja Forsström eri yhteyksissä.[177] — Nykykielen kannalta arvostellen lienee *Stråhlmanin* kokoelma myönnettävä edellä mainituista teoksista parhaimmaksi.

Tarkastellessaan mainittuja suomalaista virkakieltä koskevia kirjoja lukija saa jonkinlaisen käsityksen siitä, minkälaisia vaikeuksia ruotsalaisessa kuriaalikielessä esiintyvien lakialan sanojen ja sanontojen — joista ruotsinkielessäkin suuri osa oli lainatavaraa — pukeminen suomenkieli-

[176] JFT 1866, s. 213.

[177] Eräässä kirja-arvostelussaan vuonna 1887 (JFT 1887, s. 378 s.) Julian Serlachius valittaa, että siirtyminen suomenkieliseen virkakieleen on vienyt nuorelta juristilta sen kasvatuksen, jonka kuriaalikielenkäyttö hänelle aikaisemmin antoi.

seen asuun noihin aikoihin tuotti. Selvää on, että jokainen, joka tällöin yritti suomen kielellä panna kokoon jotakin lakialan kirjoitusta, joutui tekemään melkoisen itsenäistä työtä ja että näin ollen yhtenäistä terminologiaa aluksi ei voinut syntyä. Tämän vuoksi alettiin kaivata virkakielen sanastoa, ja tällaisen aikaansaamisen tarpeellisuutta mm. Forsström nimenomaan korostaa Juridiskt Småplock-teoksensa alkulauseessa. Jonkinlaisena alkuna tähän suuntaan voidaan pitää *August Ahlqvistin* Suomikirjassa vuonna 1865 julkaisemaa luetteloa »Suomenmaan wirkojen ja wirastojen nimiä suomeksi». Jo seuraavana vuonna, 1866, ilmestyi SKS:n toimitusten 40. osana tuhannen kappaleen painoksena *A. E. Strålhlmanin* toimittama »Ruotsalais-suomalainen luettelo tavallisista virka- ja lakisanoista». Tulos ei kuitenkaan tyydyttänyt tällaisen teoksen tarvitsijoita. Kirjallisen Kuukauslehden arvostelussa [178] huomautetaan, että luettelossa ei ole huomioitu kaikkia sanoja, joita voidaan pitää tavallisina, ja ettei termien suomentamisessa ole aina noudatettu tarkkuutta, johdonmukaisuutta ja ankaraa käsitteiden selvyyttä sekä että siihen asti ilmestynyt suomenkielinen alan kirjallisuus on luetteloa laadittaessa sangen epätäydellisesti otettu huomioon. Samaa mieltä on myöskin Lavonius JFT:ssä julkaisemassaan arvostelussa.[179]

Parikymmentä vuotta myöhemmin, vuonna 1882, ilmestyi SKS:n »armollisen määräyksen» mukaan toimittama, Lakiteoksesta, asetuksista ja muista lähteistä kerätty »Ruotsalais-Suomalainen wirkakielen sanasto». Julkaistessaan tämän luettelon, jota mainitaan »Ainekokoelmaksi», seura esitti hallitukselle, että teoksen lopullista laatimista varten asetettaisiin komitea. Näin tapahtuikin, ja komiteaan nimitettiin usein mainittu senaatin kielenkääntäjä, maisteri Frans Ferdinand Ahlman, hovioikeudennotaarit Emanuel Berner ja Ernesti Emil Forsman, kruununvouti Eligius Olsoni ja oikeusneuvosmies Johan Kristian Svanljung. Komitean työn tuloksena julkaistiin jo seuraavana vuonna, 1883, »Ruotsalais-Suomalainen Laki- ja Wirkakielen Sanasto». Samana vuonna ilmestyi lisäksi *Ferd. Ahlmanin,* joka muutoinkin oli askaroinut sanakirja-alalla, yksinään senaatin toimeksiannosta toimittama »Suomalais-Ruotsalainen Laki- ja Virkakielen Sanasto».

---

[178] Huhtikuun numero 1866.

[179] JFT 1866, s. 213.

Kymmenkunnan vuoden kuluttua, vuonna 1892, SKS sopi lehtori *J. G. Sonckin* kanssa uuden virkakielen sanaston toimittamisesta. Sonck ryhtyi työhön erinomaisella perinpohjaisuudella, ja uusi sanasto valmistui vasta vuosisadan vaihteen jälkeen, joten sen esitteleminen kuuluu kirjoituksen seuraavaan osaan.

F. Kansantajuinen lakialan kirjallisuus.

Isonvihan jälkeisenä ns. taloudellisena aikakautena kirjoitettiin Ruotsi-Suomen valtakunnassa runsaasti taloudellisia aiheita käsitteleviä pikkukirjasia. Suomen kansa jäi kuitenkin näiden mahdollisesti tuottamasta hyödystä kutakuinkin osattomaksi, sillä suomen kielellä ilmestyi tällöin vain pari kolme vihkosta. Näistä voitaisiin tässä mainita, vaikkakaan kirjanen ei sisällykseltään kuulu lakialan kirjallisuuteen, vuonna 1756 kuninkaallisen lääkintöhallituksen toimesta julkaistu, Tukholmassa painettu »Pienden Lasten Tarpellinen Holhomus ja Perääncatzomus, Nijn cuin caickein Christillisten Wanhembain welwollisuus.»[180]

Mutta 1800-luvun kansallisen heräämisen aikakauteen kuului luonnollisena pyrkimyksenä eri alojen kansantajuisen kirjallisuuden aikaansaaminen. Lainopin alakaan ei suinkaan tällöin jäänyt viljelemättömäksi. Jo vuonna 1870 Yrjö Koskinen, kirjoittaessaan Kirjallisessa Kuukauslehdessä kansankirjastoista ja kansantajuisesta kirjallisuudesta,[181] saattoi sanoa lakitieteen käytännöllisen tarpeellisuutensa tähden olevan tällä alalla paremmin edustettuna kuin esim. filosofian. Ja vaikka hänen luettelemistaan esimerkeistä näkyy, ettei lakialankaan edustus kansantajuisen kirjallisuuden joukossa ollut mitenkään merkittävä, muuttuu tilanne parin seuraavan vuosikymmenen aikana nopeasti.

Seuraavassa jätämme yhteiskunta-poliittiset ja valtio-opilliset teokset syrjään ja mainitsemme vain sellaiset, joiden voidaan katsoa kuuluvan lainopin alaan. Senjälkeen luettelemme muutamia tämän alan silloisia päivänkysymyksiä käsitteleviä lentokirjasia.

Ennenkuin esittelemme 1800-luvun loppupuolen kansantajuista lakialan kirjallisuutta on kuitenkin syytä mainita *Eerik Juhana Polonin* Kus-

[180] *Pipping,* Luettelo, n:o 911.

[181] N:o 12, s. 304 ss., 307.

taa III:n käskystä suomentama Jacques Mallet du Pain'in lentokirjanen »Europan Waldacundain Tasa-Woiman Waarasta», joka painettiin Turussa vuonna 1790.[182] Kirja ei kylläkään ole sisällykseltään lainopillinen, vaan poliittinen, mutta se ansaitsee maininnan osoituksena siitä, että suomalaisten kasvavan yhteiskunnallis-valtiollisen harrastuksen katsottiin jo tuolloin edellyttävän tämän suuntaisen kirjallisuuden julkaisemista suomen kielellä.

Suomenkielisten lakialan kansantajuisten kirjasten julkaisukausi alkaa varsinaisesti 1870-luvulla. Vuonna 1876 niitä ilmestyi kolme, nim. Porvoon tuomiokapitulin sihteerin *Ernst Albert Forssellin* »Suomen Waltio-oikeus» Kansanvalistusseuran toimitusten VII osana, varatuomari *Gustaf Jakob Souranderin* »Suomen valtiotietö lyhyesti esitettynä» Holmin kustantamana sekä kansakoulunopettajan ja valtiopäivämiehen *A. Svedbergin* »Laki ja oikeus. Suomen valtiotieto lyhyesti esiteltynä» Edlundin kustannuksella. Näistä ensiksi mainittu, joka on alkuperäinen suomalainen teos, on sangen selväpiirteinen, joskin suppea esitys (46 sivua) maan valtiollisesta asemasta sekä valtion- ja kunnallishallinnon järjestelystä ja sisältää myöskin aivan lyhyen silmäyksen oikeudenkäytön organisatioon. Souranderin kirjanen on suomennos samana vuonna ruotsinkielisenä ilmestyneestä SKS:n palkitsemasta kilpakirjoituksesta, josta arvostelu lausui, että se »ei ollut vailla ansioita». Svedbergin teos mainitaan kirjoitetun »kansakoulussa ja kotona luettavaksi». Sen suomentaja on *Ferd. Ahlman.*

Tähän ryhmään kuuluvina on lisäksi mainittava *Fredrik Oskar Dannholmin* kansalaiskäsikirjaksi tarkoitettu »Suomen yhteiskuntalaitos, pääpiirteissään, lakien ja asetusten sekä muiden lähteiden mukaan» vuodelta 1893 ja saman tekijän kouluopetusta varten laatima suppeampi »Suomen yhteiskuntalaitos, lyhyesti esiteltynä» vuodelta 1894 sekä arvostelijain onnistuneena ja helppotajuisena pitämä *A. V. Th. Malinin* teos »Miten maatamme hallitaan ja miten itse hallitsemme itseämme», niinikään vuodelta 1894. Dannholmin kirjat ilmestyivät Holmin ja Malinin Werner Söderströmin kustannuksella.

---

[182] *Pipping,* Luettelo, n:o 1642. — Tekstinäyte *Koskimies,* Agricolasta Juteiniin, s. 346 ss.

Edellä on jo mainittu, että 1800-luvun loppupuolella, valtiollisten olojen kiristyessä, julkaistiin uusia painoksia perustuslakien teksteistä. Näiden täydennykseksi ilmestyi Kansanvalistusseuran toimitusten 92. osana vuonna 1895 siihen mennessä ainutlaatuisena ilmiönä koulua käymättömän valtiopäivämiehen *Zefanias Suutarlan* teos »Suomen Perustuslakien Historiallinen kehitys». Sen aikaisten arvostelijoiden mukaan kirjasessa esitettiin johtavat aatteet, päätapaukset Suomen perustuslaillisessa kehityksessä selvinä ja siten, että ne eivät milloinkaan häipyneet vähäpätöisten yksityistapausten joukkoon. Suutarlan kirjan mainitaan arvosteluissa sopivasti täydentävän arvovaltaisen perustuslakien julkaisijan ja selittäjän *Leo Mechelinin* vuonna 1896 Kansanvalistusseuran toimitusten 97. osana *K. J. Ståhlbergin* suomentamana ilmestynyttä »Suomen Perustuslakien sisällys» nimistä teosta, joka sisältää silloiset hallitusmuodon ja valtiopäiväjärjestyksen lyhyesti selitettyinä. Viimeksi mainitun kirjan toinen painos ilmestyi »Otavan kansankirjasia» nimisen sarjan ensimmäisenä numerona vuonna 1899. — Perustuslakien historiaan liittyy *Edv. Berghin* vuonna 1889 suomenkielellä ilmestynyt »Suomen valtio-oikeudellinen kehitys 1808 jälkeen». — Lopuksi on tässä vielä mainittava, vaikkakin varsinaisen lakialan kirjallisuuden piirin ulkopuolelle jäävänä *Aug. Hjeltin* vuonna 1889 Werner Söderströmin kustannuksella julkaistu, alallaan perustavanlaatuinen teos »Yleisen valtiotiedon opas kaikille kansalaisille», jonka toinen painos ilmestyi vuonna 1906.

Verotus oli aihe, joka suomenkielisen kirjallisuuden syntyvaiheessa tietenkin vaati huomiota osakseen. *Agathon Meurman* julkaisi Kansanvalistusseuran toimitusten 17. osana vuonna 1878 »Weroista Suomessa» nimisen kirjasen ja vuonna 1880 samojen toimitusten 27. osana edellisen täydennykseksi »Maatilojen Yleiset rasitukset Suomessa» nimisen teoksen. Edellä mainittu *Malin* julkaisi vuonna 1890, Meurmanin ensiksi mainitun teoksen vanhennuttua, Oulussa K. F. Kivekkään kustannuksella painetun kirjasen »Veroista».

*

Päivänpolttavia aiheita käsittelevästä kirjallisuudesta on syytä vain mainita 1800-luvun loppuvaiheissa ilmestynyt runsas Suomen oikeusaseman selvittelyä koskeva kirjallisuus. Tätä kirjallisuutta, jonka aikaansaamisessa sekä historioitsijoilla — ennen kaikkea Danielson-Kalmarilla —

että oikeusoppineilla — esim. Mechelin, Erich — oli osuutensa, emme ole tässä lukeneet lakialan kirjallisuuteen.

Muun aikakauden tapahtumiin liittyvän yhteiskunta- ja oikeuspoliittisen kirjallisuuden selostaminen on tässä jätettävä vain muutamien mainintojen varaan. *Asevelvollisuusasia* oli vilkkaan pohdinnan alaisena. Tätä koskevista julkaisuista mainittakoon *A. W. Lindgrenin* »Asevelvollisuus Suomessa» vuodelta 1879 (2. painos 1880), *R. Castrénin* »Asevelvollisuudesta Suomessa» vuodelta 1880; kirjasen oli suomentanut Otto Julius Cantell, *Meurmanin* salanimellä *Aseeton Maamies* kirjoittama »Isänmaan puolustuksesta» vuodelta 1882 sekä N.S.K:n toimittamassa Kirjasia kansalaisille nimisessä sarjassa vuonna 1899 ilmestynyt »Asevelvollisuusasia lain kannalta». — *Kansanedustuslaitoksen uudistamispuuhat* saivat niinikään aikaan melkoisen runsaan lentokirjallisuuden. Siitä mainittakoon *Karl Johan Högmanin* Gummeruksen Kyläkirjastossa vuonna 1888 ilmestynyt »Eduskuntalaitoksen muutoksesta», *Lucina Hagmanin*, joka täten ensimmäisenä naisena mainitaan lakialan kirjallisuuden historiassa, vuonna 1889 julkaisema »Naisten äänestysoikeudesta», *K. J. Ståhlbergin* vuonna 1895 julkaisemat »Talonpoikaissäädyn äänioikeus» ja »Äänioikeusliikkeitä», joista viimeksi mainittu ilmestyi Otavan perustamassa Yhteiskunnallisia kysymyksiä nimisessä sarjassa, *G. V. Vaseniuksen* samana vuonna painetut »Suhteellisesta edustuksesta» ja »Ääniasteikko teoriiassa ja käytännössä», *Santeri Ingmanin (Ivalon)* vuonna 1898 painettu »Yleiskatsaus äänioikeusasiaan», josta seuraavana vuonna ilmestyi toinen painos, ja *K. V. Wallinin* »Valtiopäiväjärjestys ja säädyt» vuodelta 1899.

Lainsäädännön uudistushankkeet monilla eri aloilla saivat aikaan kokonaisen tulvan vähäisiä kirjasia, jotka yleensä ovat luonteeltaan yhteiskuntapoliittisia, mutta joiden joukossa on myöskin eräitä lakialan kirjallisuuteen luettavia. Mainitsemme tässä väkijuomalainsäädännön alalta *J. W. Snellmanin* senaatin toimeksiannosta vuonna 1890 julkaiseman »Yleissilmäys paloviinalakisääteeseen Saksan valtakunnassa, Sweitsissä ja Tanskassa» sekä *B. A. Nybergin* »Suomen lainsäädäntö väkijuomista», joka ilmestyi vuonna 1888 Raittiuden Ystävien kirjasissa, ja *A. Wuorisen* »Lyhyt esitys vuoden 1893 alusta voimaan astuvista paloviinan asetuksista», joka ilmestyi samassa sarjassa vuonna 1893. — Prof. *Axel Liljenstrand* käsitteli metsälain uudistamista kirjasessaan »Kysymys uudesta metsälaista Suo-

melle» vuonna 1878. — Elinkeinolainsäädännöstä kirjoittivat *O. Olander* kirjasessaan »Elinkeinovapaus ja työn tulevaisuuden toiveet» vuonna 1887 ja prof. *Joel Napoleon Lang* teoksessaan »Lakiehdotus maakaupan harjoittamisen ehdoista» vuonna 1893. — *Eliel Jonathan Warén* tutki metsästystä koskevien säädösten uudistusehdotusta kirjasessaan »Metsästysasetus-ehdotuksen tarkastelua» vuodelta 1897. — Ja toisena naisena tämän alan kirjallisuuden historiassa on lopuksi mainittava *Rosina Sofia Wetterhoff*, joka vuonna 1897 Naisliitto Unionin kustantamana julkaisi kirjasen »Aviottomain lasten oikeudellinen tila maassamme».

*

Tässä yhteydessä lienee syytä mainita eräs kirjallisuuden laji, jolla ei ole sanottavaa merkitystä lakialan kirjallisuutena, mutta jota on vaikeata lukea muuhunkaan kirjallisuuteen. Tarkoitan painosta julkaistuja oikeudenkäynti- tai muita tutkinta-asiakirjoja ja sellaisten perusteella laadittuja selostuksia. 1800-luvulla ilmestyneestä tämän alan kirjallisuudesta mainittakoon vuonna 1866 painettu »Asiakirjoista tehty esittely Painorikoskanteesta Prowessori Yrjö Sakari Forsman'ia wastaan», joka sisältää eräitä Rokassovskin määräyksestä Yrjö-Koskista vastaan Turun hovioikeudessa nostetussa historiallisessa painokannejutussa kertyneitä asiakirjoja.[183] Muistettaneen, että painokanne aiheutui Yrjö-Koskisen Suomettaressa vuonna 1864 julkaisemasta kirjoituksesta »Mitä Keis. Senaatti lienee kieli-asiassa päättänyt?» ja että Turun hovioikeus, koska tuomioistuimet vuoden 1863 kieliasetuksen mukaan olivat velvolliset ottamaan vastaan suomenkielisinä vain sellaiset kirjoitukset, jotka välittömästi koskivat maan nimenomaan suomalaista väestöä, johon hovioikeuden käsityksen mukaan Yrjö-Koskista ei voitu lukea, velvoitti Yrjö-Koskisen sakon uhalla toimittamaan hovioikeuteen ruotsinkielisen käännöksen sinne suomenkielisenä antamastaan vastineesta. Mm. Yrjö-Koskisen alunperin suomenkielellä kirjoittama vastine on julkaistuna edellä mainitussa kirjasessa. —

Muista tämän alan kirjasista mainittakoon vielä seuraavat. Vuonna 1879 ilmestyi Kuopiossa »Zimmermannin murhajuttu Kuopiossa». Vuonna 1890 painatettiin Tampereella »Asiakirjat työmies D. Leppäsen ja tohtori

[183] Tästä prosessista ks. esim. *Palmén*, Suomen kielen asema, s. 449 s.; *Meurman*, Huru Finska språket blef officielt, s. 66.

A. Holmbergin välisessä riita-asiassa». Seuraavana vuonna painettiin Vaasassa ja jaettiin sanomalehti Pohjalaisen mukana »Kolme Maisteri W. Churbergin Valituskirjaa Suomen Prokuraattorin Virastolle rikosjutussaan Professori J. Forsmania vastaan», jotka liittyvät aikoinaan huomiota herättäneeseen maist. Waldemar Churbergin prof. Forsmania vastaan tekemän murhayrityksen tutkintaan. — Samana vuonna ilmestyi Tampereella painettuna ensimmäinen selostus koko maassa suurta jännitystä herättäneistä Ylöjärven salaperäisistä tapahtumista nimellä »Ylöjärven kuuluisat kummitusjutut, joista kihlakunnan oikeus antoi päätöksen viidentoista valantehneen todistajan puheiden perusteella. Suomennos oikeuden päätöksistä, todistajain kertomuksista ym. asiakirjoista». Uusi painos ilmestyi Tampereella vielä 1905 ja tällä välin Vaasassa vuonna 1903 nimellä »Pahat henget eli kuuluisa Ylöjärven kummitusjuttu. Oikeuden pöytäkirjain mukaan kirjoitettu.» — Vuonna 1892 painettiin Helsingissä Päivälehdessä olleiden selostusten mukaan laadittu »Lehtori Sainion murha».

G. Lakitieteellinen ja lakialan oppikirjallisuus.

Vanhan Ruotsin-Suomen valtakunnan lakitieteen ensimmäinen edustaja on jo aikaisemmin Herra Martin ystävänä mainittu Ruotsin uskonpuhdistaja Olaus Petri. Hänen kirjoituksensa, kaupunkilain kommentaari, vähäinen vanhojen lakisanojen sanakirja ja tuomarinohjeet, jotka kaikki kirjoitettiin 1520- ja -30 luvuilla, tulivat painetuiksi vasta seuraavalla vuosisadalla.

1600-luvulta, jonka alussa, vuonna 1607, ilmestyi ensimmäinen ruotsinkielinen lakialan teos, Rostockissa painettu Henrik Jönsson Careellin tekemä ruotsinnos saksalaisen Sauriuksen teoksesta Lex politica Dei, valtakunnan lakialan kirjallisuuden historia tuntee puolenkymmentä nimeä. Sittemmin Götan hovioikeuden presidentiksi nimitetty Johan Skytte kommentoi kaupunkilakia (teos painettu vasta 1905), Upsalan yliopiston professori, sittemmin Svean hovioikeuden asessori Olai Crusius luennoi maanlaista (painettu 1927), vuosisadan etevin lakimies, Turun hovioikeuden asessori ja Turun yliopiston professori Johan Stiernhöök julkaisi Turussa oloaikanaan aloittamansa teoksen De jure Sveonum et Gothorum vetusto

(1674),[184] synnyltään saksalainen Johannes Loccenius julkaisi ensimmäisen yksityisoikeuden, johon tähän aikaan luettiin myöskin rikos- ja prosessioikeus, oppikirjan Synopsis juris ad leges Sueticas accomodata (1648), neuvosmies, sittemmin pormestari Claudius Kloot painatti rikosoikeutta ja -prosessia koskevat esityksensä (1651) ja valtakunnan mahtavuuden aikojen oikeuskäsityksiä kuvaavan käsikirjansa Then Swenska lagfarenheetz Spegel (1676), sittemmin Götan hovioikeuden presidentiksi tullut Clas Rålamb käsikirjansa (1674) ja Upsalan yliopiston professori Carl Lundius nuor. mystilliset Ruotsin oikeushistorian esityksensä (1680-luvulla).

Seuraavalla vuosisadalla, 1700-luvulla, vapauden aika Ruotsissa muodostui erikoisesti luonnontieteiden ja taloustieteiden loistoajaksi. Sensijaan lakitiede ei tullut tästä noususta osalliseksi. Hallitus suhtautui epäluuloisesti yhteiskunnallisten ja lakialan kysymysten tutkimiseen, ja niinpä näiden alojen tieteenharjoitus muodostui niin vaikeaksi,[185] että vapauden aikaa ja oikeastaan koko satalukua on lakitieteellisen tutkimuksen kannalta pidettävä melkoisen tyhjänä. Lakialan kirjallisuus tarjoaa tosin runsaasti eri alojen säädöskokoelmia,[186] mutta vain sangen harvoja lakitieteellisiä teoksia.[187] Kun kommentaattorit Petter Abrahamsson ja Israel Arnell,[188] lainopillisen käsikirjan[189] tekijä Johan Funck, kameraalioikeuden esittäjä Anders af Botin,[190] vähätuotteinen mutta loistavakynäinen Upsalan

---

[184] Ks. *Liljenstrand,* Juridikens studium vid Åbo Universitet med en blick på den akademiska jurisdiktionen och ekonomin. Åbo Universitets Lärdomshistoria 2. 1890, s. 4; *Heikel,* m.t. s. 89.

Stiernhöökin naima- ja perintökaaren selitykset painettiin vasta v. 1933.

[185] Kun Pietari Forskål v. 1759 jätti tarkastettavaksi väitöskirjansa De libertate civili, filosofinen tiedekunta ei tahtonut »aineen arkaluontoisuuden takia» ottaa teosta tarkastettavakseen (ks. *Rein-Palmén-Elfving,* Pietari Forskål I, Oma Maa I, s. 134 s.).

Antti Chydeniuksen taistelusta painovapauden puolesta ks. *Palmén,* Antti Chydenius, Oma Maa I, s. 406 ss.

[186] Ks. näistä *Caloniuksen* arvosteluja teoksessa Siviilioikeuden luennot, s. 14, 16, 54, 62 ss.

[187] Ks. *Wrede,* Lakitiede, Helsingin Yliopiston alkuajoilta, 1928, s. 222; *Hakulinen,* Esipuhe Caloniuksen teoksessa Siviilioikeuden luennot; *Alkio,* Vaasan hovioikeuden kirjaston alkuvaiheista, s. 335 s.

[188] Abrahamssonin maanlain ja kaupunkilain kommentaarit v. 1702, maanlain kommentaari v. 1726; Arnellin kaupunkilain kommentaari v. 1730.

[189] Genväg til kunskap och utöfning af swensk lagfarenhet, vv. 1761—62.

[190] Beskrifning af swenska hemman och jordagods, vv. 1755—56.

professori Olof Rabenius,[191] yksityisoikeuden esittäjä Lars Tengwall ja ahkera kommentaarien laatija Jakob Albrekt Flintberg jätetään syrjään, jää vuosisadan lakitieteen edustajiksi vain kaksi nimeä, nim. David Nehrman eli Ehrenstråhle ja Matthias Calonius. Ruotsi lukee Caloniuksen lakitieteellisen kirjallisuutensa historiaan, mikä tietenkin on oikein. Monen muunkin suuren suomalaisen teot ja suoritukset loistavat kauniina tähtinä Ruotsin historian lehdillä. Mutta joka tapauksessa Calonius, joka oli puhtaasti suomalainen mies ja suomen kielen tarkka tuntija, kuuluu Suomen lakitieteellisen kirjallisuuden historiaan, vieläpä sen ensimmäisenä suurena nimenä, joskin hän suomenkielisen lakialan kirjallisuuden historiaan ilmestyy vasta vuonna 1946, jolloin alkujaan latinankielellä pidetyt »Siviilioikeuden luennot» julkaistiin suomen kielellä. Suomen, vaikka ei suomenkielisen, lakialan kirjallisuuden historiaan kuulu 1700-luvulta mainittuna vielä viipurilaissyntyinen *Juhana Schmedeman,*[192] ja seuraavalta vuosisadalta *Johan Jakob Nordström.*

Wrede on, käsitellessään lakitieteen opetusta vanhassa Turun yliopistossa ja Helsingin Yliopistossa sen alkuaikoina,[193] todennut Suomen oikeustieteen näinä aikoina eläneen kolme loistokautta, joiden kannattavat nimet ovat Stiernhöök, Calonius ja Nordström.

Viimeksi mainittu, jonka suuruus, joskin Stiernhöökille myönnettäisiin Ruotsi-Suomen oikeushistorian perustajan kunnianimi, on kiistaton, kuului vielä siihen suomalaiseen tiedemiespolveen, joka historiallisten olojen pakosta oli kieleltään ruotsalainen. Vasta muutamaa vuosikymmentä myöhemmin vei kehitys Suomessa siihen, että suomenkieli pääsi varsinaisen, alunperin suomalaisen lakitieteellisen tutkimuksen kieleksi.

Edellä on todettu, että suomen kieli 1870-luvulla oli saavuttanut sivistyskieleltä vaadittavan kypsyyden. Samaten on mainittu, että alkuaikoina suomenkieliset tieteelliset kirjoitelmat julkaistiin Suomi-kirjassa. Ensimmäiset suomenkieliset lakitieteen kirjalliset kokeilut pääsivät julki-

---

[191] Rabenius julkaisi ensimmäisen tutkielman lainopillisen kirjallisuuden vaiheista Ruotsissa, De fatis litteraturae juridicae in Suecia commentatio, v. 1770 (ks. *Calonius,* m.t. s. 28 ja *Almqvist,* Svensk juridisk litteraturhistoria, 1946, s. 37).

[192] Julkaissut mm. varsin hyvänä pidetyn »Kongl. Stadgar, Förordningar, Bref och Resolutioner, Ifrån Åhr 1528 in til 1701 Angående Justitiae och Executions-Ährender», pain. v. 1706. — Ks. *Calonius,* m.t. s. 61 s.

[193] Ks. *Wrede,* Lakitiede, s. 220 ss.

suuteen Suomen Lainopillisen yhdistyksen toimesta, ei kuitenkaan sen ruotsinkielisessä aikakauslehdessä, vaan tämän lehden liitteinä. Täten ilmestyi vuonna 1872 *Ferd. Forsströmin* tutkielma »Woipiko laki, maanviljelijäin wapautta rajottamalla, wähentää tahi järjestää palo- eli kaskiwiljelystä?», joka lienee samana vuonna ilmestynyt myöskin erityisenä kirjasena nimellä »Peltoviljelyksestä. Tarkastelu mikäli lain kannalta voipi ja tarvitsee paloviljelyksen vapautta rajoittaa». Seuraavana vuonna ilmestyivät samanlaisina liitteinä *Forsströmin* kirjoitelmat »Kaksi riitaa Jouhkolasta. Onko eräs v. 1807 siitä tehty määräys fideikomiss- testamentti- tahi mikä muu sääntö?» ja »Muutama sana fideikommis-säännöstä». — Vuonna 1877 *Jaakko Forsman* julkaisi kahtena tällaisena lisävihkona »Muistutuksia alamaiseen rikoslain ehdotukseen, jonka on valmistanut eräs sitä varten asetettu komitea». — Vuodesta 1892 alkaen julkaistaan suomenkielisetkin tutkielmat Lainopillisen yhdistyksen aikakauskirjassa. Tällaisista mainittakoon *Forsmanin* tutkielma »Kenenkä omat ovat pappien virkatalot?» vuosien 1892—93 vuosikerrassa ja *Forsströmin* kirjoitus »Vähän historiikkia Riitalan tilasta» vuonna 1895.

Jos jätetään mainitut Forsströmin vuosina 1872 ja 1873 julkaisemat vähäiset tutkielmat, joita ei ollut tarkoitettukaan lakitieteellisiksi tutkimuksiksi käsitteen korkeammassa merkityksessä, huomioon ottamatta, on alkuperäisen suomenkielisen lakitieteellisen kirjallisuuden syntymäpäivänä pidettävä toukokuun 27 päivää vuonna 1874, jolloin *Jaakko Forsmanin* väitöskirja »Pakkotilasta kriminaali-oikeudessa» esitettiin tarkastettavaksi.

Forsmanin seuraavat suuret lakitieteelliset julkaisut, joista tärkeimpiä ovat hänen perinpohjaiset, suurta tietämystä ja erinomaista käytännöllistä järkeä todistavat rikosoikeuden yleisiä oppeja ja erityisiä rikoksia käsittelevät luentojaksonsa, ilmestyivät sitten jälleen olojen pakosta ruotsinkielisinä. Vain »Kameralisteille sovitettu luentojakso Suomen rikoslainopin pääkohdista. Yleinen osa» ilmestyi vuonna 1893 *Oskar Blomqvistin* toimittamana suomenkielisenä.

Mutta vaikka Forsmanin pääteokset jäivätkin ruotsinkielisiksi, lähti hänen kynästään useita vähäisempiä töitä suomen kielellä. Näistä mainittakoon prof. J. N. Langin virkaanastujaisluennon kutsukirjeessä vuonna 1883 julkaistu »Nyky-ajan erisuuntaiset käsitykset rangaistuksen tarkoi-

tuksesta», prof. Robert Hermansonin virkaanastujaisesitelmän kutsukirjeenä vuonna 1884 julkaistu »Sananen tekeillä olevasta rikoslaista, etenkin rangaistuksen punnitsemiseen nähden» ja prof. R. A. Wreden virkaanastujaisesitelmän kutsukirjeenä vuonna 1885 julkaistu »Lisiä 1885 vuoden säädyille annetun rikoslain ehdotuksen tarkastamiseksi. Luvut 22—31» sekä Kansantaloudellisen Yhdistyksen esitelmäsarjassa vuonna 1893 painettu »Rangaistusmääräykset koronkiskomista vastaan». Viime vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä Forsman ilmeisesti katsoi opiskeluolojen yliopistossa muodostuneen sellaisiksi, että lainopin ylioppilaille tarkoitettu oppikirja voitiin kirjoittaa suomeksi. Niinpä hän vuonna 1896 julkaisikin edellä mainittujen ruotsinkielisten luentojaksojensa rinnalle asetettavan toisen pääteoksensa »Suomen lainsäädännön historia. Sen pääpiirteet. Edellinen osa» suomenkielisenä. Mitä valitettavinta on, että tekijä ei ennen vuonna 1899 tapahtunutta kuolemaansa ehtinyt kirjoittaa teokseen aikomaansa toista osaa. Arvostelu leimasi »Suomen lainsäädännön historian» suomalaisen kirjallisuuden merkkiteokseksi, ja sellaisena se pätee vielä nytkin.

Kun luemme suomenkielisen lakitieteellisen kirjallisuuden alun Forsmanin väitöskirjasta, on samalla myönnettävä, että tämän laatuinen kirjallisuus olosuhteisiin nähden oikeastaan syntyy liian varhain. Suomen kielen kirjallinen viljely oli, kuten aikaisemmin olemme havainneet, Agricolan suorittaman loistavan alkuunpanon jälkeen jäänyt Ruotsin valtakunnan yhteydessä kutakuinkin vähäiseksi, ja ensimmäisiin, aivan alkeellisiin toimenpiteisiin sen käytäntöön saattamiseksi tuomioistuimissa, mikä vasta olisi luonnollisen kehityksen kautta luonut suomalaisen lakikielen, koska koululaitos ja yliopisto olivat ruotsalaisia, ryhdyttiin vasta 1860-luvulla, tuolla suomalaisen hengenelämän nousun suurella vuosikymmenellä. Suomalaisen muinaisen sivistyksen perinteiden sitkeän jatkuvaisuuden paljastaa juuri se, että tällä kielellä luotiin tieteellistä kirjallisuutta ennen kuin se oli päässyt maan koululaitoksen ja yliopiston kieleksi samoin kuin se, että enempää kieltä vastaan suunnatut viralliset sortotoimenpiteet kuin oman maan vieraskielisen sivistyneen luokan suomen kielen käytäntöön saattamiselle asettamat esteetkään eivät voineet estää kielen ilmiömäisen nopeaa kohoamista täydelliseksi, kaikkien sivistyksen ja tietämisen alojen käsittelyyn kelvolliseksi kulttuurikieleksi. —

Seuraavana suomalaisena alkavan lakitieteen merkkiteoksena on mainittava *Kaarlo Juho Ståhlbergin* lokakuun 28 päivänä 1893 tarkastettu väitöskirja »Irtolaisuus Suomen lain mukaan». Tämän kirjan ilmestyminen merkitsee ensimmäisen puhtaasti suomen kielellä tapahtuvan, pitkän ja hedelmällisen tutkimustyön alkua. Tämän työn tuloksiin palaamme kirjoituksen toisessa osassa.

Vuonna 1897 ilmestyi ainoa viime vuosisadalta mainittava muuta kuin yliopistoa varten tarkoitettu lakialan oppikirja, nim. *Antti Daniel Helanderin* »Oppikirja Suomen taloudellisessa lainsäädännössä. Kauppakouluja varten».

Historiallisessa arkistossa ilmestyi vuosina 1897 ja 1898 *Samuli Kosken* tutkimus »Kansan oikeustapoja ja käsitteitä». Seuraavalla vuosisadalla sama tekijä kirjoitti Lakimiehessä vuonna 1903 »Kansamme muinaisten oikeusolojen tutkimisesta». Tämä ala, jolle ruotsinkieliset tutkijamme ovat osoittaneet sangen vähästä harrastusta, odottaa yhä edelleen selvittäjäänsä.

Enempää ei alkuperäisestä suomenkielellä harjoitetusta lakitieteellisestä tutkimuksesta ole 1800-luvulta esitettävänä. Sensijaan on vielä mainittava tämän alan suomennokset. Näistä vanhin on Turussa vuonna 1863 *R. M. Oppmanin* suomentamana ilmestynyt, Johan Wilhelm Rosenborgin vuonna 1858 dosentintointa varten ruotsinkielisenä julkaisema väitöskirja »Köyhyydestä ja yleisestä köyhäin-holhouksesta Suomessa». — Kuolemanrangaistuskysymyksen alkaessa kiinnostaa yleistä mielipidettä uuden rikoslain ehdotusten johdosta *Aksel Eevert Andersson* suomensi lyhennellen prof. K. Olivecronan Ruotsissa vuonna 1866 ilmestyneen teoksen Om dödsstraffet, ja kirja, »Kuolemanrangaistuksesta», ilmestyi Edlundin kustantamana vuonna 1886. — Vuonna 1887 ilmestyi *Oskar Favénin* suomennos oikeusneuvos L. Annerstedtin Upsalan yliopiston vuosikirjassa julkaisemasta artikkelista nimellä »Tuomarin prosessia johtavasta toimesta siviilisissä oikeusriidoissa». Arvostelu [194] piti suomennosta tarpeen vaatimana. — *Wladimir Mainovin* ansiokas tutkimus »Mordvankansan lakitapoja» julkaistiin suomennoksena vuonna 1888 Suomi-kirjassa ja samalla eripainoksena siitä. — Prof. *Wreden* esineoikeuden luentoja julkaisi *Magnus Evert Forsström* vuonna 1893 nimellä »Suomen esine-oikeus. 1. Yleinen osa». —

[194] *Julian Serlachius* JFT:ssä 1887, s. 378.

Laamanni *Ernesti Emil Forsman*, joka kyllä oli, kuten aikaisemmin esitetystä on käynyt selville, suomenkielen taitoinen, julkaisi vuonna 1895 ruotsinkielellä tunnetun ulosottolain selitysteoksensa. Tämä käytännössä paljon merkinnyt teos ilmestyi seuraavana vuonna, 1896, suomenkielisenä nimellä »Suomen Suuriruhtinaanmaan ulosottolaki ja muut siihen kuuluvat asetukset» Weilin & Göösin kustantamana.

Yliopistollisena kurssikirjana käytettäväksi ilmestyi vuonna 1899 edellä mainitun *M. E. Forsströmin* suomentamana ja lainopillisen yhdistyksen julkaisemana Rudolph Sohmin »Institutsionit. Roomalaisen yksityisoikeuden historian ja järjestelmän oppikirja». Teos sisälsi myöskin suomalais-saksalaisen ja saksalais-suomalaisen oppisanaston.

*

Lopuksi on vielä erillisenä mainittava Yliopiston kirjaston ylimääräisen amanuenssin, maisteri *Leon v. Pfalerin* vuonna 1879 painettu ensimmäinen lakialan bibliografia »Luettelo kirjoituksista oikeus- ja valtiotieteellisissä asioissa sekä lakikokouksista ym., Suomessa ulosannettuja vuosina 1809—1878».

*

Vuosisadan loppuessa varsinaista suomenkielistä lakialan kirjallisuutta on vuodesta 1809 laskien ilmestynyt suunnilleen neljännes siitä, mitä samana aikana Suomessa on ilmestynyt ruotsinkielistä tämän alan kirjallisuutta. Alkuvaikeudet on kuitenkin voitettu, ja suomenkielinen lakialan kirjallisuus, jos kohta suurelta osalta käännöskirjallisuutena, on jo ehtinyt esittää tämän alan monia haaroja suomalaiselle lukijakunnalle. Rinnan yleisen suomalaisuuden nousun kanssa suomenkielinen lakialan kirjallisuus seuraavan vuosisadan alkukymmeninä rikastuu ja monipuolistuu. Mutta sen varsinainen kukoistuskausi alkaa, kuten seuraavasta tulemme havaitsemaan, vasta sitten, kun maa saavuttaa itsenäisyytensä.

3. Suomenkielinen lakialan kirjallisuus 1900—1948.

Kirjoituksen edellisessä osassa olemme pyrkineet, lakialan teoksia luetellessamme, täydellisyyteen. Teosten suhteellisesti vähäinen lukumäärä on tehnyt tämän mahdolliseksi. Uudelle vuosisadalle siirryttäessä olosuhteet muuttuvat. 1900-luvun parin ensimmäisen vuosikymmenen aika-

na ei kylläkään lakialan, varsinkaan lakitieteellisen, kirjallisuuden ilmestymisessä tapahdu mitään valtavaa nousua; tällainen alkaa, kuten aikaisemmin jo on mainittu, vasta valtakunnan muodostumisen jälkeen. Mutta kun tila on rajoitettu ja myönnettävä on, että hyvin monet uuden sataluvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana ilmestyneet käsiteltävään alaan kuuluvat teokset ovat suhteellisen vähämerkityksisiä, on täydellisestä luettelemisesta täytynyt kirjoituksen tässä osassa luopua. Myöskin jaoittelu muuttuu. Esitämme tämän vuosisadan kirjallisuuden jaoiteltuna eri oikeusalojen mukaan ja seuraamme kunkin oikeusalan kirjallisutta erillisiin haaroihin jakautuneena sen mukaan kuin suomenkielistä kirjallisuutta on kultakin alalta ilmestynyt. Täten muodostettujen kirjallisuusryhmien ulkopuolelle jää yleinen lakialan kirjallisuus, mikä ryhmä pakostakin muodostuu sangen heterogeniseksi. — Lopuksi on tässä yhteydessä huomautettava siitä, että kun kaikkea ei voida luetella, jää sen ratkaiseminen, mitä on otettava ja mitä jätettävä, ainakin osittain makuasiaksi.

A. Roomalainen oikeus.

Vanhaa akateemista tapaa noudattaen mainitaan roomalaisen oikeuden alaan kuuluva kirjallisuus tässä ensimmäisenä, vaikka sen paikka asiallisesti nykyään olisi tämän luettelon loppupuolella.

Kirjoituksen edellisessä osassa mainittiin, että *Sohmin* »Institutsionit» ilmestyi *M. E. Forsströmin* suomentamana v. 1899. Uusi suomennos tästä oikeusensyklopedian ja roomalaisen yksityisoikeuden yliopisto-opiskelun pohjana yhä edelleen olevasta teoksesta julkaistiin SLY:n toimesta v. 1924; suomentaja on *Arvo Haveri.*

Varsinainen suomalainen roomalaisen oikeuden tutkimus supistuu melkoisen vähään, kuten luonnollista onkin nykyään; tämän oikeusalan tutkimisellahan voi olla enää vain oikeushistoriallista merkitystä. Mainittavimmat alan tutkimukset ovat *Viljo Voipion* väitöskirja *Ilman ja virtaavan veden oikeusasema, esinekäsite-tutkimus roomalaisen oikeuden mukaan* vlta 1923, *Elieser Kailan* teos *Siviilioikeudellisen ennakkoturvaamismenettelyn käsite, kehitys ja pääperiaatteet roomalaisessa oikeudessa* vlta 1926 sekä *Aatos Alasen Lex aquiliaan perustuva vahingonkorvaus roomalaisen yksityisoikeuden mukaan* vlta 1940.

B. Yksityisoikeus.

Yleiset opit. Ensimmäisenä suomenkielisenä yleistä siviilioikeutta käsittelevänä kirjana ilmestyi vuonna 1911 *Onni Karhusen* suomennos Rudolph Sohmin erääseen saksalaiseen sarjajulkaisuun sisältyneestä »Bürgerliches Recht» nimisestä kirjoituksesta nimellä *Siviilioikeuden pääpiirteet,* mihin samaan teokseen sisältyi myöskin Karhusen suomennos Karl Gareisin kirjoituksesta »Handels- und Wechselrecht». Kirja julkaistiin SKS:n toimitusten 128. osana. *Alarik Hernberg* julkaisi oppikirjaksi tarkoitetun, varsin laajan »*Yleissiviilioikeus*» teoksensa vuonna 1927,[195] mutta siviilioikeuden yleisten oppien opiskelu yliopistossa tapahtui alan ruotsinkielisten teosten pohjalla,[196] kunnes *T. M. Kivimäen Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin* ilmestyi SLY:n B-sarjassa v. 1944 (3. p. 1946). — Siviilioikeuden yleiskirjallisuuteen on luettava myöskin *Edwin Linkomiehen* suomentamat *Matthias Caloniuksen Siviilioikeuden luennot,* mikä teos ilmestyi, kuten jo on mainittu, vuonna 1946 niinikään SLY:n B-sarjassa.

Avioliitto-oikeus. Tältä alalta on ensimmäisenä mainittava *Valma Maria Kuuskosken* toimittama, vuonna 1905 Naisasialiitto Unionin kustannuksella julkaistu kirjanen *Avioliittolakimme pääkohdat.* — Aikaisemmin on jo mainittu, että lainopillisen tiedekunnan suomen kielen opettajan *Wilhelm Lavoniuksen* vuonna 1866 suomen kielellä pitämät, avioliittoa ja holhousta koskevat luennot julkaistiin painosta vuonna 1932.

Yliopisto-opetuksen pohjautuessa *R. A. Wreden* ja *Wilhelm Chydeniuksen* ruotsinkielisiin oppikirjoihin[197] julkaistiin vuonna 1916 suomalaisten ylioppilaiden käytettäväksi Lainopillisen ylioppilastiedekunnan toimesta *A. K. Ahlforsin* suomennos Lars Wasastjernan toimittamista Wreden *Naimiskaaren luennoista.* Yliopisto-opintojen tukemista tarkoitti niinikään

---

[195] Teoksen kieliasu aiheutti kirpeän väittelyn laamanni Anton Kotosen ja tekijän välillä; ks. LM 1927, s. 284 ss. ja LM 1928, s. 86 ss.

[196] *Robert Montgomeryn* erinomainen Handbok i Finlands allmänna privaträtt ilmestyi 2. painoksena vv. 1908—1910 ja *F. W. Ekströmin* laaja teos, Privaträttens allmänna läror, vv. 1921—1925.

[197] *Wreden* Naimiskaaren ruotsinkielisiä luentoja julkaistiin viime vuosisadan viimeisellä vuosikymmenellä monistettuina painoksina ja v. 1903 Lars Wasastjernan toimittamana painettuna teoksena. *Chydeniuksen* Lärobok i finsk äktenskapsrätt ilmestyi v. 1915 sekä uudistettuna painoksena v. 1922.

lakit. kand. *Arvo Orkamon* vuonna 1926 julkaisema suppea *Suomen Aviooikeus lyhyesti esitettynä.*

Avioliittolainsäädännön vuonna 1929 tapahtuneen uudistamisen jälkeen puheena olevalta alalta ilmestyi kaksi erinomaista kommentaaria, nim. *Filip Grönvallin Uusi avioliittolainsäädäntö selityksineen* (v. 1929, 3 p. 1936) ja *Oiva Huttusen Avioliittolaki ynnä siihen liittyvät lait ja asetukset* (v. 1930, 2 p. 1945). — Avioliitto-oikeuden yleisesityksinä on vielä mainittava hovioikeudenneuvos *J. E. Kalhan* kansantajuinen *Kihlaus ja avioliitto Suomen lain mukaan* sekä lakit. tri *Martti Rautialan* niinikään suurta yleisöä varten tarkoitettu, Aikamme kulttuuri-sarjassa julkaistu *Suomen avioliittolainsäädäntö,* molemmat vuodelta 1948. Alan erikoistutkimuksina *Rautialu* on julkaissut v. 1945 väitöskirjanaan SLY:n A-sarjassa *Puolisoiden velkasuhteet avioliittolain mukaan I, Avioliiton aikana* ja v. 1946 SLY:n B-sarjassa tutkimuksensa *Avioliiton purkaminen, avioliiton pätemättömyys ja avioero.*

Perhe-, holhous- ja perintöoikeus. Perheoikeuden alalta on alkuperäisinä suomalaisina teoksina mainittava *Ilmari Melanderin* tutkimukset *Lapsen huollosta I,* joka ilmestyi väitöskirjana SLY:n A-sarjassa v. 1939 sekä *Avioeron ja puolisoiden välien rikkoutumisesta johtuneen erillään-asumisen vaikutuksesta lapsen huoltoon* vuodelta 1940. *Gunnar Palmgrenin* v. 1945 ruotsinkielisenä ilmestyneen siviilioikeutta pääpiirteittäin käsittelevän teoksen ensimmäinen osa, joka sisältää esityksen perhe- ja jäämistöoikeudesta, ilmestyi samana vuonna myöskin suomenkielisenä SLY:n B-sarjassa hovioikeudenpresidentti *Wäinö Kannelin* suomentamana (2. p. 1948).

Perintöoikeuden opiskelu yliopistossa nojautui vielä vuosisadan alkuvuosikymmenillä, samoin kuin avioliitto-oikeudenkin, *Wreden* ja *Chydeniuksen* oppikirjoihin.[198] Wreden perintökaarta koskevien luentojen pohjalla syntynyt, Lars Wasastjernan toimittama *Perintökaaren selityksiä* ilmestyi *A. K. Ahlforsin* suomentamana ja Lainopillisen ylioppilastiedekunnan kustantamana v. 1917. Tästä teoksesta toimitti prof. *Ilmari Caselius* toisen painoksen vuonna 1925 ja lakit. tri *Ilmari Melander* kolmannen, SLY:n B-sarjassa julkaistun, v. 1946. Kumpikin näistä painoksista oli

[198] *Lars Wasastjernan Wreden* perintökaaren luentojen nojalla toimittama PK:n selitysteos ilmestyi ruotsinkielisenä v. 1911 ja *Chydeniuksen* Lärobok i finsk arfs- och testamentsrätt v. 1910, 3 p. 1920.

uudistettu muuttuneen lainsäädännön mukaiseksi. Alkuperäistä suomenkielistä perintöoikeuden tutkimusta edustavat *F. O. Liliuksen* väitöskirja *Testamentin muodosta Suomen oikeuden mukaan* vuodelta 1903 ja *A. R. Heikosen* väitöskirja *Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa I* vuodelta 1936. Teoksen, joka kuuluu SLY:n A-sarjaan, toinen osa ilmestyi seuraavana vuonna.

Holhousoikeuden alalta, jonka opiskelu aikaisemmin perustui *Wreden* Perintökaaren luennoissa olevaan esitykseen holhousoikeudesta, on mainittava *Onni Heinonkosken* A. W. Gadolinin teoksesta suomentama *Suomen holhousoikeuden pääpiirteet* vuodelta 1936.

Esineoikeus. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa jo mainittiin, että Magnus Evert Forsström julkaisi v. 1893 R. A. Wreden luennoista mukaillen suomentamansa kirjasen nimellä »Suomen esineoikeus I, Yleinen osa». Alan opiskelu yliopistossa pohjautui uudella vuosisadalla edelleen Wreden monistettuihin luentoihin ja Julian Serlachiuksen v. 1899 ruotsinkielisenä ilmestyneeseen oppikirjaan. Suomen itsenäistymisen jälkeen toimitettuun oppikirja-kokoomateokseen »Suomen oikeus» sisältyi kuitenkin *Onni Karhusen* suomennos Serlachiuksen suppeasta esityksestä *Suomen esineoikeus pääpiirteittäin* (pain. 1920). Wreden erinomainen vv. 1925—1926 ilmestynyt oppikirja julkaistiin vuosina 1946—1947 *Marjos Rapolan* suomentamana ja *Ilmari Caseliuksen* ajanmukaistamana. Alan erikoistutkimuksista on mainittava erikoisesti prof. *Caseliuksen* panttioikeutta käsittelevät teokset *Omistajankiinnityksestä,* joka ilmesyi väitöskirjana v. 1924, *Panttioikeuden käsitteestä* vlta 1925 sekä *Laki irtaimistokiinnityksestä* siihen liittyvine asetuksineen ja selityksineen vlta 1924, sekä saman tekijän *Sopimukseen perustuvat irroittamisoikeudet* niminen teos vlta 1934 ja *Antti Hannikaisen* v. 1948 SLY:n A-sarjassa ilmestynyt väitöskirja *Pidätysoikeuden rakenteesta.* Erittäinkin käytännön lakimiesten kannalta on pidettävä tärkeänä *Y. J. Hakulisen* SLY:n A-sarjassa ilmestynyttä teosta *Kiinteistön luovutuksen muodosta* vlta 1935. Uuden lainhuudatuslain voimaantulon jälkeen on tältä alalta ilmestynyt kaksi teosta, nim. *Alerik Hernbergin Lainhuudatus ja kiinteistönsaannon moite* v. 1932 ja *Jarl Nyberghin* suomennos W. A. Palmen teoksesta *Lainhuudatusmenettelystä* v. 1943. — Naapuruusoikeuden alalta on mainittava kaksi väitöskirjaa, nim. *Viljo Sainion Elinkeinotoiminnan harjoittamisesta johtu-*

vat suhteet naapureihin Suomen yksityisoikeuden mukaan vlta 1929 ja *V. K. Noposen Oikeudesta ryhtyä liikennettä ja voimansiirtoa tarkoittaviin rakennustoimiin naapurin maalla* vlta 1931.

Maanvuokraoikeus on ala, jolta suomen kielellä luonnollisista syistä on ehtinyt ilmestyä varsin runsas sekä yleistajuinen että tieteellinen kirjallisuus. Vuoden 1902 maanvuokralain tultua voimaan ilmestyi vuonna 1903 lainoppineen maanviljelijän *V. M. von Bornin* sanottua lakia selittävä esitys. *Alarik Hernberg* julkaisi samana vuonna lain tekstin suppein selityksin varustettuna, ja *K. J. Ståhlbergin* laajahko kommentaari valmistui niinikään jo samana vuonna. Werner Söderströmin kustantamassa »Kyläläisten Kirjasia» sarjassa julkaistiin *Onni Talaan* puheena olevasta laista kirjoittama kansantajuinen esitys. Vuoden 1909 maanvuokra-asetuksen julkaisi *Ståhlberg* Otavan asetuskokoelmassa viittauksin ja asialuetteloin varustettuna sekä tämän lisäksi eri kirjasen *Uusi torppariasetus ja vanhat vuokrasopimukset;* kumpikin teos ilmestyi v. 1909. Samana vuonna julkaisi myöskin *Filip Grönvall* sanotun asetuksen kommentaarin. *Kyösti Haatajan* tutkielma *Milloin vuokrasopimukset päättyvät 1909 v:n taannehtivan asetuksen ja aikaisempien määräysten mukaan* ilmestyi v. 1916.

A. W. Gadolinin virallisena tehtävänä laatima maanvuokraoikeutemme historia ilmestyi v. 1912 *Erkki Reijosen* suomentamana nimellä *Katsaus maanvuokraoikeuden historialliseen kehitykseen ruotsalais-suomalaisessa lainsäädännössä. Kyösti Haatajan* tieteellinen tutkimus *Vuokran käsite* ilmestyi väitöskirjana v. 1921, ja saman tekijän maanvuokraoikeutemme kokonaisesitys *Suomen maanvuokraoikeus* v. 1934.

Velvoiteoikeus. Velvoiteoikeuden opiskelu yliopistossa tapahtui vuosisadan alkuvuosikymmenillä Lars Wasastjernan julkaisemien Wreden velvoiteoikeuden yleistä osaa koskevien luentojen ja Julian Serlachiuksen kirjoittaman oppikirjan pohjalla, jotka kumpikin olivat ruotsinkielisiä. Serlachiuksen oppikirja ilmestyi kuitenkin jo v. 1909 Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen toimesta *Rafael Erichin* suomentamana ja suomennoksen 2. painos v. 1927 prof. *Lauri Cederbergin* ajanmukaistamana. Wreden luennot ilmestyivät *Onni Heinonkosken* suomentamina vasta v. 1943.

Vaikka alunperin suomalaista velvoiteoikeuden yleisesitystä ei vielä ole saatu, on tältä alalta ilmestynyt erikoistutkimuksia melkoisen run-

saasti. *A. O. Arhon* väitöskirja *Haltijavelkakirjasta* ilmestyi v. 1912 ja *T. M. Kivimäen* väitöskirja *Asianajajan siviilioikeudellinen vastuu* v. 1924. *Y. J. Hakulinen,* jonka väitöskirja *Perusteettoman edun palautus* ilmestyi vuonna 1931 ja jonka saksankielinen esitys Suomen velvoiteoikeudesta on painettu Berliinissä v. 1936, julkaisi v. 1947 SLY:n B-sarjassa erittäin tärkeän uuden velkakirjalainsäädännön kommentaarin *Velkakirjalaki.* Sangen laaja ja perusteellinen velvoiteoikeudellinen esitys on *Aarne Rekolan* v. 1938 ilmestynyt *Saamisoikeuden vanhentuminen;* teoksen ensimmäinen osa oli tekijän väitöskirja.

Wreden varallisuusoikeudellisia oikeustoimia koskevan lain kommentaari ilmestyi *Onni Heinonkosken* suomentamana v. 1932 (2 p. 1947). *Gunnar Palmgrenin* teos *Indeksilauseke velkasitoumuksissa* on ilmestynyt v. 1948.

Vekseli- ja shekkioikeus. Vanhempaan oikeuteen liittyvistä tämän alan lainselitysteoksista mainittakoon *N. Mannion Shekkilaki selityksillä varustettuna* vlta 1920. Uuden lainsäädännön mukaisia ovat *Filip Grönvallin Suomen uudet vekseli ja shekkilait* vuodelta 1932 ja *O. Hj. Granfeltin Suomen voimassaolevan vekselioikeuden ja shekkioikeuden oppikirja* vlta 1946 (suomennos).

Vakuutusoikeuden alalta on mainittava vanhempina monografioina *Ilmari Tawaststjernan* tutkielma *Henkivakuutussopimus* vlta 1909 ja *Heimo Helmisen* väitöskirja *Henkivakuutussopimuksesta I* vlta 1910. Uudesta vakuutussopimuslaista julkaisi *Kaarlo Ignatius* kommentaarin vuonna 1933, minkä jälkeen *Väinö Vihma* on esittänyt vakuutusoikeutta kahdessa laajassa tutkimuksessaan: *Vakuutuksenottajan tiedonantovelvollisuus vakuutussopimusta tehtäessä* (ilmestyi väitöskirjana v. 1945) ja *Palovakuutussopimus* (vlta 1948).

Vakuutusalan kirjallisuuden yhteydessä on mainittava Suomen Vakuutuslakimiesten Yhdistyksen julkaisusarja, jossa on julkaistu, paitsi Vihman kahta viimeksi mainittua teosta ja erästä myöhemmin mainittavaa oikeustapauskokoelmaa, yhdistyksessä vuosina 1931—1945 pidetyt esitelmät sekä vakuutusasioissa annetut lausunnot.

Yhteisöoikeus. Yleisluontoisena tämän alan tutkimuksena on mainittava *L. Pentin* kirjanen *Ovatko yhtiöt juriidisia henkilöitä?,* joka ilmestyi Lainopillisen ylioppilastiedekunnan julkaisusarjassa v. 1921. Osake-

yhtiöoikeutta ovat selvittäneet pääasiassa ruotsinkieliset tutkijat, Chydenius, Hernberg ja viimeksi Taxell. Suomenkielisistä alan erikoistutkimuksista on mainittava *I. Tawaststjernan Oikeudesta osakehuoneistoon* vlta 1924 ja *Kalle Kaupin Osakeyhtiön nimessä ennen rekisteröimistä päätetyistä oikeustoimista johtuva vastuu* vlta 1929, *Lauri Cederbergin* teokset *Osakeyhtiölain uudet määräykset* vlta 1936 ja *Tilintarkastuksesta Suomen osakeyhtiölain mukaan* vlta 1938 sekä *J. V. Kallion* asunto-osakkeiden ostoa ja myyntiä käsittelevä vähäinen neuvokirjanen vlta 1928. Pääasiassa Pellervo-seuran toimesta on sensijaan osuuskuntaoikeutta selvitetty monissa yleistajuisissa esityksissä. Näistä mainittakoon *J. K. Paasikiven* vähäinen kirjanen *Osuustoimintalain pääkohdat* vlta 1902, alunperin *A. Granströmin* ja *J. Serlachiuksen* toimittama *Osuustoimintalaki* (1 p. 1901), jota sittemmin ovat uudistaneet mm. *Ph. Suuronen* ja *Onni Karhunen* (10 p. 1929), *E. Hakkilan Osuuskuntain lakiasiain opas* vlta 1927, *T. Murénin Osuuskassan lakiasiain opas* vlta 1936, *Onni Karhusen Osuuskuntain suhde rekisteriviranomaisiin* (7 p. 1939) sekä *Marjos Rapolan* ja *Helge Halmen Osuustoimintalaki selityksineen* vlta 1939.

Tätä kirjoitettaessa on ilmoitettu prof. *A. R. Heikosen Avoin yhtiö Suomen oikeuden mukaan* nimisen, SLY:n B-sarjassa julkaistun teoksen valmistuneen. Tämä teos on ensimmäinen suomen kielellä ilmestynyt laaja yhtiöoikeutta selvittelevä tieteellinen tutkimus.

Kauppaoikeus. Jo aikaisemmin on mainittu, että v. 1911 ilmestyneeseen »Siviilioikeuden pääpiirteet» nimiseen teokseen sisältyi suomennos Karl Gareisin kirjoituksesta Handels- und Wechselrecht. Vuonna 1917 *Kyösti Järvinen* julkaisi tutkielman *Skandinavian maiden uusista kauppalaeista* ja v. 1919 prof. *Cederberg Näkökohtia Suomen velvoite- ja kauppaoikeuden kodifioimiskysymyksessä,* mihin liittyy saman tekijän v. 1925 julkaisema suppea tutkielma *Kauppaoikeuden suhde muuhun siviilioikeuteen* (2. p. 1939). — Kauppaoikeuden oppikirjoista mainittakoon *I. V. Kaitilan* kauppaopin ja -oikeuden oppikirja (1 p. 1913, 10 p. 1945) ja *K. LaGerlöfin Kauppaoikeuden oppikirja,* joka ilmestyi *Kalle Kaupin* suomentamana v. 1928, sekä *K. Järvisen Kauppaopin ja kauppaoikeuden alkeet* (3 p. 1947). Kauppaoikeuden opetusta varten on kirjoitettu niinikään *Gunnar Palmgrenin* teos Juridiken i affärslivet, joka v. 1946 ilmestyi

SLY:n B-sarjassa *Wäinö Kannelin* suomentamana nimellä *Kauppaoikeutta liikemiehelle.*

Kauppaoikeuden alaan luettavista erikoistutkimuksista mainittakoon *Lauri Cederbergin* väitöskirja *Prokura Suomen lain mukaan* vlta 1915, *Kalle Kaupin* väitöskirja *Kaupparekisteristä* vlta 1927, *Paavo Ant-Wuorisen* väitöskirja *Toiminimi Suomen oikeuden mukaan* vlta 1933 sekä *Huugo Ranisen* tutkimukset *Fob-lauseke hankinta- ja kauppasopimuksissa,* joka ilmestyi SLY:n A-sarjassa väitöskirjana v. 1934 ja *Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä,* joka julkaistiin samassa sarjassa v. 1937. Tähän ryhmään voitaneen lukea myöskin *Ossian Hellmanin* väitöskirja *Määräysoikeus rahtitoimessa* vlta 1941.

Vaikka kirjanpitovelvollisuudella onkin julkisoikeudellinen merkityksensä, voitaneen tässä yhteydessä mainita eräät sanotun alan lainsäädäntöä koskevat selitysteokset. Vanhin näistä lienee *K. A. Wideniuksen Laki kirjanpitovelvollisuudesta selityksillä varustettuna,* jonka v. 1930 ilmestyneeseen toiseen painokseen liittyy *V. Nurmilahden* selitykset lakiin tilinpäätösten julkisuudesta. Vuoden 1945 uudesta kirjanpitolaista ovat julkaisseet selitysteoksia alunperin suomenkielellä *I. V. Kaitila, P. Palomäki* ja *J. Jalava* nimellä *Uusi kirjanpitolaki selityksineen* ja *E. Usva* nimellä *Uusi kirjanpitolaki ja sen soveltaminen* v. 1945, minkä lisäksi on suomennettu *G. W. Forsmanin Kirjanpitolain soveltamisopas* v. 1945 (suomentaja *Toivo Valtonen)* sekä *Th. Martinsenin* ja *Yrjö Fellmanin Selityksiä uuteen kirjanpitolainsäädäntöön* v. 1946.

Merioikeus. Merioikeuden opiskelun pohjana ovat olleet ruotsinkielisten tutkijoiden J. N. Langin ja Rudolf Beckmanin ruotsinkieliset teokset. *Beckmanin* luentosarja *Suomen merioikeus* julkaistiin suomennettuna v. 1937 ja hänen *Merioikeuden käsikirja* niminen teoksensa v. 1940, minkä lisäksi saman tekijän *Suomen merioikeus pääpiirteittäin* ilmestyi SLY:n B-sarjassa v. 1945. Ainoana alan suomalaisena erikoistutkimuksena on mainittava *Heimo Helmisen* suppeahko teos *Konossementti Suomen oikeuden mukaan I* vlta 1923.

C. Talousoikeus.

Täysin selvää rajaa ei, kuten yleisesti myönnettäneen, yleisen yksityisoikeuden eli siviilioikeuden ja eritysen yksityisoikeuden eli talousoikeu-

den välille voida vetää. Edellä on jo mainittu eräitä teoksia, jotka mahdollisesti voitaisiin lukea talousoikeuden alaan, ja tässä alempana tullaan luettelemaan toisia, jotka ehkä tahdottaisiin siirtää yksitysoikeus-nimikkeen alle. Mitään hämmentävää sekaannusta ei kuitenkaan kirjoja tässä käytettyä jaoittelua noudattaen luetteloitaessa syntyne.

Aikaisemmin mainitusta *A. D. Helanderin* v. 1897 kauppakouluja varten kirjoittamasta Suomen taloudellisen lainsäädännön oppikirjasta ilmestyi v. 1904 toinen painos. — Ainoa varsinainen talousoikeuden suomenkielinen yleisesitys on *Karl Willgrenin Suomen talousoikeus* vlta 1930.

Maa-, metsä- ja vesioikeus. Vanhimpana suomenkielisenä tämän alan teoksena on mainittava *B. Lillen* kirjoittama vesioikeuslain ja kalastussäännön kommentaari, joka ilmestyi Yrjö Weilinin »Lakiselityksiä» sarjassa v. 1903.[199] *J. N. Langin* teos *Omistusoikeudesta Suomen vesiin* ilmestyi *J. G. Sonckin* suomentamana v. 1909 ja saman tekijän *Vesioikeuden luennot Väinö Anthonin* suomentamana v. 1910. Molemmat teokset kuuluvat SKS:n toimituksiin. Edellisestä *Kyösti Haataja* julkaisi ajanmukaistetun uuden painoksen v. 1932. *Viljo Voipion* suppea, mutta muuten erinomainen teos *Kylän vesialue* ilmestyi v. 1924. — Vesioikeuden alalta on vielä mainittava *L. Pentin* Lainopillisen ylioppilastiedekunnan julkaisuissa painettu *Yhteisestä lauttauksesta* vlta 1921 ja *Viljo Puustisen* tutkielma *Lauttausvahinko* vlta 1922.

Kysymyksessä olevan oikeusalan yleisesityksenä ilmestyi »Suomen oikeus» sarjassa v. 1919 *B. A. Sundströmin (Salmialan)* suomentamana *K. O. Moringin* teos *Maalainsäädäntö, vesioikeus sekä maanviljelystä ja sen sivutoimia koskeva lainsäädäntö,* jonka sijaan on sittemmin tullut oppikirjaksi *Kyösti Haatajan* huomattavasti laajempi teos *Maa- ja vesioikeus sekä metsä- ja maatalouslainsäädäntö* vlta 1945. Saman tekijän vuonna 1943 ilmestyneeseen teokseen *Maa- ja vesioikeudellisia tutkielmia* sisältyy eräitä alan erikoistutkimuksia.

Tähän yhteyteen kuuluvat vielä *J. O. Peurakosken* ja *Hugo Rautapään* v. 1917 metsän hävittämisen ehkäisemisestä annetusta asetuksesta laatima selitysteos sekä *Toivo J. Komsin, P. J. Pelttarin* ja *V. R. Toijalan* yksityismetsälain kommentaarit (1937; uusin painos 1947) ja *Väinö Ahlan* Ota-

[199] *Lillen* nimeä ei teoksessa mainita. — Weilinin sarjan 1. numerona ilmestyi edellä mainittu *Alarik Hernbergin* kirjoittama maanvuokralain kommentaari.

van asetuskokoelmassa julkaistu tilusrauhoituslain kommentaari (2 p. 1927), samoin kuin *O. F. Nordqvistin Kalastajan lakikirja* vlta 1903, *F. Grönvallin Uusi metsästyslainsäädäntö selityksineen* vlta 1934 ja *M. Kivilinnan Metsästäjän lakiopas* vlta 1940.

Jakolainsäädännön alalta on mainittava *J. N. Langin* v. 1903 suomennettuna ilmestynyt *Jakoperusteesta kylässä,* josta prof. *Haataja* v. 1931 julkaisi ajanmukaistetun painoksen. Muuten alaa hallitsevat prof. Haatajan teokset. Näistä ilmestyi *Jakolainsäädäntö* v. 1917, *Mitä laki säätää yhteismetsäin erottamisesta Kemijärven, Kuusamon ja Kuolajärven kunnissa* v. 1920, *Lainsäädäntö ruotusopimuspitäjien isojaoista* v. 1928 ja *Maaoikeus I* v. 1936. Lisäksi on mainittava *V. K. Noposen* tutkimus *Rasitteista maanjaossa* vlta 1932.

Maanhankintalainsäädäntö. Maamme vuoden 1918 vuokra-alueiden lunastamislainsäädännöllä alkaneen suuren maanomistusolojen uudistuksen perusteelliset valmistelutyöt on tässä sivuutettava vain mainitsemalla ns. agraarikomitean mietinnön liitteeseen II vlta 1907 sisältyvät *Heikki Renvallin* ja *J. N. Reuterin* eri maiden maanhankintaa tilattomille koskevat tutkielmat, tilattoman väestön alakomitean mietintöön N:o 2 sisältyvät *J. H. Vennolan* perusteelliset tutkimukset maanomistuksesta Suomen maalaiskunnissa ja *Hannes Gebhardin* tilattoman väestön asemaa koskevat tutkimukset (1908—1913) sekä *Kyösti Haatajan* Suomen virallisen tilaston yhteydessä ilmestyneet laajat tutkimukset maanvuokraoloista Suomessa v. 1912 (1916—1917). Lisäksi on syytä mainita *Erkki Reijosen* suomentama *Karl Willgrenin* tutkimus *Talonpoikain vapautus keski- ja itä-Europassa* vlta 1913.

Vuoden 1918 lunastuslain tultua voimaan ilmestyi *Kyösti Haatajan* kommentaari *Lainsäädäntö vuokra-alueiden lunastamisesta* jo samana vuonna (3 p. 1919). Maanmittaushallituksen toimesta keväällä 1919 pidetyillä kursseilla esitetyt esitelmät ja niiden yhteydessä käydyt keskustelut julkaistiin *Vuokra-alueiden lunastustoiminta* nimisenä kirjana v. 1919. *Anton Kotonen* ja *T. M. Kivimäki* julkaisivat vuoden 1922 asutuslain selitysteoksen v. 1924 ja puutavarayhtiöiden lainvastaisesti hankkimia kiinteistöjä koskevan, vuonna 1925 annetun lain selitysteoksen samana vuonna. Uuden, vuonna 1936 annetun asutuslain kommentaari ilmestyi *Väinö Parkkalin* ja *T. M. Kivimäen* kirjoittamana v. 1939. Varsin laaja yhte-

näinen esitys normaaliaikojen asutustoiminnasta on *Kyösti Haatajan* v. 1940 ilmestynyt *Maaoikeus II Asutuslainsäädäntö*. — Tässä yhteydessä lienee sopivaa mainita myöskin *V. A. Arolan* lainselitysteos *Maakiinteistöpankki ja maatalouden velkain vakauttaminen* vlta 1935.[200]

Vuonna 1940 ilmestyi maatalousministeriön asutusasiainosaston julkaisemana *Siirtoväen pika-asutuslainsäädäntö* niminen teos, johon sanottuna vuonna annetun siirtoväen pika-asutuslain selitykset on kirjoittanut *Väinö Ahla*. — Vuoden 1945 maanhankintalainsäädännön suppean yleisesittelyn julkaisi *Kyösti Haataja* v. 1946. *Veikko Vennamon* ja *Erkki Kuitusen* kirjoittama maanhankintalainsäädännön laaja kommentaari ilmestyi v. 1947. Tähän ryhmään kuuluu myöskin *Osmo Oittisen Maanluovuttajan opas* vlta 1946.

Elinkeino-oikeus. Ainoaksi tämän alan yleisesitykseksi on jäänyt *K. A. Moringin* »Suomen oikeus» sarjassa v. 1920 *Bruno A. Sundströmin (Salmialan)* suomentamana julkaistu *Suomen elinkeino-oikeus pääpiirteittäin*. Alan erikoistutkimuksista mainittakoon *Y. Ropposen Ohjesääntöisistä elinkeinoista* vlta 1921, *E. Hiitosen* tutkimus *Ulkomaalaisten elinkeinojen harjoittamisoikeuden rajoista Suomen oikeutta silmällä pitäen* vlta 1931, *Toivo J. Komsin* lainselitysteos *Puutavaranmittauslaki* vlta 1939 ja *Jorma Punovuoren Kaivoslainsäädäntö* vlta 1946. Patenttilainsäädäntöä selvittävät *A. A. Friisin Kirja keksijöille* vlta 1905, *N. Heinosen Patentti* niminen kirjanen vlta 1921 ja *Eino Rajalan* patentti- ja tavaramerkkiasiain käsikirja *Keksijän lainoppi* vlta 1947.

Moottoriajoneuvolainsäädännön alalta on ilmestynyt useita lakikokoelmia ja joitakin selitysteoksia. Viimeksi mainituista huomattavin on *Ossian Hellmanin Autoliikennelait* (2. p. 1938). Muista mainittakoon *O. Pohjasen Autovahingot* vlta 1932, *Walfrid Anttilan Moottoriajoneuvolainsäädäntö* vlta 1938 sekä *O. Kososen* ja *V. Ruotsalaisen Oikea liikenne* vlta 1939.

Pankkilainsäädäntöä koskevaa suomenkielistä kirjallisuutta ei vielä ole. Tältä alalta on mainittavissa vain pari *A. F. Charpentierin* vähäistä vihkosta, nim. *Säästöpankin vastakirjasta ja siitä oikeussuhteesta, jonka sen antaminen synnyttää* vlta 1911 ja *Muutamia pääkohtia voimassaolevassa säästöpankkilainsäädännössä* vlta 1913.

---

[200] Tähän yhteyteen sopinee myöskin maininta *Yrjö Jahnssonin* v. 1907 julkaisemasta asutuspoliittisesta tutkimuksesta *Tilattoman väestön lainarahasto ja sen periaatteet.*

Sosiaalilainsäädännön alaan kuuluva kirjallisuus sensijaan on melkoisen runsas.

Alan ensimmäinen yleisesitys on »Suomen oikeus» sarjassa v. 1921 *S. J.* ja *Lauri Pentin* suomentamana julkaistu *K. A. Moringin* oppikirja *Suomen työväenlainsäädäntö pääpiirteittäin.* Myöhemmin on *Arvo Sipilä* julkaissut v. 1938 teoksen *Suomen työoikeuden käsite ja järjestelmä sekä suhde sosiaaliseen lainsäädäntöön* ja v. 1947 SLY:n B-sarjassa työoikeuden peruskysymyksiä sekä työsopimusta, julkisoikeudellista työsuhdetta ja työehtosopimusta koskevan esityksensä *Suomen työoikeus I.*

Kotimaisen työväenlainsäädännön kysymysten selvittelyn esitöinä voidaan mainita *Heikki Renvallin* kirjanen *Austraalian työväenlainsäädäntö* vlta 1902 ja *G. R. Snellmanin* työväensuojelua koskevaa lainsäädäntöä tarkastamaan asetetun komitean toimeksiannosta v. 1906 julkaisema *Katsaus Europan huomattavimpain valtioiden sekä Australian työväensuojelulainsäädäntöön. Heikki Renvallin* kirjanen *Työvälipuheen vapaus ja elinkeinolaki-komitean työlakko-pykälä* ilmestyi v. 1901.

Työsopimuslain kommentaarin *Työsopimuslaki selityksineen* julkaisi *J. N. Lehtinen* v. 1937 ja vuoden 1924 työehtosopimuslain selityksillä varustettuna *Anton Kotonen* v. 1925. *T. M. Kivimäen* erikoistutkimus *Työlakko yksityisoikeudellisilta vaikutuksiltaan* ilmestyi v. 1927. Vuoden 1946 uuteen lainsäädäntöön perustuu *Y. W. Puhakan* suppea selitysteos *Työehtosopimus ja työtuomioistuin* vlta 1947; vanhempaa lainsäädäntöä selvitteli *K. J. Ståhlberg* v. 1905 ilmestyneessä teoksessaan *Työriitain sovittaminen ja ratkaiseminen.* — Tässä yhteydessä sopinee mainittavaksi *I. Caseliuksen* teos *Rakennusurakka* vlta 1943.

Työväensuojelulainsäädännön alalta on ilmestynyt useita vähäisiä selitysteoksia. Näistä mainittakoon *M. Auran Suomen työaikalainsäädäntö* vlta 1920, *Niilo Lahtisen Täysikasvuisten työaika voimassaolevan Suomen oikeuden mukaan* vlta 1923, *Y. W. Puhakan Työntekijäin vuosilomalaki* vlta 1939, jonka uuden lainsäädännön mukainen toinen painos ilmestyi *Puhakan* ja *Tapani Virkkusen* kirjoittamana v. 1946, sekä *Helge Halmen Laki työntekijäin vuosilomista* niinikään vlta 1946. — Tässä yhteydessä on mainittava myöskin *K. Kaupin* kirjanen *Liikeapulaisten oikeudellinen asema* vlta 1922, *Helge Halmen Suomen liikeapulaislainsäädäntö* vlta 1935, Suomen Liiketyöntekijäin Liiton Toimikunnan toimittama

Kauppatyölainsäädäntö vlta 1940 (2. p. 1944) ja *Veikko Kanervan Uusi kauppatyölainsäädäntö* vlta 1947.

Työväenvakuutusoikeuden alalta on mainittava *K. J. Ståhlbergin* kirjanen *Työttömyysvakuutuksesta* vlta 1903.

Vanhin esitys työväen tapaturmavakuutuksesta Suomessa on *Aug. Hjeltin* kirjanen *Työväen tapaturmavakuutus Suomessa* vlta 1903. Alan uudempaa lainsäädäntöä on *Heimo Helminen* esittänyt teoksissaan *Uusi työväen tapaturmavakuutusasetus* vlta 1919 ja *Työväen tapaturmavakuutuslaki käytännössä* vlta 1931. *E. Hiitosen* teos *Työtapaturmien korvaamisesta Suomen oikeutta silmällä pitäen* on vlta 1930. Lääkärin kannalta on tapaturmakorvausoikeutta käsitellyt *A. J. Palmén* v. 1923 ilmestyneessä kirjasessaan *Tapaturmavakuutus ja lääkärintoiminta.*

Merenkulku ja tullioikeus. Tämän alan yleisesitystä ei suomen kielellä ole ilmestynyt. *Ossian Häggmanin Yleiskatsaus tulliasetuksiin* ilmestyi v. 1911. Uutta tullilainsäädäntöä ovat *Leevi Pitkänen* ja *Veikko Saraoja* kommentoineet laajassa teoksessaan *Tullilaki ja -asetukset selityksineen* vlta 1942. — Merenkulun alalta on mainittava *K. S. Laaksosen* selityksillä varustama *Asetus kauppa-aluksista* vlta 1924.

D. Rikosoikeus.

Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa on mainittu *Jaakko Forsmanin* uranuurtajan työstä suomenkielisen oikeustieteellisen kirjallisuuden alalla. Samoin on mainittu siitä, että hänen laajat rikosoikeuden yleisiä oppeja ja eri rikoksia koskevat luentonsa julkaistiin ruotsinkielisinä. Näitä teoksia, jotka edelleen ovat välttämättömiä, kun tahdotaan perinpohjaisemmin perehtyä maamme rikosoikeuteen, ei ole suomennettu, mutta prof. *Brynolf Honkasalo* on toimittanut niistä ajanmukaistetut uudet painokset.[201]

Ensimmäinen suomen kielellä kirjoitettu rikosoikeuden yleisesitys oli *Allan Serlachiuksen (Särkilahden) Suomen rikosoikeuden oppikirja,* joka ilmestyi vuosina 1909—1914. Sen yleisiä oppeja käsittelevästä ensimmäisestä osasta *B. A. Salmiala* ja *Brynolf Honkasalo* ovat toimittaneet useita uusia painoksia, viimeisen v. 1947. Saman tekijän *Suomen rikosoikeus*

[201] Yleisiä oppeja koskeva osa ilmestyi v. 1930, erinäisiä rikoksia koskevat osat: I 1946, II 1938 ja III samoin 1938.

pääpiirteittäin ilmestyi »Suomen oikeus» sarjassa v. 1917. — Suppean *Rikosoikeuden oppikirjan poliisiopetusta varten* julkaisi *S. E. G. Metsävainio* v. 1932.

Yleiset opit. Lainopillisen ylioppilastiedekunnan toimesta ilmestyi v. 1920 *Arvo Haverin* suomennos *Franz v. Lisztin* »Lehrbuch des deutschen Strafrechts» nimisen kuulun teoksen yleisestä osasta nimellä *Rikosoikeuden yleiset opit* (2. p. 1929). Uusi, *Niilo Salovaaran* tekemä suomennos Eberhard Schmidtin uudistaman v. Lisztin saman teoksen yleisen osan 26. painoksesta ilmestyi v. 1947. *O. Hj. Granfeltin* luentojakso *Yleisen rikosoikeuden peruskurssi* ilmestyi *Olavi Salervon* suomentamana v. 1943 ja *Olavi Jotunin* poliisikoulutusta varten kirjoittama *Rikosoikeuden yleiset opit* v. 1947. Kuluvana vuonna on vihdoin SLY:n B-sarjassa ilmestynyt *Brynolf Honkasalon* uudenaikaisen ja itsenäisen *Suomen rikosoikeus, Yleiset opit* nimisen teoksen ensimmäinen osa. Tästä teoksesta kehittynee ajanmukainen rikosoikeutemme oppikirja.

Rikosoikeuden yleisiin oppeihin liittyviä erikoistutkimuksia on suomen kielellä ilmestynyt suhteellisen runsaasti. Näistä mainittakoon *V. K. Noposen Aberratio ictus ja error in persona* sekä *L. Pentin Rangaistusten määräämisperusteista* nimiset, Lainopillisen ylioppilastiedekunnan julkaisusarjassa v. 1922 ilmestyneet kirjaset, *Antti Tulenheimon* väitöskirja *Luotto rikosoikeudellisena suojelusobjektina* vlta 1911, *Aatos Alasen* tutkimukset *Hätävarjelus yksityisen käyttämänä oikeussuojakeinona,* joka ilmestyi väitöskirjana v. 1925, sekä *Rangaistus ja turvaamistoimenpiteet* vlta 1926, *Bruno A. Sundströmin (Salmialan)* tutkimus *Varsinaisesta osallisuudesta* rikoslain ja sotaväenrikoslain rangaistaviksi julistamiin varsinaisiin erikoisrikoksiin erittäin silmälläpitäen extraneusta ja *Erkki Hannulan Sotaväen rikoslain soveltamisala,* molemmat niinikään vuodelta 1926, *Brynolf Honkasalon Kausaalikysymys rikosoikeudessa* ja *Paavo Kekomäen* väitöskirja *Ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten käsitteistä,* molemmat vuodelta 1933, *Arvo Sipilän* väitöskirja *Deliktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne,* joka ilmestyi SLY:n A-sarjassa v. 1936, *Brynolf Honkasalon* ja *Reino Ellilän* kirjoittama rikoslain 6 luvun kommentaari *Rikosten uusimisesta* vlta 1945, *Inkeri Anttilan,* ensimmäisen naisen, joka Suomessa on saavuttanut lakitieteen tohtorin arvon, väitöskirja *Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena,* joka

ilmestyi mainitussa SLY:n sarjassa v. 1946, prof. *Honkasalon* SLY:n B-sarjassa v. 1947 ilmestynyt *Rangaistusten yhdistämisestä ja yhteenlaskemisesta* ja *Niilo Salovaaran* A-sarjassa v. 1948 ilmestynyt väitöskirja *Rikoksen yrityksestä erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen.* Tässä yhteydessä on mainittava vielä *K. J. Ståhlbergin* kirjanen *Kuolemanrangaistuksen vaiheista Suomessa ja kuolemanrangaistuksesta* vlta 1934.

Eri rikoksia selvitteleviä yleisesityksiä on *Allan Särkilahden* edellä mainittuihin oppikirjoihin sisältyvien tällaisten esitysten lisäksi ilmestynyt ainoastaan *Brynolf Honkasalon* rikosoikeuden valmistavaa tutkintoa ja alempaa oikeustutkintoa varten v. 1944 julkaisema oppikirja *Erinäiset rikokset* (2. p. 1946). Alan erikoistutkimuksina on mainittava *Aatos Alasen* suppea tutkimus *Miten on määriteltävä käsitteet hengenvaarallinen tauti ja hengenvaarallinen vioittuma törkeän pahoinpitelyn käsitetunnusmerkkeinä* vlta 1934, *Honkasalon* tutkimus *Sikiönlähdettäminen De lege lata et de lege ferenda I* vlta 1936, *Leevi Pitkäsen Tullirikokset* vlta 1940, *Olavi Jotunin Henkeen ja ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuvat rikokset* vlta 1944 (2. p. 1946) ja *Inkeri Anttilan* SLY:n A-sarjassa v. 1948 ilmestynyt teos *Varsinaisesta epärehellisyydestä RL 38 luv. 1 §:n mukaan.* — Tässä ryhmässä lienee sopivaa lisäksi mainita *Antti Tulenheimon* yliopistollisia harjoituksia varten v. 1918 toimittama *Rikosoikeudellisia oikeustapauksia.*

Rikoslainsäädäntömme historiallista kehitystä valaisevana on mainittava v. 1885 suomenkielellä painettu *Alamaisia lausuntoja Ehdotuksista Suomen Suuriruhtinaanmaan Rikoslaiksi.*

Kriminaalipoliittisen kirjallisuuden ja erityisesti kriminologian alalta on mainittava prof. *Veli Verkon* uraauurtavat tilastolliset tutkimukset *Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määräämisestä* vlta 1931, *Biologisluontoisten tekijäin vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen* vlta 1933 ja *Väkivaltarikollisuuden riippuvaisuus kansanluonteesta ja muista etnillisistä tekijöistä* vlta 1936 sekä *Martti Kailan* väitöskirja *Nuorisorikollisuuden syyt yksilötutkimuksen valossa* vlta 1946. Tähän ryhmään kuuluu lisäksi useita vähäisiä, maallikkojen kirjoittamia kirjasia, joista mainittakoon *Juho Kanteleen Väkijuomain vaikutus rikollisuuteen Suomessa* vlta 1901, *Antti J. Pietilän Rikollisuus ja sen vastustaminen* vlta 1922, *M. E. Mäen Nykyinen rikollisuustilanne* vlta 1930 ja *A. Asko-Avo-*

niuksen Kansamme rikollisuus ja teolliset vankilamme vlta 1936. Erikoisesti nuorisonsuojelua koskevina on mainittava *Bertel Nybergin Nuorisontuomioistuimet ja lastensuojelutyö ulkomailla* vlta 1919 ja *Antti Tulenheimon Lasten- ja nuorisonsuojelu rikosoikeudellisena probleemina* vlta 1923.

Oikeuslääketieteen alalta voidaan mainita vain *Theodor Löfströmin oikeuslääketieteellinen käsikirja Suomen lääkäreille* vlta 1901 ja *Akseli Nikulan Oikeuspsykiatrisia lausuntoja* vlta 1922. Eräitä oikeuslääketieteen alaan kuuluvia kysymyksiä on selvitelty sekä lakimiesten että lääkäreiden aikakauskirjoissa.

Vankeinhoitoa koskeva kirjallisuus on sekin sangen niukka. *J. E. Boije* julkaisi v. 1925 rikollisuutta ja rangaistusten täytäntöönpanoa koskevan tutkimuksensa *Suomen oikeudenhoidon huolestuttava tila.* V. 1944 ilmestyi *Veikko Virtasen* väitöskirja *Suomen vankeinhoito I, 1808—1831.* — Käytännöllisistä vankeinhoitoa koskevista kirjoista mainittakoon *P. Mustalan Vankeinhoidon käsikirja* vlta 1919 ja *Vankeinhoidon oppikirja* vlta 1934 sekä *A. Linnan Käytännöllinen vankeinhoidon opas* niinikään vlta 1934.

Rikosoikeudellisen kirjallisuuden yhteydessä on vielä esiteltävä *kriminalistiikkaa* käsittelevä kirjallisuus. Tämän alan suomennoksista mainittakoon *Wilhelm Polzerin Käytännöllinen rikostutkimusopas* vlta 1929 (2. p. 1945), *R. von Schultzin Rikospoliisi,* joka ilmestyi *Y. Ropposen* suomentamana v. 1932, *Harry Södermanin* ja *Ernst Fontellin Rikostutkimustekniikan opas,* joka ilmestyi niinikään *Ropposen* suomentamana ja Suomen oloihin sovittamana v. 1934, sekä *Ernst Lechen* ja *Viktor Hagelbergin Kuulustelut rikosasioissa,* joka *Paavo Alkion* suomentamana sekä Suomen oikeuden edellyttämin lisäyksin varustamana ilmestyi SLY:n B-sarjassa v. 1947. Kotimaisista ohjekirjoista on mainittava *A. Liikasen Ohjeita nuorille upseereille tutkimusten toimittamisessa erinäisissä sotilaselämässä yleisimmin esiintyvissä rikosasioissa* vlta 1920, *Eero Ignatiuksen Valmistava tutkinta rikosasioissa* vlta 1934, *P. Ignatiuksen Sormenjälki- ja tuntomerkkiopin käsikirja* vlta 1933 sekä *Sormenjälki- ja tuntomerkkioppi* vlta 1940, *V. Suhosen Suurten rikosjuttujen tutkimuksessa laadittavista pöytäkirjoista sekä tällaisten juttujen tutkimisesta ja hoitamisesta yleensä* vlta 1936 ja *Sakari Alangon Rikostutkimus I* vlta 1941. — Useita pienehköjä poliisin käytän-

nöllistä työtä koskevia ohjekirjoja on ilmestynyt Suomen Poliisilehden Kustannusosakeyhtiön julkaisemassa Poliisin käsikirjoja nimisessä sarjassa.

Lopuksi on tässä yhteydessä mainittava Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuodesta 1934 alkaen ilmestyneet vuosikirjat, jotka sisältävät arvokkaita esityksiä yhdistyksen toimialaan kuuluvista aineista.

E. Prosessioikeus.

Suomen prosessioikeuden ensimmäisenä yleisesityksenä ilmestyi edellä jo usein mainitussa »Suomen oikeus» sarjassa v. 1919 *R. A. Wreden* teos *Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin Onni Karhusen* suomentamana. Tästä teoksesta ilmestyi v. 1936 prof. *Bertil Sjöströmin* uudistama ja vielä v. 1946 SLY:n B-sarjassa prof. *Tauno Tirkkosen* uudistama painos. Prosessioikeuden yleisesitysten joukossa lienee sopivinta mainita *Bertil Sjöströmin* v. 1925 ruotsinkielisenä julkaisema ja *Paavo Alkion* suomentamana ja ajanmukaistamana v. 1948 SLY:n B-sarjassa ilmestynyt *Muodollisesta prosessinjohdosta* niminen teos sekä *O. Hj. Granfeltin U. J. Castrénin* avustamana laatima *Yleisen alioikeuden, maanjako-oikeuden ja välimiestuomioistuimen ratkaisuja, pöytäkirjoja ja prosessitoimia* niminen teoreettisilla selityksillä varustettu kaavakokoelma (1. p. 1915, viim. p. 1944), *Erik Gaddin Kihlakunnanoikeuden pöytäkirjat* niminen teos, johon liittyy laaja kaavakokoelma, vlta 1935 sekä *Paavo Alkion* kuluvana vuonna SLY:n B-sarjassa ilmestynyt teos *Tuomarin tehtävistä käräjillä.*

Rikosprosessi. Suomen rikosprosessin ensimmäisenä suomenkielisenä yleisesityksenä on kuluvana vuonna SLY:n B-sarjassa ilmestynyt prof. *Tirkkosen Suomen rikosprosessioikeus I.* Valmistuttuaan tästä teoksesta on syntyvä yleensäkin ensimmäinen Suomen rikosprosessioikeuden yleisesitys, sillä prof. *Granfeltin* vuosina 1908—1910 ilmestyneessä »Straffprocessrätt. Föreläsningar» nimisessä teoksessa ei käsitelty tätä prosessialaa kokonaisuudessaan ja saman tekijän v. 1925 julkaistu »Lärobok i straffprocessrätt» on jäänyt keskeneräiseksi.

Rikosprosessin alaan kuuluvia monografioita on suomen kielellä julkaistu varsin harvoja. Näistä voidaan mainita *Kaarlo Ignatiuksen* väitöskirja *Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatsiooni ja syyteoikeus*

vlta 1900, prof. *Sjöströmin* hänen kuolemansa jälkeen v. 1946 julkaistu *Eräät rikosasioissa käytettävät pakkokeinot* ja *Harry Venojan* SLY:n A-sarjassa v. 1947 ilmestynyt väitöskirja *Takavarikko.* — Y. *Ropposen* kirjanen *Rikosprosessuaalisista pakko- ja varokeinoista* ilmestyi v. 1921 ja *Brynolf Honkasalon* tutkielma *Nimismies rikostutkijana ja virallisena syyttäjänä* v. 1946.

Siviiliprosessioikeus. Suomenkielistä yleisesitystä tältä alalta ei ole olemassa eikä sellaista ilmeisesti lähiaikoina ole odotettavissakaan. Alaa hallitsee täydellisesti *Wreden* erinomainen teos »Finlands gällande civilprocessrätt». Kyseenalaista vain on, eikö sen sijaan, että teoksesta on ryhdytty toimittamaan uutta ruotsinkielistä painosta,[202] olisi ollut syytä suomentaa teos ja samalla uudistaa se samaan tapaan kuin saman tekijän prosssioikeutta pääpiirteittäin esittävä teos on jo kahdesti uudistettu.

Siviiliprosessia käsitteleviä erikoistutkimuksia on ilmestynyt runsaammin kuin rikosprosessin alalta. Nämä ovat kaikki väitöskirjoja, nim. *Hugo Gröndahlin (Rautapään)* teos *Pää-interventsioonista Suomen oikeuden mukaan* vlta 1903, *Bruno A. Sundströmin Asianosaiskäsitteestä Suomen siviiliprosessioikeudessa* vlta 1923, *Brynolf Honkasalon Vahvistuskanneoikeudesta ja sen edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan* vlta 1928, *Tapio Tarjanteen Asianosaisseuraanto Suomen siviiliprosessissa* vlta 1929 ja *Tauno Tirkkosen Oikeusvoimasta* vlta 1933.

Täytäntöönpanoprosessin ja ulosotto-oikeuden alalta on mainittava yleisesityksinä *Esko Hakkilan* suomennos Wreden teoksesta *Ulosottotoimi* vlta 1927 ja *W. L. Telkän* suomennos *O. Hj. Granfeltin* teoksesta *Rangaistuksentäytäntöönpano* vlta 1942. Saman alan monografioina on ilmestynyt *Ilmo Ollisen* SLY:n A-sarjassa v. 1938 julkaistu väitöskirja *Kiinteistön pakkohuutokaupasta I,* minkä teoksen toinen osa ilmestyi v. 1939, ja *Tauno Ellilän* samassa sarjassa v. 1947 julkaistu laaja väitöskirja *Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa* sekä *T. V. Seppälän* kuluvana vuonna ilmestynyt *Aluksen ulosmittaaminen ja sen myyminen pakkotoimin.*

*Erikoisprosessi*tutkimuksina on mainittava *U. J. Castrénin* suomentama *O. Hj. Granfeltin* teos *Suomen konkurssioikeus pääpiirteittäin* vlta 1918, mistä teoksesta ilmestyi kokonaan uusittu painos v. 1936, prof. *Salmialan*

[202] Akatemiankansleri *O. Hj. Granfelt* on julkaissut *Wreden* teoksen toisen niteen uuden painoksen v. 1943.

(Sundströmin) Sotatuomioistuinprosessioikeus I vlta 1925, *Erkki Hannulan Sotilaallinen kurinpitoprosessi* vlta 1927, *Jarl Nyberghin* suomennos *W. A. Palmen* teoksesta *Lyhyt esitys Suomen vapaaehtoisesta oikeudenhoidosta* vlta 1943, *Onni Heinonkosken* suomennos *Granfeltin* teoksesta *Välimiesmenettely* vlta 1941 sekä prof. *Tirkkosen* laajahko tutkimus *Välimiesmenettely* vlta 1943. Viimeksi mainittu teos ilmestyi SLY:n B-sarjassa.

Yleisluontoisina prosessioikeuden alaan kuuluvina tutkimuksina on mainittava *Ernesti Forsmanin* suomennos *Wreden* teoksesta *Todistusoikeuden pääpiirteet* vlta 1910, *U. I. Kivimäen* suomennos *Fr. Stang Lundin* teoksesta *Asianajotoiminta* vlta 1924, *Tauno Tirkkosen* tutkimus *Tuomionpurku* vlta 1937 ja *Otto Brusiinin* väitöskirja *Tuomarin harkinta normin puuttuessa* vlta 1938. Molemmat viimeksi mainitut teokset ilmestyivät SLY:n A-sarjassa. Tähän ryhmään voitaneen lukea myöskin *K. Ignatiuksen Oikeudenkäyntilaitoksemme uudistaminen* vlta 1929 ja *K. J. Ståhlbergin* vihkonen *Oikeudenkäyntilaitoksen uudistus* vlta 1934.

Prosessin alalta on, kuten luonnollista onkin, ilmestynyt melkoisen runsaasti käytännöllisiä ohjekirjoja ja kaavakokoelmia. Vanhimpina tällaisina, suurelle yleisölle tarkoitettuina oppaina mainittakoon *Oskari Kilpisen* Svanljungin Lainopillisen käsikirjan nojalla toimittama, v. 1901 painettu *Tietoja kansalaisille oikeudenkäyntimutkista* ja *V. Helmisen Lainopillisia kaavoja* vlta 1915. Eri alojen virkamiehiä varten toimitettuja kaavakokoelmia ovat *A. V. Lindbergin Kaavoja ulosotonhaltijoille* vlta 1911, *Kaavoja ulosottomiehille* vlta 1917 ja *Kaavoja kunnallisille ulosottomiehille* vlta 1923 sekä *J. E. Tiihosen Opastus kihlakunnanoikeuden pöytäkirjojen laatimiseen* vlta 1913. *V. Blåfield* julkaisi *Käsikirjan kihlakunnanlautamiehille ja haastomiehille* v. 1902 (3. p. 1925). Käytännöllisiä käsikirjoja ovat niinikään *Voitto Oksasen Poliisimiehen ulosotto-opas* vlta 1929 ja *Ulosotto-opas* kunnallisille ulosottomiehille ja maalaiskonstaapeleille vlta 1936 sekä *Paavo Alkion Käytännölliset toimenpiteet kihlakunnankäräjillä* vlta 1931. — Erikoisesti hovioikeuksia varten on julkaistu eräitä mallikokoelmia. Näistä mainittakoon Turussa vuosina 1914 ja 1915 painetut mallikokoelmat, joista jälkimmäinen ilmestyi kolmena vihkona,[202a] Vaasassa v. 1923 painettu nimetön, kaksikielinen hovioikeuden an-

[202a] Näissä kokoelmissa ei ole kansi- eikä nimilehtiä. Pakarisen luettelossa (Suomalainen kirjallisuus 1911—1915) vuonna 1914 painettu kokoelma kulkee hakasiin merki-

nettavien muutoksenhakuosoitusten malleja sisältävä vihkonen, sekä *O. P(etäykse)n* toimittama *Kokoonpanokaavoja hovioikeutta varten I* vlta 1926, *Petäyksen* ja *J(ohan) S(elini)n* saman nimisen teoksen II osa vlta 1927 sekä hovioikeudenpresidentti *Aleksi Käpyn* kokoelma *Hovioikeuden tuomio- ja päätöslauselmia, pöytäkirjanotteita, kirjeitä ja äänestyspöytäkirjoja* vlta 1928.

F. Hallinto-oikeus.

Hallinto-oikeus on ala, jolla puhtaasti suomalainen tutkimus on saavuttanut erittäin merkittäviä tuloksia. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainittiin, että *Kaarlo Juho Ståhlbergin* v. 1893 ilmestynyt väitöskirja »Irtolaisuus Suomen lain mukaan» oli alkuna pitkälle ja hedelmälliselle tutkijantyölle, joka on pääasiallisesti keskittynyt Suomen hallinto-oikeuden selvittämiseen. *Ståhlbergin* laajan ja perusteellisen *Suomen hallinto-oikeus* nimisen alan yleisesityksen *Yleinen osa* ilmestyi v. 1913 ja *Sisäasiainhallinto* niminen osa v. 1915. Teos ilmestyi uudistettuna ja ajanmukaistettuna vuosina 1928 ja 1931, minkä jälkeen *Lisäyksiä ja muutoksia Yleisen osan toiseen painokseen* niminen täydennysosa ilmestyi v. 1936. »Suomen oikeus» sarjassa ilmestyi saman tekijän *Suomen hallinto-oikeus pääpiirteissään* v. 1916, ja tästä teoksesta kokonaan uudistettu painos v. 1934.[203] Ståhlbergin jälkeen prof. *Veli Merikoski* on esittänyt suppeahkon yleiskatsauksen Suomen hallinto-oikeuden yleisestä osasta teoksessaan *Suomen julkisoikeuden oppikirja* (I 1944, 2. p. 1946; II 1946),[204] jonka alaan kuuluu myöskin yleisesitys Suomen valtiosääntöoikeudesta.

Yleisluontoisina hallinto-oikeuden kirjallisuuteen kuuluvina teoksina on vielä mainittava *K. J. Ståhlbergin Lakiasioita* vlta 1912 ja saman tekijän *Lausuntoja* vlta 1947 sekä *Tapio Tarjanteen* SLY:n A-sarjassa v. 1943 tekijän kuoleman jälkeen julkaistu kokoelma *Kirjoituksia ja lausuntoja.*

---

tyllä nimellä Käsikirja hovioikeuden virkamiehille sekä vuonna 1915 painetut vihot nimillä Jäljennöksiä Keisarillisen Turun hovioikeuden päätöksistä, tuomioista ja pöytäkirjoista.

[203] *Ståhlbergin* hallinto-oikeudelliset teokset kuuluvat niihin harvoihin suomalaisiin tutkimuksiin, jotka on julkaistu myöskin ruotsinkielellä. *Yleinen osa* ilmestyi *Herman Koroleffin* ruotsintamana v. 1940, ja sama kääntäjä on v. 1947 julkaissut ruotsinnoksen myöskin *Suomen hallinto-oikeus pääpiirteissään*-teoksen sisäasiain hallintoa koskevasta osasta.

[204] *Merikosken* Julkisoikeuden oppikirjan I nide oli ensimmäinen SLY:n B-sarjassa julkaistuista lainopillisista oppikirjoista. — SLY:n sarjoihin palataan tässä kirjoituksessa myöhemmin.

Valtionhallinto. *Virkamiesoikeuden* alalta on mainittava *Tapio Tarjanteen* tutkimus *Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa,* joka ilmestyi SLY:n A-sarjan ensimmäisenä numerona v. 1934, sekä samassa sarjassa ilmestyneet *V. Merikosken* teos *Erivapauden käsite* vlta 1936 ja *Olavi Rytkölän* väitöskirja *Valtion vakinaisten virkamiesten palkkaus- ja eläkeoikeus* vlta 1948.

Finanssihallinto. Alan vanhemmat yleisesitykset ovat suomennoksia. *K. Willgrenin Suomen finanssioikeus* ilmestyi suomennoksena v. 1910 sekä *Muistiinpanot professori R. F. Hermansonin Suomen finanssihallinto-oikeuden luennoista M. A. Hovilan* suomentamana »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen suomennoksia» nimisen sarjan ensimmäisenä numerona v. 1920. Ensimmäinen alunperin suomen kielellä kirjoitettu yleisesitys on *Tapio Tarjanteen Vero-oikeus* vlta 1939. — Alan erikoistutkimuksina on mainittava nykyisen Tasavallan Presidentin *J. K. Paasikiven* väitöskirja *Lainkäytön kehittymisestä veronkanto- ja finanssikontrolliasioissa vanhemman ruotsalais-suomalaisen oikeuden mukaan* vlta 1901 ja *V. Merikosken* SLY:n A-sarjassa v. 1938 ilmestynyt tutkimus *Valtionapujärjestelmä hallintovalvonnan kannalta* sekä *Heikki Setkäsen* teos *Maalaiskuntien valtionavut* vlta 1948.

Valtionverotus. Valtionverotuksen uudistamista selvittelevinä esitöinä on mainittava verokomitean julkaisuna v. 1912 suomennettuna ilmestynyt *Karl Willgrenin* laajahko tutkimus *Silmäys nykyaikaiseen valtiolliseen tulo- ja varallisuusverotukseen Euroopassa.* Tähän yhteyteen sopinee myöskin maininta *K. A. Wideniuksen* teoksesta *Verotuskysymyksiä,* joka ilmestyi v. 1921.

Vuoden 1924 tulo- ja omaisuusverolain julkaisi *Eino J. Ahla* Otavan asetuskokoelmassa viittauksilla varustettuna v. 1925. Samana vuonna ilmestyi myöskin saman lain laajahko kommentaari *Aarne Saarialhon* kirjoittamana. *Aarne Rekolan* vuoden 1943 uuden lain kommentaari *Tulo- ja omaisuusverolaki* ilmestyi SLY:n B-sarjassa v. 1947. — Alan erikoistutkimuksista mainittakoon *Eero Kivikarin* suppeat teokset *Verotuspaikan määräytyminen* vlta 1935 ja *Perheettömien lisävero* vlta 1936, *Yrjö A. Koposen Verojen ja kansaneläkemaksun ennakkoperintä* vlta 1947 sekä, vaikkakaan ei varsinaisesti lakialaan kuuluvana, *V. J. Sukselaisen* tutkimus *Perhesuhteet tulo- ja omaisuusverotuksessa* vlta 1946.

Liikevaihtoverolakeja ovat selittäneet *Matti Leppo* ja *A. R. Heikonen* v. 1941 ilmestyneessä kommentaarissaan *Liikevaihtoverolaki selityksineen* sekä *Tyko Vanhala, K. M. O. Honkavaara* ja *U. A. Vatanen* v. 1942 ilmestyneessä teoksessaan *Uusi liikevaihtoverolaki.*

Verotusoikeuden yhteydessä on mainittava monet suurelle yleisölle tarkoitetut veroasioiden oppaat. *Esko Hakkilan Miten teen tuloilmoitukseni* on vlta 1931, *A. Lindgrenin Neuvoja veroilmoituksen laatimisessa lomakkeella D* vlta 1942, *Rieti Itkosen Tee taiten tuloilmoituksesi* vlta 1945 (2. p. 1946) sekä *Kaj Erik Östensonin Walter Gyllenbögelin* suomentamana ilmestynyt *Miten minun on laadittava veroilmoitukseni* samaten vlta 1945 (2. p. 1947), mihin viimeksi mainittuun on ilmestynyt täydennysvihkonen *Verosäännösten muutokset* v. 1948.

Poliisihallinto. Varsinaisen poliisialan kirjallisuudesta on mainittava *H. B.* ja *V. O. Anthonin* v. 1902 julkaisema *Käsikirja poliisikonstaapeleille maalla, A. K. Wilberin (Ikkalan)* suomennos *Ernst Weneliuksen* kirjoittamasta teoksesta *Käsikirja Suomen kruununnimismiehille* vlta 1921, *V. Mielosen* ja *Ernst Weneliuksen* kirjoittama *Nimismiesten käsikirja,* joka on juuri mainitun teoksen uusi painos, vlta 1933, sekä *Y. Ropposen* teokset *Poliisivalvonnasta yleisillä paikoilla* vlta 1926 ja *Poliisikäsikirja,* joka ilmestyi kolmena osana vuosina 1931—1933. Tässä yhteydessä on vielä mainittava naispoliisikysymystä selvittelevä, eri kirjoittajien kirjoituksia sisältävä teos *Naispoliisikysymys meillä ja muualla* vlta 1928, *Gustaf Ignatiuksen* kommentaari *Maaseudun yleinen järjestyssääntö* siihen liittyvine asetuksineen vlta 1929 ja *Mauno Nummen Yhteiskunta ja järjestysvalta* niminen teos vlta 1943.

K. J. Ståhlberg selvitteli yleisiä kansalaisvapauksia silloin sangen ajankohtaisissa kirjasissaan *Yhdistysvapaus Suomessa* v. 1912 sekä *Kokoontumisvapaus Suomessa* ja *Painovapaus Suomessa* v. 1913. *Y. Ropponen* käsitteli samoja seikkoja *Kokoontumis-, yhdistymis- ja painovapaus* nimisessä, Poliisien käsikirjoja-sarjaan kuuluvassa kirjasessaan v. 1923. Erittäin arvokas yhdistymisvapautta koskeva tutkimus on *V. Merikosken* SLY:n A-sarjassa ilmestynyt väitöskirja *Hallinto-oikeudellinen tutkimus yhdistymisvapaudesta,* joka ilmestyi v. 1935. Yhdistyslakia ovat kommentoineet *J. T. Hyvönen* v. 1919 ja *V. Merikoski* v. 1935 julkaistuilla teoksillaan.

Käytännöllisen *Yhdistystoiminnan oppaan* on *Rieti Itkonen* julkaissut v. 1938.

Palolainsäädäntöä on käsitellyt *Leo Pesonen* teoksissaan *Palontorjunta, Palohallinto ja -lainsäädäntö* v. 1932 sekä *Palolaki ja sen sovellutus* v. 1935.

Kirkollis- ja opetushallinto. Kirkkolainsäädännön alalta on mainittava *Lauri Ingmanin Kirkkolainsäädäntö Suomessa jälkeen v. 1870,* joka ilmestyi v. 1911 sekä *P. P. Piispasen Kirkollisen hallinnon ja lainkäytön ohjekirja* vlta 1941.

Opetustoimen alaa koskeva lainopillinen kirjallisuus on suhteellisen runsas. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainitusta *G. F. Lönnbeckin* alunperin v. 1889 julkaisemasta *Kansakoulun Käsikirjasta* ilmestyi uusi, kolmas painos v. 1913, jolloin *K. Kerkkonen* julkaisi tähän teokseen liittyvän lisävihon. Sittemmin ovat kansakoululainsäädäntöä selvitelleet *K. G. Aminoff Kansakouluasiain tietokirja* nimisessä teoksessa vlta 1914, *K. Kerkkonen Kansakoulu-käsikirja* teoksessaan v. 1916 (2. p. 1923), *J. Laurila Kansakouluasiain käsikirjassaan* v. 1923 (2. p. 1926) ja *Alfred Salmela* teoksissaan *Kansakoulun hallintoa* vlta 1933 ja *Suomen kansakouluhallinnon pääpiirteet* vlta 1935 (3. p. 1946) sekä *Kansakoululautakunta* nimisessä kommentaarissaan vlta 1946. Lisäksi on tässä yhteydessä, vaikkakin oikeastaan jälempänä käsiteltäviin eri alojen säädöskokoelmiin kuuluvina, mainittava *Em. Suhosen Kansakoululait ja -asetukset* vlta 1932 sekä siihen v. 1933 ilmestynyt liite ja *L. A. Castrénin Kansakoululainsäädäntö* vlta 1932.

Oppikoululainsäädäntöä Lauri Puupponen on selvittänyt teoksissaan *Valtion oppikoulujen opettajien oikeudellinen asema* vlta 1932, *Oppikoulut, niiden järjestysmuoto, hallinto ja toiminta* vlta 1934 sekä *Oppikoululainsäädäntö selityksineen* vlta 1945. — Edellä mainittu *K. Kerkkonen* oli v. 1920 julkaissut *Oppikoulukäsikirjan,* joka sisälsi kokoelman oppikouluja koskevia asetuksia, määräyksiä ja kiertokirjeitä.

Huoltolainsäädäntö. Köyhäinhoitolainsäädäntöä koskevan kirjallisuuden alalta on mainittava *Onni Talaan* väitöskirja *Kotipaikka-oikeus Suomen lain mukaan* vlta 1905 sekä saman tekijän samana vuonna ilmestynyt suppea tutkielma *Kunnan oikeus saada toiselta kunnalta korvausta antamastansa vaivaisavusta.* — Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainitusta *Gust. Ad. Helsingiuksen Vaivaishoidon käsikirjasta* ilmestyi v.

1917 uusi painos. Vuoden 1922. köyhäinhoitolakia ovat kommentoineet *Iivar Ahava* v. 1923 ilmestyneessä teoksessaan *Köyhäinhoitolaki ja kerjäämistä koskevat vaivaishoitoasetuksen säännökset* sekä *Aarne Saarialho* v. 1935 ilmestyneessä laajassa ja perinpohjaisessa *Köyhäinhoitolainsäädäntö* nimisessä teoksessaan. Tämän lisäksi on *Elli Tavastähti* v. 1926 julkaissut *Köyhäinhoidon käsikirja* nimisen teoksen, jossa käsitellään myöskin lakialan kysymyksiä.

Huoltoalan ainoana yleisteoksena on mainittava *Einar Böökin* v. 1948 ilmestynyt *Suomen huolto-oikeus.* Lisäksi voidaan alan yleisteoksina mainita, vaikkakaan teokset eivät varsinaisesti kuulu lakialan kirjallisuuteen, *Iisakki Laatin* teos *Sosiaalinen lainsäädäntö ja toiminta Suomessa* (u. p. 1946) ja *Lauri Tarvaisen Yhteiskunnallinen huolto* vlta 1946. — Huoltosäädöskokoelmista mainittakoon tässä yhteydessä *A. P. Arvelon Huoltolait* vlta 1937 ja *Aune Mäkinen-Ollisen* laaja säännös- ja ohjekokoelma *Huoltolautakunnan lakikirja* vlta 1944.

Yhteiskunnallisen huollon eri aloilta on ilmestynyt useita suppeita selitys- ja ohjeteoksia. Näistä mainittakoon Kenraali Mannerheimin lastensuojeluliiton toimittama *Lastenvalvojan käsikirja* vlta 1924, Nuorisovalvonnan julkaisema *Nuori rikoksentekijä,* jonka ensimmäinen osa sisältää ohjeita rikoksen tutkinnassa, oikeudenkäynnissä ja huollossa ja toinen osa ohjeita ehdollisesti tuomitun valvonnassa, vlta 1943, *V. Merikosken Sotavainajain omaisten ja sotainvaliidien taloudelliset edut* vlta 1940, *Heimo Helmisen Uusi sotatapaturmalaki* vlta 1941, *Leo Ollonquistin* laatima *Sotilasavustukset ja -korvaukset* vlta 1942, *A. Kesäsen Sotatapaturmalain edellyttämät korvaukset ja huoltoeläkkeet* vlta 1944 sekä *Osmo Toivolan* vuonna 1943 ilmestynyt teos *Alkoholisti- ja irtolaishuolto.*

Lopuksi mainittakoon tässä vielä sisäasiainhallinnon eri haaroja koskevaan lainsäädäntöön liittyvinä *Onni Talaan* teos *Suomen pakkolunastuslainsäädäntö I* vlta 1924, *John Ugglan* ja *E. H. I. Tammion* kommentaari *Asemakaavalaki ja rakennussääntö* vlta 1933, *Hjalmar Oker-Blomin Suomen maataloushallinto* vlta 1932, *Esko Hakkilan Sukunimeä koskeva lainsäädäntö* vlta 1940 sekä *Eero Kaukosen* ja *Yrjö Ahosen* viittauksin selvennetty kokoelma *Terveyden- ja sairaanhoitolainsäädäntö* samalta vuodelta, *Severi Savosen Maalaiskuntain yleisen terveydenhoidon käsikirja* vlta 1945 ja nimenomaan *kulkulaitoshallinnon* alaan liittyvinä *J. K. Paasikiven Kyy-*

dinpito ja kestikievarilaitos Suomen lain mukaan vlta 1901, Tasavallan entisen Presidentin *Kyösti Kallion* v. 1916 julkaisema kirjanen *Silmäyksiä kyytilaitoksen ja maantielain lainsäädännölliseen kehitykseen, Ossian Hellmanin* kommentaari *Valtionrautateiden liikennesääntö ja sen lisämääräykset selityksineen* vlta 1931, *Alarik Hernbergin* kommentaari *Tielaki* vlta 1920 sekä saman tekijän suppea esitys *Paikallisteiden kunnossapito* vlta 1922, tiekomitean julkaisema *Opas maanteitä koskevien lakisäännösten soveltamisessa ja maantien kunnossapitotyön suorittamisessa* vlta 1921, *E. v. Bonsdorffin* ja *Olli Martikaisen Tielainsäädäntö selityksineen tielakiin* vlta 1931, *E. v. Bonsdorffin Kylätiet* vlta 1933 (2 p. 1935) sekä *K. J. Tolosen Kylä- ja kunnantiehankkeet* vlta 1932.

Oikeushallinnon alalta on mainittava vain yksi teos, nim. *J. E. Wilskmanin* kommentaari *Laki sisältävä säännöksiä tuomiokuntain hoidosta* vlta 1936.

Palauttamislainsäädäntöä, jota ainakin osittain voitaneen pitää hallinnon alaan kuuluvana, on *Y. J. Hakulinen* esittänyt teoksessaan *Palauttamislainsäädäntö* v. 1942. Ns. *korvauslainsäädäntöä* ovat selittäneet *Kaarlo Kaira* ja *Toivo Takki* teoksessa *Lait alueluovutuksen johdosta menetetyn omaisuuden korvaamisesta ja omaisuudenluovutusverosta* v. 1940 sekä *Mauno Laisaari* kommentaarissaan *Toinen korvauslaki selitettynä* vlta 1945 ja *Toivo Takki* selitysteoksessaan *Uusi korvauslaki ja omaisuudenluovutuslaki,* joka niinikään on ilmestynyt v. 1945.

Säännöstelylainsäädännön alalta mainittakoon *Aarre Simosen ja Leo Tyrnin* kommentaari *Vuokrasäännöstelymääräykset selityksineen* vlta 1941, *Tyrnin* ja *Juhani Honkavaaran* kommentaari *Huoneenvuokra- ja asuntosäännöstelymääräykset selityksineen* vlta 1946, kokoomateos *Viisi vuotta kansanhuoltoa* vlta 1945 sekä *P. Turjan Puutavarakaupan säännöstely* vlta 1946.

Kunnallislainsäädäntö. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa on mainittu, että kunnallislainsäädännön alalta jo viime vuosisadalla ilmestyi useita käytännöllisiksi ohjekirjoiksi tarkoitettuja teoksia. Uuden vuosisadan alkaessa julkaisi *K. J. Ståhlberg* v. 1901 maalaiskuntien kunnallishallintoa koskevan asetuksen selityksillä varustettuna. Tämän teoksen toinen painos ilmestyi v. 1907 ja kolmas, jonka nimenä on *Lait ja asetukset maalaiskuntain hallinnosta,* v. 1926. Tähän mennessä teoksesta oli paisunut

lähes 900-sivuinen, erinomaisen perusteellinen kunnallissäädösten kommentaari. Tässä yhteydessä mainittakoon myöskin *Ståhlbergin* v. 1901 julkaistu kirjanen *Kunnallisen itsehallinnon kehittämisestä.*

Kunnallislainsäädännön alaan kuuluvien ohjekirjojen suuri tarve on aiheuttanut sen, että sangen monet ovat kirjoittaneet tämän alan esityksiä. *A. Huotarin Pieni kunnallisasiain käsikirja* ilmestyi v. 1915 ja *Eero Koskimiehen Kunnallishallinnon käsikirja maalaiskuntain toimihenkilöitä varten* samana vuonna. *J. T. Hyvönen* julkaisi v. 1919 maalaiskuntain kunnallislain lyhyillä selityksillä varustettuna, ja samaan teokseen sisältyi muitakin kunnallisia säädöksiä. Vuonna 1925 ilmestyi tältä alalta kokonaista neljä teosta, nim. *Eino J. Ahlan* Otavan asetuskokoelmassa julkaisemat uudet painokset kaupunkien kunnallislaista ja maalaiskuntain kunnallislaista viittauksineen, *Rieti Itkosen* kommentaari *Kunnallislait* (4. p. 1935) sekä *A. Laihon Kunnallismiehen lakikirja. Itkosen* yleisesti käytäntöön levinnyt *Kunnallismiehen käsikirja* ilmestyi v. 1934 (4. p. 1946).

Kunnallislainsäädäntöä koskevan kirjallisuuden yhteydessä on vielä soveliasta mainita *Onni Talaan* v. 1915 ilmestynyt tutkimus *Kaupunkien kunnallishallintoa koskeva lainsäädäntö ulkomailla, Yrjö Harvian* teos *Kaupunkien kunnallislain arvostelua* vlta 1918 ja *K. V. Kaukovallan Suomen maalaiskuntien kunnallisen itsehallinnon historia,* joka ilmestyi v. 1940.

Kunnallista vaalioikeutta on *U. K. Kekkonen* selittänyt kommentaarissaan *Kunnallisvaaleja koskeva lainsäädäntö selitettynä* vlta 1933 (5. p. 1947) ja tutkinut väitöskirjassaan *Kunnallinen vaalioikeus Suomen lain mukaan,* joka ilmestyi SLY:n A-sarjassa v. 1936.

Kunnallisverotuksen alalta on syntynyt melkoisen runsas käytännöllisiä tarpeita varten kirjoitettu kirjallisuus. Vähäisenä kunnallisverotuksen historiallisena esityksenä voidaan mainita *Osk. Auteren* v. 1910 ilmestynyt vihkonen *Katsaus Suomen kunnallisverotuksen kehitykseen.* Vanhempaa kunnallisverotusta on esittänyt *Antto Laiho* teoksessaan *Kunnallistaksoituksesta maalaiskunnissa* vlta 1916. Uudempaa kunnallisverotusta koskevaa lainsäädäntöä ovat selittäneet *O. J. Laurila* ja *Eino J. Ahla Kunnallisverolait* nimisessä kommentaarissaan vlta 1922 (3. p. 1930) ja *Rieti Itkonen* teoksissaan *Kunnalliset verolait* vlta 1922 ja *Kunnallisverotus selitettynä* vlta 1931 (2. p. 1940; liite 1944). Viimeksi ilmestynyt tämän alan

teos on *Viljo Linnin* yleisesitys *Kunnallisverotuksen opas,* joka on v. 1948 ilmestynyt Suomen Lakimiesliiton kirjasarjan ensimmäisenä numerona.

Lopuksi on tässä yhteydessä mainittava *Hugo Rautapään* suppea esitys *Tuulaakimaksun kehityksestä ja oikeudellisesta luonteesta* vlta 1918.

G. Valtiosääntöoikeus.

Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainittiin 1890-luvulla alkunsa saaneesta melkoisen runsaasta Suomen oikeudellista asemaa käsittelevästä kirjallisuudesta. Vaikka tämä kirjallisuus, joka suurelta osalta keskittyy historiallisten seikkojen selvittelyyn, ei kuulu varsinaisessa mielessä lakialan kirjallisuuteen, lienee kuitenkin syytä tässä yhteydessä, valtio-oikeudellista kirjallisuuttamme käsiteltäessä mainita tärkeimmät siihen kuuluvat teokset. *J. R. Danielson-Kalmarin* K. Ordinin »Suomen valloitus» nimisen teoksen johdosta kirjoittama *Suomen yhdistäminen Venäjän valtakuntaan* ilmestyi suomen kielellä v. 1890, ja saman tekijän venäläisten yhä jatkuneiden hyökkäysten torjumiseksi julkaisema *Suomen sisällinen itsenäisyys* v. 1891. *Leo Mechelin* julkaisi arvostelunsa professori N. D. Sergejevskyn *Suomen itsehallinto ja perustuslait* nimisestä Pietarissa julkaisemasta teoksesta saman nimisenä kirjana, joka ilmestyi suomennoksena v. 1903. Saman tekijän *Mietteitä Venäjän ja Suomen välisten oikeudellisten suhteiden lähemmästä järjestämisestä* ilmestyi v. 1909 ja *Kesäkuun 17 (30) päivänä 1910 annetun Venäjän lain tarkastus* v. 1910. *R. A. Wreden, K. J. Ståhlbergin, E. Estlanderin* ja *F. O. Liliuksen* yhteisesti esittämä ns. yhdenvertaisuuslain ehdotusta koskeva arvostelu julkaistiin *Venäläisten oikeuksista Suomessa* nimisenä teoksena niinikään v. 1910. *Rafael Erich* julkaisi Suomen valtio-oikeudellista asemaa vastaan tähdättyjen väärien väitteiden kumoamiseksi v. 1908 teoksen *Suomen oikeus ulkomaisten oikeusoppineiden valaisemana.* V. 1938 sama tekijä julkaisi SLY:n A-sarjassa ilmestyneen teoksen *Suomen oikeusasema,* joka sisältää, paitsi *Erichin* kirjoittamaa esitystä Suomen valtio-oikeudellista asemaa koskevien tieteisopillisten kysymysten käsittelystä Venäjän vallan viimeisinä aikoina sekä murroskautena, eräiden ulkomaiden oikeusoppineiden Suomen asemasta antamia lausuntoja. Tämän alan viimeisenä teoksena on mainittava Y. W. *Puhakan* väitöskirja *Suomalais-venäläisen valtioyhdistyksen viimeiset vaiheet ja purkautuminen* vlta 1919.

Suomen itsenäisyyskysymyksen ratkaiseminen ja sen jälkeen käyty valtiomuototaistelu synnyttivät runsaan kirjallisuuden, joka ei, koska siihen kuuluvat julkaisut olivat pääasiallisesti luonteeltaan poliittisia, kuulu lakialan kirjallisuuteen. Kuitenkin lienee aiheellista tässä mainita silloisten eturivin lakimiestemme julkaisemista lentokirjasista vuodelta 1917 *Rafael Erichin Valtioelämän murroskaudelta, Robert Hermansonin Vuoden 1917 valtiopäivät, Heikki Renvallin Suomen itsenäisyys* ja *R. A. Wreden Itsenäisyyskysymys ja Suomen eduskunta* sekä vuodelta 1918 *Hermansonin Näkökohtia valtiosääntökysymyksessämme* ja *Wreden Vuoden 1917 jälkimäiset valtiopäivät ja Suomen itsenäisyys.*

Suomen valtiosääntöoikeuden yleisteoksia on kaksi: *Robert Hermansonin Suomen valtiosääntö,* joka *Kustavi Kailan* suomentamana ilmestyi v. 1923 (2. p. 1928), ja *Rafael Erichin* laaja teos *Suomen valtio-oikeus,* joka ilmestyi vv. 1924—1925. Yleisesti valtio-oikeuden alaan kuuluvina teoksina on lisäksi mainittava *Erichin Valtiosääntöjen säätäminen ja muuttaminen* vlta 1909 sekä *Hermansonin Lausuntoja ja mietintöjä,* jonka tekijän kuoleman jälkeen julkaisi v. 1933 valtioneuvoston sitä varten asettama komitea.

Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa on lueteltu useita viime vuosisadalla julkaistuja perustuslakien kokoelmia ja selitysteoksia. Uudelle vuosisadalle tultaessa julkaisi *J. K. Paasikivi* uuden perustuslakien kokoelman *Suomen yleiset perustuslait* v. 1900. Uuden kokoelman, johon perustuslakien lisäksi sisältyi eräitä yhteiskuntaelämää järjestäviä säädöksiä, kuten kunnallisasetukset ja otteita kirkkolaista, julkaisi *Gustaf Schybergson Suomen Perustuslait ja järjestävät asetukset* nimisenä teoksena v. 1907. Samana vuonna ilmestyi myöskin *Erichin* kirjoittama vihkonen *Perustuslakiemme pääpiirteet.* Suomen itsenäistymisen jälkeen julkaisi *E. N. Setälä* uudet perustuslakimme viittauksin selvennettyinä v. 1920 *Suomen perustuslait* nimisenä kirjana. Ja vihdoin v. 1939 ilmestyi *Esko Hakkilan* laaja ja perinpohjainen kommentaari *Suomen Tasavallan perustuslait sekä eräitä niihin liittyviä lakeja, asetuksia ja säännöstöjä.* — Tässä yhteydessä on vielä mainittava *R. A. Wreden* vihkonen *Hallitusmuodon kielisäännökset* v:lta 1925.

Ylimpiä hallintoelimiä ja niiden tehtäviä koskevasta kirjallisuudesta on mainittava *Y. W. Puhakan* teos *Ministerien vastuunalaisuus nykyajan val-*

tioissa vlta 1923, *Eino J. Ahlan* kommentaari *Tasavallan presidentin vaalia koskeva lainsäädäntö* vlta 1924 sekä *Kaarlo Kairan* teokset *Valtiosopimuksista, niiden tekemisestä ja oikeudellisesta vaikutuksesta* sekä *Valtiosopimusten tekemisestä ja voimaansaattamisesta Suomen oikeuden mukaan,* jotka molemmat ilmestyivät v. 1932, jälkimmäinen väitöskirjana. — Tässä yhteydessä mainittakoon myöskin kolme vähäistä, suurta yleisöä varten kirjoitettua, huomattua teosta, nim. *J. K. Paasikiven Eräitä ilmiöitä valtiollisessa elämässämme* vlta 1925 sekä *Robert Hermansonin Epäkohtia Suomessa, maamme asema ja puolustus* ja *K. J. Ståhlbergin Parlamentarismi Suomen valtiosäännössä,* molemmat viimeksimainitut vlta 1927.

Kansanedustuslaitoksen uudistamista käsittelevästä runsaasta lentokirjallisuudesta on jo mainittu tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa. Ennen valtiopäiväuudistusta ilmestyneestä tämän alan kirjallisuudesta mainittakoon tässä vain *K. J. Ståhlbergin* vihkonen *Talonpoikaissäädyn Vaalit ja niistä valittaminen* vlta 1904. Edustuslaitoksen uudistamisen jälkeen ilmestynyt laaja kansantajuinen tämän alan kirjallisuus on pakko jättää syrjään. Mainitsemme siitä vain *A. R. Blomqvistin Eduskuntalaitokset eri maissa* vlta 1906 ja *T. A. Heikelin Mitä meidän tulee tietää Uudesta Waalilaista?,* joka ilmestyi samana vuonna. Vuoden 1906 vaalilain ja valtiopäiväjärjestyksen kommentaarin julkaisi *Filip Grönvall* jo samana vuonna, ja *F. Pohjavuori* seuraavana vuonna vihkosen *Laskuopas Suomen Suuriruhtinaanmaan Vaalilakiin wuodelta 1906. Iivar Ahavan* laajahko kommentaari *Suomen Suuriruhtinaanmaan valtiopäiväjärjestys ja eduskunnan työjärjestys* ilmestyi v. 1914. — Tämän alan erikoistutkimuksina on mainittava *Paavo Kastarin* SLY:n A-sarjassa v. 1940 ilmestynyt väitöskirja *Eduskunnan hajoitus Suomen oikeuden mukaan* sekä, erityisesti lainsäädäntömuotoja ja lainsäädäntötyötä selvittelevinä, *Puhakan* v. 1925 julkaisema teos *Laki ja asetus Suomen oikeudessa* ja *E. H. I. Tammion* teos *Lain säätäminen itsenäisessä Suomessa* vlta 1948.

Kansalaisten yleisiä oikeuksia ja velvollisuuksia koskevasta, yleensä suhteellisen harvalukuisesta kirjallisuudesta on mainittava *Erkki Kailan Uskonnonvapauslaki* niminen opas uskonnonvapauslain soveltamiseen ja saman lain Otavan asetuskokoelmassa ilmestynyt kommentaari, molemmat vlta 1923, *Kaarlo Kairan* teos *Suomen kansalaisuuden saamisesta ja menettämisestä* vlta 1930 sekä *Paavo Kastarin* SLY:n B-sarjassa julkaistu tut-

kielmä *Sosialisoimisen perustuslaillisista edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan* vlta 1947. — Erityisesti asevelvollisuuslainsäädäntöä koskettelevaa kirjallisuutta on ilmestynyt jonkinverran runsaammin. Näistä mainittakoon *Filip Grönvallin* kommentaarit *Asetus Suomen väliaikaisen asevelvollisuuslain sovelluttamisesta* vlta 1919 sekä *Asevelvollisuuslaki ja sen soveltamisasetus selityksineen* vlta 1923, *V. Merikosken Asevelvollisuuslainsäädäntö selityksineen* vlta 1933 ja *Asevelvollisuuslainsäädäntö 1941* sekä *A. Viljasalon* yleistajuiset ohjekirjat *Kutsunta-asiat* vlta 1927, *Kutsunta- ja asevelvollisuusasiat* vlta 1933 sekä *Reserviläinen* vlta 1938. — Tässä yhteydessä sopinee mainittavaksi myöskin *Onni Heinonkosken* kommentaari *Lait sotilasmajoituksesta ja sotilaskyydityksestä niihin liittyvine asetuksineen* vlta 1920.

Valtion taloutta selvittelevänä kirjallisuutena on lopuksi mainittava *E. Nevanlinnan Suomen valtion tulo- ja menoarvio* niminen teos vlta 1921 sekä *Eino Kaskimiehen* kommentaari *Valtion tulo- ja menoarvio sekä tililainsäädäntö* vlta 1932.

H. Kansainvälinen oikeus.

Ensimmäinen suomen kielellä ilmestynyt kansainvälisen oikeuden yleisesitys on *Kustavi Kailan* suomentama, v. 1914 Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston toimikunnan yhteiskunta-taloudellisen osaston toimesta julkaistu *Ferdinand von Martitzin* suppea teos *Kansainvälinen oikeus.*[205] Teoksen liitteenä oli *Rafael Erichin* kirjoitus »Kansainvälisen oikeuden uusin kehitys». Jo seuraavana vuonna, 1915, ilmestyi sitten *Erichin* laaja teos *Kansainvälinen oikeus.* Saman nimisinä ovat sittemmin ilmestyneet *S. R. Björkstenin* ja *Erik Castrénin* puheena olevan alan yleisesitykset, edellinen v. 1937 ja jälkimmäinen, joka julkaistiin SLY:n B-sarjassa, v. 1947.

Erikoisen ryhmän suomenkielisessä kansainvälistä oikeutta koskettelevassa kirjallisuudessa muodostavat kansainliittoa selvittelevät teokset. Näitä ilmestyi mm. v. 1924 Werner Söderström Osakeyhtiön kustantamina

---

[205] Edellä yksityisoikeuden alaan kuuluvaa kirjallisuutta selviteltäessä mainittu *Sohmin* ja *Gareisin* »Siviilioikeuden pääpiirteet» niminen teos oli niinikään Suomalaisen kirjallisuuden edistämisrahaston toimikunnan yhteiskunta-taloudellisen osaston toimesta julkaistu. Sanotun osaston puheenjohtajana toimi noihin aikoihin K. J. Ståhlberg.

kokonainen sarja nimellä »Kansainliiton sihteeristön julkaisuja». Kun nämä julkaisut eivät kuulu varsinaisessa mielessä lakialan kirjallisuuteen, jätämme ne tässä syrjään. Sensijaan mainitsemme laajemmista kansainliittoa koskevista teoksista Kustannusosakeyhtiö Otavan v. 1920 julkaiseman kokoomateoksen *Kansainliitto* ja WSOY:n saman nimisen julkaisun, joka sisältää yleiskatsauksen liiton toimintaan tammikuusta 1920 joulukuuhun 1926, vlta 1927. Sensijaan on varsinaisena lakialan teoksena mainittava *Rafael Erichin Kansainliiton oikeusjärjestys* vlta 1926.

Muista kielistä suomeksi käännetyistä kansainvälistä oikeutta käsittelevistä teoksista on mainittavissa vain pari, nim. *Charles de Visscherin Vähemmistöjen suojeleminen* vlta 1925 ja *Georg Standertskjöldin Sota ja kansainvälinen oikeus,* joka ilmestyi *M. Pennasen* suomentamana v. 1930. Viimeksi mainittu teos selvittelee maa- ja ilmasodan yleisiä lakeja ja tapoja.

Useat suomalaisten tutkijoiden kansainvälistä oikeutta käsittelevät erikoistutkimukset ilmestyivät aikaisemmin muilla kielillä, pääasiassa ranskan kielellä.[206] Viime vuosina on kuitenkin neljä tämän alan teosta ilmestynyt suomen kielellä, nim. *Erik Castrénin* SLY:n A-sarjassa ilmestyneet *Ilmasota I,* joka ilmestyi väitöskirjana v. 1938, *Ilmasota II* vlta 1939 ja *Valtioiden velvollisuus vastaanottaa kansalaisiaan ja kansalaisuudettomia* vlta 1942 sekä *Tauno Suontaustan* samassa A-sarjassa v. 1944 väitöskirjana ilmestynyt *Valtion alueellisesta puolueettomuudesta* niminen tutkimus ja SLY:n B-sarjassa v. 1946 ilmestynyt teos *Yhdistyneet Kansakunnat.*

Lopuksi mainittakoon tässä yhteydessä *N. F. Hallion* vihkonen *Kansainvälinen toiminta lakisääteisen työväensuojeluksen edistämiseksi* vlta 1912.

I. Yleinen lakialan kirjallisuus.

Säädöskokoelmat. Virallisen säädöskokoelman, joka n:sta 106 v. 1917 alkaen on ollut nimeltään »Suomen asetuskokoelma», rinnalla on vsta 1920 alkaen ilmestynyt toinen virallinen säädösjulkaisu, »Pieni lakisarja».

Yksityisten kustantajien julkaisemat säädöskokoelmat ovat yleensä jääneet lyhytaikaisiksi. Edlundin sarja, josta jo tämän kirjoituksen ensim-

[206] Ks. näistä *Alkio,* Lakitieteelliset väitöskirjat Helsingin yliopistossa, LM 1947, s. 258 ss.

mäisessä osassa on mainittu, ilmestyi »Pieni asetuskokoelma» nimisenä vuoteen 1908 ja sen jälkeen »G. W. Edlundin asetuskokoelma» nimisenä vuoteen 1916. »Otavan asetuskokoelman», josta niinikään on jo aikaisemmin mainittu, julkaiseminen on jatkunut. Tässä sarjassa julkaistiin aluksi yleensä vain lakitekstejä lyhyin viittauksin varustettuina, mutta myöhemmin siinä on ilmestynyt useita laajojakin kommentaareja, joista arvokkaimmat on yleensä edellä mainittu.

Eri alojen säädöskokoelmia on ilmestynyt sangen runsaasti, osittain valtion, osittain yksityisten kustantajien toimesta. Aikaisemmin on jo poikkeuksellisesti mainittu muutamia tällaisia julkaisuja. Tässä lueteltakoon lisäksi seuraavat:

Väinö Ahla, Maamiehen lakikirja, 1928; *Heimo Helminen,* Vakuutuslainsäädäntö, 1934; *J. G. Ingman,* Henkivakuutuslainsäädäntö, 1937; *A. Jotuni,* Liikeasiain lakikokoelma, 1925; *J. H. Konttinen* ja *V. Pohjanpelto,* Maatalouslainsäädäntö, 1944; *Antto Laiho,* Maamiehen Lakikirja, 1912; *Eino E. Louhio,* Uusi vakuutuslainsäädäntö, 1934;

J. Haltia, Tapaturmalainsäädäntö, 1942; *Klaus Häkkänen,* Autoilijan lakikirja, 1938; Jakolaitoksen alaan kuuluvia lakeja ja asetuksia, V. J., 1947; *Eljas Kahra,* Autoilijan lakikirja, 1926 (5. p. 1936); Kansaneläkelainsäädäntö, Kansaneläkelaitoksen julkaisuja N:o 1, 1938; *Aarne Levander* ja *Victor Wikman,* Suomen voimassa oleva työlainsäädäntö, 1936; *Niilo A. Mannio,* Suomen Työväenlainsäädäntö, 1918; *Sama,* Työväen tapaturmavakuutuslainsäädäntö, 1918; *Sama,* Suomen työlainsäädäntö, 1926; *A. Vehilä* ja *Olavi Parkio,* Työlainsäädäntö, V. J., 1942 (u. p. 1947);

A. E. Andersson, Suomen rikoslaki, 1919; *Bruno A. Sundström (Salmiala),* Suomen rikoslaki, 1926 (u. p. 1947);

L. A. Castrén, Konkurssi- ja akordilainsäädäntö, 1935; *Brynolf Honkasalo,* Ulosottolaki, 1934; *Bruno A. Salmiala,* Oikeudenkäymiskaari ja Ulosottolaki, 1946;

A. P. Arvelo, Huoltolait, 1937; *Sama,* Virkamieslainsäädäntö, 1931 (u. p. 1942); *Adolf von Bonsdorff* ja *J. E. Tunkelo,* Lastensuojelua koskevia lakeja ja asetuksia, 1928; *Max Dittmar,* Kokoelma valtion viran- ja toimenhaltijoita koskevia lakeja ja asetuksia, 1929; *Vilho Heinämies,* Maanomistusolojemme uudistus. Maanhankintalaki ja siihen liittyvä lainsäädäntö, 1945; *O. K. Heliövaara,* Lakeja ja asetuksia kirkollisille toimihenkilöille, 1936;

Sama, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkolaki vuodelta 1869, 4. p., 1945; Huoneenvuokra- ja asuntosäännöstelymääräykset, V. J., 1945; *V. Kankaanpää* ja *R. Stenius,* Eläinlääkintälainsäädäntö, 3. p. 1938; *Eero Kaukonen,* Huoneenvuokrasäännöstely, 1945; *S. R. Karikoski,* Apteekkilaitosta koskevia lakeja ja asetuksia, 1929; *Eero Kivikari,* Suomen verolainsäädäntö, V. J., 1937; *M. E. Koskimies,* Poliisimiehen lakikirja, 1931 (5. p. 1946); *T. Laitinen,* Suomen lääkintö-asetuksia 1909—1912, 10 osa, 1914;[207] Lait papiston palkkauksesta ja virkataloista sekä lukkari-urkurien palkkauksesta ja virkataloista ynnä niiden täytäntöönpanoasetukset, 1922; *Yrjö Loimaranta,* Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkolaki vuodelta 1869, 1921 (3. p. 1939); *A. G. Neovius,* Vankeinhoitoa koskevat lait ja asetukset, 1925; *K. J. Ståhlberg,* Kirkkolaki, 1908; *Paavo Virkkunen,* Papiston ja kanttori-urkurien palkkausta ja virkataloja sekä kasvatusapua koskevat lait ja asetukset, 1945; Yleisiä kokouksia ja huveja koskevat asetukset, 1910;

Aarne Sihvo, Sotalaitosta koskevat lait ja asetukset, 1922; *V. Merikoski* ja *L. Leander,* Puolustuslaitoksen käsikirja I, 1931, II 1932; *Reino Rimala* ja *Toivo Tawast,* Puolustuslaitoksen lakikirja, 1928.

Lakikirjat. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainittiin, että hovioikeudennotaarien *Karl Kristian Sjörosin* ja *Karl Wilhelm Sulinin* v. 1872 ruotsinkielisenä ilmestynyt lakiteos julkaistiin *G. Cannelinin* suomentamana ja *Jaakko Forsmanin* tarkastamana v. 1877 sekä että tämän teoksen viimeinen, neljäs painos ilmestyi v. 1909 *Evert Woldemar Waldénin* toimittamana sekä *J. G. Sonckin* ja *Allan Serlachiuksen* tarkastamana.

Vielä sanotun neljännen painoksen nimilehden mukaan lakikirja oli Ruotsin valtakunnan laki, vaikka teoksen selkään olikin painettu Suomalainen Lakiteos. Tähän nähden tapahtui muutos *Antti Tulenheimon* julkaistessa yhdessä *Onni Heinonkosken* kanssa v. 1914 puheena olevan neljännen painoksen pohjalla laaditun ns. taskupainoksen. Sen nimilehden mukaan teos oli »Lakikirja sisältävä Suomen Suuriruhtinaanmaassa voimassaolevat osat 1734 vuoden valtiopäivillä hyväksyttyä ja noudatettavaksi otettua Ruotsin valtakunnan lakia sekä myöhemmin ilmestyneitä lakeja ja asetuksia».

[207] Osat 1—9 ilmestyneet ruotsinkielisinä.

Itsenäisyyden ajan ensimmäinen lakiteos oli *Alarik Hernbergin* v. 1920 ruotsinkielisenä julkaisema Finlands Rikes Lag. Samana vuonna ilmestyi kuitenkin jo itsenäisyysajan ensimmäinen suomalainenkin lakiteos hovioikeudenneuvos *A. E. Anderssonin* toimittamana, SKS:n toimitusten 165. osana. Tämän teoksen nimilehti oli edellä mainitun Tulenheimon taskupainoksen nimilehden mukainen, vain siten muutettuna, että sanojen »Suomen Suuriruhtinaanmaassa» sijalle olivat tulleet sanat »Suomen Valtakunnassa».

Hernberg oli, toimittaessaan juuri mainitun ruotsinkielisen lakiteoksen, noudattanut Ruotsissa käytännössä ollutta järjestelmää ja sijoittanut huomattavan osan uudesta lainsäädännöstä niihin kohtiin 1734 vuoden laissa, joita uusi lainsäädäntö täydensi tai jotka oli sillä korvattu. Tämän johdosta 1734 vuoden laki siihen sijoitettuine täydennyksineen käsitti Hernbergin lakiteoksessa 586 sivua ja liite vain 540 sivua. Teosta arvostellessaan *Heinonkoski*[208] ei pitänyt tätä menettelytapaa onnistuneena, koska uusi lainsäädäntö ei välittömästi liity 1734 vuoden lain kaariin.

Andersson puolestaan oli sisällyttänyt teoksessaan 1734 vuoden lakiin pääasiassa vain viittaukset uudempaan lainsäädäntöön, ja itse säännökset olivat, kuten aikaisemmissakin suomalaisissa lakikirjoissa, ajanluvun mukaisessa järjestyksessä liitteessä. Vanhan lakikirjan sivumäärä tässä teoksessa olikin vain 476, mutta liitteen 872.

Arvostellessaan *Anderssonin* lakiteosta *Moring*[209] piti makuasiana, kumpaa toimitustapaa noudatettiin, mutta oli sitä mieltä, että suomen- ja ruotsinkieliset lakikirjat olisi toimitettava saman järjestelmän mukaisesti. Puhuessaan lakikirjaan otettavan säädösmateriaalin valintaa kohtaavista vaikeuksista arvostelija esitti, että olisi toimitettava erillinen valtio- ja hallinto-oikeuden lakikirja, jonka ilmestyttyä kunnallis- sekä köyhäinhoito- ja terveydenhoitolainsäädäntö voitaisiin jättää yksityisoikeudellisesta lakikirjasta pois. Verolainsäädäntö olisi julkaistava erikseen.

Toinen arvostelija, *F. A. Pehkonen*,[210] arveli voitavan pitää tarpeettomana, että jako- ja maanmittausasetukset oli otettu lakikirjaan, koska aikaisempikin vastaava lainsäädäntö suurimmalta osaltaan oli ollut laki-

---

[208] LM 1920, s. 191 ss.
[209] JFT 1921, s. 189 ss.
[210] LM 1921, s. 36 ss.

teoksista poissa. Pehkonen piti, samoin kuin edellinenkin arvostelija, lakikirjan painosten väliaikojen lyhentämistä välttämättömänä sekä huomautti hinnan — 200 markkaa — olevan liian korkean »varsinkin sille huomattavalle lakikirjan kysyjäin joukolle, johon valtion taloudellisesti kituva virkamieskunta kuuluu».

Vuonna 1923 silloinen kihlakunnantuomari *Onni Heinonkoski* julkaisi jatko-osan Anderssonin lakiteokseen. Alkulauseessa julkaisija ilmoittaa säädösmateriaalia valitessaan pitäneensä ohjeena sitä kuninkaan 1734 vuoden lain vahvistuskirjeessä lausumaa periaatetta, että lakikirjassa »olisi kaikki tarpeellisimmat asiat, jotka hyvin järjestetyssä valtakunnassa kuuluvat yksityisten toimintaan», jolloin kuitenkin pääasiallisesti oli seurattu sitä sääntöä, että lakikirja on etusijassa laadittava yleisten tuomioistuinten tarvetta silmällä pitäen, mikä ohje vielä tänäkin päivänä pitänee lakikirjaa laadittaessa paikkansa.

Samana vuonna, 1923, julkaisi varatuomari *Mikko Louhivaara* hyvin tarkoitustaan vastanneen ja paljon käytetyn lakikirjan taskupainoksen.

Seuraava täydellinen lakikirjan painos ilmestyi v. 1927 silloisten lakit. tri *Bruno A. Sundströmin (Salmiala)* ja lakit. kand. *Lauri Ailion* toimittamana. Alkulauseessa toimittajat, huomautettuaan, että uusi lakiteos on laadittu Idestamin ja Anderssonin lakiteosten pohjalle ja niissä omaksuttuja periaatteita noudattaen, ilmoittavat, että ratkaistaessa, mitä uusia lakeja ja asetuksia teokseen oli otettava, olivat — kustantajankin toivomuksen mukaisesti — ensi sijassa käytännölliset näkökohdat olleet määräävinä.

Tätä painosta arvostellessaan *J. Saloheimo*[211] totesi teoksessa olleen erinäisiä asiallisia virheitä. Lisäksi arvostelija esitti eräitä täydennyksiä, mm. OK 2 luvun 8 §:n alla oleviin huomautuksiin luetteloista, joita tuomioistuimet ovat velvollisia pitämään. Nämä huomautukset esiintynevät yhä vielä lakikirjassa jossakin määrin puutteellisina, samoin kuin OK 24 luvun 5 §:n alla olevat maininnat ilmoituksista, joita tuomioistuinten on tehtävä eräistä päätöksistään ja muista toimenpiteistään.[212]

---

[211] LM 1928, s. 165 ss.

[212] Erinäisistä oikaistavista seikoista po. painoksessa on huomautettu DL 1927, s. 146 ja 242.

Kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 1929, julkaisijat toimittivat jatko-osan edellä mainittuun lakikirjan painokseen. Jatko-osa käsitti valitun säädösmateriaalin vuosilta 1927 ja 1928.

Melkoisen pitkän väliajan jälkeen, vasta vuonna 1934, samat toimittajat saattoivat julkisuuteen seuraavan lakikirjan painoksen. Järjestelmä oli edelleen entinen; uusien säännösten sijoittamisesta liitteeseen oli kuitenkin poikettu sikäli, että tällä välin voimaan astunut uusi avioliittolainsäädäntö oli sijoitettu vanhan NK:n paikalle. Erittäin tervetullut uudistus oli se, että leimaverolaki oli armahdussäännösten kanssa sijoitettu erityiseksi osastoksi teoksen loppuun.

Teosta arvostellessaan *af Hällström*[213] palasi jälleen vanhaan kysymykseen toimitustavasta eli siis siitä, miten lakikirjaan otettava säädösmateriaali on järjestettävä. Arvostelija on, samoin kuin ilmeisesti on katsottava *Moringin* olleen hänen arvostellessaan vuoden 1920 painosta, sitä mieltä, että systemaattista järjestelyä on pidettävä parempana kuin ajanluvun mukaista. *af Hällströmin* mielestä lukijan kannalta on edullista, että kaikki samaa asiaa koskeva lainsäädäntö on koottu yhteen paikkaan. Hän huomautti siitä kieltämättä erikoisesta menettelytavasta, että kun jokin laki on kumottu ja siis menettänyt merkityksensä, se siirretään lakikirjan ensimmäiseen ja tärkeämpään osaan, mutta sen sijaan tullut uusi laki sijoitetaan liitteeseen.[214]

Seuraava lakikirjan painos ilmestyi yllättävän lyhyen ajan, vain kahden vuoden kuluttua. Vuoden 1936 lakiteoksen toimittajat olivat edelleen entiset, professori *Salmiala* ja oikeussihteeri *Ailio*. Järjestelmä on niinikään entinen. Oikeustapausten lukumäärää oli lisätty. Sensijaan käytännön tuomarien kaipaama leimaverolaki oli jälleen jätetty pois, samoin kuin armahdussäännökset.

Teosta arvosteli laajasti *A. O. Salokoski* Lakimiehessä.[215] Arvostelija yhtyi oikeusneuvos *Heinonkosken* heti tämän painoksen ilmestymisen jälkeen Uudessa Suomessa esittämään mielipiteeseen, jonka mukaan lakikirja olisi, lakitieteen systematiikkaa noudattaen, jaettava pienempiin osiin.

---

[213] JFT 1934, s. 97 ss.

[214] Erinäisistä tähän painokseen tehtävistä oikaisuista on huomautettu DL 1934, s. 71.

[215] LM 1937, s. 224.

Arvostelja on lisäksi sitä mieltä, että näiden osien toimittaminen olisi uskottava useammille henkilöille.

Salokoski puolsi säädösmateriaalin systemaattista järjestelyä ja katsoi, että kronologisesta järjestelmästä luopumalla lakikirjaan saataisiin enemmän asiallisuutta. Hän esitti sen vaatimuksen, että jos kerran viitataan johonkin lainkohtaan, on viitattava myöskin muihin, analogisiin lainkohtiin. Tämä seikka onkin erittäin tärkeä; lakikirjan viittaukset eivät saisi — ellei niitä nimenomaan sellaisiksi osoiteta — olla esimerkkikokoelmia, vaan niissä olisi pyrittävä mahdollisimman suureen täydellisyyteen. Joskaan ei sillä *Salokosken* ehdotuksella, että eräitä »visaisia» lainkohtia lakikirjassa kommentoitaisiin viittauksilla lakialan kirjallisuuteen, liene mitään toteutumisen mahdollisuuksia, voitaneen kuitenkin esittää se toivomus, että lakikirjan toisia lainkohtia osoittavia viittauksia laadittaessa kirjallisuutta käytettäisiin mahdollisimman suuressa määrin hyväksi.[216]

Jatko-osa tähän painokseen ilmestyi samojen toimittajien julkaisemana v. 1938.

Seuraava painos on vuodelta 1941. Entisistä toimittajista Ailio oli kuollut ennen tämän teoksen lopullista valmistumista, ja prof. *Salmialan* ohella esiintyy nyt uutena toimittajana silloinen oikeussihteeri *Filip Jaatinen*. Systematiikka oli entinen. Oikeustapauksia ilmoitettiin jälleen lisätyn.

Teosta arvosteli *Kurt Kaira*.[217] Hänkin on, kuten voidaan todeta jo hänen vuoden 1938 ruotsinkielistä lakikirjan painosta koskevasta arvostelustaan,[218] säädösmateriaalin systemaattisen järjestelyn kannattaja. Kaira huomautti, että joskin uusia oikeustapauksia oli lisätty teokseen, vanhentuneita ei ollut vastaavasti poistettu. Tässä suhteessa lienee myöhemmin tapahtunut muutos. Mitä tuli teoksessa oleviin viittauksiin, totesi arvostelija sen tässä kohdin täyttävän varsin suuret vaatimukset.

Seuraava lakikirjan painos on vuodelta 1944. Toimittajat ovat samat. Teos pohjautuu täydellisesti edellisiin painoksiin, mutta monet niitä vastaan tehdyt huomautukset on otettu huomioon. Samoin kuin vuoden 1941 painoksessa on tässäkin painoksessa otettu kirjan loppuun erikoiseksi täy-

---

[216] Vrt. tästä edellä mainittua *Moringin* arvostelua.

[217] JFT 1941, s. 364.

[218] JFT 1939, s. 484 ss.

dennysliitteeksi painatustyön aikana kertynyt, noin puolen vuoden valittu säädösmateriaali.

Toistaiseksi viimeinen, *Forseenin* esikoisesta lukien kahdeskymmenesensimmäinen ja täydennetyt lakikirjat laskien kolmastoista, lakikirjan painos on vuodelta 1947. Toimittajat ovat edelleen prof. *Salmiala* ja oikeusneuvos *Jaatinen*. Uusi painos pohjautuu vuoden 1944 lakikirjaan. Säädösmateriaalia on jonkin verran supistettu; vuoden 1944 painoksessa oli 2046 sivua, vuoden 1947 painoksessa niitä on n. 1500. Supistuksista huolimatta viimeinen painos on osoittautunut sangen käyttökelpoiseksi. Haittana on edelleenkin se, että painatuksen hitauden takia on ollut pakko turvautua täydennysliitteeseen, joka sisältää puolentoista vuoden valitun säädösmateriaalin.[219] — Jatko-osa tähän painokseen ilmestyi v. 1948.

*

Kaksisataa vuotta sitten ei saatu valtion varoja lakikirjan kääntämiseen suomen kielelle eikä edes sellaisen käännöksen painattamiseen. Yksityiset miehet huolehtivat kummastakin näistä tehtävistä. Näiden miesten, *Forseenin* ja *Saloniuksen*, nimet ovat kyllin arvokkaat mainittaviksi niiden monien muiden sivistyshistoriamme suurten nimien yhteydessä, joiden olemme nähneet vilahtavan esiin suomalaisen lakikirjan historiaa selviteltäessä.

Edellä mainittu *Moringin* ajatus, että olisi toimitettava erillinen valtio- ja hallinto-oikeuden lakikirja, on toteutunut sikäli, että *K. J. Ståhlberg* julkaisi v. 1939 toimittamansa valtavan, lähes kaksi ja puolituhatta-sivuisen *Julkisen oikeuden lakikirjan*. Tähän ilmestyi v. 1943 lisäosa, joka käsittää vuodet 1939—1943.

Muut virallisluontoiset julkaisut. Valtiopäiväasiakirjat, komiteain mietinnöt ja lainvalmistelukunnan ehdotukset ovat tietenkin kuluvalla vuosisadalla kaikki ilmestyneet suomen kielellä. Komiteain mietintöihin on liittynyt eräitä lakialan teoksia, joista tärkeimpiin edellä on viitattu. Samaten ovat jatkuvasti ilmestyneet Suomen virallinen tilasto ja Valtiokalenteri.[220]

---

[219] *Paavo Alkion* arvostelu LM 1947, s. 535 ss. Ks. myöskin *Alkio*, Suomalainen lakikirja, LM 1946, s. 383 s.

[220] Ks. Valtioneuvoston Julkaisuvaraston luettelo 31. XII. 1945, 1946; Luettelo komiteain mietinnöistä ja ehdotuksista 1859—1945, 1946; Luettelo Lainvalmistelukunnan mie-

»Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan» on ilmestynyt jatkuvasti vsta 1919 alkaen ja »Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus toiminnastaan» vuodesta 1920 alkaen.

Tässä lienee syytä luetella oikeudenkäyntilaitoksemme uudistamishankkeisiin liittyvät asiakirjajulkaisut. Ensimmäisen oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistussuunnitelman laati komitea, johon kuuluivat R. A. Wrede, Oskar Wilskman ja August Jusélius. Komitean ehdotukset julkaistiin suomen kielellä v. 1901. Jo sitä ennen, v. 1899, oli julkaistu suomenkielisenä komiteamietinnön liite, joka sisälsi ehdotuksen Suomen oikeudelliseksi jaoksi sekä mm. kustannuslaskelmat. Komitean ehdotukset ja niistä v. 1904 saadut lausunnot jätettiin lainvalmistelukunnan tarkastettaviksi, jonka (K. Söderholm, A. Charpentier ja K. Ignatius) uudet ehdotukset valmistuivat vv. 1908—1912. Myöhemmin komitea, johon kuuluivat K. Söderholm, O. Hj. Granfelt ja B. Sjöström, sai tehtäväkseen valmistaa lainvalmistelukunnan ehdotusten pohjalla ehdotuksen eduskunnalle annettavaksi esitykseksi. Tämä esitys painettiin luonnoksena v. 1918.

Itsenäisyysajan alkuvaiheissa pyrittiin jälleen oikeudenkäyntilaitoksen osittaisuudistukseen, ja tätä tarkoittavan O. Hj. Granfeltin ja O. J. Heinonkosken laatima komiteamietintö painettiin v. 1920. Tämänkään ehdotuksen pohjalla ei kuitenkaan esitystä tehty, vaan Granfelt sai tehtäväkseen laatia uuden ehdotuksen. Tämä ehdotus, joka M. A. Hovilan suomentamana painettiin v. 1923, tarkoitti jälleen kokonaisuudistusta. Granfeltin tekemää ehdotusta asetettiin jälleen tarkastamaan komitea (E. W. Sopanen, Hugo Malmberg ja Ivar Björnvik), jonka mietintö painettiin v. 1925. A. Cederbergin, J. F. Selinin ja J. Stenströmin, jotka v. 1925 kävivät Tanskassa perehtymässä sikäläiseen oikeudenkäyntijärjestykseen, viimeksimainitun komitean mietinnön johdosta antama lausunto painettiin samana vuonna. Näin kertyneiden selvitysten ja ehdotusten pohjalla lainvalmistelukunta (K. J. Ståhlberg ja C. G. Möller) valmisti uuden ehdotuksen, joka valmistui ja painettiin v. 1927. Korkeimman oikeuden annettua tästä ehdotuksesta lausuntonsa v. 1928 lainvalmistelukunta edellä mainitussa kokoonpanossa laati uuden tarkistetun ehdotuksen, joka painettiin v. 1929,

---

tinnöistä ja ehdotuksista 1891—1945, 1946 ja Luettelo Suomen Virallisesta tilastosta 31. XII. 1945, 1946.

ja jälleen uuden ehdotuksen v. 1937 (K. J. Ståhlberg ja H. Malmberg). Viimeksi mainittu ehdotus joutui jälleen komitean, johon kuuluivat Onni Petäys, Wäinö Kannel ja B. Sjöström, tarkastettavaksi. Tämän komitean ehdotus painettiin luonnoksena sekä v. 1938 että v. 1939.

Lainopilliset käsikirjat ja kaavakokoelmat. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainittiin *J. E. H. Berghin* viime vuosisadalla ilmestyneet lainopilliset käsikirjat. Kuluvan vuosisadan alussa, vv. 1902—1904, ilmestyi *Samuli Kosken* suomentamana saman tekijän *Asianajaja, Ohjaus oikeudenkäynti- ja taloudellisissa asioissa* niminen teos, josta uusi painos ilmestyi v. 1908. *W. Nordlundin* toimittama *Suomen lainopillinen neuvonantaja ja toiminimikalenteri* ilmestyi v. 1902. *J. B. Sarasteen, F. O. Liliuksen, Hugo Rautapään* ja *Allan Serlachiuksen (Särkilahden)* toimittama laaja teos *Kansantajuinen lakiasiain käsikirja ynnä kaavakokoelma* ilmestyi vihkoina vv. 1910—14. Tämä teos oli ensimmäinen alunperin suomen kielellä ilmestynyt, perinpohjainen ja luotettava kansantajuinen lakialan hakemistoteos. Kymmentä vuotta myöhemmin, v. 1924, ilmestyi *Esko Hakkilan* ja *J. N. Lehtisen* toimittamana uusi *Lakiasiain käsikirja,* jonka toimituskuntaan kuului joukko silloisia huomattavimpia lakimiehiä, nim. Rafael Erich, O. Hj. Granfelt, Allan Serlachius, Iivar Ahava, Kyösti Haataja, B. A. Sundström (Salmiala) ja E. Kaila. Uusi painos ilmestyi *Esko Hakkilan* toimittamana v. 1929, jolloin toimituskunnasta oli poistunut Granfelt, mutta lisäksi olivat tulleet Oiva Huttunen ja Kalle Kauppi. Sittemmin ilmestyi tähän painokseen useita lisävihkoja. Koko teoksen viides painos ilmestyi v. 1939. Vuonna 1946 ilmestyi *Uusi lakiasiain käsikirja Marjos Rapolan* toimittamana.

Vähäisiä asiakirjaoppaita on ilmestynyt sangen monia. Näistä mainittakoon Y. *Kosken* Kirjeiden ja asiapapereiden kirjoittamisopas vlta 1919, *J. Kunilan* Asiakirja-opas vlta 1922, *Joh. Laitisen* ja *J. B. Airaksisen* Asioimiskirjoituksen opas (4. p. 1924), *Jalmari Kekkosen* saman niminen kirjanen vlta 1927, *Jaakko* ja *Ilkka Laurilan* Kansalaisen asiakirjaopas (uud. p. 1938) sekä *Esko Hakkilan* Jokamiehen asiakirjaopas vlta 1929 (4. p. 1945). Lakimiestenkin paljon käyttämän laajan teoksen *Asiakirjakaavoja selityksineen Hakkila* julkaisi v. 1928 (3. p. 1946).

Lakikielen alalta on mainittava kaksi merkittävää teosta, nim. *J. G. Sonckin* laatima sekä J. K. Paasikiven ja K. J. Ståhlbergin tarkastama *Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto,* joka ilmestyi SKS:n toimitusten 103. osana v. 1903 ja *Y. J. Hakulisen* toimittama *Suomalais-ruotsalais-saksalainen lakikielen sanakirja,* joka ilmestyi SLY:n B-sarjan 1. numerona v. 1944. Viimeksi mainittu teos on välttämätön työase jokaisen kirjallista työtä tekevän lakimiehen käsissä.

Lakialaan liittyvää historiallista kirjallisuutta. Suomalaista oikeushistoriallista tutkimusta ei ole sanottavasti harjoitettu. Lakimiehet ovat melkein kokonaan syrjäyttäneet tämän tutkimusalan. Sen sijaan historiantutkijat ovat jossakin määrin kiinnittäneet huomiota myöskin oikeushistoriallisten seikkojen selvittämiseen. Varsinaista historiallista kirjallisuutta ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole mahdollisuutta luetteloida. Näin ollen oikeushistoriallisten esitysten esitteleminen jää tässä vain muutamien mainintojen varaan.

Suomen ja suomalaisten oikeudellisia vaiheita käsittelevästä kirjallisuudesta mainittakoon *K. O. Alhon* teos Läntinen tutkijakunta ja sen toiminta vuosina 1725—1727 vlta 1940 sekä *Alhon* ja *A. R. Cederbergin* julkaisemat Läntisen ja itäisen tutkijakunnan asiakirjoja vv. 1725—1727 vlta 1939; *K. R. Brotherus,* Valtio ja kirkko, Katsaus Suomen uskontolainsäädännön kehitykseen, 1923; *Sama,* Katsaus Suomen valtiollisen järjestysmuodon historialliseen kehitykseen, 1945; *Yrjö Sakari Forsman,* Tutkimus maanomistus-seikoista Suomenmaassa keskiaikana, 1881; *Aimo Halila,* Suomen kaupunkien kunnallishallinto 1600-luvulla I, 1942, II 1943; *Jalmari Jaakkola* ja *John E. Roos,* Vuoden 1616 valitusluettelot, 1936; *Yrjö Jahnsson,* Tutkimuksia Suomen teollisuustyöväestön suojelulainsäädännön kehityksestä 1860-luvulta alkaen, I vihko 1910; *A. A. Koskenjaakko,* Sananlaskututkimuksia I. Laki, oikeus ja oikeudenkäynti suomalaisissa sananlaskuissa, 1913; *E. K. Osmonsalo,* Hämeen keskiaikainen tuomarilaitos, Hämeenmaa I, 1928; *E. G. Palmén,* 1869 vuoden kirkkolain vanhemmista esitöistä (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran vuosikirja 4), 1914; *Sama,* Kodifioimisaikeista 1830- ja 1840-luvuilla (Hist. Aikakausk.), 1914; *Sama,* Suomen metsälainsäädäntö vuoteen 1861 (Yhteiskuntatal. aikakausk.), 1914; *Sama,* Vuoden 1852 yliopistosääntöjen synnystä (Hist. Aikakausk.), 1915; *Sale-*

nius, Oikeusistuimet ja lainkäytäntö Vanhassa Suomessa vv. 1721—1812 (Hist. Aikakausk.), 1915; *Väinö Voionmaa,* Suomen vanhin maakunta- ja pitäjälaitos, Suomalaisen Tiedeakatemian Esitelmät ja pöytäkirjat 1911, I, s. 44 ss.; *Sama,* Kirkollisen verotuksen kysymyksiä keskiajan Suomessa (Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran vuosikirja), 1920 ja *Y. K. Yrjö-Koskinen,* Suomalaisten heimojen yhteiskunta-järjestyksestä pakanuuden loppuaikoina, 1890.

Tässä yhteydessä sopinevat vielä mainittaviksi Historian Ystäväin Liiton toimesta v. 1939 julkaistu kokoomateos »Yhteiskunnallisen järjestäytymisen historiaa» ja saman yhdistyksen v. 1945 julkaisema »Käräjäpukareita ja käräjäjuttuja».

A. W. Westerlundin laatima Turun hovioikeuden presidentit, jäsenet ja virkamiehet käsittävä matrikkeli julkaistiin hovioikeudenpresidentti *Aleksi Käpyn* suomentamana v. 1923. Viipurin hovioikeuden vastaava matrikkeli, johon myöskin sisältyy esityksiä hovioikeuden historiasta, ilmestyi hovioikeudenpresidentti *Wäinö Kannelin* toimittamana v. 1939. — Vaasan hovioikeuden matrikkeli on ilmestynyt vain ruotsinkielisenä.

Suomalaiset tiedemiehet ovat julkaisseet myöskin muutamia ulkomaiseen oikeushistoriaan liittyviä tutkimuksia. Näistä mainittakoon *Aarre Lauhan* Teologisessa aikakauskirjassa v. 1936 julkaisema tutkimus »Vanhan testamentin orjalainsäädäntö muiden muinaisitämaisten lakien valossa» ja *A. F. Puukon* kirjanen »Uudet assyrialaiset ja heettiläiset lakilöydöt ja niiden merkitys Vanhalle testamentille» vlta 1923. Prof. *Aapeli Saarisalo* on eräissä tutkimuksissaan kiinnittänyt huomiota Itämaiden muinaiseen oikeuteen. Samoin prof. *Armas Salonen* on teoksessaan »Kaksoisvirranmaa» (1945) esittänyt lyhyesti Hammurapin lakien sisällystä; prof. Salosella lienee tekeillä erikoinen teos näistä laeista. — Alan käännöskirjallisuudesta mainittakoon *Plutarkhoon* teos »Lykurgos, Spartan lainsäätäjä», joka *Kalle Suurosen* suomentamana ilmestyi v. 1942.

Suomenkielinen *oikeusfilosoofinen* kirjallisuus on lukumäärältään vieläkin vähäisempi. Tähän ryhmään voitaneen lukea, vaikka teos asiallisesti olisi sijoitettava yleisen lakialan kirjallisuuden ryhmään, *Elieser Kailan* väitöskirja *Oikeuslogiikka I, Muodollinen oikeuslauseoppi* vlta 1924. Samaten voitaneen tähän lukea *Erik Ahlmanin* tutkimus *Oikeudenmukai-*

suus ja sen suhde moraaliin, vlta 1943. Lisäksi mainittakoon tässä yhteydessä *Ilmi Hallstenin* vihkonen *Suomen naisen oikeusasemasta* ja *R. A. Wreden* tutkielma *Laki ja oikeus Runebergin runoudessa* vlta 1912 sekä *M. W. Erichin* vastaavan laatuinen tutkielma *Laki ja oikeus Kiven runoudessa,* joka julkaistiin Kirjallisuudentutkijain Seuran vuosikirjassa v. 1936.

Alan suomennoksia on niitäkin sangen harvoja. V. 1902 ilmestyi *Rudolph von Iheringin* tunnettu teos *Taistelu oikeudesta* suomennettuna. *Robert Hermansonin* vakava teos *Oikeus ja uskonnolliset totuudet* ilmestyi suomennettuna v. 1921 ja saman tekijän kirjanen *Kansan oikeustajunta ja kristillisyys K. R. Kareksen* suomentamana v. 1922. »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen suomennoksia» sarjan toisena numerona ilmestyi v. 1923 *F. Hagerupin* teos *Oikeus ja kulttuuri XIX vuosisadalla M. A. Hovilan* suomentamana. Erittäin arvokas lisä tämän alan suomalaiseen käännöskirjallisuuteen on *Hans Fehrin* teos *Oikeus ja todellisuus,* joka *Alli Haatajan* suomentamana ilmestyi 1933.

Yleisluontoisia lakialan teoksia jää tässä suoritetun jaoittelun jälkeen lueteltaviksi vain muutamia. *Allan Serlachiuksen (Särkilahden)* aikoinaan tärkeä oppikirja *Lainopin alkeet* ilmestyi v. 1910. *Antti Tulenheimon Lakitieteellisen tutkielman laatiminen* julkaistiin Lainopillisen ylioppilastiedekunnan julkaisujen ensimmäisenä numerona v. 1922. *A. Pulkkinen* julkaisi v. 1927 yleiskatsauksen itsenäisyysaikana tärkeimpään eri aloilla tapahtuneeseen lainsäädäntöön nimellä *Itsenäisyysajan tärkeimmät lainsäädäntötoimet. R. A. Wredén* sekä oppikirjaksi että kansalaiskäsikirjaksi tarkoitettu *Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen pääpiirteet* ilmestyi suomennettuna v. 1931. Uusi painos tästä tärkeästä kirjasta ilmestyi v. 1945 SLY:n B-sarjassa *Aatos Alasen, Lauri Cederbergin, Kyösti Haatajan, A. R. Heikosen, Kaarlo Kairan, V. Merikosken, Arvo Sipilän* ja *Tauno Tirkkosen* ajanmukaistamana. *Mikko W. Erichin* kansantajuinen teos *Laki ja oikeus* ilmestyi v. 1947. — Yleisen kirjallisuuden yhteydessä mainitsemme tässä myöskin SLY:n A-sarjassa v. 1937 julkaistun kokoomateoksen *Kirjoitelmia 1937,* joka sisältää seuraavat kolme tutkielmaa: *Brynolf Honkasalo, Nulla poena sine lege; V. Merikoski, Vaalilainsäädännön aikamääräykset* ja *Paavo Alkio, Tuomioistuinten velvollisuudesta lähettää ilmoituksia eräistä toimenpiteistään.*

Tässä yhteydessä sopinee mainita myöskin *Lakimieskalenteri,* joka Suomen Lakimiesliiton kustantamana ja *Paavo Alkion* laatimana on ilmestynyt vuosiksi 1947 ja 1948.

Lakialan yleiseen kirjallisuuteen sopinee lukea maan huomattavien lakimiesten kunniaksi julkaistut juhlakirjat. Muutamat näistä ovat ilmestyneet Lakimies-lehden erikoisnumeroina, kuten K. J. Ståhlbergin juhlanumero v. 1925, P. E. Svinhufvudin juhlanumero v. 1931, »Matthias Calonіuksen 200-vuotismuisto» v. 1937 sekä Rafael Erichin ja Bertil Sjöströmin yhteinen juhlanumero v. 1939. Toiset taas ovat itsenäisiä teoksia, kuten kaksikielinen julkaisu »Professori Robert Hermansonille 70 vuotiaalle» vlta 1916 ja »Juhlajulkaisu Antti Tulenheimo 1879 4/12 1939» vlta 1940. Erittäin arvokas on Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen perustaja- ja kunniajäsenensä Presidentti K. J. Ståhlbergin täyttäessä 80 vuotta hänelle omistama »Juhlajulkaisu Kaarlo Juho Ståhlberg 1865 25/1 1945».

Ruotsin ja Suomen lakimiesten yhteisesti 1734 vuoden lain muistoksi v. 1934 toimittaman juhlajulkaisun IV osa ilmestyi suomen kielellä sanottuna vuonna. V. 1943 ilmestyi kaksikielinen juhlakirja »Korkein hallinto-oikeus 1918—1943» ja v. 1944 muistojulkaisu »Siviilitoimituskunta — Sisäasiainministeriö 1869—1944».

Lakimiesten yhteisten pyrintöjen alalta on mainittavina vuosina 1907, 1936, 1946 ja 1947 pidettyjen yleisten lakimieskokousten painetut pöytäkirjat. — Harvinaisuutena mainittakoon, että myöskin sen kokouksen, johon »Suomen perustuslailliset lakimiehet» kokoontuivat toukokuun 28 päivänä 1906 keskustelemaan Turun hovioikeudessa tapahtuneista laittomista jäsenten erottamisista ja uusien jäsenten määräämisestä, pöytäkirja painettiin, samoin kuin luettelo niistä maan lakimiehistä, jotka yhtyivät sanotussa kokouksessa tehtyihin, laillisiin oloihin palaamista vaativiin ponsiin.

Matrikkelit. Vuosien 1879, 1898 ja 1909 matrikkelit olivat yksinomaan ruotsin kielisiä. *K. G. Holmbergin* v. 1926 ja *J. E. Wilskmanin* v. 1939 julkaisemat matrikkelit olivat kaksikielisiä.

Oikeustapauskokoelmat. Vanhin suomenkielinen yleisluontoinen oikeustapauskokoelma on *K. W. Walldénin* v. 1913 julkaisema *Oikeustapauksien hakemisto.* Vuonna 1933 ilmestyi *Lauri Miettisen* ja *Viljo Sainion*

toimittama *Oikeustapauksia,* jossa esitettiin OO:n ja KKO:n ratkaisuja vuosilta 1911—1930. Korkeimman oikeuden ratkaisut, joiden selostukset vv. 1894—1915 julkaistiin ruotsin kielellä JFT:n liitteenä, alkoivat vsta 1916 ilmestyä erillisenä kaksikielisenä vuosijulkaisuna. Näiden julkaisujen yleishakemistoksi ilmestyi v. 1943 *Gregori Aminoffin* toimittama *Korkeimman oikeuden ratkaisujen hakemisto 1910—1939.* — Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisut ovat tämän tuomioistuimen perustamisesta alkaen, vsta 1918, ilmestyneet samaten vuosittaisena julkaisuna. Näiden yleishakemistoksi ilmestyi v. 1936 *Arvid Krogeruksen* toimittama *Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisujen hakemisto vv. 1918—1932.* — Defensor legis-lehdessä vv. 1920—1924 ja vv. 1925—1929 julkaistuista oikeustapausten selostuksista on *Bruno A. Sundström (Salmiala)* julkaissut hakemistot vuosina 1925 ja 1930.

Erikoisaloilta on ilmestynyt seuraavat oikeustapauskokoelmat: *Gustaf Norrmén, Kokoelma Helsingin välityslautakunnan tuomioita,* 1922; *Esko Hakkila, Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksiä verovalitusasioissa,* 1931; *Eero Hagan, Työväen tapaturmat ja sotilassairaudet Korkeimman oikeuden ratkaisemina vv. 1920—1933,* 1934; *E. Gabrielsson* ja *N. Saarnio, Poliisimiehen oikeustapauskokoelma,* 1937; *P. Piispanen, Kirkkohallinnollisia ennakkopäätöksiä,* 1937 sekä *Lieto Hallio* ja *Sulo Saaristo, Työtapaturmat korkeimman oikeuden ratkaisemina vv. 1936—1945,* 1946.

Säädöskokoelmien hakemistot. Asetuskokoelman virallinen *Asiarekisteri* on ilmestynyt kuutena osana vsta 1860 vuoteen 1944. Lisäksi on Defensor legis'in liitteenä vuosittain ilmestynyt vsta 1917 alkava *Suppea hakemisto asetuskokoelmaan.*

Näiden yleishakemistojen lisäksi on eräiltä erikoisaloilta ilmestynyt asetuskokoelmaan liittyviä hakemistoja ja luetteloja, joista mainittakoon seuraavat: Suomen maatalousoikeuden tarkkailuvaliokunnan v. 1932 julkaisema *Suomen maatalousoikeus,* joka sisältää luettelon maataloutta koskevista säädöksistä, *Artturi Lönnbohmin* v. 1933 julkaisema *Maanmittausalaa koskevien lakien ja asetusten luettelo ajanjaksolta 1848—1932 ynnä hakemisto,* mihin liittyy myöskin maanmittaushallituksen kiertokirjeitten luettelo, ja *Thure Wikmanin* toimittama *Luettelo Suomen sosiaalisesta lainsäädännöstä* vlta 1937.

Lakialan kirjallisuusluettelot. Tämän kirjoituksen ensimmäisessä osassa mainittiin *Leon. von Pfalerin* v. 1879 julkaisema lakialan kirjallisuuden luettelo, joka käsitti vuodet 1809—1878. Kuluvan vuosisadan alkuvuosina Kansanvalistusseura julkaisi kansankirjastojen hoitajille tarkoitettua »Arvosteleva Luettelo Suomenkielisestä Kirjallisuudesta» nimistä vuosiluetteloa, jossa erityisenä osastona esiintyi oikeustiede ja yhteiskunnallinen kirjallisuus. Myöhemmin on Valtion kirjastotoimisto julkaissut vastaavia arvostelevia luetteloja. Vuonna 1913 ilmestyi *Y. O. Ruuthin* toimittama »Luettelo Suomessa ilmestyneestä Yhteiskuntapoliittisesta kirjallisuudesta», jossa on suureksi osaksi luetteloitu myöskin lakialan kirjallisuutta. Sekä Akateeminen Kirjakauppa että Suomalainen Kirjakauppa ovat julkaisseet erityisiä lainopillisen ja lakitieteellisen kirjallisuuden luetteloja. Viimeksi lakialan kirjallisuus on ollut luetteloituna Lakimieskalenteréissa vuosina 1947 ja 1948. — Erikseen on mainittava *K.-H. Malinin* v. 1932 julkaisema luettelo »Turun Hovioikeuden kirjasto — Åbo Hovrätts bibliotek» sekä Vaasassa v. 1921 painettu laaja ja yksityiskohtainen luettelo hovioikeudenneuvos Oskar Rewellin kirjastosta.

4. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen osuus suomenkielisen lakialan kirjallisuuden kehittämisessä.

Edellä oleva yksitoikkoinen luettelo on ollut tarpeen sen seikan osoittamiseksi, kuinka suomenkielinen lakialan kirjallisuus kuluvan vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla on kehittynyt ja levittäytynyt miltei kaikille oikeustieteen ja lainopin aloille. Kun vielä viime vuosisadalla alunperin suomeksi kirjoitettu lakialan teos oli suuri harvinaisuus ja kuluvan vuosisadan alkukymmenilläkin useat arvokkaat teokset olivat suomennoksia vieraista kielistä, on itsenäisyysajan kirjallisuudesta tehtävissä se havainto, että suomalainen tutkimus tunkeutuu omintakeisesti lakitieteen eri aloille ja suomalaiset tekijät kirjoittavat miltei kaikki oppikirjat, joita lainopin opetuksessa yliopistossa tarvitaan. Vuosisadan alussa oli tilanne yliopistossa sellainen, että kaikkia tarpeellisia oppikirjoja ei saatu suomentaa (esim. eräät Chydeniuksen teokset). Nykyään jo suomalaista lakialan kirjallisuutta ruotsinnetaan (esim. Ståhlbergin teoksia),

ja melkoisen yleistä on, että ruotsalaiset kirjoittajat katsovat aiheelliseksi julkaista teoksensa molemmilla kielillä.[221]

Tässä kirjoituksessa on jo aikaisemmin viitattu siihen, että suomenkielisen lakialan kirjallisuuden suuri nousu tapahtuu vasta itsenäisyyden saavuttamisen jälkeen. Kun, kuten edellä on mainittu, *Wreden* mukaan luetaan Suomen oikeustieteen kolmen ensimmäisen loistokauden liittyvän Stiernhöökin, Caloniuksen ja Nordströmin nimiin, ja seuraavina tällaisina kausina pidetään aikoja, joille ensin Forsmanin, Hermansonin ja Wreden ja sitten Chydeniuksen, Serlachiusten ja Ståhlbergin elämäntyöt ovat antaneet loiston, on seuraavaksi Suomen oikeustieteen suuruudenajaksi katsottava se kukoistus, johon tämä tiede 1920-luvulta alkaen nousee lukuisan suomalaisen tiedemiesjoukon työn yhteisenä tuloksena. Tämän seikan selvittämiseksi voidaan mainita, että kun Helsingin yliopistossa vv. 1829—1899 tarkastettiin kahdenkymmenenkuuden ruotsalaisen ja vain kolmen suomalaisen tekijän lakitieteelliset väitöskirjat, suhde vv. 1900—1919 tasoittuu siten, että kummankin kielisiä väittelijöitä on kaksitoista,[222] mutta vv. 1920—1948 suhde muuttuu sellaiseksi, että suomalaisia väittelijöitä oli kolmekymmentäyhdeksän ja ruotsalaisia kolmetoista. Jos muukin lakialan kirjallisuus otetaan huomioon, käy näiden suhdelukujen osoittama seikka vieläkin selvemmäksi.

*

Selviteltäessä Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen osuutta suomenkielisen lakialan kirjallisuuden kehityksessä lienee syytä ensiksi todeta, että kutakuinkin poikkeuksetta jokainen, joka tässä yhdistyksessä kuluneiden viidenkymmenen vuoden aikana on ollut johtavilla paikoilla, on itse henkilökohtaisesti liittänyt nimensä suomalaisen lakialan kirjallisuuden historiaan. Tässä on mahdotonta luetella heitä kaikkia. Mainitsemme kuitenkin yhdistyksen puheenjohtajina toimineet K. J. Ståhlbergin, F. O. Liliuksen, Allan Särkilahden, Antti Tulenheimon, Iivar Ahavan, U. J. Castrénin, Anton Kotosen, B. A. Salmialan, Bertil Sjöströmin, Kaarlo Kairan ja V. Merikosken, varapuheenjohtajina toimineet Rafael Erichin,

---

[221] Esim. Beckman, Granfelt, Palme, Palmgren.

[222] Todellisuudessa suhde jo vv. 1900—1919 on 14—10 suomalaisten eduksi, koska Werner Ilmari Tawaststjernaa ja Bertil Sjöströmiä on pidettävä suomalaisina, vaikka heidän väitöskirjansa ovat ruotsinkielisiä.

Lauri Cederbergin, Wäinö Kannelin ja Eino J. Ahlan sekä hallituksen jäsenistä W. Blåfieldin, Onni Talaan, I. Tawaststjernan, E. W. Waldénin, Heimo Helmisen, Kyösti Haatajan, Niilo A. Mannion, Oiva Huttusen, T. M. Kivimäen, Tapio Tarjanteen, Paavo Kekomäen ja Y. J. Hakulisen. Kaikki nämä nimet ovat esiintyneet tässä kirjoituksessa aikaisemmin suomalaista lakialan kirjallisuutta lueteltaessa.

Kun sitten on selvitettävä itse yhdistyksen osuus puheena olevan kirjallisuuden lajin kehittämisessä, on aluksi viitattava yhdistyksen sääntöihin. Jo ensimmäisten, vuonna 1906 vahvistettujen sääntöjen 1 §:n mukaan yhdistyksen tarkoituksena oli toimia lainopillisen harrastuksen ja laintuntemuksen edistämiseksi mm. julkaisujen kautta. Näiden sääntöjen pohjalla tapahtunut yhdistyksen toiminta ei johtanut varsinaisten julkaisusarjojen perustamiseen, mutta mainittu sääntöjen kohta ei kuitenkaan jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi. Yhdistyksen toimesta julkaistiin nim. kaksi suomennosta: edellä mainitut Julian Serlachiuksen Suomen yleisen obligatsionioikeuden oppikirja v. 1909 ja J. N. Langin Vesioikeuden luennot v. 1910.

Vuonna 1919 hyväksytyissä uusissa säännöissä yhdistyksen kirjalliset pyrinnöt oli täsmennetty lausumalla, että yhdistys tahtoi toteuttaa tarkoitusperiään mm. toimittamalla ja kustantamalla suomenkielistä lainopillista kirjallisuutta.[223] Jo seuraavan vuoden, 1920, vuosikokouksessa tehtiin päätös kahden julkaisusarjan aloittamisesta. Toinen sarja oli tämän päätöksen mukaan oleva nimeltään »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen julkaisuja», ja siihen otettaisiin alkuperäisiä suomalaisia väitöskirjoja, monografioita ja laajempia kirjoitelmia. Toisen sarjan nimeksi määrättiin »Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen suomennoksia».[224]

Ensiksi mainitun sarjan julkaisemisen aloittaminen raukesi silloin kuitenkin taloudellisten esteiden vuoksi. Sensijaan suomennos-sarja saatiin alulle jo samana vuonna, ja sen ensimmäisenä numerona julkaistiin, kuten jo on mainittu, Robert Hermansonin Suomen finanssihallinto-oikeuden luennot M. A. Hovilan suomentamina. Sarjan toisena numerona ilmestyi v. 1923 Fr. Hagerupin teos »Oikeus ja kulttuuri XIX vuosisadalla», sekin

---

[223] Ks. *Lauri Ailio,* Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen syntyyn ja vaiheisiin kuluneena 30-vuotiskautena, LM 1928, s. 210 ss.

[224] LM 1921, s. 44.

Hovilan suomentamana. Tämän jälkeen sarjaa ei ole jatkettu. Kummankaan siinä julkaistun teoksen menekki ei ilmeisesti vastannut toiveita; painoksia ei ole vieläkään myyty loppuun. Hermansonin luennot, joiden suomentaminen oli tapahtunut pääasiallisesti siitä syystä, että ne kuuluivat tiedekunnan tutkintovaatimuksiin, menettivät pian, suureksi osaksi vanhentuneina, tämän merkityksensä. Hagerupin teos taas, jolla sinänsä on pysyvä arvo, on luultavasti liian kaukana käytännöllisestä juridiikasta olevana jäänyt lakimiesten huomiota vaille. Käytännön toimissa toimiva lakimieskuntamme ei liene yleensä osoittanut varsin suurta harrastusta sellaiseen lakialan kirjallisuuteen, joka ei suorastaan ole käytännön tukena. Tässä tulee pakostakin mieleen eräs Nehrmanin maininta hänen v. 1729 ilmestyneen siviilioikeutta käsittelevän teoksensa alkulauseessa. Nehrman kirjoittaa, että hän oli aikonut lisätä kirjansa nimeen sanan »Theoretica», mutta jättänyt sen kuitenkin tekemättä mm. siitä syystä, että hän arveli usean, joka muuten lukisi teoksen, jättävän sen tällöin lukematta, kun olettaisi kirjan sisältävän vain teoreettisia asioita, joilla ei olisi mitään tekemistä käytännön kanssa.

Julkaisusarjan aloittamiskysymys joutui uudelleen pohdittavaksi vuosikokouksessa v. 1933 yhdistyksen puheenjohtajan, prof. Kaarlo Kairan aloitteesta. Tällöin päätettiin julkaisusarja panna alulle. Taloudellisesti yrityksen toteuttaminen kävi mahdolliseksi osittain opetusministeriön myöntämien määrärahojen, osittain yksityisten, joista erityisesti on mainittava Kansallis-Osake-Pankki, suorittamien avustusten turvin. Vuoden 1934 aikana pyydettiin yhdistykseltä jo neljän teoksen julkaisemista sarjassa,[225] ja saman vuoden syksyllä julkaistiinkin sarjan ensimmäisenä numerona Tapio Tarjanteen teos »Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa» ja 2. numerona Hugo Ranisen väitöskirja »Fob-lauseke hankinta- ja kauppasopimuksissa». Tähän mennessä sarjassa, joka v. 1943 sai nimekseen »Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja», on ilmestynyt kaikkiaan 32 tieteellistä teosta, joista 18 väitöskirjaa.

Tämä julkaisusarja oli alunperin tarkoitettu sellaisten tieteellisten teosten julkaisemista varten, joita kustannusliikkeet niiden vähäiseksi arvattavan menekin vuoksi eivät voisi ottaa kustannettavikseen. Sarjassa

[225] Ks. *Lauri Borenius,* Katsaus Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen vaiheisiin viimeisenä 10-vuotiskautena, LM 1938, s. 311 s. sekä LM 1933, s. 313 ja 1934, s. 168.

julkaistuista teoksista ei ole voitu maksaa tekijäpalkkiota. Kun näitä seikkoja selviteltiin yhdistyksen vuosikokouksessa v. 1933, suunniteltiin jo silloin tieteellisen sarjan rinnalle toista julkaisusarjaa, johon otettaisiin sellaisia lainopillisia tutkimuksia, oppikirjoja, tietokirjoja ym. teoksia, joille tekijä voi saada kustantajan tai jotka tekijä itse kustantaa. Tällaisen uuden julkaisusarjan aloittamisesta tehtiin päätös maaliskuussa v. 1943 pidetyssä yhdistyksen vuosikokouksessa.[226] Uuden sarjan, joka sai nimekseen »Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja», kahdeksi ensimmäiseksi numeroksi hyväksyttiin Y. J. Hakulisen »Lakikielen sanakirja» ja Tauno Tirkkosen tutkimus »Välimiesmenettely». Viimeksi mainittu ilmestyikin jo samana vuonna, Lakikielen sanakirja v. 1944.

B-sarjassa oli tarkoitus julkaista ylemmässä oikeustutkinnossa kysymykseen tulevien eri oikeusalojen lyhyet oppikirjat, joita lainopillisen tiedekunnan opettajat olivat prof. T. M. Kivimäen aloitteesta ryhtyneet laatimaan helpottaakseen silloin maanpuolustustehtävissä toimineiden lainopin ylioppilaiden opiskelua. Tätä sarjaa koskevan tilaustarjouksen yhdistys lähetti jäsenilleen huhtikuussa v. 1944. Tarjoukseen sisältyi neljätoista suunniteltua oppikirjaa. Oppikirjojen julkaisemisen taloudelliseksi tukemiseksi perustettiin »Lainopin oppikirjarahasto», jonka pohjaksi prof. Kivimäki itse lahjoitti ja keräsi huomattavan määrän varoja. Näistä oppikirjoista ensimmäisenä ilmestyi v. 1944 prof. V. Merikosken »Suomen julkisoikeuden oppikirjan» 1. nide. Alkuperäisen oppikirjasarja-suunnitelman mukaisesti julkaistiin myöskin prof. Kivimäen teos »Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin» v. 1944. Sodan päätyttyä sarjan alkuperäsen suunnitelman mukainen julkaiseminen on käynyt osittain tarpeettomaksi, mutta B-sarjassa on edelleen julkaistu useita teoksia, jotka liittyvät mainittuun suunnitelmaan. Kaikenkaikkiaan tässä sarjassa on tähän mennessä julkaistu 26 teosta.

Kun haluamme arvioida näiden SLY:n sarjojen merkitystä suomenkielisen lakialan kirjallisuuden kehityksessä ja leviämisessä, on ensiksi A-sarjan osalta huomautettava, että sen olemassaolo on tehnyt mahdolliseksi usean väitöskirjan ja muun tieteellisen teoksen kirjoittamisen ja pääsyn julkisuuteen. Sarjan alkamisen jälkeen siinä on ilmestynyt suomenkielisiä väitöskirjoja kahdeksantoista ja sen ulkopuolella vain kolme.

[226] Ks. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen uusi julkaisusarja, LM 1943, s. 192.

Sarjaan kuuluvat teokset voitiin vuoteen 1947 asti jakaa SLY:n jäsenille ilmaiseksi, ja sen jälkeenkin ovat jäsenet saaneet siihen kuuluvat teokset suurella alennuksella. Muutamat sarjaan kuuluvat teokset on myyty loppuun.

Mitä tulee B-sarjaan, niin kirjallisuusluetteloja tarkasteltaessa voidaan todeta, että lähes kaksi kolmasosaa vuoden 1944 jälkeen ilmestyneestä sellaisesta suomenkielisestä lakialan kirjallisuudesta, joka täyttää sarjaan otettavilta teoksilta vaadittavat ehdot, on ilmestynyt tässä sarjassa. Sarjaan kuuluvien teosten menekki on yleensä ollut hyvä; useista on otettu toinen, joistakin jo kolmas painos.

Tässä yhteydessä on vielä syytä huomauttaa siitä, että SLY on voinut tukea suomenkielisen lakialan kirjallisuuden julkaisemista myöskin jakamalla palkintoja yhdistyksen hallussa olevista rahastoista.

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen piiristä lähteneistä aloitteista suomenkielisen lakialan kirjallisuuden alalla on mainittava ensiksi Matthias Caloniuksen siviilioikeutta käsittelevien luentojen suomentaminen. Tämä yritys sai alkunsa siitä, että varatuomari A. Amberla lahjoitti vuoden 1938 alussa yhdistykselle 10.000 markkaa Caloniuksen teosten suomentamista varten. Suomennettavaksi valittiin siviilioikeuden luennot, ja suomennostyö uskottiin prof. Edwin Linkomiehen suoritettavaksi. Tarkastustyön suorittivat oikeusneuvokset Kustavi Kaila ja Y. J. Hakulinen. Monien esteiden takia teoksen valmistuminen siirtyi vuoteen 1946, jolloin se julkaistiin B-sarjan 21. numerona.

Suomalaisen oikeussanaston aikaansaaminen on jo varhain kuulunut yhdistyksen pyrintöihin. Kirjoittaessaan asiasta Lakimiehessä v. 1926 [227] Allan Särkilahti piti asiaa sangen kiireellisenä. Vuonna 1937 kauppaneuvos Raf. Haarla lahjoitti tällaisen sanaston aikaansaamiseksi 36.000 markkaa. Silloin voitiin teoksen toimittamisesta tehdä sopimus oikeusneuvos Hakulisen kanssa, ja sanasto, »Lakikielen sanakirja», ilmestyi v. 1944.[228]

Tässä yhteydessä lienee syytä mainita, että SLY oli vuonna 1915 yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi oikeuslähteiden, lähdeteosten ja oikeus-

[227] Työ, joka ei siedä viivytystä, s. 53 ss.

[228] Ks. Y. J. *Hakulinen*, Suomalaisen lakikielen kehittämisestä, LM 1945, s. 162 ss. ja *Aarne Saarialho*, Huomattava merkkitapaus suomalaisen laki- ja virkakielemme kehityksessä, LM 1945, s. 269 ss.

tapausten merkitsemisessä hyväksynyt yleiset merkitsemisohjeet, jotka julkaistiin Lakimiehessä samana vuonna. Uudet täydennetyt ja korjatut ohjeet julkaistiin samassa aikakauskirjassa v. 1920.

Erittäin tärkeä aloite on yhdistyksen 40-vuotisjuhlakokouksessa v. 1938 prof. Merikosken alustuksen pohjalla tehty päätös toimenpiteisiin ryhtymisestä Suomen lainopillisen kirjallisuusluettelon aikaansaamiseksi. Tämä työ, jota varten yhdistys on saanut eräitä huomattavia lahjoituksia, mm. Werner Söderström Osakeyhtiöltä, on parhaillaan tekeillä.[229]

Monet muut tehtävät suomalaisen lakialan kirjallisuuden julkaisemisen alalla odottavat vielä aloitteentekijäänsä ja toteuttajaansa. Yhtenä sellaisena mainittakoon tässä jonkin prof. Johan Jakob Nordströmin, jonka nimeen Wrede, kuten aikaisemmin on mainittu, liittää oikeustieteemme kolmannen loistokauden, teoksen suomentaminen ja hänen nimensä liittäminen siten suomenkielisen lakialan kirjallisuuden historiaan.[230]

Lopuksi olemme säästäneet Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen aikakauskirjan, Lakimiehen, mainitsemisen. Tämä lehti sai alkunsa jo ennen kuin v. 1898 perustettu »Suomenmielisten juristien klubi» v. 1906 muuttui »Suomalaiseksi Lakimiesten Yhdistykseksi», nim. v. 1903, jolloin Allan Särkilahti (Serlachius) alkoi sitä julkaista, silloisten paino-olojen vuoksi omissa nimissään.

Lakimies on kuluneiden 45 vuoden aikana sisältänyt valtavan määrän eri oikeusaloja käsitteleviä kirjoituksia.[231] Aikakauskirja on aina pysynyt korkeatasoisena ja erityisesti viime vuosien aikana kehittynyt laajimmaksi kotimaiseksi lakimiesten julkaisuksi.

Lehden ensimmäinen päätoimittaja Allan Särkilahti sai, kuten uranuurtajat ainakin, taistella taloudellisia vaikeuksia vastaan — tilaajamäärä pysytteli alkuaikoina sangen pienenä — ja todeta myöskin sen, että kirjoituksia lehteen ei ollut suinkaan helppoa saada.[232] Särkilahden suureksi

---

[229] Ks. LM 1938, s. 505 ss. ja 1947, s. 384.

[230] J. J. Nordströmistä ks. esim. *I. Havu,* Lauantaiseura ja sen miehet, 1945, s. 51 s. ym.; *Bertil Sjöström,* Piirteitä Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan vaiheista, LM 1940, s. 214 ss. — Nordströmin teoksista ks. *Alkio,* Lakitieteelliset väitöskirjat, s. 255 aliv. 29 ja s. 256. — Hänen julkisoikeutta käsittelevien luentojensa konseptit ovat Yliopiston kirjastossa; ks. *Chydenius,* Lainoppi, Tieteellinen kirjallisuus, Suomi, maa, kansa, valtakunta III, 1925, s. 148 ja *Wrede,* Lakitiede, s. 239.

[231] Ks. selvittelyä tästä *El. Kaila,* Lakimieslehti 25-vuotias, LM 1927, s. 249 ss.

[232] Ks. *F. O. Lilius,* »Lakimies» kymmenvuotiaana, LM 1912, s. 328.

ansioksi on luettava, että hän vastuksista välittämättä piti lehden hengissä siksi, että sen tukijakunnaksi ehti muodostua monilukuinen suomalainen lakimiesten joukko.

Myöhemmin ovat Lakimiehen päätoimittajina toimineet F. O. Lilius, Kustavi Kaila ja nykyään Aarne Rekola, sekä toimitussihteereinä Philip Suuronen, Lilius, Kustavi Kaila, Elieser Kaila ja nykyään Ilmari Melander.

Lakimiehen sisällyksestä hovioikeudenpresidentti Wäinö Kannel on toimittanut kaksi hakemistoa, jotka ovat ilmestyneet vuosina 1928 ja 1946.

II

MUISTOKIRJOITUKSIA

Allan Särkilahti

1870—1935

Yksi niistä, joiden nimi liittyy mitä läheisimmin Suomalaiseen Lakimiesyhdistykseen, on oikeusneuvos, professori Allan Särkilahti. Hän kuului niihin, jotka marrask. 25 p:nä 1905 olivat hyväksymässä lokak. 22 p:nä 1898 perustetulle »Suomenmielisten juristien klubille» uusia sääntöjä, joiden mukaan mainittu seura otti uudeksi nimekseen »Suomalainen Lakimiesten yhdistys». Hänet valittiin perustavassa kokouksessa uuden yhdistyksen johtokuntaan. Yhdistyksen puheenjohtajana oli hän vuodet 1911—1913 ja 1923—1924.

Allan Särkilahti ei ollut yhdistyksen keskeisiä henkilöitä vain silloin kun hän oli puheenjohtajana sen johdossa. Hänen persoonansa antoi eloa ja väriä yhdistyksen toiminnalle aina kun hän siihen osallistui. Hänen lausuntonsa keskusteluissa herättivät mielenkiintoa. Ne olivat ajatusrikkaita ja positiivisia. Hänellä oli sana vallassaan. Terävällä ironialla ja leppoisalla huumorilla osasi hän höystää sanottavansa. Harvoin hän käytti edellistä, mutta sitä useammin jälkimmäistä.

Suomalainen Lakimiesyhdistys — samalla kun se oli tarkoitettu olemaan yhdyssiteenä suomenkielisten lakimiesten välillä — oli perustettu edistämään ja kehittämään suomenkielistä oikeuskulttuuria. Ne, jotka olivat laskeneet yhdistyksen peruskivet, olivat kaikki tietoisia siitä, että tässä suhteessa oli paljon tehtävä, jos mieli korottaa suomenkielinen oikeuskulttuuri sivistyskansan vaatimusten tasolle. Mutta ehkä voimakkaimmin sen tunsi ja tajusi Allan Särkilahti. Ja hän asetti koko henkisen voimansa niiden ponnistusten palvelukseen, jotka tähtäsivät sanotun kulttuuripäämäärän saavuttamiseen. Eikä hän empinyt käyttää terävääkään säilää taistellessaan tuon päämääränsä puolesta. Ennen kaikkea esiintyi

hän pelottomana taistelijana suomenkielisen yliopistollisen lainopillisen opetuksen aikaansaamiseksi. Niinpä hän vuonna 1906 lausui lainopillisen tiedekunnan istunnossa: »Katson velvollisuudekseni vaatia, että maan suomenkieliselle rahvaalle laillisesti taataan mitä sille oikeuden ja kohtuuden mukaan kuuluu, tuomarikunta, joka todella osaa kirjoittaa lait, joita rahvaan täytyy totella, ja toimittaa oikeudenjakoa, jonka alle rahvaan täytyy alistua, sillä kielellä, jota tämä rahvas itse ymmärtää. Semmoista tuomarikuntaa ei Suomen kansalla tosin vielä tähän asti ole ollut, mutta sellaista on se mielestäni oikeutettu yliopistolta vaatimaan.» Itse hän suoritti suurtyön suomenkielisen yliopistollisen lainopillisen opetuksen edistämiseksi. Hän julkaisi mm. ensimmäisen suomenkielisen rikosoikeudellisen oppikirjan. Tämä teos: »Suomen rikosoikeuden oppikirja», joka rakentuu oleellisesti aivan uusille rikosoikeudellisille periaatteille, on ollut sekä tieteellisessä että käytännöllisessä suhteessa suurimerkityksellinen. Se mm. vasta varsinaisesti loi suomenkielisen rikosoikeudellisen sanastonkin. Rikosoikeuden oppikirjan ohella on ennen kaikkea mainittava hänen kirjoittamansa »Lainopin alkeet», joka on ollut lukemattomille suomenkielisille ylioppilaille ensimmäisenä opaskirjana heidän lähtiessään taivaltamaan lainopin monimutkaista tietä.

Siitä työstä, minkä Allan Särkilahti suoritti Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen piirissä, on yhtenä tärkeimpänä ja vaikutukseltaan merkityksellisimpänä mainittava hänen toimintansa Lakimiehen päätoimittajana. Jo vuonna 1903 hän ryhtyi julkaisemaan omissa nimissään ja oleellisesti omalla taloudellisella vastuullaan tätä lainopillista aikakauskirjaa, joka, kuten sen ensimmäisen numeron »lukijalle» osoitetussa esittelyssä lausuttiin, »pitäen kotimaisten oikeussäännöstöjen selvittämistä ja kehittämistä kansan enemmistön kielellä tärkeimpänä silmämääränään, tarjosi kaikille, jotka oivaltavat tämän tehtävän tärkeyden, tilaisuutta ja kehoitusta käymään siihen osalliseksi sekä samalla piti lukijassaan vireillä tietoisuutta oikeuselämän ja -tieteen tärkeimmistä merkki-ilmiöistä omien rajojemme ulkopuolella.»

Vuoden 1907 alusta otti Suomalainen Lakimiesyhdistys aikakauskirjan omaksi julkaisukseen Allan Särkilahden jäädessä edelleen sen päätoimittajaksi. Tällä paikalla hän pysyi vuoteen 1917 ja otettuaan saman tehtävän uudelleen vastaan vuonna 1923 hoiti hän sitä uskollisesti kuolemaansa

saakka. Siis 28 vuoden ajan oli hän ensisijaisesti vastuussa tämän ensimmäisen suomenkielisen lainopillisen aikakauskirjan toimitustyöstä ja sisällyksestä. Alkuaikoina oli päätoimittajan työ mitä raskainta. Silloin oli hänen suurimmaksi osaksi itse kirjoitettava se, mitä siinä julkaistiin. Ja myöhemminkin, kun aikakauskirjan avustajakunta jo oli kasvanut, antoi hänen kynänsä runsaasti aineistoa aikakauskirjalle. Paljon siitä, mitä aikakauskirjassa on pirteintä ja sanallisestikin voimakkainta on hänen henkensä tuotetta. Lakimiehen 25-vuotispäivänä laskettiin, että lähes 22 % kaikista siihen mennen siinä julkaistuista kirjoituksista oli Allan Särkilahden kynästä lähteneitä. Se työ, minkä Allan Särkilahti niinollen on suorittanut Lakimiehen hyväksi, on todella suuri. Paljon hän oli uskaltanut silloin kun hän ryhtyi julkaisemaan Lakimiestä. Rakkaus suomenkieliseen oikeuskulttuuriin ja voimakas tahto kehittää ja kohottaa sitä antoi hänelle rohkeutta ja voimaa lähteä kyntämään uutta sarkaa suomenkielisen kirjallisuuden vainiolla. Sitkeästi ja vaivojaan säästämättä teki hän itse pitkän työpäivän tämän saran kasvukuntoon saattamiseksi. Eikä hänen työnsä ole hukkaan mennyt. Tehty kylvö on kasvattanut kauniin sadon.

Tämän lyhyen muistokirjoituksen puitteissa ei ole mahdollista eikä ole tarkoituskaan kosketella edes pääkohdittain Allan Särkilahden työntäytteisen ja rikassisältöisen elämän kaikkia eri puolia. Sen vuoksi edellisen lisäksi enää vain muutama sana.

Allan Särkilahden luonteen kauneimpia piirteitä oli peloton oikeudenmukaisuus. Sen, mikä hänen mielestään oli oikein ja totta, lausui hän julki arkailematta ja kiinnittämättä huomiota siihen, mitä siitä ajattelivat ne, joita asia ehkä koski. Vähemmistöön jääminen ei häntä peloittanut. Hän ei koskaan kaunistellut asioita, vaan esitti ne kaikessa alastomuudessaan sellaisina kuin ne todellisuudessa olivat. Siksi olivat hänen arvostelunsa usein niin kirveleviä — ne osuivat monasti arimpaan kohtaan. Mutta ankarimpanakin arvostelijana hän aina oli positiivinen. Rakentaminen eikä repiminen oli hänen päämääränään. Häntä ei aina ymmärretty, kun ei nähty niin syvälle kuin hän näki.

Yhteiskunnallisessakin suhteessa näki hän kauemmas ja selvemmin kuin useimmat sivistyneistön — suomenkielisenkin — edustajat. Hänen lausuntonsa Hämäläis-Osakunnan inspehtorina jo 1900-luvun alkuvuosina

osoittavat, kuinka hän esim. tajusi sen suuren vaaran, mikä kansakuntaa uhkaa sen vuoksi, että sivistyneistö erottautuu työväestöstä, mistä seurauksena on kuilun syntyminen niiden välille. Vain läheinen yhteistoiminta sivistyneistön ja työväestön välillä saattoi hänen mielestään turvata kehityksen oikean suunnan. Inspehtorina hän julisti: lähemmäksi työväestöä ja siten lähemmäksi kansaa! Tässä suhteessa hänen käsityksensä mukaan oli paljon laiminlyöty. Niinpä hän valittaen huomautti, että ylioppilasnuoriso oli pysynyt liian vieraana työväenasialle ja toivoi »että ylioppilaat aktiivisemmin tutustuisivat ja ottaisivat osaa työväen harrastuksiin sekä pyrintöihin heidän sekä yksityisessä että julkisessa elämässään». Ne olivat yhteiskunnallisen tienosoittajan sanoja.

Allan Särkilahti rakasti nuorisoa. Heille hän avoimesti puhui sydämensä kyllyydestä. Ylioppilaissa hän näki sen osan nuorisoa, jolle oli eniten annettu, mutta jolta kansa juuri tästä syystä oli myös oikeutettu eniten vaatimaan.

Bruno A. Salmiala.

Frans Oskari Lilius

1871—1928

— Oli myöhäissyksyn päivä v. 1889. Hämeenlinnan lyseon pojilla oli tavanmukainen aina hyvin tervetullut ns. luistinlupansa ja sitä nauttimassa heitä nyt oli mustanaan Vanajaveden jäällä kaupungin vieressä. Me pikkupojat — olin puolestani ensimmäisellä luokalla — olimme omissa ryhmissämme ja yläluokkalaiset ylhäisesti erillään omissaan. Siinä telmiessämme huomiomme kiintyi solakkaan, siromuotoiseen nuoreen mieheen, joka jostakin etäämpää ilmestyi näköpiiriimme ja nyt luistellen läheni. Tällä nuorukaisella oli päässään pieni tasapohjainen kalottilakki, yllään kaulaa myöten napitettu takki, alaruumiin verhona mustat tarkoin ihoa myötäilevät trikoohousut sekä jaloissa hienot luistinkengät ja niiden alla välkkyvät luistimet, joiden avulla hän reippain liikkein, kädet huolettomasti selän takana, hyvää vauhtia kiiti ohitsemme, — loistavana, pikkupoikien mieliä tenhoavana ilmestyksenä. Alaluokkalaiset olivat tarkoin selvillä siitä, kuka yläluokkain pojista kukin oli, ja niinpä mekin tiesimme, että tuo hieno nuorukainen oli kahdeksannen luokan oppilas Frans Oskar Lilius. Ei hän tietenkään ohittaessaan meihin silmäystäkään luonut emmekä me toki sellaista olleet ajatelleetkaan, sillä olivathan yläluokkalaiset meidän »kraparistien» rinnalla jo oikeita herroja, joilta meikäläisen ei sopinut mitään huomiota odottaa. —

Tämä on allekirjoittaneen ensimmäinen muistikuva Frans Oskar Liliuksesta, ja tuon kuvan antama vaikutelma: sirous, virkeys ja ripeys on sitten aina myöhemminkin tuntunut vastaavan Liliuksen henkilöllisiä ominaisuuksia toisella ikäkaudella ja toisissa olosuhteissa, jolloin hänestä oli tullut tunnettu lakimies, virkamies, eduskunnan ja hallituksen jäsen ynnä monissa komiteoissa ja muissa luottamustehtävissä koettu toimihenkilö.

Frans Oskar Lilius syntyi 15/4 1871 papin poikana Kangasalla, jossa hänen isänsä oli kappalaisena. Hän sai alkuopetuksen Tampereella, josta siirtyi Hämeenlinnan silloisen normaalilyseon neljännelle luokalle syksyllä 1885, tuli ylioppilaaksi Hämeenlinnan lyseosta 22/5 1890 sekä suoritti sen jälkeen melkein päivälleen kahta vuotta myöhemmin fil. kand. tutkinnon ynnä sittemmin lakit. kand. tutkinnon 17/12 1896. Oleskeltuaan opintojaan varten ajoittain myös ulkomailla hän v. 1903 julkaisi testamentin muotoa käsittelevän väitöskirjan, jonka julkinen tarkastus tapahtui 18/12 1903. Väitöskirjassaan Lilius asettui vastustamaan sitä lähinnä *Palménin* ja myöhemmin *Olivecronan* esittämää käsitystä, että testamenttia periaatteellisesti oli pidettävä legaaliseen perimysjärjestykseen verraten poikkeuksellisena jäämistön siirtymismuotona ja että sitä niin ollen oli aina tulkittava stricte, siis perillisen ja testamentinsaajan välisessä riidassa, epäselvässä tapauksessa, perillisen hyväksi. Tämä Liliuksen kanta, jonka sittemmin myös *Chydenius* omaksui, on epäilemättä sopusoinnussa sen ankaraa muodollisuutta vierovan ja sen sijaan asialliseen totuuteen pyrkivän lainkäytön harrastuksen kanssa, joka oli Liliukselle ominaista hänen toimiessaan korkeimman tuomioistuimemme jäsenenä. Tässä asemassa, jonka hän oli saavuttanut tullessaan 3/4 1917 senaatin oikeusosaston senaattoriksi ja sittemmin Korkeimman oikeuden oikeusneuvokseksi, samoin kuin muussakin toiminnassaan, hän osoitti myös sosiaalisesti valveutunutta mielialaa, jonka ilmauksena saanee pitää mm. hänen toimintaansa Kansanvalistusseuran johtokunnassa. Kun allekirjoittanut v. 1923 tuli esittelijäksi Korkeimpaan oikeuteen, oli Lilius sen vireimpiä ja eloisimpia, mutta myöskin mielipiteen ilmaisuissaan suorasukaisimpia jäseniä. Hänestä on eräässä jälkimaininnassa sanottu, ettei hänen ulkokuorensa ollut »särmiä vailla», ja sattuipa kylläkin, että yksi ja toinen esittelijä, jopa joskus varsinaiset virkatoveritkin, oikeusneuvokset, saivat noiden särmien terävyyttä tuta. Tähän vaikutti kuitenkin osaltaan — ja ehkäpä suureltakin — se, että Liliusta jo silloin rasitti se ankara tauti, joka myöhemmin oli vievä hänet ennenaikaiseen hautaan ja jonka tuskalliset kohtaukset häntä usein istuntojenkin aikana vaivasivat. Oli surullista nähdä, miten tauti kaikesta hoidosta huolimatta vuosi vuodelta yhä kovemmin kouristi tätä niin ripeätä miestä, kunnes syyskesällä v. 1928 Liliuksen palattua kotiin ulkomaalta, josta hän vielä oli koettanut apua etsiä, oli ilmeistä, ettei hänellä enää

voinut olla pitkältikään elon aikaa. Hän kesti kuitenkin sen vuoden jouluk. 12 p:ään, jolloin kuolema tuli, epäilemättä vapauttajana kärsimyksistä.

Frans Oskar Liliuksen elämäntyö ei rajoittunut korkeimman tuomioistuimen jäsenyyteen, vaan se ulottui monille aloille varsinaisen lainkäytön ulkopuolelle. Lakimiehessä on v. 1928 siitä tehty selkoa (ss. 209 ja 287) eikä sen vuoksi ole tarpeen silloin jo julkaistuja tietoja tässä toistaa. On kuitenkin syytä korostaa, että hänen sydäntään hyvin lähellä olivat aina Suomalainen Lakimiesyhdistys ja sen aikakauskirja, joiden hyväksi hän uhrasi paljon työtä ja huolenpitoa. Lokak. 27 p:nä 1928 vietetyssä yhdistyksen 30-vuotisjuhlassa hänet kolmen muun ansioituneen kansalaisen ohella kutsuttiinkin yhdistyksen kunniajäseneksi. Lakimiesyhdistyksen etua tarkoittavaa harrastusta ilmaisee myöskin Liliuksen omaisuudestaan tekemä jälkisäädös, jossa hän määräsi yhdistykselle annettavaksi 100.000 mk pysyväksi rahastoksi, minkä korkovaroilla oli avustettava yhdistyksen jäsentä, joka valmistautui lakit. lisensiaattitutkinnon suorittamiseen, etupäässä sellaista, jolla pääaineenaan oli siviilioikeus.

Wäinö Kannel.

Kustavi Kaila

1885—1944

Kustavi Kaila syntyi Helsingissä helmikuun 16 päivänä 1885. Hänen isänsä oli akateemisen oppituolinsa hiljattain jättänyt, dogmatiikan ja siveysopin professori, Kuopion uuden hiippakunnan vasta nimitetty piispa teologiantohtori Gustaf Johansson, jonka mukaan pojallekin kasteessa annettiin ristimänimi Gustaf. Koulunkäyntinsä hän aloitti Kuopiossa ja päätti sen Turussa, jonka suomalaisesta klassillisesta lyseosta keväällä 1903 hän tuli ylioppilaaksi kirjoittautuen filosofiseen tiedekuntaan ja liittyen vanhaan, silloin vielä jakamattomaan, kunnianarvoiseen länsisuomalaiseen osakuntaan. Hänen opintonsa filosofisessa tiedekunnassa päätti joulukuun 14 päivänä 1905 suoritettu filosofiankandidaattitutkinto; ja saman päivän virallisten sanomain n:o 285 tiedoitti kolmannen kerran ylioppilas Gustaf Johanssonin muuttaneen siihenastisen nimensä Kustavi Kailaksi samasta päivästä lukien. Auskultoituaan kevät- ja syyslukukaudet 1906 suomalaisessa normaalilyseossa ja julkaistuaan »Turunlinnan karjakartanoista Kustaa Vaasan aikana» nimisen tutkielman vuoden 1908 Lännettäressä, lainopilliseen tiedekuntaan tällä välin jo siirtynyt filosofiankandidaatti Kaila alkoi harjoittaa lainopillisia opintoja, jotka hän päivälleen tasan viisi vuotta myöhemmin päätti molempien oikeuksien kandidaattitutkinnolla joulukuun 14 päivänä 1910. Seurattuaan auskultanttina Heinolan tuomiokunnan silloista tuomaria hovioikeudenasessori Johannes Eliel Wiljomaata, Kaila samassa tuomiokunnassa istui käräjänsä ja hoiti sitä vaaditun ajan, minkä jälkeen hänelle joulukuun 18 päivänä 1913 suotiin varatuomarin arvo ja nimi. Kustavi Kaila, joka pääaineekseen oli valinnut Franz Eduard von Lisztin ansiosta nousukauttaan elävän rikosoikeustieteen, lienee tällöin suunnitellut väitöskirjankin laatimis-

ta tältä lempialaltaan, mutta solmittu avioliitto ja ansiotoimensa lienevät vieneen hänen aikansa niin tyystin, että hänen oli tästä aikeestaan luovuttava. Rakkaus rikosoikeustieteeseen säilyi hänessä kuitenkin läpi koko hänen elämänsä; ja siitä ovat todistuksena muun muassa hänen monet kirjoituksensa Lakimiehessäkin, joista mainittakoon vain vuonna 1913 julkaistu »Yllytys ja avunanto itsemurhaan» sekä vuoden 1915 Lakimieheen laadittu katsaus Cesare Lombroson, »L'uomo delinquenten» mainehikkaan kirjoittajan rikollisuutta koskeviin tutkimuksiin kuin myös vuonna 1930 Kailan kädestä lähtenyt kirjoitus »Rikoslain soveltamisala de lege ferenda». Marraskuun 15 päivänä 1913 Kaila kirjoittautui ylimääräiseksi virkamieheksi eli kuten tuollaista virkailijaa silloin kutsuttiin kopistiksi senaatin oikeusosastoon, ja sai määräyksen toimia esittelijäsihteeri Filip Grönvallin avustajana tämän valmistaessa esittelyjään. Väliajat pöytäkirjurina ollen Kaila lokakuun 3 päivästä 1914 seuranneen marraskuun 15 päivään ja edelleen heinäkuun 16 päivästä 1917 seuranneen vuoden heinäkuun loppuun toimi ylimääräisenä esittelijänä oikeusosastossa. Oikeusosaston muututtua lokakuun 1 päivästä 1918 Korkeimmaksi oikeudeksi Kaila samana vuonna nimitettiin sen notariksi ja seuraavana vuonna sen ylemmän palkkausluokan nuoremmaksi oikeussihteeriksi. Lainvalmistelukunnan ryhdyttyä vuonna 1917 toimimaan lakanneen lakineuvoston tilalla lainlaadintatyössä ja Grönvallin saatua määräyksen olla sen ensimmäisen osaston vanhempana jäsenenä hänen entinen »orjansa» Kustavi Kaila määrättiin marraskuun 1 päivästä 1917 saman osaston nuoremmaksi jäseneksi. Oltuaan syksystä 1918 kevääseen 1919 valtiovarainministeriössä verolakiehdotusten valmistajana Kustavi Kaila marraskuun 1 päivästä 1920 uudelleen määrättiin lainvalmistelukunnan ensimmäisen osaston nuoremmaksi jäseneksi, ja vuonna 1927 toisen osaston vanhemmaksi jäseneksi, niitä viimeksimainittua määräystä sitten hänen kohdaltaan jatkettiin, kunnes hänet vuonna 1930 nimitettiin ja määrättiin Korkeimman oikeuden jäseneksi ja oikeusneuvokseksi. Huhtikuussa 1927 Kailalle oli uskottu tehtäväksi laatia ehdotus uudeksi rikoslaiksi ja sitä varten tarpeelliseksi katsottavaksi uudeksi lainsäädännöksi. Mutta hänen suorittamastaan lainlaadintatyöstä on kuitenkin ennenkaikkea mainittava voimassa olevan avioliittolainsäädännön laaja valmistelutyö. Aikaa riitti Kailalta vielä

eduskuntatyöhönkin sen eri valiokuntien sihteerinä ja valmistavaan yliopisto-opetukseenkin.

Jo nuorena vastavalmistuneena lakimiehenä Kaila oli liittynyt suomalaiseen lakimiesyhdistykseen ja sen julkaiseman aikakauskirjan »Lakimiehen» toimitussihteerinä hän oli kahteen otteeseen vuosina 1918—1925 sekä vuodesta 1933 uudelleen vuoden 1935 loppuun, jolloin hänestä oikeusneuvos Allan Serlachius-Särkilahti vainajan jälkeen tuli sen päätoimittaja, minä hän oli kuolemaansa asti maaliskuun 9 päivään 1944. Nimimerkki K.K:n kirjoitukset näiltä ajoilta manan majoille menneistä lakimiehistä tai merkkipäiviään viettävistä virkaveljistä varmaankin ovat jääneet monen lukijan muistoon, niissä kun muutamalla sanalla on sattuvasti luonnehdittu asianomainen henkilö ja hänen suorittamansa elämäntyö.

Kustavi Kailasta on lainlaatijana, lainkäyttäjänä sekä tämän aikakauskirjan monivuotisena tunnollisena toimitussihteerinä ja päätoimittajana hänen kuolemansa yhteydessä arvovaltaiselta taholta jo lausuttu tunnustus. Kustavi Kailaa ohjasivat hänen tuomarintoimessaan kirjoittamattoman siveyslain kategooriset imperatiivit, joiden noudattamisesta hän ei sallinut tingittävän, olipa sitten kysymys ollut lainkirjaimen tulkinnasta, vanhentuneesta todistusteoriasta, keksitystä pakkotilasta tai yrityksestä syyntakeettomuuden varjolla päästä rangaistuksesta.

Kustavi Kaila ei ollut kylläkään seuramies sanan tavallisessa merkityksessä eikä myöskään kokousten ja kongressien juhlahumussa nähty henkilö, mutta hauskaa seuraa hän ei ylenkatsonut, ei ainakaan sellaista, jossa hyvän havannan tuoksu mieltä rauhoitti. »Wo man raucht, da kannst du ruhig harren, böse Menschen rauchen nie Zigarren». Ja kesäisinä esittelypäivinä, kun täydeltä terältään paistava aurinko karkoitti hänen ajatuksensa hetkeksi rangaistusten yhdistämisistä ja rikotuista kontrahdeista ja siirsi ne joko Karjalohjalle kauniiseen Karkalinniemeen tai Sammattiin, Kailan ja oikeusneuvos Gunnar Idestamin välillä saattoi viritä innostava keskustelu kasveista ja niiden leviämisalueista, tai Kailan ja oikeusneuvos Onni Heinonkosken kesken alkaa pohdinta siitä, kenelle suurin ansio oli annettava Elias Lönnrothin sanakirjasta, Lönnrothilleko vaiko hänen avustajistaan ensimmäiselle David Emanuel Daniel Europaeukselle. Tai Kaila saattoi ryhtyä tarinoimaan matkastaan isänsä seurassa pyhään maahan, miten hän siellä kerran oli heittäytynyt Kuolleen

meren vilpoisiin aaltoihin, vaan ei voinut, kotiin tultuaan, kuten toinen palestiinankävijä maisteri Juho Heikki Kala, kerskata olleensa ainoa Kuolleessa meressä uinut kala. Muuten ylistystä ja suosiota hän ei itselleen kaivannut ja Lakimiehenkin oli hänen 50-vuotispäivänsä pakko vaitiololla sivuuttaa.

Oikeusneuvos Kustavi Kailan muisto on kauan elävä keskuudessamme. — Sit tibi terra levis carissime!

E. J. Relander.

Pehr Evind Svinhufvud

1861—1944

Yli neljä vuotta on siitä kulunut, kun koko kansamme ihailema ja kunnioittama »Ukko Pekka» laski harmaan päänsä ikuiseen lepoon. Hän pääsi näkemästä niitä raskaita aikoja, joita kansaamme sen jälkeen on kohdannut. Viimeiseen asti häntä ylläpiti usko oikeuden voittoon, oikeuden, jonka puolesta hän koko elämänsä taisteli.

Kun suomalainen lakimiesyhdistys 50-vuotisen toimintansa johdosta toimittaa erityisen juhlajulkaisun, on sen kunnia-asia palauttaa mieliin tämän kansallisen suurmiehen, yhdistyksen perustajiin kuuluneen ja sen ensimmäisen puheenjohtajan (1898—1903) ja kunniajäsenen muisto.

Svinhufvud oli lakimies, lakimies, joka oli syvän oikeustajunnan läpitunkema. Ja tällä alalla oli hänellä perusteelliset tiedot ja laaja käytännöllinen kokemus sen eri aloilta. Filosofiian ja lakitiedetten kandidaattitutkinnot suoritettuaan ja tultuaan varatuomariksi hän palveli Turun Hovioikeudessa kohoten asessoriksi, oli lainvalmistelukunnan jäsenenä, Heinolan ja sitten Lappeen tuomiokunnan tuomarina ja vihdoin maan lakien ylimpänä valvojana, prokuraattorina, toimipa hän jonkun aikaa asianajajanakin.

Istuessaan tuomarinpöydän takana jykevänä, rauhallisena, kansanomaisena, huumorinpilke hyväntahtoisissa silmissään oli hän oikean suomalaisen tuomarin perikuva. Missä hän käräjiä istui, siellä oli kansamme istuvaa oikeutta puhutellessaan käyttämä sanantapa »korkia laki ja oikeus» täysin paikallaan.

Lakikirja ei ollut Svinhufvudille kuollutta tekstiä. Sen hän otti mukaansa karkoitusmatkalleen kaukaiseen Siperiaan. Siitä hän itse sanoo: »Se oli tavallinen lakikirja, 1734 vuoden lakikirja, se on selvä, mikäs se

muuten olisi ollut. Se on sentään suurenmoinen, kun sitä saa rauhassa lukea ja vertailla ja pääsee syventymään ja perehtymään siihen. Sitä voi juristi lukea kuinka paljon hyvänsä ja aina siitä lähtee uutta irti. Jos tuli ikävä ei tarvinnut muuta kuin ottaa se käsille vain, kyllä siinä aina sai ajan kulumaan.»

Niin, lakimies hän oli. Siihen predestinoivat hänet luontainen lahjakkuus, epäitsekkyys ja syvä velvollisuuden tunto. Kun tähän vielä liittyi palava isänmaanrakkaus, niin hän oli itseoikeutettu johtaja niissä taisteluissa, joita raskaina sortovuosina käytiin venäläistyttämistä vastaan.

Ja tätä taistelua hän kävi miehekkään olemuksensa koko voimalla. Kahdesti hänet erotettiin virastaan ja lopuksi karkoitettiin Siperian kaukaiseen kolkkaan, jossa hän sai oleskella yli puoli kolmatta vuotta. Mutta mikään ei häntä masentanut eikä saanut häntä horjumaan siltä kannalta, jolle hän oli asettunut, lain ja oikeuden kannalta; turhat olivat ystävien varoitukset, turhat viranomaisten kostotoimenpiteet. Svinhufvudia ylläpiti hänen luja uskonsa oikeuden lopulliseen voittoon.

Maan ja kansansa palvelukseen hän aina oli altis. Sukunsa edustajana hän otti osaa säätyvaltiopäiviin, ollen niitä, jotka ensimmäisinä käytti suomen kieltä ritaristossa ja aatelistossa. Hän oli useampia kertoja kansan valitsemana edustajana yksikamarisessa eduskunnassa, toimien sen ensimmäisenä puhemiehenä jatkuvasti moneen otteeseen ja loi suuntaviivat eduskunnan sisäiselle järjestykselle ja toimintamuodoille. Puhemiestoimestaan hän luopui, kun hän ei suostunut vastauksessa valtaistuinpuheeseen pidättymään arvostelemasta venäläistyttämistoimenpiteitä.

Mutta niin merkittävää kuin Svinhufvudin toiminta lakimiehenä, oikeuksiemme puoltajana ja eduskunnan puhemiehenä olikin, ei ne sittenkään muodosta vielä hänen elämänsä päätehtävää. Siksi tuli Suomen kansan itsenäisyysaatteen toteuttaminen.

Svinhufvud oli se mies, joka 1917 vuoden syksyn myrskyisinä aikoina muodosti n.k. itsenäisyyssenaatin ja sen puheenjohtajana esitti eduskunnalle Suomen itsenäiseksi julistamisen. Itsenäisyytemme ei tosin sillä tullut lopullisesti toteutetuksi; se tapahtui vasta raskaan ja verisen vapaussodan jälkeen. Svinhufvudin oli pakko piileksiä maan pääkaupungissa, kunnes hän uhkarohkean ja vaarallisen seikkailun jälkeen pääsi pakenemaan ja saavuttuaan Vaasaan, tarttui jälleen hallituksen ohjaksiin.

Vapaussodan päätyttyä Svinhufvud toimi itsenäisen Suomen ensimmäisenä valtionhoitajana, mutta vetäytyi syrjään, kun poliittisesti muuttuneet olot niin vaativat.

Lapuanliikkeen rauhattomina aikoina hänen lujaa kättään taas kaivattiin ja toimi hän ensin muodostamansa hallituksen puheenjohtajana, kunnes hänet valittiin tasavaltamme presidentiksi. Tähänkään toimeen ei hän suinkaan pyrkinyt. Joku viikko ennen presidentin vaalia kävin hänen puheillaan ja kun hän hyvästellessään lausui, että hän nyt siirtyisi Kotkaniemeen ja voisi kestää ennenkuin tapaisimme, lausuin että toivottavasti tapaisin hänet piankin presidentin linnan valtijana, hän jyrkästi sanoi, ettei sellaista pidä toivoa, sillä hän kaipaa rauhaa ja lepoa.

Vasta presidenttikautensa jälkeen hän pääsi kaipaamaansa Kotkaniemeen lepäämään, mutta teki vielä sotiemme aikoina matkoja rintamille innostaen taistelevaa armeijaamme käynneillään ja ytimekkäillä puheillaan.

Svinhufvud syntyi Sääksmäellä, joten hän jo lapsuudestaan asti joutui läheiseen kosketukseen suomalaisen kansanaineksen kanssa. Sen tyyni rauhallisuus, vakaa olemus ja terve isänmaanrakkaus herättivät syvää vastakaikua hänessä. Svinhufvudista on sattuvasti sanottu, että »hänessä oli Suomen kalliopohjan jyhevyyttä, sen korpien koruttomuutta ja rauhallisuutta, mutta myöskin sen lehtojen ja järvien leppoisuutta». Harva maamme kulttuurisuvusta noussut henkilö on koko olemukseltaan ollut niin perin suomalainen kuin Svinhufvud; hän oli ikäänkuin inkarnatio Suomen kansan parhaista ominaisuuksista. Hänen työnsä ja elämänsä ovat kauniimpia lehtiä kansamme vaiherikkaassa historiassa. Hänen jalo, miehekäs ja vaatimaton persoonallisuutensa on säilyvä esikuvana Suomen lakimiehille polvesta polveen.

Gustaf Ignatius.

Rafael Waldemar Erich

1879—1946

Professori Rafael Erich, Haagin pysyväinen kansainvälisen tuomioistuimen jäsen, on kyntänyt syvän ja hedelmällisen vaon suomalaisen oikeustieteen, ensi sijassa sen julkisoikeuden työvainiolla. Hän oli Suomen huomattavin ja tietorikkain kansainvälisen oikeuden tutkija ja tunnettu laajalti maamme rajojen ulkopuolellakin lukuisten tieteellisten teostensa ansiosta.

Rafael Erich tuli v. 1900 filosofian kandidaatiksi, v. 1904 lakitiedetten kandidaatiksi ja v. 1907 lakitiedetten tohtoriksi. Suuren opettajansa Robert Hermansonin jälkeen hänet nimitettiin v. 1910 valtio- ja kansainvälisen oikeuden professoriksi. Kun tämä professorinvirka v. 1921 jaettiin, hän tuli kansainvälisen oikeuden professoriksi, jossa toimessa hän pysyi lyhyin väliajoin vuoteen 1926. Hänen osakseen tulleista tieteellisistä kunnianosoituksista mainittakoon, että hänet valittiin jäseneksi Institut de Droit International'iin, jonka tehtävänä on edistää kansainvälisen oikeuden ja kansainvälisen yksityisoikeuden kehitystä. Kaksi kertaa Erich luennoi Haagin kansainvälisoikeudellisessa akatemiassa ja oli sitäpaitsi kutsuttu luennoimaan Uppsalan, Köpenhaminan ja Budapestin yliopistoissa. Opettajana Erich oli pidetty ja oli aina valmis avustamaan oppilaitaan neuvoilla ja ohjeilla. Ulkoasiainministeriön perustamisesta alkaen hän toimi vuoteen 1926 sen oikeudellisena neuvonantajana.

Erich osoitti aina harrastusta Lakimies-lehteä kohtaan ja muisti sitä ahkerasti kirjoituksillaan. Hän oli Lakimiesyhdistyksen johtokunnan jäsen useita vuosia ja pari vuotta yhdistyksen varapuheenjohtaja. Yhdistyksen jäsenten nuori polvi pani suurta arvoa sille, että Erich, aina kun häneltä aikaa riitti, kävi yhdistyksen kokouksissa.

Hänen toimintansa ei ollut ainoastaan tiedemiehen; hänen voimiaan ja kykyään käytettiin monella muullakin alalla. Vv. 1919—1924 hän oli kokoomuspuolueen edustajana eduskunnassa ja toimi vv. 1920—21 pääministerinä. Vv. 1922—1927 hän oli Suomen lähettiläänä Bernissä ja Kansainliitossa. Viimemainittuna vuonna hänet nimitettiin Suomen lähettiläksi Tukholmaan, missä hän oli vuoteen 1936, jolloin hänet akreditoitiin Roomaan ja Ateenaan. On luonnollista, että henkilöä, jolla oli niin laajat tiedot ja etevät ominaisuudet kuin Erichillä, pidettiin kaikkialla arvossa. Mutta hän oli kuitenkin ensisijassa teoreetikko — tiedemies ja lainoppinut. Parhaimpana todisteena hänen nauttimastaan arvonannosta oli hänen v. 1938 tapahtunut vaalinsa Haagin knsainväliseen tuomioistuimeen. Kun Erichin v. 1939 täyttäessä 60 vuotta samoinkuin hänen v. 1946 sattuneen kuolemansa johdosta Lakimiehessä on selostettu hänen tieteellistä toimintaansa, ei sitä ole syytä tässä yhteydessä kosketella.

Venäjän maaliskuun vallankumouksen tapahduttua 1917 Erich lausui, niinkuin tunnettua, käsityksen ettei Venäjän väliaikainen hallitus venäläisenä elimenä ollut oikeutettu käyttämään Suomen suuriruhtinaan valtaa. Hermanson ja R. A. Wrede samoinkuin useimmat suomalaiset lakimiehet sitävastoin katsoivat, että hallitsijavallan kukistuminen oli synnyttänyt tilanteen, jossa väliaikaisella hallituksella väliaikaisesti oli tämä oikeus. Kun joskus myöhemmin on väitetty, että suomalaisten oikeusoppineiden kannanoton olisi ratkaissut poliittiset tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat, on tällainen käsitys jyrkästi torjuttava.

Mitä ensinnäkin Erichin käsitykseen tulee, on hän jo eräässä v. 1908 Juridiska Föreningens Tidskriftissä julkaisemassaan kirjoituksessa »Några synpunkter i fråga om rättsförhållandet mellan Finland och Ryssland» esittänyt mielipiteen, jota voidaan pitää lähtökohtana hänen myöhemmälle kannanotolleen. Hän puolusti siinä käsitystä, että Suomi oli autonoominen valtio, mutta hylkäsi Mechelinin teorian reaaliunioonista ja Hermansonin esittämän ajatuksen, että Suomi ja Venäjä muodostivat yhdistetyn valtion (sammansatt stat). Kaksi valtiota, sanoo hän, voivat eräissä suhteissa muodostaa kollektiivisen yhteyden muodostamatta silti yhdistettyä valtakuntaa. Sitä kollektiivista yhteyttä, jonka Venäjä ja Suomi eräiden niiden välisten yhteisten kysymysten perusteella muodostivat, Erich nimittää Venäjää valtakunnaksi, jossa keisarikunta on suve-

reeninen ja aktiivinen sekä sellaisena ulospäin näkyvä tekijä. Kirjoituksessaan Erich tähdensi, että Venäjän sisäisissä valtiollisissa suhteissa tapahtuneet muutokset välittömästi koskivat ainoastaan keisarikuntaa eivätkä voineet sisältää Suomeakin sitovaa valtakunnan valtiosäännön muutosta.

Suomessa johtavalla taholla omaksutun käsityksen mukaan hallitsijavallan kukistuminen oli tosin synnyttänyt säännöllisestä järjestyksestä poikkeavan tilanteen, interregnumin, jonka vallitessa ei perustuslain mukaista korkeimman vallan haltijaa ollut Suomessa. Kun Suomi kuitenkin oli Venäjän valtakunnan eroittamaton osa ja molempien maiden välinen suhde rakentui sille pohjalle, että korkeimman vallan haltija Venäjällä samalla oli korkeimman vallan haltijana Suomessa, seurasi tästä, että Venäjän väliaikainen hallitus oli oikeutettu v ä l a i k a i s e s t i käyttämään Suomen hallitsijalle kuuluneita valtaoikeuksia. Suomen erikoisasemasta johtuvan uuden järjestelyn oli tapahduttava valtakunnan säännöllä, jota koskeva lakiehdotus olisi samansisältöisenä hyväksyttävä molempien maiden lainsäädäntöjärjestystä noudattamalla.

Useimmat pitivät epäilemättä omaa kantaansa poliittisestikin oikeana ja tarkoituksenmukaisena, mutta tämä on toinen asia. Kun Suomi sitten joulukuun 6 pnä 1917 julistautui itsenäiseksi, ei sillä ollut mitään tekemistä tämän kysymyksen kanssa, vaan johtui se, niinkuin tunnettua, muista syistä.

Erich oli ehyt ja suoraviivainen luonne; hieman jäykän kuoren alla sykki lämmin sydän. Ystävien parissa saattoi hänessä usein havaita huumoria ja iloisuutta, jota vieras tuskin olisi odottanut. Hänen viimeiset vuotensa olivat hänelle raskaita ja täynnä vastoinkäymisiä. Hänen toimintansa kansainvälisessä tuomioistuimessa tuli lyhytaikaiseksi. Valtioiden väliset ristiriidat veivät maailmanpaloon, jossa oikeuden sijasta aseet ratkaisivat kansojen kohtaloita. Hän näki Suomen kansan olemassaolon itsenäisenä kansana joutuvan vaaranalaiseksi ja kansainvälisen oikeusjärjestyksen, jonka lujittamiseksi hän oli työskennellyt, murtuvan.

Erichin toimintaan tiedemiehenä painoi erikoisen leimansa hänen työnsä Suomen valtiosäännön puolustamiseksi. Helmikuun manifesti 1899 ja sitä seuraava venäläistyttämispolitiikka kielsi Suomelta sen oikeuden sisäiseen riippumattomuuteen ja pyrki tekemään lopun Venäjän ja

Suomen valtiovallan välisestä erosta. Tämä muodostaa taustan huomattavalle osalle hänen tieteellisestä toiminnastaan valtio-oikeuden alalla. Hänen nimensä tuleekin aina jälkipolvien muistossa säilymään yhtenä niistä, jotka sortovuosina voimakkaasti ja taidolla koettivat tehdä Suomen asiaa tunnetuksi. Suomen puolesta tehty valistustyö oli omanvoitonpyytämätöntä, sitkeää ja kärsivällisyyttä kysyvää työtä. Siitä huolehtivat pääasiassa eräät tiedemiehet, jotka kuuluvat sukupolveen, jonka rivit yhä harvenevat. Erichin osallistuminen tähän työhön oli tavallaan valtio-oikeuden professorinviran haltijan työhön liittynyttä asevelvollisuutta, mutta hän ei suorittanut sitä muodollisena velvollisuutena, vaan häntä johti harrastus ja into, jolla oli juurensa ehtymättömässä isänmaanrakkaudessa.

K. G. Idman.

Anders Iivar Ahava

1873—1947

Vanhan ajan kreikkalais-roomalaisen jumaluustaruston mukaan ihmisen elämänlanka kehrätään siten, että työ jakautuu kolmelle kohtalottarelle. Näistä yksi, Cloto »colum retinet», so. pitää värttinää, toinen, Lachesis, »net», so. kehrää, juoksuttaa ainekset kuontalosta sormiensa väliin ja pyörittää ne langaksi. Kolmas, Atropos, »occat», so. saksillaan leikkaa langan poikki. Siten syntyy ja päättyy ihmiskohtalo. Kirjavia ovat ne langat, mitkä kulkevat Lachesis-neidon sormien lomitse. Eikä hän ole erityisemmin tasapuolinen ainestensa valinnassa. Monia »sykkyröitä» ja solmuja hän päästää syntymään kehräämiinsä elämänlankoihin. Mutta kun Atropoksen sakset ovat tehneet tehtävänsä, ei kenelläkään ole mitään muutoksenhakemisoikeutta.

Tarkasteltaessa *Anders Iivar Ahavan* elämän juoksua tämän hänen mielellään toistamansa tarun valossa, on aihetta todeta, että Lachesis oli Ahavan elämänlankaa kutoessaan valinnut siihen joukon parhaita, vaikkakin ehkä hiukan kirjavia aineksiaan. Siksi runsaasti kohtalotar oli varustanut Ahavan sellaisilla ominaisuuksilla, jotka tekivät hänet pidetyksi ja kunnioitetuksi niin hyvin lähimmässä ympäristössään, sekä työssä että ystävien parissa, kuin myös mm. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen piirissä, jossa Ahava pitkän elämänsä aikana kauan ja hyvin viihtyi.

Anders Iivar Ahava oli syntynyt vuonna 1873, tullut ylioppilaaksi 1891, suorittanut kameraalitutkinnon 1894 sekä oikeustutkinnon 1895. Valmistuttuaan varatuomariksi vuonna 1899 hän tuli Viipurin hovioikeuden palvelukseen. Vuonna 1907 hän siirtyi »hovioikeuden herrasta kamaripalvelijaksi», so. eduskunnan sihteeriksi, niin kuin hän erään näitä aikoja koskevan muistelmateoksensa nimessäkin toteaa, ja vuonna 1918 hänet

nimitettiin yhdeksi tällöin perustetun korkeimman hallinto-oikeuden ensimmäisistä jäsenistä. Tätä virkaansa hän hoiti eläkkeelle joutumiseensa saakka vuonna 1943 eli siis lähes kahdenkymmenenviiden vuoden ajan. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen toimintaan hän osallistui koko Helsingissä olonsa ajan ja kuului pitkät ajat myös yhdistyksen hallitukseen sekä toimi mm. kaksi vuotta (1925—26) yhdistyksen puheenjohtajana.

Tunnusmerkillisintä Ahavalle oli, tekisi mieli sanoa, jossakin määrin taiteilijan boheemimaisuudelle sukua oleva yksilöllisen vapauden kaipuu, mihin liittyi optimistinen elämään suhtautuminen ja siitä johtuva valoisa maailmankatsomus sekä kyky kohdistaa suopea huumori kaikkeen, minkä kanssa joutui tekemisiin. Ahavalla oli voimakas halu »vyöttää itse kupeensa ja kulkea, mihin itse tahtoi», mutta hän oli samalla siksi kultivoitu, että hän salli, tosin toisinaan vastaan haraten, elävän elämän kuljettaa häntä tavallisen arki-ihmisen säännönmukaisia latuja. Ahava ei siis ollut mikään lujan valtiojärjestyksen ihailija. Päinvastoin hänen mielestään valtio ja sen »orjavouti» kunta näyttivät tekevän kaikkensa supistaakseen yksilöiden valinta- ja liikuntavapauden näiden omassa elintilassa mahdollisimman vähiin. Mutta hän piti kuitenkin kohtalon suopeutena itseään kohtaan, että hän oli elänyt sellaisena aikana kansamme elämässä, »jolloin on katkottu kapaloita, joilla Suomen kansa ja sen kieli on ollut kytkettynä, suurelta osalta sen oman valtiovallan käyttäjien toimesta, ja jolloin elämänlanka on luisunut kohtalottaren sormien lomitse varsin suuren yksilöllisen vapauden merkeissä». Ahavan vapaudenkaipuu sai ilmauksensa myös hänen tuomarintoimessaan, sillä puolueettomimpanakin sekin aina jossakin määrin kuvastaa asianomaisen sisintä elämänkäsitystä. Ahavaan sopivat sanat: hänen tahtonsa oli jalo, hän etsi oikeutta ja ajatteli lempeästi. Milloin siis yhteiskunta ankarine vaatimuksineen ja yksilö olivat vastakkain, yksilö löysi Ahavan usein itsenäisissä, vaikkakin joskus ehkä hiukan originelleissakin mielipiteissä varman puolustajan.

Niin kuin edellä esitetystä lainauksestakin ilmenee, oli eräs Ahavan kauneimpia ominaisuuksia hänen syvä rakkautensa suomen kieleen. Synnynnäiset kirjalliset taipumukset omaavana hän oli kynäniekka jumalan armosta. Hän osasi sanoa sanottavansa niin, että jokainen luki sen mielellään. Esimerkiksi hänen Lakimiehessä julkaisemansa monet laajat se-

lostukset »Korkeimman hallinto-oikeuden lainkäytöstä» ovat kirjoitetut siksi värikkäin ja persoonallisin sanonnoin, ettei varmaankaan kenkään, joka ne on lukenut, saata esittää vanhaa väitettä, että juridiikka olisi välttämättä kuivaa. Ja jos suomen kieltä ja sen laillisia oikeuksia vastaan rikottiin, silloin Ahava ei kavahtanut nousta ketä vastaan tahansa niiden puolesta taisteluun. Siten mm. eräs Lakimies-lehdessä julkaistu tällainen taistelukirjoitus (Lm 1906 s. 145 ss.) lienee osaltaan tosiasiallisesti aiheuttanut sen, että Ahava oli pakotettu jättämään virkauransa silloin vielä täysin ruotsinkielisessä Viipurin hovioikeudessa ja siirtymään eduskunnan palvelukseen. Täälläkin hän myöhemmin kuitenkin tunsi, ettei maa hänen jalkojensa alla ollut hänen suoraselkäisyytensä vuoksi enää varma, ja katsoi parhaaksi siirtyä yllä mainittuun tuomarintoimeensa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Suomalaisessa lakimiesyhdistyksessä Ahava noin neljännesvuosisadan ajan kuului yhdistyksen kantajoukkoon ja sen eturivin miehiin. Puheenjohtajana toimiessaan ja muulloinkin hän pyrki saamaan yhdistyksen kokoukset sellaisiksi, etteivät ne olisi jääneet vain joidenkin oppineiden esiintymistapauksiksi, vaan että niistä olisi syntynyt leppoisia yhdessäolotilaisuuksia, joissa ohjelman ohella saattoi kuulla, mitä lakimiespiireissä tapahtui, ja joihin myös nuoren lakimiespolven voitiin toivoa mielellään osallistuvan. Tämän polven taloudelliset mahdollisuudet huomioon ottaen pidettiin tällöin kokouksia mm. Teknikkojen seuran huoneistossa ja hotelli Hansassa, joissa illallislaskun ei edellytetty tulevan kovin rasittavaksi. Ja Ahavan hienoisen huumorin täyttämät puheenvuorot olivat näissä kokouksissa aina persoonallisia ja virkistäviä. Myös Lakimies-lehdessä hänen kirjoituksiaan oli noin kolmenkymmenen vuoden ajan, ja useimmille niille oli ominaista elämään myönteisesti suhtautuva ja sitä ymmärtävä runsas huumori.

Kun korkeimmassa hallinto-oikeudessa väliin oli kysymys siitä, missä kunnassa sellaisen henkilön oikean kotipaikan oli katsottava olevan, jolla oli asunto kahdessa eri kunnassa, ja mitkä tunnusmerkit tässä suhteessa olivat ratkaisevia, selitti Ahava, että asianomaisen oikea kotipaikka oli siellä, missä hänen penaattinsa eli kotijumalansa asuivat. Eläissään Ahava itsekin joutui asumaan monella paikkakunnalla, mutta yhtenä niistä oli aina Kitee, paikkakunta, jossa hänen sukunsa ja heimonsa oli elänyt vuo-

sisätojen ajan ja hän itse oli viettänyt mm. lapsuutensa parhaat päivät. Ja Ahavan kotijumalat lienevät aina asuneet Kiteellä. Siellä ne seurasivat hänen touhujaan, kun hän Jannen, uskollisen renkinsä kanssa, arvattavasti hiukan isiltä perityin tavoin viljeli tilaansa, siellä ne houkuttelivat hänet kirvoittamaan kynästään monet vilpittömän hauskat Kiteen muistelmansa sekä muistelonsa muustakin elämästään ja siellä ne saattelivat hänet viimeksi lepoon hänen omiensa ja menneiden sukupolviensa leikkitantereiden alle.

Aarne Rekola.

Anton Kotonen

1876—1936

Laamanni Anton Kotonen syntyi Virolahdella 29. 11. 1876 ja kuoli Helsingissä 25. 1. 1936. Ylioppilaaksi hän tuli Viipurin suomalaisesta klassillisesta lyseosta 7. 6. 1898, suoritti oikeustutkinnon 28. 5. 1902 ja sai varatuomarin arvon 31. 5. 1905 sekä laamannin arvon vuonna 1929. Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen hallitukseen hän kuului vuosina 1926—1933, vuosina 1929—1930 sen puheenjohtajana.

Kotosen toiminta lakimiehenä voidaan jakaa kahteen toisistaan sekä ulkonaisesti että asiallisen sisällyksensä puolesta selvästi erotettavaan ajanjaksoon, joista edellinen päättyy lopullisesti ja jälkimmäinen alkaa vuonna 1921, vaikka jo vuosi 1917 voidaan pitää jonkinlaisena käännekohtana tai ainakin käännekohdan alkuna. Edellisenä ajanjaksona hän toimii pääasiallisesti asianajajana, jälkimmäisen kuluessa melkein yksinomaan virka- ja muissa julkisissa tehtävissä.

Toimittuaan aluksi erilaisissa tuomarin tehtävissä Kotonen nimitettiin Sortavalan kaupungin pormestariksi 19. 6. 1904. Hän luopui kuitenkin jo 13. 11. samana vuonna tästä virasta valmistaakseen sen aikaisemmalle, karkoitettuna olleelle haltijalle tilaisuuden palata entiseen virkaansa. Sen jälkeen Kotonen ryhtyi varsinaisena elinkeinonaan harjoittamaan asianajotointa ja perusti vuonna 1906 yhdessä lakit. kand., sittemmin pormestari ja ministeri Paavo Pajulan kanssa asianajotoimiston Sortavalaan. Pajulan tultua pian tämän jälkeen kaupungin pormestariksi Kotonen jatkoi asianajotoimintaa omaan lukuunsa. »Varatuomari Anton Kotosen Lakiasiaintoimisto» saavutti pian hyvän maineen ja suuren asiakaspiirin koko laajassa maakunnassa ja sen ulkopuolellakin. Varsinkin kansanmiehen luottamus Kotoseen asianajajana oli melkein rajaton, ja usein sattui, että

riitapuolet kilpailivat siitä, kumpiko ehtisi ennen jättää asiansa hänen hoidettavakseen. Myöskin oli tavallista, että naapurien kesken erimielisyyden sattuessa toinen, milloin leikillään, milloin tosissaan, uhkasi nostaa toista vastaan oikeudenkäynnin ja ottaa Kotosen asianajajakseen. Sellaisella uhkauksella sanottiin olleen suuri teho. Kotonen valikoi kuitenkin pian juttunsa, eikä ollut harvinaista, että hän luopui avustajan tai asianajajan tehtävästä, kun huomasi saaneensa vääriä tai puutteellisia tietoja ja juttu sen johdosta osoittautui huonoksi.

Venäjän vallankumouksen jälkeen kutsuttiin Kotonen vuonna 1917 jäseneksi perustuslakikomiteaan, jonka tehtävänä oli laatia ehdotukset Suomen uuden valtiosäännön sisältäviksi laeiksi, tullen siten olemaan osallisena niihin valmistelutöihin, joihin Suomen nykyinen valtiosääntö pääasiallisesti perustuu. Jo tällöin lienee hänessä kypsynyt ajatus lopullisesta muuttamisesta Helsinkiin, vaikkakin hän lopulla vuotta 1917, perustuslakikomitean työn päätyttyä, vielä palasi Sortavalaan ja vasta vuonna 1921 myi asianajotoimistonsa siellä sekä toteutti mainitun ajatuksensa.

Helsinkiin muutettuaan Kotonen luopui kokonaan yksityisen asianajajan toimesta ja oli sen jälkeen kuolemaansa saakka melkein yksinomaan virka- ja muissa julkisissa tehtävissä. Jo vuonna 1921 hänet määrättiin lainvalmistelukunnan nuoremmaksi sekä seuraavana vuonna vanhemmaksi jäseneksi. Lainvalmistelukunnassa hän oli vuoteen 1929, jolloin tuli eduskunnan sihteeriksi, missä toimessa pysyi kuolemaansa saakka. Näin ollen jälkimmäinen kausi hänen elämästään kului pääasiallisesti lainlaadintatyössä, jossa hän ehti saavuttaa huomattavan maineen varsinkin hyvänä lakiteknikkona ja erittäinkin etevänä lakikielen tuntijana ja käyttäjänä. Vanhempi lakimiespolvi muistaa vielä hänen leppymättömän taistelunsa aikanaan muodissa ollutta oikeakielisyyttä vastaan, joka uhkasi kangistaa suomenkielen sellaiseen kaavamaisuuteen, että lukuisien ajatusvivahdusten ilmaiseminen sillä olisi käynyt mahdottomaksi. Suureksi osaksi Kotosen ansiota olikin, että oikeakielisyys ei päässyt lopullisesti pesiytymään lakikieleemme eikä pilaamaan sitä ja että siitä oli muutenkin luovuttava.

Lainvalmistelukunnassa Kotonen joutui pääasiallisesti valmistelemaan sosiaalisen lainsäädännön alaan kuuluvia lakeja, niihin luettuna ei ainoastaan työntekijäin suojelulainsäädäntö, vaan myöskin mm. asutuslainsää-

däntö. Enin osa tästä lainsäädännöstä on tosin myöhemmin uudistettu, mutta uudistus ei ole varsinaisesti muuttanut sitä pohjaa, jolle se perustui niiden ehdotusten mukaan, joita Kotonen lainvalmistelukunnassa ollessaan oli laatimassa.

Varsinaisen työnsä ohella Kotonen oli lukuisissa julkisissa tehtävissä. Eduskunnassa hän oli sosiaalidemokraattisen puolueen edustajana vuosina 1909—1912 sekä 1919—1921, vuosina 1919 ja 1920 eduskunnan ensimmäisenä varapuhemiehenä sekä viimeksi mainittuna vuonna myös lakivaliokunnan puheenjohtajana. Vuosina 1928—1929 hän oli lyhyehkön ajan oikeusministerinä Mantereen hallituksessa. Paitsi edellä jo mainittua jäsenyyttä perustuslakikomiteassa Kotonen kuului vuosina 1919—1920 Ahvenanmaan komiteaan, 1921—1922 valtiopäiväjärjestyksen tarkastuskomiteaan sekä 1920-luvulla toimineeseen virastokomiteaan. Sortavalassa asuessaan hän kuului tämän kaupungin valtuustoon 1917—1919.

Kotosen kirjallisesta toiminnasta mainittakoon, että hän julkaisi vuonna 1924 yhdessä professori T. M. Kivimäen kanssa laajahkon selitysteoksen »Asutuslaki ja sen toimeenpanoasetus» sekä vuonna 1925 edellisenä vuonna annetun työehtosopimuslain selityksillä varustettuna. Hän kirjoitteli myös aika ajoin melko ahkerasti lainopillisiin aikakauskirjoihin ja sanomalehtiin.

Lakimies- ja toveripiireissä Kotonen oli tunnettu selvästä ja nopeasta ajattelutavastaan, alinomaisesta valppaudestaan ja sanavalmiudestaan sekä terävästä kielestään. Väittelyssä hän ei juuri jäänyt alakynteen, olipa sitten kysymys lakimiehen ammattiasioista tai mistä muusta tahansa. Monet hänen lausumansa ovatkin säilyneet muistitietona hänen tuttaviensa kesken ja säilynevät vielä näiden jälkeenkin.

Sama itsenäisyys ja omintakeisuus, joka ilmeni Kotosen elämässä ja toiminnassa yleensä, oli ominainen myös hänen poliittiselle uralleen. Alkaen nuoruudessaan suomalaisesta oikeistosta hän siirtyi ensin vapaamielisten ja sitten sosiaalidemokraattien leiriin, kunnes jälleen elämänsä loppuvuosina lukeutui radikaaliseen oikeistoon. Sitä arkuutta poliittisen uskontunnustuksen vaihtoon nähden, mikä on meillä varsin yleinen, ei hänessä ollut, vaan jos hän havaitsi, että hänen aikaisemman leirinsä mielipiteet ja toiminta eivät enää vastanneet hänen omaa vakaumustaan, oli hän valmis empimättä tekemään siitä johtopäätöksensä.

Vuonna 1926 ilmestyneessä »Suomen lakimiehet» mainitaan Kotosen isän olleen maanviljelijä, minkä tiedon tämän kirjoittaja on voinut tarkistaa ja todeta oikeaksi. Itse hän kumminkin usein mainitsi olevansa lukkarin sukua sekä aikoinaan hyvin tunnetun laulutaitonsa ja -harrastuksensa olevan isien perintöä.

Y. W. Puhakka.

Bertil Sjöström

1879—1945

Professori Bertil Sjöströmin elämän ulkonainen kulku tarjoaa kuvan määrätietoisesta valmistautumisesta ennakolta asetettuun elämäntehtävään ja tämän elämäntehtävän uskollisesta täyttämisestä. Tultuaan v. 1898 ylioppilaaksi Bertil Sjöström suoritti ensin filosofiankandidaattitutkinnon ja sitten, v. 1907, molempien oikeuksien kandidaattitutkinnon. Ulkomailla suoritettujen perusteellisten opintojen jälkeen hän v. 1916 julkaisi väitöskirjansa »Om tredskodom enligt finsk och svensk civilprocessrätt» ja tuli jo seuraavana vuonna prosessioikeuden dosentiksi Helsingin yliopistoon. Sitten kun hän v. 1925 oli julkisuuteen toimittanut teoksensa »Om formell processledning vid underrätt i vanliga tviste- och brottmål enligt finsk rätt», hänet samana vuonna nimitettiin prosessioikeuden professoriksi Helsingin yliopistoon. Tässä toimessa hän oli yhtämittaisesti elämänsä loppuun asti.

Prosessioikeudellisen tutkimuksen menestyksellinen harjoittaminen edellyttää epäilemättä, että asianomaisella tutkijalla on hyvä käytännöllinen arvostelukyky ja riittävä juridinen kokemus. Nämä molemmat edellytykset Bertil Sjöström erinomaisesti täytti: Hän omasi luontaisen lakimiesvaiston, jota tehokkaasti tukivat ja kehittivät ne arvokkaat käytännölliset kokemukset, jotka hän oli saanut toimiessaan tuomarina hovioikeudessa, apujäsenenä korkeimmassa oikeudessa ja jäsenenä lainvalmisteluk unnassa. Ja niinpä voidaankin professori Sjöströmin prosessioikeudellisesta tuotannosta varauksitta lausua, että se oli harvinaisen täyspainoista edustaen meikäläisen prosessioikeudellisen kirjallisuuden korkeinta tasoa. Luonteenomaista tälle tuotannolle oli — kuten on sattuvasti huomautettu — pyrkimys selvyyteen, lyhytsanaisuuteen ja käytännöllisiin tuloksiin.

Bertil Sjöströmin tieteellinen pätevyys yhtyneenä hyvään käytännölliseen judiciumiin olisi varmasti taannut hänelle arvovaltaisen aseman monella käytännöllisenkin oikeuselämän alalla.

Tiede ja yliopiston opettajan ura muodostivat Bertil Sjöströmin elämäntyön keskeisimmän sisällyksen. Mutta sen ohessa hän joutui käyttämään tietojaan ja taitojaan muillakin tahoilla. Niinpä hänen apuaan tarvittiin lainvalmistelussa vielä hänen professoriksi tulonsa jälkeen. Erityisesti on syytä palauttaa mieleen, että professori Sjöström yhdessä presidentti Söderholmin ja professori Granfeltin kanssa kuului siihen komiteaan, jonka työn tuloksena ilmestyi vuoden 1918 ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Niin ikään hän oli yksi niistä asiantuntijoista, joiden tehtävänä oli lainvalmistelukunnan laatiman, v. 1937 ilmestyneen oikeudenkäyntilaitoksen uudistusehdotuksen tarkastaminen. Lisäksi professori Sjöström joutui vuosien mittaan valmistelemaan eräitä oikeudenkäyntilaitoksemme osittaisparannuksia.

Vaikka Bertil Sjöström etupäässä ja ensisijaisesti oli prosessualisti, hänen tieteelliset harrastuksensa joutuivat kuitenkin liikkumaan muillakin lainopin aloilla. Nimenomaan tekijänoikeuslainsäädäntö oli hänen sydäntään lähellä. Hän kuuluikin pitkäaikaisena ja aloiterikkaana jäsenenä tekijänoikeuslain tarkastamista varten asetettuun pohjoismaiseen komiteaan. Myös rikoksentekijäin luovuttamista koskevaan — rikos- ja rikosprosessioikeuden rajamailla olevaan — lainsäädäntöön hän oli erityisesti perehtynyt mm. osallistuen maamme puolesta niihin neuvotteluihin, jotka aikanaan johtivat rikoksentekijäin luovuttamista koskevaan suomalais-saksalaiseen sopimukseen. Tämän oikeusalan erikoiskysymyksiä hän niin ikään selvitteli kahdessa painosta julkaistussa vieraskielisessä kongressialustuksessaan.

Professori Sjöström joutui elämänsä aikana nauttimaan laajojen tiedemies- ja lakimiespiirien jakamatonta arvonantoa ja kunnioitusta. Hänen lähimmät virkatoverinsa — lainopillisen tiedekunnan opettajat — valitsivat hänet aluksi tiedekunnan varadekaaniksi ja myöhemmin, v. 1936, dekaaniksi. Heikentynyt terveys pakotti hänet kuitenkin eroamaan tästä luottamustehtävästä. Pohjoismaisen yhteistyön innokkaana kannattajana Bertil Sjöström toimi pitkäaikaisena jäsenenä pohjoismaisten lakimieskokousten suomalaisessa johtokunnassa. Yleisenä tunnustuksena hänen

tiedemiesansioistaan mainittakoon hänen jäsenyytensä Suomalaisessa tiedeakatemiassa.

Erityisen lähellä professori Sjöström oli Suomalaista Lakimiesyhdistystä ja sen jäseniä. Hän toimi usean vuoden ajan tämän yhdistyksen puheenjohtajana. Samalla hän aktiivisesti tuki yhdistyksemme pyrkimyksiä esitelmöitsijänä kokouksissa ja kirjoituksillaan Lakimies-lehdessä. Terveytensä parhaina päivinä hän olikin innokkaasti mukana kaikessa Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen toiminnassa ja otti koko sydämestään osaa seuran iloihin ja suruihin.

Edellä on pyritty lyhyesti kuvaamaan Bertil Sjöströmin elämän ulkonaisia puitteita. Vastausta vaille on kuitenkin jäänyt se kysymys, mikä oli Bertil Sjöströmissä olennaisinta, persoonallisinta. Siinä suhteessa rohkenisin lausua, että hänen persoonallisuudelleen oli leimaa antavana se, että hänessä olivat yhtyneinä tiedemies ja taiteilija. Tästä tosiasiasta aiheutui, että Bertil Sjöström oli juuri se omalaatuinen persoonallisuus, jollaiseksi me aivan vaistomaisesti hänet tunsimme. Bertil Sjöströmin taiteellinen lahjakkuus — piirre, joka varmaan oli äidinpuoleista perintöä — ilmeni silmiinpistävimmin musiikin alalla: Hän oli aikanansa YL:n tunnetuimpia solisteja ja vielä elämänsä loppupuolella hän toimi Vanhan YL:n innokkaana puheenjohtajana. Niinäkin vuosina, jolloin hän Saksassa valmisteli väitöskirjaansa, hän samalla menestyksellisesti harjoitti lauluopintoja.

Me Bertil Sjöströmin lakimiestoverit tulemme aina muistelemaan häntä sellaisena kuin hän oli elämänsä parhaina päivinä. Hänen omalaatuinen rikas persoonallisuutensa, hänen huumorintajuntansa ja hyvä toveruutensa, hänen tunnollisuutensa ja vaatimattomuutensa tulevat säilymään kiitollisessa muistossamme.

Tauno Tirkkonen.

Tapio Tarjanne

1901—1941

Nuorimman polven lakimies saattaa kummastua tavatessaan Tapio Tarjanteen niiden kunnioitettujen vainajain joukossa, joita Suomalainen lakimiesyhdistys on tahtonut 50-vuotisjuhlassaan erityisesti muistaa. Erottautuuhan hän muista tähän muistogalleriaan otetuista jo ikänsäkin puolesta, sillä hän oli silloin, kun sodan jumalatar v. 1941 vaati hänet uhrikseen, vasta neljäkymmenvuotias. Tosin tunnetaan hänen lupaava tiedemiesuransa, hänen menestyksellinen toimintansa hallinnollisella alalla ja akateemisena opettajana sekä, nimenomaan juuri Suomalaisen lakimiesyhdistyksen kannalta katsoen, hänen aktiivinen ja arvokas panoksensa yhdistyksen toiminnassa. Yhdistyksen aikakirjat osoittavat hänen toimineen toistakymmentä vuotta yhdistyksen hallituksen jäsenenä ja samanaikaisesti usean vuoden ajan yhdistyksen sihteerinä. Niinikään tiedetään, että hän oli v. 1938 yhdistyksen piirissä syntyneen Julkisoikeudellisen kerhon perustajia ja kerhon ensimmäinen puheenjohtaja. Mutta — kysyy nuori lakimies — riittääkö tämä sittenkään viemään hänet monien vanhempien ohitse?

Kysymys voi jäädä avoimeksi, sillä syy, jonka vuoksi tässä juhlajulkaisussa joka tapauksessa tahdomme muistaa Tapio Tarjannetta on se, että hän oli Suomalaisen lakimiesyhdistyksen tulevaisuuden mies. Hänestä olisi aikanaan tullut, jos hän olisi saanut elää, yhdistykselle juuri sellainen johtaja, jollaista se tarvitsee voidakseen menestyksellisesti toimia. Häntä ei predestinoinut tälle johtajan paikalle yksistään se, että hän suomalaisten lakimiesten keskuudessa nautti suurta arvonantoa paitsi tiedemiehenä myös tarmokkaana ja taitavana hallintomiehenä, eikä edes se, että hän aina osoitti suurta harrastusta yhdistyksen työtä kohtaan ollen

aina valmis uhraamaan sille aikaansa, vaan erityisesti se, että hän luonteeltaan ja henkilökohtaisilta ominaisuuksiltaan oli harvinaisen sopiva Suomalaisen lakimiesyhdistyksen kaltaisen aatteellisen yhteenliittymän johtoon. Jos määrittelemme tahdikkuuden kyvyksi ajaa mielipiteensä voittoon itselleen vihamiehiä hankkimatta tai kenenkään omanarvontuntoa loukkaamatta, voimme sanoa Tapio Tarjanteen mitä suurimmassa määrässä omanneen tämän kaikessa vapaaehtoisessa aatteellisessa toiminnassa johtajille välttämättömän ominaisuuden. Kun tähän vielä lisäämme sen, että hänen tahdikkuutensa ei ollut valtiomiehen laskelmoitua lipevyyttä, vaan hänelle ominainen luonteenpiirre, ja että hänen mielipiteensä, — joista hän ei pyrkinyt itsepäisesti pitämään kiinni, jos toinen saattoi osoittaa hänen erehtyneen — aina perustuivat terveeseen harkintaan, olemmekin maininneet tärkeimmät niistä ominaisuuksista, joiden omaajana Tapio Tarjanne olisi voinut tehdä yhdistykselle suuria palveluksia.

Suomalainen lakimiesyhdistys muistaa Tapio Tarjannetta kiitollisuudella ja kaivaten.

V. Merikoski.

III

KIRJOITUKSIA

F. A. Pehkonen

Eräitä OYL:n tulkintakysymyksiä

I

Edellyttääkö aporttiehto, joka liittyy osakepääoman koroittamista koskevaan yhtiökokouksen päätökseen, sitä koskevaa lisäystä yhtiöjärjestykseen? Myönteinen vastaus, jota *Cederberg* [1] on puoltanut, perustuu OYL 4 §:n säännökseen, että »jos sellainen ehto tehdään, että joku on oikeutettu osakkeita vastaan panemaan yhtiöön, muuta nimitettyä omaisuutta kuin rahaa», »niin on se ehto, ollakseen pätevä, pantava yhtiöjärjestykseen, ynnä ilmoitus omaisuudelle määrätystä arvosta».

OYL 4 § kuuluu säännöksiin, jotka koskevat yhtiön perustamista. Perustajien on laadittava yhtiöjärjestys sopiessaan keskenään yhtiön perustamisesta. Silloisessa tilanteessa, jolloin yhtiötä ei vielä ole olemassa eikä yhtiökokouksen pitäminenkään siis ole mahdollista, ei ole muuta keinoa ehdon saattamiseksi osakkeiden merkitsijäin ja yleisön tietoon kuin ehdon mainitseminen yhtiöjärjestyksessä, josta se tulee kaikkien asianomaisten tietoon. Osakepääomaa koroitettaessa sitä vastoin tällainen menettely ei ole tarpeen. Silloin on yhtiö olemassa ja ehto voidaan merkitä yhtiökokouksen osakepääoman koroittamista koskevaan pöytäkirjaan ja päätökseen, joka on liitettävä sekä osakkeiden merkitsemisasiakirjaan että rekisteröimisilmoitukseen [2] ja joka siten tulee kaikkien asianomaisten tietoon aivan niinkuin yhtiöjärjestyskin yhtiötä perustettaessa. Ei ole siis ollut mitään legislatiivista syytä OYL 29 §:n yhteydessä — ainoan lainkohdan, joka puhuu osakepääoman koroittamisesta, — säätää, että 4 §:ää olisi nou-

[1] Lm 1943 s. 29 s.
[2] LM 1943 s. 35.

datettava myös osakepääoman koroittamispäätöksen yhteydessä päätettyyn aporttiehtoon nähden. *Cederberg* on mielipiteensä perusteeksi viitannut [3] siihen, että 1890 vuoden lainvalmistelukunta silloisen osakeyhtiölakiehdotuksen perusteluissa lausui: »att åt *hvarje* förbehåll om övertagande av egendom skall, vid äventyr av dess ogiltighet mot bolaget, givas offentlighet genom upptagande i bolagsordningen, om, av vem och till vilket värde egendom, som ej består i penningar, skall i bolaget insättas eller till detsamma överlåtas.» Sanalla »hvarje», johon Cederberg erityisesti viittaa, on kumminkin ilmeisesti tahdottu korostaa vain sitä, että yhtiötä perustettaessa jollekin pidätetty muun omaisuuden kuin rahan luovuttamisehto oli saatettava julkisuuteen yhtiöjärjestykseen merkitsemällä ei vain siinä tapauksessa, että luovuttaminen oli tapahtuva *osakkeita vastaan* (aportti), vaan siinäkin OYL 4 §:ssä myös edellytetyssä tapauksessa, »että yhtiö *muuten* on joltakulta ottava vissiä omaisuutta».

Rohkenen olla sitä mieltä, että osakepääoman koroittamista koskevaan yhtiökokouksen päätökseen liittyvä aporttiehto ei edellytä sitä koskevaa lisäystä yhtiöjärjestykseen. Sellaista lisäystä ei laki vaadi eikä sitä tarvittaisikaan.

II

OYL 19 §:n 2 momentin tulkintaa.

Lainvalmistelukunta, joka vuonna 1914 valmistuneessa ehdotuksessaan asetukseksi osakeyhtiöistä tahtoi säilyttää aporttiehdoin tapahtuvasta osakemerkinnästä voimassa olevan OYL 4 §:n säännöksen entisellään, oli ehdotuksensa perusteluihin laatinut selvityksen siitä omaisuudesta, mitä voidaan katsoa »muuksi nimitetyksi omaisuudeksi kuin rahaksi». Lainvalmistelukunta lausui,[4] että aporttiomaisuudeksi, jonka yhtiöön panemiseen sitä *perustettaessa* yksityinen osakkeenomistaja pidättää itselleen oikeuden, katsotaan meilläkin sangen yleisesti voitavan lukea kaikki omaisuusarvon lajit, jotka yhtiön tasetiliin voidaan merkitä varoiksi. Tällaiseksi omaisuudeksi Lainvalmistelukunta mainitsi mm. »tavalliset saamisoikeudet». Siihen nähden, että tämä Lainvalmistelukunnan lausuma nimenomaan koskee yhtiötä *perustettaessa* pidätettyä aporttiehtoa — jolloin yh-

[3] M.t. s. 30.
[4] S. 50—51.

tiötä ei vielä ole olemassa —, täytyy katsoa Lainvalmistelukunnan saamisoikeuksilla tarkoittaneen osakkeenmerkitsijän saamisia kolmannelta henkilöltä.[5]

Mitä taas tulee osakkeenmerkitsijän saamisiin yhtiöltä itseltään, niin *Cederberg* puhuessaan osakepääoman koroittamispäätöksestä tekee eron tapausten välillä, joista toisissa omaisuusarvoja aporttiehdoin luovutetaan yhtiölle ja toisissa »velkojat konvertoivat yhtiön velkaa heille vaihtamalla velan osakkeihin».[6] Samanlainen ero tehdään Cederbergin ilmoituksen mukaan Tanskan osakeyhtiölakiehdotuksessa.[7] Myöskin meikäläisen Lainvalmistelukunnan 1914 vuoden osakeyhtiölakiehdotuksen 60 §:n 6. kohdassa tehtiin samanlainen ero, siinä kun sanottiin, että osakepääoman koroittamista koskevassa päätöksessä oli mainittava mm. »onko osakkeenomistaja tai muu oikeutettu merkitsemästään uudesta osakkeesta yhtiöön panemaan muuta kuin rahaa sekä millä ehdoilla se voi tapahtua, kuin myös, voiko se, jolla yhtiöltä on määrätty saatava, kuitata sen merkitsemiänsä osakkeita vastaan».

Yhtä vähän kuin voimassa olevan oikeuden kannalta on estettä siihen, että osakepääoman koroittamista koskevassa päätöksessä osakkeenmerkitsijälle määrätyin ehdoin pidätetään oikeus osakkeita vastaan luovuttaa yhtiölle muuta nimettyä omaisuutta kuin rahaa, yhtä vähän on estettä siihen, että sellaisessa päätöksessä hänelle pidätetään oikeus yhtiöllä hänelle olevan määrätyn velan kuittaamiseen osakemaksuja vastaan. Kummassakin tapauksessa tulee pidätetty erikoisehto koroittamispäätöstä rekisteröitäessä yleisön tietoon. Yhtiötä perustettaessa ei jälkimmäinen tapaus saata tulla kysymykseen, perustettavalla yhtiöllä kun ei silloin vielä saata olla velkoja.

OYL 19 §:n 2 momentissa kielletään »osakasta» kuittaamasta osakemaksuansa saamisella, joka hänellä on yhtiöltä. Tämä säännös ei kuulu osakeyhtiön perustamista koskeviin, vaan edellyttää jo olemassa olevaa yhtiötä, jolla on velkoja. Kiellon peruste on se, että osakepääoma siltäkin osalta, jolta se vielä on saamisina osakkeenmerkitsijöiltä, on yhtiön joutuessa maksukyvyttömäksi tuleva yhtiön *kaikkien* velkojien hyväksi ja ettei sitä siis voida kuittausoikeuksin pidättää vain jollekin tai joillekin

[5] Näin myös *Chydenius*, Lagen om aktiebolag, s. 46.
[6] Lm 1943 s. 21 ja 23. — [7] Lm 1943 s. 22 n. 90.

heistä. Kielto sitä vastoin on tehoton, milloin kuittaus perustuu osakepääoman koroittamispäätöksessä uusien osakkeiden merkitsijän hyväksi pidätettyyn hänen saamisensa kuittaamisehtoon. Jos kieltoa ilman tuollaista pidätystä rikotaan, on seurauksena vain se, että osakas velvoitetaan käteisesti suorittamaan maksamaton osakemaksu ja tyytymään saamisestaan samanlaiseen oikeuteen kuin toisetkin velkojat.[8]

III

OYL 21 §:n 2 momentin tulkintaa.

Tämän pykälän 1 momentti sisältää ennenaikaista varojen jakamista koskevan kiellon. 2 momentissa sanotaan sitten: »Älköön myöskään osakeyhtiö ostako tahi pantiksi ottako omia osakkeitansa». Jälkimmäinen kielto, niinkuin edellinenkin, tarkoittaa estää yhtiön julkiseen tietoon saatetun luottopohjan heikentämistä. Tämä näkyy myöskin pykälän 3 ja 4 momentin määräyksistä, jotka sisältävät eräitä poikkeuksia 2 momentin kieltosäännöksestä.

Tulkitessaan puheena olevaa säännöstä lausuu *Chydenius*[9] mm.:

»Aktionär, som säljer sin aktie åt bolaget, måste inse, att icke blott styrelsen utan äfven han själf härmed öfverträder lag. Bolagsstämma och jämväl bolagets borgenärer (§ 46) synas sålunda kunna gentemot säljaren yrka, att den betalning han fått uppbära skall återbäras till bolagsförmögenheten. Aktierätten bör således betraktas såsom fortfarande honom tillhörig. — Det är aktiebolag förbjudet ej blott att inköpa utan äfven att belåna egna aktier. Uttrycket »belåna» afser väl ej blott försträckning mot pant af aktierätt utan alla fall af aktierätts pantsättning hos bolaget. Sådan pantsättning är ogiltig och aktionären kan således när som hälst yrka bolagets åläggande att återställa aktiebrefvet. Men följer häraf äfven att t.ex. försträckning, som gifvits mot sådan pant, kunde från bolagets sida genast återfordras? Då aktiebolaget från början vetat, att pantsättningen varit ogiltig, synes frågan i allmänhet böra besvaras nekande.»

Tässä *Chydeniuksen* lausunnossa oudostuttaa minua ensinnäkin se erilaisuus, joka lausunnon mukaan olisi tuleva osakkeita myyneen ja osakkeita pantanneen osakkeenomistajan kohtaloksi. Molemmat saisivat osak-

---

[8] Ruotsin 1910 vuoden yleinen osakeyhtiölaki, joka 29 §:ssään sisältää meikäläisen OYL 19 §:n 2 momentin säännöstä vastaavan kiellon, sallii 44 §:ssä osakepääoman koroittamispäätöksessä tehtäväksi tekstissä puheena olleen kuittaamispidätyksen. Sitä käsitellään aivan erillään aporttiehdosta, josta koroittamispäätöksen yhteydessä tapahtuvana säädetään 37 §:ssä.

[9] Lag om aktiebolag, s. 95.

keensa takaisin. Mutta myyjän olisi palautettava saamansa hinta yhtiölle, kun sitä vastoin panttaaja ei olisi velvollinen luopumaan siitä edusta, jonka yhtiö oli panttia vastaan hänelle valmistanut.

Chydeniuksen kannalle on asettunut Ruotsin korkein oikeus eräässä tuomiossa vuodelta 1903 neljällä äänellä kolmea vastaan, jotka vedoten sikäläisen vuonna 1895 annetun lain vastaavien myymis- ja panttaamiskieltojen »perusteihin» eivät katsoneet pantinantajaa oikeutetuksi mainitun kieltosäännöksen nojalla moittimaan omaa panttaustaan (Holm, N. J. A. 1903 s. 4). Vähemmistön tarkoittamina kieltosäännösten perusteina lienee pidettävä pyrkimystä estää yhtiötä keinottelemasta omilla osakkeillaan. Missään tapauksessa ei säännös esiinny, niinkuin meillä, yhteydessä ennenaikaista varojenjakoa koskevaan säännökseen, josta on eri pykälä (30 §), vaan esiintyy ensiksimainittu säännös itsenäisenä pykälänä (27 §).

Chydenius edellä olevassa lausunnossaan on sitä mieltä, että osakkeenomistajaa vastaan, joka on yhtiölle myynyt osakkeensa, yhtiökokous ja yhtiön velkojatkin (46 §) voivat tehdä vaatimuksen sen maksun palauttamisesta yhtiön varallisuuteen, jonka hän on osakkeesta saanut. Omien osakkeiden ostaminen on, kuten edellä on sanottu, OYL 21 §:ssä luettu erääksi yhtiön varojen ennenaikaisen jakamisen lajiksi. Chydeniuksen mainittu mielipide johtaisi siihen, että kaikki muunkinlainen yhtiön varojen ennenaikainen jako olisi peruutettavissa ja jaetut varat haettavissa yhtiölle takaisin. Tarkastakaamme mitä sanktioita OYL sisältää 21 §:n kieltosäännösten rikkomisesta ja onko näitä sanktioita oikeudenkäynnein toteutettaessa osakkeiden myyjällä tai panttaajalla edes puhevaltaakaan kantajana tai vastaajana!

Lain 33 §:ssä säädetään, että jos osakeyhtiön »varoja on jaettu *vastoin 21 §:ää*», ovat kaikki *osakkaat,* jotka ovat osallistuneet jakoa koskevaan päätökseen, yhteisvastuullisesti velvolliset maksamaan jaetun määrän korkoineen sekä muuten korvaamaan *yhtiölle* kaiken jaosta tulleen vahingon. Tässä säädettyjä sanktioita koskevassa oikeudenkäynnissä osakkeiden myyjä tai panttaaja ei ole asianosaisena, ei kantajana eikä vastaajana. Kantajana voi eräissä tapauksissa olla yhtiön velkojakin (46 §). Sen tapauksen varalta, että osakkeen on yhtiölle ostanut tai pantiksi ottanut yhtiön toimitsija, säädetään 41 §:ssä, että toimitsija on täydelleen vastaava siitä vahingosta, jonka hänen lakia vastaan sotiva toimensa yhtiön asioissa

on yhtiölle tuottanut. Tätäkin korvauskannetta, nimenomaan silloinkin kun se perustuu 21 §:n säännösten rikkomiseen, voi eräissä tapauksissa ajaa yhtiön velkoja (46 §).

OYL:ssa ei ole äsken mainittujen korvausseuraamusten lisäksi 21 §:ssä olevien kieltojen rikkomisesta säädetty sellaista sanktiota kuin kielletyn oston tai pantiksioton mitättömyys. OYL ei myöskään sisällä säännöstä, jossa osakkeenomistaja, jolle — esimerkiksi yhtiön omia osakkeita häneltä ostamalla — on ennenaikaisesti jaettu yhtiön varoja, olisi edellytetty joko kantajaksi tai vastaajaksi tuollaisen kielletyn oikeustoimen johdosta. Kun ei entinen osakkeenomistaja, joka on myynyt osakkeensa yhtiölle, siis voi kantajana moittia kauppaansa, täytynee yhtä mahdotonta olla senkin, että pantinomistaja, joka sitoumuksestaan on yhtiölle pantannut sen omia osakkeita, voisi moittia pantinantoansa, puhumattakaan nyt siitä, ettei panttaus, jossa pantattua osaketta ei ole vielä realisoitu — ja realisoitu sellaisin tuloksin, että osake olisi joutunut yhtiön itsensä omaksi, — vielä ole aikaansaanut sellaista yhtiön varojen jakoa, jonka kieltäminen on OYL 21 §:n säännösten tarkoituksena.

Kyösti Haataja

Oikeustieteen opetuksen uusi järjestely

Jos jätämme huomioon ottamatta sen, mitä oikeustieteiden opetuksen uudessa järjestelyssä tapahtui viime vuosisadan alussa, maamme erottua Ruotsista, voidaan huomattavimmat muutokset tällä alalla kohdistaa seuraaviin vuosiin ja tapauksiin.

Yliopiston uusissa statuuteissa 1 p:ltä lokakuuta 1852 järjestettiin oikeustieteissä suoritettavat oppitutkinnot (lärda grader) sekä nimiin että sisällykseen nähden tarkoin yhdenmukaisiksi muiden tiedekuntien vastaavien tutkinnoiden kanssa. Siten filosofisessa, juridisessa, teologisessa ja lääketieteellisessä tiedekunnassa voitiin kussakin suorittaa kandidaatti- ja lisensiaattiutkinto. Väittelemällä voi saada tohtorin arvon. Juridisessa tiedekunnassa suoritettavaan kandidaattitutkintoon vaadittiin tiedot juridiikan teoreettisissa aineissa sekä niissä niiden käytännöllisissä osissa, jotka hovioikeuteen ja muihin virastoihin pääsemiseksi katsottiin tarpeellisiksi. Lisensiaatin arvoa varten oli väiteltävä ja sen perusteella voi saada tohtorin arvon. Tiedekunnassa oli silloin vain kolme professorinvirkaa.

Toukokuun 30 p:nä 1871 annettiin A niistä tutkinnoista, joita vaadittiin juridisiin, kameraalisiin ja hallinnollisiin virkoihin Suomessa. Sen mukaan tutkinnot olivat yleinen oikeustutkinto (allmän rättsexamen), tuomarintutkinto (domare-examen) ja kameraalitutkinto (kameralexamen). Yleinen oikeustutkinto antoi pätevyyden kaikkiin oikeuslaitoksen ja siviilihallinnon virkoihin sekä yksinomaisen oikeuden virkoihin senaatin molemmissa osastoissa, korkeampiin juridisiin ja hallinnollisiin toimiin keisarin kansliassa Suomen asioita varten ja kenraalikuvernöörin kansliassa, asessorin virkoihin hovioikeuksissa ja eräissä keskusvirastoissa sekä lääninsihteerin ja lääninkamreerinvirkoihin. Sama pätevyys oli niillä, joille oli annettu

molempien oikeuksien kandidaatin arvo. Tuomarintutkinto antoi pätevyyden oikeudenkäyntilaitoksen virkoihin, paitsi niihin, joihin vaadittiin yleinen oikeustutkinto. Sen suorittanut voi palvella ylimääräisenä virkamiehenä senaatin talousosastossa sekä päästä kaikkiin hallinnollisiin virkoihin, joihin ei vaadittu yleistä oikeustutkintoa.

Seuraava perinpohjaisempi muutos tutkinnoissa tapahtui v. 1894. Silloin, 15 p:nä elokuuta, annettiin kaksi julistusta, joista toinen koski molempien oikeuksien kandidaattitutkintoa ja toinen sisälsi määräyksiä tutkinnoista pääsyä varten juridisiin, kameraalisiin ja hallinnollisiin virkoihin. Viimeksi mainitun mukaan tulivat tutkinnot olemaan oikeustutkinto, ylempi hallintotutkinto ja alempi hallintotutkinto, oikeustukinnossa oli paino pantava siviili-, rikos- ja prosessioikeuteen, ja ylemmässä hallintotutkinnossa kansantalouteen, talousoikeuteen ja »muihin hallinto-oikeuteen kuuluviin aineisiin».

A:lla 30 p:ltä joulukuuta 1921 ylempi hallintotutkinto poistettiin ja jälelle jääneille tutkinnoille annettiin nimet ylempi oikeustutkinto ja alempi oikeustutkinto. Lisäksi tulivat lakitieteen kandidaatin, lakitieteen lisensiaatin ja lakitieteen tohtorin arvot. Nimitys molempien oikeuksien kandidaatti muutettiin siis nimitykseksi lakitieteen kandidaatti, ja vastaava muutos tuli lisensiaatin ja tohtorin nimityksiin.

A 7 p:ltä lokakuuta 1936, joka sisälsi kokonaan uudet määräykset juridisista opinnoista, jätti tutkintojen nimet entiselleen.

Nyt on 14 p:nä kulunutta toukokuuta annettu uusi A juridisista opinnoista. Sen syntyvaiheista on tuotava esille seuraavia seikkoja.

V. 1937—1942 toiminut Castrénin komitea oli valmistanut ehdotuksen valtiotieteellisten opinnoiden järjestämisestä. Sen ehdotukset johtivat, yliopistossa tehtyjen perinpohjaisten muutoksien jälkeen, valtiotieteellisen tiedekunnan perustamiseen 8 p:nä joulukuuta 1944 annetulla lailla. Tässä tiedekunnassa tuli suoritettavaksi myös valtiotieteellinen virkatutkinto, joka tuli tekemään sen suorittajat päteviksi eräisiin hallinnollisiin virkoihin ja toimiin. Lisäksi tulivat siellä suoritettaviksi valtiotieteen kandidaatin ja lisensiaatin tutkinnot. Kaikissa näissä tutkinnoissa tuli olemaan oppiaineina myös juridisia aineita. Tämä uusi haara juridisten aineiden opetuksessa jo sellaisenaan pakotti ottamaan harkittavaksi myös kysymyksen näiden aineiden opetuksen järjestelystä juridisessa tiedekunnassa.

Siihen tuli lisäksi tilaston osoittama opiskeluajan pituus, joka vaati sen lyhentämistä, yhteiskunnallisen korkeakoulun taholla esiintyneet puuhat saada siellä aikaan myös juridisia tutkinnoita, vieläpä saada aikaan alemman oikeustutkinnon poistaminen yliopistosta ja vastaavan tutkinnon järjestäminen tuohon uuteen korkeakouluun. Tällaiset seikat ja muutenkin muuttuneet olot antoivat aiheen juridiselle tiedekunnalle asettaa keskuudestaan helmikuussa 1945 komitea valmistamaan ehdotusta juridisten opinnoiden uudesta järjestelystä. Komitean suunnitelmat saatiin keskustelun alaisiksi keväällä 1945 pidetyssä lakimiesliiton yleisessä kokouksessa. Keväällä 1946 ehdotukset saatiin jo tiedekunnassa ensimmäisessä lukemisessa käsitellyiksi ja olivat ne silloinkin keskusteltavina yleisessä lakimiesliiton kokouksessa. Vuoden 1947 alussa ne saatiin tiedekunnassa loppuun käsitellyiksi ja kevään lopulla 1947 myös konsistorissa käsitellyiksi ja kanslerille lähetetyiksi. Vuosi sen jälkeen on vihdoin saatu A asiassa aikaan. Valmistelutöistä on mainittava, että tiedekunnan komitea istui pitkiä aikoja kerran ja usein kaksikin viikossa, ja että niinikään tiedekunta joutui ehdotuksien johdosta pitämään pitkien aikojen kuluessa kokouksiaan ainakin kerran, mutta usein kaksikin viikossa. Asiaan hankittiin tietoja vastaavan opetuksen järjestelystä ulkomailta sekä neuvoteltiin myös maaseudulla lakimieskokouksissa. Tiedekunnan lopullinen ehdotus asiassa lähti tiedekunnasta ilman vastalauseita ja ehdotusta lähdettiin ajamaan tiedekunnan yksimielisenä ehdotuksena.

Seuraavassa on erityisesti aihetta tarkastaa, missä kohdin lopullinen hallituksen antama A poikkeaa tiedekunnan ehdotuksesta, sekä eräitä yleislaatuisia, uudistukseen liittyviä periaatteellisia kysymyksiä.

Juridisen tiedekunnan suomenkielisenä nimenä on A:ssa pysytetty nimi »lainopillinen tiedekunta». Samoin esiintyvät suoritettavien tutkinnoiden ja oppiarvojen niminä »lainopin kandidaatti», »lakitieteen lisensiaatti» ja lakitieteen tohtori». Tiedekunta puolestaan oli yksimielisesti ehdottanut otettaviksi käytäntöön nimet »oikeustieteellinen tiedekunta», »oikeustieteen kandidaatti» sekä »oikeustieteen lisensiaatti» ja »oikeustieteen tohtori». Nämä tiedekunnan ehdotukset oli yliopiston konsistori pysyttänyt muuttumattomina.

Näissä nimissä siis esiintyvät laki ja oikeus vastakkain. Silloin kuin tiedekunta pyrki panemaan painon sille, että siinä ei opeteta ainoastaan

lakia, vaan oikeutta, että sen keskuudessa harjoitettu tutkimustyö ei kohdistu vain lakiin, vaan oikeuteen, ja että siinä tutkintonsa suorittaneet eivät kanna vain lain, vaan oikeuden miekkaa, on hallitus tahtonut karakterisoida kaiken vain lakiin, mutta ei oikeuteen ulottuvaksi. Onkohan, silloin kuin näin on tehty, hallituksen taholla oltu edes selvillä siitä erosta, joka lain ja oikeuden välillä todellisuudessa on. Tämä ero on ollut erityisesti viimeisten vuosikymmenien aikana huomion kohteena oikeustieteellisessä tutkimustoiminnassa ja kirjallisuudessa. Siihen on mm. antanut aiheen se seikka, että demokraattisissa valtioissa vallanpitäjät ovat liian useissa tapauksissa osoittaneet sellaista käsitystä, että lainsäätäjä olisi suvereeninen toiminnassaan ja että sitä niin ollen ei sitoisi mikään muu kun valitsijain luottamus. Tähän on huomautettu, että jokaiseen lainsäädäntötyöhön sisältyy myös vaatimus, että laki on oikeudenmukainen, että sen tulee vastata kansan todellisia tarpeita ja olla sopusoinnussa valistuneiden, arvostelukykyisten ihmisten oikeustajunnan kanssa, että sen tulee sisältää oikeutta. Lain yläpuolella on siis oikeus. Se juristimaailma, joka on tietoinen vain laista, mutta ei oikeudesta, elää tehtävässään heikolla pohjalla. On pantava merkille, että meillä hallitus on tahtonut karakterisoida juridisen tiedekunnan ja juridiset opinnot lakia eikä oikeutta käsitteleviksi. Tällä seikalla on pitkälle ulottuva periaattellinen merkitys. Tässä kohdassa on jo aikaisemmin ollut pyrkimystä toiseen suuntaan kuin mitä hallituksen nyt vahvistama A osoittaa. Siten, kuten edellä on osoitettu, jo v. 1871 käytettiin nimitystä yleinen *oikeus*tutkinto, samoin v. 1894 tuli tutkinnon nimeksi *oikeus*tutkinto, ja vielä v. 1921 ja 1936 annettiin tutkinnoille nimet ylempi ja alempi *oikeus*tutkinto. Niinikään juriskandidaattitutkinto oli aikaisemmin ollut suomennettuna molempien *oikeuksien* kandidaattitutkinto eikö molempien lakien kandidaattitutkinto, kunnes tästä tutkinnosta v. 1921 tuli lakitieteen kandidaattitutkinto. Vielä nyt annetussa A:ssa on pysytetty nimitys alempi *oikeus*tutkinto. Ulkomaista terminologiaa tarkastettaessa kiintyy huomio siihen, että latinankielessä terminologiassa on keskeisenä sana jus eikä sana lex, että Saksassa ovat tällä alalla olemassa Rechtswissenschaften eikä Gesetzeswissenschaften ja että Ruotsissa on rätts- och statsvetenskapliga fakulteten eikä lagvetenskapliga. Meillä on uuden A:n suomenkielisessä asussa pantu laki asiassa keskeiseksi ja jätetty oikeus sivuun, vaikka asianomainen tiedekunta on

asiassa ollut yksimielisesti toisella kannalla. Kun asia on nyt ollut perusteellisen käsittelyn alaisena ja kun tulos tuollaisen käsittelyn perusteella on vienyt edellä esitettyyn tulokseen, on kai katsottava täten tulleen hallituksen nimenomaisella määräyksellä asia järjestetyksi siten, että tiedekunnan opettajain tulee suomenkielisille ylioppilaille opettaa vain lakia ja että heidän ei ole lupa puuttua siihen oikeuteen, joka on lain yläpuolella ja joka sisällyttää itseensä myös lain, sikäli kuin se myös on oikeutta. Poikkeusasemassa ovat tiedekunnan ruotsinkieliset professorit, jotka saavat opettaa juridiikkaa ja siis sekä lakia että oikeutta, koska he ovat professoreja juridisessa tiedekunnassa ja opettavat juriskandidaattitutkintoa varten. Tämä tulos asettaa tiedekunnan suomenkieliset opettajat vaikean pulman eteen, ja voi olla tapauksia, joissa se, joka haluaisi opettaa oikeustiedettä, mutta joka ei tahdo rajoittaa opetustaan pelkän lain opettamiseen, käy varsin haluttomaksi opetustaan jatkamaan.

Tiedekunnalla oli pitkien keskustelujen jälkeen pyrkimyksenä saada jo tiedekunnan nimessä esille tiedekunnan toiminnan tieteellinen laatu, samoin kuin se muidenkin tiedekuntien nimissä säännöllisesti esiintyy. Meillähän on lääketieteellinen tiedekunta, hammaslääketieteen opetus, filosofisen tiedekunnan historialliskielitieteellinen ja matemaattisluonnontieteellinen osasto, maatalous-metsätieteellinen tiedekunta ja valtiotieteellinen tiedekunta. Tämän mukaisesti olisi luonnollista, että meillä olisi myös oikeustieteellinen tiedekunta. Tähän tieteellisyyden korostamiseen jo tiedekunnan nimessä olisi sitä enemmän aihetta, kun meillä muiden tieteenharjoittajain keskuudessa näkee silloin tällöin melkoista ymmärtämättömyyttä oikeudellisia tieteitä ja siinä esiintyviä säännöksiä ja vaatimuksia kohtaan. Tarvitseehan vain kiinnittää huomiota siihen, että esim. valtion tieteellisessä keskuslautakunnassa ei ole yhtään oikeus- ja yhteiskuntatieteiden edustajaa, siitä huolimatta että sillä on hyvin tärkeä asema tieteiden edistämisessä, mikä puutteellisuus on kuitenkin asianomaisella taholla luvattu ensi tilassa korjata. Tällaisia seikkoja silmällä pitäen olisi oikeustieteiden tieteellisen laadun ja merkityksen korostamiseksi ollut tärkeätä saada se tehdyksi jo näitä tieteitä harjoittavan ja kehittävän tiedekunnan nimessä. Sitä ei hallitus kuitenkaan ole tahtonut, vaan on tahtonut siinä korostaa lainopin opetusta, nähtävästi tahtoen siten korostaa virkamieskasvatuksen keskeistä asemaa ja siinä tarpeellista tietoa laista ja asetuk-

sista eikä oikeudesta. Tässäkin asiassa tiedekunta olisi yksimielisesti tahtonut toisenlaista tulosta.

Tutkintojen nimissä tietää suurta edistystä se, että ylemmän oikeustutkinnon nimi muutetaan vastaamaan kaikissa Skandinavian maissa esiintyvää vastaavaa juriskandidaatti-nimeä. Tämänkin nimen suomenkielisessä asussa esiintyy kuitenkin taas pyrkimys vetää se alas siltä tasolta, joka sillä Skandinavian maissa on ja joka sillä on ruotsinkielisessä muodossa. Ruotsinkielisessä nimessä on keskeisenä sana jus ei sana lex, mutta suomenkielisessä on keskeisenä sana laki, siis lex. Lisäksi meillä on aina jurikandidaattinimi suomennettu niin, että siinä on tullut esille opetuksen oikeustieteellinen puoli, käyttämällä viimeksi nimeä lakitieteen kandidaatti. Sen sijaan siis että tutkinnon suomenkielisenä nimenä olisi käytetty tiedekunnan yksimielisesti ehdottamaa nimeä oikeustieteen kandidaatti, on se nyt kuristettu laihaksi lainopin kandidaatiksi. Muutosta siihen suuntaan, ettei tiede saa sanassa esiintyä, on tiettävästi perusteltu sillä, ettei tutkinto ole varsinainen tieteellinen, vaan ainoastaan virkatutkinto. Kuitenkin meillä muissa tiedekunnissa käytetään vastaavista tutkinnoista nimityksiä valtiotieteellinen virkatutkinto, valtiotieteen kandidaattitutkinto, lääketieteen kandidaattitutkinto, maatalous- ja metsätieteiden kandidaatin arvo jne. Oikeustieteellinen tiedekunta pyrki tässäkin asiassa muiden tiedekuntien rinnalle. Sen pyrkimys on nyt kuristettu tämän tiedekunnan kohdalta laihan lainopin kandidaatin näivettyneeseen luurankoon, josta puuttuu liha ja veri ja joka lisäksi ei vastaa ruotsinkielistä nimitystä.

Lainopin kandidaatti-nimitystä vastaa ruotsiksi nimitys laglärans kandidat ja saksaksi Candidat der Gesetzeslehre. Täytynee edellyttää, että sadat ja ehkä tuhannetkin, jotka aikaisemmin ovat 5—6 vuoden opinnoiden perusteella saaneet ylemmän oikeustutkinnon suoritetuksi, tuntevat itsensä onnellisiksi saadessaan tilaisuuden vaihtaa entinen kulunut hovioikeuden auskultantin tai varatuomarin arvo tuohon uuteen korskealta kalskahtavaan nimitykseen laglärans kandidat. Ja lisäksi he varmaan tuntevat itsensä ylpeiksi osallistumisesta niin korkeasti muiden tieteiden yläpuolella olevaan opinalaan, että siinä 5—6 vuoden opiskelulla ei voi päästä edes kandidaattiasteelle itse tieteessä ja saada se tutkinnon nimessä näkyviin, kun monilla aloilla jo 3—4 vuoden opiskelulla pääsee niin pitkälle itse tieteen harjoittamisessa, että se näkyy tutkinnon nimessäkin.

Opetuksen uudelleen järjestelyssä oli tiedekunnalla keskeinen merkitys pääsytutkinnon toimeenpanolla. Oltiin selvillä siitä, että tehokkaan opetuksen aikaansaamiseksi heti kun oppilaat tiedekuntaan kirjoittautuvat olisi tärkeätä, että oppilaat olisivat edes hiukan perehtyneet oikeustieteen alkeisiin. Siten myös moni, joka huomaisi niitä lukiessaan, ettei hänellä ole tälle alalle taipumusta, ei kirjoittautuisikaan tiedekuntaan ja säästyisi opinnoiden alkamiselta tällä alalla, johon hänellä ei olisi edellytyksiä. Niinikään peruskurssien toimeenpanolla olisi parempi pohja tuollaisen kesäluvun perusteella. Myös vältyttäisiin ottamasta tiedekuntaan ilman muuta toisissa tiedekunnissa numerus clausuksen perusteella hyljättyjä ylioppilaita ennenkuin he olisivat hiukan perehtyneet oikeustieteeseen ja nähneet, onko heistä, jotka oikeastaan pyrkivät toiselle alalle, tämän tieteen opiskelijoiksi. Tämä pääsytutkinto ei ollut tarkoitettu numerus clausukseksi, joka ei oikeustieteen alalle ainakaan nykyoloissa sovi, vaan opintojen järjestelyä ja opiskeluajan lyhentämistä tarkoittavaksi toimenpiteeksi. Tällainen pääsytutkinto saatiin jo syksyllä 1947 aikaan, vaikka sen järjestelyssä sattui tiedekunnassa eräitä kommelluksia, jotka eivät olleet sen pysyväiselle aikaansaamiselle eduksi. Nyt on tämä pääsytutkinto erotettu opintojen normaalista järjestelyä koskevista säännöksistä erityisen A:n varaan, joka on määrätty olemaan voimassa vain viisi vuotta. Tarkoitus on siis nähtävästi saada näiden vuosien aikana kokemusta pääsytutkinnosta ja ottaa noiden vuosien loppuessa kysymys siitä uudelleen harkittavaksi. Kysytään, cui bono. Onhan jokainen hallinnollinen säännös ilman tuollaisia määrävuosiakin milloin tahansa muutettavissa, jos olosuhteiden katsotaan sitä vaativan.

Tutkintoaineisiin nähden oli tiedekunta ehdottanut, että oikeushistoria olisi tullut varsinaiseksi tutkintoaineeksi, jossa aina olisi otettava arvosana ja joka aina tulisi myös todistukseen. Tähän antoi aiheen ensinnäkin se seikka, että aikaisemmin tutkintoon kuulunut kurssin suorittaminen pohjoismaiden historiassa oli sodan aikana ja kun oppiaikaa oli pakko lyhentää poistettu. Oikeushistorian saaminen erityiseksi oppiaineeksi olisi täten aiheutunutta puutetta korvannut. Lisäksi tähän saakka vallinnut asian tila, joka on tietänyt sitä, että oppilas on voinut ilmoittaa oikeushistorian erityiseksi oppiaineeksi tai olla ilmoittamatta, ja että ellei hän sellaista ilmoitusta ole tehnyt, hänen on joko asianomaisten aineiden tut-

kijoille tai oikeushistorian ylimääräiselle professorille näytettävä siinä tarpeelliset tiedot, on lievästi sanoen sekava ja vaatii pääsyä selvälle pohjalle. Tämä tiedekunnan ehdotus on muutettu niin, että oikeushistoria erityisenä pakollisena oppiaineena on poistettu ja sanottu vain, että tutkittava voi suorittaa erityisen kuulustelun ja saada erityisen arvosanan oikeushistoriassa, jos hän niin tahtoo. Siitä, miten asia on järjestettävä, jos hän ei erityistä arvosanaa tahdo, ei A sano mitään. Sille, jonka aineessa oikeushistorialla on tärkeä merkitys, on tiedekunnassa annettavan oikeushistorian opetuksen kohentaminen ja korostaminen tärkeä. Hallitus on vetänyt sen alas siitä asemasta, jonka tiedekunta oli sille tarkoittanut, ja jättänyt koko tuon puolen puutteellisen säännöksen varaan.

Tiedekunta oli myös ehdottanut, että yleinen oikeustiede ja roomalainen yksityisoikeus olisi tullut eri aineeksi tutkinnossa ilman että ainetta olisi A:ssa rajoitettu niin, että oli kysymyksessä vain roomalaisen yksityisoikeuden peruskäsitteet. Kurssi olisi tullut määrätä muiden kurssien tapaan uuteen tutkintoaikaan sopeutuvaksi, ja olisi approbaturkurssi ollut määrättävä kohtuullisen pieneksi. Nyt on hallitus muuttanut aineen niin, että aina on suoritettava yleinen oikeustiede ja siihen liittyvänä roomalaisen oikeuden peruskäsitteet, ja että lisäksi voi jokainen ottaa eri arvosanan roomalaisessa yksityisoikeudessa, mutta siis ei yleisessä oikeustieteessä ja roomalaisessa yksityisoikeudessa yhdessä. Tämä siis tietää sitä, että roomalaisessa yksityisoikeudessa tulee olemaan erikseen peruskäsitteiden kurssi ja siitä annettava arvosana, sekä lisäksi erityinen approbaturkurssi ja muut arvosanat siitä ylöspäin. Näyttää siltä kuin tiedekunnalla olisi varsin hankala tehtävä kaiken tämän järjestämisessä niin, että opettajilla ja oppilaillakin on asiassa tarpeellinen selvyys.

Kysymys juristien tarpeellisesta kielitaidosta oli tiedekunnassa ja sen komiteassa perinpohjaisen pohdinnan alaisena. Tuloksena oli, että se filologinen opetus, jonka varaan asia on olojen kehityksen pohjalla jäänyt, ei vastaa tarkoitustaan ja että opetus olisi saatava muodostumaan lakikielen opetukseksi ja samalla asianomaisen opettajan toiminta sitä tietä lakikieltä kehittäväksi tekijäksi. Tätä silmällä pitäen esitettiin jo A:ssa säädettäväksi, että opiskelijan on osoitettava toisessa kotimaisessa kielessä »pätevältä lakimieheltä vaadittava lakikielen taito». Tämän on hallitus muuttanut säännökseksi, jonka mukaan opiskelijan on »otettava

osaa kurssiin toisen kotimaisen kielen kirjallisessa käyttämisessä», siis vaikkapa vain filologisia kieliharjoituksia varten, kunhan ottaa vain osaa, siten saatuun kielitaitoon katsomatta. Säännös tosin ei estä vaatimasta paljonkin, mutta siihen mahtuu myös vähäinen vaatimus, kunhan vain opetetaan ja toinen opetukseen osallistuu. Säännös on vesitetty siitä, mitä tiedekunta asiassa ehdotti.

Tiedekunta ehdotti, että tutkintoon kuuluvaksi olisi palautettava maturiteettikirjoitus, sen tapaisena kuin se vielä tämän vuosisadan alkupuolella tiedekunnassa oli. Tätä perusteltiin mm. sillä, että kun oikeustieteen kandidaattitutkinto tulee olemaan oikeustieteellinen tutkinto ja kun siinä muuten ei tulisi olemaan mitään sellaista gradu-kirjoitusta vastaavaa kirjoituskoetta, kuin eräissä muissa tiedekunnissa on, niin sitä varten olisi tuollainen maturiteettikirjoitus tarpeen huomattavana ja tärkeänä kypsyyskokeena. Sen kirjoittaminen aineesta, josta ei olisi oltu edeltäpäin ilmoitettu, olisi ollut sitä helpompi, kun sitä ennen olisi ollut kirjoitettava aineet alalta, jossa kirjoittaja olisi jo tenttinyt approbaturin, niin että tuolta alalta olisi jo ollut huomattavat tiedot. Sen sijaan erityisen tutkielman kirjoittamista, joka vaatii melkoisen työn ja tutkimuksen, ei katsottu tarpeelliseksi. Siitähän on jo nyt luovuttu. Tämä suunnitelma on hallituksessa muutettu niin, että oppilaalta vaaditaan ensin aineiden kirjoittaminen, sitten »lyhyehkö tutkielma» ja sitten maturiteettikirjoitus tähän tutkielmaan liittyvästä aiheesta. Tästä muutoksesta on sanottava, että lyhyehköllä tutkielmalla ei ole paljon virkaa, eikä sellaisella maturiteettikirjoituksella, jonka aihe on jo etukäteen tiedossa. Sellainen maturiteettikirjoitus tulee olemaan samanlaatuinen kuin nykyiset viiden tunnin kirjoitukset, ja kokemus niistä on kielteinen. Myös tässä asiassa on siis tiedekunnan hyvä tarkoitus ja pyrkimys vesitetty.

Opintosuunnitelmaa valmistettaessa aiheutti paljon keskustelua ja erimielisyyttäkin kysymys alemmasta oikeustutkinnosta. Osaksi esiintyi vaatimuksia tutkinnon poistamisesta ja sen tarpeen, jota se on täyttänyt, jättämisestä sen varaan, että valtiotieteellisessä tiedekunnassa on olemassa virkatutkinto, jossa opetetaan hiukan juridiikkaakin, ja osaksi sen varaan, että alempaa oikeustutkintoa vastaava tutkinto järjestetään yhteiskunnalliseen korkeakouluun. Asian ollessa esillä konsistorissa valtiotieteellisen tiedekunnan taholta esiintyi voimakas pyrkimys koko tuon tutkinnon pois-

tamiseen oikeustieteiden opetuksesta ja vaadittiinpa tällä perusteella koko opintojärjestelysuunnitelman käsittelyn lykkäämistä toistaiseksi, mitä ehdotusta myös yksi lainopillisen tiedekunnan professori kannatti. Tämän kirjoittaja on asian käsittelyn aikana tullut yhä enemmän vakuutetuksi siitä, että painavat asialliset syyt vaativat tutkinnon jatkuvaa pysyttämistä yliopistossa juridisena tutkintona, kehittämällä sitä nykyisestään tehokkaammaksi. On aivan väärä käsitys olemassa siitä, että sen suorittaneet toimisivat jonkinlaisissa kanslistin tehtävissä virastoissa ja laitoksissa. Suurin osa niistä toimii aivan toisenluontoisissa, notaarin tehtäviksi luettavissa tehtävissä, hoitaen melkoisessa mitassa esittelijän toimia ja tarviten siihen huomattavan juridisen taidon omalla rajoitetulla alallaan. Näihin tehtäviin tarpeellista opetusta ei pysty korvaamaan valtiotieteellisen eikä yhteiskunnallisen korkeakoulun antama opetus, semminkin kun päteviä opettajavoimia ei riitä tällä alalla monelle taholle ja kun on pidettävä huolta siitä, että niitä ennen kaikkea on koottuna juridiseen tiedekuntaan. Kanslistin koulutus sopii kyllä yhteiskunnalliseen korkeakouluun, mutta ei sen pitemmälle menevä opetus. Tämä tutkinto muodostaa myös tärkeän portaan oikeudelliselle alalle pääsemiseen niille, jotka eivät voi ryhtyä suoraan lukemaan suurempaa tutkintoa. He suorittavat ensin tämän pienen tutkinnon, ottavat sitten viran ja toimen, ja sen turvin ryhtyvät sitten jatkamaan suurempaa tutkintoa varten. Tällaisiakin opiskelijoita, joista monesta myöhemmin kehittyy päteviä lakimiehiä, on tiedekunnan ja yliopiston pyrittävä tukemaan ja edistämään. Heitä ei saa savustaa yliopistosta pois. Mutta ennen kaikkea käytännöllinen elämä tarvitsee myös sellaista juridista tutkintoa, kuin alempi oikeustutkinto on. Jos se poistetaan yliopistosta, hävitetään meidän olojemme kannalta arvokas elin virastotoimintamme alalta, sellainen elin, jota yleiseltä kannalta tarvitaan. On vain pidettävä huolta, että opetus sitäkin tutkintoa varten pidetään tehokkaana, vaatimukset melko kireällä ja että sen suorittamiseen tarvitaan säännöllisesti 2 1/2 vuoden aika, vaikka suorittaminen voi poikkeuksellisesti tapahtua jonkun verran lyhyemmässäkin ajassa.

Edellä esitetyltä pohjalta asiaa katsoen on tyydytyksellä pantava merkille, että tämä tutkinto on uudessa järjestelyssä säilytetty. Sen järjestely vain aiheuttaa eräitä huomautuksia. Tiedekunta oli ehdottanut, että tutkinnon nimi muutettaisiin toiseksi. Oli nimittäin katsottava virheeksi

se seikka, että tutkinnon nimeksi oli aikanaan pantu alempi hallintotutkinto ja sittemmin alempi oikeustutkinto. Tietäähän tällainen nimi jo sellaisenaan määrättyä alemmuuden korostamista. Ei ole oikein vetää oppilasta, joka pyrkii ainakin aluksi tuon asteen tutkinnon saamaan, jo tutkinnon nimessä määrättyyn alemmuuskompleksiin. Sellainen menettely osoittaa nimen valitsijassa taitamattomuutta ja ihmissielun ilmiöiden huonoa tuntemista. Nimen tulee olla sellainen, että se jo sellaisenaan viittaa sen tutkinnon antamaan asemaan yhteiskunnassa ja kansalaistoiminnassa. Siltä kannalta lähtien tiedekunta ehdotti tutkinnon nimeksi hallintonotaarin tutkinto, ja olisi tutkinnon suorittajain tullut tutkinnon perusteella saada hallintonotaarin arvo. Siitä huolimatta on hallitus pysyttänyt tuon entisen jo nimen kautta alemmuuteen viittaavan alemman oikeustutkinnon nimen, mutta kuitenkin antanut tutkinnon suorittaneelle varanotaarin arvon. On pantava merkille, että tiedekunta ei ole tällaista asian järjestelyä puoltanut. Sen säätäminen on sitä luonnottomampi, kun ylemmän tutkinnon nimessä ei enää esiinny ylempi, joten alempaa vastaavaa ylempää ei ole.

Uusi järjestely antaisi aiheen pitkäänkin kirjoitteluun siihen liittyvistä kysymyksistä, jotka koskevat eri kurssien määrää, käytännöllistä harjoittelua opiskeluaikana sekä sen jälkeen, ja monia muita kysymyksiä. Täytyy edellyttää, että tiedekunta on näitä kysymyksiä kuluneen lukukauden aikana valmistellut. Kun allekirjoittanut ei ole ollut tilaisuudessa näihin valmisteluihin osallistumaan, ei minulla ole mahdollisuutta niihin puuttua. Tärkeintä on ollut asian tässä vaiheessa tehdä juristimaailmalle selväksi ne suuret eroavaisuudet, jotka ovat tiedekunnan ehdotuksien ja lopullisen asetuksen välillä. Kysymyksiähän voidaan katsoa monella eri tavalla. Etenkin se, joka on viime vuosikymmeninä opettanut nuorisoa sekä sen kautta ja tieteellistä työtä tekemällä perehtynyt tämän opetuksen eri puoliin, voi katsoa niitä toisin kuin se, joka niin ei ole tehnyt. Kysymys, onko tiedekunta ollut näissä kysymyksissä oikeassa vaiko hallitus, ja onko tiedekunnan ehdotuksiin tehdyt muutokset katsotava asiaa eteenpäin vieneiksi, vai onko tunnetun Eskon puumerkin katsottava painaneen niihin leimansa, jää tulevien juristipolvien arvosteltavaksi. Niiden on myös tehtävä tarpeelliset korjaukset siihen, mitä nyt on virheellisesti tehty.

K. G. Idman

Valtio kansainvälisen oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä

Niin pitkälle kuin voidaan seurata kansainvälisten suhteitten kehitystä, voidaan todeta, että valtiot ovat koettaneet turvata tekemiensä sopimusten kunnioittamista. Eräät niiden käyttämistä keinoista ovat olleet käytännössä ajanjakson kuluessa, joka alkaa hämärässä muinaisuudessa ja päättyy vasta meidän ajanlaskumme 18:lla vuosisadalla.[1] Näiden keinojen joukossa on ennen kaikkea mainittava vala. Ensimmäinen valalla vahvistettu sopimus, josta meillä on tietoa, on eräs, jonka Babylonian ja Assyrian kuninkaat tekivät v. 1450 e.Kr. Valaa käytettiin Euroopassa viimeisen kerran v. 1777, jolloin eräs Ranskan ja Sveitsin keskenään tekemä sopimus vahvistettiin valalla.

Rooman historian etevin tuntija *Mommsen* sanoo, että Rooman keisarikunnan onnistui paremmin ja täydellisemmin kuin minkään muun valtakunnan ennemmin tai myöhemmin suojella valloittamiensa kansojen rauhaa ja aineellista hyvinvointia. Näin ollen ei siis myöskään ole ihmeteltävää, että Rooman valtakunnan hajaantumisen jälkeen vielä kauan ajateltiin kansainvälisen järjestyksen ylläpitämistä siten, että siitä huolehtisi joku entisen valtakunnan osia, uusia yksityisiä valtioita, korkeampi valta. Ensimmäiset yleisen rauhan ylläpitämistä tarkoittavat suunnitelmat perustuivat käsitykseen paavin yliherruudesta. Paavit vaativat itselleen oikeutta olla ruhtinaiden riitojen ratkaisijoita; keskiajalla tuli tavaksi, että

[1] *Martin,* Les vestiges d'un droit internat., Revue du Droit international et de la Législation comparée (R.D. I) 1882; *Phillipson,* The internat. law and custom of ancient Greece and Rom I, 1911;*Westermarck,* The Origin and Development of the Moral Ideas II, 1908.

valtiot pyysivät sopimustensa takaajaksi paavia. Paitsi paavissa monet näkivät myös keisarissa rauhan ja kansinvälisen järjestyksen ylläpitäjän. Niin esim. *Dante* esitti »Jumalaisessa komediassaan» ajatuksen että kirkko samoinkuin ruhtinaatkin olivat keisarin alaisia. Kirkon ja keisarivallan välinen taistelu päättyi, niinkuin tunnettua, kirkon voittoon, joka ei kuitenkaan saanut kauan iloita voitostaan. Katolinen kirkko menetti valta-asemansa keskiajan lopulla. Näin ollen uuden ajan alussa ei enää ollut mitään yleisesti tunnustettua maallista eikä hengellistä valtaa, joka olisi kyennyt ylläpitämään rauhaa ja järjestystä valtioiden kesken.

Kun ei enää ollut mitään valtion yläpuolella olevaa valtaa, josta se olisi ollut riippuvainen, oli valtion itsensä koetettava ylläpitää kansainvälistä oikeusjärjestystä. Valtioiden sisäisessä rakenteessa uuden ajan alussa tapahtuneet muutokset olivat omiaan helpottamaan tätä tehtävää. Keski- ja uudenajan rajavuosilta onkin olemassa ensimmäinen sopimus, jossa valtio on takaajana. Blois'n sopimuksessa vuodelta 1506 Englanti sitoutuu takaamaan Ranskan ja Aragonian välillä solmitun sopimuksen täytäntöönpanon.

Näihin aikoihin Turkin taholta uhkaava vaara aiheutti, että eräissä valtioissa syntyi ajatus kristittyjen kansojen välisestä rauhanliitosta. Jo keskiajan lopulla Böhmin kuningas Georg von Podiebrad esitti, että kristityt ruhtinaat perustaisivat liiton ja sitoutuisivat olemaan ryhtymättä sotaan toisiaan vastaan. Riidat ratkaistaisiin liitto-oikeudessa; tuomioiden täytäntöönpanoa varten ehdotettiin sotilaallista toimeenpanovaltaa. Huomattavin näistä liittoehdotuksista oli se, jonka Ranskan kuninkaan Henrik IV:nen ministeri Sully'n herttua laati 17:nen vuosisadan keskipaikkeilla. Hänen ehdotuksensa mukaan Europan valtioiden oli muodostettava »kristillinen tasavalta» ja sitouduttava ratkaisemaan riitansa välitystietä. »Tasavallan» johdossa olisi senaatti, johon kuuluisi 60 jäsentä ja tuomioistuin riitojen ratkaisemista varten. Kun Churchill äskettäin Haagissa puhui Euroopan kansojen liitosta, hän alkoi esitelmänsä viittaamalla tähän ehdotukseen. Oli myös useita oikeusoppineita ja kirjailijoita, jotka kirjoituksissaan tekivät ehdotuksia, jotka tarkoittivat sodan korvaamista välitystuomiolla, mutta en katso olevan syytä ryhtyä niitä tässä selostamaan. Mainittakoon kuitenkin, että Pennsylvanian valtion perustaja William Penn laati 1600-luvulla yksityiskohtaisen ehdotuksen

siitä, miten valtioiden väliset riitaisuudet ratkaistaisiin vuosittain pidettävässä kansainvälisessä kongressissa, jota hän kutsui »suvereeniseksi parlamentiksi».

Uusi garantiamuoto, jolloin valtio otti taatakseen jonkun tehdyn sopimuksen täytäntöönpanon, tuli nopeasti yleiseksi. Näin oli erittäinkin Westfalin rauhan jälkeen v. 1648, jossa tehdyn sopimuksen garantteina olivat kaikki Europan vallat, paavia ja Turkin sulttaania lukuunottamatta.

Mitä läheisempään kosketukseen valtiot joutuivat keskenään, sitä laajemmaksi tuli se piiri, jossa niiden oli ylläpidettävä rauhaa ja kansainvälistä oikeusjärjestystä. Mutta samalla kertaa kun valtioiden poliittisen toiminnan puitteet laajenivat, pienten ja keskikokoisten valtioitten mahdollisuus aktiivisesti osallistua suurpolitiikkaan väheni. Sitä mukaa kuin Europan väkiluku kasvoi, vahvistui suurvaltain merkitys pienten valtioitten rinnalla. Europan väkiluku oli XV:llä vuosisadalla 50 miljoonaa. Vertailun vuoksi mainittakoon, että Rooman valtakunnassa oli meidän ajanlaskumme alussa 53 miljoonaa henkeä, joista Europan osalle tuli 23, Aasian osalle 19,5 ja Afrikan osalle 11,5 miljoonaa. Wienin kongressin aikaan v. 1815 oli Europassa 180 miljoonaa ja 19:nen vuosisadan lopussa oli maanosamme väkiluku noussut 375 miljoonaan, joista muiden kuin suurvaltain osalle tuli ainoastaan 65 miljoonaa. Valtioiden väkiluvun lisääntyessä niillä oli myös mahdollisuus vahvistaa sotavoimiaan. Vertailun vuoksi on mielenkiintoista muistaa, että 30-vuotisessa sodassa Tillyn ja Wallensteinin armeijain yhteinen lukumäärä ei koskaan ylittänyt 87,000 miestä. Aikakautensa mahtavimman hallitsijan Ludvig XIV:nen sotavoimien rauhanaikuinen vahvuus ei ollut kuin 40.000. Nykyaikaisiin lukumääriin verrattuna ovat nämä luvut vaatimattomia.

Suurvaltain ylivalta on historiallinen tosiseikka Europan historiassa 19:llä vuosisadalla.[2] Suurvallat olivat ne, jotka ottivat taatakseen sopimusten täytäntöönpanon ja jonkun määrätyn asiaintilan ylläpitämisen. Itävalta, Englanti, Venäjä ja Preussi julistivat v. 1814, että ne tulevat neuvottelemaan rauhasta Ranskan kanssa koko Europan puolesta, joka muodostaa yhden kokonaisuuden (»ne formant qu'un seul tout»), ja vastaavat siitä, että kaikki niiden liittolaiset hyväksyvät niiden päätökset. Venäjän,

[2] Vrt. *Nys*, Le Concert européen et la nation du droit international R. D. I. 1899.

Preussin ja Itävallan hallitsijain v. 1815 tekemä »pyhä allianssi» otti tehtäväkseen Wienin kongressin päätösten ylläpitämisen. Hallitsijat lausuivat siinä, että he tahtovat hallita oikeudenmukaisuuden, kristillisen rakkauden ja rauhan periaatteiden mukaan ja lupasivat tarvittaessa avustaa toisiaan. Sopimus oli avoinna muillekin valloille, jotka suurimmaksi osaksi siihen liittyivätkin. Liitto menetti kuitenkin vähitellen vaikutuksensa. Kun Belgia v. 1830 julistautui itsenäiseksi, Ranska ja Englanti asettuivat tukemaan sitä Hollantia vastaan, mikä oli pyhän allianssin ensimmäinen suuri tappio Europassa. Suurvallat olivat myös ne, jotka takasivat Sveitsin, Belgian ja Luxemburgin pysyvän puolueettomuuden. Ahvenanmaan saariin nähden määrättiin linnoittamiskielto voimassa olevaksi Parisin sopimuksessa 1856; Suomi on tunnustanut kiellon sitovan sitäkin. Vuonna 1818 otettiin Ranska ja v. 1867 Italia suurvaltain konsertin jäseniksi. Saksan valtakunta tuli siihen Preussin sijaan v. 1871. Ulkopuolella Eurooppaa olevista valtioista Japani on vuoden 1894 ja Pohjois-Amerikan Yhdysvallat vuoden 1898 jälkeen tulleet kuulluiksi maailman politiikkaa koskevissa kysymyksissä.

Pienten valtioitten lukumäärä Europassa on sitäpaitsi jatkuvasti vähentynyt. Keski-Europassa tämä kehitys on jo alkanut uuden ajan alussa. Wienin kongressin jälkeen Saksan valtioliiton jäsenmäärä oli vielä 39; vuosisadan lopulla ei Saksan liittovaltioon enää kuulunut kuin 25 jäsentä, joiden lisäksi oli tullut Elsass-Lothringen'in valtiomaa. Italian yhteyden muodostuminen teki samoin lopun useista ennen itsenäisistä maista. Balkanilla on sitävastoin syntynyt muutamia uusia valtioita. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen muodostui kuusi uutta itsenäistä valtiota, joista kuitenkin kolme jälleen toisen maailmansodan yhteydessä olevien tapausten kautta menetti riippumattomuutensa.

Suurvalloilla on siis niiden toimiessa yhdessä musertava ylivoima, joka tekee niille mahdolliseksi johtaa maailman politiikkaa ja pakottaa muut tottelemaan tahtoaan. Mutta voimasuhteiden erilaisuudesta ei vielä johdu, etteivätkö valtiot oikeudellisesti olisi tasa-arvoisia. Melkein kaikki oikeusoppineet ovatkin asettuneet tälle kannalle. Suurvaltain kansainvälisen lainsäädännön alalla tapahtuvan toiminnan kautta on siis syntynyt ainoastaan niitä itseään sitovaa oikeutta. Yleiseksi kansainväliseksi oikeudeksi tulee se vasta sen kautta, että muutkin valtiot joko nimenomaan

ilmoittavat hyväksyvänsä sen tai tunnustavat sen sellaiseksi hiljaisen hyväksymisen kautta. Esimerkkinä viimemainitun tapaisesta hyväksymisestä voidaan mainita esim. eräiden maiden ja alueiden neutralisoimiset sekä Parisin merioikeusjulistus v. 1856.

On kuitenkin olemassa kansainvälisen oikeuden tutkijoita, jotka ovat puolustaneet käsitystä, että suurvaltain valta-asemalla muihin valtioihin nähden ei ainoastaan ollut tosiasiallista merkitystä, vaan että sillä myös oli eräitä oikeudellista laatua olevia seuraamuksia. Niin esim. englantilainen oikeusoppinut *Hogan* sallii rauhanomaisesta saarrosta kysymyksen ollessa »puolueettomienkin» t.s. konfliktin ulkopuolella olevien valtioiden aluksien valtaamisen kahdessa tapauksessa, ensinnäkin jos »saarto on eurooppalaisen konsertin toimeenpanema» ja toiseksi »jos valtiot, joiden aluksia on estetty tulemasta saarrettuun satamaan, antavat suostumuksensa tähän, mikä ilmenee siinä, etteivät ne pane vastalausetta».[3] Toista hänen mainitsemistaan tapauksista ei tässä ole syytä kosketella. Ensimmäinen tapaus on sitävastoin mielenkiintoinen. Yleisen käsityksen mukaan voidaan pitää rauhanomaisena ainoastaan sellaista saartoa, jota ei sovelleta riidan ulkopuolella olevien valtioiden aluksiin. Tämä on myös Institut de Droit International'in omaksuma kanta. Englannin hallitus on samoin aina asettunut tälle kannalle.[4] Hoganin mielipide johtui siitä, että hän näki suurvaltain konsertissa organisaation, jolla jossain määrin oli oikeus edustaa kansainvälistä oikeusyhteisöä. Tunnettu englantilainen oikeusoppinut *John Westlake*, jota pidettiin yhtenä aikansa etevimmistä kansainvälisen oikeuden tutkijoista, hyväksyi Hoganin käsityksen, kuitenkin sillä rajoituksella, että hänen mielestään kaikkien suurvaltojen oli osallistuttava saartoon; Hoganista ei ollut välttämätöntä, että saarto oli kaikkien suurvaltain toimeenpanema.[5] Westlake oli yleensä taipuvainen näkemään suurvaltain yhteisessä toiminnassa askeleen Europan yhteisen hallituksen muodostamista kohden, mitä hän piti suotavana. Hänen mielestään ei missään yhteiskunnassa ollut mahdollista ylläpitää rauhaa ja järjestystä ilman jotain hallitusta. Toinen englantilainen oikeusoppinut

[3] Pacific Blockade, s. 71, 1908.

[4] Ranska on tässä kohden ollut toisella kannalla, mikä on usein aiheuttanut erimielisyyksiä molempien maiden välillä. Vrt. esim. *Westlake*, Le Blocus pacifique, ss. 210, 213, 214, R. D. I. 1909.

[5] *Westlake*, Chapters on the Principles of International Law s. 101, 1894.

Oppenheim mainitsee niiden pakkokeinojen joukossa, jotka eivät aiheuta sotatilaa n.s. »dictatoriale interference», interventio, johon suurvallat ryhtyvät ylläpitääkseen joko poliittista tasapainoa tai puolustaakseen ihmisyyden aatteita.[6] Kieltää ei voida, etteikö suurvaltain yhteinen toiminta esim. Balkania koskevissa kysymyksissä olisi usein ollut erittäin suuriarvoista rauhan säilymisen kannalta. Tunnettu belgialainen kansainvälisen oikeuden tutkija *Rolin Jacquemyns* kirjoitti v. 1876, että olisi valitettava erehdys jos ei eurooppalaisen konsertin toimissa nähtäisi muuta kuin yksinkertaisia tekoja, joihin suurvallat ryhtyvät suureen ylivoimaansa nojautuen. »Tässä on kysymys oikeudesta», sanoo hän, »jolla on syvät juuret kansainvälisessä valtioyhteisössä tai pikemminkin jokaisessa yhteiskunnassa, ja jonka orgaanina ja vallankäyttäjänä on suurvaltain konsertti... Jos valtioyhteisö olisi täydellisesti järjestetty, niin sen johdossa olisi laillisella tavalla syntynyt valta. Kun se on vielä epätäydellisessä tilassa, on sen johdossakin oleva valta epätäydellinen.»[7]

Pyrkimys ylläpitää rauhaa ilmenee kieltämättä selvimpänä sopimuksissa, joissa kaikki suurvallat ovat garantteina. Kollektiivisuus on jo todistuksena siitä, että garantoitu asiaintila on yleisen edun mukainen. Ei voida myöskään kieltää, etteikö olisi ollut syitä, jotka puhuivat sen puolesta, ettei garanttien katsottu olevan sodassa silloin kun niiden toiminta tarkoitti kansainvälisen oikeusjärjestyksen ylläpitämistä. Kun Ranska ja Englanti v. 1832 avustivat Belgiaa, jonka alueellinen koskemattomuus oli garantoitu, eivät ne katsoneet olevansa sodassa Hollannin kanssa siitä huolimatta, että niiden toimintaan sisältyi useita sotilaallisia toimenpiteitä.[8] Antwerpenin linnoituksen valloitus tapahtui 80 päivää kestäneen piirityksen jälkeen. Ranskan ja Englannin satamissa olleet hollantilaiset alukset takavarikoitiin.[9] Jos esim. Saksan—Ranskan sodan aikana 1870—71 Belgian puolueettomuutta olisi loukattu ja Englanti olisi avustanut sitä, olisi Englannilla mielestäni ollut oikeus vaatia, ettei sitä olisi pidetty sotaakäyvänä, mikäli sen toiminta olisi rajoittunut tähän. Se ei siis olisi ollut samojen rajoitusten alainen kuin sotaa käyvä valtio.

---

[6] International Law II § 50.

[7] La droit international et la phase actuelle de la question d'Orient s. 368 R. D. I. 1876.

[8] *Nys,* Les expéditions françaises en Belgique en 1831 et en 1832, R. D. I. 1912.

[9] *Hogan,* l.c. s. 81.

Viime vuosisata kuulunee Euroopan historian onnellisimpiin. Napoleonin aikaisten sotien päätyttyä seurasi rauhanaika, jollaista maanosamme kansat eivät vielä olleet kokeneet. Vuosisadan keskipaikkeilta alkaen ruvettiin säännöllisesti pitämään kansainvälisiä rauhankongresseja. Välitystuomiomenettelyä ruvettiin yhä enemmän soveltamaan valtioiden välisissä suhteissa. Jos ei ensimmäinen maailmansota olisi katkaissut silloista kehitystä, on mahdollista, että se olisi vienyt eräänlaisen valtioiden välisen parlamentin muodostamiseen, jonka tehtävät ainakin aluksi luonnollisesti olisivat olleet erittäin vaatimattomia. Oikeusoppineet kiinnittivät myös huomiota tähän kysymykseen. Viittaan tässä ainoastaan erääseen Venäjän ulkoasiainministeriön julkaisuissa 1912 ilmestyneeseen venäläisen oikeusoppineen *Hrabar*'in kirjoitukseen valtioiden tasa-arvosta.[10] Hrabar totesi aluksi, että valtioiden tasa-arvosta oli olemassa kaksi toisistaan jyrkästi eroavaa suuntaa. Toinen, jota etupäässä pienet valtiot edustivat, ei tahtonut tunnustaa suurvalloille mitään erikoista oikeudellista asemaa. Viimemainitut taasen, niinkuin useat tapaukset osoittivat, halusivat oikeudellisesti vahvistaa silloisen valta-asemansa. Jos edellytetään, sanoi hän, että valtioiden väliset suhteet tulevaisuudessa muodostuvat läheisemmiksi ja syntyy pysyvä kansainvälinen organisaatio, pienet valtiot eivät voi toivoa, että niillä tulisi olemaan yhtä suuri vaikutus kuin suurilla. Valtioilla, jotka liittyvät tällaiseen organisaatioon, on oikeus odottaa, että ne sen kautta saavat ainakin yhtä suuria etuja kuin ne, jotka niiden omat voimat takaavat niille. Pienet valtiot tulevat hyötymään tällaisesta organisaatiosta enemmän kuin suurvallat. Jälkimmäisten on senvuoksi saatava eräänlaista korvausta. Niiden asema ei saa muodostua sellaiseksi, että niiden etujen mukaista olisi olla liittymättä siihen. Niin esim. Saksan valtakunnan eri valtioilla ei myöskään ollut samanlaista edustusta valtiopäivillä eikä edes liittoneuvostossa.

Kun Kansainliitto ensimmäisen maailmansodan jälkeen muodostettiin, olivat osaksi samat ajatukset määräävinä. Liiton neuvostossa suurvalloilla oli ratkaiseva asema. Ne ylevät toiveet, jotka olivat liittyneet Kansainliiton perustamiseen, osoittautuivat kuitenkin ennen pitkää todellisuuspohjaa vailla oleviksi. Kun eivät kaikki suurvallat liittyneet siihen,

[10] Valtioiden tasa-arvo nykyisessä kansainvälisessä oikeudessa, 1912 s. 1905.

eivätkä olleet valmiita antamaan sille tukeaan, ei se koskaan saavuttanut edellytettyä yleismaailmallista merkitystä. Monet pienet valtiot, jotka jo vuosisadan ajan olivat suurin piirtein katsoen menestyksellä noudattaneet puolueettomuutta ulkopoliittisena toimintaohjeenaan, eivät myöskään olleet halukkaita luopumaan siitä ylläpitääkseen Versailles'in rauhansopimuksen kautta syntynyttä asiaintilaa. On sitäpaitsi eräs seikka, joka aina tulee mitä suurimmassa määrässä vaikeuttamaan yrityksiä ylläpitää rauhaa ja kansainvälistä oikeusjärjestystä. Tämä on se, etteivät olosuhteet pysy samanlaisina, vaan ovat alituisen kehityksen alaisia. Kansainliiton peruskirjassa oli kyllä otettu huomioon olosuhteiden muuttuminenkin. Sen 19 artiklan mukaan yleiskokous voi aika ajoin kehoittaa Liiton jäseniä ottamaan uudelleen tutkittavaksi sopimuksen, jota ei enää käynyt soveltaminen, taikka sellaisen kansainvälisen tilanteen, jonka jatkuminen saattaisi vaarantaa maailmanrauhaa. Siitä huolimatta, että 19 artikla sai mahdollisimman lievän ja vaatimattoman muodon, kävi ennen pitkää selväksi, että sen sovelluttaminen tulisi kohtaamaan erittäin suuria vaikeuksia. Kun artiklaa tulkittiin siten, että jokaisen valtion itsensä oli annettava suostumuksensa kaikkiin muutoksiin, tiesi se sitä, että artiklan soveltaminen oli melkein mahdotonta.

Yhtyneitten Kansakuntain peruskirjan 1 artiklan mukaan sen päämääränä on m.m. »ylläpitää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä siinä tarkoituksessa ryhtyä tehokkaisiin yhteistoimenpiteisiin ehkäistäkseen ja poistaakseen rauhan häiriintymisen uhan ja tukahduttaakseen hyökkäystoimet tai muut rauhanrikkomiset sekä aikaansaada rauhanomaisin keinoin, sopusoinnussa oikeudenmukaisuuden ja kansainvälisen oikeuden kanssa, sellaisten kansainvälisten riitaisuuksien tai tilanteiden sovittelu tai ratkaisu, jotka saattaisivat johtaa rauhan rikkoutumiseen». Kaikkien jäsenten on selvitettävä kansainväliset riitaisuutensa rauhanomaisin keinoin. Peruskirjassa on yksityiskohtaisia määräyksiä siitä, miten tarpeelliseksi osottautuviin voimakeinoihn on ryhdyttävä ja ne pantava toimeen. Pakotteita koskevat päätökset on tehtävä turvallisuusneuvostossa, johon kuuluu yksitoista jäsentä, joista pysyviä jäseniä ovat Amerikan Yhdysvallat, Sosialististen Neuvostotasavaltain Liitto, Ranska, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistynyt Kuningaskunta sekä Kiinan tasavalta. Pakkokeinoihin ryhtymiseen vaaditaan vähintäin seitsemän jäse-

nen myöntävät äänet, jolloin sen pysyvien jäsenten äänien on sisällyttävä näihin (27 art.). Suurvaltajäsenten on siis oltava yksimielisiä ennenkuin tällainen päätös syntyy. Kun yksimielisen päätöksen aikaansaaminen useimmissa tapauksissa osottautunee mahdottomaksi, voidaan Y.K:n edellyttämää pakotejärjestelmää verrattain harvoin soveltaa. On siis olemassa vähän takeita siitä, että Y.K. voisi ylläpitää kansainvälistä oikeusjärjestystä.

Valtioiden toiminta kansainvälisen oikeusjärjestyksen lujittamisessa on ilmennyt paitsi rauhan ylläpitämisessä myös kansainvälisen oikeuden kehittämisessä ja kodifioimisessa. Molemmat Haagin konferenssit v. 1899 ja 1907 ja niissä laaditut sopimukset ovat merkkitapauksia kansainvälisessä elämässä. Tässä yhteydessä ei kuitenkaan ole mahdollista lähemmin kosketella tätä toimintaa. Viime vuosisadan loppupuolella on myös syntynyt eri tarkoituksia varten perustettuja kansainvälisiä hallintoyhdistyksiä, jotka ylläpitävät kaikille valtioille tai ainakin suurille valtioryhmille yhteisiä toimistoja. Tällaisia toimistoja ovat m.m. yleismaailmallisen postiliiton toimisto, sähkölennätinvirastojen kansainvälinen toimisto ja maanmittausyhdistyksen keskustoimisto. Sitäpaitsi on moninaisia tarkoituksia varten muodostettu koko joukko pysyväisiä yhteisvaltiollisia orgaaneja. Näitten hoidettavat tehtävät ovat useissa tapauksissa siinä määrin itsenäistyneet, että ne selvästi erottautuvat niiden muodostamisessa osallisten valtioitten intresseistä. Huomattava merkitys on ollut varsinkin eräillä kansainvälisillä jokikomissioilla, eritoten Tonavan liikennettä varten asetetulla eurooppalaisella komissiolla. Näihin kuuluu myös baltinen geodeettinen komissio, jonka työhön Suomi on innokkaasti osallistunut. Ennen ensimmäistä maailmansotaa oli saatu suoritetuksi kansainvälisen oikeuden osittainen kodifioiminen. Kansainliiton toimesta tehtiin useita yrityksiä kodifioimistyön jatkamiseksi, mutta tehdyt ehdotukset ja alotteet eivät johtaneet mihinkään tulokseen. Yhtyneitten Kansakuntain peruskirjan 13 artiklan mukaan niiden tehtävänä on »edistää kansainvälistä oikeutta ja sen kodifiointia». Y.K. on asettanut komiteankin tätä tarkoitusta varten.[11] On kuitenkin sanottava, että sekä Institut de Droit International että tunnettu kansainvälinen lakimiesjärjestö, International Law

[11] Vrt. *Idman*, Kansainvälisen oikeuden kodifioinnista, Lakimies 1947.

Association suhtautuvat erittäin epäilevästi valtioiden mahdollisuuksiin voida toteuttaa tämä suunnitelma. Nämä eivät ole tähän asti olleet halukkaita tarpeellisiin myönnytyksiin, vaan ovat koettaneet saavuttaa voiton omassa maassa vallitsevalle katsantokannalle. Institut korostaa sitäpaitsi tekemässään päätöslauselmassa niitä vaaroja, jotka voisivat syntyä, jos oikeussääntöjen velvoittava voima perustuisi valtioitten nimenomaiseen hyväksymiseen. Hallituksilla olisi täten mahdollisuus kieltonsa kautta lykätä sellaistenkin oikeussääntöjen hyväksyminen, joita tieteisoppi ja lainsäädäntö tähän asti yleensä on pitänyt voimassa olevina.

Mutta kansainvälisen oikeuden tutkijain epäluottamus valtioita kohtaan ilmenee nykyään jyrkempänäkin. Eräs tämän alan tunnetuimmista edustajista, professori Ferdinand de Visscher, Institut'n pääsihteeri, on äskettäin julkaissut kirjoituksen »L'Etat moderne, un danger pour la paix».[12] Valtio ei hänen mielestään enää ole rauhan ja kansainvälisen oikeusjärjestyksen tukena, vaan sen vaarana. Nykyhetken tärkein ongelma, sanoo hän, ei ole kansainvälisten oikeussääntöjen laatiminen ja vielä vähemmän niiden kodifioiminen, vaan on ensin koetettava luoda maailma, jossa näillä säännöillä olisi jotain mahdollisuuksia tulla sovelletuiksi. Eräs toinen huomattava oikeusoppinut *Nicolas Politis* koettaa samoin selvittää syitä, jotka ovat aiheuttaneet sen vakavan kriisin, johon maanosamme on joutunut ja joista ei näytä olevan mitään ulospääsyä.[13] Molemmat lähtevät, niinkuin he itse sanovat, täysin banaalisesta toteamuksesta, että valtioiden ulkopolitiikka on epämoraalinen.

Sen jälkeen kun valtiot uuden ajan alussa vapautuivat riippuvaisuudestaan keisariin, kirkkoon ja vasalleihin, ovat ne jatkuvasti korostaneet itsenäisyyttään vetoamalla absoluuttiseen ja jakamattomaan suvereniteettikäsitteeseen. Ne ovat katsoneet, että suvereniteetti merkitsee rajatonta valtaa. Valtioita varten ei ole mitään velvoittavaa oikeutta; ne ovat vapaat yksinpä »laillisuudestakin». Valtioiden moraali ei itse asiassa ole muuta kuin niiden oma etu. Tästä on tuskin koskaan tehty yhtä pitkälle meneviä johtopäätöksiä kuin nykyään. »Sen tieltä», sanoo De Visscher,

---

[12] Aikakauskirjassa »Le Flambeau» 1948, maaliskuun numero.

[13] Morale internationale 1943. Vrt. saman tekijän Les nouvelles tendances du droit international 1927.

»on saanut väistyä annetun lupauksen pitäminen, kansainvälisen oikeusjärjestyksen ylläpitäminen samoinkuin ihmisyyden pyhimmät oikeudet. Miljoonia ihmisiä, miehiä, naisia ja lapsia on kuollut ja kuolee edelleen keskitysleireissä tai pakolaisina maanteillä.» Mistä johtuu tämä valtion täydellinen epämoraalisuus? hän kysyy. Johtuuko se itse valtiokäsitteestä? Onko valtio luonteeltaan epämoraalinen? Jotta valtiokäsitettä voitaisiin objektiivisesti arvostella, on valtiota tarkasteltava myös sisästäpäin, on tutkittava, miten valtiovallan käyttö ilmenee valtiossa. On kieltämättä tapauksia, jolloin niiden toiminnassa, jotka pitävät valtaa valtiossa, ilmenee pyrkimystä rajoittaa ja loukata yksityisen kansalaisen oikeuksia, mutta ainakin demokraattisissa valtioissa tätä pyrkimystä kompensoivat kansalaisten julkiset oikeudet ja vapaudet. Äänioikeuden, sananvapauden, kokoontumisvapauden y.m. oikeuksien avulla yksityiset osallistuvat julkisten asiain hoitoon ja kontrolloivat sitä. Valtio ei ole mikään kylmä ja epäinhimillinen abstraktio, vaan elävä ja rikas organismi, jossa ihmishengen kaikki pyrkimykset kuvastuvat. Valtion sisäisessä elämässä vallanpitäjät ovat usein yleisen mielipiteen painostuksesta pakoitettuja uhraamaankin valtion etuja ja noudattamaan moraalin sääntöjä, joilla on juurensa yksityisen omassatunnossa. Kansainvälisessä organisaatiossa sitävastoin ollaan tekemisissä ainoastaan juriidisten henkilöiden, valtioiden kanssa. Valtioilla katsotaan olevan oikeutuksensa, tarkoituksensa ja päämääränsä itsessään. Valtion ei katsota olevan ihmisiä varten, vaan ihmiset ovat olemassa valtion tarkoituksia varten. Ensimmäisen maailmansodan jälkeen koetettiin eräiden vähemmistöjen eduksi tehdyillä sopimuksilla turvata niiden oikeuksia. Suurvallat kieltäytyivät kuitenkin alistumasta tällaisiin määräyksiin ja pienet valtiot koettivat päästä täyttämästä sitoumuksiaan, joten ei niistä yleensä ollut suurtakaan hyötyä. Kansainvälisen oikeuden oppikirjoissa voidaan lukea, että valtioilla on perusoikeuksia, joista oikeus olemassaoloon on tärkein. Mitä merkitystä on tällaisella oikeudella, kun toinen valtio voi parissa viikossa valloittaa toisen ja mielensä mukaan määrätä sen alueesta ja väestöstä?

Europan kansojen ulkopolitiikkaan XIX:nen vuosisadan keskipaikkeilta alkaen vaikuttava natsionalismi on tullut vielä vaarallisemmaksi sen kautta, että siihen liittyy valtiovallan vahvistuminen valtion sisäisessä elä-

mässä. Tähän on myötävaikuttanut valtiossa tapahtunut teollistuminen ja muutokset sen sisäisessä rakenteessa. Nykyajan valtio ulottaa kompetenssinsa kaikille elämän aloille valvoen kaikkea inhimillistä toimintaa. Yhä vahvistuva etatismi on aiheuttanut radikaalisen muutoksen kansainväliseen elämään. Vapaan tavarain vaihdon sijaan on tullut valtion määräämät kontingentit ja säännöstelyt. Sivistykselliset ja tieteelliset suhteet ovat joutuneet suurempaan riippuvaisuuteen valtiovallasta. Sen jälkeen kun valtio on ottanut haltuunsa kansojen taloudelliset varat tai ainakin ottanut määrätäkseen niistä, taloudellinen kilpailu on siirtynyt poliittiselle alalle ja täten enentänyt aseellisen konfliktin mahdollisuuksia. Ja tällainen konflikti, kerran irti päästyään, panee liikkeelle kansojen kaikki voimat aiheuttaen täten sata kertaa suurempaa hävitystä kuin entisajan sodat saattoivat aiheuttaa.

Kansainvälinen anarkia kätkeytyy nykyään osaksi perinnäisiin käsitteisiin, sellaisiin kuin suvereniteetti ja juriidinen henkilö, osaksi uusiin aatteisiin, sellaisiin kuin marxismi ja totalitäärinen valtio. Kaikki nämä käsitteet ovat syntyneet kansojen sisäisessä elämässä, josta ne on siirretty kansainvälisen elämän alalle alkuaan tarkoituksella palvella kansainvälisen oikeusjärjestyksen ja rauhan asiaa. Nykyhetkellä ne kuitenkin muodostavat vakavan vaaran, ei ainoastaan sen vuoksi, että ne näyttävät oikeuttavan itsekkään ja epämoraalisen politiikan, vaan myös, koska ne vaikuttavat aatteina, myytteinä ja ovat oppaina ja tienviittoina ulkopoliittisten asioiden hoidossa. De Visscher'in mielestä valtioista riippumaton kansainvälisiin taloudellisiin ja sivistyksellisiin intresseihin pohjautuva yleinen mielipide olisi ainoa, mikä voisi ylläpitää valtioiden välistä yhteistyötä ja estää uuden sodan puhkeamisen. Ilman tällaisen yleisen mielipiteen kontrollia valtiovalta tulee johtamaan tyranniuteen sekä valtiossa että kansainvälisessä elämässä. Hän kehoittaa sen vuoksi organisoimaan tällaista mielipidettä, jotta se tulisi niin vahvaksi, että valtioiden on pakko ottaa se huomioon.

Selostamani ajatukset ja mielipiteet antavat elävän kuvan siitä pessimismistä ja levottomuudesta, millä kansainvälisenkin oikeuden tutkijat seuraavat nykyistä uhkaavaa kriisiä. Politis panee luottamuksensa sivistyneeseen nuorisoon, jonka hän toivoo suuremmassa määrässä kuin van-

hemman sukupolven yhdistävän käytännöllisen realismin ja uskon ihanteisiin. Nuorisolla, hän sanoo, on suurimmat edellytykset löytää ratkaisu aikakautemme probleemeihin jo senkin vuoksi, että se on sille tärkeintä, sillä jos sen ei onnistu luoda elinvoimaista kansainvälistä oikeusjärjestystä maailmaan, on se tuomittu tuhoutumaan länsimaisen sivistyksen raunioihin.

T. M. Kivimäki

Ns. merkkitavaroiden hintojen sitominen oikeustoimella

Konstruktiivisia vai taloudellis-sosiaalisia ratkaisuperusteita?

Eräitä tavoroita myydään kaupassa tavaraan tai sen päällykseen merkittyihin vähimmäishintoihin. Tällaisia ns. merkkitavaroita ovat saippuat, hajuvedet ja muut toalettiartikkelit, pesupulverit ja monet muut sen kaltaiset lajiesineet. Amerikassa, Englannissa ja Saksassa, mutta myös monissa muissa maissa on jo melko pitkän ajan ollut ajankohtaisena kysymys, onko kauppias oikeutettu myymään merkkitavaraa vähimmäishintaa alempaan ns. alennushintaan. Suomessa yhtä vähän kuin Ruotsissa ei kysymykseen tietääkseni ole julkisuudessa kiinnitetty mainittavaa huomiota, mutta mm. Tanskassa asiaa on pohdittu, ja *Beng-Jensen* on siitä julkaissut perusteellisen tutkimuksen,[1] jonka valossa ja kun Suomessakin esiintyy puheena olevien tavaroiden myyntiä, on mielenkiintoista perehtyä kysymykseen sen eri puolilta. Tähän on aihetta erityisesti senkin takia, että tutkimuksessa edustettu »empiris-objektiivinen» metodi kysymyksen selvittämiseksi antaa oikeudelliselta kannalta aihetta vastaväitteisiin.

Eräiden tavaroiden sitominen oikeustoimella kiinteisiin vähimmäishintoihin ei ole mikään uusi kaupallinen ilmiö. Sanotussa tutkimuksessa mainitaan, että jo 18. vuosisadan loppupuolella kustantajat velvoittivat kirjakauppiaat myymään kirjat kustantajain määräämiin vähimmäishintoihin, joista ei saanut poiketa (s. 22). Suomessa oli vielä muutama vuosikym-

[1] *Beng-Jensen,* Mindstepris og Undersalg. Kjøbenhavn. 1934.

men takaperin asianlaita toisin; ainakin ne, jotka ostivat kirjoja »tiliin», s.o. olivat kirjakauppiaan vakituisia asiakkaita, saivat ostoksistansa tietyn, tavallisesti 10 %:n alennuksen ostettujen kirjojen hinnoista, eikä estettä liene ollut muutoinkaan hintojen alentamiseen, ei etenkään, kun tehtiin suurehkoja kirjanostoja. Tämä hintojen vapaus ei enää tätä nykyä ole ainakaan yleisesti voimassa. Kirjoja ei lueta varsinaisiin merkkitavaroihin, mutta vähimmäishintojen määrääminen merkkitavaroille on tutkimuksen mukaan saanut alkunsa kustantajain ja kirjakauppiaiden välisistä sopimuksista, joilla alennushintojen soveltaminen yleisölle tapahtuvissa myynneissä kiellettiin. Toiselta puolen useat muutkin tavarat, autorenkaita ja puuvillakankaita myöten, joita ei, kuten kaupassa useimmiten esiintyviä pikkutavaroita varusteta vähimmäishintaa osoittavilla merkeillä, ovat joutuneet merkkitavaroihin kohdistetun, oikeustoimin toimeenpannun hintasäännöstelyn alaisiksi. Tutkimuksessa mainitaan, että etupäässä vain ilman päällystä myytävät ruokatavarat ovat monissa maissa jääneet sanotunlaisen hintasäännöstelyn ulkopuolelle. Autot, korkkimatot, polkupyörät, silitysraudat ja muut sellaiset sähkölaitteet, lääketarpeet yms. ovat tulleet tai tulemassa säännöstelyn piiriin (s. 27 s.). Mutta vain merkkitavarat ovat ensi kädessä joutuneet oikeudellisen tutkimuksen »valokeilaan» siitä syystä, että niihin nähden ei ole otettu harkittavaksi ainoastaan, onko kauppias, joka on ostanut tavaran tehtaasta, velvollinen myydessään tavaran noudattamaan sille määrättyä vähimmäishintaa, vaan myös, koskeeko hintamääräys kolmattakin henkilöä, jolle kauppias on tavaran myynyt ja joka tavarasta tai sen päällyksestä on nähnyt hinnan olevan sidottu. Ts. ratkaistavaksi on tullut kysymys, mikä merkitys kolmannen henkilön »vilpillisellä mielellä» on hänen saantoonsa ja oston muihin oikeusvaikutuksiin.[2] Kuitenkaan ei kysymyksen ensiksi mainittukaan puoli voi jäädä huomiotta; sen kohdalta on mm. pääteltävä, onko vähimmäishinnan noudattamista koskevaa sopimusta pidettävä pätevänä ja milloin sellainen sopimus on katsottava syntyneeksi, jos vähimmäishinnan noudattamisesta ei ole tehty nimenomaista välipuhetta, niin myös,

[2] Beng-Jensenin tutkimuksessa etsitäänkin ratkaisua erään säätiön asettamaan palkintotehtävään, jossa kysymys oli määritelty seuraavasti: »Der ønskes en Undersøgelse efter dansk og fremmed Ret samt efter legislative Grundsaetninger af Spørgsmaalet om, hvorvidt de Forhandlerkontrakter, som tilsigter at forhindre, at Standardvarer saelges til Underpris, nyder — henholdsvis bør nyde — Retsbeskyttelse overfor Trediemand» (s. 39).

inissä tapauksissa kauppiaan on katsottava olevan vapaan antamastaan sitoumuksesta.

Tarkasteltuansa eri maiden lainkäytössä annettuja tuomioita puheena olevista kysymyksistä, Beng-Jensen, joka tutkimuksessaan omistaa yhden kappaleen käsitelainopinkin arvosteluun, hylkää kokonaan konstruktiivisen metodin kysymysten ratkaisukeinona. Se mitä lainoppineet, niin teoreetikot kuin lain soveltajat, sanovat olevan jonkin maan oikeutta, on muka jotain epämääräistä, »der egentlig ikke kan fremstilles, selv om man kan fremsaette nogle Betragtninger derover», ja konstruktiot sisältävät kirjoittamattomia ja määrittelemättömiä sääntöjä, jotka »netop den store Jurist udmaerket sig ved at følge, saaledes som Kunstneren folger Aestetikkens» (s. 167). Konstruktiot saattavat joissakin tapauksissa olla käytännöllisiä, etenkin, jos ne ovat lainkäytön kiteyttämiä niin, että ne vaikuttavat lainsäännöksien tavoin, mutta kuitenkin ne ovat tarpeettomia. Juridiikan »vapaamuurari»-säännöillä voidaan yhtä vähän kuin eetillisillä tai *tilapäisillä* taloudellisilla näkökohdilla, ratkaista alennushintojen aiheuttamia oikeusvaikutuksia. Ei myöskään voida tyytyä juristien platoniseen rakkauteen, jota he tuntevat »reaalisiin perusteisiin». Järkevä ratkaisu voidaan Beng-Jensenin mukaan löytää ainoastaan siten, että suoritetaan perusteellinen tutkimus niiden sekä välittömästi että välillisesti intressoitujen osapuolien eduista, joita merkkitavaroiden vähimmäishinnat koskevat ja että lisäksi otetaan huomioon yhteiskunnalliset seikat, joihin puheena oleva hintajärjestely vaikuttaa sekä että lopuksi tarkastetaan, mitä vaikutuksia siinä tai tässä muodossa tapahtuvalla järjestelyllä on mainittuihin olosuhteisiin (ss. 168, 176, 178). Ts. konstruktioiden tilalle on asetettava taloudelliset ja sosiaaliset perusteet.

Mihin tuloksiin Beng-Jensen on voinut päästä näin suosittelemallansa »empiris-objektiivisella» metodillaan?

Aluksi vähimmäishinnat säännösteltiin tehtailijain yksipuolisilla määräyksillä; kauppiaita kiellettiin myymästä tuotteita alennushintoihin. Sen jälkeen ruvettiin tekemään kauppiaiden kanssa sopimuksia vähimmäishintojen noudattamisesta kaupassa. Kummassakin tapauksessa tavarat varustettiin, paitsi hintailmoituksilla, useasti kontrollinumeroilla ja alettiin tarkkailijoiden avulla valvoa hintojen pitämistä määrätyissä tai sovituissa vähimmäismäärissä. Reaktiotoimenpiteinä määräyksen tai sopimuksen

rikkomisesta olivat ensiksi tavaroiden toimittamisen keskeytys (boikotti), sittemmin vahingonkorvaus tai sopimussakko ja kieltotuomio tavarain myymistä vastaan, jota paitsi eräissä maissa säädettiin rangaistuskin hintojen alentamisesta. Merkkitavaroiden myynti on täten tullut »automatisoiduksi», josta on ollut se etu, että on vapauduttu ostajien taholta tapahtuvasta tavaroiden tinkimisestä, voitettu myynnissä aikaa ja säästetty kuluja tavaroiden mainostukseen käytettäväksi (ss. 20, 24).

Tehtailijalla ei kysymyksessä olevan tutkimuksen mukaan ole ratkaisevaa hyötyä vähimmäishintojen määräämisestä. Tietenkin hänellä on se etu, että jos kauppiaat ovat tyytyväisiä järjestelmään, he tukevat tehtailijan myyntiä. Niin ikään tehtailija säästyy luottotappioista, joita koituisi, jos kauppiaat ryhtyisivät kevytmieliseen kilpailuun ja sillä tavoin heikentäisivät maksukykyänsä. Kun hinnat kaikilla kauppiailla ovat samat, ei tällaista kilpailua eikä myöskään laskutusvirheitä synny. Mutta toiselta puolen tehtailijalla on haittojakin vähimmäishinnoista. Hänen täytyy ylläpitää tarkkailuelimiä hintojen noudattamisen valvomiseksi. Myös hänen on useissa tapauksissa pakko suostua ottamaan takaisin turmeltuneet tavarat sekä jäännösvarastot ja myöntää merkkitavaroille pitempi maksuaika kuin muutoin olisi välttämätöntä, jota paitsi sanottujen tavarain ostajat monesti tilaavat tavaroita vain pienehköjä eriä. Vertaillessaan tehtailijan etuja ja haittoja, ei Beng-Jensen voi varmuudella sanoa, kummat ovat suuremmat. Vastaus riippuu hänen mielestään tavaran laadusta, sen mainostuksesta ja myynnin järjestelystä. Myös olosuhteet eri maissa voivat olla erilaiset. Kun esim. Amerikassa tehtailijat näyttäisivät ehdottomasti puoltavan vähimmäishintojen järjestelmää, ei olisi aivan selvää, että esim. Tanskan tehtailijat olisivat samaa käsitystä, jos heidän mieltänsä kysyttäisiin (s. 221).

Vähimmäishintojen puoltajat ovatkin löydettävissä etupäässä kauppiaiden piiristä. Niin äänekkäästi kuin he usein puhuvatkin vapaan kilpailun puolesta myös kaupan alalla, väittävät he helposti hintakilpailua epälojaaliksi l. vilpilliseksi ja vaativat tehtailijoita asettamaan hinnat kiinteiksi. Monet kauppiaista pitävät rauhaa ja varmuutta parempana kuin kauppataistelua tavaroiden hinnoista ja laadusta ja ne saavutetaan vähimmäishintojen kautta, jolloin jää jäljelle kilpailu ainoastaan yleisön palvelemisen taidossa (ss. 187 s. 206, 222). Kuitenkaan ei tämä käsityskanta ole

likimainkaan yleinen. Etenkin monet eteenpäin pyrkivät kauppiaat tahtovat saavuttaa voittonsa suurella liikevaihdolla ja alhaisilla hinnoilla. Samaa tavoittelevat erinäiset tavaratalot, jota paitsi katu- ja kioskikauppiaat vähäisine liikekuluineen eivät ole kiinnostuneita vähimmäishinnoista. Sen ohessa on näistä hinnoista järjestelmän puoltajille tiettyjä haittojakin. Niitä syntyy, milloin tehtailija ei suostu ottamaan tavaraa takaisin, kun sen kysyntä heikkenee esim. makusuunnan muuttuessa tai sen johdosta, että tehtailija syystä tai toisesta on lopettanut merkkitavaroiden mainostamisen tai supistanut sitä (s. 188 s.). Vähimmäishinnat vaikeuttavat myös kilpailua liikkeiden kanssa, jotka, kuten osuuskaupat, myöntävät ylijäämäpalautusta. Kilpailua syntyy hinnoista niidenkin kanssa, jotka ovat ostaneet merkkitavaroita pakkohuutokaupassa tai konkurssipesältä, koska puheena olevaa järjestelmää ei voida soveltaa niin hankittuihin tavaroihin (s. 191 s.).

Kuluttajan kannalta vähimmäishinnat, sanotaan puheenaolevassa tutkimuksessa, ensi silmäykseltä näyttäisivät edullisilta, koska kuluttajan edun mukaista on saada mahdollisimman hyvää tavaraa mahdollisimman halvalla hinnalla. Todellisuudessa tämä ostajan toive ei monissa tapauksissa lainkaan toteudu. Ostaja ei likimainkaan aina kykene arvostelemaan tavaran laatua; sen ohessa mainostus monesti irroittaa tavaran hinnan sen laadusta, ja taiteellisten päällyksien johdosta syntyy helposti ns. »Meinungsmonopol», joka on omansa johtamaan ostajan harhaan (s. 181 ss.). Toisaalta ei näin ole laita läheskään kaikissa tapauksissa. Varsinkin vähävaraiset kuluttajat tuntevat epäluuloa vahvistettuja hintoja vastaan ja ostavat tavaran, jonka saavat halvimmalla, sen mainostuksesta ja päällyksestä huolimatta (s. 23).

Mutta vaikka vielä myönnettäisiinkin, että kuluttajan etu sellaisenaan on ristiriidassa vähimmäishintojen järjestelmän kanssa, voidaan sanoa, että järjestelmää arvosteltaessa ei ole kiinnitettävä huomiota yksinomaan kuluttajan itsekkäisiin näkökohtiin, vaan myös hänen etuunsa yhteiskunnan jäsenenä. Ei ole varmaa, että sellainen järjestelmä on paras, jonka vallitessa kuluttaja saa mahdollisimman hyvää tavaraa mahdollisimman halvalla (s. 224 s.). Tietyissä rajoissa on pidettävä etuna, jos yhteiskuntaan syntyy varakas keskisääty; sellaiseksi kauppiaskunta saattaa muodostua kaupasta kertyvin välityspalkkioin, jotka vähimmäishintojen systeemi ko-

hottaa korkeiksi. Siitä johtuen, että vähimmäishinnat määrätään kalleimmin työskentelevän myymälän kulujen mukaan, ei järjestelmä ole esteenä uusien, vähemmillä kuluilla menestyvien liikkeiden syntymiseen. Näiden henkilökunnalta ei vaadita suurta ammattikoulutusta eikä myymälän omistajalta suuria pääomasijoituksia, kun hän voi tehdä merkkitavarain ostoksensa pienissä erissä (s. 209 s.). Yhteiskunnalliselta kannalta ei kuitenkaan voida ummistaa silmiä siltä tosiasialta, että vähimmäishintojen järjestelmä on omansa johtamaan hintasopimuksiin myös tehtailijoiden kesken (s. 211) ja siten kohottamaan tavaroiden hintoja.

Esitettyjen näkökohtien pro et contra-luonteesta seuraa, ettei tutkimuksessa ole kyetty »med nogen videnskaplig Objektivitet» sanomaan, »hvilken Hovedlinie man skal foretraekke at ordne Systemet efter» (s. 227). Sitä yksinkertaista oikeudellista järjestelyä vastaan, että merkkitavaroiden myyminen alennushintoihin kiellettäisiin rangaistuksen uhalla, huomautetaan tutkimuksessa, että monet erilaiset seikat on silloin otettava huomioon; mm. olisi harkittava, eikö tällainen myyminen olisi sallittava silloin, kun kauppias on joutunut taloudelliseen ahdinkotilaan tai jos hän on merkkitavarat ostanut ulkomailta (ss. 231, 235, 239). Mikäli taas tyydyttäisiin selittämään vähimmäishintoja koskevat sopimukset päteviksi, olisi sopimusvapautta monilta kohdin rajoitettava. Niinpä olisi kauppiaan saama alennus tehtailijan myyntihinnasta supistettava esim. 25 %:iin, tehtailija velvoitettava ottamaan tavara takaisin, olemaan myöntämättä mitään poikkeuksia vähimmäishinnoista ja ryhtymään oikeudellisiin toimenpiteisiin jokaista sopimuksen rikkojaa vastaan (s. 242). Jollei tahdottaisi astua tälle tielle, olisi ajateltavissa, että selitettäisiin sellaiset sopimukset pätemättömiksi, joilla kauppias on myynyt tavaran edelleen alennettuihin hintoihin, mutta tällä ehdotuksella olisi kaikki sovitteluratkaisun haitat eikä mitään etuja (s. 254). Myös voitaisiin menetellä niin, ettei vähimmäishintaa koskevia sopimuksia suojattaisi ollenkaan, vaan annettaisiin liike-elämän huolehtia vähimmäishintojen noudattamisesta yksityisillä pakotuskeinoillansa, etupäässä boikotilla. Mutta jos tällaiset toimenpiteet sallitaan, voidaan kysyä, miksei yhtä hyvällä syyllä sopimuksia selitetä päteviksi (m.s.).

Mitä vihdoin tulee siihen kysymykseen, onko kolmas henkilö, joka on ostanut merkkitavaraa sitoutumatta mihinkään hintarajoituksiin, kuiten-

kin velvollinen myymään tavaran sille määrätystä ja siihen tai sen päällykseen merkitystä hinnasta, on vastausta siihen etsittäessä kiinnitettävä huomiota samoihin näkökohtiin kuin tehtailijan ja hänen sopijapuolensa välistä suhdetta koskevaan kysymykseen. Ts. vastaus riippuu siitä, minkä kannan kukin ottaa vähimmäishintojen järjestelmään yleensä (s. 243). Tutkimuksessa huomautetaan lisäksi, parista erityisestä seikasta. On sanottu, että jos kolmas henkilö on sidottu, siitä on seurauksena liian monta oikeusjuttua ja sietämätöntä vakoilua sekä ilmiantoja. Tähän on huomautettu, että kun riittävä määrä tuomioita on annettu, kauppiaat tottuvat olemaan myymättä tavaroita alennushintoihin kolmannelle henkilölle. Tutkimuksessa ei kuitenkaan pidetä varmana, että näin on käyvä. Myös on esitetty, että jollei kolmas henkilö olisi katsottava sidotuksi, se tietäisi luottamuksen häviämistä annettuun sanaan ja luonnolliseen, hiljaisesti annettuun sitoumukseen kolmannen henkilön taholta. Tutkimuksessa ei hyväksytä tätäkään katsantokantaa. Milloin kauppias, joka on sitonut itsensä suhteessaan tehtailijaan, mutta siitä huolimatta myisi merkkitavaraa alennushintoihin, vaatimatta ostajaltaan mitään sitoumusta, eivät useimmat ihmiset voisi ymmärtää, miksi kolmannen henkilön olisi katsottava hiljaisestikaan velvoittautuneen noudattamaan kauppiaan antamaa sitoumusta. Kaikkein vähimmän ymmärtäisi ostaja itse menetelleensä väärin, vaikka myisikin tavaraa alennushintoihin. Ainoastaan jos ostaja olisi hankkinut tavaran väärien ilmoitusten perusteella tai muutoin vilpillisesti, voisivat »juridis-pedagogiset» syyt puoltaa toimenpiteisiin ryhtymistä. Mutta tällöinkin moni pitäisi sitä oikeudentuntoa loukkaavana, että lähinnä syytön joutusi vastaamaan teosta, josta velvoituksensa rikkonut pääsisi vapaaksi, koskapa tehtailija käytännössä tuskin koskaan tulisi vaatimaan sopijapuoleltansa, kauppiaalta sopimuksen rikkomisen varalta suostutun sopimussakon maksamista (s. 244 s.).

Tutkimusta on selostettu näin pitkälti sen vuoksi, että se tuo valaistusta vähimmäishintojen järjestelmän moniin probleemeihin, mutta etenkin siitä syystä, että tutkimus osoittaa, ettei »empiris-objektiivisella» metodilla ole päästy tuloksiin, jotka antaisivat tuomarille ohjeen tai edes selviä viitteitä, millainen tuomio hänen olisi annettava, kun alennushintaan myymistä koskeva juttu joutuisi ratkaistavaksi. Tutkimuksessa ei näet pidetä silmällä ainoastaan lain säätämistä, vaan myös sen soveltamista,

joskaan tuomarilta ei vaadita, että hänen olisi perehdyttävä yksityiskohtaisesti ja aikaa vievästi kysymyksen eri puoliin (s. 178). Tutkimuksessa sanotaan, että päätelmien tekeminen riippuu siitäkin, tahtooko asianomainen edistää tai estää puheena olevan järjestelmän käytäntöön ottamista, mikä taas riippuu itsekunkin siihen nähden omaksumasta poliittisesta tai eetillisestä suhtautumisesta (s. 179). Kun tutkimuksen tekijäkään, ollakseen objektiivinen, ei tahdo ottaa asiassa kantaa puoleen tai toiseen (s. 260), käy tutkimuksessa hyljeksittyjen konstruktioiden ja taloudellis-sosiaalisten periaatteiden vastakohtaisuus selväksi ja edellisten etevämmyys ilmeiseksi.

Konstruktiot, joita nimenomaisten lainsäännösten puuttuessa luodaan koko oikeusjärjestelmää hallitsevien periaatteiden nojalla, ovat, kuten on sanottukin, teitä taloudellisten ja sosiaalisten ilmiöiden viidakossa ja tuovat niihin selkeyttä ja varmuutta, joka kuuluu kaiken inhimillisen toiminnan edellytyksiin. Tieteisopilliset rakennelmat laaditaan tätä näkökohtaa silmällä pitäen. Kansalainen kaipaa tietoa siitä, miten hänen on meneteltävä kussakin taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden johdosta syntyneessä oikeudellisessa tilanteessa. Siviilioikeudelliset lainsäännökset ovat yhtä paljon tieto- kuin käsky- tai kieltonormeja. Lakikoonnoksien säätämistä esim. on, niin kuin on tunnettua, perusteltu niiden sisältämän yhtenäisen tietoainehiston kansalaisille tuottamien etujen vuoksi. Mutta samaa tietoa tarjoavat kansalaisille juridiset konstruktiot, eikä niiden merkitystä vähennä se, että niiden sisältämä tieto ei olekaan yhtä ehdotonta kuin nimenomaisten lainsäännöksien.

On tarpeetonta sanoakaan, että konstruktiot ovat tuomarille, jonka harkittavaksi esitetään taloudellisia ja sosiaalisia kollisiotapauksia, yhtä välttämättömiä kuin yksityiselle kansalaiselle. Konstruktioiden eikä ainoastaan lainsäännöksien oppimista varten juridinen koulutus on järjestetty. Kun taloudellisten ja sosiaalisten tutkimusten tehtävänä on osoittaa, millaisia erilaiset elämän suhteet ovat tai millaisia niiden tulisi olla, ja poliittiset postulaatit sisältävät vaatimuksia, millaisiksi nuo suhteet kulloinkin vallitsevien taloudellisten ja sosiaalisten olosuhteiden vallitessa on muodostettava, lainsäädännölliset ja juridiskonstruktiiviset normit sisältävät tiedon siitä, mitä seurauksia sen tai tämän elämän suhteen ylläpitämisestä tai rikkomisesta on. Kun monet lainsäännökset ovat joustavia, s.o. muut-

tuviin olosuhteisiin mukautuvia, eivät niihin tai niiden takana oleviin yleisiin oikeusperiaatteisiin pohjautuvat juridiset konstruktiotkaan saata olla ottamatta vaikutteita olosuhteiden kehityksestä. Sen tähden konstruktioiden apukeinot, lainopilliset käsitteet, samoin kuin katsantokannatkin, voivat ajan mukana muuttua. Niinpä esim. se, mitä jollakin ajan kohdalla pidetään hyvän tavan mukaisena menettelynä, saattaa myöhemmin, yhteiskunnallisen ajattelun muuttuessa olla hyvän tavan vastaista ja päinvastoin. Siitä syystä perehtyminen kulloinkin vallitseviin taloudellisiin ja sosiaalisiin olosuhteisiin on lakimiehelle ja hänen koulutukselleen tarpeellista. Mutta ei tämä seikka eikä sekään, että joissakin tapauksissa on erityisten seikkojen niin vaatiessa poikettava esitetystä konstruktiosta, tee niiden muodostamista ja kehittämistä hyödyttömäksi. Toisin ollen lain soveltajan olisi aina, milloin nimenomaisia lainsäännöksiä puuttuu, tuomittava vain sen enemmän tai vähemmän puutteellisen tuntemuksen mukaan, minkä hän on voinut tai tahtonut vallitsevista taloudellisista ja sosiaalisista olosuhteista hankkia. Puheena oleva tutkimus, joka konstruktiivisen lain tulkinnan tilalle asettaa »vapaaoikeudellisen», osoittaa, mihin vaikeuksiin lain soveltaja joutuu, yrittäessään ratkaista vähimmäishintojen järjestelmästä johtuvia riitakysymyksiä, turvautumatta yleisiin oikeussääntöihin ja konstruktioihin. Seuraavassa esitetään eräitä tällaisia konstruktioita.

Lähtökohtana on mainittava konstruktio, jonka pätevyyttä »empiris-objektiivisenkaan» metodin kannattaja voi tuskin panna kiistaan. Merkkitavaran valmistajan l. tehtailijan ja saman tavaran *kuluttajaostajan* välille ei, mitä sopimuksia tehtailija ja tavaran kauppias ovatkin keskenään tehneet, synny oikeussuhdetta, joka tavoin tai toisin velvoittaisi ostajaa. Siitä huolimatta, että tavaraan tai sen päällykseen on merkitty vähimmäishinta, saavuttaa kuluttajaostaja, jolle tavara on myyty alennushintaan, omistusoikeuden siihen rajoittamattomana. Irtaimen esineen käyttöoikeutta ei voida inter vivos-oikeustoimella rajoittaa niin, että se estäisi kolmannen henkilön, joka ei ole suostunut oikeustoimeen, sitä vallitsemasta esineeseen saamansa omistusoikeuden mukaisesti. Tämä konstruktio ilmaistaan toisinaan sanomalla, ettei irtaimeen esineeseen voida perustaa servituuttia. Poikkeuksena tästä säännöstä näyttäisivät olevan esineet, jotka ovat henkisen tuotteen »päällyksenä»; esim. veistokuvaa ei sen

ostaja saa ilman taiteilijan suostumusta monistaa tai partituuria säveltäjän luvatta esittää julkisesti muuta kuin niissä tapauksissa, joissa esittäminen lain mukaan on nimenomaan sallittu. Poikkeus on kuitenkin näennäinen. Veistokuvan tai partituurin omistajan omistusoikeuden rajoitus ei kohdistu esineeseen välittömästi sen fyysillisenä substraattina, vaan on välillinen seuraus siitä, että esine sisältää henkisen luomuksen, jonka luovutus ja käyttäminen ovat omien oikeussääntöjensä alaisia. Vähimmäishintaa koskava määräys, mikäli sellainen olisi asetettu, kohdistuu veistokuvaan ja partituuriin fyysillisinä esineinä eikä taiteilija tai säveltäjä siitä syystä voikaan määrätä niitä kuluttajaostajaa sitovin vaikutuksin myytäväksi vähimmäishinnoista. Mutta samoin on merkkitavaroiden laita kiistattomasti silloin, kun kuluttajaostaja on sen kauppiaalta vähimmäishinnan noudattamiseen sitoutumatta ostanut. Hänen tietonsa siitä, että kauppias myydessään tavaran alennushintaan, rikkoo tehtailijan kanssa tekemänsä sopimuksen, ei supista hänen oikeuttansa, paitsi milloin hän on myyjän kanssa erityisesti sopinut siitä, ettei hänkään, jos luovuttaa tavaran edelleen, myy sitä vähimmäishintaan. Tällaisen sopimuksen ei voida katsoa syntyneen hiljaisesti pelkästään sen johdosta, että hinta on merkitty tavaraan tai sen päällykseen. Lyhyesti sanoen, tehtailijan ja kauppiaan välillä tehdyllä sopimuksella ei ole esineoikeudellista, vaan ainoastaan obligatorinen, s.o. kauppiasta velvoittava vaikutus. Ja milloin kauppiaan ja kuluttajaostajan kesken olisikin tehty mainittua laatua oleva välipuhe, ei se tuota tehtailijalle, vaan ainoastaan kuluttajaostajan sopijapuolelle, kauppiaalle, oikeuden vaatia vähimmäishinnan noudattamista.

Mitä tulee merkkitavarain valmistajan l. *tehtailijan ja kauppiaan väliseen oikeussuhteeseen*, on epäilyksetöntä, että vähimmäishinnoista tehtyjä sopimuksia on sopimusvapauden johdosta pidettävä pätevinä ja niiden rikkomista arvosteltava samojen oikeussääntöjen mukaan kuin sopimuksien rikkomista yleensä. Niin kuin yksilöllisen irtaimen esineen kauppaan voidaan liittää ehto, ettei ostaja saa sitä myydä edelleen ja niin kuin tämän ehdon noudattamatta jättämisestä ostaja voidaan tuomita vahingonkorvaukseen, mm. jos hinta oli ehtoa silmällä pitäen asetettu tavallista alhaisemmaksi, ei oikeudellisesti katsoen ole estettä hintojen sitomiseen sopimuksella. Kauppias, joka ostaa merkkitavaroita ja velvoittautuu niitä myymään edelleen vain sovitusta vähimmäishinnoista, on sopimuksen si-

toma ja joutuu tehtailijalle korvausvelvolliseksi, jos hän rikkoo sopimuksen, mikäli tehtailija voi näyttää toteen hänelle alennushintoihin myymisestä koituneen vahinkoa. Myös on mahdollista sopimukseen sen rikkomisen varalta liittää sopimussakon maksamista koskeva velvoitus, kuitenkin huomioon ottaen, mitä OikTL 36 §:ssä on säädetty sopimussakon kohtuullistuttamisesta. Myös lienee tehtailijalla oikeus vaatia kieltotuomiota merkkitavarain myymistä vastaan alennushintoihin, kun sopimuksen rikkominen tai sen toistuminen on uhkaamassa; kieltotuomion saamisen edellytyksenä on kuitenkin, niin kuin kieltotuomioissa yleensä, että tehtailija osoittaa todellisen etunsa olevan sanotunalaisen tuomion tarpeessa. Sen sijaan, jos merkkitavarat on ostettu kiinteään eikä komissiotiliin ja omistusoikeus niihin on langennut kauppiaalle, ei tavaroita voida sopimuksen rikkomisen ehkäisemiseksi panna takavarikkoon eikä yleisen myymis- tai hukkaamiskiellon alaiseksi.

Sopimus kauppiaan kanssa saattaa syntyä, paitsi nimenomaisesti tehtynä, myös hiljaisesti. Milloin sopimus on katsottava tehdyksi viimeksi mainitulla tavalla, on, kuten aina vastaavissa tapauksissa, pääteltävä in casu esiintyvistä konkludenttisista toimista tai muista ilmenneistä asianhaaroista. Sen, joka on jatkuvasti tietyltä tehtailijalta ostanut merkkitavaroita vähimmäishintojen ehdolla, voidaan, jos nimenomainen välipuhe niistä on joskus jäänyt tekemättä, katsoa tehneen kaupan entisillä ehdoilla, ja on hän velvollinen näyttämään toteen väitteensä, että hinnan puolesta riidan alaiseksi tullut tavaraerä on myyty ilman vähimmäishintaehtoa. Mutta kauppiaan, joka ensi kerran tilaa merkkitavaroita tehtailijalta, ei ilman muuta voida olettaa ostaneen tavaraa vähimmäishintojen ehdolla, ei edes siinä tapauksessa, että tavaraan tai sen päällykseen on merkitty vähimmäishinta tai ilmoitus, että tavara on myyty ehdolla, että se saadaan myydä vain mainittuun hintaan. Tehtailija olisi ollut velvollinen hyväksyessään tilauksen, huomauttamaan vähimmäishintaa koskevasta määräyksestä. Yhtä vähän kuin kauppias on velvollinen noudattamaan ulkomailta ostamansa tavaran päällyksessä olevaa kieltoa, että sen myyminen ulkomailla on kielletty, yhtä vähän kauppias on mainitussakaan tapauksessa sillä, että on ottanut tavaran vastaan, tullut velvolliseksi noudattamaan tavaraan tai sen päällykseen merkittyä vähimmäishintaa

koskevaa määräystä. Kysymys sopimuksen hiljaisesta syntymisestä on todistus- eikä oikeuskysymys.

Sopimuksen pätevyyttä vastaan voidaan tehdä pakkoa, viettelyä ja erehdystä koskevat ja muut yleiset pätemättömyysväitteet. Saksan lainkäytössä katsotaan toisinaan sopimus, jos siinä suostutut vähimmäishinnat ovat kohtuuttoman korkeat, hyvän tavan vastaisiksi. Tässä yleisyydessänsä konstruktiota voidaan tuskin pitää hyväksyttävänä. Sen sijaan, jos sopimuksessa on kielletty tavarain myyminen alennushintoihin sellaisissakin tapauksissa, jolloin tavaroilla ei enää ole yleistä kysyntää, esim. siitä syystä, että toinen samaa laatua oleva artikkeli on työntämässä sitä pois markkinoilta, voidaan katsoa, huomioon ottaen OikTL 33 §:n säännöksen ja 38 §:ään sisältyvän kiellon ansion saannin suhteettomasta rajoittamisesta, että sopimus on hyvän tavan vastainen. Samoin saattaa olla laita, milloin tavara on pilaantumassa tai myyminen alennushintoihin on tullut yleiseksi tahi kauppias on sitoumuksensa johdosta tullut taloudelliseen ahdinkotilaan.

Milloin kauppias on rikkonut sopimusta siten, että on myynyt merkkitavaroita alennushintoihin toiselle kauppiaalle l. *kauppiasostajalle* l. siis samalla elinkeinoalalla toimivalle elinkeinon harjoittajalle, joka edellensä on myynyt tavaroita alennushintoihin, herää kysymys, onko näin syntyneeseen oikeustilanteeseen sovellettava samaa oikeussääntöä, jota, sen mukaan kuin edellä esitettiin, on noudatettava myynnin tapahtuessa yksityiselle kuluttajaostajalle. Ts. kysytään, onko kolmas henkilö sanotussa tapauksessa, jolloin edelleen myyminen on ammattimaista, tehtailijan ja hänen sopijapuolensa välisen sopimuksen sitoma siitä huolimatta, ettei hän ole velvoittautunut sopimusta noudattamaan, mutta oli vilpillisessä mielessä, s.o. tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että tavaran myyminen oli oikeustoimella säännöstelty. Tietenkään ei voida sanoa, että ostaja tällöinkään oston kautta joutuu välittömään oikeussuhteeseen tehtailijaan; hänen omistusoikeutensa ostettuihin tavaroihin on yhtä riidaton kuin kuluttajaostajankin. Yhtä vähän on oikeutettua väittää, kuten toisinaan tehdään, että kauppiasostajan osto olisi oikeuden vastainen sen johdosta, että hän on myötävaikuttanut myyjän sopimusrikokseen. Tässäkään suhteessa ei kauppiasostaja ole toisessa asemassa kuin kuluttajaostaja. Yllytys tai osallisuus sopimuksen rikkomiseen ei ole oikeuden vastaista, jollei rikko-

minen ole rangaistava teko, mikä on laita laissa vain nimenomaan mainituissa harvoissa tapauksissa.

Kauppiasostajan teko saattaa tulla oikeuden vastaiseksi vain siinä tapauksessa, että tavaran edelleen myyminen on katsottava tapahtuneen kilpailutarkoituksessa ja olevan hyvän tavan vastaista (VilpKilpL 1 §). Miten kauppiasostajan menettelyä, kun hän myy merkkitavaroita alennushintoihin, hyvän tavan vastaisuuden kannalta arvosteltaneenkin, ei kuitenkaan voida sanoa sen kilpailevan tehtailijan elinkeinotoiminnan kanssa. Tämä käy ilmi selvästi edellä viitatun lain säännöksistä. Asianomistajana VilpKilpL:ää vastaan tehdyissä rikoksissa on näet sanotun lain mukaan pidettävä elinkeinon harjoittajaa, joka toimii samalla tai saman kaltaisella elinkeinoalalla tai kannekelpoista yhtymää tahi järjestöä, joka työskentelee sellaisten elinkeinon harjoittajain ammattietujen edistämiseksi; niin myös, jos menettely kohdistuu vain tiettyyn elinkeinon harjoittajaan, asianomistajan oikeus on ainoastaan sillä, jota menettelyllä on välittömästi loukattu (m.l. 16 §). Ei käy väittäminen, että tehtailija, joka valmistaa merkkitavaroita, toimii samalla tai saman kaltaisella elinkeinoalalla kuin kauppias, joka niitä myy, vielä vähemmän, että tehtailija, vaikka vielä vastoin tosioloja katsottaisiinkin, että kauppiasostajan alennushintoihin tapahtuva merkkitavarain myyminen kohdistuisi tehtailijaan, tulisi sen johdosta välittömästi loukatuksi. Tehtailijan vähimmäishintojen järjestelmän toteuttaminen saattaa häiriytyä ostajakauppiaan puheena olevan menettelyn kautta, mutta suoranaista vahinkoa tuotteiden kaupaksikäymiselle tai niistä saatavalle ansiolle ei myyminen alennushintoihin hänelle tuota. Sen vuoksi tehtailija voi järjestelmän häiriöiden estämiseksi pitäytyä ainoastaan niihin ostajiin, jotka ovat häneen välittömässä sopimussuhteessa.

Hyvän tavan vastaisesta vilpillisestä kilpailusta onkin mahdollista puhua vain *merkkitavaroita myyvien kauppiaiden kesken.* He toimivat samalla tai saman kaltaisella elinkeinoalalla. Mutta onko myymistä alennushintoihin sellaisenaan pidettävä vilpillisenä kilpailuna? Saksan lainkäyttö on taipuvainen vastaamaan kysymykseen kiistäen. Asiaa on sanotussa lainkäytössä esiintyvän käsityksen mukaan arvosteltava, ottaen huomioon kaikki esiintyvät seikat ja myyminen katsottava vilpilliseksi kilpailuksi vain, jos ne osoittavat että myyjä on todella saavuttanut etumatkaa

vähimmäishintoja noudattaviin kauppiaisiin nähden. Suomen VilpKilpL on tulkittava samalla tavoin. Ne vilpillisen kilpailun erikoistapaukset, jotka sanotussa laissa sen 1 §:ään sisältyvän yleisklausuulin ohella säännöstetään, osoittavat, ettei hinnan alhaisuutta sinään ole missään niissä luettu elinkeinotoiminnan hyvän tavan vastaisuutta luonnehtivaksi tunnusmerkiksi, vaan että lisäksi täytyy tulla jotakin muuta, joko harhaanjohtava tieto tavallista edullisemmasta tarjouksesta (2 §), loppuunmyynnin järjestäminen lainsäännöksistä poikkeavalla tavalla (3—5 §), tiedonanto siitä, että tavara on ostettu konkurssipesästä (7 §) jne. Kauppias-ostaja on niin muodoin epäilemättä oikeutettu, joutumatta laissa mainittujen oikeusseuraamusten alaiseksi, myymään merkkitavaroita alennushintoihin, kun ne on ostettu konkurssipesältä tai pakkohuutokaupassa tahi vapaalla kaupalla vähimmäishintaan sidotulta kauppiaalta, jollei lisäksi ilmene muita asianhaaroja, jotka tekevät myymisen hyvän tavan vastaiseksi. Mitkä seikat kulloinkin esiintyvässä tapauksessa saavat aikaan tällaisen vaikutuksen, on harkintakysymys, jota ei voida ratkaista yleisellä oikeussäännöllä. Jollei lain soveltaja voi oman kokemuksensa nojalla päätellä, sotiiko kauppiasostajan menettely oikein ja kohtuullisesti ajattelevien ihmisten katsantotapaa vastaan, voi hän esim. kauppakamareilta pyytää lausunnon siitä, onko kauppiaiden kesken vallitsevat hyvät ja kunnialliset kauppatavat huomioon ottaen, näin asianlaita.

Sillä, mitä edellä on esitetty, on etupäässä pyritty osoittamaan, ettei lakitieteessä näihin asti noudatettu konstruktiivinen metodi, jonka arvoa on etenkin skandinavisessa tieteisopissa alettu tieteen tuloksille vahingoksi väheksyä, ei ansaitse sen osaksi tullutta »tyhjänkäymisen» ankaraa arvostelua. Mitä puutteita sillä, kuten kaikella inhimillisellä toiminnalla lieneekin, kyetään sen avulla edelleenkin paremmin kuin muotiin pyrkivällä »empiris-objektiivisella» metodilla ja, tekisi mieli sanoa, myös paremmin kuin naapurimaissa harrastetulla pitkälle, vähäisiinkin yksityiskohtiin menevällä lainsäädännöllä, ratkaisemaan oikeudellisia kiistakysymyksiä.

Kaarlo Kaira

Tuomioistuimet valtiosäännön vartijana

Kysymyksen asettelu.

Oikeusvaltiokäsite merkitsee valtion lainalaisuutta, sitä että oikeus on valtion yläpuolella ja velvoittaa myös sitä. Miten tämä on mahdollista, kun valtio luo oikeuden, on vanhastaan tunnettu perusongelma. Sen ratkaisu on löydettävissä siitä tosiasiasta, että valtio juridisesti katsoen on oikeushenkilö, joka ei itse sellaisenaan toimi, vaan jonka puolesta toimivat sen elimen asemassa olevat fyysilliset henkilöt. Se, että oikeus velvoittaa valtiota, merkitsee siis sitä, että se velvoittaa tällaisessa orgaaniasemassa olevia fyysillisiä henkilöitä. Näiden tehtävät ja toimivalta voidaan valtion perussäännöksillä järjestää sellaisiksi, että he ovat pakotetut noudattamaan heitä velvoittavia säännöksiä.

Tämä kysymys esiintyy erityisen kärjistyneenä ylimpiin valtionelimiin nähden, joilla on valtiossa ratkaisuvalta tärkeimmissä peruskysymyksissä. Oikeusvaltioperiaate toteutuu siinä määrin kuin säännöt, jotka velvoittavat näitä elimiä, voidaan toteuttaa tarvittaessa vasten niiden tahtoakin. Kysymys on siitä, voivatko kansalaiset saada suojakseen apua toisilta valtionelimiltä, jos jokin tai jotkin valtionelimet eivät noudata näitä sääntöjä. Oikeusvaltiokysymys onkin, näin ajatellen, valtion järjestysmuotoa koskeva ongelma. Se ei ole enää oikeusfilosofinen kysymys, jommoisena se on alkuaan syntynyt, vaan koskee kunkin valtion positiivista oikeusjärjestystä.

Niitä organisatiomuotoja, joita oikeusvaltiokäsite edellyttää, on ensinnäkin vallanjaon periaate, joka on kaikkien ns. demokraattisten valtiosääntöjen perusteena. Valtiovallan käyttö jaetaan kahden tai useamman

keskenään itsenäisen ylimmän valtionelimen kesken, joista mikään ei ole toisten herra. Sillä jos valta yhteiskunnassa on keskitettynä yhdelle ainoalle elimelle, on tällä mahdollisuus asettua lain yläpuolelle, ja kansalaisten vapaus ja turvallisuus jäävät riippumaan tämän elimen mielivallasta. Oikeusvaltioperiaate on syrjäytetty.

Montesquieun kuuluisan opin mukaisesti vallanjako on useimmissa länsimaissa ja amerikkalaisissa oikeusjärjestelmissä toteutettu, karkeasti ottaen, sillä tavalla, että toimeenpanovalta, lainsäädäntövalta ja tuomiovalta on uskottu riippumattomille ylimmille valtionelimille, toimeenpanovalta hallitukselle, lainsäädäntövalta kansaneduskunnalle ja tuomiovalta tuomioistuimille.

Mutta vallanjako ei yksinään riitä takaamaan sitä oikeusvarmuutta, johon se tähtää. Tämän saavuttamiseksi on vielä tarpeen, että nuo kolme valtiomahtia, ollen yhteistoiminnassa keskenään, voivat valvoa, että kukin pysyy niiden vallankäytölle määrätyssä piirissä. Niiden tulee voida kontrolloida, että mikään niistä ei ylitä sen tehtäville määrättyjä rajoja ja että ne toiminnassaan muutoinkin noudattavat niitä velvoittavia säännöksiä.

Tämä valvonta on eri maissa järjestetty eri tavalla. Veisi liian pitkälle ryhtyä selostamaan eri valtioiden ylimpien valtionelinten välistä kontrollisysteemiä. Riittää kun lyhyesti palautan mieleen Suomessa voimassa olevan järjestelmän.

Tällöin totean ensiksikin, että toimeenpanovalta, hallitus, on monin tavoin eduskunnan ja tuomioistuinten kontrollin alainen. Säädetäänhän HM 43 §:ssä, että valtioneuvoston jäsenet ovat virkatoimistaan eduskunnalle vastuunalaiset. Eduskunnan valvonta tapahtuu hallituksen kertomusten tarkastuksena, valtion tilintarkastajien raha-asiain hallintoa koskevana tarkastuksena, oikeusasiamiehen valvontana, valtioneuvoston jäsenten parlamentaarisena luottamuskysymyksenä eri yhteyksissä, erityisesti välikysymyksen ja hallituksen tiedonannon yhteydessä, syytteen nostamisena valtioneuvoston jäsentä ja presidenttiä vastaan jne. Viimeksi mainituissa tapauksissa, joissa on kysymys hallituksen jäsenen tai presidentin oikeudellisesta vastuusta, ratkaisu on tuomioistuinten, valtakunnanoikeuden ja korkeimman oikeuden käsissä.

Myös tuomioistuimet ovat määrätyllä tavalla eduskunnan valvonnassa. Eduskunnan oikeusasiamies voi nostaa syytteen valtakunnanoikeudessa

korkeimman oikeuden ja korkeimman hallinto-oikeuden jäsentä vastaan. Hänen asianaan on myös valvoa, että muutkin tuomarit noudattavat lakia, ja nostaa syyte, milloin he ovat menneet toimivaltaansa ulommaksi tai muutoin loukanneet lakia ja yksityisen kansalaisen laillista oikeutta. Näin on järjestetty eduskunnan valvonta tuomiovaltaan nähden kokonaisuudessaan. — Vastaavanlaista valvontaa harjoittaa tuomiovaltaan nähden hallituksen puolesta valtioneuvoston oikeuskansleri.

Mitään hallituksen valvontaa eduskunnan toimintaan nähden ei sen sijaan ole järjestetty. Tämä riippuu luonnollisesti siitä, että lainsäädäntövalta ei ole yksinomaan eduskunnalla, vaan käyttää se sitä yhdessä tasavallan presidentin kanssa, jolla näin on tilaisuus valvoa lainsäädäntöpäätösten sekä laillisuutta että tarkoituksenmukaisuutta. Erityinen valvontainstituutti ei myöskään muutoin ole tarpeen, koska kontrollin muodot muutoinkin on olemassa, kun eduskunnan päätösten toimeenpano säännöllisesti on hallituksella, jolle näin tarjoutuu tilaisuus tarkastaa, ettei eduskunta ole ylittänyt toimivaltaansa eikä muutoinkaan syrjäyttänyt perustuslakia, lakia tai muita laillisia säädöksiä.

Jotta hallituksen ja eduskunnan välinen kontrollijärjestelmä toimisi, on tarpeen, että nämä valtiomahdit käyttävät valvontavaltaansa itsenäisesti. Sillä jos hallitus vallitsee eduskuntaa tai eduskunta hallitusta, lakkaa valvontajärjestelmä toimimasta. Ainoastaan sillä edellytyksellä, että hallitus ja eduskunta ovat toisistaan riippumattomia, voi molemminpuolinen vastapaino toimia tehokkaasti. On sen vuoksi tärkeätä, että se dualistinen periaate, jolle Suomen valtiosääntö perustuu, edelleen toteutuu käytännössä. Vaara on tarjolla, että parlamentaarinen järjestelmä, joka nimenomaisin säännöksin on sisällytetty valtiosääntöömme ja jonka mukaan valtioneuvoston jäsenten tulee nauttia eduskunnan luottamusta ja siis vastata siitä, että hallitusvaltaa käytetään eduskunnan enemmistön mielipiteen mukaisesti, siirtää vallan todellisuudessa kokonaisuudessaan eduskunnalle. Tällöin voi helposti käydä niin, ettei mitään tehokasta valvontaa synny yhtä vähän eduskunnan ja sen oikeusasiamiehen taholta, jos vallan väärinkäyttöä tapahtuisi hallituksen toiminnassa, kuin hallituksen puolesta, jos eduskunta ylittäisi toimivaltansa tai muutoin toimisi lainvastaisesti. Asioihin puuttumista kansalaisten oikeusaseman turvaamiseksi

ei näissä oloissa olisi odotettavissa yhtä vähän eduskunnan kun hallituksen taholta.

Kiintoisana esiintyy tässä valaistuksessa kysymys kolmannen valtiomahdin, tuomiovallan, asemasta toisia, ns. poliittisia valtionelimiä, hallitusta ja eduskuntaa, kontrolloivina valtioneliminä eli siis kysymys siitä, onko eduskunnalla oikeus valvoa hallituksen ja eduskunnan, molempien tai jommankumman, toimenpiteiden perustuslain- tai lainmukaisuutta.

Tämä kysymys on erityisen tärkeä lakien ynnä muiden säädösten kohdalta, joiden säätäminen on poliittisten elinten tärkeimpiä tehtäviä. Tuomioistuinten toiminta on lakien ja muiden voimassa olevien säännösten soveltamista. Tällöin ne helposti joutuvat sellaiseen tilanteeseen, että niiden olisi sovellettava säännöksiä, joiden perustuslainmukaisuus on epäilyksenalainen. Voivatko ne ottaa tämän kysymyksen tutkittavakseen, vai onko niiden epäilyksistään huolimatta sovellettava säännöksiä?

Yritän seuraavassa valaista tätä kysymystä.

Vertaileva katsaus ulkomaisiin valtiosääntöihin.

Perustan saamista varten kysymyksen kaikinpuoliselle harkinnalle esitän aluksi katsauksen siihen, miten kysymys on ratkaistu eräiden maiden valtiosäännöissä.

Totean aluksi, että useimpien maiden valtiosäännöissä ei ole nimenomaisia säännöksiä asiasta, vaan on kysymys tieteisopin ja käytännön varassa. Nimenomaisella säännöksellä on tuomioistuimia kielletty tutkimasta lakien perustuslainmukaisuutta esim. Sveitsin ja Puolan valtiosäännöissä, molemmat v:lta 1921, jota vastoin se on myönnetty esim. Baijerin valtiosäännössä v:lta 1919 ja Irlannin hallitusmuodossa v:lta 1921. Luxemburgissa on tuomarit velvoitettu tutkimaan lakien muodollista voimassaoloa, mutta rangaistuksen uhalla kielletty tutkimasta lain asiallista sitovaisuutta. Lisäksi on asiasta nimenomaisia säännöksiä Itävallan liittovaltiosäännössä v:lta 1920 ja Tsekkoslovakian valtiosäännössä samalta vuodelta, joissa kysymyksen ratkaisu on jätetty erityiselle valtiosääntötuomioistuimelle, mihin ratkaisuun tulen edempänä palaamaan. Mutta, kuten sanottu, useimmissa valtioissa ei ole asiasta nimenomaisia säännöksiä. Näin esim. Ranskassa, Belgiassa, Hollannissa ja Puolassa, joissa teo-

ria ja käytäntö kieltävät tuomioistuimilta lakien perustuslainmukaisuuden tutkimisen,[1] sekä Yhdysvalloissa, Etelä- ja Keski-Amerikan valtioissa ja brittiläisissä dominioissa sekä Norjassa ja Tanskassa, joissa tuomioistuimille yleensä myönnetään tuo valta.

Tilan puutteen vuoksi esitän yksityiskohtaisempia tietoja ainoastaan Amerikan Yhdysvalloista, jossa kysymykseen on kiinnitetty suurta huomiota, sekä Skandinavian maista.

Erityistä huomiota on kysymykseen kiinnitetty *Yhdysvalloissa*,[2] jossa tuomioistuinten tutkintavalta ensimmäisenä on myönnetty. Mainitsin jo, että liittovaltiosäännössä ei ole säännöstä tuomioistuinten tulkintaoikeudesta. Mutta se, että liittovaltion korkeimmalla oikeudella on tällainen valta, niinkuin periaatteessa muillakin tuomioistuimilla, on tunnustettu oikeusteoriassa ja käytännössä alusta alkaen. Riidanalainen on siellä ollut vain se kysymys, onko tuomioistuimella valta syrjäyttää laki perustuslainvastaisena ainoastaan siinä tapauksessa, että lain valtiosäännönvastaisuus on ilmeinen. — clear case tapaukset — vai voiko se sen tehdä silloinkin, kun näin ei ole laita, vaan kysymys on tulkinnanvarainen ja oikeus on tulkinnut valtiosääntöä toisin kuin kongressi. Tähän kysymykseen, jolla Yhdysvaltojen kehityksessä on ollut erittäin suuri merkitys, on eri aikoina suhtauduttu eri tavalla. Alkuaan lähdettiin tieteisopissa siitä, että valtiosäännönvastaisuuden tuli olla selvä ja ilmeinen, mutta on käytännössä alusta alkaen ja ajan kuluessa yhä runsaammin syrjäytetty lakeja perustuslain vastaisena sellaisissakin tapauksissa, joissa on ollut kysymys selvästi erilaisesta perustuslain tulkinnasta. Väitetäänpä, että useimmissa tapauksissa laki on syrjäytetty epävarmoissa tulkintatapauksissa, ja että vain harvoissa tapauksissa on ollut kysymys selvästä valtiosäännönvastaisuudesta. Eräät tapaukset ovat antaneet aihetta siihen, että liittovaltiosääntöön on tehty muutoksia. Viime aikoina on taasen lähestytty alkuperäistä käsitystä, eikä lakeja ole enää syrjäytetty valtiosäännön vastaisina.

Ensimmäinen tuomio, jossa laki selvitettiin liittovaltion valtiosäännön

---

[1] Ranskan suhteen toista mieltä *Duguit*, Traité de droit constitutionnel III² s. 659 ss.

[2] Ks. tarkemmin Amerikan Yhdysvaltojen kohdalta *Charles Grove Haines*, The Role of the Supreme Court in American Government and Politics 1789—1835, 1944, ja *Ernst Andersen*, Forfatning og Saedvane, 1947.

vastaiseksi, oli v:lta 1803 (Marbury v Madison asia), mutta vasta yli puoli vuosisataa myöhemmin annettiin seuraava, samansisältöinen tuomio. (Dred Scott tapaus v:lta 1857). Tämän jälkeen tällaisia tuomioita on annettu yhä useammin, erittäinkin Roseveltin New Dealin aikana, jolloin sarja kongressilakeja julistettiin perustuslain vastaisiksi. Kaiken kaikkiaan on tällaisia tuomioita annettu 76. Vuoden 1937 jälkeiseltä ajalta ei ole enää ainoatakaan tällaista tuomiota. Lisäksi korkein oikeus on julistanut suuren määrän osavaltioiden lakeja valtiosäännön vastaisiksi.

Useimmat kongressilait on syrjäytetty niiden valtiosäännön vastaisen sisällön vuoksi tai sillä perustelulla, että liittovaltiolla ei valtiosäännön mukaan ollut valtaa säätää asiasta.

Korkeimman oikeuden ratkaisut koskevat muodollisesti vain sitä asiaa, jossa tuomio annetaan. Mutta amerikkalaisen prejudikaattiteorian seurauksena se tosiasiallisesti kumoaa asianomaisen lain tai lainsäännöksen.

Skandinavian maissa esiintyy kysymys tuomioistuinten oikeudesta tutkia lakien perustuslainmukaisuutta perusteiltaan samanlaisena kuin Yhdysvalloissa.[3] Mainitsin jo, ettei näissäkään maissa ole mitään perustuslainsäännöstä, johon tämä instituutti perustuisi. On ilmeistä, että kysymyksen esilletulemiseen on suuresti vaikuttanut amerikkalainen käytäntö ja teoria, joiden vaikutusta helposti huomaa asiasta syntyneessä tieteellisessä selvittelyssä.

Kysymys sai ensiksi positiivisen ratkaisunsa *Norjassa*. Ei ainoastaan korkeimman oikeuden, vaan minkä tuomioistuimen tahansa vallassa on siellä tutkia kysymystä sen sovellettavaksi joutuvan lain perustuslainmukaisuudesta, ja sen on, nykyään yksimielisen käsityksen mukaan, jätettävä soveltamatta lakia, joka on syntynyt syrjäyttäen olennaisesti perustuslain muotomääräyksiä tai on sisällöltään perustuslain vastainen. Sama koskee myös asetuksia, jolloin ei ainoastaan niiden perustuslainmukaisuus, vaan myöskin se, että ne eivät ole ristiriidassa lakien kanssa, joutuu tutkittavaksi. Ensimmäisinä vuosikymmeninä vuoden 1814 jälkeen, jolloin Norjan

[3] Kysymys tuomioistuinten oikeudesta tutkia lakien perustuslainmukaisuutta oli käsiteltävänä I valtio-oikeuden ja valtio-opin pohjoismaisessa kokouksessa Tukholmassa 1930. Esitelmät, joita tällöin pitivät *Erich, Poul Andersen, Castberg* ja *Sundberg*, painettu StatsvT 1930 s. 317 ss.

hallitusmuoto säädettiin, ei tuomioistuinten tutkintavalta kylläkään ollut yleisesti tunnustettu. Norjan perustuslain tärkeimmässä valmistustyössä, *Adler-Felsenin* luonnoksessa, oli nimenomainen säännös, joka kielsi tuomioistuimia estämästä lakien täytäntöönpanon, ja ensimmäisessä perusteellisemmassa tieteellisessä perustuslain selvitysteoksessa vuodelta 1833,[4] esitetään, että tuomioistuin ei voi syrjäyttää lakia, mikäli ei ollut edellytettävissä lainsäätäjän tahallaan loukanneen perustuslain säännöksiä. Vähitellen tunkeutui kuitenkin esille toinen käsitys. Erityinen vaikutus on ollut sillä, että *Aschehoug* niin voimakkaasti tuki oppia, että tuomioistuinten tulee olla soveltamatta perustuslainvastaista lakia.[5] Tämä käsitys tuli lopullisesti vallitsevaksi tuomioistuinkäytännössä 1890-luvulla, josta alkaen on annettu sarja tuomioita, joissa korkein oikeus on syrjäyttänyt perustuslain vastaisina lainsäännöksiä tai asetusluontoisia säännöksiä.[6] Tällainen oikeus on vihdoin edellytetty korkeimman oikeuden toimintaa koskevassa laissa 25/6 1926.[7] Norjassa katsotaan nykyään yksimielisesti tuomioistuimilla olevan tutkintaoikeus tavanomaisena oikeussääntönä syntyneen perustuslainvoimaisen oikeussäännön nojalla, jota ei voida kumota muulla tavalla kuin perustuslainsäätämisjärjestyksessä säädetyllä lailla.

Kysymys tulee Norjassakin, samoin kuin USA:ssa, esille vain tuomioistuimen tutkiessa sen käsiteltävää riita- tai rikosjuttua, jolloin tuomioistuimen on otettava kysymys esille ex officio.[8] Tuloksena on, jos säännös harkitaan perustuslain vastaiseksi, että sitä ei tutkittavana olevassa tapauksessa sovelleta. Tuomio ei luonnollisesti milloinkaan merkitse lain muodollista kumoutumista. Tuomioistuin ei siis varsinaisesti kompetenssituomioistuimena puutu lainsäädäntöön, mutta sen antama tuomio vaikuttaa tietenkin ennakkotapauksena, ja se voi olla lain muuttamisen aiheena.[9]

Tuomioistuinten on Norjassa jätettävä soveltamatta lakia, ei ainoastaan silloin kun lainsäätäjä on tietoisesti rikkonut perustuslakia, vaan myös

---

[4] *F. Stang,* Systematisk Fremstilling af Kongeriket Norges constitutionelle eller grundlovsbestemte Ret, 1833, s. 548 ss.

[5] *Aschehoug,* Norges nuvaerende statsforfatning III² s. 362 ss.

[6] *Castberg,* Norges statsforfatning II², 1947, s. 221.

[7] *Sama,* m.t. s. 222.

[8] *Sama,* m.t. s. 226.

[9] *Sama,* m.t. s. 225 ss.

milloin tämä on tapahtunut epähuomiossa, ei ainoastaan milloin laki loukkaa perustuslain selvää sanamuotoa, vaan myös jos tulkinta johtaa tällaiseen ristiriitaan.[10] Toiselta puolen katsotaan kuitenkin, että lakia on, mikäli mahdollista, tulkittava niin, että tällaista ristiriitaa ei synny.

Norjassa ovatkin tuomioistuimet olleet varovaisia selittäessään lakeja perustuslainvastaisiksi; epävarmoissa tapauksissa laki on säännölliseti tulkittu perustuslain mukaiseksi. Tässä kohden käytäntö Norjassa on ilmeisesti ollut toinen kuin Yhdysvalloissa, joissa ajoittain lakeja on syrjäytetty perustuslainvastaisina sellaisissakin tapauksissa, joissa perustuslainvastaisuus on ollut erittäin tulkinnanvaraista. Sen vuoksi tuomioistuinten tutkintavalta ei ole herättänyt Norjassa sellaista huomiota kuin Amerikassa, jossa korkeimman oikeuden on ajoittain väitetty puuttuneen poliittiseen valtataisteluun ja jossa sen ratkaisut ovat joskus saaneet osakseen ankaraakin arvostelua.

Myös *Tanskassa* on vallitsevana käsitys, että tuomioistuimet soveltaessaan lakia tai alemmanasteisia säännöksiä ovat velvolliset tutkimaan niiden perustuslainmukaisuutta ja olemaan niitä soveltamatta, jos ne havaitaan perustuslainvastaisiksi. Tämä käsitys ei kuitenkaan ole yhtä yksimielinen kuin Norjassa, joskin sitä puoltavat useimmat tieteisoppineet, mm. *Berlin,*[11] *Poul Andersen,*[12] *Vinding Kruse* ja *Munch-Petersen.* Tuomioistuinten tutkintaoikeuden on kieltänyt aikaisemmin mm. *Holck.*[13] Professori *Ernst Andersen* on viime vuonna julkaisemassaan tutkimuksessa Forfatning og Sedvane ankarasti hyökännyt vallitsevaa käsitystä vastaan, selittäen Aschehougin ja Berlinin kritiikittä siirtäneen semmoisenaan USA:sta Norjan ja Tanskan oikeuteen amerikkalaisen käsityksen, joka Yhdysvalloissakin on kyseenalainen ja jonka omaksumiseen Norjan ja Tanskan oikeusjärjestyksiin ei ole edellytyksiä. Andersen myöntää kyllä, että sellaiset lait, jotka ovat selvästi perustuslain vastaisia, eivät kelpaa tuomion perusteeksi, ja tästä ovat kaikki yksimielisiä, mutta milloin näin ei ole laita, vaan lain perustuslainmukaisuus tai -vastaisuus on tulkinnan

---

[10] *Castberg,* m.t. s. 223.

[11] Den Danske statsforfatningsret II s. 59 ss.

[12] StatsvT 1930 s. 352 ss.

[13] *Holck,* Den danske statsforfatningsret II, 1869, s. 236.

alaista, milloin ratkaisu siis riippuu siitä, mitä tulkintasääntöjä noudatetaan, tuomioistuimen on tyydyttävä noudattamaan lainsäätäjän lakia säätäessään noudattamaa tulkintaa, eikä saa, joskin sen mielestä tämä tulkinta olisi epäilyksenalainen, omaksua toista tulkintaa ja sen johdosta pitäen lakia perustuslain vastaisena olla soveltamatta sitä sen ratkaistavaksi tulleessa tapauksessa.

Kun Tanskan perustuslain 70 §:ssä annetaan tuomioistuimille valta tutkia viranomaisten toimivallan rajoja koskevia kysymyksiä, on yksimielisesti katsottu tästä johtuvan tuomioistuimille oikeus tutkia *asetusten* pätevyyttä.

Mitä tuomioistuinkäytäntöön tulee, on se aikaisemmin ollut horjuva, mutta on vuodesta 1918 alkaen tuomioistuimissa tutkittu myös sovellettavan lain perustuslainmukaisuus, joskaan korkein oikeus ei ole vielä ainoassakaan tapauksessa syrjäyttänyt lakia perustuslainvastaisena.[14]

Myöskään *Ruotsissa* ei ole säännöksiä tuomioistuinten vallasta tutkia lakien ja muiden säädösten perustuslainmukaisuutta. Tieteisopissa ei ole saavutettu sellaista yksimielisyyttä kuin Norjassa. Ovatpa mielipiteet menneet vielä enemmän hajalle kuin Tanskassa. Oltaneen kyllä yksimielisiä siitä, että jos säädöstä ei ole antanut oikea viranomainen ja se siis esiintyy lain muodossa itse asiassa olematta laki tai jos se on julkaistu säädetystä olennaisesti poikkeavalla tavalla, tuomioistuimet eivät ole velvolliset sitä soveltamaan. Mutta varsinaista lakien perustuslaillisuuden tutkintavaltaa ei tuomioistuimille myönnetä kuin varsin rajoitetussa määrässä, aikaisemmassa teoriassa vielä vähemmän kuin nykyään. Niinpä *Naumann*[15] ei myöntänyt tuomarille mitään sellaista valtaa, jota vastoin *Blomberg*[16] katsoi, että tuomioistuinten on jätettävä soveltamatta lakia, joka on ilmei-

---

[14] *Berlin*, m.t. s. 72.

Alioikeus on kyllä ainakin eräässä tapauksessa v:lta 1920 (UfR 1921 s. 150) ollut soveltamatta lakia perustuslainvastaisena, mutta korkein oikeus muutti tuomion. Andersenin käsityksen puolesta puhuu myös se, että korkein oikeus eräässä tuomiossa (UfR 1921 s. 644) on lausunut, että riidanalaisen lain perustuslainvastaisuutta ei voitu todeta »med den Sikkerhed, som maatte kraeves, for at Domstolene skuldes kunne tilsidsaette Bestemmelserne i en paa grundlovsmaessig Maade vedtaget Lov som grundlovsstridig».

[15] Sveriges statsförfattningsrätt IV², 1883—4, s. 196.

[16] TfR 1896 s. 81 s.

sessä ristiriidassa perustuslain kanssa. *Reuterskiöld,* joka alkuaan[17] oli sitä mieltä, ettei tuomioistuimilla ole valtaa tutkia lakien perustuslainmukaisuutta, on myöhemmin parustuslakikommentaarissaan (HM 17 §:n kohdalla) muuttanut mielipidettään myöntäen tuomioistuimille tämän oikeuden. *Malmgren*[18] taasen katsoo, että tuomioistuimilla, sen lisäksi että ne eivät saa soveltaa säädöstä, jota ei ole annettu ja julkaistu perustuslain säätämässä muodossa ja järjestyksessä, on valta kieltäytyä soveltamasta lakia, jonka sisältö on silmiinpistävästi ja olennaisesti virheellinen tai jota säädettäessä on vakavasti ylitetty lainsäädäntövallan rajat. Sitä vastoin hän epäilee, voidaanko ajatella lain säätämisessä meneteltävän niin karkean virheellisesti, että se tekisi lain nulliteetiksi. Asetukset ja muut kuninkaan antamat säädökset eivät hänen käsityksensä mukaan kelpaa tuomioistuinten ratkaisujen perusteeksi, jos ne ovat vastoin lakia. Myös *Herlitz*[19] myöntää vain hyvin varovaisesti, ainoastaan äärimmäisissä tapauksissa, tuomioistuimille vallan olla soveltamatta lakia sillä perusteella, että ne havaitsevat sen perustuslain vastaiseksi. Pitemmälle menevät sen sijaan *Myrberg*[20] ja *Sundberg,*[21] jotka katsovat, että tuomioistuimilla on yleinen valta tutkia lakien ja asetusten perustuslainmukaisuutta ja kieltäytyä niitä soveltamasta, jos havaitsevat ne virheellisiksi.

Mitä käytäntöön tulee, tuomioistuimet Ruotsissa, mikäli tiedetään eivät ole ottaneet tutkiakseen lakien perustuslainmukaisuutta, vielä vähemmin jättäneet soveltamatta lakia perustuslainvastaisena. Alempiasteisten säädösten lainmukaisuus on kyllä sen sijaan otettu tutkittavaksi, onpa ainakin eräässä tapauksessa oltu soveltamatta asetusta sen lainvastaisuuden vuoksi.[22]

Kysymys de lege lata Suomen valtiosäännön mukaan.

HM 28 §:n mukaan *asetukseen* ei saa ottaa säännöstä, joka sisältäisi lain muutoksen. HM 92,2 §:ssä taasen velvoitetaan tuomari — tai muu virkamies — olemaan soveltamatta asetuksessa olevaa säännöstä, jos se on risti-

---

[17] Föreläsningar i svensk stats- och förvaltningsrätt I, 1914, s. 190.
[18] Sveriges författning II, 1936, s. 140 ss.
[19] Viimeksi Svenska statsrättens grunddrag, 1948, s. 311 ss.
[20] Om tjänstemäns oavsättlighet, 1930, s. 109.
[21] Viimeksi Medborgarrätt, 1947, s. 37 ss.
[22] Tapauksen mainitsee *Sundberg,* m.t. s. 49.

riidassa perustuslain tai muun lain kanssa. Nämä ovat ainoat asiaa koskevat säännökset. Tieteisopissa on ollut täysin vallitsevana käsitys, että näitä säännöksiä on tulkittava suppeasti siten, että tuomarille — ja muulle virkamiehelle — annettu soveltamiskielto koskee ainoastaan asetuksessa olevaa säännöstä, joka on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, ei sitä vastoin laissa olevaa perustuslainvastaista säännöstä. Tällä kannalla ovat tässä tieteisopissa paljon pohditussa kysymyksessä *Hermanson*,[23] *Erich*,[24], *Ståhlberg*[25] ja *Wrede*[26] sekä entisten perustuslakien kannalta *Montgomery*[27] ja *Ekström*.[28] Päinvastaisen käsityksen ovat omaksuneet *Ignatius*[29] ja *Puhakka*.[30] Viimeksi mainittuun mielipiteeseen tuntuu myös *Hakulinen* kallistuvan.[31]

Ryhtymättä tarkemmin perustelemaan käsitystäni, johon tämän kirjoituksen rajoitettu koko ei anna tilaisuutta, totean vain, että HM 92,2 §:n syntyvaiheet selvästi tukevat vallitsevaa käsitystä. Vuoden 1917 perustuslakikomitean mietinnössä ehdotetaan nimenomaan säädettäväksi (89,2 §), että tuomari tai muu virkamies ei saa soveltaa säädöstä, joka ei ole syntynyt perustuslain mukaisessa järjestyksessä, ja sama valta ehdotettiin siinä esityksessä hallitusmuodoksi, jonka hallitus antoi 1917 v:n II vp:lle, annettavaksi korkeimmalle oikeudelle. Kun tämä ehdotus hyljättiin, koska katsottiin arveluttavaksi antaa korkeimmalle oikeudelle »niin laajaa valtaa, että kun lakiasäätävät valtioelimet ovat yksimielisesti lain säätäneet, korkein oikeus siitä huolimatta voisi tulkintansa perusteella kieltäytyä sellaista lakia sovelluttamasta» (perustuslakivaliokunnan mietintö n:o 14), ei voi tulla muuhun tulokseen, kuin että täten täysin tietoisesti kiellettiin korkeimmalta oikeudelta ja muilta tuomioistuimilta lakien perustuslainmukaisuuden tutkintavalta.

---

[23] Suomen valtiosääntö s. 131, JFT 1923 s. 156 s. ja 1924 s. 211 ss.

[24] Tuomioistuimet ja virheelliset lait, Lm 1923 s. 208, Suomen Valtio-oikeus II s. 163 ja 235 ss. ja JFT 1924 s. 206 s.

[25] Hallinto-oikeus I s. 112 s.

[26] Finlands gällande civilprocessrätt I s. 93 ja JFT 1929 s. 300.

[27] Handbok i Finlands allmänna privaträtt I s. 37 s.

[28] Privaträttens allmänna läror s. 15.

[29] Lm 1923 s. 281 ss. ja JFT 1924 s. 200 ss.

[30] Laki ja asetus s. 140 ss. ja DL 1926 s. 148 ss.

[31] Lm 1934 s. 266 teksti ja aliv. 49.

Tätä käsitystä vahvistaa vielä se, että ne arvovaltaiset oikeustieteilijät, jotka aktiivisesti poliittikoina tai asiantuntijoina osallistuivat tämän kysymyksen käsittelyyn — *Ståhlberg, Wrede, Hermanson* ja *Erich* — ja jotka siis henkilökohtaisesti tunsivat asian vaiheet, ovat kaikki hyväksyneet tämän käsityksen.

Näin on asia aina käsitetty myös käytännössä. Se ilmenee mm. siitä, että myöhemmin on kahdesti esitetty sellaisen säännöksen ottamista hallitusmuotoon, että korkeimmat oikeudet saisivat vallan tutkia kaikkien säädösten, myös lakien, perustuslainmukaisuutta. Tällaisen ehdotuksen tekivät v:n 1923 valtiopäivillä edustajat *Erich, Peltonen* ja *Setälä* ja v:n 1931 valtiopäivillä hallitus.

Vaikka näin ollen yhdymme vallitsevaan teoriaan siinä, että HM 92,2 §:ää ei voida tulkita laajentavasti siten, että se kieltäisi tuomioistuimia ja muita viranomaisia soveltamasta asetuksiin sisältyvien säännösten lisäksi myös lainsäännöksiä, jos ne ovat vastoin perustuslakia, niin tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että lakeina julkaistuja säännöksiä olisi sovellettava aina, välittämättä niiden perustuslainvastaisuudesta. Päinvastoin katsomme, että lakeina julkaistuja säännöksiäkään ei ole määrätyin edellytyksin noudatettava. Ensiksikin voi itse julkaisemisessa olla sellaisia virheellisyyksiä, että ne tekevät julkaisemisen mitättömäksi. Tosin lain julkaiseminen ei ole lain aikaantulemisen osa, vaan ainoastaan sen antamisestä aiheutuva täytäntöönpanotoimenpide, mutta se on kuitenkin oikeustoimi, jonka kautta vasta laki tulee viranomaisia ja oikeusalamaisia velvoittavaksi (HM 20,2 §)[32]. Valtiosääntö velvoittaa siis nimenomaan tuomioistuimiakin soveltamaan asianmukaisella tavalla julkaistuja lakeja. Mutta jos itse julkaisemismenettelyssä on tapahtunut olennaisia poikkeamisia perustuslaista, lakia ei ole esim. julkaistu Suomen lakikokoelmassa (=Asetuskokoelmassa) niinkuin HM 20,2 §:ssä määrätään, vaan jotenkin muutoin, tai jos se on julkaistu epätäydellisenä tai olennaisesti virheellisenä, on ilmeistä, että se ei — viimeksi mainitussa tapauksessa ainakaan virheellisiltä osiltaan — velvoita tuomioistuimia eikä muita virkamiehiä.[33]

---

[32] *Hermanson,* m.t. s. 129, *Erich,* m.t. II s. 201 ja *Puhakka,* m.t. s. 173.

[33] Julkaisemisessa esiintyvistä virheellisyyksistä ks. *Hakulinen,* Virheellisen lakitekstin oikaisemisesta, Lm 1934 s. 251—271.

Sama on tietenkin asia, jos on julkaistu lakina sellaista, jota ei ole vahvistanut ja antanut tasavallan presidentti tai joka on annettu sellaisessa muodossa, joka näkyvästi poikkeaa siitä, mitä valtiosääntö määrää. Tällainen tapaus on esim. se, ettei asianomainen, vastuunalainen ministeri ole varmentanut presidentin allekirjoitusta. Mikäli itse julkaisemismenettelyn yhteydessä tai lakina julkaistusta asiakirjoista käy ilmi perustuslainvastaisuutta, ja täten luotettavasti käy ilmi, että tällaista on tapahtunut lakiin nähden, ei laki voi velvoittaa tuomioistuimia sitä soveltamaan.

Jos sen sijaan julkaiseminen on tapahtunut asianmukaisesti ja julkaistusta laista ei käy ilmi mitään tällaista, on asia toinen. Jos johtolauseessa on sanottu, että laki on eduskunnan päätöksen mukainen tai säädetty VJ 67 §:n mukaisessa järjestyksessä, ja jos tasavallan presidentti on lain allekirjoittanut ja laki on asianomaisen ministerin varmentama, niin se mitä näin on julkaistu käy luotettavasta todistuksesta siitä, että on tapahtunut niin kuin asiakirjassa todetaan, eikä tuomioistuimen eikä muun lain soveltajan asiana ole ryhtyä tutkimaan, että näin todella on tapahtunut.[34]

Mutta saattaa tehdä kysymyksen, eikö lain säätämisessä ole saattanut tapahtua sellaisia virheellisyyksiä, jotka eivät tule näkyviin lakia julkaistaessa, mutta jotka ovat niin *olennaisia,* että ne tekevät lain nulliteetiksi, vaikka se olisikin asianmukaisesti julkaistu asetuskokoelmassa. Tällainen tilanne olisi esim. siinä — tosin varsin vähän todennäköisessä — tapauksessa, että lakia ei ole ensinkään käsitelty eduskunnassa, mutta se on siitä huolimatta presidentin vahvistamana ja antamana julkaistu asetuskokoelmassa. Tällainen toiminta olisi vallankumouksellinen teko. Laki ei ilmeisesti olisi voimassa eivätkä tuomioistuimet olisi oikeutettuja sitä soveltamaan.[35] Mutta jos virheellisyys ei olisi näin räikeä, jos esim. julkaistu laki sisältäisi säännöksiä, joita ei ole ensinkään käsitelty eduskunnassa tai jotka ovat julkaistussa laissa virheellisessä, eduskunnassa hyväksytystä poikkeavassa muodossa, niin on kysymys jo varsin epävarma. Tällaisessa tapauksessa täytynee kuitenkin katsoa ne lain säännökset pätemättömiksi, joita ei ole käsitelty eduskunnassa tai jotka on hyväksytty eduskunnassa toisessa muodossa kuin missä ne on julkaistu. Näiden säännösten kohdalta lienee

---

[34] *Hermanson,* m.t. s. 130 ja *Puhakka,* m.t. s. 140.

[35] Näin *Ekström,* m.t. s. 74 s.

katsottava olevan niin olennainen virhe, että ne sen vuoksi ovat voimattomia.

Tällaiseksi virheeksi täytynee myös katsoa sitä, että lakia on eduskunnassa käsitelty tavallisena lakina, vaikka on *ilmeistä,* että se olisi ollut säädettävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä. Kun VJ 67 §:n mukaan lakiehdotusta on käsiteltävä mainitun pykälän mukaisessa järjestyksessä silloin, kun ehdotus koskee uuden perustuslain säätämistä tai entisen muuttamista, kumoamista tai selittämistä, niin ei ole epäilystä siitä, että jos tavallisena lakina säädettäisiin ja asetuskokoelmassa julkaistaisiin laki, jolla jokin perustuslaki olisi, kokonaan tai osittain, nimenomaan kumottu tai jos tavallisena lakina säädettäisiin uusi perustuslaki ja se julkaistaisiin asetuskokoelmassa, ei siis ole epäilystä siitä, että tällöin lain perustuslainvastaisuus on niin ilmeinen, että sitä ei voitaisi velvoittavana säännöksenä soveltaa eikä noudattaa. Päinvastainen kannanottohan merkitsisi selvää VJ 67 §:n loukkaamista, perustuslakisäännöstön kokonaan syrjäyttämistä, sillä onhan säännöstön ydinkohta siinä, että perustuslaki on sikäli turvattu, että sitä ei voi kumota eikä muuttaa tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä. Jos perustuslakia muutettaisiin sillä tavalla, että tavallisella lailla säädettäisiin, että jokin perustuslain kohta muutettaisiin toisin kuuluvaksi, olisi myös tämä niin ilmeinen valtiosäännön loukkaaminen, että tällainen laki olisi pätemätön eikä sitä voitaisi panna tuomion perusteeksi. Mutta näin on ilmeisesti laita myös siinä tapauksessa, että tuo muutos koetettaisiin saada aikaan tavallisella lailla nimenomaan muodollisesti muuttamatta perustuslakia. Jos esim. tavallisella lailla lisättäisiin tai poistettaisiin vaalioikeuden esteperusteita, josta on säädetty VJ 6 §:ssä, niin korkein hallintooikeus tuskin ottaisi huomioon näitä muutoksia, vaan soveltaisi VJ 6 §:ää sellaisenaan, muuttamattomana. Laki olisi tällaisessakin tapauksessa tehoton, sitä ei tuomioistuin soveltaisi. Mutta jos lailla säädettäisiin poikkeus perustuslaista esim. siten, että laki sisältäisi poikkeuksia kansalaisten perustuslailla turvatuista yleisistä oikeuksista, niin on tilanne epävarmempi. Tällaisissa tapauksissa perustuslaista poikkeaminen useinkaan ei ole niin ilmeinen, että tuomioistuin voisi olla soveltamatta lakia pätemättömänä. Voi kuitenkin ajatella tällaistakin mahdolliseksi, minkä vuoksi kysymystä on arvostettava in casu. — On niin ikään epävarmaa, voiko tuomioistuin kieltäytyä soveltamasta lakia sillä perusteella, että eduskuntakäsittelyssä

on tapahtunut virheellisyyksiä. Näiden täytyy olla erittäin karkeita, jotta näin olisi laita.[36]

Milloin laki sisältää ilmeisesti perustuslain vastaisia säännöksiä, voi lain osittainen mitättömyys tulla kysymykseen.[37]

Selvää on, että lain soveltaja ei tee virkavirhettä soveltaessaan tällaista lakia siinäkään tapauksessa, että lain säätämisestä ei todellisuudessa olisi noudatettu lain säätämisestä voimassa olevia perustuslain säännöksiä. Niin ikään ei viimeksi mainittu seikka ja sen nojalla tapahtuva lain raukeaminen saata vaikuttaa lain nojalla suoritettujen oikeudellisten ja hallinnollisten toimenpiteiden ja saavutettujen subjektiivisten oikeuksien pysyväisyyteen.[38]

Edellä on käsitelty tilanteita, joissa perustuslainvastaisuus on niin ilmeinen, ettei ole sijaa tulkinnalle.

Jos sen sijaan on tulkinnan varassa, onko laki säädettävä perustuslainsäätämisjärjestyksessä vai ei tai onko muutoin noudatettu lainsäätämistä koskevia säännöksiä, on julkaistua lakia sovellettava eikä tuomioistuimella yhtä vähän kuin muulla lain soveltajalla ole harkintavaltaa. Tällöin on kysymys perustuslain tulkinnasta. Kun perustuslain autenttinen selittäminen nimenomaisen perustuslainsäännösten (VJ 67 §) mukaan on tapahtuva perustuslainsäätämisjärjestyksessä, on tämän kanssa sopusoinnussa se, että lainsäätäjä on pidättänyt itselleen oikeuden lakia säätäessään tulkita perustuslakia.

Esitettyä käsitystä vastaan voidaan huomauttaa, ettei laki sisällä säännöstä, joka antaisi tuomioistuimille vallan olla soveltamatta lakia edellä edellytetyissäkään tapauksissa. Mutta onkohan näin. Onhan perustuslakimme omaksunut perustuslain käsitteen, joka HM 67 §:n mukaan merkitsee sitä, että perustuslakia ei voida muuttaa eikä siitä tehdä poikkeuksia muutoin kuin perustuslainsäätämisjärjestyksessä. Tähän voidaan lisätä, että laki samoin kuin mikä muu esivallan toimenpide tahansa voi olla siinä määrin virheellinen, että se voidaan ja täytyy syrjäyttää. Se on silloin ainoastaan muodollisesti laki ja millä on vain lain muoto, sitä ei saa

---

[36] *Puhakka,* m.t. s. 140 ja häntä seuraten *Hakulinen,* m.k. s. 266 pitävät lakia pätemättömänä, jos sitä ei ole käsitelty valiokunnassa.

[37] *Hakulinen,* m.k. s. 266 ja *Puhakka,* m.t. s. 149.

[38] *Hakulinen,* m.k. s. 264. Vrt. myös *Duguit,* m.t. IV s. 638.

panna sellainen viranomainen ratkaisun perustaksi, jonka tulee tuomita lain mukaan. Jokaisella tuomioistuimella täytyy näin ollen olla valta tarkastaa, onko asiakirja, joka esiintyy lakina, laki myös todellisuudessa.[39]

Edellä on käsitelty kysymystä ainoastaan lakien kannalta. Kun HM:ssa on nimenomaisia *asetuksia* koskevia säännöksiä (HM 28 § ja 92,2 §), niin esiintyy kysymyksemme asetuksiin nähden toisenlaisena kuin lakien kohdalta. Lähtökohtana ovat toisaalta HM 92,2 §:n säännös, jolla tuomareita — ja muita virkamiehiä — velvoitetaan olemaan soveltamatta perustuslain tai muun lain kanssa ristiriidassa olevaa asetussäännöstä, ja toisaalta sääntö, jonka mukaan heidän, niinkuin yleensä kaikkien oikeusalamaisten, on noudatettava asianomaisella tavalla julkaistuja säädöksiä, mm. asetuksia. On selvää — ja tieteisopissa vallitseekin tästä yksimielisyys —, että näitä säännöksiä on tulkittava vastakkain sillä tavalla, että asetuksia on noudatettava, mikäli ne eivät ole perustuslain tai muun lain vastaisia, mutta ei, milloin näin on.

Hallitusmuodossa mainitaan nimenomaan vain asetukset, mutta ei ole epäilystä siitä, että sama koskee myös valtioneuvoston ja ministeriön päätöksiä, ja hallintoviranomaisten yleisluontoisia päätöksiä ja määräyksiä.

Mutta milloin on asetuksen katsottava olevan perustuslain tai muun lain vastainen?

Perustuslain ja lain vastaisuutta voidaan ajatella kahdessa eri merkityksessä. Joko on samasta asiasta olemassa kaksi säännöstä, asetuksessa oleva ja perustuslaissa tai laissa oleva, ja nämä ovat erisisältöisiä. Toinen kieltää, minkä toinen sallii. Molempia ei voida soveltaa. Kumpaa on sovellettava? Tämä on toinen tapaus, ja toinen on se, että asetussäännös on syntynyt perustuslain tai lain vastaisesti. Asetusta säädettäessä, sitä annettaessa tai julkaistaessa, on jossakin kohden poikettu perustuslaista ja laista, siitä menettelytavasta, mikä on perustuslaissa tai laissa määrätty noudatettavaksi asetusta säädettäessä. Virheellisyys saattaa jälkimmäisessä tapauksessa koskea esim. sitä, että säädös ei ole oikean viranomaisen antama, tasavallan presidentin, valtioneuvoston, ministeriön, ehkäpä alemman viranomaisen; että se, joka esiintyy tällaisena viranomaisena, ei todellisuudessa ole sitä; että päätöstä ei ole tehty oikealla tavalla, presidentin päätöstä ei esim. ole tehty valtioneuvostossa; että päätöstä ei ole annettu asianmukai-

[39] Näin *Malmgren*, m.t. II. s. 141 ja *Sundberg*, StatsvT 1930 s. 374.

sesti allekirjoitettuna ja varmennettuna; että julkaiseminen on tapahtunut virheellisesti, joko siten, ettei säädöstä ole julkaistu asetuskokoelmassa, vaikka näin olisi tullut tapahtua, tai siten, että säädös on julkaistu epätäydellisenä tai suorastaan virheellisenä niin että julkaistu asiakirja ei vastaa annettua säädöstä. Voidaan vielä ajatella muitakin virheellisyyksiä, mutta esitetty riittänee osoittamaan, mistä on kysymys. Näissä tapauksissa ei kysymys koske sitä, että säädös olisi sisällykseltään virheellinen, vastoin perustuslakia tai lakia, vaan sitä, että se on annettu tai julkaistu virheellisesti poiketen perustuslain ja lain säännöksistä.

Nämä kaksi perustuslain- ja lainvastaisuus tapausten ryhmää näyttävät olevan täydellisesti erillään toisistaan. Mutta lähempi tarkastus osoittaa, ettei näin ole aina. Säännöksen sisällyksestä näet riippuu, minkä viranomaisen ja mitä menettelytapaa noudattaen säännös on annettava. Jos asetuksessa on annettu säännös, joka poikkeaa laissa olevasta säännöksestä, niin voidaan yhtä hyvin sanoa, että säännös on ristiriidassa lain kanssa, kuin että se on väärän viranomaisen antama ja annettu virheellisessä järjestyksessä. Muodolliset ja menettelyä koskevat virheellisyydet, joita on tehty asetusta tai muita lakia alempiasteisia säännöksiä annettaessa, lankeavat näin osittain yhteen säännösten sisällyksellisen ristiriidan kanssa.

Onkin sen vuoksi onnellista, että sillä seikalla, kumpaa edellä mainittua laatua virheellisyys on, ei näytä olevan käsiteltävänä olevassa kysymyksestä, ainakaan suurempaa, merkitystä. Säädettäessä hallitusmuotoa oli käsiteltävinä ehdotuksia, joista toisten sanonta näyttää kiinnittävän huomiota säännöksen syntymismenettelyyn ja siinä esiintyviin virheellisyyksiin,[40] toisissa ja ennenkaikkea lopullisesti hyväksytyssä sanamuodossa käytetyn sanamuodon taasen viitatessa säännöksen sisällykselliseen ristiriitaan ylempiasteisten säännösten kanssa[40] — »perustuslainvastainen», »ristiridassa perustuslain tai muun lain kanssa.» Tieteisopissa ei näihin eri sanamuotoihin ole kiinnitetty suurempaa huomiota ja mielestäni täydellä syyllä. Kun HM 92,2 §:sä »puhutaan» perustuslain tai muun lain kanssa ristiriidassa olevista säännöksistä, tarkoitetaan ilmeisesti molemmanlaatuisia

[40] V:n 1947 perustuslakikomitea: Jos on ilmeistä, että jokin *säännös ei ole syntynyt perustuslainmukaisessa järjestyksessä.* — — — —». Hallituksen esitys v:n 1917 vp:lle monarkkiseksi hallitusmuodoksi: »Jos laki, *joka ei ole syntynyt perustuslainsäätämisestä voimassa olevassa järjestyksessä,* sisältäisi *säännöksen, joka on perustuslain vastainen* — — — —».

edellä esitettyjä virheellisyyksiä. Tuomari ja muut virkamiehet eivät saa soveltaa asetuksessa olevaa säännöstä yhtä vähän siinä tapauksessa, että se on säädetty perustuslaissa määrätystä poikkeavassa järjestyksessä, kuin siinä tapauksessa, että se on sisällykseltään vastoin perustuslakia tai muuta lakia.

Kun tuomioistuimet ja muut viranomaiset joutuvat asetusta soveltamaan, ei siis riitä se, että he tutkivat asetuskokoelmassa olevaa asetusta, varmistuakseen siitä, ettei siinä ole mitään virheellisyyttä, joka näkyy itse asetuksesta sellaisena kuin se on julkaistu asetuskokoelmassa, vaan heidän on myös virkavastuulla varmistauduttava siitä, ettei sitä annettaessa ole tapahtunut muutakaan virheellisyyttä,[41] ja ettei se ole sisällykseltään ristiridassa perustuslain tai muun lain kanssa. Se, että asetus on julkaistu asetuskokoelmassa hallitusmuodon määräämällä tavalla, ei siis vapauta tuomioistuinta tai muuta viranomaista ex officio tarkastamasta asetussäännöksen perustuslain- ja lainmukaisuutta molemmissa edellä selostetuissa merkityksissä. Tämä tarkastus edellyttää sekä asetussäännöksen että kysymykseentulevien perustuslain tai lain säännösten tulkitsemista. Heidän on tietenkin pyrittävä tulkinnassaan siihen, ettei ristiriitaa perustuslain tai lain kanssa synny, mutta mikäli tämä ei ole mahdollista, tuomioistuimen ja muun viranomaisen on kieltäydyttävä soveltamasta perustuslain- tai lainvastaiseksi havaitsemaansa asetussäännöstä siinäkin tapauksessa, että virheellisyys ei ole ilmeinen, vaan riippuu tulkinnasta.

Sanomattakin on selvää, että kysymys lain tai asetuksen tahi alemmanasteisen säädöksen perustuslainmukaisuudesta joutuu tuomioistuimen tai muun viranomaisen tulkittavaksi ainoastaan niiden käsiteltävänä olevan asian yhteydessä. Tuomioistuimen päätös merkitsee meilläkin vain säännöksen soveltamatta jättämistä käsiteltävässä asiassa, ei säännöksen kumoamista, mikä luonnollisesti voi tapahtua vain samaa menettelyä noudattaen, jossa säännös on syntynytkin. Mutta jos korkein oikeus tai korkein hallinto-oikeus näin syrjäyttää jonkin säännöksen, on sillä luonnollisesti ennakkopäätöksenä vaikutusta vastaiseen oikeudenkäyttöön.

---

[41] Siitä ettei sodanaikaisia säännöstelymääräyksiä ole laillisesti julkaistu, on tehty väitteitä säännöstelyrikosten käsittelyn yhteydessä, ja tuomioistuimet ovat tutkineet tällaiset väitteet. Kysymystä kosketeltu DL 1942 s. 298 ss. *(Honkasalo)*, Lm 1943 s. 264 ss. *(Merikoski)* ja s. 269 ss. *(Honkasalo)* sekä Lm 1944 s. 49 ss. *(Kaira)*.

Kysymys de lege ferenda.

Kysymystä harkittaessa de lege ferenda on luonnollisena lähtökohtana *oikeusvaltioperiaate,* jota tutkintavallan myöntäminen tuomioistuimelle epäilemättä voimakkaasti tehostaa. Parhaiten toteutuisi tuo periaate, jos tuomioistuimet oikeutettaisiin syrjäyttämään ei ainoastaan sellaiset lait ja muut säädökset, jotka on annettu noudattamatta niiden säätämiselle määrättyjä muotoja tai jotka muutoin ovat selvästi perustuslainvastaisia, vaan myös säännökset, jotka sen mielestä ovat valtiosäännön vastaisia, vaikka niiden perustuslainvastaisuus ei olisikaan ilmeinen. Oikeusturvallisuus näyttäisi vaativan tällaisen vallan myöntämistä tuomioistuimelle. Sillä onhan tunnettua, että eduskunta ja hallituskin, joiden toimintaa ohjaa suurelta osalta tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat ja poliittiset tarkoitusperät, voivat helposti lainsäädäntöasioissakin tulkinnanvaraisissa tapauksissa suhtautua kysymyksen laillisuuspuoleen liian kevyesti ja syrjäyttää yksityisten oikeudet. Kysymyshän esiintyy useimmiten käytännössä siinä muodossa, että syntyy epäilyksiä siitä, loukkaako jokin lainsäännös yksityisten oikeusasemaa sillä tavalla, että siitä olisi säädettävä perustuslain säätämisjärjestyksessä vai ei. Tällöin syntyy tulkitakysymys. Joudutaan tulkitsemaan sekä ko. säädöstä että perustuslakia sen selvittämiseksi, onko edellinen sopusoinnussa perustuslain kanssa vai ei. Kun tulkinnan tulos tällöin suurelta osalta riippuu siitä, mitä tulkintasääntöä noudattaa, missä määrin käsittää laintulkinnan kielellisenä tai loogillisena prosessina ja missä määrin antaa lain tarkoituksen vaikuttaa tulkintaan, ymmärtää helposti, että tässä tulkinnassa voidaan tulla erilaisiin tuloksiin. Sen, mistä lainsäädäntöelimet ovat katsoneet voitavan säätää tavallisella lailla, voivat tuomioistuimet katsoa vaativan perustuslainsäätämisjärjestyksessä säädettyä lakia.

Kun näin on, niin ei ole selvää, että tuomioistuimen tulkinnalle olisi annettava etusija lainsäädäntöelinten tulkinnan rinnalla. On otettava huomioon, että meillä molemmat lainsäädäntöelimet, eduskunta ja tasavallan presidentti ovat hyväksyneet määrätyn tulkinnan, ja että epäilyttävissä tapauksissa tästä vielä on hankittu korkeimman oikeuden lausunto, jossa tuo tulkinta on hyväksytty. Meikäläisen käytännön mukaan tasavallan presidentti näet jättää vahvistamatta lain, jonka perustuslainmukaisuu-

desta korkein oikeus on lausunut epäilyksiä. Kun lisäksi tämä laki on julkaistu asetuskokoelmassa ja siten tullut oikeusalamaisia, myös tuomioistuimia, velvoittavaksi, niin ei tunnu ensinkään varmalta, että tuomioistuimen poikkeavalle tulkinnalle, joka repisi rikki koko tämän lainsäädäntötyön ja syrjäyttäisi lain, olisi annettava etusija.

Ilmeiseltä tuntuu, että tuota valtaa ei missään tapauksessa voitaisi antaa tuomioistuimille yleensä, enintään ainoastaan korkeimmalle oikeudelle. Muutoinhan syntyisi täysi oikeusepävarmuus. Mutta näinkin ollen voisi käydä, niinkuin kävi Amerikan Yhdysvalloissa, jossa korkein oikeus 1857 syrjäytti erään 37 vuotta voimassa olleen lain.[42] Tällaisten tosiasioiden edessä herää kyllä epäilyksiä lakien perustuslaillisuuden tutkimisvallan jättämistä vastaan korkeimmalle oikeudelle. Tuomioistuinta syytettiin tässä niinkuin eräissä muissakin asioissa siitä, että se oli antanut poliittisten tarkoitusperien vaikuttaa asian ratkaisuun. Tuomioistuinlaitos oli tällä tavalla vedetty poliittisten intohimojen piiriin.

Eiköhän meilläkin olisi vaara tarjolla, että tuomioistuimia alettaisiin syyttää poliittisten tarkoitusperien ajamisesta, jos ne syrjäyttäisivät perustuslainvastaisena lain, jonka molemmat lainsäädäntöelimet ovat hyväksyneet? Onkohan meillä varaa asettaa korkeinta oikeutta tällaiselle vaaralle alttiiksi? Eiköhän syntyisi vaara, että hallitus ja eduskunta alkaisivat tuntea kiinnostusta tuomioistuimen jäsenten poliittisiin meilipiteisiin? Tuomarien riippumattomuus ja eroittamattomuus voisivat näin joutua entistä suuremman poliittisen mielenkiinnon kohteeksi. Olisiko meillä siihen syytä?

Nämä mietelmät tuovat esille asian toisen puolen. On tietenkin oikea se periaate, että valtionelinten toiminnan tulisi olla tuomioistuinten kontrollin alaisia ja tämä on luonnollisesti toteutettava varsinkin hallintoviranomaisiin nähden. Mutta voidaanko sitä täydessä laajuudessa soveltaa ylimpien poliittisten elinten, hallituksen ja eduskunnan, toimintaan, on kysymyksen alaista. Vallanjaon periaate viittaisi siihen, että yhtä vähän kuin poliittisten elinten sallitaan sekaantua tuomioistuinten toimintaan, vaan on näiden riippumattomina toimittava pelkästään lain ja laillisten säännösten mukaan, yhtä vähän tuomioistuinten olisi sekaannuttava po-

[42] Dred Scot asiassa, ks. *Andersen,* m.t. s. 13 s.

liittisten elinten ratkaisuihin. Lainsäädäntö kuuluu poliittisille elimille, niiden soveltaminen tuomioistuimille.

Voidaan tosin sanoa, että, jos asia järjestetään niin, että tuomioistuimilla ei olisi valtaa kumota säännöksiä, vaan ainoastaan oikeus kulloinkin esillä olevassa asiassa olla niitä soveltamatta, milloin havaitsevat niiden olevan ristiriidassa perustuslakien kanssa, tuomioistuimet eivät varsinaisesti sekaantuisi lainsäädäntöön. Jos asia todella järjestettäisiin näin, on tällä väitteellä muodollinen oikeutuksensa, joskin on otettava huomioon korkeimman oikeuden ratkaisujen ennakkotapausvaikutus sekä se, että perustuslaillisessa järjestyksessä syntyneiden ja noudatettaviksi julkaistujen säännösten noudattamatta jättäminen merkitsisi selvää poikkeusta lainsäädännön merkityksestä lainkäytölle. Mutta epäiltävää on, voidaanko todella, jos pyritään tarkoituksenmukaiseen järjestykseen, pysähtyä teknillisesti niin vajavaiseen järjestelyyn, että kukin tuomioistuin voisi harkintansa mukaan olla soveltamatta säännöstä, milloin harkitsee sen jossain suhteessa olevan vastoin perustuslakia. Näin syntyisi oikeusturvallisuuden kannalta niin epätarkoituksenmukainen olotila, että en uskoisi voitavan pysähtyä tähän. Niinpä onkin, niissä ehdotuksissa, jotka meillä on v. 1923 ja 1931 tehty lakien perustuslakien mukaisuuden tulkintavallan myöntämisestä tuomioistuimille ehdotettu, että tuo valta olisi annettava vain korkeimmalle oikeudelle, jonka ratkaisu olisi tuomioistuimia ja muita viranomaisia sitova, kunnes lain oikaisu on saatu lainsäädäntötietä aikaan.[43] Mutta tämäkin merkitsisi sitä, että korkeimmalle oikeudelle myönnettäisiin oikeus harkintansa mukaan julistaa laki, jota se pitää perustuslainvastaisena, voimattomaksi, tosin väliaikaisesti, mutta kuitenkin. Ei olisi täysin perustetta vailla väite, että korkein oikeus saisi jonkinlaisen ylilainsäätäjän vallan, vallan kumota lainsäädäntöelimien säätämiä lakeja. Tästä olisi väistämättömänä seurauksena se, että poliittisissa elimissä heräisi yhä suurempi mielenkiinto tuomarien poliittisiin mielipiteisiin ja että tuomarien riippumattomuus ja erottamattomuus saatettaisiin vaaralle alttiiksi.

Sama vaara syntyisi ilmeisesti, jos toteutettaisiin se ajatus, jonka *Hermanson* esitti 1924.[44] Hänen ehdotuksensa sisälsi sen, että aina, kun

[43] Ks. Vp. 1923 Liitteet I—X s. 5 ss. ja Vp. 1931 Asiak. I Hall. esit. n:o 8.
[44] Ks. JFT 1924 s. 217.

eduskunnassa käsiteltäessä lainsäädäntöasiaa määräsuuruinen vähemmistö on sitä mieltä, että asian käsittelyssä olisi noudatettava perustuslainsäätämisjärjestystä, kysymys olisi, ennen kuin eduskunnan päätös esitellään tasavallan presidentille vahvistettavaksi, alistettava lakimiehistä kokoonpannun lautakunnan käsiteltäväksi. Jos tämä katsoisi, ettei lakia ole käsitelty perustuslainvastaisessa järjestyksessä, ei lakia saataisi vahvistaa.

On kuitenkin vaikeata ajatella mahdolliseksi, että lainsäädäntöelimet luovuttaisivat tuomareille sellaista valtaa kuin ehdotus edellyttää, itse asiassa ratkaisevaa valtaa. Ja jos se voitaisiin toteuttaa, herättäisi se samanlaisia epäilyksiä kuin edellä on esitelty.

Mutta on olemassa eräs tapa ratkaista tämä kysymys ilman niitä vaaroja, joita edellä olen kuvannut, ratkaisu, jota on toteutettu parissa ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä valtiosäännössä, Itävallan ja Tshekkoslovakian valtiosäännöissä v:lta 1920.

Itävallan valtiosäännön mukaan, joka on ollut mallina Tshekkoslovakian valtiosäännölle, on tavalliset tuomioistuimet nimenomaan kielletty tutkimasta lakien pätevyyttä (89 art.). Ne on sen sijaan osoitettu kääntymään *valtiosääntötuomioistuimen* puoleen ja pyytämään lain kumoamista tuomioistuimen ollessa sitä mieltä, että laki on vastoin perustuslakia, ja asetuksen kumoamista sen lain- tai perustuslain vastaisuuden vuoksi.

Yksin valtiosääntötuomioistuimella on valta tutkia lain ja asetuksen perustuslainmukaisuutta ja julistaa se kumotuksi, jos se harkitsee sen perustuslainvastaiseksi, asetuksen lainvastaiseksi (139 ja 140 art.). Valtiosääntötuomioistuin on erikoistuomioistuin, jolla ei ole mitään tekemistä varsinaisen siviili- ja rikosoikeudenkäytön kanssa ja joka on kokoonpanoltaankin tavallisista tuomioistuimista poikkeavaa sikäli, että sen jäsenistä, joita on 12, puolet nimitetään kansaneduskunnan ehdotuksesta, puolet hallituksen esityksestä. Sen kokoonpanossa tuomariaines ei ole enemmistönä. Kun sen kokoonpano on tällainen, ei se olekaan enää mikään varsinaiseen tuomioistuinjärjestelmään kuuluva tuomioistuin, vaan valtiosääntöön kuuluva ylimpien valtionelinten kompetenssikysymyksiä ja välisiä suhteita käsittelevä erikoislaatuinen tuomioistuin. Tällä tuomioistuimella on yksin valta tutkia lakien ja asetusten perustuslainmukaisuutta, mutta sen käsiteltäväksi on lisäksi järjestelmällisesti kerätty valtio-oikeuden alalta tuo-

mioistuinten ratkaisua vaativat kysymykset, esim. kompetenssikysymykset tuomioistuinten ja hallintoviranomaisten välillä, vastaavat kysymykset tavallisten ja hallintotuomioistuinten välillä, toimivaltakysymykset liittovaltion ja osavaltioiden välillä sekä osavaltioiden kesken, valtiollisia vaaleja koskevat valitukset. Sitäpaitsi se käsittelee syytteet liittopresidenttiä sekä liiton ja osavaltioiden hallitusten jäseniä vastaan lainvastaisesta virkatoiminnasta.

Viimeksi mainittuun tehtävään sisältyvät mm. ministerisyytteet, joita meillä käsittelee valtakunnanoikeus, mitä tuomioistuinta Itävallan valtiosääntötuomioistuin kokoonpanoltaankin suuresti muistuttaa. Kun valtakunnanoikeus meillä kuuluu sellaiseen erikoistuomioistuintyyppiin, joka on varsinaisen tuomioistuinjärjestelmän ulkopuolella, voitaisiin mieluummin sille kuin korkeimmalle oikeudelle antaa valta tutkia lakien ja asetusten perustuslainmukaisuutta. Jos näin menetellään, ei varsinaisia tuomioistuimia vedettäisi käsittelemään sellaisia kysymyksiä, joilla on poliittista väritystä, ja välttyisi se vaara, josta edellä huomautin olevan kokemusta mm. Amerikassa, nim. tuomioistuinten vetäminen poliittisten intohimojen kohteeksi.

Jotta vältyttäisiin myös siltä oikeudelliselta epäjärjestykseltä, joka helposti seuraisi siitä, että tuomioistuimet syrjäyttävät niiden perustuslainvastaisiksi harkitsemat säännökset, olisi tämäkin puoli yksityiskohtaisesti järjestettävä teknillisesti moitteettomalle kannalle. Tämä merkitsisi sitä, että tuo valta keskitettäisiin yhteen ainoaan tuomioistuimeen, valtakunnanoikeuteen, jonka ratkaisu olisi kaikkia tuomioistuimia ja muitakin viranomaisia sitova. Asianmukaista olisi tietenkin, että myös asetusten lain- ja perustuslainmukaisuuden tutkintavalta, joka nyt HM 92,2 §:n mukaan on kaikilla tuomioistuimilla ja muilla viranomaisilla, siirtyisi valtakunnanoikeudelle.

Tuomioistuimilla yleensä, niin myös muilla viranomaisilla tulisi, epäillessään jonkin lain perustuslainmukaisuutta, olla valta ilmoittaa asia valtakunnanoikeuden harkittavaksi. Valtakunnanoikeuden päätöksen tulisi taas, siinä tapauksessa että laki tai asetus havaitaan perustuslainvastaiseksi, merkitä joko lain tai asetuksen taikka niihin kuuluvan säännöksen kumoamista tahi velvoittavaa määräystä asianomaiselle viranomaiselle

kumota se. Lain tai asetuksen kumoamisesta olisi sitten julkaistava tieto asetuskokoelmassa. Järjestelmä vaatisi vielä, ollakseen täydellinen, sellaisen lisämääräyksen, että ne säännökset, jotka on kumottu perustuslainvastaiseksi julistetulla lailla tai asetuksella, tulevat jälleen voimaan, jollei valtakunnanoikeuden päätöksessä toisin määrätä.

Järjestämällä näin voitaisiin oikeusvaltioperiaatteen mukainen tuomioistuimen kontrolli järjestää koko lainsäädäntöön nähden varsinaisten tuomioistuinten kuitenkaan joutumatta politiikan mielenkiinnon kohteeksi ja säännökset julistaa perustuslainvastaisina kumotuiksi tuottamatta epävarmuutta positiivisen oikeuden sisältöön nähden.

Käsittääkseni ainoa tapa meillä saattaa lainsäädäntö tuomioistuinten valvontaan on tehdä valtakunnanoikeudesta valtiosäännön vartija. Tällöin valtakunnanoikeudesta voisi tulla elävä säännöstö, niinkuin vastaava tuomioistuin Itävallassa on.[45] Käsittääkseni se, että lakien ja asetusten perustuslainmukaisuuden valvontasäännöstö on Itävallassa saanut huomattavasti suuremman käytön kuin muissa maissa, joissa tuomioistuimille on annettu vastaava valvontaoikeus, johtuu ainakin osittain tämän säännöstön paremmasta teknillisestä järjestyksestä. Eihän ole sanottu, että valtakunnanoikeudella meillä tulisi olemaan lakien ja asetusten perustuslaillisuuden valvonnassa samaa merkitystä kuin Itävallassa. Siksi erilaiset ovat olot meillä. Mutta epäillä ei sovi, että sillä tulisi olemaan käytännöllistä merkitystä valtiosäännön vartijana meilläkin.

Olisiko valtakunnanoikeudelle tämän tehtävän lisäksi ehkä annettava muitakin sentapaisia tehtäviä — jotka vielä lisäisivät sen merkitystä —, kuin valtiosääntötuomioistuimella on Itävallassa, tämän kysymyksen pohtiminen ei kuulu tämän esityksen puitteisiin. Niinikään jää käsittelemättä kysymys, onko meillä poliittisia edellytyksiä toteuttaa tämäntapainen valtiosäännön muutos.

---

[45] Mainittakoon, että Itävallan valtiosääntötuomioistuimessa on vv. 1921—1937 — tämän jälkeen tuomioistuimen toiminta on ilmeisesti ollut keskeytyneenä — ollut vireillä 106 lain tai asetuksen perustuslainvastaisuutta koskevaa asiaa, eli siis keskimäärin 6—7 vuotta kohden. Lakeja kumottiin kokonaan 4 ja osittain 11, jota vastoin 12 tapauksessa laki jäi perustuslainmukaisena voimaan. Asetuksia on kumottu kokonaisuudessaan 28 ja osittain 27, kun sensijaan vaatimus 24:n asetuksen kumoamisesta lainvastaisena on hylätty. Valtiosääntötuomioistuin on siis Itävallassa ollut sangen elävä instituutti.

U. J. Castrén

Tekijänoikeuden ulosmittauksesta[1])

Tekijänoikeuden tehtävästä suojella ei vain tekijän (auktorin) taloudellisia, vaan myös hänen puhtaasti henkilöllisiä etujaan johtuu, että kysymystä tekijänoikeuden ulosmittauksesta velan maksuksi ei voida ratkaista yksinomaan ulosmittauksesta yleensä voimassa olevien periaatteiden mukaan, vaan että sitä varten tarvitaan myös erikoissäännöksiä. Nämä säännökset poikkeavat eri maiden lainsäädännöissä usein huomattavasti toisistaan. Tämä osaksi tietenkin riippuu siitäkin, ettei ns. *Bernin* sopimuksessa ole asiasta suoranaisia määräyksiä.

Tekijänoikeus saa varallisuusoikeudellista merkitystä yleensä varsinaisesti vasta sen jälkeen kuin tekijä on saattanut tai ainakin päättänyt saattaa teoksensa julkisuuteen. Toiselta puolen on tekijänoikeuden luonteesta katsottava johtuvan, että vain tekijällä itsellään on oleva oikeus mm. päättää teoksensa saattamisesta julkisuuteen ja julkisuuteen saattamisen muodosta. Siitä taas seuraa, ettei tekijänoikeutta tai oikeammin siitä johtuvia oikeuksia myöskään velasta ulosmittaamalla tulisi voida vastoin tekijän tahtoa muuttaa rahaksi sillä tavoin, että tekijän suojattavia aatteellisia intressejä loukattaisiin.

Mitä viimeksi on sanottu, soveltuu varsinkin sellaiseen tapaukseen, että tekijänoikeus edelleenkin on tekijällä itsellään. Siihen on kuitenkin läheisesti rinnastettavissa tapaus, jolloin tekijänoikeus on siirtynyt jollekin tekijälle läheiselle henkilölle, joka on saanut sen perhe- tai perintöoikeudellisella saannolla. On huomattava, että viimeksi mainituissakin

---

[1] Kirjoituksen perustana on ollut kirjoittajan aikoinaan tekijänoikeuskomiteaa varten laatima muistio.

tapauksissa kysymyksessä kuitenkin on varsinaisesti tekijän eikä hänen kuolinpesänsä osakkaiden henkilöllisten oikeuksien suojaaminen. Pesän osakkaiden katsotaan tällöin tavallaan esiintyvän tekijän henkisen jäämistön etujen valvojana. Milloin tekijänoikeuteen kuuluva oikeus sitä vastoin muulla tavoin on siirtynyt tekijältä kolmannelle henkilölle, on tekijänoikeus tämän hallussa yleensä lähinnä taloudellisluontoinen oikeus. Sellaisessa tapauksessa saajan velkojan mahdollisuutta ulosmittauttaa saajalle siirtynyt oikeus ei sen vuoksi tavallisesti ole katsottu olevan syytä rajoittaa, vaan voidaan kysymyksessä oleva oikeus yleensä ulosmitata samassa laajuudessa kuin saaja olisi voinut sen edelleen luovuttaa.[2]

Syyt, jotka edellä mainituin tavoin vaativat rajoituksia mahdollisuuteen ulosmitata tekijänoikeus, eivät myöskään sovellu, milloin on kysymys sellaisten saamisoikeuksien ulosmittauksesta, jotka ovat syntyneet tekijän luovuttaessa tekijänoikeutensa tai muuten sitä käyttäessä. Sellaiset saamisoikeudet ovat sen vuoksi säännönmukaisesti ulosmittauskelpoisia samalla tavoin kuin velallisen muu omaisuus. Samalla tavoin kuin tekijän muihin varallisuusoikeuksiin voidaan myös yleensä esimerkiksi julkisuuteen saatetun teoksen toisintokappaleisiin tai tekijän hallussa ehkä oleviin painoksen jäännöskappaleisiin kohdistaa ulosmittaus. Ulosoton tapahtuessa muusta syystä kuin velan maksuksi sovelletaan samoin yleensä yleisiä ulosotto-oikeudellisia säännöksiä.

Yleisenä huomautuksena on vielä mainittava, että tekijänoikeuden ulosmittauksella tavallisesti tarkoitetaan tapauksia, kun tekijänoikeuteen liittyviä oikeuksia, ensi sijassa julkaisemisoikeus, ulosmitataan velan maksuksi, vaikkakin sanonnan lyhyyden vuoksi puhutaan vain tekijänoikeuden ulosmittauksesta. Varsinainen tekijänoikeus sellaisenaan siihen liittyvien puhtaasti henkilöllisten momenttien vuoksi ei sovellu ulosmittauksen kohteeksi.

Niin kuin edellä jo on mainittu poikkeavat eri maiden lainsäädännöt tekijänoikeuden ulosmittauksesta usein huomattavasti toisistaan. Tämä koskee myöskin pohjoismaita.

---

[2] Vrt. kuitenkin esim. Itävallan tekijänoikeuslain v:lta 1936, 25 §:ää; ks. *Lissbauer*, Die österreichischen Urheberrechtsgesetze (1936) s. 224 ss.

I. Tekijänoikeuden ulosmittausta koskevat määräykset on Ruotsin voimassa olevassa oikeudessa laadittu yleiseen ja yksinkertaiseen muotoon. Niiden mukaan ei tekijälle lain mukaan kuuluvaa oikeutta saada ulosmitata velasta tekijän pesästä eikä keltään, jolle se on siirtynyt avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla.[3] Ruotsin laki siis — toisin kuin useat muut lainsäädännöt — ei tee eroa niiden tapausten välillä, jolloin teos on saatettu julkisuuteen tai tekijän on katsottava hyväksyneen se julkisuuteen saatettavaksi, ja niiden tapausten välillä, milloin näin ei ole tapahtunut, eikä myöskään tapausten välillä, ovatko tekijänoikeuteen kuuluvat oikeudet tekijän vai hänen edellä mainittujen suksessoriensa hallussa. Ruotsin kirjailijalakia on kuitenkin tulkittu siten, että tekijällä, joka on antanut monistaa teoksensa, ei ole oikeutta mainitun säännöksen nojalla estää sen julkisuuteen saattamista.[4] Sitä vastoin eivät saamamiehet voine ulosmittauksin saada oikeutta määrätä loppuunmyydyn teoksen julkaisemisesta uutena painoksena eikä teoksen esittämisestä.[5]

II. Tanskan laki[6] poikkeaa Ruotsin laista mm. siinä, että laissa, joka on yhteinen kirjailijoille, säveltäjille ja kuvaamataiteilijoille, on erilaisia säännöksiä toiselta puolelta kirjailijan ja säveltäjän tekijänoikeuden, toiselta puolelta kuvaamataiteilijan teoksen ulosmittauksesta (Retsforfølgning).

A. Kysymyksen ollessa kirjailijalle ja säveltäjälle kuuluvan tekijänoikeuden ulosmittauksesta laki tekee eron niiden tapausten välillä, jolloin teos on saatettu julkisuuteen, ja niiden, kun sitä ei ole tapahtunut.

a) Niin kauan kun teosta ei vielä ole saatettu julkisuuteen »ved Udgivelse eller offentlig Opførelse eller Udførelse», eivät enempää tekijän kuin hänen perillistensä saamamiehet täytäntöönpanoteitse voi saada oikeutta sen julkisuuteen saattamiseen tai käsikirjoituksesta määräämiseen.

---

[3] Lag om rätt till litterära och musikaliska verk 30/5 1919, 19 § ja lag om rätt till verk av bildande konst 30/5 1919, 12 §, niinkuin nämä lainkohdat ovat L:ssa 24/4 1931.

[4] Vrt. *Eberstein*, Den svenska författarrätten (1923—25) s. 172; ja v. *Konow*, Författares och tonsättares rätt enligt gällande lagstiftning (1941) s. 119.

[5] Vrt. *Eberstein*, m.t. s. 140; ja v. *Konow*, m.t. s. 120.

[6] Lov om Forfatter og Kunstnerret (Forfatterlov) 26/4 1933, 12 ja 29 §.

b) Senkin jälkeen kun teos on saatettu julkisuuteen on tekijänoikeuden ulosmittaaminen suuresti rajoitettu. Vaikka aikaisemmin julkisuuteen saatetun teoksen uudelleen julkaiseminen luonnollisestikaan ei voi samassa määrässä loukata tekijän aatteellisia intressejä kuin ensimmäinen julkaiseminen, säädetään, ettei velkoja voi ulosmittausteitse saada oikeutta sellaiseenkaan uuteen julkaisemiseen tekijän tai hänen perillistensä suostumuksetta. Se, että teos on saatettu julkisuuteen määrätyllä tavalla — esim. näytelmänä — ei Tanskan oikeuden mukaan tuottane mahdollisuutta saavuttaa ulosottoteitse oikeutta julkisuuteen saattamiseen toisella tavalla.[7] Tekijää ei voida pakottaa saattamaan teostaan julkisuuteen missään muodossa, vaan on tekijällä siinä kohden itsenäinen määräämisvalta.

Mainittakoon vielä, että Tanskan laissa on myös nimenomaisia yksityiskohtaisia säännöksiä saamamiehen oikeudesta täytäntöönpanoteitse saada maksu niistä varallisuusoikeuksista, jotka syntyvät tekijän käyttäessä hänelle lain mukaan kuuluvia tekijänoikeuteen liittyviä oikeuksiaan.[8] Tällöin yleensä sovelletaan tavallisia ulosmittausta koskevia sääntöjä.

B. Oikeus ulosmittausteitse saada maksu velasta on Tanskan oikeuden mukaan laajempi kysymyksen ollessa taiteilijan oikeudesta kuin kysymyksen ollessa kirjailijan oikeudesta.[9] Tämä koskee jo ulosmittausta taiteilijan eläessä. Taideteos voidaan tällöin ulosmitata, jos taiteilija jollain tavoin — esim. pitämällä teostaan kaupan tai panemalla sen julkisesti näytteille — on osoittanut pitävänsä sitä valmiina saatettavaksi julkisuuteen. Kuitenkin on katsottu, että jos taiteilija ennen ulosmittausta todistettavasti on muuttanut mieltään teoksen julkisuuteen saattamisesta, tämä sitoo velkojia.[10] Vielä laajempi on kuitenkin oikeus taideteoksen ulosmittaukseen tekijän kuoltua. Perillisen luona ei voida ulosmitata vain sellaisia taideteoksia, joita taiteilija on katsonut valmiiksi ja sopiviksi julkisuuteen saatettaviksi, vaan myös — edellyttäen, ettei taiteilija testamentissa ole kieltänyt teosta saatettavaksi julkisuuteen, mikä voi tapahtua enintään 50 vuodeksi, ja ettei »berettigde Hensyn derved kraenkes»

---

[7] Ks. *Jacobsen*, Ophavsretten (1941) s. 259.

[8] Forfatterlov 12 § 2 mom.

[9] Forfatterlov 29 §.

[10] Ks. *Lund*, Loven om Forfatterret og Kunstnerret (1933) s. 184.

— muitakin taideteoksia, vieläpä puolivalmiita töitä, skissejä ym.[11] Milloin syntyy erimielisyyttä siitä, onko oikeutettuja intressejä loukattu mainitussa kohden, ratkaisee kysymyksen taideakatemia. Taideteosten jäljennösten julkisuuteen saattamiseen sovelletaan edellä A kohdassa mainittuja sääntöjä.

Niinkuin tunnettua pohjoismaiset tekijänoikeuslait voidaan jakaa kahteen ryhmään: norjalaiseen ja suomalaiseen toiselta puolelta sekä tanskalaiseen ja ruotsalaiseen toiselta puolelta. Tämä ryhmäjako ei kuitenkaan sovellu tekijänoikeuden ulosmittaukseen, koska siinä etenkin muodollisesti Norjan oikeus on lähempänä Tanskan sekä Suomen oikeus lähempänä Ruotsin oikeutta. Toiselta puolelta ottavat Norjan ja Suomen lainsäädännöt tekijänoikeuden ulosmittauksessa tekijän ja hänen perillistensä luona velkojan oikeuden eräissä kohdin paremmin huomioon, vaikka niissäkin on ulosmittausoikeutta huomattavasti rajoitettu.

III. N o r j a n laissa [12] tehdään, samoin kuin taide-esineen osalta Tanskan oikeudessa, mutta toisin kuin Ruotsin ja Suomen lainsäädännöissä, ero tapausten välillä, jolloin ulosmittaus (retsforfølning) tapahtuu tekijän luona, ja niiden tapausten, jolloin se toimitetaan perillisten luona. Merkitystä on myös sillä, onko teos saatettu julkisuuteen tai tekijä ilmaissut alkuperäisen taideteoksen olevan valmiin saatettavaksi julkisuuteen.

A. Tekijän luona ei täytäntöönpano yleensä voi kohdistua tekijänoikeuteen eikä tekijän käsikirjoitukseen. Alkuperäisiä taideteoksia voidaan kuitenkin ulosmitata, jos taiteilija pitämällä teosta kaupan tai muulla tavoin on ilmaissut pitävänsä sitä valmiina ja tarkoitettuna saatettavaksi julkisuuteen.

B. Tekijän kuoltua on mahdollisuus ulosmitata tekijän oikeus erilainen siitä riippuen, onko teos saatettu julkisuuteen tai ei. Vain viimeksi mainitussa tapauksessa ulosmittaus on yleensä kielletty. Teos on voitu saattaa julkisuuteen, vaikkakaan sitä ei ole monistettu tai julkaistu; ja milloin teos on jollakin tavoin saatettu julkisuuteen, voi se ulosmittaus-

[11] Forfatterlov 11 § ja 29 § 2 mom.
[12] Lov om åndsverker 6/6 1930, 15 §.

teitse tapahtua toisellakin tavalla.[13] Käsikirjoitus ja alkuperäinen taideteos sekä myös luonnos, skissi yms. voidaan tekijän kuoltua ulosmitata, mikäli sillä ei loukata oikeutettuja taiteellisia tai henkilöllisiä etuja. Jos velkojat ja perilliset ovat viimeksi mainitusta seikasta eri mieltä, ratkaisee asian kirkollisdepartementti.

IV. Mitä lopuksi tulee S u o m e n oikeuteen,[14] niin ei siinä, enempää kuin Ruotsin laissa, ole erilaisia säännöksiä kirjailijan ja säveltäjän sekä kuvaamataiteilijan tekijänoikeuden ulosmittauksesta. Myöskään siinä ei tehdä eroa siinä kohden, tapahtuuko ulosmittaus tekijän vaiko hänen leskensä, perillistensä tai testamentin saajan luona, vaan nämä kaikki tapaukset rinnastetaan keskenään. Ratkaiseva merkitys näissä kussakin tapauksessa lain mukaan on sillä, onko teos aikaisemmin saatettu julkisuuteen vai ei. Edellisessä tapauksessa ulosmittaus on sallittu, jälkimmäisessä sitä vastoin ei. Julkisuuteen saattamisella näyttää tällöin olevan ymmärrettävä samaa kuin vastaavalla sanonnalla Norjan laissa.[15] Ilman muuta lienee selvää, että teosta, joka on monistettu, mutta jota ei vielä ole saatettu julkisuuteen, Suomen lain mukaan ei saa ulosmitata velasta.

Mainittakoon, että lainvalmistelukunta v. 1920 julkaisemassaan ehdotuksessa tekijänoikeuslainsäädännön uudistamiseksi[16] oli katsonut, että vaikkei tekijänoikeutta muutoin saataisikaan ulosmitata, tätä oikeutta ulosottolain 4 luvun 5 §:n 2 momentin määräyksen johdosta ei voitaisi vapauttaa ulosmittauksesta, jos se on pantattu sen velan vakuudeksi, jonka maksuksi ulosmittaus tapahtuu.[17]

Alkuperäistaideteoksen ulosmittauksesta oli hallituksen 1926 vuoden valtiopäiville antaman tekijänoikeuslakia koskevan esityksen 24 §:ään otettu samankaltaisia määräyksiä kuin on Norjan lain 15 §:n 2 ja 3 momenteissa.[18] Nämä säännökset ehdotti lakivaliokunta poistettaviksi, koska va-

---

[13] Ks. *Knoph*, Åndsretten (1936) s. 146.

[14] L tekijänoikeudesta henkisiin tuotteisiin 3/6 1927, 24 §.

[15] Ks. edellä III B.

[16] Lainvalmistelukunnan ehdotus laiksi tekijäoikeudesta kirjallisiin ja sävelmäteoksiin ym. (1920) s. 43.

[17] Ks. tästä *Nybergh*, Om pantsättning av förlagsrätt, JFT 1942 s. 120 ja *sama*, Auktorrättens juridiska karaktär enligt finsk rätt, JFT 1937 s. 154.

[18] Valtiopäiväasiakirjat 1926 III esit. n:o 89, 24 § 2 ja 3 mom.

liokunnan mielestä ei ollut olemassa aihetta »rajoittaa velkojan oikeutta saada ulosottotietä käyttää tekijänoikeuden taloudellinen arvo saatavansa suoritukseksi enemmän kuin mitä on tarpeen, jotta tekijän yksinomainen oikeus teoksensa julkisuuteen saattamiseen tulee turvatuksi.[19] Myös Suomen lakia on tulkittu siten, ettei tekijä, joka pitämällä teosta kaupan tai muulla tavoin on ilmaissut pitävänsä teosta valmiina ja sopivana julkisuuteen saatettavaksi, sen jälkeen saa erottaa sitä velan suorittamiseksi tapahtuvasta ulosmittauksesta.[20] Mutta lakivaliokunnan suorittaman ja eduskunnan hyväksymän edellä mainitun poistamisen johdosta on katsottu epävarmaksi, onko hänellä edes sitä ennen oikeutta erottaa taideteosta ulosmittauksesta.[21]

Kun edellä esitetyn johdolla on otettava harkittavaksi, mitenkä kysymys tekijänoikeuden ja alkuperäisteoksen ulosmittauksesta olisi järjestettävä valmisteltavana olevassa uudessa tekijänoikeuslaissa, voidaan pitemmittä selvittelyittä syrjäyttää ne tapaukset, jolloin ulosmittaus on tapahtunut sen luona, joka on saanut tekijänoikeuden inter vivos tapahtuneella luovutuksella, samoin kuin tapaukset, jolloin täytäntöönpanoa haetaan muussa tarkoituksessa kuin velan maksuksi. Näissä tapauksissa voitaneen soveltaa yleisiä ulosottosääntöjä.

Niin kuin Tanskan oikeutta koskevasta selostuksesta kävi ilmi, on Tanskan laissa erikoissäännöksiä sellaisen saamisoikeuden ulosmittauksesta, joka on syntynyt korvauksena tekijänoikeuteen kuuluvan oikeuden käyttämisestä. Samanlaisia erikoissäännöksiä on niin hyvin ns. *Vinding Krusen* lakiehdotuksessa v:lta 1936[22] kuin *Hartwig Jacobsenin* ehdotuksessa vuodelta 1941.[23] Ainakin Suomen kannalta, jonka kirjailija-asetuksessa vuodelta 1880 oli samankaltaisia määräyksiä,[24] mitkä kuitenkin on jätetty pois voimassa olevasta tekijänoikeuslaista, ovat sellaiset erikoissäännökset tuskin tarpeen, koska myös tässä kohden, niinkuin aikaisem-

[19] Lakivaliokunnan mietintö s. 3 s.
[20] *Nybergh*, JFT 1937 s. 154.
[21] *Nybergh*, JFT 1937 s. 154; vrt. kuitenkin muist. 4.
[22] Forslag til Lov om Ejendomsretten til Aandsvaerker med Motiver; udarbejdet paa Grundlag ov Professor, Dr. Juris *Vinding Kruses* Lovudkast (1936), 18 §.
[23] Ehdotuksen 24 §; sisältyy J:n teokseen Ophavsretten.
[24] A:n 30 §.

min on huomautettu, yleiset ulosottoa koskevat säännökset näyttävät riittävän.

Kysymystä edelleen selvitettäessä näyttää olevan syytä erikseen käsitellä alkuperäistaideteoksen ulosmittausta ja erikseen muuta tekijänoikeuden ulosmittausta.

A. Milloin on kysymys muun kuin alkuperäistaideteoksen ulosmittauksesta lienee paremman yleissilmäyksen saamiseksi sopivinta jakaa tekijänoikeuden ulosmittausta koskevan kysymyksen käsittely kahteen osaan siitä riippuen, tapahtuuko ulosmittaus tekijän luona vai sen luona, joka on saanut teoksen avio-oikeuden nojalla, perinnöksi tai testamentilla.

a) Ilmeistä on, että tekijän aatteellisten oikeuksien suojaamiseksi ulosmittausta ei ole sallittava toimitettavaksi tekijän luona ainakaan milloin teosta ei ole saatettu julkisuuteen eikä tekijä ole antanut suostumustaan ulosmittaukseen, koska tekijän oikeus määrätä teoksensa julkisuuteen saattamisesta muuten voisi tulla kohtuuttomasti loukatuksi.

Sitä vastoin olisi ajateltavissa sallia ulosmittaus, milloin jompi kumpi viimeksi mainituista edellytyksistä tai ehkä kumpainenkin niistä olisi olemassa. Suomen lakihan myös sallii julkisuuteen saatetun teoksen ulosmittauksen ja samoin myös, osaksi edellyttäen, että asianomainen on siihen suostunut, Tanskan laki. Tämä perustuu siihen, että jos teos kerran on saatettu julkisuuteen, uusi pakollinen julkisuuteen saattaminen ei samalla tavoin loukkaa tekijän henkilökohtaisia intressejä kuin ensimmäinen julkisuuteen saattaminen. Toiselta puolen ei kuitenkaan voida kieltää, että henkisen tuotteen pakollisesti aikaansaatu uusi julkaiseminen tai julkaiseminen aikaisemmasta poikkeavassa muodossa myös joissakin tapauksissa voi kohtuuttomasti loukata tekijän aatteellisia etuja. Tekijähän voi esimerkiksi syystä tai toisesta myöhemmin olla muuttanut aikaisemman käsityksensä teoksen soveltuvaisuudesta julkisuuteen saatettavaksi ja usein panee tekijä myös suuren merkityksen siihen muotoon, millä julkisuuteen saattaminen tapahtuu. Varsin vaikeata on myös oikeudellisesti todeta tekijän todellinen mielipide teoksen julkisuuteen saattamisesta siihen aikaan kun ulosmittaus tapahtuu. Myöskään ei näytä olevan asianmukaista tässä tapauksessa tehdä ulosmittauksen sallittavuus riippuvaksi ulkopuolisen elimen — esim. asianomaisen ministeriön tai taideakatemian — harkinnasta, aiheuttaisiko ulosmittaus tekijän oikeutettujen intressien

loukkauksen. Otettaessa vielä huomioon lainsäädännön kehitys, joka näyttää käyvän siihen suuntaan, että tekijää on suojattava myös teoksensa pakollista uudelleen julkisuuteen saattamista vastaan, lienee kysymyksessä omaksuttava sellainen kanta, ettei tekijänoikeutta siitä riippumatta, onko teos aikaisemmin saatettu julkisuuteen vai ei, voida ulosmitata tekijän eläessä ainakaan ellei tekijä ole siihen suostunut.

Vaikeasti ratkaistavissa on kysymys siitä, olisiko tekijänoikeuden ulosmittaus velan suorittamiseksi tekijän luona sallittava, jos tekijä on antanut suostumuksensa ulosmittaukseen. Voi tuntua luonnolliselta, että tekijällä, samassa laajuudessa kuin hän voi luovuttaa tekijänoikeuden toiselle, myöskin tulisi olla mahdollisuus suostua sen ulosmittaukseen. Mainittakoon, että Saksan tekijänoikeuslain mukaan 19/6 1901 (10 §) tekijänoikeus voidaan ulosmitata tekijän suostumuksella ja että tämä säännös on säilytetty Saksan uudessa tekijänoikeuslakiehdotuksessa vuodelta 1938,[25] joten se ilmeisesti katsottiin tarkoituksenmukaiseksi ainakin sikäläisissä olosuhteissa. Myöskin Tanskan lainsäädäntö tuntee, niinkuin edellä mainittiin, säännöstön tekijänoikeuden ulosmittaamisesta tekijän suostumuksella. Tekijälle annettu oikeus suostua tekijänoikeuden ulosmittaamiseen, mikä suostumus ilmeisesti voitaisiin antaa myös etukäteen, vaikuttaisi luonnollisesti edullisesti tekijän luotonsaantimahdollisuuksiin.[26] Suomen oikeuden kannalta ulosmittausoikeuden tekeminen riippuvaksi sellaisesta suostumuksesta kuitenkin tuntuu vieraalta.[27]

b) Ne henkilölliset syyt, jotka puhuvat tekijänoikeuden ulosmittausta vastaan, eivät aina ole yhtä painavia kysymyksen ollessa ulosmittauksesta tekijän puolison, perillisten tai testamentinsaajan luona kuin silloin kun ulosmittaus suoritetaan tekijän itsensä luona. Näin on laita etenkin, jos teos jo on julkaistu. Tämän johdosta on eräiden maiden, mm. Norjan ja Saksan, tekijänoikeuslaeissa velkojien eduksi säädetty, että tekijänoikeus saadaan ulosmitata perillisten luona, jos teos jo on saatettu julkisuuteen. Asetettaessa vastakkain toiselta puolen edellä mainitut henkilölliset intressit ja toiselta puolen velkojien etu näyttää kuitenkin siltä, että ensiksi mai-

[25] Die Neugestaltung des deutschen Urheberrechts (1929) 30 §.

[26] Vrt. *Allfeld*, Das Urheberrecht an Werken der Literatur und der Tonkunst, 2. pain. (1938) s. 133.

[27] Vrt. lakivaliokunnan edellä mainittua mietintöä s. 4.

nituille myös tässä tapauksessa on annettava etusija ja ettei sen vuoksi ole syytä tekijänoikeuden ulosmittauksessa tehdä eroa sen perusteella tapahtuuko täytäntöönpano tekijän vai hänen edellä mainittujen suksessoriensa luona.

B. Sen sijaan, että muussa tekijänoikeudessa tekijän oikeus monistaa ja saattaa julkisuuteen teoksensa yleensä edustaa sen pääasiallista taloudellista arvoa, muodostaa, kysymyksen ollessa taideteoksesta, taloudellisen arvon yleensä itse taideteoksen myyntiarvo eikä mahdollisuus luovuttaa teoksen monistamisoikeus. Vaikeudet todeta, milloin tekijä pitää teostaan valmiina julkisuuteen saatettavaksi, eivät ns. alkuperäisteosten kohdalta ole yhtä suuria kuin muiden tuotteiden suhteen. Siten voi tekijä esim. tarjoamalla tuotteensa myytäväksi osoittaa pitävänsä sitä valmiina ja hyväksyvänsä sen julkisuuteen saatettavaksi. Etupäässä nämä seikat yhdessä pyrkimysten kanssa suojata velkojien oikeutettuja intressejä ovat aiheuttaneet, että lainsäätäjä on käsitellyt alkuperäisteoksen ulosmittausta jossakin määrin toisin kuin muutoin tekijänoikeuden ulosmittausta. Niinkuin edellä esitetystä selostuksesta on käynyt ilmi on näin laita mm. Tanskassa ja Norjassa, vaikka toiselta puolen ainakin Tanskan oikeuden kanta on aiheuttanut arvosteluakin.[28] Kun kuitenkin muun ohella vielä otetaan huomioon, että velkojien oikeuksien turvaaminen sallimalla alkuperäisteoksen ulosmittaus voi vastata myös tekijän etua, koska tekijän muutoin ehkä olemattomia mahdollisuuksia luoton saamiseen siten helpotetaan ja tekijä sen kautta välttyy siitä, että hän varojen puutteessa mahdollisesti tulee pakotetuksi epäedullisesti myymään koko teoksen, voi näyttää siltä, että milloin tekijä itse on ilmaissut pitävänsä sellaista teostaan valmiina julkisuuteen saatettavaksi, riittävää syytä ei olisi estää teoksen ulosmittausta. Sääntö olisi ulotettava koskemaan myös tapauksia, jolloin alkuperäisteos on siirtynyt toiselle avio-oikeuden nojalla, perintönä tai testamentilla.

Edellä on käsitelty vain tekijänoikeuden siirtymistä toiselle ulosottoteitse. Useiden maiden lainsäädännössä on nimenomaisia määräyksiä myös tekijänoikeuden siirtymisestä saamamiehille konkurssin yhteydessä. Ainakaan Suomen oikeuden kannalta sellaiset määräykset eivät liene tar-

---

[28] Ks. *Kruse*, Ejendomsretten (1929—33) s. 477; *Lund*, m.t. s. 184; *Jacobsen*, m.t. s. 262; ja *Krusen* lakiehdotus s. 33.

peen, koska konkurssisäännön nimenomaisen määräyksen johdosta[29] varallisuusoikeus, jota ei voida ulosmitata, myöskään ei kuulu konkurssipesään.

Sen perusteella, mitä edellä on esitetty, näyttää siltä, että valmisteltavana olevassa uudessa tekijänoikeuslaissa olisi omaksuttava sellainen kanta, ettei tekijän oikeutta teoksensa käyttämiseen saa ulosmitata hänen itsensä luona eikä sellaisen luona, jolle se on häneltä siirtynyt avio-oikeuden nojalla, perintönä tai testamentilla. Kun Suomessa perimysoikeutta ei ole rajoitettu, olisi kuitenkin ehkä aiheellista jollakin tavoin rajoittaa niiden perillisten piiriä, joiden luona ulosmittausta ei saisi toimittaa. Samanlainen ulosmittauskielto olisi myös säädettävä taideteokseen nähden, jota tekijä ei ole pannut näytteille, tarjonnut myytäväksi tai muutoin hyväksynyt julkisuuteen saatettavaksi.

[29] KS 45 §.

Y. W. Puhakka

Vuoden 1946 työaikalainsäädäntö

Eräitä periaatteita, vertailuja ja huomautuksia.

Aikaisemmat yleiset työaikaa rajoittavat lait, 27. 11. 1917 annettu laki kahdeksan tunnin työajasta, 18. 7. 1917 annettu asetus työstä teollisuusynnä eräissä muissa ammateissa eli ns. teollisuustyöasetus sekä 8. 12. 1934 annettu laki kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista uudistettiin 2. 8. 1946 annetuilla työaikalailla sekä lailla kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista, joista viimeksi mainittua täydentää samanaikaisesti annettu laki kauppaliikkeiden ja liiketoimistojen aukioloajasta. Sitävastoin jäivät työaikaa koskevat varsinaiset erikoislait, 19. 7. 1940 annettu leipomotyölaki, 26. 4. 1924 annettu laki merimiehen työajasta sekä 31. 7. 1929 annettu laki lasten ja nuorten henkilöiden käyttämisestä ammattityöhön, uudistuksen ulkopuolelle, vaikkakin työaikalaki sen 1 §:n 3 momentin mukaan tuli koskemaan myös leipomotyötä, mikäli siitä ei ole erikseen säädetty, ja sitä lain 2 §:n 1 momentin mukaan on samoin edellytyksin sovellettava myöskin lapsiin ja nuoriin henkilöihin. Viimeksi mainittujen säännösten johdosta työaikalaki tuli eräissä kohdin täydentämään leipomotyötä sekä lasten ja nuorten henkilöiden käyttämistä ammattityöhön koskevia, edellä viitattujen lakien säännöksiä.

Työaikalaki perustuu ns. työaikalakikomitean vuonna 1941 valmistuneeseen ehdotukseen, laki kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista taas vuonna 1945 asetetun eri komitean ehdotukseen. Siitä, että nämä lait on valmisteltu erikseen eikä niitä koskevia ehdotuksia ole edes viimeistelty yhdessä, lienevät johtuneet eräät erilaisuudet ja epäjohdonmukaisuudet niiden sellaisissakin kohdissa, joissa yhdenmukaiset säännökset olisivat olleet paikallaan.

Seuraavassa esityksessä ei ole tarkoituksena käsitellä viitattuihin lakeihin sisältyvää uutta työaikalainsäädäntöä kokonaisuudessaan, vaan ainoastaan selostaa eräitä sen yleisiä periaatteita sekä tehdä vertailuja sen ja vastaavan aikaisemman lainsäädännön kesken ja kiinnittää huomiota joihinkin erilaisuuksiin uusissa laeissa näistä erilaisuuksista johtuvine käytännöllisine seurauksineen.

Aikaisempi työaikalainsäädäntö koski periaatteellisesti ainoastaan niitä yrityksiä ja töitä, jotka itse kussakin laissa oli sen alaisiksi nimenomaan julistettu. Muut yritykset ja työt jäivät varsinaisten työaikarajoitusten ulkopuolelle, ja niihin nähden olivat voimassa vain 1. 6 1922 annetun työsopimuslain 14 §:n 1 momentin ylimalkainen säännös, jonka mukaan työ oli järjestettävä niin, että työntekijä sai tarpeeksi aikaa mm. lepoa, virkistystä ja kehitystä varten, sekä saman pykälän 2 momentin säännös viikkolevosta ja 4 momentin säännös ylityöstä ja vapaa-aikana tehdystä työstä suoritettavasta kohtuullisesta lisäpalkasta. Sentähden aikaisempi työaikalainsäädäntö käsitti ankarasti katsoen ainoastaan erikoislakeja. Kun ne lait, jotka vuoden 1946 lainsäädäntö korvasi, kuitenkin koskivat erittäin laajoja työaloja, teollisuus- ja siihen verrattavaa työtä sekä liiketyötä, voitiin niihin sisältyneiden säännösten katsoa käsittäneen silloisen yleisen työaikalainsäädännön. Uusi työaikalaki sitävastoin koskee sen 1 §:n 1 momentin mukaan periaatteellisesti kaikkia liikkeitä, laitoksia ja yrityksiä, joissa yksi tai useampi henkilö palkasta tekee työtä toisen lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena, ja se on tämän säännöksensä johdosta periaatteellisesti yleinen, »yleisin» työaikaa säännöstelevä laki, johon verrattuna myöskin lakia kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista sen laajakantoisuudesta huolimatta on pidettävä erikoislakina. Ne yritykset ja työt, jotka jäävät työaikalain ulkopuolelle, luetellaan lain 1 §:n 2 ja 3 momentissa erikseen, ja niihin kuuluvat yhdeltä puolen sellaiset, jotka ovat jonkin erikoislain alaisia, toiselta ne, jotka joko työaikalaissa tai jossakin erikoislaissa, sen alaan kuuluvina, on työaikarajoituksista vapautettu.

Vaikka edellä kosketeltu uuden työaikalain periaatteellinen kanta sisältääkin lain soveltajalle tärkeän ja selvän tulkintaohjeen, ei se kuitenkaan tiedä sanottavaa asiallista muutosta aikaisempaan lainsäädäntöön.

Viimeksi mainittu koski tosiasiallisesti suurin piirtein samoja yrityksiä ja töitä kuin uusikin. Työaikalaissa on nimittäin sen ja ja muiden työaikaa rajoittavien lakien ulkopuolelle jäävät yritykset ja työt lueteltu siten, että ne käyvät jotakuinkin yksiin niiden kanssa, jotka aikaisemminkin olivat näiden rajoitusten ulkopuolella. Tosin on tehty eräitä sellaisia muutoksia kuin että puutavaran ajo, joka aikaisempien säännösten mukaan oli työaikarajoituksista vapautettu, nyt on niistä vapaa ainoastan ns. ensimmäisen kuljetuksen osalta, ts. vain mikäli tulee kuljetukseen metsästä uitto-, jalostus- tai jakelupaikkaan taikka pysyväiseen varastoimispaikkaan tahi paikkaan, josta tavara kuormataan moottoriajoneuvoon, alukseen tai rautatievaunuun. Mutta näiden muutosten merkitys on kauttaaltaan toisarvoinen.

Periaatteellisesti samalla kannalla ovat uusi ja aikaisempi lainsäädäntö siinä, että ratkaisevana siihen kysymykseen nähden, onko jotakin työaikaa rajoittavaa lakia sovellettava ja myönteisessä tapauksessa mitä niistä, ei yleensä ole itse *työn* laatu, vaan sen *yrityksen* laatu, jossa työtä tehdään. Tämä periaate lausutaan nimenomaan työaikalain 1 §:n 1 momentissa (»Tämän lain alainen on liike, laitos ja yritys» j.n.e.) sekä kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain 1 §:n 1 momentissa (»Tämän lain alaisia ovat kuappaliikkeet ja toimistot ynnä niihin verrattavat yritykset» jne.), ja se käy selvästi ilmi myös aikaisempien lakien vastaavista säännöksistä samoin kuin edellä mainituista erikoislaeistakin. Sanottu periaate ei kuitenkaan ole poikkeukseton. Tärkein poikkeus on se, että niidenkin yritysten toimistot, jotka eivät muutoin ole kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annetun lain alaisia, ovat tämän lain alaisia. Muut poikkeukset ovat enimmäkseen suhteellisen vähäisiä, eikä niitä ole syytä tämän esityksen puitteissa käsitellä. Erästä niistä kosketellaan kuitenkin tuonnempana. Itse periaatteesta johtuu, että samanlaisissa oloissa samanlaista työtä tekeviin työntekijöihin joudutaan melko laajalti soveltamaan eri lakeja riippuen siitä, minkä lain alaisessa yrityksessä työ tehdään. Tämä koskee nimenomaan työaikalain sekä kauppaliikkeistä ja toimistoista annetun lain alaisia yrityksiä. Niissä erittäinkin sellaiset suuret työntekijäryhmät kuin varasto- ja kuljetustyöntekijät joutuvat yrityksen laadusta riippuen erilaiseen asemaan, vaikka heidän työssään ei mitään tällaista

erotusta puoltavaa erilaisuutta olekaan. Sivumennen mainittakoon, että tämä erilaisuus kaikkine seuraamuksineen ei rajoitu ainoastaan työaikaa koskevien säännösten piiriin, vaan ulottuu mm. niihin säännöksiin, joiden mukaan vuosiloma määräytyy.

Jotta liike, laitos tai yritys olisi työaikalain alainen, vaaditaan lain 1 §:n 1 momentin mukaan, että siinä yksi tai useampi henkilö *palkasta* tekee työtä toisen lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena, ts. on työsuhteessa viimeksi mainittuun. Jos jossakin yrityksessä tehdään yksinomaan palkatonta työtä, ei se, vaikka laatunsa perusteella kuuluisikin työaikalain alaan, ole tämän alainen, vaan se jää työaikasäännöstelyn ulkopuolelle. Mutta jos yrityksessä on vaikkapa vain yksikin palkattu työntekijä, on yritys kokonaisuudessaan työaikalain alainen.

Viimeksi kosketeltua vaatimusta ei ole kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevassa laissa, joten se seikka, että yrityksessä tehdään yksinomaan palkatonta työtä, ei vapauta sitä tämän lain alaisuudesta. Molempien lakien välisen erotuksen ymmärrettävistä syistä sinänsäkin vähäistä merkitystä vähentää kuitenkin vielä se, että edellytyksenä, jotta kauppaliike tai toimisto tahi niihin verrattava yritys olisi niiden työoloja koskevan lain alainen, on lain 1 §:n 1 momentin mukaan se, että siinä työntekijöinä käytetään muita kuin työnantajan puolisoa ja omia lapsia, ja että työaikalain 1 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaan tämän lain alaisuudesta taas on vapautettu liike, laitos ja yritys, jossa ei ole muita työntekijöitä kuin työnantajan taloudessa vakinaisesti eläviä, hänelle tai hänen aviopuolisolleen suoraan takenevassa tai etenevässä polvessa sukua oleva henkilö tai hänen ottolapsensa, ottovanhempansa tahi jonkun näistä puoliso. Mainittakoon, että leipomotyölaissa ei ole mitään tällaisia rajoituksia, eikä sen alaisuudesta siis vapauta paremmin työaikalain kuin kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain mukaan tällaisen vapautuksen edellä lausutuin tavoin perustava syy.

Uudessa työaikalainsäädännössä, kuten aikaisemmassakin, erotetaan toisistaan itsekunkin lain *alaiset* yritykset ja ne työntekijät, tietenkin näissä yrityksissä työskentelevät, joihin lakia on *sovellettava*. Työaikalakia on sen 2 §:n 1 momentin mukaan sovellettava kahdeksantoista vuotta

täyttäneisiin työntekijöihin sekä nuorempiinkin, mikäli heidän työajastaan ja käyttämisestään työaikalaissa tarkoitettuun työhön ei ole erikseen, so. laissa lasten ja nuorten henkilöiden käyttämisestä ammattityöhön, säädetty. Vastaavaa säännöstä ei ole kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevassa laissa. Tämä johtuu siitä, että kauppa-, konttori- ja varastoliikkeiden työoloista 24. 10. 1919 annetun lain lapsia ja nuoria henkilöitä koskevat, sen 4, 5 ja 14 §:ään sisältyvät säännökset ovat jääneet edelleenkin voimaan ja että kaikki tällaisten henkilöiden työtä tarkoittavat säännökset on suunniteltu uudistettavaksi yhtenäisellä lailla.

Työaikalakia on sen 2 §:n 2 momentin mukaan sovellettava myös työntekijöihin, jotka yhteisesti, työkuntana, ovat sitoutuneet työnantajan johdon ja valvonnan alaisena tekemään jonkin työn, sekä heidän työnantajan suostumuksella avuksensa työhön ottamiaan työntekijöitä. Tämän vuosilomalainsäädännöstä peräisin olevan säännöksen tulkinta saattaa tuottaa vaikeuksia. Voi nimittäin olla vaikeata ratkaista, onko jossakin tapauksessa kysymyksessä sellainen urakkatyö, jota tehdään työnantajan johdon ja valvonnan alaisena, vaiko työurakka, jossa urakoitsijat ovat itsenäisiä yrittäjiä ja urakan antajan johto ja valvonta rajoittuu enintään siihen, että hänen määräämäänsä suunnitelmaa, piirustuksia tms. noudatetaan eikä hänen ehkä hankkimiaan ja omistamiaan raaka-aineita ja muita työtarvikkeita, työaseita tai muuta hänen omaisuuttaan väärinkäytetä eikä turmella, mutta urakoitsijat muuten tekevät työnsä täysin itsenäisesti ja vastaavat vain sen lopullisesta tuloksesta. Edelleen voidaan kysyä, onko työaikalakia sovellettava, jos työkunta itse tosin on sellainen kuin työaikalaissa tarkoitetaan, mutta se on ilman työnantajan suostumusta ottanut avukseen työntekijöitä.

Asiaa arvosteltaessa on lähdettävä siitä, että työaikalain 2 §:n 2 momentti ei sisällä mitään varsinaista työntekijäkäsitteen laajennusta, vaan ainoastaan sellaisen selvennyksen, jonka tulkintakin olisi voinut aikaansaada. Työntekijä on sekä työaikalain 1 §:n 1 momentin että 2 §:n 2 momentin mukaan henkilö, joka palkasta tekee työtä toisen, työnantajan, lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena. Myöskin työkunnan jäsenten ja työnantajan kesken tulee sentähden, jotta työaikalakia olisi sovellettava, olla voimassa työsopimussuhde. Tällainen suhde taas edellyttää mm. työn henkilökohtaista suoritusta työntekijän puolela. Työsopimuksesta johtuvia oikeuksia ei työsopimuslain 10 §:n mukaan, siinä mainituin

poikkeuksin, joista tässä ei ole kysymys, saa ilman sopimuspuolen suostumusta siirtää toiselle. Jos siis edellytetään, että työkunta sopimuksen mukaan saa ilman urakan antajan nimenomaista tai hiljaista suostumusta ottaa avuksensa työntekijöitä, ts. teettä työn kokonaan tai osaksi vierailla ja siten siirtää toisille sopimukseen perustuvia velvollisuuksiaan, puuttuvat työsopimuksen tunnusmerkit sekä työaikalain 2 §:n 2 momentissa säädetyt edellytykset. Jos taas työkunta, vaikka sillä sopimuksen mukaan ei olisi ollut siihen oikeutta, on ilman työnantajan suostumusta ottanut apulaisia ja teettänyt urakkaan kuuluvaa työtä näillä, ei tämä seikka muuta työnantajan ja työkunnan jäsenten välistä suhdetta muuksi, vaan se tietää ainoastaan sitä, että työntekijät ovat rikkoneet työsopimuslain 10 §:ää vastaan. Tällöin he ovat itse kaikin puolin työnantajan asemassa apulaisiinsa nähden.

Työntekijäin tapaturmavakuutuslainsäädäntöä sovellettaessa on työntekijän käsitettä pyritty tulkitsemaan laajentavasti sikäli, että taloudellisesti ja sosiaalisesti heikossa asemassa oleva henkilö on katsottu työntekijäksi mainitun lainsäädännön mielessä, vaikka muuten vastaavassa asemassa olevaa ei ole sellaisena pidettykään. Tämä onkin ymmärrettävissä työntekijäin tapaturmavakuutuslainsäädännön tarkoituksen kannalta. Sehän on nimittäin taloudellisesti heikossa asemassa olevien, palkkatyöllä itseään elättävien henkilöiden suojaaminen työssä sattuvan tapaturman taloudellisilta seurauksilta. Tätä tarkoitusta korostaa erityisesti se, että työn johdossa tai valvonnassa toimivia työntekijöitä, joiden työansio ylittää tietyn rajan, ei tarvitse työnantajan toimesta vakuuttaa tapaturman varalta, vaikka he riidattomasti ovat työsuhteessa tähän. Kun työaikalainsäädännön tarkoituksena taas on suojella työnantajasta mm. työaikaan nähden riippuvaista työntekijää liian pitkältä tai epäterveellisesti sijoitetulta työajalta sekä varata hänelle riittävästi aikaa myös lepoa ja virkistystä varten, niin on ilmeistä, että ne syyt, jotka ovat johtaneet työntekijäin tapaturmavakuutuslain laajentavaan tulkintaan, eivät riitä perustelemaan työaikalain laajentavaa tulkintaa vastaavissa tapauksissa, vaan on tässä lähdettävä viimeksi mainitun lain tarkoituksesta sekä pyrittävä tulkinnalla edistämään juuri sen saavuttamista. Jos urakan antajalla sopimuksen mukaan ei ole edes oikeutta, saatikka tosiasiallista mahdollisuutta määrätä työajasta ja valvoa sen noudattamista, vaan urakoitsijat itse saavat

vapaasti määrätä työ- ja lepoaikansa, ei työaikalakia ole sovellettava eikä sen tarkoitus sitä liioin vaadi. Edellä lausutusta on jo käynyt ilmi, ettei sillä seikalla, ovatko urakoitsijat tosiasiallisesti teettäneet työn tai osan siitä ottamillaan apulaisilla tai ylimalkaan muilla, sinänsä ole ratkaisevaa merkitystä, vaan asia riippuu siitä, onko näin tapahtunut sopimuksen mukaisesti vaiko vastoin sitä, taikka urakan antajan suostumuksella vaiko ilman sitä.

Kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevassa laissa ei ole työkuntia koskevaa säännöstä. Siitä, mitä edellä on lausuttu vastaavan säännöksen luonteesta ja merkityksestä työaikalaissa, johtuu kuitenkin, että mitään asiallista eroa molempien lakien kesken ei kysymyksessä olevassa kohdassa ole.

Asetuksella määrätään työaikalain 3 §:n 2 momentin mukaan, kehen valtion, kunnan ja muun julkisen yhteisön, paitsi seurakunnan, viran ja toimen haltijoihin mainittua lakia on sovellettava. Kun julkiset virastot kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annetun lain 1 §:n 2 momentin johdosta kuuluvat tämän lain alaan ja ovat siinä vapautetut työaikarajoituksista, voi sanottu määräys koskea vain niitä viran ja toimen haltijoita, jotka eivät kuulu mihinkään virastoon (vrt. A. työaikalain soveltamisesta julkisten yhteisöjen viran ja toimen haltijoihin 30. 12. 1946, 3 §).

Työaikalaki sekä laki kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista ovat itse työaikaan nähden sikäli yhtäpitävät, että ensiksi mainitun lain 5 §:ssä olevan pääsäännön sekä viimeksi mainitun lain 4 §:n mukaan säännöllinen työaika saa olla enintään kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja neljäkymmentäseitsemän tuntia viikossa ja että vuorokautista työaikaa voidaan joinakin viikon päivinä pitentää enintään yhdellä tunnilla eli yhdeksään tuntiin, jos sitä toisina saman viikon päiviä vastaavasti lyhennetään, niin että sallittua viikkotuntien lukua ei ylitetä. Kun työaikalain kysymyksessä olevassa kohdassa puhutaan »määrätyistä viikon päivistä», on tämä käsitettävä niin, että pitennysten tulee olla etukäteen tiedossa, eikä työnantaja saa yksipuolisesti kulloinkin sattuvan tarpeen mukaan työpäivää säädetyissä rajoissakaan pitentää ja lyhentää. Tätä tulkintaa tukee

osaltaan myös työaikalain 20 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan työnantajan on, milloin se työn laatuun nähden on mahdollista, jokaista työpaikkaa varten laadittava työtuntijärjestelmä, jossa mainitaan mm. aika, milloin työ alkaa ja päättyy. Vastaavanlainen säännös »työtuntiluettelosta» on myös kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain 11 §:n 1 momentissa, ja vaikka sen 4 §:n sanamuoto ei olekaan yhtä selvä kuin työaikalain 5 §:n, ei sitä voitane puheena olevassa kohdassa käsittää toisin kuin viimeksi mainittua. Kummankaan lain ei kutenkaan voda katsoa estävän kysymyksessä olevaa järjestelyä tilapäisestikään, jos työntekijä siihen suostuu, ja voitanee tällainen suostumus pätevästi antaa myös etukäteen työ- tai työehtosopimuksessa. Kysymyksenalaisena on sitävastoin pidettävä, oikeuttaako siihen pelkkä merkintä työtuntijärjestelmässä siitä, että pitennys voidaan laissa säädetyissä rajoissa toimeenpanna. Järjestelyn rajoittamista samaan viikkoon koskeva säännös taas on ehdoton, eikä siitä siis voida työntekijän suostumuksellakaan poiketa.

Edellä mainituin tavoin määrätyistä vuorokautisesta ja viikottaisesta säännöllisestä työajasta ei kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain alaisissa yrityksissä ja töissä saa poiketa. Työaikalain alaisiin yrityksiin ja töihin nähden niistä on kaksi tärkeätä ja laajakantoista poikkeusta. Nämä koskevat ns. periodityötä ja keskeytymätöntä työtä. Lain 6 §:n 1 momentin mukaan siinä luetelluissa tapauksissa säännöllistä työaikaa ei ole rajoitettu vuorokautta eikä edes viikkoakaan kohti, vaan ainoastaan siten, että se saa kolmen peräkkäisen viikon aikana olla yhteensä enintään satanelj äkymmentäyksi tuntia. Työajan sijoittamista rajoittavat kuitenkin sen ohella säännökset yötyöstä ja viikkolevosta. Pykälän 2 momentin mukaan työneuvosto voi hakemuksesta antaa luvan tällaiseen työajan järjestelyyn muulloinkin, milloin se havaitaan välttämättömäksi. Keskeytymättömässä työssä, sellaisessa, jota sen teknillisen laadun vuoksi on tehtävä vuorokaudet umpeensa kaikkina viikon päivinä, saa säännöllinen työaika jo työaikalain 5 §:n mukaan olla kahdeksan tuntia vuorokaudessa ja neljäkymmentäkahdeksan tuntia viikossa sekä työneuvoston luvalla satanelj äkymmentäneljä tuntia kolme peräkkäistä viikkoa käsittävänä ajanjaksona ilman vuorokauteen tai viikkoon kohdistuvia rajoituksia. Vanhemman lain mukaan mahdollisuus tällaisiin työajan järjestelyihin oli jonkin verran laajempi.

Kun työaikalain 6 §:n 1 momentin mukaan ns. perioditöihin kuuluu myös henkilön ja tavaran kuljetusliikkeissä liikenteen palveluksessa olevien työntekijäin työ, mutta periodityön käyttäminen ei kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain alaisissa yrityksissä ole sallittu, aiheutuu tästä viimeksi mainittujen yritysten kuljetustöissä suurta hankaluutta, mikä on pakottanut eräissä tapauksissa uskomaan kuljetustyöt erityisille kuljetusliikkeille, toisissa perustamaan erillisiä tällaisia liikkeitä varsinkin suurliikkeiden kuljetuksia varten. Työneuvoston eräässä tapauksessa antaman päätöksen mukaan ei erityisen osaston järjestäminen kauppaliikkeeseen sen kuljetuksia varten ole riittävä, jotta periodityötä koskevaa säännöstä voitaisiin soveltaa, vaan tällainen osasto on saman lain alainen kuin itse pääyritys.[1]

Viimeksi viitatun lainkohdan mukaan tavaran kuormaus alukseen tai rautatievaunuun ja purkaminen niistä ei ole työaikalain alainen. Tästä säännöksestä johtuen mainitut työt kuitenkin kuuluvat työaikalain alaan ja ovat poikkeuksena siitä periaatteesta, että siihen nähden, onko jotakin työaikaa rajoittavaa lakia sovellettava ja mitä niistä, on määräävänä yrityksen eikä työn laatu. Alusten lastauksesta ja purkauksesta huolehtivat yleensä ahtausliikkeet, jotka ovat työaikalain alaisia. Sitävastoin huolintaliikkeet, joiden tehtäviin kuuluu mm. tavaran kuormaus rautatievaunuihin ja purkaus niistä satamissa, on yleisen luonteensa perusteella luettu kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain alaisiin. Viimeksi mainituista töistä huolehtivat lisäksi useat kauppaliikkeet kukin omalta kohdaltaan. Mutta riippumatta siitä, minkälaisen yrityksen lukuun kysymyksessä olevia kuormaus- ja purkaustöitä suoritetaan, ne kuuluvat työaikalain alaan ja on niihin sovellettava periodityötä koskevaa säännöstä.

Työikalakia ei sen 3 §:n 1 momentin mukaan ole sovellettava sellaiseen työn johdossa tai valvonnassa olevaan työntekijään, joka ei osallistu tai ainoastaan tilapäisesti osallistuu johdettaviensa tai valvottaviensa työntekijäin työhön. Vastaavaa säännöstä ei ole kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevassa laissa. Tätä lakia on sentähden sen alaisissa yrityksissä sovellettava myös työn johdossa tai valvonnassa oleviin työn-

[1] Työneuvoston päätös 13. 2. 1947 kysymyksestä, minkä lain alaiseksi on katsottava Osuusliike Elannon r.l. kuljetustyöntekijät.

tekijöihin, vaikkapa he eivät osallistuisikaan johdettaviensa tai valvottaviensa työntekijäin työhön, ellei heidän työnsä jossakin tapauksessa ole sellaista, että siihen on yleisestä säännöstä poiketen sovellettava työaikalakia. Mainitusta erotuksesta johtuu, että esim. rakennusliikkeen palveluksessa oleva rakennustyön johtaja on työaikarajoitusten ulkopuolella, mutta näitä on sovellettava saman liikkeen toimistossa oleviin konttori- ja osastopäällikköihin, jotka kuitenkin voivat olla johtavassa asemassa rakennustyön johtajiin nähden. Sama epäjohdonmukaisuus koskee kaikkien teollisuuslaitosten työnjohtajia verrattuina heitä huomattavasti vastuunalaisemmassa ja itsenäisemmässä asemassa oleviinkin toimistotyöntekijöihin. Kysyä voidaan, onko huolintaliikkeiden palveluksessa oleviin huolintatyönjohtajiin sovellettava kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevaa lakia, jonka alaisissa yrityksissä he tekevät työnsä, vai onko heidän työnsä katsottava työaikalain alaan kuuluvaksi. On selvää, että ahtaustyön johdossa olevat satamatyönjohtajat, jotka tekevät työnsä työaikalain alaisissa ahtausliikkeissä, on tämän lain 3 §:n 1 momentissa työaikarajoituksista vapautettu. Kun huolintatyönjohtajat yleensä pääasiallisena tehtävänään johtavat ja valvovat tavaran kuormausta rautatievaunuihin ja purkausta niistä, ja tämä työ, kuten edellä on osoitettu, yrityksen laadusta riippumatta on työaikalain alainen, voitanee, vaikkakin ehkä jonkin verran epäillen, olla sitä mieltä, että myös huolintatyönjohtajien työ on katsottava työaikalain alaan kuuluvaksi ja siinä työaikarajoituksista vapautetuksi. Tällaista tulosta puoltaa sekin, että satama- ja huolintatyönjohtajat tekevät samanasteista ja jotakuinkin samanlaista työtä sekä samanlaisissa olosuhteissa, eikä se varsin erilainen asema, johon he joutuisivat, jos päinvastainen tulkinta hyväksyttäisiin, olisi mitenkään perusteltavissa.

Säännöllistä työaikaa voidaan työaikalain, kuten sitä vastaavien aikaisempien säännöstenkin mukaan oli asianlaita, ylittää teettämällä, paitsi varsinaista ylityötä, myös ns. *hätätyötä*. Tällainen työ on työaikalain 12 §:n 1 momentin mukaan kysymyksessä, »kun luonnontapahtuma, tapaturma tai muu seikka, jota ei ole voitu ennakolta tietää, on aiheuttanut keskeytyksen liikkeen, laitoksen tai yrityksen säännöllisessä toiminnassa tahi vakavasti uhkaa johtaa sellaiseen keskeytykseen taikka hengen, terveyden tai omaisuuden joutumiseen vaaranalaiseksi», ja mainitunlainen

syy vaatii säännöllisen työajan ylittämistä. Hätätyötä ei lueta ylityöksi eikä siihen käytetty aika siis vähennä laissa sallittua ylityötuntien määrää, vaikka hätätyö korotettuun palkkaan nähden onkin samassa asemassa kuin varsinainen ylityö. Kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskeva laki ei ollenkaan tunne hätätyötä, jotavastoin siinä, oikeuden ylityön teettämiseen ollessa, päinvastoin kuin työaikalaissa, rajoitettu ainoastaan lain 5 §:ssä erikseen lueteltuihin tapauksiin, viimeksi mainittu työ sallitaan eräissä tapauksissa, joissa hätätyötä työaikalain mukaan voitaisiin teettää, nimittäin tavaran pilaantumisen ehkäisemiseksi ja omaisuutta uhkaavan vaaran torjumiseksi. Mutta tällainenkin hätätyön luontoinen työ on ensiksi mainitun lain mukaan ylityötä, ja siihen käytetty aika vähennetään sentähden sallitusta ylityötuntien lukumäärästä. Erotus molempien lakien välillä tulee sitäkin suuremmaksi, kun otetaan huomioon, että työaikalain alaisessa työssä voidaan erityisellä luvalla ylityötä teettää aina 150 tuntia vuodessa yli laissa sallittujen 200 tunnin, mutta kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain mukaan ei sen alaisiin töihin nähden tällaista mahdollisuutta ole. Viimeksi mainitun lain mukaan mahdollisuus teettää työtä pisimmän sallitun säännöllisen työajan lisäksi on siis kahdella tavalla supistettu ahtaampiin rajoihin kuin työaikalain mukaan.

Työaikalaissa säädetyt työajan rajoitukset eivät koske ainoastaan pisintä sallittua vuorokautista työaikaa, vaan myös sitä vuorokauden aikaa, jolloin työtä on lupa teettää. Työ, joka tehdään kello kahdenkymmenenyhden ja kuuden välisenä aikana, on lain 13 §:n mukaan yötyötä, ja sitä saa teettää vain laissa nimenomaan luetelluissa tapauksissa tai milloin työneuvosto on hakemuksesta antanut siihen luvan. Kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskeva laki ei tunne erityistä yötyötä, eikä siinä ole rajoitettu työajan sijoittamista vuorokauden eri osiin. Säännöllisen työajan sijoittamiseen vaikuttavat kuitenkin tosiasiallisesti tällaisen rajoituksen tavoin 2. 8. 1946 kauppaliikkeiden ja liiketoimistojen aukioloajasta annetussa laissa olevat säännökset. Niiden mukaan ei tämän lain alaista liikettä tai liiketoimistoa eräin poikkeuksin saa pitää avoinna ennen kello kahdeksaa eikä jälkeen kello kahdeksantoista. Kun pääasiallinen työ tällaisissa yrityksissä tehdään sinä aikana, jolloin liike on yleisölle avoinna, eivät erityiset rajoitukset yötyöhön nähden ole olleet tarpeen.

Sunnuntaina tai muuna kirkollisena juhlapäivänä tehdystä työstä, jota työaikalaissa sanotaan sunnuntaityöksi, on tämän lain alaisissa yrityksissä ja töissä lain 18 §:n 1 momentin mukaan maksettava kaksinkertainen palkka. Jos sellainen työ on samalla yli- tai hätätyötä, tulee vielä lisäksi tällaisesta työstä suoritettava korotus, joka kuitenkin lasketaan yksinkertaisen, so. säännöllisenä työaikana arkipäivänä tehdystä työstä suoritettavan palkan perusteella. Kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloja koskevan lain 8 §:n 3 momentin mukaan taas tämän lain alaisessa yrityksessä säännöllisenä työaikana sunnuntaina tehty työ on korvattava sen aikaa kaksinkertaisesti vastaavalla yhdenjaksoisella vapaudella muuna viikon päivänä, kuitenkin siten, että jos näin laskettu vapaa-aika olisi pitempi kuin sen päivän säännöllinen työaika, jona vapaus annetaan, sen yli menevä aika on korvattava sitä vastaavalla, so. säännöllisestä työstä arkipäivänä maksettavalla, palkalla. Viimeksi mainitulla säännöksellä on tarkoitettu vakuuttaa työntekijälle viikkolepo, ja näin on ollut meneteltävä sentähden, että laissa ei ole säännöstä, joka vastaisi työaikalain 15 §:n 1 momentin säännöstä siitä, että sunnuntailepoa vastaava vapaus on, milloin sunnuntaina on tehtävä työtä, annettava muuna viikon päivänä. Kun työaikalaissa on sunnuntaina ja muuna kirkollisena juhlapäivänä tehty työ rinnastettu keskenään, niin sitävastoin kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annetun lain viimeksi viitattu kohta koskee vain työtä sunnuntaina, mutta ei muuna kirkollisena juhlapäivänä. Tämän lain 6 §:n 1 momentissa on tosin säädetty, että sunnuntaina, muuna kirkollisena juhlapäivänä sekä näiden kanssa rinnastettuina itsenäisyys- ja vapunpäivinä tehdystä ylityöstä on maksettava kaksinkertainen palkka samalla tavalla korotettuna kuin vastaavassa tapauksessa työaikalain mukaan, mutta säännöstä siitä, miten *säännöllisenä työaikana* muuna kirkollisena juhlapäivänä kuin sunnuntaina sekä itsenäisyys- ja vapunpäivinä tehty työ on korvattava, ei laissa ole. Tämä puute on kuitenkin ilmeinen huomaamattomuus. Kysymyksessä olevaa työtä ei ole tarkoitetu eikä lain kannalta tarpeen korvata sillä tavoin kuin säännöllisenä työaikana sunnuntaina tehty työ, so. kaksinkertaisella vapaudella muuna viikon päivänä, vaan kaksinkertaisella palkalla. Että yksinkertaista palkkaa ei tällöin ole lain mukaan katsottava riittäväksi, käy ilmi juuri mainitusta, ylityön korvaamista koskevasta säännöksestä.[2]

[2] Näin myös työneuvosto 14. 8. 1947 Liiketyönantajain Keskusliiton pyynnöstä antamassaan lausunnossa.

Lopuksi mainittakoon, että työaikalain 19 §:n mukaan oikeus ylityöstä ja hätätyöstä sekä sunnuntaityöstä säädettyyn korotettuun palkkaan on rauennut, jollei kannetta siitä ole nostettu vuoden kuluessa sen kalenterivuoden päättymisestä, jolloin sellainen oikeus syntyi, so. jonka aikana kysymyksessä oleva työ tehtiin. Tämä varsin tarpeellinen muutos aikaisempaan lainsäädäntöön, jonka mukaan sanottuun oikeuteen nähden oli voimassa vain yleinen vanhentumisaika, rajoittuu kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annetun lain 12 §:n mukaan tämän lain alaisissa töissä ainoastaan ylityökorvaukseen eikä ulotu siihen korotettuun palkkaan, joka edellä lausutun mukaan on maksettava säännöllisenä työaikana ns. arkipyhänä taikka itsenäisyys- tai vapunpäivänä tehdystä työstä. Tätäkin erilaisuutta, jota tuskin voidaan tulkinnan avulla korjata, on pidettävä huomaamattomuudesta johtuneena. Kysymyksenalaisena voidaan myös pitää, onko ollut tarpeellista ulottaa lyhyempi vanhentumisaika korotettuun palkkaan kokonaisuudessaan, vai eikö olisi ollut asianmukaisempaa rajoittaa se vain itse korotukseen.

Eino J. Ahla

Kirkkohallitus ja laajennettu piispainkokous

I. Kirkon oman keskushallituksen, kirkkohallituksen, ja uuden edustuselimen, laajennetun piispainkokouksen perustaminen 27 p:nä huhtikuuta 1944 annetulla lailla voimaansaatetuilla kirkkolain muutoksilla merkitsi huomattavaa kehitysvaihetta Suomen ev.-luth. kansankirkon hallinnon järjestysmuodossa. Tämä lainsäädäntö, johon maallikkopiireissä lienee kiinnitetty melko vähän huomiota, on pitkän lähes puolivuosisataa kestäneen kehityksen tulos.

Kirkkolailla, jonka Suomen valtiosäädyt hyväksyivät v:n 1867 valtiopäivillä ja joka annettiin lakina 6 p:nä joulukuuta 1869, luotiin kirkon oma uusi edustuselin, »yleinen kirkolliskokous» (KL 450—461 §),[1] jossa ovat sekä papiston että kirkon maallikoiden edustajat ynnä lisäksi joukko niin sanottuja virallisia edustajia yliopistosta ja korkeimmista tuomioistuimista. Tälle edustuselimelle, jonka oli määrä alkuaan kokoontua joka kymmenes vuosi ja joka nykyään kokoontuu varsinaisiin kokouksiin joka viides vuosi (KL 450 §, muut. 5/12 1944), uskottiin mm yksinomainen aloiteoikeus kirkkolain säätämistä koskevissa asioissa, siten että kirkolliskokouksen ehdotukset ovat alistettavat valtakunnan varsinaisten lainsäädäntöelinten lopullisesti hyväksyttäviksi ja vahvistettaviksi (KL 14 ja 455 §).[2] Merkille pantavaa on, että kirkolliskokous lopullisesti, siis

[1] Niistä näkökohdista ja perusteista, joihin kirkkolakia valmistanut komitea nojautui ehdottaessaan tämän uuden elimen perustamista, on komitea esittänyt laajahkon selostuksen mietinnössään. Ks. Förslag till Kyrkolag... jämte motiver 1863 s. 214—244. Vrt. myös *L. Ingman,* Kirkkolainsäädäntö Suomessa jälkeen v. 1870 s. 14 ss.

[2] Vrt. *Erich,* Valtio-oikeus I s. 326 ja II s. 310—314, *Sama,* JFT 1924 s. 92, *Hermanson,* Valtiosääntö 2 p. s. 152 ss., *Sama,* JFT 1929 s. 81—95, *Ståhlberg,* Hallinto-oikeus II s. 506—510, *Puhakka,* Lm 1928 s. 227 ss., *Hakkila,* Perustuslait s. 466—468, *Kaira,* Kirkkolain

ilman valtion elinten myötävaikutusta, päättää virsi- ja evankeliumikirjan, kirkkokäsikirjan, katkismuksen ja raamatunkäännöksen käytettäväksi ottamisesta (n.s. jus in sacra) (455 §). Edelleen on kirkolliskokouksen lausunto hankittava eräistä valtion lainsäädännön alaan kuuluvista asioista (14 ja 455 §, verr. 447 §:ään)[3] ja kirkolliskokouksella on oikeus näistä asioista tehdä esityksiä ja lausua toivomuksia. Kirkkolain luoma järjestys on turvattu perustuslain säännöksellä, kun HM 83 §:n 1 mom:ssa säädetään: »Evankelisluterilaisen kirkon järjestysmuodosta ja hallinnosta säädetään kirkkolaissa» ja VJ 31 §:ään on otettu viittaus: »Kirkkolain säätämisestä on voimassa, mitä siitä erikseen on säädetty».[4]

II. Hallinnon alalla ei kirkkolaki sensijaan aikaansaanut yhtenäisyyttä eikä keskitystä.[5] Kirkko jakautui alueellisiin hiippakuntiin, joiden johdossa ovat piispat (KL 356—384 §) ja tuomiokapitulit (KL 385—427 §). Kun kirkollinen elämä ja harrastus maassamme viime vuosisadan lopulla vilkastui, kävi yhteyden puute eri hiippakuntahallituksien kesken tuntuvaksi. Ratkaisut ja toimenpiteet samankaltaisissa asioissa saattoivat käy-

---

säätämisestä, Lm 1941 s. 693 ss., *Ingman,* Kirkkolainsäädäntö Suomessa jälkeen v. 1870 s. 5—49 sekä *Ahla,* asiantunt. laus., liitteenä v:n 1938 vp:ien suuren valiok. miet:ssä n:o 97.

Vaikkakin aloiteoikeus kirkkolakiasioissa on yksinomaan kirkolliskokouksella ja lainsäädäntökompetenssi siten jakautuu kirkolliskokouksen ja valtion lainsäädäntöelinten kesken, on kirkkolainsäädäntö luonteeltaan valtion lainsäädäntöä, joskin erikoisluontoista, kvalifioitua. Kirkkolaki on muodollisessa mielessä valtion laki, mutta aineellisessa mielessä kirkon laki, se kun koskee kirkon asioita ja tulee sovellettavaksi kirkon piirissä. Vrt. *Erich,* JFT 1924 s. 92, *Kaira,* Lm 1941 s. 719 ja *Ahla,* ed. main. as.tunt. laus. s. 8.

[3] Ks. *Hermanson,* Lausuntoja ja mietintöjä s. 32—33 ja *Puhakka,* Lm 1928 s. 233—235. — Kirkolliskokouksen lausunto ei ole sitova, vaan on se luonteeltaan neuvoa antava. Lausunto, jotta sillä voisi olla asiallista merkitystä, on hankittava ennenkuin asia jätetään eduskunnan käsiteltäväksi. — Kun kirkolliskokouksen lausunto on määrätty eräistä lainsäädäntöasioista hankittavaksi, merkitsee lausunnon pyytämättä jättäminen kirkolliskokouksen oikeuden loukkaamista ja oikeusjärjestyksestä poikkeamista. Tällainen virheellinen menettely ei kuitenkaan tee lainsäädäntötointa pätemättömäksi. Vrt. *Puhakka,* Lm 1928 s. 235.

[4] Kysymykseen voidaanko kirkon oikeutta myötävaikuttaa kirkkolainsäädäntöön syrjäyttää perustuslainsäätämisjärjestyksessä ilman kirkolliskokouksen aloitetta on vastattava kieltävästi. Näin *Hermanson,* Lausuntoja ja mietintöjä, s. 490—492 sekä *Kaira,* Perustuslainsäädännön täysivaltaisuus, Valtiotieteellisen yhdistyksen vuosikirja 1947, s. 87—90.

[5] Kun kirkkolakikomitea ehdotti ylimmän hallitusvallan kirkossa uskottavaksi edelleen maan hallitukselle (KL 14 §), huomautti se, että tätä ehdotusta voidaan pitää epäjohdonmukaisuutena tai puolinaisuutena. Komitea puolustautui sillä, ettei se tahtonut ehdottaa liian äkillisiä muutoksia. Ks. Förslag till Kyrkolag, 1863, s. 135 ja 245.

dä eri suuntiin. Asiain tilan korjaamiseksi Kuopion synodaalikokous v. 1890 päätti esittää kirkolliskokoukselle ehdotuksen, että eri virasto syntyisi, »joka ylinnä valvoo kirkon oloja ja hoitaa kirkon yhteisiä asioita». Samalla pidettiin suotavana, että kokouksia eri tuomiokapitulien kesken toimeenpantaisiin yhdenmukaisuuden aikaansaamiseksi. Silloisissa valtiollisissa oloissa ei kuitenkaan katsottu voitavan ryhtyä kehittämään kysymystä itsenäisen ylimmän hallintoelimen perustamisesta, vaan tyydyttiin suunnittelemaan yhteistoimintaa tuomiokapitulien kesken.

Seuraavassa, v:n 1898 kirkolliskokouksessa hyväksyttiinkin kirkkolakiin otettavaksi säännökset **piispainkokouksesta** (KL 462—465 §), vaikka ne valtiollisista syistä annettiin eduskunnan käsiteltäviksi ja saivat hallitsijan vahvistuksen vasta v. 1908. Kirkolliskokouksen päätöksen taustaa valaisevat kirkkolakivaliokunnan esittämät näkökohdat. Valiokunta[6] lausui, että suurempi yhdenmukaisuus kirkon ja sen elämän johtamisessa oli välttämättä tarpeen. Sekä kirkon sisäisen hallinnon ja hoidon alalla että myös sen suhteessa valtioon esiintyy useita monasti vaikeasti selvitettäviä asianhaaroja, joista ei ole eikä voikaan olla varmoja lakisäännöksiä, jonka vuoksi oli suureksi hyödyksi, jos hiippakuntain johtohenkilöt kokoontuivat keskinäiseen neuvotteluun.

Piispainkokouksen,[7] johon osallistuivat piispat ja kustakin tuomiokapitulista yksi asessori, jonka tuomiokapituli siihen valitsee, tuli kerran vuodessa, tai milloin asian tärkeys sitä vaatii useammin, kokoontua neuvottelemaan hiippakuntahallintoa ja -hoitoa koskevista asioista (462 §).

Piispainkokouksen neuvottelevaa luonnetta korostettiin nimenomaan ottamalla kirkkolakiin (462 § 4 mom.) säännös siitä, että piispainkokouksella ei ole minkäänlaista valtaa tuomiokapitulien yli eikä se saa myöskään tehdä mitään piispaa tai tuomiokapitulia sitovaa päätöstä asioissa, jotka kirkkolaissa on annettu piispan tai tuomiokapitulin toimitettaviksi. Valta ryhtyä varsinaisiin toimenpiteisiin oli piispankokouksella ainoastaan eräissä kirkolliskokousten valmisteluun ja niiden päätösten toimeenpanemiseen kuuluvissa asioissa.

---

[6] Ks. san. valiok. miet. N:o 15, s. 3.

[7] Kun 5/12 1941 annetulla lailla KL:iin lisättiin säännökset sotilaspapistosta ja sen johtajasta kenttäpiispasta (13 ja 154 a §), annettiin kenttäpiispalle myös oikeus osallistua piispainkokoukseen (462 §) ja kirkolliskokoukseen (451 §).

Vaikka piispainkokous täten oli neuvotteleva elin, johti kehitys, osaksi käytännön kautta osaksi jopa nimenomaisilla lainsäännöksillä siihen, että piispainkokouksesta muodostui eräänlainen kirkon yhteinen hallintoelin.[8] Niinpä piispainkokous asetti komiteoita ja hankki erilaisia selvityksiä. Kun kirkon keskusrahasto perustettiin 5 p:nä joulukuuta 1941 annetulla yleisellä lailla ja samana päivänä kirkkolakiin tehdyillä muutoksilla (KL 10 § 2 mom., 479 ja 480 §), oli pakko muun kirkollisen keskuselimen puutteessa uskoa eräitä puhtaita hallintotehtäviä piispainkokoukselle.

III. Ajatus kirkon oman keskushallituksen aikaansaamisesta joutui uuteen vaiheeseen niiden tapausten yhteydessä, jotka johtivat maamme itsenäistymiseen. V:n 1918 kirkolliskokouksessa näytti tulevaisuuden kuva kirkon kannalta varsin synkältä. Oli esitetty vaatimus valtion ja kirkon erosta ja vihamielistä mielialaa kirkkoa vastaan oli voimakkaasti lietsottu. Näissä oloissa tehtiin kirkolliskokouksessa kaksi aloitetta, joista toisessa ehdotettiin uuden keskusviraston perustamista ja toisessa piispainkokouksen muodostamista, täydennettynä uusilla jäsenillä, keskuselimeksi. Kirkkolakikomitea sai tehtäväkseen ehdottaa kirkkolakiin suunnitellun kirkollisen keskushallituksen edellyttämiä muutoksia.[9] Kirkkolakikomitea[10] päätyi ehdottamaan itsenäisen viraston, kirkkohallituksen perustamista. Ehdotuksen mukaan arkkipiispa olisi ollut puheenjohtajana ja jäseninä viisi kirkkoneuvosta, joiksi tasavallan presidentti olisi nimittänyt yhden kokeneen lakimiehen ja kirkolliskokous neljä muuta jäsentä, kaksi pappia ja kaksi maallikkoa. Kirkkohallituksen toimivalta olisi ulottunut sekä hengellisiin että taloudellisiin asioihin. Lisäksi se olisi ollut lainkäyttöelin: ylempi oikeusaste pappien ja kanttorien käytös- ja virkavirheitä koskevissa asioissa sekä muutoksenhakuaste kirkollisissa hallintoasioissa. Kirkkohallituksen kustannukset oli tarkoitettu suureksi osaksi suoritettaviksi valtion varoista. Kirkolliskokous v:na 1923 hyväksyi kirkkolakikomitean ehdotukset eräin muutoksin, joista oleellisin oli se, että piispainkokouksesta, täydennettynä maallikoilla, olisi muodostettu neuvottelukunta, joka yhdessä kirkkohallituksen kanssa olisi kokoontunut neuvottelemaan kirkon hallinnosta ja hoidosta.

---

[8] Vrt. *G. O. Rosenqvist,* Finlands kyrka i det senaste halvseklets brytningstider (1946), s. 99—100 ja 103.

[9] Vrt. yleisen valmistusvaliokunnan miet. n:o 19.

[10] Komitean miet., s. 6—78. (V:n 1923 kirk.kok. asiakirjoissa: pöytäk. liitteet.)

Maan hallitus ei kuitenkaan kustannusten vuoksi antanut asiassa esitystä eduskunnalle ja ilmoitti tästä v:n 1928 kirkolliskokoukselle, sekä sitten edelleen v:n 1933 kirkolliskokoukselle, että kysymys oli jätetty lopullisesti raukeamaan. Tämän jälkeen tehtiin v:n 1933 kirkolliskokouksessa taas kaksi aloitetta asian ratkaisemiseksi. Toisessa ehdotettiin kehityksen aikaansaamista laajentamalla piispainkokousta, kun toisessa taas ehdotettiin itsenäistä kirkkohallitusta, joskin paljon pienempänä kuin v:n 1923 ehdotuksen mukaan. V:n 1938 kirkolliskokoukselle antamassaan mietinnössä kirkkolakikomitea [11] taas puolsi itsenäistä kirkkohallitusta, mutta kustannusten supistamiseksi ehdotti, että kirkkohallituksen jäsenet, lukumäärältään kuusi, arkkipiispan toimiessa puheenjohtajana, hoitaisivat tehtäviänsä jonkin muun vakinaisen viran ohella samaan tapaan kuin virkaylioikeuden jäsenet, ja että heidät määrättäisiin vain viideksi vuodeksi. Kirkkohallituksen toimivallan komitea ehdotti pääpiirtein samanlaiseksi kuin se oli v:n 1923 ehdotuksessa. V:n 1938 kirkolliskokouksessa tehtiin ehdotusta vastaan eri näkökohtiin perustuvia huomautuksia. Katsottiin, ettei kirkkohallitus voisi toimia tyydyttävästi, ei varsinkaan lainkäyttöasioissa, kun sillä ei olisi vakinaisia jäseniä. Vaikka kirkolliskokous ei hyväksynytkään kirkkolakikomitean ehdotusta, ei asiaa kuitenkaan jätetty raukeamaan, vaan asia annettiin vielä kerran kirkkolakikomitealle, jonka tuli, valmistaessaan uutta ehdotusta, ottaa huomioon kirkolliskokouksessa esitetyt näkökohdat.[12]

Asia joutui nyt viimeiseen valmisteluvaiheeseen, joka lopulta johti, tosin monien sovittelujen jälkeen, lopulliseen lainsäädäntötoimeen. V:n 1938 kirkolliskokouksen asettama kirkkolakikomitea [13] omaksui taas sen käsityksen, että ajatus siitä, että piispainkokouksesta joko sellaisenaan tai jotenkin muodosteltuna tehtäisiin kirkon korkein hallituselin, oli hylättävä. Kirkkohallitusta ei voitu tyydyttävästi järjestää piispainkokouksen pohjalta, vaan sitä varten oli luotava aivan itsenäinen elin, lausui komitea. Komitea näki kuitenkin varteenotettavaa siinä ajatuksessa, joka oli esitetty koko asian valmistelun aikana, että piispainkokous olisi oleva se runko, jonka ympärille keskushallitus rakennettaisiin. Komitea päätyi

[11] Miet. s. 119—175.
[12] V. 1938 kirk.kok. kirkkolakivaliok. mietintö n:o 21 ja kirk.kok. pöytäk. s. 667—683.
[13] Kom. miet. s. 142—195.

ehdottamaan, että kirkkohallituksen rinnalla olisi lisätty kirkkohallitus niminen neuvottelukunta, jonka muodostaisivat kaikki ne, jotka muodostavat piispainkokouksen sekä lisäksi kaksi kirkolliskokouksen valitsemaa maallikkoa kustakin hiippakunnasta. Kirkkohallituksen tehtäviin nähden komitea oli periaatteessa sitä mieltä, että kirkkohallituksen valtapiiriin olisi sisällytettävä kirkon koko toiminta sekä hengellinen että hallinnollinen. »Mutta kun nähtävästi jyrkkä kiinnipitäminen tästä alkuperäisestä ohjelmasta jälleen vaarantaisi tämän nykyään erittäin tarpeellisen kirkollisen elimen muodostamista», komitea päätyi siihen, että kirkkohallituksen tehtävät rajoitettaisiin hallinnollisiin ja taloudellisiin asioihin. Toisessakin suhteessa komitea rajoitti kirkkohallituksen toimivaltaa, poistaen siitä kaikki ne asiat, joissa kirkkohallitus tulisi toimimaan tuomioistuimena. Kirkkohallituksen kokoonpanoon nähden komitea ehdotti, että hallituksessa olisi viisi jäsentä, presidentti viraston päällikkönä, sekä neljä kirkkoneuvosta, joista kuitenkin kaksi hoitaisi toimiaan sivutoimina.

Kirkkolakikomitean ehdotus herätti kirkollisissa piireissä vilkasta keskustelua. Erikoisesti pappispiireissä esiintyi vastustusta, piispallisella johdolla,[14] vaikka toisenlaisiakin mielipiteitä esitettiin. Maallikoiden suhtautuminen oli yleensä periaatteessa myönteinen.

Asian tullessa käsiteltäväksi v:n 1943 kirkolliskokouksessa tehtiin maallikkotaholta ehdotus erityisen valiokunnan, kirkkohallitusvaliokunnan asettamisesta käsittelemään yksinomaan tätä asiaa. Ehdotus hyväksyttiin ja siihen valittiin jäseniksi sekä niitä, jotka olivat esiintyneet kirkkohallituksen ehdottajina ja puoltajina että vastustajien huomattavia edustajia. Kolmen viikon uurastuksen jälkeen saattoi valiokunta esittää mietintönsä (miet. N:o 1), joka yllättävästi oli yksimielisesti myönteinen. Mietintö, joka oli sitkeiden sovittelujen[15] tulos, rakentui useissa pääkohdissa

---

[14] Arvostelevia ja vastustavia lausuntoja esittivät piispat *A. Lehtonen,* Näkökohtia kirkkohallituksen perusteluista. (Teol. Aikakauskirja 1942, s. 223 ss. ja 335 ss.) ja *E. Sormunen,* Kirkkohallitusta koskeva lakiehdotus. (Teol. Aikakauskirja 1943, s. 71 ss.) — Ehdotuksen puolesta esitti näkökohtia *P. Virkkunen,* Keskustelua kirkkohallituksesta. (Teol. Aikakauskirja 1943, s. 242 ss.)

[15] Valiokunnan puheenjohtaja oikeusneuvos J. Saloheimo lausui kirkolliskokouksen täysistunnossa m.m. (ks. Pöytäk. s. 468): »Kun... asiaa ryhdyttiin valiokunnassa käsittelemään, näytti ensin siltä, että eri ajatussuunnat olivat niin kaukana toisistaan, ettei mitään yhteistä esitystä voisi syntyä. Komitean mietintöä alettiin kumminkin yhdessä yksityiskohtaisesti läpikäydä ja tutkia, millainen esitys sen pohjalta voisi syntyä. Jo sil-

kirkkolakikomitean ehdotuksille, mutta toisaalta sisälsi myös muutoksia oleellisissa kohdin. Viimeksi mainituista on mainittava mm., että kirkkohallitukseen asetettiin piispallinen johto, että kirkkohallituksen toimivaltaa vieläkin rajoitettiin ja että komitean ehdottamaa lisättyä kirkkohallitusta vastaava elin, laajennettu piispainkokous, joka komitean ehdotuksen mukaan oli pääasiallisesti neuvotteleva elin, muodostettiin asioita käsitteleväksi ja päättäväksi elimeksi, joka, kirkkohallituksen yläpuolella ollen, valitsee kirkkohallituksen jäsenet, valvoo kirkkohallituksen toimintaa ja antaa sille tarpeellisia toimintaohjeita. Täten episkopaalinen vaikutus huomattavasti lisääntyi.

Kirkolliskokous hyväksyi [16] valiokunnan ehdotuksen parilla vähäisellä muutoksella 87 äänellä 19 ääntä vastaan, joten KL 456 §:n 3 mom:ssa vaadittu 3/4 äänten enemmistö oli saavutettu. Kirkolliskokouksen päättämät kirkkolain muutokset saatettiin, sittenkun eduskunta oli ne hyväksynyt, voimaan 27 p:nä huhtikuuta 1944 annetulla lailla. Laajennettu piispainkokous, jonka maallikkojäsenet kirkolliskokous oli valinnut siltä varalta, että kirkkohallitusta koskevat lain muutokset tulivat vahvistetuiksi, kokoontui ensi kerran 17 päivänä toukokuuta 1944 ja valitsi [17] tällöin kirkkohallituksen jäsenet ja vahvisti palkkaukset. Kirkkohallitus aloitti toimintansa 1 päivänä elokuuta 1944,[17a] niinkuin KL 465 § edellyttää. Toisessa kokouksessaan 13—14 p:nä joulukuuta 1944 laaj. piispainkokous hyväksyi laaj. piispainkokouksen ja kirkkohallituksen työjärjestykset sekä kirkon keskusrahaston ohjesäännön.

---

loin havaittiin, etteivät keskusteluissa mainitut eri linjat, n.s. piispainkokouslinja ja kirkkolakikomitean edustama kirkkohallituslinja olleetkaan niin suuressa määrin toistensa vastakohtia, etteikö niitä voisi suunnata kulkemaan yhdessä kummankaan puolen tarvitsematta luopua mistään sellaisesta, mitä piti oleellisesti tärkeänä. Kun tämä oli todettu, alkoi työ valiokunnassa sujua vapautuneesti... Kun valiokunnassa oli tultu siihen käsitykseen, että keskuselimen puute oli havaittavissa varsinkin kirkon taloudellisten ja hallinnollisten asiain hoidossa, päätettiin, että suunnitellun viraston toiminta oli rajoitettava tällaisiin asioihin. Samoin oltiin yksimielisiä siitä, että tällaiselle virastolle oli perinteiden mukaisesti säilytettävä piispallinen johto. Myös voitiin helposti sopia siitä, että tämän viraston yläpuolelle oli piispankokousta laajentamalla luotava elin, jolle voitiin uskoa eräiden hengellistenkin asiain ylijohto.» — Lopullinen käsittely valiokunnassa tapahtui 6-miehisen jaoston valmistaman lakiehdotuksen pohjalla. Jaoston käytettävissä ollut aika oli tehtävän vaikeuteen nähden valitettavan rajoitettu.

[16] V. 1943 kirkkok. pöytäk., s. 664. Vrt. myös kirkkohallitusvaliok. miet. n:o 1a.

[17] Laaj. piisp. kokouksen pain. pöytäk., s. 7 ja 4—6.

[17a] Vrt. *Eino J. Ahla,* Kirkkohallitus aloittaa toimintansa. Kotimaa 1/8 44 n:o 57.

IV. Edellä esitetty laajahko katsaus kirkkohallituksen ja laaj. piispainkokouksen syntyvaiheisiin lähes puolivuosisataa kestäneen valmistelun ja kehityksen jälkeen on omiaan monessa suhteessa valaisemaan sitä asemaa ja tehtävää, mikä näillä uusilla kirkollisilla elimillä tuli olemaan.

Vaikka uuden lainsäädännön kautta on tahdottu kehittää ja vahvistaa kirkon omaa itsehallintoa, on kuitenkin lainsäädäntöä valmisteltaessa haluttu säilyttää ennallaan KL 14 §:n säännös, jonka mukaan »kirkon ylin hallitus koko maassa on Suomen hallituksen asia».[18] [19] Asianmukaisena kuitenkin on pidetty, että jo kirkkolain perussäännöksissä, kirkon järjestysmuotoa koskevassa III luvussa mainitaan uudet elimet ja senvuoksi on lakiin lisätty näin kuuluva 13 a §: »Kirkon hallituksena erinäisissä asioissa toimii laajennettu piispainkokous ja kirkkohallitus.»

Yksityiskohtaiset määräykset uusista elimistä on sijoitettu KL:n kuudenteenkolmatta lukuun, jossa aikaisemmin oli vain säännökset piispainkokouksesta. Laajennettua piispainkokousta koskevat pääsäännökset ovat 463 ja 463 a §:ssä sekä kirkkohallitusta koskevat 464, 464 a ja 464 b §:ssä.

Kirkkohallitus on k o l l e g i n e n h a l l i n t o v i r a s t o. Kirkkohallituksen puheenjohtajana toimii arkkipiispa ja siinä on lisäksi kuusi kirkkoneuvosta. Viisi näistä valitsee laajennettu piispainkokous ja kuudentena kirkkoneuvoksena toimii kirkon keskusrahaston johtaja. Kaksi kirkkoneuvosta, joista toisen tulee olla kirkon lainsäädäntöön ja hallintoon perehtynyt pappismies ja toisen taitava ja kokenut lakimies, valitaan määräämättömäksi ajaksi. Näiden eroamisvelvollisuudesta on vastaavasti voimassa mitä seurakunnan vakinaisen papin eroamisvelvollisuudesta on säädetty.[20]

Keskusrahaston johtajan virassa pysymisoikeus on erilainen, kun on säädetty, että laajennettu piispainkokous valitsee ja toimestaan vapaut-

---

[18] Tämän säännöksen taustasta ja sisällöstä ks. Schaumannin kirkkolakikomitean ehd.: Förslag till kyrkolag... jämte motiver 1863, s. 134—135 ja 245—246. — Vrt. alav. 5.

[19] Ennen kirkkohallituksen perustamista on lausuttu epäilyksiä siitä, onko Suomen ev.luth. kirkolla julkisoikeudellisen oikeushenkilön luonnetta, »kun kirkolla ei ole omaa pysyväistä keskushallintoelintä». Ks. *Merikoski,* Suomen julkisen oikeuden oppikirja I (1944) s. 140. Toisin *Ståhlberg,* Hallinto-oikeus II, 2 p., s. 511, *Hermanson,* Statsförfattningsrätt IV, s. 523 sekä *Kivimäki,* Siviilioikeuden yleiset opit I, 1 p., s. 26 ja 2 p. s. 26.

[20] V:n 1948 kirk.kok:ssa tulee käsiteltäväksi kirkkohallituksen esitys papin velvollisuudesta erota virasta ja papin eläkeoikeudesta.

taa keskusrahaston johtajan. Keskusrahaston johtajan asema tässä kohden on niin ollen verrattavissa valtion virassa olevan luottamusmiehen asemaan. Mitään kelpoisuusehtoja ei johtajalle ole KL:ssa määrätty. Muut kolme kirkkoneuvosta hoitavat tehtäviään sivutoimina ja valitaan heidät viideksi vuodeksi. Heistä yksi on oleva taitava ja kokenut pappismies ja kaksi kirkollisiin asioihin perehtynyttä maallikkoa. Näiltä maallikoilta ei vaadita mitään pätevyysehtoja, mutta ensimmäiseksi viisivuodeksi valituista toinen maallikoista on lakimies, joten kirkkohallituksessa nyt on kaksi lakimiesjäsentä. Kirkkohallituksen jäsenten vaaliin nähden on ohjeeksi otettu KL:iin nimenomainen säännös siitä, että kirkkohallituksessa tulee maan molempien kieliryhmien olla edustettuina.[21]

Kirkkohallituksen varapuheenjohtajana on se määräämättömäksi ajaksi valittu kirkkoneuvos, jonka laajennettu piispainkokous valitsee viideksi vuodeksi kerrallaan. Varapuheenjohtajaksi voi siis tulla valituksi joko pappismies tai lakimies.[22] Laaj. piispainkokous valitsi 17/5 1944 varapuheenjohtajaksi lakimiesjäsenen.

Jos arkkipiispan virka on avoinna taikka jos arkkipiispa on sairauden tai muun syyn vuoksi ollut kuukauden ajan estyneenä osallistumasta kirkkohallituksen työhön ja este edelleen jatkuu, toimii puheenjohtajana se piispa, jonka piispat ovat tähän tehtävään arkkipiispan sijaiseksi valinneet. Jos määräajaksi valittu kirkkohallituksen jäsen eroaa taikka tulee pysyvästi kykenemättömäksi tehtäviään hoitamaan tai kuoleman kautta poistuu, valitaan hänen sijaansa jälellä olevaksi ajaksi uusi kirkkoneuvos, jolla on sama pätevyys kuin poistuneella. Kirkkohallitus ottaa itselleen lainoppineen sihteerin, jonka tehtävien hoitaminen kuitenkin voidaan uskoa määräämättömäksi ajaksi valitulle lainoppineelle kirkkoneuvokselle. Oman sihteerin on kirkkohallitus ottanut vasta v. 1947.

Kirkkohallituksen t o i m i n t a m u o d o i s t a on säännöksiä sekä KL 464 a §:ssä että työjärjestyksessä. Kirkkohallitus on täysistuntoon kokoontuessaan päätösvaltainen, kun neljä jäsentä ottaa päätöksen tekoon osaa ja heistä kolme on päätöksestä yksimielisiä. Jos jäävin tai muun satun-

[21] Sekä kirkkohallituksen jäsenet että hallituksen virkamiehet ovat kirkon virkamiehiä.

[22] Varapuheenjohtaja toimii puheenjohtajana vain arkkipiispan ollessa satunnaisesti estettynä.

naisen syyn tähden niin moni kirkkohallituksen jäsen on estynyt, ettei kirkkohallitus ole päätösvaltainen, on puheenjohtajan asiana kutsua siihen niin monta miestä, joilla on estyneiltä kirkkohallituksen jäseniltä vaadittava pätevyys, että kirkkohallitus tulee päätösvaltaiseksi. KL edellyttää, että kirkkohallituksen pysyvät jäsenet voivat muodostaa suppeamman sisärenkaan, joka ratkaisee juoksevia asioita. Täten on luotu mahdollisuudet kirkkohallituksen toiminnan joustavuuteen. 464 a §:ssä on tästä säädetty, että puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä määräämättömäksi ajaksi valitut kirkkoneuvokset ja kirkon keskusrahaston johtaja voivat yhdessä sekä määräämättömäksi ajaksi valitut kirkkoneuvokset ja keskusrahaston johtaja kukin erikseen omalla vastuullaan ratkaista työjärjestyksessä määrättyjä asioita, joilla ei ole laajakantoisempaa merkitystä. Tämän nojalla on työjärjestykseen [23] otettu säännökset kirkkohallituksen työjaostosta ja lueteltu ne asiat, jotka se voi käsitellä (TJ 1, 2 ja 5 §). Varapuheenjohtajan tehtävistä on säännöksiä TJ 7:ssä. Kun TJ 9 §:ssä mainitaan, että kirkon keskusrahaston johtajana toimiva kirkkoneuvos hoitaa keskusrahastoa koskevat asiat niinkuin siitä on erikseen määrätty, tarkoittaa tämä viittausta 5 p:nä joulukuuta 1941 annettuun lakiin (N:o 895) kirkon keskusrahastosta [24] ja 19 p:nä joulukuuta 1941 annettuun tämän lain täytäntöönpanoasetukseen (N:o 899). Lakia on muutettu kirkkohallituksen perustamisen yhteydessä 12/5 1944 annetulla lailla (N:o 312) ja uusi täytäntöönpanoasetus on annettu 21/12 1944 (N:o 982).

---

[23] Laaj. piisp.kok. pöytäk. 13/12 44, s. 5.

[24] Kirkon keskusrahasto perustettiin v. 1941. Eräitä perustavia säännöksiä siitä otettiin KL:iin (10 § 2 mom. ja 479—480 §), mutta yksityiskohtaiset säännökset sisällytettiin yllämainittuun yleisen lain luontoiseen lakiin ja sanotun lain täytäntöönpanoasetukseen. Keskusrahaston johtooon asetettiin piispainkokouksen valitsema keskusrahaston johtaja ja hänelle avuksi keskusrahaston johtokunta. Sekä johtaja että johtokunta olivat piispainkokouksen alaisia. Keskusrahaston tarkoituksesta otettiin KL 10 §:ään seuraava säännös: »Seurakuntien tulee myös osallistua niiden varojen keräämiseen, jotka ovat tarpeen taloudellisesti heikossa asemassa olevien seurakuntien tukemiseksi sekä kirkon muiden yhteisten tarpeiden tyydyttämiseksi niinkuin tässä laissa säädetään.» Tämä säännös siis edellyttää, että määräykset maksuista sisällytetään Kirkkolakiin. 480 §:n mukaan nämä maksut määrätään neljällä perusteella: 1) enintään 7 penniä veroäyriltä. 2) 2 penniä n.s. yhteisöveroäyreiltä, 3) 5 % metsänmyynnin puhtaasta tulosta sekä 4) 3 % korkotuloista. Vrt. *Ahla,* Kirkon keskusrahastoa koskevan lainsäädännön synty. Vartija 1942 s. 49 ss. — Kirkon keskusrahasto on luonteeltaan itsenäinen laitos, julkisoikeudellinen juridinen henkilö. (Vrt. XII kirk.kok. asett. kirkkolakikomitean miet., s. 16.)

Kirkkohallituksen tehtävistä ja toimivallasta on yleissäännös KL 464 b §:n 1 mom:ssa, joka on näin kuuluva: »Kirkkohallituksen tehtävä on käyttää kirkon hallintovaltaa hallinnollisissa ja taloudellisissa asioissa sillä tavoin kuin tässä laissa ja erikseen säädetään». Seuraavan, 2 momentin alussa ovat sanat: »Kirkkohallituksen asiana on niin ollen:», minkä jälkeen 15 eri kohdassa luetellaan erilaisia kirkkohallitukselle kuuluvia tehtäviä. Kuten 1 momentin sanamuodosta käy ilmi ei 2 momentissa oleva luettelo ole tarkoitettu tyhjentäväksi. Kirkkohallituksen tehtävistä on määräyksiä muissakin KL:n kohdissa, minkä lisäksi sanat »erikseen säädetään», sanonta, jota kirkkolaissa muutenkin monissa kohdissa on käytetty viittaamaan yleisen lain säännöksiin, osoittaa, että kirkkohallitukselle voidaan yleiselläkin lailla uskoa tehtäviä. Paitsi 464 b §:ssä on kirkkohallitukselle uskottuja tehtäviä mainittu KL:n 15, 146, 165, 247, 292, 293, 304, 305, 326, 365, 455 ja 460 §:ssä. Papiston palkkauksesta ja seurakuntien virkataloista 29 p:nä joulukuuta 1944 annetuissa laeissa, jotka eivät ole kirkkolain luontoisia, vaan yleisiä lakeja, joista kirkolliskokous on antanut lausuntonsa, on annettu monenlaisia tehtäviä kirkkohallitukselle.

KL 464 b §:n 2 mom:ssa luetellaan seuraavat tehtävät:

Kirkkohallituksen asiana on niin ollen:

1) antaa toimivaltaansa kuuluvissa asioissa niitä ohjeita, jotka tämän lain säännösten toimeenpanoa varten ovat tarpeelliset;

2) kirkolliskokoukselle tehdä tarpeellisiksi katsomiaan esityksiä kirkolliskokouksen toimivaltaan kuuluvista hallinnollisista ja taloudellisista asioista sekä kirkolliskokouksen antaman tehtävän mukaisesti valmistella asioita;

3) antaa valtakunnan hallitukselle lausuntoja, joita hallitus katsoo tarpeelliseksi vaatia;

4) ennen kirkolliskokouksen alkamista valmistaa ehdotus kokouksen työjärjestykseksi; pitää huolta siitä, että ne lausunnot, jotka 455 §:n mukaan ovat jätettävät kirkolliskokoukselle, tulevat siten kootuiksi ja järjestetyiksi, että kokous ja sen valiokunnat voivat ilman suurempaa ajanhukkaa niitä hyväksensä käyttää, sekä ryhtyä muihin mahdollisesti tarvittaviin valmistaviin toimenpiteisiin kirkolliskokousta varten;

5) ryhtyä kaikkiin täytäntöönpanotoimiin, joita kirkolliskokouksen 455 §:n 2 momentin nojalla tekemät päätökset vaativat;

6) toimia kirkon keskusrahaston hallituksena, niinkuin siitä erikseen säädetään, hoitaa niitä varoja, jotka mainitaan 455 §:n 2 momentissa, 460 ja 462 §:ssä ja jakaa eri hiippakuntain kesken 460 ja 462 §:ssä mainitut maksut, niin myös valmistuttaa näiden varojen hoidosta kirkolliskokoukselle kertomus;

7) tehdä laajennetulle piispainkokoukselle ehdotus siitä, montako penniä sadalta markalta seurakuntien on tulojen perusteella vuosittain maksettava kirkon keskusrahastoon ja päättää avustusten jakamisesta keskusrahastosta;

8) ilmoittaa tuomiokapituleille, niiden asiana oleviin täytäntöönpanotoimiin ryhtymistä varten, sellaiset kirkolliskokouksen päätökset, jotka kirkkolain mukaan ilman valtiovallan vahvistusta ovat pappien ja seurakuntien noudatettavat, niin myös ryhtyä muihin kirkolliskokouksen päätöksistä mahdollisesti johtuviin täytäntöönpanotoimiin;

9) valvoa ja ohjata seurakuntain taloudenhoitoa ja tilinpitoa yhteistoiminnassa tuomiokapitulien kanssa;

10) määrätä kirkolliskokouksen asettamain komiteain palkkiot ja muut maksut, jotka 460 §:n mukaan ovat kirkonkassoista taksoitettavat, jollei kirkolliskokous ole niitä määrännyt;

11) hoitaa kirkollisiin tarkoituksiin määrättyjä rahastoja sekä päättää niiden käytöstä, mikäli ei siitä ole toisin säädetty;

12) määrätä, mihin tarkoituksiin kollehteja yhteisisssä jumalanpalveluksissa on kannettava;

13) ottaa vastaan ja hoitaa 455 §:n 3 momentissa mainittuja kirkolle annettuja lahjoja ja testamentteja sekä käyttää siten saatua omaisuutta kirkolliskokouksen vahvistamien määräysten mukaan;

14) edustaa kirkkoa kolmatta miestä kohtaan ja viranomaisen edessä; sekä

15) muutenkin hoitaa ja valvoa kirkon yhteisiä taloudellisia asioita sekä ryhtyä tarpeellisiksi katsomiinsa toimenpiteisiin kirkon edun valvomiseksi, niin myös hoitaa ne muut tehtävät, jotka kirkkohallitukselle tässä laissa tai erikseen on uskottu.»

Eräät kohdat ansaitsevat erikseen huomiota. Mahdollisimman selvästi käy näistä ilmi, että kirkkohallituksen toimivalta rajoittuu hallinnollisiin ja taloudellisiin asioihin, »joissa keskityksen ja yhtenäisen johdon tarve on ollut kipeimmin havaittavissa». Hengelliset asiat on tahdottu tarkoin sulkea pois sen toimivallasta ja pysyttää ne piispojen ja tuomiokapitulien hoidossa. »Näin tehtäessä voidaan myös edellyttää, että yhteistoiminta kirkkohallituksen ja tuomiokapitulien kesken saadaan muodostumaan joustavaksi», lausui v:n 1948 kirkolliskokouksen kirkkohallitusvaliokunta. — Vaikka täten onkin yritetty suorittaa jyrkkä rajankäynti taloudellisten ja hengellisten asioiden välillä, on kuitenkin todettava, että taloudellisten asioiden hoito aivan oleellisesti ulottaa vaikutuksensa myös kirkon hengellisen elämän kehitykseen ja että toisaalta ei aina ole helppo erottaa toisistaan hengellistä taloudellisesta. Periaate on kuitenkin lausuttu selvästi KL:ssa.

Kirkkohallituksen asema kirkon hallintovaltaa käyttelevänä elimenä on tarkoitettu kirkon omassa piirissä varsin itsenäiseksi, oma-aloitteiseksi, ohjaavaksi ja valvovaksi. Tämän osoittavat yhdessä 464 b §:n 1 mom:n kanssa erikoisesti 2 mom:n 1) ja 9) kohdat. Mutta myös ulospäin on kirkkohallitus elin, joka itsenäisesti edustaa kirkkoa (14 k.) ja valvoo kirkon yhteisiä etuja ja ryhtyy tarpeellisiin toimenpiteisiin (15 k.), niin hyvin yk-

sityisiin ja muihin yhdyskuntiin kuin valtioonkin nähden. Vaikka kirkkohallitukselle on siirretty joukko aikaisemmin maan hallitukselle (opetusministeriölle) kuuluneita tehtäviä, on kuitenkin, kuten edellä jo on mainittu »kirkon ylin hallitus koko maassa Suomen hallituksen asia» (14 §). Lausuntojen antaminen valtakunnan hallitukselle on erikoisesti mainittu (3 k.).[25]

Suhteessaan kirkolliskokoukseen kirkkohallitus on osaksi valmisteleva (2 ja 4 k.), osaksi täytäntöönpaneva elin (5, 8 ja 10 k.). Mutta mikä on merkityksellisempää, kirkkohallituksella on itsenäinen aloite-oikeus kirkolliskokouksen toimivaltaan kuuluvissa hallinnollisissa ja taloudellisissa asioissa (2 k.), nimenomaan myös kirkkolain säätämistä koskevissa kysymyksissä. Tämä aloite-oikeus kirkkolakiasioissa voi olla kahdenlaatuista. Joko tapahtuu aloiteoikeuden käyttäminen niin, että kirkkohallituksen esitys kirkolliskokouksessa joutuu samanlaisen käsittelyn alaiseksi kuin muut kirkolliskokouksessa tehdyt aloitteet, siis siten, että asia ensin vireillepannaan yhdessä kirkolliskokouksessa ja senjälkeen, asian oltua valmisteltavana kirkkolakikomiteassa tai kirkkohallituksessa sekä seurakuntain ja papiston annettua ehdotuksesta lausuntonsa, otetaan lopullisesti päätettäväksi vasta toisessa kirkolliskokouksessa. Mutta onpa kirkkohallituksella, ja kuten myöhemmin esitetään laajennetulla piispainkokouksella, mahdollisuus saada aloitteensa lopullisesti käsitellyksi yhdessä ainoassa kirkolliskokouksessa, jos kirkkohallitus on ehdotuksestaan hankkinut ennen kirkolliskokousta seurakuntien ja papiston lausunnot. Kirkkohallituksen aloite-oikeus viimeksi mainitussa muodossa joutui v. 1945 perusteellisen selvittelyn alaiseksi. Kirkkohallitus oli alistanut 14/12 1944 kokoontuneen laaj. piispainkokouksen käsiteltäväksi kysymyksen papiston eläkelaitosta koskevan asian uudelleen vireille panemisesta. Kun aloite-oikeuteen nähden lausuttiin epäilyksiä,[25a] laaj. piispainkokous päätti hankkia asiasta presidentti K. J. Ståhlbergin ja presidentti U. J. Castrénin lausunnot. Edellinen tuli lyhyessä lausunnossaan kielteiseen, jälkimmäinen myönteiseen tulokseen.[26] Samaan aikaan käsitteli asiaa prof. K.

[25] Vaikka tässä ei mainita lausuntojen antamista muille viranomaisille, on käytännössä kirkkohallitus antanut lausuntoja m.m. lääninhallituksille.

[25a] Vrt. keskustelua laaj. piisp.kok. pöytäk. 14/12 44 s. 26—28.

[26] Vrt. *K. J. Ståhlberg*, Lausunto kirkkolainsäädännön vireille panemisesta. JFT 1945,

Kaira tutkielmassaan Ståhlbergin juhlajulkaisussa päätyen hänkin myönteiseen tulokseen.[27] Joskin on myönnettävä, että kirkkolakiin 455 §) tästä otetut säännökset ovat niukkasanaiset, on kuitenkin sanottava, että lain valmistelua koskevissa mietinnöissä on selvästi lausuttu tarkoituksena olleen järjestää asia niin, että kirkkohallituksen esitys voi tulla lopullisesti käsitellyksi yhdessä ainoassa kirkolliskokouksessa ja että tämä tarkoitus on saanut riittävän, joskin suppean ilmauksen itse lakitekstissä, mikä tietysti on ratkaisevaa. 455 §:n 1 mom. lopussa on nimittäin säännös: »Ennenkuin nämät (tarkoittaa mm. kirkkolakikomitean ehdotuksia) ehdotukset tahi laajennetun piispainkokouksen tai kirkkohallituksen esitykset sellaisista asioista jätetään kirkolliskokouksen käsiteltäviksi, antakoot seurakunnat ja papisto . . . niistä lausuntonsa». Harvennetut sanat lisättiin 455 §:ään kirkkohallituksen perustamisen yhteydessä lailla 27/4 1944. Niissä on kirkkohallituksen esitykset rinnastettu kirkkolakikomitean ehdotuksiin. Jos lakia tulkittaisiin niin, että näissä sanoissa tarkoitettaisiin vain vireillepanoa ensimmäisessä kirkolliskokouksessa, jouduttaisiin sellaiseen mahdottomaan tulokseen, että kirkkohallituksen esityksistä olisi kahdesti vaadittava seurakuntien ja papiston lausunnot. — Kun edellämainittujen asiantuntijalausuntojen ja selvitysten saavuttua asia joutui joulukuussa v. 1945 uudelleen laaj. piispainkokouksen käsiteltäväksi, päätti se »yhtyä presidentti Castrenin ja professori Kairan myönteisiin lausuntoihin» sekä kehoitti kirkkohallitusta kirkolliskokoukselle valmistamaan esityksen p.o. eläkeasian järjestämisestä ja hankkimaan ehdotuksista seurakuntien ja papiston lausunnot.[28] Kirkkohallitus onkin valmistanut esityksen v:n 1948 lokakuussa kokoontuvalle

---

s. 224—226 sekä *U. J. Castrén,* Laajennetun piispainkokouksen ja kirkkohallituksen aloiteoikeudesta kirkkolain muuttamiseksi ja säätämiseksi, Lakimies 1945, s. 248—260.

[27] Vrt. *K. Kaira,* Huomattava uudistus kirkkolainsäädännössä. Juhlajulkaisu K. J. Ståhlberg 80, s. 191—203. — Vrt. myös *Eino J. Ahlan* kirjoitus Kotimaa-lehdessä n:o 94 8/12 1944 ja muistio laaj. piispainkokouksen pöytäk:ssa 12/12 -45, s. 10—11.

[28] Ks. Laaj. piisp.kok. pöytäk. 12/12 -45, s. 11. Laaj. piispainkokous lausui päätöstä tehdessään olevansa sitä mieltä, »että laajennetun piispainkokouksen ja kirkkohallituksen kysymyksessä olevaa aloiteoikeutta olisi käytettävä vain kiireellisissä tapauksissa, jolloin tärkeät kirkolliset asiat vaativat nopeata ratkaisua». Tämä lausuma ei tietystikään sisällä mitään laintulkintaa, vaan se on eräänlainen toiminta-ohje, joka on vailla oikeudellista vaikutusta. Asianomaisille elimille itselleen jää kussakin tapauksessa harkittavaksi, milloin aloiteoikeutta on käytettävä asian tärkeyteen nähden, ja viime kädessä kirkolliskokous päättää aloitteen käsittelystä.

kirkolliskokoukselle ja hankkinut siitä lausunnot, joten tämä tärkeä ja kiireellinen asia voi joutua tällöin lopulliseen ratkaisuun.[29]

Kirkkohallitukselle on myönnetty osallistuminen kirkolliskokouksen työhön myös sikäli, että kirkolliskokouksessa on edusmiehenä se kirkkohallituksen jäsen, jonka kirkkohallitus valitsee (451 § 1 mom. 3 k.). Kirkkolakikomitean ehdotus, että kirkkohallituksen kaikille jäsenille olisi myönnetty oikeus osallistua kokouksen keskusteluihin, tuli valitettavasti hylätyksi.

Taloushallituksena kirkkohallitus toimii kirkon keskusrahaston hallituksena (464 b § 6 kohta), niinkuin siitä erikseen säädetään, mitkä sanat viittaavat edellämainittuun keskusrahastoa koskevaan lainsäädäntöön, sekä hoitaa muita kirkon rahastoja, nim. ns kirkon yhteistä rahastoa (455 § 2 mom.) ja kirkolliskokousrahastoa (460 ja 462 §) sekä muitakin rahastoja (464 b § 11 k.).

Laajennetun piispainkokouksen ja kirkkohallituksen keskinäisestä suhteesta tulee jälempänä puhe.

Kirkkohallituksen suhde seurakuntiin määräytyy senkautta, että kirkkohallitus valvoo ja ohjaa seurakuntain taloudenhoitoa »yhteistoiminnassa tuomiokapitulien» kanssa (9 k.). Viimeksimainitut sanat on otettu lakiin, jotta vältyttäisiin joutumasta ristiriitaan hiippakuntahallintojen kanssa, jotka myöskin valvovat seurakuntien taloudenhoitoa (vrt. KL 356 ja 391 §). Käytännössä kirkkohallituksen ohjeet yleensä menevät tuomiokapitulien kautta seurakunnille. Kirkkohallituksen ohjeet voidaan käsittää kirkolliselle hallintoviranomaiselle annetuiksi sitoviksi hallinto-ohjeiksi, mutta varsinaisia oikeussäännöksiä ei niihin voida sisällyttää.[30]

---

[29] Kysymyksessä olevan aloiteoikeuden nojalla on kirkkohallitus valmistanut lokakuussa 1948 kokoontuvalle kirkolliskokoukselle kaksi muutakin lainsäädäntöaloitetta, joista toinen koskee siirtoseurakuntien olojen järjestämistä ja toinen KL 247 §:n muuttamista niin, että seurakuntajaon toimeenpano tehdään joustavammaksi viranhaltijan oikeuksien kannalta. Viimeksimainitussa asiassa laaj. piispainkokous antoi tehtävän kirkkohallitukselle (vrt. Laaj. piisp.kok. pöytäk. 12/12 -46, s. 39—41).

[30] Laaj. piispainkokouksessa on 14/12 1945 tehty aloite sellaisen KL:n muutoksen aikaansaamisesta, että KL:n säännösten täytäntöönpanomääräysten antaminen voitaisiin antaa laaj. piispainkokoukselle ja kirkkohallitukselle (Pöyt. s. 32—33). Kirkkohallituksen valmistama esitys asiassa esitettiin laaj. piispainkokoukselle 11/12 47, jolloin kirkkohallitusta kehoitettiin uudelleen harkitsemaan asiassa esitettyjä eri ehdotuksia ja antamaan esitys kirkolliskokoukselle; asia ei kuitenkaan voi vielä v:n 1948 kirk.kok:ssa tulla lopulliseen käsittelyyn, kun asiasta ei hankittu papiston ja seurakuntien lausuntoja. Vrt. laaj. piisp.kok. pöyt. s. 14—20.

Muissa kirkkolain kohdissa kuin 464 b §:ssä mainituista kirkkohallitukselle uskotuista tehtävistä on mainittava seuraavaa:

KL 15 §:n mukaan (muut. 27/4 1944) seurakuntajakoasiat, jotka ennen kuuluivat valtioneuvoston käsiteltäviin, joutuvat nyt kirkkohallituksen toimivallan piiriin. Jos kirkkohallitus tekee myönteisen päätöksen, ei päätös kuitenkaan ole lopullinen, vaan se on alistettava valtioneuvoston tutkittavaksi ja vahvistettavaksi. Mutta jos kirkkohallitus suhtautuu kielteisesti herätettyyn jakokysymykseen, on sen päätös lopullinen.

Samanlainen toimivallan siirto on tapahtunut sikäli, että KL 247 §:n edellyttämässä tapauksessa kirkkohallitus, aikaisemmin valtioneuvosto, vahvistaa seurakuntajaon yhteydessä papille tulevan korvauksen. Tässäkin tapauksessa on päätös alistettava valtioneuvoston tutkittavaksi ja vahvistettavaksi.

304 §:ään on tehty se muutos, että seurakunnan päätös n.s. kirkonmaan myynnistä, joka aikaisemmin oli alistettava hallituksen (= valtioneuvoston) tulkittavaksi, nyt on alistettava kirkkohallituksen lopullisesti päätettäväksi. Niinikään on nyt 326 §:n mukaan kirkkohallitukselle — ennen valtioneuvostolle — alistettava seurakunnan päätös, jos on päätetty myydä, pantata tai vaihtaa seurakunnan kiinteätä omaisuutta tai ottaa laina pitemmäksi kuin 10 vuoden maksuajaksi. Toimivallan siirto valtioneuvostolta kirkkohallitukselle on niinikään tapahtunut 305 §:n 5 mom:ssa mainitussa tapauksessa, kun kysymys on sellaisen seurakunnan päätöksen vahvistamisesta, mikä koskee jonkin rahaston liikavarojen siirtoa toiseen rahastoon.

Lopuksi on mainittava ne tärkeimmät tehtävät, jotka palkkaus- ja virkatalolakien mukaan ovat siirtyneet kirkkohallitukselle, osaksi valtioneuvostolta osaksi lääninhallituksilta. Palkkauslain 24 §:n mukaan on seurakunnan päättämä papiston palkkausjärjestely samoinkuin 26 §:n mukaan kanttori-urkurin palkkausjärjestely alistettava kirkkohallituksen tutkittavaksi. Virkatalolain eräissä kohdissa (esim. 3 ja 10 §) on myös mainittu kirkkohallitukselle kuuluvia tehtäviä. Kun uusi papiston palkkauslaki annettiin 29/12 1944, joutui kirkkohallitus heti toimintansa alkuvaiheissa käsittelemään kaikkien Suomen seurakuntien palkkausjärjestelyt. Tämä tietysti aiheutti tavattoman työruuhkan, joka vaati suhteettoman paljon kirkkohallituksen huomiota asioihin, joita kuitenkin on pidet-

tävä vähempiarvoisina verrattuina kirkkohallituksen ensisijaisesti ajankohtaisiin tehtäviin, kirkon edun valvomiseen sekä seurakuntien talouden-hoidon valvomiseen ja ohjaamiseen.

Mitään muutoksenhakuoikeutta kirkkohallituksen päätöksiin ei ole laissa säädetty. Edellä on mainittu, että sen päätös eräissä tapauksissa on alistettava valtioneuvoston vahvistettavaksi, mutta valittamalla ei mitään asiaa voida saattaa muun viranomaisen harkittavaksi. Sensijaan ei voine olla epäilystä siitä, että kirkkohallituksen päätökset voivat tulla purkuteitse kumotuiksi ja poistetuiksi[31] käyttämällä Oikeudenkäymiskaaren 31 luvussa säänneltyä tuomiopurkua ja siihen liittyvää n.s. analoogista purkua. Millekä viranomaiselle purkaminen kuuluu? Korkeimmasta hallinto-oikeudesta 22/7 1918 annetun lain 3 §:n 2 kohdan mukaan tämän tuomioistuimen lopullisesti ratkaistavat ovat mm. hakemukset lainvoiman saaneen päätöksen purkamisesta sellaisissa hallintoasioissa, jotka kuuluvat tämän tuomioistuimen taikka Hallituksen käsiteltäviin. Vaikka kirkkohallituksen päätöksistä ei voidakaan valittaa KHO:teen, niin kun KHO:n käsiteltäviin yleensä kuuluvat kirkkohallinnolliset valitukset, virkanimitysasioita lukuunottamatta, ei voida tulla muuhun tulokseen kuin siihen, että kirkkohallituksen päätökset ovat annettuja sellaisissa hallintoasioissa, että päätösten purku kuuluu korkeimmalle hallinto-oikeudelle.[32]

V. Laajennettu piispainkokous ei ole niinkuin kirkkohallitus pysyvä hallintovirasto, vaan voidaan se luonnehtia määräajoin kokoontuvaksi kirkolliseksi edustuslaitokseksi (pienois-kirkolliskokous), jossa on sekä virka-aseman perusteella määräytyviä että valittuja jäseniä.

Laajennettuun piispainkokoukseen kuuluvat 463 §:n mukaan arkkipiispa puheenjohtajana, hänen estyneenä ollessaan virassa vanhin piispa, sekä jäseninä ne muut henkilöt, jotka muodostavat piispainkokouksen, siis piispat, kenttäpiispa ja kustakin tuomiokapitulista yksi asessori, jonka tuomiokapituli valitsee, kaksi kirkolliskokouksen valitsemaa maallikkoa kustakin hiippakunnasta ynnä kirkkohallituksen jäsenet. Laissa ei ole nimenomaan sanottu, miten pitkäksi ajaksi maallikot valitaan; ei myöskään v:n 1943

---

[31] Tässä yhteydessä ei voi tulla tutkittavaksi, mitkä kirkkohallituksen päätökset ovat sen luontoisia, että ne voidaan purkaa.

[32] Vrt. *A. Saarialho,* Högsta förvaltningsdomstolens befogenhet att återbryta utslag, som vunnit laga kraft. NAT 1936, s. 203—213, jossa mainitaan vastaavanlaisia tapauksia.

kirkolliskokouksen päätöksessä, jolla vaali ensi kerran toimitettiin, määritellä toimiaikaa. Tarkoitus tietysti on, että vaali toimitetaan jokaisessa varsinaisessa, joka viides vuosi kokoontuvassa kirkolliskokouksessa (451 §, muut. 5/12 1941). Maallikoille valitaan myös varamiehet (455 §), mutta laki ei näytä edellyttävän, että varamiehet ovat henkilökohtaisia. Kun maallikkojäseniä on valittava »kustakin hiippakunnasta», on selvää, että valitulla tulee vaalin aikana olla asunto ja koti hiippakunnassa. Sensijaan on käytännössä katsottu, että jos edustajan asunto ja koti myöhemmin siirtyy toiseen hiippakuntaan, hän on esteetön jatkuvasti olemaan alkuperäisen hiippakuntansa edustaja.[33]

Laajennetun piispainkokouksen päätösvaltaisuudesta on annettu yksityiskohtaiset määräykset. Ensinnäkin tulee saapuvilla olla vähintään kolme kirkkoneuvosta (463 § 2 mom.). Jos maallikolle sattuu este,[34] kutsutaan tilalle varamies, mutta jos tämäkin on estynyt, »kutsuu puheenjohtaja hänen tilalleen muun maallikon». Käytännössä on katsottu, ettei täten kutsutun tarvitse olla asianomaisesta hiippakunnasta, mikä vaatimus saattaisikin johtaa suuriin vaikeuksiin.[35] Jos taas piispainkokouksen jäsenillä on este, on tietenkin noudatettava 462 § 5 mom:ssa olevaa piispainkokousta koskevaa säännöstä, jonka mukaan »kutsutaan apujäseneksi jäävitön jäsen jostakin tuomiokapitulista».

Laaj. piispainkokous kokoontuu 463 §:n säännöksen mukaan kerran vuodessa tai, milloin asiaintärkeys sitä vaatii, useammin. Työjärjestyksen 18 §:n mukaan kokoontuminen tapahtuu arkkipiispan määräämänä aikana ja paikassa.[36] Laaj. piispainkokous kokoontui v. 1944 kaksi kertaa, mutta vuosina 1945—46 vain kerran vuodessa ja kokouspaikka oli Turku. Sen-

---

[33] Tässä kohden on noudatettu samaa periaatetta, mitä on sovellettu pappisedustajiin, jotka vaalin jälkeen ovat siirtyneet toiseen hiippakuntaan. Vrt. v. 1918 kirk.kok. kirkkolakival. miet. n:o 1.

[34] Työjärj. 1 §:n mukaan esteestä on viipymättä ilmoitettava.

[35] Niinpä laaj. piisp.kok:ssa 14/12 -44 puheenjohtaja kutsui kokouksesta virkatehtävien takia poistuneen kahden maallikkojäsenen tilalle, joista toinen oli Tampereen hiippakunnasta ja toinen Turun arkkihiippakunnasta, kaksi turkulaista tuomiokapitulin virkamiestä (Pöyt. s. 29).

[36] Kun laaj. piispainkokouksessa 12/12 -46 maallikkotaholta tehtiin ehdotus säännöksen ottamisesta työjärjestykseen siitä, että kokoukset pidetään touko- ja joulukuussa Helsingissä, kokous päätti, muuttamatta työjärjestystä yhtyä siitä, että sen mielestä laajennetut piispainkokoukset pidettäisiin yleensä Helsingissä sekä useammin kuin kerran vuodessa, mikäli olosuhteet eivät toisin vaadi. (Ks. Pöytäk. s. 42.)

jälkeen on kokoonnuttu Helsingissä ja kokouksia on ollut v. 1947 kaksi, toinen touko, toinen kesäkuussa, sekä v. 1948 toukokuussa.

Työjärjestyksen 2 §:ään on sisällytetty säännökset aloitteenteko-oikeudesta. Tämä oikeus on kirkkohallituksella, piispainkokouksella ja yksityisellä jäsenellä. Yksityiset henkilöt tai yhteisöt eivät niin ollen voi käyttää aloite-oikeutta. Työjärjestys edellyttää vielä, että puheenjohtaja, jolle aloite on lähetettävä hyvissä ajoin, lähettää yksityisen jäsenen aloitteen joko kirkkohallituksen tai piispainkokouksen valmisteltavaksi. Tätä säännöstä ei ole aina noudatettu. Sensijaan aloitteet säännöllisesti kulkevat valmisteluvaliokunnan kautta. Työjärjestyksen 4 §:n mukaan valitaan valmisteluvaliokunta vuodeksi kerrallaan ja on siinä puheenjohtajana joku piispa sekä jäsenenä asessori, kirkkoneuvos ja kaksi maallikkoa.

Laajennetun piispainkokouksen t o i m i v a l t a ei ole sillä tavoin rajoitettu taloudellisiin asioihin kuin kirkkohallituksen, vaan päinvastoin hallinnolliset ja taloudelliset asiat mainitaan vasta toissijaisina 463 §:ssä. Sen mukaan laaj. piispainkokous »käsittelee kysymyksiä, jotka koskevat sekä tässä laissa (KL) säädettyä että vapaata pyhän raamatun ja kirkon tunnustuksen pohjalla tapahtuvaa työtä elävän kristillisyyden voimaan saattamiseksi ynnä tärkeitä kirkon hallintoa ja taloutta koskevia asioita niinkuin tässä laissa tai erikseen säädetään».

Lähempiä määräyksiä sisältyy vielä 463 a §:ään, jonka 2 momentti läheisesti liittyy 463 §:ssä määriteltyyn tehtävään. Mainitussa 2 momentissa nimittäin laaj. piispainkokouksella on valta »valita henkilöitä ja asettaa toimikuntia edistämään sen toimivaltaan kuuluvaa työtä sekä antaa näille tarpeellisia määräyksiä ja valtuuksia niiden työtä varten». Tämä lainkohta on avannut laajoja mahdollisuuksia toimenpiteisiin kirkon elämän elvyttämiseksi ja kehittämiseksi. Niinpä laaj. piispainkokous päätti 12/12 1945 ottaa Suomen kirkon seurakuntaopiston työelimekseen, samana päivänä valtuutti Suomen kirkon seurakuntatyön Keskusliiton ja vastaavan ruotsinkielisen keskusjärjestön toimimaan Suomen kirkon sosiaalitoimikuntana, 12/5 1948 päätti perustaa uskontopedagoogisen tutkimuslaitoksen ja 23/4 1947 asettaa toimikunnan kristillistä julkaisutoimintaa varten. Laaj. piispainkokouksen käsiteltäviksi joutuneista varsin lukuisista asioista on syytä mainita vielä seuraavat: kolmasti laaj. piispainkokous on kääntynyt koko kansakunnan puoleen julkilausumilla, jotka ovat koske-

neet kristillisen elämän edistämistä (12/12 1945), lepopäivän pyhittämistä (12/12 1945) ja uskonnonopetuksen säilyttämistä kansakoulujen opetussuunnitelmassa (12/12 1947). On mm. hyväksytty hiippakuntien sosiaalipapin (13/12 1946) ja pyhäkoulupapin (11/12 1946) ohjesäännöt ja asetettu komiteat mm. pohtimaan diakoniatyön yhtenäistämistä (12/12 1945), suunnittelemaan diakoniakasvatuksen järjestämistä (11/12 1946) ja naisteologien asemaa kirkossa (17/12 1946), on ryhdytty toimiin seksuaalikysymystä nuorisolle esittelevän kirjasen aikaansaamiseksi ja on hyväksytty (11/12 1946) kirkkoneuvostojen toimintaohjeet (11/12 1946). Nämä poiminnot laaj. piispainkokouksen painetuista pöytäkirjoista osoittavat, miten monipuolisesti tämä uusi edustuslaitos on joutunut käsittelemään kirkon sisäisiä kysymyksiä.

Laaj. piispainkokouksen käsittelemistä t a l o u d e l l i s l u o n t o i s i s t a asioista on tärkein jokavuotinen kirkon keskusrahaston talousarvion hyväksyminen[37] kirkkohallituksen valmistaman ehdotuksen pohjalta. Tässä yhteydessä päätetään määrärahojen käytöstä eri tarkoituksiin ja tulopuolen yhteydessä myös siitä, montako penniä sadalta markalta seurakuntien on verotulojen perusteella vuosittain maksettava kirkon keskusrahastoon (463 a § 5 k.), mikä päätös on alistettava opetusministeriön vahvistettavaksi. Keskusrahaston tilien tarkastajien vaali kuuluu myös laaj. piispainkokoukselle.

Toisaalta on laaj. piispainkokouksen, saatuaan kirkkohallituksen kertomuksen keskusrahaston hoidosta ja hallinnosta sekä tilintarkastajain lausunnon, päätettävä keskusrahaston ja muiden rahastojen tilien hyväksymisestä sekä vastuuvapauden myöntämisestä keskusrahaston johtajalle ja kirkkohallitukselle.[38]

Keskusrahaston talousarvion käsittelyn yhteydessä on myönnetty varoja myös laaj. piispainkokouksen asettamain toimikuntien ja työelimien menoihin, nimenomaan palkkausmenoihin. On tosin lausuttu epäilyksiä tämän menettelyn suhteen, keskusrahaston varoja kun on käytettävä vähävaraisten seurakuntien avustamiseen.[39] Mutta kun KL 464 c §:ssä nimenomaan säädetään, että laajennetun piispainkokouksen ja kirkkohallituksen toiminnasta aiheutuvat menot suoritetaan keskusrahastosta, täy-

[37] Aset. kirkon keskusrahastosta 2/12 1944 11 §.
[38] Aset. 21/12 -41 kirkon keskusrahast. 14 §.
[39] Laaj. piisp.kok. pöyt. 12/12 1946, s. 26—27.

tyy katsoa, että tähän sisältyvät myös asetettujen toimikuntien menot, ja että omaksuttu menettely niin ollen on oikeudellisesti moitteeton.

Kirkkolainsäädäntöasioissa laaj. piispainkokous on aloiteoikeuteen nähden KL 455 §:n mukaan aivan samassa asemassa kuin kirkkohallitus, joten se, mitä edellä on kirkkohallituksen kohdalla esitetty, soveltuu myös laaj. piispainkokoukseen. Laaj. piispainkokous ei ole tähän mennessä itse käyttänyt aloiteoikeuttaan siinä muodossa, että se olisi välittömästi antanut ehdotuksia kirkolliskokoukselle, vaan se on kehoittanut kirkkohallitusta antamaan esityksen. Täten tosiasiallisesti kirkkohallituksen ehdotus lepää laajemmalla pohjalla ja se voi nojautua myös laaj. piispainkokouksen arvovaltaan.

Suhteessaan kirkkohallitukseen on laaj. piispainkokous sen yläpuolella oleva elin. Nimenomaisen säännöksen (463 a § 3 k.) mukaan laaj. piispainkokous valvoo kirkkohallituksen toimintaa ja antaa sille tarpeellisia toimintaohjeita. Mitä valvontaan tulee, voi se olla tehokasta vain rahavarain hoidon kannalta, kun kertomusta hallituksen muusta toiminnasta ei anneta. Toimintaohjeisiin nähden taas on todettava, että kirkkohallituksen velvollisuus on niitä noudattaa: eivät ne ole toivomuksia, vaan noudatettavia ohjeita. Laaj. piispainkokous valitsee 463 a §:n 1 kohdan mukaan kirkkohallituksen jäsenet, »johon vaaliin kirkkohallituksen jäsenet eivät ota osaa», kuten laki sanoo, sekä saman §:n 2 kohdan mukaan valitsee ja toimestaan vapauttaa kirkon keskusrahaston johtajan.[40] Myös kirkkohallituksen jäsenten ja virkamiesten palkkaukset sekä oikeuden eläkkeeseen määrää laaj. piispainkokous (463 a § 4 k.).

Kaikki nämä säännökset osoittavat, että laaj. piispainkokouksen toimivalta lopullisesti muovailtujen ja hyväksyttyjen lainsäännösten mukaan on muodostunut oleellisesti toisenlaiseksi kuin valmistavissa ehdotuksissa oli suunniteltu.[41]

---

[40] Laaj. piispainkokouksessa 23/4 1947 syntyi erimielisyyttä siitä, saavatko kirkkohallituksen jäsenet osallistua keskusrahaston uuden johtajan valitsemiseen. Kun 463 a §:ssä on erilaiset säännökset keskusrahaston johtajan ja muiden kirkkoneuvosten vaalista ja 464 §:ssäkin keskusrahaston johtaja asetetaan erikoisasemaan siten, että hän virkansa perusteella on kuudentena kirkkoneuvoksena, näyttää myöntävä vastaus olevan puollettavissa. Tämän käsityksen omaksui myös kokouksen puheenjohtaja ja ratkaisi kysymyksen sen mukaan. (Pöyt. s. 6—7.)

[41] Suorastaan erheellinen on käsitys, että laaj. piispainkokous olisi hengellisellä alalla »tarkoitettu kirkossa olevaksi neuvoa antavaksi elimeksi piispainkokouksen tapaan», kuten

Laajennettu piispainkokous ja kirkkohallitus ovat puhtaasti kirkollisia elimiä siinäkin suhteessa että niiden toiminnasta aiheutuvat menot suoritetaan kirkon keskusrahastosta (464 c §).

VI. Senkin jälkeen kun uudet elimet, kirkkohallitus ja laaj. piispainkokous perustettiin jää p i i s p a i n k o k o u s edelleen toimintaan. Sillä epäilemättä onkin uusien elimien rinnalla oma tehtävänsä hiippakuntahallintojen keskinäisenä puhtaana neuvottelukokouksena. Se oli, kuten edellä on jo parissa yhteydessä mainittu, välillä kehittymässä jonkinlaiseksi kirkon keskushallituselimeksi, jollaiseksi se tietysti, liian kapealla pohjalla toimivana on vähemmän sovelias. Muiden sopivien elimien puutteessa uskottiin piispainkokoukselle, kuten edellä on mainittu, mm. kirkon keskusrahastoa koskevassa laissa useita hallintotehtäviä, jotka nyt on voitu siirtää siltä pois. Onpa alkuperäisistä tehtävistäkin kirkolliskokouksen valmistelutehtävät siirtyneet kirkkohallitukselle. Piispainkokouksen alkuperäinen puhtaasti neuvotteluluonne on täten palautunut ennalleen.[42] Tämä on syytä entistä tarkemmin huomioida käytännössäkin oikean toimivallan jaon toteuttamiseksi kirkollisten elimien kesken.[42a]

Arkkipiispan asema, hän kun nyt on kirkolliskokouksen, laajennetun piispainkokouksen, kirkkohallituksen ja piispainkokouksen puheenjohtaja, on muodostunut hyvin keskeiseksi ja edesvastuulliseksi. Kuitenkaan ei uusikaan lainsäädäntö suo hänelle mitään itsenäistä henkilökohtaista toimivaltaa.[43] Poikkeuksena kirkkolaissa omaksutusta läpikäyvästä periaatteesta esiintyy arkkipiispalle v. 1933 myönnetty oikeus määrätä kirkon edustamisesta, kun on kysymys suhteista muiden maiden kirkkoyhdyskuntiin (KL 356 § 2 mom.).[44] [45] *Kaira* on ottanut selvitelläkseen kysymystä, mitkä valtuudet arkkipiispalla on ryhtyä toimenpiteisiin niiden päätösten

---

kirkkohallitus esitti eräässä laaj. piisp.kokoukselle lähettämässään esityksessä. Vrt. laaj. piisp.kok. pöytäk. 11/12 1947 s. 17 ja 18.

[42] Vrt. *O. G. Rosenqvist,* m.t. s. 103—104.

[42a] Piispainkokousten painettuja pöytäkirjoja lukiessa ei voi välttyä siltä huomiolta, että piispainkokous on v:n 1944 jälkeen käsitellyt eräitä asioita, jotka oikeammin olisivat kuuluneet laaj. piispainkokoukselle.

[43] Vrt. *K. Kaira,* Arkkipiispan kirkko-oikeudellisesta erikoisasemasta. (Teol. aikak. kirja 1947, s. 55.)

[44] »Tämä tehtävä on annettu hänelle omana, suorastaan arkkipiispan toimesta johtuvana valtana». Vrt. *Kaira,* TA 1947 s. 55.

[45] Tämän säännöksen merkityksestä *Kaira* m.kirj. s. 56—57. Edustukseen ei sisälly valtaa tehdä päätöksiä.

johdosta, joita kirkkoa edustettaessa sen puolesta on tehty ja päätynyt siihen epäilemättä oikeana pidettävään tulokseen, että mikäli on kysymys kirkon sisäisistä toimenpiteistä, jotka johtuvat kirkon suhteista ja edustamisesta ulospäin, on noudatettava tavallista toimivallan jakoa, joka pohjimmaltaan perustuu kirkkolakiin. Kirkkolain säännöksistä ei ole lupa poiketa tällaisissa tapauksissa yhtä vähän kuin muulloinkaan.[46] Kysymys kirkon edustamisesta näyttää joutuneen uuteen vaiheeseen senjälkeen kun on perustettu uudet keskuselimet, kirkkohallitus ja laaj. piispainkokous. Aloite tässä kohden onkin tehty.[47]

---

[46] *Kaira*, m.k. s. 60. — Kaira pohtii tässä yhteydessä myös kysymystä kirkon ulkomaisten lahjavarojen hoidosta ja niiden käyttämisestä.

[47] Tampereen synodaalikokous 7—9/10 1947 on päättänyt esittää v. 1948 kk:lle harkittavaksi, »eikö kirkkomme ulkomaisia suhteita koskevan kirkkolain kohdan tarkistamiseen ja täydentämiseen olisi ryhdyttävä.» (Pöyt. s. 169.)

Brynolf Honkasalo

Ulosmittauspetoksesta

1. Yhtenä sellaisena tekona, joka on asetettu petoksesta säädetyn rangaistusuhkan alaiseksi, mainitaan RL 36 luv. 1 §:ssä omaisuuden kavaltaminen velkojalta myymisen, lahjan tai muun välipuheen varjolla, kun ulosotto on tulossa. Säännöksen esikuvana on ollut nyttemmin kumotun 22 luv. 2 §:n 3 kohta Ruotsin rikoslaissa.[1] Meikäläisessä oikeuskäytännössä on sattunut useita tapauksia, joissa rangaistusvaatimus on perustettu siihen. Kun säännöksen sisällöstä vallitsee melkoinen erimielisyys, olemme katsoneet sen koskettelemisen tarpeelliseksi, varsinkin kun tieteisopissa ei siihen ole tähän mennessä juuri nimeksikään puututtu.

Sen teon olemuksesta, jota säännöksessä tarkoitetaan, on olemassa kaksi erilaista käsitystä. Toisen mielipiteen mukaan on teolla, jota sopivasti voidaan kutsua ulosmittauspetokseksi, petoksen kaikki tunnusmerkit: erehdyttäminen, erehdys, erehdyksestä johtunut disponointi ja siitä välittömästi aiheutunut omaisuusvahinko.[2] Säännöksen sanamuodon mukainen teko olisi mielipiteen mukaan vain petoksen valmistelu, joka jäisi rankaisematta, ellei siihen tulisi lisäksi näennäisellä oikeustoimella tapahtuva ulosottomiehen erehdyttäminen siitä johtuvina välitöntä vahinkoa tuottavine disponointineen. Toisen mielipiteen mukaan ulosmittauspetok-

---

[1] 1) Mainittu kohta kuului:

Såsom bedrägeri skall anses och efter 1 § straffas:

— — — — — — — —

3) Om man under falskt sken av köp, gåva eller annat avtal, egendom sig avhänder, för att förekomma utmätning eller eljest hindrar annan att göra sin rätt till egendomen gällande.

[2] Tämän mielipiteen on *Salmiala* ilmaissut luennoissaan. Mielipiteeseen viittaa *Neoviuksen*-lausunto oikeustapauksessa-tied. 183 v. 1939.

seen ei välttämättömästi kuulu erehdyttäminen, vaan ainoastaan, että näennäisellä oikeustoimella on aiheutettu velkojalle vahinkoa ja että tämä vahinko on todettu velkojan saatavan suoritukseksi tapahtuneessa ulosmittauksessa tai sen yrityksessä. Viimeksimainitun käsityksen mukaan teon ei tarvitsisi välttämättä toteuttaa petoksen olemusta, vaikka se onkin asetettu petoksesta säädetyn rangaistuksen alaiseksi.[3]

Puheenaolevassa säännöksessä on käytetty samaa sanamuotoa kuin 39 luv. 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa. Sanamuoto ilmaisee selvästi, että sillä tarkoitetaan vain simuloituja oikeustoimia, joilla ei siitä huolimatta, että oikeustoimen muotoa on käytetty, ole aiottukaan oikeutta omaisuusobjektiin luovuttaa.[4] Oikeustoimia, joihin liittyy todellinen oikeuden

---

[3] Nykyään voimassa olevassa Ruotsin rikoslain 23 luv. 1 §:ssä säädetään:

Gäldenär, som förstör eller genom gåva eller annan liknande åtgärd avhänder sig egendom av betydenhet och därigenom försätter sig på obestånd eller förvärrar sitt obestånd, dömes för oredlighet mot borgenärer till straffarbete i högst två år eller fängelse.

Gäldenär, som vid konkurs eller offentlig ackordsförhandling utan konkurs eller i förteckning till utmätningsed förtiger tillgång, uppgiver obefintlig skuld eller lämnar annan sådan oriktig uppgift, varde, om ej uppgiften rättas innan den beedigas eller eljest lägges till grund för förfarandet, dömd såsom i första stycket sägs. Samma lag vare, där gäldenär *i samband med annan exekutiv förrättning åberopar oriktig handling eller skenavtal och därigenom hindrar att erforderlig egendom genom förrättningen tages i anspråk för att bereda borgenär betalning eller säkerhet.*

Mielipiteen kannalta on mielenkiintoinen Norjan rikoslain 281 §, jonka 1 ja 3 momentti kuuluvat:

Med bøter eller med fengsel inntil 3 år straffes den, som ved forstikkelse, *falske foregivender* eller fortielse unddrar nogen ham tilhørende formuegjenstand fra å tjene en fordringshaver til fyldestgjørelse, eller som for å unddra nogen fordringshaver sådan fyldesgjørelse flykter fra eller hemmelig forlater landet:

— — — — — — —

Offentlig påtale finner alene sted efter begjaering av en fordringshaver, der på grunn av forbrytelsen er blitt avskåret fra å søke dekkelse eller icke har opnådd dekkelse ved en avholdt utleggs-, avsetnings-, beslag- eller arrestforretning.

Kjerschow lausuu lainkohdan johdosta mm.: »Falske foregivender vil omfatte foruten direkte usannferdige anbringender også proformatransaksjoner (fingert avhendelse, gave m.v.). Ks. Almindelig borgerlig straffelov s. 702.

Eräissä oikeussysteemeissä ovat proformaoikeustoimet ja muut sellaiset oikeustoimet, joilla omaisuutta on velkojilta kavallettu, selitetty rangaistaviksi riippumatta siitä, onko vahinkoa toimenpiteen kautta syntynyt. Ks. Tanskan rikoslain 283 §:n 1 mom. 3 kohta sekä Saksan rikoslain 288 §. Vrt. *Krabbe,* Borgerlig Straffelov, 3 udg., s. 647; *Frank,* Das Strafgesetzbuch, 18 Aufl., s. 678 ss.

[4] *Forsman* lausuu siitä konkurssipetoksen yhteydessä *(Forsman-Honkasalo,* De särskilda brotten s. 446):

I 39: 1 p. 1 förutsättes den händelse, att gäldenären likaledes under den svikliga

luovuttamisen tarkoitus, ei voida säännökseen sisällyttää. Sellaisia oikeustoimia vastaan ei ulosmittausvelkojalla ole käytettävänä muunlaista oikeussuojaa, kuin minkä ULvpas 29 § tarjoaa oikeuden takaisin voittamiseksi.

Tässä yhteydessä herää kysymys, eikö velkojalla ole rikosoikeudellista suojaa toimenpiteitä vastaan, joilla velallinen aikaansaa sen, ettei ulosottomies tavoita omaisuutta, mutta joihin ei liity näennäistä välipuhetta omaisuuden luovutuksesta. Sellainen suoja voitaisiin saavuttaa vain säännöksen analoogisen soveltamisen tietä. Rangaistussäännöksen analoginen soveltaminen in malam partem tulee pohjoismaissa vallitsevan käsityksen mukaan kysymykseen vain lainanalogian rajoissa, kun kaikki seikat puhuvat tapauksen rikosoikeudellisen samanvertaisuuden puolesta eikä mikään sitä vastaan. Ei ole perusteltua syytä edellyttää, että lainsäätäjä olisi tahtonut rinnastaa tosiasiallisen erottamisen ulosmittaukseen käytettävien varojen joukosta näennäisin oikeustoimin tapahtuvaan erottamiseen. Näennäiseen oikeustoimeen ei tarvitse liittyä kätkeminen, vaan omaisuuden rauhoittaminen ulosmittaukselta voidaan aikaansaada oikeustoimen muodolliseen sisältöön vetoamalla. Jos lainsäätäjä olisi tahtonut rinnastaa kätkemisen näennäisellä oikeustoimella tapahtuvan erottamisen kanssa, hän epäilemättä olisi sen ilmaissut, kuten on tapahtunut mainitussa 39 luv. 1 §:ssä. Jättäessään omaisuuden kätkemisen ulosotolta kriminalisoimatta lainsäätäjä ilmeisesti on lähtenyt siitä, ettei kriminalisointi ole ollut tarpeellinen, kun velkoja voi sellaista toimenpidettä vastaan saada oikeussuojaa UL 3 luv. 33 §:n säännöstelemästä ilmoitusvalasta ja siitä sanktionista, mikä valan oikeellisuudella on RL 17 luv. rangaistussäännöksissä.[5]

---

formen af ett aftal sökt framkalla skenet, att någon viss egendom frångått honom och därför såsom ej honom tillhörig icke vidare kan räknas till konkursboet. Här är fråga om ett aftal, som endast *pro forma*, under falskt sken, blifvit ingånget utan afsikt att från gäldenären öfverflytta egendomen i fråga.

[5] Vaikkei kätkeminen olekaan rikosoikeudellisesti samanvertainen oikeustoimin tapahtuvan kavaltamisen kanssa, voitaisiin ajatella, että petosta koskeva yleissäännös määrätyissä rajoissa tarjoaisi oikeussuojaa omaisuuden ulosotolta kätkemistä vastaan. Voitaisiin näet ajatella, että velallinen syyllistyisi petokseen laiminlyömällä ilmoittaa, että hänellä on muutakin kuin ulosottomiehen tavoittamaa omaisuutta. Nyt on kuitenkin huomattava, että sellainen ilmoittamatta jättäminen voitaisiin pitää todellisen asianlaidan salaamisena vain edellytyksellä, että hänellä voitaisiin katsoa olevan rikosoikeudellisen

2. Mitkä näennäiset oikeustoimet toteuttavat nyt puheenaolevan rikoksen olemuksen? Voidaan sanoa, että kysymykseen tulevat kaikki näennäiset välipuheet, joilla omaisuutta velkojalta voidaan kavaltaa. Velkojalta voidaan omaisuutta kavaltaa jokaisella oikeustoimella, joka muodollisen sisältönsä mukaan arvosteltuna joko estää omaisuusobjektin ulosmittaamisen tai aiheuttaa realisoinnissa sen arvoa vähentävän rajoituksen. Sellaisina ovat huomioitavat ensinnäkin omistusoikeuden luovuttamista koskevat simuloidut oikeustoimet: kauppa, lahja ja vaihto. Mainitunlainen oikeustoimi estää näet ulosmittauksen, mikäli ei ulosottomies pääse selville siitä, että luovutussopimus on simuloitu.[6]

---

vastuun synnyttävä erityisvelvollisuus omaisuutensa ilmoittamiseen. Norjan rikoslakikomissionin perustelut (Utkast til almindelig borgerlig straffelov, 1890, s. 247) viittaavat siihen, että Norjan lainsäätäjä edellyttäisi velallisella sellaisen velvollisuuden olevan ainakin, mikäli häntä on omaisuutensa ulosmittaukseen ilmoittamiseen kehoitettu. *Kjerschow* lausuu kommentaarissaan (s. 702): Ikke enhver taushet kan dog benevnes fortielse, men dertil kreves, at man har hatt gyldig opfordring til å tale. Dette vil imidlertid vaere tilfellet ikke alene, når boet er tatt under konkurs, men også hvor der søkes utlegg, som ikke kan erholdes uten ved hjelp av skyldnerens påpeken av utleggsgjenstander, og svor han forgjeves opfordres til å påpeke sådanne.

Mainitunlaisen velvollisuuden otaksuminen edellyttäisi kuitenkin toisenlaista suhtautumista vastapuolen intresseihin prosessissa kuin mikä on meikäläisen prosessioikeusjärjestyksen vaatimusten mukaista. Enempää yleisistä prosessioikeudellisista periaatteista kuin ulosottolaista ei ole mielestämme saatavissa tukea sellaiselle otaksumiselle. Kielteisen kannanoton tueksi voidaan esittää se seikka, että velallinen velkojan sitä vaatiessa on velvollinen valallansa vahvistamaan, ettei omaisuus ole hänen hallussaan ja ettei hänellä ole muita varoja kuin mitkä on ilmi annettu (UL 3: 33). Olisimme omasta puolestamme näin ollen sillä kannalla kuin Ruotsin oikeus, jonka käsityskannasta sanotaan *Ekeberg-Strahl-Beckman*in kommentaarissa (s. 303): Denna begränsning har synts böra följa därav, att någon skyldighet att uppgiva boet ej finnes stadgad för fall av utmätning, där ej borgenär påkallar edgång, samt att någon dylik skyldighet icke finnes föreskriven beträffande andra former av specialexekution.

Ks. kuitenkin oikeustapaus tied. 97 v. 1940, jossa yksi syytetyistä, joka oli vekselin hyväksyjänä velvoitettu maksamaan sen sisällys, mutta joka asianomaisen ulosottomiehen yrittäessä hänen luonaan toimittaa ulosmittausta tuon saamisen suorittamiseksi oli salannut erään saatavan, on tuomittu petoksesta. Selostuksesta ei käy ilmi, onko vastuun synnyttäneeksi salaamiseksi katsottu paljas ilmoittamisen laiminlyönti, vai onko syytetty mahdollisesti antanut vääriä positiivisia selityksiä.

[6] Jos ulosottomies on tullut siihen vakaumukseen, että kysymyksessä on simuloitu oikeustoimi, hänellä on syytä näennäisluovutuksesta huolimatta ulosmitata omaisuus. Velkoja vapautuu ulosmittauksen kautta hakemasta takaisinsaantia ja varmuustoimenpiteitä omaisuuden hukkaamista vastaan. Ulosmittausta sensijaan ei voida suorittaa siinä tapauksessa, että luovutus on todellinen, vaikkakin tehty olosuhteissa, jotka oikeuttavat takaisinsaantiin. Velkojan asema ulosmittauksen kautta sellaisessa tapauksessa vain vai-

Velkojan oikeutta voidaan loukata myöskin välipuheella, joka ei estä ulosmittausta, mutta joka perustaa kolmannelle miehelle oikeuden maksun saantiin etuoikeustavoin tai aikaansaa omaisuuden realisoinnissa sen arvoa alentavan rajoituksen. Sellainen välipuhe on esim. panttaus, johon liittyy hallinnan saanti. Panttausvälipuhein luovutettu omaisuus voidaan myydä vain säilyttäen pantinhaltijan oikeuden, ellei tämä tyydy ottamaan saamistansa myyntihinnasta tai hänelle anneta täyttä lunastusta pantista. Muunkinlainen kuin hallintaan liittyvä panttioikeus voi vähentää velkojain oikeutta; niinikään retentionioikeus, joka sekin oikeuttaa maksun saantiin myyntihinnasta.[7] Vuokraoikeuden kysymykseen tuleminen riippuu siitä, mille kannalle asetutaan sen kestävyyteen nähden ulosottomyynnissä. Jos asetutaan myönteiselle kannalle,[8] voidaan teon olemus toteuttaa myöskin vuokraoikeutta koskevalla näennäisellä välipuheella.

Erittäin mielenkiintoinen on kysymys, voidaanko ulosmittauspetokseen syyllistyä simuloidulla oikeudenkäynnillä. Ajatellaanpa, että kolmas mies yhteisymmärryksessä velallisen kanssa on haastanut viimeksimainitun oikeuteen väittäen jonkun tämän pesässä olevan esineen jollakin perusteella omakseen ja velallinen asiassa kuultuna vastoin todellisuutta myöntää vaateen oikeaksi. Se seikka, että prosessioikeus ei yleensä tunne nulliteettivaikutusta,[9] ei estä ulosmittauspetosta koskevassa oikeudenkäynnissä osoittamasta käydyn prosessin vilpillistä luonnetta. Kysy-

---

keutuu. Omistusoikeuden ollessa sivulliselle siirtynyt tämän interventionilla on onnistumisen edellytykset, joten velkojalla ei ole muuta keinoa kuin, nähtyään vaivaa ja kärsittyään kustannuksia väliintuloprosessissa, nostaa ULvpas 29 §:n mukainen takaisinsaantikanne. Ks. *Honkasalo,* Lakimies 1947 s. 520. Vrt. *Ellilä,* Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa s. 136.

[7] Ks. UL 4: 12.

[8] Tällä kannalla *Hassler,* joka lausuu: Grundsatsen i 68 § att utmätning ej må ske till förfång av den rätt, annan äger till gäldenärs gods, synes endast kunna sättas å sido i den mån uttryckliga lagbestämmelser giva utmätningsborgenären bättre rätt än tredje man. Några sådana lagbestämmelser finnas icke vad angår nyttjanderätt eller annan tredje mans rätt till gäldenärs egendom av den art varom här är fråga (Svensk exekutionsrätt II s. 246). Ks. myös *Hassler,* Rättsskydd för tredje man vid utmätning, Festskrift för Stjernberg s. 104 ss. Vallitseva mielipide näyttää kuitenkin olevan kielteisellä kannalla. Ks. sen suhteen *Ellilä,* Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa s. 175 s.; *Nial,* SvJT 1940 s. 673 ss. ja *Ekelöf,* SvJT 1940 s. 683. Emme katso olevan tässä yhteydessä syytä kannanottoon mainitussa kysymyksessä.

[9] Ks. *Tirkkonen,* Tuomionpurku s. 5 sekä muist. 11; *Ellilä,* Sivullisen oikeussuojan takeista s. 262.

mykseen voitaneen näin ollen vastata myöntävästi, mikäli muut ulosmittauspetoksen edellytykset ovat olemassa.

Velkojain oikeutta loukataan käytännössä usein myös siten, että velallinen tunnustaa jollekin olemattoman saatavan, jonka tämä nopeasti hakee tuomioksi ja saavuttaa jättämällä sen ulosottoon ainakin muodollisesti ne oikeudet, jotka UL 4 luv. 30 §:ssä mainitaan ja jotka voivat vaikuttaa sen, ettei oikea velkoja voi tulla ulosmittaukseen käytettävällä jäännösomaisuudella tyydytetyksi. On ilmeistä, ettei pelkällä olemattoman saatavan tunnustamisella voida katsoa mitään omaisuutta velkojalta kavalletuksi. Sellaista kavaltamista ei voida katsoa sisältyvän myöskään siihen oikeudenkäyntiin, jossa simuloitu saatava asianosaisten yhteisymmärryksen ansiosta vahvistetaan ja varustetaan suorituskäskyllä.[10] Sen kautta ei näet ole luotu mitään perustetta, jolla joku omaisuus voitaisiin erottaa ulosmittauksesta tai rajoittaa sen myyntiä. Vasta ulosmittaus simuloidussa prosessissa saadun tuomion nojalla voi riistää jotakin oikealta velkojalta. Tuntuisi näin ollen siltä, että ulosmittauspetoksen olemus voitaisiin simuloituun saatavaan perustuvan ulosmittauksen kautta toteuttaa.

On olemassa siis joukko oikeustoimia, joiden ei voida katsoa toteuttavan ulosmittauspetoksen olemusta, vaikka ne loukkaavatkin velkojaa. Sellaisia ovat kaikki todelliset oikeustoimet.[11] Niiden päättäminen voi joutua rangaistavaksi konkurssirikoksena, jos velallinen asetetaan konkurssiin. Mutta täytäntöönpanon rajoittuessa spesiaaliexekutioniin, velkojalla ei niitä vastaan ole rikosoikeudellista suojaa. Saadakseen velallisen niistä rangaistukseen tuomituksi velkojan on haettava hänet konkurssiin. On olemassa myös joukko oikeustoimia, jotka eivät toteuta ulosmittauspetoksen olemusta siitä huolimatta, että niiden esineenä on velallisen omaisuus ja että ne ovat simuloituja. Tähän ryhmään kuuluvat oikeustoimet, jotka ovat tehdyt sellaisesta omaisuudesta, johon ulosmittaus ei voi kohdistua, samoinkuin oikeustoimet, jotka muodollisen sisältönsä mukaan tulkittui-

---

[10] Sellainen voitaisiin simuloituun prosessiin sisällyttää vain edellytyksellä, että tuomio aiheuttaisi velkojalle välitöntä vahinkoa. Vrt. *Ellilä*, Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa s. 268.

[11] Käytännössä ei ole suinkaan aina helppo ratkaista, onko kysymyksessä todellinen velkojan oikeutta loukkaava oikeustoimi vaiko simuloitu välipuhe. Joissakin meillä sattuneissa oikeustapauksissa sanottu seikka on aiheuttanut erimielisyyttä. Ks. oikeustapaukset tied. 19 v. 1942, tied. 184 v. 1939.

nakaan eivät voi estää ulosmittausta eivätkä perustaa ulosmittauksessa huomioon otettavaa realisoinnin tulosta vähentävää oikeutta.[12]

3. Nyt käsiteltävänä olevan teon tunnusmerkistöön kuuluu, että omaisuuden velkojalta kavaltava oikeustoimi tehdään silloin, kun ulosotto on tulossa. Vain ulosmittauksen uhka toteuttaa teon olemuksen. Siihen ei riitä, että velkojan taholta on odotettavissa ulosotto-oikeudellinen varmuustoimenpide, takavarikko taikka hukkaamiskielto, tai rikosprosessuaalinen takavarikko. Kysymys, milloin konkreettinen ulosmittauksen uhka on olemassa, on lainkäyttäjän olosuhteiden perusteella in casu ratkaistava. Ulosotto-oikeudellisin varmuustoimenpitein hakeminen on osoituksena siitä, että vaade aiotaan oikeudenkäyntitietä saattaa voimaan, mikä ilmenee jo siitä, että sellainen toimenpide voimassa pysyäkseen edellyttää UL 7 luv. 11 §:n mukaan määräajassa aloitettavaa lainhakua tai oikeudenkäyntiä. Sellaiseen toimenpiteeseen turvautuminen voitaneen yleensä pitää jo ulosmittauksen uhkana. Myöskin saatavan uloshaun tai esineen vindikaationin alottavaa haastetta ilman varmuustoimenpidettäkin voitaneen olosuhteista riippuen sellaisena uhkana pitää. Aina ei liene syytä vaatia uloshakuun (resp. vindikationiin) tai varmuustoimenpiteeseen kohdistuvaa alotettakaan velkojan taholta. Kysymyksen ollessa vekselistä, jonka perusteella tuomio ja täytäntöönpano ovat pikaisesti saatavissa, ei kaikissa tapauksissa voitane vaatia edes vekselin eräytymistä. Näennäisen oikeustoimen päättäminen on näet säännönmukaisesti merkkinä siitä, että ainakin velallinen tuntee ulosmittauksen itseänsä uhkaavan, kun sellaisen toimen tarpeellisuutta ei juuri muuten voida perustella.

4. Pulmallisin kysymys, mikä nyt puheenaolevan säännöksen tulkinnassa kohtaa, on se, mitä ulosmittauspetokseen objektiivisessa suhteessa kuuluu edelläkosketeltujen tunnusmerkkien lisäksi. Mainitsimme jo alussa, että sen erään mielipiteen mukaan on toteutettava petoksen olemus täydellisesti, t.s. että velkojalle aiheutetun vahingon tulee tapahtua ulosottomiehen erehdyttämisen kautta.[13] Mielipide ei saa tukea mielestämme

---

[12] Ks. siinä suhteessa *Hassler,* Svensk exekutionsrätt II s. 245 ss.; Festskrift för Stjernberg s. 104 ss.; *Ellilä,* Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa s. 175; *Nial,* SvJT 1940 s. 673 ss.; *Ekelöf,* SvJT 1940 s. 683 ss.

[13] Tietoomme tulleista oikeustapauksista korkeimman oikeusasteen kanta ei käy riittävän selvästi ilmi. Eräässä tapauksessa tosin kanne on hylätty sillä perusteella, ettei luovutuskirjoja ole edes väitettykään käytetyn saatavan ulosoton torjumiseksi. Ks. tied.

säännöksen sanamuodosta, joka ei viittaa erehdyttämiseen ja siinä suhteessa poikkeaa muista RL 36 luv. 1 §:ssä mainituista esimerkeistä: »niinkuin jos hän myy väärennetyn tavaran oikeasta, sekoitetun puhtaasta, tahi virheellisen virheettömästä; taikka myy tahi vuokraa saman omaisuuden kahdelle tahi useammalle; taikka ottaa palkollispestin samaksi ajaksi kahdelta tahi useammalta; taikka kaupassa tahi muuten väärin mittaa, punnitsee tahi laskee.» Milloin rikoksen suoritustapa edellyttää kahta oikeustointa, sisältyy jälkimmäiseen petos, kun edellinen tehdyistä oikeustoimista vaikuttaa myöhemmin tehdyn pätemättömyyden. Nyt puheenaolevan säännöksen sanamuotoon voitaisiin sisällyttää erehdyttäminen vain sillä edellytyksellä, että omaisuuden kavaltaminen velkojalta ei voisi ilman sitä tapahtua, että t.s. ulosottomiehen erehdyttäminen olisi ainoa mahdollinen tapa kavaltamiselle.

Mutta niin ei liene asianlaita. Ulosmittaustoimitus ei edellytä velallisen läsnäoloa. Se ei edellytä edes velalliselle toimitettua tiedoitusta aiotusta ulosmittauksesta muissa kuin UL 3 luv. 26 §:ssä mainituissa tapauksissa. Milloin se omaisuus, josta näennäinen oikeustoimi on tehty, on velallisen hallinnassa ja ulosottomiehen tavoittama, sen kavaltaminen ulosotosta ei voi tapahtua ilman että ulosottomies velallisen tai jonkun muun ulosmittauksessa läsnä olevan henkilön toimesta näennäisvälipuheella ereh-

---

183 s. 1939. Mutta torjumisella voidaan ymmärtää muutakin kuin ulosottomiehen erehdyttämistä. Mielenkiintoinen on siinä suhteessa m.m. oikeustapaus tied. 652 v. 1938, jossa KKO on vahvistanut seuraavan Vaasan HO:n 27/5 1938 antaman päätöksen:

HO lausui selvitetyksi, että Kaisa Matilainen ja Juho Kettunen olivat 7/8 1931 Kaisa Matilaisen luona toimitetun ulosmittauksen jälkeen myymisen varjolla kavaltaneet Kaisa Matilaisen omaisuutta hänen velkojiltaan siten, että Kaisa Matilainen oli, Antti Matilaisen seuraavana päivänä Kaisa Matilaisen tieten valmistettua puheenaolevan, ennen ulosottoa päivätyksi kirjoitetun kauppakirjan, Enon kylässä luovuttanut sen Kettuselle ja Kettunen sitten seuranneen syysk. 15 p:nä Kaisa Matilaisen luona toimitetun ulosmittauksen jälkeen saman vuoden jouluk. 19 pnä tuon kauppakirjan nojalla hakenut ja saanut lainhuudon edellämainittuun tilanpuoliskoon, sekä että Kettunen ja Kaisa Matilainen olivat kerrotulla menettelyllään aiheuttaneet sen, ettei Lieksan Kauppa Osakeyhtiö ollut saanut täyttä maksua ulosotonalaisista saamisistaan, minkä vuoksi HO, muuttaen KO:n päätöstä RL 36 luv. 1 §:n nojalla tuomitsi heidät molemmat petoksesta.

Viimeksi kerrotussa tapauksessa on vahinko aiheutettu tuomioistuimen erehdyttämisellä lainhuudon myöntämiseen, joka UL 4 luv. 26 §:n 2 mom:n mukaan aikaansaa ulosmittauksen peräytymisen. Jos lainhuuto näennäisen oikeustoimen nojalla on haettu ennen ulosmittausta, ei vahinko aiheudu välittömästi lainhuudon myöntämisestä vaan siitä, että ulosottomies ei voi mitata ostajalle huudatettua kiinteistöä myyjän velasta.

dytetään. Mutta jos ulosottomies ei omaisuutta tavoita eikä siitä mitään tiedä, sen eroittaminen ulosotosta voi tapahtua ilman näennäissopimukseen vetoamista. Vaitioloa läsnäolevan velallisen taholta voitaisiin pitää väärän asianlaidan esiintuomiseen rinnastettuna salaamisena vain sillä edellytyksellä, että hänellä voitaisiin, omaisuutensa ilmiantamiseen kehoitettuna, katsoa olevan siihen sellaisen erityisen velvollisuuden, joka perustaa rikosoikeudellisen vastuun salaamisesta. Mainitunlaista velvollisuutta hänellä ei, kuten jo aikaisemmin olemme maininneet, voitane katsoa olevan. Kun ei läsnäolevankaan velallisen pelkällä vaitiolollaan voida katsoa syyllistyvän ulosottomiehen erehdyttämiseen, on aivan mahdotonta, että siihen voisi syyllistyä velallinen, joka ei ole läsnä ulosmittaustilaisuudessa. Käytännössä voi esiintyä siis tapauksia, joissa omaisuutta kavalletaan ulosotosta ilman että ulosottomiestä erehdytetään. Nämä tapaukset jäisivät, jos erehdyttämisvaatimuksesta pidetään kiinni, rankaisematta.

Jos ulosmittauspetoksen katsotaan olevan olemassa vain yleisten petostunnusmerkkien toteutuessa, täytyisi velkojaa kohtaavan vahingon olla ulosottomiehen disponoinnin välitön seuraus. Käytännöllisessä oikeuselämässä se olisi siinä, että ulosottomies erehdyksen johdosta jättäisi ulosmittaamatta jonkin velalliselle kuuluvan omaisuusobjektin. Mutta ajatellaanpa sellaista käytännöllisessä oikeuselämässä mahdollista tapausta, että ulosottomies pitää hänelle esitetyn oikeustoimen simuloituna ja on halukas omaisuusobjektin ulosmittaamaan, mutta estyy siitä senvuoksi, että simuloidun oikeustoimen tekijät ovat kätkeneet omaisuuden. Varsinaisen täytetyn petoksen olemus ei tässä toteudu, mutta siitä huolimatta on syytä rangaista velallista ja hänen sopimuskumppaniaan ulosmittauspetoksesta, kun omaisuuden kavaltaminen velkojalta on onnistunut. Ratkaisevana onnistumisen edellytyksenä on tosin ollut kätkeminen eikä näennäinen välipuhe, mutta se seikka, että näennäiseen oikeustoimeen tulee lisäksi kätkeminen, ei voine vaikuttaa, että tapaus olisi rikosoikeudellisesti toisin arvosteltava.

Jos ulosmittauspetokseen katsotaan kuuluvan ulosottomiehen erehdyttämisen, syntyy erikoislaatuinen tilanne silloin, kun näennäinen välipuhe koskee kiinteän omaisuuden luovutusta. Kun kiinteän omaisuuden luovutus ei estä omaisuuden ulosmittausta edellisen omistajan velasta, ennen-

kuin uusi omistaja on hakenut lainhuudatusta, ei ulosottomiestä sellaisella välipuheella voida erehdyttää kiinteän omaisuuden ulosmittaamatta jättämiseen.[13a] Sellaisen omaisuuden kavaltaminen ulosotosta ei voi tapahtua yksinomaan näennäisellä luovutusvälipuheella, vaan siihen vaaditaan huudattaminen lisäksi. Kavaltaminen voi tapahtua vielä ulosmittauksen jälkeenkin, jos huudatusta haetaan UL 4 luv. 26 §:n säätämässä järjestyksessä. Ulosottomiehen erehdyttäminen ei omaisuuden kavaltamiseksi ole lainkaan välttämätön, kun ulosottomies voi saada tiedon huudatuksesta niistä asiakirjoista, jotka hän viran puolesta omistusoikeuden selvittämiseksi hankkii, ja hänen on otettava huomioon ulosmittauksen jälkeen mainitussa järjestyksessä tapahtunut hänen tietoonsa tullut huudatus tai sen hakeminen siinäkin tapauksessa, ettei sen hakija ole hänelle siitä tietoa antanut.

Näin ollen lienee oikeana pidettävä mielipidettä, joka ei aseta vahingon aiheuttamista ulosottomiehen erehdyttämisen kautta ulosmittauspetoksen välttämättömäksi edellytykseksi, vaan katsoo, että sen tunnusmerkistö voi toteutua ilman sitäkin. Mutta välttämätöntä sen sijaan on, että simuloidulla oikeustoimella on omaisuutta ulosotosta kavallettu. Edellytyksenä t.s. on, että oikeustoimi on koitunut velkojan vahingoksi ja että tämä vahinko on tullut ulosmittaustoimituksessa todetuksi.[14] Vahinko ei

---

[13a] *Honkasalo,* Kausaalisuuskysymys rikosoikeudessa s. 177 ja muist. 24 mainittu oikeustapaus (ks. J. F. T. 1914 bilaga s. 251 a n:o 7).

[14] Tämä lienee oikeuskäytännön kanta. Ks. oikeustapaus tied. 183 v. 1939, jossa Vaasan HO p. 13/5 1938 lausui tosin havainneensa, ettei oikeus syyttää Jaakko Leander Kantolaa puheenalaisesta vuonna 1930 tehdyksi väitetystä rikoksesta ollut rauennut, koska Laakaniemi oli suorittanut edellämainitun lainan asutuskassalle vasta 1/8 1934 eikä syytteeseen panoajan voitu katsoa alkaneen ainakaan ennen sanottua päivää, mutta koskei Laakaniemi ollut voinut näyttää, että hänellä oli täytäntöönpanokelpoista saatavaa Jaakko Leander Kantolalta ja vielä vähemmän, että tuollaista saatavaa oli Kantolalta yritetty periä ja että tältä oli puuttunut ulosmitattavaa omaisuutta, sentähden ja kun niin ollen ei voitu pitää selvitetynä, että Kantola oli syytteessä kerrotuin tavoin tuottanut Laakaniemelle vahinkoa, niin HO hylkäsi Kantolaa vastaan ajetun syytteen.

KKO p. 27/3 1939: koskei Antti Laakaniemi ollut väittänytkään edellämainittuja luovutuskirjoja käytetyn sen saatavan ulosoton torjumiseksi, jonka hän oli ilmoittanut itsellään olevan Jaakko Leander Kantolalta, eikä Jaakko Leander Kantolan niin ollen voitu katsoa syyllistyneen Laakaniemeen kohdistettuun petokseen eikä Matti Vihtori Kantolan tuollaisen rikoksen avunantoon, KKO harkitsi oikeaksi jättää asian HO:n lopputuloksen varaan.

Ks. myös tied. 359 v. 1938 ja tied. 652 v. 1938 sekä tied. 19 v. 1942.

Eräässä vanhemmassa oikeustapauksessa olivat kaikki oikeusasteet tyytyneet siihen

ole velkojalle aiheutettu, jos velkoja näennäisoikeustoimesta huolimatta on saanut täyden suorituksen joko niin, että velallinen on velkojan saatavan ennen ulosmittausta suorittanut, tai että ulosmittauksessa on omaisuutta velkojan saatavan suoritukseen riittävästi tavattu. Vahinkoa velkoja on kärsinyt niinhyvin siinä tapauksessa, ettei mitään omaisuutta ole ulosmittauksessa tavattu, kuin siinäkin tapauksessa, että ulosmittauksessa tavattu omaisuus ei riitä velkojan saatavan maksuun, jos simuloitu oikeustoimi on omaisuuden puuttumiseen kausaalisessa suhteessa.[14a]

Tieteisopissa, kuten sanottu, ei ulosmittauspetoksen olemusta ole sanottavasti käsitelty. *Forsmanin* konkurssipetoksen yhteydessä antamat lausunnot viittaavat kuitenkin siihen, että hän olisi omaksumamme mielipiteen kannalla. Hän lausuu näet: »Att märka är vidare, att vår lagstiftare såsom bedrägeri i 36: 1 karaktäriserar äfven det brott, då någon, såsom det heter, »under sken af försäljning, gåfva eller annat aftal undandrager fordringsägare egendom, då utmätning förestår, medan under bankruttbrotten hänföres det fall, då någon »under falskt sken af försäljning, gåfva eller annat aftal undandragit borgenärerna något, som bort till dem upplåtas», således samma förfarande, som lagen i 36: 1 betecknas såsom bedrägeri». Det kan därför icke anses såsom annat än en oegentlighet, att nyss nämnda förbrytelse i 36: 1 har blifvit hänförd till bedrägeri». Ja toisessa paikassa puhuessaan mainitsemastaan RL 39 luv. 1 §:ään sisältyvästä säännöksestä hän lausuu edelleen (s. 446): »Här är fråga om ett åftal, som endast p r o f o r m a, under falskt sken, blifvit ingånget utan afsikt att från gäldenären överflytta egendomen i fråga. Jag har förut anfört, att detta samma förfarande, då det är fråga om omintetgörande af fordringsägarnes utmätningsförsök, har af vår lagstiftare blifvit mycket oegentligt hänfört till det egentliga bedrägeribrottet, ehuru det är uppenbart, att detta fall i 39: 1 är alldeles analogt med det fall, som afses i 36: 1».[14b] Forsman ei voisi sanoa, että tapaukset olisivat analoogiset, jos nyt puheenaolevaan 36 luv. 1 §:ssä mainittuun rikokseen välttämättä

»att Lillback, därest verkställigheten av RR:ns omförmälda utslag fullföljts, icke ägt tillgångar att till statsverket erlägga förenämnda alkoholdryckers värde.» Oikeustapauksessa ei oltu ulosmittaustoimituksella todettu vastaajan kyvyttömyyttä vastata valtion saamisvaateesta. Ks. tied. 345 v. 1936.

[14a] Vrt. *Ekeberg-Strahl-Beckman,* Strafflagen s. 303.

[14b] Ks. *Forsman-Honkasalo,* De särskilda brotten I s. 436 ja 446.

kuuluisivat ulosottomiehen erehdyttäminen ja sen kautta velkojalle aiheutettu vahinko, eikä hän voisi mainita, että kosketeltavana oleva teko on aiheetta viety petospykälään, jos teon olemus aina toteuttaisi petoksen kaikki tunnusmerkit. Forsman ei nimenomaan käsittele kysymystä, millä ulosmittauspetos tulee täytetyksi, mutta sen rinnastaminen konkurssipetokseen antaa aihetta olettaa, että rikos tulee täytetyksi konkurssiin joutumiseen verrattavalla toimenpiteellä, joka on joko ulosottoyritys tai ulosmittaus, jossa omaisuutta ei ole tavattu velkojan saatavan täyteen suoritukseen. Ilman ulosottoyritystä ei voida todeta, onko velkoja tullut näennäisvälipuheella loukatuksi, t.s. onko häneltä, kuten säännöksen sanamuoto kuuluu, kavallettu omaisuutta.[15] Sellainen mahdollisuushan on näet aina olemassa, että omaisuus tehdystä näennäisestä oikeustoimesta huolimatta ilmoitetaan ulosmittaukseen käytettäväksi tai että se ilman ilmoitustakin joutuu sen alaiseksi.

5. Milloin ulosmittauspetos on edistynyt yritysasteelle? Jos asetutaan omaksumallemme kannalle, ettei ulosmittauspetokseen välttämättömästi kuulu ulosottomiehen erehdyttäminen, kysymystä sen yritysasteelle edistymisestä ei voida ratkaista aina samalla tavalla kuin varsinaisessa petoksessa, jossa teon erehdyttämiseen kohdistuvan toiminnan alettua katsotaan sille asteelle tulleen. Kysymykseen voidaan vastata sanomalla, että yritys tässäkin tapauksessa on olemassa, kun on aikaansaatu konkreettinen vaara, että velkoja jää vastaisessa ulosottotoimituksessa joko kokonaan tai ainakin joltakin osalta tyydyttämättä. Edellytyksenä kuitenkin on, että vaara aiheutetaan tunnusmerkistön mukaisella tavalla, näennäisellä omaisuutta koskevalla välipuheella.

Epätietoisuutta ei voi olla siitä, milloin yritysaste päättyy. Se päättyy rikoksen täyttymisen hetkellä. Täyttymismomenttina on näennäisestä oikeustoimesta johtuvan vahingon aiheuttamisen toteaminen ulosmittauksessa. Vahingon ei tarvitse jäädä lopulliseksi, vaan siinä suhteessa riittää, että toimitetussa ulosmittauksessa ei ole varoja tarpeeksi tavattu saatavan täyteen suoritukseen. Sillä seikalla, että velallinen on jälkeenpäin saatavansa suorittanut tai että se on tullut suoritetuksi myöhemmin toimitetussa uudessa ulosmittauksessa, ei ole merkitystä teon täyttymistä ar-

[15] Ks. muist. 14.

vosteltaessa. Tässäkin rikoksessa, kuten varsinaisessa petoksessakin, riittää velkojan oikeusaseman ohimeneväkin huonontuminen tekemään teon täytetyksi.

Kunnes rikos on tullut täytetyksi, velallisella on mahdollisuus yrityksestä luopumiseen ja tehokkaaseen katumiseen. Ulosmittauspetosyritys on nähdäksemme mahdollinen päättyneen ja päättymättömän yrityksen muodossa. Päättyneenä voidaan yritystä pitää, jos velallinen on tehnyt kaiken, minkä hän tarpeelliseksi katsoo, omaisuuden kavaltamiseksi velkojalta. Jos hän katsoo jonkin lisätoimenpiteen tarpeelliseksi, on kysymyksessä päättymätön yritys. Luopuminen yrityksestä ja tehokas katuminen voi tapahtua esim. siten, että velallinen tehdystä valeoikeustoimesta huolimatta ilmoittaa omaisuuden ulosmittaukseen.

6. Kenellä ulosmittauspetoksen suhteen on asianomistajanoikeus? Ilmeistä on, että asianomistajana voi olla vain henkilö, joka tehdyssä ulosmittauksessa on omaisuuden kavaltamisen vuoksi joko kokonaan tai ainakin joltakin osalta jäänyt ilman suoritusta. Mutta onko asianomistajanoikeuden edellytyksenä, että hän on ollut saamamiehen asemassa myös silloin, kun kavaltamista koskeva näennäinen välipuhe velallisen ja kolmannen kesken on tehty? Siinä suhteessa on otettava huomioon, ettei näennäisen välipuheen tekeminen sinänsä vielä käsitä velkojan loukkaamista. Välipuheen olemassaolo, niinkauan kuin se on sopimuskumppanien välinen näennäinen tahdonilmaisu, ei aiheuta edes yrityksen edellyttämää konkreettista vaaratilannetta, vaan vaaditaan siihen joku toimenpide, joka luo sellaisen tilanteen, kuten esim. omaisuuden eroittaminen ulosoton kynnyksellä velallisen pesästä ja jättäminen näennäisostajan haltuun, huudatuksen hakeminen kiinteistöä koskevalle simuloidulle kaupalle tai ulosottomiehen erehdyttämiseen kohdistuva suhtautuminen. Loukatuksi velkojan ei voine katsoa tulevan ennen kuin kavaltaminen on lopullisesti tapahtunut, mikä on vasta ulosmittaustoimituksessa todettavissa. Näin ollen lienee katsottava, että asianomistajanoikeus on katsottava olevan jokaisella henkilöllä, joka on saamamies sillä hekellä, kun ulosmittauspetos tulee täytetyksi, edellytyksellä, että hän ulosmittauspetoksen vuoksi ainakin joltakin osalta jää suoritusta vaille.[16] Mutta myöskin velkoja, jonka

[16] Oikeustapauksessa tied. 183 v. 1939 eriävän mielipiteen lausuneen oikeusneuvos

oikeus suoritukseen on teolla vaarannettu, on katsottava puhevaltaan oikeutetuksi tehdyn yrityksen suhteen.

7. Ulosmittauspetoksen ja konkurssipetoksen kesken voi syntyä konkurrenssi. Niin on laita siinä tapauksessa, että velallinen kokonaan tai joltakin osalta tuloksettoman ulosmittauksen jälkeen on pantu konkurssiin. Kun teko on sama, vaikka se konkurssin synnyttyä joutuu uuteen valaistukseen, ei realikonkurrenssista voi olla kysymys. Tapaus on arvosteltava lainkonkurrenssina ainakin silloin, kun ulosmittauspetokseen ei sisälly ulosottomiehen erehdyttämistä. Epätietoista on, olisiko se katsottava ideaalikonkurrenssiksi siinä tapauksessa, että tekoon sellainen sisältyy. Oikeuskäytännössä näyttää ideaalikonkurrenssia koskeva säännös joskus tulleen käytäntöön kosketellunlaisessa tapauksessa.[17]

Neoviuksen lausunto viittaa siihen, että hänen mielestään asianomistajaoikeus edellyttäisi saamamiehen asemaa jo näennäisen välipuheen tekemisen hetkellä. Lausunto kuuluu:

»Koska se saatava, jonka Antti Laakaniemi on ilmoittanut itsellään olevan Jaakko Leander Kantolalta, on syntynyt vasta sen jälkeen kun edellämainitut omaisuuden luovutukset ovat tapahtuneet, sentähden ja kun ei ole väitettykään, että luovutuskirjoja olisi sitten käytetty tuon saatavan ulosoton torjumiseksi eikä niin ollen Jaakko Leander Kantola ollut syyllistynyt Laakaniemeen kohdistettuun petokseen eikä Matti Viktor Kantola tuollaisen rikoksen asunantoon, harkitsen oikeaksi jättää asian HO:n päätöksen lopputuloksen varaan.»

[17] Ks. oikeustapaus tied. 359 v. 1938.

B. C. Carlson

Eräitä huomautuksia rikoksen siviili-oikeudellisista seuraamuksista

I. Vahingonkorvausta koskevan yleisen säännöksen puuttumisesta 1734 vuoden laissa syntyneen aukon rikoslain 9 luvun 1 § on täyttänyt rikollisen teon aiheuttaman vahingonkorvauksen osalta, siviililuontoisen vahingonkorvauksen yhä ollessa nimenomaista säännöstelemistä vailla. Rikoslain mainitussa kohdassa säädetään, että rikoksen kautta toiselle saatettu vahinko on syyllisen korvattava, olkoon rikos tahallinen taikka tuottamuksesta tapahtunut.

Ensi lukemalta ei näy tästä lainkohdasta selvästi ilmenevän, onko sen tehtävänä sellaisista teoista johtuvan vahingonkorvauksen säännösteleminen, jotka ovat rangaistavat vain kun ne esiintyvät tahallisuuden subjektiivisessa muodossa, siinäkin tapauksessa, että teko on tehty tuottamuksellisesti, vai onko vahingonkorvaus tuottamuksellisesta teosta lainkohdan tarkoittama ainoastaan silloin, kun teko on rangaistava myöskin tuottamuksellisena. Ensiksi mainitun ajatuksen välkehtiminen tuomioistuinten neuvotteluissa ei ole uskomatonta, joskin säännön mukaan rankaisemattomaan tuottamukseen perustetut vahingonkorvausasiat tavallisesti on käsitelty riita-asiana. Niinpä korkeimman oikeuden ratkaisuja vuosilta 1916—1946 tarkasteltaessa on havaittu seuraavat tapaukset, joissa rangaistuksesta vapaata esinevahingon tuottamusta on käsitelty rikosprosessina; KoO:n 1916 päätös 33, 230, 552, 702, 1919 päätös 851, 1920 päätös 290, 1924 päätös 333, jotapaitsi on lukuisia päätöksiä asioista, joissa metsänostajilta ja vuokramiehiltä on vaadittu kauppaan ja vuokrasopimukseen nojaavan oikeutensa ylittämiseen perustuvaa korvausta ja joissa

ei ole selvää, onko kanne tarkoittanut tahallista vai tuottamuksellistako luvatonta viljelystä.

II. Ruotsissa, jossa rikoslain 6 luvun 1 § vastaa meidän rikoslakimme 9 luvun 1 §:ää, lain laatimisaikana elänyt lakimies Richard Carlén (Kommentar till strafflagen sivu 125) nimenomaan lausuu, että lainkohta on sovellettavissa vain tuottamukseen, joka on rangaistava. Ne, jotka Suomessa ovat asiasta lausuneet mielensä eli sikäli kuin olen huomannut lain valmistamiseen osallistunut Forsman (Straffrättens allmänna läror sivu 435) sekä Grotenfelt (Kommentar till strafflagen sivu 248), Ekström (Privaträttens allmänna läror sivu 867) ja J. Serlachius (Obligationsrätt sivu 93 seur.) ovat samaa mieltä.

Rikoslain 9 luvun 1 § ei siis tarkoita tuottamusta, jota ei uhata rangaistuksella. Rikoslain oppisanastoa tarkastettaessa osoittautuu, ettei 9 luvun 1 § tarkoita sellaistakaan tuottamusta, mikä subjektiivisista syistä jää rankaisematta. Rikoslaki nimittäin käyttää rikos-sanaa vain teosta, joka in concreto on rangaistava; jos rangaistusta jonkun subjektiivisen seikan, kuten nuoruuden, mielenvian, hätävarjelun tai hätätilan johdosta ei seuraa sitä, se käyttää sanoja »teko» (3: 1, 3, 5) »teko, joka, vaikka muuten rangaistava, oli hyökkäyksen torjumiseen välttämätön» (3: 6) »rangaistuksen alainen teko» (3: 10). Kun rangaistus raukeaa sen johdosta, että vahinko on vähäinen, ei myöskään puhuta rikoksesta, vaan »tässä pykälässä mainitusta teosta» (33: 1). Rikoslaki 35: 3:ssa laki myös välttää puhumasta rikoksesta.

III. Kun sanotaan vahingonkorvausvelvollisuuden olevan rikosoikeudellisen ei lausuma ole aivan selvä. Voidaan puhua vahingonkorvauksen rikosoikeudellisesta perustasta siinä muodollisessa mielessä, että säännös, johon velvollisuus perustuu, esiintyy rikosoikeudellisessa yhteydessä. (RL 9: 1, jonka vaikutus ulottuu kaikkiin lainkohtiin, jotka säätävät rangaistuksen, politiarikkomusten ollessa kuitenkin erikoisasemassa), taikka sitten siinä, asiallisessa, mielessä, että vahingonkorvausvelvollisuus nojaa ns. rikosoikeudelliseen culpaan, joka eroaa abstraktisesta objektiivisesta eli siviililuontoisesta culpasta. Koska rikosoikeudellinen culpa on rangaistuksen edellytys (paitsi mitä tulee politiarikkomuksiin) ja rikosoikeudellisen vahingonkorvauksen perusta on olemassa vain silloin, kun on ole-

massa rangaistustuomion edellytykset, molemmat käsitykset vahingonkorvausvelvollisuuden perustasta tarkoittavat miltei samaa.

Rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen culpan ero on pääasiallisesti siinä, että rikosoikeudellisessa tuottamuksessa ei ole todettava vikaa ainoastaan tekijän ymmärryksessä vaan myöskin hänen tahdossaan, kun taas siviililuontoisessa culpassa sen seuraamusten toteutumisen edellytykseksi riittää, että teossa on puutteita, jotka johtuvat vain tekijän kyvyn alamittaisuudesta, hänen eetillisen persoonansa ollessa moitteen ulottumattomissa. Rikosoikeudellinen tuottamus on asiallisesti syyllisyyttä, eetillisesti hylättävää, jota vastoin abstraktisella eli objektiivisella, siviililuontoisella tuottamuksella ei ole yhteyttä eetilliseen syyllisyyteen. Kysymyksessä on näiden tuottamuskäsitteiden täysin periaatteellinen ero, jota kuitenkin oikeuselämässä on vaikea havaita ja jota siitä syystä ei ole lainsäädännössä nimenomaan otettu huomioon. Yhtävähän rikos- kuin siviilioikeudellinen tuottamus on laissa selvin sanoin määritelty. Ensiksimainitun voidaan sanoa johtuvan rikosoikeuden luonnosta ja olevan lainsäädännön vaieten hyväksymä; siviilioikeudellisen tuottamuksen käsite taas on erinäisten 1734 vuoden lain säännösten johdonmukaisen analysoinnin tulos.

Sekä teoreettisesti että käytännöllisesti ja niin hyvin prosessuaalisesti kuin aineellisoikeudellisesti mielenkiintoinen on vahingonkorvausoikeuden kannalta tärkeä kysymys, onko, kun tuottamus on rangaistava ja tekijä täysivaltaisena ja täysijärkisenä on syyllistynyt siihen, sillä joka tuottamuksesta on saanut vahinkoa, oikeus, syrjäyttämällä kysymyksen tekijän subjektiivisesta syyllisyydestä, nojata vahingonkorvauskanteensa siviilioikeudelliseen tuottamukseen, siten että hän väittää tekijän, jonka subjektiiviset edellytykset tekonsa seuraamuksen ymmärtämiseen hän jättää kysymyksen ulkopuolelle, tuottaneen vahingon menettelemällä toisella tavoin kuin normaali-ihminen, joka olisi riittävästi käyttänyt hyvää tahtoaan sekä älyllisiä kykyjään, olisi hänen asemassaan menetellyt.

Toisin sanoen, onko, kun rikosoikeudellisen kanteen objektiiviset edellytykset ovat olemassa, mahdollisuus perustaa vahingonkorvauskanne ns. siviilioikeudelliseen tuottamukseen. Prosessuaalinen mielenkiinto piilee siinä, voiko tällaisessa tapauksessa ajaa kannetta riita-asiain oikeudenkäynnin muodossa ja todistuskysymykset ratkaista kuten ne riita-asioissa

ratkaistaan. Aineellisoikeudellinen mielenkiinto taas on siinä, onko, kun tekijän ymmärrys ja taito ovat keskimääräistä ymmärrystä ja taitoa vähäisemmät eikä subjektiivinen culpa ole todettavissa, tekijä kuitenkin tuomittava korvaamaan tuottamuksellisesti aiheuttamansa ruumiinvamman lääkitsemiskustannukset ja vammasta johtuneen ansiokyvyn menetyksen, vaikkei rangaistukseen katsottaisi voitavan tuomita. Käytännössä esiintyy tämän tästä tapauksia, että kantaja peläten rikosoikeudellisen oikeudenkäynnin liian rasittavaa todistustaakkaa pyrkii ajamaan rikolliseen tekoon perustuvaa kannetta riita-asiain menettelyssä, kuin myöskin sellaisia vahingontuottamistapauksia, että rangaistukseen tuomitseminen tuntuu vastenmieliseltä, mutta vahingonkorvaukseen velvoittaminen kohtuulliselta.

Siviilioikeudellisen culpan käsite ei näytä olevan klassillinen. Roomalaiset eivät tunteneet termiä culpa in abstracto, joka on modernin lainopin luoma. Mutta nyt voimassaolevassa tieteisopissa on koskettelemani culpa-lajien ero käypä ja niin ollen vahingonkorvausvelvollisuuden rikosoikeudellisen ja siviililuontoisen perustan ero periaatteellinen, ellei kaikkea vahingonkorvausvelvollisuutta pidetä siviiliperustaan perustuvana. Meidän oikeudessamme näyttää kuitenkin sekä korvausvelvollisuuden perusta että, mikä tietysti on koko erotukselle perustavaa, laajuus, olevan kahdenlainen. Tämän osoittamiseksi on lyhyt historiallinen katsaus tarpeen.

IV. Oikeussystemaatikan kehittymättömän tilan takia maakuntalakien lainopissa ei ole aihetta niiden kohdalla erottaa rikosoikeudellista ja siviilioikeudellista vahingonkorvausvelvollisuutta toisistaan. Yleensä vahingonkorvaus maksettiin sakkojen muodossa, joista osa tuli asianomistajalle. Toisissa tapauksissa oli sekä tahallisessa että tuottamuksellisessa vahingonteossa maksettava vain vahingonkorvausta, joko lagskilling'inä, laissa vahvistettuna määränä, tahi arvion mukaan. Kolmas ryhmä, joka arvattavasti edustaa myöhäisempää kehityskautta, käsitti tapaukset, joissa oli suoritettava sekä sakkoa että korvausta.

Lainsäädännön silloisen kasuistisen ja epäsystemaattisen tilan vuoksi ei ole otaksuttavissa, että ne säännökset, joiden mukaan sakkojen ohella oli maksettava korvausta, olisivat olleet yleistettävissä sääntöön, että aina kun teosta, joka aiheutti vahinkoa, tuomittiin sakkoon, korvausta oli

maksettava aineellisesta vahingosta. Päinvastoin, huomioonottaen, että asianomistajan osuus sakkoihin siihen aikaan kävi korvauksesta, eivät silloin ainoastaan, kuten nykyään, rikokset olleet laissa tarkoin mainitut, vaan myöskin ne tapaukset, mitkä aiheuttivat vahingonkorvaukseen velvoittamisen, samalla tavalla laissa limitatiivisesti luetellut.

Milloin se perinpohjainen uudistus tapahtui, mikä tiesi yleisen vahingonkorvaussäännön voimaan tulemista sekä rikoksen johdosta että sellaisen tuottamuksen johdosta, mikä ei ollut rangaistava, eivät oikeushistorioitsijat ole selvittäneet. Kaupunkilaisoikeudessa se näyttää tapahtuneen suhteellisen aikaisin. Kaupunkilaissa, joka otaksutaan annetuksi v. 1342, 24 luvun alkulauseessa on jo yleisenä sääntönä säädetty, että kaikki vahinko, joka tahallisesti matkaansaadaan toisen omaisuudelle, on täysin korvattava ja että, jos vahinko on aikaansaatu »aff Våda och eigh medh Wilia» neljännes vahingon määrästä oli suoritettava. Tässä lainkohdassa kuten yleensä senaikaisissa laeissa käsite våda, tapaturma, tarkoitti kaikkea vahingontekoa, joka ei ollut tahallista eli siis sekä nykyaikaista tuottamusta että tapaturmaa. On mahdotonta ilman perusteellisia arkistotutkimuksia sanoa, milloin sama käsitys tuli voimaan maalaisoikeudessa. 1600-luvulla oli kuitenkin käsityksen muutos lopullinen ja sen jälkeen sekä Arnell kaupunkilain komentaareissaan että myös Abrahamsson maanlainpainoksessaan ovat uudenaikaisella kannalla. Arnell sanoo (sivu 415) viitaten kauppakaaren 24 lukuun, että sen, joka on tuottanut vahingon, on se korvattava. Tällöin hän jättää huomiotta, että viitatun lainpaikan mukaan sen, joka ei ollut aikaansaanut vahinkoa tahallisesti, ei tarvinnut maksaa enempää kuin neljännes sen määrästä, ja että vahingonkorvausvelvollisuus oli silläkin, joka oli aikaansaanut vahingon tapaturmaisesti uudenaikaisessa mielessä.

V. 1734 vuoden laki on myöskin niin kasuistinen, ettei siinä ole yleistä säännöstä vahingonkorvausvelvollisuudesta tahallisen tai tuottamuksellisen teon johdosta. Nehrman (Jurisprudentia criminalis sivu 85) katsoo sen säännön ilmeiseksi, että »then skada, gjort uppsåtligen bör ersätta thensamma när then fulltygad varder, fast lagboken ej skulle nämna thet.»[1] Esinevahinko oli määrättävä »efter mätismannaordom», arvioi-

[1] *Nehrman* yleistää myös tuottamukseen perustuvan vahingonkorvausvelvollisuuden kaikenlaiseen tuottamukseen niin etteivät ainoastaan laissa mainitut tuottamukselliset,

malla, mutta aineetonta vahinkoa ei ollut korvattava. Lagen förordnar, att den skyldige bör på annat sätt vedergälla thet, s.o. sakoilla, joista asianomistaja sai kolmanneksen. Kuitenkin maksettiin lain mukaan lytesbot (Caloniuksen käännöksen mukaan virhesakkoa, Hakulisen mukaan vikasakkoa), sekä korvausta kivusta ja särystä, jotapaitsi sen, joka oli loukannut toisen kunniaa, välistä oli sovitettava se anteeksipyynnöllä.

Meillä vallassa olevalla n.s. adhaesio-periaatteella ja etenkin säännöllä, että rikokseen perustuva vahingonkorvaus on, myös erikseen ajettuna, käsiteltävä rikosprosessualisessa menettelyssä, on epäilemättä läheinen yhteys siihen käsityskantaan, että vahingonkorvausvelvollisuus rikoksen johdosta on rikoksen seuraamus ja vaatii rikosoikeudellista culpaa eikä siis ole sen seuraamus, että tekijä, vaikkakin ilman subjektiivista culpaa, on ylittänyt siviililain hänen teoilleen säätämät rajat. Kuten tiedettäneen, Englannissa ja Saksassa on järjestetty erilliset rangaistus- ja korvausvaateiden käsittelyt. Korvausvaatimukset pidetään perustaltaan siviililuontoisina eikä edes varkaaseen kohdistuvaa takaisinsaamisvaadetta, jonka kohteena on varastettu esine, nojata ainakaan Saksassa rikokseen, vaan BGB:n art. 992 ja 823. Tämä rikosvaateen ja takaisinsaamisvaateen erillään pitäminen näyttää menevän niin pitkälle, että syyttäjän takavarikkoonotto-oikeuden säännöstelemisessä vain todistuskappaleiden tarve ja konfiskation varmistaminen otetaan huomioon; jos varastetulla esineellä ei ole arvoa todistuskappaleena ei syyttäjän tule ottaa sitä takavarikkoon, sillä asianomistajan takaisinvaatimisoikeuden turvaaminen ei ole rikosprosessin päämäärä. Kuitenkin jos varastettu esine on otettu takavarikkoon todistuskappaleena, on se, kun sitä ei enää tarvita, jo ennen jutun päättämistä annettava, ei varkaalle, kuten ankara johdonmukaisuus vaatisi, vaan omistajalle. (Saksan Straffprozessordnung § 94 ja 111, Saksan oikeuden historiallisesta kehityksestä on tietoja O. Gierken Deutsches Privatrecht III sivu 880 seur.).

VI. Ruotsin keskiaikaisessa oikeudessa oli edellytyksiä samanlaisen käsityksen syntymiseen. Kaupunkilain 24 luvun edellämainittu säännös, joka oli puhtaasti siviilioikeudellinen, velvoitti aivan yleisesti sen, joka tahallisesti vahingoitti toisen omaisuusesineitä, maksamaan täyden kor-

---

vaan myöskin muut teot, joita voidaan pitää tuottamuksellisina, perustavat korvausvelvollisuuden.

vauksen. Mitään eroa sen välillä, oliko vahingoittava teko rangaistuksen uhan alainen vai ei, ei tehty ja kun aikaisemman käsityksen mukaan vain ne rikokset, joihin laki nimenomaan yhdisti vahingonkorvausvelvollisuuden, aiheuttivat sellaisen velvollisuuden, näyttää luonnolliselta, että kaupunkilain mukaan vahingonkorvausvelvollisuuden ymmärrettiin perustuvan sen mainittuun siviilioikeudelliseen säännökseen eikä niiden säännösten yleistämiseen, jotka sisälsivät vahingonkorvausvelvollisuuden rikoksen seuraamuksena. Tämän tapainen käsitys näyttääkin olleen vallalla 1600-luvun loppupuolella ja 1700-luvun alussa. Vahingonkorvausvaatimuksen ratkaisuun ja konfiskatio-päätökseen tulli- ja aksiisi-jutuissa haettiin muutosta vetoamalla, vaikka se rikos, johon vahingonkorvauskanne ja konfiskatiovaade nojattiin, oli ratkaistu samassa yhteydessä ja myöskin oli muutoksenhaun kohteena. Syynä tähän käytäntöön, joka ilmenee ei ainoastaan tunnetussa 2 päivänä elokuuta 1727 annetussa asetuksessa oikeudenkäyntimenettelyn lyhentämisestä eräissä riitaisuuksissa ja oikeudenkäyntiasioissa, vaan myöskin 29 päivänä marraskuuta 1889 annetussa asetuksessa, joka sisältää paitsi muuta, »then process, som vid Rättegångarne vid tullarne och accisen skall brukas» (Schimedemon sivu 1260), 23 päivänä toukokuuta 1796 annetussa kirjeessä Svean hovioikeudelle »huru förhållas skall med appellationerne uthi the konfiskationssaker, som angår stadsens privilegier och rättigheter (Sama, sivu 1454) sekä Abrahamssonin mainitsemassa valtaneuvoston kirjeessä 17 päivältä helmikuuta 1702 Turun hovioikeudelle (Abrahamsson, maanlaki, sivu 603, 612 ja 670), ei ole voinut olla muuta kuin se, että korvauksen ja konfiskation katsottiin olevan siviililaissa kiellettyjen tekojen seuraamus huolimatta siitä, uhattiinko tekoa rangaistuksella. Mitä tuli vahingonkorvaukseen oli tämä käsitys sitä luonnollisempi, kun kaupunkilain 24 luku sisälsi velvollisuuden perustan, joka oli aivan riippumaton rikoslainsäädännöstä.

Pääasiallisesti prosessin lyhentämisessä v. 1727 annettu asetus katkaisi sen kehityksen vahingonkorvauksen separaatioon rikoksesta, mikä oli vallalla 1600-luvulla. Sanottu asetus salli hovioikeuden käsitellä vahingonkorvausvaatimusta, jonka edellytettiin tulevan sen tutkittavaksi vetoteitse, mutta jota ei mukavasti voitu käsitellä erikseen rikosjutusta, viimeksimainitun jutun yhteydessä. Näyttää siltä kuin vain tuomittu asetuksen mukaan olisi saanut vetoamatta hakea muutosta korvausratkaisuun ja

että asianomistajan asiana yhä olisi ollut päätöksestä vetoaminen. 1734 vuoden oikeudenkäymiskaari meni askeleen pitemmälle ja sääsi, että vahingonkorvausvaatimus kaikin tavoin seurasi rikosoikeudenkäyntiä, jotapaitsi kehittyi käytäntö, että korvausvaatimus, myös rangaistusvaatimuksesta erillään ajettuna oli käsiteltävä rikosprosessina.

VII. Vaikkakin 1727 vuoden asetus oikeudenkäynnin lyhentämisestä oli puhtaasti prosessuaalinen, on otaksuttava, että se on suuresti myötävaikuttanut siihen, että kehitys, joka oli johtamaisillaan siihen, että rikoksesta johtuvalla vahingonkorvausvelvollisuudella katsottiin olevan siviililuontoinen perusta, kääntyi ja että 1734 vuoden lain nojalla kehittyneessä tieteisopissa vahingonkorvaus rikoksen johdosta tuli perustumaan rikokseen sellaisenaan. Rikoksesta johtuvan vahingon korvauksen läheinen riippuvaisuus rikoksesta havainnollistuu siitäkin, että kun 1779 vuoden asetuksella rangaistusvaateen vanhentuminen kotiutettiin ruotsalais-suomalaiseen oikeuteen, vahingonkorvausvaatimuksen katsottiin vanhenevan yht'aikaa rangaistusvaateen kanssa. (Calonius: De prescriptione criminlis. Opera omnia IV sivu 155). Kuten tunnettua irroitettiin vahingonkorvausvaatimuksen vanhentuminen rangaistusvaatimuksen vanhentumisesta Suomessa vasta vuonna 1873 ja Ruotsissa 1841.

VIII. Ylempänä mainittiin, että rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen tuottamuksen erotuksella on myöskin käytännöllisiä seurauksia. Ne lainkohdat, mitkä säännöstelevät rikosoikeudellisen vahingonkorvauksen, käsittelevät korvausoikeutta suhteellisen perusteellisesti. Ne säätävät paitsi muuta, milloin aatteellinen vahinko on korvattava, jotavastoin eri säännöksistä yleistetty siviilioikeudellinen periaate ei sisällä muuta kuin sen aivan yleisen säännön, joka on sovellettavissa kaikkeen vahingontekoon ulkopuolella sopimussuhteen, joka ei ole rangaistava, että tuottamuksellisesti aikaansaatu aineellinen vahinko on korvattava.

Vanhempi oikeus ei tuntenut muuta aatteellista vahingonkorvausta, kuin »virhe- eli vikasakon», jos sitä on pidettävä sellaisena vahingonkorvauksena. Vasta 1734 vuoden laki saattoi muodollisesti voimaan ennen sen säätämistä erään 2 päivänä kesäkuuta 1709 (Abrahamsson, sivu 783 ja Arnell, sivu 781) julaistun valtaneuvoston päätöksen nojalla käytäntöön tulleen säännön kivun ja säryn korvaamisesta (RikKaari 39: 4), mutta tämän korvauksen tuomitsemisen edellytyksenä oli, että syyllinen tuomittiin

(mahdollisesti: voitiin tuomita) rangaistukseen rikoksesta. Korvaus kivusta ja särystä oli seuraamuksena vain rikoksesta, joko tahallisesta tai tuottamuksellisesta. Sitävastoin siviilioikeuden culpasääntö vanhastaan ei tunne korvausta aatteellisesta vahingosta [2] eikä myöskään rikoslain 9 luvun 3 §:ssä olevaa säännöstä korvauksen maksamisesta toiselle kuin sille, joka on kärsinyt välittömän vahingon. Yhtävähän se tunsi rikoslain 9 luvun 5 §:ssä säädettyä lapsen ja mielipuolen vastuuta aiheuttamastaan vahingosta. Viimeksimainittua ei tuntenut myöskään vanhempi oikeus, joka velvoitti isän ja holhoojan yksin vastaamaan lapsen ja mielipuolen vahingonteosta. Näin ollen ja kun siviilioikeuden culpa-sääntöä ei ole muutettu muulla tavoin kuin ehkä rikoslain 9 luvun 5 §:llä, on olemassa ero rikosoikeudellisen ja siviilioikeudellisen culpan seuraamuksen välillä ainakin mitä tulee vahingonkorvausvelvollisuuteen aatteellisesta vahingosta sekä rikoslain 9 luvun 3 §:ssä mainittuun lesken ja lapsen elatusoikeuteen ja, ellei katsota rikoslain 9 luvun 5 §:ää siviililuontoiseksi säännöksi, lapsen ja mielipuolen korvausvelvollisuuteen.[3]

Ettei vastuuvelvollisuus ilman culpaa, ruotsiksi ns. strikt ansvar, sinänsä velvoita maksamaan korvausta kivusta ja särystä tai muusta aatteellisesta vahingosta tai suorittamaan korvausta muulle kuin välittömästi loukatulle, on lainsäätäjä osoittanut sillä, että se eräissä tapauksissa, missä vastuuvelvollisuus ilman culpaa on voimassa, on erikseen säätänyt, että korvausta on maksettava rikoslain säätämässä laajuudessa (Rtvastuusta 19. 2. 1898 1 § 2 mom., sähköIL 11. 5. 1928 11 §:n 3 mom. ja ilmakuljL 3. 7. 1937 24 §).

Adhaesioperiaatteen soveltaminen prosessioikeuteemme on tuonut mukanaan sen tärkeän siviilioikeudellisen säännön, että kysymyksen ollessa

---

[2] Ne lainkohdat, joihin viitataan sen käsityksen tueksi (*Montgomery*, Privatrettens allmänna läror s. 670), että culpasääntö tarkoittaisi myös aineetonta vahinkoa, eli N.K. 3: 6, 4: 5 ja 6, 6: 4 ja 7; 3 sekä RakK 25: 13 eivät tue sanottua käsitystä, vaan ovat hyvin sovellettavissa siihen ajatukseen, että vain aineellinen vahinko korvataan. Tässä, kuten muuten näyttää aineellisena vahingonkorvauksena oleminen olevan sakkojen asia. Ks. N.K. 3: 6, 4: 6, 6: 4 ja 7: 3. Eivät myöskään N.K. 3: 4 ja RakK 25: 13 näytä tarkoittavan aineetonta vahinkoa, vaan ainoastaan taloudellista haittaa kihlauksen purkamisesta ja sillan epäkunnossa olemisesta. (Vrt. AL § 8.)

[3] Rikoslain 9: 5:ssä oleva säännös näyttää olevan puhtaasti siviilioikeudellinen ja sovellettavissa vahingon kaikkeen eikä ainoastaan objektiivisesti rikolliseen aikaansaamiseen. Se seikka, että lainkohdan lopussa puhutaan rikoksen tekijästä näyttää olevan lapsus; ruotsinkielinen lakiteksti käyttää sanaa gärningsman eikä brottsling.

rikollisesta teosta, vahingonkorvausvaade on käsiteltävä rikoksen yhteydessä ja että sitä niin käsiteltäessä ei ole oikeutta jättää rikos huomiotta ja nojata vahingonkorvausta muuhun kuin itse rikokseen. Tämä on käytännössä aivan yleisesti noudatettu sääntö, joskin sitä eräissä poikkeustapauksissa on rikottu. Sitä on niin yleisesti noudatettu, että on turhaa vedota oikeustapauksiin osoittaakseen sen voimassaoloa. Asianmukaisemmalta näyttää mainita muutamia tapauksia, joissa sääntöä on rikottu. Ennen niitä mainittakoon kuitenkin eräs suhteellisen nuori oikeustapaus, jossa KoO vahvisti säännön yhä olevan voimassa. Tarkoitan KoO:n ratkaisujen vuosikerran 1939 n:o 234 kohdalla referoitua oikeustapausta, jossa KoO oikaisi alioikeuksia, jotka olivat käsitelleet rikokseen perustuvaa korvauskannetta riita-asiana, ja lausui kanteen olleen käsiteltävän rikosoikeudellisesti, koska se perustui rikokseen. Poikkeuksia säännöstä mainittakoon KoO:n 1920 tuomio 163, 1937 tiedonannot 49 ja 133, 1939 tiedonanto 552.

Kun rikokseen perustuva vahingonkorvauskanne hylätään siitä syystä, ettei vastaajan ole näytetty sillä teolla, josta vahinkoa on johtunut, syyllistyneen rikokseen, ei yleensä käy osoittaminen kantajaa ajamaan kannetta siinä järjestyksessä, mikä riita-asioista on säädetty, sillä kun teosta esim. määrätystä huolimattomuudesta, josta on seurannut toisen kuolema, on selitetty, ettei se sisällä kuolemantuottamusta, ei kantajalla ole valtaa ajaa uutta juttua riita-asiana, vaan päätöksen lainvoima suojaa vastaajan sellaiseltakin oikeudenkäynniltä. Eräissä laissa mainituissa tapauksissa kantaja kuitenkin voi ajaa siviililuontoista kannetta, vaikka vahingoittava teko täyttääkin rikoksen tunnusmerkit. Niinpä auto-onnettomuudessa vahingoittuneella tai surmatun vaimolla ja lapsilla on valittavanaan joko rikoskanne tai autovastuulakiin nojautuva siviililuontoiseen tuottamukseen perustuva kanne. Samoin sopimuslaki tekee mahdolliseksi petetylle, ryöstön tahi kiristämisen tai koronkiskonnan uhriksi joutuneelle myöskin tähän lakiin nojautuvan siviililuontoisen korvauskanteen ajamisen pettäjää, ryöstäjää, kiristäjää ja koronkiskojaa vastaan. Sitävastoin omaisuuden luovuttamista koskeva kanne, joka perustetaan siihen, että joku on luvattomasti anastanut eli t.s. varastanut esineen, on aina ajettava rikosoikeudellisena. Niissä tapauksissa, joissa siviilikanne on mahdollinen rikoskanteen ohella, on tietysti oikeudella valta osoittaa rikos-

kanteensa hävinnyt kantaja hakemaan oikeutta siviililuontoisella kanteella, mikä välistä etenkin auto-onnettomuuksissa, tuntuu miellyttävältä. — Oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta valmistetuissa ehdotuksissa on sanottu, että kun rikokseen perustuvaa vahingonkorvausvaatimusta ajetaan erillisenä oikeudenkäyntinä, siihen on sovellettava riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä. Mikä vaikutus tällä säännöksellä, jos se tulee laiksi, tulee olemaan siihen aineellisoikeudelliseen kysymykseen, onko vahingontekijältä vaadittava subjektiivista rikosoikeudellista tuottamusta vai voidaanko tyytyä objektiiviseen siviililuontoiseen tuottamukseen, eivät ehdotuksen tekijät ole tutkineet.

Se, että ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistetusta vahingontuottamuksesta ei voida siviililuontoisen culpan nojalla vaatia korvausta, tietää, että sanottu oikeushyvä ei ole suojattu kaikkia loukkauksia vastaan. Oikeussuojan laajuudessa on aukko, joka ehkei usein tule käytännössä esille, mutta kuitenkin periaatteellisesti on havaittavissa ja eräissä asianhaarain yhdistelmissä voi häiritsevästi esiintyä myöskin tuomioistuimessa. Ainakin tämän kirjoittajan tuomarintoiminnassa tämä aukko on välistä ollut tuntuva, nimittäin silloin kun kuoleman tai vähäistä vaikeamman ruumiinvamman tuottamus on johtunut enemmän asianomaisen ymmärrettävästä kykenemättömyydestä pian oikealla tavalla reagoida nopeasti kehittyvässä tapausten sarjassa sattuviin tapahtumiin, kuin hänen tahdossaan ja huolellisuudessaan olevista puutteista. Ellei tällaisissa tapauksissa ole kysymys autovastuulain alaisesta tuottamuksesta, ei vahinkoa kärsinyttä, kun vastaaja vapautetaan rangaistuksesta, ole voitu osoittaa ajamaan vahingonkorvausvaatimustaan riita-asioista säädetyssä järjestyksessä, vaan on ollut pakko lopullisesti hylätä vaatimus.

Bruno A. Salmiala

Rangaistuksesta

Yhtä mieltä ollaan nykyisin siitä, että rangaistus on yhteiskunnan käyttämä keino oikeusjärjestyksen suojaamiseksi ja rikollisuuden torjumiseksi. Mutta sen suhteen, mikä on rangaistuksen olemus ja miten sen on vaikutettava päämääränsä saavuttaakseen, käyvät mielipiteet jyrkästi eri suuntiin. Mitä voimassaolevaan rikosoikeuteemme tulee, niin voidaan sanoa, että sen mukaan rangaistus tarkoittaa kärsimyksen aikaansaamista rikoksentekijälle niin että se oikeudenmukaisena sovituksena vaikuttaisi niinhyvin yleispreventivisesti kuin erityispreventivisestikin.[1a] Erityisestävässä mielessä pyrkii rangaistus, sikäli kuin se ei vain tosiasiallisesti estä rikoksen tehnyttä tekemästä uutta hyökkäystä oikeusjärjestystä vastaan, ennen kaikkea parantamaan hänet sosialisessa suhteessa, t.s. tekemään hänet yhteiskuntaan sopeutuvaksi yksilöksi tai ainakin peloittamaan häntä vastaisuudessa lähtemästä rikollisuuden tielle.

Rangaistuksen olemusta vastaan sellaisena kuin se edellä on esitetty on ankarasti hyökätty niin meillä kuin muuallakin. Tällöin on ennen kaikkea tahdottu selittää, että käsitys, että rangaistus olisi perusolemukseltaan katsottava oikeudenmukaiseksi sovitukseksi, on ehdottomasti väärä. Tämän ajatussuunnan kannattajien käsityskannan mukaan rangaistuksen olemukseen ei lainkaan tarvitse sisältyä kärsimyksen aikaansaamistarkoitusta; rangaistuksen ainoana päämääränä tulee olla yhteiskunnan suojeleminen torjumalla rikollisuutta pidättämällä rikoksen tehnyttä, johon rangaistus välittömästi kohdistuu, ja hänen ympäristöään, vastai-

[1a] Todettakoon, että tällä samalla kannalla rangaistuksen perusolemukseen nähden ovat olleet Rikoslakimme laadinnassa esikuvina olleet Saksan Strafgesetzbuch vuodelta 1871 ja Ruotsin Strafflag vuodelta 1864.

suudessa rikollisista teoista. Heidän käsityskantansa mukaan rangaistus on sosialisena parannus- ja suojeluskeinona rinnastettavissa lääkinnölliseen hoitoon ruumiillisissa tai sielullisissa sairaustapauksissa. Jos hoitomenettely aiheuttaa potilaalle ruumiillista tai sielullista tuskaa, on se vain tosiasiallinen seuraus hoitomenettelystä ilman, että sitä olisi tarkoitettu.

Kuten havaitaan, on ero näiden kahden käsityskannan välillä rangaistuksen perusolemusta silmällä pitäen sangen suuri, vaikkakin kumpikin käsityskanta katsoo, että rangaistuksen lopullisena tarkoituksena on rikollisuuden vastustaminen ja yhteiskunnan suojeleminen. Ne, joiden mielestä rangaistuksen tulee edelleenkin olla olemukseltaan myös oikeudenmukaista sovitusta, lähtevät siitä vakaumuksesta, että rangaistus vain tällaisena pystyy täyttämään tärkeän tehtävänsä oikeusjärjestyksen suojelemiseksi.

Sen käsityskannan puolesta, että rangaistuksen on olemukseltaan oltava oikeudenmukaista sovitusta, puhuvat ensiksikin oikeushistorialliset syyt. Onhan rangaistus nykyaikaisessa mielessä kehittynyt kostosta hitaasti ja asteettain. Kosto oli tosiasiallisesti pahan tahallista aikaansaamista pahaa tehneelle tai hänen suvulleen. Oltuaan varhaisimmassa muodossaan ehkä vain itsesäilytysvaiston vaatimaa voimain tasoittamista,[1] kehittyi se vähitellen olemukseltaan hyvitykseksi ja sovitukseksi tehdystä oikeudenloukkauksesta. Hyvityksenä se merkitsi, että pahaa tehneen oli tapahtuneen vääryyden tasoittamiseksi kärsittävä vastaavanlainen paha. Sovituksena oli se pahanteon loukatussa ja hänen ympäristössään aikaansaaman pahantunteen poistamista sen kautta, että loukkaaja itse sai kärsiä tekemäänsä vääryyttä vastaavan pahan. Kansan oikeustajunta vaati, että tehty paha oli pahalla hyvitettävä ja sovitettava. Muita tarkoitusperiä kuin hyvitys ja sovitus ei kostolla liene tietoisesti pitkiin aikoihin ollut.

Vasta vähitellen koston kehityttyä oikeudellisesti lujittuneen yhteiskunnan voimakeinoksi, liittyy siihen tietoinen yhteiskunnan ja sen jäsenten suojaamistarkoitus. Aikojen kuluessa on viimeksimainittu tarkoitusperä muodostunut yhä ratkaisevammin määrääväksi rangaistusta kehitet-

---

[1] *von Hentig:* Die Strafe, Ursprung, Zweck, Psychologie, Stuttgart, 1932, s. 28 ss.

täessä. Viimeisimmässä kehitysvaiheessaan on rangaistus vain keino taistelussa rikollisuutta vastaan. Mutta tässä vaiheessaankaan ei se ole vielä voinut vapautua monituhatvuotisen kehityksen luomasta perusolemuksestaan: että sen toteuttaakseen suuren päämääränsä tulee olla oikeudenmukainen sovitus (hyvitys) tehdyn rikoksen johdosta. Ainakin Suomen kansan oikeustajunta vaatii tätä rangaistukseksi hyväksymältään yhteiskunnan reaktiolta. Ja sama on asianlaita muidenkin Pohjolan kansojen suhteen.

Kun sanon, että kansan oikeustajunta vaatii oikeudenmukaisen sovituksen luontoista rangaistusta, niin tiedän, että minulle huomautetaan niiden taholta, jotka vastustavat sovitusajatusta, ettei kansan oikeustajuntaa voida eikä tarvitse ottaa huomioon muovailtaessa keinoja rikollisuuden vastustamiseksi. Kansan oikeustajunnan olemassaolokin on muka problematinen ja ainakin se on niin häilyvä ja epämääräinen, sanotaan, ettei sen varaan voida mitään rakentaa.[2]

Tällaista oikeustajuntaa syrjäyttävävää käsitystä ei ainakaan lakimies voi mielestäni mitenkään hyväksyä, sillä se on jyrkässä ristiriidassa niiden alkeellisten oikeusperiaatteiden ja katsomusten kanssa, joille länsimainen ja ennen kaikkea pohjoismainen oikeusjärjestys nojautuu. Niinpä lausuu *Wrede:* »Jos säädetään laki, joka kokonaan poikkeaa kansan tavoista ja käsityskannasta, niin sillä on tosin muodollisesti lain luonne; mutta laki ei voi silloin päästä noudatettavaksi laiksi eikä siitä niin ollen tule voimassaoleva laki, vaan laki, joka on vain paperilla.»[3] Siitä, että *Wrede* sisällyttää kansan käsityskantaan ennenkaikkea sen oikeustajunnan, ei voi olla epäilystä. Puhuessaan Pohjolan ylioppilaille 5/9 1933 lausui *Wrede:* »Då lagen sålunda i högsta möjliga grad var ett uttryck för folkets rättsmedvetande, kunde den bli för menige man kär samt gärna och villigt efterlevas. Det är härpå det svenska folkets kända laglydnad till ej ringa del beror.»[4] Näistä sitaateista havaitaan selvästi, minkä ratkaisevan arvon *Wrede* antaa kansan oikeustajunnalle. *Montgomery* tunnustaa niinikään kansan oikeustajunnan merkityksen. Hän lausuu tuomarinohjeista puhuessaan: »Redan då var sålunda fullt medveten rättsåsigt hvad nu mera

[2] Ks. esim. *O. Hj. Granfelt,* J.F.T. 1945, s. 3.
[3] Suomen oikeus- ja yhteiskuntajärjestys, 1945, s. 13.
[4] Valda juridiska uppsatser, 1939, s. 226.

är lag, att väl en allmännare sedvänja, därest hon af domaren pröfvades vara skälig d.v.s. till sitt innehåll öfverensstämmande med folkets rättsöfvertygelse, finge tillämpas såsom rättsnorm — —»[5] Myös *Ekström* tunnustaa kansan oikeustajunnan suuren merkityksen oikeussäännöille.[6] Kategorisesti lausuu *Särkilahti:* »Kirjoitetun lain ohella on — — — yleiselle oikeuskäsitykselle ehdottomasti tunnustettava rikosoikeuden lähteen arvo ja merkitys.»[7]

Olen edellä vedonnut vain muutamiin suomalaisiin tutkijoihin. Monia muita voisin luetella samoinkuin skandinavisia, mutta tila ei sitä salli. Lainaan tähän lopuksi *Hans Fehrin* sanat: »Oikeus ei synny laista. — — — Säännös on oikeutettu sillä perusteella, että se vastaa oikeudenalaista vakaumusta. Oikeuden lähde ja oikeuden mittapuu on oikeusvakaumus. Jos vakaumus ja laki käyvät eri suuntiin, niin laki on muuttunut laittomuudeksi.»[8] Ja vielä sallittakoon minun siteroida muutamia ajatuksia *Rudolf von Iheringin* tunnetusta kirjoituksesta Der Kampf um's Recht. Hän lausuu m.m.: »— — — darum hat die Sprache mit Recht den psychologischen Urquell alles Rechts als Rechtsgefühl bezeichnet. Rechtsbewusstsein, rechtliche Ueberzeugung sind Abstractionen der Wissenschaft, die das Volk nicht kennt, — die Kraft des Rechts ruht im Gefühl, ganz so wie der Liebe; der Verstand und die Einsicht kann das mangelnde Gefühl nicht ersetzen — — — Die Gewalt, mit der das Rechtsgefühl gegen eine ihm widerfahrene Verletzung thatsächlich reagirt, ist der Prüfstein seiner Gesundheit — — —.»[9]

Materialisen rikosoikeuden ydin on rangaistus. Ne, jotka katsovat, että rangaistuksen perusolemusta koskevat oikeussäännöt voidaan muuttaa ja muokata kansan oikeustajunnasta piittaamatta, omaksuvat kannan, joka on ristiriidassa länsimaisen ja ennenkaikkea pohjoismaisen oikeuskäsityksen kanssa. Kuulee sanottavan näiden reformaattorien taholta, että kansa ei ymmärrä, minkälaisen oikean reaktion rikollisuuden vastustamiseksi tulisi olla, ja sen vuoksi on sitä kasvatettava oikeasuuntaisen lainsäädän-

[5] Handbok i Finlands allmänna privaträtt I, 1908, s. 14 s.
[6] Privaträttens allmänna läror, 1921, s. 21 s.
[7] Suomen rikosoikeuden oppikirja I, 1909, s. 44.
[8] *Hans Fehr,* Oikeus ja todellisuus, 1932, s. 20 s.
[9] M.t. 1921, s. 41 s.

nön kautta. Eikö tässä puheessa kuulosta ääni, joka on vieras ainakin pohjoismaiselle kansanvallalle!

Väite, että kansan oikeustajuntaa ei voida ottaa huomioon rangaistuksen olemuksesta puheen ollen siksi, että se on epämääräinen ja häilyvä, ei ole pätevä. Se tosiasia, että kansan oikeustajunta, riippuen m.m. siitä, että se on aina kehitystilassa, rasittaa jonkunlainen epämääräisyys, ei mitenkään oikeuta sen merkityksen ja voiman aliarvioimiseen tai sen vaatimusten syrjäyttämiseen. Sama on sanottava sen johdosta, että kansan oikeustajunnan ilmauksina usein harhauttavasti tahtovat esiintyä opiniot, jotka edustavat vain ryhmäkuntain mielialoja. Kansan oikeustajunnan oikean sisällön toteamiseen liittyvistä vaikeuksista huolimatta on oikean kriminaalipolitiikan samoinkuin kriminaalipsykologian kannalta vaadittava, että kansan oikeustajunnalle rangaistuksen olemusta määrättäessä annetaan ratkaiseva merkitys. Kansan oikeustajunnan löytäminen on muulloinkin menestyksellisen lainsäädännön edellytys. Vain elävälle elämälle vieras teoretikko tai kiivas ideologi voi halveksuen tai ylimielisesti suhtautua vaatimukseen kansan oikeustajunnan huomioon ottamisesta kysymyksessä, mikä mitä syvimmin koskee kansakunnan elämää.

Tuo oikeustajunta on normaalioloissa latenttinen eikä säännöllisesti anna ulospäin merkkejä olemassaolostaan ja tarkkailustaan niin kauvan kuin rikoslainsäädäntö ja -lainkäyttö eivät ole huomattavammassa ristiriidassa sen kanssa. Mutta silloinkuin ilmeinen ristiriita syntyy, tapahtuu säännöllisesti myöskin reaktio, mikäli siihen on ulkonainen mahdollisuus olemassa. Siitä tarjoaa oikeushistoria lukemattomia todistuksia kaikkialta. Mutta kansan oikeustajunnan valvova olemassaolo unohdetaan helposti aikoina, jolloin sillä ei ole aihetta muistuttaa olemassaolostaan.

Nykypäivien kriminologin ei kuitenkaan luulisi helposti erehtyvän suhtautumaan välinpitämättömästi vaatimukseen kansan oikeustajunnan huomioimisesta rangaistuksen olemuksesta puhuttaessa. Viime vuosien tapahtumat ovat tässä suhteessa mielestäni antaneet riittävän varoittavia esimerkkejä. Sivuutan ilmiöt Suomessa, koska ne voivat olla liian lähellä meitä. Sen sijaan viittaan viime vuosien tapahtumiin Norjassa ja Tanskassa. Olen aikaisemminkin rangaistuksen olemuksesta keskusteltaessa viitannut niihin osoitukseksi kansan oikeustajunnan merkityksestä ja voimasta tässä suhteessa, mutta minun on niihin nyt palattava, koska

ne käsitykseni mukaan vastaan sanomattomasti osoittavat oikeaksi sen käsityksen, että rangaistus on ainakin pohjoismaisten kansojen oikeustajunnan mukaan pahan kärsimisen kautta tapahtuvaa sovitusta ja että kansan oikeustajunta vaatii rikoksen seuraamukseksi juuri tällaista reaktiota yhteiskunnan puolelta.

Sanottaneen, että poikkeuksellisissa oloissa syntynyt kansan opinion reaktio ei kelpaa todistukseksi. Tähän haluan huomauttaa, että voimakas kansan oikeustajunnan reaktio säännöllisesti syntyy vain jonkun poikkeuksellisen olosuhteen vaikutuksesta. Purkaus tarvitsee jotain voimakasta sysäystä.

Kuten tunnettua, ryhdyttiin Norjassa ja Tanskassa saksalaisen miehityksen kukistuttua laajoihin rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin niitä asianomaisten maiden kansalaisia vastaan, jotka miehityksen aikana olivat olleet yhteistoiminnassa vihollismaan sotilas- tai siviiliviranomaisten kanssa omaa maataan ja sen laillista hallitusta vastaan ja siten syyllistyneet maanpetokseen tai muuhun kansallista epälojalisuutta ilmentävään tekoon. Kansan oikeuskäsityksen mukaan oli tällaisia kansalaisia rangaistava ankarasti. Voimassaolevan rikoslain säätämiä rangaistuksia vaadittiin kovennettaviksi ja mm. kuolemanrangaistus tahdottiin jälleen saattaa käytäntöön. Ennen loukkaamattomina pidetyt rikosoikeudelliset perusperiaatteetkin, niinkuin esim. nulla poena sine lege penali, selitettiin merkityksettömiksi, kun ne olivat rankaisemisen esteenä. Yksityiset lainoppineet koettivat ylläpitää vanhojen rikosoikeudellisten periaatteiden loukkaamattomuutta, mutta turhaan. Ankarien rangaistusten kautta tapahtuvaa sovitusta vaativa yleinen opinio oli niin voimakas, että sen vaatimuksiin oli valtiomahtien taivuttava. Kesäkuun 1 päivänä 1945 säädetyllä lailla tehtiinkin Tanskassa kuolemanrangaistuksen käyttäminen jopa taannehtivasti mahdolliseksi näistä rikoksista. Samoin säädettiin Norjassa 1 päivänä kesäkuuta 1945 annetulla lailla kuolemanrangaistus vastaavista rikoksista. Samoilla laeilla kriminalisoitiin joukko kansallista epälojaalisuutta osoittavia tekoja ja entisiä rangaistuksia suuresti kovennettiin. Sen jälkeen on lakien soveltaminen jatkunut ankaralla kädellä.

Ei ole vähintäkään epäilystä siitä, että pohjana sille ankaralle rikosoikeudelliselle menettelylle, jota niinhyvin Norjassa kuin Tanskassakin on sovellettu, on kansan oikeustajunnan vaatima sovitus. Yleis- tai eri-

tyisestäviin näkökohtiin on vedottu vain pienemmässä määrässä. Kansan oikeustajunnan vaatimaan sovitukseen ovat vedonneet monet niistäkin, jotka Norjassa ja Tanskassa edustavat tieteellistä ja nimenomaan rikosoikeudellista ajatustapaa. Näin on tapahtunut itse lainsäädäntötyössäkin. Niinpä se lakiesityskin Tanskan rikoslain muuttamiseksi, joka johti mm. kuolemanrangaistuksen taannehtivaan käytäntöönottamiseen 1 päivänä kesäkuuta 1945 annetulla lailla, alkoi toteamuksella: Yleinen oikeustajunta (den almindelige retsbevidshed) vaatii, että nyt, kun maa on jälleen vapaa, laillisin muodoin tehdään selvä niiden kanssa, jotka ovat syyllistyneet maanpetollisiin tai muihin maalle vahingollisiin tekoihin — — —». Kuvaavaa asialle on, mitä Tanskan oikeusministeri *Busch-Jensen* lausui Tanskan kriminaliyhdistyksen vuosikokouksessa Köpenhaminassa marraskuussa 1945 tätä kysymystä siellä käsiteltäessä: »Baggrunden for denne lovgivning var en meget stærk gæring i en meget stor, en meget betydende del af det danske folk, som krævede en stærk og hurtig indskriden. — — — vi var vidende om det raseri, der bestod imod alle, der havde været tyskerne følgagtige, vi kendte stemningen, som den udtrykte sig i ønsket om, den lange knives nat. Vi var derför nødt til at komme med et lovforslag, som på forsvarlig måde bød en fornuftig strenghed — — —».[10] *Busch-Jensen* toisin sanoen huomautti, että jollei hallitus olisi ryhtynyt laatimaan lakia, joka tyydytti kansan oikeustajunnan sovitusvaatimusta, olisi kansa ryhtynyt omin käsin jakamaan oikeutta. Samassa kriminalistikongressissa, jossa *Busch-Jensen* antoi ylläesitetyn lausuntonsa, lausui tuomari *Lucas* mm.: »Der kan ikke være tvivl om, at det er — — krav om udligning for den krænkede retsfølelse, om soning, som nu, næret ved det overmål af omfang og grovhed som besættelsestidens forbrydelser har haft, med uimodståelig styrke har båret kravet om en mere vidtgående og kraftig strafforfølgning frem, end den hidtidige straffelovgivning muliggør. Hele denne reaktion er et udtryck for samfundets sundhed. Hvis nogen skulde kalde denne reaktion for hævn og dermed mene noget dadelværdigt — — — er dertil at sige, at så træger hævnbegrebet til at rehabiliteres.»[11] Myös professori *Hurwitz* puolusti tässä tilaisuudessa — polemisoiden prof. Krabbea vastaan — kansan oi-

[10] De nordiska kriminalistföreningars årsbok 1944—45, s. 232.

[11] Edellämainittu teos, s. 210.

keustajuntaan nojautuen vuoden 1945 lain taannehtivaa vaikutusta. Hän on eräässä vuonna 1944 Svensk Juristtidningenissä julkaisemassaan kirjoituksessa niinikään asettunut voimakkaasti puoltamaan sanottua lain taannehtivaisuutta. Hän lausuu siinä:[12] »Vastapainoksi sille vahingolle, mikä voi koitua yleiselle oikeustajunnalle siitä, että miehityksen jälkeen laaditulle lailIe on annettu taannehtiva vaikutus, on asetettava ne vahingot, jotka olisivat syntyneet, jos oikeuslaitos ei olisi kyennyt toteuttamaan lainkäyttöä, joka jotenkuten olisi tyydyttänyt kansan vaatimuksia. Olisi syntynyt kuilu, syvempi kuin koskaan, välittömän oikeustunnon ja juridisen tieteisopin välillä, eikä olisi ollut mitään mahdollisuutta torjua sitä yksityistä veristä välien selvittelyä, mikä joka tapauksessa muuten oli odotettavissa — — — Vakavan repression tarve on kaiken epäilyksen ulkopuolella. Se on välttämätön yleisen oikeustajunnan tyydyttämiseksi ja omankädenoikeuden rajoittamiseksi ylimenokautena, mutta myöskin rauhallisten yhteiskuntaolojen luomiseksi. Niinikään on yleispreventivisillä näkökohdilla merkityksensä.» Kuten havaitaan, korostaa prof. *Hurwitz* tässä lausunnossaan kansassa esiintyneen sovitusajatuksen toteuttamisen välttämättömyyttä. Mainittakoon vielä, että prof. *Hurwitz* lausuu eräässä Ugeskrift for Retsvaesenissä vuonna 1945 [13] julkaisemassaan kirjoituksessa, että vuoden 1945 lain säätämän kuolemanrangaistuksen päätarkoituksena oli »Udligning af den Retstilstanden paaførte ideelle skade» eikä preventio. Toisin sanoen hän katsoi, että kuolemanrangaistuksen tuli sovittaa oikeustilalle rikoksen kautta aiheutettu vahinko. Näin olen käsittänyt siv. 134 olevan alaviitan n:o 3 sisällön. Hän huomautti niinikään jälleen, että kansan oikeustajunta vaati kuolemanrangaistuksen käytäntöönottamista. Vielä haluaisin mainita, että tuomari *Sachs* on Nordisk Tidskrift for Strafferet'issä vuonna 1945 julkaisemassaan kirjoituksessa [14] huomauttanut, että Tanskan — samoinkuin jokaisen kulttuuriyhteiskunnan — väestössä on syvälle juurtunut vakaumus, että törkeästä intressien loukkauksesta tulee seurata loukkaajalle ruumiillinen ja sielullinen kärsimys. Hänkin korostaa, että tästä vakaumuksesta lähtenyt rangaistusvaatimus oli Tanskassa miehityksen päätyttyä niin voimakas, että jollei yh-

[12] S. 845.
[13] S. 134.
[14] S. 240.

teiskunta olisi huolehtinut yhteistoimintamiesten rankaisemisesta, olisi siitä ollut seurauksena yksityisten lynchaus- ja kostotoimenpiteitä. Edellä esitetyt lausunnot ja lainsäädännölliset toimenpiteet osoittavat, kuinka Tanskassa sekä rikosoikeudellisen tieteisopin että käytännön edustajat olivat jotakuinkin yksimielisiä siitä, että miehityksen aikana tapahtuneet rikokset olivat kansan oikeustajunnan vaatimuksen mukaisesti sovitettavat ankarilla rangaistuksilla.

Norjassa kehittyivät tapahtumat aivan samoja suuntaviivoja noudattaen kuin Tanskassakin. Sielläkin vaati kansan oikeustajunta sovitukseksi ankaria rangaistuksia. Ja valtioelinten oli taivuttava, jottei kansa olisi ryhtynyt välittömästi omin käsin ja ohi tuomioistuinten »jakamaan oikeutta». Norjan kriminalistiyhdistyksen kokouksessa joulukuussa 1945 huomauttikin Oslon yliopiston rikosoikeuden professori *Andenaes* »at det, hos oss som i andre land, mer er ureflekterte gjengjeldesforestillinger en bevisste förmålsbetraktinger som har motiveret kravene om straff». Hän korostaa ts. sovitusajatuksen olemassaoloa rangaistusvaatimusten taustana. Ja hän katsoo, että se tehtävä, mikä yhteiskunnalla on kansallisesti epälojaalisten rankaisemiseksi, on suoritettava siten, että »folkets rettferdighetesfølelse kan slå sig til ro». Hänkin katsoo siis, että näiden rangaistusten tulee olla sellaisia, että ne tyydyttävät kansan oikeustajuntaa.[15] Ei liene lupa katsoa, että tämä rikosoikeuden tutkija on vain tässä poikkeustapauksessa pitänyt kansan oikeustajunnan varteenottamista tarpeellisena yhteiskunnan reaktiota muovailtaessa. Asiaa valaiseva on edelleen lääket. toht. *Leikvam*'in lausunto samassa kriminalistikongressissa. Hän sanoi: »— — hensynet til folkeopionen — — — forlanger at alle skal straffes og at det derfor også er best for forbryterne å få sin straff og sone den, og så vende tilbake til samfunnet som rensede syndere og med sjanse til å bli tatt imot med åpne armer.»[16]

Olen näin laajasti selostanut tapahtumia Tanskassa ja Norjassa, koska ne kouluesimerkin tavoin elävästi ja realistisesti osoittavat kansan oikeustajunnan voiman ja vaatimukset siihen yhteiskunnan reaktioon nähden,

---

[15] Ks. De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45, s. 312 s; Nordisk Tidsskrift for Strafferet 1945, s. 199. Ks. myös Rettsoppgøret i Norge, Svensk Juristtidning 1946, s. 17.

[16] De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45, s. 336.

jonka tulee seurata tekoja, joita kansa pitää rikoksina niitä intressejä kohtaan, joiden loukkaamattomuutta se haluaa suojata. Tahdon väittää, että ko. suhteessa ei Suomen kansan oikeustajunta ole heikompi tai toisenlainen. Oikeushistoriamme, kuten sanottu, todistaa sen vastaansanomattomasti.

Kansan oikeustajunnan vaatima sovitus rangaistuksessa ei suinkaan ole mikään itsetarkoitus, vaan rangaistuksen luonteeseen liittyvä ominaisuus, jotta rangaistus voisi toteuttaa tarkoituksensa, ts., jotta se olisi tehokas keino suojaamaan yhteiskuntaa ja sen jäseniä. Sovitusvaatimus ei niinollen pohjaudu mihinkään metafysillisiin perusteisiin — kuten usein väitetään — vaan siihen kokemusperäiseen, vaistomaiseksi muodostuneeseen tietoon, että yksilön tietoisuus, että hänen tekonsa on tuova hänelle itselleen kärsimyksiä, on omiansa pidättämään hänet sellaisesta, joka voi aiheuttaa hänelle itselleen pahaa. Jo itsesäilytysvaistonsa nojalla tahtoo kansa tämän asiain järjestyksen vahvistamista poikkeuksettomaksi säännöksi eikä salli siitä poikettavan. Mitä suuremmasta oikeusloukkauksesta on kysymys, ts. mitä enemmän kansa on tuntenut elinintressejään loukatun tai uhatun, sitä alkuvoimaisemmin se reagoi tuon itsesäilytysvaistonsa nojalla käyden soveltamaan niitä keinoja, joiden se kokemusperäisesti tietää parhaiten turvaavan sitä uusilta loukkauksilta. Rohkenen olla sitä mieltä, että tämä kansan vuosituhantiseen elämänkokemukseen perustuva, melkeinpä vaistomainen käsitys ihmisiin yleensä tehokkaimmin vaikuttavasta menettelytavasta yhteiskuntajärjestyksen loukkausten torjumiseksi, on kokemusperäisesti varmasti lujemmalla pohjalla kuin nuo, ensi sijassa psykiatrien luomat uudenaikaiset, hypotetiset teesit ihmisten elämäntoimintojen ohjaamiseksi, teesit, jotka nuo viisaat ovat laatineet suhteellisesti sangen rajoitetun ja usein itse valitsemansa aineiston sekä lisäksi yleensä etupäässä sairaalloisen ihmistyyppiryhmän tutkimisen perusteella.[17]

---

[17] *Exner* (Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 1925, s. 15) aivan oikein huomauttaa, että rikollisten ja sairaitten välisen yhteyden liikakorostaminen johtuu siitä, että rikollisia ja heidän sielunelämäänsä eivät yleensä ole tutkineet rikosoppineet, vaan miltei yksinomaan psykiatrit, jotka ovat — omien totunnaisten mielleassosiatioidensa sitomina — tarkastelleet tutkimuskohteitaan omalta määrätyltä näkökulmaltaan, mikä ei ole voinut olla vaikuttamatta heidän tutkimustensa tuloksiin. Onkin yhdyttävä *v. Birkmeyerin* (Was lässt von Liszt vom Strafrecht übrig?, 1907, s. 53) lausumaan, että psy-

Syyn ja seurauksen lain kannaltakin on ylläesitetyn sovitusvaatimuksen kytkeminen rangaistukseen omiansa tekemään uhkaavan rangaistuksen mahdollisimman voimakkaaksi psykologiseksi esteeksi rikoksen tekemiselle. Toimiihan jokainen terve ihminen sikäli yleensä järjellisesti, että hän ei tahallisesti tuota itselleen sielullisia tai ruumillisia kärsimyksiä, jotka ylittävät voimallaan sen hyvän tunteen, minkä tavoiteltu teko toteutettuna hänessä synnyttää. Mitä voimakkaamman pahan tunteen uhkaava rangaistus siis voi hänessä synnyttää, sitä tehokkaammin se pystyy estämään afektittomassa tilassa olevaa ihmistä rikosta tekemästä. Näin vaikuttaa rangaistus voimakkaasti yleispreventivisesti rikollisuuden vastustamiseksi. Sillä on samalla tietenkin mahdollisimman tehokas moralia vahvistava merkitys.

Ne, jotka tahtovat tehdä rangaistuksesta vain eräänlaisen sosiaalisen terveydenhoitomenetelmän, panevat pääpainon rangaistuksen individualipreventiviseen tehtävään. Rikoksentekijä on ennenkaikkea pyrittävä parantamaan. Mutta tämä päämäärähän voidaan ja on tietenkin yhdistettävä sellaiseenkin rangaistukseen, joka sisältää pahan kärsimisen moralisena sovituksena tehdystä pahasta. Tämä sovitushan on juuri kasvatuskeino parannuksen aikaansaamiseksi. Ero ns. parannusrangaistuksen ja puoltamani rangaistuksen välillä on vain parannukseen käytettävien keinojen ja menettelytapojen laadussa. Ja siihen kysymykseen, mitkä keinot ovat parhaat rikoksen tehneen henkilön estämiseksi astumasta uudelleen rikoksen tielle, ei valitettavasti ole vielä vastausta saatu. Onhan itse tuo uskokin ihmisen parantamismahdollisuuteen, kuten *Hans Fehr* sanoo, vielä todistamaton uskonasia.[18] Missään tapauksessa eivät ns. uudet menettelytavat, jotka ovat heikentäneet sovitusajatuksen vaikutusta, ole olleet omiaan vähentämään rikollisuutta. Päinvastoin, rikollisuus on yhä kasvanut niitä sovellettaessa.

Yhteiskunnan toiminnan rikollisuuden vastustamiseksi tulee rikoslainsäädännönkin puitteissa olla ensisijassa ennakkoestävää laatua. Profylaktinen puoli on siinä tärkein, kuten hygieniassa. Rikoksia on pidettävä kokonaisuutta silmällä pitäen poikkeuksellisina epäonnistumisina. Sen vuoksi

---

kiatreja ei yleensäkään voida pitää rikosoikeustieteen ystävinä. Psykiatrille ei tuottane vaikeuksia löytää kenestä hyvänsä joitakin sairaalloisia piirteitä!

[18] Oikeus ja todellisuus, s. 141.

on rangaistusuhkan oltava sellainen, että se pystyy ennakkoestävästi vaikuttamaan mahdollisimman tehokkaasti. Sovitusajatuksen toteuttaessaan saavuttaa rangaistus voimakkaimman yleispreventivisen vaikutuksen. Etukäteen torjuakseni syytökset epähumaanisuudesta, haluan lyhyesti korostaa, ettei sovitusajatuksen toteuttamiseen suinkaan tarvitse eikä tietenkään saa sisältyä mitään epäinhimillisyyttä.

Individualipreventioperiaatteen kannattajat unohtavat, ettei rikoslain ja siihen sisältyväin rangaistussäännösten ensisijaisena tehtävänä ole rangaista rikoksen tehneitä, vaan niillä on, kuten sanottu, suurin ja valtavin kriminalipoliittinen merkityksensä antaessaan säätämänsä rangaistusuhkan kautta pontta ja voimaa niille kielloille ja käskyille, joiden rikkomisesta rikoslaissa on säädetty rangaistus. Individualipreventistit haluavat muovata rangaistuksen niiden, suhteellisesti harvojen — verrattuna niihin, joihin rangaistusuhka on tehonnut — yksilöiden erikoislaadun ja tarpeiden mukaan, jotka ovat rangaistusuhkasta huolimatta tehneet rikoksia; he jättävät kiinnittämättä tarpeellista huomiota siihen, millä tavoin sellainen muokkailu vaikuttaisi rangaistuksen päätehtävään, yleispreventioon. Tällainen asioihin suhtautuminen on yhtä virheellinen kuin jos profylaktinen hygienia järjestettäisiin niitä tarpeita ja näkökohtia silmällä pitäen, jotka ovat ratkaisevia tauteihin sairastuneita parannettaessa.

Kun asetutaan sille periaatteelliselle kannalle, että rangaistuksen tulee rikollisuuden torjumiseksi ja yhteiskuntajärjestyksen turvaamiseksi sisältää kansan oikeustajunnan vaatimana sovituksena pahan kärsimistä, niin ei se tietenkään estä soveltamasta niihin, joilta ei heidän sielullisen vajavaisuutensa tai sairautensa vuoksi voida vaatia samanlaista rikosoikeudellista vastuuta kuin terveiltä ja normaleilta, erityistä heihin soveltuvaa menettelyä. Sovitusvaatimus ei tietenkään kohdistu heihin.

Lopuksi pyydän vielä korostaa erästä seikkaa, joka yksilön oikeusturvan ja vapauden kannalta on mitä tärkein. Kansan oikeustajunta vaatii oikeudenmukaista sovitusta, ts. sen pahan, joka rikoksen tehneen on kärsittävä, tulee olla suhteellinen siihen pahaan, jonka hän on aikaansaanut. Tämä suhteellisuusvaatimus toteuttaa määrätynlaisen oikeudenmukaisuuden ja takaa, että kaikki ovat ainakin jossain määrin lain edessä samassa asemassa. Kun individualipreventio asetetaan ratkaisevaksi päämääräksi ja »parannus» ratkaisee rankaisutoimenpiteiden kestävyyden, voi helposti

sattua, että samanlaisiin rikoksiin syyllistyneet voivat joutua kokonaan eri lailla käsitellyiksi. Toinen voi muka »parantuneena» saada piankin esim. vapautensa takaisin, toisen joutuessa menettämään sen pitkäksi aikaa. Kuka pystyy ratkaisemaan, onko tai milloin rikoksen tehnyt on parantunut? Uskallan väittää, että näitä kysymyksiä on mahdoton ratkaista vähimmässäkään määrässä luotettavasti, joitakin poikkeustapauksia ehkä lukuunottamatta. Rangaistuksia täytäntöönpantaessa tulisi mielivalta määrääväksi. Mitä taitavampi näyttelijä rikoksentekijä olisi, sitä helpommalla hän pääsisi. Oikeudenmukaisuuden tunnus tulisi rangaistukselle vieraaksi. Yksilöllisen vapauden takeet horjuisivat. Kaikkia ei käsiteltäisi lain edessä samalla tavoin.

Suomen kansalla ei ole varaa tällaiseen kokeiluun. Rangaistus on meillä säilytettävä ennen kaikkea sen yleispreventivisen tehon säilyttämiseksi kansan oikeustajunnan vaatimuksen mukaisena sovituksena so. pahan kärsimyksenä tehdyn rikoksen johdosta, jotta se siten olisi tehokas keino rikollisuuden torjumiseksi ja oikeusjärjestyksen turvaamiseksi.

A. R. Heikonen

Eräitä kaupunkikiinteistön määräosaisomistukseen liittyviä kysymyksiä

Käytännössä ei ole niinkään harvinaista, että kaupunkikiinteistö kuuluu määrä- eli murto-osin kahdelle tai useammalle. Yhteisomistus pohjautuu tällöin useasti yhteiseen kauppaan, mutta useimmissa tapauksissa lienee yhteisomistussuhteen perusteena perinnönjako. Kun kaupunkikiinteistöä ei yleensä voida maalaiskiinteistöjen tavoin halkomalla jakaa, yhteisomistus jatkuu sellaisenaan niissäkin tapauksissa, joissa omistajat tahtoisivat siitä päästä. Milloin omistajien kesken syntyy erimielisyyksiä (communio est mater rixarum) tai jonkun heistä olisi esim. saatava luottoa, tulee kysymys kiinteistön myymisestä aktuaaliseksi. Kuten kokemus kuitenkin osoittaa, omistajien on useasti vaikea päästä siitä yksimielisyyteen, varsinkin kun aina ei jokaisella heistä ole halua myyntiin esim. siitä syystä, että hänen taloudellinen asemansa on hyvä tai ehkä siksi, että hän toivoo muiden lopulta olevan pakko myydä hänelle osuutensa niiden todellista arvoa alempaan hintaan. Kun toisten kuitenkin olisi välttämättä saatava kiinteistö realisoiduksi eikä omistajien kesken synny yksimielisyyttä, herää kysymys, onko myyntiä tahtovilla oikeus saada kiinteistö myydyksi, vaikka joku omistaja ei anna siihen suostumustaan. Niin ikään esiintyy tällöin kysymys, onko myyntiä haluavilla oikeus lunastaa myyntiä vastustavan osuus kiinteistöstä.

Ensiksi mainittuun tapaukseen on lainopillisessa kirjallisuudessamme jossakin määrin kajottu. Niinpä *Wrede* selostaessaan yhteisomistusoikeuden kumpaakin päämuotoa eli siis määrä(kvootti-, ideaalis)osaista yhteisomistusoikeutta (samäganderätt med kvotdelar) ja jakamatonta eli murto-

osatonta yhteisomistusoikeutta (samäganderätt utan kvotdelar) lausuu ensiksi mainitusta mm.: »Mitä ensinnäkin tulee itse esineen jakamiseen, on jokainen yhteisomistaja oikeutettu vaatimaan jakoa, jos sellainen vain on mahdollista ja sallittua. Ellei jakaminen voi tapahtua, on eräissä tapauksissa suuremman osan omistajalla oikeus lunastaa pienempi osa. Sellainen tapaus on PK 12 luvun 7 §:ssä mainittu, kun usealle perilliselle tulee osa päätaloon tai muuhun maahan eikä sitä voi sopivasti jakaa. Tätä säännöstä ei kuitenkaan saa laajentaa yleiseksi säännöksi. Ellei luonnossa toimitettava jako tai lunastaminen saata tulla kysymykseen eikä sopimustakaan synny, ei ole muuta mahdollisuutta yhteisyyden purkamiseen, kuin arvon jakaminen myymällä esine ja jakamalla hinta yhteisomistajien kesken.»[1] Myöskin *Julian Serlachius* tekee jakamattoman yhteisomistusoikeuden (odelad sameganderätt) ohella selkoa määräosaisesta yhteisomistusoikeudesta (sameganderätt med kvotdelning) ja esittää siitä mm., että milloin esine ei ole jaollinen tai sen jako ei jostakin syystä saata tapahtua, osaomistajalla on oikeus vaatia esineen käytön jakamista. Ellei esinettä eikä myöskään sen käyttöä saateta jakaa eikä yhteisomistajien kesken liioin synny sopimusta, jäljellä on vain mahdollisuus lopettaa yhteisomistussuhde esineen myynnillä.[2] Kysymykseen kajoaa niin ikään *Ekström*. Yksityisoikeuden yleisiä oppeja käsittelevässä teoksessaan hän sanoo jaollisia ja jaottomia esineitä koskevassa esityksessään, että sen seikan merkitys, onko esine jaollinen vai ei, ilmenee varsinkin niissä tapauksissa, joissa on kysymys yhteisomistussuhteen taikka yhdyspesäsuhteen lopettamisesta. Jos esine on jaollinen, yhteisyys voidaan purkaa esineen reaalijaolla. Jos taas esine on jaoton, on turvauduttava muihin keinoihin: esine esim. myydään ja saatu hinta jaetaan taikka joku omistajista ottaa esineen arviosummasta lunastamalla siitä muiden osuudet.[3] Samoin kajoaa *Kivimäki* tähän kysymykseen. Tehdessään Ekströmin tavoin selvää jaollisista ja jaottomista esineistä hän lausuu: »Jaollisuuskysymys herää useimmiten, kun esine on yhteisomistuksessa; tämän suhteen purkamista voi, esineen ollessa oikeudellisesti jaollinen, säännönmukaisesti jokainen osakas vaatia siten,

---

[1] *Wrede (-Caselius)*, Esineoikeuden pääpiirteet I, 1946, s. 199.

[2] *Serlachius*, Sakrätten, 1916, s. 125.

[3] *Ekström*, Privaträttens allmänna läror, 1921—24, s. 1015 s.

että esine jaetaan. Jos esine on oikeudellisesti jakamaton, päästään jakamista tarkoittavaan päämäärään esineen myymisellä ja kauppahinnan jakamisella tai esineen luovuttamisella jollekulle osakkaalle arviohinnasta. Kysymyksessä on näissä tapauksissa ns. reaalinen jako.» Edelleen Kivimäki lausuu: »Jos esine kuuluu useammille määräosittain l. kvooteittain esim. puoliksi, sanotaan esineen olevan jaetun aatteellisesti l. ideaalisesti (ns. ideaalinen jako). Itse asiassa ei tällöin ole esine, vaan se oikeus, joka kullakin on esineeseen, jaettu kvoottia vastaaviin osiin (partes pro indiviso). Tällainen jakamistapa esiintyy silloin, kun esine on jaoton tai omistajat ovat sopineet, ettei reaalista jakoa tapahdu.»[4] Vielä viitattakoon *Chydeniukseen*, joka, selostaessaan perinnönjakoa koskevan esityksensä yhteydessä PK 12: 7:ssä säännöstettyä lunastusoikeutta ja lausuttuaan epäilyksensä tämän lunastusoikeuden laajan tulkinnan mahdollisuudesta, huomauttaa, että elleivät pesän osakkaat sovi yhteisestä hallinnosta, tuomioistuin voi oikeuttaa osakkaan tämän vaatimuksesta myymään esineen, jota ei käy jakaminen. Ellei ajankohta ole myynnille sopiva, osakkaat todennäköisesti suostuvat odottamaan otollisempaa aikaa.[5]

Ruotsissa on yhteisomistusoikeudesta nimenomainen 30. 9. 1904 annettu laki (Lag om samäganderätt). Kun laki koskee, niin kuin sen 1 §:stä ilmenee, ainoastaan määräosaista yhteisomistusoikeutta (»tillkomme envar av dem viss lott i godset»), jäävät jakamatonta yhteisomistusta koskevat oikeussuhteet sen ulkopuolelle. Tämä on nimenomaan myös sanottu lain viimeisessä eli 19 §:ssä, jossa lausutaan, että omaisuudenyhteisyydestä aviopuolisoiden tai jakamattoman kuolinpesän osakkaiden taikka yhtiömiesten kesken (egendomsgemenskap mellan äkta makar eller delägare i oskift dödsbo eller dem, som äro i bolag samman) on voimassa, mitä niistä on erikseen säädetty. Kuten on tavallaan luonnollista, laki sisältää myöskin säännöksiä yhteisen esineen myymisestä, milloin omistajat eivät pääse siitä yksimielisyyteen. Lain 6 § sisältää muuten säännöksen, että kullakin yhteisen esineen omistajalla on, ellei hänen ja muiden yhteisomistajien kesken ole toisin sovittu, oikeus anoa tuomioistuimelta esineen tarjoamista myytäväksi yhteiseen lukuun julkisella huutokaupalla. Määräystä myytäväksi tarjoamisesta ei kuitenkaan ole annettava, jos joku yhteisomistajista

[4] *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin, 1946, s. 54 s.

[5] *Chydenius*, Arfs- och testamentsrätt, 1920, s. 115 s.

näyttää erityisiä syitä asian ratkaisun siirtämiseen. Milloin kysymyksessä on yhteinen kiinteistö, johon laillista jakoa koskevat säännökset soveltuvat, ja joku yhteisomistajista on tehnyt anomuksen kiinteistön myynnistä, tulee sen, joka tahtoo yhteisomistuksen purkamista jakoteitse, ilmoittaa siitä ennen kuin alioikeus on anomuksen ratkaissut (7 §). Jos tuomioistuin määrää esineen myytäväksi julkisella huutokaupalla, sen on samalla määrättävä uskottu mies huolehtimaan huutokaupasta ja myyntihinnan jakamisesta sekä, kysymyksen ollessa kiinteistöstä, kauppakirjan antamisesta (8 §). Niin ikään tulee tuomioistuimen, milloin joku omistajista sitä vaatii, määrätä hinta, jota vähemmästä esinettä ei saa myydä (9 §).[6]

Norjan oikeudessa on kysymystä käsitellyt esim. *Gjelsvik*. Tehdessään selkoa yhteisomistussuhteen purkamisesta hän huomauttaa, että ellei mikään erityinen oikeusperuste ole esteenä, jokainen yhteisomistaja voi vaatia yhteisomistussuhteen purkamista. Tätä estävä oikeusperuste saattaa pohjautua omistajien väliseen sopimukseen taikka yhteisomistuksen perusteena olevaan oikeustoimeen. Yhteisomistaja ei kuitenkaan saa vaatia yhteisomistussuhdetta heti purettavaksi, jos on kiistatonta, että siitä aiheutuisi muille vahinkoa. Tästä syystä yhteisomistaja ei voi vaatia, että kiinteä omaisuus myydään kriisiaikana, jolloin hinnat ovat matalat. Yhteisomistajan ei myöskään ole pakko ennen huutokauppaa tarjota osuuttaan muille yhteisomistajille eikä näillä liioin ole etuosto-oikeutta huutokaupassa. Käsitellessään yhteisomistussuhteen purkamistapoja Gjelsvik lausuu, että jos esine voidaan jakaa vahinkoa tuottamatta, kullakin yhteisomistajalla on oikeus vaatia esineen fyysillistä jakoa; muussa tapauksessa yhteisomistus puretaan siten, että esine myydään julkisella huutokaupalla ja omistajat saavat osuutensa myyntisummasta. Milloin joku yhteisomistajista tahtoo myydä osuutensa esineeseen, muilla on etuosto-oikeus. Tällöin on kuitenkin huomattava, että sen, joka tahtoo käyttää sanottua oikeuttaan, on näytettävä, ettei esinettä käy jakaminen vahinkoa aiheuttamatta.[7]

---

[6] Tästä varsin tärkeästä laista — jota meillä ei vielä ole, mutta joka toistakymmentä vuotta sitten oli lainvalmistelukunnassamme valmisteltavana — ks. tarkemmin *Undén*, Svensk sakrätt I, 1927, ss. 237—252 ja II, 1936, ss. 232—242 sekä *Ekeberg*, Sakrätt (monistettuja luentoja, Stockholms Högskolas Juridiska Förenings kompendier nr 20, 1930) ss. 74—79.

[7] *Gjelsvik*, Norsk tingsret, 1926, s. 109 ss.

Mitä taas tulee Tanskan oikeuteen, esittää siinä *Torp* samanlaisia mielipiteitä. Hänenkin kantansa mukaan yhteisomistuksessa oleva esine on ensi sijassa jaettava. Milloin kuitenkin esinettä ei käy jakaminen, kullakin omistajalla on oikeus vaatia sen myymistä julkisella huutokaupalla.[8]

Viitattakoon tässä suhteessa vielä myöskin Saksan oikeuteen. Sen siviililakikirjan 749 §:n 1 mom:ssa on säädetty, että kullakin yhteisomistajalla on oikeus, lukuun ottamatta eräitä tämän pykälän 2 mom:ssa mainittuja tapauksia, milloin tahansa vaatia yhteissuhteen lopettamista. Mitä tulee tämän suhteen lopettamisen muotoihin, lakikirjan 752 § sisältää säännöksen, jonka mukaan yhteisyyden purkaminen tapahtuu esineen luontoisjaolla, milloin yhteinen esine tai yhteiset esineet ovat, niiden arvon vähentymättä, jaettavissa samankaltaisiin, omistajien osuuksia vastaaviin osiin. Samanarvoisten osuuksien jako tapahtuu yhteisomistajien kesken arvalla. Jos esineen luontoisjakoa ei voida toimittaa, yhteisyyden purkaminen tapahtuu 753 §:n 1 mom:n mukaan yhteisen esineen myymisellä pantiksi annetun esineen myyntiä koskevien säännösten mukaisessa järjestyksessä sekä, kysymyksen ollessa kiinteistöstä, pakkohuutokaupalla ja siinä saadun hinnan jakamisella. Ellei esinettä voida kolmannelle luovuttaa, se on myytävä omistajien kesken huutokaupalla. Suunnilleen samanlaiset säännökset sisältyvät myöskin Sveitsin siviililakikirjan 650 ja 654 art:aan.

Kuten edellä esitetystä on ilmennyt, meillä siis näkyy lainopillisessa kirjallisuudessa asetutun sille kannalle, että ellei esineen jakoa voida toimittaa eikä yksimielisyyttä synny esineen myymisestä, yhteisomistus olisi purettava myymällä esine ja jakamalla siitä saatu hinta. Toisin sanoen on omaksuttu — siltä ainakin näyttää — se kanta, joka on ilmaistu eräiden maiden säädännäisessä oikeudessa ja jota kantaa myös on puollettu esim. Norjan ja Tanskan oikeustieteessä. Tästä huolimatta on pantava kysymykseen, onko meidän oikeutemme sittenkään sanotulla kannalla. Ennen kaikkea on muistettava, ettei meillä ole mitään yleistä lainsäännöstä, johon saatettaisiin sellaisen kannan tueksi vedota. Päinvastoin on sanottava olevan outoa, jos henkilö voitaisiin meillä pakottaa vasten tahtoaan luopumaan omistusoikeudestaan. »Jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan

[8] *Torp*, Dansk Tingsret, 1923, s. 151.

turvattu — — omaisuuden puolesta», sanotaan jo hallitusmuotomme 6 §:ssä, minkä lisäksi siinä lausutaan, että omaisuuden pakkolunastuksesta yleiseen tarpeeseen täyttä korvausta vastaan säädetään lailla. Kun mistään yleisestä tarpeesta ei sellaisessa tapauksessa, josta nyt on kysymys, saateta puhua, ei kiinteistönosuuden omistajaa näin ollen voida pakkolunastustietäkään velvoittaa luopumaan omistusoikeudestaan.[9] Myös mainittakoon, että kysymyksen, onko jokin kiinteä omaisuus luovutettava yleiseen tarpeeseen, ratkaisee valtioneuvosto, lukuun ottamatta eräitä tapauksia, joissa siitä päättää lääninhallitus.[10] On kiistatonta, että milloin kaksi tai useampi omistaa kiinteistön määräosin, kukin heistä omistaa juuri kiinteää omaisuutta. Sen vuoksi onkin, milloin joku heistä luovuttaa kiinteistönosuutensa, luovutuksen tapahduttava MK 1: 2:ssa säädetyssä järjestyksessä, minkä lisäksi luovutuksensaajan on haettava saannolleen lainhuuto.[11] Tällainen osuus on myös kiinnitettävissä [12] samoin kuin erikseen ulosmitattavissa.[13]

Kuten edellä jo on mainittu, meillä ei ole sellaista yleistä lainsäännöstä, jonka perusteella voitaisiin päätellä muilla yhteisomistajilla olevan oikeus myydä koko kiinteistö yhdenkin heistä sitä vastustaessa. Kuitenkin meillä on eräitä lakeja, jotka sisältävät sellaisen säännöksen, että yhteinen tai henkilön yksinkin omistama esine voidaan myydä omistajan mahdollisesta vastustamisesta huolimatta. Tällainen säännös sisältyy esim. v:n 1873 MeriL 29 §:ään. »Jos toiset isännät tahtovat myydä laivan — —, olkoon voimassa, mitä enimmät äänet siitä päättävät», sanotaan tässä lainkohdassa. Jos isäntien enemmistö on hylännyt laivan — jonka he omistavat juuri määräosin [14] — myymisen, niin saman lain 30 §:n mukaan »olkoon Oikeudella valta velvoittaa vastahakoiset myymään koko laivan, jolleivät sovi lunastushinnasta». V:n 1939 MeriL 39 §:n 3 mom:n mukaan isännistö on »esteetön päättämään, että alus on myytävä ja isännistö sen vuoksi puretttava, jos sellaisen päätöksen puolesta annetaan enemmän kuin puolet isän-

---

[9] Ks. siitä PakkolunL 1 §.

[10] PakkolunL 3—4 §.

[11] LainhL 1 §.

[12] KiinnA 2 §.

[13] Ks. tästä tarkemmin *Heikonen,* Några synpunkter rörande samäganderätt med ideella andelar, JFT 1943 ss. 251—305.

[14] Ks. ml. 19—22, 26, 28—30 §.

nistön äänistä». VesioikL 2:16:ssa on taas säädetty, että jos yhteisesti lautattavina olleet puut ovat joutuneet sekaisin eikä päästä selville niiden omistajista, »myytäköot ne julkisella huutokaupalla yhteiseen laskuun». YhtMaanhA (1915) 7 §:n 2 mom:n mukaan on lääninhallituksen myytävä julkisella huutokaupalla yhtiön omistama sellainen kiinteistö, josta sanotussa lainkohdassa mainitaan ja jota yhtiö itse ei ole myynyt.[15] PuutavarayhtL (1925) 6 §:ssä on taas säädetty, että jos puutavarayhtiö ei ole luovuttanut tässä laissa tarkoitettua kiinteää omaisuuttaan tai jos se myy sen valeostajalle, yhtiö menettää koko tilan valtiolle. UlkKiintL (1939) 11 §:n 1 mom:n mukaan taas on lääninhallituksen, ellei näytetä ulkomaalaisen saaneen asianmukaista lupaa sanotussa laissa mainitun kiinteän omaisuuden ostamiseen, »viivytyksettä määrättävä se omistajan lukuun myytäväksi julkisella huutokaupalla».[16]

Nyt esimerkkeinä mainituista lainkohdista havaitaan, että oikeutemme tuntee tapauksia, joissa omistusoikeus voidaan riistää henkilöltä, joka omistaa kiinteän tai irtaimen esineen joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Tästä on kuitenkin pääteltävissä, ettei sellainen ole mahdollista muissa kuin laissa nimenomaan mainituissa tapauksssa. Tämän käsityksen oikeisuuteen viittaavat myöskin eräistä yhteisistä alueista ja niihin verrattavista etuuksista 9. 5. 1940 annetun lain säännökset. Jo se seikka, että lainsäätäjän on ollut pakko antaa nimenomaisia säännöksiä siitä, millä edellytyksillä ja missä järjestyksessä sanotussa laissa tarkoitettuja alueita ja niiden osia voidaan luovuttaa, osoittaa, ettei usean yhteisesti omistamaa maa-aluetta ole oikeutta luovuttaa ilman kaikkien omistajien suostumusta. Vaikka tämä laki koskee vain sellaisia yhteisiä alueita, jotka on jakotoimituksessa erotettu osakkaiden yhteiseen tarpeeseen tahi jätetty jaosta pois taikka jotka muutoin ovat yhteisiä useammille kiinteistöille, samoin kuin sellaisia oikeuksia tai etuuksia, jotka ovat yhteisiä useammalle kiinteistölle, niin periaate on kaikissa muissakin tapauksissa, ellei toisin ole säädetty, sittenkin sama. Niin kuin sanotun lain 10 §:n 1 mom:ssa lausutaan, osakkaiden on, jos he tahtovat luovuttaa sellaisen alueen tai osan siitä ja se voi tapahtua tuottamatta huomattavaa haittaa tai taloudellista vahinkoa sellaiselle osakkaalle, joka ei ole luovutukseen suostunut, heidän on siitä päätettävä ko-

[15] Ks. myös Sen. 30. 5. 1916 ant. päät. tämän asetuksen sovelt. 14 §.

[16] Ks. myös ml. 14 §:n 1 mom:n säännöstä »välikäden» kiinteästä omaisuudesta.

kouksessa. Jotta päätös olisi pätevä, vaaditaan, että sen puolesta on annettu vähintään kaksi kolmasosaa äänestykseen osaa ottaneiden äänistä ja että sitä on kannattanut yhtä suuri enemmistö äänestäneistä osakkaista. Lisäksi on päätös, tullakseen voimaan, lain 12 §:n 1 mom:n mukaan alistettava oikeuden tutkittavaksi ja vahvistettavaksi. Kun jo puheena olevissa tapauksissa, joissa kysymyksessä ei ole edes minkään itsenäisen kiinteistön, vaan useaan kiinteistöön jonkinlaisena pertinenssinä kuuluvan maatila-alueen tai etuuden luovutus, yhteisomistajien enemmistöllä ei ole oikeutta luovuttaa aluetta tai etuutta yhdenkin omistajista sitä vastustaessa, niin vielä vähemmän on ajateltavissa, että usealle yhteisesti kuuluva itsenäinen kiinteistö voitaisiin luovuttaa, ellei jokainen heistä siihen suostu. On huomattava, että tällöin kunkin omistajan intressi on säännönmukaisesti huomattavasti suurempi kuin ensiksi mainituissa tapauksissa. Se, että tällainen laki on säädetty, osoittaa, että sen säätämiseen on ollut suoranainen käytännöllinen pakko. Jos oikeutemme mukaan olisi ollut mahdollista jo ennen tuota lakia myydä siinä tarkoitettua omaisuutta vain jonkinlaisella enemmistöpäätöksellä, sanottu laki olisi ollut tarpeeton. Näin ei kuitenkaan ole ollut eikä ole asian laita. Tätä osoittaa myös mainittua lakia koskevaan hallituksen esitykseen sisältyviin perusteluihin liittyvä »Katsaus yleisessä laissa ja erikoislainsäädännössä oleviin säännöksiin yhteisistä alueista ja etuuksista».[17]

Kuten esitetystä ilmenee, Suomen oikeuden kannalta on vaikea puoltaa käsitystä, että kaupunkikiinteistön — enempää kuin muunkaan kiinteistön — omistajilla, joille kiinteistö kuuluu määräosin, olisi oikeus myydä se kokonaisuudessaan, jos yksikin heistä ei anna myyntiin suostumustaan.

Mitä sitten tulee otsikossa olevaan jälkimmäiseen kysymykseen, siihenkin on edellä jo mainituin perustein vastattava kieltävästi: omistusoikeutta kiinteään omaisuuteen ei voida lunastustietäkään riistää omistajalta vastoin hänen tahtoaan, paitsi milloin laissa on siihen nimenomaan oikeuttava säännös. Tällaisen säännöksen sisältävät esim. PK 12:7 ja 17:5, MK 5 luku (kumottu) ja 7 luku, KruununtilanasukasoikA (1883) 5 ja 30 §, OYL 32 §:n 2 mom., MVL 52—53 §, MVA 29 ja 75 §, AvioliittoL 58 §, AsemakaavaL 26—27 §, MeriL (1939) 37—38 §, KaivosL 69 § ja MaanhankintaL 7 §.

[17] Ks. myös laki- ja talousvaliokunnan lakia koskevaan mietintöön liittyvää valiokunnan puheenjohtajan vastalausetta.

Kun näitä säädännäisessä oikeudessamme siellä täällä olevia säännöksiä ei voida laajentavasti tulkita, ei lunastusoikeus ole sallittua muissa eli siis niissä tapauksissa, joiden kohdalta laki ei sisällä sellaista säännöstä. Jos siis jossakin laissa ei ole lunastuksesta nimenomaan säädetty, lunastaminen ei ole, yhteisomistajan sitä vastustaessa, mahdollinen. Asiaan ei vaikuta, olipa lunastettavaksi tarkoitettu osuus miten pieni tahansa.[18]

---

[18] Ks. esim. KKO 1925 tuom. 44. Vrt. muuten JFT 1880 s. 97 ss.

Vrt. kuitenkin *Julian Serlachius,* Justitiedepartementets domar i tvistemål under åren 1829—1865 s. 53, jossa selostetun ylimmän oikeusasteemme ratkaisun mukaan — ratkaisun aikaa ei ole teoksessa ilmoitettu — PK 12: 5 ja 7 §:ssä lausutut periaatteet olisivat sovellettavissa myös muihin tapauksiin kuin vain perinnönjakoon.' Selostus kuuluu lyhykäisyydessään seuraavasti: »Emedan J. egde 23/45 och M. endast 22/45 i lägenheten och denna icke tålde klyfning, ålade JD. M., jämlikt ÄB. 12: 5, 7, att sina andelar genast och utan fardag till J. afträda emot lösen.»

Ilmari Caselius

Lunastusoikeudellisia kysymyksiä

Tässä yhteydessä ei ole tilaisuutta tarkemmin tutkia väitettä, ettei lunastussopimus (vastaavasti lainkohta, johon lunastusvaatimus perustuu) vielä sellaisenaan luo lunastajalle subjektiivista oikeutta — lunastusoikeutta — vaan että se antaa hänelle ainoastaan oikeudellisen perusteen vastaisen lunastusvaatimuksen tekemiseen. Vasta lunastusvaatimuksen tekeminen ja sen kohdistaminen oikeaan henkilöön sekä siihen tavallisesti liittyvä realitarjous synnyttää subjektiivisen lunastusoikeuden, jonka tarkoitus toteutuu sen muuttuessa täysoikeudeksi ts. omistusoikeudeksi.[1]

Lunastussopimuksen tekeminen (sen ottaminen yhtiöjärjestykseen tms.) ei niin ollen ole saanto, vaan vasta sen esiaste. Kysymykseen tulevassa omistusoikeuden muodostamista tarkoittavassa saannossa on kolme porrasta: 1) lunastussopimus; 2) lunastusvaatimus, josta usein käytetään nimitystä lunastustarjous, vaikka se ei ole tarjous, koska lunastettavan objektin omistaja ei voi sitä hylätä ja 3) luovutustoimi (vastaavasti luovutustuomio).

Ensimmäisessä portaassa lunastusoikeutta ei vielä ole, vaan asianomaisella lunastukseen oikeutetulla tai lunastukseen oikeutettujen piiriin kuuluvalla henkilöllä on vain pelkkä lunastusmahdollisuus — piilevä, latentti mahdollisuus saada vastaisuudessa, määrättyjen edellytysten vallitessa tehdä lunastusvaatimus. Tämä toive (spes) kasvaa määrättyjen edellytysten muodostuessa, mutta myöhempienkin lunastusedellytysten syntyminen kuuluu ensimmäiseen vaiheeseen, koska asianomainen lunastukseen oikeutettu ei ole vielä ryhtynyt mihinkään toimenpiteisiin oikeuten-

[1] *Wrede-Caselius,* Esineoikeuden pääpiirteet, H:ki 1947, s. 559 ss.; *Caselius,* DL 1939, s. 371—376.

sa muodostamiseksi ja turvaamiseksi, eikä ole sanottu, että asianomainen ryhtyykään minkäänlaisiin toimiin lunastuksen aikaansaamiseksi. Useimmat lunastukseen oikeutetut, esim. osakkeenomistajat, joilla kaikilla on samat oikeudelliset edellytykset lunastusvaatimuksen tekemiseen, eivät ehkä haluakaan esittää lunastusvaatimusta. Tällöin nämä edellytykset itsestään häviävät ilman, että asianomaiselle lunastukseen oikeutetulle on syntynyt mitään lunastusoikeutta.[2]

Toisessa portaassa, lunastusvaatimuksen esittämisellä ja täyttämällä mitä vaatimukseen muuta kuuluu, lunastusoikeus tulee aktuaaliseksi kolmanteen mieheen nähden. Se velvoittaa tällöin jo tertiusta. Ensimmäisen portaan latentti-aste (spes) kasvaa toisessa portaassa subjektiiviseksi oikeudeksi. Se ei ole vain pelkkä vaade, vaan itsenäinen subjektiivinen oikeus. Vasta kolmannessa portaassa saanto tulee täydelliseksi luovutustoimen täyttyessä. Oikeutemme mukaan tämä viimeinen vaihe on se kohta, missä lunastajan täysoikeus (omistusoikeus) syntyy. Sen mukaan on siten arvosteltava, koska saanto on tapahtunut, esim. jos on ratkaistava kysymys puolison naimaosasta ennen avioliittoa hankittuun maalaiskiinteistöön. Mutta jo toisessa portaassa, lunastusvaatimuksen esittämisen jälkeen, on lunastusoikeutta pidettävä varallisuusarvoisena oikeutena, johon puolisolla on avio-oikeus tai naimaosa, kuten irtaimeen omaisuuteen. Jo silloin voi se myöskin periytyä.[3]

Kuka hyvänsä ei voi esiintyä lunastusvaatimuksen tekijänä sillä tavoin kuin jokainen saattaa tehdä tarjouksia vapaaehtoisessa kaupassa. Lunastusoikeuttansa käyttävä eli lunastusvaatimuksen esittävä henkilö viittaa lunastusvaatimuksensa tueksi joko siihen, että hän on määrätyn esineen (esim. kiinteistön) omistaja tai oikeuden (esim. osakasoikeuden) haltija, taikka hän perustaa vaatimuksensa erikoiseen oikeudelliseen asemaansa, jonka johdosta hänellä, mutta ei muilla, on oikeus tehdä lunastusvaatimus

---

[2] KKO on parissa tapauksessa antanut tälle mahdollisuudelle saman merkityksen kuin jo täytetylle lunastusvaatimukselle katsoen, ettei kauppa muka voitaisi peruuttaa »lunastajan» vahingoksi, vaikka lunastusvaatimusta ei vielä peruutettaessa ole edes tehty, eikä mitään subjektiivista lunastusoikeutta siis ole olemassakaan. Osakeyhtiössä olisi sen mukaan aktuaalisia lunastusoikeuksia yhtä monta kuin osakkeitakin. Ks. *Caselius,* DL 1939, s. 375. *Wrede-Caselius,* s. 570.

[3] DL 1927 II oik.tap. n:o 73, s. 98 (plenum). KKO:n tuomio koskee tosin sukulunastusta, mutta sisältää yleisen periaatteen. Vrt. *Chydenius,* DL 1924, s. 375 ss.

(esim. tilaton henkilö, sukulainen, vuokramies, naapuri, sopijapuoli). Tässä mielessä lunastusoikeuden voidaan sanoa liittyvän johonkin pääoikeuteen ja lunastusoikeutta saatetaan nimittää liitännäiseksi oikeudeksi.

Esitetystä johtuen lunastusoikeus on vailla välttämätöntä oikeudellista perustetta, jos siltä puuttuu edellisessä kappaleessa mainittu omistusoikeus, hallinta tai muu oikeudellinen peruste, johon lunastusvaatimuksen tulee nojautua. Samoin on laita, jos tämä lunastusvaatimuksen peruste häviää lunastusmenettelyn aikana. Jos asianomainen kiinteistönomistaja, jonka lunastusvaatimuksen perusteena on naapuruussuhde tai osatalokkuus, menettää oikeutensa kiinteistöön moitekanteen johdosta, menettää hän samalla lunastusoikeutensa. Tämä on sääntö.[4]

Vaikka edellinen lunastusvaatimuksen tekijä menettää lunastusoikeutensa, saattaa tämä oikeus kuitenkin seurata esinettä ja joutua sen uudelle

---

[4] Seuraavassa viitataan muutamiin oikeustapauksiin esimerkkinä siitä, että lunastusvaatimuksen esittävän tulee olla lain tai sopimuksen edellyttämässä oikeudellisessa asemassa ollakseen oikeutettu lunastukseen:

— Vuokramies, joka pannessaan vireille vuokra-alueen lunastuksen (LVL) oli omistanut kaupunkikiinteistön, ei ollut lunastukseen oikeutettu. KKO päät. 1923 tied. 150.

— Kanttorin ei katsottu LVL 76 §:n mukaan kuuluvan tilattomaan väestöön, eikä siis olevan oikeutetun mäkitupa-alueen lunastamiseen. KKO päät. 1921 sel. 2.

— Nahkuriliikkeen harjoittamista varten vuokrattua aluetta nahkurinleski ei saanut lunastaa. KKO päät. 1923 tied. 1654; samoin 1936 tied. 178.

— Vuokra-alue oli alkuaan annettu vuokralle kauppiaalle, eikä tilattomaan väestöön kuuluvalle henkilölle, eikä aluetta niin ollen voitu pitää mäkitupa-alueena. Seuraajalla oli sama oikeus kuin kauppiaalla, joten hänen lunastusoikeutensa evättiin. KKO päät. 1923 tied. 183.

— Kuolleen torpparin oikeudenomistajilta evättiin lunastusoikeus torppaan, koska kaksi heistä oli tilanomistajaa ja toiset olivat muuttaneet torpasta. KKO 1930 tied. 45.

— Vuokramieheltä, joka LVL:n voimaan tullessa oli hallinnut torppaa, oli aikanaan evätty lunastusoikeus syystä, ettei hän kuulunut tilattomaan väestöön. Sen jälkeen hän oli siirtänyt vuokraoikeuden rintaperilliselleen, joka kuului tilattomaan väestöön. Hänen ei katsottu voineen saada parempaa oikeutta kuin edeltäjänsäkään, joten hänen lunastusvaatimuksensa hylättiin. KKO plenum 1930 sel. 16; ks. 1927 tied. 114.

— Kun torppa LVL:n voimaan tullessa ei ollut tilattomaan väestöön kuulumattoman henkilön hallinnassa, jonka anomus torpan lunastamisesta oli hylätty, ei se seikka, että sanottu henkilö myöhemmin oli luovuttanut torpan aikaisemman torpparin tyttärelle, tuottanut tälle lunastusoikeutta. KKO 1931 tied. 377.

— Muurarin, joka kaupungissa omisti huvilan, ei katsottu kuuluvan tilattomaan väestöön. Lunastamisvaatimus hylättiin. KKO 1933 tied. 505.

— Yksityisen rautatien ratavartijalla, joka palkkanaan sai rahapalkan ja alueen viljeltäväkseen, ei ollut vuokra-oikeutta, joka olisi oikeuttanut lunastukseen. KKO 1934 tied. 368.

omistajalle. Tällöin lunastusoikeuden liitännäinen luonne näyttäytyy selvästi. Niinpä kiinteistön uusi omistaja tulee edeltäjän sijaan kantajaksi prosessiin, jos edellinen omistaja on tehnyt lunastusvaatimuksen toisella olevan tontinosan lunastamisesta ja luovuttaa lunastusmenettelyn kestäessä omistusoikeuden uudelle omistajalle. Joissakin tapauksissa uuden omistajan oikeus voi kuitenkin olla edeltäjän oikeutta heikompi.

Mitä erityisesti osakeyhtiöön tulee, herättää mielenkiintoa kysymys, voiko ja missä vaiheessa osakkeenomistaja luopua omien osakkeittensa omistusoikeudesta tehtyään sitä ennen lunastusvaatimuksen, joka perustuu sanottujen osakkeitten omistusoikeuteen. Kuinka kauan hänen on pysyttävä omistajana, jotta hän ei menettäisi tekemänsä lunastusvaatimuksen johdosta saamaansa oikeutta niihin osakkeisiin, mitkä sivullinen on hankkinut ja joita hän lunastajana vaatii itselleen?

Meidän ei tarvinne kosketella tapausta, jolloin osakas vaatii saada lunastaa toiselle osakkaalle myydyt osakkeet.[5] Sen sijaan lienee syytä pohtia tapausta, jolloin lunastusvaatimuksen tekijä on, tosin tapahtuneen luovutuksen jälkeen, mutta ennen lunastusvaatimuksensa esittämistä, itse luovuttanut osakkeensa. Kun hän on lunastusvaatimuksen tehdessään ainoastaan entinen osakkeenomistaja ja hänen lunastusoikeutensa on ennen lunastusvaatimuksen esittämistä ollut vain latentti mahdollisuus, joka saa oikeudellisen relevanssinsa vasta lunastusvaatimuksen ilmaisussa, ei hänellä enää ole lunastusoikeutta. Lunastajan vaatimuksen perusteena, pohjana hänen subjektiivista oikeuttaan muodostettaessa on osakkeiden aktuaalinen omistusoikeus. Se seikka, että hän osakeluettelon mukaan vielä on omistaja, ei vaikuttane asiaan, koska hänellä enää ei ole osakkeita ja tuollainen muodollinen, tosiasiassa virheellinen, merkintä ei tee häntä lunastuskelpoiseksi omistajaksi.[6]

Jos osakkeenomistaja on luovuttanut omistusoikeutensa sittenkun hän jo on tehnyt lunastusvaatimuksensa, herää kysymys, onko lunastusoikeus jäänyt hänelle siitä huolimatta, ettei hän ole enää osakkeiden omistaja, vai onko hänen lunastusoikeutensa siirtynyt osakkeiden mukana edellyttäen ostajalla olevan ennestään osakkeita yhtiössä. Onko lunastusoikeus toisin

---

[5] KKO 1930 sel. 43; KKO tuom. 1922 tied. 318.

[6] KKO tuom. 1922 tied. 434: ks. oikeusneuvos *Blåfield*in perusteluja, toisin HO ja KKO:n vähemmistö.

sanoen itsenäinen subjektiivinen oikeus, joka jatkuvasti säilyy osakkeenomistajalla, vaikka hän on jo luovuttanut lunastusoikeutensa perusteena olevat osakkeet? Vai täytyykö hänellä olla lunastusperuste koko lunastusmenettelyn ajan ts. aina siihen saakka kun korkein oikeus, ehkä vuosien kuluttua, antaa lunastuskanteen johdosta tuomionsa? Eikö lunastusvaatimuksen esittäjä voi luovuttaa toiselle osakkeitaan tai ainakin osaa niistä ja siirtyykö lunastusoikeus osakkeiden mukana talonkien ja emissiokuponkien tavoin, ellei hän pidätä niitä nimenomaan itselleen? Voiko esim. osakkeenomistaja, joka asunto-osakeyhtiössä on tahtonut lunastaa toiseen huoneistoon oikeuttavat osakkeet ja tehnyt lunastusvaatimuksensa, lunastusprosessin vielä ollessa kesken, myydä vieraalle tai lahjoittaa lapsilleen oikeutensa joko omiin tai niihin osakkeisiin, joita hän ei vielä ole saanut haltuunsa, mutta jotka hän on alioikeuden tai HO:n tuomiolla voittanut?

Ennenkuin jatkamme, viittaamme siihen eroavaisuuteen, mikä johtuu toisaalta, jos edellisessä kappaleessa mainittu, lunastusvaatimuksen tehnyt osakkeenomistaja myy lunastusoikeutensa jollekin toiselle saman yhtiön osakkeenomistajalle — samoin jos osake siirtyy naimaosana, avio-oikeuden, perinnön tai testamentin nojalla — toisaalta, jos omistaja luovuttaa lunastusoikeutensa vieraalle. Edellisessä tapauksessa uusi osakkeenomistaja tulisi edeltäjänsä sijaan kantajaksi lunastusprosessiin, mutta jälkimmäisessä tapauksessa ostaja voisi itse joutua siihen omituiseen asemaan, että lunastusvaatimus kohdistettaisiin häneen, jonka oma oikeus olisi vielä riippuvainen vireillä olevan oikeudenkäynnin tuloksesta. Jälkimmäisessä tapauksessa vastaaja voi esittää sen väitteen, ettei lunastusta vaativa suksessori ole ollenkaan osakkeenomistaja, vaan yhtiön ulkopuolella oleva henkilö, kuten vastaajakin, jolla toki on omistusoikeus, kun taas kantajalla on pelkkä lunastusvaatimus tai muodostumassa oleva lunastusoikeus.

Alussa olemme todenneet lunastusoikeuden itsenäiseksi subjektiiviseksi oikeudeksi. Tämä ei ehkä vielä ratkaise kysymystä, voidaanko lunastusvaatimus erottaa lunastuksen perusteena olevien osakkeiden omistusoikeudesta ja siirtää erillisenä toiselle henkilölle kuin alkuperäiselle lunastusvaatimuksen esittäjälle vai onko se siinä määrin liitännäinen, ettei se voi elää ilman pääoikeutta, osakkeen omistusoikeutta.

Edellisen vaihtoehdon puolesta voitaneen sanoa, että kun lunastusoikeus voi mennä perintönä perilliselle ja samoin siirtyä testamentin nojalla testamentinsaajalle, on ajatus sen itsenäisyydestä hyväksytty.[7] Silloin on myös katsottava, että lunastusoikeus voi jäädä elämään, jos omistajalta ulosmitataan ja myydään hänen osakkeensa, tai päinvastoin, jos lunastusoikeus varallisuusarvoisena oikeutena ulosmitataan.[8] Edelleen se kuuluu lunastusvaatimuksen tehneen osakkeenomistajan konkurssipesään, joka voi realisoida sen. Tästä syystä se voi säilyä erillisenä vapaaehtoissakin luovutuksissa. Olisi ilmeisen kohtuutontakin, jos lunastusvaatimuksen tehnyt olisi velvollinen pitämään lunastusoikeuden perusteena olevaa omistusoikeuttaan ja toista subjektiivista oikeuttaan, nimittäin lunastusoikeutta, yhteensidottuina vain sen vuoksi, että vastapuoli aiheettomasti pitkittää lunastusta koskevaa oikeudenkäyntiä.

Jälkimmäistä vaihtoehtoa saattanee puolustaa aikaisemmin esiintuotu huomautus siitä omituisesta tilanteesta, mikä syntyisi, jos lunastusvaatimus siihen liittyvine odotusoikeuksineen siirrettäisiin henkilölle, joka ei ole osakkeenomistaja yhtiössä. Tämä olisi lunastusprosessissa kantajana aina siihen asti, kun hän saisi lunastaa lunastusvaatimuksensa esineenä olevat osakkeet, jolloin hänestä itsestään tulisi vastaaja uudessa lunastusprosessissa, minkä joku yhtiön entisistä osakkeenomistajista alkaisi häntä, voittajaa vastaan. Tällainen oikeuksien päällekkäin latominen ei ole normaalia.

Vastaajan väite, ettei kantajakaan ole osakkeenomistaja, tuntuu ensi näkemältä yllättävältä, mutta se ei ole kuitenkaan oikea, sillä lunastusoikeus on tässä kohden täysin verrattavissa valmiiseen omistusoikeuteen ja lunastajan oikeus on vastaajan omistusoikeutta vanhempana ensisijainen. Sääntönä on prior tempore, potior iure. Kantajalle on siirretty juuri ne vastaajan oikeuteen nähden primääriset oikeutukset, jotka riittävät riistämään jälkimmäisen omistusoikeuden ja perustamaan sen vahvistustuomion, joka antaa kantajalle omistusoikeuden riidanalaisiin osakkeisiin.

Sääntönä lienee kuitenkin, että lunastusoikeus on heti lunastusvaatimuksen tekemisen johdosta siinä vaiheessa, että sitä on käsiteltävä itse-

---

[7] *Wrede-Caselius*, 68 §.

[8] Henkilökohtaista lunastusoikeutta ei voida ulosmitata. KKO tuom. 1928 tied. 311.

näisenä, pääoikeudesta erillään. Se on menettänyt liitännäisen luonteensa. Näin ollen se ei myös siirry osakkeiden mukana talonkien tavoin, vaan jää erääntyneiden osinkolippujen ja käytettyjen merkintäoikeuksien tavoin luovuttajalle, vaikka sitä ei erikseen pidätetäkään.

Kuitenkin saattaa olla tapauksia, jolloin laki tai lunastussopimus on jatkuvasti kytkenyt lunastusoikeuden siihen perusteeseen, josta se juontaa alkunsa. Lunastusoikeus saattaa olla pidätetty juuri määrätylle henkilölle, eikä kenellekään muulle. Voidaan ajatella, että lunastusoikeus on poikkeustapauksessa lunastussopimuksin sidottu lunastajan henkilöön siten, että oikeus on jo asian luonnosta johtuen siirtokelvoton — privilegioiden ja fideikommissisäännöstön lakattua on näitä vaikea enää kuvitella vapaaehtoisissa oikeustoimissa. Mutta nykyisessä sosiaalisessa lainsäädännössäkin saattaa lakiinperustuva lunastusoikeus olla tarkoitettu vain määrätylle henkilölle tai henkilöryhmälle, esim. tilattomalle tai vuokramiehelle, jolle on annettu lunastusoikeus edellyttäen hänen käyttävän sitä omaksi hyväkseen, vieläpä hänellä saattaa olla määräaikainen myyntikielto senkin jälkeen, kun hän on tullut omistajaksi. Samoin sukulunastaja ei aikoinaan saanut myydä maata oikeudenkäynnin kestäessä, koska sukulunastusoikeus oli henkilökohtainen. Sitä vastoin osakkeenomistajalla ei ole luovutuskieltoa. Jos hän luovuttaa lunastusoikeutensa ennen sen lopullista täyttymistä sivulliselle, voi jälkimmäinen osakkeenomistajaksi tultuaan menettää vuorostaan oikeutensa osakkeisiin häneen kohdistetun lunastuksen johdosta, ellei hänellä aikaisemmin ollut osakkeita. Mutta se tapahtuu silloin vasta, sillä pelkän lunastusoikeuden lunastamiseen toisilla osakkeenomistajilla tuskin on osakeyhtiölain mukaan mahdollisuutta, ei ainakaan velvollisuutta. Heidän lunastusoikeutensa alkaa vasta sen jälkeen, kun lainvoimaisella tuomiolla on todettu, että kantaja on omistaja ja hän vuorostaan on ilmoittanut saantonsa merkittäväksi osakeluetteloon.

MK 5: 6 mukaan sukulunastajan on vaadittaessa valallaan vahvistettava, että hän lunastaa maan itsellensä, eikä kenellekään muulle. Säännös johtui ennen muuta sukulunastusoikeuden henkilökohtaisesta luonteesta. Tämä henkilökohtaisuus on nykyisin poikkeus yleisestä säännöstä, jonka mukaan lunastusoikeus on siirtokelpoinen oikeus. Kumottu MK:n säännös ei ole erityisen pätevä todistus Suomen positiivisen oikeuden kannas-

ta,[9] mutta tästä huolimatta olisimme taipuvaisia näkemään kosketellussa säännöksessä yleisen lunastusoikeudellisen periaatteen.

Vaikka emme hyväksyisikään *Julian Serlachiuksen* Obligatsionioikeuden oppikirjassa esittämää [10] todistelua vastaajan valantekovelvollisuuden laajentamisesta, täydyttäneen yhtyä hänen laventavaan tulkintaansa tämän säännöksen aineellisesta sisällöstä. Huomattakoon vielä, että vanhan MeriL 9 § on omaksunut saman kannan tuoden sen siten yhtiöoikeuteen.[11]

Lunastusoikeus ei nimittäin ole mikään jokamiehen oikeus ostaa vastoin omistajan tahtoa häneltä hänen omaisuuttansa, vaan se perustuu lunastajan erikoisasemaan, jollaisessa oikeudellisessa asemassa ei ole kukaan sivullinen. Viimeksi mainitulla ei ole lunastusoikeutta juuri tämän erikoisaseman puuttumisen vuoksi, eikä sitä voida siis antaa henkilölle, joka ei voi esiintuoda vaatimuksensa tueksi tuota erikoisperustetta, lunastusperustetta. Niinpä osakeyhtiöiden yhtiöjärjestykset edellyttävät, että lunastusoikeus kuuluu vain osakkeenomistajille.[12] Sen vuoksi lunastusvaatimus sivullisen hyväksi on yleensä vastoin yhtiöjärjestystä ja muutenkin yhtiöoikeudelle outo ajatus. Jos osakkeenomistaja A myy osakkeensa syrjäiselle B:lle, täytyy olla vailla oikeudellista perustetta se osakkeenomistaja C:n vaatimus, että B luovuttaisi osakkeet toiselle syrjäiselle, D:lle. Lunastussäännöksen perusteena on, paitsi taloudellisten etujen varaaminen yhtiön vanhoille osakkeenomistajille, tarkoitus estää sivullisia soluttautumasta yhtiöön ja vaikuttamasta vahingollisesti yhtiön hallintoon.

Edellisestä ja myöskin lunastustoimen jakamattomuudesta johtuen lunastusoikeutta ja lunastuksen tuloksia ei voida jakaa osakkeenomistajan ja syrjäisen kesken. Jos on myyty 1000 osaketta, ei lunastusvaatimuksen tarkoituksena saa olla osakkeiden jakaminen niin, että osakkeenomistaja saa 10 ja syrjäinen 990 osaketta. Mutta päinvastainenkin jakosuunnitelma on samalla tavoin lunastuksen esteenä. Samoin on yhteisomistussuhteen

---

[9] OK 17 luvun muuttamisesta annettu L on uudelleen tuonut oikeuteemme asiancsaisen valan.

[10] Suomen yleisen obligatsionioikeuden oppikirja, Helsinki 1909, s. 14—15.

[11] *Caselius,* DL 1939, s. 376; *Wrede-Caselius,* s. 578.

[12] Sellainen poikkeus kuin Haka-yhtiöiden yhtiöjärjestys, jossa lunastusoikeus on pidätetty yhtiön perustajalle, vaikka perustaja ei enää ole osakkeenomistaja, on harvinainen ilmiö. Sen perusteena onkin pyrkimys yhtiön taloudelliseen holhoukseen valtion, kunnan tms. puolelta — siis osakeyhtiön kapitalistiselle luonteelle vieras tendenssi.

luominen lunastuksella luvaton. Myöskin sillä loukattaisiin lunastussäännöksen tarkoitusta estää syrjäisiä pääsemästä yhtiöön.

Lunastusvaatimus ei saa tapahtua näennäisesti osakkeenomistajan niissä, mutta toisen (rahamiehen) lukuun. Tällöin lunastusvaatimuksen esittävä osakkeenomistaja esittää valheellisen asianlaidan saadakseen sillä petollisesti aineellista etua. Tarkoituksena on saada varallisuusetu (osakkeiden arvo lunastajalle miinus lunastushinta = tämä etu) lunastettavan objektin omistajalle ja siirtää se ainakin osaksi henkilölle, jolla ei ole siihen oikeutta, nimittäin syrjäiselle. Samalla lunastaja edustaa itselleenkin hyötyä (esim. välityspalkkiota tai muuta hyvitystä), mikä tapahtuu luvattomassa muodossa, nimittäin muulla tavoin kuin siten, että hänestä tulee lunastetun objektin omistaja. Tämä on nimittäin ainoa luvallinen tapa, millä osakkeenomistaja saa hyötyä lunastuksesta. Ostaja taas ei ole velvollinen alistumaan muuhun kuin lunastukseen osakkeenomistajan hyväksi. Hän ei ole velvollinen sietämään lunastustointa, jonka tarkoituksena on syrjäisen henkilön hyödyttäminen.

Kiistanalaista on, missä määrin lunastusvaatimuksen tehnyt osakkeenomistaja saa olla yhteistoiminnassa syrjäisen (rahamiehen) kanssa. MK 5: 6 myöntää, että sukulunastaja saa lunastaa lainarahoilla — aikaisemmin katsottiin usein sekin kielletyksi. Nykyaikana, jolloin koko liike-elämä perustuu luottoon ja sen mahdollisuuteen, olisi tällainen kielto hymyilyttävä. Yhtiösuhde voi kuitenkin olla muunkinlainen kuin velallisen ja velkojan suhde — koska se on luvallista ja koska luvatonta yhteistoimintaa voi olla sangen vaikea ratkaista ja vielä vaikeampi todistaa. Rahamiehen antama luotto, jonka ehtona voi olla erilaisia järjestelyjä (johtokunnan jäsenyys, liittyminen kartelliin, kilpailukieltosopimus, ostoalennuksia ja myyntihyvityksiä), saattaa olla laadultaan sellaista, että yhteistoiminta muodostuu kielletyksi, hyvän tavan vastaiseksi tai suorastaan bulvaanisuhteeksi, mutta yhteistoiminta voi olla myös rehellistä ja luvallista. Kysymys luvallisuudesta tai luvattomuudesta on ratkaistava in casu. Voitaneen kuitenkin sanoa, että milloin lunastaja on ainoastaan rahamiehen bulvaani, hänen palveluksessaan tai hänestä muuten riippuvaisuussuhteessa oleva henkilö, yhteistoiminta ylittää sallitut rajat. Sen sijaan ei voida katsoa sellaisenaan kielletyksi, että epäkäytännöllinen yrittäjä lupaa rahamiehelle paikan yhtiön johtokunnassa, sillä osakeyhtiön hallitukseen saate-

taan yleensä valita jäseniä muistakin kuin osakkeenomistajista ja hallituksen jäsenen velvollisuutena on toimia yhtiön hyväksi (omnis diligentia). Yhteistoiminnassa lunastajan ja syrjäisen kesken täytyy sen tähden olla jotain objektiivisesti katsoen fraudatorista ollakseen luvatonta. Sopimuksen salaisuus on yhtenä indisiona siihen. Jos yhteistoimintasopimus kestää avoimesti esitettynä arvostelun, ei sellaisen sopimuksen olemassaolo ole esteenä lunastusoikeuden käyttämiselle.

Aarne Rekola

Eräistä osakeyhtiön perustamiseen ja purkamiseen liittyvistä vero-oikeudellisista kysymyksistä

Jos A vuonna 1936 on ostanut kiinteistön 1.000.000 markan hinnasta ja luovuttaa sen vuonna 1942 osakeyhtiölain 4 §:n mukaisena panoksena perustamalleen osakeyhtiölle, jossa hän käytännöllisesti katsoen itse omistaa kaikki osakkeet, sekä saa sitä vastaan yhtiössä 2.000.000 markan nimellisarvosta osakkeita, ja jos hän edelleen tämän yhtiön vuonna 1945 purkautuessa saa siitä yhtiön osakekannan omistajana jako-osana takaisin saman kiinteistön, jonka verotusarvo silloin on 2.500.000 markkaa, mutta käypä arvo 4.000.000 markkaa, ja myy tämän kiinteistön vuonna 1948 6.000.000 markan hinnasta vieraalle, joutuu ratkaistavaksi kysymys siitä, onko näistä luovutuksista syntynyt veronalaista tuloa, lähinnä satunnaista myyntivoittoa. Tämän ohessa osakeyhtiöiden verotuksessa tulee usein esille myös kysymys siitä, koska perusteilla oleva yhtiö joutuu verotettavaksi osakeyhtiönä ja kuinka kauan osakeyhtiö purkautuessaan on sellaisena verotettavissa, samoin kuin tällaisen purkautuvan yhtiön vuosihaasteen vaikutuksesta siinä valvomattomiin verovelkoihin. Näitä kysymyksiä pyritään jäljempänä selvittelemään.

I.

Niin kuin jo viitattiin, saattaa edellä selostetussa esimerkissä mainittujen luovutusten johdosta lähinnä tulla kysymykseen niissä saadun voiton verottaminen satunnaisena myyntivoittona. Tämän verotusmuodon edel-

lytyksiä tarkasteltaessa havaitaan, että tulos riippuu huomattavasti siitä, perustetaanko tulkinta ensisijassa enemmän asian taloudelliseen puoleen vai oikeudellisiin tapahtumiin. Siten selostettua esimerkkiä tarkasteltaessa voidaan pääasiallisesti taloudellisiin näkökohtiin nojautuen sanoa A:n tosiasiallisesti omistaneen puheena olevaa kiinteistöä jatkuvasti vuosien 1936—1948 välisen ajan eli siis kymmentä vuotta kauemmin ja katsoa, ettei häntä sen vuoksi voida verottaa kiinteistön satunnaisesta myyntivoitosta. Enemmän oikeudellisiin muotoihin huomiota kiinnittäen taas saattaa todeta, että A on vuonna 1942 luovuttanut sanotun kiinteistönsä kokonaan erilliselle oikeushenkilölle 1.000.000 markan voitolla ja että kun yhtiö on purkautunut, hän on siinä omistamistaan osakkeista, jotka eivät ole olleet hänellä viittä vuotta, taas saanut satunnaista myyntivoittoa, ja lopuksi voidaan väittää, että hän, tultuaan vuonna 1945 täten uudelleen omistamaan kiinteistön, on jälleen luovuttanut sen huomattavalla voitolla. Tämän jälkimmäisen ajattelutavan mukaan A:ta voitaisiin siis ajatella eri vuosina verotettavaksi kolmesta eri satunnaisesta myyntivoitosta.

Satunnaisen myyntivoiton verottamisen yleiset edellytykset ovat, että luovutus, jossa saadusta voitosta on kysymys, on ollut satunnainen eikä siis ole yhtenä tapahtumana sisältynyt verovelvollisen liike- tai ammattitoimintaan, että luovuttaja on itse hankkinut luovuttamansa omaisuuden vastiketta vastaan joko ostamalla tai vaihtamalla tai muulla niihin verrattavalla saannolla ja että luovutettu omaisuus on ollut luovuttajan omana kiinteä kymmentä ja irtain viittä vuotta lyhyemmän ajan.[1] Jos näiden vaatimusten mukaan nyt tarkastellaan ensiksi kysymystä, voidaanko silloin, kun osakeyhtiötä perustettaessa siihen pannaan panoksena reaaliomaisuutta ja siitä saadaan osakkeita nimellisarvoltaan enemmän, kuin omaisuudesta on se hankittaessa maksettu, luovuttajaa verottaa satunnaisesta myyntivoitosta, kiintyy huomio lähinnä siihen kysymykseen, saattaako tällaista luovutusta pitää sellaisena kauppaan tai vaihtoon verrattavana vastikkeellisena luovutuksena, josta saatua varallisuudenlisäystä voidaan verottaa satunnaisena myyntivoittona, ja onko asia näin myös silloin, kun uuden yhtiön osakkeet kuuluvat yksinään luovuttajalle. Tähän kysymykseen on niin hyvin meillä

[1] Vrt. lähemmin *Sandström*, Om beskattning av tjänst samt av tillfällig förvärvsverksamhet s. 663 ss.; *Rekola*, Tulo- ja omaisuusverolaki s. 172 ss.

kuin Ruotsissakin, jossa satunnaisen myyntivoiton verottamista koskeva laki on suurin piirtein samanlainen, vastattu myöntävästi. Katsotaan, että osakeyhtiö joka tapauksessa on itsenäinen, osakkaistaan erillinen oikeussubjekti ja että omaisuutta sille aporttina luovutettaessa se joutuu uudelle omistajalle. Näin ajatellen kiinnitetään huomio enemmän edellä selostettuihin oikeudellisiin kuin taloudellisiin näkökohtiin. Tämä on välttämätöntä sitä suuremmalla syyllä, kun tällainen osakas myöhemmin voi joko vähitellen tai kerrallaan ja joko osittain tai kokonaan luovuttaa osakkeensa kolmannelle henkilölle ja sen ajankohdan toteaminen, jolloin esitetyssä esimerkissä tarkoitettu kiinteistö on siirtynyt omistajaltaan pois, tulisi mainittuja taloudellisia linjoja seuraten erityisen vaikeaksi.

Kun siis vallitseva käsitys sekä tieteisopissa että oikeuskäytännössä katsoo reaaliomaisuuden omistajan luovuttaessaan omaisuutensa panoksena osakeyhtiöön joutuvan tässä yhteydessä saamastaan voitosta verotettavaksi, jos hänen yhtiöstä saamiensa osakkeiden arvo on suurempi, kuin hänen aikanaan omaisuudesta maksamansa hinta ja myös muut satunnaisen myyntivoiton edellytykset ovat olemassa, ei tämä kysymys kaivanne laajempaa selvittelyä.[2] Tässä yhteydessä mainittakoon kuitenkin, että jos luovutus perustettavalle yhtiölle tapahtuu alihintaan, so. sellaisin ehdoin, ettei vastikkeen arvo ole ollut kolmea neljättäosaa käyvästä hinnasta, osakeyhtiön on ainakin niissä tapauksissa, joissa luovutus on tapahtunut kaupan muodossa, katsottu luovutuksessa saaneen perintö- ja lahjaverolain 18 §:n 3 momentissa tarkoitetun lahjan, jolloin yhtiötä on verotettu siitä lahjaverotuksessa.[3]

II.

Useissa tapauksissa sellainen osakkeenomistaja, joka on merkinnyt uudessa yhtiössä osakkeita tai hankkinut niitä vanhasta yhtiöstä esim. ostamalla vähemmän kuin viisi vuotta ennen yhtiön purkamista, saa yhtiön purkautuessa jako-osaksi siitä rahana tai reaaliomaisuutena enemmän kuin osakkeiden nimellisarvon tai niiden myöhemmän hankinta-arvon. Hänen velvollisuudestaan suorittaa täten saamas-

[2] Vrt. mm. *Sandström,* m.t. s. 688; *Rekola,* m.t. s. 182; *KHO* 1936 I 7; *RÅ* 1911 I 3, 1932 II 592.

[3] Vrt. mm. *KHO* 3. 4. 1941 N:o 1102. Ks. myös *KHO* 16. 7. 1941 N:o 2039.

taan varallisuudenlisäyksestä veroa satunnaisen myyntivoiton verottamisesta voimassa olevien säännösten mukaan ovat oikeuskäytäntö ja tieteisoppi meillä samoin kuin Ruotsissakin yleensä omaksuneet sen kannan, että osakkeestaan voittoa saanut osakkeenomistaja on tällaisessa tapauksessa verovelvollinen. Täten katsotaan osakkeiden merkitseminen uudessa yhtiössä niiden ostamiseen tai vaihtamalla saamiseen verrattavaksi saannoksi sekä osakkeiden palauttaminen yhtiölle sitä purettaessa satunnaisen myyntivoiton perustavaksi luovutukseksi. Tämä käsitys on omaksuttu Ruotsissa siitäkin huolimatta, että siellä on osakeyhtiön purkautuessa osakkeista saadusta voitosta suoritettava myös vielä erityinen »*utskiftningsskatt*». Meillä tämä käsitys saa erityistä tukea osakeyhtiölain 43 §:ään 28 päivänä joulukuuta 1945 annetulla lailla lisätyn 3 momentin säännöksestä, jonka mukaan, »milloin osakas yhtiön purkautuessa saa kiinteätä omaisuutta, on siitä tehtävä luovutuskirja, niinkuin maakaaren 1 luvun 2 §:ssä on säädetty». Niin ikään tätä käsitystä tukee se, että jako-osuus purettavasta yhtiöstä yleensä voidaan maksaa vain osakekirjoja vastaan.[4]

Mitä edellä on lausuttu yhtiön purkautuessa saadusta varallisuudenlisäyksestä, on vallitsevan käsityksen mukaan sovellettuvin osin noudatettava myös, kun osakeyhtiö on lunastanut omia osakkeitaan tai osakepääomaansa alentaen jakanut osakkailleen varojaan.[5]

Siihen, miten yhtiön purkautuessa reaaliomaisuutena saadun jako-osuuden arvo tällaisessa verotuksessa on arvioitava, palataan jäljempänä kohdassa V.

III.

Puheena olevassa esimerkissä mainitun kiinteistön omistamista ja siitä saadun voiton verottamista voidaan tarkastella myös esimerkissä tarkoitetun y h t i ö n k a n n a l t a. Esimerkin mukaan näet yhtiö on

---

[4] Vrt. mm. *Sandström,* m.t. s. 686 s.; *Jaakkola,* Korkeimman hallinto-oikeuden juhlajulkaisu s. 216 ss.; *Saarialho,* Laki tulo- ja omaisuusverosta s. 48; *Östenson,* JFT 1945 s. 227; *Augdahl,* Aktieselskapet s. 498; *Rekola,* m.t. s. 179; *KHO* 1931 II 2105, 1938 II 3053, 1940 II 790, 9. 11. 1943 N:o 3653—4; *RÅ* 1927 I 32.

[5] Vrt. mm. *Sandström,* m.t. s. 686 s.; *Jaakkola,* m.k. s. 116 ss.; *Rekola,* m.t. s. 182 s.; *KHO* 1942 I 23; *RÅ* 1938 I 11.

vuonna 1942 hankkinut kiinteistön 2.000.000 markan nimellisarvoisia osakkeitaan vastaan ja luovuttaa sen vuonna 1945 takaisin jälleen samoja osakkeita vastaan, joiden käypä arvo tällä kertaa on 4.000.000 markkaa. Tällöin voidaan kysyä, eikö yhtiö purkautuessaan täten luovuta omistamaansa kiinteistöä sellaisin tavoin, että myös yhtiötä olisi verotettava arvojen erotuksen eli siis 2.000.000 markan suuruisesta satunnaisesta myyntivoitosta.

Tämä kysymys ei näytä tulleen esille Suomen eikä Ruotsin oikeustieteessä tai oikeuskäytännössä. Meidän oikeuskäytännössämme on sitä vastoin kyllä ratkaistu kysymys, oliko yhtiön, lunastaessaan omia osakkeitaan, varustettava lunastuksesta tehtävä laskelma leimamerkeillä, niin kuin arvopapereita myytäessä leimaverolain 55 §:n mukaan on meneteltävä, ja on korkein hallinto-oikeus vastannut tähän kysymykseen myöntävästi.[6] Tapauksessa ei ollut kysymyksessä etuoikeutettujen tai muu sellainen osakkeiden lunastus, mikä yhtiöjärjestyksen mukaan olisi voinut tapahtua vastoin osakkeenomistajan suostumusta. Etuoikeutettujen osakkeiden lunastuksesta Ruotsin käytäntö sitä vastoin on eräässä tapauksessa omaksunut sen kannan, ettei tätä lunastamista voida pitää sellaisena kauppaan verrattavana luovutuksena, josta olisi maksettava leimaveroa.[7] Korkeimman hallinto-oikeuden kantaan kerrotussa tapauksessa on ilmeisesti vaikuttanut muun ohessa myös se, että yhtiöt toisinaan laskevat lunastamansa osakkeet uudelleen liikkeelle ja että osakkeiden lunastuksessa siten ei aina ole kysymys vastaavien osakkeiden koko olemassaolon lopettamisesta, vaan vain niiden eräästä siirtämistapahtumasta.

Esitettyyn kysymykseen, voidaanko osakeyhtiön purkautuessaan katsoa saavan osakkailleen jako-osaksi antamansa omaisuuden luovutuksessa satunnaista myyntivoittoa, jos osakkeiden käypä arvo yhtiön purkautuessa on suurempi kuin yhtiön jako-osana antamasta omaisuudesta sen hankkiessaan suorittama vastike, tuntuu kielteinen vastaus oikealta. On näet huomattava, että yhtiön purkautuessa ja sen omaisuutta osakkaille osakekirjoja vastaan jaettaessa osakkeet tulevat vastaavalta osalta samalla arvottomiksi. Yhtiön jako-osana luovuttamasta reaaliomaisuudesta saama

---

[6] *KHO* 22. 2. 1946 (Sinebrychoff).

[7] Ruotsin valtiokonttorin päätös 1. 11. 1922. *Eberstein*, Om skatt till stat och kommun s. 543 aliv. 1.

vastike menettää siten saman luovutuksen johdosta arvonsa, eikä yhtiön siis senkään vuoksi voida katsoa tässä luovutuksessa saavan satunnaisena myyntivoittona verotettavaa tuloa.

Näin on asian laita kuitenkin vain silloin, kun reaaliomaisuus yhtiötä purettaessa jaetaan luonnossa jako-osakkaille. Jos yhtiö sitä vastoin purkamisen helpottamiseksi myy eli siis kaupan muodossa tai muulla tavoin muuta vastiketta kuin omia osakkeitaan vastaan luovuttaa tällaisen reaaliomaisuuden joko osakkeenomistajilleen tai vieraille henkilöille ja saa siitä suuremman hinnan, kuin minkä se omaisuuden hankkiessaan on siitä maksanut, ovat satunnaisen myyntivoiton verottamisedellytykset olemassa. Tätä verottamista ei silloin voida väistää sillä perusteella, että myynti on ollut välttämätön yhtiön likvidoimiseksi.

Edellä esitettyjä periaatteita on soveltuvin osin noudatettava myös, kun yhtiö varojaan jakaen alentaa osakepääomaansa.

IV.

Mitä taas tulee siihen kysymykseen, voidaanko henkilöä, joka osakeyhtiön purkautuessa saa jako-osana yhtiölle kuulunutta reaaliomaisuutta, esim. kiinteistön, ja myy tämän omaisuuden ennen kuin viiden tai kymmenen vuoden määräaika jako-osuuden saamisesta on kulunut, verottaa siitä määrästä, millä kiinteistön arvon on katsottava kohonneen yhtiön purkamisen ja kiinteistön myynnin välisenä aikana, ei tämä kysymys liene aikaisemmin myöskään tullut esille meikäläisessä tieteisopissa. Oikeuskäytännössäkään se ei näytä joutuneen korkeimman hallinto-oikeuden ratkaistavaksi, mutta on kyllä tullut esille alemmissa asteissa. Ruotsissa kysymystä on käsitelty verraten runsaasti, lähinnä siinä muodossa, onko osakeyhtiön purkautuessa siitä jako-osuutena saatujen toisen yhtiön osakkeiden myynnistä kertynyt voitto verotettavissa satunnaisena myyntivoittona. Mielipiteet tästä ovat menneet eri suuntiin. *Eberstein* on eräässä asiantuntijalausunnossaan selittänyt, ettei osakeyhtiön osakepääomaa alennettaessa — johon yleensä noudatetaan samoja verotusperiaatteita kuin yhtiön kokonaan purkautumiseenkin — toimitettu omaisuuden jako ole saajan kannalta ostoon tai vaihtoon verrattava saanto, koska se ei ole vastikkeellinen. Hänen mielestään

satunnaisesta myyntivoitosta verottaminen tällaisessa tapauksessa on siis jo periaatteellisesti mahdotonta. *Kuylenstierna* sitä vastoin — myös asiantuntijalausunnossaan — on katsonut kyllä satunnaisen myyntivoiton verottamisen tällaisessa tapauksessa periaatteellisesti mahdolliseksi, mutta — kiinnittäen huomionsa enemmän taloudellisiin näkökohtiin — lausuu, että satunnaisen myyntivoiton edellytyksiä tällaisessa tapauksessa määrättäessä, määräajan on laskettava alkavan siitä, jolloin purettu yhtiö on hankkinut jaetut osakkeet, ja jatkuvan näiden toisen yhtiön osakkeiden myyntihetkeen asti. *Eiserman* on hiukan modifioiden yhtynyt Ebersteinin mielipiteeseen. Myöhemmin on taas *Geijer* katsonut, että osakeyhtiötä purettaessa jako-osana saadun arvopaperin satunnaisesta myynnistä kertynyt voitto on verotettavaa tuloa ja että omistusaika on tällöin laskettava yhtiön purkamisesta arvopaperin myyntiin asti ja hankinta-arvoksi otettava arvopaperilla yhtiötä purettaessa ollut todellinen arvo. *Sandström* ja *Bratt* pitävät myös yhtiön purkautumista yhtiöosuuden luovutuksena ja siten ostoon ja myyntiin verrattavana saantona sekä katsovat satunnaisen myyntivoiton verottamisen Geijerin tavoin mahdolliseksi. Ruotsin oikeuskäytäntö on kysymyksessä ollut horjuvalla kannalla, mutta näyttää lopuksi hyväksyneen Geijerin, Sandströmin ja Brattin käsityksen.[8]

Pyrittäessä esitetyn perusteella selvittämään Suomen oikeuden kantaa tästä kysymyksestä on Ebersteinin mielipidettä vastaan huomautettava, että Suomessa on edellä (kohdassa II) esitetyin tavoin vakiintuneen kannan mukaan osakeyhtiön purkautuessa tapahtuvaa jako-osuuksien antamista osakkaille pidetty osakkeiden vastikkeellisena luovutuksena. Joutumatta ristiriitaan täten omaksutun kannanoton kanssa, ei Ebersteinin mielipidettä voida meillä puoltaa. Myöskään edellä omaksutun käsityksen johdosta ei voitane hyväksyä Kuylenstiernankaan mielipidettä, jonka mukaan verotusaika olisi laskettava siitä, kun purettu yhtiö on hankkinut jako-osuutena saadun omaisuuden. Meillä vallitsevan käsityksen (vrt. kohtaa II) mukaan yhtiön purkamiseen sisältyy myyntivoittoverotuksessa

---

[8] Vrt. mm. *Sandström,* m.t. s. 679 ss., 684 ss. 687 ss.; *Eberstein,* SvSkT 1938 s. 72 ss.; *Geijer,* SvSkT 1937 s. 68; *Salmonson,* SvSkT 1937 s. 237 ss., 243 s.; *Bratt,* SvSkT 1948 s. 21; *Lundevall,* Kommunalskattelagen s. 154 s.; *Östenson,* JFT 1945 s. 227; *RÅ* 1931 II 1290, 1936 I 17, II 1290, 1938 I 11.

oma luovutustapahtumansa. Kuylenstiernan käsitystä seuraten olisi luovutetun omaisuuden hankinta-arvoksi myös otettava se arvo, mikä omaisuudella oli puretun yhtiön hankkiessa sen, jolloin reaaliomaisuuden sama arvonkohoaminen voisi joutua kaksinkertaisen myyntivoittoverotuksen alaiseksi, nim. osakkeiden kautta edellä II kohdassa käsitellyn verotuksen ja tässä kohdassa kysymyksessä olevan verotuksen johdosta. Milloin jako-osuutena saatu omaisuus on kiinteätä, jää Kuylenstiernan mielipiteen mukaan sitä paitsi vielä epäselväksi, onko tällöin sovellettava viiden vai kymmenen vuoden määräaikaa.

Niin kuin jo mainittiin, meillä vallitsevaa oikeuskäsitystä vastaa se mielipide, että yhtiön purkautuessa jako-osuutena annetun omaisuuden luovutus muodostaa myyntivoittoverotuksessa oman luovutustapahtumansa. Siinä yhtiön osakas vaihtaa yhtiöosuutensa yhtiöltä reaaliomaisuutena saamaansa jako-osuuteen. Kiinteän omaisuuden osalta tätä tulkintaa puoltaa erityisesti osakeyhtiölain 43 §:n 3 momentin edellä selostettu säännös ja mm. se, että yleisesti katsotaan, että tässä säännöksessä tarkoitettu luovutuskirja on kiinteistölle lainhuutoa haettaessa varustettava leimamerkeillä niin kuin leimaverolain 16 §:ssä on säädetty.

V.

Jos edellä II ja IV kohdassa esitetyin tavoin katsotaan Suomen oikeuden mukaiseksi, että osakkeenomistaja voi yhtiön purkautuessa satunnaisessa myyntivoittoverotuksessa tulla verovelvolliseksi osakkeistaan saamastaan voitosta hänelle jako-osuutena annetun reaaliomaisuuden arvon mukaan ja taas uudelleen tämän reaaliomaisuuden myydessään, on vielä selvitettävä kysymys, miten puheena olevan reaaliomaisuuden arvo näissä verotuksissa on määrättävä. Ilmeistä täytyy olla, että samaa arvoa, jota osakkeesta saatua myyntivoittoa verotettaessa II kohdassa käsitellyin tavoin on pidettävä osakkeiden luovutusarvona, on taas jako-osuutena saadun reaaliomaisuuden myynnistä johtuvassa verotuksessa käsiteltävä sanotun omaisuuden hankinta-arvona.

Puheena olevaa arvoa määrättäessä voidaan määräämisen perusteeksi ajatella jako-osuutena osakkaalle annetulla omaisuudella yhtiötä purettaessa ollutta v e r o t u s a r v o a tai toisaalta omaisuuden silloista k ä y-

pää arvoa, mitkä arvot käytännössä usein huomattavasti eroavat toisistaan. Ilmeistä kuitenkin on, että jako-osuutena saadun omaisuuden arvona voidaan Suomen oikeuden mukaan myyntivoittoverotuksessa pitää vain omaisuudella yhtiötä purettaessa ollutta käypää arvoa. Verotusarvon ottaminen lähtökohdaksi ei tällaisessa tapauksessa ole meillä mahdollista, vaikka siihen alemmissa asteissa on joskus pyritty ja sellainen verotustapa tunnetaankin mm. Saksan oikeudessa.[9] Satunnaisen myyntivoiton verotuksessa ei näet verotusarvolla Suomen lain mukaan sen paremmin kuin Ruotsinkaan ole mitään olennaisesti määräävää merkitystä, vaan ratkaiseva on käypä arvo. Edellähän mm. selitettiin, että osakas yhtiön purkautuessa tällaisessa tapauksessa tavallaan vaihtaa entiset osakkeensa yhtiöltä saamaansa reaaliomaisuuteen, ja myyntivoiton tullessa kysymykseen vaihdon johdosta on määräävänä taas pidetty vaihdossa saadun omaisuuden käypää arvoa.[10]

Tämä käsitys, jonka mm. *Geijer* on edellä selostetuin tavoin omaksunut, on meillä tavallaan saanut myös lainsäätäjän vahvistuksen. Vuonna 1942 hallitus näet ministeri Tannerin aloitteesta antoi eduskunnalle esityksen silloisen tulo- ja omaisuusverolain sellaiseksi muuttamiseksi, että myyntivoittoverotus olisi laajennettu koskemaan niitäkin tapauksia, joissa omaisuus oli ollut luovuttajalla viiden tai kymmenen vuoden määräaikoja kauemmin, jolloin veronalaiseksi myyntivoitoksi olisi katsottu se määrä, mikä luovutushinnasta jäi jäljelle, kun siitä vähennettiin luovutetulle omaisuudelle neljäntenä vuotena ennen luovutusvuotta toimitetussa tulo- ja omaisuusverotuksessa pantu verotusarvo. Valtiovarainvaliokunnan ehdotuksen mukaisesti eduskunta hylkäsi tämän esityksen ja perusteli hylkäävää päätöstään sillä, että kiinteän omaisuuden verotus oli eri osissa maata muodostunut huomattavan epätasaiseksi, joten uuden periaatteen voimaansaattamisesta olisi ollut seurauksena, että myös verotettavat myyntivoitot olisivat tulleet vaihtelemaan sen mukaan, miten täsmällisesti verolautakunta oli aikoinaan suorittanut tehtävänsä. Tällainen verotusperuste ei eduskunnan mielestä olisi vastannut oikeuden ja kohtuuden vaatimuksia.[11] — Nykyistä tulo- ja omaisuusverolakia valmisteltaessa esitet-

[9] Vrt. mm. v. 1939 *Einkommensteuergesetzin* 14 §.

[10] Vrt. *Rekola*, m.t. s. 185; *KHO* 20. 12. 1946 N:o 3511; *RÅ* 1910 I 12, 1911 I 3, 1942 I 48.

[11] *1942 Vp. Es. N:o 78* — V.M. s. 2 ja Edusk. vast. s. 2.

tiin uudelleen myyntivoiton verottamisessa siirryttäväksi edellä selostetun hallituksen esityksen kannalle, mutta tällöinkään tämä ajatus ei saanut riittävää kannatusta.

VI.

Osakeyhtiöiden verotuksessa tulee joskus myös esille kysymys, koska osakeyhtiön on katsottava muodostuneen ja sitä siis sellaisena voidaan aikaisintaan verottaa. Asialla on erityinen käytännöllinen merkitys sen vuoksi, että osakeyhtiö tulo- ja omaisuusverolain 50 §:n mukaan maksaa veroa suhteellisen veroasteikon perusteella, kun taas esim. avoin yhtiö ja siihen verrattavat eräät muut yhtymät ovat verovelvollisia 48 ja 49 §:ssä olevien kohoavien asteikkojen mukaisesti.

Osakeyhtiön perustamisajankohdasta saattaa esittää eri käsityksiä. Toisaalta voidaan *Brattin* tavoin [12] katsoa, ettei osakeyhtiön rekisteröimisellä, josta lukien yhtiön toiminnan tavallisesti todetaan alkavan ja yhtiön katsotaan olevan olemassa kolmatta miestä vastaan, ole verotuksessa ratkaisevaa merkitystä, vaan että osakemerkinnän ja tapahtuneisiin merkintöihin nojautuvan perustavan yhtiökokouksen perustamispäätöksen on katsottava olevan sen sopimuksen, joka muodostaa itse osakeyhtiön, vaikkakin ehdollisesti. Osakkeen merkitsijää on tämän mukaisesti pidetty ehdollisesti yhtiön osakkaana jo merkinnästään ruveten. Bratt katsoo täten osakkeen saannin tapahtuvan jo perustavassa yhtiökokouksessa.[13]

Yleensä oltaneen kuitenkin sitä mieltä, ettei sellaista e s i y h t i ö t ä, joka ennen osakeyhtiön kaupparekisteriin merkitsemistä on olemassa, voida vielä pitää osakeyhtiönä, vaan vain eräänlaisena avoimeen yhtiöön verrattavana yhtymänä. Tätä käsitystä tukevat Suomen oikeuden osalta erityisesti osakeyhtiölain 14 §:n 2 ja 3 mom. säännökset, joiden mukaan kaupparekisteriin merkitsemättä jäänyt osakeyhtiö ei ole erityisenä varallisuusyhteisönä vastuunalainen sen puolesta tehdystä sitoumuksesta, vaan jos joku ennen yhtiön rekisteriin kirjoittamista tekee sen nimessä sitoumuksen, hän vastaa siitä niin kuin omasta velastaan, ja jos sitoutujia on

[12] SvSkT 1948 s. 19 ss. Vrt. myös SvSkT 1947 s. 169 ss. ja *Karlgren,* Om stiftelseurkund och aktieteckning s. 47 s.

[13] Perustavaan yhtiökokoukseen osakeyhtiön yhtiöverotuksen liittää Norjan oikeuden mukaan myös *Bugge,* Skatterett I s. 44. Vrt. myös *Augdahl,* m.t. s. 189.

useampia, kukin heistä vastaa omasta ja toistensa puolesta. Tällainen osakasvastuu on osakeyhtiölle käsitteellisesti vieras.[14]

Jos siis mainitunlaisella esiyhtiöllä on esim. verovuoden alussa ollut varoja, on se kyllä velvollinen suorittamaan niistä omaisuusveroa, mutta tämä verotus tapahtuu tällöin tulo- ja omaisuusverolain 49 §:ssä olevan eikä 50 §:n asteikon perusteella.[15]

VII.

Verraten huomattavaa mielipide-eroavaisuutta on meillä ilmennyt kysymyksestä, k o s k a osakeyhtiön purkautuessa[16] y h t i ö l a k k a a o l e m a s t a sellaisena verovelvollinen.

Osakeyhtiön purkautumisesta on osakeyhtiölain 43 §:ssä säädetty, että kun osakkaat ovat päättäneet purkaa yhtiön, on sen velkojille haettava vuosihaaste ja velat maksettava sekä »*jäljelle jäänyt säästö*» »s i t t e n» osakkaiden kesken jaettava kunkin osuutta myöden. Yleensä kaikkialla katsotaan osakeyhtiön likvidaatiossa täten olevan kolme eri peräkkäistä astetta, nim. 1) omaisuuden rahaksi muuttaminen, 2) velkojen suorittaminen sekä 3) jäännöksen jakaminen osakkaille.[17]

Purkamispäätöksen tekemisen ja vuosihaasteen hakemisen johdosta osakeyhtiön katsotaan tavallisesti muuttuvan eräänlaiseksi *likvidaatioeli selvitysyhtiöksi,* jota usein kutsutaan myös *selvityspesäksi.* Yhtiön varsinainen lukratiivinen toiminta tyrehtyy, ja se työskentelee tällaisena likvidaatioyhtymänä vain itsensä lopettamiseksi. Purkamistoimituksen

---

[14] Vrt. mm. *Kauppi,* Osakeyhtiön nimessä ennen rekisteröimistä päätetyistä oikeustoimista johtuva vastuu s. 7 ss.

[15] Vrt. mm. *Rekola,* m.t. s. 46; *KHO* 25. 7. 1944 n:o 1468 a.

[16] Selvää on, ettei se seikka, että osakeyhtiön osakasmäärä alenee alle kolmen, voi vielä vaikuttaa yhtiön verosubjektiluonteeseen, vaan on yhtiötä edelleen verotettava osakeyhtiönä. Mahdollisesti voi osakeyhtiölain 40 §:n tällaisia tapauksia varten asettaman määräajan ylittämisestä seurata osakasten henkilökohtainen vastuu yhtiön veroveloista, mutta osakeyhtiön verotusmuotoon ei tällä seikalla ole vaikutusta. Vrt. mm. *Hallstein,* Die Aktienrechte der Gegenwart s. 356; *Bugge,* m.t. s. 45, Om beskattning av aksjeselskaper s. 97; *Tauvon,* SvSkT 1939 s. 226; *Caselius,* DL 1944 s. 299 ss.; *Hakulinen,* LM 1946 s. 333; *Staub's Kommentar zum Handelsgesetzbuch* s. 1208; *KKOP* 1922 II 1224. Ilmeistä on, ettei osakeyhtiön purkautumispäätöksen tekemiseen silloinkaan, kun siitä ei ole yhtiöjärjestyksessä mitään määräystä, tarvita kaikkien osakkeenomistajien suostumusta, niin kuin Chydenius edellyttää. Vrt. *Chydenius,* Lagen om aktiebolag s. 96.

[17] Vrt. mm. *Hallstein,* m.t. s. 368 ss.

johdosta sen ei kuitenkaan katsota heti kadottavan oikeustoimikelpoisuuttaan ainakaan kokonaisuudessaan, vaan se jatkaa elämäänsä enemmän tai vähemmän fingeerattuna, mutta kuitenkin olemassa olevana. Sen koko toiminnan sisäinen ja ulkonainen suunta ovat silti muuttuneet. Ne kohdistuvat vain, niin kuin mainittiin, yhtiön oman olemassaolon lopettamiseen, jollainen toimintatarkoitus sekundäärisenä sisältyy jokaisen osakeyhtiön olemukseen. Vasta tämän tarkoituksen täytyttyä, so. yhtiön säästön tultua jaetuksi osakkaille, yhtiön olemassaolo lopullisesti päättyy. Saksalaisen tieteisopin mukaan ei likvidaatioasteella oleva osakeyhtiö kuitenkaan yleensä voi peruuttaa purkautumistaan.[18] Mutta osakeyhtiön jatkuvasta toimikelpoisuudesta likvidaatioaikana seuraa, että se mm. vielä voidaan asettaa konkurssiin ja että se saattaa tehdä uutta velkaa. Purkautumispäätöksestä huolimatta osakeyhtiö edelleen säilyttää myös »kauppiasluonteensa». Sen asema on siten sama kuin konkurssiin joutuneen osakeyhtiön, joka ei myöskään konkurssin alettua heti lakkaa olemasta, vaan jatkuu edelleen velallisyhtiönä, mutta on konkurssin päätyttyä likvidoitava.[19]

---

[18] Toisin nähtävästi *Caselius* (DL 1945 s. 109) sekä vallitseva käsitys useissa muissa maissa. *Hallstein*, s. 363.

[19] Vrt. mm. *Ehrenberg-Fischer*, Handbuch des Handelsrechts III, 1 s. 403 ss., 418 s.; *Chydenius*, Om aktiebolag s. 94 ss.; *Caselius*, m.k. s. 108 s.; *Heikonen*, Avoin yhtiö s. 468 ss.; *Honka*, LM 1946 s. 70 ss.; *Rekola*, m.t. s. 46 s.; *Lainvalmistelukunta*, Ehdotus asetukseksi osakeyhtiöistä s. 97 ss.; *Staub*, s. 1205; *Hakulinen*, LM 1946 s. 334 s.; *Sjöström*, JFT 1929 s. 447; *KKO* 1932 I 104.

Puretun osakeyhtiön prosessuaalisesta edustamisesta verotusasioissa mainittakoon, että sellaisen osakeyhtiön viimeisen hallituksen jäsen, joka yhtiöjärjestyksen määräyksen nojalla oli ollut yksin oikeutettu kirjoittamaan yhtiön toiminimen, sai valittaa yhtiön verotuksesta. *KHO* 26. 2. 1945 N:o 575. — Samoin kaksi hallituksen jäsentä, joilla oli ollut oikeus yhdessä kirjoittaa toiminimi (*KHO* 26. 2. 1945 N:o 581), mutta ei yksi jäsen, kun hän oli ollut vain yhdessä toisen henkilön kanssa oikeutettu kirjoittamaan toiminimen. *KHO* 18. 4. 1945 N:o 1132. — Henkilö, joka omisti yhtiön koko osakekannan ja jolle hänen ilmoituksensa mukaan yhtiön purkautuessa olivat tulleet sen kaikki varat ja velat, ei ollut oikeutettu valittamaan yhtiön verotuksesta. *KHO* 26. 2. 1945 N:o 575, 26. 3. 1945 N:o 915. — Eräässä tapauksessa korkein oikeus on katsonut, että puretun osakeyhtiön hallituksen jäsenet, jotka toimivat yhtiön selvitysmiehinä, olivat oikeutettuja vain yhteisesti sitä edustamaan. *KKO* 1934 I 62. Vrt. myös *Tarjanne*, Asianosaisseuraanto s. 119 ss.

Mitä tulee prokuraan, on prokuristin oikeus edustaa osakeyhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimi sen jälkeen, kun yhtiö on päätetty purkaa, tulkinnanalainen. Kun yhtiön toiminta sen purkauduttua suuntautuu vain yhtiön lopettamiseen, eikä sillä siis enää ole varsinaista kaupallista toimintaa, on Saksan oikeudessa säädetty, ettei purkamistilassa olevalle yhtiölle enää voida asettaa prokuristia, ja tästä on tulkittu myös seuraavan, ettei

Eri mieliä voidaan olla siitä, millaisena tällaista likvidaatiopesää on oikeudelliselta luonteeltaan pidettävä. *Caselius* on esittänyt sen mielenkiintoisen ajatuksen, että sen paremmin kuin esiyhtiötä, ei tätä likvidaatioyhtiötäkään voida pitää varsinaisena osakeyhtiönä, vaan että sitä on käsiteltävä samanlaisena avoimeen yhtiöön verrattavana yhtymänä kuin esiyhtiökin on.[20] Hän lähtee siitä käsityksestä, että kun osakeyhtiö on päättänyt purkautua, se voidaan poistaa kaupparekisteristä jo ennen vuosihaasteasian päättymistä ja että osakeyhtiö tällaisen poistamisen johdosta lakkaa lopullisesti olemasta samalla tavoin, kuin se kaupparekisteriin merkittäessä syntyy. Tämän lakkaamisen johdosta osakeyhtiö muuttuu edellä mainitunlaiseksi yhtymäksi ja purettavan yhtiön toimikelpoisuus jatkuu sitten tällaisena toisenluontoisena yhteisönä, joka loppuu silloin, kun selvityspesän kaikki varat on jaettu.

Tämä konstruktio purkautuvan osakeyhtiön oikeudellisesta luonteesta ei kuitenkaan ole saanut yleistä hyväksymistä. Sitä vastaan saattaa mm. huomauttaa, että laki liittää yhtiön kaupparekisteriin merkitsemiseen nimenomaisesti sen oikeustoimikelpoiseksi tulemisseurauksen,[21] mutta ettei vastaavaa seurausta ole yhdistetty kaupparekisteristä poistamistoimenpiteeseen. Päinvastoin kaupparekisteristä poistaminen on kaupparekisteriasetuksen 18 §:n mukaan käsitettävä seuraukseksi yhtiön purkautumisesta eikä suinkaan sen aiheuttajaksi. Tämä kaupparekisteristä poistamisilmoitus on myös erotettava siitä kaupparekisteriasetuksen 20 §:ssä tarkoitetusta ilmoituksesta, minkä tuomioistuin tekee kaupparekisteriä pitävälle viranomaiselle vuosihaasteen ottamisesta yhtiön velkojille. Viimeksi mainitun ilmoituksen tarkoituksena on saattaa ulkopuolisten tietoon, että yhtiön purkamismenettelyyn on ryhdytty, kun taas 18 §:n mukaisesta ilmoituksesta ulkopuolisille selviää, että purkaminen on päättynyt. Olisi outoakin, jos tämä ilmoitus voitaisiin tehdä ennen, kun ilmoitus purkamistoimenpiteisiin ryhtymisestäkään on rekisteriviranomaisille saapunut.[22]

---

aikaisemmin asetettu prokuristikaan purkamismenettelyn alettua enää voi edustaa yhtiötä. Tämä käsitys vastannee myös prokuristin asemaa Suomen lain mukaan. Vrt. *Ehrenberg-Fischer*, s. 409; *Cederberg*, Prokura s. 221.

[20] M.k. s. 99 ss. Vrt. myös *Blumenstein*, System des Steuerrechts s. 147.

[21] Osakeyhtiölain 14 §.

[22] Norjan oikeuden mukaan kaupparekisteristä poistamisilmoitus voidaankin tehdä

Johdonmukaisesti soveltaen Caseliuksen kanta, että osakeyhtiö purkautuessaan muuttuisi avoimeen yhtiöön verrattavaksi yhtymäksi, veisi nähtävästi myös siihen, että osakeyhtiön osakkeenomistajat tämän muutoksen johdosta joutuisivat samanlaiseen henkilökohtaiseen vastuuseen yhtiön tällöin vielä suorittamattomista veloista, kun avoimen yhtiön ja muiden vastaavien yhtymien jäsenten vastuu niiden veloista on. Tämäntapainen vastuu on kyllä osakeyhtiölain 14 §:n 2 momentissa säädetty esiyhtiön veloista, mutta vastaavaa määräystä ei ole olemassa likvidaatioyhtiöstä, ja siihen nähden se tuntuisikin sekä luonnottomalta että jopa arveluttavalta.[23]

---

vasta, kun velat on suoritettu ja likvidaatio muutoinkin lopetettu. *Augdahl*, m.t. s. 498. Samoin Saksan oikeudessa *Handelsgesetzbuchin* 302 §:n mukaan sekä yleensä muissakin oikeuksissa. *Hallstein*, s. 371 s. KaupparekA 18 §:n 2 mom. säännös »liikkeen lakkaamisesta» tehtävästä kaupparekisteri-ilmoituksesta tuntuu osakeyhtiöön sovellettaessa myös olevan tulkittava siten, että lopettamisilmoitus meilläkin voidaan tehdä vasta sen jälkeen, kun yhtiö on »lakannut», so. sen purkamistoimenpiteet ovat päättyneet ja sitä ei oikeussubjektina enää ole olemassa.

[23] Vrt. myös *Augdahl*, m.t. s. 498 s.

Kaupparekisteri-ilmoituksella on meidän oikeutemme mukaan, ellei oteta lukuun osakeyhtiölain 14 §:n tarkoittamaa tapausta, yleensä vain deklaratiivinen, kolmannen miehen tietoon saattamista tarkoittava, vaan ei konstitutiivista vaikutusta. Vrt. mm. *Honka*, LM 1946 s. 70.

Konstruktio, jonka mukaan osakeyhtiö purkautuessaan muuttuisi toisenluontoiseksi oikeussubjektiksi, johtaa käytännössä varsin vaikeasti hyväksyttäviin seurauksiin. Tässä mielessä voidaan ajatella ensiksikin tekstissä oletettua mahdollisuutta, että osakeyhtiö muuttuu samalla hetkellä, kun purkamispäätös merkitään kaupparekisteriin, avoimeen yhtiöön verrattavaksi yhtymäksi, jolle osakeyhtiön omaisuus ja velat myös *eo ipso* siirtyvät, ja osakkaat joutuvat siten vastaamaan yhtiön veloista yhteisvastuullisesti. Jos ajatellaan osakeyhtiötä, jonka varat olisivat 3 milj. mk sekä velat 10 milj. mk ja jonka osakkeista muutoin varattomat A ja B omistaisivat 90 % sekä vakavarainen C 10 %, voisivat A ja B, päättämällä purkaa yhtiön ja tekemällä siitä ilmoituksen kaupparekisteriin, saada C:n henkilökohtaisesti vastuunalaiseksi yhtiön kaikista veloista. Osakevähemmistön varakkaan omistajan asema yhtiössä tulisi tämän käsityksen mukaan kestämättömäksi. — Mutta voidaan myös ajatella, että osakeyhtiö vain lakkaisi olemasta ja etteivät sen sijalle tuleva uusi yhtymä ja tämän yhtymän jäsenet olisi henkilökohtaisesti vastuussa osakeyhtiön veloista muutoin, paitsi että likvidaattorit ja ne, jotka muulla tavoin myötävaikuttavat laittomaan jakamiseen, olisivat mm. osakeyhtiölain 33 §:stä ilmenevän periaatteen mukaisesti v a h i n g o n k o r v a u s v a s t u u s s a yhtiön velkojille. Tällöin katoaisi osakeyhtiön velkojien saamisilta kokonaan »k o n t r a h t i v a s t u u». Esim. osakeyhtiö, jota vastaan olisi haettu vekselituomio, saattaisi, nopeasti purkautumalla ja ilmoittamalla siitä kaupparekisteriin, estää vekselipäätöksen täytäntöönpanon niin kauan, kun purettavan yhtiön omaisuuden jakamiseen ei ryhdyttäisi. Tämä vaihtoehto saattaisi siis yhtiön velkojien aseman varsin vaaranalaiseksi. — Mikäli taas oletetaan, että osakeyhtiön kerrotuin tavoin purkautuessa uusi yhtymä eo ipso kyllä vastaisi mm. osakeyhtiön kontrahtiveloista, mutta etteivät yhtymän jäsenet, so. entisen osakeyhtiön osakkaat silti tulisi

Edellä esitetyn perusteella ja kun voimassa olevaan osakeyhtiöoikeuteemme ei sisälly säännöksiä, jotka tukisivat Caseliuksen konstruktiota, lienee katsottava, että purkautuva osakeyhtiö jatkaa purkautumispäätöksestä ja vuosihaasteen ottamisesta huolimatta identtisesti samana, osakeyhtiön luontoisena oikeushenkilönä toimintaansa. Tällainen yhtiö ei myöskään voi osakkailleen suorittaa mitään jako-osuuksia ennen, kun paikalletulopäivä vuosihaasteasiassa on ollut ja siinä ilmenneet tai ennestään tunnetut yhtiön velat on suoritettu taikka, jos ne esim. ovat riitaisia, niitä varten on pantu erilleen tarpeelliset varat.[24]

Mutta ei vielä edes velkojen suorittaminen lopeta purettavan yhtiön oikeuskelpoisuutta, vaan se jatkuu niin kauan, kun yhtiön kaikki säästö on jaettu osakkaille. Täten yhtiö sammuu vain vähitellen ja, niin kuin lainvalmisteluk unta lausuu: »Yhtiö katsotaan siis puretuksi vasta sen jälkeen, kun suoritustilan aikana syntynyt ylijäämä on jaettu osakkeenomistajille tai, jos konkurssin sattuessa ei synny ylijäämää, kun lopullinen jako velkojille on toimitettu.[25]

Mitä tulee purettavan osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajien välisiin suhteisiin purkamismenettelyn kestäessä, on selvitystilassa olevan osakeyhtiön osakkaiden oikeus yhtiölle velkojen suorittamisen jälkeen jäävään säästöön samantapainen oikeus jaon vaatimiseen, kuin esim. jakamatto-

---

yhtymän veloista vastuuseen muuta kuin laittomasta jakamisesta johtuen vahingonkorvausperusteella, luotaisiin uusi yhtymätyyppi, jossa yhtymän jäsenet ilman laissa olevaa rajoitusta olisi vapautettu vastaamasta yhtymän veloista. Tällainen yhtymätyyppi ei soveltune meidän oikeusjärjestelmäämme. Sitä paitsi viimeksi mainitunlaatuinen yhtymä ei olisi enää sellainen avoimeen yhtiöön verrattava yhtymä, jonka verotus olisi toimitettava tulo- ja omaisuusverolain 46, 48 ja 49 §:n mukaisesti. Vrt. tästä tarkemmin aliviittaa 28.

Sitä paitsi osakeyhtiön muuttumiselta purkautuessaan joksikin edellä selostetunlaiseksi yhtymäksi puuttuu lain sitä tarkoittava määräys. Näin ollen osakeyhtiötä on pidettävä osakeyhtiönä purkamismenettelyn aikanakin niin kauan, kun se yleensä on itsenäisenä oikeussubjektina olemassa.

[24] Varojen erilleenpanemista velan suorittamista varten voitaneen näet tässä yhteydessä yleensä pitää velan suorittamista vastaavana. Vrt. mm. *Ehrenberg-Fischer,* m.t. s. 410; *Augdahl,* m.t. s. 498 s.; *Heikonen,* m.t. s. 470.

[25] Vrt. m.e. s. 97. Samoin lausuu *Haegströmer* teoksessaan Om aktiebolag enligt svensk rätt s. 291: »Då den sista tillgången är fördelad, är aktiebolags upplösning fullbordad». Saman käsityksen esittää *Hallstein* eri maiden osakeyhtiölainsäädäntöjen yleiseksi periaatteeksi (s. 357 ss.). Vrt. myös *Augdahl,* s. 485, 498; *Heinsheimer,* Handelsrecht s. 91 s.; *Cosack,* Handelsrecht s. 532 s.; *Staub,* s. 1204.

man kuolinpesän osakkaan jakovaade on.[26] Osakkaan jakamisvaade, joka ennen velkojen suorittamista on olemassa vain latenttina tai ehdollisena, tulee velkojen maksamisen jälkeen sisällöltään täydelliseksi muotoamisoikeudeksi (Gestaltungsrecht). Tämä muotoamisoikeus on kuitenkin vielä vain osakkeen omistukseen liittyvä erityinen oikeutus. Niin kauan kuin päätöstä yhtiön säästön jakamisesta osakkaille ei ole tehty, säästö on yhtiön omaisuutta, eikä yhtiöllä myöskään ole sen perusteella mitään velkaa osakkailleen. Mutta sitä mukaa kuin selvityspesä päättää jakaa säästöä osakkeenomistajille, muuttuu viimeksi mainittujen jakovaade suoranaiseksi saamisoikeudeksi. Säästö tosin pysyy edelleen yhtiön varoina, kunnes jako-osuudet nostetaan, mutta selvitysyhtiö joutuu *eo ipso* jako-osuuksia vastaavaan velkasuhteeseen osakkaille. Viimeksi mainitut voivat mm. saada oikeudenkäyntitietä ulosottokelpoisen päätöksen heille kuuluvien jako-osuuksien maksamisesta. Näin on laki ilmeisesti ollut tulkittava jo aikaisemminkin, mutta tämän tulkinnan oikeellisuus on tullut entistään selvemmäksi usein mainitulla, osakeyhtiölain 43 §:ään vuonna 1945 tehdyllä 3 momentin lisäämisellä.[27]

Kun Suomen verolainsäädännöt eivät sisällä purkautuvasta osakeyhtiöstä ja sen verovelvollisuudesta mitään erityisiä säännöksiä, määräytyy tämä verovelvollisuus sen vuoksi edellä selostettujen, purkautuvan osakeyhtiön luonnetta koskevien yksityisoikeudellisten konstruktioiden perusteella. *Caseliuksen* käsityksen mukaan purkautuva osakeyhtiö olisi purkautumispäätöksen tultua kaupparekisteriin merkityksi verovelvollinen tuloistaan tulo- ja omaisuusverolain 48 §:n ja omaisuudestaan saman lain 49 §:n asteikkojen mukaan yhtymänä, eivätkä osakkaat olisi tämän yhtymän osuuksista ja siitä saamistaan tuloista erikseen verovelvollisia. Osakeyhtiölle ominainen kaksinkertainen verotus siis lakkaisi ja muuttuisi yksinkertaiseksi eli samanlaiseksi, kuin avoimien yhtiöiden verotus on, sillä hetkellä, jolla purkautumispäätös tulisi kaupparekisteriin merkityksi.

Kun edellä ei ole voitu omaksua Caseliuksen puheena olevaa käsitystä, vaan purkamistilassa olevaa osakeyhtiötä pidetään edelleen osakeyhtiönä, seuraa siitä, että tämän yhtiön verotus tapahtuu purkautumispäätök-

---

[26] Vrt. *Ehrenberg-Fischer* s. 411; *Staub*, s. 1206, 1224. Vrt. myös *Hakulinen*, LM 1946 s. 334 s.

[27] Vrt. mm. *Ehrenberg-Fischer*, s. 411, 391 s.; *Chydenius*, m.t. s. 99.

sestä ja vuosihaasteen ottamisesta huolimatta edelleen tulo- ja omaisuusverolain 50 §:n perusteella, minkä ohessa myös osakkaat ovat jatkuvasti verovelvollisia osakkeittensa nojalla.[28] Oikeuskäytännössä tämä käsitys on myös omaksuttu jotenkin tiukasti ja katsottu, ettei purkautuva osakeyhtiö voi verotukseen vaikuttavasti jakaa osakkeenomistajilleen mitään omaisuutta ennen, kun vuosihaastevalvonta on toimitettu ja velat suoritettu. Jos varoja on osakkaille aikaisemmin jako-osuutena jaettu, katsotaan osakkaiden jaon johdosta tulleen vastaavan suuruiseen velkaan yhtiölle, jolloin yhtiön verovelvollisuus omaisuudestaan ja osakkaiden verovelvollisuus osakkeistaan ei tällaisen laittoman jakamisen johdosta alene. Vasta sitten, kun osakeyhtiön kaikki varat on jaettu, yhtiö lakkaa olemasta oikeussubjektina ja siis myös verovelvollisena.[29]

Mutta sitä mukaa kuin — yhtiön velkojen tultua suoritetuiksi — sen varoja päätetään jakaa osakkaille ja viimeksi mainituille aikaisemmin selostetuin tavoin syntyy vastaava saamisoikeus yhtiötä vastaan, yhtiö on oikeutettu varallisuusverotuksessaan veronalaisista varoistaan vähentä-

---

[28] Saksan *Körperschaftssteuergesetzin* 18 §:n mukaan koko aika likvidaation alkamisvuoden alusta likvidaation jako-osuuden suorittamiseen tai, ellei jako-osuutta suoriteta, likvidaation päättymiseen lasketaan yhdeksi verokaudeksi. Tältä verokaudelta saaduksi tuloksi luetaan se määrä, millä jaettava omaisuus ylittää yhtiöllä verokauden päättyessä olleen veronalaisen omaisuuden, kun eliminoidaan pois osakkaille suoritetut jako-osuudet ym. Muutoin vero määrätään osakeyhtiöverotuksen tavallisten perusteiden mukaan ja osakeyhtiötä pidetään verotuksellisesti siis loppuunsa asti osakeyhtiönä. *Hollaender,* Einkommensteuergesetz und Körperschaftssteuergesetz s. 424 ss.

Jos Caseliuksen konstruktio hyväksyen katsottaisiin edellä aliviitassa 23 edellytetyn kolmannen vaihtoehdon mukaisesti osakeyhtiön purkautuessaan muuttuvan yhtymäksi, joka jäisi kontrahtivastuuseen osakeyhtiön veloista, mutta jonka jäsenet eivät henkilökohtaisesti vastaisi näistä veloista muuta kuin enintään vahingonkorvausperusteella, ei tällainen yhtymä enää voisi olla sellainen a v o i m e e n, kommandiitti- ja laivanisännistöyhtiöön v e r r a t t a v a yhtymä, jota ja jonka osakkaita olisi verotettava tulo- ja omaisuusverolain 46, 48 ja 49 §:n sekä 24 §:n 3 kohdan säännösten mukaisesti, vaan olisi tällöin ilmeisesti kysymys 50 §:n mukaan verotettavasta yhtymästä, joka siis mm. edelleen olisi osakeyhtiöiden kaksinkertaisen verotuksen alainen. Osakeyhtiöverotuksen kaksinkertaisuuden lainsäädännöllisenä perusteenahan on näet tärkeältä osalta pidettävä juuri osakkaiden mahdollisuutta osakeyhtiömuotoa käyttäen toimia ilman henkilökohtaista vastuuta. Vrt. mm. *Eberstein,* Om skatt till stat och kommun s. 229; *Hollaender,* s. 387; *Neumark,* Theorie und Praxis der modernen Einkommensbesteuerung s. 57. Vrt. myös *Honka,* LM 1946 s. 70 s.

[29] Vrt. mm. *KHO* 1. 12. 1943 N:o 3918, 6. 3. 1942 N:o 708, 16. 4. 1942 N:o 1180, 9. 3. 1943 N:o 777, 3. 9. 1946 N:o 2151. Vrt. myös *KKO* 1932 I 15, II 265, 1935 II 78, 5. 10. 1945 (Suomalaisen liikesivistysrahaston kannatusyhdistys r.y.).

mään osakkailleen tällä perusteella olevat velkansa. Käytännössä ei kuitenkaan aina voida jakaa kaikkea yhtiön säästöä samalla kertaa yhtenä ainoana jako-osuutena, koska jako-osuuden suuruus riippuu mm. reaaliomaisuuden rahaksimuuttamisen tuloksista ym. sellaisista seikoista. Jonkin jako-osuuden suorittamispäätöksestä huolimatta yhtiöllä siis saattaa olla varoja enemmän, kuin sen sanotusta jakamispäätöksestä johtuvat velat osakkaille ovat, ja näiden määrien erosta yhtiö on edelleen omaisuusverotuksessa verovelvollinen. Samoin sillä saattaa olla tällaisten tai muiden varojen koroista aiheutuvia tai reaaliomaisuutensa myynnistä johtuvasta myyntivoitosta ym. syntyviä veronalaisia tuloja, joten sitä voidaan siis edelleenkin vielä verottaa.[30]

VIII.

Kun osakeyhtiötä voidaan ryhtyä lopullisesti purkamaan vasta sen kaikkien velkojen tultua suoritetuiksi, olisi usein, varsinkin jos on kysymyksessä toiminnaltaan laaja ja vanha yhtiö, vaikeata todeta, milloin yhtiön kaikki velat on maksettu. Kesken osakkaille kuuluvien jako-osuuksien suorittamisen ja ehkä sen jo päätyttyäkin voisi näet vielä ilmetä uusia, maksamistaan vaativia velkoja, joiden periminen osakkailta tai muu järjestely aiheuttaisi liian paljon hankaluutta.

Tämän vuoksi on järjestetty yhtiötä purettaessa käytettävä v u o s i h a a s t e m e n e t t e l y.[31] Sen avulla pyritään aikanaan pääsemään selville kaikista yhtiöllä purettaessa olevista ja sille, so. selvitysmiehille tuntemattomista veloista. Eri mieliä on nyt ilmennyt siitä, mikä merkitys on sillä seikalla, ettei osakeyhtiön tuntematonta verovelkaa valvota tässä sen purkamismenettelyssä toimitettavassa vuosihaasteessa, eli siis mikä vaikutus vuosihaasteella on siinä valvomatta jääneisiin verosaamisiin.

Ilmeistä on, että vuosihaaste koskee vain sen toimittamishetkellä olemassa olevia velkasuhteita eli siis maksuvelvollisuutta, jonka perustana

---

[30] Periaatteessa osakeyhtiö voi olla verovelvollinen niin kauan, kun sille saattaa syntyä muutakin velkaa. Vrt. *Hensel,* Steuerrecht s. 47, *Sandström,* Om beskattning av inkomst av rörelse s. 202 s.

[31] Vrt. vastaavasta säännöstöstä Norjan oikeudessa *Augdahl,* m.t. s. 488 s. 499 sekä Saksan oikeudessa *Handelsgesetzbuchin* 297 ja 301 § ja *Cosack,* m.t. s. 533 s.

on valvontapäivää aikaisempi yhtiön toiminta tai olosuhde. Yhtiö saattaa kuitenkin, niin kuin jo havaittiin, velkaantua myös selvitysyhtiönä ollessaan vuosihaasteen jälkeen. Tällaisia myöhemmin syntyneitä velkoja vuosihaasteessa tapahtunut valvomatta jättäminen ei ilmeisestikään voi sammuttaa.[32]

Verovelkoihin sovellettuna edellä esitetty merkitsee sitä, että jos verovelka on syntynyt ennen vuosihaasteen toimittamista, mutta sitä ei ole vuosihaasteasiassa valvottu eivätkä selvitysmiehet ole sitä muutoinkaan tunteneet, veronsaaja on menettänyt puhevaltansa tällaisesta verovelasta. Tuloverotuksessa verovelka taas syntyy abstraktisena sitä mukaa, kuin tulo muodostuu, ja omaisuusverotuksessa sinä ajankohtana, jolloin vallinneisiin omaisuussuhteisiin verotus perustuu.[33] Kun vuosihaastetta koskevan vuoden 1868 vanhentumisasetuksen 10 §:ssä on säädetty, että vuosihaasteen toimittamisesta on annettava tieto myös asianomaiselle lääninhallitukselle, on tämä lainkohta käsitetty yleensä siten, että jo pelkän abstraktisen verovelan syntyminenkin velvoittaa vuosihaasteessa samoin kuin esim. konkurssiasiassakin toimittamaan valvonnan velan enimmäismäärään asti.[34] Vain valvotun enimmäismäärän mukainen veromäärä katsotaan — muun selvityksen puuttuessa siitä, että asianomainen on tuntenut verovelan olemassaolon — sellaiseksi saatavaksi, jolle jako-osuus on suoritettava, samoin kuin vain valvottu enimmäismäärä voidaan konkurssissakin tuomita maksettavaksi veroille kuuluvalla etuoikeudella tai yleensä pesän varoista. Ja kun etuoikeusasetuksen 7 §:ssä puhutaan »kuluvan vuoden» veroista, edellyttää tämäkin sanonta, että jo verovelan olemassa oleminen abstraktisena vaatii sen valvomista.[35]

Edellä kuitenkin jo todettiin, että purkautuva osakeyhtiö on vielä purkamismenettelyn aikana ja paikalletulopäivän jälkeenkin itsenäinen oi-

---

[32] Vrt. *Ehrenberg-Fischer,* s. 405 ss.

[33] Ks. tarkemmin *Rekola,* m.t. s. 471.

[34] Vrt. mm. *Hasselrot,* Några spörsmål ang. precription, årsstämning etc. s. 92; *Wrede—Wasastjerna,* Obligationsrättens allmänna del s. 269.

[35] On kuitenkin todettava, ettei oikeuskäytäntö näytä seuranneen edellä esitettyä tulkintaa. Korkein hallinto-oikeus on näet eräässä 13 päivänä maaliskuuta 1946 antamassaan päätöksessä (taltio N:o 732) äänestyksen jälkeen hylännyt valituksen, jonka eräs yhtiö oli tehnyt sitä vuodelta 1942 kohdanneesta ylimääräisen, varojen perusteella suoritettavan veron määräämisestä, vaikka tämä verovelka oli selvästi syntynyt ennen vuosihaasteen paikalletulopäivää eikä sitä ollut vuosihaasteessa valvottu. Vrt. LM 1946 s. 445 s.

keussubjekti. Tästä taas seuraa, niin kuin myös jo todettiin, että sen selvityspesällä saattaa vielä vuosihaastevalvonnan tapahduttuakin olla veronalaisia tuloja ja varoja ja että sitä siis edelleen voidaan verottaa. Kun nämä verovelat kuitenkin syntyvät abstraktisinakin vasta vuosihaasteen ottamisen jälkeen, täytyy olla ilmeistä, etteivät vuosihaasteen vaikutukset ulotu niihin. Selvitysyhtiön asema ja toiminta vaikeutuisivat ilmeisesti huomattavasti, jos sen vuosihaasteen ottamisen jälkeen syntyvillä veloilla, olivatpa ne verovelkoja tai muutoin mitä laatua tahansa, ei olisi enää yhtiötä vastaan oikeusturvaa. Kohtuusnäkökohdatkaan eivät tällaista vaadi, koska hyvällä syyllä voidaan edellyttää, että selvitysmiesten tulee itse hankkia selvyys yhtiölle selvitysmenettelyn aikana syntyneistä vero- ym. veloista.

Olavi Honka

Etunimilaista ja sen tulkinnasta.

Varhaisempina aikoina valtiovallan taholta ei yleensä asetettu esteitä nimien käytön vapaalle muodostumiselle. Kehitys eri maissa on kulkenut kunkin maan yhteiskunnallisista oloista ja niiden muovautumisesta riippuen eri suuntiin. Jos kuitenkin halutaan hahmotella jonkinlainen yleinen suppea selostus nimien käytön kehityksestä, voidaan etenkin pohjoismaiden osalta todeta, että aluksi käytettiin henkilöistä vain yhtä nimeä, joka luonteeltaan oli e t u n i m i ja säilyi henkilön ainoana nimenä hänen koko elinikänsä.[1] Kun yhdellä nimellä voitiin yleensä erottaa vain saman perheen jäsenet toisistaan, tyydytti se henkilöiden yksilöimisen tarpeen yksinkertaisissa ja eristyneissä oloissa. Mutta asutustiheyden kasvaessa ja ihmisten kanssakäymisen vilkastuessa ei tämä enään riittänyt eri henkilöiden erottamiseksi toisistaan. Alettiin vähitellen etunimen ohella käyttää l i s ä n i m e ä, joka useasti kuvasti asianomaisen jotakin ominaisuutta, joko ruumiillista tai henkistä, isän nimeä, asuinpaikkaa jne. Siten alkoi s u k u n i m e n kehitys. Aluksi se oli suvun yhteenkuuluvaisuuden merkkinä, mutta muodostui vähitellen siksi, mikä se nykyisin on, keinoksi erottaa samaan sukuun kuuluvat muista suvuista.

Etunimi menetti täten aluksi saamansa ensisijaisen aseman, muuttuen vain osaksi yhteisestä kokonaisuudesta, jossa sukunimellä on tärkeämpi merkitys.[2] Samalla etunimen käyttö kuitenkin sai uusia muotoja. Var-

[1] *O. A. Borum,* Familieretten, s. 161; *I. Lunöe,* Dansk personnavneret, s. 12; *Henrik Lundh,* Navneplikt og navnerett, s. 4.

[2] Aivan omalaatuinen ja nykyaikaisesta nimilainsäädännöstä poikkeava on Islannin nimilaki 14. 5. 1925. Sen mukaan tulee kaikilla olla enintään kaksi islantilaista etunimeä isän, äidin tai ottoisän nimestä johdettuine lisänimineen. Sukuniminä sallitaan käytettä-

sinkin keskiajan jälkeen tuli vallalle useampien etunimien käyttö. Tapa lienee lähtöisin Espanjasta ja johtui siitä, että kun katolilaisuuden vaatimuksiin kuului, että vain pyhimysten nimeä oli käytettävä etunimenä ja asianomainen nimen saaja siten tuli tämän pyhimyksen suojelukseen, vähitellen alettiin näitä suojelijoita hankkia useampia.[3] Myöhemmin on useamman etunimen käyttöön vaikuttanut muun ohella halu antaa lapselle, paitsi oma nimensä, myös joko vanhemman tai muun läheisen etunimi. Etunimien lukumäärä paisui toisinaan, varsinkin ruhtinaallisten ja aatelisten keskuudessa, varsin suureksi.

Pääpiirteissään samanlaatuinen on meilläkin nimien muodostumisen ja käytön kehitys ollut, vaikkakin tähän on liittynyt eräitä kansallisia erikoispiirteitä, kuten esim. -nen päätteisten sukunimien muodostuminen.[4] Eristyneissä oloissa ja yhteiskunnallisen kehityksen ollessa jäljessä Euroopan suurista sivistysvaltioista, on nimien käytön kehityskin meillä ollut huomattavasti hitaampaa. Kuvaavaa onkin, että tarve yhteiskunnan taholta rajoittaa nimien käytössä vallalla ollutta melkeinpä rajoittamatonta vapautta sai ensimmäisen varsinaisen ilmenemismuotonsa vasta 23. 12. 1920 annetussa SukunimiL:ssa. Etunimiin nähden jäi entinen vapaus kuitenkin edelleen voimaan, kunnes niiden käyttö 20. 12. 1945 annetulla EtunimiL:lla tuli saatetuksi selvien lainsäädännöllisten määräysten piiriin. Voidaan näinollen todeta, että olemme nimioikeuden alalla — sisällyttäen tähän käsitteeseen vain henkilönimet eikä siis toiminimeä ja muita lähinnä taloudellisen elämän piiriin kuuluvia nimiä — saaneet täydellisen lainsäädännön.

Nimioikeudelliset kysymykset ovat meillä tieteisopillisessa kirjallisuudessa jääneet suhteellisen vähän käsitellyiksi,[5] eikä nimioikeutemme

---

vän vain entisiä ja maahan muuttaneiden ulkomaalaisten sukunimiä, joten islantilaiset käytännöllisesti katsoen ovat ilman sukunimeä. *Lundh,* m.t. s. 37.

[3] *Borum,* m.t. s. 5.

[4] *Lainvalmistelukunnan* mietintö etunimistä. Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1944 N:o 1 s. 5. *A. V. Forsman,* Tutkimuksia Suomen kansan persoonallisen nimistön alalta. *Aarno Maliniemi,* Henkilönimet esihistoriallisena ja katolisena aikana. Suomen Kulttuurihistoria I, s. 535 s.

[5] Nimioikeutta ovat mm. käsitelleet: *Alexis Gripenberg,* Vore icke lagbestämningar om familjenamn påkallade. JFT 1902, s. 300 s.; *F. O. Lilius,* Sukunimiä koskevan lainsäädännön tarpeellisuudesta. LM 1906, s. 67 s.; *K. J. Ståhlberg:* Suomen hallinto-oikeus II. 2. pain., s. 25 s.; *Sama,* Nimilainsäädännöstä Suomessa. KHO:n juhlajulkaisu 1918—1943,

asemaa, sellaisena kuin miksi se viimeaikaisen lainsäädäntömme jälkeen on muodostunut, ole tarkemmin määritelty.[6] Nimioikeudellisista aineellisista määräyksistämme kieltämättä varsin olennainen osa kuuluu perheoikeuden piiriin. Näin on kuitenkin laita vain sukunimiin nähden, sillä etunimien osalta eivät perheoikeudelliset näkökohdat ole määrääviä. Viimemainittujen kohdalta ovat pääasiassa yleisen edun vaatimukset etualalla. Prosessualisessakin suhteessa on havaittavissa selvää kaksijakoisuutta. Niinpä SukunimiL:n mukaan sukunimen hyväksymistä ja muuttamista koskevat asiat käsitellään hallinnollisessa järjestyksessä, mutta riidat siitä, onko toinen oikeudettomasti saanut toisen sukunimen, menevät tuomioistuimeen, jonka asiana myös AL:n 84 §:n mukaan on avioeroasiassa määrätä vaimon sukunimestä.[7] Etunimeä koskevat asiat sitä vastoin ovat käsiteltävät yksinomaan hallinnollisessa järjestyksessä.

---

s. 77 s.;*A. W. Gadolin,* Vår familjerättsliga namnrätt. JFT 1937, s. 632 s.; *O. Hj. Granfelt,* Hustrun följer mannens stånd och villkor. JFT 1939, s. 318 s.; *Martti Rautiala,* Avioliiton purkaminen, s. 81, 151, 224—230; *Esko Hakkila,* Sukunimeä koskeva lainsäädäntö; *Eino J. Ahla,* Vaimon oikeudesta käyttää miehen sukunimeä avioliiton purkauduttua. LM 1941, s. 597 s.; *Oiva Huttunen,* Avioliittolaki, mm. s. 189 s.; *F. Grönvall,* Uusi avioliittolainsäädäntö, s. 90 ja 174.

[6] Nimioikeuden asemasta oikeustieteessä on ulkomaisessa tieteisopillisessa kirjallisuudessa esitetty lukuisia eri teorioita. Niissä kuvastuvat monivivahteisesti eri näkemykset yksilön oikeudellisesta asemasta ja yhteiskunnan vaatimuksista. Ne, jotka lukevat nimioikeuden *julkisoikeuden* piiriin (kuten esim. *Ihering,* Rechtsschutz gegen injuriöse Rechtsverletzungen, s. 320 s. ja *Planiol,* Traité élémentaire de droit civil I, s. 154) korostavat lähinnä sitä merkitystä, mikä nimien vapaan käytön rajoittamisella yleisen edun kannalta on pyrittäessä ulkonaisin tunnusmerkein yksilöimään kukin henkilö moninaisten julkisten oikeuksien ja velvollisuuksien kohteena. *Yksityisoikeudellisten* teorioiden kannattajat (siten myös esim. oikeuskäytäntö Ranskassa) puolestaan pitävät omistusoikeutta nimeen mahdollisena ja näkevät keinoissa tämän oikeuden suojelemiseksi nimioikeudellisten määräysten päätarkoituksen. Perheoikeudelliset näkökohdat tulevat näissä teorioissa erityisesti korostetuiksi. Nykyaikaisista teorioista ovat huomattavaa kannatusta saaneet *individuaali-* ja *henkilöllisyysteoriat,* joille on yhteistä yksityisen henkilön merkityksen korostaminen nimioikeuskonstruktioissa. *Lundh,* m.t. s. 47 s.

[7] Kun AL:n 32 §:ssä säädetään, että vaimo saa avioliittoon mennessään miehensä sukunimen, mutta käyttäköön, jos hän tahtoo ja ennen vihkimistä siitä vihkijälle ilmoittaa, sitä nimeä mikä hänellä oli naimattomana ollessaan, ja miehensä nimeä niin yhdistettyinä, että hänen nimensä käy miehen nimen edellä, on herännyt kysymys siitä, voiko vaimo, joka ei ole tällaista ilmoitusta vihkijälle tehnyt, vielä myöhemmin avioliittonsa aikana saada tämän oikeuden. KHO on 15. 1. 1947 N:o 142 katsonut, että vaimolla on myöhemmin SukunimiL:ssa nimen muutolle säädetyssä järjestyksessä mahdollisuus saada tämä muutos aikaan. Tässä tapauksessa voidaan siis vaimon sukunimi avioliiton aikana hallinnollisessa järjestyksessä muuttaa miehen nimen pysyessä muuttumattomana.

Nähdäksemme ei nimioikeutemme sisäiselle luonteelle väkivaltaa tekemättä sitä voida ilman muuta lukea sen paremmin yksityisoikeuden kuin julkisoikeudenkaan piiriin. Kun sekä etu- että sukunimen omaaminen on velvollisuus, joka on edellytyksenä yksilön osallistumiselle nykyaikaiseen monirattaiseen yhteiskunnalliseen koneistoon, voidaan nimioikeuden painopisteen kuitenkin katsoa olevan julkisoikeuden puolella ja se lukea lähinnä hallinto-oikeuteen kuuluvaksi.

Yleisistä nimioikeudellisista periaatteista johtuu, että EtunimiL, jonka säännösten tarkastelusta nyt on lähinnä kysymys, sisältää useita samansisältöisiä määräyksiä kuin SukunimiL:kin. Mutta toisaalta etunimen erikoisesta luonteesta aiheutuu useita asiallisesti toisensisältöisiä säännöksiä.

Yhteistä näille laeille on, että sekä suku- että etunimeen nähden on voimassa n i m i p a k k o.[8] Jokaisella Suomen kansalaisella tulee olla molemmat nimet. Sukunimen käsitteeseen kuuluu, että kullakin on vain yksi sukunimi. Eri asia on, että se voi olla kokoonpantu useammasta nimestä, joita erikseenkin voi sukunimenä käyttää, mutta saman henkilön käyttämänä näiden nimien tulee muodostaa yhtenäinen kokonaisuus. AL:n 32 §:ssä säädetään, että vaimolla on määrätyin edellytyksin oikeus käyttää sitä nimeä, mikä hänellä on ollut naimattomana ollessaan ja miehensä nimeä yhdistettyinä. Samoin on ilmeisesti laita milloin erillisiä nimiä halutaan käyttää sukunimenä. Etunimeen nähden on asia toisin. Vaikkakin sana etunimi kielellisesti tarkoittaa yhtä nimeä, käytetään sitä EtunimiL:ssa myös yleiskäsitteenä, johon voidaan sisällyttää useampia etunimiä. EtunimiL:n 1 §:ssä on sallittujen etunimien lukumäärä rajoitettu kolmeksi.[9] Tulkinnan varaista on, onko etunimiä, jotka suoranaisesti ovat yhdistetyt kahdesta eri etunimestä tai jotka kirjoituksessa yhdysviivalla yhdistetään toisiinsa, pidettävä yhtenä vai eri etuniminä. Ilmeistä on, ettei sille seikalle miten nimi lausutaan, voida antaa ratkaisevaa merkitystä, vaan määräävänä on pidettävä miten nimi kirjoitetaan.[10] Lienee katsottava, että yhdysviivalla toisiinsa yhdistetyt erilliset etunimet

---

[8] SukunimiL:n 2 §:ssä on säädetty velvollisuus määräajassa ottaa sukunimi. *Rafael Erich*, Suomen valtio-oikeus. I, s. 258, lukee tämän velvollisuuden kansalaisten ns. statusvelvollisuuksiin.

[9] Lainvalmistelukunta eikä Hallituskaan eivät ehdottaneet etunimien lukumäärän rajoittamista. *Lainvalmistelukunnan* mietintö, s. 3; *Hallituksen* esitys N:o 73, 1945 vuoden valtiopäivät.

voidaan, kuten sukunimien kohdalta on laita, pitää yhtenä etunimenä sekä ettei niitä siis, jotta ne voitaisiin lukea yhdeksi etunimeksi, tarvitse kirjoittaa täysin yhteen.[11] Vaikkakin etunimien käytössä ja niiden kirjallisissa ilmaisumuodoissa vallitsee suuri vapaus, ei tässä suhteessa kuitenkaan voida keinotekoisesti useita etunimiä yhdistäen poiketa yleisestä tavasta ja siten kiertää EtunimiL:n rajoitusta etunimien lukumäärään nähden.

Samanlaisena rajoittavana määräyksenä sekä suku- että etunimiin nähden on, etteivät ne saa olla k i e l e n v a s t a i s i a eikä s o p i m a t t o m i a. Mitä k i e l e n v a s t a i s u u t e e n tulee, tuottaa tämän käsitteeen täsmällinen määrittely ilmeisesti meidän oloissamme huomattavia vaikeuksia. Kun meillä käytännössä olevat sukunimet eivät läheskään yleisesti ilmaise asianomaisen äidinkieltä, on selvää, ettei sukunimen kielellisellä laadulla tässä suhteessa ole erikoisempaa merkitystä. Molempien kotimaisten kieltemme yhdenvertaisuudesta, vieraskielisten nimien käytön yleisyydestä ja ylivoimaisista vaikeuksista ryhmittää varsinkin etunimet määrätyn kielen mukaan johtuu, ettei äidinkielellekään tässä suhteessa voida antaa ratkaisevaa merkitystä, sitäkin vähemmin kun äidinkielikin voidaan tosiasiassa koska tahansa muuttaa. EtunimiL:n tarkoituksen ei voida katsoa olevan tähän asti vallinnutta vapautta erityisemmin rajoittaa.[12] Vastaavanlainen säännös SukunimiL:n 9 §:ssä ei käytännössä ole johtanut sanottavampiin rajoituksiin.[13]

S o p i m a t t o m a l l a nimellä ei tarkoiteta yksinomaan sellaista nimeä, joka yleisen järjestyksen, hyvän tavan tai säädyllisyyden vastaisena tai uskonnollisia tunteita loukkaavana voi herättää pahennusta. Tähän

---

[10] *Lundh*, m.t. s. 97; *Lunöe*, m.t. s. 68. — Kun *E. A. Saarimaa*, Kielenopas, s. 98, selittää, että henkilönimet on kirjoitettava asianomaisen nimenomistajan oman kirjoitustavan mukaan, että merkkihenkilöiden etunimet on tapana suomalaistaa ja että sitä, että joku »Vilho tai Väinö» käyttää nimessään kaksinkertaista W:tä ei turhana tapana tarvitse ottaa huomioon, voidaan näitä ohjeita soveltaa vain nimien epävirallisessa käytössä. Virallisessa nimien käytössä on noudatettava väestöluetteloa.

[11] Esim. Eva-Liisa, Marja-Leena, eikä siis Evaliisa, Marjaleena.

[12] Lainvalmistelukunta, s. 20.

[13] Tiettävästi ainoa kielenvastaiseksi KHO:ssa todettu sukunimi on nimi Vuveo. KHO 1937 II 1302. (Äänestys 3>2). Sukunimeä Holmi, jota LH piti kielenvastaisena, ei KHO sellaisena pitänyt. KHO 1933 II 2596. Estettä ei myöskään ollut sukunimen Decker muuttumiselle sukunimeksi Decker de Valliere, jota asianomaisen äidin ja tämän vanhempien ilmoitettiin käyttäneen. KHO 1938 II 1654.

käsitteeseen on myös sisällytettävä etunimet, jotka naurettavina tai häväisevinä ovat sen kantajalle kiusallisia. Siinä suhteessa ovat vanhemmat aikaisemmin, melko täydellisen vapauden vallitessa etunimien valitsemisessa, useasti yksityisiä mielitekojaan tai päähänpistojaan noudattamalla raskaasti rikkoneet lapsiaan vastaan.[14]

Etunimen ottaminen sukunimeksi ei ole kielletty, mutta sukunimeä ei yleensä voida hyväksyä etunimeksi. Eräissä tapauksissa on kuitenkin varsin vaikeata ilman muuta todeta onko nimi etu- vai sukunimi. EtunimiL:n 3 §:n mukaan sukunimi voidaan hyväksyä etunimeksi siinä tapauksessa, että se on johdettu isän etunimestä ja sitä käytetään toisen etunimen ohella.[15] Tämä säännös tietää sitä, että ns. patronymika, isän nimeä osoittavat lisänimet, jotka varsinkin ruotsin kielessä (-son päätteisinä) ovat suhteellisen yleisiä ja ovat aikoinaan muodostuneet sukunimiksi, luetaan etunimien luokkaan. Näinollen ei siis enään voida tällaisia lisänimiä lyhennettyinäkään virallisina etuniminä käyttää, ellei niitä ole alunperin annettu tai myöhemmin niiden käyttöön virallisena etunimenä saatu asianmukaista lupaa.[16]

Etunimi ei myöskään saa olla sukupuolenvastainen. Tässä suhteessa vallinneesta melko suuresta hajanaisuudesta johtuen on nykyisin käytössä joukko etunimiä, etenkin suomenkielisiä, joiden käyttö ei ole vakiintunut määrätyn sukupuolen etunimenä.[17] Kun tässä suhteessa olisi pyrittävä selvään kahtiajakoon,[18] olisi suotavaa, että OM, kuten 28. 12. 1945 annetun EtunimiA:n 6 § edellyttää, määräisi mitä etunimiä on pidettävä miehen- ja mitä naisenniminä.[19]

Nämät etunimen ottamista rajoittavat määräykset eivät kuitenkaan ole, etunimen sopimattomuutta lukuunottamatta, ehdottomia. Pieteetti

---

[14] Esimerkkeinä tällaisista etunimistä on mm. mainittu: Rullgardina Stinkkadora (liittyen suomalaiseen sukunimeen), Maria Himottu ja Uusi Taisto. *Lainvalmistelukunta*, s. 20.

[15] Lainvalmistelukunta ehdotti sukunimen käytön ehdotonta kieltämistä etunimenä. Hallituksen esitykseen se tuli KHO:n asiassa antaman lausunnon mukaisesti nykyisessä muodossaan. Hallituksen esitys, s. 13.

[16] Vrt. *Gadolin*, m.k. s. 634.

[17] Esim. Kaino, Lahja, Oiva, Oma, Varma, Vieno jne.

[18] Etunimen epämääräisyydestä on ilmoitettu johtuneen mm., että nainen on kutsuttu asevelvollisuuskutsuntaan. *Lainvalmistelukunta*, s. 21.

[19] Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimesta on v. 1946 laadittu etunimiluettelo, jossa miehille ja naisille tarkoitetut etunimet on erikseen lueteltu.

uskonnollisia tapoja kohtaan, kuten esim. että roomalaiskatolisilla miehillä usein on yhtenä etunimenä naisen nimi (esim. Maria), samoin kuin muu p ä t e v ä syy oikeuttaa viranomaiset sallimaan näistä määräyksistä poikkeuksia.

Kirkonkirjaan, uskonnollisen yhdyskunnan jäsenluetteloon tai siviilirekisteriin merkitty etunimi säilyy sellaisenaan virallisena etunimenä, kunnes se ehkä EtunimiL:n 4 §:ssä säädetyssä järjestyksessä m u u t e t a a n. Muussa järjestyksessä eivät edes muodolliset muutokset väestöluetteloon ole sallittuja.[20] Sanamuodon mukaan tulkiten ei muuttamisella voitaisi tarkoittaa muuta kuin entisen etunimen vaihtamista uuteen. Näin ahtaasti ei lakia kuitenkaan ole tulkittava. Muuttamiseksi on katsottava myös yhden tai kahden etunimen lisääminen tai yhden tai useamman entisen poisjättäminen.[21] [22] Kun lain mukaan ketään ei voida pakottaa poistamaan jo saamiaan etunimiä, ei voitane estää vaihtamasta etunimeä toiseksi, vaikka etunimien lukumäärä ylittäisi lain määräämän kolmen etunimen enimmäismäärän.

Etunimen muuttamisen asiallisena säännönmukaisena edellytyksenä on toisaalta, että m u u t e t t a v a etunimi ei uutena etunimenä voi lain voimaantultua tulla siinä olevien rajoittavien määräysten vuoksi hyväksytyksi, ja toisaalta, että u u s i etunimi täyttää lain vaatimukset.[23] Mutta sen lisäksi on etunimen muuttamisen edellytyksenä, että siihen havaitaan olevan muuta p ä t e v ä ä syytä. On selvää, että näin ylimalkainen määräys on antanut aihetta huomattaviin tulkintavaikeuksiin ja horjuvai-

---

[20] Kreikkalaiskatolisen kirkkohallituksen kiertokirjeitä, 15/7 1930 ja 2/12 1930, joissa on annettu ohjeita etunimien kansalaistamisesta, ei enään voida noudattaa. Vrt. *Ståhlberg*, Juhlajulkaisu s. 89.

[21] Demetrio E. pyysi toiseksi etunimekseen David. LH jätti hakemuksen *tutkimatta*, koskei etunimen lisäämistä ollut pidettävä EtunimiL:n tarkoittamana etunimen muuttamisena. KHO: koska uuden etunimen ottaminen entisen lisäksi voitiin katsoa EtunimiL:n 6 §:ssä tarkoitetuksi muuttamiseksi, palautettiin asia. 1. 10. 1946 N:o 2489. Samoin s.p. N:o 2490 (LH. oli samoin perusteluin *hylännyt* hakemuksen).

[22] Pirkko Rafael A. pyysi etunimen Pirkko poistamista naisennimenä. LH hylkäsi hakemuksen, koskei ollut kysymys etunimen muuttamisesta vaan entisen poistamisesta. KHO: koska yhden etunimen poistaminen useammista etunimistä voitiin katsoa EtunimiL:n 6 §:ssä tarkoitetuksi muuttamiseksi, palautettiin asia. 16. 12. 1946 N:o 3441.

[23] Rajan vetäminen kielenvastaisuuden ja sopimattomuuden välillä saattaa olla tulkinnanvaraista. Kun sukunimeä Pehkonen pyydettiin muutettavaksi sukunimeksi Akileia, LH katsoi tämän kielenvastaiseksi, mutta KHO (äänestys 4>3) sopimattomaksi. 12. 3. 1947 N:o 821.

suuteen käytännössä, sillä etunimien muutoksen perusteluiksi esitetyt syyt ovat, varsinkin naisten kohdalta, joiden piiristä suurin osa uuden etunimen tavoittelijoista on löydettävissä, mitä moninaisimmat. Varsin useissa tapauksissa on tämä luettava liiallisen herkkätuntoisuuden, jopa turhamaisuuden tai sievistelyhalun tiliin, eikä sellaisena voi olla lain edellyttämänä pätevänä aiheena etunimen muuttamiselle.[24] Pätevänä syynä voidaan toisinaan pitää pyydetyn etunimen niin pitkäaikaista käyttöä, että se on vakiintunut asianomaisen nimeksi, jolloin ei kuitenkaan entisen etunimen muunnoksia voida ilman muuta ottaa huomioon, koska käytännössä varsinkin läheisten kesken muutoinkin etunimiä muunnellaan. Uskontunnustuksen muuttuminen tai painavat uskonnolliset syyt, samoin kuin myös tarkoitus kansallistaa etunimi, voivat myös tulla kysymykseen.[25] Etunimen äidinkielen mukaisuudella saattaa tässä harkinnassa myös olla huomattava merkitys, koska toisaalta ei ole yleensä aihetta suostua äidinkielen vastaisiin muutoksiin, mutta toisaalta ei ole syytä asettaa varsin suuria esteitä selvästi äidinkielen vastaisten etunimien muuttamiselle paremmin asianomaisen kieleen soveltuviksi, vaikkakin tässä suhteessa on, kuten yleensäkin, syytä määrätyllä pidättyväisyydellä estää tarpeettomat muutokset. Ottolapsien voidaan katsoa olevan etunimien muuttamiseen nähden, varsinkin jos on kysymys nuorista lapsista, jossain määrin erikoisasemassa. On ymmärrettävää, että ottovanhemmat haluavat monasti mahdollisimman täydellisesti irroittaa lapsen sen entisyydestä ja antamalla sille itse valitsemansa etunimenkin vahvistaa tunnesiteitään lapseen. Tämän pyrkimyksen toteuttamiselle ei ole asetettava liian suuria esteitä.[26] Samassa asemassa eivät ole ns. kummilapset, vaan

---

[24] Pätevää syytä ei ole katsottu olleen mm. seuraavissa tapauksissa: Sippo etunimiksi Viljo Antero. KHO 16. 12. 1946 N:o 3439. — Raimo/Jurkka. KHO 21. 4. 1947. N:o 1248. — Uuno/Olavi Erkki. KHO 21. 4. 1947 N:o 1247. — Fanny Pauliina/Paula-Leena. KHO 5. 5. 1947 N:o 1417. — Oiva/Eino. KHO 5. 5. 1947 N:o 1418. — Alma/Armi (koska ent. vanhanaikainen). KHO 28. 5. 1947 N:o 1733. — Ida Dagmar/Maija t. Marjatta Ida Dagmar. KHO 14. 10. 1947 N:o 2799. — Iida/Iris. KHO 28. 10. N:o 3042. — Ellen/Pia (äidinkieli suomi). KHO 11. 11. 1947 N:o 3189. — Eeti/Veeti. KHO 11. 11. 1947 N:o 3188.

[25] J:n ainoa etunimi Maria, joka kr.kat. uskontunnustuksen mukaisesti oli annettu, pyydettiin ev. luth. seurakuntaan siirtymisen vuoksi muutettavaksi etunimeksi Helena. LH: hylkäsi, koskei esitetty kyllin pätevää syytä. KHO hyväksyi hakemuksen. 9. 3. 1948 N:o 765. Vrt. *Ståhlberg*, Juhlajulkaisu s. 89.

[26] KHO:n käytännössä on näille näkökohdille alettu antaa entistä suurempi arvo. Seuraavia ottolapsen etunimen muutoksia ei ole hyväksytty: Irma Iiris Hellevi nimiksi

on näiden etunimien muuttamiseen, esim. kielellisistä syistä, suhtauduttava kielteisemmin. Vieraan maan kansalaisen etunimeä ei meillä, yhtä vähän kuin sukunimeäkään, voida muuttaa.[27] Kansainvälisessä oikeudessa sovelletaankin tavallisesti sekä henkilö- että perheoikeudellisiin oikeussuhteisiin sen maan lakia, minkä kansalaisia asianomaiset ovat.[28]

Henkilön etunimet muodostavat yhden kokonaisuuden. Kun niiden muuttaminen on ensi kädessä riippuva asianomaisen omasta tahdosta, ei viranomaisilla ole katsottava olevan oikeutta oman harkintansa mukaan poiketa tehdystä muutosesityksestä hyväksymällä vain osan siitä, kuten esim. hyväksymällä kahdesta muutettavasta etunimestä vain toisen, ellei hakija ole tehnyt vaihtoehtoista pyyntöä tai hakemuksesta muutoin käy ilmi, että tämä vastaa hakijan toivomusta.[29]

Kun EtunimiL:n 5 §:ssä säädetään, että hakemus etunimen muuttamisesta on tehtävä sen läänin lääninhallitukselle, jossa nimi on väestöluettelossa, tarkoitetaan väestöluettelolla yleisiä väestöluetteloita eli siis kirkonkirjaa, uskonnollisen yhdyskunnan jäsenluetteloa ja siviilirekisteriä. Henkikirjaa ei tällaisena luettelona pidetä. Tulkinnan varainen on toistaiseksi ns. siirtoseurakuntien asema, koska alueensa menettäneiden seurakuntien kohtalo on lopullisesti järjestämättä.[30]

Etunimen hyväksymistä tai muuttamista koskevien asioiden käsittelyyn osallistuessaan viranomaiset harjoittavat hallintotoimintaa ja niiden

---

Tuija Tuulikki (äänestys 3/2) 27. 5. 1946 N:o 1528. — Kai Juhani/Kari Olavi ja Aila Kaarina/Pirjo Marjatta. 9. 12. 1946 N:o 3348. — Raisa/Riitta. 16. 12. 1946 N:o 3437. — Myöhemmin hyväksytty: Onni Edvard/Turkka Ilmari. 21. 11. 1947 N:o 3356. Periaatteellisena ratkaisuna mainittakoon seuraava täysi-istuntoratkaisu: Suomenkielisellä paikkakunnalla asuvat ruotsinkieliset ottovanhemmat saivat luvan muuttaa ottolasten etunimet Anja Elina ja Hilkka Taimi nimiksi Anja Maj ja Anita Maria. 28. 4. 1948 N:o 1394.

[27] Näin etunimien osalta KHO 9. 1. 1948 N:o 4. Samoin sukunimen 1929 II 2707.

[28] *Aarne Rekola,* Saamisoikeuden vanhentuminen, s. 444.

[29] Kun Hilma Hellen Helena H. oli pyytänyt että etunimi Hilma poistettaisiin tai että sen tilalle hyväksyttäisiin etunimi Pirjo, niin koska H. oli ensi sijaisesti anonut etunimen poistamista, mutta LH oli käsitellyt asiaa ikäänkuin olisi ollut kysymys vain nimen vaihtamisesta toiseen, palautettiin asia LH:lle. KHO 3. 3. 1947 N:o 719. Vrt. myös 21. 11. 1947 N:o 3356.

[30] Kun hakija oli kirkonkirjoilla Viipurin seurak:ssa ja hakemus oli tehty Kuopion LH:lle, jonka alueella hakija asui ja papintodistus oli annettu Mikkelin läänissä, ei hakemuksen käsittelyn katsottu kuuluneen Kuopion LH:n toimivaltaan. KHO 3. 11. 1947 N:o 3090. Selvä kanta ilmenee ratkaisusta 12. 4. 1948 N:o 1147: luovutetulla alueella olleessa seurakunnassa kirkonkirjoissa olevan henkilön etunimen muuttamista koskeva asia oli käsiteltävä Kymen l. LH:ssa.

toimenpiteet johtavat hallintotoimiin, joita on pidettävä perustavina eli konstitutiivisina.[31] Käsitellessään muutoksenhaun johdosta etunimen muuttamista koskevia asioita KHO harjoittaa hallinto-oikeudellista lainkäyttöä. Kun lakimme ei myönnä yksityiselle varsinaista oikeutta johonkin etunimeen, ei etunimiä koskeva myönteinen ratkaisu perusta tälle toisilta turvattua oikeutta tähän etunimeen, vaikkakin asianomainen sen kautta saa henkilökohtaisen oikeuden, samoin kuin velvollisuuden, tämän etunimen käyttöön. Kielteiset ratkaisut eivät tule, vielä vähemmin kuin sukunimiä koskevatkaan,[32] varsinaisessa mielessä asiallisesti lainvoimaisiksi, oikeusvoimaisiksi.[33] Etunimen muuttamista koskevassa asiassa annettu hylkäävä päätös ei niin muodoin ole muodollisena esteenä asian ottamiselle uudelleen käsiteltäväksi.[34] Eri asia on, että mikäli asiallisesti uusia perusteita ei esiintuoda, hakemus, ellei aikaisempi päätös ole ollut lainvastainen, yleensä tulee hylätyksi.[35]

EtunimiL ei suo, kuten edellä jo on lausuttu, etunimelle oikeussuojaa, ei edes niin rajoitettua kuin SukunimiL myöntää sukunimelle. Toisen etunimen, olkoonpa että se olisi jonkin keksimä tai jollekin suvulle ominainen, omaksumista ei voida estää, eikä toisen etunimen käyttämisestäkään, mikäli ei kysymyksessä ole oman henkilöllisyyden rikollinen salaaminen tai nimen vilpillinen käyttö, ole säädetty rangaistusta. Asianomaisen viranomaisen hyväksymää etunimeä, olkoonpa että se olisi myönnetty lainvastaisesti, ei voida säännönmukaisessa lainkäyttöjärjestyksessä saada poistetuksi. KHO:lla on kuitenkin oikeus purkaa etunimen muuttamista

---

[31] *Ståhlberg,* Suomen hallinto-oikeus, s. 321; *V. Merikoski,* Suomen julkisoikeuden oppikirja. II, s. 15.

[32] Näin KHO 1934 I 29. Päinvastainen kanta on aikaisemmin ollut vallalla. 1926 II 951 ja 2248.

[33] *Merikoski,* m.t. s. 45.

[34] KHO 9. 12. 1946 N:o 3349.

[35] *Merikoski,* m.t. s. 49. — Kysymystä valaisevana mainittakoon seuraava oikeustapaus: K. pyysi etunimensä August Aleksander muutettaviksi nimiksi Helo Ale, koska entiset olivat epäkäytännölliset ja hankalat. LH hylkäsi hakemuksen, koska ehdotetut etunimet olivat sopimattomat. KHO katsoi tosin, etteivät etunimet olleet sopimattomia, mutta hylkäsi hakemuksen, koskei muutokseen ollut pätevää syytä. K. uudisti hakemuksen, koska etunimi August aiheutti pilkkaa ja loukkauksia. LH hylkäsi hakemuksen, koskei ollut pätevää syytä muutokseen ja huomioon ottaen KHO:n aikaisemman ratkaisun. KHO pysytti LH:n päätöksen lopputuloksen, koskei ollut pätevää syytä etunimien muuttamiseen. 15. 3. 1948 N:o 873.

koskeva päätös, kuten sukunimenkin muuttamista koskeva, samoin edellytyksin kuin lainvastaiset hallintopäätökset yleensä.[36]

EtunimiL:n voimaantulo on merkinnyt huomattavaa edistysaskelta nimilainsäädäntömme kehittämisessä nykyaikaiselle tasolle. Kun valtiovallan eli yleisen edun edustajalle ei ole varattu mahdollisuutta hakea muutosta etunimiä koskeviin rekisteriviranomaisten ja lääninhallituksen ratkaisuihin, on kuitenkin ilmeistä, että käytäntö ei voi muodostua täysin yhtenäiseksi ja että lain säännösten valvominen jää epätäydelliseksi. EtunimiL:n ensisijainen tarkoitus, eri henkilöiden yksilöiminen etunimen avulla saman sukunimen omaavista, tulee kuitenkin nykyisin säännöksin riittävästi toteutetuksi.

---

[36] Sukunimen muuttamista koskeva LH:n päätös purettiin, kun hakija ei ollut Suomen kansalainen. KHO 27. 3. 1944 N:o 995. Samoin 9. 1. 1948 N:o 43.

Aatos Alanen

Eräitä laintulkinnan peruskysymyksiä

Loogillisena ajatustoimintana on laintulkinta päätelmä. Päätelmällä tarkoitetaan loogillisen arvostelman muodostamista toisesta arvostelmasta. Lain soveltamisessa on ylälauseena jonkin oikeudenkäynnissä annettavan ratkaisun kannalta relevantin seikan, esim. velvoiteoikeudellisen oikeussuhteen, isyyssuhteen, testamentinteon, hallinnan, varallisuusesineen luovutuksen jne. toteaminen. Päätöslauseena on oikeudellisen seuraamuksen vahingonkorvausvelvollisuuden, rangaistuksen jne. määrääminen. Yleisimmin on tällainen päätelmän teko verrattain yksinkertainen ja selväpiirteinen johtopäätös laista eli toisin sanoen sellainen, jonka oikeutusta ei voida panna kiistaan. Abstraktinen oikeussäännös on kutakuinkin täydellisellä loogillisella evidenssillä sovellettavissa kysymyksessä olevaan tapaukseen. Jos käytännössä esiintyisi vain tällaisia selviä tapauksia, ei laintulkintaoppi olisi tietenkään tarpeellinen.

Mutta oikeuskäytössä ilmenee monia sellaisiakin tapauksia, jolloin oikeudellista ratkaisua ei voida muodostaa näin yksinkertaisella loogillisella ajatusoperatiolla. Näitä tapauksia ovat ensinnäkin ne, jolloin oikeussäännökseen liittyy käsitteitä, jotka eivät ole täsmällisesti määriteltyjä, esimerkiksi arvokäsitteitä. Tällaisia arvokäsitteitä on oikeudessa varsin huomattavassa määrässä. Esimerkiksi sellainenkin jokapäiväistä kielenkäyttöä lähellä oleva käsite kuin pahoinpitelyn käsite on tämänlaatuinen arvokategoria. Pahoinpitelyllä rikoslain tarkoittamassa mielessä ei ole suinkaan samaa merkitystä kuin mikä sanotulla käsitteellä on yleisen kielenkäytön mukaan. Kysymys siitä, onko jokin teko katsottava rangaistavaksi pahoinpitelyksi, on ratkaistava lain ration mukaan eli lähtien siitä, minkälaatuiset toisen ruumiilliseen koskemattomuuteen

kohdistuvat teot lainsäätäjä on tahtonut kriminalisoitaviksi, joskin yleisen kielenkäytön pahoinpitely-käsite on tässä arvostamisessa huomioitava. Tässä esitetty esimerkki on havainnollisena osoituksena siitä, miten tärkeätä lakia käytäntöön sovellettaessa on tietää lain oikea ratio eli oikeussäännöksen tarkoitus ja perustus. Normatiivisia käsitteitä selvitettäessä on tärkeätä niinikään tuntea yhteiskunnassa vallitsevat kulttuurikäsitteet.[1]

Lain ration tunteminen tulee vielä suuremmassa määrin kysymykseen silloin, kun lainsäätäjä on nk. joustavaa oikeussäännöstä käyttäen tarkoituksellisesti tahtonut antaa lainkäyttäjälle laajan harkintavallan. Näiden joustavien oikeussäännösten teknillistä rakennetta käsittelee erittäin mielenkiintoisella tavalla *Ragnar Knoph* teoksessaan »Rettslige standarder». Knophin mukaan on niitä erityisesti vältettävä perhe-, perintö- ja henkilöoikeudessa, koska näillä oikeudenaloilla asianosaisille on annettava täsmälliset toimintaohjeet. Tyypillinen esimerkki joustavasta oikeussäännöksestä on OikTL 33 §:ssä oleva yleisklausulisäännös. Oikeustointa, jota muutoin olisi pidettävä pätevänä, ei mainitun säännöksen mukaan voida saattaa voimaan, jos se on tehty sellaisissa olosuhteissa, että niistä tietoisen olisi kunnianvastaista ja arvotonta vedota oikeustoimeen, ja sen, johon oikeustoimi on kohdistettu, täytyy olettaa niistä tietäneen. Tämä oikeussäännös on lavea ja sitä on, kuten *Kivimäki* lausuu, vain huolellisen harkinnan jälkeen käytettävä, jottei jouduta oikeudelliseen epävarmuuteen.[2] Mutta toisaalta sitä ei ole syytä kuitenkaan jättää liian vähäisellekään käytölle, sillä mainitulla oikeusohjeella on oma tärkeä tehtävänsä »oikeuden moraalin» tehostajana.

Kenties vieläkin perusteellisempaa harkintaa vaatii käytännöllisen oikeustapauksen ratkaiseminen silloin, kun on kyseessä oikeusaukko. Tarkoitamme tässä lähinnä niin sanottua avointa aukkoa eli sellaista tapausta, jolloin ratkaisussa ei voida nojata mihinkään positiivisoikeudelliseen enempää kuin tavanomaisen oikeudenkaan säännökseen. Oikeusaukkojen olemassaolo johtuu ensinnäkin siitä, että lainsäätäjä ei voi ennakolta nähdä

[1] Näitä arvokäsitteitä, nimenomaan rikosoikeuden näkökulmasta selvittelee *Honkasalo* rikosoikeuden yleisiä oppeja käsittelevässä oppikirjassaan: Rikosoikeudellisia arvokäsitteitä ovat mm. »nöyryyttävä teko» (RL 16: 25), »siveetön tarkoitus» (20: 7), »ilkivalta» (24: 4), »pula», »ymmärtämättömyys», »kevytmielisyys» ja »riippuva asema» (38: 10) sekä »ilmeinen polkuhinta» (39: 3). *Honkasalo,* Suomen Rikosoikeus. Yleinen osa. I s. 63.

[2] Siviilioikeuden yleiset opit, s. 145.

kaikkia niitä toisilleen vastakkaisten etujen yhteensattumatapauksia, joita käytännöllisessä elämässä esiintyy — ja jotka oikeuden on normeerattava. Mutta vielä merkittävämpi syy oikeusaukkojen olemassaoloon on se seikka, että kirjoitetulla lailla ei voida säännellä kaikkia oikeudellisen harkinnan kohteeksi joutuvia konflikteja. Käytännöllisen elämän monivivahteisuutta ei voida mahduttaa sellaisenaan kirjoitetun lain enemmän tai vähemmän abstraktisiin säännöksiin. Loogilliselta kannalta tarkasteltuna ei oikeusaukon tapaus ole suinkaan sama kuin sellainen, joka voidaan ratkaista tietyn tulkinnalle sijaa antavan oikeusnormin pohjalta. Aukkotapauksessa ei harkinnan perustana ole mitään oikeusnormia.

Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta ryhtyä tarkemmin selvittelemään niitä erilaatuisia käsityksiä, joita oikeusaukon luonteesta on esitetty, esimerkiksi kysymystä siitä, onko oikeus laajimmassa mielessä käsitettynä aukoton tai ei. Riittää kun toteamme, että tuomarin on riippumatta siitä, voidaanko tapauksen ratkaisun pohjaksi asettaa jokin abstraktinen oikeusnormi tai ei, selvitettävä jokainen hänen harkittavakseen joutuva tapaus. Tuomari ei ole oikeutettu vastaamaan mihinkään käytännölliseen oikeuskysymykseen sanoilla non liquet. Tämä lainkäyttäjän ratkaisupakko on Ranskan siviililaissa nimenomaan lausuttu. Käytännöllisen elämän organisoijana on oikeus aukoton, olipa kirjoitettu laki sitten suuremmassa tai pienemmässä määrin aukollinen.[3]

Oikeusaukon täyttämisessä on useita eri keinoja. Tärkeimpiä näistä on analogia.[4] Analogia loogillisena käsiteoperationa ei ole ominainen ainoastaan oikeustieteelliselle ajattelulle; sitä sovelletaan päinvastoin kaiken inhimillisen ajattelun metodisena välikappaleena. Yleisen kielenkäytön mukaan tarkoitetaan analogialla todennäköisyystodistusta. Analogiapäätelmä muodostetaan seuraavaan tapaan: jos jossain esineessä tai elämänilmiössä on havaittavissa huomattava määrä samanlaisia ominaisuuksia kuin jossain toisessa esineessä tai elämänilmiössä, niin voidaan tästä sa-

[3] *Kelsenin* omaksuman käsityksen mukaan ei oikeusaukkoa voida ajatella loogillisesti mahdolliseksi, koska oikeudellinen ratkaisu on loogilliselta kannalta katsoen jokaiseen tapaukseen nähden mahdollinen. Ks. *Kelsen,* Reine Rechtslehre s. 100.

[4] Analogiaa yleisen ajattelun ilmiönä kuvaa *Ehrlich* sanoilla: »Die Analogie ist stets das Ergebnis einer selbständigen Betätigung des menschlichen Geistes. In der hohen Kunst zweifelt niemand daran, dass Vergleiche, Bilder, Symbole, die alle in, allerdings zumeist unbewussten, Analogieschlüssen wurzeln, zu den geistigen Leistungen höchster Ordnung gehören». Juristische Logik s. 227.

mankaltaisuudesta perustelluin syin tehdä sellainen johtopäätös, että ne yleensäkin ovat samanlaatuisia. Mainitusta analogian määritelmästä, nimenomaan sen yleisluontoisuudesta havaitaan, että analoginen päätelmä voi useasti muodostua virheelliseksi. Analogia on loogilliselta rakenteeltaan *todennäköisyysarvostelma.* Tunnettu on *Keplerin* analogiapäätelmä. Mars-tähdellä on elliptinen rata. Muut planeetat ovat monessa suhteessa rakenteeltaan Mars'in tapaisia. Tästä voidaan tehdä sellainen johtopäätös, että ne myöskin kiertävät aurinkoa. Analogialla on erittäin huomattava merkitys psykologiassa ja luonnontieteissä, mutta myöskin historiatieteissä ja valtio-opissa. Tulevaisten historiallisten tapahtumien arviointi perustuu menneisyydessä tapahtuneen kertaamiseen.

Oikeudelliseen ajatteluun liittyvässä analogiassa ilmenee erittäin selväpiirteisesti ja havainnollisesti lainkäyttäjän oikeutta luova funktio. *Eugen Ehrlich* on sattuvasti lausunut, että analogia ei ole suinkaan pelkkä loogillinen päätelmä, vaan inhimillisen hengen luovan työn produkti.

Oikeudessa analogia on aina arvoarvostelma. Aina *Aristoteleen* ajoista saakka on analogiaa pyritty soveltamaan oikeudessa aukkotapausten ratkaisukeinona. Roomalaisen oikeuden actio utilis-tyyppiset kanteet, jotka luotiin perinteellisten kviriittisen oikeuden kannetyyppien pohjalta, näitä muodostelemalla, olivat todellisuudessa analogista oikeuden soveltamista, vaikka tosin on huomattava, että kun roomalaisella preetorilla oli oikeutta jakaessaan tosiasiallisesti lainsäädännöllinen funktio, tässä tapauksessa ei ollut kysymys analogiasta käsitteen ankaran loogillisessa mielessä.

Analogian soveltaminen oikeudessa on, kuten *Hedemann* lausuu, psykologisesti hyvin ymmärrettävissä. »Unabänderlich ruht im Menschen die Fähigkeit und *der Trieb von etwas Gegebenem auf Ähnliches* zu schliessen. Das wird auch unablässig zur Anwendung gebracht, wenn man sich mit der Ausdeutung des Willens einer Person beschäftigt: hat er dieses gewollt, so wird er auch jenes wollen, weil es dem ersten ähnlich ist. So liegt es nahe, auch bei der Gesetzauslegung ein solches Verfahren zur Anwendung zu bringen.»[5]

Kuten loogillisessa ajattelussa yleensäkin, perustuu oikeudessakin analogia tapausten samankaltaisuuteen. Analogialla pyritään toteuttamaan lainsäätäjän tahto ja oikeusjärjestyksen tarkoitus silloin, kun lain sana-

[5] *Hedemann,* Einführung in die Rechtswissenschaft, s. 114.

muoto on liian ahdas sen päämäärän toteuttamiseksi, mihin lailla on pyritty. Sen oikeutus perustuu pohjimmaltaan lain ration (mielekkyyden), oikeuden käytännöllisen tarkoitusperän toteuttamiseen. Nimenomaan tästä syystä analogia edellyttää soveltajaltaan luovaa ajattelua ja kriitillistä vastakkaisten intressien punnintaa. Mutta lain ratiolla ei ole tässä yhteydessä ymmärrettävä ainoastaan yksityisen lainkohdan ratiota, vaan sen ohessa koko oikeusjärjestyksen tarkoitusta. Tällä kohdalla on syytä korostaa vielä muuatta seikkaa, joka jo sellaisenaan asettaa rajoituksia analogian käytölle ja johon ei ole tämän kysymyksen yhteydessä kiinnitetty riittävästi huomiota. Käsitteen »lainsäätäjän tarkoitus» piiriin ei kuulu ainoastaan tietyn tai tiettyjen oikeuskysymysten ratkaisu suuntaan tai toiseen, siis oikeussäännöksen materiaalinen tarkoitus, vaan liittyy lain ratioon oleellisena puolena myöskin se intressi, että oikeuskonfliktit ratkaistaan täsmällisin säännöksin, eli toisin sanoen oikeusvarmuuden luominen tällä tavoin. Muotoa ja sisällystä ei voida enempää oikeudellisessa kuin muussakaan loogillisessa ajattelussa täsmällisesti toisistaan erottaa. Tästä johtuukin, että käytännössä saattaa esiintyä tapauksia, joissa tarkoituksenmukaisuussyyt vaatisivat oikeussäännöksen analogista soveltamista, mutta oikeusvarmuus asettaa tällaiselle menettelylle esteen.

Analogiaa on kahta eri tyyppiä. Lainanalogialla tarkoitetaan oikeussäännöksen soveltamista sellaiseen tapaukseen, johon sitä lain sananmuodon mukaan ei voida soveltaa, mutta joka vastaa lainsäännöksen tarkoitusta, johon lain ratio toisin sanoen vaatisi sitä sovellettavaksi. Analogian käytön välttämättömänä edellytyksenä on tietenkin, että ratkaistavana oleva tapaus eroaa laissa expressis verbis normeeratuista ainoastaan epäolennaisissa kohdissa. Jo tämän yleismäärittelyn perusteella havaitsemme, että analogiaan tulee aina liittymään tietty epämääräisyys, sillä kysymys siitä, mikä on katsottava epäolennaiseksi, on varsin huomattavissa määrin harkinnanvarainen.

Analogiaa voidaan soveltaa myöskin tavanomaiseen oikeuteen perustuvan oikeusnormin pohjalta. Tavanomaisen oikeuden piiriin kuuluva säännös on yhtä merkitsevä ja sitova oikeussäännös kuin sellainenkin, joka kuuluu kirjoitetun oikeuden piiriin. Käytännössä tällainen analogia tulee tietenkin harvemmin kysymykseen.

Melkoisesti laajemman harkintavallan kuin lainanalogia, antaa lainkäyttäjälle oikeusanalogia. Oikeusanalogialla pyritään selvittämään ne yleiset periaatteet, joiden ilmauksia positiiviset oikeussäännökset ovat, jotta niitä voitaisiin soveltaa käytännössä esiintyviin tapauksiin. Oikeusanalogian perustana ei ole vain tietty oikeussäännös, vaan ryhmä useampia säännöksiä — joista löydetään yleinen periaate — tai lain yleinen tarkoitusaate. Mutta oikeusanalogiassakin ajattelun lähtökohtana on positiivinen oikeusjärjestys.

Ulkokohtaisesti arvostellen tuntuu analogia merkitsevän huomattavaa oikeusvarmuuden vaarantamista. Tällä kohdalla on kuitenkin otettava huomioon, että analogiaa voidaan soveltaa vain sellaisissa tapauksissa, jolloin on kyseessä nimenomainen oikeusaukko, mutta joissa lainkäyttäjän on kuitenkin asetettava sellainen tuomionormi, jonka mukaan oikeuskonflikti saa ratkaisunsa. Nimenomaan se seikka, että lainkäyttäjä saa aukkotapauksissa ratkaisulleen johtoa positiivisen oikeuden säännöksistä tai yleisistä oikeusperiaatteista, lisää oikeusvarmuutta. On tietenkin selvää, että analogia on ristiriidassa sen *Montesquieun* omaksuman maksiimin kanssa, jonka mukaan lainkäyttäjä on vain koneellinen lainsäätäjän tahdon ilmaisija, koska lain soveltaja analogisessa päättelyssä harjoittaa luovaa ajattelutyötä.

Meidän oikeudessamme on analogiaa vanhastaan käytetty varsin runsaassa mitassa. Vuoden 1734 lain esipuheessa lausutaan, että mainitulla lailla on pyritty sääntelemään vain tarpeellisimmat asiat. Mainittu lainsäätäjän kannanotto merkitsee sitä, että sanotun lain mukaan on lainkäyttäjälle annettu valtuus analogian soveltamiseen. Tätä valtuutta onkin tieteisopissa ja lainkäytössä käytetty varsin runsaassa mitassa. Analogian oikeutuksen puolesta voidaan viitata myös OK 1 luvun 11 §:ssä olevaan lain oikeata tarkoitusta ja perusteita korostavaan säännökseen. Tästä säännöksestä ilmenee se oikea legislatiivinen perustendenssi, että oikeussäännöksen mielekkyys (Sinn) on sen ratiossa. Ratio on »kirjaimen» yläpuolella.

Erittäin mielenkiintoisella tavalla on *Calonius* käsitellyt analogian probleemia. Calonius ei eroittanut toisistaan laajentavaa tulkintaa ja analogiaa, vaan samasti ne. Siviilioikeuden luennoissaan selittää Calonius tämän »laajentavan tulkinnan» motiivina olevan sen perusajatuksen, että

missä on sama laissa esiintyvä peruste, siinä on myöskin sama lain sovellutus, koska yleensä on edellytettävä, että aivan samanlaisessa asiassa lainsäätäjän tahtokin on ollut sama. Mutta kaikenlainen laajennus saa tapahtua vasta lain puuttuessa; siinä missä on laki esiintyvän tapauksen varalle, ei tule kysymykseen mikään laajentaminen eikä sitä myöskään saa käyttää *ilman perusteen ilmeistä yhtäläisyyttä*. Laajentaminen saa tapahtua vain niin pitkälle eikä pitemmälle, kuin ilmeisesti voi päätellä, että lainsäätäjä olisi sen ulottanut. Calonius viittaa tässä yhteydessä edelläviitattuun oikeudenkäymiskaaren säännökseen, jossa lainsäätäjä, hänen mukaansa itse on sanellut järkiperäisen tulkinnan. Perusperiaate on, että »sitä, mikä on vastenmielistä, on supistettava, sitä taas, mikä on mieluista on laajennettava».

On muutoin hyvin ymmärrettävissä, että Calonius luontaisoikeudellisen ajatussuunnan kannattajana suhtautui analogiaan myönteisesti. Calonius lausuu yleisluontoisina ohjeina lain tulkinnasta, että tuomarin tulee arvostelukykyään käyttäen tutkia lakien perusteita. Lakien historia, valtion olosuhteisiin perehtyminen, perusteellinen luontaisoikeuden tuntemus ja monipuolinen kokemus inhimillisistä oloista tarjoavat tuomarille oikeat perusteet. Hänen ei tule kuitenkaan mennä niin pitkälle, että rohkenee olettaa perusteita, jotka eivät ole tulleet lainsäätäjän mieleenkään.[6]

Analogian käytön selittää expressis verbis sallituksi Itävallan siviililaki vuodelta 1811. »Lässt sich ein Rechtsfall weder aus den Worten noch aus dem natürlichen Sinne eines Gesetzes entscheiden, so muss auf *ähnliche*, in den Gesetzen bestimmt entschiedene Fälle, und auf die Gründe anderer damit verwandten Gesetze Rücksicht genommen werden. Bleibt der Rechtsfall noch zweifelhaft, so muss solcher mit Hinsicht auf die sorgfältig gesammelten und reiflich erwogenen Umstände noch den natürlichen Rechtsgrundsätzen entschieden werden.»

Jos analogian loogillisena perustana olisi pelkästään yksityisen oikeussäännöksen ratio, muodostuisi analogian käytännöllinen soveltaminen sangen epämääräiseksi. Tätä epämääräisyyttä vähentää tietenkin huomattavasti se seikka, että tapausta tarkastetaan koko oikeusjärjestyksen näkökulmasta. Analogian soveltamisen rajat voidaan kuitenkin riittävällä

---

[6] Ks. *Calonius*, Siviilioikeuden luennot, s. 78 ss.

täsmällisyydellä määritellä ainoastaan siten, että perehdytään sille vastakkaiseen laintulkinnalliseen menettelyyn eli niin kutsuttuun vastakohtaisjohtopäätökseen (argumentum e contrario) ja mainitun ajatuskonstruktion merkitykseen lain soveltamisessa.

Vastakohtaisjohtopäätöksellä tarkoitetaan sellaista päätelmää, että kun oikeussäännöksessä esitetty normi on määrätty sovellettavaksi tiettyihin konkreettisiin tapauksiin, on tästä loogillisena johtopäätöksenä, että sitä voidaan soveltaa vain näihin tapauksiin, vaikka oikeuskäytännössä esiintyisikin oikeudelliselta relevanssiltaan samanlaatuisia tapauksia. Vastakohtaispäätelmän loogillista oikeutusta on puollettu etupäässä sillä motivoinnilla, että lainsäädännön luonteeseen kuuluu oikeussäännöksen käytön rajoittaminen vain niihin tapauksiin, joihin sanamuodon loogillinen tulkinta oikeuttaa. Tällainen argumentointi, jos se yleistettäisiin, olisi tietenkin selvässä ristiriidassa niiden perusteiden kanssa, joilla analogiaa on motivoitu. Ensi katsannolta saattaa näyttää siltä, että tässä on sovittamaton ristiriita.

Kun analogia väljentää lain soveltamisalaa, niin argumentum e contrario sitä rajoittaa. Ristiriita on todellisuudessa kuitenkin näennäisempi kuin miltä se saattanee näyttää. Vastakohtaisjohtopäätöksen mahdollisuus merkitsee vain sitä, että lainkäyttäjä ei ole oikeutettu ilman muuta turvautumaan analogian käyttöön jos tapaus, jota oikeusnormilla ei ole säännöstelty, on arvosteltava samanlaatuiseksi kuin se, josta nimenomainen säännös on olemassa. Laintulkintaopin vaikeimpia ongelmia onkin, missä tapauksissa lainkäyttäjä on oikeutettu aukkotapauksia ratkaistessaan ja asetettavan tuomionormin luodessaan nojautumaan analogiaan ja milloin taasen argumentum e contrario on oikeutetumpi.

Tämän vaikeuden havaitsee jo siitäkin, että kun eräät tutkijat ovat sitä mieltä, että analogiaa on harjoitettava suurella varovaisuudella, niin on esitetty sellainen katsantokanta, että vastakohtaisjohtopäätöksen muodostamiseen tulee lainkäyttäjällä olla erityisen pätevät syyt. *Platou* selittää laintulkintaoppia käsittelevässä tukimuksessaan, että argumentum e contrario saattaa tulla kysymykseen vain niissä poikkeustapauksissa, jolloin sen soveltaminen on niin itsestään selvää, »at man ikke merker at man bruker den».[7] *Agge* pitää vastakohtaisjohtopäätöstä analogiaan

[7] Retskildernes Theorie, s. 248.

nähden ensisijaisena: »Sedan ett lagbuds innehåll fastställts genom de tolkningsmetoder, som anses vedertagna på det ifrågavarande rättsområdet, torde man — åtminstone ifråga om modern lagstiftning — vara berättigad till ett motsatsslut, ett argumentum e contrario d.v.s. man kan sluta sig till att det som utsäges rörande det i lagbudet angivna fallet icke skall gälla i andra fall (därest icke andra lagbud ingripa)».[8]

Kruse, joka on käsitellyt sangen perusteellisesti analogian ja vastakohtaisjohtopäätöksen suhdetta, selittää valinnan niiden välillä riippuvan asian luonnosta, mikäli ei oikeussäännöksen rakenteellisesta yhteydestä voida tehdä selvää johtopäätöstä suuntaan tai toiseen.[9] Asian luonto-käsitteellä, jolla tarkoitetaan sitä, että lainkäyttäjän on pyrittävä saamaan tapaukselle mahdollisimman tarkoituksenmukainen ja sen luonnetta vastaava ratkaisu, on ollut viimeaikaisessa, nimenomaan pohjoismaisessa oikeustieteellisessä kirjallisuudessa huomattava merkitys. Sen korostaminen on ollut reaktio aikaisemmin omaksuttua yksipuolista käsitejuridiikkaa vastaan. Pohjoismaisessa oikeudessa perustuu se sangen huomattavassa määrin Ørstedin oikeustieteellisiin tutkimuksiin.

Asian luonnolla ei ole ymmärrettävä pelkästään sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä, vaan kuuluvat sanotun käsitteen piiriin myöskin yhteiskunnassa vallitsevat moraaliset arvot.[10]

Ongelman jättäminen Krusen tavoin olennaisesti lainkäyttäjän harkinnasta riippuvaksi, ei ole kuitenkaan puollettavissa. Selvää on, että asian luonnolla on tässä ratkaisussa oma merkityksensä; se antaa johtoa lainkäyttäjän harkinnalle. Mutta tämän ohella on pyrittävä muodostamaan sellaisia periaatteellisia näkökohtia, jotka voivat antaa selvempiä tienviittoja lainkäyttäjän ajattelulle. Joitakin tällaisia näkökohtia voidaankin esittää.

---

[8] Analogiasta lausuu *Agge:* »Ej sällan är läget sådant, att man måste antaga att lagstiftaren icke tänkt på vissa andra, sedermera aktuella situationer som äro likartade med det reglerade fallet och äro sådana att starka skäl tala för att lagstiftaren, därest han kunnat förutse även dessa fall, skulle ha låtit lagbudet omfatta även dem. En teleologisk metod kan även här med fördel användas. Man kan då använda regeln analogvis, om blott fallen äro helt likartade och inga tolkningsdata föreligga som tyda på att lagstiftaren skulle ha reglerat fallen olika.» Allmän rättslära efter föreläsningar (Kompendium) s. 40.

[9] *Kruse* kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tanskalaisessa oikeudenkäytännössä on monissa tapauksissa valinta e contrario johtopäätöksen ja analogian välillä voitu muodostaa asian luonto-käsitteen pohjalta. Almindelige Rettslaeren I s. 162.

[10] Ks. *Kivimäki,* Siviilioikeuden yleiset opit, s. 79.

Erittäin huomattava merkitys puheena olevan kysymyksen kannalta on asianomaisen oikeusjärjestyksen rakenteella. Tulkittaessa sellaisia vanhempia lakeja, jotka ovat luonteeltaan kasuistisia, on vastakohtaisjohtopäätös yleensä perustellumpi kuin analogia. Tältä kannalta katsoen onkin verrattain runsas analogian käyttö 1734 vuoden lakia käytäntöön sovellettaessa ollut puolustettavissa. Sen sijaan on vastakohtaispäätelmä nykyaikaisen oikeussäännöksen tulkintaan nähden paremmin perusteltua. Moderni lainsäätäjä on yleensä pyrkinyt luomaan oikeussäännöksen sisällyksen ja muodon sellaiseksi, että se tyhjentävästi ilmaisee ne konkreettiset tapaukset, joita säännöksessä sovellettu normi tarkoittaa. Nykyaikaisessa lainsäädännössä oikeussäännökset ovat sitä paitsi muodoltaan ja sisällykseltään abstraktisempia kuin varhemman ajan oikeusnormit.

Lainsäätäjä voi tämän johdosta nykyään paremmin kuin ennen ex ante normeerata säänneltävän oikeusalan juriidisen aineiston. »Oikeustyhjiöllisiä» tapauksia ei tämän johdosta nykyaikaisessa oikeudessa esiinny lainkaan samassa määrin kuin varhemman ajan oikeuselämässä. Mutta modernin lainsäädännön kohteet ovat huomattavasti monisäikeisempiä ja lukuisampia kuin ne kysymykset, jotka joutuivat 1700-luvulla oikeudellisen pohdinnan kohteeksi.[10a]

[10a] Velkakirjalain 15 §:ssä on säädetty, että uutta velkojaa kohtaan, joka luovutuksen perusteella on vilpittömässä mielessä saanut haltuunsa juoksevan velkakirjan, ovat tehottomia mm. väitteet velkakirjan pätemättömyydestä varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain 29 §:ssä tarkoitetun pakon taikka saman lain 30 §:ssä mainitun viettelyn tai 31—33 §:ssä mainittujen syiden johdosta, samoinkuin sovitun vastikkeen saamatta jäämisestä tai muista velkakirjan antamisen aiheuttanutta oikeussuhdetta koskevista seikoista. Saman lain 17 §:ssä selitetään, että vilpittömässä mielessä olevaa uutta velkojaa vastaan velallinen on oikeutettu väittämään mm., että velkakirja on väärennetty tai että sen on velallisen puolesta antanut joku, jolta on siihen puuttunut laillinen oikeutus taikka että se on pätemätön varallisuusoikeudellisista oikeustoimista annetun lain 28 §:ssä mainitun pakon takia tai holhottavan taikka sieluntoiminnaltaan häiriytyneen henkilön antama. *Hakulinen* katsoo, että mainituissa lainkohdissa esitetyt väiteluettelot eivät ole tyhjentäviä, vaan pelkkiä esimerkkiluetteloja. Sanottujen pykäläin nojalla ei voida tehdä vastakohtaispäätelmää niin, että jonkin väiteperusteen katsottaisiin yksistään sen nojalla, ettei sitä ole jommassakummassa väiteluettelossa mainittu, kuuluvan toisen väiteluettelon piiriin. Kumpikaan luetteloista ei ole korotetussa asemassa toiseen nähden eikä niistä voida johtaa normia, että väitteiden väistyminen taikka päinvastoin, niiden ehdoton säilyminen olisi katsottava pääsäännöksi ja toinen ilmiö taas poikkeukseksi. Tässä tapauksessa on lainsäädännön rakenne ratkaissut probleemin analogian ja vastakohtaisjohtopäätöksen välillä. Ks. *Hakulinen,* Velkakirjalaki s. 159.

Modernin kaan oikeuden kannalta ei ole kuitenkaan lähdettävä lainsäädännöllisen normeerauksen täydellisyydestä. Käytännössä lienee vallalla liiankin suuri taipumus tällaiseen ajatteluun ja siitä johtuvaan vastakohtaisjohtopäätöksen käyttöön. Lain soveltajalla on taipumus käsitellä ei ainoastaan oikeusjärjestystä, vaan myöskin lainsäädäntöä sellaisena kokonaisuutena, joka täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti sääntelee jokaisen mahdollisen oikeuskonfliktin.

Niissä tapauksissa, jolloin on kysymys erittäin tärkeistä oikeudellisista järjestelyistä ja samalla myöskin sellaisista probleemeista, joiden tyhjentävä lainsäädännöllinen normeeraaminen on ollut tärkeätä, on argumentum e contrario paremmin perusteltu kuin analogia. Havaintoesimerkkinä tämänlaatuisesta lainsäädännöstä mainittakoon avioerosäännöstö. Käytännössä saattaa esiintyä tapauksia, jotka asiallisesti ovat yhtä päteviä avioeroperusteita kuin avioliittolaissa nimenomaan mainitut ja joiden kannalta siis analogian soveltaminen tapauksen samankaltaisuuden perusteella olisi perusteltua. Otettaessa huomioon kuitenkin, miten tärkeätä avioliittoinstituutin kannalta on, että avioeroperusteet selvästi ja tyhjentävästi laissa ilmaistaan, ei analogian käyttöä voida tällaisessa tapauksessa pitää puolustettavana. Ajateltakoonpa esim. että henkilö käyttää huumaavia aineita, mutta ei siinä määrin, että avioero voitaisiin saada AL 74 §:n mukaan. Sama henkilö saattaa olla tuomittu rangaistukseen rikoksesta, joka jossain määrin on omiaan saattamaan hänet halveksimisen alaiseksi, mutta ei kuitenkaan sillä tavoin, että tapaukseen voitaisiin soveltaa AL 73 §:n säännöstä. Nämä molemmat perusteet voivat yhdessä olla puhtaasti sosiaaliseetilliseltä kannalta arvosteltuna yhtä painavia kuin jokin laissa expressis verbis mainittu eroperuste. Avioeroa ei tässä tapauksessa kuitenkaan voida katsoa, edellämainituista syistä, perustelluksi.

Huomattava merkitys on myöskin sillä seikalla, onko jokin oikeussäännös katsottava ilmaukseksi yleisestä oikeusperiaatteesta tai poikkeusluontoiseksi normiksi. Jos se on yleisen oikeusperiaatteen konkreettinen ilmaus, ei vastakohtaisjohtopäätöstä luonnollisestikaan voida pitää puolustettavana. Siten on Oik. TL 1 luvussa olevia varallisuusoikeudellisia säännöksiä sovellettava analogisesti perhe- ja perintöoikeudellisiin sopimuksiin, mikäli ei niiden luonteen perusteella ole tehtävä päinvastaista johtopäätöstä.

Poikkeusluontoisiin säännöksiin nähden on vanhastaan pidetty yleisenä periaatteena, että analogiaa on niihin suurella varovaisuudella sovellettava. Täydellinen analogian kielto ei kuitenkaan tässäkään tapauksessa voi tulla kysymykseen. Tällaisia oikeusohjeita ovat mm. ne rikosoikeudelliset säännökset, jotka määrittelevät jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja privilegiot. Analogiaa rikosoikeudessa in malam partem ei voida katsoa kokonaan kielletyksi, mutta sitä on tällä oikeuden alalla erittäin suurella varovaisuudella harjoitettava. Teon kriminalisointi on poikkeus yleisestä periaatteesta. *Listz-Schmidt* lausuu analogian käytöstä rikosoikeuden piirissä, että rangaistuksen ansaitsevien tekojen samanlainen käsittely on kylläkin erittäin huomiota ansaitseva periaate, mutta toisaalta on kiinnitettävä huomio myöskin siihen, että rikoslainsäätäjä tahtoo ainoastaan, että kaikkia hänen rangaistavaksi julistamiaan tekoja käsitellään samalla tavalla. Sen oikeudenmukaisuuskäsitteeseen kuuluvan periaatteen, että samanarvoiset teot ansaitsevat samanlaatuisen rangaistuksen, toteuttaminen kuuluu olennaisesti lainsäätäjän tehtäviin.[11]

RL 9 luvun 1 §:n 2 momentissa olevassa säännöksessä selitetään, että jos vahingon kärsinyt on itsekin osaltaan ollut vahinkoon syypää, taikka jos joku muu rikokseen kuulumaton seikka on ollut vahinkoa matkaan saatta-

[11] Rikosoikeuden yleiset opit s. 91. Analogiaa puolustaviin näkökohtiin nähden ks. *Honkasalo,* Nulla poena sine lege, s. 74 ss. Tyypillisenä esimerkkinä analogian käytöstä rikosoikeuden piirissä mainittakoon kiristämistä koskevain rangaistussäännösten soveltaminen sellaiseen tapaukseen, jossa omaisuusesine on otettu toiselta sellaisella uhkauksella, joka ei vastaa ryöstön tunnusmerkistöä. *Honkasalo* esittää mielenkiintoisen historiikin 1734 vuoden lain rikosoikeudellisten säännösten soveltamisesta. V. 1734 oli Ruotsi-Suomen valtakunta saanut yhtenäisen lakikirjan, joka vakiinnutti myös rikoslainkäytön. Lain kasuistisesta luonteesta johtui kuitenkin, että rikostuomari ei käytännössä aina löytänyt normia kirjoitetusta laista, vaan hänen oli pakko turvautua analogiaan. Monissa tapauksissa tuomittiin teosta, joka oli rankaisematon lain mukaan, analogiaa soveltamalla rangaistus. Mannermaalla syntynyt ja sikäläisissä rikoslaeissa positiivisen ilmauksen saanut nulla poena sine lege periaate alkoi kuitenkin vaikuttaa pohjoismaiseen lainkäyttöön jo paljon aikaisemmin kuin se tuli osaksi voimassaolevaa oikeusjärjestystä. Analogiaa ryhdyttiin rajoittamaan. Kun tapon yritystä, jollei se ollut tapahtunut myrkkyä välikappaleenaan käyttäen, oli jonkin aikaa rangaistu soveltamalla ryöstöyritystä koskevaa oikeussäännöstä analogisesti, luovuttiin tästä menettelystä periaatteen tultua tunnetuksi. Vuoden 1875 rikoslakiehdotuksessa oli säännös, jossa expressis verbis lausuttiin, että rangaistusta ei ole määrättävä teosta »om icke straff för sådan handling är stadgadt i lag eller laga författning, hvilken i Finland kungjord blifvit, innan handlingen föröfvades». Tarkistuskomitean ehdotukseen v. 1884 ei tällaista säännöstä sisällytetty, koska itsestään selvän periaatteen ilmaiseminen katsottiin tarpeettomaksi.

massa, on vahingonkorvaus sen mukaan sovitettava. Käytännössä voidaan ajatella esiintyvän tapauksia, jotka aineelliselta luonteeltaan ovat po. säännöksessä mainittuihin verrattavia, esim. sellainen tapaus, että vahingon aiheuttajan syyllisyys on vähäinen ja vahingonkorvauksen suorittaminen tuottaisi hänelle suuria taloudellisia vaikeuksia. Kun sanotunlainen vahingon tasoittaminen kuitenkin on katsottava poikkeukseksi siitä yleisestä periaatteesta, että vahinko on suoritettava täyteen määräänsä, ei lain analogista soveltamista voida tässä tapauksessa pitää puolustettavana. Toinen kysymys on tietenkin kuinka probleemiin de lege ferenda on suhtauduttava. Syyllisyyden huomioonottaminen vahingonkorvauksen suuruutta määrättäessä on päinvastoin varsin perusteltua. Suurin vaikeus tässä kysymyksessä on tietenkin soveliaan ja tarkoituksenmukaisen periaatteen löytäminen.

Mainittakoon tässä yhteydessä kuitenkin, että teoriassa on esitetty sellainenkin mielipide, että poikkeukselliset säännökset eivät ole tässä kohden missään erikoisasemassa. *Hans Reichel* lausuu, että jos jotain oikeussäännöstä on pidettävä poikkeusluontoisena, »so wäre doch selbstverständlich ihre analoge Anwendung insoweit geboten als auch auf den nicht geregelten Fall die ratio jener Ausnahmebehandlung zutrifft.»[12]

Saksan oikeudessa on huomattavimpia analogian avulla ratkaistuja kysymyksiä se, onko BGB:n 157 §:ssä olevaa säännöstä, jonka mukaan kaksipuolista sopimusta on tulkittava »wie Treu und Glauben mit Rücksicht auf die Verkehrssitte es erfordern», sovellettava myöskin yksipuolisiin oikeustoimiin. Myönteinen vastaus kysymykseen on katsottu asian luonnosta johtuvaksi.[14]

Vaikka nk. asian luontoa ei voidakaan katsoa ainoaksi ja yksinomaiseksi kriterioksi tehtäessä valintaa analogian ja vastakohtaisjohtopäätöksen välillä, niin antaa mainittu näkökohta yleensä huomattavaa johtoa tällaisen probleemin ollessa kyseessä. Luonnollista on myöskin, että suoritettaessa valintaa argumentum e contrario'n ja analogian välillä on otettava huomioon ne yleiset oikeusperiaatteet, joiden mukaan laintulkinta yleensä tapahtuu. Näiden näkökohtien laajempaan esittelyyn ei tässä yhteydessä

[12] Gesetz und Richterspruch, s. 104.

[14] Ks. *Reichel,* Gesetz und Richterspruch, s. 113 ja *Enneccérus,* Lehrbuch des bürgerlichen Rechts, s. 536.

ole mahdollisuutta. Esimerkkinä »asian luonnon» soveltamisesta analogiaprobleemiin mainittakoon seuraava oikeuskysymys. Oik. TL:n 30 §:n mukaan ei oikeustoimi, joka on aikaansaatu petollisella viettelyllä sido vieteltyä, jos viettelyyn oli syypää sopijapuoli, eikä myöskään jos vilppiä on harjoittanut kolmas henkilö ja sopijapuoli oli vilpittömässä mielessä. Se kysymys taasen, sitooko oikeustoimi vieteltyä silloin, kun sopijapuoli on ollut vilpittömässä mielessä, riippuu ratkaisevasti siitä seikasta, merkitseisikö sopimuksen pätevänä pitäminen kohtuuttomuutta vastapuolta kohtaan.

Voitaneen asettaa kysymyksenalaiseksi, eikö lainkäyttäjän tehtävä muodostu varsin vaikeaksi, kun hänen on muodostettava ratkaisunsa sangen monien erilaatuisten näkökohtien huomioonottoon perustuen. Tällainen moniin erilaisiin argumentteihin nojautumalla tapahtuva ratkaisu ei ole kuitenkaan ominaista ainoastaan oikeustieteelliselle ajattelulle. Useilla muillakin inhimillisen elämän aloilla joudutaan ratkaisu tekemään erilaisten useasti toistensa kanssa ristiriitaisten näkökohtien perusteella.[15] Muuten on aivan luonnollista, että jollei tuomari pidä jotain oikeussäännöstä tarkoituksenmukaisena ja kohtuullisena, ei hän sitä mielellään analogisesti sovella. Tällaiseen tapaukseen soveltuvat *Caloniuksen* lausumat sanat, että sitä, mikä on vastenmielistä on supistettava, sitä taasen mikä on mieluista, on laajennettava.

---

[15] *Saint Prix* on kieltämättä oikeassa lausuessaan, että ne tapaukset, jolloin argumentit vastakohtaisjohtopäätöksen ja analogian puolesta ovat yhtä painavat, ovat harvinaisia, Ks. *Saint Prix*, Manuel logique juridique, s. 48.

E. H. I. Tammio

Asemakaavamääräyksestä rakentamisrajoituksena

Sitä mukaa kuin asutus muuttuu tiheämmäksi laajenee myöskin se piiri, mihin kiinteistöllä rakentaminen ulottaa vaikutuksensa. Aluksi riittävät sekä maaseudulla että kaupungeissakin, jotka eivät vielä paljon eronneet maalaiskylistä, rakentamisesta johtuvia elinsuhteita järjestelemään rajanaapurien väliset sopimukset, erittäinkin rasitesopimukset,[1] täydennettyinä yleisen lain yksityis- tai julkisoikeudellisiksi taikka sekaluontoisiksi katsottavilla säännöksillä, varsinkin rakennusten välimatkoista.[2] Kehityksen seuraavassa vaiheessa, kun jo laajemman ympäristön ja koko kaupunkikunnankin julkiset edut tulevat määrääviksi, tapahtuu rakennustoiminnan järjestely kunnallissäännöllä, paikallisella rakennusjärjestyksellä,[3] jossa voidaan antaa tonttien rakentamista koskevia yleisiä määräyksiä, paitsi välimatkoista, myöskin mm. rakennusalasta ja rakennuskorkeudesta. Tämänlaatuisten julkisoikeudellisten määräysten lisäksi sisältyy rakennusjärjestyksiin jo alun pitäen, mutta vielä nykyisinkin, yleisen lainsäädännön puuttuessa, edelleen määräyksiä naapuruussuhteista ja rakennusrasitteiden

[1] Yleisten rakentamismääräysten puuttuessa olivat varsinkin 1600-luvulla rakennusrasitteet sangen yleisiä Ruotsin kaupungeissa. — Roomalaisessa oikeudessa esim. servitus altius non tollendi.

[2] Välimatkasäännösten on katsottu olevan maakunta- ja maalaeissa luonteeltaan dispositiivisia, mutta RakK 2 luvun 1 §:ssä sitävastoin pakottavaa oikeutta; *Bergman,* Servitut II, s. 58. NaapL:ssa alkuaan ollut täydellinen sopimusvapaus on lainmuutoksessa 16. 6. 1938 julkisoikeudellisia etuja silmällä pitäen poistettu välimatkan kaventamiseen nähden, vaikkakin sopimuksella voidaan sallia rakennuksen sijoittaminen säädettyä välimatkaa lähemmäksi naapurin rajaa, jos tämä sijoittaa rakennuksensa vastaavasti kauemmaksi rajasta; hallit. esitys n:o 2/1938 vp., ss. 5—6.

[3] RakK 29: 1; A. 18. 3. 1856 32 §.

perustamisesta. Lopuksi on asemakaavalainsäädäntö tuonut mukanaan uuden säännöstön, asemakaavamääräykset, joilla voidaan erikoistaa rakentamismääräyksiä erikseen kunkin tontin osalta.[4] Kun siten rakennusjärjestyksessä määrätään yleisesti, mikä osa tontin alasta (esim. kulmatontista 1/2 ja välitontista 1/3) saadaan rakentaa ja mikä kerrosluku on sallittu, voidaan asemakaavamääräyksiä käyttämällä asemakaavakarttaan merkittynä osoittaa kunkin tontin kohdalla yksilöitynä rakennusala ja erilaisten rakennusten sijoittaminen (ulkoiset ja sisäiset rakennusrajat) sekä niiden rakennuskorkeus tai -volyymi, vieläpä määrätä asuntotyyppi, rakennusaine sekä rakennuksen julkisivu ja ääriviivat. Nimenomaan asemakaavamääräyksiä käyttämällä onkin katsottu yksityiskohtaisessa rakentamisesta määräämisessä voitavan mennä niinkin pitkälle, että toisinaan ei tontin omistajan ja rakennuksen suunnittelijan omintakeiselle toiminnalle jää juuri muuta kuin ikkunoiden sijoittaminen rakennukseen; vieläpä on näyttänyt käyvän välttämättömäksi melkein jokaista rakennusyritystä käyntiin pantaessa saada asemakaavamääräyksiä rakentajan tarkoitusperiä silmälläpitäen ensin muutetuiksi, ellei kysymykseen tuleville rakennusviranomaisille ole itse asemakaavamääräyksessä myönnetty oikeutta sallia tehtäväksi vähäisempiä poikkeuksia tontteja koskevista asemakaavamääräyksistä.[5]

Jo ennen asemakaavamääräysten käytäntöön ottoa on silti ilmennyt tarvetta yhteiskunnan etuja silmällä pitäen erikoistaa rakentamismääräyksiä kaupungin luovuttaessa omistuksessaan olevia rakennustontteja. Tällöin on sopimussakkoon yhdistetyillä kauppaehdoilla tai rakennusjärjestyksen turvaamalla rasitesopimuksella voitu määrätä tontin rakentamistavasta esim. siten, että osa tontista on määrätty jätettäväksi rakentamatta tai että tontille on tehtävä matalampia rakennuksia, kuin mitä rakennusjärjestyksen yleismääräys edellyttää. Niinikään on tähän tarkoitukseen voitu käyttää rakennusjärjestyksen puitteissa annettavia määräyksiä vahvistuttamalla suppeampaa aluetta varten erillinen, yksityiskohtaisempi rakennusjärjestys tai sisällyttämällä tarpeelliseksi katsottuja erikoismääräyksiä yleiseen rakennusjärjestykseen, johon tällöin sisältyy yleisten säännösten ohella joukko määrättyjä kortteleita, tonttiryhmiä tai tontteja koskevia

[4] AKL 3 §:n 3 kohta. Asemakaavamääräyksiä voidaan antaa muidenkin alueiden kuin rakennuskorttelien käytöstä (RS 10 §), mutta niihin ei tässä puututa.

[5] Stadsplaneutredningen 1942 I, SOU 1942: 27, s. 75.

erikoismääräyksiä etupäässä tonttimaan käytöstä ja rakentamistavasta. Luonteeltaan vastaavat tämänlaatuiset erikoismääräykset nykyisten asemakaavamääräysten sisältöä samoin kuin toisaalta asemakaavamääräykset, silloin kun niiden kohteena on kaupungin omistamat rakennustontit, jotka vasta sen jälkeen luovutetaan yksityisille, muodostuvat yksityisen tontin osalta vaikutukseltaan tavallaan negatiivisen servituutin luontoisiksi, vaikkakaan ei meidän oikeudessamme tunnustettane varsinaisen rasitteen perustamista itse kaupungin tai yhteisön hyväksi.[6]

Niin kauan kuin erikoistettujen rakentamismääräysten antaminen kohdistuu kaupungin omistuksessa olevaan maahan, ei luonnollisestikaan ilmaannu oikeudellisia esteitä tällaisten määräysten sisällön muodostelulle. Kysymys asemakaavamääräysten oikeusperusteesta sekä lain asettamista rajoituksista niiden antamiselle tuleekin nimenomaisesti aktuaaliseksi vasta silloin, kun näitä paikallisesti yksilöityjä rakentamismääräyksiä laaditaan ja vahvistetaan yksityisomistuksessa olevalle maalle tai vastaavasti entisiä asemakaavamääräyksiä muutetaan, etenkin erikoistetaan ja kovennetaan.

Asemakaavaa, jonka osana asemakaavamääräykset ovat, on pidetty myöskin pelkästään teknillisenä suunnitelmana [7] tai on katsottu, että asemakaavalla ei itsessään ole oikeudellisia vaikutuksia, vaan että se on vain välttämätön edellytys itse asemakaavalaista johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien voimaantulemiselle.[8] Toisaalta on asetuttu sille kannalle, että asemakaava on yksilöllisistä oikeusohjeista kokoonpantu kunnallissääntö (kommunal förordning), jonka antaminen perustuu lain valtuutukseen.[9] Julkisoikeudellisina rasitteina ei taasen meidän oikeudessamme voitane asemakaavan vaikutuksia selittää.[10]

---

[6] *Wrede,* Sakrätt, ss. 345, 346, 348, 353, 355. *Bergman,* Servitut I, s. 35 aliviitta 1, katsoo että rasite voidaan perustaa kunnalle vain kiinteistön omistajana, mutta ei sinänsä kunnalle.

[7] *Otto Mayer,* Deutsches Verwaltungsrecht II, 3 painos, s. 109 aliv. 4 (»ein technisches Projekt»).

[8] *V. K. Noponen,* Jakolaitoksesta kaupungissa, Maanmittaushallituksen julkaisuja n:o 24, 1933, s. 51.

[9] *Yngve Larsson,* Inkorporeringsproblemet II, Tukholma 1912, s. 650. *Halvar G. F. Sundberg,* Den svenska stapelstadsrätten, Tukholma 1927, s. 443. *Hadar Berglund,* Stadsbyggnadslagstiftning och grannelagsrätt, Göötepori 1929, s. 88 ss.

[10] Vrt. *O. Mayer,* m.t., s. 107 ss.; *Hauriou,* Précis de droit administratif, 11 p., Pariisi 1927, s. 701 ss. — Rasitetta ei voida perustaa asemakaavalla (Regeringsrättens Årsbok 1942: 89).

Vaikkakaan asemakaavan vahvistaminen ei itsessään vielä välittömästi muuta kysymyksessä olevalla alueella sillä hetkellä voimassa olevia omistussuhteita, on sillä silti välittömiä oikeusvaikutuksia. Siten asemakaava esim. perustaa välittömästi pakkolunastusoikeuden kaupungille katumaahan (AKL 20 §:n 1 mom.) ja asettaa rajoituksia maan käyttämiselle rakentamiseen (uudisrakennuskiellot, AKL 13 §). Asemakaavaa ei näin ollen voida pitää luonteeltaan pelkästään teknillisenä apuneuvona asemakaavalakiin sisältyvien oikeussäännösten saattamiseksi paikallisesti voimaan. Paremminkin saatettaisiin asemakaavaa pitää täytäntöönpanotoimena, s.o. sellaisena hallintotoimena, jolla abstraktiset oikeussäännökset konkretisoidaan yksityistapausta koskeviksi, kuten esim. veron vahvistusmenettelyllä tehdään konkreettiseksi yksityisen verovelvollisen laissa siihen asti yleisesti määritelty verovelvollisuus.[11] Asemakaavalla vastaavasti saatetaan konkreettiseksi se maankäytön järjestely, jonka asemakaavalain säännökset edellyttävät ja velvoittavat kunkin kaupungin ja vastaavasti kauppalan alueella suoritettavaksi.[11a] Vasta asemakaava luo oikeusvaikutuksia, vaikkakin nämä luonnollisesti pohjautuvat asemakaavalakiin. Ainakin asemakaavamääräyksiin nähden on itse asemakaavan normeeraava vaikutus ilmeinen, sillä lain mukaan valtuutetaan juuri asemakaavassa annettavaksi »muut tarpeelliset määräykset asemakaava-alueen käyttämisestä»,[12] s.o. asemakaavamääräykset, ja näiden rakentamismääräysten sisältö määräytyy kussakin kysymykseen tulevassa kohdassa vasta itse asemakaavassa karttaan merkittynä ja tarpeen mukaan täydennettynä selityksillä. Sisällöltään voi asemakaavamääräys kartalla osoitettuna merkitä kysymyksessä olevaan tonttiin nähden aivan samaa rakentamisrajoitusta kuin rakennusjärjestyksessä sanallisesti lausuttu yleinen määräys. Niinikään voidaan näitä eri sääntelymuotoja käyttää vaihtoehtoisesti: asemakaavamääräyksellä voidaan paitsi lieventää, koventaa tai erikoistaa, myöskin kokonaan korvata rakennusjärjestyksen kysymykseen tulevat rakentamismääräykset taikka päinvastoin rakennusjärjestyksessä järjestellä asemakaavamääräyksille kuuluva ala käyttämättä laisinkaan lisänä sanottuja määräyksiä, jolloin rakennusjärjestyksen säännöksiä laadittaessa on soveltu-

[11] *Tapio Tarjanne*, Vero-oikeus, s. 269.
[11a] AKL 1 §:n 1 mom.
[12] AKL 3 §:n 3 kohta.

vilta kohdin noudatettava, mitä asemakaavamääräyksistä on säädetty (RS 47 §).[13] Kun vielä otetaan huomioon, että asemakaavamääräykset erikseenkin annettuina vahvistetaan pääkohdiltaan samaa menettelyä noudattaen kuin rakennusjärjestys[14] ja muutkin kunnallissäännöt, voitaneen pitää selvänä, että asemakaavamääräyksiä on, kuten rakennusjärjestyksenkin määräyksiä, arvosteltava oikeudelliselta luonteeltaan paikallisina, lain valtuutuksen perusteella annettuina rakentamismääräyksinä, aineellisesti oikeussäännöksinä. Se, että asemakaavamääräys on yksilöidysti paikallistettu rakentamismääräys, ei muuta sen oikeudellista luonnetta, mikäli lähtökohdaksi hyväksytään, että rakentamismääräys niinkuin muukin oikeusohje voi olla joko yleisluontoinen tai yksilöity. Myöskään ei raja yleisen ja yksilöllisen säännöksen välillä ole varsin jyrkkä. Rakennusjärjestyksen määräys voi säilyä yleisen sääntelyn luontoisena sen kohteen melkoisessa määrin supistuessakin. Kaupunginosa, kortteli, talorivi tai sen osa vieläpä yksi ainoa suurempi kaupunkikiinteistö (esim. kolmen kadun rajoittama kolmio) voidaan vielä käsittää yleisluontoisena kohteena, vaikka omistajana saattaisi olla yksi ainoa henkilö.[15] Toisaalta ei asemakavamääräyskään yhteen tonttiin paikallistettuna silti ole nimenomaisesti suunnattu määrättyyn tontin omistajaan, vaan seuraa itse tonttia omistajan vaihdoksista riippumatta ja tontille uudelleen rakennettaessakin. Niin hyvin rakennusjärjestykseen sisältyvä kuin asemakaavassa annettu rakentamisohje on lakiin perustuva omistusoikeuden rajoitus.

Minkä periaatteen mukaan ja kuinka pitkälle voidaan lain säännösten puitteissa asemakaavamääräyksellä rajoittaa rakentamisoikeutta tontilla? Asemakaavamääräyksistä johtuvista rakentamisrajoituksista ei asemakaavalaissa säädetä mitään korvausta, vaan katsotaan tällaisten rajoitusten tulevan yksityiselle maanomistajalle korvatuiksi kaupunkijärjestelyn hänellekin tuottaman hyödyn kautta.[16] Milloin on sitten katsottava tällaisen kompensatioperiaatteen toteutuvan ja asemakaavamääräysten sisällön pysyvän lain määräämissä puitteissa? Lähtökohtana on asemakaavoitukselle

---

[13] Ks. *Uggla* ja *Tammio*, Asemakaavalaki ja rakennussääntö, s. 248 ss.

[14] AKL 4 ja 5 §, RS 2 §. Asemakaavamääräysten julkaisemisesta kaupungin asetuskokoelmassa RS 15 §:n 4 mom.

[15] *Walter Jellinek*, Entschädigung für baurechtliche Eigentumsbeschränkungen, Berliini 1929, s. 31.

[16] *Uggla* ja *Tammio*, m.t., ss. 72—73, 251. Vrt. AKL 28 §:n 1 mom.

säädettyjen julkisoikeudellisten tarkoitusperien toteuttaminen niissä rajoissa, jotka kulloinkin kysymyksessä olevan kaupungin tai kaupunkialueen suuruus, luonnonsuhteet, paikalliset olosuhteet ja paikkakunnalla vallitseva rakennustapa, yhtenäisen rakennustavan edistäminen sekä kaupungin yleinen kehitys määräävät.[17] Paikallisen asutuksen tarpeet sekä liikenteen, terveellisyyden, tulenvarmuuden ja kauneusaistin vaatimukset[18] huomioon ottamalla muodostuu asianomaisen paikkakunnan olosuhteita vastaava asemakaavaohjelma, johon liittyvinä myöskin erilaisia asemakaavamääräyksiä on rakentamismääräyksinä ja -rajoituksina arvosteltava. Ilmeistä on, että käsitys siitä määrästä, mitä jokin näistä asemakaavoitusintresseistä vaatii rakentamisoikeuden sääntelyssä, vaihtelee ja muuttuu kehityksen mukana. Teknillinen kehitys rakennusaineissa ja niiden käyttämisessä voi tehdä mahdolliseksi pienentää paloturvallisuuden asettamia vaatimuksia, kun taasen terveydellisten näkökohtien voimistuminen vaatii enemmän väljyyttä tontin rakentamisessa ja rakentajan kannalta ankarampia rajoituksia.

Yksityisen tontin omistajaa silmälläpitäen on laissa säädetty kiinnitettäväksi »huomiota siihen — — —, ettei yksityistä kiinteistön omistajaa rasiteta rajoituksilla, jotka voidaan katsoa kohtuuttomiksi ja jotka asemakaavalle asetettavia vaatimuksia olennaisesti syrjäyttämättä voidaan välttää».[19] Yksityistä tonttia koskevien asemakaavamääräysten kohtuullisuus, niin epämääräisesti kuin tämä rajoitus laissa onkin lausuttu, on täten arvosteltava sen aluetyypin yleisen asemakaavallisen järjestelyn mukaan, johon tontti on katsottava kuuluvaksi. Edellyttäen, että tämä järjestely vastaa kysymyksessä olevan kaupunkialueen osan oloja ja kaupungin yleistä kehitystä sekä paikkakunnalla vallitsevaa tapaa (eräitä RS:n 9 §:n kriterioita mainitaksemme), ei alueeseen kuuluvan yksityisen tontin rakentamislaajuuden määräämistä muita vastaavanlaisia tontteja huomattavasti suppeammaksi voida pitää lain mukaisena, varsinkaan jos ei riittäväksi perusteeksi voida osoittaa asianomaiseen tonttiin nähden kysymykseen tulevaa erityistä julkista asemakaavaintressiä. Siten ei esimerkiksi pelkästään näköalan turvaaminen yksityiseltä tontilta olisi sellainen julkinen intressi, joka oikeuttaisi asemakaavamääräyksellä alentamaan jonkin

[17] Ks. RS 9 §.
[18] ja [19] AKL 2 §:n 1 mom.

tontin rakennuskorkeuden matalammaksi kuin muilla saman alueen tonteilla. Voimassa olevien säännösten [20] puitteissa on myös varsin tulkinnan varaista, missä määrin rakentamisoikeuden rajoittamista voidaan pitää lain edellyttämän julkisen edun vaatimana silloin, kun halutaan esim. luoda sopusuhtainen ympäristö jollekin historiallisesti tai taiteellisesti arvokkaalle rakennukselle tai muistomerkille.

Kiinteämmän oikeudellisen pohjan saamista asemakaavamääräysten lainmukaisuuden arvostelemiselle edistäisi nykyistenkin lainsäännösten puitteissa sellainen järjestely, että rakennusjärjestykseen aina sisällytettäisiin kaupungin erikoisluontoisten alueiden mukaan sovitetut yleiset määräykset rakentamislaajuudesta, vaikkakin näitä sitten täydennettäisiin eri tontteihin kohdistuvilla asemakaavamääräyksillä.[21] Samalla kuin tällainen yleinen luokittelu ilmaisisi tontinomistajille rakentamisoikeutensa pääasiallisen sisällön, olisi se myöskin ohjeena asemakaavamääräyksillä tapahtuvalle rakentamismääräysten yksilöimiselle eri tonteilla. Täten sidottaisiin asemakaavamääräysten liikkuma-ala määrättyihin kiinteämpiin puitteisiin eikä rakentamisoikeuden muodostuminen jäisi pelkästään asemakaavan laadinnassa tapahtuvan ylimalkaisen harkinnan varaan. Tällä menettelyllä olisi merkitystä myöskin tehtäessä muutoksia voimassaoleviin asemakaavamääräyksiin.

Milloin rakennusjärjestyksen yleisiä määräyksiä rakentamislaajuudesta ei ole olemassa samoin kuin muulloinkin, kun ratkaistavana on usein varsin vaikeasti selvitettävä kysymys siitä, miten pitkälle asemakaavamääräyksiä kovennettaessa voidaan rakentamisoikeuden supistamisessa mennä, voidaan apuna käyttää n.s. asemakaavalukuja,[22] joilla voidaan ilmaista esim. rakentamisoikeuden suuruus tontin pinta-alan neliömetriä kohden. Mutta vaikka täten voidaan prosenttuaalisestikin osoittaa määrätyn tontin voimassaolevain määräysten mukaisen rakentamislaajuuden supistuminen, on vielä avoimena kysymys siitä, mihin rajaan saakka rajoitus pysyy

[20] AKL 2 §:n 1 mom. sekä RS 9 ja 34 §.

[21] *V. Tuukkanen,* Asemakaavamääräyksistä, Suomen Kunnallislehti 1939, s. 75. Esim. Oslon ja Kööpenhaminan uusia rakennusjärjestyksiä laadittaessa on kaupungin eri osien rakentamislaajuus määritelty rakennusjärjestyksen yleisillä säännöksillä. — Wienin v. 1929 lakina annetun rakennusjärjestyksen 75 §:ssä on kaupunkialueen rakennuskorkeus määritelty viiden eri rakennusluokan mukaan määräämällä sekä alin että suurin sallittu korkeus kussakin luokassa.

[22] Ks. *Otto-I. Meurman,* Asemakaavaoppi, 1947, ss. 215—232.

asemakaavalain tarkoittamassa mielessä kohtuullisena ja lain sallimana. Terveydellisistä ja myöskin paloturvallisuussyistä käy varsinkin vanhemmissa kaupunginosissa tarpeelliseksi asemakaavan uusiminen, n.s. saneeraus. Voidaanko, ottaaksemme esimerkin Tukholmasta, meilläkin pitää lain sallimana sellaista saneerauksen perusteella tapahtuvaa rakentamisoikeuden rajoitusta, että sallittu normaalitulisijaluku supistetaan 20—30 prosentilla, kuten mainitussa kaupungissa on tapahtunut ilman mitään korvauksia.[23] Aikaisemmin on kysymys rakennusjärjestyksen määräysten koventamisesta ollut harkittavana, ja periaatteessa on tällöin tultu siihen käytännössäkin omaksuttuun tulokseen, että kaupunkimaan omistajalla ei ole itsessään mitään saavutettua oikeutta saada jatkuvasti nauttia samaa rakentamisoikeutta, mikä määrätyissä olosuhteissa on rakennusjärjestyksen säännöksillä vahvistettu tai esim. rakennuskorkeuteen nähden ollut täysin rajoittamatonkin.[24] Kun perusteena sille, että kysymyksessä olevista rakentamisrajoituksista ei suoriteta mitään korvausta maanomistajalle, on vain ylimalkainen arviointi tai mahdollisesti ainoastaan olettamus julkisen edun vaatimien rajoitusten ja maanomistajalle tästä aiheutuvan hyödyn samanmääräisyydestä, koska näet mitään selvitystä tämän toteamisesta ei laissa ole määrätty suoritettavaksi eikä myöskään mitään tarkempia normeja ole annettuna rakentamislaajuuden supistamisen maksimimäärästä, jouduttaneen lopuksi siihen varsin harkinnanvaraiseen kriterioon, että rajana on supistuksen muuttuminen sen luontoiseksi ja niin huomattavaksi, että vallitsevan käsityksen mukaan sitä on pidettävä ei enää omistusoikeuden käyttämisen rajoituksena, vaan käyttöoikeuden pakkolunastuksena ilman täyttä korvausta.[25]

Mikäli kaupunkikunta haluaa saattaa voimaan rakentamisrajoituksia, jotka ylittävät lain myöntämät valtuudet, on järjestelyn pohjaksi saatava aikaan yksityisoikeudellinen sopimus — palattava alkuperäiseen elinsuhteiden järjestämiskeinoon, — minkä jälkeen asemakaavamääräys voidaan saada ainakin ilman k.o. tontinomistajan muistutuksia hyväksytyksi ja

---

[23] *Harald G. F. Sundberg,* Den »levande» stadsplanen och rättssäkerheten, Förvaltningsrättslig tidskrift 1938, s. 108.

[24] *Tammion* ja *John Ugglan* lausunnot, Suomen Kunnallislehti 1930 ss. 49—57; *Gustaf Norrménin* alustus kysymyksestä, JFT 1932, s. 87—97.

[25] Vrt. *W. Jellinek,* m.k., ss. 12—16, ja siinä esitetty oppi omistusoikeuden suojaa-ansaitsevuudesta (Schutzwürdigkeitstheorie) rajoitusten arvostelemiseksi.

vahvistetuksi. Toisena keinona voi olla pakkolunastusmenettely niissä rajoissa kuin se yleisen pakkolunastuslain mukaan tai asemakaavalain erikoissäännösten nojalla on asemakaavan toteuttamiseksi mahdollinen. Yksityisoikeudellisia sopimuksia on eräissä tapauksissa käytetty myöskin edeltämässä rakennusjärjestyksen yleisistä määräyksistä tehtävää poikkeusta (erivapautta) tai asemakaavamääräyksen muutosta, jolla yksityisessä tapauksessa laajennetaan tontin tai tonttiryhmän rakentamisoikeutta kaupungille suoritettavaa rahakorvausta tai muita etuja vastaan.[26] Tällainen »ilman myyminen» ei ole sopusoinnussa asemakaavalaissa omaksutun kompensatioperiaatteen kanssa, jonka mukaan julkisoikeudellisten etujen vaatimasta järjestelystä aiheutuvat haitat ja rajoitukset tulevat yksityisille maanomistajille korvatuiksi järjestelystä heille koituvan hyödyn kautta. Jos asemakaavalla ja asemakaavamääräyksillä vahvistetusta etujen sovittelusta poikettaessa vaaditaan erityistä korvausta rakentamisoikeuden laajenemisesta, tulisi johdonmukaisesti myöskin julkisen yhdyskunnan suorittaa rakentamisoikeuden lain sallimissa rajoissakin tapahtuvasta supistamisesta vastaavasti erityistä korvausta. Perusteena tulisi kummankinlaatuisissa tapauksissa olla muuttuneiden olosuhteiden ja tästä aiheutuva, julkisten asemakaavaintressien vaatima muutos järjestelyyn, eikä rahallisen korvauksen saamisen pitäisi olla panemassa liikkeelle julkista yhdyskuntaa, asemakaavamonopolin haltijaa.

Tontinomistajan oikeussuojan kannalta on tärkeää mitenkä menettely asemakaavan ja asemakaavamääräysten laatimisessa, hyväksymisessä ja vahvistamisessa on järjestetty. Ensimmäinen vaihe, jossa maanomistaja voi saada kiinnitettyä huomiota asemakaavamääräysten omaisuuden käyttöön kohdistuviin vaikutuksiin, on ehdotuksen kaupunginhallituksen toimesta tapahtuva julkisesti nähtäväksi asettaminen, mistä on määrätty annettavaksi erikseen kirjallinen tieto sellaisille kunnan ulkopuolella asuville maanomistajille tai haltijoille, joiden kotipaikka toisessa kunnassa on tunnettu.[27] Asemakaavamääräyksistä johtuvien rajoitusten kohtuullisuuden arvioiminen edellyttäisi kuitenkin jo tässä asteessa, että asemakaavasta tai erittäinkin asemakaavaehdotukseen liitettävästä asemakaavan selityksestä (RS 13 §:n 5 mom.), jonka tulee sisältää myöskin ehdotuksen

[26] Ks. *Uggla* ja *Tammio*, m.t., s. 269 s.

[27] AKL 5 §:n 2 mom. Ilmeinen intressi voi olla myöskin luotonantajalla.

perustelut, olisi saatavissa sellaiset tiedot rakentamislaajuuden muuttumisesta (esim. teholuvut), että kysymyksessä olevien asemakaavamääräysten sisällön asiallinen arvioiminen kävisi mahdolliseksi. Samoin pitäisi voida hallinnon lainalaisuuden periaatetta ajatellen edellyttää, että jos määräyksistä aiheutuva omaisuuden menetys on huomattava, tulisi kaupungin puolelta voida osoittaa ne edut, jotka järjestely rajoitusten vastapainoksi tuottaa k.o. tontinomistajalle.[28] Mikäli asemakaavaehdotuksen selitykseen sisällytetään riittävät tiedot, paitsi asemakaavan ja asemakaavamääräysten teknillisen muodostelun perusteista, myöskin ehdotuksesta aiheutuvien rajoitusten määrästä ja kohtuullisuudesta, helpottaa tämä asian harkitsemista sekä valtuustossa että myöskin valtioneuvostossa, jonka alistusasteena ja ylimpänä valvontaviranomaisena tulee tutkia sekä asemakaavan ja asemakaavamääräysten tarkoituksenmukaisuus että laillisuus. Päinvastoin kuin Ruotsissa[29] ei meillä voida asemakaavan ja asemakaavamääräysten eikä myöskään rakennusjärjestyksen laillisuutta saada hallinnollisessa lainkäyttöasteessa, korkeimmassa hallinto-oikeudessa, tutkituksi.[30] Siihen nähden, että asemakaavamääräyksistä johtuvat omistusoikeuden rajoitukset, joiden asiallisen sisällön määrää valtuusto,[31] ovat julkisoikeudellisia eikä niitä taikka niistä johtuvia rajoituksia tai muita oikeusvaikutuksia voida saattaa yleisessä tuomioistuimessa tutkittaviksi, esim. ajaa korvausvaatimusta kuntaa vastaan, jää asemakaavamääräysten lainmukaisuus nykyisten säännösten mukaan lainkäytön oikeusturvaa vaille. Huomioon ottaen ne melkoiset omaisuusarvot, joista asemakaavamääräysten ja yleensä asemakaavan samoinkuin asemakaavantakaisten määräystenkin[32] vahvistuksen yhteydessä voi olla kysymys, näyttäisi olevan syytä ulottaa lainkäytön oikeusturva näihinkin asiaryhmiin lähinnä erikoissäännöksellä, odoteltaessa lainsäädäntötoimenpidettä yleisen valitusoikeuden voimaansaat-

---

[28] *Sundberg*, m.k., s. 114.

[29] *Sundberg*, m.k., s. 114.

[30] Lääninhallituksen päätöksestä, jolla rakennussuunnitelma ja rakennussuunnitelmamääräykset vahvistetaan, voidaan sitävastoin valittaa KHO:een (AKL 71 §:n 2 mom. ja 59 §:n 3 mom.).

[31] Valtioneuvosto (sisäasiainministeriö) ei voi enää aikaisemman käytännön mukaisesti tehdä asemakaavaan tai asemakaavamääräyksiin asiallisia muutoksia, vaan voi se vain jättää alistetun ehdotuksen määrätyltä osaltaan tai kokonaan vahvistamatta (AKL 4 §:n 1 mom.).

[32] AKL 7 §.

tamisesta valtioneuvostosta ja sen ministeriöistä korkeimpaan hallinto-oikeuteen lainvastaisista määräyksistä ja päätöksistä.[33] Puutteellisten ja harkinnanvaraistenkin oikeusohjeiden perusteella voi silti muodostua oikeuskäytäntö, joka ilmaisee missä rajoissa asemakaavamääräyksistä johtuvia rajoituksia voidaan pitää lain sallimina, ja siten turvata tällä alalla hallinnon lainalaisuus ja säilyttää tarpeellinen oikeussuoja omistusoikeudelle yhteiskunnan käyttövoimana.

Kun asemakaavalainsäädännön tarkistus on parhaillaan työn alla lainvalmistelukunnassa, näyttäisi edelläolevan tarkastelun perusteella olevan syytä kiinnittää huomiota sekä säännöksiin asemakaavamääräysten liikkuma-alasta että rajoitusten arvostelemista helpoittavan selvityksen liittämiseen asemakaavaa ja vastaavasti asemakaavamääräyksiä koskeviin ehdotuksiin samoin kuin valitusmahdollisuuteen laillisuuspuolesta korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

---

[33] Mietintö alemmanasteisesta hallinto-oikeudellisesta lainkäytöstä (*Ståhlberg* ja *Piipponen*), Lvk 5/1936, s. 104.

Arvo Sipilä

Työoikeudellinen perussuhde

Itsenäistä oikeudenalaa edustavan työoikeuden syntyminen, joka on kiinteässä yhteydessä työntekijäin edun valvontaa tarkoittavaan sosiaalipoliittiseen lainsäädäntöön, edellyttää tämän lainsäädännön ja työsuhdetta koskevien yksityisoikeudellisten normien yhteenkuuluvuuden oivaltamista. On helposti ymmärrettävissä, että työoikeus ei lue syntymäpäiväkseen sitä ajankohtaa, jolloin tuotannon koneellistumiseen kytkeytyvät olosuhteiden muutokset pakottivat lainsäätäjän liberalististen oppien määräämästä perusasenteesta riippumatta ryhtymään vapautta rajoittaviin toimenpiteisiin työntekijäin suojelemiseksi. Tuo uusissa oloissa kehittyvä lainsäädäntö, jota pian täydennettiin sosiaalipoliittisella huoltolainsäädännöllä, lähinnä sairaus- ja tapaturmavakuutuslaeilla — meidän maassamme, kuten tunnettua, vain viimeksimainituilla — näytti edustavan sellaista omalaatuista uutuutta, jota aikansa mukaisen opin saaneet lakimiehet pikemminkin väheksyivät kuin pitivät vuosisataisperintöä oleviin oppeihin liitettäväksi kelvollisena aineksena. Joidenkin vuosikymmenien aikana kuitenkin kysymys siitä, mihin oikeussuhteisiin mitäkin »tehdaslakia» ja muuta sosiaalipoliittista työväenlainsäädäntöä oli sovellettava, oli omansa muokkaamaan maaperää uudelle kasvulle oikeustieteellisen tutkimuksen työsaralla. Niinpä myrskyisen vuosisatamme ensimmäisen suursodan päätyttyä ryhdyttiin selvää päämäärää tavoitellen tutkimaan sitä yhteyttä, joka tuolla nopeasti kehittyvällä uudella lainsäädännöllä oli työntekijäin työsuhteiden perusteena oleviin sopimuksiin. Tuo yhteys oli ilmeinen, mutta yhtä ilmeistä ei ollut, että noiden työsuhteiden oikeudellinen luonne olisi määriteltävissä yhtenäisesti. Onkin todettava, että niissä maissa, joissa on kehitetty itsenäinen työoikeus, työoikeudellisten

työsuhteiden yhteisistä tunnusmerkeistä, siis työoikeudellisen työsuhteen määritelmästä, on erimielisyyttä. Ainakin Saksan tieteisopista, jolla on suurimmat ansiot työoikeuden tutkimisessa, voidaan kuitenkin sanoa, että mielipiteiden eroavuudet ovat pohjimmalta vähäiset ja että yhtenäisen työoikeudellisen työsuhteen olemassaolosta vallitsee yksimielisyys.

Tässä, lähinnä Suomen työoikeuden erään »suuren kysymyksen» selvittelyä tarkoittavassa kirjoituksessa ei ole tilaisuutta puuttua äsken mainittuihin erimielisyyksiin eikä muutenkaan kosketella ulkomaista tieteisoppia enempää kuin on välttämätöntä käsiteltäväksi tulevan asian yleisen luonteen valaisemiseksi. Siihen riittänee, että huomautan nimenomaan työsopimusta koskevan erillislain puuttuvan useimmissa maissa ja että samalla totean toiselle tehtävää työtä tarkoittavan sopimuksen olevan eräiden maiden yleisessä siviililaissa siten määriteltynä, ettei sen sinänsä voida katsoa ilmentävän työoikeudellista työsuhdetta. Niinpä Saksan BGB:n Dienstvertrag on katsottava työoikeudellisen työsuhteen yläkäsitteeksi, joten siis tämän sopimuksen tunnusmerkistöön on liitettävä lisätunnusmerkkejä tai lisätunnusmerkki osoittamaan työoikeudellisen työsuhteen erityistä luonnetta. Tämä määritteleminen näin ollen säädännäisdefinition puutteessa on jäänyt tieteisopin tehtäväksi. Tällöin ilmenneestä erimielisyydestä huolimatta voitaneen kuitenkin yleisesti sanoa, että työntekijän riippuvaisuus (Abhängigkeit) työnantajasta on se lisätunnusmerkki, joka eri tavoin esitettynä muodostaa Saksan tieteisopin mukaista työoikeudellista työsuhdetta ilmentävän yhteispiirteen, joka samalla on tavallaan yleismaailmallinen.

Suomen työoikeuteen saksalaisia oppeja ei ole paikallaan välittömästi soveltaa. Tämä johtuu, paitsi oikeuspiirien eroavuuksista, varsinkin siitä, että meillä, kuten tunnettua, on säädetty työsopimuksesta erityinen laki, joka koskee, mikäli erityislaki, esim. merimieslaki, ei sitä syrjäytä, kaikkia sopimuksia, joissa toinen, työntekijä, sitoutuu palkasta tekemään työtä toiselle, työnantajalle, tämän johdon ja valvonnan alaisena (TSL 1 §). Onko tällöin — näin lähennymme kysymystä työoikeudellisesta perussuhteesta — katsottava, että lainsäätäjä on säästänyt Suomen tieteisopilta työoikeudellisen työsuhteen selvittelemisen vaivan ja antanut siitä »valmiin» säädännäismääritelmän? Tähän kysymykseen on vastattava myöntävästi. Jättämällä kokonaan sopimusvapauden periaatteen mukaisesti

määräytyväksi sen sopimuksen, jossa toinen sitoutuu tekemään työtä toiselle olematta tämän johdon ja valvonnan alaisena, oli työnteko vastikkeellista tai vastikkeetonta, lainsäätäjä on katsonut tarpeelliseksi säännöstää sen työsuhteen, jossa työ tehdään vastikkeesta toisen johdon ja valvonnan alaisuudessa ja johon työntekijäin suojelua ja huoltoa koskevia säännöksiäkin ennen muuta on tarpeellista soveltaa. Kun työntekijän subordinaatio, mainitun »yleismaailmallisen» kriteerin kotimainen ilmentymä, joka syntyy juuri työnantajan johto- ja valvontaoikeudesta, hänen direktio-oikeudestaan, on ominainen nimenomaan niille suhteille, joihin pakollista työntekijäin suojelu- ja huoltolainsäädäntöäkin sovelletaan, herää kysymys, onko TSL:ssa mainitut tunnusmerkit toteuttava työsuhde myös sellainen työoikeudellinen perussuhde, että työntekijäin edunsuojaa tarkoittava laki tulee sovellettavaksi ainoastaan tällaiseen suhteeseen. (Selvennykseksi on samalla mainittava, että tällöin ei ole kysymys siitä, että työsuhteen tulisi olla nimenomaan TSL:n alainen, vaan siitä, että suhde toteuttaa työoikeudellisen työsuhteen mainitun tunnusmerkistön, siis että se tarkoittaa vastikkeellista työn tekemistä toiselle tämän direktion alaisuudessa.) Myöntävä vastaus tähän kysymykseen merkitsee työoikeutemme kiinteän yhtenäisyyden toteutumista, kieltävä taasen työoikeuden pirstoutumista palasiksi, joiden kokoaminen on toivoton tehtävä.

Tästä huolimatta edellä esittämäni kanta ei näytä tulleen meillä vielä yleisesti omaksutuksi. Siitä tuoreen esimerkin mainitakseni totean, että uutta työaikalainsäädäntöä käsittelevissä kirjoissa kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annettua lakia (605/46) katsotaan olevan tulkittava siten, että sen ja työsopimuslain soveltamisala työsuhteen osalta ei ole sama, vaan että ensiksi mainittua lakia olisi sovellettava myös sellaiseen toiselle direktion alaisuudessa tehtävää työtä tarkoittavaan työsuhteeseen, jossa työnteko on palkatonta. On siis kysymys siitä, että katsotaan kauppaliikkeiden ja toimistojen työoloista annetussa laissa tarkoitetun työsuhteen tunnusmerkkien eroavan työsopimuslaissa määritellystä työsuhteen essentiaalisesta tunnusmerkistöstä. Tälle kannalle asetuttaessa nojaudutaan ensiksi mainitun lain säännökseen (2 §), minkä mukaan »Työntekijällä tarkoitetaan tässä laissa henkilöä, joka toisen johdon ja valvonnan alaisena työskentelee tämän lain alaisessa yrityksessä». Ennen kuin

tälle säännökselle annetaan mainittu laajakantoinen merkitys, on kuitenkin syytä panna merkille, että palkka-sanalla lainsäädännössämme paikka paikoin tarkoitetaan nimenomaan rahapalkkaa, jolloin siis poiketaan TSL:ssa (18 §) määritellystä palkan eli vastikkeen käsitteestä, minkä mukaan palkalla tarkoitetaan yleensä vastiketta, jolla on taloudellista arvoa. (Sivumennen mainittakoon, että tämä palkkakäsitteen laaja, työoikeutemme rakenteeseen soveltuva määritteleminen tämän kirjoituksen julkisuuteen tullessa lienee jo saanut expressis verbis ilmaistun vahvistuksensa myös julkisoikeudellisen lainsäädännön puolella, uudessa tapaturmavakuutuslaissa (1 §), minkä mukaan »Työnantajan työntekijälle antamaksi vastikkeeksi katsotaan jokainen etu, jolla on taloudellista arvoa».) Se, että palkka-sanaa täten on käytetty kahdessa eri merkityksessä, nähdäkseni aiheuttaa, että laintulkitsijan ei välttämättä tarvitse johtua sellaiseen kannanottoon, jonka mukaan myös vastikkeeton työsuhde kuuluisi TyöoloL:n alaisuuteen. Myös esim. opikseen rahapalkatta työskentelevät — vastikkeena opinsaantitilaisuus — ovat TyöoloL:n alaisia, mutta tästä ei ole tehtävä sitä johtopäätöstä, että he eivät ole TSL:ssa tarkoitetussa työsuhteessa. Sellainen päätelmien teko, jonka mukaan TyöoloL:ssa tarkoitettu työsuhde olennaisten tunnusmerkkiensä puolesta eroaa TSL:ssa tarkoitetusta, merkitsee lähtökohtaa, josta johdutaan kestämättömiin tuloksiin. Jos jokaisen työntekijäin edunsuojaa tarkoittavan lain soveltamisalaa tulkittaisiin sen mukaan, millaisin sanoin työsuhde on siinä ilmaistu, ottamatta huomioon, ettei lainsäätäjä ilmeisestikään ole ollut tarkka työsuhteen määrittelemisessä tai ettei aina ole tarkoitettukaan nimenomaisen työsuhdetta koskevan määritelmän antamista, jouduttaisiin siihen, että laki, jossa ei ole ilmaistu edes direktion saati palkan tunnusmerkkiä, tulisi sovellettavaksi niin laajasti, ettei sitä ole siten sovellettavaksi tarkoitettu eikä myöskään siten sovellettu. Samalla tällainen asian luonteen vastainen tulkinta, kuten sanottu, hajoittaisi työoikeuden yhtenäisyyden: olisi lopuksi todettava, että nimenomaan työoikeudelle tunnusmerkillistä työsuhdetta ei ole olemassakaan. Työoikeudellisen työsuhteen olemassaolon kiistäminen taasen sisältäisi sen, että työntekijällä tarkoitettaisiin muitakin henkilöitä kuin niitä, jotka työsopimusta koskevassa peruslaissa on työntekijöiksi määritelty ja joita silmällä pitäen työntekijäin edunsuojaa tarkoittavat lait on säädetty. TyöoloL:n tulkin-

nasta sen suuren periaatteellisen merkityksen takia vielä huomautettakoon, että tässä vastustettua tulkintaa ei voida puoltaa myöskään viittaamalla siihen, että työaikalaissa (604/46) puhutaan henkilöstä, joka »palkasta tekee työtä toisen, työnantajan, lukuun tämän johdon ja valvonnan alaisena», ja että lainsäätäjä siten samana päivänä (2. 8. 1946) annetuissa laeissa on tahtonut selvästi erottaa toisessa tarkoitetun työsuhteen toisesta. Kysymys ei ole tällaisesta erottamisesta, vaan siitä, että suuri valiokunta, jonka ehdotuksen mukaiseksi laki tältä kohdin säädettiin, yhtyen kutsumansa asiantuntijan esittämiin näkökohtiin tahtoi täten korostaa kysymyksessä olevan laatuisessa lainsäädännössä tarkoitettujen työsuhteiden kytkeytymistä TSL:ssa määriteltyyn työsuhteeseen.

Kaikille työoikeudellisille työsuhteille on täten tunnusmerkillistä, että niissä on kysymys vastikkeellisesta työnteosta toisen lukuun tämän direktion alaisuudessa. Samalla tavoin kuin vastikkeellisuus, missä vastikkeella siis on tarkoitettava jokaista etua, jolla on taloudellista arvoa, on myös työnantajan direktio työoikeudellisen työsuhteen olennainen tunnusmerkki. Asian luonteesta kuitenkin johtuu, että direktion olemassaolo sinänsä ei aina ole riittävä siihen, että tiettyä työoikeudellista lakia on tarkoituksenmukaista soveltaa työsuhteeseen. Tästä on hyvänä esimerkkinä työturvallisuuslaki (1930, 1 §), jonka mukaan »Tätä lakia on sovellettava jokaiseen liikkeeseen tai yritykseen — —, jossa työntekijää käytetään työhön työnantajan lukuun». Tässä laissa siis ei ole mainittu muita työoikeudellisen työsuhteen tunnusmerkkejä kuin se, että työtä tehdään toisen lukuun, mutta on katsottava selväksi, että siinäkin on kysymys direktion alaisesta työstä. Kun direktio voi ilmetä sangen vähäasteisena ja samalla kuitenkin täyttää sen vaatimuksen, joka direktion olemassaololle, jotta olisi kysymys TSL:n tunnusmerkkien mukaisesta työsuhteesta, on asetettava, olisi epätarkoituksenmukaista ulottaa työturvallisuuslain säännökset kaikkiin työsuhteisiin, joita on pidettävä luonteeltaan työoikeudellisina. Työturvallisuuslaissa asetetaan työnantajalle velvollisuuksia, joiden täyttämistä ei voida kohtuudella vaatia kaikissa työoikeudellisissa työsuhteissa; nuo velvollisuudet soveltuvat ainoastaan työnantajille, joilla on niin sanoakseni kiinteämpi ote työntekijöihinsä kuin se, joka johdon ja valvonnan vähimmäismääränä on tarpeen, jotta olisi kysymys TSL:ssa tarkoitetusta direktiosta. Tämän mukaisesti työ-

turvallisuuslaissa on rajoittavana poikkeuksena — eräitä omaisia ja laivatyötä koskevan poikkeuksen ohella — mainittu, että lain soveltamisalasta erotetaan »työ, jota tehdään työntekijän kotona tai muuten sellaisissa olosuhteissa, ettei voida katsoa työnantajan asiaksi valvoa sen järjestelyä». Työntekijän kotona tekemä työ ei yleensä ole työoikeudellisessa työsuhteessa tehtyä työtä, mutta silloinkin, kun se poikkeuksellisesti sitä on, ilmenee työnantajan direktio siinä niin vähäsisteisena, »ettei voida katsoa työnantajan asiaksi valvoa sen järjestelyä». Muunkinlainen kuin kotona tehty työ tietenkin luonteensa mukaisesti voi kuulua samaan ryhmään.

Direktion tehtävä olennaisena työoikeudellisen työsuhteen tunnusmerkkinä on erotettava siitä, että joidenkin lakien luonteen mukaisesti niitä on syytä soveltaa ainoastaan sellaisiin työsuhteisiin, joissa direktiolla on tietynasteinen »voimakkuus». On, tekisi mieli sanoa, luonnollista, että kaikkiin niihin työsuhteisiin, joihin esim. työntekijäin tapaturmavakuutuslakia on sovellettu, mitä soveltamista muuten voitaneen pitää TSL:ssa tarkoitetun direktion vähimmäisasteen kriteerinä, ei ole sovellettava työturvallisuuslakia. Sen sijaan ei ole yhtä selvää, että jotakin muuta kysymyksessä olevissa suhteissa työturvallisuuslakiin verrattavaa lakia — ajattelen lähinnä työaikalakia — on sovellettava samoin kuin työturvallisuuslakia, vaikka se poikkeus, jonka direktion vähäsisteisuus muodostaa, ei ole kyllin laajasti tai selvästi laissa ilmaistuna. Niiden tapausten joukossa, joissa työaikalakia ei ole sovellettava, laissa mainitaan »työ, jota työntekijä tekee kotonaan», mutta mainintaa ei ole työstä, jota muuten tehdään sellaisissa olosuhteissa, ettei sen järjestelyä voida pitää työnantajan asiana. Tästä puutteellisuudesta huolimatta olen sitä mieltä, että työturvallisuuden ja työajan järjestely ovat asioita, jotka puheena olevassa suhteessa ovat täysin toisiinsa verrattavia, ja että tämän mukaisesti maininta työstä, jota työntekijä tekee kotonaan, edustaa esimerkkiä nimenomaan sellaisesta työstä, jonka olosuhteet edellyttävät, että työn järjestelyn valvominen ei kuulu työnantajalle työntekijän suhteellisen suuren itsenäisyyden takia. Työnantajan valvontaoikeuden ja työn tarkemman järjestelyn välillä on olennainen ero, vaikka eroa direktion olemassaolon kannalta ei olekaan. Lakia toisin tulkittaessa johdutaan epäjohdonmukaisuuksiin ja siihen, että työnantaja mm. joutuisi vastaamaan

asioista, joihin hän ei voi tarpeellisen tehokkaasti vaikuttaa. — Siinä tapauksessa, että esittämääni tulkintaa työaikalain sanamuotoon nähden pidetään liian rohkeana, on mielestäni lain tasapuolisen soveltamisen saavuttamiseksi tarpeellista, että laki puheena olleelta kohdalta muutetaan samansisältöiseksi kuin työturvallisuuslaki.

Työoikeudelliseen työsuhteeseen sisältyvä direktio näin ollen voi joissakin työsuhteissa ilmetä niin vähäasteisena, että tiettyä työoikeudellista lakia, nimenomaan työntekijäin suojelua koskevaa lakia, ei ole asiallista soveltaa tuohon suhteeseen, samalla kun työntekijäin huoltoa koskevan lain siihen soveltaminen voi olla hyvin paikallaan, mutta sen sijaan työoikeudellisesti merkityksellinen direktio ei voi missään työoikeudellisessa suojelu- eikä huoltolaissa tarkoittaa niin vähäasteista direktiota, ettei se riitä TSL:ssa määritellyn työsuhteen, työoikeudellisen perussuhteen, tunnusmerkiksi.

Tauno Tirkkonen

Oikeudenkäyntimenettelystä työtuomioistuimessa

I.

Työtuomioistuimesta kesäkuun 7 päivänä 1946 annettu laki, josta seuraavassa käytetään lyhennystä TTL, sisältää sellaisia prosessuaalisia säännöksiä, jotka järjestelevät työtuomioistuimessa tapahtuvan menettelyn eräissä suhteissa olennaisesti toisenlaiseksi, kuin miksi prosessi on yleisissä alioikeuksissamme muodostunut oikeudenkäymiskaaren ja käytännön perusteella. Kun TTL:n määräykset työtuomioistuimessa noudatettavasta oikeudenkäyntimenettelystä samalla merkitsevät eräitten uudenaikaisten periaatteitten ja näkökohtien soveltamista, on seuraavassa aihetta lyhyesti selostaa työtuomioistuinprosessia. Tähän on sitäkin suurempi syy, kun meillä yleisen prosessimenettelyn osalta on suunniteltu ryhdyttäväksi sellaisiin osittaisparannuksiin, joiden toteuttaminen merkitsisi ainakin osittaista siirtymistä uudenaikaisten prosessilakien omaksumaan järjestelmään. Työtuomioistuinprosessimme voinee näet silloin tarjota sopivaa johtoa osittaisparannuksia harkittaessa ja käytäntöön sovellettaessa.

Kun jäljempänä tarkastelen TTL:n sääntelemää prosessimenettelyä, kiinnitän esitykseni havainnollistamiseksi samalla huomiota vastaaviin, yleistä oikeudenkäyntimenettelyä sääntteleviin positiivisoikeudellisiin määräyksiin. Lisäksi olen, vertauksen vuoksi, kosketteleva eräitä Ruotsin uuden oikeudenkäymiskaaren (lyh. NRB) säännöksiä. Muuten todettakoon, että TTL:ia suunniteltaessa on pääasiallisena esikuvana käytetty Ruotsin vastaavaa lakia.[1]

---

[1] Lag den 22 juni 1928 om arbetsdomstol. Tätä lakia on sittemmin muutettu kahdella eri lailla, nimittäin lailla 21. 3. 1947 ja lailla 10. 7. 1947. Viimeksimainitulla on työtuomio-

Eräät TTL:ssa olevat erikoisuudet saavat selityksensä työtuomioistuimessa käsiteltävien juttujen omalaatuisuudesta. Sen vuoksi onkin aluksi tarkasteltava kysymystä työtuomioistuimen asiallisesta toimivallasta, jota koskevat määräykset sisältyvät TTL 1 §:ään. Tästä lainpaikasta ilmenee, että työtuomioistuin käsittelee ja ratkaisee erikoistuomioistuimena työehtosopimuksia koskevat riita-asiat, kun kysymys on 1) työehtosopimuksen pätevyydestä, voimassaolosta ja oikeasta sisällyksestä, 2) siitä, onko jokin menettely työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain säännösten vastainen tai 3) työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain vastaisen menettelyn aiheuttamasta seuraamuksesta, ei kuitenkaan, mikäli on kysymys rangaistusseuraamuksesta.

Viimeksi mainitusta säännöksestä käy siis ilmi, ettei työtuomioistuimella ole valtaa ottaa käsiteltäväkseen sellaisia kanteita, joissa vaaditaan rangaistusseuraamuksen määräämistä. Työehtosopimuksen vastainen menettely ei positiivisen oikeuden mukaan voi aiheuttaa rangaistusseuraamuksia, ja voimassa olevan, 7. 6. 1946 annetun työehtosopimuslain rikkomisesta tulee rangaistus kysymykseen vain silloin, kun työnantaja ei ole pannut työehtosopimusta työpaikalle nähtäville (ks. mainitun lain 13 § verr. 12 §:ään).[2] Mikäli tällaista rangaistusta vaadittaisiin, on asia siis käsiteltävä rikospaikan yleisessä alioikeudessa, ja sama on asian laita, jos rangaistusta vaatimatta esitettäisiin rangaistuksen alaiseen tekoon perustuva vahingonkorvausvaatimus.[3] Niin ollen voidaankin sanoa, että työtuomioistuimen asiallinen toimivalta koskee ainoastaan sellaisia vaatimuksia, jotka yleisessä tuomioistuimessa toteutettuina olisi ollut käsiteltävä riita-asioista säädetyssä järjestyksessä. Sen mukaisesti TTL 1 §:ssä luonnehditaankin työtuomioistuimen toimivalta sanomalla, että se käsittelee työehtosopimuksia koskevat *riita-asiat*.

---

istuinmenettelyä koskevat säännökset kokonaan uusittu, mikä puolestaan on aiheutunut NRB:n voimaan tulosta. Ks. sen johdosta myös Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1928 (nr 254) om arbetsdomstol, mm.; given Stockholms slott den 18 april 1947.

Hallituksen esityksessä Eduskunnalle työehtosopimuslaiksi ja laiksi työtuomioistuimesta (1946 vuoden valtiopäivät n:o 20), s. 2, viitataan tekstissä mainittuun seikkaan. Seuraavassa käytetään tästä esityksestä lyhennystä *HE*.

[2] Ks. tämän johdosta myös *Puhakka*, Työehtosopimus ja työtuomioistuin (Helsinki 1947) s. 24 verr. s. 20.

[3] *Puhakka* (mt. s. 24) syystä huomauttaa, että tällainen vahingonkorvausvaatimus asian luonteesta johtuen tuskin tulee kysymykseen tai ainakin on ylen harvinainen.

Työtuomioistuimen asiallisen toimivallan kannalta on syytä erikoisesti korostaa sitä, ettei työtuomioistuin voi käsitellä yksityisistä työehtosopimuksista aiheutuvia riitaisuuksia, joiden selvittäminen edelleenkin kuuluu yleisten oikeuksien asialliseen toimivaltaan. Toisenlainen järjestely olisikin ollut omansa johtamaan pahanlaatuisiin toimivaltaristiriitoihin.[4] Myös on huomattava, että työtuomioistuin harkitsee ja ratkaisee puhtaita oikeusriitoja. Sen tehtäviin ei siis suinkaan kuulu intressi- eli eturistiriitojen selvittäminen. Tässä suhteessa meillä on omaksuttu sama järjestely kuin muissa Pohjoismaissa.[5]

Työtuomioistuimen toimivaltaa rajoittaa mahdollisuus saattaa oikeusriita välimiesmenettelyteitse selvitettäväksi. TTL 8 §:stä näet ilmenee, että työtuomioistuimeen muuten kuuluva riita-asia saadaan työehtosopimuksessa olevan määräyksen perusteella tai asianomaisten muutoin niin laillisesti sopiessa jättää välimiesten ratkaistavaksi, ei kuitenkaan milloin työehtosopimusta työehtosopimuslain (436/46) 11 §:n nojalla vaaditaan julistettavaksi purkautuneeksi. Työehtosopimuksessa olevan sanotunsisältöisen välityslausekkeen tai erityisen välityssopimuksen olemassa olo muodostaa siis puutteen prosessinedellytyksissä, joten tuloksena on työtuomioistuimessa vireille pannun kanteen käsittelemättä jättäminen. Asian luonteesta johtuen on kuitenkin kyseessä puute tahdonvaltaisissa prosessinedellytyksissä, joten vastaajan on ennen vastaamistaan pääasiaan esitettävä prosessiväite välityssopimuksen olemassa olosta.[6]

---

[4] Ks. sen johdosta myös *HE* s. 2. Ehdotuksessa laiksi työtuomioistuimesta (komiteamietintö n:o 7/1945) ehdotettiin kuitenkin säädettäväksi, että jos riidan koskiessa työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain vastaisen menettelyn aiheuttamaa seuraamusta esitetään myös muu vaatimus, joka johtuu samasta työsopimussuhteesta kuin vastamainittu riita, saa työtuomioistuin käsitellä senkin, jos katsoo siihen syytä olevan. *HE*:ssa oli, tekstissä mainitusta syystä, tästä ehdotuksesta luovuttu. Vrt. lisäksi Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om kollektivavtal och till lag om arbetsdomstol; given Stockholms slott den 17 februari 1928 (= Kungl. Maj:ts proposition nr 39) s. 171 s.

[5] Ks. komiteamietintö n:o 7/1945 s. 22. — Oikeuskäytännön johdosta ks. Työtuomioistuimen ratkaisut vuonna 1947 n:o 4: Eturistiriitaa koskeva kysymys ei kuulu työtuomioistuimen ratkaistaviin. Vrt. myös ib., ratkaisu n:o 1: »— — — eikä työtuomioistuimen asiana ole ratkaista sellaisia oikeudellista merkitystä vailla olevia eturistiriitoja, joista asianomaiset eivät ole työehtosopimuksessa sopineet». Vrt. tämän johdosta Ruotsin oikeuden kannalta *Molin*, Svensk arbetslagstiftning (4. painos 1941) s. 399.

[6] Tämän kannan tueksi on etenkin viitattava VML 1,2 §:ssä omaksuttuun järjestelyyn. Ks. myös *Puhakka*, mt. s. 25.

Edelliseen liittyen on myös kosketeltava TTL 10 §:n määräyksiä. Mainitussa lainpaikassa säädetään, että jos työehtosopimuksen mukaan sitä koskevasta tai siitä johtuvasta riitaisuudesta on sovinnon aikaansaamiseksi ensin neuvoteltava, ei riitakysymystä saa ottaa työtuomioistuimessa käsiteltäväksi, ennen kuin sellainen neuvottelu on tapahtunut, paitsi jos asianhaaroista käy ilmi, ettei kantaja ole syypää neuvottelun tapahtumatta jäämiseen. Tässä siis työehtosopimukseen perustuva sovittelumenettely on edellytyksenä jutun käsiteltäväksi ottamiselle ja se on niin ollen katsottava prosessinedellytykseksi. TTL 20,1 §:n nojalla on pääteltävissä, että tällöin on kyseessä tahdonvaltainen prosessinedellytys.[7]

II.

Erityisesti on aihetta tutkia työtuomioistuimessa vireille pantavien kanteitten tarkempaa oikeudellista luonnetta. Kun tarkastelee TTL 1 §:n säännöksiä, on helppo todeta, että se kannetyyppi, jota lähinnä on pidetty silmällä, on luonteeltaan vahvistuskanne. Sellaiseksi on yleensä leimattava kanne, joka koskee kysymystä työehtosopimuksen pätevyydestä, voimassa olosta ja oikeasta sisällyksestä. Ja samaa on sanottava kanteista, joilla vaaditaan työtuomioistuimen lausuntoa siitä, onko jokin menettely työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain säännösten vastainen. TTL 1 §:n 3 kohdassa taas on lähinnä kysymys suorituskanteista. Tällaisten kanteitten nostamismahdollisuuteen viitataan myös TTL 9 §:ssä, jossa lausutaan mm.: »— — — eikä kanteeseen liity vaatimusta vastapuolen velvoittamisesta jotakin suorittamaan tai tekemättä jättämään».[8] — Poikkeuksellis-

[7] *Puhakka* (mt. s. 26) on, jos kohta empien, tekstissä omaksutulla kannalla.

[8] *Puhakka* (mt. s. 24 s.) haluaa, lain valmistelutöihin viitaten, kuitenkin rajoittaa suorituskanteitten nostamismahdollisuutta. Niinpä hän katsoo, ettei työtuomioistuin voi käsitellä kannetta vastaajan velvoittamisesta suorittamaan työehtosopimuksen mukaista palkkaa, milloin sen määrästä ei ole päästy yksimielisyyteen ja työehtosopimukseen vedotaan. Kun TTL:n painetut esityöt eivät tunnu ehdottomasti tukevan Puhakan käsitystä ja kun TTL 1 §:n 3 kohdan ja 9 §:n säännökset eivät sisällä mitään tällaista rajoitusta, en pitäisi Puhakan omaksumaa kantaa vakuuttavana. — Ruotsin oikeuden kannasta po. kysymyksessä ks. taas *Molin*, mt. s. 399.

Mitä muuten tulee TTL 9 §:ssä mainittuun kanteeseen vastapuolen velvoittamisesta jotakin tekemättä jättämään, niin tässä on kyseessä ns. kieltotuomion aikaansaamista tarkoittava kanne. Kieltotuomio on meidän tieteisopissamme katsottu suoritustuomioksi, jossa suorituskäsky on annettu kiellon muodossa. Niin ollen on puheenalaista kannetta

sesti on pidettävä mahdollisena muotoamiskanteenkin vireille panemista työtuomioistuimessa. Sellaisena tulee kysymykseen kanne, jossa työehtosopimuslain 11 §:n säännöksiin nojautuen vaaditaan työehtosopimuksen julistamista purkautuneeksi sillä perusteella, että työehtosopimuksen määräyksiä on niin olennaisesti rikottu, ettei toisilta sopimukseen sidotuilta voida kohtuudella vaatia sopimussuhteen jatkamista. Tällaisen muotoamiskanteen nostamismahdollisuuteen viitataan TTL 8 §:ssä expressis verbis (»— — — ei kuitenkaan, milloin työehtosopimusta työehtosopimuslain — — — 11 §:n nojalla vaaditaan julistettavaksi purkautuneeksi»). Sellainen kanne on myös mahdutettavissa TTL 1 §:n 3 kohdan säännösten puitteisiin (»työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain vastaisen menettelyn aiheuttamasta seuraamuksesta»).[9]

Vahvistuskanteitten nostamisen mahdollisuuksia arvosteltaessa on kiinnitettävä huomiota TTL 9 §:ssä olevaan kiintoisaan määräykseen. Tässä lainpaikassa näet säädetään, että jos työtuomioistuin havaitsee, ettei siinä vireille pannulla vahvistuskanteella ole huomattavampaa merkitystä kanteen vireillepanijalle eikä kanteeseen liity vaatimusta vastapuolen velvoittamisesta jotakin suorittamaan tai tekemättä jättämään, ei sellaista kannetta saa ottaa tutkittavaksi. Onkin todettava, että riittävän vahvistusintressin olemassa olo muodostaa tällöin ehdottoman oikeudenkäyntiedellytyksen.[10] Nyt lausutun täydennykseksi on kuitenkin aihetta esittää eräitä lisähuomautuksia.

Kun TTL 9 §:ssä asetetaan puhtaan vahvistuskanteen ajamisen nimenomaiseksi edellytykseksi se, että tällaisella kanteella on kanteen vireillepanijalle huomattavampaa merkitystä, tuntuu sen nojalla seuraava johtopäätös oikeutetulta: Tällöin vaaditaan voimakkaampaa (suurempaa) vahvistusintressiä, kuin mitä vahvistuskanteen nostaminen yleisessä tuomio-

---

pidettävä eräänlaisena suorituskanteena. Ks. nyt lausutun johdosta *Honkasalo,* Vahvistuskanneoikeudesta I (1928) s. 92 ss. ja *Ellilä,* Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa (1947) s. 18 ja s. 25.

[9] Ks. myös *Puhakka,* mt. s. 24.

[10] Samoin *Puhakka,* mt. s. 25. — Oikeuskäytännön johdosta ks. taas Työtuomioistuimen ratkaisut vuonna 1947 tapaus n:o 2. Vrt. lisäksi ib., tapaus n:o 6: Työtuomioistuimen toimivaltaan ei kuulu antaa viranomaisille lausuntoja työehtosopimuksen tulkintaa koskevista kysymyksistä.

istuimessa edellyttää.[11] Miten suureksi tämä vahvistusintressien ero on tarkoitettu, on kysymys, jota ei voida ottaa nyt selvitettäväksi. Tällainen selvittely vaatisi näet yksityiskohtaista tutustumista sekä työtuomioistuimessa että yleisissä oikeuksissa esiintyviin vahvistuskanteisiin. Sen sijaan on aiheellista kosketella eräitä muita edelliseen liittyviä kysymyksiä.

Ensinnä on kysyttävä: Jos kanne on TTL 9 §:n nojalla jätetty käsiteltäväksi ottamatta, niin onko kanteen vireillepanijalla mahdollisuus nostaa sama kanne yleisessä alioikeudessa? Kysymykseen on mielestäni vastattava kieltävästi. Kantani tueksi viittaan siihen, että TTL 1 §:ssä mainitut riita-asiat on nimenomaan saatettu työtuomioistuimen yksinomaiseen toimivaltaan. Ja TTL 9 § järjestelee vain sen erikoistilanteen, ettei ole olemassa riittävää oikeudellista intressiä vahvistuskanteen nostamiselle. Kumpikaan näistä lainpaikoista ei millään tavoin viittaa siihen, että työtuomioistuimessa käsiteltävät vahvistuskanteet voisivat jossakin erikoistilanteessa joutua yleisen tuomioistuimen käsiteltäviksi. Sellainen lainsäädännöllinen järjestely, että huomattavampi vahvistusintressi perustaisi erikoistuomioistuimen toimivallan, kun taas vähäisempi intressi siirtäisi jutun yleisten oikeuksien toimivaltaan, tuntuukin siinä määrin epäkäytännölliseltä, ettei sitä missään tapauksessa voida presumoida lainsäätäjän tarkoittamaksi. Viittaan myös niihin toimivaltaristiriitoihin, jollaisiin sanotunlainen järjestely helposti johtaisi. Lopuksi viittaan siihen, että jos yleinen alioikeus voisi oletetussa tilanteessa ottaa vahvistuskanteen käsiteltäväkseen, olisi asian käsittelyssä tietysti noudatettava tavallisia prosessuaalisia säännöksiä eikä suinkaan TTL:n erikoismääräyksiä. Sen mukaisesti olisi esim. asialegitimaatiokysymystä arvosteltava normaalisäännösten valossa eikä suinkaan TTL 11 §:n säännöksien nojalla. Sanomattakin lienee selvää, että käytännölliset tulokset silloin olisivat perin kummallisia. — Päädyn niin ollen siihen lopputulokseen, että kun työtuomioistuin on TTL 9 §:n perusteella jättänyt vahvistuskanteen käsiteltäväksi ottamatta, ei sellaista kannetta voida panna vireille yleisessäkään alioikeudessa. Riittävän vahvistusintressin puuttuminen merkitsee siis tällöin samalla sitä, että tuomioistuintie ei ole ollenkaan käytettävissä. Toinen asia on, että jos vahvistusintressi myöhemmin tulee riittävän suu-

[11] Ks. myös *Ellilä*, mt. s. 13 s. Tässä on siis — Ellilän terminologiaa käyttääkseni — oikeussuojakynnys asetettu normaalia korkeammaksi. Vrt. *Ellilä*, mt. s. 5.

reksi, voidaan asia työtuomioistuimen aikaisemman päätöksen estämättä panna tässä tuomioistuimessa uudelleen vireille. Lisäksi huomattakoon, että TTL 9 §:n mukaan voidaan panna vireille sellainen vahvistuskanne, jolla ei ole huomattavampaa merkitystä kanteen vireillepanijalle, mikäli kanteeseen samalla liittyy vaatimus vastapuolen velvoittamisesta jotakin suorittamaan tai tekemättä jättämään. Jos siis puhdas vahvistuskanne on TTL 9 §:n nojalla jätetty käsiteltäväksi ottamatta riittävän vahvistusintressin puuttumisen johdosta, voidaan tämä kanne panna uudelleen vireille, vaikkei vahvistusintressi olisikaan tullut suuremmaksi, jos samalla vaaditaan vastapuolelta suoritusta tai pyydetään kieltotuomion antamista. Nyt mainitut mahdollisuudet tuntuvat ainakin jossakin määrin korvaavan sen, oikeussuojan tarvitsijan kannalta ilmeisen epäkohdan, että oikeussuojaa voidaan vahvistuskanneteitse antaa vain silloin, kun vahvistuskanteella on huomattavampaa merkitystä.

Tavallista siviiliprosessimenettelyä silmällä pitäen on meillä yleisesti katsottu, että vahvistustuomion tarve on olemassa vain silloin, kun kantajan oikeusasema on vastaajan suhtautumisen johdosta tullut uhanalaiseksi; samalla on korostettu sitä, että oikeussuojan tarpeen tulee olla välittömästi olemassa eikä vain odotettavissa. Yksittäistapauksessa saattaa kuitenkin olla varsin vaikeata ratkaista, onko oikeussuojan tarve tosiaan välittömästi olemassa. Juuri työtuomioistuimessa ajettavia vahvistuskanteita silmällä pitäen voidaan suorastaan väittää, ettei siitä vaatimuksesta, että oikeussuojan tarpeen on oltava välittömäsi olemassa, saateta pitää jyrkästi kiinni. Tuntuu näet siltä, että vahvistuskanteen kohteeksi voidaan tällöin saattaa kysymys, joka riittävän *aktuaalisen* intressin puuttuessa ei olisi kelvannut tavallisessa oikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltäväksi. Tilanne voinee siis muodostua suunnilleen samanlaiseksi kuin välimiesmenettelyssä.[12] Niinpä — esimerkin mainitakseni — lienee mahdollista työtuomioistuimen ratkaistavaksi alistaa kysymys siitä, onko jokin suunnitteilla oleva menettely työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain vastainen.[13] Tällaisen kannan tueksi viittaan seuraaviin näkökohtiin: Kun

---

[12] Ks. välimiesmenettelyn johdosta *Tirkkonen,* Välimiesmenettely (1943) s. 46 ss.

[13] Eräs esimerkki sellaisesta tilanteesta, jolloin välimiesmenettelyn kohteeksi oli saatettu kysymys, joka riittävän aktuaalisen intressin puuttuessa ei olisi kelvannut tavallisen tuomioistuinmenettelyn kohteeksi, mainitaan *Tirkkonen,* mt. s. 48 aliv. 41: Välimiehiltä pyydetty lausuntoa siitä kysymyksestä, oliko osuuskunnan *suunnittelema* edellisen vuoden

TTL 1 §:n 2 kohdassa säädetään, että työtuomioistuin käsittelee kysymyksen siitä, onko jokin menettely työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain säännösten vastainen, ei lainpaikassa käytetty sanonta suinkaan osoita, että olisi kysymys vain sellaisesta menettelystä, jota on jo käytännössä sovellettu. Lisäksi huomattakoon, että mahdollisuus antaa arvovaltainen lausunto näin »ennakkoasteella» olisi usein molempien asiapuolten kannalta tarkoituksenmukaista. Silloinhan vältettäisiin ne mahdolliset konfliktit, jotka voivat syntyä sen johdosta, että vahvistuskanteen nostaminen tehtäisiin riippuvaksi siitä, että tiettyä menettelyä on jo sovellettu. Olen kuitenkin valmis myöntämään, että nyt esittämäni laajentava tulkinta selvästi poikkeaa siitä, aktuaalisen intressin välttämättömyyttä korostavasta käsityksestä, joka meillä on vallitsevana. Käsitystäni vastaan voidaan niin ikään huomauttaa, etteivät TTL:n säännökset sitä suoranaisesti tue, koskapa ei TTL:ssa nimenomaan säädetä, että kysymys jonkin suunnitteilla olevan menettelyn soveltuvaisuudesta työehtosopimuksen tai työehtosopimuslain säännöksiin voitaisiin saattaa työtuomioistuimen tutkittavaksi.[13a]

TTL 1 §:n 2 kohdan nojalla voitaneen tehdä se johtopäätös, että tosiseikat eli faktat saattavat joutua vahvistuskanneoikeudenkäynnin kohteiksi sellaisissakin tilanteissa, jolloin se ei olisi mahdollista tavallisessa siviiliprosessimenettelyssä. Tämä koskee etenkin sellaisia tosiseikkoja, joilla on merkitystä työehtosopimusta sovellettaessa. Kysymyksen yksi-

---

ostojen perusteella määrättävä ylijäämän palautus osuuskunnan jäsenille katsottava osuuskunnan ja erään teollisuuslaitoksen välillä solmitun sopimuksen vastaiseksi. Välimiesten lausunto sisälsi sen, että suunniteltu ylijäämän palautus oli katsottava sopimuksen vastaiseksi.

[13a] Tulkittaessa Ruotsin työtuomioistuinlain vastaavia säännöksiä tunnutaan yleensä asetutun sille kannalle, että vahvistuskanteen nostaminen esillä olevassa tapauksessa edellyttää sitä, että tiettyä menettelyä on jo käytännössä sovellettu. Ks. sen johdosta *Molin*, mt. s. 390 s.; vrt. Kungl. Maj:ts proposition nr 39 s. 184. Toisaalta huomattakoon, että kehitystendenssi sivistysmaiden lainsäädännöissä, oikeuskäytännössä ja tieteisopissa selvästi on kulkemassa siihen suuntaan, että vahvistuskanteen käyttäminen sallitaan yhä laajenevassa määrin. Ks. esim. *Ellilä*, mt. s. 13 ss. ja *Borchard*, Declaratory judgments (second edition, Cleveland 1941), s. 410 ss. Viimeksimainitussa teoksessa (s. 410) lausutaankin sattuvasti seuraavaa: »If a future event is practically certain to occur, and if it serves a present clarifying and stabilizing purpose to establish its effect — — —, there is no reason why the courts should refuse their aid in adjudicating conflicting claims depending upon the event. — — — the growing realization of the utility of the declaratory judgment as an instrument of preventive justice — — —.»

tyiskohtaisempaan selvittelyyn ei tässä yhteydessä kuitenkaan ole tilaisuutta.[14]

Työtuomioistuimessa ajettavien vahvistuskanteitten johdosta on lopuksi mainittava, että työtuomioistuimessamme vireille pannut kanteet ovat yleensä olleet tällaisia kanteita. Tuntuu lisäksi siltä, että työtuomioistuinprosessissamme vahvistuskanteet tulevat jatkuvasti näyttelemään ratkaisevaa osaa. Näissä suhteissa tilanne on meillä muodostunut toisenlaiseksi kuin Ruotsissa, jonka työtuomioistuin on laajassa mitassa joutunut käsittelemään suorituskanteita.

Siirryn nyt tarkastelemaan TTL 11 §:n säännöksiä asialegitimaatiosta työtuomioistuinprosessissa. Tässä lainkohdassa säännellään yksityiskohtaisesti kysymys siitä, kenellä on työtuomioistuimessa oikeus omissa nimissään esittää vaatimuksia ja vastata esitettyihin vaatimuksiin. Niinpä työehtosopimukseen osallinen yhdistys on oikeutettu omissa nimissään esittämään kantajana vaatimuksia niidenkin puolesta, jotka yhdistyksen tekemän työehtosopimuksen johdosta ovat työehtosopimukseen sidotut. Viimeksi mainitut eivät voikaan esiintyä kantajina, elleivät he pysty osoittamaan, että sopimukseen osallinen yhdistys on antanut siihen luvan tai kieltäytynyt panemasta kannetta vireille tai sitä ajamasta. Työehtosopimukseen osallinen työntekijäin ja toimihenkilöiden yhdistys on taas oikeutettu omissa nimissään ajamaan kannetta niidenkin työntekijäin ja toimihenkilöiden puolesta, jotka eivät ole työehtosopimukseen sidottuja, mutta joiden kanssa tekemässään työsopimuksessa työnantaja on velvollinen noudattamaan työehtosopimuksen määräyksiä.

Asialegitimaatio vastaajana on TTL 11,3 §:n mukaan työehtosopimuk-

---

[14] Vrt. Ruotsin työtuomioistuinlain kannasta *Lindhagen,* SvJT 1928 s. 519; *Molin,* mt. s. 398; ja Kungl. Maj:ts proposition nr 39 s. 175 ss. ja s. 184 s. Vrt. lisäksi *Borchard,* mt. s. 391 ss. — Vastaavanlaisista tilanteista välimiesmenettelyssä ks. *Tirkkonen,* mt. s. 45 s.

Ohimennen mainittakoon, että TTL 1 §:n 1 ja 2 kohdan säännökset lankeavat ainakin osittain yhteen. Niinpä kysymys työehtosopimuksen oikeasta sisällyksestä voi yksittäistapauksessa olla identtinen sen kysymyksen kanssa, onko jokin menettely työehtosopimuksen säännösten vastainen. Syytä on lisäksi korostaa sitä, että TTL 1 §:n 2 kohdassa puhutaan vain työehtosopimuksen ja työehtosopimuslain säännösten vastaisesta menettelystä. Tästä puolestaan johtuu, ettei työtuomioistuimen toimivaltaan kuulu esim. sen seikan toteaminen, onko jokin menettely työntekijäin vuosilomalain säännösten vastainen. Ks. siitä myös Työtuomioistuimen ratkaisut vuonna 1947 n:o 5.

seen osallisella työnantajalla ja yhdistyksellä, viimeksi mainitulla sekä omasta puolestaan että niiden puolesta, jotka sen tekemän työehtosopimuksen mukaan ovat siihen sidotut. Jos kanne kuitenkin tarkoittaa työehtosopimuslain 7 §:n soveltamista, niin vastaa tällaiseen kanteeseen asianomainen työnantaja, työntekijä tai toimihenkilö itse kohdastaan. Myös huomattakoon, että niissäkin tapauksissa, jolloin yhdistys, työnantaja, työntekijä tai toimihenkilö ei ole asialegitimoitu esiintymään vastaajana, on heidät TTL 11,3 §:n mukaan kutsuttava asiassa kuultaviksi, mikäli heitä vastaan tehdään kanteessa vaatimuksia.

Edellä selostettujen määräysten johdosta on yhteenvetona todettava, että työtuomioistuimeen kuuluvissa riita-asioissa asialegitimaatio on laajassa mitassa uskottu sellaisille henkilöille, jotka mahdollisen oman intressinsä ohella omassa nimessään toteuttavat kolmannelle, oikeudenkäynnin ulkopuolella olevalle henkilölle kuuluvan intressin; samalla on viimeksimainittujen mahdollisuutta ajaa omissa nimissään kannetta tai vastata esitettyihin vaatimuksiin vastaavasti rajoitettu. Tässä meillä siis on esimerkki asialegitimaatiokysymyksen poikkeuksellisesta järjestelystä, sillä sääntönähän voimassa olevan oikeuden mukaan on se, että asialegitimaatio kuuluu vain sille, joka on riitautetun intressin subjekti.[15] TTL:n omaksuman järjestelyn puolesta puhuu juuri se seikka, että kun työehtosopimuksen solmineet järjestöt kantavat päävastuun työehtosopimuksen noudattamisesta, niin on asianmukaista varata tällaisille järjestöille normaalia laajempi asialegitimaatio.

III.

Työtuomioistuimessa tapahtuvasta oikeudenkäyntimenettelystä sisältää TTL:n 2 luku eräitä yksityiskohtaisia säännöksiä. Niitä täydentää se TTL 26 §:ssä oleva säännös, että jos TTL:ssa ei ole toisin määrätty, on työtuomioistuimeen ja siinä tapahtuvaan oikeudenkäyntiin nähden soveltuvilta kohdin noudatettava, mitä alioikeuksista kaupungeissa ja oikeudenkäynnistä niissä on yleisessä laissa säädetty tai vastedes säädetään. Näitä TTL:n erikoismääräyksiä on seuraavassa kosketeltava.

[15] Ks. tämän johdosta *Tirkkonen*, LM 1945 s. 182 s. ja s. 193 sekä *Wrede-Tirkkonen*, Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin (1946) s. 81 s.

TTL 12 § sisältää säännöksiä jutun vireillepanosta: Kantajan on annettava tai postitse työtuomioistuimen puheenjohtajalle lähetettävä kanteen vireillepanoa tarkoittava hakemuksensa, josta tulee käydä ilmi mm. kantajan vaatimukset perusteineen. Tähän hakemukseen on liitettävä ne asiakirjat, joilla kannetta tahdotaan tukea ja välaista. Ja lisäksi on kantajan, mikäli mahdollista, ilmoitettava kaikki todisteensa ja todistajansa, joita tahtoo asiassa käyttää. — Kun hakemuskirjasta tulee käydä ilmi kantajan vaatimukset perusteineen, tuntuu tämä säännös, kun sitä verrataan OK 11: 1:ssä (A:ssa 7. 9. 1901) oleviin haasteen sisällystä koskeviin määräyksiin, oikeuttavan tekemään sen johtopäätöksen, että kantajan vaatimusten perusteet on mainitussa hakemuksessa ilmoitettava tarkemmin kuin tavallisessa haasteessa. Lähinnä voitaneen sanoa, että edellisessä tapauksessa vaatimukset on aineellistettava (substantioitava), kun taas tavallisessa haasteessa riittää, että vaatimukset vain yksilöidään.[16] — Määräys kannetta tukevien asiakirjojen liittämisestä hakemukseen on myöskin uutuus prosessijärjestelmässämme; tämä säännös vastaa NRB 42: 2,1:n 3 kohdan määräystä. Ja mitä taas tulee siihen vaatimukseen, että kantajan tulee mahdollisuuksien mukaan ilmoittaa kaikki todisteensa ja todistajansa, olemme nytkin tekemisissä prosessuaalisen uutuuden kanssa, jolla on vastineensa NRB:n sääntelemässä prosessijärjestelmässä (NRB 42: 8).

TTL 12,2 §:ssä määrätään nimenomaan, että jos puheenjohtaja havaitsee hakemuskirjoista puuttuvan jotakin siitä, mitä edellä (so. 1 kappaleessa) on mainittu, on hänen neuvottava hakijaa määräajassa korjaamaan puute. Tämä säännös, jota vastaava määräys on NRB 42: 3:ssa, on osaltaan osoituksena siitä asian kaikinpuoliseen selvittämiseen pyrkivästä tendenssistä, joka on leimaa antavana eräille TTL:n muillekin määräyksille. Mainittu

[16] Työtuomioistuin tuntuu kuitenkin käytännössä asettuneen sille kannalle, että kanteen yksilöiminen riittää. Ks. Työtuomioistuimen ratkaisut vuonna 1947 n:o 8, jossa kanne puuttuvan yksilöimisen johdosta jätettiin viran puolesta käsiteltäväksi ottamatta. Samalla viitattiin OK 11: 1:een ja TTL 12 ja 26 §:ään.

OK 11: 1:ssä olevien sanontojen »mitä kantaja vaatii» ja »lyhyesti hänen vaatimuksensa peruste» on yleisesti tulkittu sisältävän sen, että kanne on jo haasteessa tarpeenmukaisesti yksilöitävä. Ks. sen johdosta esim. *Ellilä,* DL 1939 s. 383. — Kanteen yksilöimisen ja aineellistamisen (substantioinnin) välisestä erosta ks. *Wrede,* Finlands gällande civilprocessrätt II (4. painos, 1943) s. 11 ja *Granfelt,* Den materiella processledningen (2. painos, uudestaan painettu, 1930) s. 74 ss.

tendenssi saa taas selityksensä niistä tärkeistä sosiaalisista intresseistä, jotka liittyvät työtuomioistuimessa käsiteltäviin juttuihin.

TTL 13 §:ssä on, nykyaikaisia prosessioikeudellisia periaatteita noudattaen, järjestetty ns. valmistava eli esikäsittely. Tässä lainpaikassa näet säädetään seuraavaa: Kun työtuomioistuimen puheenjohtaja on saanut kantajan hakemuskirjat, on hänen viipymättä toimitettava sopivaksi katsomallaan tavalla jäljennökset hakemuskirjoista sille, jota vastaan kannetta tahdotaan ajaa; tätä on samalla kehoitettava määräajassa antamaan hakemuskirjojen johdosta kirjallinen selityksensä ja liittämään siihen tarpeelliseksi katsomansa asiakirjat sekä samalla ilmoittamaan, mitä muita todistuksia ja todistajia hän tahtoo asiassa hyväkseen käyttää.[17] — Nyt selostettujen määräysten johdosta on ensinnäkin todettava, että esikäsittely on TTL:n mukaan oleva kirjallinen. Siinä suhteessa menettely olennaisesti eroaa NRB:ssa omaksutusta järjestelystä, joka pääsäännöksi asettaa suullisen esikäsittelyn (NRB 42: 9). — On myös syytä mainita, että jutun on katsottava yleisten prosessuaalisten periaatteitten mukaisesti tulevan vireille silloin, kun hakemuskirjat on annettu vastaajalle tiedoksi. Tällainen tiedoksianto vastaa näet haasteen tiedoksiantoa tavallisissa riita-asioissa.

TTL 13 §:n säntelemän esikäsittelyn tarkoitus on tietysti sama kuin uudenaikaisten prosessilakien järjestämän esikäsittelyn: Sen avulla asian selvittely on saatettava siihen vaiheeseen, että asia sen jälkeen voidaan ratkaista yhdessä, yhtäjaksoisessa pääkäsittelyssä. Niinpä esikäsittelyssä pyritään selvittämään riidan pääkohdat eli mistä tosiasioista tai oikeudellisista kysymyksistä ollaan erimielisiä sekä mitä todistusaineistoa kummaltakin puolelta halutaan käyttää vaatimusten ja väitteiden todentamiseksi. TTL:n omaksuman esikäsittelyn ja NRB:ssa järjestetyn esikäsittelyn välillä on kuitenkin olemassa eräs kauaskantoinen periaatteellinen eroavaisuus: Edellisessä kertynyt oikeudenkäyntiaineisto voidaan, tarpeen tullen, sellaisenaan käyttää hyväksi työtuomioistuimessa tapahtuvassa pääkäsittelyssä. Tällainen menettelytapa ei sen sijaan ole NRB:n mukaan yleensä sallittua.[18]

---

[17] Vrt. tämän johdosta myös NRB 42: 7 ja 8.

[18] Ks. NRB 43: 7,3 ja lisäksi *Tirkkonen,* LM 1947 s. 566 ja s. 569.

Kun työtuomioistuimen puheenjohtaja on saanut vastaajan selityksen tai jos tällaista selitystä ei ole määräajassa annettu, on ryhdyttävä toimenpiteisiin pääkäsittelyn aikaansaamiseksi. Siinä tarkoituksessa TTL 14 §:ssä säädetään, että puheenjohtajan on määrättävä, missä ja milloin pidettävässä työtuomioistuimen istunnossa asia otetaan käsiteltäväksi; tästä seikasta puheenjohtajan tulee ilmoittaa asianosaisille ja jutussa kuultaville henkilöille sekä toimittaa heille todisteellinen kutsu sanottuun istuntoon. Mikäli vastaaja on antanut selityksensä, lähettää puheenjohtaja siitä samalla jäljennöksen kantajalle tai ilmoittaa hänelle, että selitys on työtuomioistuimen toimistossa nähtävänä.

Muuten huomattakoon, että puheenjohtaja voi antaa TTL 13 ja 14 §:ssä mainittujen tehtävien suorittamisen jollekulle toimihenkilölle. Lisäksi määrätään, että työtuomioistuimen, sen puheenjohtajan tai toimihenkilön toimesta TTL:n mukaan annettavat kutsut, tiedonannot tai ilmoitukset on annettava asianomaisille joko postitse, velvoittamalla riitapuolet toimittamaan ne siinä järjestyksessä, kuin yleisessä laissa haasteen tiedoksiannosta on säädetty, tai muulla puheenjohtajan luotettavaksi katsomalla tavalla.

Asioiden käsittelystä työtuomioistuimessa eli pääkäsittelystä sisältää TTL 16,1 § seuraavan tärkeän säännöksen: »Asian käsittely, jota johtaa puheenjohtaja, tapahtuu työtuomioistuimen istunnossa suullisesti.» Työtuomioistuin voi kuitenkin, jos se katsoo sen jossakin tapauksessa tarpeelliseksi, antaa riitapuolen esittää asiansa kirjallisestikin. — Suullinen menettely merkitsee lähinnä sitä, että asianosaisten, jutussa kuultavien henkilöitten ja todistajien on esitettävä sanottavansa suullisesti. TTL 22 §:stä ilmenee lisäksi, ettei pääkäsittelyssä laadittuun pöytäkirjaan suinkaan ole pakko merkitä asioita niin laajasti, kuin mikä nykyisen tuomioistuinkäytäntömme mukaan on yleisissä alioikeuksissa asian laita.[19] Voidaankin todeta, että työtuomioistuinprosessissamme on ainakin tietyssä laajuudessa pyritty toteuttamaan suullinen menettely tämän käsitteen nykyaikaisessa merkityksessä.

---

[19] Niinpä TTL 22 §:stä käy ilmi, että asianosaisten ja kuultavien vaatimukset, myöntämiset ja väitteet on pöytäkirjattava, sikäli kuin ne eivät ilmene esitetyistä kirjelmistä. Sen sijaan ei asianosaisen suullisesti toimittamaa kanteen tai vastineen kehittelyä eikä myöskään asianosaisten suullisesti esittämiä oikeudellisia näkökohtia ole pakko pöytäkirjata. TTL 22,2 §:ssä näet säädetään, että »muuten merkitään pöytäkirjaan, mitä työtuomioistuin pitää tarpeellisena».

Työtuomioistuimessa käsiteltäviin juttuihin liittyvät tärkeät sosiaaliset intressit osaltaan selittävät sen, että TTL:ssa on annettu eräitä säännöksiä prosessinjohdosta eli oikeudenkäynnin johtamisesta. Jo edellä siteerattu TTL 16,1 § puhuu nimenomaan siitä, että puheenjohtaja johtaa asian käsittelyä. Tutkintamenetelmän vallalla oloa työtuomioistuinprosessissamme kuvastavat ennen kaikkea määräykset TTL 16 §:n 2—4 kappaleessa, jotka suovat työtuomioistuimelle varsin laajan vallan todistusaineiston hankkimisessa. Niinpä 4 kappaleessa säädetään, että työtuomioistuin voi omasta aloitteesta kutsua todistajia ja hankkia selvityksiä asiaan.[20] Mitään tavallisesta prosessimenettelystä poikkeavaa ei sen sijaan sisälly siihen, 2 kappaleen säännökseen, että työtuomioistuin voi totuuden selville saamiseksi tehdä riitapuolille kysymyksiä. Tällainen asianosaisten »vapaa kuulusteleminen» on näet katsottava lainmukaiseksi tavallisessakin yleisen alioikeuden käsiteltävissä riita-asioissa. Sen sijaan annetaan samassa (2) kappaleessa erikoismääräyksiä asiakirjojen editiovelvollisuudesta, jotka ylittävät asianosaisen vastaavan velvollisuuden tavallisissa riita-asioissa.[21]

Työtuomioistuimessa vallalla oleva pyrkimys aineelliseen totuuteen selittää myös TTL 17 §:ssä olevat määräykset jäävillisen henkilön kuulemisesta todistajana.

Voimakkaan prosessijohdon takeina ovat säännökset TTL 18 §:ssä, jonka mukaan työtuomioistuin voi tarpeen vaatiessa harkintansa mukaan oikeudenkäynnin kestäessä asettaa riitapuolille uhkasakkoja heidän velvoittamisekseen täyttämään asian selvittämistä ja käsittelyä varten tarpeelliset työtuomioistuimen määräykset. Tässä on siis pakkokeinon luonteisen uhkasakon käyttäminen tehty laajassa mitassa mahdolliseksi. Siinä suhteessa tilanne onkin huomattavasti toinen, kuin tavallisessa riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyssä, jossa uhkasakko pakkokeinona tulee vain poikkeuksellisesti kysymykseen.[22]

---

[20] Tässä ilmenee luonteenomaisena työtuomioistuimen oikeus ja velvollisuus tehdä aloite näytön hankkimiseksi. Tilanne on siinä suhteessa verrattavissa avioliittolainsäädäntömme vastaaviin määräyksiin, joiden johdosta ks. AVL 11,1 §: »Avioliiton purkamista koskevassa asiassa tulee oikeuden totuuden ilmisaamiseksi hankituttaa tarpeellinen selvitys — — —.»

[21] Asiakirjojen esiintuomisvelvollisuudesta tavallisessa siviiliprosessimenettelyssä ks. esim. *Wrede-Tirkkonen*, mt. s. 158 s.

[22] Tällainen poikkeuksellinen tilanne on olemassa silloin, kun vastapuolen etu tai julkinen intressi ovat olleet määräävinä velvoitettaessa asianosainen toimimaan. Se, että

Jonkinlaisena yhteenvetona prosessinjohdosta työtuomioistuimessa voidaan sanoa, että TTL on monin tavoin tehostanut tuomioistuimen sekä muodollista että aineellista prosessinjohtoa.

Asianosaisen poissaolon seurauksista annetaan määräyksiä TTL 19 §:ssä: Kantajan esteetön poissaolo aiheuttaa sen, että asia jätetään »sillä kertaa siksensä» ja että kantaja samalla velvoitetaan korvaamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Mitään sellaista preklusiivista seuraamusta kuin OK 12:2:ssa (A:ssa 7. 9. 1901) on kantajan esteettömän poissaolon varalta säädetty, ei TTL siis tunne. Myöskään ei TTL ole, nykyaikaisten prosessilakien tavoin, suonut läsnäolevalle vastaajalle oikeutta vaatia tuomiota. Mitä taas tulee vastaajan esteettömään poissaoloon, voidaan juttu siitä huolimatta päättää, mikäli vastaaja on vähintään yhtä viikkoa sitä ennen saanut kutsun saapua pääkäsittelyyn. Poissaolevana tuomitulla vastaajalla ei tällöin ole käytettävissä mitään erityistä, takaisinsaanti-muutoksenhakukeinoon verrattavissa olevaa muutoksenhakukeinoa. Hänen asemansa on siis siinä suhteessa huomattavasti heikompi, kuin mitä on laita tavallisessa siviiliprosessimenettelyssä.

TTL 20 §:ään sisältyy määräyksiä prosessiväitteitten esittämisestä. Pääsääntönä on se, että vastaajan on tehtävä tällainen väite ennen vastaamistaan pääasiaan. Käytetystä sanamuodosta ilmenee, että prosessiväite voidaan esittää jo esikäsittelyn aikana, lähinnä siis vastaajan kirjallisessa selityksessä. TTL 20,2 §:ssä määrätään lisäksi, että jos väite tehdään myöhemmin, ei sitä saa ottaa tutkittavaksi »jollei se koske sellaista seikkaa, joka työtuomioistuimen on otettava huomioon, vaikka väitettä ei tehtäisikään». Tämän johdosta on kysyttävä: Mitkä seikat ovat sitten tällaisia seikkoja eli milloin on olemassa puute ehdottomissa oikeudenkäyntiedellytyksissä? Kun TTL ei ole tyhjentävästi luetellut prosessinedellytyksiä, on pakko turvautua TTL 26 §:ssä olevaan yleissäännökseen. Sen nojalla on pääteltävissä, että kun useimmat prosessinedellytykset tavallisessa riita-asiain oikeudenkäynnissä ovat ehdottomia, pitää tämä myös paikkansa työtuomioistuinmenettelyyn nähden.[23] Sen johdosta on kuiten-

---

uhkasakon luonteisen pakkokeinon käyttäminen on työtuomioistuinprosessissa tehty yleisesti mahdolliseksi, johtuu juuri siitä, että julkinen intressi on työtuomioistuimen alaisissa jutuissa huomattavasti suurempi kuin tavallisissa riita-asioissa.

[23] Dispositiivisia prosessinedellytyksiä ovat TTL 8 ja 10 §:ssä mainitut prosessinedellytykset, kun taas 9 §:ssä säänneltyä edellytystä on pidettävä absoluuttisena. Tästä samoin

kin todettava, että TTL 20,1 §:ssä oleva yleissäännös prosessinedellytysten dispositiivisuudesta on jossakin määrin harhaanjohtava.

Pöytäkirjan pitämisestä annettujen, TTL 22 §:ään sisältyvien yksityiskohtaisten määräysten johdosta on mainittava, että pöytäkirja on siis valmistettava asiakirjavihkojärjestelmän mukaisesti. Myös huomattakoon, että työtuomioistuimen tuomio on laadittava kirjallisesti erillään pöytäkirjasta. Sen tulee sisältää lyhyt selostus siitä osasta riitaa, johon tuomio kohdistuu, sekä ratkaisun perusteet ja lopputulos. Mikäli tuomiota ei julisteta, se katsotaan annetuksi sinä päivänä, jona puheenjohtaja sen allekirjoittaa.

Nykyaikaisten prosessilakien tavoin TTL:ssa annetaan yksityiskohtaisia määräyksiä lasku- tai kirjoitusvirheitten tai muitten sellaisten tuomiossa olevien virheitten oikaisemisesta. Viittaan tämän johdosta TTL 24,1 §:ään. Saman pykälän toisessa kappaleessa säädetään taas epätäydellisen tai epäselvän tuomion oikaisemisesta.

Edellä on jo mainittu, että pääkäsittelyn nopeuden lisäämiseksi TTL:ssa on järjestetty kirjallinen esikäsittely. Tätä nopeusvaatimusta teroitetaan TTL 21 §:ssä nimenomaan säätämällä, että työtuomioistuimessa vireille pannut asiat on käsiteltävä loppuun viivytyksettä ja ilman tarpeetonta lykkäystä. Samassa yhteydessä määrätään, että työtuomioistuimen harkinnan mukaan voidaan osasta riita-asiaa antaa erityinen tuomio. Sellaisen osatuomion antamismahdollisuus, jollainen on voimassa olevalle oikeudellemme yleensä vieras, on tietysti omansa lisäämään menettelyn nopeutta. Tällainen järjestely onkin monien uudenaikaisten prosessilakien omaksuma, missä suhteessa viittaan esim. NRB 17: 4 ja 30: 4.

IV.

Työtuomioistuin on ensimmäinen ja ainoa oikeusaste. Tämä tosiasia ilmenee TTL 25 §:stä, jossa määrätään, että työtuomioistuimen tuomio on lopullinen ja että se voidaan panna täytäntöön siinä järjestyksessä kuin yleisen tuomioistuimen lainvoimainen tuomio.[24] On kuitenkin huomat-

---

kuin siitä, että kanteen yksilöimisvaatimus on absoluuttinen prosessinedellytys, olen jo aikaisemmin huomauttanut.

[24] Nimenomaista, jos kohta rajoitettua muutoksenhakuoikeutta KKO:een ehdotettiin työtuomioistuinlain esitöissä. Ks. komiteamietintö n:o 7/1945 s. 10 s. ja s. 26.

tava, että riitapuolilla on yleisen lainsäädännön edellyttämä mahdollisuus saada asia tuomionpurkuteitse KKO:n käsiteltäväksi.[25]

Työtuomioistuin käsittelee siis pelkkiä oikeusriitoja. Kun TTL ei sisällä mitään säännöstä siitä, että työtuomioistuin juttua ratkaistessaan saisi noudattaa myös kohtuusharkintaa, on päädyttävä siihen tulokseen, että jutut on ratkaistava puhdasta oikeusharkintaa käyttäen. Positiivinen oikeus on niin ollen työtuomioistuimen ainoana johtolankana. Mitä lopuksi tulee siihen kysymykseen, onko työtuomioistuimessa noudatettava vapaata todisteiden harkintaa, on TTL jättänyt kysymyksen avoimeksi.[26] Vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön ja uudemmissa erikoislaeissa oleviin nimenomaisiin säännöksiin viitaten pitäisin kuitenkin ilmeisenä, että työtuomioistuimen tulee noudattaa vapaata todisteiden harkintaa. Tällaista harkintaa edellyttää jo se, että TTL:n useat erikoismääräykset osoittavat työtuomioistuinprosessissa pyrittävän aineelliseen totuuteen.

Työtuomioistuimessa noudatettavaa prosessimenettelyä silmällä pitäen voidaan todeta, että asioiden käsittely on pyritty järjestämään vapaamuotoiseksi ja tehokkaaksi. Jos taas siviiliprosessioikeuden johtavien periaatteiden valossa tarkastellaan tätä menettelyä, saatetaan sanoa, että prosessissa on vallalla varsin pitkälle viety tutkintamenetelmä sekä pyrkimys asioiden suulliseen käsittelyyn. — Missä määrin työtuomioistuimemme on vastannut siihen kiinnitettyjä toiveita, ei asian nykyisessä vaiheessa ole varmuudella pääteltävissä. Tämä tuomioistuin on näet ollut toiminnassa siksi lyhyen ajan, ettei minkäänlaiseen lopulliseen arviointiin ole mahdollisuutta. Voidaan vain todeta, että työtuomioistuimen käsittelemien juttujen lukumäärä on toistaiseksi ollut suhteellisen vähäinen, nimittäin vuonna 1947 yhteensä 12 juttua, joista 10 on tullut lopullisesti rat-

---

[25] Tästä seikasta huomautetaan *HE*:ssä lausumalla, että riitapuolilla on yleisen lainsäädännön edellyttämät oikeudet saada asia KKO:n käsiteltäväksi. — Sellaisena syynä, joka käytännössä voi tehdä tuomionpurkutien tarpeelliseksi, on ennen kaikkea mainittava se, että työtuomioistuin on ylittänyt asiallisen toimivaltansa eli siis ottanut käsiteltäväkseen riita-asian, johon nähden se ei TTL:n mukaan ole toimivaltainen. Tuomionpurkutie käy välttämättömäksi myös silloin, kun työtuomioistuimen ja yleisen alioikeuden välillä on syntynyt negatiivinen toimivaltaristiriita; tällöin ei kumpikaan tuomioistuin ole katsonut olevansa toimivaltainen juttua käsittelemään.

[26] Toisin komiteamietintö 7/1945, jossa ehdotettiin nimenomaan säädettäväksi, että työtuomioistuimessa on noudatettava vapaata todisteiden harkintaa.

kaistuksi. Toisaalta on huomattava, että nämä jutut ovat ainakin osittain koskeneet melko suuria intressejä, joten tuomioistuimemme merkitystä ei ole arvioitava pelkästään juttujen lukumäärän mukaan. Ja lisäksihän jo se seikka, että tällainen erikoistuomioistuin on järjestetty jakamaan oikeutta tärkeällä käytännöllisen elämän alalla, on omansa lisäämään oikeusturvan tunnetta yhteiskunnan jäsenien keskuudessa.

Paavo Kekomäki

Varkaus vai näpistäminen?

Varkaus on rikos, joka törkeydeltään saattaa ilmetä hyvin erilaisena. Tästä on lainsäätäjä jo varhain ollut tietoinen, mitä osoittaa mm. se, että jo muinaisgermaaninen, erityisesti myös vanha pohjoismainen oikeus tunsi rangaistavuudeltaan eriasteisia varkauksia. Varastamisen törkeyttä määriteltäessä anastetun omaisuuden arvolla oli useassa tapauksessa tärkeä, jopa ratkaiseva merkitys. Niinpä Ruotsin vanhoissa maakunta- ja maanlaeissa anastetun omaisuuden arvon perusteella eri varkausrikoksista alettiin käyttää eri nimityksiäkin. Näin tuli vähitellen käytäntöön myös nimitys näpistäminen (snatteri), jolla tarkoitettiin johonkin tai joihinkin arvoltaan vähäisiin omaisuusesineihin kohdistunutta ja sen vuoksi kaikkein lievimmin arvosteltavaa varastamista.[1] Vuoden 1734 lain rikoskaaressa oli näpistämistä koskeville säännöksille varattu kokonaan oma lukunsa. Näpistämisellä, jolla rikoskaaressa oli tavallisen varkauden rinnalla sen eräänlaisena lievemmänlaatuisena tekomuotona jo vakiintunut asema, tarkoitettiin sellaisen omaisuuserän anastamista, minkä arvo oli enintään 10 talaria. Toiskertaiseen näpistämiseen syyllistynyttä oli vielä rangaistava, vaikkakin ensikertalaista ankarammin, näpistämisestä, mutta sen, joka syyllistyi näpistämiseen kolmannen kerran, oli jo katsottava tehneen varkauden.[2]

[1] *Wilda:* Das Strafrecht der Germanen, s. 870 ss.; *Hemmer:* Studier rörande straffutmätningen i medeltida svensk rätt, s. 159 ss.; *Thyrén:* Förberedande utkast till strafflag, Speciella delen III, s. 80 ss. ja Kommentar till strafflagen kap. 20, s. 1 ss.; *Forsman:* De särskilda brotten (1911), s. 171 ss.

[2] Rikoskaaren 47 luvun 1 §:ssä, joka olikin sanotun luvun ainoa pykälä, säädettiin: »Tager eller snattar någor tijo dalers värde, eller mindre, thet må ej stöld heta; utan gifve han thet åter, och böte hälften af värdet. Kan han thet ej; plichte med tre dagars

Voimassa olevassa rikoslaissamme näpistämistä koskeva säännös on, kuten tunnettua, sisällytetty samaan lukuun, vieläpä samaan pykäläänkin (28 luvun 1 §), vaikkakin eri momenttiin, kuin se säännös, jossa tavallinen varkaus on kriminalisoitu. Mainitussa lainkohdassa aikaisemmin käytetty sanonta »jos joku varastaa», mikä koski myös näpistämistä, samoin kuin siinä nykyisin olevat sanat »joka varastaa» ja »jos varastaminen» osoittavat, että lainsäätäjä on katsonut näpistämisenkin olevan varastamista.[3] Näpistämistä on näin ollen pidettävä tavallisen ja myös törkeän varkauden ohella eräänä varastamisen alalajina.[4] Siitä seikasta, ettei RL 28 luvun otsakkeessa puhuta vain varkaudesta vaan myös näpistämisestä, voitaneen päätellä, että lainsäätäjä on tahtonut korostaa näpistämisen merkitystä varkauden rinnalla.

Varkauden ja näpistämisen välinen raja oli alkuaan kiinteä ja suhteellisen helposti löydettävissä. Se rakentui yksinomaan anastetun omaisuuden arvon varaan siten, että enintään 20 markan hintaisen omaisuuserän varastaminen oli näpistämistä. Jos rikoksen kohteena olleen omaisuuden arvo nousi yli 20 markan, oli varkaus kysymyksessä. Anastetun omaisuuden arvo oli RL 2 luvun 6 §:n mukaisesti määrättävä sen käyvän hinnan mukaan, joka tällä omaisuudella oli silloin, kun rikos tehtiin.[5]

Näpistämisen varkaudesta erottava arvoraja korotettiin 21/5 1921 annetulla lailla kymmenkertaiseen määräänsä eli 200 markkaan. Tämä lainsäädäntötoimenpide ei kuitenkaan aiheuttanut mitään asiallista muutosta rikoslakimme alkuperäiseen kantaan. Kun otetaan huomioon ensimmäisen maailmansodan aikana ja sitä välittömästi seuranneina vuosina tapahtunut rahan arvon aleneminen, voidaan pikemminkin sanoa, että tuo toimenpide merkitsi itse asiassa vain alkuperäisen olotilan palauttamista.

Kiinteästä, markkamääräisestä rajasta varkauden ja näpistämisen vä-

---

fängelse, och förnöje målsäganden med arbete. Giör han thet andra gången, gälde åter, och böte fulla värdet. Sker thet tridie gången; stånde tiufsrätt.»

[3] *Serlachius:* Suomen rikosoikeuden oppikirja II (1924), s. 176. *Serlachius (Särkilahti)* toteaa valittaen, ettei suomen kielessä ole sanaa, joka ruotsalaisen »tjuvnad»-sanan tavoin käsittäisi sekä varkauden (stöld) että näpistämisen (snatteri).

[4] Kun lyhyen kirjoitelmamme tarkoituksena on vain valaista varkauden ja näpistämisen keskinäistä suhdetta, ei tämän yhteydessä ole syytä kajota kysymykseen, mitä varastaminen on ja mikä on sen suhde muihin siihen läheisesti liittyviin omaisuusrikoksiin. Vrt. tästä tarkemmin esim. *Salovaara:* Varkaudesta, s. 7 ss.

[5] *Honkasalo:* Erinäiset rikokset (1946), s. 31.

lillä oli rikoslaissamme kuitenkin poikettu eräissä kohdin. Siten oli säädetty, että jos varastamista oli RL 28 luvun 2 §:n mukaan pidettävä törkeänä, se oli rangaistava varkautena, vieläpä törkeänä varkautena, siinäkin tapauksessa, että rikos muuten, anastetun omaisuuden vähäisyyden vuoksi, olisi ollut katsottava näpistämiseksi. Sitä paitsi oli RL 28 luvun 4 §:n mukaan sitä, joka näpistämisestä jo kerran rangaistuksen kärsittyään uudelleen syyllistyi tähän rikokseen, rangaistava varkaudesta ja sen, joka kärsittyään rangaistuksen varkaudesta, murrosta, ryöstöstä tai kiristämisestä, näpisti, katsottava tehneen toiskertaisen varkauden.

Rikoslain muuttamisesta 17/11 1939 annetulla lailla, jolla rikoslakimme uusimissäännöstö uudistettiin perinpohjin, kumottiin myös sen 28 luvun 4 §. Tämän jälkeen teko, joka on sisältänyt näpistämisen tunnusmerkit, ei ole enää muuttunut enempää ensi- kuin useampikertaiseksikaan varkaudeksi sen johdosta, että siihen on syyllistynyt rikoksenuusija.[6] RL 28 luvun 2 §:n edellä selostettu säännös on sitä vastoin jätetty edelleen voimaan. Näin ollen varastaminen, esim. murtautumalla taikka toisen taskusta ottamalla tapahtunut, jota sanotun säännöksen mukaan on pidettävä törkeänä, on rangaistava törkeänä varkautena, olipa anastetun omaisuuden arvo ollut kuinka vähäpätöinen tahansa.[7]

Kiinteä, markkamääräinen raja tavallisen varkauden ja näpistämisen välillä teki kieltämättä lain soveltamisen monessa tapauksessa yksinkertaiseksi. Tällaista järjestelyä vastaan voitiin kuitenkin huomauttaa, ettei ollut oikein määrätä varastamisen rangaistavuutta riippuvaksi rahan arvon mahdollisista vaihteluista.[8] Markan arvon noustessa tai laskiessa taikka

---

[6] *Honkasalo-Ellilä:* Rikosten uusimisesta, s. 11 ss.; *Kekomäki:* LM 1940, 292 ss.

[7] *Sundström (Salmiala):* LM 1931, s. 327.

[8] Varastamisesta syytteeseen joutuneen kannalta ei ole ollut suinkaan samantekevää, onko hänen rikoksensa rubrikoitu varkaudeksi vai näpistämiseksi. Tavallisestakin varkaudesta säädetty rangaistusasteikko on näet ollut paljon ankarampi kuin näpistämisen asteikko. Siten voitiin varkaudesta alkuaan tuomita enintään vuosi vankeutta taikka, jos asianhaarat olivat erittäin raskauttavat, kuritushuonetta enintään 2 vuotta. Näpistämisestä taas saattoi seurata vain enintään 200 markan sakko tai, asianhaarojen ollessa erittäin raskauttavat, vankeutta enintään 3 kuukutta. Näpistämisestä tuomittavien rangaistusten enimmäismäärät korotettiin 17/11 1939 annetulla lailla, sakon 100 päiväsakoksi ja vankeuden, johon edelleenkin voitiin tuomita vain asianhaarojen ollessa erittäin raskauttavat, 6 kuukaudeksi. RL:n muuttamisesta 14/6 1946 annettu laki jätti puolestaan näpistämisen rangaistusasteikon muuttamattomaksi muuten paitsi että vankeuteen tuomitseminen ei sen mukaan enää edellytä erittäin raskauttavien asianhaarojen olemassa-

kun anastetun omaisuuden arvo muuten liikkui arvorajan vaiheilla, oli vaara tarjona, että sama teko rangaistiin vuoroin varkautena, vuoroin näpistämisenä. Joissakin tapauksissa, jolloin anastetun omaisuuden arvo oli vaikeasti määriteltävissä, saattoi kiinteästä, lainkäyttäjää sitovasta arvorajasta olla haittaakin. Näin oli kokemuksen mukaan asianlaita esim. siinä tapauksessa, että säännöstelynalaisten tavarain ostokortteja oli varastettu. Milloin rikoksentekijä ei ollut tarkemmin tuntenut eikä osannut arvostella anastamansa omaisuuden arvoa, kiinteä arvoraja johti sitä paitsi siihen, että teon rangaistavuus jäi riippumaan seikasta, joka ei todistanut mitään tekijän syyllisyydestä.[9]

Varkauden ja näpistämisen välinen markkamääräinen raja oli näin ollen osoittautunut vähemmän tyydyttäväksi. Sen vuoksi ja kun toisen maailmansodan aikana sekä varsinkin kahtena sen jälkeisenä vuonna tapahtuneen markan arvon uuden jyrkän alenemisen johdosta tuon rajan

---

oloa, mutta korotti varkauden asteikkoa niin, että tästä rikoksesta voidaan nykyisin tuomita vankeutta enintään 2 vuotta taikka, jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat, kuritushuonetta enintään 4 vuotta. Sitä paitsi on muistettava, että näpistämiseen ei liity, mutta varkauteen liittyy RL 28 luvun 8 §:n mukaan lisärangaistuksena kansalaisluottamuksen menettäminen.

[9] Vuoden 1945 valtiopäiville annetun lakiesityksen n:o 74 liitteenä oleva KKO:n lausunto; *Hagströmer:* Allmänna straffrättens speciella del (1936), s. 61 s.; *Thyrén:* Förberedande utkast, s. 123 ss.; *Ekeberg-Strahl-Beckman:* Strafflagen jämte förklaringar till den nya lagstiftningen om förmögenhetsbrott, s. 137 s.; *Serlachius:* Ehdotus uudeksi rikoslaiksi (1922), s. 74. Mainittakoon, että *Serlachius-Särkilahden* rikoslakiehdotuksen mukaan (29 luvun 1 §) varkaus oli rangaistava tavallista lievemmin, milloin joku varasti »ruokavaroja tahi nautintoaineita paikalla nauttiaksensa niitä tahi hyvityksettä jättääksensä ne muiden nautittavaksi» taikka milloin varastetun tavaran arvo oli »vähäpätöinen». Ehdotustaan tässä kohden laatiessaan Serlachius-Särkilahti piti esikuvanaan Norjan rikoslain 262 §:ää, jonka mukaan elintarpeiden tai nautintoaineiden tällainen anastaminen itse tekopaikalla tapahtuvaa käyttöä varten (»naskeri») rangaistaan lievästi; vrt. *Sundström (Salmiala):* LM 1931, s. 331. Norjan rikoslain mainittu säännös muistuttaa taas Saksan rikoslain 370 §:n ns. »Mundraub»ia käsittelevää 5 kohtaa, jossa on säädetty sille, »wer Nahrungs- oder Genussmittel oder andere Gegenstände des hauswirtschaftlichen Verbrauchs in geringer Menge oder von unbedeutendem Werte zum alsbaldigen Verbrauch entwendet oder unterschlägt», huomattavasti lievempi rangaistus kuin tavalliseen varkauteen tai kavaltamiseen syyllistyneelle. Huomion arvoinen on myös Saksan rikoslakiin vuonna 1912 liitetty 248 a §, minkä mukaan tuomitaan se, »wer aus Not geringwertige Gegenstände entwendet oder unterschlägt». Vrt. näistä tarkemmin *Frank:* Das Strafgesetzbuch für das Deutsche Reich (1931), s. 544 ss. ja s. 840 ss. sekä muuten ulkomaisesta oikeudesta, jonka kantaa tässä ei ole mahdollista yksityiskohtaisemmin selostaa, *Thyrén:* Förberedande utkast, s. 19 ss., missä oleva esitys tosin on jo osaksi vanhentunut.

korottaminen tuli jälleen ajankohtaiseksi, katsottiin olevan syytä luopua siitä kokonaan. Tähän näytti kehoittavan sekin, että samanlainen lainuudistus oli toteutettu Ruotsissa muutamaa vuotta aikaisemmin.[10] Rikoslain eräiden lukujen muuttamisesta 14/6 1946 annetulla, 15/7 1946 voimaan tulleella lailla, jonka pääasiallisimpana tarkoituksena oli korottaa omaisuusrikosten rangaistusasteikkoja, lainsäätäjä aivan kuin sivumennen antoi tälle ajatukselle meilläkin hyväksymisensä: kiinteästä arvorajasta luovuttiin ja näpistämiseksi rubrikoitiin varastaminen, joka, »anastetun arvo ja muut rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat huomioon ottaen, on katsottava vähäiseksi».

Kuten uudessa laissa käytetty sanonta osoittaa, anastetun omaisuuden arvo on tapahtuneen lainmuutoksen jälkeenkin otettava huomioon, kun on ratkaistava, onko rikoksentekijä syyllistynyt varkauteen vai näpistämiseen. Rikoslakimme nykyinen kanta poikkeaa sen aikaisemmasta kannasta vain sikäli, että lainkäyttäjä ei ole enää sidottu kiinteään, markkamääräiseen normiin ja että hänen on puheena olevaa kysymystä ratkaistessaan anastetun omaisuuden arvon lisäksi otettava huomioon muutkin rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat.

Jos rikoksentekijän varastaman omaisuuden arvo on vähäinen eikä rikosta ole RL 28 luvun 2 §:n mukaan pidettävä törkeänä varkautena, on lähellä ajatus, että tekijä on syyllistynyt vain näpistämiseen. Kuinka suuri anastetun omaisuuden arvo saa enintään olla, jotta tekoa voitaisiin pitää näpistämisenä, on kysymys, johon oikeutemme pohjalta ei nykyi-

[10] Näpistäminen edellytti Ruotsin voimassa olevan 1864-vuoden rikoslain mukaan alkuaan, ettei anastetun arvo ollut enempää kuin 15 kruunua. Kiinteän arvorajan, mikä vuonna 1918 oli korotettu 30 kruunuun, poisti kesäkuussa 1942 annettu, vuoden 1943 alusta voimassa ollut laki, jonka mukaan varastaminen rangaistaan näpistämisenä, milloin sitä »med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet» oli pidettävä vähäisenä. Kun verrataan meidän rikoslakimme 28 luvun 1 §:n 2 mom:ssa olevaa näpistämisen määritelmää, sellaisena kuin se ruotsinkielisessä asussaan on 14/6 1946 annetussa laissa, Ruotsin rikoslain 20 luvun 2 §:ssä olevaan vastaavaan määritelmään, havaitaan, että ne ovat lähes samasanaisia. Tämän yhteydessä lienee syytä mainita, että myös Tanskan vuoden 1930 rikoslain 287 §:n mukaan varastamisesta samoin kuin eräistä muistakin omaisuusrikoksista voidaan tuomita tavallista lievempi rangaistus, jopa jättää teko, jos asianhaarat muutenkin ovat lieventävät, kokonaan rankaisematta, milloin rikos ilmenee niiden olosuhteiden vuoksi, joissa se on tehty, anastetun esineen tai aiheutetun varallisuusvahingon vähäisen merkityksen takia taikka muista syistä rangaistavuudeltaan erittäin vähäisenä.

sin enää voida antaa täsmällistä vastausta. Kun vuonna 1946 meillä yhtä vähän kuin vuonna 1942 Ruotsissa [11] tapahtuneen lainmuutoksen tarkoituksena tuskin voi katsoa olleen laajentaa näpistämisen piiriä, lain soveltajan kannalta ei voine kuitenkaan olla täysin merkityksetön se seikka, että tavallisen varkauden ja näpistämisen välinen kiinteä arvoraja oli, kuten sanottu, meillä viimeksi 200 markkaa. Oikeata rajaa tavallisen varkauden ja näpistämisen väliltä etsittäessä tätä määrää täytynee, rahan arvon aleneminen huomioon ottaen, jonkin verran korottaa, ei kuitenkaan, koska kiinteätä arvorajaa ei enää ole, orjallisesti indeksin mukaan.[12]

Vaikka tarkasteltavana olevaa kysymystä harkittaessa anastetun omaisuuden arvolla on edelleenkin ensisijainen merkitys, se ei kuitenkaan enää ratkaise tätä kysymystä. Näin ollen ja kun omaisuuden arvon lisäksi muutkin rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat ovat asiaan vaikuttavia, lainkäyttäjän on tuskin syytä asettaa itselleen määrättyä arvorajaa tai -kynnystä, mitä lainsäätäjäkään ei enää tunne, ja päättää käsitellä, mikäli on kysymys ns. normaalitapauksista, tuon kynnyksen ylittäneet anastamiset tavallisina varkauksina, mutta sen alle jääneet näpistämisinä. Kun tällaisen kynnyksen asettaminen voi olla omiaan rajoittamaan sitä kaikinpuolista harkintaa, mitä uuden lain soveltaminen lainkäyttäjältä edellyttää, siitä saattaa olla käytännössä haittaakin. Elävä elämähän on, varsinkin kun on kysymys ihmisestä ja hänen edesottamuksistaan, siksi kirjava ja monivivahteinen, että siinä suhteellisen harvoin tavataan ns. normaalitapauksia.[13] Niinpä myös varastamisen osalta muut rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat saattavat tehdä rikoksen niin lieväksi taikka, lain sanoja käyttääksemme, »vähäiseksi», että sitä on pidettävä näpistämisenä, vaikka anastetun omaisuuden arvo on ylittänyt ajatellun arvorajan.[14] Toiselta

---

[11] *Ekeberg-Strahl-Beckman:* Strafflagen, s. 148.

[12] *Kaira* (JFT 1946, s. 244) lausuu tästä sattuvasti: »Hos oss kan emellertid det tidigare 200 marks gränsvärdet till följd av penningvärdets fall icke såsom sådant tagas till utgångspunkt vid skiljandet emellan stöld och snatteri, men en viss bakgrund ger det i alla fall.»

[13] *Beckman:* SvJT 1944, s. 306.

[14] Omasta oikeuskäytännöstämme selostettakoon seuraava oikeustapaus. Varkauden KO oli virallisen syyttäjän ja A. Ahlström Osakeyhtiön syytteestä 14/12 1945 julistamassaan päätöksessä lausunut selvitetyksi, että viilaaja Rudolf P. oli 3/11 1945 sanotussa kauppalassa anastanut yhtiön tynnyrivarastosta 1.000 markan arvoisen tyhjän bensiinitynnyrin ja sen vuoksi RL 28 luvun 1 §:n 1 mom:n ja 8 §:n nojalla tuominnut P:n varkaudesta 5 kuukaudeksi vankeuteen ja olemaan sen ajan yli 3 vuotta kansalaisluotta-

puolen voi sattua tapauksia, jolloin muut rikoksen teossa ilmenevät asianhaarat aiheuttavat sen, että arvoltaan suhteellisen vähäiseenkin omaisuusesineeseen kohdistunut varastaminen on rangaistava varkautena.[15]

Niiden muiden asianhaarojen, jotka lain soveltajan tulee anastetun omaisuuden arvon lisäksi ottaa huomioon etsiessään vastausta kysymykseen, onko rikoksentekijä syyllistynyt varkauteen vai näpistämiseen, tulee lain mukaan ilmetä itse rikoksen teossa. Vain rikoksen tekemisessä ilmenevät reaaliset, objektiiviset tosiseikat ovat näin ollen asiaan vaikuttavia. Tekijän henkilöön liittyvät asianhaarat, ne hänen subjektiiviset olosuhteensa, jotka eivät kuvastu hänen ulkoiseen ilmiömaailmaan kuuluvassa teossaan, eivät siis ratkaise tätä kysymystä.[16] Niinpä eivät rikoksentekijän nuoruus ja hänen vähentynyt syyntakeisuutensa tee muuten varkautena pidettävästä rikoksesta näpistämistä, vaan aiheuttavat ehkä ainoastaan sen, että varkaudesta on tuomittava rangaistus RL 3 luvun 2 §:n mukaan alennettua rangaistusasteikkoa soveltamalla. Yhtä vähän on mielestämme oikein,

---

muksetta. Itä-Suomen HO, jonne Rudolf P. valitti, jätti 9/4 1946 antamallaan päätöksellä KO:n päätöksen voimaan muutoin paitsi että P:lle tuomittu vapausrangaistus määrättiin ehdolliseksi 3 vuoden koetusajoin. Rudolf P:n haettua muutosta HO:n päätökseen KKO, joka tutki jutun 1/11 1946, harkitsi oikeaksi, koska Rudolf P:n syyksi luettu varastaminen anastetun arvo ja muut rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat huomioon ottaen oli katsottava vähäiseksi, muuttaen HO:n ja KO:n päätöksiä, tuomita P:n hänelle asiassa tuomitun vankeusrangaistuksen kansalaisluottamuksen menettämisineen asemesta RL 28 luvun 1 §:n 2 mom:n nojalla, sellaisena kuin se on 14/6 1946 annetussa laissa, näpistämisestä 30:een 100 markan määräiseen päiväsakkoon ja siis maksamaan sakkoa 3.000 markkaa tai varojen puuttuessa pidettäväksi 30 päivää vankeudessa. Tämäkin rangaistustuomio oli oleva ehdollinen 3 vuoden koetusajoin.

[15] Valaiseva on tässä kohden muuan NJA:ssa (1943 II, s. 45) selostettu Ruotsin korkeimman oikeuden ratkaisu. Nuohooja oli nuohoustyössä ollessaan anastanut erään talon ullakolta siellä säilytettävänä olleen erän kahvia. Korkein oikeus ei pitänyt anastamista näpistämisenä, vaikka anastettua kahvia oli ollut vain joitakin kiloja ja anastetun omaisuuden arvo näin ollen suhteellisen vähäinen. Oli näet olemassa varsinkin kaksi seikkaa, jotka puhuivat toisenlaisen ratkaisun puolesta. Ensiksikin se, että tekijä oli, väärinkäyttäen osakseen tullutta luottamusta, suorittanut tekonsa hyvin ovelasti, ja toiseksi se seikka, että rikoksesta, joka oli kohdistunut säännösteltyyn tavaraan, oli tämän vuoksi koitunut omistajalle tuntuva vahinko.

Tämän yhteydessä on syytä lisäksi todeta, että tavallisen varkauden ja näpistämisen välisestä markkamääräisestä arvorajasta luopuminen on katkaissut kärjen siltä aikaisemmin melkoisia vaikeuksia aiheuttaneelta kysymykseltä (vrt. esim. *Hagströmer:* Allmänna straffrättens speciella del, s. 61 s.), millä tavalla on suhtauduttava varkaaseen, joka on erehtynyt anastamansa esineen arvosta siten, että hän on luullut sen olevan joko halvemman taikka kalliimman kuin se onkaan.

[16] *Ekeberg-Strahl-Beckman:* Strafflagen, s. 58 ja 148.

kuten jo edellä on viitattu, katsoa näpistämisen muuttuvan varkaudeksi sen johdosta, että tekijään on sovellettava RL 6 luvun säännöksiä. Se, että näpistämisenä pidettävän rikoksen tehnyt on ennen tähän rikokseen syyllistymistään RL 6 luvun 1 §:ssä tarkoitetuin tavoin kärsinyt välittömästi tuomitun vapausrangaistuksen taikka vähintään 75 päiväsakkoa käsittäneen sakkorangaistuksen, vaikuttaa vain raskauttavana asianhaarana näpistämisestä säädetyn rangaistusasteikon puitteissa. Sekään seikka, että rikoksentekijä on RL 6 luvun 2 §:n mukaan katsottava rikoksenuusijaksi, ei aiheuta muuta kuin että tekijälle on tuomittava näpistämisestä rangaistus soveltamalla korotettua rangaistusasteikkoa.[17]

Millaiset itse rikoksen teossa ilmenneet asianhaarat ovat sitten omiaan painamaan vaa'an tavallisen varkauden ja millaiset taas näpistämisen puolelle? Tähän kysymykseen on tuskin mahdollista tyhjentävästi vastata. Siihen vastaaminen onkin rajoitettava vain muutamaan viittaukseen.

Painavat syyt puhuvat mielestämme varkausolettamuksen puolesta mm. silloin, kun varastaminen tekotavaltaan tai muuten ulkoiselta ilmenemiseltään lähentelee törkeätä varkautta, olematta kuitenkaan sitä. Niinpä katsoisimme henkilön, joka yksityisen liikennöitsijän linja-auton (ei yleisen postiauton) matkatavarahytistä anastaa sinne kuljetettavaksi jätetyn, arvoltaan suhteellisen vähäisenkin matkalaukun, syyllistyvän tavalliseen varkauteen.[18] Varkaudesta eikä näpistämisestä lienee tuomittava sekin, joka on ottanut ravintolan porraskäytävään torkahtaneelta (ei »ulkona kedolla nukkuvalta») ravintolavieraalta tämän viereensä jättämät käsineet. Niin ikään olisi RL 28 luvun 1 §:n 1 mom:ia sovellettava siinä tapauksessa, että varas on rikoksen tehdessään käyttänyt sentapaista, vaikkakaan ei sellaista viekkautta, mikä on murrolle ominaista,[19] sekä myös silloin, kun

---

[17] Kun näpistämisestä voidaan, niin kuin jo edellä on tehty selkoa, normaaliasteikon mukaan nykyisin tuomita vankeuteen enintään 6 kuukaudeksi, on RL 6 luvun 2 §:n mukaan korotetun asteikon enimmäismäärä siis ensimmäisen asteen rikoksenuusijan kohdalta 9 kuukautta ja toisen asteen uusijan osalta vuosi vankeutta.

[18] Mainittakoon, että KKO, äänestyksen jälkeen, katsoi, ettei yksityisen liikenneyhtiön linja-autossa Oy. Matkahuolto Ab:n hoidossa olleelle linja-autoasemalle saapuneen ja siellä vastaanottajan lukuun säilytetyn omaisuuden varastamista ollut pidettävä törkeänä varkautena (vrt. *Sel. 25/1939*).

[19] Äänestyksen jälkeen KKO niin ikään katsoi, että henkilö, joka anasti rahoja lukitusta raha-automaatista järjestämällä, automaatin sisään pistetty kellonjousi välineenään, automaatin toiminnan sellaiseksi, että se hänen »pelatessaan» aina antoi »voiton»,

kaksi tai useammat yhteisestä sopimuksesta varastelevat, liittäytymättä vielä kuitenkaan yhteen sillä tavalla kuin RL 28 luvun 2 §:n 2 mom:ssa edellytetään. Jos varastaminen on tehty olosuhteissa, jotka saattavat sen muistuttamaan ryöstöä, on vielä suurempi syy katsoa varkauden olevan kysymyksessä siitä huolimatta, että varkaan saalis on jäänyt vähäiseksi.[20] Muissakin tapauksissa, jolloin rikoksen suoritustapa taikka rikollisesta teosta paljastuvat tekijän motiivit osoittavat häikäilemättömän ansaitsemishalun tai muun voimakkaan »rikollisen energian» ohjaavan tekijää,[21] on varkausolettamus lähellä.[22]

Milloin varastaminen sisäisiltä vaikuttimiltaan ja ulkoiselta ilmenemiseltään taas muistuttaa jotakin varkautta lievemmin rangaistavaa rikosta, sellaista kuin vahingontekoa,[23] toisen irtaimen omaisuuden luvatonta käyt-

---

oli syyllistynyt vain tavalliseen varkauteen (vrt. *Sel. 31/1935*). Eräistä muista tavallisen ja törkeän varkauden välimailla olevista rajatapauksista esim. *Tied. 497/1929* ja *Tied. 20/1933*.

[20] Näin on laita esim. silloin, kun varas on, henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa enempää käyttämättä, temmannut ohikulkevan vanhan naisen kädestä naisen omistaman halpaarvoisen käsilaukun; vrt. esim. *Frank:* Strafgesetzbuch, s. 548 s. ja *Serlachius:* Oppikirja II (1924), s. 213 s.

[21] Varkaan samanaikaisesti ehkä tekemiin muihin anastusrikoksiin saattaa tällöin myös olla syytä kiinnittää huomiota, koska ne voivat olla omiansa kuvastamaan tekijänsä rikollista mieltä. »Anmärkas må, att flera snatterier visserligen enligt nya lagen aldrig kunna övergå till en stöld men att naturligtvis i en serie stöldbrott bedömandet av varje särskilt brott kan påverkas av de övriga brotten. Ett brott som sett i och för sig ter sig som ett snatteri kan med hänsyn till att det ingår i en sådan serie böra betecknas som stöld. Ofta bliva nog alla brotten i en serie att i fråga om svårhetsgrad bedöma efter samma paragraf, om nämligen olikheterna mellan de enskilda fallen äro att uppfatta som tillfälliga. Då fråga är om helt olika fall, t.ex. inbrottsstöld i en bank och tillgrepp av några äpplen i en trädgård, bör emellertid ansvar för grov stöld och för snatteri ådömas samtidigt» *(Ekeberg-Strahl-Beckman:* Strafflagen, s. 51); vrt. myös *Kaira:* JFT 1946, s. 244.

[22] Kun kiinteä arvoraja poistettiin tavallisen varkauden ja näpistämisen väliltä, olisi ehkä ollut syytä samalla luopua siitä SRL 141 §:n 2 mom:ssa olevasta säännöksestä, jonka nojalla »yleisen rikoslain mukaan» näpistämisenä pidettävä rikos rangaistaan sotilasrikoksena määrätyin edellytyksin tavallista ankarammin (kuitenkin edelleen näpistämisenä; vrt. KKO:n *Tied. 30/1942*), milloin se kohdistuu esimieheen, palvelustoveriin tai majoituspaikan isäntään. Kiinteän arvorajan jäätyä pois ei näet mikään enää estä rankaisemasta esim. majoituspaikan isäntään kohdistunutta, osoitetun luottamuksen törkeätä väärinkäyttämistä todistavaa, arvoltaan suhteellisen vähäisenkin omaisuusesineen anastamista varkautena. Vrt. uuden sotaväen rikoslaki-ehdotuksen *(Komiteanmietintö n:o 3/1948)* vastaavaa 148 §:ää.

[23] Tällainen tapaus on olemassa esim. silloin, kun kylän nuoriso on anastanut läheisen tervatehtaan varastosta joukon tyhjiä tervatynnyreitä vain saadakseen juhannuskokkonsa näyttämään komeammalta; vrt. myös *Ekeberg-Strahl-Beckman:* Strafflagen, s. 143.

tämistä,[24] omankädenoikeutta, löytötavaran salaamista,[25] pesänkavaltamista[26] tai metsänhaaskausta,[27] on siinäkin tapauksessa, ettei anastetun omaisuuden arvo ole ollut kovin vähäinen, olemassa erityinen syy harkita, eikö tekijää ole rangaistava vain näpistämisestä. Tähän on nähdäksemme aihetta myös silloin, kun anastaminen on tapahtunut pakkotilaa lähentelevissä olosuhteissa, joihin joutumistaan asianomainen ei ole itse tahallaan aiheuttanut, taikka kun rikoksen vaikuttimet muuten ovat hyvin »ymmärrettävät», ehkä puoliksi hyväksyttävätkin.[28]

Varsinkin silloin, kun näpistäminen on ollut laadultaan jatkettua, sen erottaminen tavallisesta varkaudesta saattaa aiheuttaa käytännössä vaikeuksia.[29] Tällöinkään ei ole otettava yksinomaan huomioon rikoksenteki-

[24] Kiistanalainen on mm. kysymys, onko henkilö, joka otettuaan luvattomasti käyttöönsä toisen auton samalla on kuluttanut auton säiliössä ollutta bensiiniä, bensiinin kuluttamisen osalta syyllistynyt varastamiseen vai ainoastaan furtum usus-rikokseen; vrt. eri suuntiin käyviä KKO:n ratkaisuja *Sel. 53/1936* ja *Sel. 21/1937* äänestyksineen.

[25] Vrt. esim. *Tied. 429/1933* sekä DL 1947, oik.tap. s. 100.

[26] Siitä, missä kohden raja varastamisen ja pesänkavaltamisen välillä kulkee, on tieteisopissammekin esitetty toisistaan poikkeavia mielipiteitä. Vrt. *Forsman:* De särskilda brotten (1912), s. 296 ss. ja *Serlachius:* Oppikirja II, s. 198 ss. sekä myös *Sel. 11/1936* ja *Tied. 138/1933.*

[27] Sen jälkeen kun RL 33 luvun 3 §:n mukaan, sellaisena kuin se on 4/6 1937 annetussa laissa, luonnonvaraisenkin arvopuun anastaminen on meillä rangaistava joko varkautena tai näpistämisenä, varastamisen ja RL 33 luvun 1 §:ssä tarkoitetun varsinaisen metsänhaaskauksen välinen raja on käynyt lähes olemattomaksi. Arvopuun käsite on muutenkin venyvä ja tulkinnanvarainen; vrt. siitä *Komsi:* LM 1938, s. 330 ss.

[28] Norjan rikoslain edellä jo selostetusta 262 §:stä ja myös *Serlachius-Särkilahden* rikoslakiehdotuksesta ilmenevä ajatus, että sitä, joka anastaa ruokavaroja tai nautintoaineita »paikalla nauttiaksensa niitä», on syytä rangaista tavallista lievemmin, ansaitsee kyllä myös huomiota. Toisen hedelmäpuun tai marjapensaan »verottamista» samoin kuin herne- tai naurisvarkaissaoloa, mikäli anastetut antimet syödään heti niitä edes taskuihin panematta, pidettäneen monin paikoin maaseudulla edelleenkin pikemminkin rumana tapana kuin rikoksena. Tällainen anastaminen tullee tosin useimmiten muutenkin rangaistavaksi näpistämisenä, koska itse rikospaikalla nautittujen ruokavarojen enempää kuin nautintoaineidenkaan — paitsi milloin on kysymys jonkin viinivaraston tms. tyhjentämisestä — arvo ei voine olla kovin suuri. Kokonaan toisin yleinen mielipide suhtautuu sitä vastoin esim. omenavarkaaseen, joka hiipii yöllä toisen puutarhaan täyttääkseen korinsa tai säkkinsä omenilla, jotka hän aikoo sitten seuraavana aamuna myydä kalliista hinnasta kaupungin torilla. Tämän yhteydessä lienee syytä palauttaa mieleen 5 Mooseksen kirjan 23 luvun 24 ja 25 jakeen näin kuuluvat määräykset: »Kun tulet lähimmäisesi viinitarhaan, niin saat syödä rypäleitä minkä mielesi tekee, kunnes olet saanut kylläsi, mutta älä pane mitään astiaasi. Kun tulet lähimmäisesi viljapellolle, niin saat kädelläsi katkoa tähkäpäitä, mutta sirppiä älä heiluta lähimmäisesi viljapellolla.»

[29] Jatketun eli pitkitetyn rikoksen olemukseen, jota koskeva kysymys kuuluu rikosoikeustieteen kiistanalaisimpiin, tässä ei ole mahdollista tarkemmin syventyä. Vrt. siitä

jän eri kerroilla anastamien hyödykkeiden arvoa eikä myöskään hänen koko rikollisella toiminnallaan hankkimansa omaisuuden kokonaismäärää,[30] vaan myös muut rikoksen teossa ilmenevät asianhaarat, niiden joukossa erityisesti myös se seikka, millaiseksi tekijä itse on toimintansa käsittänyt. Jos on ilmeistä, että tekijä on pitänyt kutakin eri tekoaan vain etukäteen suunnittelemansa laajemman tekosarjan yhtenä osana ja siis halunnut, lähinnä kiinnijoutumista välttääkseen, toteuttaa suunnitelmansa, esim. jonkin suuremman varaston anastamisen, vähissä erin, puhuvat mielestämme painavat syyt varkausolettamuksen puolesta silloinkin, kun tällaisen varkaan kokonaissaalis on jäänyt vähäisemmäksi kuin sen, jatketusta näpistämisestä tuomittavan henkilön, joka, jotakin määrättyä rikoksentekotilaisuutta tosin hänkin hyväkseen käyttäen, on suorittanut useat toisiaan muistuttavat vähäiset anastuksensa erillisten päätöksentekojen pohjalta.[31]

---

esim. *Palme:* Om det fortsatta brottet, s. 37 ss.; *Honkasalo:* Rangaistusten yhdistämisestä ja yhteenlaskemisesta, s. 11 ss.; sekä myös *Kekomäki:* Ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten käsitteistä, s. 97 s.

[30] Meillä samoin kuin Ruotsissakin oli lainsäädäntö aikaisemmin sillä kannalla, että jos joku oli syyllistynyt useihin näpistämisiin, ilmenivätpä nämä saman rikoksentekotilaisuuden hyväksi käyttämisenä tai eivät, ja anastetun omaisuuden yhteinen arvo nousi yli tavallisen varkauden ja näpistämisen välisen arvorajan, tekijää oli rangaistava varkaudesta. Tästä kannasta luovuttiin meillä jo silloin, kun rikoslakimme, jonka 28 luvun 7 §:nä oleva säännös tuntuu nykyoloissa itsestään selvältä, tuli voimaan. Vrt. tästä tarkemmin *Forsman:* De särskilda brotten, s. 246; *Serlachius:* Oppikirja II, s. 177; *Thyrén:* Kommentar till strafflagen kap. 20, s. 133 ss.

[31] Saksan Reichsgericht on päin vastoin katsonut juuri yhtenäisen rikollisen päätöksenteon, yhtenäisen »tahallisuuden» (Vorsatz), olevan jatketulle rikokselle ominaista. Tämän tahallisuuden täytyy, lausuu RG, »von vornherein den Gesamterfolg umfasst haben und auf dessen stossweise Verwirklichung durch mehrere unselbständige Einzelhandlungen, von denen jede einzelne den Tatbestand erfüllt, gerichtet gewesen sein» (*RGSt.* 51, s. 305 ss.); vrt. myös *Frankin* (Strafgesetzbuch, s. 240) ja *Mezgerin* (Strafrecht, 1931, s. 464 ss.) kritiikkiä. — Mainittakoon, että LM 1930, s. 270 s. selostetussa varkauden ja näpistämisen keskinäistä suhdetta selvittävässä oikeustapauksessa puhutaan niin ikään anastuksista, jotka oli »katsottava saman rikollisen mielteen ilmaisuksi».

Harry Venoja

Reaktiomuodoista lapsiin ja muihin alaikäisiin kohdistuvien siveellisyysrikosten johdosta

Eräitä näkökohtia.

Kansalaisten mieliä kuohuttavat yhteiskunnassa silloin tällöin sattuvat siveellisyysrikokset, jotka kohdistuvat lapsiin ja muihin alaikäisiin. Tällaisen teon suorittajalle vaaditaan sanomalehtien palstoilla tai muutoin mitä ankarinta rangaistusta tai ehdotetaan hänen eristämistään eliniäksi tahi ryhdyttäväksi muihin vastaavanlaisiin toimenpiteisiin. Kun erittäinkin rikoslain siveellisyysrikoksista johtuvia rangaistuksia ei ole katsottu riittävän ankariksi, on vaadittu niiden joutuisaa ja tuntuvaa koventamista. Siihen nähden, että kysymys on tärkeä ja että se suhteellisen äskettäin [1] on jälleen herättänyt julkista huomiota, on syytä esittää siitä eräitä näkökohtia.

Taistelussa rikollisuutta vastaan yleensä ja siis myös siveellisyysrikollisuutta vastaan voidaan reaktiomuotona ajatella lähinnä tietenkin rangaistusta. Mitä mieltä sen olemuksesta ja tarkoituksesta ollaankin,[2] katsotaan sillä voitavan vaikuttaa siveellisyysrikkojiin. Rangaistuksen yhteiskunnallisena reaktiona mainitunlaisissa tapauksissa hyväksynee varsinkin se rikosoikeustieteessä esiintyvä suunta, joka pitää rangaistukselle olen-

[1] Vrt. kansanedustaja *Rantamaan* ym. 13/4 1948 tekemää eduskuntakysymystä ja oikeusministerin 28/5 1948 siihen antamaa vastausta.

[2] Vrt. esim. *Honkasalo,* Suomen rikosoikeus I, s. 24 ss.; *Tulenheimo,* LM 1919 s. 261 ss.; *Serlachius,* Oppikirja, 4 painos, s. 21 ss.; *Palme,* Om preskription av åtalsrätt, s. 1 ss.; *Agge,* Det straffrättsliga reaktionssystemet I s. 7 ss.; *Granfelt,* Drag ur kriminalrättsvetenskapens utveckling hos oss, Helsingfors 1948; Suomen kriminalistiyhdistyksen 14/2 1948 pidetyssä vuosikokouksessa esitetyt esitelmät ja niiden johdosta käyty keskustelu.

naisena tehdyn väärinteon sovitusta. Mutta vaikka omaksuttaisiin se nykyään jo varsin paljon kannatusta saanut mielipide, jonka mukaan rangaistus palvelee lähinnä preventiivisiä ja suojelunäkökohtia, on rangaistuksen käyttö siveellisyysrikoksissa katsottu mahdolliseksi. Nähtävästi tällöin edellytetään, että siveellisyysrikkojat ovat verrattavissa rikollisiin yleensä ja että rangaistus on sen vuoksi heihin hyvin soveltuva sekä yleis- että erikoispreventiiviset näkökohdat huomioon ottava yhteiskuntareaktio. On kuitenkin muistettava, että siveellisyysrikolliset,[3] erittäinkin sellaiset, joiden rikollisuus kohdistuu lapsiin ja muihin alaikäisiin, usein kärsivät epänormaalisesta sukuvietistä tai johtuu tuollainen rikos psyykkillisistä häiriöistä tahi sielullisista sairaalloisuustiloista. Tällaiset rikolliset ovat siten tavallaan luonnon heille aiheuttamien viallisuuksien kohteita, jotka useinkin vain vähäisessä määrin kykenevät hallitsemaan sukuvietiään ja joiden rankaiseminen sen vuoksi muodostuu yhteiskunnalliseksi suojelukeinoksi.[4]

Taistelussa siveellisyysrikoksia vastaan ei erikoisempia tuloksia näin ollen ole odotettavissa vain näistä rikoksista johtuvia rangaistuksia koventamalla. Eräistä siveellisyysrikoksista, nim. sekaantumisesta lapseen, joka ei ole täyttänyt viittätoista vuotta, tai muun haureuden harjoittamisesta hänen kanssaan (RL 20:7) ja väkisinmakaamisesta (RL 25:4) voidaan nyt jo tuomita aina kymmenen vuotta kuritushuonetta, joten tuomioistuimilla on mahdollisuus, jos katsovat syytä olevan, määrätä varsin ankaria rangaistuksia noihin rikoksiin syyllistyneille. On erityisesti merkille pantava, että 5/2 1926 ann. lailla korotettiin rikoslain 20 luvun 7 §:ssä mainitusta rikoksesta johtuvan rangaistuksen enimmäismäärä, joka siihen saakka oli ollut kahdeksan vuotta kuritushuonetta, samaksi kuin mikä seurasi väkisinmakaamisesta eli kymmeneksi vuodeksi kuritushuonetta, mikä muutos jo senkin vuoksi oli tarpeen vaatima, kun sekaantumista kahtatoista vuotta nuorempaan lapseen, josta rikoslain mainitun pykälän mukaan, ennen kuin

---

[3] Siveellisyysrikokset on erotettava ns. seksuaalirikoksista, joiden käsite on laajempi. Luonnoton sukuvietti voi antaa aiheen muihinkin rikoksiin kuin siveellisyysrikoksiin, ks. *Honkasalo,* NTfS 1935, s. 126.

[4] Ks. Lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle kastroimislaiksi, Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1946 N:o 1, s. 13; Strafflagberedningens utlåtande med förslag till lagstiftning angående åtgärder mot homosexualitetens samhällsfarliga yttringar, Stockholm 1941, Statens offentliga utredningar 1941: 32 s. 13 ss.

se v. 1926 muutettiin, juuri seurasi enintään kahdeksan vuotta kuritushuonetta, täytynee pitää laadultaan vähintään yhtä törkeänä kuin esim. täysikäiseen ja -kasvuiseen naiseen kohdistuvaa väkisinmakaamista. On varsin luultavaa, että vaikka rangaistus lapsiin kohdistuvista siveellisyysrikoksista määrättäisiin jopa kuolemanrangaistukseksi, sekään tuskin olisi omiaan estämään näitä rikoksia silloin tällöin tapahtumasta.[5]

Kun rangaistus ei sinänsä siis vielä näytä muodostavan, ei ainakaan kaikissa tapauksissa, riittävän tehokasta tai oikeaan osuvaa reaktiomuotoa alaikäisiä vastaan kohdistuvan väkivaltarikollisuuden torjumiseksi, on suunniteltu muita keinoja tämän päämäärän saavuttamiseksi. Sellaisena voidaan ajatella rikoksentekijän eristämistä. Mikäli otetaan huomioon varsinkin se tosiasia, että rikoksentekijäin joukossa on usein henkilöitä, jotka enemmässä tai vähemmässä määrin ovat sielullisesti vajaakykyisiä,[6] näyttäisi tällainen eristäminen olevan puollettavissa. Tässä suhteessa voitaneen katsoa lainsäädännön Ruotsissa edistyneen pitemmälle kuin Suomessa. Ruotsissa annettiin jo 22/4 1927 kaksi erillistä lakia, jotka koskivat rikoksentekijäin säilytystä ja internoimista (Lag om förvaring av förminskat tillräkneliga förbrytare ja Lag om internering av återfallsförbrytare). Näiden lakien syntymiseen oli vaikuttanut Ruotsin kriminalistiyhdistys, joka oli pitänyt tärkeänä, että Ruotsissa jäämättä odottamaan Ruotsin rikoslakireformin toteutumista ryhdyttäisiin toimenpiteisiin lainsäädännön aikaansaamiseksi oikeusturvan tehostamiseksi vaarallisia rikoksenuusijoita vastaan. Sanottujen lakien mukaan voitiin rikollinen, kun hänet tuomittiin raskaammanlaatuisesta rikoksesta erinäisten edellytysten vallitessa rangaistuksen asemesta määrätä otettavaksi säilytettäväksi erityiseen laitokseen tai internoida rikoksenuusijoita varten tarkoitettuun internoimislaitokseen. Laitosoleskelun pituus tuli olemaan

[5] Käytännössä on sattunut tapauksia, jolloin henkilö, joka on tehnyt väkivallanteon lasta kohtaan, on surmannut itsensä. Teon suorittamista tarkoittanut mielle on »motiivien kamppailussa» päässyt voitolle, mutta tekijä on, tarkemmin tekoaan mietittyään, »hyvitykseksi» riistänyt itseltään hengen. — Kuolemanrangaistusta koskevan kysymyksen uusimmista vaiheista ks. mm. *Hurwitzin* mielenkiintoista kirjoitusta aikakauslehdessä Nu 1945, s. 59 ss.

[6] Ks. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö (Komiteamietintö N:o 8 1946) s. 107, jossa huomautetaan, että älyllinen kehittymättömyys eli vajaamielisyys ja sairasmielisyys eli psykopatia ovat varsin tärkeitä tekijöitä rikollisuuden synnyssä. Vajaamieliset syyllistyvät erityisen usein siveellisyysrikoksiin. Ks. myös *Honkasalo*, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1934, s. 23.

määrätyissä rajoissa epämääräinen. Lakien sovellutusalaa pidettiin kuitenkin liian ahtaana, minkä vuoksi, kun *Schlyter* oli v. 1934 saanut valtuudet ryhtyä selvittämään, mitä uudistuksia oli syytä toimeenpanna rangaistusjärjestelmän, rangaistusten täytäntöönpanon ja vankeinhoidon alalla, pidettiin nimenomaan tärkeänä, että uudistustyö kohdistettaisiin myös puheena olevien lakien tarkoittamiin oikeusaloihin. Sitten kun eräät asiantuntijat olivat laatineet ehdotukset sanottujen lakien uudistamiseksi,[7] annettiin Ruotsissa 18/6 1937 laki, joka sisälsi aikaisempien lakien säännökset uusittuina ja sai nimen »Lag om förvaring och internering i säkerhetsanstalt». Laki ei kuitenkaan heti antamisensa jälkeen tullut voimaan, vaan vasta myöhemmin. Tämän lain mukaan voi tuomioistuin rangaistuksen sijasta määrätä siveellisyysrikkojan eristettäväksi, jos hänen harkitaan rikosta tehdessään olleen ja edelleen olevan normaalisesta poikkeavassa mielentilassa, vaikkei häntä voida rangaistukseen tuomita, ja hänen mielenlaatunsa vuoksi täytyy katsoa, ettei rangaistus häneen vaikuta tai että sen vaikutus on vähäinen; lisäksi edellytetään, että hän rikollisuutensa vuoksi ja sen selvityksen nojalla, joka koskee hänen mielenlaatuaan ja aikaisempaa elämäänsä, on vaarallinen toiselle tai toisen omaisuudelle.

Suomen oloja silmällä pidettäessä on mainittava, että siihen ehdotukseen vaarallisista rikoksenuusijoista 27/5 1932 ann. lain uudistamisesta, jonka sitä varten asetettu komitea on v. 1945 valmistanut, on otettu säännöksiä myös vaarallisten vajaamielisten eristämisestä. Ehdotuksen mukaan voitaisiin sitä varten perustettaviin pakkolaitoksiin eristää sekä vaarallisia vajaamielisiä rikoksentekijöitä että vaarallisia rikoksenuusijoita. Kun tällaisten laitosten aikaan saaminen voi valtion rahataloudellisen tilanteen johdosta kuitenkin muodostua vaikeaksi eikä alaan perehtyneitä lääkäreitäkään ole riittävästi, on meillä mielisairaslainsäädännön uudistamisen yhteydessä kiinnitetty huomiota myös vaarallisiksi todettujen vajaamielisten rikoksentekijäin eristämiseen.[8] Siten on lainval-

[7] Mm. *Schlyter, Kinberg* ja *Wetter,* ks. Betänkande med förslag till revision av förvarings- och interneringslagarna mm., Stockholm 1937, Statens offentliga utredningar 1937: 3.

[8] Ks. Lainvalmistelukunnan ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle mielisairaslaiksi ja laiksi kunnallisille mielisairaanhoitolaitoksille annettavasta valtionavusta, Helsinki 1947, Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1947 N:o 4, ss. 14 ja 25 ss.

mistelukunta ehdottanut lisättäväksi rikoslain 3 luvun 4 §:ään säännöksen, jonka mukaan tuomioistuimen olisi, tuomitessaan täyttä ymmärrystä vailla olevaksi todetun rikoksentekijän ehdottomaan vapausrangaistukseen, samalla määrättävä, että tuomittu on silloin, kun hänet olisi rangaistuslaitoksesta päästettävä vapauteen, toimitettava mielisairaalaan mielentilan uudistettua tutkimista varten. Jos hänen tällöin todetaan sairaalloisen mielentilansa takia olevan yleiselle turvallisuudelle tai itselleen vaarallinen, olisi hänelle valtion kustannuksella annettava mielisairaanhoitoa ja, jollei häntä muutoin voitaisi sopivasti eristää, säilytettävä mielisairaalassa. Lainvalmistelukunta on samalla ehdottanut otettavaksi mielisairaslakiehdotukseen säännöksen, jonka mukaan oikeus tai lääninhallitus voi, jos rangaistukseen tuomitsematta jätetty syytetty, jota ei ole otettu mielisairaalaan hoidettavaksi, harkitaan yleiselle turvallisuudelle tai itselleen vaarallisena olevan sellaisen hoidon tarpeessa, lääkintöhallitukselta vaatia hänen ottamistaan mielisairaalaan. Oikeus tai lääninhallitus saattaa harkintansa mukaan samalla määrätä, että tällaista henkilöä on säilytettävä vankilassa siihen asti, kunnes hänelle voidaan hankkia hoitopaikka mielisairaalassa (mielisairaslakiehdotuksen 33 §).

Onko siveellisyysrikkojan eristäminen erityiseen laitokseen muissa kuin edellä mainituissa tapauksissa, eli milloin ei tarkoiteta vajaakykyistä henkilöä, sopiva reaktiomuoto, on kysymys, johon vastaaminen tuottaa erinäisiä vaikeuksia. Näyttää kuitenkin siltä, niin kuin kieltävä vastaus, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta, olisi paikallaan mm. siitä syystä, että eristäminen voi tuottaa eristettävälle suurta kärsimystä ja muodostua siten epäinhimilliseksi toimenpiteeksi.[9]

Taistelussa siveellisyysrikollisuutta vastaan, erittäinkin, mikäli on kysymys törkeistä väkivallanteoista alaikäisiä kohtaan, on tehokkaimpana keinona pidettävä kastratiota eli sukurauhasten poistamista.[10] Suomessa

---

[9] Ks. myös *Honkasalo,* Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1934, s. 21.

[10] Ks. edellisessä viitteessä mainittu teos, s. 23. Sterilisoimis- ja kastroimiskysymystä on Suomessa erityisesti selvittänyt *Honkasalo,* ks. paitsi sanottua kirjoitusta saman tekijän valaisevia tutkimuksia: »Är sterilisering tillåten enligt gällande rätt?» (Festskrift för Granfelt, s. 289 ss.), »Finlands nya lagförslag angående sterilisering» (NTfS 1935 s. 114 ss.) ja »Finlands Steriliseringslag» (NTfS 1938 s. 249 ss.). *Honkasalo* on lisäksi toiminut sen komitean puheenjohtajana, jonka valtioneuvosto 16/9 1943 asetti valmistamaan ehdotusta voimassa oleva sterilisoimislain tarkistamiseksi.

on vuodesta 1935 lähtien ollut voimassa ns. sterilisoimislaki, joka paitsi sterilisoimista sisältää laissa edellytetyissä tapauksissa mahdollisuuden myös kastration toimittamiseen. Sterilisoimisessa ei poisteta sukurauhasia vaan ainoastaan estetään sukusolut saavuttamasta tarkoitustaan; siten se ei kykene hillitsemään sukuviettiä, kuten on laita juuri kastroimiseen nähden. Kastratio ei enempää kuin sterilisatiokaan ole rangaistus. Kastroimisella on vanhat perinteet ja sitä on käytetty aikojen kuluessa joko suvun parantamiseksi tai erinäisiin muihin tarkoituksiin.[11] Vuoden 1935 lain mukaan kastratio on mahdollinen vapaaehtoisena toimenpiteenä ja pakkokastrationa. Viimeksi mainittu tulee kysymykseen, milloin joku lainvoiman saaneella tuomiolla on osotettu syypääksi rikokseen tai rikoksen yritykseen, joka todistaa hänellä olevan voimakkuutensa tai suuntautumisensa puolesta luonnottoman sukuvietin, ja perusteltua syytä on varoa, että hän sen vuoksi on vaarallinen toiselle henkilölle (lain 1 §:n 2 mom. sekä sterilisoimisasetuksen 6 § verr. 5 §:n 1 momenttiin). Riittävää siis on, että henkilö on todettu syypääksi edellä olevaa laatua mainittuun rikokseen tai sen yritykseen, joten ratkaisevaa ei ole, voidaanko henkilö myös määrätä rangaistukseen. Määräyksen kastroimisen toimittamisesta antaa lääkintöhallitus (lain 3 §). Kun tällöin on harkittava mm., onko asianomaista pidettävä vaarallisena toiselle henkilölle, on esitetty mielipide,[12] että pakkokastroimista koskevan määräyksen voisi sopivammin kuin lääkintöhallitus antaa paikkakunnan alioikeus, jonka pätevyyttä voitaisiin vahvistaa mediciinisellä asiantuntemuksella. Mielestämme näyttää kuitenkin se kanta olevan enemmän puollettavissa, jonka mukaan lääkintöhallitus on tarkoitukseen sopiva elin erittäinkin, jos sitä juriidisella asiantuntemuksella siten vahvistetaan kuin jäljempänä mainitaan. Kastratiota koskevan esityksen tekeminen kuuluu, jos asianomainen henkilö on rangaistuslaitoksessa, sen johtajalle ja

[11] Tunnettua on, että muhamettilaisissa maissa käytettiin kastroituja miehiä eunukeiksi. Kastroimista on menneinä aikoina käytetty etupäässä silpomistoimenpiteenä sotavankeja kohtaan tai eräänlaisena talioniperiaatteeseen nojautuvana rangaistuksena. Vähitellen alettiin kastroimista kuitenkin pitää epäinhimillisenä tekona, mitä käsitystä kannatti varsinkin katolinen kirkko, jonka mielestä ulkonaisin keinoin ei saanut estää lastensiittämistä. Katolinen kirkko suosi kuitenkin itse kauan kastroimista, joka kohdistui nuorukaisiin, koska täten saatiin erinomaista ääniainesta jumalanpalvelustilaisuuksiin, ks. Strafflagberedningens promemoria med förslag till lag om kastrering mm., Stockholm 1941, Staten offentliga utredningar 1941: 25.

[12] *Planting*, JFT 1936, s. 164.

muussa tapauksessa maalla nimismiehelle sekä kaupungissa kaupunginviskaalille tai poliisipäällikölle (lain 4 §:n 2 mom.).

Vuoden 1935 lain merkitys on käytännössä jäänyt suhteellisen vähäiseksi eräiden sitä koskevien puutteellisuuksien vuoksi. Sen komitean[13] ilmoituksen mukaan, joka meillä v. 1943 asetettiin valmistamaan ehdotusta sterilisoimislain tarkistamiseksi, tapahtuu maassamme vuosittain noin 50 sellaista rikosta, joihin nähden pakkokastroimista voitaisiin soveltaa. Toukokuuhun 1946 mennessä oli kastroimisen alaiseksi joutunut kuitenkin vain 45 miestä.[14] Kastroimistoimenpiteisiin on siis ryhdytty verrattain harvoissa tapauksissa. Sterilisoimislain kastratiota koskevaan täytäntöönpanoon nähden on todettu olevan epäkohtana sen, että ne viranomaiset, joiden edellä esitetyn mukaisesti olisi tehtävä aloite kastration toimittamiseksi, ovat jättäneet sen tekemättä, koska eivät ole olleet siihen halukkaita, tai on asiaan voinut vaikuttaa se, ettei asianomaisella rangaistuslaitoksenjohtajalla ole ollut tarpeellista asiantuntemusta. Kastroimisesitysten laiminlyöminen on komitean ilmoituksen mukaan johtunut vielä siitä, että tehdyt esitykset useissa tapauksissa ovat jääneet tuloksettomiksi. Tämän johdosta komitea ehdotti, että aloitteenteko olisi oleva pakollinen kaikissa niissä tapauksissa, joissa joku lainvoiman saaneella tuomiolla on osoitettu syypääksi sellaiseen rikokseen, jonka voidaan edellyttää johtuneen luonnottomasta sukuvietistä. Kun komitean ehdotus sittemmin joutui lainvalmistelukunnan harkittavaksi, hyväksyi se mainitun ehdotuksen. Lainvalmistelukunnan laatiman kastroimislakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukaan on kastroimista koskeva kysymys aina saatettava lääkintöhallituksen ratkaistavaksi, milloin asianomainen on lainvoiman saaneella tuomiolla osoitettu syypääksi rikoslain 20 luvun 6 §:ssä, 7 §:n 1 momentissa tai 8 §:ssä sekä 25 luvun 4, 5 tai 6 §:ssä mainittuun tai muuhun raskaammanlaiseen seksuaalirikokseen. Esityksen tekeminen ei siis enää olisi riippuvainen rangaistus- tai muun laitoksen johtajan harkinnasta, vaan tämä olisi velvollinen ilmoittamaan asian lääkintöhallitukselle.[15]

---

[13] Ks. viite 10.

[14] Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1946 N:o 1 s. 8.

[15] Sekä komitean että lainvalmistelukunnan ehdotuksen mukaan pakkokastratio koskee myös sellaista sielullisesti vajaakykyistä ja pysyvästi mielisairasta, joka on hoidetta-

Sterilisoimislain mukaan saa lääkintöhallituksen päätökseen, jolla suvunjatkamiskyky on määrätty poistettavaksi, hakea muutosta korkeimmassa oikeudessa. Sekä komitea että lainvalmistelukunta ovat tässä kohden asettuneet sille kannalle, että muutoksenhakuoikeus ei olisi sallittu, milloin lääkintöhallituksen päätös on yksimielinen. Tällainen ehdotus on katsottu voitavan tehdä huomioon ottaen toisaalta kastroimisasioiden mediciinisen luonteen, toisaalta sen, että lääkintöhallituksessa tulisi ottamaan osaa kastroimisasioiden käsittelyyn mm. kaksi oikeusalan edustajaa, joten oikeusvarmuutta koskevien näkökohtien voidaan toivoa tulevan riittävästi varteen otetuiksi.

Voitaneen kysyä, eikö ole olemassa keinoja, joilla saatettaisiin estää alaikäisiin kohdistuvia väkivallantekoja lainkaan tapahtumasta. Toisin sanoen, eikö olisi mahdollista ryhtyä toimenpiteisiin henkilöihin nähden jo ennen kuin rikos on tehty. Milloin lapsi tai muu alaikäinen joutuu siveellisyysrikoksen kohteeksi, herättää tuo teko tavallisesti niin suurta paheksumista yhteiskunnan taholta, että jo tämänkin vuoksi olisi tärkeää saada teko estetyksi, mikäli se on mahdollista.[16] Jos pidetään silmällä rikosoikeudellisia reaktioita, niin on sanottava, että varsinainen rangaistus yhteiskunnan reaktiomuotona kylläkin edellyttää aina rikosta. Rangaistuksen ohella on kuitenkin huomioon otettava ns. turvaamistoimenpiteet, joita on tapana erottaa rikosta edellyttäviä eli postdeliktisiä ja rikosta edellyttämättömiä eli predeliktisiä.[17] Edelliset liittyvät aina tekoihin, jotka rangaistaan in concreto, mutta tämän lisäksi vaaditaan tavallisesti, ettei henkilön voida vastaisuudessakaan olettaa sopeutuvan niihin vaatimuksiin, jotka yhteiskuntaelämä kansalaisille asettaa.[18] Predeliktivana valtion mielisairaalassa tai siihen verrattavassa laitoksessa ja joka luonnottoman sukuviettinsä voimakkuuden tai suuntautumisen takia on vaarallinen toiselle henkilölle.

[16] Väkivallanteko alaikäistä kohtaan on luonnollisesti täysin paheksuttava teko ja yhteiskunnan on kyettävä löytämään keinoja, joilla tällaisia rikoksia voidaan tehokkaasti torjua. Toinen asia on, millaisia seuraamuksia asianomaisille teosta koituu. Tämä lienee suuressa määrin selvittämätön kysymys, mutta erään mielipiteen mukaan, jonka on ilmoitettu nojautuvan ulkomailla suoritettuihin tutkimuksiin, nuo seuraukset eivät läheskään kaikissa tapauksissa ole olleet erityisen raskaita.

[17] *Honkasalo,* Suomen rikosoikeus I, s. 16 ss.; *Tirkkonen,* Suomen rikosprosessioikeus I, s. 24 ss.

[18] *Honkasalo,* mt. s. 18.

siin turvaamistoimenpiteisiin ryhtyminen taas ei vaadi, että rikos on tapahtunut, vaan koskevat ne sellaisia tapahtumia tai tosiseikkoja, joista voidaan päätellä henkilön vastaisuudessa tekevän rikoksen tai muutoin menettelevän yhteiskunnanvastaisella tavalla.[19] Mihin yhteiskunnanvastaisiin tekoihin lainsäätäjä suhtautuu rangaistuksin, mihin turvaamistoimenpiteitä soveltaen, riippuu lainsäätäjän harkinnasta.[20] Selvää joka tapauksessa on, että joidenkin yhteiskuntareaktioiden soveltaminen henkilöön aina edellyttää tämän toimimista määrätyllä yhteiskunnanvastaisella tavalla. Silmällä pitäen lapsiin kohdistuvia siveellisyysrikoksia olisi lähellä ajatus, että henkilön paheksuttava toiminta ilmenisi rikoksen yrityksenä. Lainsäätäjä on nähtävästi kuitenkin katsonut, ettei kerrotunlaisiin rikoksiin nähden voi esiintyä ylipäänsä yritystä paitsi mikäli on kysymys väkisinmakaamisesta.[21] Mikäli taas henkilön elämäntapa on sellaista, että häneen voidaan soveltaa predeliktisiä turvaamistoimenpiteitä, saattaa olla mahdollista, että jokin sivellisyysrikos voi siten tulla estetyksi.

---

[19] *Honkasalo,* mt. s. 18; *Tirkkonen,* mt. s. 25.

[20] *Honkasalo,* mt. s. 18.

[21] Väkisinmakaamisrikoksen (RL 25: 4) objektina oleva nainen voi olla myös alaikäinen, ks. *Honkasalo,* Erinäiset rikokset, s. 23.

Otto Larma

Asemakaavamääräyksistä

Asemakaavalla tarkoitetaan pääosaltaan kartan muotoon piirrettyä suunnitelmaa, jolla säännöstellään kaupungin tai itsenäisenä kuntana olevan kauppalan rakentamista.[1] Vanhoihin asemakaavoihin on yleensä merkitty vain kadut, tontit, puistot, hautausmaat, rautatiet ja satamat. Voimassa oleva huhtikuun 24 päivänä 1931 annettu ja seuraavan vuoden alusta voimaan tullut asemakaavalaki (AKL) luettelee (3 §) sensijaan jo esimerkkeinäkin huomattavan määrän asemakaavassa eri tarkoituksiin osoitettavia alueita, joista useihin liittyy määrättyjä erilaisia oikeusvaikutuksia AKL:n ja 29 päivänä tammikuuta 1932 annetun rakennussäännön (RS) useitten säännösten nojalla.

Tämä asemakaavalainsäädäntö on tuonut asemakaavoihin myös kokonaan uuden oikeussäännöstön: asemakaavamääräykset. Asemakaavamääräykset, jotka on merkittävä asemakaavakartalle tahi, jollei se sopivasti käy päinsä, karttaan liittyvään erityiseen asiakirjaan (RS 13 § 4 mom.), ovat karttaan liittyen tekstin muodossa olevia sääntöjä, joissa tarkemmin määrätään asemakaava-alueen käyttämisestä. Nuo määräykset voivat koskea mitä erilaisimpia asemakaavoitetun alueen käyttämiseen liittyviä kysymyksiä (AKL 3 §): rakennuskorttelien käyttöä ja erityisten alueiden varaamista ainoastaan määrätynlaisille rakennuksille, rakennusten lukua ja huoneistojen suurinta sallittua lukumäärää, rakennusainetta, rakennusten julkisivua, rakennusten sijoitusta tontille, rakennusten korkeutta ja kerrosten lukumäärää, velvollisuutta järjestää ja ylläpitää istutuksia tonttimaalla, aitauksen laatua j.n.e. RS:n 10 §:ssä luetellaan vielä eräitä esi-

[1] Ks. *Otto-I. Meurman*, Asemakaavaoppi, Helsinki 1947, s. 11.

merkkejä muitten kuin rakennuskortteleitten käyttöä koskevista asemakaavamääräyksistä, joita tämän mukaan voidaan antaa m.m. kadun sijoittamisesta tunneliin maanpinnan alle, siltain rakentamisesta, vesialueen säilyttämisestä tai järjestämisestä sekä liikenne-, vaara- tai urheilualueelle taikka hautausmaalle tai muihin erikoistarkoituksiin varatuille alueille rakentamisesta.

Asemakaava voidaan hyväksyä asemakaavamääräyksineen tahi ilman niitä. Asemakaavamääräyksiä voidaan myös hyväksyä yksinään lisäyksenä aikaisemmin hyväksyttyyn asemakaavaan.

Asemakaava siihen kuuluvine määräyksineen on kunnallinen oikeussäännöstö.[2] Kunta (kaupunki tai kauppala) antaa sen julkisen vallan kantajan ominaisuudessa, käyttää julkista valtaa hyväksyessään asemakaavan määräyksineen. Kunnan yksipuolinen tahdonilmaisu aikaansaa oikeudellisia vaikutuksia. Asemakaava ja sen määräysten hyväksyminen kuuluu kuitenkin siihen ryhmään kunnan toimenpiteitä, joiden pätevyyden edellytyksenä on valtion viranomaisen suostumus, päätöksen vahvistaminen. Päätös on tullakseen voimaan, alistettava valtioneuvoston (sisäasiainministeriön) vahvistettavaksi (AKL 4 §, RS 111 § 2 mom.). Kun alistetuissa asioissa valtuuston päätös on yleensä muuttumattomana hyväksyttävä tai hylättävä, voidaan asemakaavaa koskeva päätös osaksikin hylätä, mutta muulta osalta vahvistaa (AKL 4 §).[3]

Asemakaavamenettelyyn kuuluu, että ehdotus asemakaavaksi määräyksineen asetetaan julkisesti nähtäväksi vähintään neljäntoista päivän ajaksi ja suodaan niille, joiden etua asemakaava saattaa koskea, tilaisuus antaa siitä lausuntonsa. Asemakaavaehdotuksen julkipanosta on sitäpaitsi ilmoitettava, niinkuin kunnalliset ilmoitukset asianomaisessa kunnassa julkais-

---

[2] Ks. *Larsson*, Inkorporeringsproblemet, Stadsområdets förändringar med särskild hänsyn till svensk förvaltningspraxis, andra delen, Stockholm 1912, s. 647—651.

[3] Kaupungin viranomaisten päätöksillä on aikaisemmin ollut säännöllisesti ainoastaan ehdotusten luonne, kuninkaan ja maaherran saattaessa niitä vapaasti harkintansa mukaan muuttaa, ks. *Herlitz*, Svensk stadsförvaltning på 1830-talet, Stockholm 1924, s. 448. Näin menetellään edelleenkin satamajärjestyksiin nähden, näin myös *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, Sisäasiain hallinto, Helsinki 1931, s. 812. — Ruotsissa kuningas voi vahvistaessaan alistetun valtuuston päätöksen tehdä siihen muutoksia, joita kuningas katsoo muodollisessa tai asiallisessa suhteessa tarvittavan, edellyttäen ettei päätös tämän kautta muutu kokonaan toiseksi. *Sundberg*, Kommunalrätt. Allmänna delen, Stockholm 1942, s. 308.

taan. Erityinen kirjallinen ilmoitus julkipanosta on annettava määrätyille oikeushenkilöille (AKL 5 §, RS 14 §). Vahvistetun (sisäasiainministeriön vahvistaman) asemakaavan alkuperäinen kappale ja siihen kuuluvat asiakirjat on säilytettävä kaupungissa maistraatin arkistossa ja kauppalassa järjestysoikeuden arkistossa. Jos kunnassa on kunnallinen asetuskokoelma, on päätös asemakaavan vahvistamisesta ja siihen liittyvät asemakaavamääräykset julkaistava siinä.[4] Voimassa olevat asemakaavamääräykset on pidettävä yleisön saatavissa (RS 15 §).

Pienehkön asemakaavamääräysten ja yleensäkin pienehkön asemakaavan muutoksen, joka ei käsitä olennaista poikkeusta voimassa olevasta asemakaavasta, voi valtuusto vahvistaa lopullisesti, milloin asianomaiset maanomistajat ovat sellaisen muutoksen hyväksyneet. Valtuuston päätöksen saatua lainvoiman, on siitä annettava tieto valtioneuvostolle (AKL 6 §). Kun tällaista valtuuston päätöstä ei alisteta, on siitä valitustie lääninhallitukseen ja edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Korkein hallinto-oikeus joutuu näin ollen viimeisenä oikeusasteena ratkaisemaan m.m., onko ollut lain mukaisia edellytyksiä siihen, että valtuusto on lopullisesti alistusta tekemättä vahvistanut asemakaavan muutoksen. Ei voitane katsoa, että tällainen valitus koskisi kysymystä, jonka ratkaisu pääasiassa riippuu päätöksen tai toimenpiteen tarkoituksenmukaisuuden harkitsemisesta, jolloin asia olisi siirrettävä KHO:sta hallituksen ratkaistavaksi (LKHO 5 §).

Ruotsin asemakaavalaissa on voimassa hyvin samansisältöinen määräys pienehköstä asemakaavan muutoksesta. 29/5 1931 annetun asemakaavalain (stadsplanelag) 3 §:n 2 mom. mukaan vahvistaa lääninhallitus asemakaavan muutoksen, joka ei koske asemakaavan perusteita eikä muutoinkaan käsitä olennaista poikkeusta voimassaolevasta asemakaavasta. Säännös on siis samanlainen kuin meillä paitsi että lakitekstistämme puuttuu sanat: »som ej avser planens grunddrag» ja että — millä seikalla kuitenkaan ei ole tässä yhteydessä merkitystä — muutos vaatii lääninhallituksen vahvistuksen, kun Suomessa sensijaan valtuusto voi lopullisesti vahvistaa tuollaisen asemakaavan muutoksen. Milloin asemakaavan muutos koskee asemakaavan perusteita, sisältänee se samalla myös yleensä olen-

[4] Esim. Helsingin kaupungin kunnallisesta asetuskokoelmasta saa jonkinlaisen yleiskuvan asemakaavamääräyksistä.

naisen poikkeuksen voimassa olevasta asemakaavasta, ja kun lakimme sitäpaitsi puhuu »pienehköstä muutoksesta» vastaa tämä Ruotsin sanontaa »joka ei koske asemakaavan perusteita», mihin nähden näitä säännöksiä käsittääksemme hyvin voidaan tulkita yhdenmukaisesti. Ruotsissa 30/6 1947 annettu uusi asemakaavalaki (byggnadslag) sisältää sanottuun pääasiaan nähden muuttamattoman säännöksen (26 § 3 mom.)[5]

Yleisellä säännöllä ei pienehkön asemakaavamuutoksen alaa voitane määritellä. Ainoana kokonaisena tähän kuuluvana ryhmänä lienee pidettävä rakennuskortteleitten nimien tai numeroitten muutoksia, samoinkuin katujen, teiden, torien, puistojen, istutusten ja muiden yleiselle liikenteelle aiottujen alueiden sekä urheilupaikkojen ja liikennealueiden nimen muutoksia, jotka asemakaavan vahvistaminen RS 12 §:n mukaan myös käsittää. Vaikka rakennusalan pientä muutosta on yleensä pidettävä AKL:n 6 §:ssä tarkoitettuna pienehkönä muutoksena, ei se kuitenkaan ilmeisesti enää ole sitä, milloin sen kautta esim. poiketaan kunnassa voimassa olevista rakennusten etäisyyttä toisistaan koskevista vähimmäismitoista. Käytännössä pienehkön muutoksen ala onkin ollut hyvin suppea.

Sisäasiainministeriö on joutunut harjoittamaan pienehköjen asemakaavan muutosten suhteen valvontaa, joka ei perustu AKL 6 §:ään, mutta saa tukea RS 111 §:n säännöksestä, jonka mukaan asemakaava- ja rakennustoimen ylin johto ja valvonta kuuluu sisäasiainministeriölle, jonka tarpeen vaatiessa on annettava siitä tarkempia määräyksiä ja ohjeita. Ministeriö, jolle kuten edellä mainittiin, on tehtävä ilmoitus jokaisesta valtuuston hyväksymästä pienehköstä asemakaavan muutoksesta, on nimittäin ottanut tavaksi palauttaa valtuustolle »uutta lainmukaista käsittelyä varten» sellaisen pienehkönä muutoksena käsitellyn asian, jota se ei katso pienehköksi muutokseksi, vaikka asia muutoin onkin senlaatuinen, että ministeriö alistettuna asiana olisi päätöksen vahvistanut. Mikäli tämä pa-

[5] Ruotsin oikeuskäytöstä voisi näin ollen saada ohjetta AKL:n vastaavan säännöksen tulkintaan. Hallitusoikeudessa (vastaa korkeinta hallinto-oikeuttamme) ratkaistut tämän luontoiset asiat näyttävät kuitenkin sisältyvän melkein järjestään hallitusoikeuden vuosikirjan (lyh. RÅ) tiedonantoihin, jossa niitä tähän pääasiaan nähden ei selosteta (esim. RÅ 1938 K84 ja RÅ 1939 K91). RÅ 1939 ref. 23 mukaan oli lääninhallitus pienehkönä asemakaavan muutoksena vahvistanut muutoksen, jossa asemakaavasta poistettiin korttelissa katua vastaan oleva 3 m levyinen etupuutarha ja rakennuksen kerrosluku lisättiin kahdesta kolmeen. Hallitusoikeus katsoi muutoksen koskevan asemakaavan perusteita eikä siis voitavan pienehkönä muutoksena vahvistaa.

lautus voidaan käsittää vain neuvoksi ja ohjeeksi ei se ylitä valtion valvonnalle asetettuja rajoja. VN ei myöskään voi toiselta puolen vahvistaa sille alistettua valtuuston päätöstä, jolla on hyväksytty asemakaavan (asemakaavamääräyksen) muutos, joka täyttää kaikki pienehkölle asemakaavan muutokselle AKL 6 §:ssä asetetut edellytykset.

Kun KpKunL 31 §:ssä (L 9/12 1927) säädetään, että kaupunginhallitus on velvollinen jättämään valtuuston päätöksen toimeenpanematta, jos se havaitsee, että alistaminen on laiminlyöty, milloin alistamisen olisi pitänyt tapahtua, voidaan tästä tehdä se johtopäätös, että valtuuston on päätettävä alistamisesta eikä kaupunginhallitus voi sitä tehdä täytäntöönpanotoimena ilman valtuuston nimenomaista päätöstä alistamisesta. Käytäntö ei kuitenkaan ole tässä suhteessa ollut aina tarkka, vaan on esim. sisäasiainministeriö vahvistanut mm. asemakaava-asioissa sellaisia valtuuston päätöksiä, joissa valtuusto ei ole päättänyt päätöksensä alistamisesta.

KpKunL:ssa (41 § L 18/5 1934) sen paremmin kuin erityisesti asemakaava-asioihin nähden AKL:ssa (4 §) ei ole mitään määräystä siitä, minkä ajan kuluessa alistaminen on tehtävä. Määrättyä aikaa ei näin ollen voitane oikeusohjeeksi saada. Ihmeelliseltä kuitenkin vaikuttaa, että vahvistettavaksi alistetaan lähes kymmenen vuoden vanhoja valtuuston päätöksiä. Kun ihmettelemistä ei kuitenkaan voida pitää perusteena eikä siitä johtaa oikeussääntöjä, ei voitane lukea virheeksi, että tällaisiakin valtuuston päätöksiä on vahvistettu sekä asemakaava- että muissa asioissa.[6]

Valitus valtuuston asemakaava-asiassa antamasta päätöksestä voidaan perustaa sekä siihen, että päätös on lainvastainen että siihen että se on epätarkoituksenmukainen.[7] Kun VN (sisäasiainministeriö) on valtuuston päätöstä tarkastaessaan velvollinen kiinnittämään huomiota sekä päätöksen lainmukaisuuteen että tarkoituksenmukaisuuteen, ei sillä seikalla, että valitusta ei voida muodollisella perusteella ottaa tutkittavaksi, ole yleensä merkitystä, kun päätös voidaan valituskirjassa esitetyillä perusteilla

---

[6] N:o 801/128 A.D.S.M. 1948; AD N:o 559/111, A.D. 102/143, S.M. 1948.

[7] Milloin alistettavassa kunnallisessa asiassa on valitustie korkeimpaan hallinto-oikeuteen, on kuitenkin huomattava että KHO:n kannan mukaan siinä voidaan tarkoituksenmukaisuusperusteilla valittaa alistusviranomaiselle mutta ei sen päätöksestä KHO:lle (*Ikkala,* Valitus kunnanvaltuuston päätöksestä alistettavassa asiassa. Korkein hallinto-oikeus 1918—1943. Juhlajulkaisu. Helsinki 1943, s. 177—195, s. 194).

muutenkin jättää vahvistamatta.[8] Vaikka tämän kirjoituksen puitteissa ei voida tarkemmin puuttua valitusperusteisiin ja yleensäkään valitusinstituuttiin, on kuitenkin syytä mainita valituksesta, joka tarkoittaa ns. vaihtoehtoisen asemakaavan laatimista. RS 8 §:n mukaan nimittäin, milloin alue asemakaavassa aiotaan varata yleistä rakennusta varten tai urheilupaikaksi, liikennealueeksi, vaara-alueeksi tai hautausmaaksi, eikä aluetta ole siihen tarkoitukseen otettu käytäntöön silloin kun asemakaava hyväksytään, on aluetta varten, jos maan omistaja sitä pyytää tai kaupunki muuten katsoo sen tarpeelliseksi, laadittava vaihtoehtoinen asemakaava alueen käyttämistä varten yksityiseen rakennustoimintaan siinä tapauksessa, ettei sitä käytetä edellä mainittuun tarkoitukseen. Jos maan omistaja on laiminlyönyt tehdä vaatimusta vaihtoehtoisen asemakaavan laatimisesta asemakaavan ollessa julkisesti nähtävänä, ei hän voine pätevästi enää valtuuston päätöksestä tekemässään valituksessa sitä »pyytää». Sen sijaan hän voinee perustaa valituksensa siihen, että kaupungin olisi muutenkin tullut pitää vaihtoehtoisen asemakaavan laatimista tarpeellisena.

Alistettaviin kunnallisasioihin nähden yleensä on siitä, mitä seikkoja tarkoituksenmukaisuusharkinnassa on otettava huomioon, lausuttu, että alistusviranomaisen on tutkittava, onko päätös sopusoinnussa valtion yleisten ja kunnan erityisten etujen kanssa.[9] *Ikkala* (m.k. s. 187) lausuu, että päätöstä on pidettävä tarkoituksenmukaisena, mikäli alistusviranomainen toteaa, että yleisetuja ei ole uhrattu paikallisetujen hyväksi ja että paikallisetujen ristiaallokossa on osattu säilyttää oikea tasapaino. Sen sijaan on lainmukaiseltakin alistetulta päätökseltä kiellettävä vahvistus, jos siinä loukataan valtion, siis kokonaisuuden etuja, tai jos siinä on liiaksi suosittu kunnan etuja sen jäsenten etujen hyväksi tahi päinvastoin. Asemakaava-asioissa näyttää joskus siltä kuin nämä tarkoituksenmukaisuusharkinnan ohjeet olisivat liian suppeita. Kunnan jäsenten keskinäiset edut

[8] N:o 2215/332. A.D. S.M. 1947: kaupunginvaltuuston päätös asemakaavan muuttamisesta jätettiin vahvistamatta asian käsittelyssä valtuustossa tapahtuneen muodollisen virheen vuoksi. Asiaa ei oltu palautettu kaupunginhallitukselle, vaikka se äänestyksen tulokseen nähden valtuuston työjärjestyksen mukaan olisi pitänyt palauttaa. Valitus valtuuston päätöksestä oli tehty määräajan jälkeen.

[9] *Hermansson*, Föreläsningar över inhemsk förvaltningsrätt med tillstånd av föreläsaren utgivna av Hj. Nyqvist. Helsingfors 1898, s. 313.

saattavat nimittäin niissä naapuruus ja muistakin seikoista johtuen törmätä vastakkain.[10] Vaikka näissäkin tapauksissa kunnan yleinen etu onkin useimmiten selvästi jomman kumman puolella, ja asia voidaan sen mukaan ratkaista, ei kuitenkaan aina näin ole, vaan saattaa kunnan etu piillä taka-alalla hyväksyen molemmat ratkaisut, kunnan jäsenten vastakkaiset edut. Alistusviranomaisen on tarkoituksenmukaisuusharkinnassaan tällöin löydettävä oikea tasapaino myös näille kunnan jäsenten keskinäisille vastakkaisille eduille, vaikka julkisen edun normista ei olekaan ohjetta saatavissa.

Niistä periaatteista, joita asemakaavaa laadittaessa on otettava huomioon, on säädetty AKL 2 §:ssä ja RS 7 §:ssä sekä asemakaavamääräyksiin nähden vielä lisäksi RS 9 §:ssä. Asemakaava on laadittava vallitsevien luonnonsuhteiden ja paikallisten olosuhteiden mukaan. Sen tulee tyydyttää liikenteen, terveellisyyden, tulenvarmuuden ja kauneusaistin vaatimukset sekä yhdyskunnan tilantarve erilaisiin tarkoituksiin. Kauneusarvoja ja kulttuurimuistomerkkejä sekä miellyttäviä maisemakuvia on suojeltava ja säilytettävä. Asemakaavan tulee myös olla taloudellinen, etteivät kustannukset sen toteuttamisesta käy kovin rasittaviksi. Vallitsevat maanomistusolot on mikäli mahdollista otettava huomioon. Lopuksi on vielä mainittava AKL 2 § 1 momentin lopussa olevasta oikeusohjeesta, ettei yksityistä kiinteistönomistajaa saa rasittaa rajoituksilla, jotka voidaan katsoa kohtuuttomiksi ja jotka asemakaavalle asetettavia vaatimuksia olennaisesti syrjäyttämättä voidaan välttää.

Kun niillä tapauksilla, joissa asemakaavamääräysten tutkiminen ja vahvistaminen perustuu puhtaaseen tarkoituksenmukaisuusharkintaan, ei ole oikeudelliselta kannalta erityistä mielenkiintoa, on ne tässä yhteydessä sivuutettava. Tuollaista harkintaahan on esim. käytettävä siitä, kuinka monikerroksisia rakennuksia on sallittava rakentaa johonkin kaupunkiin ja sen eri osiin. Tällaisen kysymyksen ratkaisuun vaikuttavat luonnolliset monet seikat, joilla sitäpaitsi voi eri tapauksissa olla keskenään erilainen arvo. Merkitystä vailla ei ole esim. yhdyskunnan asukasmäärä. Pienessä yhdyskunnassahan voi jo muutamakin suuri rakennus vaikuttaa, että muut

[10] Ajateltakoon esim. tonttijakoa ja siitä johtuvaa oikeutta tontinosan lunastamiseen (AKL 26 §).

yhdyskunnan rakennuskelpoiset alueet jäävät pitkiksi ajoiksi rakentamatta.[11]

Seuraavassa on sensijaan tarkoitus kosketella joitakin asemakaavamääräyksiä koskevia oikeudellisia kysymyksiä. Sisäasiainministeriön lopullisista ratkaisuista ei ole juuri ohjetta saatavissa. Ministeriö ei nimittäin ole joutunut asemakaavamääräyksiä hylkäämään sen vuoksi, että kunnat muuttavat ne lainmukaisiksi sen jälkeen kun asia on esittelijän toimenpiteestä palautettu määrätyssä suhteessa lausuntoa varten tahi nimenomaan mainiten, että asemakaavamääräystä on pidettävä lainvastaisena. KHO ei myöskään niitten lainmukaisuutta liene joutunut ratkaisemaan.

Kunnan kunnalliseen alueeseen voi kuulua alueita, jotka kameraalisesti kuuluvat toiseen kuntaan. Kun kunnallinen jaoitus muuttuu ja kuntaan siirretään alueita toisesta kunnasta kunnallisessa (hallinnollisessa ja oikeudellisessa) suhteessa voi kameraalinen siirto koskea pääasiassa vain kokonaisia tiloja, mutta ei sensijaan tilan osia, jotka siirretään kameraalisesti vasta senjälkeen kun ne on lohottu, kuten maan siirtämisestä eräissä tapauksissa kameraalisessa suhteessa hallinto- tai tuomiopiiristä toiseen 19/5 1925 annetun lain (183/25) 1 § osoittaa. Tällaisia tilan osia, jotka kameraalisessa suhteessa kuuluvat toiseen kuntaan (yleensä maalaiskuntaan, joista aluesiirrot tapahtuvat) on alueliitosten jälkeen näin ollen usein kaupunkien ja kauppaloitten raja-alueilla. Tällaisten alueitten asemakaavoittamisen yhteydessä tulee ratkaistavaksi kysymys, voidaanko asemakaava määräyksineen vahvistaa alueelle, joka kameraalisesti kuuluu toiseen kuntaan. AKL:n ja RS:n säännökset eivät sille aseta estettä. Sillä seikalla, että asemakaavan vahvistamisesta tulee tehtäväksi merkintä maarekisteriin ja siis tässä tapauksessa toisen kunnan maarekisteriin (A 6/3 1936 jakolaitoksesta, tontinmittauksesta ja kiinteistöjen rekisteröimisestä kaupungissa (123/36) 65 §) ei tässä yhteydessä liene merkitystä. Edellä mainittu asetus (183/25) pitää myös mahdollisena, että kameraalisen jaoituksen muutosta ei panna osatilojen suhteen toimeen kunnallisen, oikeudellisen tai hallinnollisen jaoituksen muutoksesta huolimatta, siinä kun (1 §) lausutaan »jos

[11] Ks. *Grönvall,* Förhållandet mellan stadsplanesamhälle och markägare, Förvaltningsrättslig tidskrift 1944, s. 283—295. — Rakennuksen kerrosala (eri kerrosten pohja-alojen summa) vaikuttaa asutustiheyteen, jonka oikea suunnittelu on asemakaavoituksen tärkeimpiä tehtäviä, ks. *Meurman,* m.t. s. 215 ss.

tilan eri osien erottaminen toisistaan myös kameraalisessa suhteessa katsotaan tarpeelliseksi». Onkin katsottava, että asemakaava voidaan vahvistaa alueelle, joka kameraalisen jaoituksen mukaan kuuluu toiseen kuntaan.[12]

Asemakaavamääräyksessä voidaan viitata kunnan johonkin muuhun sääntöön siinä mielessä, että noita muita sääntöjä on noudatettava. Tavallinen viittaus on rakennusjärjestykseen tahi johonkin sen pykälään (»Muutoin on noudatettava — —»). Yleinen on viittaus sisäasiainministeriön päätökseen rakennusten ja rakennusosien palonkestävyyden luokittelemisesta 6/2 1936 (81/36). Tämä sisäasiainministeriön päätös onkin sikäli erikoinen, että se sisältää vain asetuksissa, kunnallisissa säännöissä ja rakennusmääräyksissä käytettävien paloteknillisten nimitysten merkityksen. Se ei ole omien säännöstensä nojalla missään voimassa.

Asemakaavamääräyksessä voidaan viranomaiselle antaa valta lisämääräysten antamiseen rakentamista koskevista määrätyistä vähäisistä yksityiskohdista. Avoimeksi ei kuitenkaan voi näin ollen jättää esim. rakennuksen korkeutta tai kerroslukua.[13] Tällaisina viranomaisina tulevat kysymykseen rakennusluvan myöntävät viranomaiset, maistraatti ja järjestysoikeus. Kaupunginhallitus tai valtuusto ei tällaista toimivaltaa voine saada muuta kuin poikkeuksen myöntäjänä jostakin määrätynlaisesta asemakaavamääräyksestä.[14] Kun asemakaavamääräys ei määrää asiaa täsmällisesti (»likimääräinen rakennusala») antaa se rakennusluvan myöntävälle viranomaiselle myös vallan rakennuslupaa myönnettessä tarkemmin määrätä asiasta.

---

[12] Tonttijaon vahvistamiseen nähden tuollaiselle alueelle on lisäksi huomattava, että sillä osalla kaupunkialuetta, jolle on vahvistettu tonttijako, ei saa tehdä jakolaitoksesta annetun asetuksen alaan kuuluvaa jakotoimitusta (L 17/9 1931 jakolaitoksesta, tontinmittauksesta ja kiinteistöjen rekisteröimisestä kaupungista (232/31) 2 §). Tämä säännös ei kuitenkaan estä suorittamasta tilan lohkomista kunnan rajaa pitkin, minkä jälkeen kaupungin (kauppalan) puolelle jäänyt itsenäinen tila voidaan siirtää kameraalisesti kaupunkiin. Milloin tontteja on ehditty tonttijaon alaisella alueella laillisestikin muodostaa, merkitsemällä ne lopullisesti tonttikirjaan (L 232/31 25 §, A 123/36 40 §) ennenkuin kameraalinen siirto on toimitettu, ei tämäkään estäne lohkomisen sanotunlaista suorittamista ja kameraalisen siirron suorittamista siihen alueeseen nähden, joka ei ole lopullisesti merkitty tonttikirjaan.

[13] Näin myös Ruotsissa, RÅ 1944 K 188.

[14] Valtuustolle myönnetty valta lainmukainen: KHO 1936 tiet. 2434 perustelu. — Kun kaupunginhallituksen tai valtuuston päätöksestä voidaan valittaa ainoastaan määrätyillä laillisuusperusteilla, mutta valitusta ei voida pätevästi nojata tarkoituksenmukaisuusperusteisiin, ei näitten viranomaisten sanotunlaisesta päätöksestä voida valittaa. Kun

Asemakaavamääräyksellä ei voida asettaa rajoituksia, jotka eivät millään tavalla liity rakentamisen säännöstelyyn. Sen vuoksi ei voida määrätä: »kadun levennystä varten varattu etupuutarha». Rakentamista palvelemaan riittää viimeinen määräys »etupuutarha». Tontinomistajaa ei myöskään voida velvoittaa julkisen oikeuden alaan kuuluvalla määräyksellä luovuttamaan osaa tontistaan yleistä liikennettä palvelevaan kadun veroiseen käyttöön. SisM onkin palauttanut muutettavaksi vahvistettavana olleen asemakaavamääräyksen: »Yhteinen kadun ja sivurajojen kohdalta aitaamaton tonttiin kuuluva alue.» Korttelin piirissä on sensijaan katsottu voitavan antaa määräys yhteisestä ajotiestä ja yhteisestä istutettavasta pihamaasta.[15]

Ruotsissa on katsottu, että rakennusmääräyksellä ei voida rajoittaa rakennuksen korkeutta ilmeisellä tarkoituksella korostaa lähistölle myöhemmin rakennetun koulurakennuksen monumentaalisuutta.[16] Samoin ei ole katsottu voitavan kieltää rakentamista korttelissa, kun määräystä ei aiheuttanut tarve järjestää rakennustoimintaa korttelissa, vaan määräys oli tehty ainoastaan, jotta myöhemmin helpotettaisiin satamalaiturin pidentämistä.[17] Asemakaavamääräyksellä ei ole katsottu myöskään voitavan määrätä niitten tavaroitten laatua, joita voitiin varastoida asemakaava-alueella.[18]

Asemakaavamääräyksiä arvosteltaessa lienee lähdettävä siitä, että mitä voidaan määrätä kunnan muussa rakentamista koskevassa säännössä (rakennusjärjestyksessä), voidaan ottaa myös asemakaavamääräykseen, ottaen kuitenkin huomioon viimeksi mainitun säännöstön tarkoitus ja luonne enemmän yksilöllisinä rakennusohjeina.[19] Tämän mukaisesti voitaisiin asemakaavamääräyksiin ottaa määräyksiä, jotka liittyvät rakennusjärjestyksessä oleviin eräitä naapuruussuhteita järjestäviin määräyksiin. Nämä

---

maistraatin rakennuslupaa koskevasta päätöksestä on yleisesti valitusoikeus, ei k.o. laatuinen ratkaisukaan lain nimenomaisen säännöksen puuttuessa voine olla siitä poikkeus, vaan voidaan siitä valittaa. Kun valtuuston ja kaupunginhallituksen tämänlaatuisesta päätöksestä siis ei ole valitusoikeutta, tulisi siitä seurata ilmeisiä rajoituksia siihen, millon tuollainen valta sanotuille viranomaisille on annettava.

[15] SisM:n päätös asiassa N:o 880/140 A.D. S.M. 1948.

[16] RÅ 1914 ref. 125.

[17] RÅ 1917 ref. 57.

[18] RÅ 1945 ref. 15.

[19] Rakennusjärjestyksen suhteesta asemakaavamääräyksiin, ks. *Uggla-Tammio*. Asemakaavalaki ja rakennussääntö, Helsinki 1933, s. 248.

rakennusrasitteet tekevät tontinomistajille mahdolliseksi määrättyjen sopimusten tekemisen, jotka merkitään tonttikirjaan, ja sitovat tontin uutta omistajaa.[20] Näistä rakennusrasitteista on kuitenkin erotettava ne rasitteet (servituutit), jotka suorastaan perustetaan oikeussäännöllä. Voidaanko näitä rasitteita perustaa asemakaavamääräyksellä? Ruotsissa on katsottu, että asemakaavalla ei voida perustaa rasitetta toisen kiinteistön hyväksi.[21] Sisäasiainministeriön omaksuman kannan mukaan on pidetty mahdollisena määrättyjen rasitteiden perustaminen toisen tontin hyväksi, mikäli asianomainen maanomistaja siihen nimenomaan suostuu. Milloin kunta ei ole maanomistaja, on vaadittu kirjallinen suostumus. Tällaisia rasitteita on yleinen viemärijohto,[22] yleinen vesijohto [23] ja yksityinen vesijohto.[24]

Milloin yksityistä kiinteistönomistajaa rasitetaan rajoituksilla, jotka voidaan katsoa kohtuuttomiksi ja jotka asemakaavalle asetettavia vaatimuksia olennaisesti syrjäyttämättä voidaan välttää (AKL 2 § 1 mom.), asemakaavalla loukataan yksityistä oikeutta. Näin tapahtuu mm. kun tontille määrätään rakennusrajoituksia, jotka suuresti poikkeavat siitä, mitä paikkakunnalla on tavallista, ilman että määräystä voidaan tätä yksityistapausta koskevilla erityisillä seikoilla perustella. Meillä ei yksityiseen oikeudenloukkaukseen perustuvia valituksia juuri ole, mistä voidaan päätellä, että kunnat käyttävät asemakaavamonopoliaan harkitusti.

Voidaanko asemakaavamääräyksellä kieltää puitten kaataminen ilman maistraatin (järjestysoikeuden) lupaa? Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomiota AKL 28 §:n säännökseen. Sen mukaan kaupunki on velvollinen omistajan vaatimuksesta lunastamaan sellaisen asemakaavaan tai tonttijakoon otetun maan, jota omistaja ei voi toistaiseksi kohtuullista hyötyä

---

[20] Ks. niistä *Uggla*, Rakennusrasiteoikeus kaupungissa, Suomen kunnallislehti 1937 s. 125—130. — RÅ 1944 K 188.

[21] RÅ 1942 ref. 40. Asemakaavamääräyksen mukaan olisi määrätty alue ollut pidettävä vapaana naapuritonttien ulospääsytienä ja johtoja varten.

[22] Mm. SisM:n päätös asiassa N:o 1252/200 A.D. S.M. 1948: »6 m levyinen alue, jolle kaupunki saa rakentaa ja kunnossapitää yleisen viemärijohdon ja jolle tontin omistaja ei saa rakentaa eikä istuttaa puita eikä pensaita.» N:o 922/147 A.D. S.M. 1948. — Tällaisesta asemakaavamääräyksestä tarkemmin ks. *Larma*, Asemakaavasta ja tonttijaosta sekä niiden eräistä oikeusvaikutuksista, Suomen kunnallisteknillisen yhdistyksen julkaisuja, Luentopäivät 1945, Helsinki 1946, s. 54 s.

[23] Mm. SisM:n päätös asiassa N:o 1251/199 A.D. S.M. 1948.

[24] Mm. SisM:n päätös asiassa N:o 972/147 A.D. S.M. 1948: »Kymmenen metrin levyinen viljelystontin osa, joka on pidettävä vapaana yksityistä vesijohtoa varten.»

tuottavalla tavalla käyttää hyväkseen AKL 13 §:n a) kohdassa olevan uudisrakennuskiellon johdosta, joka koskee kieltoa rakentaa katumaalle (kadulle, tontille, puistoon ym.). Kaupungin lunastusvelvollisuus ei kuitenkaan koske tontin edustalla olevaa katumaata (katua)[25] korkeintaan kahdeksantoista metrin leveydeltä. Kaupungin velvollisuus kadun maa-alan lunastamiseen tulee kyllä voimaan sekin rakennustoiminnan edistyttyä kadun varrella määrättyyn määrään (AKL 31 §). Kaupungin velvollisuus kadun maa-alan lunastamiseen riippuu siis rakennustoiminnan edistymisestä, paitsi jos katu on yli 18 metriä leveä, jolloin lunastusvelvollisuus on olemassa, jos omistaja ei voi toistaiseksi kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla käyttää hyväkseen maataan. Kaupungin velvollisuus torin ja puiston lunastamiseen riippuu sensijaan yksinomaan arvioinnista, voiko omistaja käyttää sanotulla tavalla hyväkseen maataan. Kun metsän myynti on katsottava kuuluvan metsämaan tavanmukaiseen hyväksikäyttöön, vaikka puut kasvamalla tuottavatkin »korkoa», niin asemakaavamääräys, jolla kiellettäisiin puitten kaataminen (ilman maistraatin lupaa), vaikuttaisi ilmeisesti asemakaavassa puistoksi tai toriksi merkityllä alueella sen, että omistajan ei olisi katsottava voivan käyttää hyväkseen maataan »toistaiseksi kohtuullista hyötyä tuottavalla tavalla». Asemakaavamääräyksestä seuraisi näin ollen, että kaupunki olisi velvollinen omistajan vaatimuksesta lunastamaan puisto- tai torialueen. Kadun maa-alan lunastamiseen ei asemakaavamääräys sen sijaan vaikuttaisi, kadun yli 18 metrin leveydeltä lukuunottamatta. Puisto- ja torialueilla sanotunlaista puitten kaatamisen kieltävää asemakaavamääräystä ei näin ollen voitane pitää kohtuuttomana. Kun sanotunlainen asemakaavamääräys toriin nähden kuitenkin, ottaen huomioon, ettei torille sen tarkoituksen mukaisesti kuulu puisto, asemakaavalle asetettavia vaatimuksia olennaisesti syrjäyttämättä voidaan välttää, on sen lainmukaisuutta toria koskevana pidettävä kysymyksenalaisena. Sama koskee katujen yli kahdeksantoista metrin olevaa leveyttä. Kun kaupungilla ei ole muihin katuihin nähden lunastusvelvollisuutta, paitsi rakennustoiminnan edistyttyä AKL 31 §:n mukaisesti, olisi metsän kaatamisen kadulla kieltävää asemakaavamääräystä ilmeisesti pi-

[25] Samoinkuin AKL 34 §:n 1 mom:ssa tarkoittaa katumaa tässäkin katua, ei muuta katumaata. Tähän tulkintaan johdutaan AKL 36 §:n nojalla, joka koskee katumaan korvauksen erääntymistä maksetavaksi, se kun tulee voimaan »kun katu tai kadunosa on luovutettu yleiseen käytäntöön». Katu on torinkin varrella asemakaavassa osoitettava.

dettävä kohtuuttomana ja kun se asemakaavalle asetettavia vaatimuksia olennaisesti syrjäyttämättä myös voidaan vältää, ei sitä myöskään voitane pitää lainmukaisena. Puistoon sen sijaan kuuluu sen tarkoituksenmukaisesti puita. Kun sanottu asemakaavamääräys puistoon nähden, kaupungin lunastusvelvollisuuden vuoksi, myöskään ei ole kohtuuton, olisi sitä pidettävä sallittuna. Omistajan mahdollisuus käyttää asemakaavassa ja tonttijaossa tonteiksi määrättyä maata ei ole siten rajoitettu kuin katumaahan (katu, tori, puisto ym.) nähden, jolle ei saa rakentaa ja johon ei yleensä voi saada ostajaakaan muusta kuin kunnasta. Kun jonkin puumäärän säilyttämistä tonteilla on pidettävä hyväksyttävänä asemakaavan tavoitteena, ei puitten kaatamista ilman maistraatin (järjestysoikeuden) lupaa koskevaa asemakaavamääräystä tontteja koskevana voida periaatteessa pitää lain asettamien rajojen ulkopuolelle menevänä. Kun omistajan mahdollisuus käyttää hyväkseen asemakaavassa urheilupaikaksi, liikealueeksi, vaara-alueeksi tai hautausmaaksi (AKL 3 §) merkittyä aluetta on hyvin rajoitettu, eikä kunnalla ole sellaiseen maahan lunastusvelvollisuutta, olisi niitä koskevaa asemakaavamääräystä puitten kaatamiskiellosta pidettävä ilmeisesti kohtuuttomana. Edellä olevasta johtuu, että asemakaavamääräyksessä olevaa yleistä puitten kaatamiskieltoa ilman maistraatin (järjestysoikeuden) lupaa ei voitane pitää sallittuna.

Alistettava valtuuston päätös jää vahvistuksen saatuakin kunnan päätökseksi. Kunnan oma tahdonilmaisu määrää päätöksen sisällyksen. Valtion viranomaisen vahvistaminen ei aikaansaa, että ne puutteellisuudet, jotka ovat kunnan tahdonilmaisussa, tulisivat vahvistamisen kautta poistetuksi.[26] Vahvistettuun alistettuun säännöstöön sisältyvä lainvastaisuus ei niinmuodoin vahvistamisen kautta muutu lainmukaiseksi. Käytännössä tällainen lainvastainen säännös voi aiheuttaa erilaista pahaa. Tämänkin vuoksi on alistettujen päätösten (sisällyksen) lainmukaisuuden tarkastamista pidettävä tärkeänä. Kun verrataan alistettujen asemakaavapäätösten tutkimista Suomessa ja Ruotsissa, voidaan todeta suuri muodollinen eroavaisuus. Suomessa päätöksen lainmukaisuuden tutkiminen jää, niin voidaan sanoa, yhden miehen, asian esittelijän varaan. Asiasta tosin pyydetään rakennushallituksen ja joskus maanmittaushallituksen lausunto,

[26] *Ståhlberg,* Suomen hallinto-oikeus, yleinen osa, Helsinki 1928, s. 277; *Fleiner,* Institutionen des Deutschen Verwaltungsrechts, Tübingen 1928, s. 119.

mutta näissä lausunnoissa ei kiinnitetä huomiota päätöksen lainmukaisuuteen. Ruotsissa sensijaan korkeinta hallinto-oikeuttamme vastaava hallitusoikeus osallistuu lausunnon antajana kiinteästi päätösten tarkastamiseen. Lieneekin pidettävä korkeimpia viranomaisiamme koskevan järjestysmuodon puutteena, ettei VN voi hankkia KHO:lta tai KKO:lta lausuntoa VN:n tai ministeriön ratkaistavana olevan asian oikeudellisesta puolesta.

Y. J. Hakulinen

Abstraktisen velkasitoumuksen käsitteestä

Velvoiteoikeudessa erotetaan toisistaan abstraktiset ja kausaaliset sitoumukset. Rajankäynti näiden sitoumuslajien välillä on saanut enentynyttä merkitystä velkakirjalain säätämisen johdosta, koskapa tämän lain soveltamisala näyttää voitavan keskitetysti ilmaista abstraktisen velkasitoumuksen käsitettä käyttämällä. Tällöin on kuitenkin oltava selvillä siitä, mitä tällä käsitteellä teoreettisesti hyväksyttävän kielenkäytön mukaan tarkoitetaan.

Suomalaisessa oikeustieteessä ilmenee tavatonta horjuvaisuutta abstraktisen sitoumuksen määrittelyn suhteen.

Hernbergin ja *af Hällströmin* mukaan abstraktisilla sitoumuksilla olisi tarkoitettava vain juoksevia velkakirjoja, ja velkasitoumuksen abstraktisuus merkitsisi siis tämän mukaisesti sitä, ettei sitoumuksen oikeusperusteeseen (causa) voida vedota vilpittömässä mielessä olevaa kolmatta henkilöä kohtaan.[1] Näin rajoitettu abstraktisen sitoumuksen käsite, jättäessään sitoumuksen antajan ja saajan välisen suhteen määritelmän ulkopuolelle, poikkeaa täydelleen siitä, mitä käsitteellä pohjoismaisessa ja mannermaisessa oikeustieteessä yleensä tarkoitetaan, ja on tuollaisen käsitteen käyttö niin ollen omansa aiheuttamaan sekaannusta. Helppoa on myös huomata, ettei todellista tarvetta ole sanotunlaisen abstraktisuuskäsitteen luomiseen, koska kaikki se, mitä sillä tahdotaan ilmaista, sisältyy jo *juoksevan sitoumuksen* käsitteeseen. Sanottuun käsitemäärittelyyn ei sen vuoksi voida yhtyä.

Toinen abstraktisen sitoumuksen käsitteen käyttötapa on, että luetaan sen piirin velkasitoumukset, jotka ovat syntyessään täydellisesti riippumat-

[1] *Hernberg*, Gäldförhållandet, s. 135, *af Hällström*, JFT 1948 s. 128.

tomia sitoumuksen oikeusperusteesta. Tässä merkityksessä näkee kuitenkin tätä käsitettä oikeustieteessämme käytettävän vain harvoin, ikäänkuin ohimennen,[2] sillä yleensä meillä ollaan selvillä siitä, ettei ole mahdollista antaa velkasitoumusta sillä tavoin »abstraktisena», että perussuhteen puutteellisuudet olisivat pystymättömiä mitenkään vaikuttamaan sitoumuksen tehokkuuteen. Poikkeusasemassa eivät ole myöskään juoksevat velkakirjat, sillä tällöin voidaan perusteväite kohdistaa sitoumuksen ensimmäiseen saajaan sekä myös kolmanteen henkilöön, joka ei ole vilpittömässä mielessä. Vekselinkään antamisella ei perussuhteen vaikutuksia voida täydellisesti eliminoida. Tosin ei vekselin hyväksyjä A, joka on tunnustanut B:n C:lle tai tämän määräämälle asettaman vekselin, voi edes vekselin ensimmäistä saajaa C:tä (remittentti) vastaan tehdä väitettä hänen ja B:n välisen oikeussuhteen nojalla, josta C on tietämätön, vielä vähemmän B:n ja C:n väliseen suhteeseen viittaamalla, mutta mikään ei estä häntä kohdistamasta edunpalautusvaadetta asettajaan B:hen ja siten korjaamasta vekseli- ja perussuhteen välistä ristiriitaa.

Useammin kuin meillä näkee varsinkin varhaisemmassa pohjoismaisessa ja myös saksalaisessa oikeustieteessä sitoumuksen abtraktisuudella tarkoitettavan sanotunlaista »täydellistä abstraktisuutta». Tästä käsitteen käyttötavasta ollaan kuitenkin, koska sen virheellisyys on ilmeinen, yhä yleisemmin luopumassa.[3]

Kolmantena ja oikeampana abstraktisen sitoumuksen käsitemäärittelynä on mainittava se, jonka mukaan tuollainen sitoumus ei ole perussuhteesta kokonaan erotettu ja siitä täydellisesti riippumaton velvoite, vaan sellainen sinänsä itsenäinen sitoumus, jonka voimaansaattaminen on *välillisesti* riippuvainen perussuhteesta. Abstraktinen sitoumus siis tosin voidaan perussuhteeseen nojautumatta panna kanteen perusteeksi, mutta se ei erottaudu perussuhteesta täydellisesti, vaan syrjäyttää tämän vain *toistaiseksi*, s.o. sikäli kuin velallinen ei siihen vetoa ja toteennäytä, että sitoumukselta puuttuu riittävä oikeusperuste. Tässä merkityksessä ovat ab-

[2] Näin nähtävästi *Kivimäki*, DL 1948 s. 36 s. lausuessaan, ettei velkakirjalain alaa voida määritellä abstraktisen velkakirjan käsitettä käyttämällä, koska ei ole mahdollista mennä pitemmälle kuin velkakirjalain perustelujen erään kohdan mukaisesti sanoa, »että velkakirjan sinänsä sitovan vaikutuksen e i t a r v i t s e olla kirjan perusteena olevan oikeussuhteen varassa».

[3] Vrt. kriitilliseltä kannalta esim. *Enneccerus—Lehmann*, Lehrb. § 197 IV.

straktisen sitoumuksen käsitettä meillä käyttäneet mm. *Serlachius,*[4] *Chydenius,*[5] *Kivimäki* [6] ja tämän kirjoittaja.[7]

Läheisesti viimeksi mainittuun abstraktisuuskäsitteen määrittelyyn liittyy ns. *muodollinen abstraktisuuskäsite,* jonka mukaan abstraktisia velkasitoumuksia ovat ne, joissa ei ole mainittu sitoumuksen oikeusperustetta eli kausaa. Tässä määrittelyssä pidetään silmällä sitä ulkonaista tosiasiaa, että velkasitoumuksesta puuttuu perustemaininta, ja abstraktinen sitoumus merkitsee tämän mukaisesti *ulkonaisesti itsenäistä* velvoittautumista. Mutta velkasitoumuksen muodollinen abstraktisuus on samalla yleensä sen *aineellisen abstraktisuuden* edellytyksenä, niin että sitoumusta ei voida pitää aineellisesti abstraktisena, *ellei* sitä ole annettu abstraktisessa asussa ja siis sitä perustetta mainitsematta, jonka varassa sitoumuksen antaminen on tapahtunut.[8]

Muodollinen abstraktisuuskäsite perustuu myöhäisroomalaiseen velkakirjapraksikseen. Silloin alettiin käyttää toiselta puolen perustemaininnan sisältäviä velkakirjoja, »cautiones discretae», ja toiselta puolen perusteestaan kokonaan vaikenevia, kausalisoimattomia sitoumuskirjoja, »cautiones indiscretae», jotka jälkimmäiset siis ovat abstraktisen velkakirjan perusmuoto. Tässä, indiskreettisen sitoumuksen merkityksessä on abstraktisen sitoumuksen (abstrakt förbindelse) käsitettä käytetty myös *pohjoismaisia velkakirjalakeja* valmistettaessa, sekä niiden yleisperusteluissa,[9] että 1 §:n perusteluihin sisällytetyissä velkakirjan käsitemäärittelyissä (vrt. jälj.). Sen mukaisesti määritellään myös uudemmassa pohjoismaisessa velvoiteoikeudellisessa kirjallisuudessa abstraktinen sitoumus sellaiseksi luvannaksi, »som ikke angiver sin Skyldgrund».[10] Suomalaisessa oikeustieteessä oli tämä käsitystapa jo aikaisemmin saanut vakiintuneen jalansijan.[11]

---

[4] *Serlachius(—Cederberg),* Obligatsionioikeuden oppikirja, s. 81 ss.

[5] *Chydenius,* Finsk kontraktsrätt, I, 3 p., s. 191 ss.

[6] *Kivimäki,* Siviilioikeuden yleiset opit, 2 p., s. 74. Vrt. edellä aliv. 2.

[7] *Hakulinen,* Perusteettoman edun palautus, s. 77, 83 s., Obligationenrecht, s. 10 s., Velkakirjalaki, s. 44 s. Ks. edelleen esim. *Granfelt,* Finlands växelrätt, s. 5 s.

[8] Tästä säännöstä mm. *solvendi causa* tapahtuvien velvoittautumisten suhteen tehtävistä poikkeuksista vrt. *Hakulinen,* Perusteettoman edun palautus, s. 79 s.

[9] Ruotsin LvK:n ehd. (SOU 1935: 14) s. 32, 34, 37, Suomen ehd. (komit. miet. n:o 1 v. 1936) s. 18, 19, 20.

[10] *Ussing,* Aftaler, 2 p., s. 113.

[11] Ks. esim. *Wrede,* Obligationsrättens allm. del, 3 p., s. 152, *Serlachius (-Cederberg),* m.t. s. 81, *Chydenius,* m.t. s. 191, *Ekström,* Privaträttens allm. läror, s. 718, *Hakulinen,* Perusteettoman edun palautus, s. 77.

Pohjoismaiden velkakirjalakeihin ei ole otettu nimenomaista velkakirjakäsitteen määrittelyä, mutta lakien 1 §:n perusteluissa ilmoitetaan velkakirjalla tarkoitettavan »ulkonaisesti itsenäisiä» maksunlupauksia.[12] Tämän nojalla on Tanskan, Norjan ja Suomen velkakirjalakeja tulkittaessa nimenomaan todettu, että velkakirjalaki varsinaisesti koskee vain sellaisia kirjallisia sitoumuksia, jotka ovat ulkonaisesti itsenäisiä ja siis edellä mainitun muodollisen käsitemääritelmän mukaan abstraktisia sitoumuksia.[13] Tämä kanta on katsottava omaksutun myös Ruotsin oikeustieteessä päättäen siitä, että sikäläisessä velkakirjalain selitysteoksessa muistutuksetta siteerataan lainvalmistelukunnan ehdotuksessa oleva velkakirjakäsitteen määritelmä.[14]

Tärkeänä syynä siihen, että vain abstraktiset eli ulkonaisesti itsenäiset sitoumukset on tahdottu sisällyttää velkakirjalain varsinaiseen soveltamisalaan, on tietenkin se, että laki koskee ei ainoastaan tavallisia, vaan myöskin juoksevia velkakirjoja. Ei ole mitään aihetta sallia käytettävän juoksevina velkakirjoina kirjallisia sitoumuksia, joissa yksityiskohtaisesti selostetaan sitoumuksen oikeusperustetta ja jotka tämän johdosta saavat sellaisen ehdollisen sitoumuksen luonteen, että ne ehdon jäädessä toteutumatta menettävät tehonsa, kenen kädessä ne lienevätkin. Tällaisilla papereilla ei olisi juokseville velkakirjoille luonteenomaista kaupattavuutta, sillä sitoumuksen epämääräisyys pidättäisi kolmatta miestä ottamasta niitä vastaan, vaikkapa sitoumus muissa kuin oikeusperustetta koskevissa osin saisikin hyväkseen juoksevan velkakirjan edut.

Metodiselta kannalta on taas huomattava, että laki olisi menettänyt rakenteellista kiinteyttään, ellei sitä olisi laadittu yhtenäisen velkakirjakäsitteen varaan. Se seikka, että sisällöltään kausaalisten velka-

---

[12] »Att skuldebreven, i stort sett, utgöra ensidiga, *till det yttre fristående*, skriftliga utfästelser att erlägga ett penningebelopp, torde, utan någon legal definition, stå klart för envar», lausutaan Ruotsin LvK:n ehdotuksessa s. 41 ja Suomen ehdotuksen perusteluissa sanotaan samaten (vaikkakin kielellisesti epätyydyttävästi), että velkakirjat ovat »ulkokohtaisesti erillisiä» sitoumuksia (s. 28). Tanskan ehdotuksessa sanotaan (s. 18): »Som Gaeldsbrev bør man kun betegne en skriftlig Erklaering, der hjemler en i Hovedsagen ubetinget, ensidig Fordring paa et Pengebelop.»

[13] *Ussing* ja *Dybdal*, Gaeldsbrevslovene, s. 6; *Ussing*, Enkelte Kontrakter, 2 p., s. 82; *Villars-Dahl*, Gjeldsbrevloven, s. 7; *Hakulinen*, Velkakirjalaki, s. 48.

[14] *Marks von Würtemberg* ja *Sterzel*, Lagen om skuldebrev, 2 p., s. 22. Tarpeettomalta näyttää *af Hällströmin* tässä kohden lausuma epäilys, JFT 1948 s. 128.

kirjojen jäädessä lain varsinaisen soveltamisalan ulkopuolelle sen säännökset ovat niihin sovellettavissa vain analogiateitse, tietää niin vähäistä haittaa lakia tulkittaessa, ettei yksistään sen vuoksi olisi ollut aihetta luopua panemasta yhtenäistä velkakirjakäsitettä lain perustaksi.

Se tulkintatehtävä, mikä aiheutuu siitä, ettei juoksevan velkakirjan etuja voida suoda muille kuin ulkonaisesti abstraktisille sitoumuksille, ei liioin voi aiheuttaa lain soveltajalle vaikeuksia. Tähänastisen käytännön mukaisesti tullaan epäilemättä velkakirjalainkin voimassa ollessa juoksevat sitoumukset laatimaan hyvin lyhytsanaisesti, sillä jokainen ilman muuta ymmärtää, että pitkistä puheista velkakirjan kaupattavuus kärsii. Kun pelkät enuntiatiiviset perustemaininnat eivät ole ristiriidassa abstraktisuuskäsitteen kanssa, ei juoksevia sitoumuksia laadittaessa ole pakko pyrkiä sellaiseen niukkuuteen, ettei ylimalkaistakaan mainintaa perussuhteesta sisällytetä velkakirjaan. Mutta kun toiselta puolen otetaan huomioon, että perustemaininnan, pysyäkseen pelkästään enuntiatiivisena, tulee olla niin lyhykäinen ja ylimalkainen, ettei sitä voida käsittää velkakirjan sitovuuden ehdoksi, ja ettei sellainen mainintа siis millään tavoin lisää sitoumuksen antajan suojaa kolmatta henkilöä kohtaan, joka toimii vilpittömässä mielessä, on, tulkintavaikeuksien välttämiseksi, parasta menetellä käytännössä siten, että juoksevat sitoumukset annetaan täysin puhtaina eli vapaina tuollaisista ylimalkaisistakin perustemaininnoista.

Sitä, että velkakirja oli annettu ulkonaiselta asultaan abstraktisena, ei vanhemman lain mukaan tarvinnut seurata, että sitoumus olisi ollut käsitettävä myös aineellisesti abstraktiseksi.[15] Perustemainintaa sisältämättömän velkakirjan antaja saattoi siis kiistää antamansa sitoumuksen aineellisen abstraktisuuden, jolloin sitoumuksen saajan asiana oli todistaa, että sitoumuksella oli tällainen luonne, sen voimakkaan tosiasiallisen pre-

[15] Vrt. *Serlachius(—Cederberg)* m.t. s. 83; *Hakulinen*, Perusteettoman edun palautus, s. 78, 87. Tässä yhteydessä on syytä huomauttaa siitä, ettei *Serlachius* riittävän tarkoin erota toisistaan muodollista ja aineellista abstraktisuutta. S. 81 hän määrittelee abstraktiseksi sitoumuksen, jossa »oikeusseuraamus yksin on ilmaistu ja määräävä peruste jätetty mainitsematta», mutta s. 83 hän toteaa, ettei nimetylle henkilölle asetettu velkakirja ole »abstraktinen» yksistään sen johdosta, »että velkaperuste on jätetty velkakirjassa mainitsematta». Jälkimmäisessä lauseessa hän siis itse asiassa käyttää *aineellista* abstraktisuuskäsitettä, ja sanottu määritelmä taas koskee sitä, millaista sitoumusta on pidettävä *muodollisesti* abstraktisena. Näin ymmärrettynä Serlachiuksen esitykseen ei jää loogillista ristiriitaa.

sumtion kuitenkin tukiessa hänen näyttövelvollisuuttaan, että sitoumus, joka ei sisällä perustemainintaa, on katsottava aineellisestikin abstraktiseksi.[16] Käytännöllisesti tyydyttävämpi on se mm. Ranskan ja Italian oikeutta tulkittaessa omaksuttu kanta, jonka mukaan kantaja on lopullisesti todistanut sitoumuksen aineellisen abstraktisuuden pelkästään sillä, että hän on esittänyt kausalisoimattoman sitoumuksen.[17] Velkakirjalain säätämisen johdosta Suomen oikeuden on katsottava siirtyneen samalle kannalle. Kun VKL 1 §:n mukaan sitoumuksen antajan tulee *vastata* (»vastatkoon») sitoumuksestaan, vaikkapa siihen ei olisi otettu mainintaa perussuhteesta, tämä tietää sitä, että sitoumuksen antaminen on dispositiivinen, konstitutiivinen toimi, jolla luodaan, perusvelvoitteen rinnalle, omasta voimastaan sitova velvoite. Ja kun laki mainitsee vain *perusteväitteen* sellaisena oikeuskeinona, jolla velallinen voi torjua vastuunsa tuosta abstraktisesta sitoumuksesta, niin tähän täytyy sisältyä, että sitoumuksen antaja ei voi perussuhteeseen nojautumatta ja siis ainoastaan väittämällä, ettei sitoumusta ollut tarkoitettu omasta voimastaan velvoittavaksi, pakottaa velkojaa erikseen todistamaan, että sellaista velvoittautumista oli tarkoitettu. Eri asia on, että jos itse kysymys siitä, onko velkakirja edes muodoltaankaan sellainen sitoumus, johon velkakirjalakia, ulkonaisesti abstraktisia sitoumuksia koskevana, voidaan soveltaa, velkoja *tämän* kysymyksen selvittämiseksi saattaa joutua esittämään näyttöä myös siitä, että asianosaisten tarkoituksena on ollut *aineellisesti* abstraktisen velvoitteen luominen.

Voimassa olevan oikeuden on siis katsottava olevan periaatteellisesti sillä kannalla, että velkakirjan ulkonainen abstraktisuus on ilman muuta osoituksena sen aineellisesti abstraktisuudesta. Kausalisoimaton sitoumus on aineellisesti itsenäinen velvoite eikä pelkkä todistusväline (instrumentum). Se voidaan, perussuhteeseen mitään viittausta tekemättä, panna kanteen perusteeksi, koska tuollainen sitoumus on sinänsä velvoite ja siis riittävä yksilöimään kanteen (OK 11:1). Ns. yksipuolistakaan tuomiota antaessaan tuomarilla ei ole valtaa olla tuollaista sitoumusta hyväk-

---

[16] Vrt. *Hakulinen*, m.t. s. 87. Samalla kannalla Saksan oikeus: RGKomm. § 780, 3 (Lobe), *Enneccerus—Lehmann*, Lehrb. § 198 I 1.

[17] Ks. *Aubry* ja *Rau*, Cours de droit civil français, IV, 5 p., § 345 (20); *Capitant*, De la cause des obligations, 3 p., s. 368 ss.; *Ruggiero*, Istituzioni di diritto civile, I, 7 p., s. 266 ss., III, 7 p., s. 277, 281 s. Vrt. myös *Degenkolb*, DogmJhrb 56 s. 243.

symättä kanteen ja tuomion pohjaksi sen vuoksi, ettei sitoumuksesta käy ilmi koko »totuus» eli se oikeussuhde, jonka perusteella sitoumus on annettu (OK 12: 3).

Itsenäisyydestään huolimatta ei abstraktinen sitoumus ole kokonaan riippumaton perussuhteesta. Sen antamisen kautta ei perussuhde häviä. Sillä luotu abstraktinen velkasuhde ainoastaan astuu perussuhteen rinnalle, ja velallinen voi perussuhteesta johdettavin väittein, mikäli hän pystyy näyttämään ne toteen, torjua abstraktiseen sitoumukseen perustuvan velkomuksen, paitsi jos kysymys on juoksevasta velkakirjasta, joka on joutunut vilpittömässä mielessä olevan kolmannen henkilön haltuun. Abstraktisen sitoumuksen riippuvaisuus perussuhteesta näkyy myös siitä, että tuollaiseen sitoumukseen perustuvan saamisen siirtäminen ilman muuta aiheuttaa perussaamisenkin siirtymisen sikäli kuin se määrältään vastaa tätä ja ettei saamista voida velallisen konkurssissa valvoa kumulatiivisesti abstraktisen velkakirjan ja perussaamisen nojalla (vrt. KS 69 § 1 mom.). Se relatiivinen itsenäisyys, mikä abstraktisen sitoumuksen osoittamalla saamisella perussuhteeseen nähden on, aiheuttaa toiselta puolen mm. sen, että tuo saaminen saattaa vanhentua perussaamista aikaisemmin, jos sen määräaikainen valvominen laiminlyödään.[18]

Velkasitoumuksen aineellinen abstraktisuus eli itsenäisyys johtaa, kuten havaittiin, pitämään sitä rinnakkaissitoumuksena. Eräissä tapauksissa puuttuu tuollaiselta sitoumukselta kuitenkin rinnakkaisvelvoitteen luonne. Jos abstraktinen velkakirja annetaan velan uudistamiseksi (novandi

---

[18] Vrt. *Rekola,* Saamisoikeuden vanhentuminen (I), s. 88. Vastaavasti ei myöskään pelkkä abstraktisen saamisen valvominen riittäne estämään perussaamisen preskriptiota. Mutta saamisten keskinäinen riippuvaisuus aiheuttaa kuitenkin sen, ettei velkoja voi jättämällä perussaamisen valvomatta riistää velalliselta oikeutta johtaa perussuhteesta väitteitä abstraktiseen saamiseen nojautuvaa velkomusta vastaan.

Velallisen taas ei tarvitse puolestaan erikseen valvoa »väiteoikeuttaan» estääksen sen »vanhentumisen». Tosin on abstraktiseen sitoumukseen kohdistuva velallisen väiteoikeus juridisesti konstruoitavissa siten, että se on vain velallisen vapautuskondiktion (condictio liberationis) seuraus, mistä voitaisiin katsoa seuraavan, että samoin kuin kondiktio- eli edunpalautussaaminen vanhentuu kymmenen vuoden kuluessa myös edun saannin torjumista tarkoittava väitekin olisi saman preskriptiosäännön alainen (näin *Hakulinen,* Perusteettoman edun palautus, s. 346 s.). Mutta miten kysymykseen edunpalautusväitteen vanhentumisesta muita kondiktiotilanteita silmällä pitäen suhtauduttaneenkin, velallisen ei voida katsoa menettävän väiteoikeuttaan abstraktisen saamisen suhteen sen johdosta, ettei hän ole kymmenen vuoden kuluessa ilmoittanut velkojalle väiteperustettaan.

causa), ei sillä luotu velvoite astu perusvelvoitteen rinnalle, vaan sen sijaan, ja milloin velkakirja annetaan velvoitteen täyttämiseksi (solvendi causa), ei tätä velvoitetta tietenkään ole tarkoitettu jättää voimaan, vaan se lakkaa samalla kun velkakirja sen täyttämiseksi annetaan. Siitä huolimatta on perusteväite näissäkin tapauksissa mahdollinen.[19]

Erikoisasemassa on vihdoin sopimus, joka tunnustetaan lahjoitustarkoituksessa (donandi causa). Tällaisen ns. velvoitelahjan yhteydessä eivät lahjan antaminen ja siihen johtava perussuhde ole toisistaan erotettavissa, sillä vastikkeeton velvoittautuminen sinänsä merkitsee lahjoittamista.[20] Varsinaista perusteväitettä ei siis sitoumuksen saajaan, mikäli sitoumus muuten on tullut voimaan, voida tällöin kohdistaa, vaan sitoumus on peräytettävissä ainoastaan motivierehdyksen vuoksi, milloin lahjansaaja tekee antajalle huomattavaa vääryyttä (LahjaL 5 §). Sanotussa suhteessa on asiaan vaikuttamatonta, onko lahjakirjassa viitattu lahjoitustarkoitukseen vai jätetty se mainitsematta. Kausaalisen ja abstraktisen sitoumuksen erottamisella ei toisin sanoen ole näissä tapauksissa merkitystä velvoittautumisesta sitoumuksen antajan ja saajan välille syntyvien aineellisten oikeusvaikutusten kannalta.

---

[19] Ks. *Hakulinen*, Velkakirjalaki, s. 46, Perusteettoman edun palautus, s. 79 s.
[20] Ks. *Hakulinen*, Velkakirjalaki, s. 47, 249 ss.

Ensio Kytömaa

Miten pitkälle kunnallinen autonomia voi ulottua?

Yksityisen kansalaisen ja valtion välinen suhde on viime vuosina useassa eri yhteydessä joutunut tarkasteltavaksi. Oikeudelliselta kannalta on kysymys esiintynyt lähinnä siinä muodossa, miten pitkälle ulottuu hallitusmuodon takaama kansalaisten perusoikeuksien suoja ja milloin t.s. puuttuminen yksityisen oikeuspiiriin edellyttää perustuslain säätämisessä noudatettavaa järjestystä. Vastakohtaisuus yksilön ja julkisen vallan välillä voi ilmetä myös itsehallinnollisen yhdyskunnan, kunnan, ja sen jäsenten välisissä suhteissa. Kunnilla on meillä tietty oikeus antaa järjestyssääntöjä, niinsanottu autonomia. Aikaisemmin ei liene yleisemmin jouduttu kiinnittämään erityistä huomiota siihen, miten syvälti kunnallisella järjestyssäännöllä voidaan kajota yksityisen oikeusasemaan ja minne raja on tässä kohden vedettävä, mutta nyt on tämäkin kysymys tullut käytännössä esille.

Helsingin kaupungin 8 päivänä toukokuuta 1917 vahvistetun rakennusjärjestyksen 16 ja 20 §:n mukaan tontinomistaja oli, ellei muuta oltu säädetty tai sovittu, velvollinen pitämään katua kunnossa tonttinsa kohdalla puolelta kadun leveydeltä tahi 30 metriä leveämmän kadun varrella tai yleisen paikan vierellä, jollei siihen päättyvä katu ilmaissut muuta leveyttä, 15 metrin päähän tontin rajasta. Tämän mukaan niiden tonttien, jotka olivat yleisen paikan varrella, mutta joiden kohdalla yleiseen paikkaan päättyvä katu ilmaisi muuta leveyttä, omistajat olivat velvollisia pitämään kunnossa vain puoli katua. Uuden, joulukuun 27 päivänä 1945 vahvistetun ja seuraavan vuoden alusta voimaan tulleen rakennusjärjes-

tyksen 5 ja 6 §:n mukaan taas on tontin kohdalla oleva yleisen paikan osa, joka on tarkoitettu ajotienä tai jalkakäytävänä käytettäväksi, ja yleiseen paikkaan rajoittuva katu tontinomistajan pidettävä kunnossa tontin rajasta enintään 15 metrin leveydeltä siitä riippumatta, miten leveä asianomainen katu on. Sanotuilla uuden rakennusjärjestyksen määräyksillä on monessa tapauksessa laajennettu tontinomistajan kunnossapidettävää katualuetta ja siirretty tontinomistajalle kaupungilta rasituksia, jotka aikaisemmin kuuluivat kaupungille itselleen. Tämän yksityistapauksen pohjalla on oikeudelliselta kannalta mielenkiintoista tutkia, onko kaupunki nykyisen oikeusjärjestyksen mukaan oikeutettu rakennusjärjestyksessä lisäämään tontinomistajien velvollisuuksia kadun kunnossapitoon nähden.

Ensimmäinen lainkohta, johon asiassa on kiinnitettävä huomiota, on hallitusmuodon 61 §, jonka mukaan lailla on säädettävä samoin kuin verosta myös yleisistä rasituksista. Jos tontinomistajalle kuuluvaa kadun kunnossapitovelvollisuutta voitaisiin pitää sellaisena yleisenä rasituksena, jota tarkoitetaan HM 61 §:ssä, olisi kysymys oikeastaan jo tällä ratkaistu. Kunnossapitovelvollisuuden säännöstäminen kuuluisi HM:n nimenomaisen säännöksen perusteella lainsäädännön alaan eikä sen lisäämisestä olisi enää mahdollista määrätä sellaisessa kunnallisessa järjestyssäännössä kuin rakennusjärjestyksessä. Tälle kannalle on asettunut *Pajula* eräässä vastikään julkaistussa kirjoituksessa.[1] On kuitenkin vaikeata olettaa, että valtioneuvosto olisi kaupunkien rakennusjärjestyksiä vahvistaessaan kokonaan jättänyt huomaamatta ja syrjäyttänyt HM:n nimenomaisen säännöksen. Jo tämän vuoksi onkin ensiksi tarkemmin tutkittava, missä määrin kadun kunnossapitovelvollisuus on luettavissa HM:ssa tarkoitettuihin yleisiin rasituksiin.

Hallitusmuodon säätämistä edeltäneet valmistelutyöt eivät tässä kohden anna minkäänlaista johtoa puoleen tai toiseen.

Säännös, joka vastaa HM 61 §:ää puheena olevassa kohdassa, esiintyi valtiosääntöoikeudessamme ensimmäisen kerran silloin, kun vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksen 61 §:ään lisättiin 17 päivänä huhtikuuta 1919 annetulla lailla uusi 2 momentti, joka kuului: 'Yleisistä rasituksista olkoon

[1] Ministeri *Paavo Pajula:* Kaupunkien rakennusjärjestykset ristiriidassa hallitusmuodon kanssa, Lakimies 1948, erittäinkin s. 87.

voimassa mitä verosta tässä edellä on sanottu. Säännöstä, joka muuttamattomana tuli lakiin vuonna 1917 asetetun ns. perustuslakikomitean lakiehdotuksista, perusteli sanottu komitea seuraavasti: »Uudeksi 2 momentiksi on 61 §:ään otettu säännös, että lakia yleisistä rasituksista on säädettävä samalla tavalla kuin verosta. Tämä näyttää luonnolliselta, koska sellainen rasitus taloudelliselta vaikutukseltaan merkitsee velvoituksenalaiselle samaa kuin verokin.» Hallituksen esitys vuoden 1917 toisille valtiopäiville ei sisällä mitään perusteluja, ja ne perustelut, jotka perustuslakivaliokunta vuoden 1918 valtiopäivillä esittää säännöksen tueksi, ovat taas asiallisesti aivan samansisältöiset kuin komiteankin.[2]

Yleisistä rasituksista vuoden 1906 valtiopäiväjärjestyksen 61 §:ään tehty lisäys koski lainsäätämisjärjestystä. Perustuslakikomitea lähti oikeastaan siitä edellytyksestä, että yleisistä rasituksista säädetään lailla. Komitea ei tarkemmin määritellyt, mitä yleisellä rasituksella tarkoitetaan, vaan totesi sen taloudelliselta vaikutukseltaan merkitsevän samaa kuin veronkin.

Vuoden 1919 HM:n 61 §:ssä sitten vahvistettiin periaate, että yleisistä rasituksista on säädettävä lailla. Hallitusmuodon säätämistä edeltäneet valmistelutyöt eivät kuitenkaan anna mitään lisävalaistusta siihen, mitä on pidettävä yleisenä rasituksena. Yleisiä rasituksia koskeva säännös esiintyy niissä kauttaaltaan samanlaisena kuin hallitusmuodossa. Lakiehdotuksen perusteluihin ei myöskään sisälly mitään yleisen rasituksen käsitettä valaisevaa.[3] On sen vuoksi syytä tarkastaa, mitä tieteisopissa katsotaan yleisiin rasituksiin kuuluvaksi.

Vaikka saksalaisesta hallinto-oikeustieteestä ei luonnollisestikaan voida tehdä mitään sitovia johtopäätöksiä meidän oikeutemme tulkintaan nähden, on kuitenkin asiaa valaisevaa aivan lyhyesti mainita niistä yleisistä käsitejaoitteluista, joita saksalaisessa tieteisopissa, tosin eri vivahtein, käytetään. Siinä jaetaan julkiset rasitukset (öffentliche Lasten) kolmeen eri ryhmään: yleiset rasitukset (gemeine Lasten), etusijasta johtuvat rasitukset (Vorzugslasten) ja yhteisrasitukset (Verbandslasten).

---

[2] Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 5, 1917, s. 20; Hallituksen esitys N:o 5 1917 v. II Vp; Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 4 1918 v. Vp., s. 2 ja 4.

[3] Hallituksen esitykset N:o 1 ja 62 1917 v. II Vp.; Hallituksen esitys N:o 1 1918 ylimäär. Vp.; Hallituksen esitys N:o 17 1919 Vp.; Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 2 1919 Vp.; Perustuslakivaliokunnan mietintö N:o 4 1919 Vp.

Yleinen rasitus voi periaatteessa kohdistua jokaiseen. Milloin rasitus taas koskee vain niitä, joiden tavalla tai toisella katsotaan olevan erityisesti osallisina rasituksen tarkoittamassa yrityksessä, kuuluu se toiseen tai kolmanteen ryhmään siitä riippuen, onko kysymys yksilön erillisestä vai ryhmän yhteissuorituksesta. Tällaisia rasituksia ovat mm. erilaiset katurasitukset. Jos luontoissuorituksen asemasta käytetään rahasuoritusta, nimitetään sitä apumaksuksi (Beitrag), joka erotetaan toisaalta veroista (Steuern), toisaalta maksuista (Gebühren), viimeksimainituista sillä perusteella, että maksussa on kysymys julkisen laitoksen erityisen käytön aiheuttamasta vastasuorituksesta ja apumaksussa vain erityisestä osallisuudesta julkiseen yritykseen.[4]

Suomalaisessa hallinto-oikeustieteessä ei ole kiinnitetty samaa huomiota kuin Saksassa yleisen rasituksen ja sitä lähellä olevien oikeussäännöstöjen käsitteiden selvittämiseen. Vanhemmassa lainopillisessa kirjallisuudessa käsittelee von *Bonsdorff* yleisiä rasituksia (onera publica eller allmänna besvär). Paitsi niitä veroja ja maksuja, mitä valtiolle (kruunulle) suoritetaan niiltä kiinteistöiltä, joihin maan yleinen verotus kohdistuu, on näillä tiettyjä velvollisuuksia valtion tarpeisiin tai niiden tulee vastata erityisten yleisten laitosten ylläpidosta. Näitä velvollisuuksia nimitetään yleisiksi rasituksiksi, jotka tavallisesti ovat työvelvoituksia, mutta joskus myös muita, yleiseksi eduksi ja hyödyksi myönnettyjä rasituksia eli suorituksia, mitä ei kuitenkaan tavallisesti toimiteta joka vuosi samanlaisina, vaan tarpeen mukaan. Sellaisina yleisinä rasituksina von Bonsdorff luettelee: 1) tienteon ja sillanrakennuksen, 2) eräiden yleisten rakennusten, niinkuin kirkon, pappilan ja kärärjätalon, kunnossapidon, 3) kyydityksen ja vankeinhoidon, 4) majoituksen ja 5) joukon pienempiä, ns. pitäjäläisrasituksia (insockne besvär), joita olivat esim. ajo (skallgång), arpakapulan kuljetus (budkafle), metsäpalojen sammuttaminen ym.[5] Kaupunkien alueella olevien teiden ylläpitoa selostetaan tientekorasituksen

[4] Ks. esim. *Otto Mayer:* Deutsches Verwaltungsrecht I—II, 3. painos, München—Leipzig 1924, I s. 315, II s. 217 ss. ja s. 231 s.; *Walter Jellinek:* Verwaltungsrecht, 3. painos, Berlin 1931, s. 391 s. ja s. 418 s.; *Fritz Fleiner:* Institutionen des Deutschen Verwaltungsrechts, 8. painos, Tübingen 1928, s. 414 ss. ja s. 427 s. *Y. J. Hakulinen:* Lakikielen sanakirja, Helsinki 1944, s. 321 kääntää öffentliche Last = julkinen, yleinen rasitus.

[5] *Johan Gabriel von Bonsdorff:* Stor-Furstendömet Finlands Kameral-lagfarenhet, Helsinki 1833, s. 736 ss.

yhteydessä, mutta kaupunkien katurasitusta ei von Bonsdorff mainitse yleisten rasitusten joukossa eikä muuallakaan teoksessaan.

Uudemmassa lainopillisessa kirjallisuudessa on ensin kiinnitettävä huomiota valtiosääntöoikeuden alaan kuuluviin esityksiin. *Erich* määrittelee yleiset rasitukset siten, että niillä tarkoitetaan kansalaisilta *yleensä* (tekij. alleviivaus) vaadittavia luontoissuorituksia, niinkuin sotaväen majoitusta, kyyditystä ym. Toisessa yhteydessä hän vielä mainitsee esimerkkinä tientekovelvollisuuden. Yleiselle rasitukselle on ominaista, että taloudellista arvoa edustavia suorituksia säädetään yksityisten kannettaviksi. Velvoitukset, jotka tarkoittavat osanottoa maanpuolustukseen, niinkuin asevelvollisuus ja sen sijaissuoritukset, eivät ole yleisiä rasituksia. Jos rasituksista annettava laki koskettelee perustuslakia tai säätyjen erioikeuksia, on asianomaista lainsäädäntöjärjestystä noudatettava.[6] Pakkolunastuksesta eroaa yleinen rasitus siinä, että omaisuuden tai rajoitetun esineoikeuden otto tai käyttö esiintyy valtiovallan vaatimana luontoissuorituksena eikä määrätyn, juuri asianomaisen omaisuusesineen avulla tapahtuvana yleisen tarpeen tyydyttämisenä.[7] Erich'in esitykseen näyttää yhtyvän *Hakkila* huomauttaen kuitenkin, että yleiset rasitukset, jotka aikaisemmin ovat olleet, maaveroihin läheisesti liittyvinä, maalaiskiinteistöjen kannettavina, ovat vähitellen joutuneet pääasiassa valtion kannettaviksi.[8]

Varsinaisista hallinto-oikeuden tutkijoista mainittakoon ensinnä *Willgren*, jonka mielipiteeseen Pajula viittaa. Syventymättä tarkemmin siihen, monessa suhteessa omintakeiseen järjestelmään, jota käyttäen Willgren luokittelee kansalaisilta julkisille yhdyskunnille tai niiden tarpeisiin tulevat suoritukset, on mainittava, että Willgren'in mukaan meidän hallinto-oikeudessamme ymmärretään yleisillä rasituksilla (onera publica) niihin velvollisten kiinteistönhaltijain luonnossa suoritettavia palveluksia tien rakentamista, käräjätalon hankkimista yms. varten. Tässä yhteydessä hän myös mainitsee kaupungeissa asianomaisille tontinomistajille yleensä kuuluvan kadun kunnossapidon.[9] Sanottu yleisen rasituksen mää-

[6] *Rafael Erich:* Suomen valtio-oikeus I—II, Helsinki—Porvoo 1924—25, I s. 361 ja II s. 249.

[7] *Erich:* I, s. 227.

[8] *Esko Hakkila:* Suomen tasavallan perustuslait, Porvoo—Helsinki 1939, s. 580 ja 261.

[9] *Karl Willgren:* Förvaltningsrättens allmänna läror, Helsinki 1925, s. 286.

ritelmä on suppeampi kuin esim. Erich'in esittämä. Eräässä myöhemmässä teoksessaan on Willgren laajentanut yleisten rasitusten käsitettä muihinkin kuin kiinteistönhaltijain suorituksiin ulottuvaksi ja lukee kadun kunnossapidon edelleenkin yleisten rasitusten joukkoon.[10] Tästä osaltaan johtunee, että Willgren on valmis pitämään sitä vuotuista, tontilta suoritettavaa korvausmaksua, josta kaupunki on ottanut pitääkseen tontin katuosan kunnossa, erikoisveron luontoisena, vaikka hän esittääkin sen edunhaltijain apumaksujen joukossa.[11] *Tarjanne* mainitsee verojen ja maksujen rinnalla kolmantena julkisoikeudellisena suoritusryhmänä apumaksut. Ne ovat sellaisia julkisoikeudellisia suorituksia, osamaksuja määrättyyn yhteiseen tarkoitukseen osallistuvilta, joita varsinkin kunnat kantavat eräillä hallinnonaloilla, esim. kadunrakentamista varten, niiltä, joilla yrityksestä on etua. Ne ovat ainakin nyttemmin jo poikkeusluontoisiksi katsottavia suorituksia ja kokonaan riippuvaisia asianomaista hallinnon alaa koskevista asiallisista säännöksistä.[12] Tämän vuoksi Tarjanne ei vero-oikeuden yhteydessä ryhdy tarkemmin selvittelemään apumaksujen oikeudellista luonnetta.

Edellä mainittu Willgren'in käsitys, jonka mukaan tontinomistajan kadun kunnossapitoa koskeva velvollisuus olisi yleinen rasitus ja jota kyllä voidaan puolustaa, ei kuitenkaan näytä ainakaan vakaantuneen tieteisopissa eikä oikeuskäytännössä.

Hallinto-oikeutemme suurin auktoriteetti *Ståhlberg*, johon Pajulan kirjoituksessa niin ikään viitataan, määrittelee yleiset rasitukset (allmänna besvär, onera publica) siten, että niillä tarkoitetaan suorituksia, joilla kansalaiset ja erityisesti maalaiskiinteistön omistajat ja haltijat ovat velvolliset suorastaan tyydyttämään jotakin yleistä tarvetta.[13] Määritelmässä, joka sisältyy maanteitä koskevaan esitykseen, korostetaan yleisten rasitusten liittymistä maalaiskiinteistöihin ja tällä tavoin jätetään ikäänkuin asian ulkopuolelle kaupunkikiinteistöt, joiden rasituksia ei myöskään mainita yleisten rasitusten joukossa. Kun Ståhlberg esittäessään kadun ra-

---

[10] *Karl Willgren*, Den historiska utvecklingen av Finlands förvaltningsrätt, Helsinki 1934, s. 211.

[11] *Karl Willgren:* Finlands finansrätt, 2. painos, Helsinki 1932, s. 568 s. ja s. 31 s.

[12] *Tapio Tarjanne:* Vero-oikeus, Turku 1939, s. 15.

[13] *K. J. Ståhlberg:* Suomen hallinto-oikeus, sisäasiain hallinto, 2. painos, Helsinki 1931, s. 765.

kentamis- ja kunnossapitovelvollisuutta koskevia oikeussäännöstöjä välttää nimittämästä tätä rasitusta yleiseksi,[14] näyttää siltä, että hän on pitänyt yleisen rasituksen ja katurasituksen käsitteet erillään.

Oikeudellisesti mielenkiintoinen on *Auran* selitys, jonka mukaan velvollisuus rakentaa ja pitää kunnossa kaupungin asemakaavoitetulla alueella olevat kadut, torit ja yleiset paikat, nk. katurasitus, on meillä julkisoikeudellinen rasitus (onus publicum). Rasitus on kaupunkikunnan ja tontinomistajien kannettavana. Jos syntyy erimielisyyttä esim. siitä, kenen toimesta joku katuosa on ylläpidettävä, on kysymys siitä, miten julkinen katurasitus on yksityisessä tapauksessa jaettava kaupungin ja tontinomistajan kesken.[15] Puuttumatta siihen, onko valtion siis katsottava kannattavan sitä hallinnollista tarkoitusperää, jonka hyväksi katurasitukseen sisältyvät suoritukset tapahtuvat, voidaan todeta, että myös Aura välttää käyttämästä katurasituksesta nimitystä yleinen rasitus, vaan sanoo sitä julkisoikeudelliseksi, mikä tietysti on sekin oikein. Lopuksi on mainittava *Harvian* mielipide, jonka mukaan tontinomistajille kuuluva katujen kunnossa- ja puhtaanapitovelvollisuus on katsottava kunnalliseksi erikoisveroksi, kiinteistöveroksi, jonka talonomistajat suorittavat in natura, luonnossa.[16]

Edellä olevan nojalla on todettavissa, että meillä yleisen rasituksen käsite on epämääräisempi kuin Saksan aikaisemmassa oikeudessa. Tarkkaa rajaa erityyppisten julkisoikeudellisten rasitusten välillä ei ole vedetty. Yleisinä rasituksina pidetään meillä sellaisiakin suorituksia, jotka Saksassa jäivät gemeine Lasten ryhmän ulkopuolelle. Kuitenkaan ei siitä, voidaanko nimenomaan kadun kunnossapitovelvollisuus katsoa yleiseksi rasitukseksi, tieteisopissamme ole esiintynyt sellaista yksimielisyyttä, että asiaa voitaisiin pitää riidattomasti ratkaistuna. Asian selvittämiseksi on edelleen tarkastettava katurasituksen historiallista kehitystä ja sitä koskevaa voimassa olevaa oikeutta.

---

[14] *K. J. Ståhlberg:* s, 784 s.

[15] *M. Aura:* Onko kadun kunnossapitovelvollisuutta koskeva riita kaupunkikunnan ja kaupunkitontin omistajan välillä käsiteltävä maistraatissa vai raastuvanoikeudessa, JFT 1930, s. 227 ss.

[16] *Yrjö Harvia:* Eräitä kaupunkikiinteistöjen kunnallisia rasituksia I, Suomen kunnallislehti 1930, s. 4. Jos katurasitus olisi käsitettävä veroksi, ei vain kansantaloudellisessa, vaan myös oikeudellisessa mielessä, näyttäisi tämä ratkaisevan esillä olevan kysymyksen, sillä HM 61 § koskee kaikkia veroja.

Katurasitus, johon sisältyy mm. kadun kunnossapito, on vanhimmista ajoista alkaen Ruotsissa ja Suomessa kuulunut tontinomistajille. Sen oikeudellisessa järjestelyssä on erotettavissa eri vaiheita.

Ennen vuoden 1734 lakia säädettiin yleisessä kaupunginlaissa rangaistus sille, joka ei asianmukaisesti hoitanut katuaan. Myös kaupunkien hallintoa koskevassa vuoden 1619 säännössä, jota käytännössä noudatettiin, vaikka sitä ei virallisesti vahvistettukaan, määrättiin kaupunkien viranomaisten velvollisuudeksi valvoa, että kadut kivettiin ja puhtaana pidettiin.[17] Ritariston ja aatelin erioikeuksissa vuodelta 1723 mainittiin nimenomaan 12. kohdassa, että aatelin jäsenten vapaus kaupungin veroista ei koskenut »kadunlaskua». Lain ylimalkaisia säännöksiä täydennettiin eri tapauksissa paikallisilla asetuksilla, joissa tarkemmin määrättiin katurasituksen jakautumisesta. Alkuaan ja pohjimmaltaan näyttää tontinomistajien velvollisuus perustuneen lakiin ja tavanomaiseen oikeuteen.

Toinen ajanjakso alkaa vuoden 1734 laista. Tähän ei otettu säännöksiä katurasituksesta, vaan ne oli muun ohessa tarkoitettu sisällytettäviksi erityiseen rakennussääntöön. Tähän viitataan rakennuskaaren 29 luvun 1 §:ssä.[18] Käytettävinäni olevista lähteistä ei selvästi ilmene, oliko tarkoituksena antaa sanottu sääntö lainsäädäntöjärjestyksessä vai kuninkaan taloudelliseen lainsäädäntövaltaan sisältyvänä asetuksena. Tälle seikalle ei kuitenkaan voitane antaa suurempaa periaatteellista merkitystä, sillä asetukset oli vuoden 1720 hallitusmuodon mukaan alistettava säätyjen hyväksyttäviksi. Mitään yleistä rakennussääntöä ei kuitenkaan vielä puheena olevana aikana saatettu voimaan, vaan katurasituksen tarkempi järjestely jäi edelleenkin tavanomaisen käytännön ja paikallisten säännösten varaan. Niinpä siinä rakennusjärjestyksessä, jonka hallitus vuonna 1800 Vaasan läänin maaherran esityksestä vahvisti läänin kaikkia kaupunkeja varten ja joka on vanhimpia maamme kaupunkien rakennustointa koskevia sääntöjä, oli määräyksiä myös kadun rakentamisesta ja kunnossapidosta.[19] Sellaisiksi paikallisiksi säännöksiksi tulivat vähitellen ku-

[17] Handlingar tillkomna vid Landtdagen i Helsingfors år 1894, V, Motionsbetänkande N:o 6, s. 5; *Stjernman,* Samling af Kongl. Bref, stadgar och förordningar, I, s. 736.

[18] Lainvalmistelukunnan ehdotus asemakaavalainsäädännöksi sekä yleiseksi rakennussäännöksi perusteluineen, Helsinki 1924, s. 49 ja 151.

[19] Lainvalmistelukunta 1924, s. 63 s.

takin kaupunkia varten erikseen laaditut rakennusjärjestykset. Näiden laatimisesta saatiin tarkempia määräyksiä ajanjakson lopulla. Maaliskuun 18 päivänä 1856 nimittäin annettiin hallinnollisessa järjestyksessä asetus, koskeva yhteisiä perustuksia kaupunkien järjestämiselle ja rakentamiselle Suomen isoruhtinaanmaassa. Tämän asetuksen 32 §:ssä määrättiin kaupungeille tehtäväksi »pykäys-» eli rakennusjärjestykset, jotka maistraatin oli laadittava yhdessä porvariston kanssa ja kuvernöörin välityksellä alistettava senaatin talousosaston tutkittaviksi ja vahvistettaviksi. Sanottu asetus, joka aikoinaan merkitsi huomattavaa edistysaskelta kaupunkien rakennustoimessa mm. paloturvallisuuden kannalta, oli rakennuskaaressa tarkoitettu yleinen valtakunnallinen sääntö, mutta merkille pantavaa on, että siihen ei sisältynyt mitään säännöksiä katurasituksesta, vaan tämä jäi entiselle pohjalle. Rakennuskaaren 29 luvun 1 §:ssä oleva viittaus, joka alunperin tarkoitti koko valtakuntaa koskevia säännöksiä, siirtyi tällä tavoin vähitellen katurasituksen osalta kohdistumaan valtion toimielinten vahvistamiin itsehallintoyhdyskuntien määräyksiin, rakennusjärjestyksiin.

Uuteen vaiheeseen joutui katurasitusta koskeva kysymys silloin, kun lain veroinen asetus kunnallishallituksesta kaupungissa annettiin 12 päivänä joulukuuta 1873. Tämän asetuksen 7 §:ssä säädettiin seuraavaa: »Tämä asetus ei tee mitään muutosta niissä kunnallisissa oikeuksissa ja velvollisuuksissa, jotka perustuslaissa taikka etuoikeuksissa perustuslain pyhyydellä ovat eriksensä visseille kaupunkikunnan jäsenille määrätyt, jota vastaan kaikki muut kunnalliset oikeudet ja velvollisuudet, jotka tähän saakka ovat olleet porvariston ja talonomistajain yhteisesti tai kummankin erikseen omina, tästälähin tulevat kaikille kaupunkikunnan jäsenille yhteisiksi.» Tämän säännöksen johdosta syntyi erimielisyyttä siitä, oliko tontinomistajille kuulunut katurasitus nyt siirtynyt kaupungin toimitettavaksi. Valtiopäiväasiakirjat eivät tässä kohden anna mitään johtoa, sillä niissä ei ole mitään puhetta katurasituksesta.[20] Käytännössä vakaantui se mielipide, että puheenaoleva säännös ei koskenut tontinomistajille kuuluvaa kadun kunnossapitovelvollisuutta.[21] Tämä käsitys ei pe-

[20] Handlingar tillkomna vid Landtdagen i Helsingfors år 1874, III, s. 427 ss.

[21] Ks. esim. senaatin talousosaston päätös 9. 5. 1876, JFT 1876, s. 63 ss.; *Leo Ehrnrooth:* Suomen kunnallispolitiikkaa, Helsinki 1915 s. 160 ss.; Landtdagshandlingar 1894, V, motionsbetänkande N:o 6 s. 7 ss.; Lainvalmistelukunta 1924, s. 151 s.

rustu siihen, että sanottu velvollisuus olisi niitä, joita tarkoitetaan säännöksen alkuosassa, ja kuuluisi »perustuslain pyhyydellä» tontinomistajille (silloinhan siitä ei voitaisi edes tavallisella lailla säätää), vaan siihen, että säännöksen loppuosassa tarkoitetaan vain niitä yleisiä rasituksia, joita porvaristo ja talonomistajat erityisinä luokkina olivat kantaneet, eikä muuteta niitä velvollisuuksia, jotka kuuluvat jokaiselle yksityiselle talonomistajalle kaupunkikiinteistön omistajana.[22] Tämä käsitys, jonka mukaan katujen kunnossapito kuului edelleenkin tontinomistajille, on sen jälkeen oikeastaan saanut lainsäätäjänkin vahvistuksen. Valtiosäätyjen aloitteesta nimittäin annettiin 4 päivänä toukokuuta 1896 asetus, joka koskee kaupunkikunnan ja tontinomistajan sopimusta katujen kunnossapidon ottamisesta kunnan tehtäväksi. Tämä asetus, jonka johtolauseessa mainitaan, että se on annettu säätyjen esityksestä, ja joka on lain veroinen asetus, perustuu siihen edellytykseen, että katujen kunnossapito kuuluu tontinomistajille, ja osoittaa sen järjestyksen, jota noudattaen kunnossapito voidaan siirtää kaupungin hoidettavaksi.[23]

Katujen kunnossapitovelvollisuuden oikeudelliseen järjestelyyn on jatkuvasti kiinnitetty huomiota. Lainvalmistelukunnan ehdotuksen mukaisesti sisälsi vuoden 1929 toisille valtiopäiville annettu hallituksen esitys asemakaavalainsäädännöksi myös säännöksiä kadun kunnossa- ja puhtaanapidosta. Asia ei silloin kuitenkaan ehtinyt laki- ja talousvaliokunnan käsittelyä pitemmälle. Kun esitys sitten uudelleen annettiin vuoden 1930 toisille valtiopäiville, jätettiin siitä pois kadun kunnossa- ja puhtaanapitoa koskevat säännökset, jotka esityksen perustelujen mukaan eivät oleellisesti kuulu asemakaavalainsäädännön alaan.[24] Asiaa koskevan erillisen lakiehdotuksen valmistamista, joka on lainvalmistelukunnan tehtävänä, ei sotien ja niiden vaikutusten vuoksi ole saatu loppuunsuoritetuksi.

Kadun kunnossapitovelvollisuuden ja sitä koskevien säännösten kehityksen tarkastelu ei näytä sekään antavan riidatonta vastausta siihen kysymykseen, onko sanottua velvollisuutta pidettävä HM 61 §:ssä tarkoitettuna yleisenä rasituksena vai ei. Sille seikalle, että velvollisuuden on

---

[22] Ks. esim. KHO 28. 11. 1924 T. 2600.

[23] Ks. viitteessä 21) mainittu kirjallisuus.

[24] Hallituksen esitys N:o 1 1929 II Vp.; Laki- ja talousvaliokunnan mietintö N:o 1 1930 Vp.; Hallituksen esitys N:o 46 1930 II Vp., s. 3.

katsottu kuuluvan kullekin tontinomistajalle erikseen eikä tontinomistajille yhteisesti erityisenä ryhmänä, ei nähdäkseni voida antaa ratkaisevaa merkitystä. Meidän oikeudessamme näyttää yleisen rasituksen käsite olevan siksi laaja, että siihen voi sisältyä kummankin tyyppisiä velvollisuuksia. Vaikkakin Willgren'in ja Pajulan edellä mainittua käsitystä, jonka mukaan kadun kunnossapito kuuluu yleisiin rasituksiin, voidaan pitää perusteltuna, on kuitenkin todettavissa, että siihen ei ole tieteisopissa eikä käytännössä yksimielisesti yhdytty. Pelkästään HM 61 §:n säännöksiin ei sen vuoksi ole syytä nojautua esillä olevassa asiassa.

Toinen lainkohta, jota ei kokonaan voida sivuuttaa, on HM 6 §:n 1 momentti. Tämä kuuluu: Jokainen Suomen kansalainen olkoon lain mukaan turvattu hengen, kunnian, henkilökohtaisen vapauden ja omaisuuden puolesta.

Kadun kunnossapitovelvollisuuden täyttäminen vaatii tontinomistajalta taloudellisia suorituksia. Velvollisuuden lisääminen merkitsee näin ollen puuttumista HM:n suojaamiin yksilön varallisuusoikeuksiin, joita tieteisopin yksimielisen käsityksen mukaan tarkoitetaan sanalla omaisuus. Jos nyt hallitusmuodon lausuessa lain mukaan sanalla laki olisi ymmärrettävä muodollista lakia, ts. eduskuntalakia, asia olisi selvä. Rakennusjärjestyksellä ei silloin voitaisi kadun kunnossapitovelvollisuutta entisestään laajentaa.

Meillä onkin eräs oikeusoppinut, nimittäin *Puhakka*, esittänyt sen mielipiteen, että HM 6 §:n 1 momentissa tarkoitetaan sanalla laki lakia muodollisessa mielessä, ts. eduskunnan hyväksyttävää lakia.[25] *Kaira* käyttää tässä yhteydessä sanontaa yleinen laki määrittelemättä kuitenkaan kantaansa Puhakan mielipiteeseen nähden.[26] Ylivoimaisesti vallitsevan käsityksen mukaan HM 6 §:n 1 momentissa laki merkitsee lakia aineellisessa mielessä eli ts. oikeusjärjestystä yleensä. Tätä mieltä ovat esim. *Erich*, *Hakkila*, *Merikoski* ja *Kastari*.[27] Tätä käsitystä onkin mielestäni pidet-

---

[25] *Y. W. Puhakka:* Laki ja asetus Suomen oikeudessa, Helsinki 1925, s. 67 s. ja s. 96 ss.

[26] *Kaarlo Kaira:* Tuotantokomiteat ja perustuslaki, Lakimies 1946, s. 168 s.

[27] *Erich:* m.t. I s. 224; *Hakkila:* m.t. s. 41; *Y. Merikoski:* Omistusoikeuden perustuslainsuojasta, Lakimies 1947 s. 206 s.; *Paavo Kastari:* Sosialisoimisen perustuslaillisista edellytyksistä, Vammala 1947, s. 17.

tävä oikeana. Kun taas osana oikeusjärjestystä ovat lakien ja asetusten lisäksi myös sellaiset paikalliset järjestyssäännöt kuin rakennusjärjestykset, ei HM 6 §:n 1 momentti sinänsä vielä oikeuta väittämään puheena olevaa Helsingin kaupungin rakennusjärjestyksen määräystä lakiin perustumattomaksi.

Luotettavan ja riittävästi perustellun vastauksen saamiseksi esillä olevaan kysymykseen ei ole rajoittauduttava vain yksityisiin hallitusmuodon säännöksiin, vaan sitä on tarkastettava yleisempää taustaa vastaan. Kysymyksen asettelun tulee tapahtua siten, että tutkitaan, onko kaupungilla lakiemme ja oikeusjärjestyksemme sekä niihin sisältyvien periaatteiden mukaan valta sen luontoisella kunnallisella järjestyssäännöllä kuin rakennusjärjestyksellä lisätä tontinomistajien katurasitusta. Tämä merkitsee, että toisaalta selvitetään niitä lainsäädännöllisiä perusteita, joihin rakennusjärjestyksen antaminen nojautuu, ja toisaalta sitä, onko katurasituksesta ja siihen sisältyvästä kadun kunnossapidosta määräämistä asialliselta sisällöltään pidettävä lainsäädäntökysymyksenä, kun otetaan huomioon, millä tavoin meillä on säännöstetty muiden, vastaavanlaisten velvoitusten asettamista yksityisille kansalaisille. Sellaisella itsehallintoyhdyskunnalla kuin kaupungilla, jonka tehtävät pääasiassa kuuluvat hallinnon eli täytäntöönpanon alaan, on valta tehdä lainsäädännön alaan kuuluvia päätöksiä vain silloin, kun on olemassa nimenomainen lainsäädännöllinen perusta.

Ensinnä on syytä todeta, että mitään sellaista, perustuslain veroisena voimassa olevaa erioikeutta, jolla katurasituksen järjestäminen rakennusjärjestyksellä olisi jätetty kaupungeille, ei ole löydettävissä. Ainoa säännös, joka tässä kohden näyttäisi antavan aihetta edes yksityiskohtaisemmalle tutkimiselle, on valtakunnan porvaristolle ja kaupungeille yhteisesti 23 päivänä helmikuuta 1789 annetun kuninkaallisen vakuutuksen 3 §. Siinä muodossa, minkä tämä säännös sai 8 päivänä joulukuuta 1873 annetussa asetuksessa, se kuuluu seuraavasti: »Porvaristolle ja kaupungille tätä ennen vakuutettu oikeus saada ehdottaa pormestaria ja valita raatimiehiä, itsellensä ottaa alhaisempia virkamiehiä, olla omain jäsentensä verotettavina ja hoitaa kaupunkien yksityisiä rahastoja, kuitenkin niin, että ne täysin riittäköot ja ulottukoot yleisiin ja välttämättömiin tarpeihin, on tästälähin järkähtämättä kuuluva kaupunkikuntain kaikille

raastuvankokouksessa ääntövaltaisille jäsenille.»[28] Säännös koskee kuitenkin paitsi sellaista, josta nyt ei ole kysymys, kaupunkikuntien oikeutta säännöksestä ilmenevin rajoituksin itse verottaa jäseniään, mistä siitäkin on säädettävä lailla, ja määrätä kaupungin tulojen käytöstä. Sitä vastoin siinä ei ole puhetta tietyille kaupunkikunnan jäsenille kuuluvien rasitusten järjestämisestä. Tiettävästi ei koskaan ole väitettykään, että kaupungit olisivat puheena olevan säännöksen nojalla oikeutetut määräämään katurasituksesta. Päinvastoin ovat sekä lainvalmistelukunta että hallitus silloin, kun ne ehdottivat tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä hyväksyttävään asemakaavalakiin otettavaksi säännöksiä myös kadun kunnossapitovelvollisuudesta, asettuneet sille kannalle, että tämän velvollisuuden järjestäminen ei sisälly kaupunkien erioikeuksien piiriin. Tämä kanta on saanut myös lainsäätäjän hyväksymisen. Eräs katurasituksen osa, nimittäin katujen rakentaminen, on jo säännöstetty tavallisella lailla, nimittäin juuri asemakaavalailla, jonka säätämisen ei katsottu vaativan perustuslain säätämisjärjestystä, mikä olisi ollut tarpeen, jos olisi ollut kysymys kaupunkien erioikeuksissa olevien valtuuksien supistamisesta.

Tämän jälkeen on tarkastettava, onko kaupungeille ehkä jollakin tavallisen lain piiriin kuuluvalla säännöksellä jätetty valta vapaasti säännöstää rakennusjärjestyksellä katujen kunnossapitorasitusta. Sellaisena säännöksenä oli ajateltavissa rakennuskaaren 29 luvun 1 §, jonka ensimmäinen lause kuuluu: »Miten huoneita on kaupungissa rakennettava ja kunnossa pidettävä, niin myös mitä muutoin kaupungin hyödyksi ja kaunistukseksi on vaarinotettava, siitä on erittäin säädetty.» Säännöksen johdosta on kuitenkin huomattava ensinnäkin, että siihen sisältyvä viittaus erikseen tapahtuvaan säätämiseen ei sen mukaan, mitä historiallisessa katsauksessa edellä jo on tullut mainituksi, alunperin ollenkaan tarkoittanut kaupunkien rakennusjärjestyksiä, vaan koko valtakunnalle annettavaa yleistä rakennussääntöä. Kun tällaista ei kuitenkaan saatu aikaan, oli pakko järjestää oloja paikallisilla asetuksilla, jollaisiksi sitten vähitellen tulivat nykyään kunnallisen autonomian piiriin kuuluvat rakennusjärjestykset. Kun nämä tehtiin pakollisiksi ja niiden antamisjärjestys määrättiin vuoden 1856 hallinnollisella rakennussäännöllä, jätettiin siinä katu-

[28] *Gustaf Schybergson:* Suomen perustuslait ja järjestävät asetukset, Helsinki 1907, s. 369.

rasitus kokonaan säännösten ulkopuolelle. Kun tuona aikana yleensä koetettiin välttää ottamasta lainsäädännön alaan kuuluvia säännöksiä hallinnollisiin asetuksiin, on lähellä ajatus, ettei rakennuskaaren 29 luvun 1 §:n katsottu riittävästi tukevan katurasituksen järjestämistä hallinnollista tietä. Pelkästään oikeushistoriallinen katsaus mielestäni jo osoittaa, että rakennuskaaren 29 luvun 1 §:ään ei sisälly eikä siitä voida johtaa kaupunkikunnalle toimivaltaa rakennusjärjestyksellä säännöstää kadun kunnossapitoa. Tällainenkin sisältö on rakennuskaaren puheena olevalle säännökselle sen alkuperäisestä tarkoituksesta huolimatta tosin jouduttu tulkinnassa antamaan. Tästä riippumatta on kuitenkin, kun otetaan huomioon ne erilaisten rasitusten ja velvoitusten määräämisjärjestystä koskevat oikeutemme yleiset periaatteet, joita jäljempänä tarkemmin selostetaan, katsottava, että RK 29: 1 on aivan liian epämääräinen ollakseen nykyisissä oloissa enää rakennusjärjestyksen kadun kunnossapitovelvollisuutta koskevien määräysten antamisen lainsäädännöllisenä perustana. Samaan tulokseen on tullut *Pajula.*[29] Lisäksi on huomattava, että rakennusjärjestysten antamisperusteet on uudemmassa lainsäädännössä määrätty.

Huhtikuun 24 päivänä 1931 annetun asemakaavalain 72 §:n mukaan tarkemmat määräykset rakennusjärjestyksen säätämisestä on annettava asetuksella. Tässä tarkoitettu asetus on 29 päivänä tammikuuta 1932 annettu rakennussääntö, jonka 1 § kuuluu seuraavasti: »Jokaisella kaupungilla tulee olla r a k e n n u s j ä r j e s t y s, joka sisältää asemakaava- ja rakennustoimesta ne säännökset, mitkä asemakaavalain, tämän rakennussäännön ja muiden laillisten säännösten lisäksi katsotaan kaupungille tarpeellisiksi.» Nämä säännökset eivät sanamuotonsakaan mukaan anna kaupungeille oikeutta vapaasti järjestää kadun kunnossapitorasitusta rakennusjärjestysten määräyksillä. Tätä sinänsäkin selvää tulkintatulosta tukee sekin käsityskanta, jonka hallitus on edellä mainitussa, vuoden 1930 toisille valtiopäiville antamassaan esityksessä hyväksynyt ja jonka mukaan kadun kunnossa- ja puhtaanapitoa koskevat säännökset eivät oleellisesti kuulu asemakaavalainsäädännön piiriin. Tämä lainsäädäntö ei siis valtuuta sellaisia määräyksiä antamaan.

[29] *Pajula,* m.t. s. 88 s.

Sen johdosta, mitä edellä on sanottu, voidaan viitata siihen, että rakennusjärjestyksen antaminen ei välttämättä perustu yksinomaan asemakaavalainsäädäntöön, vaan siihen yleiseen valtuutukseen, mikä kaupungeilla kaupunkien kunnallislain mukaan on antaa lainsäännöksiin verrattavia, kunnan piirissä noudatettavia, paikallisia oikeusohjeita. Kun esillä olevassa asiassa on kysymys taloudellisista suorituksista, on syytä mainita, että kaupunkien kunnallislain 41 §:n 1 momentin 5 kohta, sellaisena kuin se on 18 päivänä toukokuuta 1934 annetussa laissa, mikä koskee uusia ja lisättyjä maksuja yleisestä liikenteestä, niinkuin tie-, silta-, satama- ja lauttamaksuja tai muita sellaisia, ei sovi rakennusjärjestyksen antamisen perusteeksi. Kaupunkien oikeudesta antaa paikallisia järjestyssääntöjä on voimassa kaupunkien kunnallislain 42 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisena kuin se on 9 päivänä joulukuuta 1927 annetussa laissa. Säännöksessä on kysymys yleisistä määräyksistä siveellisyyden, terveydenhoidon tai järjestyksen ja turvallisuuden edistämisestä kaupungeissa eli asialliselta sisällöltään poliisisäännöksiksi katsottavista määräyksistä.

Poliisisäännökset sisältävät *Ståhlberg*'in esittämän ja oikeana pidettävän mielipiteen mukaan yleensä kieltoja. Poliisisäännökseen ei voida ottaa positiivista suoritusvelvollisuutta tarkoittavia käskyjä »yksinomaan sen yleisen tehtävän nojalla, joka poliisiviranomaisella ja kunnalla on yleisen turvallisuuden ja järjestyksen voimassa pitämiseen. Niinpä maalaiskunta ei esim. voi säätää velvollisuutta kuulumaan palosammutuskuntaan ja toimittamaan palovartioimista, vaan kyllä kaupunkikunta, koska siinä sellainen velvollisuus on ollut aina yleisen kaupunginlain ajoista asti, varsinkin 1700-luvulla, ja koska 1873 vuoden kunnallisasetuskin säilytti ne »itsetoimitettavat palvelustyöt, jotka kaupungissa on tehty ennen lailliesti hyväksyttyjen perustusten mukaan», samaten kuin nykyinen kunnallislakikin. Maalaiskunnan järjestyssäännöllä ei voitaisi myöskään velvoittaa kuntalaisia olemaan järjestysmiehenä, jollei kunnallislaki velvoittaisi kuntalaisia antamaan kunnallislautakunnalle apua järjestyksen pitämiseen.»[30]

Ståhlbergin mainitsemat »itsetoimitettavat palvelustyöt» ja katurasitus ovat historiallisen kehityksen kannalta kylläkin verrattavissa toisiinsa, mutta eroavat toisistaan juuri siinä, että sanotuista palvelustöistä säädе-

[30] *Ståhlberg*, m.t. s. 107.

tään sekä viime vuosisadan että nykyisessä kunnallislaissa, kun taas kumpikin lainsäädäntö täysin vaikenee katurasituksesta eikä sisällä valtuutta määrätä asiasta rakennusjärjestyksellä. Tämä erotus on otettava huomioon harkittaessa niitä valtuuksia, mitä kaupunkien kunnallislain 42 §:ään sisältyy. Poliisisäännösten antamista koskevana yleisenä valtuutuksena sanottu säännös ei oikeuta lisäämään tontinomistajien katurasitusta.

Sen jälkeen kun on saatu selvitetyksi, ettei voimassa olevaan oikeuteemme sisälly säännöksiä, jotka suoranaisesti osoittaisivat kadun kunnossapitovelvollisuudesta määräämisen kuuluvan kunnan toimivaltaan antaa järjestyssäännöksiä, on tutkittava, onko kunnossapitorasituksen säännöstäminen ja varsinkin sen lisääminen nykyisen oikeuskäsityksen mukaan lainsäädännön alaan kuuluva kysymys. Tässä kohden on ensinnäkin huomattava, että valtion julkisoikeudellisella perusteella vaatimista suorituksista, veroista, rasituksista ja maksuista on hallitusmuodon mukaan säädettävä lailla. Siinäkin tapauksessa, ettei katsottaisi yleisiä rasituksia koskevan hallitusmuodon 61 §:n säännöksen suoranaisesti kohdistuvan kadun kunnossapitoon ja määräävän tämän lainsäädännön piiriin kuuluvaksi, tullaan samaan lopputulokseen säännöstä analoogisesti soveltamalla. Kun perustuslainsäätäjä kerran on asettunut sille kannalle, ettei valtionkaan hyväksi tulevaa suoritusvelvollisuutta voida perustaa ja säännöstää muutoin kuin lainsäätäjän myötävaikutuksella, on samaa periaatetta noudatettava valtiolta toimivaltansa saaviin itsehallintoyhdyskuntiin nähden, mikäli laki ei nimenomaan muuta osoita.

Edelleen on syytä tarkastaa, millä tavoin kunnallishallinnon alalla esiintyviä taloudellisia rasituksia yleensä on järjestetty. Voidaan esittää useita esimerkkejä siitä, että kuntien jäsenille kuuluvista velvoituksista, jotka kohdistuvat omaisuuteen ja merkitsevät taloudellisia suorituksia, säädetään lailla. Tämä tapahtuu siten, että laki joko sisältää asiasta aineelliset oikeusnormit tai ainakin valtuuttaa antamaan sellaisia alemmanasteisissa oikeussäännöksissä.

Aikaisemmin on jo mainittu vuoden 1896 lainveroinen asetus katujen kunnossapidon siirtämisestä kaupunkikunnalle. Kun tämä on katsottu sen luonteiseksi asiaksi, että siitä on lailla säädettävä, on vaikea otaksua, että yksityinen kunnan jäsen, tontinomistaja, olisi oikeusturvallisuutensa kannalta heikommin suojatussa asemassa ja että lakia ei tarvittaisi hänen vel-

vollisuuksiensa lisäämiseksi. Nimenomaan katukysymyksen osalta voidaan vielä viitata 1 päivänä heinäkuuta 1927 annetun terveydenhoitolain 22 §:ään, joka koskee mm. katujen puhtaanapidon ottamista kaupungin hoidettavaksi. Tässäkin on katsottu tarpeelliseksi antaa lailla eikä alemmanasteisella säännöksellä kaupunki- ja kauppalakunnalle oikeus ryhtyä huolehtimaan talonomistajalle kuuluvasta kadun puhtaanapidosta sen tuottamia kustannuksia vastaavasta korvausmaksusta.

Muina esimerkkeinä voidaan mainita 22 päivänä kesäkuuta 1933 annetun palolain erinäiset säännökset. Palolain 33 §:n 1 momentin mukaan voidaan rakennuksen omistaja tai hoitaja asetuksella tai kunnallisella palojärjestyksellä velvoittaa hankkimaan ja kunnossa pitämään ensi apuun tarvittavaa palokalustoa ja hengenpelastusvälineitä. Tässä laki siis valtuuttaa asetuksen ja kunnallisen järjestyssäännön antajan saattamaan voimaan määräyksiä, jotka koskevat yksityisen suoritettavia kustannuksia vaativia toimenpiteitä. Palolain 38 § 1 momentti taas sisältää aineellisoikeudellisen säännöksen, joka perustaa palopaikalla oleville työkykyisille henkilöille velvollisuuden avustaa sammutustyössä, ja lain 39 §:n 1 momentti vuorostaan koskee mm. erilaisen yksityisomaisuuden käyttämistä sammutustyössä.

Nämä esimerkit, jotka on poimittu nimenomaan myös kuntien hallintoa koskevan lainsäädännön piiristä ja joiden sarjaa voitaisiin jatkaa, jos haluttaisiin, mm. väestönsuojelulainsäädäntöön sisältyvillä säännöksillä, osoittavat, että nykyaikaisen käsityksen mukaan yksityisiä kansalaisia koskevien kunnallisten rasitusten määräämisestä on säädettävä lailla. Jollei laki jo suorastaan sisällä aineellisia oikeussääntöjä, niin sen tulee vähintäänkin valtuuttaa antamaan sellaisia muussa järjestyksessä. Mikäli aikaisemmin on katsottu, että kunnallisessa järjestyssäännössä voitiin ilman lain tukeakin määrätä kunnan jäsenten suoritusvelvoituksista, niin on käsityskanta tässä kohden muuttunut. Tämä ei ole mitenkään outoa, vaan pidetään sitä tieteisopissa mahdollisena. Niinpä esim. *Tammio* mainitsee lainsäädäntömenettelyn saattavan tulla pakolliseksi senkin vuoksi, »että vaikka asetuksella järjestelty ala onkin kuulunut silloisen katsantokannan mukaan asetuksenantopiiriin, niin se on kehityksen mukana saavuttanut sellaisen yleisen merkityksen, että muuttuneissa oloissa se yleisesti kä-

sitetään varsinaisen lainsäädännön piiriin kuuluvaksi.»[31] Tämä soveltuu tietenkin myös kunnalliseen järjestyssääntöön, joka on asetusta vielä alemmanasteisempi säännös.

Katurasitus on nykyisen oikeuskäsityksen mukaan lailla järjestettävä. Katujen rakentamiseen nähden tämä on tapahtunut tosiasia ja kunnossapitoonkin nähden valmisteltavana. On syytä palauttaa mieliin, mitä lainvalmistelukunta jo lähes neljännesvuosisataa sitten lausui asiasta. Lainvalmistelukunta totesi, että katujen kunnossa- ja puhtaanapidosta voimassa olevien »määräyksien oikeudellinen peruste useinkin on hämärä ja epävarma. Jo tässä on lainvalmistelukunnan mielestä pätevä syy olemassa tämän asian järjestämiselle lainsäädäntöteitse; ja tapahtunee tämä sopivimmin asemakaavalainsäädännön yhteydessä.»[32]

Sen nojalla, mitä edellä on tuotu esille, voidaan mielestäni pitää melkoisen riidattomana, että katujen kunnossapidon oikeudellinen järjestely on voimassa olevan oikeusjärjestyksemme ja siihen perustuvan nykyisen oikeuskäsityksemme mukaan asia, joka kuuluu lainsäädännön piiriin. Kunnes puheena oleva lainsäädäntö on saatu aikaan, on noudatettava tähänastisia määräyksiä, jotka sisältyvät kaupunkien rakennusjärjestyksiin. Kun rakennusjärjestykset asemakaavalainsäädännön valmistumisen johdosta ovat joutuneet uudistettaviksi, syntyy kysymys siitä, miten pitkälle rakennusjärjestyksen hyväksyvän kaupunginvaltuuston ja sen vahvistajan, valtioneuvoston, toimivalta tällöin ulottuu kadun kunnossapitoon nähden. Tähän saamme vastauksen kotimaisesta tieteisopista.

Erich mainitsee niinsanotut sidotut asetukset. Näillä hän tarkoittaa sellaisia asetuksia, »joita oikeuden periaatteiden mukaan ei enää voida muuttaa HM 28 §:n tarkoittamalla tavalla, vaan ainoastaan yleisessä lainsäädäntöjärjestyksessä.»[33] Tällaisista tapauksista Erich esittää esimerkkinä mm. ne, joissa »jokin ala aikaisemman oikeuskäsityksen nojalla on voitu järjestää asetustietä, mutta itse aine muuttuneen oikeuskäsityksen vaikutuksesta nyt luetaan lainsäädännön piiriin.» Sidotut asetukset kyllä yleensä jäävät toistaiseksi voimaan, mutta niitä ei saa asetustietä kor-

[31] *E. H. I. Tammio:* Lain säätäminen itsenäisessä Suomessa, Porvoo—Helsinki 1948, s. 36.

[32] Lainvalmistelukunta 1924, s. 170.

[33] *Erich*, m.t. II, s. 183 s.

vata uusilla säännöksillä, vaan tämä voi tapahtua ainoastaan yleisessä lainsäädäntöjärjestyksessä. Sidottu voi myös olla asetuksen osa, ts. sen joku tai jotkut säännökset.

Rakennusjärjestykseen nähden on ensinnäkin huomattava, että se on vielä alemmanasteisempi säännös kuin asetus. Jos jokin ala on lainsäädännöllä järjestettävä, niin siitä voidaan määrätä kunnallisella järjestyssäännöllä vielä vähemmän kuin asetuksella.

Katurasitusta ei alkuaan tarkoitettu säännöstää kaupunkien rakennusjärjestyksissä, vaikka käytäntö sittemmin tähän johtikin. Kun sanotusta rasituksesta nykyisin on säädettävä lailla, seuraa siitä, että rakennusjärjestykset ovat kadun kunnossapitoa koskevien määräysten osalta katsottava sidottuihin asetuksiin verrattaviksi. Tästä taas johtuu, ettei puheena olevilla määräyksillä voida laajentaa tontinomistajien kunnossapitovelvollisuutta.

Tämä oikea käsitys lienee väikkynyt lainvalmistelukunnan mielessä silloin, kun se laati perusteluja vuonna 1936 julkaistuille rakennusjärjestyksen malleille. Lainvalmistelukunnan mielestä oli odoteltaessa katujen kunnossa- ja puhtaanapitokysymyksen lainsäädännöllistä järjestelyä tämän rasituksen »jakaminen tontinomistajien ja kaupungin (kauppalan) välillä samoin kuin tontinomistajien kesken säännösteltävä rakennusjärjestyksessä noudattamalla nykyistä vakaantunutta järjestelmää, jota ei ole syytä ilman täysin päteviä perusteita muuttaa. Niissäkin kaupungeissa, joissa kunnallislain väärän tulkinnan nojalla tämä rasitus on siirretty tontinomistajilta kaupungin kustannettavaksi, näyttää entistä järjestelmää olevan seurattava, kunnes asia on lainsäädäntöteitse saanut ratkaisunsa.»[34]

Puuttumatta siihen, mikä olisi ollut oikein tapa uudistaa rakennusjärjestykset, voidaan todeta lainvalmistelukunnan asettuneen melko selvästi sille kannalle, että rakennusjärjestyksiä uudistettaessa katurasituksen jakaantumiseen ei ole tehtävä muutoksia, ei edes niissä tapauksissa, joissa tontinomistajat olivat siitä vapautuneet. Tosin sanotaan, että nykyistä järjestelmää ei ole syytä ilman täysin päteviä perusteita muuttaa, mutta

[34] Rakennusjärjestyksen mallit kaupungeille, kauppaloille, taajaväkisille yhdyskunnille ja rakennussuunnitelma-alueille, Helsinki 1936, s. 75.

ei mainita mitään esimerkkiä perusteesta, jota voitaisiin pitää täysin pätevänä. Mielestäni sellaista olisikin hyvin vaikea löytää.

Samalle kannalle kuin lainvalmistelukunta on asettunut kunnallisten viranomaisten oma, arvovaltainen edustaja, nimittäin Suomen kaupunkiliiton alainen Kunnallinen Keskustoimisto, joka vuonna 1939 julkaisi Mallirakennusjärjestyksen täydennyksen. Mallin perusteluihin on ensinnäkin otettu° edellä mainittu lainvalmistelukunnan lausunto, johon keskustoimisto omasta puolestaan vielä lisää seuraavaa: »Nyt esitettävissä mallisäännöissä on lainvalmistelukunnan edellä kerrottujen ohjeiden mukaisesti lähdetty siitä, että rakennusjärjestyksiä uudistettaessa ei tehtäisi huomattavampia periaatteellisia muutoksia kussakin kaupungissa nykyään voimassaoleviin määräyksiin katujen kunnossa- ja puhtaanapitorasitusten jakamisesta.» Kun mallissa on määritelty, miten pitkälle tontin rajasta tontinomistajan kunnossapitovelvollisuus ulottuu, on mallin 5 ja 6 §:ssä vaihtoehtoisia määräyksiä katuosan leveydestä ja perusteluissa nimenomaan huomautettu tarkoituksena olevan, että »tähän merkittäisiin kussakin kaupungissa nykyään määrätty leveys.»[35] Kaikesta päättäen on keskustoimistokin ollut sitä mieltä, että tontinomistajien velvollisuutta kunnossapitää katua ei uusissa rakennusjärjestyksissä olisi entisestään ollut laajennettava. Tämä onkin mielestäni ainoa oikeudellisesti perusteltavissa oleva käsityskanta.

Kun on katsottava, että rakennusjärjestykseen otettavalla määräyksellä ei lain mukaan voida laajentaa tontinomistajalle kuuluvaa kadunkunnossapitovelvollisuutta, on lopuksi huomautettava, että tuollaisen laajennuksen sisältävä määräys ei valtioneuvoston vahvistamanakaan ole viranomaisia sitova. Hallitusmuodon 92 § 2 momentissa säädetään seuraavaa: Jos asetuksessa oleva säännös on ristiriidassa perustuslain tai muun lain kanssa, älköön tuomari tai muu virkamies sitä sovelluttako. Sama oikeussääntö koskee myös alemmanasteista kunnallista järjestyssääntöä, esim. rakennusjärjestystä. Vaikka se olisikin saanut valtioneuvoston vahvistuksen, ei tämä estä tekemästä esille tulevissa yksityisissä tapauksissa väitettä siitä, että rakennusjärjestyksessä oleva määräys on lainvastainen, eikä vapauta viranomaista tutkimasta sellaisen määräyksen lainmukaisuutta.

---

[35] Kunnallisen Keskustoimiston mallisääntöjä N:o 11. Mallirakennusjärjestyksen täydennys, Helsinki 1939, s. 5 ss.

Uusien rakennusjärjestysten määräysten nojalla ei mielestäni voida tontinomistajia velvoittaa pitämään kunnossa sellaisia katuosia, jotka aikaisempien määräysten mukaan eivät ole olleet heidän kunnossapidettäviään.

Lyhyenä loppuyhdistelmänä voidaan mainita seuraavaa. Kadun kunnossapitovelvollisuuden säännöstämisen tulee nykyisen oikeutemme mukaan tapahtua lailla, riippumatta siitä, katsotaanko HM:n 61 §:n säännöksen suoranaisesti koskevan sanottua velvollisuutta vai ei. Kun laki ei valtuuta rakennusjärjestyksen määräyksillä uudelleen järjestelemään kadun kunnossapitoa, ei sellaisilla määräyksillä voida laajentaa tontinomistajien velvollisuutta siitä, mikä se ennen uusien määräysten antamista on ollut.

Erik Castrén

Kansainvälisen sotaoikeuden kehitysvaiheista*

Varhaisimpina aikoina kansojen ja valtioiden keskinäiset suhteet olivat etupäässä sotaista laatua. Tietenkin oli jo tällöin olemassa jonkinlaista kansainvälistä kauppaa, jonka yhteydessä eri kansat saivat toisiltaan myös joitakin vähäisiä kulttuurivaikutteita, mutta tämä tapahtui yksityisten, verrattain harvojen kauppamiesten välityksellä. Itse valtiot taas joutuivat suoranaiseen kosketukseen yleensä vain sodissa. — Sosiologit ovat tutkiessaan nykyisten *luonnonkansojen* elämää todenneet, että niidenkin piirissä tavataan jonkinlaista primitiivistä kansainvälistä oikeutta — tai ehkä paremmin vain vakiintuneita oikeustapoja — myös sotaoikeuden alalla.[1] Sodan aloittamiseen saattaa näiden heimojen piirissä liittyä erinäisiä muodollisuuksia kuten etukäteen tapahtuva juhlallinen ilmoitus vihollisuuksiin ryhtymisaikeista, minkä lisäksi itse sodankäynnissä on noudatettava joitakin esim. kaatuneiden ruumiiden kunnioittamista ja sotapäälliköiden välillä tehtyjen aselepo- ym. sopimusten sitovuutta koskevia sääntöjä. Tästä voi päätellä, että samantapaista käytäntöä on esiintynyt myös ihmiskunnan historian alkuaikoina.

Sodankäynti oli tällä aikakaudella yleensä varsin julmaa ja säälimätöntä. Silloisista sivistyskansoista vanhat *egyptiläiset* kuitenkin olivat tässä muita kohtuullisempia. Niinpä heidän tapanaan ei ollut surmata voitettua ja vangiksi joutunutta vihollista, vaan tyydyttiin tekemään hänestä orja, jolloin häntä voitiin käyttää hyväksi Egyptin suurissa rakennustöissä tai

---

* Tässä kirjoituksessa käsitellään lähinnä sotaoikeutta ahtaassa merkityksessä eli sodankävijöiden keskinäisiä suhteita. Silloin tällöin joudutaan kuitenkin koskettelemaan myös neutraalisuus- eli puolueettomuusoikeutta, koska nämä kaksi oikeuden alaa ovat läheisesti kietoutuneet toisiinsa.

[1] Ks. esim. *Numelin,* Den gröna grenen, Tampere 1941, s. 38 ss.

kehittyneessä maanviljelystoiminnassa. Samoin olivat *persialaiset* melko inhimillisiä sodankäynnissään, vaikka kreikkalaiset historioitsijat ovatkin heitä parjanneet myös tässä suhteessa. Sitävastoin *assyyrialaiset* ja myös *israelilaiset* eivät yleensä säälineet vihollisiaan.[2] Verrattain yleinen tapa oli, että sota oli juhlallisesti julistettava ja että rauhakin solmittiin samalla tavoin. *Kreikkalaiset* vaativat yleensä, että rauhansopimukset oli vahvistettava valalla, jotta niitä varmemmin kunnioitettaisiin. Temppelit ja muut pyhät paikat olivat rauhoitetut myös sodan aikana, joten kuka hyvänsä saattoi käyttää niitä turvapaikkana. Sotavangit joutuivat orjiksi ja arvokkaimpia heistä käytettiin panttivankeina.

Roomalaiset tekivät eron ns. oikean ja väärän sodan välillä. Sotaan ei saanut ryhtyä, ennen kuin senaatti oli todennut, että siihen oli laillinen aihe. Tämän jälkeen ylipapit tai muut lähettiläät »fetiales» veivät perille sodanjulistuksen heittämällä sen merkiksi keihään vastapuolen rajan yli. Kuten *Kleen*[3] on huomauttanut, roomalaiset yleensä kiinnittivät suurta huomiota muotoihin, mutta senaatille ei tuottanut vaikeuksia selittää sotaan turvautuminen oikeutetuksi ja niin muodoin luvalliseksi. Laillisia sodan syitä oli varsinaisesti neljä eli vieraiden kansanheimojen tunkeutuminen Rooman alueelle, Rooman lähettiläisiin kohdistuneet loukkaukset, luopuminen liitosta Rooman kanssa ja liittoutuminen Roomaa tai sen liittolaisia vastaan. Varsinkin viimeksi mainittu syy tarjosi laajoja mahdollisuuksia. Itse sodankäynti oli varsinkin alkuaikoina julmaa. Voitettu vihollinen oli vailla lain suojaa, joten hänet sai joko surmata tai tehdä orjaksi, samalla kun hänen omaisuutensa anastettiin. Myöhemmin käytäntö tässä jonkin verran lieventyi. Roomalaisten keksintö oli myös ns. *jus postlimini*, joka tarkoitti sitä, että sotavankeudesta vapautunut sai takaisin entiset oikeutensa ja että entisten omistajien oikeudet palautuivat takaisinvallattuihin esineisiin.

Valtioidenvälisten sotien lisäksi käytiin Vanhalla ajalla *yksityisiäkin sotia*. Valtioiden rakenne ei ollut tällöin yleensä niin kiinteä kun nykyisin eikä valtiovalta niin luja, että olisi voitu pitää kurissa mahtavia sotapäälliköitä ja korkeita hallintomiehiä. Sotaisat paimentolaisheimot joutuivat myös usein aseellisiin yhteenottoihin keskenään ja varsinaisten valtioiden

---

[2] *Kleen*, Mellanfolklig rätt I, Stockholm 1911, s. 18 ss.
[3] M.t. s. 60 ss.

kanssa. *Sisällissodat* kuuluivat samoin päiväjärjestykseen. Kaikesta tästä johtui, ettei ero varsinaisten sodankävijäin, sotilaiden ja *siviiliväestön* välillä ollut läheskään selvä. Kun siviiliväestöllä yleensä ei ollut toiveita saatikka sitten takeita, että sen henkeä ja omaisuutta suojeltaisiin sodassa, oli luonnollista, että se tarttui usein aseisiin puolustaakseen näitä oikeushyviä ja tilaisuuden ilmaantuessa myös hyötyäkseen aineellisesti tässä yleisessä sekasorrossa. Sotilaat olivat taas etupäässä ammattisotureita, jotka eivät tunteneet sääliä turvattomiakaan kohtaan, vaan toimivat julmasti ja häikäilemättömästi. — *Merellä* vallitsi vielä epävarmemmat olot merirosvojen jatkaessa toimintaansa sotien väliajoillakin eikä heitä pystynyt juuri kukaan hillitsemään. Yksityiset kauppa-alukset osallistuivat vihollisuuksiin joko yhdessä sota-alusten kanssa tai itsenäisesti. — *Ilmasodasta,* joka on varsinaisesti vasta kuluvan vuosisadan »tuote», ei tietenkään voida puhua enempää Vanhalla kuin Keskiajallakaan. Hindujen pyhissä kirjoissa on tosin kertomuksia ilma-alusten käyttämisestä sodissa jo noin 5000—10000 vuotta sitten. Näiden tietojen todenperäisyyttä ei kuitenkaan ole voitu tarkistaa. Ei liioin ole tietoa, minkälaisista ilma-aluksista tällöin olisi ollut kysymys, enempää kuin millä tavoin niitä olisi käytetty. Sitä vastoin tuntuu uskottavammalta eräs toinen tieto, jonka mukaan *Kiinassa* olisi noin 200 vuotta e.Kr. käytetty leijoja sotilasviestien välittämisessä. Kiinalaisethan ovat tunnettuja kekseliäisyydestään monella muullakin alalla.[4]

Keskiajalla, varsinkin sen alkupuolella, ihmiskunnan kehitys, kuten tiedetään, osoitti monessa suhteessa jopa huomattavaa taantumista Vanhaan aikaan verrattuna. Kansainvaelluksen aika muodostui pääasiassa vanhan rikkirepimiseksi, ja kesti kauan, ennen kuin olot vakiintuivat siinä määrin, että voitiin ryhtyä rakentamaan jotakin uutta. — Sodankäynti *maalla* pysytteli melkein koko Keskiajan Vanhan ajan matalalla tasolla, mikäli se ei entisestään vielä raaistunut. Ritarikaudella oli kuitenkin havaittavissa jonkinlaista parantumista. Menipä »ritarillisuus» toisinaan niin pitkälle, että sen takia suorastaan menetettiin kalliisti hankitut voitot ja edulliset tilaisuudet. Ritarijoukkojen lisäksi käytettiin edelleenkin palkkasotureja varsin yleisesti, ja näiden sodankäyntitavoissa ei ollut tapahtunut sanottavia muutoksia. Euroopan jakaantuminen useaan pieneen

[4] Ks. *Castrén,* Ilmasota I, Vammala 1938, s. 22 s. ja alaviitat.

valtioon ja feodaalijärjestelmä olivat omiaan lisäämään aseellisia yhteenottoja, sisäisiä taisteluja ja yksityisluontoisia sotia. Tilanne muuttui vasta *Keskiajan loppupuolella,* kun valtiovalta alkoi keskittyä harvempiin käsiin kuningasvallan voimistuessa useassa maassa. Tällä tavoin saatiin aikaan myös suurempaa yhdenmukaisuutta sodankäynnissä, ja täten kävi mahdolliseksi valmistaa maaperää sotaa ja sodankäyntiä koskevien valtioidenvälisten sopimusten tekemiselle ja valtioidenväliselle yhteistoiminnalle muutoinkin tällä alalla.

Sodankävijöiden ja siviiliväestön ero oli jatkuvasti epämääräinen, vaikkakin ritarijärjestelmä toi jonkin verran selvennystä siihen. Kansainvälisen oikeuden *tieteisopissa,* joka tälloin sai alkunsa, vaadittiin jo suurempaa turvaa siviiliväestölle sodassa ja myös sodankäynnin inhimillistämistä yleensäkin. Tällaisia oppeja esittivät tunnettu skolastikko *Tuomas Akvinolainen* sekä eräät varhaisajan italialaiset ja espanjalaiset teologit ja oikeusoppineet.[5] Joku humaaninen sotapäällikkö saattoikin ottaa niistä vaarin, ja vaikka teoriassa myönnettiinkin, että siviiliväestön henkeä ja omaisuutta pitäisi sodassa varjella, oli siviiliväestön kohtalo kuitenkin käytännössä jatkuvasti sattuman varassa. Ja joka tapauksessa katsottiin että »sodan oli elätettävä itse itsensä», mikä merkitsi sitä, että siviiliväestön oli pidettävä huolta miehitysarmeijan moninaisista tarpeista. Tämä tilanne jatkui aina viime vuosisadan puoliväliin saakka, jolloin vasta saatiin aikaan maa- ja merisotaa koskevat ensimmäiset yleissopimukset. Tietenkin kehitys maasodassa meni hitaasti eteenpäin jo ennen tätäkin, mutta milloin vain oli kysymyksessä jokin ankarampi, laajempi ja pitkäaikaisempi sota, kuten esim. 30-vuotissota ja Napoleonin sodat, oli heti havaittavissa raaistumista ja taantumista. Sama toteamus pitää valitettavasti paikkansa myöhemminkin käytyihin sotiin. — Muutoin mainittakoon, että sivistystasosta tai ehkä ennemminkin kansanluonteesta riippuen on eri valtioiden sodankäyntitavoissa ilmennyt suuria eroavuuksia. Sisällissodat muodostuvat yleensä julmiksi ja säälimättömiksi, silloinkin kun niissä kapinoitsijoiden saatua sodankävijäin oikeudet on noudatettava sodankäynnin ylei-

[5] Nämä samoin kuin eräät myöhemmän ajan oppineet kohdistivat kuitenkin päähuomion ns. oikean ja väärän sodan ongelman selvittämiseen sekä sodan laillisuutta yleensä ja sen poistamista tai rajoittamista koskevaan kysymykseen.

siä sääntöjä. Keskinäinen viha tuntuu olevan sisällissodissa voimakkaampaa ja kurin sekä järjestyksen voimassapitäminen vaikeampaa.[6]

Merisota jatkui Keskiajalla suurin piirtein kuten aikaisemminkin eli merirosvouden ja »yksityisyritteliäisyyden» merkeissä aina tämän aikakauden loppupuolelle saakka, jolloin alkoi kehittyä joitakin laajempaa hyväksymistä saaneita sääntöjä joko käytännön vahvistamina tai kirjoitettuina säännöskokoelmina. Valtiot itsekin suosivat kauppa-alusten osallistumista sodankäyntiin. Niinpä Englannissa ja Skandinavian maissa ei pitkiin aikoihin ollut varsinaista valtion sotalaivastoa, vaan valtakunnan puolustus merellä oli uskottu kansan itsensä varustamalle ja ylläpitämälle laivastolle. *Saaliinotto* merellä kukoisti entiseen tapaan, ja sekasorto tällä alalla vain lisääntyi valtioiden alkaessa myöntää kansalaisilleen ns. *repressaalikirjeitä,* jotka oikeuttivat asianomaisen vahinkoja kärsineen hankkimaan itselleen korvausta anastamalla vuorostaan vihollisten aluksia ja niiden lasteja. Nämä repressaalikirjeet erosivat myöhemmän ajan kaapparikirjoista sikäli, että niitä annettiin vain kotimaisille aluksille ja äsken mainittuja rajoitettuja tarkoituksia varten. — Senkin jälkeen, kun neutraalista omaisuutta oli alettu jossakin määrin kunnioittaa myös merellä, vallitsi vihollisomaisuuden suhteen vielä täysi vapaus. Niinpä tämä omaisuus ei ollut suojattu edes neutraalisessa aluksessa ja neutraalistakin lastia kuljettava vihollisalus voitiin julistaa menetetyksi. Tämä sääntö sai nimenomaisen vahvistuksensa ensimmäisessä huomattavassa, myös sodan aikaa koskevassa, merioikeussääntöjen kokoelmassa, nimittäin v:n 1370 paikkeilla Barcelonassa syntyneessä »*Consolato del Mare*»ssa, joka saavutti verrattain yleisen käytännön varsinkin Välimeren piirissä. Hansakaupungit eivät kuitenkaan soveltaneet sitä, vaan oli niillä omat *Visbyn sääntönsä.* Consolato del Maren vaikutukset ovat joissakin maissa (mm. Englannissa) ulottuneet aina 19-vuosisadalle saakka. Tässä sääntökokoelmassa säännöstettiin lyhyesti myös alusten tarkastusoikeutta.[7]

Hiukan myöhemmin eli Keski- ja Uuden ajan vaihteessa saivat alkunsa

---

[6] Viittaan tässä Amerikan ja Espanjan sisällissotiin sekä omaan kansalaissotaamme v. 1918.

[7] Toinen samoin yksityisluontoinen huomattava — varsinkin Ranskassa suurta merkitystä saavuttanut — merioikeuden sääntökokoelma, joka kuitenkin on peräisin vasta 1500-luvun loppupuolelta, »*Guidon de la mer*», sisälsi mm. saaliinottoa, repressaalioita ja repressaalikirjeitä koskevia määräyksiä.

myös *saartoa* ja *sotakieltotavaran kuljetusta* koskevat säännöt. Kun neutraaliset alukset ja lastit oli jätetty verrattain yleisen käytännön mukaan saaliinoton ulkopuolelle, osoittautui tarpeelliseksi rajoittaa neutraalisten kaupankäyntiä sodankävijöiden kanssa, sikäli kuin se suoranaisesti edisti sotatoimintaa. Tässä tarkoituksessa sotaa käyvät valtiot julkaisivat määräyksiä, joissa kieltotavaran kuljetus viholliselle kiellettiin takavarikoinnin uhalla, mihin toisinaan liittyi myös aluksen ja lastin menetys tai rangaistusseuraamuksia, joskus jopa kuolemanrangaistus. Sotakieltotavaran kuljetuksen estämiseksi tuli tavaksi jo rauhan aikana solmia valtiosopimuksia, joissa kumpikin puoli sitoutui toista sopimusvaltiota kohtaavan sodan varalta kieltämään kansalaisiaan antautumasta tällaiseen toimintaan. Samoin ryhdyttiin kieltämään kaikenlaisten tarvikkeiden mereltä käsinkin tapahtuva kuljetus piiritettyihin paikkoihin rannikolla, mistä taas saartooikeus sai alkunsa. Saarrot rajoittuivat aluksi vain yksityisten satamakaupunkien eristämiseen. Vasta 1600-luvulla, sota-alusten ja ammusten saavuttaessa suuremman täydellisyyden, alkoi esiintyä kokonaisten rannikkokaistaleiden saartoja. Vaikka nämä sekä kieltotavarain kuljetusta että saartoa säännöstävät määräykset koskivat periaatteessa kaikkia aluksia, kohdistuivat ne kuitenkin käytännössä yksinomaan neutraaleihin, sillä näihin aikoihin olivat vielä kaikki vihollisalukset ja vihollisluontoiset lastit poikkeuksitta saaliinoton alaisia.

Aikaisemmin noudatettiin verrattain yleisesti sitä sääntöä, että vihollismaassa sodan alkaessa olevat kauppiaat pidätettiin ja heidän koko omaisuutensa vihollissatamissa mahdollisesti olevine kauppa-aluksineen takavarikoitiin ja julistettiin menetetyksi korvauksetta. Myöhemmin alkoi tässä kuitenkin ilmaantua toisenlaistakin käytäntöä, siten että sanotuille henkilöille myönnettiin tietty poistumisaika sodan puhjetessa. Tästä kehittyi sitten vielä nykyisinkin osittain voimassa oleva ns. »*délai de faveur*» (armonaika) — säännöstö. Myös ns. *angaarioikeus*, jolla tarkoitetaan oikeutta pakkotilata vierasta kansallisuutta olevia kauppa-aluksia sodanaikaista käyttöä varten, juontaa alkunsa jo Keskiajalta.

Merivaltojen voimistuessa kävi helpommaksi pitää kurissa varsinaiset *merirosvot* samoin kuin ne yksityiset merenkulkijat, jotka kotivaltionsa luvalla harjoittivat saaliinottoa suuremmista rajoituksista piittaamatta. Niinpä viimeksi mainituilta alettiin vaatia vala tai rahavakuus, etteivät he

ylittäisi repressaalikirjeissä myönnettyjä valtuuksiaan. Tärkeämpää oli kuitenkin, että yksityisten suorittamien saaliinottojen lainmukaisuutta ryhdyttiin kotivaltion toimesta tutkimaan erityisessä *saaliinotto-oikeusmenettelyssä*, jos kohta saalisoikeuksien käsittely aina 15-vuosisadalle saakka oli useimmiten pelkkä muodollisuus. Ensimmäinen saalisoikeus asetettiin Ranskassa v. 1373. — Järjestyksen ja valvonnan täten lisääntyessä kävi toisaalta mahdolliseksi laajentaa saaliinottoon osallistuvien yksityisten alusten toimintaa, siten että ne ryhtyivät saalistamaan valtionkin laskuun. Repressaalikirjeiden tilalle tulivat nyt ns. *kaapparikirjat*, joita voitiin myöntää ulkomaalaisillekin. Kaappareille vahvistettiin vähitellen yksityiskohtaiset toimintaohjeet ensin Ranskassa v. 1584, sitten Espanjassa v. 1621 ja vihdoin Englannissa v. 1707. Myöhemmin eli 1700-luvulla kehitys meni siihen, että kaapparit saivat pitää kaiken saaliin itse.

Uuden ajan tapahtumista *maasodan* alalla mainittakoon, että v. 1648 tehty Westfalenin rauha merkitsi *yksityissotien päättymistä*. Samalla vuosisadalla kirjoitti *Hugo Grotius* sodan ja rauhan oikeutta käsittelevän kuuluisan teoksensa, jossa mm. korostettiin *sodankäynnin inhimillistämisen* suotavuutta. Jos kuitenkin verrataan Grotiuksen tässä suosittelemia sääntöjä nykyisiin, niin huomataan, että niiden välillä on vielä suuri ero.

Merisodan sääntöjen alalla jatkui köydenveto sodankävijöiden ja neutraalien etujen välillä. Consolato del Mare'n *saaliinotto-oikeutta* koskevan säännön rinnalle, joka oli ankara vihollisille, mutta verrattain lempeä neutraaleille, alkoi ilmestyä uusia kriteerioita. Niinpä julkaistiin v. 1681 Ranskassa merivoimien ohjesääntö, joka saattoi voimaan ns. *vihollistartunnan periaatteen*. Tämän mukaan kaikki vihollisaluksessa oleva lasti, myös neuraalisluontoinen, saatiin anastaa, ja vihollisomaisuutta kuljettava neutraalinen alus saatiin myös julistaa menetetyksi muine lasteineenkin. Vielä pitemmälle meni *Hansa-liitto*, joka kielsi neutraaleja käymästä minkäänlaista kauppaa sen vihollisten kanssa, mutta toisaalta epäjohdonmukaisesti vaati itselleen oikeutta ollessaan itse sodan ulkopuolella jopa toimittaa sotakieltotavaraa sodankävijöille. Etupäässä *hollantilaisten* ja *portugalilaisten* ansiosta tuli kuitenkin myöhemmin käytäntöön vapaamielisempikin sääntö, jonka mukaan aluksessa olevan lastin kohtalon ratkaisi aluksen vihollis- tai neutraalinen kansallisuus, mikä sääntö sai sittemmin vahvistuksensa vv. 1713—14 tehdyissä *Utrechtin sopimuksissa*. Valtio-

käytäntö saaliinotto-oikeuden alalla muodostui näin ollen ja jäi jatkuvastikin hyvin kirjavaksi valtioiden noudattaessa milloin mitäkin sääntöä. Oikeusoppineiden, mm. Grotiuksen, vaikutuksesta lievempi järjestelmä vähitellen kuitenkin pääsi voitolle useimmissa maissa, mutta ei tärkeimmässä merivallassa, Englannissa.

Saattuejärjestelmä, johon alettiin turvautua jo 14-vuosisadalla, saavutti 17-vuosisadan puolivälissä laajan käytännön varsinkin Ruotsissa ja Hollannissa Englannin kuitenkin kieltäytyessä jatkuvasti hyväksymästä sitä.

Tarkastusoikeuden kehitykselle oli merkityksellinen v. 1659 solmittu *Pyreneitten rauhansopimus,* jonka tätä koskevat määräykset ohjaavat käytäntöä osittain vielä nykyisinkin.

Sotakieltotavaran käsite vaihteli suuresti eri valtiosopimuksissa. Toisinaan kieltotavaralla tarkoitettiin vain varsinaisia sotatarvikkeita, lähinnä aseita ja ammuksia, kun taas toiset valtiot, mm. Englanti, jo aikaisin käsittelivät mm. laivoja varusteineen, eräitä metalleja ja jopa elintarvikkeitakin kieltotavarana. Grotius esitti ns. *ehdollisia kieltotavaroita* eli niin hyvin rauhanomaisiin kuin sotaisiin tarkoituksiin soveltuvia esineitä koskevan opin, joka oli omiaan laajentamaan kieltotavaran käsitettä. Toisaalta solmittiin toisinaan jopa niinkin vapaamielisiä sopimuksia, ettei niissä asetettu minkäänlaisia esteitä sodanaikuiselle merikaupalle.

Saarrot alkoivat laajeta laajenemistaan, niin että ne useinkin olivat vain paperilla, valvonnan ollessa sen mukaista. Niiden voimassapitämisen helpottamiseksi keksittiin uusia sääntöjä. Niinpä saartoalueelle matkaava alus saatiin pidättää jo heti alkutaipaleella (ns. *droit de prévention)* ja saarron rikkonutta alusta saatiin ajaa takaa aina sen paluusatamaan saakka (ns. *droit de suite).* Tällä tavoin kehittyi ns. *yhtenäisen matkan* sääntö saarto-oikeudessa. Saarto-oikeuden eräissä yksityiskohdissa, esim. saarron tehokkuusvaatimuksessa ja velvollisuudessa erikseen varoittaa saartoaluetta lähestyviä aluksia, esiintyi erimielisyyttä.

Yhtenäisen matkan sääntö sotakieltotavaraoikeudessa sai alkunsa seuraavasti. Kun Ranska 7-vuotissodan aikana oman kauppalaivaston riittämättömyyden takia turvautui neutraalisiin aluksiin merenkulun ylläpitämiseksi emämaan ja siirtomaiden välillä, julkaisi Englanti *v:n 1756 sotasäännön,* jonka mukaan tällaisia palveluksia vastapuolelle suorittavia aluksia oli kohdeltava vihollisaluksina. Jotta liikenne tästä huolimatta olisi

voinut jatkua vaaroitta, keksittiin keino, että alusten lastit purettiin joissakin näiden siirtomaiden läheisyydessä olevissa neutraalisissa satamissa, joista ne sitten sopivalla tavalla toimitettiin edelleen lopulliseen määräpaikkaansa. Englanti ei kuitenkaan hyväksynyt tällaista, antamansa kiellon, kiertämistä, vaan ryhtyi takavarikoimaan lastit jo ennen niiden saapumista sanottuihin neutraalisiin välisatamiin.

Vielä 17-vuosisadalla oli verrattain yleistä, että meritaisteluita käytiin neutraalisten valtioiden aluevesillä, ja vasta seuraavalla vuosisadalla tuli tähän muutos neutraalisten valtojen tarmokkaiden vastalauseiden ansiosta.

Jo ennen Ranskan suurta vallankumousta oli *Rousseau* esittänyt kuuluisan teesinsä, että sota on valtioiden keskinen asia, joten ne yksityiset henkilöt, jotka eivät osallistu vihollisuuksiin, on jätettävä niiden ulkopuolelle. Tämä humaaninen ja ajastaan edellä oleva periaate tuli sittemmin yleisesti hyväksytyksi mannermaisessa oikeuskäsityksessä ja oli sillä huomattava vaikutus, kun sotaoikeuden sääntöjä viime vuosisadan vaihteessa ryhdyttiin kodifioimaan. — *Anglo-amerikkaisella* taholla eivät Rousseaun mielipiteet kuitenkaan ole saaneet kannatusta, vaan siellä on aina katsottu, että sotaa käydään koko viholliskansaa vastaan, minkä vuoksi sodankäyntikin saa totaalisen luonteen. Valitettavasti on todettava, että I maailmansodasta lukien tämä katsantokanta on voittanut alaa muuallakin, mikä johtuu mm. tosiasiallisen sotanäyttämön laajenemisesta ilma-aseen vaikutuksesta, suurten kansanryhmien mobilisoinnista sodankäyntiä edistävään kaikenlaatuiseen toimintaan ja nykyisten suurten sotien ankaruudesta.

Ranskan vallankumoussodissa ja niitä seuranneissa *Napoleonin sodissa* ei liioin ollut havaittavissa merkkejä Rousseaun oppien vaikutuksesta. Päinvastoin näissä sodissa juuri siviiliväestö joutui suuresti kärsimään. Myös neutraaleja tämä aikakausi koetteli suuresti. Eräät neutraaliset valtiot muodostivat kahdesti, nimittäin v. 1780 ja 1800, ns. *aseellisen neutraalisuusliiton* oikeuksiensa turvaamiseksi, mutta tästä ei ollut sanottavaa apua.

Saaliinotto-oikeuden alalla sovellettiin yleisoikeudeksi kehittyneen Consolato del Mare'n järjestelmän rinnalla vapaamielisempiäkin sääntöjä. Eräässä, tosin vain joitakuita vuosia voimassa olleessa, Amerikan Yhdysvaltojen ja Preussin välisessä v. 1785 tehdyssä kauppasopimuksessa sopimusvallat jopa luopuivat keskinäisesti oikeudesta harjoittaa saaliinottoa.

jos toinen joutuisi sotaan toisen jäädessä neutraaliseksi. Lisäksi sovittiin, että *sotakieltotavaroita* oli lupa tällaisessa tapauksessa pidättää ja tuomita menetetyksi vain korvausta suorittaen. Samoin luopuivat Ranska ja Hampurin vapaakaupunki eräässä samoihin aikoihin tekemässään sopimuksessa harjoittamasta saaliinottoa toistensa kustannuksella.

Napoleonin sodista mainittakoon vielä, että Ranskan ja Englannin välillä puolin ja toisin julistettujen laajojen *saartojen* tarkoituksena oli katkaista yleensä kaikki vihollismaan yhteydet neutraalisiin valtoihin, jolloin saartojen tehokkuuteen ei tietenkään voitu kiinnittää minkäänlaista huomiota. Kun Englanti tapansa mukaan pidätti ja otti vangiksi neutraalisissa kauppa-aluksissakin matkaavia viholliskansalaisia, vastasi Ranska vangitsemalla alueellaan olevat englantilaiset.

Nyt selostettuna aikakautena ilmaantuivat senaikaiset ilma-alukset *kiintopallot* ensimmäisen kerran sotanäyttämölle, nimittäin v. 1794 Charleroi'n piirityksessä, jossa niitä käytettiin tähystystoiminnassa.

Näiden sotien päätyttyä vv. 1814—15 pidetyssä *Wienin kongressissa* ei käsitelty sotaoikeutta, eikä tällä alalla tapahtunut sanottavaa edistystä ennen kuin vuosisadan puolivälissä. Mainittakoon kuitenkin, että *Yhdysvallat* jatkoivat toimintaansa saaliinotto-oikeuden poistamiseksi merelläkin solmimalla vapaamielisiä sopimuksia. Niinpä v. 1854 sovittiin Venäjän kanssa, että sovellettaisiin periaatetta vapaa lasti — vapaa alus, ei-vapaa alus — vapaa lasti. Myös *Etelä-Amerikan* valtiot osoittivat samanlaista harrastusta, etupäässä kuitenkin vain omassa piirissään.

Ilmapalloja käytettiin ensimmäisen kerran *hyökkäysaseena* Venetsian piirityksessä v. 1849, tosin ilman miehistöä, varustamalla ne pommeilla ja sytytyslangoilla. Yritys päättyi kuitenkin nolosti pommien räjähdellessä osittain ennenaikaisesti ja tuulen painaessa osan ilmapalloista takaisin piirittävien itävaltalaisten sotavoimien puolelle.

Krimin sodan puhjetessa sotaa käyvät vallat selittivät, etteivät ne aikoneet myöntää tässä sodassa kaapparikirjoja [8] ja että ne tulisivat kunnioittamaan neutraalisissa aluksissa olevaa ei-kieltotavaranluontoista lastia, mitkä lupaukset pidettiinkin.

Tämän sodan päättäneessä *Pariisin* rauhankongressissa v. 1856 hyväk-

[8] Jo tätä ennen oli kaapparialusten käyttö alkanut huomattavasti vähentyä. Niinpä niistä oli mm. luovuttu v. 1744 Venäjän ja Turkin välillä käydyssä sodassa.

syttiin merisotaoikeuden *selityskirja*, joka oli ensimmäinen kirjoitettu sotaoikeuden yleismaailmallinen säännöskokoelma, eräänlainen merisotaoikeuden Magna Charta. Selityskirjassa kiellettiin kaapparialusten käyttö, määrättiin, että vihollisluontoinenkin lasti kieltotavaraa lukuunottamatta on suojattu neutraalisessa aluksessa ja että neutraalisluontoinen lasti samoin poikkeuksin nauttii koskemattomuutta vihollisaluksessakin, sekä sovittiin, että ainoastaan tehokkaasti voimassapidetty saarto on velvoittava. Saaliinotto-oikeuteen nähden oli tärkeätä, että nyt saatiin Englantikin lopulta luopumaan Consolato del Mare'n järjestelmästä. Valitettavasti olivat selityskirjan säännöt kuitenkin liian ylimalkaisia, mikä haitta tuli näkyviin varsinkin molemmissa maailmansodissa. Sotakieltotavaran määrittelemättä jättäminen oli tässä ehkä suurin varjopuoli. Samoin olisi kaivattu tarkempia määräyksiä siitä, miten saartoja on toteutettava. Pariisin selityskirja on jatkuvasti voimassa, mutta myöhemmät yritykset sen täydentämiseksi ovat rauenneet.

Selityskirjaan ovat liittyneet melkein kaikki valtiot, ja ulkopuolistenkin valtioiden lienee kunnioitettava sen määräyksiä tavanomaisena oikeutena. Huomautettakoon kuitenkin, etteivät *Yhdysvallat* ole sitä nimenomaan hyväksyneet, vaikka sanottu valtiokin on sitä käytännössä soveltanut. Yhdysvaltojen asenne johtui siitä, että se olisi halunnut mennä vielä pitemmälle ja poistaa saaliinotto-oikeuden kokonaisuudessaan. Kun toiset eivät taas suostuneet tähän ja Yhdysvalloilla oli näihin aikoihin suhteellisen heikko sotalaivasto, ei se katsonut voivansa luopua kaapparialusten käytöstä. — Nyttemmin ovat kaapparialusten tilalle tulleet *ns. apuristeilijät*, joilla tarkoitetaan sota-aluksiksi muutettuja kauppa-aluksia. Ero näiden ja kaapparialusten välillä on kuitenkin suuri, sikäli että apuristeilijöillä sota-aluksina pitää olla sotilaallinen päällikkö ja sotilaskuriin alistunut miehistö. — Saaliinotto-oikeuden poistamista koskeva toiminta jatkui vielä Yhdysvaltojen yritysten mentyä myttyyn, mutta tässä saavutettiin vain tilapäistä menestystä pienehkössä valtiopiirissä.

Maasotaa ja sotaa yleensä säännöstävä toiminta pääsi varsinaisesti vauhtiin vasta viime vuosisadan loppupuolella. — Amerikan sisällissodan aikana eli v. 1863 ottivat Pohjoisvaltiot käytäntöön professori *Francis Lieberin* laatiman sodankäyntiohjesäännön. Tämä ohjesääntö rakentui varsin humaanisille periaatteille ja siitä oli myös varsin suurta hyötyä, kun

Euroopassa vähän myöhemmin ryhdyttiin kodifioimaan maasodan sääntöjä. — V. 1864 Genève'issä allekirjoitettiin *haavoittuneiden ja sairaiden kohtelua* maasodassa koskeva *yleissopimus*. Tähän sopimukseen ja sen tilalle sittemmin v. 1906 ja jälleen 1929 tulleisiin uusiin, parannettuihin ja täydellisempiin sopimuksiin ovat melkein kaikki sivistysvaltiot liittyneet. V. 1868 hyväksyttiin sotaa yleensä koskeva *Pietarin selityskirja*, jossa kiellettiin käyttämästä 400 grammaa *keveämpiä* räjähtäviä ammuksia.

V. 1874 kokoontui *Brysselissä* kansainvälinen *konferenssi*, jossa laadittiin ehdotus maasodan ohjesäännöksi. V. 1899 *Haagissa* pidetyssä ns. *ensimmäisessä rauhankonferenssissa* hyväksyttiin sitten — suurelta osalta tähän ehdotukseen pohjautuva — *maasodan lakeja* ja *tapoja* koskeva *yleissopimus* (siihen liittyvine yksityiskohtaisine ohjesääntöineen), johon useat vallat yhtyivät. Lisäksi hyväksyttin konferenssissa *kolme* sodankäyntiä koskevaa *selityskirjaa*, joissa kielletään pudottamasta 5 vuoden aikana ilmaaluksista ammuksia ja räjähdysaineita sekä käyttämästä (aikarajoituksetta) ammuksia, joiden yksinomaisena tarkoituksena on tukahduttavien ja myrkyllisten kaasujen levittäminen tai jotka helposti laajenevat taikka litistyvät (ns. dum-dum luodit). Lopuksi konferenssi esitti erinäisiä *toivomuksia*, jotka koskivat sotien eräiden syiden (suuret asevarustukset ja sotilasbudjetit) poistamista ja sodankäynnin säännöstämistä tarkoittavaa vastaista toimintaohjelmaa, joista kuitenkin vain osa näistä jälkimmäisistä on toteutunut. — Edellä mainittu yleissopimus ja sitä täydentävät selityskirjat sisälsivät verrattain yksityiskohtaisen ja — silloin vallinneisiin oloihin katsoen — onnistuneen maasodankäynnin oikeussääntöjen kodifioinnin.

Merisotaa koskevat kysymykset tulivat osittain ratkaistuiksi v. 1907 pidetyssä *Haagin II rauhankonferenssissa*, minkä lisäksi siinä hyväksyttiin uusi, tarkistettu *maasotaa* koskeva yleissopimus, *vihollisuuksien aloittamista* koskeva yleissopimus sekä *neutraalisuutta maa-* ja *merisodassa* säännöstävät yleissopimukset. Merisotaa koskevat sopimukset säännöstävät seuraavia seikkoja: *viholliskauppa-alusten kohtelua sodan puhjetessa, kauppa-alusten muuttamista sota-aluksiksi, itsestään laukeavien merenalaisten kosketusmiinojen käyttämisehtoja, merisotavoimien suorittamia tulituksia*, haavoittuneita ja sairaita koskeva *Genève'in v:n 1906 sopimuksen* periaatteiden *soveltamista merisodassa, saaliinoton rajoittamista* eräissä

suhteissa ja *kansainvälisen merisotasaalisoikeuden perustamista.* Viimeksi mainittua kysymystä koskeva sopimus jäi kuitenkin ratifioimatta, jota vastoin kaikkiin muihin on liittynyt useita valtioita, eräät niistä kuitenkin tietyin varauksin. Sopimuksiin sisältyvä ns. *yleisliittymisehto* — joka tarkoittaa sitä, ettei niitä tarvitse soveltaa minkään sodankävijävaltioiden kesken, jos sotaan on osallistunut jokin ei-sopimusvaltio — on myös omiaan vähentämään niiden arvoa. Niinpä esim. I maailmansodan suhteen oltiin eri mieltä, velvoittivatko sanotut sopimukset lainkaan silloisia sodankävijöitä.

Maasotaa koskeva sopimus ei sanottavasti eronnut aikaisemmasta, v:n 1899, sopimuksesta. Merisotaoikeuden kohdalta jäi vielä avoimeksi mm. tärkeät saartoa ja kieltotavaran kuljetusta koskevat alat. Englannin tässä konferenssissa yllättäen tekemä ehdotus kieltotavaran pidätysoikeuden poistamisesta ei johtanut tuloksiin. Sitä vastoin hyväksyttiin konferenssissa vielä *selityskirja, jossa* »III rauhankonferenssiin saakka» kiellettiin ammuksien ja räjähdysaineiden pudottaminen ilma-aluksista. Vihdoin esitti konferenssi *toivomuksen,* että seuraava rauhankonferenssi kokoontuisi kahdeksan vuoden kuluttua eli v. 1915 jatkamaan edellisen työtä. Tällöin riehuva I maailmansota teki kuitenkin tyhjäksi tämän suunnitelman toteuttamisen.

Sitä ennen oli kuitenkin *Lontoossa* tehty v.v. *1908—09* yritys vielä säännöstämättömien tärkeimpien merisotaoikeuskysymysten ratkaisemiseksi. Tätä varten pidettyyn konferenssiin osallistuivat suurvaltojen lisäksi Espanja ja Hollanti ja siellä päästiinkin yksimielisiksi melkein kaikista käsiteltävänä olevista tärkeimmistä kysymyksistä. Suureksi osaksi konferenssissa vain vahvistettiin — kuten Haagissakin — voimassa olevan tavanomaisen oikeuden sääntöjä, mutta osa hyväksytyistä säännöksistä oli myös sovittelujen tulos. Merisotaoikeusselityskirja jäi kuitenkin valitettavasti ratifioimatta lähinnä Englannin ylähuoneen vastustuksen takia.

Selityskirja ei kuitenkaan tällaisenakaan jäänyt vaille kaikkea merkitystä. *I maailmansodan* alussa sotaa käyvät merivallat näet ilmoittivat aikovansa toimia sanottujen sääntöjen mukaisesti. Varsin pian, sodankäynnin kiihtyessä niin maalla kuin merellä, sanotut valtiot kuitenkin luopuivat niistä. Pahinta oli, ettei lopulta kunnioitettu edes Pariisin selityskirjan, saartoa ja saaliinottoa koskevia, määräyksiäkään, vaikka ne

kiistattomasti olivat voimassa olevaa oikeutta. Vain kaapparialusten käyttöä koskevaa kieltoa ei rikottu. Menettelyään sodankävijät puolustivat repressaalitoimenpiteenä tai paremman puutteessa viittaamalla sodan ankaruuteen ja sen erikoisiin olosuhteisiin. Merisodankäynti laajoine, myös neutraaleihin kohdistuvine, saartoineen, merensulkemisineen ja sotakieltotavaraluetteloineen alkoi monessa suhteessa palautua Napoleonin aikaisiin muotoihin. Maailmansodan omiin keksintöihin kuuluivat taas ns. *mustat listat,* joita laadittiin neutraalisissa maissa toimivista epäilyttävistä liikemiehistä, *yhtenäisen matkan* periaatteen kaikenlaatuiset laajennukset, ns. *navicert-järjestelmä,* joka edellytti neutraalisten kauppa-alusten reitin ja lastin tutkimista ja hyväksymistä sodankävijöiden edustajien toimesta, ennen kuin matkalupa myönnettiin, alusten velvoittaminen poikkeamaan omasta aloitteestaan tai niiden kuljettaminen sodankävijöiden *tarkastussatamiin,* neutraalisten maiden kaupan muunlainenkin *valvonta* mm. säännöstelemällä niiden tuontia ja vientiä. Näihin toimenpiteisiin ryhtyivät etupäässä Englanti ja eräät sen liittolaiset. Edelleen mainittakoon Saksan toimeenpanema häikäilemätön *sukellusvenesota* ja kauppa-alusten aseistaminen toisella taholla sen seurauksena.

Paljon rikkomuksia esiintyi myös *maasodankäynnissä* sekä itse rintamalla että sen takana niin omalla kuin miehitetyllä alueella. Eräitä *vihollisuusmuotoja* koskevia kieltoja ja rajoituksia ei noudatettu ja *siviiliväestön* oikeuksia loukattiin varsinkin miehitysalueella. Haagin säännökset osoittautuivat vanhentuneiksi myös maasodassa.

Tämä sota oli ensimmäinen, jossa *ilma-aluksilla* oli sodankäynnissä huomattava osuus. Lentokoneita oli kyllä käytetty pienessä mitassa *pommien pudottamiseen* jo Tripolin sodassa v. 1911, mutta I maailmansodassa niiden käyttö eri tarkoituksiin kasvoi kasvamistaan sodan jatkuessa. Haagin rauhankonferenssin ilmapommituskielto osoittautui mahdottomaksi pitää voimassa. Kun ilma-alusten käytöstä sotatarkoituksiin ei sen lisäksi ollut juuri minkäänlaisia sopimussäännöksiä eikä liioin tavanomaisen oikeuden normejakaan, vallitsi tässä suhteessa suuri epätietoisuus ja käytännön kirjavuus, kunnes sitten sodan kestäessä vakiintui eräänlaisia sääntöjä.[9]

[9] Kansainvälisen oikeuden kohtalosta I maailmansodassa ks. tarkemmin esim. *Kunz,* Kriegsrecht und Neutralitätsrecht, Wien 1935, s. 46 ss., 107 ja 192 s.

I maailmansodan jälkeen valtiot keskittivät toimintansa etupäässä itse *sodan poistamiseen* tai sodan mahdollisuuksien rajoittamiseen mm. *Kansainliiton* järjestelmän puitteissa, jolloin kuitenkin jäätiin puolitiehen. *Pariisin v:n 1928 pöytäkirja* vuorostaan kyllä kerta kaikkiaan kielsi sodat kansallisen politiikan välikappaleina ja korosti valtioiden välisten riitaisuuksien rauhanomaisen selvittämisen välttämättömyyttä, mutta jätti taas kokonaan avoimeksi näiden määräysten tehostamisen. Myös valtioiden asevarustusten rajoittamista koskevat hyvät yritykset menivät suurin piirtein myttyyn.

Kaikeksi onneksi ei kuitenkaan aivan kokonaan unohdettu *säännöstää* myös *sodankäyntiä* täydentämällä ja uusimalla sen puutteellisia ja vanhentuneita normeja. — Samalla kertaa kuin Genève'issä v. 1929 tarkistettiin, kuten aikaisemmin jo mainittiin, *haavoittuneiden ja sairaiden kohtelua maasodassa* koskeva yleissopimus, hyväksyttiin siellä myös *sotavankien* oikeuksia turvaava yksityiskohtainen yleissopimus, joka sekä kehitti että täydensi sotavangeista Haagin maasotaohjesäännössä olevia niukkoja määräyksiä. Kumpaankin yleissopimukseen on yhtynyt useita maita, Suomi kuitenkin vain ensin mainittuun. — Jo tätä ennen oli Genève'issä v. 1925 allekirjoitettu pöytäkirja, jossa *myrkyllisten ja vaarallisten kaasujen* sekä *bakteerien* kaikenlainen käyttö vihollisen tuhoamiseksi sai ehdottoman tuomionsa. Myös Suomi on liittynyt tähän pöytäkirjaan. Haagin sopimuksiin verrattuna kaikki nämä kolme Genève'in sopimusta osoittivat sikäli edistymistä, ettei niihin sisältynyt aikaisemmin mainittua yhteisliittymisehtoa.

Jos sitten vielä otamme huomioon Lontoon v:n 1930 laivastosopimuksessa (22 art:ssa) olevan säännöksen, jossa teroitetaan *sukellusveneiden* velvollisuutta noudattaa niin saaliinotto- kuin muussa sotatoiminnassaan merisotaoikeuden yleisiä määräyksiä, niin I maailmansodan jälkeiset saavutukset sodankäynnin säännöstämisessä ovatkin tulleet luetelluiksi. — Valitettavaa oli, että Haagissa vv. 1922—23 eräiden johtavien valtojen aloitteesta kokoontuneen ns. *lakimieskomissionin* laatima *ilmasotaa* ja *radiolennättimen* käyttöä sodassa koskeva erittäin ansiokas säännöskokoelma ei tullut valtiosopimuksena hyväksytyksi. Eräät valtiot ovat kuitenkin jouduttuaan sittemmin sotaan selittäneet aikovansa vapaaehtoisesti soveltaa näitä ilmasodan säännöksiä, mutta käytännössä eivät sodankävijät ole

yleensä antaneet niiden sitoa toimintavapauttaan: — *Kansainvälinen Punainen Risti* ponnisteli tarmokkaasti erityisten *siviiliväestön suojelua* koskevien sopimussäännösten aikaansaamiseksi ja eräiden muidenkin uudistusten ja parannusten suorittamiseksi sodankäynnin säännöstämisessä, mutta uusi maailmanpalo esti näiden hyvien suunnitelmien toteuttamisen.

I maailmansotaa seuranneista pienemmistä sodista tai »aseellisista selkkauksista» ei ole paljoakaan mainittavaa. Huomattavimmissa näistä, nimittäin *Abessinian sodassa* sekä *Japanin* ja *Kiinan* pitkäaikaisessa selkkauksessa esitettiin syytöksiä sodankäyntisääntöjen rikkomisesta, kuten häikäilemättömästä ilmasodasta, (Kiina Japania ja Abessinia Italiaa vastaan) ja sotavankien huonosta kohtelusta (varsinkin Italia Abessiniaa vastaan) sekä — Abessinian taholta Italiaa vastaan — myös myrkyllisten kaasujen käyttämisestä.

II maailmansota kolhi jälleen pahoin kansainvälistä sotaoikeutta. Lyhyesti voidaan todeta, että myrkyllisten kaasujen käyttöä lukuunottamatta edellisen suursodan rikkomukset uusiintuivat, jopa sen »saavutukset» eräissä suhteissa ylitettiinkin. *Maasodassa* oli ehkä surullisin ilmiö se tapa, jolla eräät sodassa tappiolle joutuneet suurvallat kohtelivat *sotavankeja* ja vihollisen *siviiliväestöä* sekä omalla että miehittämillään vihollisalueilla välittämättä suuriakaan Haagin ja Genève'in edellä mainituista sopimuksista. *Miehitysalueita* käytettiin myös taloudellisesti hyväksi siinä määrin, että niiden voimavarat imettiin melkein tyhjiin, ja kun sitten peräänty minen alkoi, hävitettiin sekin vähä, mikä mahdollisesti vielä oli jäljellä, säästämättä edes selvästi rauhanomaisia esineitäkään.

Merisodassa jäivät jälleen unohduksiin niin Lontoon kuin Pariisin selityskirjan määräykset. Aloitettiin siitä, mihin I maailmansodassa oli päädytty. Niinpä molemminpuoliset *kauppasaarrot* tulivat melkein heti voimaan, ja neutraalit saivat vielä kerran kokea samat rajoitukset ja saman painostuksen kuin I maailmansodassa *aavan meren sulkemisten, Saksan rajattoman sukellusvenesodan, mustien ja harmaiden listojen, navicertien, tonniston pakkotilauksien* ja *aikarahtauksien, tarkastusjärjestelmän, ulkomaan kaupan valvonnan* ja *rajoitusten* ym. muodossa. Uutta oli Englannin ja eräiden sen liittolaisten käytännössä ns. *shipwarrant*-järjestelmä, joka tarkoitti ylimalkaisesti selostettuna, että neutraalisille kauppa-aluk-

sille myönnettiin tiettyjä etuja merivakuutusten ja polttoaineiden saannin ym. suhteen sekä helpotuksia rahdin ja henkilöiden kuljetuksessa ehdoin, että nämä alukset vuorostaan suorittivat vastapalveluksia, esim. aikarahtausten muodossa, asianomaiselle sodankävijävaltiolle. Neutraalisten valtioiden vastalauseet jäivät yleensä huomioon ottamatta.

Murheellisin oli tilanne kuitenkin *ilmasodan* alalla. Sodan alussa näytti tosin siltä, että sodankävijät tyytyisivät käyttämään ilma-aluksia vain varsinaisten vihollisuuksien suorittamiseen itse maarintama-alueella. Mutta jo v:n 1940 puolivälissä ulotettiin niiden toiminta, aluksi Englannin ja Saksan välillä sekä myöhemmin yhä yleisemmin koko vihollisalueelle. Kun tällöin sitten tulitettiin ns. *sotilaallisia kohteita* rintaman takana asutuskeskuksissa ja muualla, tuhottiin usein samalla suuri määrä *siviiliasumuksia* niissä olevine siviilihenkilöineen sekä erityistä suojaa nauttivia rakennuksiakin kuten sairaaloita, kirkkoja ja arvokkaita historiallisia muistomerkkejä. Kokonaiset suuret kaupungit pantiin tällöin maan tasalle. Ainakin käytännössä tämä toiminta sai kielletyn *terroripommituksen* leiman ja — aikaisemmin niin ikään yleensä tuomittujen — *paloammusten* käyttö tuli aivan yleiseksi. Saksa, joka näistä pommituksista joutui ehkä eniten kärsimään, otti vuorostaan käytäntöön ns. *kostoaseita,* mm. eräänlaisia kauaksi kantavia mutta varsin epätarkkoja reaktioammuksia. Kahteen Japanin kaupunkiin pudotetut kaksi *atomipommia,* jotka surmasivat yhdellä kertaa useita kymmeniätuhansia siviilihenkilöitä ja saivat aikaan valtavia aineellisia menetyksiä, kruunasi ja päätti tämän pitkällisen ja ankaran sodan.

Vaikka rauhan palautumisesta on jo kulunut joitakin vuosia, ei tähän mennessä ole vielä ehditty ryhtyä tarkistamaan sodankäynnin oikeusnormeja, samoin kuin sodan aiheuttamat poliittiset järjestelytkin ovat yhä osittain suorittamatta. Sotien rajoittamisen kannalta on kuitenkin pidettävä huomattavana saavutuksena, että nyt on perustettu uusi maailmanja rauhanjärjestö, *Yhdistyneet Kansakunnat,* jolla on vahvempi organisaatio sekä suuremmat voimakeinot ja siis paremmat mahdollisuudet kuin edeltäjällään, Kansainliitolla, ylläpitää yleistä rauhaa, mikäli vain hyvää tahtoa on ja yksimielisyys säilyy sen johdossa olevien valtojen kesken. Asevarustusten rajoittaminen ja atomienergian kansainvälisen valvonnan

järjestäminen kuuluu myös sanotun järjestön ohjelmaan, mutta kumpikin kysymys on vielä ratkaisematta.[10]

Kansainvälinen Punainen Risti on jatkanut viime sodan keskeyttämää toimintaansa siviiliväestön sodanaikaista suojelua ja sodankäynnin inhimillistämistä koskevalla alalla, ja kesällä 1948 on tarkoituksena lopullisesti hyväksyä sen tässä valmistamat sopimusluonnokset, minkä jälkeen kokoonkutsuttavaksi suunniteltu diplomaattikonferenssi saa päättää niiden kohtalosta.

Lopuksi on vielä lyhyesti kosketeltava sotaoikeuteen kohdistuvaa viimeaikaista *tieteellistä toimintaa.* Tällöin on erityisesti viitattava *Kansainvälisen oikeuden instituutin* aikaansaannoksiin tässä. Jo v. 1880 instituutti hyväksyi *maasodan ohjesäännön,* jolla luonnoksella ilmeisesti on ollut vaikutusta Haagin rauhankonferenssien töihin, ja v. 1913 instituutti sai valmiiksi *merisotaoikeuden sääntökokoelman* sekä pari vuotta aikaisemmin erään *ilmasotaa* koskevan *päätöslauselman.* Tämän lisäksi on yhdistys monesti muulloinkin käsitellyt sota- ja neutraalisuusoikeudellisia kysymyksiä. — Ei liioin ole väheksyttävä *International Law Association*in ja eräiden amerikkalaisten tieteellisten yhdistysten kuten *The American Society of International Law*'n toimintaa.[11]

---

[10] Järjestön tarkoitusperiin kuuluu myös kansainvälisen oikeuden kodifioiminen ja kehittäminen. Toivottavasti tämä toiminta ulotetaan sotaoikeuttakin koskevaksi.

[11] Sotaoikeutta käsittelevistä huomattavimmista erikoisteoksista ovat ensi sijalla mm. belgialaisen *A. Rolin*in teos: Le droit moderne de la guerre, Bryssel 1920—21, ja itävaltalaisen *J. Kunz*in aikaisemmin mainittu teos. Merisotaoikeudellisista tutkimuksista lienee jatkuvasti paras v. 1915 Stuttgartissa painettu saksalaisen *H. Wehberg*in teos: Das Seekriegsrecht. Maasodasta ei ole valitettavasti olemassa mitään laajempaa kokonaisteosta. Saksalaisen *Chr. Meurer*in Haagin I rauhankonferenssia käsittelevä teos on varsin ansiokas, vaikkakin osittain vanhentunut. Ilmasodan alalta mainittakoon erittäinkin englantilaisen *J. M. Spaight*in lukuisat erikoisteokset ja ranskalaisen *J. Kroell*in teos: Traité de droit international public aérien II, Paris 1936.

Ilmari Melander

Vuokralaisen kuoleman vaikutuksesta kuolinpesän osakkaiden oikeuteen käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa asuinhuoneistoa

HVL 1 §:n 1 momentista selviää, että huoneenvuokralla tarkoitetaan sanotun lain mukaan sopimusta, jolla rakennus tai sen osa luovutetaan vastiketta vastaan toisen yksinomaan käytettäväksi.[1,2] Huoneenvuokralle on siis oleellista, että po. käyttöoikeus perustuu vuokranantajan ja vuokralaisen väliseen sopimukseen. Tämä merkitsee sitä, että vuokranantaja ja vuokralainen saavat yleensä [3] vapaasti sopia vuokraesineestä ja muista vuokrasuhdetta koskevista seikoista. Vuokranantajan kannalta on erityisesti tärkeätä, että hän saa itse valita henkilön, jolle luovuttaa huoneistonsa käyttöoikeuden. Näin on laita sen takia, että vuokralaisen maksukyvyllä ja kysymyksellä siitä, pystyykö tämä hoitamaan huolellisesti vuokranantajan hänen käytettäväkseen luovuttamaa huoneistoa, on huoneenvuokrassa keskeinen merkitys.

---

[1] Ks. huoneenvuokran käsitteen osalta *Wrede—Caselius,* Esineoikeuden pääpiirteet I, s. 371 s.; Ehdotus huoneenvuokralaiksi ynnä perustelut, Lvk:n julkaisuja 4/1921, s. 13 s.; *A. K. Ikkala,* Eräitä huoneenvuokran käsitettä koskevia vuokrantarkastuslautakunnan ennakkopäätöksiä, Lm 1948 s. 281 ss.; *Melander,* Onko valtio, huomioonottaen sallitut vuokramäärät, velvollinen korvaamaan vuokranantajalle huoneenvuokrasäännöstelyn toimeenpanosta aiheutuneen vahingon?, Lm 1947 s. 299 ss.

[2] Huoneenvuokrassa luovutetaan rakennus tai sen osa useimmiten asunnoksi, mutta huoneenvuokraa on myös rakennuksen tai sen osan luovuttaminen muuhun tarkoitukseen. Sitä on esim. myymälän, verstaan, konttorin, tehdashuoneiston, kellarin ja autotallin vuokra. Seuraavassa rajoitumme kuitenkin tarkastelemaan vuokralaisen kuoleman vaikutusta kuolinpesän osakkaiden oikeuteen käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa asuinhuoneistoa.

[3] Ko. sopimusvapautta rajoittavat kuitenkin monessa suhteessa huoneenvuokrasäännöstelyä koskevat säännökset. Vrt. *Melander,* Lm 1947 s. 300 s.

Vuokranantajan oikeuden itse päättää, kenelle hän luovuttaa huoneistonsa käyttöoikeuden, on lainsäätäjä pyrkinyt turvaamaan huoneenvuokralaissa mahdollisimman pitkälle. Osoituksena tästä on mm. HVL 13 §:n 1 momentin säännös siitä, ettei vuokralainen saa siirtää vuokraoikeuttansa vuokranantajan luvatta toiselle. Samasta momentista selviää, että näin on laita siinäkin tapauksessa, että vuokranantajan tulisi kohtuuden mukaan hyväksyä alkuperäisen vuokralaisen hankkima uusi vuokralainen. Vuokranantaja ei ole velvollinen tällöinkään suostumaan vuokraoikeuden siirtoon. Jos hän ilman riittävää syytä kieltäytyy hyväksymästä sanottua siirtoa, tästä on vain seurauksena alkuperäisen vuokralaisen oikeus purkaa vuokrasopimus. Kosketellun periaatteen ilmauksena on myös HVL 16 §:n säännös vuokralle annettua rakennusta koskevan moitekanteen vaikutuksesta vuokrasopimukseen. Sitä vastoin sisältävät HVL 14 §:n ja 15 §:n 1 momentin säännökset siitä eräitä poikkeuksia.

Näistä poikkeuksista on käytännössä tärkein merkitys HVL 15 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tapauksella. Tämän säännöksen nojalla pysyy vuokrasopimus voimassa uutta omistajaa vastaan, kun rakennus luovutetaan vapaaehtoisesti toisen omaksi, vaikka tuo sopimus sisältäisikin toisen ehdon. Vuokrasopimuksen pysyväisyyden edellytyksenä on kuitenkin ko. säännöksen mukaan, että vuokralainen on ottanut huoneiston haltuunsa ennen rakennuksen luovutusta. Huomattava on kuitenkin, että rakennuksen aikaisempi omistaja on tässä tapauksessa vapaaehtoisesti valinnut ko. vuokralaisen ja ollut silloin tilaisuudessa ottamaan huomioon tämän vuokranmaksukyvyn ja edellytykset vuokraesineen hoitamiseen. Pitemmälle menevän poikkeuksen vuokranantajan ko. oikeuteen sisältää sen sijaan HVL 14 §:n säännös.

Viimeksi mainitussa säännöksessä sanotaan, että jos vuokralainen kuolee, ovat kuolinpesän osakkaat, vaikka olisikin toisin sovittu, oikeutetut sanomaan vuokrasopimuksen irti. Tämä säännös on annettu kuolinpesän osakkaiden etujen turvaamiseksi. Sopimusta, johon on sitouduttu, on yleensä noudatettava. Näin on laita siitä huolimatta, että se käy muuttuneiden olosuhteiden takia epäedulliseksi. Tästä säännöstä on kuitenkin luovuttu siinä tapauksessa, että vuokralainen kuolee. Kuten lainvalmistelukunta huomauttaa, aiheuttaa tällainen tapahtuma niin suuria muutoksia perikunnan oloihin, että on kohtuutonta vaatia perikuntaa jatka-

maan vuokrasuhdetta.[4] Itsestään selvää on, että perikunta saattaa irtisanoa vuokrasopimuksen päättymään sopimuksessa mainitun tai, ellei siitä ole sopimuksessa mainintaa, HVL 22 taikka 23 §:ssä säädetyn irtisanomisajan kuluttua umpeen. HVL 14 §:n säännös ei tarkoitakaan tällaista irtisanomista. Sen perusteella saattavat kuolinpesän osakkaat vapautua vuokrasuhteesta jo ennen äskèn mainitun irtisanomisajan loppuun kulumista. He ovat oikeutetut sanomaan vuokrasopimuksen irti päättymään sinä yleisenä muuttopäivänä, joka ensiksi sattuu edellä mainituin tavoin lasketun irtisanomisajan umpeen kuluttua.[5] Tästä käy ilmi, että ko. säännöksellä on käytännöllistä merkitystä lähinnä vain pitkäaikaisissa vuokrasuhteissa.[6]

Kun tarkastellaan vuokralaisen kuoleman vaikutusta huoneenvuokrasuhteeseen, on tärkeätä todeta, ettei huoneenvuokrasopimus raukea vuokralaisen kuoleman johdosta ja ettei vuokranantajalla ole oikeutta irtisanoa vuokrasopimusta sanotulla perusteella. HVL 14 § sisältää nimittäin poikkeussäännöksen, joka sanamuotonsa mukaan oikeuttaa *kuolinpesän osakkaat* vuokrasopimuksen ja huoneenvuokralain yleisten irtisanomista koskevien määräysten tai säännösten estämättä irtisanomaan ko. sopimuksen aikaisemmin kuin heille muuten olisi mahdollista. Se, että tässä säännöksessä on nimenomaan mainittu vain kuolinpesän osakkaat, osoittaa juuri, ettei vuokranantajalle ole tahdottu antaa mainitulla perusteella irtisanomisoikeutta. Koska vuokralaisen kuolemalla ei ole vuokranantajan asemaan ainakaan yhtä suurta vaikutusta kuin kuolinpesän oloihin, on katsottu, että vuokranantajan oikeuden itse valita, kenelle hän luovuttaa vuokraesineen käytön, on tässä tapauksessa väistyttävä kuolinpesän osakkaiden edun tieltä.[7] Vuokranantajan on siis tyydyttävä siihen, että vuokrasuhde jatkuu toisen sopimuspuolen eli vuokralaisen kuolemasta huoli-

[4] Lvk:n julkaisuja 4/1921, s. 29.

[5] Ks. tässä suhteessa KKO sel. 37/1933. Vuokrasopimus, jossa oli määrätty vuosivuokra, mikä oli suoritettava määräsummalla kuukausittain, lakkasi, kun vuokralainen muutti paikkakunnalta siirtyäkseen toiseen toimeen, sinä yleisenä muuttopäivänä, joka ensin sattui kolmen kuukauden kuluttua irtisanomisesta.

[6] HVL 17 §:stä selviää, että kuolinpesän osakkaiden on käytettävä po. irtisanomisoikeuttaan viimeistään kuukauden kuluessa sen jälkeen, kun kuolemantapaus sattui.

[7] Eräiden ulkomaiden oikeuksien mukaan on myös vuokranantajalle annettu ko. tapauksessa irtisanomisoikeus. Näin esim. Tanskan ja Norjan oikeuden mukaan. Ks. L 54/1937 om Leje 65 § 1 mom. ja L 16/6 1939 om Husleie 31 § 1 mom.

matta ja että alkuperäiselle vuokralaiselle kuulunut vastuu vuokrasopimuksessa mainittujen ehtojen täyttämisestä siirtyy kuolinpesälle.

Kuolinpesän osakkaiden oikeus jatkaa vuokrasuhdetta, jonka perinnönjättäjä on eläessään tehnyt, merkitsee sitä, että kuolinpesä tulee alkuperäisen vuokralaisen tilalle sopimuspuoleksi tähän vuokrasuhteeseen. Yleisseuraannon vaikutuksesta siirtyvät vuokralaisen oikeudet ja velvollisuudet kuolinpesän osakkaille.[8] Kuolinpesä saa oikeuden käyttää vuokraesinettä ja vastaa myös vuokrasuhteesta johtuvista velvollisuuksista. Vuokraesineen käyttöoikeuden siirtymistä kuolinpesälle ei ole kuitenkaan ymmärrettävä niin, että kuolinpesän osakkaat voisivat vain yhteisesti käyttää tuota esinettä. Perinnönjättäjän huoneiston suhteen olisi tällainen yhteinen käyttö useimmiten täysin tarkoituksetonta. Jos joku perillisistä on asunut yhdessä perinnönjättäjän kanssa, hän jää tavallisesti edelleen asumaan huoneistoon. Kuolinpesälle kuuluvan vuokraoikeuden perusteella saattaa myös sellainen osakas, joka ei ole aikaisemmin asunut huoneistossa, muuttaa siihen. Tähän voi olla perusteltua syytä esim. sen takia, että sanottu osakas joutuú hoitamaan kuolinpesän asioita.

Jos jakamattoman kuolinpesän osakas käyttää tällä tavoin po. huoneistoa, on hänen ja kuolinpesän välistä oikeussuhdetta arvosteltava PK 11 luvun 1 §:n säännöksen mukaan. Mikäli perilliset eivät ole nimenomaan sopineet, millä ehdoilla mainittu osakas saa huoneistoa käyttää, tuo osakas ei ole velvollinen suorittamaan kuolinpesälle k o r v a u s t a huoneiston käytöstä. Näin on laita, jos perilliset elävät jakamattomassa pesässä, vaikkei siitä ole tehty mitään sopimusta, sekä myös siinä tapauksessa, että he ovat sopineet pesän pitämisestä jakamattomana, mutta ei voida näyttää, millä ehdoilla tämä on tapahtunut.[9] Huomattava on siis, ettei tässä tapauksessa ainakaan ilman muuta synny mitään vuokrasuhdetta huoneistoa käyttävän kuolinpesän osakkaan ja kuolinpesän, enempää kuin hänen ja vuokranantajankaan välille. Riippumatta siitä, käyttääkö sanottu osakas huoneistoa, vastaa hän kuolinpesän osakkaana yhdessä muiden osakkaiden kanssa yhteisvastuullisesti vuokranantajalle po. vuokrasuhteesta johtuvien velvollisuuksien täyttämisestä. Kun arvostellaan mainitunlaista

---

[8] Ks. esim. *Heikonen,* Perinnönyhteydestä Suomen oikeudessa I, s. 101 ss.

[9] Ks. tässä suhteessa *Chydenius,* Arfs- och testamentsrätt, Helsingfors 1920, s. 96 ss.; *Wrede,* Perintökaaren selityksiä, Helsinki 1946, s. 142 s.

kuolinpesän osakkaan oikeutta perinnönjättäjän huoneiston käyttöön, on muistettava, että se perustuu varsinaisesti perintöön. Kuolinpesän osalta tässä ei ole kysymys uudesta vuokrasopimuksesta, vaan perinnönjättäjän eläessään tekemän vuokrasopimuksen jatkamisesta.

Po. huoneiston käytöstä voivat jakamattoman kuolinpesän osakkaat tehdä myös nimenomaisen sopimuksen. He voivat sopia, että yksi heistä saa huoneiston tai osan siitä käyttöönsä sitä vastaan, että tämä suorittaa siitä vastiketta. Käsittääksemme HVL 13 §:n 2 momentin säännös ei estä heitä luovuttamasta huoneistoa kokonaisuudessakaan tällaisella sopimuksella pesän osakkaalle. Tämän säännöksen mukaan vuokralainen tosin ei saa luovuttaa vuokranantajan luvatta huoneistosta enempää kuin puolet toisen käytettäväksi ja tämäkin on mahdollista vain, ellei luovutus tuota vuokranantajalle tuntuvaa haittaa. Koska vuokranantajalla ei ole kuitenkaan oikeutta purkaa huoneenvuokrasopimusta sen perusteella, että vuokralainen on vastoin mainitun momentin säännöksiä luovuttanut huoneiston tai osan siitä toisen käytettäväksi, jos po. vuokralaisen rikkomusta on pidettävä vähäpätöisenä,[10] tuntuu siltä, että huoneiston luovuttaminen sitä koskevaan vuokraoikeuteen osallisen perikunnan jäsenen käyttöön on aina niin vähäpätöinen rikkomus, ettei se tuota mainittua purkamisoikeutta.

Jos kuolinpesän osakkaat luovuttavat huoneiston tai sen osan käytön vastiketta vastaan yhdelle osakkaista, syntyy kuolinpesän ja tämän osakkaan välille alivuokrasuhde. Kuolinpesän osakkaat eivät nimittäin voi siirtää ko. vuokraoikeutta keskinäisellä sopimuksellaan vuokranantajan luvatta häntä sitovin oikeusvaikutuksin yhdelle osakkaista eikä liioin kolmannelle.[11] Kuolinpesä voi ainoastaan luovuttaa vuokraesineen käytön siten, että se tulee uuden vuokralaisen vuokranantajaksi. Tässä on siis kysymys alivuokrasuhteesta, joka edellyttää aina kahta eri vuokrasuhdetta.[12] Toisessa on vuokranantajana alkuperäinen vuokranantaja sekä vuokralaisena yleisseuraannon nojalla kuolinpesä, toisessa on taas vuokranantajana kuolinpesä sekä vuokralaisena ko. pesän osakas. Tästä joh-

---

[10] HVL 20 § 1 mom. 4 kohta ja 21 § 1 mom.

[11] HVL 13 § 1 mom.

[12] Ks. esim. *Haataja,* Suomen maanvuokraoikeus (1934), s. 9; *Chydenius,* Kontraktsrätt II (1925), s. 169; *Melander,* Huoneenvuokrasäännöstely ja alivuokrasuhde, Lm 1943, s. 153.

tuu, ettei ko. käyttöoikeuden luovutuksen vaikutuksesta synny mitään oikeussuhdetta alkuperäisen vuokranantajan ja mainitun kuolinpesän osakkaan välille sekä, että kuolinpesä vastaa sanotusta luovutuksesta huolimatta edelleen äsken mainitulle vuokranantajalle vuokrasuhteesta johtuvien velvollisuuksien täyttämisestä. Kuolinpesän osakas, jolle po. käyttöoikeus on luovutettu, vastaa siis hänen ja kuolinpesän välisen sopimuksen perusteella sopimuksen täyttämisestä kuolinpesälle ja sanotun pesän osakkaan ominaisuudessa yhteisvastuullisesti muiden osakkaiden kanssa sitä paitsi kuolinpesälle kuuluvasta vuokrasuhteesta johtuvien velvollisuuksien täyttämisestä alkuperäiselle vuokranantajalle. Eri asia on, että viimeksi mainittu vuokranantaja käytännössä usein hyväksyy po. osakkaan vuokralaisekseen ja silloin tämän ja sanotun vuokranantajan välille syntyy tavallinen päävuokrasuhde.

Mitä edellä on sanottu kuolinpesän osakkaan oikeudesta käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa huoneistoa ja kuolinpesän oikeudesta luovuttaa tällaisen huoneiston käyttö nimenomaisella sopimuksella pesän osakkaalle, pitää luonnollisesti myös paikkansa, jos useammat osakkaat käyttävät yhteisesti po. huoneistoa tai se luovutetaan sopimuksella useampien osakkaiden yhteiseen käyttöön.

Myös perinnönjaossa on po. perinnönjättäjän huoneenvuokraoikeus sikäli erikoisasemassa, että sen siirtäminen jollekin kuolinpesän osakkaista ei ole mahdollista ilman vuokranantajan suostumusta. Ellei vuokranantaja anna suostumustaan tämän oikeuden siirtoon, se jää perinnönjaon ulkopuolelle. Perinnönjaosta huolimatta se jää edelleen kaikille kuolinpesän osakkaille yhteisesti kuuluvaksi oikeudeksi. Mitä nyt on sanottu kuolinpesän osakkaille kuuluvasta vuokraoikeudesta, ei sitä vastoin pitäne paikkaansa vuokraesineen käytön suhteen. Vuokraesineen käyttöoikeutta on käsittääksemme käsiteltävä perinnönjaossa kuten muitakin oikeuksia, joilla on varallisuusarvoa. Erityisesti, jos on kysymys pitkäaikaisesta tai muuten edullisesta vuokrasuhteesta, tällaisen oikeuden arvoa ei voida väheksyä. Perinnönjaossa voidaan sopia, kenelle kuolinpesän osakkaista se tulee. Jos pesän osakas on saanut mainitun käyttöoikeuden perinnönjaon perusteella, sellaisin sopimuksin, että hän suorittaa siitä kuolinpesälle vastiketta, on hänen oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan arvosteltava samoin kuin sellaisen osakkaan oikeuksia ja velvollisuuksia, joka on oikeutettu

käyttämään ko. huoneistoa jakamattoman kuolinpesän osakkaiden sen käytöstä tekemän sopimuksen nojalla.[13]

Kuinka pitkäksi ajaksi voidaan sitten huoneiston käyttö järjestää kerrotuin tavoin kuolinpesän osakkaalle? Tässä suhteessa on muistettava, että vuokranantaja on oikeutettu irtisanomaan kuolinpesän ja hänen välisen vuokrasopimuksen päättymään hänen ja perinnönjättäjän eläessään tekemässä sopimuksessa määrätyn tai, ellei sopimukseen ole otettu määräystä irtisanomisajasta, HVL 22 tai 23 §:ssä säädetyn irtisanomisajan kuluttua, ja heti, kun po. vuokrasopimus tällaisen irtisanomisen vaikutuksesta lakkaa, raukeaa myös samalla ko. kuolinpesän osakkaan käyttöoikeus. Ellei vuokranantaja sitä vastoin irtisano mainittua vuokrasopimusta saattaa tuo käyttöoikeus jatkua kuinka kauan hyvänsä, luonnollisesti edellyttäen, ettei myöskään kuolinpesä irtisano vuokrasopimusta taikka ettei se lakkaa sopimuksen purkamisen tai muun vastaavanlaisen syyn takia taikka kuolinpesän osakkaat sovi tuon käytön muunlaisesta järjestelystä. Kuten aikaisemmin on sanottu, pohjautuu po. käyttöoikeus perintöön ja oikeutemme jakamatonta kuolinpesää koskeviin säännöksiin. Koska aikaa, jonka perilliset saavat elää jakamattomassa kuolinpesässä, ei ole millään tavoin määrätty, tältä kannalta ei voida asettaa rajoituksia tämän käyttöoikeuden ajan suhteen. Po. vuokraoikeuden osalta on vielä sanottava, että ellei vuokranantaja anna suostumustaan sen siirtämiseen jollekin kuolinpesän osakkaista, tämä oikeus jää perinnönjaon ulkopuolelle ja saattaa säilyä periaatteellisesti rajattoman ajan kuolinpesän osakkaille yhteisesti kuuluvana oikeutena.

Lopuksi on syytä tutkia, rajoittavatko huoneenvuokraa koskevat säännöstelypäätökset kuolinpesän osakkaiden oikeutta käyttää tai sopia perinnönjättäjälle vuokraoikeuden perusteella kuuluneen asuinhuoneiston käytöstä tai velvoittavatko ne vuokranantajaa ryhtymään toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on saada kuolinpesälle siirtynyt vuokraoikeus lakkaamaan.

Valtioneuvoston huoneenvuokrasäännöstelystä 11 päivänä helmikuuta 1943 antamassa päätöksessä (HVSäännVnp) jaetaan säännöstelyn alaiset huoneistot asuinhuoneistoihin ja liikehuoneistoihin. Asuinhuoneistoksi

[13] Ks. edellä s. 605.

luetaan huoneisto, jota yksinomaan tai pääasiallisesti käytetään asuntona sekä julkisoikeudellisen yhdyskunnan, yleisen laitoksen ja yleishyödyllisen yhdistyksen vuokralle ottama huoneisto, jossa ei harjoiteta elinkeinotoimintaa. Liikehuoneistoja ovat taas tämän päätöksen mukaan kaikki muut säännöstelyn alaiset huoneistot.[14] Sanotusta selviää, että mainitussa päätöksessä pidetään asuinhuoneistona sellaistakin huoneistoa, jota huoneenvuokralain ja yleisen kielenkäytön mukaan ei ole katsottu tällaiseksi huoneistoksi. Kun tarkastellaan vuokralaisen kuoleman vaikutusta huoneenvuokrasuhteeseen, johtuu kuitenkin asian luonnosta, että tämän tarkastelun ulkopuolelle jää julkisoikeudellisen yhdyskunnan, yleisen laitoksen ja yleishyödyllisen yhdistyksen vuokralle ottama huoneisto.

Seuraavassa rajoitumme tutkimaan niitä asuinhuoneistoja koskevia säännöstelymääräyksiä, joilla on merkitystä arvosteltaessa kuolinpesän osakkaiden oikeutta käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa asuinhuoneistoa.

Huoneenvuokrasäännöstelypäätöksen mukaan sosiaaliministeriöllä on oikeus päättää, että määrätyssä kunnassa on järjestettävä pakollinen julkinen asunnonvälitys.[15] Tämä merkitsee sitä, ettei asuinhuoneistoa saa tällaisessa kunnassa yleensä antaa eikä ottaa vuokralle muutoin kuin huoneenvuokralautakunnan välityksellä.[16] Vuokranantaja on velvollinen ilmoittamaan huoneenvuokralautakunnalle vapaana olevan tai vapautuvan asuinhuoneiston ja antamaan sen vuokralle lautakunnan osoittamalle vuokralaiselle.[17] Sanotusta selviää, että asunnonvälitys rajoittaa huomattavasti edellä kosketeltua vuokranantajan oikeutta itse valita, kenelle hän antaa huoneistonsa vuokralle. Vuokranantajan kannalta asunnonvälitys on ymmärrettävä siten, että tässä on kysymys sopimuspakosta eli siitä, että vuokranantajalle syntyy velvoitus vuokrasopimuksen päättämiseen julkisoikeudellista tietä. Huoneenvuokralautakunta määrää, että hänen on ryhdyttävä sopimussuhteeseen lautakunnan osoittaman vuokralaisen kanssa. Lautakunta ei siis velvoita vuokranantajaa luovuttamaan huoneistoaan sanotun vuokralaisen käytettäväksi, vaan se velvoittaa hänet hyväk-

---

[14] HVSäännVnp 2 §.
[15] HVSäännVNp 25 § 1 mom.
[16] HVSäännVNp 26 § 1 mom. Vrt. 28 § 1 mom.
[17] HVSäännVNp 27 § 1 mom.

symään osoitetun vuokralaisen tekemän tarjouksen, että tämä on valmis ottamaan huoneiston vuokralle. Tässäkin tapauksessa on siis kysymys huoneenvuokrasuhteesta eikä mistään sen tilalle perustetusta muunlaisesta käyttöoikeudesta.[18]

Pakollisen asunnonvälityksen vaikutuksesta kuolinpesän osakkaiden oikeuteen jatkaa perinnönjättäjän vuokrasuhdetta, on ensinnäkin sanottava, että tällaista asunnonvälitystä koskevat säännökset ovat, kuten jo on mainittu, voimassa vain niissä kunnissa, joissa sosiaaliministeriö siitä erikseen päättää. Kunnissa, joissa ei ole toimeenpantu asunnonvälitystä, sanotut säännökset eivät rajoita kuolinpesän osakkaiden oikeutta käyttää tai sopia perinnönjättäjälle vuokraoikeuden perusteella kuuluneen asuinhuoneiston käytöstä.

Niissäkään kunnissa, joissa asunnonvälitys on toimeenpantu, sitä koskevat määräykset eivät ole sinänsä ristiriidassa kosketellun HVL 14 §:n säännöksen kanssa. Pakollinen asunnonvälitys estää nimittäin antamasta ja ottamasta huoneistoa vuokralle muutoin kuin huoneenvuokralautakunnan välityksellä. HVL 14 §:n säännöksessä ei ole kuitenkaan kysymys mistään uudesta vuokrasuhteesta. Huoneistoa ei anneta eikä oteta vuokralle, vaan entinen vuokrasopimus jatkuu edelleen vuokranantajan ja kuolinpesän osakkaiden kesken heidän tahdostaan riippumatta, suorastaan mainitun huoneenvuokralain säännöksen perusteella. Seuraannon vaikutuksesta siirtyvät vain sopimuksesta vuokralaiselle johtuvat oikeudet ja velvollisuudet kuolinpesälle. Näin ollen tässä ei ole kysymys sellaisesta vapaana olevasta tai vapautuvasta huoneistosta, jonka vuokranantaja olisi velvollinen ilmoittamaan huoneenvuokralautakunnalle asukkaan osoittamista varten.

Samaa on myös sanottava kuolinpesän osakkaan oikeudesta käyttää ko. huoneistoa kun perilliset elävät jakamattomassa pesässä eivätkä ole nimenomaan sopineet, millä ehdoilla mainittu osakas saa huoneistoa käyttää.[19] Koska po. osakkaan oikeus perustuu tässä tapauksessa lähinnä perintöön eikä hänen ja kuolinpesän enempää kuin hänen ja vuokranantа-

[18] Ks. *Melander*, Lm. 1947 s. 301.

[19] Ks. edellä s. 604.

jankaan välille synny mitään vuokrasuhdetta, asunnonvälitystä koskevia säännöksiä ei voida soveltaa tällaiseen käyttöön.[20]

Kun arvostellaan, mikä vaikutus huoneenvuokrasäännöstelystä annetuilla määräyksillä on jakamattoman kuolinpesän osakkaiden perinnönjättäjän huoneiston käytöstä tekemään sopimukseen ja perinnönjakoon, jossa tällaisen huoneiston käyttöoikeus on vastiketta vastaan luovutettu kuolinpesän osakkaalle, on erotettava toisistaan koko huoneiston ja sen osan luovuttaminen kuolinpesän osakkaan käyttöön.

Jos koko huoneiston käyttöoikeus luovutetaan jakamattoman kuolinpesän osakkaiden keskinäisellä sopimuksella tai perinnönjaon perusteella yhdelle tai useammalle kuolinpesän osakkaalle sellaisin sopimuksin, että tämä tai nämä sitoutuvat vastaamaan kuolinpesälle huoneistosta maksettavasta vuokrasta, on ilmeisesti kysymys HVSäännVnp 26 §:n 1 momentissa tarkoitetusta vuokralle antamisesta ja ottamisesta. Kuten jo olemme aikaisemmin maininneet, syntyy nimittäin ko. tapauksessa vuokrasuhde kuolinpesän ja sen osakkaan tai osakkaiden välille. Tällainen vuokrasuhde on huoneenvuokralain mukaan alivuokrasuhde, mutta säännöstelypäätöksen mukaan päävuokrasuhde, joten viimeksi mainitun päätöksen asunnonvälitystä koskevia säännöksiä on epäilyksettä sovellettava ko. tapauksessa.[21]

Vaikeampi on sitä vastoin sanoa, onko mainittuja säännöksiä sovellettava myös siinä tapauksessa, että vain osa ko. huoneistosta luovutetaan kerrotuin tavoin yhden tai useamman kuolinpesän osakkaan käyttöön. Kun säännökset asunnonvälityksestä eivät yleensä [22] koske alivuokrasuhdetta,[23] tulee vastaus kysymykseen riippumaan siitä, syntyykö mainitussa tapauksessa ali- vai päävuokrasuhde.

Huoneenvuokrasäännöstelypäätökseen omaksuttu alivuokrasuhteen käsite eroaa oleellisesti edellä selostetusta [24] huoneenvuokralain vastaavasta käsitteestä. Alivuokrasuhteella ymmärretään HVSäännVnp 3 §:n mukaan

---

[20] Ks. myös HVSäännVnp 1 §:n 1 mom. säännöstä, josta nimenomaan selviää, että sanotun päätöksen säännökset koskevat vain huoneenvuokrasuhteita.

[21] Ks. HVSäännVnp 3 § ja edellä s. 605. Vrt. myös jäljempänä s. 611.

[22] Vrt. Valtioneuvoston huoneistojen käytön tehostamisesta 31. 8. 1944 antama päätös (HVTehostVnp) 5 §.

[23] Eri asia on, että huoneenvuokralautakunta voi eräissä tapauksissa huoneistojen käytön tehostamisesta annetun päätöksen nojalla osoittaa alivuokralaisen huoneistoon. Ks. HVTehostVnp 8, 10, 12, 13 ja 15 §.

[24] Ks. s. 605 s.

sellaista huoneenvuokrasuhdetta, joka koskee huoneiston osaa ja jossa vuokranantajana on samassa huoneistossa asuva henkilö. Tämän määritelmän mukaan ei siis alivuokrasuhde edellytä lainkaan kahta eri vuokrasuhdetta.[25] Pääteltäessä, onko vuokrasuhde huoneenvuokrasäännöstelypäätöksen mukaan alivuokrasuhde, on ratkaiseva merkitys yksinomaan sillä, koskeeko vuokrasopimus huoneiston osaa vai koko huoneistoa ja asuuko vuokranantaja samassa huoneistossa vai ei. Viimeksi mainitun vaatimuksen osalta on säännönmukaisesti katsottava, että vuokranantajan tulee todella asua po. huoneistossa. Jos hän pidättää itselleen vain hallintaoikeuden osaan huoneistosta, ei ole kysymys alivuokrasuhteesta. Asiaa lienee kuitenkin arvosteltava tässä suhteessa toisin kysymyksen ollessa sellaisesta asuinhuoneistosta, jonka julkisoikeudellinen yhdyskunta, yleinen laitos tai yleishyödyllinen yhdistys on ottanut vuokralle. Vaikka tällainen huoneisto on huoneenvuokrasäännöstelypäätöksen mukaan asuinhuoneisto, sitä ei vuokrasopimuksen mukaan kuitenkaan useimmiten vuokrata käytettäväksi asuntona. Sen vuoksi on HVSäännVnp 3 §:ssä tarkoitetulla asumisella käsittääksemme näissä tapauksissa ymmärrettävä sitä, että po. vuokralainen käyttää huoneistoa kansliana, toimistona, virastona tai muuhun sen toiminnan edellyttämään tarkoitukseen. Mikäli asian laita on näin ja sanottu vuokralainen luovuttaa osan huoneistosta vastiketta vastaan kolmannen käyttöön, on kysymys huoneenvuokrasäännöstelypäätöksen mukaisesta alivuokrasuhteesta.

Asian luonnosta johtuu, että kuolinpesän sinänsä on usein vaikea käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa huoneistoa asumistarkoitukseen. Tällaisesta käytöstä lienee kysymys vain, jos kaikki jakamattoman kuolinpesän osakkaat taikka yksi tai useammat heistä asuvat ilman mitään kuolinpesän kanssa tehtyä sopimusta huoneistossa. Jos kuolinpesä luovuttaa tässä tapauksessa osan ko. huoneistosta korvausta vastaan pesän osakkaan tai kolmannen käytettäväksi syntyy sen ja sanotun vuokralaisen välille huoneenvuokrasäännöstelypäätöksen edellyttämä alivuokrasuhde. Mikäli huoneisto sitä vastoin on kuolinpesän käytössä siten, että siinä säilytetään perinnönjättäjän omaisuutta ja osa huoneistosta on vuokrattu pesän osakkaalle tai kolmannelle, on epätietoista voidaanko puhua mainitunlaisesta

[25] Vrt. edellä s. 605.

alivuokrasuhteesta. Kohtuullista olisi käsittääksemme rinnastaa tällainen huoneiston käyttö HVSäännVnp 3 §:ssä tarkoitettuun asumiseen ainakin sinä aikana, jona kuolinpesä välttämättömästi tarvitsee huoneistoa pesän selvittämistä varten. Sitä vastoin sanottuun rinnastukseen ei liene aihetta ainakaan sen jälkeen kuin perinnönjako on toimitettu. Silloin ei voida enää väittää huoneistoa tarvittavan pesän yhteisten asioiden hoitoa varten.

Kuten jo on mainittu, säännökset asunnonvälityksestä eivät sinänsä koske alivuokrasuhdetta.[26] Jos jakamattoman kuolinpesän osakkaat sopivat ennen perinnönjakoa tai sanotussa jaossa, että käyttöoikeus osaan perinnönjättäjän vuokraamasta huoneistosta luovutetaan korvausta vastaan yhdelle tai useammalle pesän osakkaista, tästä luovutuksesta ei siis saa sopia ilman huoneenvuokralautakunnan suostumusta, mikäli sen vaikutuksesta syntyy kuolinpesän ja sanotun vuokralaisen välille päävuokrasuhde. Siinä tapauksessa, että on kysymys alivuokrasuhteen perustamisesta ko. sopimuksen päättäminen sitä vastoin ei edellytä huoneenvuokralautakunnan suostumusta.

[26] Ks. edellä s. 610.

V. Merikoski

Missä laajuudessa on virkamiehen oikeus palkkaukseensa perustuslainvoimaisesti suojattu?

Suomen hallitusmuoto porrastaa, kuten tunnettua, eräitten sen toisessa luvussa mainittujen »kansalaisten yleisten oikeuksien» eli »perusoikeuksien» suojan sillä tavoin, että lainsäätäjä voi näihin oikeuksiin kajota eräissä tapauksissa vain valtiopäiväjärjestyksen 67 §:n mukaista perustuslainsäädäntöjärjestystä käyttäen, kun taas toisissa tapauksissa asiasta voidaan säätää ns. tavallisella lailla tai vielä sitäkin alemman asteisilla säädöksillä. Tästä johtuen joutuvat lainsäädäntöelimet usein sen kysymyksen eteen, minkä asteista lainsäädäntöjärjestystä kulloinkin on käytettävä. Viime vuosina on tämä kysymys erityisesti sosialisoimiskeskustelun yhteydessä tullut yleisen mielenkiinnon kohteeksi, kun on ollut selvitettävä, minkälaisissa lainsäädännöllisissä muodoissa sosialisoimisen edellyttämät yksityiseen omistusoikeuteen kajoamiset ovat toteutettavissa. Toinen käytännöllisesti tärkeä oikeusala, jonka piiriin kuuluvien lainsäädännöllisten reformien yhteydessä po. kysymys on viime aikoina ollut päiväjärjestyksessä, on virkamiesten palkkausoikeus. Olen vuoden kuluessa joutunut kahdessa lausunnossa selvittelemään viimeksimainittuun ryhmään kuuluvia perustuslainsuojakysymyksiä, ja kun otaksun näiden selvittelyiden voivan olla joksikin hyödyksi vastaisuudessakin, saatan ne täten osittain lyhennettyinä julkisuuteen.

Ensimmäinen näistä lausunnoista on kirjoitettu kesäkuussa 1947 ja toinen huhtikuussa 1948. Teoreettinen perusta on kummassakin sama, mutta

se on esitetty jälkimmäisessä lausunnossa jonkin verran laajemmin kuin edellisessä. Tämän vuoksi otan seuraavassa ensimmäiseksi huhtikuun lausunnon ja lyhentelen kesäkuun lausuntoa niiltä osin, joilta se sisältää pääasiassa samaa kuin toinen.

Huhtikuussa 1948 antamassani lausunnossa oli vastattava kysymykseen, oliko hallituksen esitykseen N:o 163/1947 vp. (esitys lapsilisälaiksi) sisältyvä lakiehdotus valtion viran tai toimen haltijain palkkauksesta annetun lain muuttamisesta saatettavissa voimaan ns. tavallista lainsäädäntöjärjestystä käyttäen. Lausunto sisälsi seuraavaa:

Lainsäädännöllinen reformi, joka on tarkoitettu aikaansaatavaksi ehdotetulla, lapsilisälain voimaansaattamisen yhteydessä toteutettavaksi suunnitellulla palkkauslain muutoksella, sisältää lyhyesti sanottuna sen, että perhelisä peruspalkkaisen virkamiehen varsinaisen palkkauksen osana häviäisi. Sen sijasta saisivat melkein kaikki nykyisten säädösten mukaan perhelisään oikeutetut muiden ohessa hyväkseen valtion varoista maksettavan ns. lapsilisän, joka lapsilisälain mukaan tulisi suoritettavaksi jokaisesta Suomessa asuvasta ja Suomen kansalaisuuden omaavasta, kuuttatoista vuotta nuoremmasta lapsesta. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa havaitaan virkamiesten nykyistä perhelisää ja ehdotettua lapsilisää toisiinsa verrattaessa mm. seuraavaa: Perhelisän vuotuinen määrä on 6.000 mk, lapsilisän 7.200 mk. Perhelisä on veronalaista tuloa, lapsilisä on vapaa valtiolle ja kunnalle tulon perusteella suoritettavista veroista. Perhelisä ei ole sidottu indeksiin, kun taas lapsilisästä ehdotetaan säädettäväksi, että valtioneuvostolla on oikeus elinkustannusten noustessa korottaa lapsilisän määrää indeksin mukaan. Näissä suhteissa on lapsilisäsysteemi edunsaajan kannalta katsoen edullisempi kuin perhelisäjärjestelmä, ja etuna on pidettävä sitäkin, että lapsilisä on suunniteltu maksettavaksi kaikista Suomessa asuvista Suomen kansalaisten lapsista, kun sensijaan perhelisää suoritettaessa otetaan huomioon vain virkamiehen ja hänen aviopuolisonsa lapset ja ottolapset. Virkamiehen kannalta katsoen epäedulliseen suuntaan meneviä muutoksia tulisivat uuteen järjestelmään siirryttäessä olemaan erittäinkin se, että lapsilisän suorittaminen päättyisi vuotta aikaisemmin kuin perhelisän maksaminen eli lapsen tultua 16 vuoden ikään, sekä se, että lapsilisän suorittaminen alkaisi vasta lapsen syn-

tymää seuraavan vuosineljänneksen alusta, eikä syntymää seuraavan kalenterikuukauden alusta, kuten asianlaita on perhelisään nähden. Vielä on syytä mainita siitä, että oikeus perhelisään on virkamiehellä, jonka elätettävänä lapsi on, kun taas oikeudesta lapsilisän nostamiseen eli siitä, kenelle se maksettaisiin, lakiehdotuksen mukaan varsin laajoin valtuuksin määräisi huoltolautakunta lapsen äidin tullessa ensisijaisesti kysymykseen lapsilisän saajana.

Selvyyden saamiseksi siihen, merkitseekö ehdotettu uusi järjestely sellaista muutosta voimassa olevaan virkamiesoikeuteen, että se voitaisiin toteuttaa vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä annettavalla lailla, on välttämätöntä ensiksi tutkia, millä tavoin virkamiehen oikeus laissa säädettyihin palkkausetuihin yleensä on turvattu.

Käydessäni seuraavassa selvittelemään tätä viimeksimainittua kysymystä, kohdistan huomioni vain vakinaisiin peruspalkkaisiin virkoihin. Selvittelyn tarkoitukseen katsoen voidaan nimittäin sopimuspalkkaiset virat tässä sivuuttaa sen vuoksi, että palkkauslain 6 § 2 mom. nimenomaan kieltää myöntämästä sopimuspalkkaisille virkamiehille oikeutta perhelisään. Mitä taas tulee ylimääräisten tointen haltijoihin, ei heidän palkkausoikeutensa ole sillä tavoin vakinaistettu kuin peruspalkkaisten virkamiesten, vaan säädetään siitä v:n 1942 palkkauslain 1 § 3 momentissa vain, että ylimääräisistä toimista maksetaan palkkiota sen mukaan kuin tuloja menoarvion rajoissa määrätään. — Edelleen on seuraavalle esitykselle asetettava se rajoitus, että esitys koskee vain virassa olevien virkamiesten oikeuksia. Vastaisuudessa nimitettävien virkamiesten oikeudellinen asema on lainsäätäjän vapaasti järjestettävissä kohta puheeksi tulevan hallitusmuodon 6 §:n estämättä.

Vanhastaan, jo ennen nykyisen hallitusmuodon voimaantuloa, on virkaan jo nimitetyn virkamiehen oikeutta palkkaansa meillä pidetty perustuslain suojaamana ns. saavutettuna oikeutena (*Hermanson,* Anteckningar enligt föreläsningar öfver Finlands Statsförfattningsrätt II, 2 pain., Hfors 1898, s. 167; *Sama,* Anteckningar enligt föreläsningar öfver inhemsk förvaltningsrätt, Hfors 1898, s. 218). Vuoden 1919 hallitusmuodon 6 §:n säännöksen, joka »lain mukaan» turvaa Suomen kansalaisen mm. omaisuuden puolesta, on yleensä katsottu koskevan myös virkamiehen palkkaa. Niinpä *Ståhlberg* kirjoittaa: »Virkamiehellä on oikeus siihen

palkkaukseen, joka hänelle oli vakuutettu virkaan nimitettäessä taikka joka sittemmin hänen virassa ollessaan on siihen kuuluvaksi säädetty *(Ståhlberg,* Suomen hallinto-oikeus, Yleinen osa, 2 pain., Hki 1928 s. 219). *Tarjanne* sanoo, että hallitusmuodon 6 §, joka »omaisuutena» turvaa virkamiehen varallisuusoikeudellisen oikeuden elatukseen, palkkaukseen, estää säätämästä sitä pienentävää lakia muuten kuin perustuslain muuttamisesta voimassa olevassa järjestyksessä *(Tarjanne,* Virkasuhteen lakkaaminen, Hki 1934, s. 256. — Vrt. myös *Söderholmin* ja *Ignatiuksen* lausuntoa kysymyksestä, voitiinko maistraattien ja raastuvanoikeuksien virkamiesten palkkoja alentaa valtuuston päätöksellä, Defensor Legis 1931 s. 360 ja seur.). Lainsäädäntökäytännöstä mainittakoon, että ns. pulavuosina 1930-luvun alkupuoliskolla, kun virkamiesten palkkoja alennettiin, hallituksen lakiesitysten perusteluissa asetuttiin sille kannalle, että kun ainakin sopimuspalkkaisten virkamiesten palkkojen alentaminen vaatii perustuslainsäädäntöjärjestyksen noudattamista, tarkoitetut lait oli säädettävä tässä järjestyksessä (hallituksen esitys N:o 45/1931 vp. laiksi valtion viran ja toimen haltijain palkkausten vähentämisestä vuoden 1932 aikana mainitsee nimenomaan tämän perusteen). Vielä voidaan viitata v:n 1942 palkkauslain 28 §:ään ja tätä lakia muuttavien lakien AsK N:o 284/1947 ja 861/1947 voimaantulosäännöksiin, joiden mukaan virkamies saattaa, tekemällä määräajassa sitä tarkoittavan ilmoituksen, säilyttää aikaisempien säännösten mukaisen palkkausoikeutensa.

Omasta puolestani olen myös yhtynyt mainittuun Ståhlbergin ja Tarjanteen käsitykseen kuitenkin sillä nimenomaisella varauksella, että perustuslainvoimaisesti suojattuna voidaan pitää vain oikeutta varsinaiseen palkkaukseen, so. peruspalkkaan, ikälisään ja perhelisään, ei sensijaan tulo- ja menoarvion varassa oleviin palkanlisiin *(Merikoski,* Suomen julkisoikeuden oppikirja I, 2 pain., Porvoo 1946, s. 177). Toisen kannan on tässä kysymyksessä omaksunut *Kastari,* joka tosin katsoo esittämäni käsityksen olevan oikean tuomareiden osalta, mutta on sitä mieltä, että kun muu virkamies voidaan tavallisella lailla saada milloin tahansa erotettavaksi, ei hänellä voi olla palkkaansa parempaa oikeutta kuin virkaansa *(Kastari,* Sosialisoimisen perustuslaillisista edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan, Vammala 1947, s. 25). Tämän johdosta voin vain rajoittua huomauttamaan, että virkamiehen virassapysymisoikeuden suoja ja halli-

tusmuodon 6 §:stä johdettava palkkausoikeuden suoja ovat kaksi kokonaan erillistä ja toisistaan erotettavaa instituuttia, jotka eivät ole oikeudellisesti toinen toiseensa sidotut, vaikkakin virassapysymisoikeudella luonnollisesti on välillistä vaikutusta virkamiehen taloudellisiin oikeuksiin. Kastarin ohessa on toista kantaa kirjallisuudessa edustanut myös *Björksten* tutkiessaan, voidaanko peruspalkkainen virkamies asetuksella siirtää entistä alempaan palkkausluokkaan. Kun v:n 1923 palkkauslain 3 §:ssä (vastaava säännös voimassaolevan lain 3 §:ssä) säädettiin, »että asetuksella määrätään tulo- ja menoarvion rajoissa, mihin palkkausluokkaan mikin virka ja toimi on luettava», katsoi Björksten tämän merkitsevän sitä, että virkamiehen palkkaa voitiin alentaa siirtämällä hänet ylemmästä alempaan palkkausluokkaan (*Björksten,* Förvärvade rättigheter och lagars retroaktivitet, JFT 1926, s. 142). Otaksun Björkstenin kannanoton johtuvan siitä, että hän ei ole tullut asettaneeksi siteerattua, epäonnistuneen muodon saanutta palkkauslain säännöstä oikeaan yhteyteensä. Tämä säännöshän on ilmeisesti tarkoitettu liittymään hallitusmuodon 65 §:ään, jossa lausutaan, että virastojen menosääntöjen perusteista säädetään lailla, ja että »uusia virkoja ja virastoja voidaan perustaa ainoastaan vuotuisen tulo- ja menoarvion rajoissa». Hallitusmuodon 6 §:ään nojautuva sellainen menettely, että virkatyypit luetellaan laissa, mutta virkojen varsinainen perustaminen tapahtuu eduskunnan budjettipäätöstä edellyttävällä asetuksella, tarkoittaa juuri vakinaisten, pysyväisten virkojen aikaansaamista. Varojen myöntäminen näin perustetuista viroista suoritettavia palkkauksia varten ei seuraavina vuosina enää ole eduskunnan harkinnan varassa. Sekä vanhan että nykyisen palkkauslain 3 §:ssä käytetään sanontaa »tulo- ja menoarvion rajoissa» kokonaan toisessa merkityksessä kuin esim. nykyisen palkkauslain 2 §:ssä, jossa tämä sanonta tarkoittaa sitä, että eräät varsinaiseen palkkaukseen sisältymättömät palkkaerät voivat eduskunnan budjettipäätöksistä riippuen suuruudeltaan vaihdella vuodesta vuoteen, vieläpä, ellei niitä varten oteta määrärahoja menoarvioon, kokonaan jäädä pois.

Juuri tähän viimeksi kosketeltuun eroon varsinaisen palkkauksen ja tulo- ja menoarviosta riippuvan lisäpalkan välillä sekä käsitykseen, jonka olen omaksunut saavutettujen oikeuksien perustuslainsuojaan nähden yleensä, perustuu se ajatukseni, että perustuslainvoimaisesti on virkamie-

hen palkkausoikeuksista suojattu vain oikeus peruspalkkaan, ikälisään ja perhelisään. Olen nimittäin, kuten olen aikaisemmin toisessa yhteydessä esittänyt, sitä mieltä, että raja toiselta puolen ns. perustuslainvoimaisten, toiselta puolen taas alemmanasteisten säädösten varassa olevien, hallitusmuodon 6 §:n 1 momentissa tarkoitettujen oikeushyvien välillä ei ole täsmällisesti osoitettavissa. Se ei yleensä määräydy suojan alaisten oikeuksien laadullisten eroavaisuuksien mukaan, vaan on kysymyksessä lähinnä vain aste-ero: vähäisemmät omistusoikeuden rajoitukset ja muut kajoamiset yksityiseen »omaisuuteen» voidaan saattaa voimaan tavallisessa lainsäädäntöjärjestyksessä, kun taas ankarammat, syvemmälle käyvät tähän oikeushyvään puuttumiset voidaan toteuttaa vain perustuslainsäädäntöjärjestystä käyttäen *(Merikoski,* Omistusoikeuden perustuslainsuojasta, Lakimies 1947 s. 208).

Tämän »suhteellisuusajatuksen» sovelluttaminen virkamiesten palkansaantioikeuteen johtaa juuri edellä esitettyihin lopputuloksiin. Oikeus varsinaiseen palkkaukseen, joka virkamiehen kannalta katsoen on ensiarvoisen tärkeä, on sillä tavoin vakinaistettu, että sitä, erityisesti aikaisemman oikeuskehityksen huomioonottaen (ks. *Björksten,* JFT 1926 s. 140) on pidettävä perustuslainvoimaisesti suojattuna. Sensijaan ei lainsäätäjä ole antanut virkamiehille yhtä varmoja takeita siitä, että he saavat varsinaiseen palkkaukseensa kuulumattomia palkanlisiä. Näiden varsinaiseen palkkaukseen verrattuna toissijaisten ja taloudelliselta merkitykseltään vähempiarvoisten etujen saaminen on jäänyt riippuvaiseksi vuosittaisten budjettipäätösten yhteydessä annetuista hallinnollisista säädöksistä, ja senvuoksi ne ovat aina samassa järjestyksessä supistettavissa ja poistettavissa.

Mutta alussa esitetty kysymys ei vielä ole tullut vastatuksi sillä, että sanotaan virkamiehen oikeuden perhelisään kuuluvan perustuslainvoimaisesti suojattujen oikeuksien joukkoon. Sen selvittämiseksi, loukkaako ehdotetun lapsilisäjärjestelmän asettaminen nykyisen perhelisäjärjestelmän sijalle virkamiesten perustuslainvoimaisesti suojattuja oikeuksia, on välttämätöntä asiallisesti vertailla nykyistä ja ehdotettua uutta järjestelmää keskenään. Ennen tähän vertailuun ryhtymistä on kuitenkin ratkaistava kysymys, olisiko ehkä jo puheena olevaa järjestelmän muutosta sellaisenaan, systeemin muutoksena, eli siis sitä, että perhelisä virkamiehen var-

sinaisen palkan kolmantena perusosana kokonaan hävitettäisiin, pidettävä vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä toteutettavissa olevana toimenpiteenä.

Omasta puolestani olen taipuvainen yhtymään siihen *Tarjanteen* aikoinaan esittämään käsitykseen, että jo palkkausjärjestelmän perusteet sellaisinaan — lähinnä siis palkkauslain 2 §:n 1 momentin ilmaisema varsinaisen palkkauksen jako peruspalkkaan, ikälisään ja perhelisään — ovat perustuslainvoimaisesti suojatut. Tämän kannan omaksuminen merkitsee k i e l t ä v ä ä vastausta alussa esitettyyn kysymykseen: perhelisäjärjestelmän syrjäyttäminen lapsilisäjärjestelmän tieltä ei ole toteutettavissa tavallista lainsäädäntöjärjestystä käyttäen, vaan voi se tapahtua vain säätämällä asiasta perustuslainsäädäntöjärjestyksessä annettavalla lailla. Luonnollisesti voidaan asiasta kuitenkin säätää tavallisella lailla, jos virkamiehille varataan oikeus valita haluavatko he siirtyä uuden järjestelmän alaisiksi vai säilyttää entiset oikeutensa.

En kuitenkaan voi pitää oikeana sellaista aivan muodollis-juridista käsitystä, että perhelisän nimen muuttaminen tai vaikkapa perhelisää koskevien säännösten erottaminen erilleen palkkauslaista vielä sellaisenaan merkitsisi virkamiehille kuuluvien perustuslainvoimaisten oikeuksien loukkaamista. Toisin sanoen: jos lapsilisäjärjestelmä takaisi virkamiehille samat edut kuin mitä heillä nykyisin on perhelisän nimisinä, saattaisi uuden järjestelmän voimaansaattaminen tavallisella lailla nähdäkseni olla mahdollista. Näin ollen edellyttää vastattavana olevan pääkysymyksen selvittely nykyisen perhelisäjärjestelmän ja ehdotetun lapsilisäjärjestelmän vertailemista keskenään asiallisesti sen selvittämiseksi, merkitsisikö uusi järjestelmä joitakin rajoituksia niihin oikeuksiin, joita virkamiehillä on nykyisin. Tällainen vertailu on jo edellä toimitettu selostettaessa lapsilisälakia, ja tällöin havaittu virkamiehille epäedullisiksi muutoksiksi lapsilisän maksamisen myöhempi aloittaminen ja sen aikaisempi päättyminen sekä se, että sitä ei yleensä maksettaisi virkamiehelle itselleen. Nämä muutokset merkitsevät niin huomattavia huononnuksia virkamiehen oikeuksiin, että niitä ei sen käsityksen mukaan, jonka olen edellä mainitsemassani Lakimiehessä julkaistussa kirjoituksessa omaksunut, voida pitää sellaisina vähäisinä kajoamisina hallitusmuodon suojaamaan »omaisuu-

teen», että niistä voitaisiin säätää tavallista lainsäädäntöjärjestystä käyttäen. Lopputuloksena on siis tällöinkin k i e l t ä v ä vastaus alussa esitettyyn kysymykseen.

Toisessa lausunnossa oli selviteltävä kysymystä, voidaanko valtion virkamies asetusteitse siirtää alempaan palkkausluokkaan, jos hänen kokonaispalkkauksensa ei sen johdosta pienene. Otaksuen kysymyksessä tarkoitettavan sellaista tapausta, että alempaan palkkausluokkaan siirtäminen tapahtuu peruspalkkojen korottamisen yhteydessä ja ilman, että siirto merkitsee peruspalkan pienentämistä rahamääräisesti, esitin lausuntonani seuraavaa:

Palkkauksen suhteen voidaan pysyviksi tarkoitetut päävirat jakaa kolmeen pääryhmään:

1) Vakinaiset peruspalkkaiset virat (palkkausluokkataulukko laissa vahvistettu, virkain sijoittelu palkkausluokkiin asetuksella määrätty).

2) Sopimuspalkkaiset virat (palkkausluokkataulukko laissa vahvistettu, virkain sijoitus palkkausluokkiin tapaus tapaukselta erikseen sovittava).

3) Ylimääräiset virat (palkkausluokkajaoittelu asetuksessa määrätty, palkkausluokkasijoittelu virastojen ja laitosten hallintotoimin toimitettava).

Missään näistä ryhmistä ei palkkausluokkasijoittelu, jonka muuttamista siirtäminen alempaan palkkausluokkaan merkitsee, ole toimitettu asetusta ylemmän asteisilla säädöksillä. Tästä ei kuitenkaan voida päätellä, että palkkausluokkasijoittelua voitaisiin ilman muuta asetuksella muuttaa. Vaikka nimittäin asetuksen säännöksiä yleensä voidaan asetuksella muuttaa, eikä ilmeisestikään ole estettä siihen, että avoimina olevia virkoja asetuksella (tai jos palkkausluokkasijoittelu on toimitettu alemmanasteisilla säädöksillä, vastaavanlaista menettelyä käyttäen) siirretään alempiin palkkausluokkiin, ei kuitenkaan ole selvää, että virkanimityksillä perustettujen julkisoikeudellisten oikeussuhteitten, virkasuhteitten, sisältöä voidaan yksipuolisesti, asetuksen muodossa tapahtuvilla toimilla muuttaa. Kysymys siitä, minkä asteisilla säädöksillä on järjestettävä virassa olevien virkamiesten palkkausluokissa alentaminen, ei ole ratkaistavissa yksin-

omaan varsinaista palkkauslainsäädäntöä soveltaen, vaan on lähtökohdaksi otettava hallitusmuodon omaisuussuojaa yleensä koskevat säännökset.

— —

Omaksumani käsitys, että vakinaisen virkamiehen oikeus varsinaiseen palkkaukseensa nauttii sellaista suojaa, että siihen voidaan kajota vain perustuslainsäädäntöjärjestyksessä säädetyllä lailla, ei vielä ratkaise selvitettävänä olevaa kysymystä. Edelleen voidaan kysyä, onko koko palkkaussysteemi sellaisenaan niin suojattu, ettei sitä voida virassa olevien virkamiesten osalta muuttaa muutoin kuin perustuslainsäädäntöjärjestystä käyttäen? Vai merkitseekö palkansaantioikeuden perustuslainsuoja mahdollisesti vain oikeutta määrätynsuuruiseen palkkaan, ja jos näin on asianlaita, minkäsuuruiseen? Onko määräävänä palkan suuruuden suhteen ehkä pidettävä sitä ajankohtaa, jolloin virkamies virkaan nimitettiin, vai katsottava, jos palkat myöhemmin ovat kohonneet, näin korotettu palkkamäärä saavutettuna oikeutena suojatuksi?

Ensimmäistä kysymystä ei kuitenkaan ole tarpeen ottaa tässä selviteltäväksi, sillä siirtäminen alempaan palkkausluokkaan ei merkitse kajoamista palkkausjärjestelmän perusteisiin, joita *Tarjanteeseen* yhtyen *(Tarjanne,* Virkasuhteen lakkaaminen, s. 257) olen taipuvainen pitämään perustuslain suojaamina. Siirtäminen alempaan palkkausluokkaan on ilmeisesti kokonaan eri luokkaa oleva toimenpide kuin jos esim. ikälisät poistettaisiin.

En siis katso alempaan palkkausluokkaan siirtämisen olevan perustuslainvastaista sillä perusteella, että tällainen toimenpide merkitsisi palkkausjärjestelmän perusteitten muuttamista. Siirto voisi muodostua perustuslainvastaiseksi vain jos se merkitsisi oleellista huononnusta virkamiehen palkkaetuihin. Jos esim. ikälisäjärjestelmä olisi sellainen, että ikälisiä maksettaisiin vain ylemmissä palkkausluokissa, saattaisi tällainen huononnus olla kysymyksessä silloin, kun virkamies siirrettäisiin ikälisään oikeuttavasta palkkausluokasta sellaiseen, jossa ei ikälisää maksettaisi. Mutta kun siirrolla ei nähdäkseni nykyisen palkkauslainsäädännön puitteissa saata olla tämäntapaisia vaikutuksia, päädyn vastaamaan myöntävästi esitettyyn kysymykseen: v i r k a m i e s v o i d a a n a s e t u k s e l l a s i i r t ä ä a l e m p a a n p a l k k a u s l u o k k a a n, j o s h ä n e n

peruspalkkansa ei tämän johdosta rahamääräisesti pienene. Tämä koskee sekä peruspalkkaisia että sopimuspalkkaisia virkamiehiä ja luonnollisesti vielä suuremmalla syyllä ylimääräisiä virkamiehiä.

Avoimeksi on vielä jäänyt kysymys, mitä palkkaa on pidettävä vertauskohtana tutkittaessa, merkitseekö alempaan palkkausluokkaan siirtäminen palkan markkamääräistä pienenemistä. Ymmärtääkseni tässä voi tulla kysymykseen vain se peruspalkka, johon virkamiehellä on ollut oikeus ennen siirtoa voimassa olleiden säännösten mukaan, eikä esim. se palkka, mikä virkaan on kuulunut silloin kun hänet virkaan nimitettiin. Tämän palkan on virkamies »saavuttanut» pysymällä virassaan ja sen suhteen hän nauttii saavutetun oikeuden turvaa. (Samaan suuntaan Saksan tieteisoppi, ks. *Eickel,* Die wohlerworbenen Rechte der Beamten und ihr verfassungsmässiger Schutz, Beamten-Jahrbuch 1924 s. 179 ja *Möller,* Die wohlerworbenen Rechte der Beamten und ihre Unverletzlichkeit, ib. 1925 s. 315.)[1]

[1] *Rytkölä* on äskettäin ilmestyneessä väitöskirjassaan useissa kohdin yhtynyt esitetyissä lausunnoissa omaksuttuihin käsityksiin (*Olavi Rytkölä,* Valtion vakinaisten virkamiesten palkkaus- ja eläkeoikeus, s. 84—85).

Reino Kuuskoski

Virkamiesvastuulain tulkintakysymyksiä

Valtion ja muiden julkisoikeudellisten yhteisöjen vastuunalaisuus virkamiestensä ja toimielintensä toimenpiteistä on vaikeimpia kysymyksiä, mitä lainsäätäjä ja oikeustiede ovat joutuneet selvittämään.

Mitään yhtenäistä ratkaisua, jonka eri maiden oikeudet olisivat sellaisenaan voineet omaksua, ei ole onnistuttu löytämään. Eri valtioilla voi olla tässä oikeuskysymyksessä muiden maiden oikeudesta poikkeava oma kantansa. Äärimmäisiä rajoja edustavat toisaalta Englannin oikeus, jonka mukaan valtio ei koskaan vastaa virkamiestensä aiheuttamista vahingoista naudattaen periaatetta »the King can do no wrong» (kuningas ei voi tehdä väärin), sekä toisaalta Saksan oikeus, jossa Weimarin hallitusmuodon 131 artiklassa säädettiin virkavelvollisuuksien rikkomisesta ensisijainen vastuu valtiolle ja julkisille yhteisöille.

Valtion vastuuta virkamiesten virkatoimista on siis eri maissa käsitelty eri tavoin. Pohjoismaista on vain Suomessa kysymys yleisesti säännöstelty lailla. Muualla se on jäänyt hajanaisten erikoissäännösten ja käytännön varaan.

Ruotsissa ei valtion vastuuta virkatoimista ole yleisesti lailla säännöstelty. Käytäntö on siellä kuitenkin yhä laajemmassa määrin omaksunut sen kannan, että valtio on ilman lainsäännöstäkin vastuussa virkamiesten virkatoimista, joskaan valtion vastuuttomuussääntöä ei vielä ole kokonaan hylätty.[1] Valtion vastuu on tällöin käsitetty ensisijaiseksi riippumatta siitä, voidaanko vahingonkorvaus saada virkamieheltä vai ei, eikä korvaus-

[1] *Sundberg,* Stats och kommuns ansvar för befattningshavares tjänståtgärder (1933) s. 90 ss.; *Castberg,* Statens og kommunenes ansvar for sine tjenestemenns handlinger. Överläggningsämne vid det femtonde nordiska juristmötet (1931) s. 29 s.

velvollisuuden edellytykseksi myöskään ole vaadittu, että se on aiheutettu virkavirheeksi luettavalla menettelyllä.[2] Yleensä on käytännössä valtion vastuunalaisuuteen pyritty soveltamaan samoja sääntöjä kuin siviilioikeudellisessa korvausasiassa, lähinnä työnantajan vastuusääntöjä sopimus- ja siihen verrattavissa oikeussuhteissa.[3]

Tanskan oikeuden kanta kysymyksessä on yleensä sama kuin Ruotsin oikeuden. Sielläkin puuttuu yleinen lainsäädäntö, mutta käytäntö on viime aikoina omaksunut valtion vastuunalaisuuden toimielintensä julkisoikeudellisista virkatoimista ja tehtävistä.[4] Valtion vastuu näyttää ulotetun osittain pitemmällekin kuin Ruotsissa. Tanskassakin valtion vastuu on ensisijainen, jollei toisin ole säädetty.[5] Edellytyksenä ei myöskään ole määrätyn virkamiehen tekemä virkavirhe, vaan riittää toteamus virheellisyydestä menettelyssä virkatoimessa.[6]

Norjan oikeus poikkeaa osaksi muiden pohjoismaisten oikeuksien omaksumasta kannasta valtion vastuukysymyksessä. Siellä on tunnustettu valtion vastuu viranomaisten tosiasiallisista hallintotoimista, mutta varsinaisista hallintotoimista (myndighetsutøvelse) valtion ei ole katsottu olevan vastuussa muutoin kuin hallituksen ja departementin päällikön suorittamista hallintotoimista, joista korvauskannetta ei voida kohdistaa ratkaisevaan viranomaiseen ilman ministerisyytettä.[7]

Suomen oikeudelle on annettava se kunnia, että se on ensimmäisenä Pohjoismaissa uskaltautunut ryhtyä tämän kysymyksen yleiseen lainsäädännölliseen järjestämiseen. Valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta 18 päivänä toukokuuta 1927 annettu laki (VirkamVastuuL) (142/27) on siten uranuurtaja alallaan Pohjoismaissa.

Laki perustuu lainvalmistelukunnan (LVK) v. 1922 julkaisemaan mietintöön.[8] Tosin laki lopullisessa muodossaan huomattavasti poikkesi LVK:n

---

[2] *Sundberg*, m.t. s. 103.

[3] *Sundberg*, m.t. s. 118.

[4] *Andersen*, Offentligretligt Erstatningsansvar (1938) s. 88 s.

[5] *Andersen*, m.t. s. 89 s.

[6] *Andersen*, m.t. s. 97 ss.

[7] *Castberg*, m.t. s. 15 s.; *Sama*, Statens og kommunenes ansvar efter norsk rett for rettsstridige handlinger av forvaltningstjenestemenn, NAT 1930, s. 65 ss.

[8] Lainvalmistelukunnan julkaisuja N:o 2 v. 1922; Ehdotus laiksi valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta (jäljempänä LVK:n mietintö). Ehdotuksen ovat laatineet A. Candolin ja Bertil Sjöström.

alkuperäisestä ehdotuksesta ja nykyisen oikeuskäsityksen mukaan vielä huonoon suuntaan. V. 1922 ehdotuksessa mm. ehdotettiin valtion vastuu ensisijaiseksi (LVK:n mietintö s. 15) ja erinomaisista kohtuussyistä korvattavaksi myös vahinko, joka ei ollut aiheutunut virkavirheeksi luettavasta menettelystä (1 §:n 3 mom.). LVK:n alkuperäinen ehdotus edusti siten kantaa, joka vastaa nykyistenkin oikeuskäsitysten vaatimuksia. Se olisi myös tehnyt mahdolliseksi yhdenmukaisen käytännön syntymisen vastuukysymyksessä sekä yksityisoikeudellisiin että julkisoikeudellisiin oikeussuhteisiin ja oikeushenkilöihin nähden.

Se, että VirkamVastuuL:a säädettäessä lopulta hylättiin nykyaikaisen oikeuskäsityksen periaatteet, saattaa olla lähinnä luettava korkeimman hallinto-oikeuden syyksi. Kun LVK:n mietinnön perusteella laaditusta hallituksen esitysehdotuksesta pyydettiin korkeimpien oikeuksien lausunnot, korkein oikeus rajoittui koskettelemaan lausunnossaan vain ehdotuksen oikeudellisia kysymyksiä ryhtymättä arvostelemaan sen taloudellista kantavuutta.[9] Mutta korkein hallinto-oikeus lausuntoa antaessaan katsoi tarpeelliseksi valtion finanssipoliittisista syistä ehdottaa rajoitettavaksi lakiehdotuksen soveltamisalaa sillä perusteella, että toistaiseksi ei ollut mahdollista arvostella, minkälaisiin korvausvelvollisuuksiin ehdotettu laaja valtion vastuuvelvollisuus saattoi johtaa.[10] On ymmärrettävää, ettei hallitus tämän jälkeen tuntenut tarvetta mennä oikeusperiaatteiden ylläpitämisessä tällä oikeusalalla suurempiin taloudellisiin uhrauksiin kuin mitkä korkein hallinto-oikeus katsoi riittäviksi. LVK:n tarkistettu ehdotus v. 1926 noudattikin korkeimman hallinto-oikeuden viitoittamia latuja ja sen mukaisesti annettiin hallituksen esitys eduskunnalle.[11]

Selvitettäväksi otettavien tulkintakysymysten taustaksi näyttää olevan syytä selostaa VirkamVastuuL:n sisällöstä eräitä pääkohtia. Ensinnäkin laki koskee ainoastaan oikeudenhoidossa ja julkisessa hallintotoiminnassa aiheutettua vahinkoa. Sen ulkopuolelle jäävät siis valtion yksityisoikeudelliset hallintotoimet. Yksityisoikeudellisissa oikeussuhteissa valtio vastaa

[9] KO:n kirje valtioneuvostolle 7. 5. 1925 N:o 1180.

[10] KHO:n kirje valtioneuvostolle 11. 3. 1925 N:o 590. Vähemmistö 2 jäsentä ei yhtynyt tähän lausunnon kohtaan.

[11] Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta N:o 35 Vp. 1926.

toimihenkilöittensä aiheuttamasta vahingosta yleisen lain mukaan niin kuin yksityinen henkilö.[12]

Valtion korvausvelvollisuus on lain mukaan suppealla alalla eräissä erikseen mainituissa tapauksissa ensisijainen. Näin on asianlaita korvauksesta syyttömästi rangaistusta kärsineelle (1 §) tai syyttömästi vangitulle (2 §) taikka viranomaisen huostaan annetun omaisuuden hukkaantumisesta, milloin se on annettu viranomaiselle oikeudenkäyntiä, ulosottoa, rangaistustuomion täytäntöönpanoa, protestia tai verotusta varten (3 §). Sääntö kuitenkin on, että valtion vastuu on toissijainen. Jos virkamies on lainvoimaisella päätöksellä velvoitettu maksamaan vahingonkorvausta, niin korvaus, mitä ei saada virkamieheltä perityksi, on suoritettava valtion varoista (5 §).

Lisäksi on syytä huomauttaa, että VirkamVastuuL 12 §:ssä on nimenomaan viitattu eräillä hallinnon aloilla annettuihin tai annettaviin erikoissäännöksiin valtion vastuunalaisuudesta virkatoiminnasta aiheutuneesta vahingosta. Näistä mainittakoon rautatienkäytöstä johtuvan vahingon vastuusta 15. 2. 1898 annettu laki (8/98), valtionrautateiden liikennesäännön sisältävä 26. 4. 1929 annettu asetus (233/29) ja postisäännöstä 26. 4. 1924 annettu asetus (119/24) sekä 12. 4. 1935 annettu työntekijäin tapaturmavakuutuslaki (152/35) ja siihen liittyvä lainsäädäntö ynnä lopuksi eräät puolustuslaitosta koskevat erikoislait.[13]

Menettelystä korvausta haettaessa on VirkamVastuuL:ssa säädetty, että vaatimus syyttömästi tuomitulle tai vangitulle tulevasta korvauksesta voidaan tehdä rikosasian yhteydessä tai erikseen siinä tuomioistuimessa, jossa rikosasia käsiteltiin tai olisi ollut käsiteltävä, 60 päivän kuluessa siitä, kun tuomio sai lainvoiman tai asia jätettiin sikseen (7 §). Muissa tapauksissa, siis lain 3 ja 5 §:n nojalla, korvausta on haettava sen läänin lääninhallitukselta, missä vahinko on tapahtunut, 3 vuoden kuluessa vahingon tapahtumisesta tai päätöksen lainvoimasta (8 §). Jos lääninhallitus ei voi vahvistaa korvausta, tulee sen osoittaa hakija panemaan kanteensa vireille kuuden kuukauden kuluessa päätöksestä tiedon saatuaan riita-asioista sää-

[12] VirkamVastuuL 12 §; Hallituksen esitys N:o 35 Vp. 1926 s. 1; LVK:n mietintö s. 5; *Ståhlberg*, Suomen hallinto-oikeus, Yleinen osa, 2 painos (1928) s. 202, 204; *Willgren*, Förvaltningsrättens allmänna läror (1924) s. 160. Vrt. *Andersen*, m.t. s. 84; *Sundberg*, m.t. s. 7.

[13] SRL 6 luku, sotilaskyydityksestä 30 6. 1919 annettu laki (92/19) ja sotilasmajoituksesta samana päivänä annettu laki (92/19).

detyssä järjestyksessä sen paikkakunnan alioikeudessa, missä vahinko on tapahtunut (9 §). Samassa järjestyksessä hakija saa hakea muutosta lääninhallituksen päätökseen korvauksen vahvistamisesta (9 § 2 mom.). Myös 7 §:n mukaan käsitellyssä korvausasiassa haetaan muutosta riita-asioita koskevassa järjestyksessä (7 § 3 mom.). Lopuksi on säädetty, että valtiolla on oikeus hakea suorittamansa korvausmäärä vahinkoon syypäältä viranomaiselta (10 §).

Selostettujen VirkamVastuuL:n säännösten soveltamiseen niin kuin monien muiden paljon yksinkertaisempia oikeusaloja käsittelevien lakien soveltamiseen liittyy usein vaikeasti ratkaistavia tulkintakysymyksiä, joista voidaan pätevin perustein esittää vastakkaisiakin mielipiteitä. Seuraavassa on otettu käsiteltäväksi viisi VirkamVastuuL:n tulkintakysymystä, joilla voidaan katsoa olevan yleisempää kantavuutta.

1. *Koskeeko VirkamVastuuL myös tosiasiallista hallintotoimintaa?*

VirkamVastuuL ei koske, kuten edellä on selostettu, valtion yksityisoikeudellista toimintaa. Toisaalta on kuitenkin riidatonta, että se koskee valtion viranomaisten varsinaisin hallintotoimin aiheuttamia vahinkoja. Mutta laista ei saa suoraa vastausta, koskeeko VirkamVastuuL myös valtion tosiasiallista hallintotoimintaa. Voidaan ajatella, että VirkamVastuuL ei periaatteessa ollenkaan koskisi valtion julkisoikeudellistakaan tosiasiallista hallintotoimintaa. Tällöin valtio ilmeisesti joutuisi vastaamaan tosiasiallisesta hallintotoiminnastaan yleisten siviiliokeudellsten säännösten mukaan samoin kuin yksityisoikeudellisesta hallintotoiminnasta. Tämän käsityksen perusteeksi voidaan mainita, että useimmissa tapauksissa tosiasiallinen hallintotoiminta luonteeltaan ja menettelytavoiltaan on samanlaista kuin yksityisen henkilön toiminta, josta hän on vastuussa siviilioikeudellisten säännösten mukaan. Eroa tuskin on havaittavissa esim. hoidetaanko potilas yksityissairaalassa tai valtion sairaalassa, rakentaako yksityinen talon tai valtio virastorakennuksen ja annetaanko opetus yksityisessä tai valtion oppilaitoksessa.

Lainvalmistelukunnan ensimmäinen ehdotus VirkamVastuuL:ksi oli laadittu niin yleiseen muotoon, että se käsitti kaiken valtion julkisoikeudellisen hallintotoiminnan, myös tosiasiallisen hallintotoiminnan. Perusteluis-

saan LVK tämän nimenomaan toteaakin (s. 15—16). VirkamVastuuL:a ei kuitenkaan säädetty tämän LVK:n mietinnön pohjalla, vaan lakiehdotus muokattiin perusteellisesti uudelleen. LVK:n toisen ehdotuksen perusteluista sen paremmin kuin hallituksen esityksenkään perusteluista ei saa suoraa vastausta kysymykseen, sisältyykö VirkamVastuuL:n alaisuuteen myös valtion tosiasiallinen hallintotoiminta. Kun niissä kuitenkin korostetaan, että laki ei koske yksityisoikeudellista hallintotoimintaa, niin näyttää ilmeiseltä, jos tosiasiallinen hallintotoiminta olisi tahdottu sulkea pois lain alaisuudesta, että sekin olisi todettu ainakin esityksen perusteluissa. Lisäksi VirkamVastuuL 5 §:n sanamuoto (»oikeudenhoidossa tai julkisessa hallintotoiminnassa»), jossa yleisesti määritellään valtion vastuunalaisuus, on peräisin LVK:n alkuperäisestä ehdotuksesta, jossa siihen sisällytettiin myös tosiasiallinen hallintotoiminta. Edelleen voidaan todeta, että valtion ensisijaista vastuuta koskeviin lainsäännöksiin sisältyy tapauksia, joissa on kysymys tosiasiallisesta hallintotoiminnasta. Niinpä lain 3 §:ssä on valtion vastuu ulotettu virkamiehen huostaan annettujen asiakirjojen ja muun omaisuuden tallettamiseen. Näin ollen on päädyttävä siihen tulokseen, että VirkamVastuuL koskee myös tosiasiallista hallintotoimintaa.

2. *Voidaanko VirkamVastuuL 1 ja 2 §:n säännöksiä analogisesti sovelluttaa pakkolaitokseen määrättyyn, pakkotyössä tai turvasäilössä olevaan taikka pidätettyyn henkilöön?*

Kysymys aiheutuu lähinnä siitä, että VirkamVastuuL:n säätämisen jälkeen on meillä saatettu voimaan uusia vapaudenriistämismuotoja, joita ei vielä tunnettu lain säätämisen aikaan, ilman että VirkamVastuuL:a on samanaikaisesti täydennetty. Sellaista rikoksesta epäillyn vapauden riistämistä, joka perustui eräistä tasavallan suojelulakiin perustuvista toimenpiteistä 29 päivänä helmikuuta 1932 annetun asetuksen (73/32) 3 §:n 1 momenttiin, nimitettiin nimenomaan vangitsemiseksi. Siihen voitiin sovelluttaa VirkamVastuuL 2 §:ää.[14] Sama koskee eräiden henkilöiden

[14] Näin myös KO 1935 Tietoja 12.

Jos vangitseminen sen sijaan on perustunut em. 29. 2. 1932 annetun asetuksen 3 §:n 2 momenttiin, jolloin ei edellytetty epäluuloa rikoksesta, ei VirkamVastuuL 2 §:ää olisi voitu sovelluttaa.

vangitsemisesta 7 päivänä joulukuuta 1944 annetun asetuksen (898/44) nojalla sotarikoksista vangittuna olleita henkilöitä.

Kysymyksessä mainituista vapauden riistämismuodoista oli lakia säädettäessä ainoastaan pidättäminen käytännössä. Tulkintakysymystä selvitettäessä voidaan aluksi mainita, että Tanskassa valtion vastuuta laittomasti pidätetylle, vangitulle ja rangaistusta sovittaneelle suoritettavasta korvauksesta on katsottu voitavan analogisesti sovelluttaa myös eräisiin muihin tapauksiin, joissa henkilöltä on laittomasti riistetty vapaus.[15] VirkamVastuuL 2 §:n ulottaminen pidätettynä olleeseen henkilöön olikin harkittavana lakia säädettäessä. Perustuslakivaliokunta mietinnössään (N:o 10 Vp. 1926) katsoi, että pidätetyllä pitäisi olla vielä suuremmalla syyllä kuin vangitulla oikeus saada vahingonkorvausta. Valiokunta ei kuitenkaan tehnyt muutosehdotusta lakiehdotukseen, »koska säännökset rikoksesta epäillyn henkilön pidättämisestä tutkintaa varten meillä ovat aivan vaillinaisia». Sen sijaan valiokunta lausui käsityksenään, että pidättämistä koskeva lainsäädäntö olisi mitä pikimmin saatava aikaan, mikä toivomus nyt vasta 20 vuoden kuluttua on toteutunut.[15a] Näin ollen on ilmeistä, että VirkamVastuuL 2 §:ää ei voitane tulkita laajentavasti pidätettyyn henkilöön. Pidätetty voi siis saada korvausta laittomasta pidättämisestään vain mikäli pidätyksen toimittanut virkamies todetaan virkavirheeseen syylliseksi häneltä ja toissijaisesti valtiolta VirkamVastuuL 5 §:n mukaan.

Vaikka esitettyyn kysymykseen pidätetyn osalta on vastattu kielteisesti, ei siitä ehdottomasti seuraa kielteistä vastausta muihin edellä mainittuihin uusiin vapauden riistämismuotoihin nähden. Päinvastoin myönteistä vastausta tukee edellä selostettu Tanskan oikeuden kanta. Meillä on kuitenkin VirkamVastuuL säädetty yleiseksi, ja valtion ensisijainen vastuu on rajoitettu vain laissa nimenomaisesti säädettyihin tapauksiin. Lain

---

[15] *Jørgensen*, Grundsaetningen om Erstatning for uforskyldt Faengsling, Nordisk Tidskrift for Strafferet 1929 s. 260.

[15a] Hallitus antoi 14. 5. 1948 eduskunnalle esityksen vangitsemis-, pidättämis- ja kiinniottamissäännösten uudistamisesta (esitys n:o 184 Vp. 1947). Lakivaliokunta hyväksyi mietinnössään (N:o 16 Vp. 1947) esitykseen sisältyvät lakiehdotukset vähäisin muutoksin. Laki rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta vahvistettiin 1. 7. 1948 (515/48) ja tuli voimaan 1. 8. 1948. Hallituksen esitykseen ei sisältynyt ehdotusta VirkamVastuuL:n muuttamiseksi eikä se muutoinkaan voine aiheuttaa muutosta valtion vastuuseen laittomasta pidättämisestä.

1 ja 2 §:n laajentavan tulkinnan hylkäämisestä ei seuraa, että valtio vapautuisi kokonaan vastuusta, vaan päinvastoin, että yleinen sääntö valtion toissijaisesta vastuusta tulee noudatettavaksi. Näin ollen näyttää Suomen oikeuden kannalta, ettei laajentava tulkinta ensisijaiseen vastuuseen nähden yleensä voi tulla kysymykseen. Kun pakkotyössä ja turvasäilössä pidettyä ei voida pitää »rikoksesta vangittuna», ei näytä mahdolliselta heihin sovelluttaa VirkamVastuuL 2 §:n säännöksiä.[16]

Pakkolaitokseen määrättyyn nähden asia on jonkin verran toisin. Vaarallisista rikoksenuusijoista 27 päivänä toukokuuta 1932 annetussa laissa (180/32) säädetty seuraamus, joka perustuu tuomioistuimen päätökseen, liittyy niin läheisesti rangaistuksen kärsimiseen, että VirkamVastuuL 1 §:ää näyttää voitavan analogisesti sovelluttaa pakkolaitokseen määrättyihin.[17]

3. *Voidaanko VirkamVastuuL 3 §:ää tulkita laajentavasti?*

Säännöksen mukaan, milloin rahaa, asiakirjoja tai muuta omaisuutta on annettu tai otettu virkamiehen huostaan oikeudenkäyntiä, ulosottoa, rangaistustuomion täytäntöönpanoa, verotusta tai protestia varten, valtio vastaa ensisijaisesti omaisuuden vahingoittumisesta tai hukkaantumisesta aiheutuneesta vahingosta. Viranomaisten haltuun joudutaan uskomaan

---

[16] Pakkotyössä pitämistä koskevat säännökset sisältyvät IrtolL 13—22 §:ään. Pakkotyöhön voidaan määrätä IrtolL 5 §:n, KöyhL 65 §:n, työtä vieroksuvien henkilöiden määräämisestä työhön tai erikoistyölaitokseen 5. 4. 1946 annetun lain (260/46) 13 §:n, eräiden väkijuomalakeja vastaan tehdyistä rikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä yleisessä työssä 9. 1. 1934 annetun lain (9/34) 1 §:n, eräiden omaisuusrikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä pakkotyössä 18. 10. 1945 annetun lain (1035/45) 1 §:n ja eräiden säännöstelyrikoksista tuomittujen henkilöiden pitämisestä pakkotyössä 22. 6. 1945 annetun lain (598/45) 1 §:n nojalla.

Turvasäilössä pitäminen perustui alkuaan 6. 10. 1939 annetun tasavallan suojelulain (307/39) nojalla henkilökohtaisen vapauden rajoittamisesta tasavallan suojelulain nojalla 30. 11. 1939 annetun asetuksen (444/39) 1 §:ään. Viimeksi voimassa ollut 30. 12. 1946 annettu samanniminen asetus (899/46) on lakannut olemasta voimassa tasavallan suojelulain muuttamisesta ja sen voimassaoloajan pitentämisestä 30. 12. 1946 annetun lain (897/46) mukaan kuukauden kuluttua rauhansopimuksen voimaantulosta eli siis 15. 10. 1947.

[17] Valtioneuvosto on 16. 5. 1946 hylännyt pakkotyössä pidetyn Lauri Jaakko Niemen korvaushakemuksen, joka perustui siihen, että häntä oli laittomasti pidetty pakkotyössä KO:n 17. 7. 1934 antaman, mutta 4. 7. 1945 puretun päätöksen nojalla. Asiakirjoista käy ilmi, että tällöin oli mm. katsottu Niemen hakemus VirkamVastuuL 7 §:n säännös huomioon ottaen tehdyksi liian myöhään.

omaisuutta useissa muissakin tapauksissa. Eräissä tapauksissa onkin valtion vastuunalaisuudesta tällöin annettu erikoissäännöksiä. Näin on asianlaita rautateiden tai postin kuljetettavaksi jätettyihin esineisiin nähden, kuten edellä on mainittu. Mutta muita 3 §:ssä mainittuihin tapauksiin verrattavia tapauksia on jäänyt säännöstelemättä. Niinpä pidätetyltä tai muulta henkilöltä rikoksen tutkintaa varten otettujen esineiden suhteen puuttuvat säännökset. Samoin sairaalaan otetun henkilön varusteisiin nähden. Myöskään vapaaehtoisessa oikeuden hoidossa ja hallinnollisessa lainkäytössä tuomioistuimen tai viranomaisen haltuun uskotuista asiakirjoista ja varoista ei ole nimenomaan säädetty.

Edellisen kysymyksen yhteydessä on esitetty eräitä näkökohtia, jotka puhuvat VirkamVastuuL:n laajentavaa tulkintaa vastaan. Ne pitävät paikkansa tähänkin kysymykseen nähden. Lisäksi on huomattava, että hallituksen esityksen (N:o 35 Vp. 1926) perusteluissa (s. 3) nimenomaan todettiin, että vapaaehtoisessa oikeudenhoidossa ja hallinto-oikeudellisissa valitusasioissa valtiolla tulisi olemaan vain yleinen toissijainen vastuunalaisuus. Edelleen voidaan mainita että, kun vekselilainsäädännön uusimisen yhteydessä protestiviranomainen oikeutettiin perimään vekselivelalliselta maksu, samassa yhteydessä katsottiin tarpeelliseksi muuttaa VirkamVastuuL 3 §:ää lisäämällä siihen protestia koskeva säännös 14 päivänä heinäkuuta 1932 annetulla lailla (243/32). Näillä perusteilla on esitettyyn kysymykseen vastattava kielteisesti.

4. *Vastaako valtio virkamiehen aikaansaamasta vahingosta, jos ei saada selville, kenen virkavirheestä vahinko on aiheutunut?*[18]

Käytännössä saattaa helposti esiintyä tapauksia, joissa tämä kysymys joutuu ratkaistavaksi. Tosin vahingon aiheuttaja voidaan helposti selvittää, milloin se johtuu varsinaisesta hallintotoimesta, joka tavallisesti päätetään kirjallisessa muodossa. Vaikeudet esiintyvät sitä vastoin, milloin on kysymyksessä tosiasialliset hallintotoimet ja välitön julkisen vallan käyttäminen. Mainittakoon eräitä esimerkkejä:

[18] Kysymys on otettu Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen keskustelukysymyksiin N:o 2/1946. Alustus on ollut käsiteltävänä Lakimiesyhdistyksen Keski-Suomen osaston kokouksessa 1. 11. 1946 ja Lapin osaston kokouksessa 17. 11. 1946. Edellisessä kokouksessa alustaja on vastannut kysymykseen kielteisesti, jälkimmäisessä myönteisesti.

1) Potilas joutuu valtion sairaalassa kolmen eri lääkärin leikattavaksi. Jossakin leikkauksessa vatsaonteloon jäänyt esine aiheuttaa kuoleman tai vamman, eikä voida selvittää, missä leikkauksessa esine on jäänyt vatsaonteloon.

2) Poliisin pidättämää henkilöä kuljetetaan eri poliisilaitoksissa tutkittavana. Häneltä hukkuu pidätysaikana yksityisomaisuutta eikä voida selvittää, kenen viranomaisen virkavirheeksi se on luettava. (Edellä on selvitetty, ettei pidätettyyn nähden ole voimassa valtion ensisijainen vastuu.)

Nämä ja monet muut tapaukset on helppo kuvitella sellaisessa muodossa, että vahingon aiheutuminen virkamiehen virkavirheestä on riidaton, mutta selvittämättä jää, kenen virkamiehen virkavirheestä se on johtunut. Jos vahinko on johtunut sellaisesta väärästä menettelystä, jota ei voida lukea virkavirheeksi, valtio ei lain mukaan ole vastuussa vahingosta.[19] Onko valtio silloin vastuussa vahingosta, kun se on aiheutunut tuntemattoman tekijän virkavirheestä?

Lain 5 §:n sanamuoto näyttää tällöin puhuvan valtion vastuuttomuuden puolesta. Siinä näyttää asetetun valtion korvausvelvollisuuden edellytykseksi, että virkamies on lainvoimaisella tuomiolla tai päätöksellä velvoitettu maksamaan vahingonkorvausta. Ellei tällaista tuomiota tai päätöstä ole, kysymystä valtion vastuusta ei voitaisi ollenkaan herättää.

Tätä muodollista kantaa vastaan voidaan esittää päteviä asiallisia perusteita. Virkavirheen selvittäminen on valtion poliisiviranomaisten asia. Yksityisellä on sangen vähän mahdollisuuksia saada selville virkavirhe, jos hän ei saa valtion viranomaisilta virka-apua. Yksityinen joutuisi siis kantamaan seuraukset siitä, etteivät valtion viranomaiset kykene hoitamaan tehtäviään tai eivät tahdo avustaa vahinkoa kärsinyttä todisteiden hankkimisessa.[20]

Yksityisen toimeksiantajan vastuu alaisensa toimihenkilön tai työntekijän aiheuttamasta vahingosta siviilioikeudellisten säännösten mukaan on riippumaton tekijän subjektiivisesta syyllisyydestä.[21] Valtion vastuu on

---

[19] Valtio ei ole esim. vastuussa virkamiehen syyntakeettomana aiheuttamasta vahingosta, koska menettelyä ei silloin voida lukea virkavirheeksi. Jos valtio on saanut tällaisesta virheellisestä menettelystä hyötyä, voitaneen siltä vaatia edun palautusta.

[20] *Andersen*, m.t. s. 101.

[21] Ks. esim. RtVastuuL 1 §, IlmailuL 1 § ja AutovastuuL 1 §. *Ekström*, Privaträttens allmänna läror (1925) s. 870 ss.

siis lievempi. Tätä suhteetonta eroa olisi omansa vielä lisäämään se, että valtio vapautuisi vastuusta syyllisen selvittämättömyyden ansiosta.

Oikeudenmukaisuus ja kohtuus näyttävät näin ollen puoltavan valtion vastuun laajentamista tässä kohden. Voidaanko tällaisen kannan tueksi löytää riittäviä oikeudellisia perusteita?

Vaikka tosiasiallisiin julkisoikeudellisiin hallintotoimiin ei sellaisenaan edellä esitetyillä perusteilla voida sovelluttaa siviilioikeudellisia korvaussäännöksiä, näyttää kuitenkin mahdolliselta täydentää VirkamVastuuL 5 §:n säännöksiä toissijaista vastuuta koskevilla siviilioikeudellisilla säännöksillä. Tällainen toissijainen vastuu on laillisella takaajalla KK 10: 8 ja TakausA 3 §:n mukaan. Takausmiehen maksuvelvollisuuden edellytyksenä on tällöin, kuten VirkamVastuuL 5 §:ssä, että tuomiolla on todettu velallisen maksuvelvollisuus ja sen jälkeen ulosotossa hänen maksukyvyttömyytensä. Mutta jos velallista ei tavata, jos hän »piilee maksuaikana tai on mennyt ulkomaille», tulee takaajan maksuvelvollisuus välittömästi voimaan.[22]

Tämän siviilioikeudellisen oikeusperiaatteen analoginen soveltaminen puheena olevaan tulkintakysymykseen antaa siihen yleistä oikeuskäsitystä tyydyttävän ratkaisun. Julkisessa oikeudessa, nimenomaan hallinto-oikeudessa, on usein jouduttu lainaamaan käsitteitä ja säännöstöjä vanhempien oikeustieteiden aloilta. Viitattakoon esim. perusteettoman edun palauttamisen, asiainhuollon sekä muodollisen ja aineellisen lainvoiman käsitteiden omaksumiseen hallinto-oikeudessa. Mitään periaatteellisia tai käytännöllisiä esteitä ei ole myöskään valtion toissijaista vastuuta koskevien säännösten täydentämiseen siviilioikeuden toissijaista vastuuta koskevilla yksityiskohtaisemmilla säännöksillä. Kysymykseen voidaan näin ollen vastata myöntävästi.[23]

5. *Vapauttaako muutoksenhaun laiminlyöminen valtion vastuusta?*

LVK:n ensimmäiseen ehdotukseen sisältyi säännös, ettei valtio ole korvausvelvollinen, jos se, jonka oikeutta on loukattu, on tyytynyt tuomioon tai virkatoimenpiteeseen, mihin hän olisi voinut hakea muutosta

[22] *Ekström,* Om borgen, 3 painos (1927) ss. 69—70.

[23] Näin myös Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus 1946 s. 75 s.

(1 §:n 2 mom.). VirkamVastuuL 4 §:ssä on säädetty, ettei lain 3 §:n mukaista korvausvelvollisuutta ole mm. »jos vahingon kärsinyt, vaikka olisi voinut hakea muutosta tuomioon, päätökseen tai virkatoimenpiteeseen, josta vahinko aiheutui, on jättänyt sen tekemättä».[24] Sisältääkö selostettu lainkohta yleisen säännön, jota on sovellettava muihinkin tapauksiin ja ainakin, milloin valtio on ensisijaisesti korvausvelvollinen? Näin on säännöksen tulkinnut Castberg.[25]

LVK:n ensimmäisessä ehdotuksessa säännöstä perusteltiin lähinnä sillä, että jättämällä käyttämättä tarjolla olevat muutoksenhakukeinot vahingon kärsinyt jossakin määrin itse on syypää vahingon syntymiseen (s. 17). Tällöin katsottiin, että vahingon kärsineen tuli käyttää oikeudenkäynnissä kaikkia varsinaisia muutoksenhakukeinoja (takaisinsaanti, veto, valitus nosto) sekä hallintoasioissa kaikkia mahdollisia varsinaisia hallinto-oikeudellisia oikaisukeinoja (valitus ja kantelu). Ylimääräisiin muutoksenhakukeinoihin ei vahinkoa kärsineen sitä vaston tarvinnut turvautua säilyttääkseen korvausoikeutensa (s. 16—17).

Jos se LVK:n perustelu, että muutoksenhaun laiminlyömisellä vahingon kärsinyt itsekin tulee syypääksi vahingon syntymiseen, pitää paikkansa, voitaisiin edellä selostetun 4 §:n säännöksen katsoa sisältävän yleisen säännön. Näin tuskin kuitenkaan on asianlaita. Tuomioistuimen tai viranomaisen puoleen kääntyneen oikeusalamaisen täytyy voida luottaa jo ensimmäisen oikeusasteen ratkaisuun. Muutenhan kansalaiset pakotetaan korvausoikeutensa säilyttämiseksi jokaisessa asiassa turvautumaan kaikkiin mahdollisiin muutoksenhakukeinoihin ja siten usein tarpeettomasti rasittamaan ylempien oikeuksien ja viranomaisten työtä. Vastaavaa vaatimusta ei ole asetettu myöskään siviilioikeudellisen korvausvelvollisuuden edellytykseksi.

Näin ollen puheena olevaa VirkamVastuuL 4 §:n säännöstä ei voida katsoa yleisen oikeusperiaatteen ilmaukseksi, vaan se on poikkeussäännös, joka koskee vain 3 §:n mukaista korvausta.

---

[24] Säännös lienee peräisin BGB 839 §:stä. Tätä oikeussääntöä ei kuitenkaan ole yleensä hyväksytty Pohjoismaissa. *Andersen,* m.t. s. 158 s.; *Sundberg,* m.t. s. 102; *Castberg,* m.t. s. 61. Toisin *Aura,* Förhandlingarna å det femtonde nordiska juristmötet i Stockholm den 27—29 augusti 1931 (1931) s. 235 ja *Herlitz* ib. s. 239.

[25] *Castberg,* m.t. s. 27.

De lege ferenda.

VirkamVastuuL:a säädettäessä lähdettiin siitä, ettei Suomen silloisen oikeuden mukaan valtio ilman erikoissäännöksiä ollut vastuussa virkamiesten julkisoikeudellisessa hallintotoiminnassa aikaansaamasta vahingosta.[26] Tosin lain säätämisen aikaan lainkäyttö tässä kohden alkoi horjua ja oli mukautumassa sille kannalle, joka Ruotsissa ja Tanskassa on ilman lainsäädäntöä kyennyt kehittämään nykyaikaisen oikeuselämän tarpeita tyydyttävän valtionvastuuoikeuden.[27] Mutta vallitsevaa periaatteellista kantaa vastaan arvosteltaessa VirkamVastuuL tiesi silloin oikeusturvallisuuden kannalta huomattavaa kehitystä.

VirkamVastuuL on ollut voimassa 20 vuotta. Tänä aikana sen välitön käytännöllinen merkitys ei ole ollut kovinkaan suuri. Sen nojalla suoritetut korvaukset ovat olleet suhteellisen harvinaisia ja pieniä. Ilmeisesti suurempi on ollut lain periaatteellinen ja ennakkoestävä merkitys, mikä ei ole täsmällisesti arvioitavissa.

Mutta samalla VirkamVastuuL on muodostunut oikeuskehityksen jarruksi tällä alalla. Sen täsmälliset säännökset ovat estäneet käytännön joustavaa kehittymistä suuremman oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi.

Niinpä näyttääkin lainkäyttö kunnan vastuuseen nähden ainakin viranomaisten tosiasiallisessa hallintotoiminnassa kyenneen omaksumaan paljon pitemmälle nykyaikaiset oikeusperiaatteet kuin mitä valtion vastuussa VirkamVastuuL:n tiukat määräykset ovat sallineet.[28]

Ensinnäkin on todettava, ettei VirkamVastuuL:n mukainen sääntö valtion toissijaisesta vastuusta enää ole riittävä. Se ei takaa oikeudenmukaisuuden saavuttamista. Ainakin vähäisten vahinkojen ollessa kysymyksessä menettely muodostuu niin pitkäksi ja kalliiksi, ettei vahinkoa kärsineen siihen useinkaan kannata ryhtyä. Kun korvausoikeuden alalla yleensä on hyväksytty ensisijainen vastuu toimielinten ja toimihenkilöiden teoista niin yksityisoikeudessa kuin kuntaan nähden julkisessa oikeudes-

[26] LVK:n mietintö s. 10; *Ekström*, m.t. s. 878; *Ståhlberg*, m.t. s. 205; *Willgren*, m.t. s. 160; *Castberg*, m.t. s. 25.

[27] Esim. KO 1922 Selostus 39 (sillan virheellisen rakenteen aiheuttaman vahingon korvaaminen) ja KO 1927 Selostus 2 (sotaväen ampumaharjoituksilla kiinteistölle aiheutetun vahingon korvaaminen).

[28] Esim. KO 1930 Selostus 12, Tietoja 320; 1932 Tietoja 496; 1933 Selostus 36.

sakin, valtion erikoisasemalla tässä kohden ei enää ole riittävää oikeudellista eikä asiallistakaan perustetta.

Toinen tarkistusta odottava kohta on virkavirheen asettaminen valtion vastuun edellytykseksi. Valtion hallintotoiminnan huomattavan laajentumisen jälkeen joudutaan hallintotehtäviä yhä enemmän uskomaan lainopillista koulutusta vailla oleville virkamiehille ja luottamusmiehille. Heidän joutuessaan tulkitsemaan lakia ei voida vaatia samaa varmuutta kuin vanhan koulukunnan virkamiehiltä. Ilmeisesti joudutaan vastaisuudessa yhä useammin näkemään päätöksiä, joissa viranomaisen tosin todetaan ymmärtämättömyydestä menetelleen väärin syytteessä mainituin tavoin, mutta ettei tuota menettelyä kuitenkaan, kun kysymykseen tuleva lainkohta ei ole niin selvä, että sen oikein tulkitsemista oli voitu syytetyltä maallikkona kohtuudella vaatia, ollut luettava hänelle viaksi virkarikoksena. Tällaisessa tapauksessa valtio on VirkamVastuuL:n mukaan vapaa vastuusta. Oikeudenmukaisuus vaatii kuitenkin toisenlaista tulosta. Virheellisen menettelyn seuraamusten vierittäminen tällaisessa tapauksessa yksityisen kannettavaksi on kohtuutonta. Valtion vastuun perusteeksi esitetty näkökanta, hallinnon rasitusten oikeudenmukainen jakaminen, pätee myös tässä tapauksessa. Sen vuoksi tulisi valtion korvausvelvollisuus irroittaa virkavirhekäsitteestä. Tämä kanta on, kuten edellä on selostettu, käytännössä toteutettu muissa Pohjoismaissa ja oli, tosin rajoitettuna, omaksuttu jo LVK:n alkuperäisessä ehdotuksessa.

Kun VirkamVastuuL:n tarkistus ilmeisesti eräiden lähiajan lainsäädäntökysymysten yhteydessä joudutaan ottamaan käsiteltäväksi,[29] silloin on syytä ottaa harkittavaksi, eikö samalla ole uudistettava myös lain perussäännökset paremmin nykyaikaisen oikeuskäsityksen periaatteita vastaaviksi.

---

[29] Tähän pakoittanee ryhtymään ainakin pidättämistä koskevien uusien säännösten uudistaminen, kuten asian kolmannessa käsittelyssä eduskunnassa huomautettiin (ed. J. Virtasen lausunto). Ks. edellä viite 15 a.

Tauno Ellilä

Nuorten tutkijain vaikeuksista

On sanottu, ettei tieteenharjoittaminen kannata. Yksistään tieteenharjoittamisella ei meillä Suomessa liene kukaan yrittänytkään elää. Mutta paljoa paremmin ei ole asian laita niidenkään kohdalta, jotka tekevät tieteellistä työtänsä niin sanoaksemme viran puolesta, kuten korkeakoulujen opettajat, tai sellaisen viran saadakseen. Oikeustieteen harjoittajat joutuvat tavallaan olemaan vielä vaikeammassa asemassa kuin eräät muut tieteenharjoittajat, jotka voivat paremmin hyötyä työnsä aikaansaannoksilla myös taloudellisessa mielessä. Seikka ei ole omiaan houkuttelemaan ketään oikeustieteellisiin tutkimustöihin antautumiseen.

Muutamissa tapauksissa on meillä jopa väitetty, että syy jonkun oikeustieteilijän ennenaikaiseen poismenoon on ollut lähinnä hänen uhkarohkeassa lähtemisessään tieteenharjoittajan polulle. Taloudellisessa kannattamattomuudessaan se on vaatinut uhriltaan liikaa itsensä ja perheensä kieltämistä, jopa selvää itsensä rääkkäämistäkin ehkä paljonkin yli 10-tuntisine työpäivineen. Ei erehdyttäne, jos väitetään, että hyvin moni nuori lakimies, joka opiskeluaikanaan on tuntenut erikoista vetoa ja viehätystä johonkin tiettyyn aineeseen tai oikeustieteeseen yleensä, on valmistuttuaan ajatellut oikeustieteen palvelukseen antautumista. Mutta enemmistö on kuitenkin sitten nähnyt jo heti suorastaan voittamattoman esteen tällaisen elämäntehtävän valinnassa, koska se todennäköisimmin veisi taloudelliseen perikatoon. Ja niistä taasen, jotka lakitieteen kandidaatin arvon saavutettuaan ovat uskaltaneet aloittaa työn lakitieteen tohtorin arvon saamiseksi, useimmat ovat väsyneet kesken ja jättäneet aikeensa sillensä. Kun tavoiteltavia korkeakoulujen virkoja on ollut juristeille tarjolla perin vähän ja koska toisaalta käytännöllinen elämä on tar-

jonnut vankkaa taloudellista tukea, on taas tohtoreiksi jo valmistuneita siirtynyt yksityisiin toimiin, jolloin myöskin tieteellisen työn jatkaminen on enimmäkseen pysähtynyt. Ne, jotka ovat päässeet yliopiston virkoihin, ovat voineet paremmin jatkaa tieteellistä työtään, kun virka ja tutkimus ovat olleet yhteensovitettavissa. Useasti tämäkin edullisin mahdollisuus on jäänyt enemmän vain teoreettiseksi mahdollisuudeksi. Yliopiston opettajille on meillä sälytetty niin paljon opetustehtäviä, joista suuri osa on yksitoikkoista ja suorastaan mekaanistakin työtä, että tieteellisen työn harjoittamiseen ei ole jäänyt riittävää aikaa ja rauhaa. Yliopiston opettajien palkkaus on ollut kaikkea muuta kuin kadehdittava. Senvuoksi ja jotta perhekin tulisi likikään samanveroisesti toimeen kuin jonkun muulla alalla toimivan entisen opiskelutoverin perhe, on täytynyt ehkä ottaa vielä joitakin ylimääräisiä tehtäviä. Kun yliopiston opettajaksi pääsemisessä vallitsee tosiasiassa mitä tiukin numerus clausus-systeemi, niin sekin on pannut kahdestikin ajattelemaan, kannattaako antautua tieteenharjoittajaksi tätäkään uraa silmälläpitäen, koska kuhunkin virkaan kuitenkin voidaan nimittää vain yksi hakija ja toisten ponnistelut, ellei uusia virkoja ole tai tule, ovat menneet hukkaan. Maassamme ei myöskään ole juuri maininnan arvoisesti muita lakimiehille sopivia korkeakouluvirkoja kuin Helsingin yliopiston lainopillisessa tiedekunnassa. Jos esim. Turun yliopiston ohjelma tulisi joskus tulevaisuudessa laajenemaan käsittämään myös oman lainopillisen tiedekuntansa, niin seikka ehkä avaisi lisäperspektiivejä.

Nimenomaan oikeustieteen tutkija on erinäisissä suhteissa huonommassa asemassa kuin jotkut muun alan tutkijat. Oikeustieteilijän täytyy nimittäin yleensä itse tehdä kaikki työ. Osatoimia ja valmistelutyötäkään ei voi juuri toiselle irroittaa. Tässä suhteessa ovat esim. lääkärit paremmassa asemassa. Hehän saattavat teettää laboranteilla ja erinäisillä laitoksilla erilaisia töitä, joista esim. kertyy helpolla hyvää materiaalia. Tämä materiaali on voitu toisten toimesta ehkä jo seuloa ja systematisoidakin. Eräillä muillakin aloilla tutkijoilla saattaa olla käytettävissään esim. toisten keräämiä tilastotietoja ja -lukuja tms. Näin ei ole juristien laita. Senvuoksi oikeustieteilijän työ vie suhteellisesti paljon enemmän aikaa ja vaatii suurta vaivannäköä. Valmiiksi voidaan niin muodoin saada vain melko harvoja tutkimustuloksia pitempien aikojen perästä. Vain harvoille

on tässä suhteessa suotu jonkinlainen yliproduktiivisuuden lahja. Kun ihmisellä on vain yksi elämänikä, niin asianomainen on saattanut jo tällä perusteella jättää oikeustieteilijän uran pois laskuistaan. Sen vuoksi alalle antautuva ei saa pelätä työtä ja hänen täytyy ottaa lukuun, että hän joutuu tekemään tiedettä enemmän vain tieteen itsensä vuoksi, mistä työn teosta ei juuri koskaan voi odottaa mitään »afääri»tuloksia. Ainoastaan harvoissa tapauksissa — ehkä kansainvälisen oikeuden tunnetuiksi tutkijoiksi kohonneita lukuunottamatta — oikeustieteilijän saavutukset tunnustetaan joidenkin muiden tieteenhaarojen, kuten esim. kemian ja lääketieteen huippusaavutusten veroisiksi. Kunnianhimoakaan ei niin ollen voitane pitää — vaikka se on ihmiskunnan historiassa johtanut sekä suursaavutuksiin että myöskin suurimpiin onnettomuuksiin — erityisenä kiihokkeena oikeustieteen harjoittamisessa. Kun näin on asianlaita ja koska monet kotimaiset oikeusoppineemme ovat tehneet käytännölliselle oikeuselämälle ja koko valtiolliselle olemassaolollemme suuriakin palveluksia, olisi valtiovallalla aivan erikoinen aihe tukea oikeustieteellistä tutkimustyötä maassamme. Varsinkin laskelmoiva kyky muutoin jo alunperin valitsee mieluummin jonkin itsessään tuottavamman ja mainetta enemmän tarjoavan alan. Ja toisaalta muistutettakoon, että jos milloin ja missä maassa tahansa on käyty taistelua oikeudellisista perusarvoista, on lakimiehet aina ollut vedettävä esiin!

Kohta kaksikymmentäviisi vuotta sitten kirjoitti nykyinen siviilioikeuden professori *Caselius* kaikkien nuorten oikeustieteen harjoittajien hyvin tunteman aatteellisen hätähuutonsa »Nuorten tieteenharjoittajain puolesta» (Lakimies 1924 s. 47 ss.). Ne epäkohdat ja melko valottomat taivaanrannat, joita siinä kosketeltiin, ovat valitettavasti useassa kohdin vieläkin käsillä. Eräissä suhteissa ne ovat jopa suurentuneet tai lisääntyneet, mutta toisissa kohdin on toki huomattavasti parannustakin tapahtunut. Kaikista vaikeuksista ei tultanekaan koskaan pääsemään.

Epäedulliseen suuntaan on asioita vienyt nykyinen inflaatio. Sen merkitys on jokaiselle itsestään selvää. Entiset apulähteet ovat olennaisesti huonontuneet.

Tämän hetken nuoria tutkijoita ovat käydyt sodat pahasti haitanneet. Joku on menettänyt sodassa henkensä, kuten assistenttitoverini *Heikki Laaksovirta*, jonka nimi tulkoon, muitakaan unohtamatta, erikoisesti mai-

nituksi. Toiset ovat saaneet vakavia terveydenhaittoja. Ja kaikilta on ainakin kulunut noin viitisen vuotta aikaa poissa tieteenharjoittamisen piiristä. Sodan jälkeiset, aina jonkin verran sekavat olot eivät koskaan ole omiaan virittämään tieteellistä tutkimustyötä vauhtiinsa. Ulkomaiset opintomatkat ovat olleet joko täysin mahdottomia tai ainakin varsin hankalia ja aina tuskin tarkoituksiaan vastaavia. Valuuttavaikeudet ovat yhä vieläkin pahana esteenä tutkimusmatkojen tekemiselle ulkomaille.

Ulkomailta itselle hankittavan kirjallisuuden merkitys on siten huomattavasti kohonnut. Mutta tässä suhteessa on monia, lähinnä taloudellista laatua olevia vaikeuksia. Useita ulkomaisia teoksia, kuten esim. saksalaisia oikeustieteellisiä monografioita tai sarjajulkaisuja, on miltei mahdotonta enää Suomeen hankkia. Ja ne teokset, joita ulkomailta on ostettavissa, ovat yleensä tavattoman kalliita. Niinpä vähänkin huomattavammat sveitsiläiset, englantilaiset, amerikkalaiset ja jopa myös tanskalaiset ja norjalaiset teokset maksavat noin tuhannesta markasta ylöspäin. Kun otetaan huomioon, että apurahan varassa oleva nuori tutkija tai viran ohessa tutkimustyötään harjoittava tarvitsee nykypäivinä rahaa myöskin elääkseen ja perheensä toimeentuloon, niin varojen saanti kirjojen hankintaan on tiukassa. Kunnollinen ja perusteellinen tutkimustyö sekä sen vastaisuudessakin jatkamisen tarkoitus vaatisivat ehdottomasti ja työntekoa tavattomasti nopeuttavasti hyvän yleisluontoisen käsikirjaston sekä tärkeimmän erikoiskirjallisuuden tutkijan kotona aina käytettävissä olevaksi. Muutoin menee otteiden ja lappujen kirjoittamiseen epäsuhtaisen paljon aikaa jo mekaanisessa työssä. Joka jo alunperin on aikonut jättää enemmän tieteellisen työn teon lakitieteen tohtorin arvon saatuaan, voi tässä suhteessa ehkä tinkiä, mutta meillä ei tätä arvoakaan juuri saatane minkään »hätämaisterin» tittelin tavoin. Voi kyllä olla niin, että määrättyä tieteellistä työtä varten hankittu erikoiskirjallisuus käy sittemmin enemmän tai vähemmän tarpeettomaksi, mutta sen hankkimiseenhan on voitu tarkoituksenmukaisella tavalla käyttää esim. juuri sitä työtä varten saatua apurahaa.

Tätä nykyä on luottotilanne maassa sellainen, että tieteenharjoittaja, jolla ei ole omaa varallisuutta, tuskin saattaa lainkaan laskea saavansa luottoa miltään pankkilaitokselta tieteellistä työtään varten, joten tämä — aikanaan käytetty, mutta joskus turmioon vieväksi osoittautunut —

keino on kokonaan vailla merkitystä. Ei pankkimiehillä muuten normaaliaikoinakaan liene ollut kovin suuria luuloja nuoren tieteenharjoittajan vastuukyvystä!

Kuitenkin on myönnettävä ja ilolla merkillepantava, että erinäisissä suhteissa on tapahtunut huomattaviakin parannuksia, jos verrataan nykyistä tilaa Caseliuksen edellä mainitussa kirjoituksessa esitettyyn.

Niin kuin eräissä muissa maissa on myös Suomessa ymmärretty periaatteessa tärkeäksi perustaa uusia stipendejä varsinkin jonkin verran pidemmälle ehtineitä nuoria tutkijoita varten. Yliopiston määrättävissä olevat stipendit ovat lisääntyneet. Asistentin palkkaus on katsottu puolittain stipendinluontoiseksi, mistä johtuen verotus on vastaavasti helpottunut.[1] Erittäin huomattavan parannuksen on saanut aikaan laki Suomen Akatemiasta ja valtion apurahoista korkeimman hengenviljelyn edistämiseksi (3. 10. 1947; As.kok. N:o 732/47). Akatemialainsäädännön mukaan apurahoja annetaan myös nuorille tieteen harjoittajille vuosittain 75 kappaletta. Ne voidaan myöntää sekä korkeimman akateemisen oppiarvon saavuttaneille että siihen valmistautuville nuorille lahjakkaille tieteen harjoittajille. Rajoittavana on säännös, ettei apurahaa yleensä anneta henkilölle, joka on täyttänyt neljäkymmentä vuotta.[2] Yksityisistä apurahalähteistä on Caseliuksen kirjoituksen aikaisten lisäksi mainittava ennen kaikkea Suomen Kulttuurirahasto, joka on voinut stipendeillään edistää myös lakimiesten tutkimuksia.

Rahan arvon alentuminen on kuitenkin kaventanut entistenkin stipendirahastojen mahdollisuuksia. Aikaisemmin saaduista stipendeistä,

---

[1] KHO:n ps N:o 1860/5. 2. 1941. Huomautettakoon myös mahdollisuuksista tehdä verotuksessa tieteellisestä työstä johtuvia vähennyksiä. Tästä *Rekola:* LM 1947 s. 555.

[2] Kun laissa on tekstissä mainittu 40 vuoden ikäraja ynnä määräys, että apurahan tarkoituksena on *tehdä apurahan saajalle mahdolliseksi omistautua ansiotyöstä vapaana alaansa kuuluvan tieteen harjoittamiseen* vuoden ajan, sekä toisaalta saman lain mukaan varttuneemmille tieteenharjoittajille varatut apurahat annetaan ensisijassa professoreille ja toissijaisesti »muillekin erittäin lahjakkaiksi osoittautuneille *varttuneille* tiedemiehille», niin tosiasiassa muodostuu molempien apurahojen välille eräänlainen »stipendikuoppa». Tutkija, jolla on perhe elätettävänään, ei nimittäin tulle »ansiotyöstä vapaana» toimeen saati sitten kykene hankkimaan kirjallisuutta tai tekemään ulkomaanmatkoja 200.000 mk:n vuotuisella apurahalla kalliinajan lisineenkään. Varttuneille tieteenharjoittajille varatut stipendit taasen ymmärrettävästi eivät avaudu kilpailussa ilman muuta professoreille ja heidän veroisilleen häviävälle, jonkin verran 40 vuotta ylittävälle ei-varttuneelle, mutta samalla ei-nuorelle tutkijalle.

vaikka osa niistä olisi ollut sodan ajan tallellakin, ei kerry enää entisenveroista apua. Sodan aika on vaikuttanut, että hakiessaan jotakin stipendiä, missä on noudatettava tiettyä ikämaksimia, nuorena tutkijana itseään pitänyt hakija tulee havaitsemaan, ettei hän enää olekaan nuori, minkä jälkeen hän ei enää ole ehkä mikään tutkijakaan!

Apurahojen osalta on sanottava, että ehkä useakin teos tai kirjoitelma olisi varmasti jäänyt kokonaan syntymättä, ellei edes nykyisenlaisia parannuksia olisi aikaansaatu. Apuraha on nuorelle tutkijalle, jolla ei ole lainkaan tai sanottavasti omaa varallisuutta, conditio sine qua non. Senvuoksi juuri tässä kohdin olisi nuoria tutkijoita entistäkin enemmän autettava. Sillä lopetettaisiin myös se ikävä huuto, että vähävaraisella hyvälahjaisellakaan lakimiehellä ei meillä ole menestymismahdollisuuksia tieteen vainioilla. Ei ole kuitenkaan tätä ymmärrettävä niin, että varattomuudesta tai vähävaraisuudesta olisi tehtävä jokin tieteellinen privilegioperuste. Vain se este olisi täten poistettava, että vähävaraisellekin apurahan turvin avautuisi kyllin riittävä mahdollisuus harjoittaa tiedettä. Näitä tuntuvampia stipendejä olisi perustettava tarpeeksi monta jo varsinaisella opiskelukaudella, jolloin alkaa hahmottua, kenessä on ainesta tieteelliseen tutkimustyöhön ryhtyjäksi. Ja opiskelun pitemmälle ehdittyä apurahan määrä olisi järjestettävä progressiivisesti kohoavaksi. Vastaregulaattorina olisi kenties paikallaan tehostaa sen valvomista, että stipendin saanut todella työskentelee eikä apuraha mene hukkaan.

Varhaisempiin aikoihin verrattuna on meikäläisissä kirjasto-oloissa tapahtunut toisaalta kehitystä, mutta toisaalta myös taantumustakin. Eduskunnan kirjasto, jolla on parhaat resurssit, tarjoaa tätä nykyä aika hyvän mahdollisuuden jokaisen oikeustieteen haaran peruskirjallisuuden osalta. Näin on varsinkin julkisoikeudellisen kirjallisuuden laita. Kirjastossa on myös monia ulkomaisia täydellisiä sarjoja. Yliopiston kirjasto sensijaan on supistanut oikeustieteellisten teosten ostoja. Täydennys on tullut nimittäin vain lähinnä lahjoina ja vaihtoina. Näin on katsottu voitavan menetellä siksi, että toisaalta Eduskunnan kirjasto hankkii järjestelmällisesti uutta kirjallisuutta ja toisaalta on tavallaan siirretty tämän alan kirjallisuuden seuraaminen ja hankkiminen olennaisessa määrin Lainopilliselle seminaarikirjastolle. Tämän työvoimia taasen ei ole kuitenkaan vastaavasti lisätty ja määrärahat ovat olleet vallan riittämättömät. Lain-

opillisesta seminaarikirjastosta tuskin sentään voitaneen enää — toisin kuin Caseliuksen kirjoituksen ajankohtana — sanoa, että se on »niin pikkuruinen, että se töin tuskin riittää ylioppilaalle laudaturkirjoitukseensa». Kirjastoon on nimittäin saatu vuotuisten hankintain lisäksi erikseen mainittavat *Allan Serlachiuksen, Lauri Cederbergin* ja *Bertil Sjöströmin* rikos-, siviili-, kauppa- ja prosessioikeudelliset erikoiskirjastot ynnä huomattava osa mainehikkaan kansainvälisen oikeuden tutkijamme, ministeri *Rafael Erich*-vainajan kirjastoa. Turussa toimivaa Åbo Akademin kirjastoa pidetään melko hyvänä varsinkin siviili- ja kauppaoikeudellisen kirjallisuuden osalta.

Kirjastojen käytön yhteydessä on syytä huomauttaa, että tutkijoilla on mahdollisuus Yliopiston kirjaston välityksellä saada myös ulkomaiden kirjastoista lainaksi teoksia, mitä mahdollisuutta tutkijamme ovat käyttäneetkin. Niinikään hyväksi avuksi kirjain ostossa ovat kirjastoista käsiinsaatavat bibliograafiset luettelot ja kirjallisuusreferaatit.

Kirjasto-oloissa voidaan kyllä edelleenkin toivoa parannuksia. Caseliuksen mainitsema keskuskirjastohanke ei ole toteutunut. Se väikkyy vieläkin toiveunena, mutta ehkäpä keskuskirjasto joskus syntyy jonnekin Helsinkiin rakennettavan oikeuspalatsin ylimmän kerroksen rauhaisiin saleihin! Varain puute on edelleenkin tuntuvana esteenä kirjastojen uushankintojen toteuttamisessa. Siihen olisi uhrattava paljon enemmän varoja, varsinkin kun ne koituisivat laajojen tutkijapiirien yhteiseksi hyväksi. Kirjastoja voisivat käyttää myös helsinkiläisten oikeusistuinten tuomarit ja esittelijät hyväkseen, mistä olisi välitöntä hyötyä oikeuselämälle. Helsinki ja Turkukin tarjoavat muuten yksipuolisen suosituimmuuden niille, jotka asuvat näissä kaupungeissa. Mutta stipendien avulla voidaan auttaa muualta olevia tutkijoita kirjastotutkimuksissaan.

Olennaisena parannuksena — johon ei aina ehkä tule kiinnitetyksi tarpeellista huomiotakaan — on pidettävä sitä yleistä seikkaa, että kotimainen oikeustiede on mennyt voimakkaasti eteenpäin. Nuoret tutkijat ovat tämän vuoksi suhteellisesti paremmassa asemassa kuin edeltäjänsä, jotka ovat uria aukoneet. Nuoremmilla tutkijoilla on mahdollisuus käyttää hyväkseen valmiiksi luotuja lähtökohtia eikä kaikkea tarvitse — voimia tuhlaten — uudelleen tutkia ja miettiä. Varttuneet tutkijat ovat antaneet meille nuoremmille kotimaisen oikeustieteen valmiin rungon ja

systematiikankin useimmalla alalla. Esikuviksi kelpaavia erikoishaarakkeisiin meneviä tutkimuksia on useita. Kaikki tutkijan vaikeudet aikanaan läpäisseenä niillä on — paitsi täysin kansainvälisellä tasolla olevaa tieteellistä arvoaan — myös tärkeäksi arvioitava innostava ja rohkaiseva merkityksensä.

Suotuisaan suuntaan on kehitys mennyt siinä, etteivät oikeustiede ja käytäntö meillä enää kulje »toisiaan halveksien eri teitään» — vaikka neljännesvuosisataa sitten ehkä hyvällä syyllä saatettiin niin sanoa. Kuitenkaan ei ole vielä kovinkaan monen vuoden takana aika, jolloin ylioikeuden jäsen saattoi sanoa tieteisopista tukea hakevalle esittelijälle, että »ei ole olemassa mitään yleisiä oikeusperiaatteita, vaan kukin tapaus on ratkaistava aina erikseen»! Toisaalta voitaneen ylipäätään havaita, että varsinkin muutamia vuosikymmeniä takaperin tiedemiehet saattoivat jättää kokonaan tai tarpeellisetta huomiotta sen materiaalin, minkä kotimainen oikeuskäytäntömme olisi nimenomaan kansalliselle oikeustieteellemme kyennyt tarjoamaan. Sieltä olisi saatu hyviä ja terveitä ajatuksia sekä sopivia ja elävään elämään liittyviä kysymysryhmiä käsittelykohteiksi. Nykyään ovat asiat melkoisesti muuttuneet. Ylioikeuksien esittelijältä vaaditaan myös tutustumista oikeustieteen tarjoamiin apukeinoihin kulloinkin asiaan vaikuttavassa suhteessa. Ylioikeuksien jäsenten aktien reunoihin tekemistä merkinnöistä käy ilmi, että tieteisoppineiden mielipiteitä on jutun yhteydessä punnittu. Mitä taas tulee oikeustieteeseen, jonka edustajista monet ovat olleet myös käytännöllisessä oikeuselämässä mukana muutoinkin kuin pakolliset käräjänsä istumalla, niin merkillepantavissa ovat runsaat viittaukset ennakkopäätöksiin. Eivätkä nämä viittaukset suinkaan aina tapahdu siinä mielessä kuin eräässä englantilaisessa näytelmässä asianajaja on pantu lausumaan, että »Tutkimattomat ovat Luojan tiet, mutta vielä ihmeellisemmät saattavat olla Korkeimman oikeuden tuomiot». Kun oikeustiede on ruvennut antamaan arvoa oikeustapausmateriaalin keräämiselle, seulomiselle, systematisoimiselle ja kriitilliselle esittelylle, niin nuorella tutkijalla on siinä eräs työmaa, johon pääsee helpolla käsiksi täällä kotimaassa. Tässä työssä ei ole kuitenkaan tyydyttävä — vaikka se riittää johonkin laudaturkirjoitukseen — käymään läpi vain hakemistojen rubriikit, joissa saattaa olla epätarkkuuksia, vaan on tutustuttava itse ratkaisuihin kokonaisuudessaan ja tar-

peen mukaan myöskin akteihin, joista vanhimmat ovat säilössä valtionarkistossa. Ei olisi laiminlyötävä ottaa selkoa myöskin hovioikeuksien päätöksistä, koska ne eräissä tapauksissa ovat lopullisia ratkaisuja. Kotimaassakin voi vallan hyvin tehdä sitä varten tutkimus- ja opintomatkoja.

Pari yliopistolliseen opetukseen liittyvää uutuutta on nuorten tieteenharjoittajien kannalta ilolla tervehdittävä.

Asistenttijärjestelmä on lainopillisessa tiedekunnassa peräisin vuodelta 1938. Lainopillisen tiedekunnan asistentin toimet perustettiin aikanaan osaksi opettajien avustamiseksi, mutta osaksi myös tarjoamaan stipendin tavoin apua nuoren tutkijan omassa työssä. Vähäiseksi ei ole arvioitava sitä, että asistenttina nuori lakimies saa olla välittömästi näkemässä ja kuulemassa, miten varttunut tieteenharjoittaja työskentelee. Hän joutuu oppimaan erilaisia tieteellisessä työssä hyödyllisiä yleisiä tietoja ja taitoja. Suotavaa vain olisi, että asistentintoimia voitaisiin perustaa niin paljon kuin tarve vaatii ja että asistentille, jonka täytyy myös kustantaa oma ja, perheellisenä, perheensäkin elatus, maksettaisiin kunnollinen palkkio, myös kirjallisuuden hankkimista silmälläpitäen.

Erittäin hyödyllisiksi ja ulkomaisia esikuviaan hyvin vastaaviksi näyttävät muodostuneen Lainopillisen tiedekunnan opettajien johdolla tapahtuvat seminaariharjoitukset. Paitsi jotakin korkeampaa arvosanaa tai lakitieteenkandidaatin arvoa tavoitteleville ovat ne sopivia myös pitemmälle ehtineille asianomaisen oikeusalan tutkijoille. Seminaariharjoituksiin osallistumalla joko esitelmän pitäjänä, korreferenttinä tai puhevuoron käyttäjänä, jopa jo pelkkänä kuulijana on hankittavissa yleiskoulutusta, joka kehittää tutkijaa eri suhteissa. Tämä opetusmuoto tullee vastaisuudessa saamaan ilmeisesti yhä enentyvää huomiota ja on se omiaan jossain määrin korvaamaan ulkomaan matkojakin, kun ei kaikessa tarvitse lähteä »merta edemmäksi kalaan».

Ulkomaisten opintomatkojen teko on tällä haavaa useista syistä varsin vaikeata, niin tärkeätä kuin olisikin saada ulkomaista lisäoppia. Vähäisiä stipendivaroja ei kuitenkaan liene syytä aivan tutkimustyötään aloittavan mennä käyttämään ulkomaan matkoihin. Varttuneet tutkijamme ovat näet opettaneet, että pitäisi sitä ennen olla jotakin valmista runkoa, jonka pohjalla osaa paremmin kiinnittää huomiota asiaan vaikuttaviin

kohtiin.[3] Nykyoloissa vähänkin pitempi oleskelu ulkomailla tulee tavattoman kalliiksi ja vaikeuttaa opintomatkojen tekoa. Harvalle onnistuu saada tarpeeksi suuri apuraha tai useampia stipendejä tähän pystyäkseen. Eräänä uutena positiivisena ilmiönä on mainittava, että osakuntien stipendiaatit ovat vaihtovuoroisuuden mukaan otollisessa tilaisuudessa tekemään ensi kosketuksia ruotsinmaalaisten opinahjojen kanssa. Tulevina vuosina toivottavasti vähenevät ne erilaiset vaikeudet, joita ulkomaisten tutkimusmatkojen suhteen tällä haavaa on olemassa.

Eräs tapa vältellä ja tasoittaa pienempiä vaikeuksia on vielä mainittava uutena keinona. Nuorten tutkijain tulisi aika ajoin kokoontua yhteen pohtimaan ja miettimään yhteisiä pulmiaan. Näin voitaisiin keskustella tieteellistä tutkimustapaa yleensä koskevista seikoista, epätieteellisyyden välttämisestä, tutkimustekniikkaa ja työvälineitä koskevista seikoista sekä erilaisista taloudellisista probleemeista, kuten mm. painatuskustannuksista. Toinen saattaa huomata semmoista hyvää, mikä ei ole tullut toiselle mieleen. Voidaan miettiä keinoja virheiden ja tarpeettoman ajanhukan välttämiseksi y.m. Tällaisia kokoontumisia onkin keväästä 1947 lähtien kuukauden väliajoin pidetty. Hyödyllistä olisi saada aina välistä mukaan jokin vanhempi tutkija, joka kertoilemalla omasta tutkimusajastaan nuorena lakimiehenä opettaisi ja innostaisi muita läsnäolevia. Jo se seikka, että kuulisi toisillakin esiintyneen vaikeuksia, saattaisi olla omiaan valamaan uskoa ja intoa lisää.[4]

Enimmät vaikeudet esiintyvät nuoren tutkijan työssä varsinaisen tutkimisen vaiheessa, materiaalin keruu siihen kuuluvana. Silloin on vaara suurin, että vaikeuksista johtuva uskon puute ynnä taloudelliset seikat katkaisevat koko tutkimustyön. Senvuoksi useimmat apurahatkin anne-

---

[3] Hiukan huvittavana piirteenä kerrottakoon seuraava kokemus. Eräs meikäläinen nuori lakimies oli läntisessä naapurimaassamme mennyt tapaamaan erästä alansa tunnettua tiedemiestä ohjeita ja neuvoja saadakseen. Tämä oli kysynyt: »Oletteko lukenut minun teoksiani?» Saatuaan myönteisen vastauksen tämä tiedemies oli vain lausunut: »No hyvä on, jatkakaa vain niiden lukemista!»

Moni nuori tutkijamme sensijaan suurella innolla kertoo, miten ystävällisesti jokin tietty skandinaavinen oikeusoppinut on hänen asiaansa suhtautunut.

[4] Eräässä kokoontumisessa pohdittiin erityisesti niitä kysymyksiä, joita kosketellaan sveitsiläisen *Karl Oftingerin* mainiossa oppaassa Vom Handwerkzeug der juristischen Schriftstellerei. Zürich 1944. (Tästä *Tirkkosen* referaatti LM 1947 s. 537 ss.)

taan juuri varsinaisen työn suorittamista varten, koska on »autettava miestä mäessä». Mutta vaikeuksia esiintyy vielä viimeisessä eli tutkimustuloksen julkaisemisvaiheessa. Oikeustieteellisen tutkimustyön tulokset jo väitöskirjasta alkaen meillä painatetaan. Sodan aiheuttamissa poikkeuksellisissa oloissa oli kyllä voimassa määräyksiä, että viranhakuja varten kelpasivat myös käsikirjoitukset. Kun nykyäänkin saattaa joutua jonottamaan painatusvuoroa kuukausi-, jopa vuosikaupallakin, niin olisi kohtuullista, että poikkeusmääräyksiä edelleenkin jatkettaisiin toistaiseksi.[5]

Painatuskustannukset nousevat nykyään tavattoman suuriksi. Paperi on kallista, työpalkat ovat kohottaneet kustannuksia jne. Niinpä esim. väitöskirjan painattamiseen saattaa mennä noin 200.000—300.000 mk. Siis enemmän kuin suurinkaan stipendi on vuotuiselta määrältään! Kaikki varansa jo itse tutkimustyöhön uhrannut tutkija ei voi itse millään tuollaista kustannusta kantaa. Onko ja mistä sitten tehokasta apua saatavissa? Miten yliopisto tai muu valtiotaho auttaa nuoria tutkijoita saamaan väitöskirjansa painetuksi? Vastaus on ehkä hämmästyttävä. Yliopiston apu väitöskirjan painattamisessa on melko kyseenalainen niin kauan kuin nykyiset vanhentuneet jakelusäännöt pysytetään voimassaan. Tilanne on sellainen, että oikeastaan väitöskirjan tekijä itse on se, joka joutuu avustamaan Yliopistoa! Hyvällä onnella väittelijä ehkä voi saada vuosittain jaettavista väitöskirjan painatusapurahoista kymmenisentuhatta markkaa. Mitä se on kokonaiskustannusten määrään verrattuna! Väittelijän taasen on pakko antaa yliopistolle ilmaiseksi 400 kappaletta väitöskirjaansa. Kukahan silloin on oikeastaan saaja ja kuka antaja? Yliopisto ei tainne antaa saaliilleen muuta kuin paperin arvon. Kuitenkin yliopiston kirjasto, joka tästä määrästä saa kolmatta sataa kappaletta, käyttää niitä valuutan veroisesti saadessaan niitä vastaan ulkomailta vaihtokirjallisuutta. On kyllä hyvä, että yliopiston kirjasto karttuu. Mutta nykyään karttumisesta ei koidu juristeille täyttä hyötyä edellä kerrotusta juriidisten teosten hankinnan redusoinnista johtuen. Kysyä lisäksi voitaneen, onko sittenkään oikein, että lisähankintoja toimitetaan köyhtyneen väittelijän kustannuksella? Kun annetun arvo hipoo kirjakauppahinnan mittapuun mukaan

[5] Eräissä ulkomaisissa yliopistoissa väitöskirja voidaan esittää tarkastettavaksi myös monistettuna. Vasta väitöstilaisuuden jälkeen se ehkä sitten painetaan.

liki neljännesmiljoonaa markkaa ja saatua on kymmenisentuhatta markkaa, niin epäsuhde on kummallinen ja tuskin valtion laitosten arvolle sopiva. Epäkohtaan on mm. Lainopillinen tiedekunta keväällä 1947 kiinnittänyt huomiota ja suositellut muutoksia, mutta ainakaan vielä ne eivät liene johtaneet tulokseen.

Rikkaammissakaan maissa, kuten esim. Ruotsissa, ei ole yhtä raskasta velvollisuutta pakkokappaleitten antamisessa kuin meidän köyhässä ja sotien yhä köyhdyttämässä maassamme. Muuan viime vuonna Suomessa vieraillut ruotsalainen lakitieteentohtori ihmetteli kovasti — ja tuskin aiheetta — meikäläistä järjestelyä. Äskettäin on meilläkin julkisuudessa näkynyt tietoja, joiden mukaan Ruotsissa vuodesta 1947 lähtien on — erikoisen komitean ehdotuksista — valtio suostunut suorittamaan 75 % tohtorinväitöskirjojen painatuskustannuksista.[6] Siinä olisi mallia meillekin. Nykyiset jakelusäännökset olisi uudistettava järkeviin rajoihinsa. Vaihtokappaleiksi menevistä kirjoista olisi väittelijälle annettava korvausta. Muutoin ei voida kiistää epäoikeutetuksi väitteitä, että vähävaraisilla on suuria vaikeuksia väitöskirjan aikaansaamiseksi.

Ellei muita apukeinoja olisi, tulisikin monelle väittelijälle paha este eteen noissa painatuskustannushuolissa. Eräänä tällaisena tahona — ja se mielihyvällä näin juhlavuonna mainittakoon — on meille suomalaisille nuorille tutkijoille ollut *Suomalainen Lakimiesyhdistys*. Ilman Lakimiesyhdistykseltä saatua huomattavaa taloudellista tukea tuskin olisi saatu aikaan niinkään monta tieteellistä julkaisua kuin nyt on syntynyt. Tietäessään mahdollisesti aikanaan saavansa tällaista apua nuori tutkija voi pitää sitä eräänä ratkaisevana seikkana päättäessään tutkimustyöhön ryhtymisestä tai ryhtymättä jättämisestä. Siitä nuoret tutkijat antavat vilpittömät kiitoksensa nyt puolta vuosisataansa juhlivalle yhdistykselle! Lakimiesyhdistykselle voi kuitenkin joskus tulla ja ehkä jo alkaa olla aika, jolloin — käyttääksemme yhdistyksen nykyisen puheenjohtajan professori *Merikosken* lausumia sanoja[7] — yhdistyksellä on »hätä ja hyvä mieli»: hätä siitä, mistä saadaan tarvittavat varat, itsestään selvän hyvän mielen ollessa siitä, että uusia suomenkielisiä oikeustieteellisiä teoksia on aikaansaatu.

---

[6] Näin *Uusi Suomi* 30. 4. 1948 (Upsalan yliopiston ylikirjastonhoitajan, tri *Tönnes Klebergin* haastattelu).

[7] Lakimiesyhdistyksen kokous 14. 4. 1948.

Nuorten tutkijain moninaisia vaikeuksia ja hätää on joka tapauksessa sillä keinoin olennaisesti lievennetty, minkä yhdistys saa laskea erääksi huomattavaksi saavutuksekseen 50-vuotistaipaleellaan.

* * *

Nuorille tutkijoille tulee aina jäämään joitakin vaikeuksia.[8] Mutta sitä vartenhan vaikeudet ovat, että ne voitetaan. Jolla on todellinen halu, hän ei niitä säiky. Näin on asian laita elämän kaikilla aloilla. Oikeustieteenkin alalla tämä taistelusääntö pätee.

---

[8] Lienee syytä huomauttaa vielä eräästä erikoislaatuisesta tilanteesta, josta voi kehittyä pahakin vaikeus. Varttuneempia tutkijoita ei kyllä mikään estä ryhtymästä tutkimusaiheeseen, jota joku toinen tai useampikin ovat jo käsitelleet. Eri asia on, että mieluummin kuitenkin valitaan jokin uusi aihe, mistä kyetään paremmin luomaan uutta. Mutta väitöskirjan tekijä joutuu ikävään tilanteeseen, jos hän ehkä melko pitkällä ollessaan havaitsee, että toisella onkin aivan tai melkein samasta aiheesta tutkimus valmiina tai tekeillä. Pahimmassa tapauksessa täytyy hänen ehkä kokonaan luopua alkuperäisestä tutkimuksestaan tai muodota se jollakin sopivalla tavalla. Onpa tapahtunut niinkin, että ruotsinmaalainen tutkija — Ruotsin ja Suomen oikeuksien suuren yhdenkaltaisuuden takia — on katsonut viisaaksi muuttaa suunnitelmiaan sen vuoksi, että Suomessa on samasta aiheesta ennätetty aikaisemmin kirjoittaa. *Ekelöf*, joka alkujaan aikoi tutkia oikeusvoiman ulottuvaisuutta, muutti teemansa käsittämään sivuväliintulon perustetta (*Ekelöf:* Om interventionsgrunden, Uppsala 1937, s. VII s.) sen johdosta, että meillä oli sillä välin valmistunut *Tirkkosen* väitöskirja »Oikeusvoimasta».

Tuollaisten yhteensattumisten ehkäisemiseksi olisi meillä, kuten Ruotsissa on tehtykin, syytä ruveta pitämään virallista *luetteloa annetuista väitöskirja-aiheista* ja, jotta sopivia aiheita ei jäisi käyttämättä, määrätä jonkinlaiset »vanhentumisajat», s.o.: ellei tutkimus määräajassa valmistuisi tai olisi tehokkaassa valmistusvaiheessa, sen teemavaraus vapautuisi toisille tutkijoille. Luetteloa, johon väitöskirjan aiheen hyväksyjä olisi velvollinen tekemään ilmoituksensa, voitaisiin sopivasti säilyttää joko tiedekuntahuoneessa tai lainopillisessa seminaarikirjastossa. — On kuitenkin selvää, että henkilö, joka tutkimustyössään havaitsisi viisaammaksi modifioida alunperin ajateltua aihetta, saisi tämän tehdä, neuvoteltuaan aiheen hyväksyneen professorin kanssa.

Eräissä ulkomaisissa opaskirjoissa on eri oikeusaloilta suositeltu sopivia väitöskirjateemoja, kuten esim. *Tilka:* Wie fertige ich die juristische Doktordissertation an? (1933), jossa luetelluista aiheista muuten meillä on tullut parikin käytetyksi (nimittäin *Brusiinin* ja *Kastarin* väitöskirjain aiheet). Aiheen valinnan onnistuneisuus ei ole vailla merkitystä ja meillä vastaväittäjä siitä tavallisesti nimenomaan lausuu arvostelunsa. Sen vuoksi teemaa kannattaa tunnollisesti mietiskellä.

Tauno Suontausta

Suomen ja Neuvostoliiton välinen ystävyys-, yhteistoiminta- ja avunantosopimus

Suomen ja Neuvostoliiton välillä Moskovassa 6. 4. 1948 allekirjoitettu sopimus ystävyydestä, yhteistoiminnasta ja keskinäisestä avunannosta on ensimmäinen Suomen tekemä kaksipuolinen sopimus, joka sisältää velvoituksia sotilaalliseen yhteistoimintaan ulkovallan kanssa.[1] Suomen tekemien sopimusten historiasta ei tosin puutu esimerkkejä sotilaallista yhteistoimintaa koskevista sopimusmääräyksistä. Yhtymällä Kansainliitto-järjestöön Suomi otti kantaakseen Kansainliiton peruskirjan sotilaallisiin määräyksiin sisältyvät velvoitukset, joista — niin yleisluontoisia ja tulkinnanvaraisia kuin ne olivatkin — ainakin silloin, kun Kansainliitto vielä oli joltisestikin tehoisa, katsottiin periaatteessa johtuvan velvollisuuden osallistua kollektiivisiin sotilaallisiin pakotteisiin.[2] — Varsovassa v. 1922 Suo-

[1] Kansainvälisoikeudellisessa tieteisopissa käytetään poliittisista sopimuksista, joihin sisältyy sotilaallinen yhteistoiminta sodassa, nimitystä liitto (ransk. alliance) tai sotaliitto. Toiset katsovat, että liitto on kysymyksessä silloin ja vain silloin, kun valtiot ovat sitoutuneet sotilaalliseen yhteistoimintaan sodassa (näin m.m. *Strupp,* Éléments du droit international public s. 193 ss. ja *Kunz,* Die Staatenverbindungen s. 350 ss.), kun taas toiset katsovat, että allianssi-sanalla on oikeastaan laajempi merkitys ja että sotaliitto on oikea nimitys, kun on kysymys sotilaalliseen yhteistoimintaan velvoittavasta liitosta (vrt. *Björksten,* Kansainvälinen oikeus s. 70). *Erich,* Über Allianzen und Allianzverhältnisse nach heutigem Völkerrecht s. 28, huomauttaa, että vanhemmat auktorit usein ovat siinä määrin korostaneet liittosuhteen sotilaallista luonnetta, että he ovat merkinneet liittosuhteen juuri sotayhtymäksi, mutta että myöhemmin ovat olosuhteet muuttuneet, niin että sota-ajatus on nyttemmin vain *causa remota,* jonka toteutuminen ei ole sopimussuhteen ainoa *raison d'être* tai sen välttämätön ilmenemisehto. — *Barandon,* Das System der politischen Staatsverträge seit 1918 s. 212, lukee liitoiksi (Bündnis) kaikki sopimukset, jotka velvoittavat avunantoon sotatapauksessa, siis ensi sijassa, vaikkei yksinomaan, sotilaalliseen avunantoon.

[2] Kansainliiton oikeudellisesta luonteesta vrt. m.m. *Göppert,* Der Völkerbund s. 24 ss.

men, Puolan, Latvian ja Viron kesken allekirjoitetussa sopimusluonnoksessa allekirjoittajavaltiot selittivät »siinä tapauksessa, että jokin toinen valtio hyökkäisi jonkin niistä kimppuun tämän sitä aiheuttamatta (sans provocation), suhtautuvansa suopeasti siihen valtioon, jonka kimppuun on käyty, ja ryhtyvänsä heti sopimaan niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdyttävä»; tämä sopimusluonnos jäi, kuten tunnettua, ratifioimatta. Sotilaallista yhteistoimintaa tämän sanan laajimmassa merkityksessä edellytti v. 1921 tehdyn Ahvenanmaan linnoittamattomuus- ja puolueettomuussopimuksen takuujärjestelmä. Aikanaan raukesi ns. Tukholman suunnitelma, josta Suomi ja Ruotsi olivat valmistavasti sopineet Ahvenanmaan saarten puolueettomuuden turvaamista koskevan uusjärjestelyn sovelluttamiseksi ja joka mm. sisälsi, että mikäli välitöntä sodanvaaraa esiintyisi Itämeren piirissä, Ruotsi, odottaessaan Ahvenanmaan sopimuksen takuujärjestelmän mahdollista soveltamista, varaisi itselleen oikeuden, lähinnä sijaitsevana takaajavaltiona ja omat elintärkeät intressinsä huomioonottaen, antaa apuaan, Suomen sitä pyydettyä, puolustustoimenpiteiden suorittamiseen, joita edellytetään Ahvenanmaan sopimuksen 6 ja 7 artiklassa ja jotka ovat omiaan turvaamaan Ahvenanmaan saarten puolueettomuutta. Moskovassa 19. 9. 1944 allekirjoitetun välirauhansopimuksen 2 art:ssa määrättiin, että Neuvostoliiton hallitus antaa Suomen armeijalle apua Suomeen 15. 9. 1944 jälkeen jääneiden saksalaisten sotavoimien aseista riisumisessa; määräys sisälsi ilmeisesti, että Neuvostoliitto saattoi ryhtyä antamaan apua k.o. tarkoituksessa myös omasta aloitteestaan, siis ilman Suomen taholta esitettyä erityistä pyyntöä.[3]

Moskovassa 6. 4. 1948 allekirjoitetun sopimuksen sisällys on kaavamaisesti lueteltuna seuraava:

1. sotilaalliset määräykset, joihin sisältyy myös avunanto ja joiden tarkoituksena on torjua Saksan tai sen kanssa liitossa olevan valtion hyökkäykset Suomen alueellista loukkaamattomuutta vastaan;

2. neuvottelusitoumus, joka tulee ajankohtaiseksi silloin, kun mainitunlaisen sotilaallisen hyökkäyksen uhka on todettu;

[3] Neuvostoliiton sotavoimat ylittivät Suomussalmen ja Kuusamon sekä Ivalon suunnassa ns. Moskovan rauhan rajan alueilla, jotka olivat saksalaisten hallussa, mutta vetäytyivät myöhemmin rajan taakse. Suomen sotilasjohto kääntyi syksyllä v. 1944 suoraan Neuvostoliiton sotilasjohdon puoleen esittäen avunsaantia koskevan pyynnön.

3. vakuutus osallistumisesta kansainvälisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen YK:n päämäärien ja periaatteiden mukaisesti;

4. kielto liitoista toista sopimuspuolta vastaan;

5. yleinen selitys yhteistoiminnasta taloudellisella ja sivistyksellisellä alalla;

6. klausuli toisen sopimuspuolen riippumattomuuden ja täysivaltaisuuden kunnioittamisesta sekä toisen sopimuspuolen sisäisiin asioihin puuttumattomuudesta;

7. selitys, että sopimuksen toteuttaminen tapahtuu YK:n periaatteiden mukaisesti.

Mitä sotilaallisiin määräyksiin tulee, on casus foederis määritelty siten, että sotilaalliset velvoitukset tulevat ajankohtaisiksi siinä tapauksessa, että Suomi tai Neuvostoliitto Suomen alueen kautta joutuvat aseellisen hyökkäyksen kohteeksi Saksan tai sen kanssa liitossa olevan valtion taholta. Tässä yhteydessä palautuu mieleen presidentti J. K. Paasikiven 12. 2. 1947 antama haastattelulausunto, jossa hän mm. sanoi: »Minä vakuutin generalissimus Stalinille syksyllä 1939,[4] että me emme päästäisi ketään hyökkäämään alueemme kautta Neuvostoliiton kimppuun. Olen samalla kannalla nytkin. Jos joku tulevaisuudessa pyrkisi Neuvostoliiton kimppuun alueemme lävitse, niin meidän on yhdessä Neuvostoliiton kanssa tapeltava hyökkääjää vastaan niin paljon ja niin kauan kuin jaksamme.» Tämän haastattelulausunnon tarkoituksena oli ilmeisesti todeta, että Suomi haluaa jäädä kaikkien mahdollisten riitaisuuksien ulkopuolelle, että Suomi tulee puolustamaan aluettaan, jos hyökkäys tapahtuu Suomea vastaan tai Suomen kautta Neuvostoliittoa vastaan sekä että jos Suomen puolustusvoima tällöin osoittautuisi riittämättömäksi, Neuvostoliitto osallistuisi puolustamiseen.

Tapa, jolla casus foederis on määritelty, on epäilemättä täsmällisempi kuin Neuvostoliiton Romanian ja Unkarin kanssa tekemien sopimusten vas-

---

[4] Tarkoitetaan keskustelua, joka käytiin lokakuussa v. 1939 Moskovassa. Stalin oli tiedustellut Suomen valtuuskunnalta, olisiko se valmis keskustelemaan mahdollisesta puolustusliittosopimuksesta Neuvostoliiton ja Suomen väillä. Kun tällöin vastattiin, että Suomen hallitus, joka etukäteen oli pohtinut tällaisenkin aloitteen mahdollista esiintuloa Moskovassa, ei ollut valtuuttanut neuvottelemaan tällaisesta, niin kysymys sopimuksen tekemisestä raukesi.

taavissa kohdissa, joissa liittovelvoituksen soveltamisen ehdoksi on määritelty sotatoimiin joutuminen Saksan tai Saksan hyökkäyspolitiikkaan välittömästi tai jollakin muulla tavoin yhtyvän valtion kanssa. Kun Romanian ja Unkarin sopimuksissa puhutaan Saksasta, »joka yrittäisi uudistaa hyökkäyspolitiikkaansa», jää epäselväksi, koskeeko avunantovelvollisuus näissä sopimuksissa sellaistakin tapausta, jolloin toinen sopimuspuoli on itse aloittanut hyökkäyksen ryhtyen preventiiviseen puolustussotaan; on näet huomattava, että YK:n peruskirja sallii toimenpiteisiin ryhtymisen ilman turvallisuusneuvoston lupaa entisen vihollisvaltion hyökkäyspolitiikan uudistamista vastaan sekä ettei toimenpiteiden edellytykseksi ole määrätty entisen vihollisvaltion taholta tapahtunutta hyökkäystä tai rauhan uhkaa. — YK:n peruskirjan mukaan (51 art.) on edellytyksenä »luonnolliseen oikeuteen» erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen, että on tapahtunut »aseellinen hyökkäys». Kun tämä on myös Suomen sopimuksen sotilaallisten määräysten soveltamisen edellytyksenä, voidaan todeta, ettei sopimus enempää kuin YK:n peruskirjankaan viimeksi mainittu määräys edellytä preventiivistä puolustussotaa. Tämä muuten on itsestään selvää myös sen johdosta, että 1 art:n 1 mom:ssa nimenomaan todetaan, että Suomi puolustaa alueellista koskemattomuuttaan »Suomen rajojen sisäpuolella». Edellä sanotulla on sen vuoksi merkitystä pikemminkin vain osoittamassa Suomen sopimuksen henkeä ja Suomen sopimuksen erilaisuutta Romanian ja Unkarin sopimuksiin verrattuna.

Sopimuksen 1 art:n 1 mom:n alkulauseessa on saanut ilmauksen se periaate, että Suomen alueen koskemattomuuden puolustaminen on sopimuksen avunantomääräyksistä riippumatta ensi sijassa itsenäisen Suomen valtion oma asia. Tarpeen vaatiessa Suomi puolustautuu Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa. Suomen puolustamisessa Saksan tai sen kanssa liitossa olevan valtion aseellisen hyökkäyksen tapahtuessa on näin ollen, sen kaavamaisen kuvan mukaan, joka sopimuksen 1 art:sta ilmenee, kolme porrasta. Sopimuksen 1 art:n 2 mom:sta käy ilmi, että Neuvostoliiton myötävaikutuksesta on erikseen sovittava.

Sopimuksen 1 art:aan sisältyvä, Suomen taholta annettu velvoittava julkilausuma sotilaalliseen toimintaan ryhtymisestä artiklassa tarkoitettujen edellytysten ollessa olemassa koskee ainoastaan toimintaa »Suomen rajojen sisäpuolella». Tämä rajoitus, joka muuten on kuten edellä on mai-

nittu omiaan antamaan Suomen sopimukselle toisen luonteen kuin mikä on tunnusomaista Romanian ja Unkarin sopimusten sotilaallisille määräyksille, on luonnollinen, sillä Suomen sopimuksen sotilaallisten määräysten yleisenä tarkoitusperänähän on Suomen alueen koskemattomuutta loukkaavien aseellisten hyökkäysten torjuminen. Suomen puolustusvoimat tulevat siis kaikissa tapauksissa toimimaan vain omassa maassaan. Tämä on myös täysin sopusoinnussa Suomen rauhansopimuksen sotilaallisten määräysten kanssa. Rauhansopimuksen 13 art:n mukaan on Suomen puolustusvoimat tarkoin rajoitettava sisäistä luonnetta olevien tehtävien suorittamiseen ja rajojen paikalliseen puolustamiseen, ja täten määritellyn tehtävänsä mukaisesti on Suomen puolustusvoimat rauhansopimuksessa rajoitettu lukumääräisesti ja laadullisesti tavalla, joka ei anna mahdollisuuksia laajempien tehtävien suorittamiseen.

Mitä tulee Neuvostoliiton avunantoon tai sopimuspuolien väliseen yhteistoimintaan, se edellyttää avun tarvetta. Sopimuksen ollessa eduskuntakäsittelyssä perustuslakivaliokunta totesi lausunnossaan, että »sanottu tarve on todettava kummankin valtion taholta, ja tällöin on, niinkuin yleensäkin sopimusta sovellettaessa, otettava muun muassa huomioon velvollisuus sopimuksen vilpittömään ja tehokkaaseen täyttämiseen ja toisaalta tietenkin sopimuksen johdannossa julkilausuttu Suomen pyrkimys pysyä suurvaltojen välisten eturistiriitojen ulkopuolella.» Ulkoasiainvaliokunta lausui tässä yhteydessä mietinnössään, että sopimuspuolet tulevat aikanaan yhteisesti päättämään Neuvostoliiton avun antamisen ajankohdasta ja tavasta. Sopimuksessa on siis korostettu Suomen asemaa itsenäisenä valtiona, mikä on sotilaallisten toimenpiteiden perustana sekä silloin, kun Suomi toimii yksin, että Suomen taistellessa Neuvostoliiton avustamana tai yhdessä sen kanssa.

Yleisistä kansainvälisoikeudellisista periaatteista johtuu, että kahden itsenäisen valtion välillä solmittu liittosopimus sitoo kumpaakin sopimuspuolta yhtäläisesti.[5] Liittosopimus ei sinänsä merkitse sopimuspuolten alistamista toisen johtoon eikä joutumista suurempaan riippuvaisuussuhteeseen. Sodan sattuessa liittokumppanit eivät sulaudu yhdeksi sodankävi-

[5] Suomalaisista tiedemiehistä on *Rafael Erich* laajimmin ja tavalla, joka nykypäivienkin olosuhteissa ansaitsee yhä täyden huomion, käsitellyt liittosuhteita; vrt. *Erich*, Über Allianzen und Allianzverhältnisse nach heutigem Völkerrecht, Helsinki 1907.

jäpuoleksi, vaan säilyttävät itsenäisyytensä ollen samalla liittosopimuksen velvoitusten sitomia. Liittosuhteissa on tärkeä merkitys kysymyksellä, mitä valtuuksia ja oikeuksia toisella sopimuspuolella on sotatapauksessa toisen sopimuspuolen alueella. Oikeudelliselta kannalta on todettava, että toisen sopimuspuolen on sotilaallisen yhteistoiminnan tullessa kysymykseen joka tapauksessa kunnioitettava toisen valtion lakeja ja viranomaisten toimivaltaa ja puhtaasti sotilaallisissakin suhteissa otettava huomioon toisen valtion täysivaltaisuus. — On ilmeistä, että eduskuntakäsittelyn aikana esitetyissä lausunnoissa on tahdottu erityisesti korostaa, että Suomen sopimuksen sotilaalliset määräykset perustuvat edellä mainittujen yleisten kansainvälisoikeudellisten periaatteiden huomioon ottamiseen. Väärinkäsitysten syntymisen estämiseksi on sopimuksessa nimenomaan määrätty, että avunanto tapahtuu sen mukaan, kuin siitä sovitaan; ns. automaattinen avunanto on siis ulossuljettu.

Kansainvälisissä sopimuksissa, jotka sisältävät määräyksiä sotilaallisesta avunannosta, ei tavallisesti ole tarkemmin määritelty sopimuskumppanien sotilaallisten velvoitusten laatua sotatapauksessa. Suomen sopimus edellyttää avunannon tarkemman määrittelyn tapahtuvan vasta silloin, kun sopimuksen tarkoittama sotilaallisen avun antaminen tulee ajankohtaiseksi. Tavallisesti sopimuksissa kuitenkin vahvistetaan yleisesti luvatun sotilaallisen panoksen määrä. Suomen sopimuksessa Suomi on sitoutunut kohdistamaan aseellisen hyökkäyksen torjumiseen »kaikki käytettävissään olevat voimat», ja Neuvostoliitto on puolestaan sitoutunut antamaan Suomelle »tarpeen vaatiessa» (1 art:n 1 mom.) apua, joka on »tarpeen vaatimaa» (1 art:n 2 mom.) ja josta hyökkäystapauksessa sovitaan. Tämä sopiminen koskee siis sekä Neuvostoliiton myötävaikutuksen alkamisen ajankohtaa että sen luonnetta ja määrää. Sanat »Neuvostoliiton avustamana t a i yhdessä sen kanssa» osoittavat, että siinä tapauksessa, että Neuvostoliiton avun antamisesta on sovittu, Neuvostoliiton avunanto voi tilanteen ja sopimuksen mukaan rajoittua toimenpiteisiin, joilla ei vielä ole yhteisen sodankäynnin luonnetta. Suomen alueen koskemattomuuden puolustaminen on kuitenkin, kuten edellä on korostettu, ensi sijassa Suomen oma asia; tämän huomioon ottaen on ilmeistä, ettei yhteistoimintakoneiston käyntiin pano tule sopimuksen mukaan lainkaan kysymykseen jonkun vä-

häisen alueloukkauksen vuoksi, jonka torjumiseksi suuremmat sotatoimet eivät ole tarpeen.

Sopimuksessa ei ole, niinkuin kansainvälisissä sopimuksissa yleensäkään, viittausta siihen, mikä valtioelin päättää sopimuksen sotilaallisissa määräyksissä edellytetyistä tai sopimuksesta johtuvista toimenpiteistä. Asian tämä puoli, joka on luonteeltaan valtiosääntöoikeudellinen, herätti eduskuntakäsittelyn aikana vilkasta huomiota. Suomen hallitusmuodon 33 §:ssä säädetään: »Suomen suhteista ulkovaltoihin määrää presidentti, kuitenkin niin, että sopimukset ulkovaltojen kanssa ovat eduskunnan hyväksyttävät, mikäli ne sisältävät säännöksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan tai valtiosäännön mukaan muuten vaativat eduskunnan suostumusta. Sodasta ja rauhasta presidentti päättää eduskunnan suostumuksella». Yleisesti katsottiin, ettei tätä hallitusmuodon säännöstä voitaisi tulkita siten, että mikäli edellytykset sopimuksen tarkoittamaan sotilaalliseen yhteistoimintaan olisivat olemassa, päätös yhteistoiminnan aloittamisesta määrätyssä konkreettisessa tapauksessa edellyttäisi kuitenkin vielä eduskunnan erityistä suostumusta. Toisaalta taas näytti vallitsevan yksimielisyys siitä, että sopimus ja eduskunnan sille antama hyväksyminen, joka tapahtui ponnen muodossa ja johon ei liittynyt mitään lainsäädäntötoimenpidettä, eivät aiheuta toimivallan siirtymistä Suomen valtioelinten kesken eikä niistä voida johtaa valtioneuvostolle, mikäli esim. on kysymys sotilaallisten apuvoimien kutsumisesta ja niiden aseman oikeudellisesta järjestämisestä, sellaista toimivaltaa, jota sillä ei valtiosäännön mukaan ole. Näin ollen on katsottava, että ratkaisevana valtioelimenä on tasavallan presidentti, joka yleisen säännön mukaan päättää Suomen suhteista ulkovaltoihin. Tasavallan presidentti voi siis valtioneuvostossa tapahtuvassa esittelyssä tehdä päätöksen vieraan sotavoiman kutsumisesta maahan tai, mikäli aloitteen tekijänä on Neuvostoliitto, suostua vieraan sotavoiman siirtämiseen Suomeen. Jos on kysymyksessä sellaisten toimivaltuuksien antaminen näille joukoille, jotka koskevat lainsäädännön alaa (esim. oikeudenhoito) tai jotka muuten vaatisivat eduskunnan hyväksymistä, niin eduskunnan myötävaikutus olisi välttämätön.

Konsultatioklausuli on liittosopimuksissa tavallinen määräys, jonka yleisenä tarkoituksena on tehdä sopimuspuolten yhteistoiminta sopimuksen tarkoittamilla aloilla joustavaksi, vaikkakaan neuvotteluvelvoitus ei si-

nänsä oikeudellisesti merkitsekään yhteisymmärryksen vaatimusta. Romanian ja Unkarin sopimusten konsultatioklausuli on sisällöltään hyvin laaja, se kun käsittää kaikki tärkeät kansainväliset kysymykset, jotka koskevat molempien sopimuspuolten etuja. Suomen sopimuksessa on neuvotteluvelvoitus rajoitettu koskemaan tilannetta, joka syntyy sen johdosta, että sopimuksen 1 artiklassa tarkoitetun sotilaallisen hyökkäyksen uhka on olemassa. Neuvottelu-määräyksellä on pyritty täydentämään 1 artiklan määräyksiä, ja 2 artikla on siis luonteeltaan sotilaallisia kysymyksiä koskeva. On selvää, että sotilaallisen hyökkäyksen uhkan toteamisen, joka on neuvottelujen edellytyksenä, on oltava yleisten kansainvälisoikeudellisten periaatteiden mukaisesti molemminpuolista. Tässä yhteydessä on syytä todeta, että sopimus ei sisällä määräyksiä sopimuspuolten sotilasviranomaisten rauhanaikaisesta yhteistyöstä. Mikäli sopimuspuolet 2 artiklan mukaan yhteisymmärryksessä toteavat, että 1 artiklassa tarkoitetun sotilaallisen hyökkäyksen uhka on olemassa, ja neuvotteluissa sovitaan määrätyistä valmistavista toimenpiteistä, olisi näin tehtyjä välipuheita Suomen valtiosäännön mukaan, mitä tulee kysymykseen eduskunnan myötävaikutuksen tarpeellisuudesta, arvosteltava itsenäisesti. Mitä neuvottelujen kohteeseen muuten tulee, on perustuslakivaliokunta todennut lausunnossaan, että neuvottelut voivat tarkoittaa ainoastaan sopimuksen soveltamista, mutta ei sopimuksen puitteiden ulkopuolella olevia kysymyksiä. Sopimuksessa ei sopimuskumppaneille määrätä rauhan aikana muita sotilaallisen toiminnan valmistelua koskevia suoranaisia velvoituksia kuin 2 artiklan mukainen velvollisuus ryhtyä neuvotteluihin.

Sopimuksen 3 art:aan sisältyvää vakuutusta, että sopimuspuolet tulevat mitä vilpittömimmin osallistumaan kaikkiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen sopusoinnussa Yhdistyneet Kansakunnat-järjestön päämäärien ja periaatteiden kanssa, on pidettävä ohjelmaluontoisena julkilausumana, jonka tarkoitusperänä on yleisen turvallisuusjärjestelmän edistäminen. Romanian ja Unkarin sopimuksissa on asiallisesti vastaava määräys, mutta sen lisäksi niihin liittyy määräys siitä, että sopimuspuolet sitoutuvat ryhtymään yhdessä kaikkiin niiden käytettävissä oleviin toimenpiteisiin torjuakseen jokaisen hyökkäyksen uhkan uusiintumisen Saksan tai jonkin muun valtion taholta, joka välittömästi tai jollakin muulla tavalla yhtyisi Saksaan.

Tämä lisämääräys, jonka oikeudellista merkitystä näyttää olevan vaikea arvioida, puuttuu Suomen sopimuksesta, jossa, kuten sanottu, on ainoastaan *yleistä* turvallisuuskysymystä koskeva klausuli.

Luonteeltaan osittain sotilaallinen, osittain poliittinen on Suomen sopimuksen 4 artiklan määräys, jossa sopimuspuolet vahvistavat vuoden 1947 rauhansopimuksen 3 artiklaan sisältyvän sitoumuksen olla tekemättä mitään liittoja ja osallistumatta liittymiin, jotka ovat suunnatut toista sopimuspuolta vastaan. On tietenkin selvää, että sopimus, joka sisältää määräyksiä yhteistoiminnasta, ilman nimenomaista varaustakin tosiasiallisesti rajoittaa sopimuspuolten mahdollisuuksia tehdä muita sopimuksia, nim. sikäli kuin uusi sopimus olisi ristiriidassa aikaisemman sopimuksen kanssa ja merkitsisi sen rikkomista. Oikein tulkittuna liittokielto ei tietenkään tarkoita rajoittaa sopimuskumppanien yleistä itsenäistä toimikelpoisuutta kansainvälisissä kysymyksissä. Romanian ja Unkarin sopimuksissa liittokieltoa on täydennetty määräyksellä, että sopimuskumppanit eivät myöskään saa osallistua sellaisiin tekoihin tai toimenpiteisiin, jotka ovat tähdätyt toista sopimuspuolta vastaan. — Vuoden 1947 rauhansopimuksen 3 artikla ei sinänsä sisällä puheena olevaa määräystä liittokiellosta, vaan sillä on saatettu voimaan vuoden 1940 rauhansopimuksen vastaava määräys (3 art.). Vuoden 1940 rauhansopimuksessa sopimuskumppanit sitoutuivat lisäksi pidättymään kaikesta hyökkäyksestä toisiaan vastaan. Tämä hyökkäämättömyyssitoumus on vuoden 1947 rauhansopimuksen mainitulla määräyksellä saatettu uudelleen voimaan; sen ottaminen ystävyys-, yhteistoiminta- ja avunantosopimukseen ei senvuoksi ollut oikeudellisesti välttämätöntä eikä ehkä tämänluontoisessa sopimuksessa paikallaankaan, sillä on katsottava, että kun sopimus velvoittaa sotilaalliseen avunantoon, tästä välttämättömästi johtuu, etteivät sopimuspuolet ryhdy sotaan toisiaan vastaan.

Taloudellisten ja kulttuurisuhteiden jatkuvaa kehittämistä ja lujittamista koskeva 5 artiklan vakuutus on lähinnä hyvien naapuruussuhteiden ja yhteistoiminnan edistämistä tarkoittava ohjelmallinen julkilausuma, jolla sinänsä saattaa olla huomattava merkitys. Kuten perustuslakivaliokunta totesi sopimuksen eduskuntakäsittelyn aikana, ei määräyksessä tietenkään rajoiteta esim. oikeutta kauppa- tai muiden taloudellisten sopimusten tekemiseen muiden valtioiden kanssa eikä myöskään edellytetä toisen sopimuspuolen sisäisen talousjärjestelmän muutoksia. Tämä on itses-

tään selvää myös sen 6 artiklan yleisluontoisen määräyksen johdosta, että sopimuspuolet noudattavat suvereenisuuden ja riippumattomuuden molemminpuolisen kunnioittamisen ja toisen valtion sisäisiin asioihin puuttumattomuuden periaatteita. Mitä taloudellisiin suhteisiin tulee, on Suomen ja Neuvostoliiton välillä 1. 12. 1947 allekirjoitetun ja äskettäin voimaan tulleen kauppasopimuksen 1 artiklassa tarkkasisältöisempi määräys, siinä kun sopimuspuolet sitoutuvat kaikin tavoin kehittämään ja lujittamaan keskinäisiä kauppasuhteitaan yhdenvertaisuuden ja vastavuoroisuuden pohjalla. On selvää, ettei 6. 4. 1948 allekirjoitetun sopimuksen yleisemmällä sanonnalla ole tahdottu tehdä tyhjäksi sitä periaatetta, että taloudellisten suhteiden edistäminen tulee perustumaan molemminpuolisten etujen oikeaan ja kohtuulliseen huomionottamiseen. Tähän itsestään selvään johtopäätökseen tullaan myös sopimuksen 7 artiklan nojalla, jossa sopimuksen toteuttaminen on vahvistettu tapahtuvaksi Y.K.-järjestön periaatteiden mukaisesti; Y.K:n peruskirjan 55 artiklassa on julkilausuttu, että järjestön tulee suosia m.m. kansainvälisten taloudellisten kysymysten ratkaisemista luodakseen kansakuntien välisille rauhallisille ja ystävällisille suhteille välttämättömät vakiintuneiden olojen ja hyvinvoinnin edellytykset, »jotka perustuvat yhtäläisten oikeuksien ja kansojen itsemääräämisoikeuden periaatteiden kunnioittamiseen».

Poliittisten sopimusten oikeudellista merkitystä yleisesti arvioitaessa on tietenkin otettava tarkoin huomioon sopimusten sisältö, joka saattaa vaihdella, mitä tulee toisaalta sopimuspuolten sotilaallisiin velvoituksiin sodan sattuessa sekä toisaalta sopimuspuolten keskinäisiin suhteisiin jo rauhan aikana. Sopimuksen luonnehtimisessa ei ole ratkaisevaa sen nimitys ja ulkonaiset puitteet vaan sisällys ja todellinen luonne. Mitä tulee Suomen ja Neuvostoliiton väliseen sopimukseen, on sen yleisessä arvioinnissa syytä ottaa huomioon, että vaikkakin se sotilaallisten määräystensä vuoksi on myös sotilassopimus — jollaisen solmiamista eduskunnan enemmistön muodostavat ryhmät eivät asian aikaisemmissa vaiheissa pitäneet tarpeellisena —, sopimuksen johdannossa ja sen yksityisissä määräyksissä on samalla saanut vahvistuksen Suomen erikoisasema ja erityisesti Suomen pyrkimys pysyä suurvaltojen välisten ristiriitojen ulkopuolella. Suomen eduskunnan ulkoasiainvaliokunta on todennut mietinnössään, että Suomella sekä maan-

tieteellisen asemansa vuoksi että muista syistä voisi olla mahdollisuuksia suurvaltojen välisen selkkauksen aikana jäädä sotilaallisten tapahtumien ulkopuolelle. Arvioitaessa sopimusta Suomen kannalta voidaan ottaa huomioon sekin näkökohta, että sopimus sotilaallisine määräyksineen saattaa sinänsä olla eräs keino ehkäistä mahdollisen sodan laajeneminen Suomen alueelle ja että sopimus voi tässä mielessä sovellettuna luoda edellytyksiä rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi Pohjoismaissa. Myös voi sopimus, jonka arvovaltaiselta taholta on arvioitu merkitsevän keskinäisen epäluottamuksen hälvenemistä ja myönteistä käännettä Suomen ja Neuvostoliiton välisen pysyvän ystävyyden ja hyvien naapuruussuhteiden kehittämisessä, olla omiaan yleisesti vakiinnuttamaan Suomen kansainvälistä asemaa.

Arvioitaessa Suomen mahdollisuuksia puolueettomuusaseman säilyttämiseen sodan aikana on tietenkin otettava huomioon vuoden 1947 rauhansopimuksen määräykset Porkkalan vuokra-alueesta. Rauhansopimus, jonka 4 artiklassa Suomi on taannut Neuvostoliitolle henkilö- ja tavarakuljetuksia varten tarpeelliset kulkuyhteydet sekä tiedoitusyhteydet Neuvostoliiton ja Porkkalan laivastotukikohdan välillä, ei sisällä määräyksiä siitä, että näitä yhteyksiä ei käytetä puolueettomuuteen soveltumattomalla tavalla sodassa, jossa Suomi ei ole sodankävijänä. Näin ollen herää kysymys klassillisten puolueettomuusmääräysten suhteesta rauhansopimuksen edellä mainittuihin määräyksiin. Voimatta tässä yhteydessä yksityiskohtaisesti puuttua tähän kysymykseen todettakoon,[6] että Suomella oikeudelliselta kannalta arvostellen on katsottava olevan mahdollisuus pysyä puolueettomana, mitä vastaa muiden valtioiden velvollisuus sen puolueettomuuden kunnioittamiseen, sellaisin modifikatioin, jotka ehkä voivat johtua rauhansopimuksen määräysten soveltamistavasta, sekä että puheena oleva sopimus ei ole sinänsä vähentänyt Suomen mahdollisuuksia kansainvälisistä selkkauksista erillään pysymiseen.

[6] Vrt. *T. Suontausta,* Valtion alueellisesta puolueettomuudesta, jossa on käsitelty (s. 119 ss.) vuokra-alueisiin ja sotilaallisiin tukikohtiin liittyviä puolueettomuuskysymyksiä.

Väinö Vihma

Vahingonkorvauksen korosta

I. Laissamme ei ole mitään suoranaisia säännöksiä viivästysvahingon korvaamisesta vahingonkorvauksen viivästyessä. Oikeudenkäyttökin tässä kysymyksessä on meillä samoinkuin Ruotsissakin varsin kirjava. Tavallisimmin tuomitaan varsinkin alioikeuksissa vahingonkorvausmäärälle 5 %:n korko haasteen tiedoksiantopäivästä, harvemmin 5 tai 6 % vahingon syntymisen ajankohdasta tai muusta erääntymispäiväksi katsotusta päivästä, kuten esim. määräajoin suoritettavan elatusavun maksupäivästä. Yleensä kiinnittävät tuomioistuimet, varsinkin alioikeudet, liian vähän huomiota korkokysymykseen. Sehän onkin sikäli ymmärrettävissä, että korkokysymys on usein vähäpätöinen verrattuna kysymykseen siitä, onko vahingonkorvausta lainkaan tuomittava ja, myönteisessä tapauksessa, kuinka paljon. Lisäksi suhtautuvat asianosaiset — ja valitettavan usein myöskin heidän lainoppineet asianajajansakin — samasta syystä usein ilmeisellä välinpitämättömyydellä vaadittavaan korkoon, niin että tavallisesti pyydetään määriteltyä vahingonkorvausta vain »laillisine korkoineen». Siitä taas seuraa, että korkoa tuomitaan sellaisissa tapauksissa vain 5 % haasteen tiedoksiantopäivästä lukien. Ylioikeuksissa on kyllä tapana tutkia tarkoin myöskin kysymys vahingonkorvausmäärän korosta, mutta ensiksikään muutoksenhaut nimenomaan korkokysymykseen nähden eivät ole tavallisia ja toiseksi rajoittaa ylioikeudenkin mahdollisuuksia sääntö »ne ultra petitum»; ei voida tuomita korkoa pitemmältä ajalta eikä korkeamman prosentin mukaan, kuin mitä jutussa on vaadittu. Näistä syistä vain varsin harvat ylioikeuksien ratkaisut pääsevät kuvastamaan k.o. tuomioistuimen todellista kantaa korkokysymykseen nähden.[1]

[1] Vrt. *Vihma*, Palovakuutussopimus, Turku 1948, s. 330 muist. 17.

Edellämainitut seikat ovat mielestämme riittävänä aiheena siihen, että kysymys vahingonkorvausmäärän korosta ja samalla myös koko viivästysvahingosta otetaan teoreettisen, vaikkapa vain pääpiirteittäisenkin käsittelyn kohteeksi.

II. 1. Vahingonkorvauksen määrää koskeva pääsääntö vahingonkorvausoikeudessamme on, että täysi vahingonkorvaus on suoritettava.[2] Tällöin tietenkin edellytetään, että vahingonkorvausvelvollisuuden yleiset edellytykset ovat olemassa. Vahinko tulee täysin korvatuksi vain siinä tapauksessa, että tapahtunut vahinko korvataan täydellisesti *heti*, kun se on syntynyt.[3] Rahavahinko on korvattava yhtä suurella rahamäärällä, esinevahinko taas arvion mukaan rahalla tai, eräin edellytyksin,[4] luonnossa. Koska vahingonkorvaus on suoritettava heti vahingon tapahduttua, seuraa siitä, että esinevahingon suuruuden arvioiminen rahassa on silloin tapahtuva vahingon syntymisen ajankohdan arvon mukaan.[5] Mahdollinen arvonnousu vahingon syntymisen ja vahingonkorvauksen suorittamisen välisenä aikana voi kyllä sekin tulla korvattavaksi, mutta viivästysvahinkona, kuten edempänä tulemme osoittamaan.

---

[2] RL 9: 2. — *Montgomery*, Handbok i Finlands allmänna privaträtt, Helsingfors 1889, s. 670 ss.; *Wrede*, Obligationsrättens allmänna del, 4 uppl., Helsingfors 1942 s. 45; *Serlachius-Cederberg*, Suomen yleisen obligatsionioikeuden oppikirja, Helsinki 1927, s. 113; *Ekström*, Privaträttens allmänna läror, Helsingfors 1924, s. 915; *Kivimäki*, Siviilioikeuden yleiset opit pääpiirteittäin, 2 painos, Porvoo 1945, s. 187; *Stang*, Erstatningsansvar, Oslo 1927, s. 412; *Karlgren*, Skadeståndsläran, Lund 1943, s. 142; *Ussing*, Erstatningsret, Nyt Optryk, København 1947, s. 169.

[3] *Winroth*, Strödda uppsatser IV, Om skadestånd, 2 uppl., Upsala 1907, s. 326; *Stang* s. 412; *Øvergaard*, Norsk erstatningsrett, Oslo 1942, s. 322.

Vahingonkorvausvelvollisen joutuessa konkurssiin on huomattava, että vaikka vahingonkorvaussaatava *erääntyy* säännönmukaisesti maksettavaksi vasta vahingon synnyttyä, tuo saatava kuitenkin *syntyy* jo vahinkoa aiheuttavan tapahtuman sattuessa, vaikka itse vahinko syntyisi myöhemminkin. Jos siis vahinkoa aiheuttava tapahtuma on sattunut ennen konkurssin alkamista, on vahinkoa kärsineen valvottava vahingonkorvaussaatavansa konkurssissa, vaikka tapahtuman seuraus (vahinko) syntyisi vasta konkurssin alkamisen jälkeen; vrt. KS 25 § 1 mom. ja 24 § 3 mom. Samoin *Stang* s. 385 ss.; *Øvergaard* s. 322.

[4] Ks. *Kivimäki* s. 194 ss.

[5] *Winroth* s. 325. — Vrt. *Ekström* s. 928; *Kivimäki* s. 188; *Platou*, Forelaesninger over udvalgte Emner af Privatrettens almindelige Del, Kristiania 1914, s. 581 ss.; *Karlgren* s. 144.

Huomaa myös VakL:n 37 §:n 1 mom:n ja 38 §:n sanat: »välittömästi ennen vakuutustapahtumaa», jotka osoittavat vahingon syntymistä *välittömästi* edeltäneen ajankohdan arvon määrääväksi.

Vahingonkorvausvelvollisuuden laajuuteen nähden on huomattava, että korvaus on määrättävä vahinkoakärsineen *subjektiivisten* olosuhteiden mukaan. Hänen kokonaisetuutensa on korvattava.[6] Milloin esinevahingosta on kysymys, korvataan tuhoutunut tavara sen vuoksi vaihtoarvon eli objektiivisen arvioperusteen mukaan vain silloin, kun ei voida todistaa vahinkoakärsineen vahingon olevan suuremman.[7] Senpä tähden ei korvattavan esineen myyntihinta yleensä riitäkään vahingonkorvaukseksi muulloin kuin silloin, kun kysymyksessä on todella myytäväksi tarkoitettu tavara kuten kauppiaan tavaravarasto tai sellaisen osa. Tuollaisilla tavaroillahan ei kauppiaallekaan ole suurempaa arvoa kuin niiden myyntihinta. Muissa esinevahinkotapauksissa on oikeana lähtökohtana uuden, tuhoutuneen kaltaisen tavaran hankintahinta.[8] Jos tuhoutunut esine ei kuitenkaan ole ollut uusi, mikä esim. rikokseen perustuvan vahingonkorvauksen kysymyksessä ollessa on tavallisinta, on uuden esineen hinnasta vähennettävä, mitä tuhoutunut esine oli arvossa menettänyt iän, käytön, käyttökelpoisuuden vähenemisen tai muun syyn takia.[9] Jos esine taas on vain vahingoittunut, muttei tuhoutunut, ja jos se voidaan korjaamalla saada entiselleen, riittää korjauskustannusten korvaaminen vahingonkorvaukseksi.[10]

2. Lausuimme edellä, että vahingonkorvaus on täydellinen vain silloin, kun vahinko korvataan heti. Ellei sitä heti sen synnyttyä korvata, ei vahinkoakärsinyt tule saaneeksi täyttä korvausta. Selvä johtopäätös siitä pääsäännöstä, että vahinko on täysin korvattava, on siis, että vahingonkorvaus on suoritettava heti.

Mutta useimmissa tapauksissa ei vahingonkorvausta suoriteta heti vahingon tapahduttua. Monesti puuttuu korvausvelvolliselta siihen halu,

---

[6] *Forsman*, Bidrag till läran om skadestånd i brottmål enligt finsk rätt, Helsingfors 1893, s. 126 ss.; *Ekström* s. 909; *Kivimäki* s. 187 ss.; *Platow* s. 583; *Stang* s. 290 ss.; *Øvergaard* s. 313; *Karlgren* s. 142; *Ussing* s. 169.

[7] *Kivimäki* s. 188.

[8] Myyntihintaa pitävät oikeana korvausperusteena vielä *Winroth* s. 322 ja *Grotenfelt*, Kommentar till strafflagen, Helsingfors 1910, s. 251. — Tekstissä esitetyllä kannalla ovat m.m. *Stang* s. 308 ss.; *Øvergaard* s. 314; *Karlgren* s. 143; *Ussing* s. 170. Ks. myös VakL:n 38 §.

[9] Ks. VakL:n 37 § 1 mom. Samoin *Stang* s. 309. — Vrt. myös *Winroth* s. 323.

[10] *Winroth* s. 322; *Grotenfelt* s. 251; *Stang* s. 308; *Karlgren* s. 143.

mutta usein ei korvaaminen heti paikalla ole käytännössä mahdollista, vaikka haluakin olisi. Silloin kärsii vahinkoakärsinyt vielä lisää vahinkoa.

Milloin kysymyksessä on esinettä kohdannut vahinko, voi lisävahinkoa syntyä kahdella tavoin. Jos vahinkoakärsinyt on vahingon tapahduttua heti ostanut tuhoutuneen esineen sijaan uuden, on hänen täytynyt käyttää tuohon ostamiseen rahavaroja — joko omia tai velaksi otettuja — joita ei olisi tarvinnut sitoa tuohon tarkoitukseen, ellei vahinkoa olisi tapahtunut. Hän kärsii siis korkotappiota tämän ostoksen vuoksi. Tuon korkotappion suuruus on useimmiten riippuvainen siitä, onko hän käyttänyt kauppaan omia rahavarojaan vai velaksi ottamiaan rahoja. Ellei taas vahinkoakärsinyt ole ostanut tuhoutuneen esineen sijaan heti uutta tai ellei hän ole voinut saada vahingoittunutta esinettä, esim. tehtaan konetta, heti korjatuksi, kärsii hän lisävahinkoa sen haitan tai tappion muodossa, että hän joutuu olemaan vailla tuota tuhoutunutta tai vahingoittunutta esinettä (tehdas esim. seisoo) niin kauan, kunnes hän, saatuaan vahingonkorvauksen, voi ostaa uuden esineen tuhoutuneen sijaan tai kunnes hän on saanut vaurioituneen esineen korjatuksi. Ja jos sanotunlaiset tavarat ovat markkinoilla nousseet hinnassa vahingon tapahtumisen ja uuden esineen ostamisen välisenä aikana, koituu hänelle vielä lisäksi sekin vahinko, mikä hinnannoususta aiheutuu.

Milloin kysymyksessä taas on suoranainen rahavahinko, esim. rahavarkaus, syntyy vahinkoakärsineelle vahingonkorvauksen viivästyessä lisävahinkoa säännöllisesti korkotappion muodossa, mutta saattaapa hän kärsiä korkotappiota suuremmankin lisävahingon. Jos hän esim. olisi käyttänyt rahat suunnittelemaansa edulliseen kauppaan tai maksaakseen jonkin oman määräaikaisen suorituksensa, jonka viivästymisestä hän on velvollinen maksamaan korkean sopimussakon, saattaa hänen lisävahinkonsa olla yleisen korkokannan osoittamaa korkotappiota huomattavastikin suurempi.

Kun pääperiaate kerran on, että vahinko on täysin korvattava, niin ei voi olla epäilystä siitä, että kaikki tällainen lisävahinko — viivästysvahinko — on vahingonkorvausvelvollisen myöskin korvattava vahinkoakärsineelle.[11]

---

[11] *Winroth* s. 326; *Serlachius-Cederberg* s. 43 ss.; *Stang* s. 412; *Øvergaard* s. 319; *Karlgren* s. 143. — Vrt. myös *Lassen*, Haandbog i Obligationsretten, Almindelig Del, 3 Udg., Kjøbenhavn 1917—1920, s. 352; *Ussing* s. 174.

III. Käsiteltyämme edellä tuota vahingonkorvausoikeuden periaatetta vahingonkorvauksen täydellisyydestä on meidän syytä vielä, ennenkuin käymme käsiksi viivästysvahingon korvaamiseen vahingonkorvauksen viivästyessä, luoda katsaus viivästysvahingon korvaamiseen sopimussuhteissa.

1. Toisinaan tehdään sopimusta solmittaessa erityinen välipuhe sen varalta, että jommankumman sopimuskumppanin sopimuksenmukainen suoritusvelvollisuus viivästyy. Sellaisen *lex commissorian*, jonka mukaan irtaimen esineen kauppa purkautuu, ellei kauppahintaa suoriteta sovitussa ajassa, ei kylläkään voitane sanoa sisältävän mitään *vahingonkorvaus*sopimusta, ellei purkamisehtoon liity lisäksi sopimussakkoa. Mutta milloin siihen on liitetty välipuhe sopimussakosta tai milloin muuhun sopimukseen, kuten esim. urakkasopimukseen tai kuljetussopimukseen on liitetty välipuhe siitä, että sopimuksentekijä sitoutuu sopimuksen täyttämisen viivästyessä suorittamaan sopimuskumppanilleen sovitun tai sovitulla perusteella määrättävän rahamäärän, sopimussakon, on kysymyksessä selvä sopimus viivästysvahingon korvaamisesta. Myös ns. purkamisehto voi itse asiassa sisältää samankaltaisen sopimuksen. Niinpä kun esine on vähittäismaksukaupalla myyty ehdoin, että ellei vähittäismaksuerää määräaikana suoriteta, sopimus purkautuu ja myyjä saa myydyn esineen takaisin ollen lisäksi oikeutettu pitämään jo suoritetut vähittäismaksuerät, on viimeksimainittu välipuhe itse asiassa sopimus viivästysvahingon korvaamisesta.

Joskus sovitaan velaksiannon yhteydessä erityisestä viivästyskoron maksamisesta, ellei velallinen määräpäivänä velkaansa suorita. Tällainen välipuhe voidaan tehdä sekä sellaisen velaksiannon yhteydessä, jossa tavallisesta korosta on sovittu, että myös sellaisen velaksiannon yhteydessä, joka muuten on koroton. Milloin erityissopimus viivästyskorosta liittyy korolliseen velaksiantosopimukseen, mikä onkin tavallisempaa kuin sellaisen sopimuksen liittäminen korottomaan velaksiantoon, on viivästysajan korko yleensä velkasopimuksen tavallista korkoa korkeampi. Jos viivästyskorkoa koskevan välipuheen ohella on vielä sovittu siitäkin, että velallinen on viivästyskoron lisäksi velvollinen korvaamaan velkojalle viivästyksestä mahdollisesti koituvan muunkin vahingon, on tuollaistakin sopimusta epäilemättä pidettävä pätevänä. Mutta ellei viivästyskorkoa koskevan välipuheen ohella muun vahingon korvaamisesta ole mitään sovittu,

voitaisiin ehkä katsoa, ettei sellaisen korvaaminen silloin voi tulla kysymykseen. Sillä kun viivästyskorosta on tehty nimenomainen välipuhe, mutta sen ylittävän vahingon korvaamisesta *ei* ole mitään sovittu, voidaan kenties ajatella velkojan tyytyneen siihen, että viivästyskorko on riittävä korvaus hänen kaikesta mahdollisesta viivästysvahingostaan.

Tällainen johtopäätös voi kuitenkin olla hätiköity. Sopimukseen perustuvan lajiesinevelan suoritusvelvollisuuden viivästyessähän on velallinen velvollinen tuottamuksestaan riippumatta suorittamaan viivästysvahingon korvauksena viivästyskoron. Tämä on yksi niistä tapauksista, joissa vahingonkorvausvelvollisuus poikkeuksellisesti syntyy tuottamuksesta riippumatta.[12] Mutta tämä poikkeuksellinen korvausvelvollisuus rajoittuu viivästyskoron maksamiseen. Muuta viivästysvahinkoa ei velallinen olé velvollinen tämän poikkeussäännön mukaan korvaamaan. Mutta jos velallinen on *tuottamuksellaan* aiheuttanut velkojalle sellaista viivästysvahinkoa, jota viivästyskorko ei riitä peittämään, on asianlaita mielestämme toinen. Silloin on hän vahingonkorvausoikeutemme pääsäännön — culpa-säännön — perusteella velvollinen korvaamaan tuon lisävahingonkin.[12a] Mainittakoon kuitenkin, että tämä kysymys on tieteisopissa ollut erilaisten mielipiteiden kohteena.[13] VKL:kin on sen jättänyt ratkaisematta.

---

[12] *Kivimäki* s. 173 ss.

[12a] Näin nimenomaan Sveitsin OR art. 105—107.

[13] Myöskin *Hakulinen*, Velkakirjalaki, Porvoo 1947, s. 92 ja 103, panee viivästyskorkoa suuremman vahingonkorvauksen edellytykseksi velallisen tuottamuksen. — Viivästyskorkoa suurempaa vahingonkorvausta pitävät mahdollisena, velallisen tuottamuksesta mitään puhumatta, *Cederberg*, Om gäldenärs skadeståndsskyldighet vid försummad penningbetalning, Bilaga n:o 1 till Förhandlingar på XIII nordiska juristmötet, Helsingfors 1925, s. 3 ss.; *Almén*, Om köp och byte av lös egendom, 3 uppl., Stockholm 1934, s. 550 ss.; *Marks von Würtemberg-Sterzel*, Lagen om skuldebrev jämte dithörande författningar, 2 uppl., Stockholm 1947, s. 46 ss. *af Hällström* lausuu nimenomaan, että hänen mielestään velallinen on velvollinen korvaamaan viivästyskorkoa suuremmankin vahingon, vaikkei velallisen syyksi voitaisi tuottamusta lukea, JFT 1948 s. 128. — Viivästyskorkoa suurempaa vahingonkorvausta eivät lainkaan hyväksy *Wrede* s. 64 ss.; *Serlachius* (Serlachius-Cederberg) s. 130; *Kivimäki* s. 189.

Tosin VKL:iin jätettiin ottamatta sen ehdotukseen sisältynyt nimenomainen säännös velkojan vahingonkorvausoikeuden tunnustamisesta viivästyskoron ylittävältäkin osalta, mutta se ei voine merkitä sanotun vahingonkorvausoikeuden epäämistä velkojalta. Ks. Ehdotusta velkakirjalaiksi y.m., Helsinki 1936, s. 4 (6 §:n 3 mom.). Samoin *Marks von Würtemberg-Sterzel* s. 47; *Hakulinen* s. 91; *Palmgren*, Översikt av den nya skuldebrevslagstiftningen, Helsingfors 1948, s. 6; *af Hällström*, JFT 1948 s. 128; mutta päinvastoin *Kivimäki*, DL 1948 s. 37.

2. Useimmissa tapauksissa ei kuitenkaan ole sopimuskumppanien kesken tehty mitään välipuhetta viivästysvahingon korvaamisesta. Silloin on haettava kysymyksen ratkaisua muualta. Toisinaan voi kauppatapa olla ohjeena kysymyksen ratkaisulle. Mutta sellaista ei kaikkiin tapauksiin ole käytettävissä ja sitäpaitsi monet kauppatavat soveltuvat vain kauppiaiden välisiin suhteisiin.[14] Laissa ei ole *yleisiä* määräyksiä viivästysvahingon korvaamisesta, jotavastoin *velaksiantos*opimuksista on sellaisia annettu. Kun viimeksimainittuja voidaan analogian perusteella soveltaa myöskin moniin muihin viivästystapauksiin, on meillä täysi syy ottaa ne tässä tarkasteltaviksi.

Sen tapauksen varalta, että velaksiannossa on sovittu tavallisen koron maksamisesta, vaikkei erityistä sopimusta viivästyskorosta olekaan tehty, on VKL:n 6 §:n 1 mom:ssa säädetty, että viivästysajan korko on suoritettava saman perusteen mukaan kuin tavallinenkin korko eli siis ennen erääntymispäivää maksettava korko.[15] Lain määräys koskee tosin varsinaisesti vain velka*kirjoja*, mutta on analogisesti sovellettavissa myöskin suullisiin velkasitoumuksiin. Mutta jos velkoja voi todistaa kärsineensä viivästyksestä velallisen *tuottamuksen* johdosta adekvaattisesti enemmän vahinkoa, kuin pelkän korkotappion, täytyy katsoa hänellä olevan oikeuden saada velalliselta korvaus myöskin tuosta korkotappion lisäksi syntyneestä vahingosta, niinkuin jo edellä olemme lausuneet.

Jos taasen velaksianto on koroton, on viivästysajalta VKL:n 6 §:n 2 mom:n mukaan maksettava korkoa KK 9: 10:ssä lausutun säännöksen mukaan[16] eli siis 6 % erääntymispäivästä lukien, milloin erääntymispäivä on määrätty, ja muussa tapauksessa 5 % haasteen tiedoksiantopäivästä.[17] Samalla perusteella kuin lähinnä edellä mainitussa tapauksessa voi velkoja saada korvauksen myöskin sellaisesta vahingosta, jota peittämään viivästyskorko ei riitä.

---

[14] Ks. *Raninen*, Fob-lauseke hankinta- ja kauppasopimuksissa, Helsinki 1934, s. 35.

[15] Samoin jo ennen VKL:a *Chydenius*, JFT 1894 s. 110; *Eschelsson*, Om skuldebrev enligt svensk rätt, Uppsala 1912, s. 282.

[16] Näin jo ennen VKL:a *Chydenius*, JFT 1894 s. 110.

[17] Eräät tutkijat kuten *Stang* s. 410 ss. ja *Øvergaard* s. 318 ss. tekevät eron viivästyskoron (»morarente») ja oikeudenkäyntikoron (»procesrente») välillä, jolloin edellinen lasketaan viivästyspäivästä ja jälkimmäinen oikeudenkäynnin vireillepanosta alkaen. Mielestämme ei sanottujen korkojen välillä ole tarpeen tehdä tuollaista periaatteellista eroa, sillä kumpikin on itse asiassa viivästyskorkoa.

IV. Tämän jälkeen voimmekin siirtyä pohtimaan varsinaisen pääkysymyksemme ratkaisua. Kuten tämän esityksen alussa jo lausuimme ei laissamme ole mitään nimenomaisia määräyksiä viivästysvahingon korvaamisesta vahingonkorvauksen viivästyessä. Kysymys on sen vuoksi koetettava ratkaista vahingonkorvausoikeutemme yleisten periaatteiden mukaisesti. Edellä olemme osoittaneet, että täyden vahingonkorvauksen periaatteen mukaan viivästysvahinko on vahingonkorvauksen viivästyessä korvattava. Samaa vaatii epäilemättä myöskin kohtuus.[18] Milloin viivästysvahingon suuruus voidaan todistaa määrältään, on se kokonaisuudessaan korvattava.

1. Tämän soveltaminen tulee kysymykseen ehkä tavallisimmin silloin, kun korvattavan esineen hinta on noussut vahingon syntymisen ja korvauspäätöksen antamisen välisenä aikana. Kuten näet edellä olemme lausuneet, on esinevahingon suuruutta rahassa arvioitaessa vahingon *syntymisen* ajankohdn arvo määräävä.[19] Jollei vahinkoa silloin heti korvata ja esineen hinta nousee, on hinnannousu viivästyksestä aiheutunutta vahinkoa ja sellaisena korvattava. Käytännössä ei menetellä siten, että vahvistetaan maksettavaksi erikseen korvaus esineen arvosta vahingon syntymisen ajankohdan arvon mukaan ja erikseen hinnannoususta aiheutunut viivästysvahingon korvaus, vaan siten, että esineestä vahingonkorvausta määrättäessä sille lasketaan arvoksi kohonnut hinta. Tätä käytännöllistä menettelytapaa vastaan ei ole mitään huomauttamista, kun vain muistetaan, että korvausarvo, milloin vahingonkorvaus johtuu muusta syystä, kuin velvoiteoikeudellisesta sopimussuhteesta, määrätään viimeisen hinnan eli korvauspäätöksen antamisen ajankohdan hinnan mukaan.[20] Sitävastoin ei mielestämme yleensä sovi määrätä korvausarvoa vahingon syntymisen ja korvauspäätöksen antamisen väliaikana ehkä vallinneen korkeamman, mutta sitten taas uudelleen laskeneen hinnan mukaan, sillä niin menetellen annettaisiin todellista viivästysvahinkoa suurempi korvaus. Tätä vastaan voidaan kenties huomauttaa, milloin kysymyksessä on kauppiaan kauppatavaroiden korvaaminen, että kauppiashan olisi voinut myydä nuo tavaransa korkeimman hinnan aikana ja että hänen todelli-

[18] *Winroth* s. 326; *Grotenfelt* s. 251.

[19] Ks. edellä muist. 3:ssa mainittuja kirjallisuusviittauksia.

[20] *Ekström* s. 928. — Vrt. *Karlgren* s. 144.

nen viivästysvahinkonsa sen vuoksi on määrättävä tuon korkeimman hinnan mukaan, mutta tuo vastaväite pitää paikkansa vain osittain. Voidakseen olla oikeutettu saamaan viivästysvahingon korvauksen lasketuksi korkeimman hinnan mukaan, tulisi kauppiaan näet todistaa, että hän todellakin olisi myynyt tavaran juuri tuona korkeimman hinnan päivänä eikä muulloin.[21] Ja kun sellaisen seikan todistaminen tavallisesti lienee ylivoimaista, ei mielestämme voida *yleensä* laskea viivästysvahingon suuruutta muun ajankohdan kuin korvauspäätöksen päivän hinnan mukaan. — On kuitenkin muistettava, että mitä tässä olemme lausuneet korvausarvon määräämisen ajankohdasta, ei koske sopimussuhteesta johtuvaa vahingonkorvausvelvollisuutta.[22]

2. On vielä muitakin tapauksia, joissa viivästysvahingon suuruus voidaan ainakin jotakuinkin täsmälleen todistaa. Jos vahinkoa kärsinyt henkilö on heti vahingon satuttua joko hankkinut uuden esineen tuhoutuneen sijaan tai korjauttanut vaurioituneen esineen entiselleen ja ottanut velkaa hankinta- tai korjauskustannusten maksamiseksi, on hänen viivästysvahinkonsa suuruus, kun hän sitten aikanaan saa korvauksen uuden esineen hankintahinnasta tai vaurioituneen korjauskustannuksista, se korko, jonka hän on ottamastaan velasta väliaikana joutunut maksamaan. Tuo korko on säännöllisesti pankkilaitosten maksamaa talletuskorkoa suurempi ja useimmiten myöskin laissa, KK 9: 8:ssa ja 9: 10:ssä mainittuja korkoprosentteja korkeampi. Ja se on silloin hänelle korvattava,[23] luonnollisesti edellyttäen, ettei se ole kellekään koronkiskurille maksettavan koron suuruinen, vaan sopusoinnussa vallitsevan yleisen korkokannan kanssa. Jos vahinkoa kärsinyt taas on suorittanut uuden esineen hinnan tai korjauskustannukset omilla pankkitalletuksillaan, voinee hän vaatia viivästysvahinkona ainoastaan sen koron, jonka hän väliaikana on menettänyt otettuaan talletuksensa pois pankista.[24] Ja se korkohan on aina vastaavana ajankohtana vallitsevaa velasta maksettavaa korkoa pienempi.

3. Useimmiten on asian laita kuitenkin siten, ettei voida todistaa mitään määrätynsuuruista viivästysvahinkoa syntyneen. Miten on sellaisissa

---

[21] *Ekström* s. 928.

[22] Ks. VKL:n 7 § sekä erityisesti myyjän viivästyksen aiheuttamasta vahingonkorvausvelvollisuudesta *Palmgren*, Om påföljderna av säljares mora, Helsingfors 1936, s. 226 ss.

[23] *Øvergaard* s. 320.

[24] *Øvergaard* l.c.

tapauksissa meneteltävä? Voidaanko ajatella velaksiannon varalta annettujen viivästyskorkomääräysten soveltamista analogisesti vahingonkorvaukseen?

Kysymyksestä on pohjoismaisessa tieteisopissa lausuttu eriäviä mielipiteitä. *Winroth* lausuu, että jokainen oikeudenloukkauksella aiheutettu vahinko on heti vapaaehtoisesti korvattava, jonka vuoksi sen laiminlyönti on katsottava määräajan ylittämiseksi, sekä viittaa samalla KK 9:10²:een.[25] *Grotenfelt* sanoo, huomautettuaan ensin, ettei vahingonkorvauksen korosta ole mitään lain määräyksiä ja että käytäntö on horjuva, että KK 9:8 ja 9:10 analoginen soveltaminen ja kohtuussyyt puoltavat koron tuomitsemista taloudellisen vahingon korvausmäärälle.[26] *Serlachius* lausuessaan, että korkokanta on kuusi sadalta vahingonkorvauksesta, joka ei perustu sopimussuhteeseen, viittaa KK 9:8:aan.[27] Ja lopuksi voidaan ehkä vielä mainita, että *Stang* selittää oikeuden vahingonkorvaukseen olevan luonteeltaan korkoakasvavan ja siinä suhteessa rinnastettavissa oikeustoimen perusteella korkoa kasvaviin velvoitteisiin.[28]

Mutta on esitetty päinvastainenkin mielipide. *Øvergaard* on sanonut, että säännökset viivästyskorosta määrätystä erääntymispäivästä lähtien koskevat vain määrättyjä sopimusvelkoja eivätkä ole analogisesti sovellettavissa muihin rahasuorituksiin.[29]

Omasta puolestamme emme epäröi tällaisessa tapauksessa, jossa ei voida todistaa mitään määrätynsuuruista viivästysvahinkoa syntyneen, soveltaa analogisesti KK 9 luvun korkomääräyksiä. Ja koska edellä olemme osoittaneet, että vahingonkorvaus erääntyy maksettavaksi heti, kun vahinko on syntynyt, seuraa siitä, että mielestämme *on vahingonkorvausmäärälle maksettava korkoa 6 % vahingon syntymisen päivästä alkaen.*[30]

---

[25] *Winroth* s. 326.

[26] *Grotenfelt* s. 251.

[27] *Serlachius-Cederberg* s. 44, myös muist. 2.

[28] *Stang* s. 412.

[29] *Øvergaard* s. 318.

[30] Samoin *Winroth* s. 326; *Serlachius-Cederberg* s. 44. *Kivimäki* sanoo vain aivan lyhyesti, että vahingonkorvausmäärälle on maksettava »laillinen korko», s.o. 5 % haastepäivästä, ks. s. 194. *Karlgren* s. 145 ei uskalla lausua omaa mielipidettään kysymyksestä. Vrt. vielä *Lassen* s. 352 ja s. 446; *Stang* s. 412 ss.; *Ussing-Dybdal*, Gaeldsbrevslovene, København 1938, s. 119.

Ks. KKO 1933 tied. 169, jossa vahingontekoon perustuvalle vahingonkorvausmäärälle tuomittiin 6 % korkoa haastepäivästä. Kaksi jäsentä tuomitsi vain 5 %. (Valtion-

Tämä koskee aineellisen vahingon korvausta; eikä yksinomaan aineellisen esinevahingon vaan myöskin aineellisen henkilövahingon kuten esim. lääkärinkulujen korvaamista. Mutta onko asianlaita samoin aineettoman vahingon korvaamiseen nähden, ei ole yhtä selvää.

Aineettoman vahingon, kuten kivun ja säryn [31] tai naisen kunnian ja avioliittoonpääsemismahdollisuuksien vähenemisen,[32] korvauksen luonteesta johtuu, ettei oikeastaan koskaan voida sanoa, että vahinko on korvattu. Korvaus on tällaisissä tapauksissa oikeastaan vain lohdutusta tai hyvitystä kärsimyksestä. Niin ollen ei myöskään voida puhua täydestä vahingonkorvauksesta ainakaan samassa mielessä kuin aineellisen vahingon korvaamisesta puheen ollen. Ja silloin ei myöskään viivästyskorvaus — ei myöskään korko — ole välttämätön, joskaan mitään suoranaista estettäkään sen tuomitsemiselle ei liene olemassa.

---

arkistossa säilytetystä jutun kirjavihosta käy ilmi, että korvausta vaadittiin vain »korkoineen» ajankohtaa mainitsematta ja että KO tuomitsi korkoa 6 % haastepäivästä. Tähän päätökseen ei haettu muutosta korkoa koskevalta osalta.)

KKO 1935 tied. 406. Korkoa tuomittu 5 % asiamiehen haltuunsa saamiensa varojen kavaltamispäivästä (KK 18: 3) lukien. (KKO:ssa säilytetystä jutun asiakirjavihosta käy selville, että jutussa ei ole vaadittukaan korkeampaa korkoa.)

KKO 1938 tied. 172. Korkoa tuomittu 6 % perittyjen ja kavallettujen varojen loppuerän nostamista seuranneen vuoden alusta lukien. (HO oli tuominnut vain 5 % oikeudenkäynnin alusta lukien.)

[31] Ks. RL 9: 2[1].

[32] Ks. AL 9 §.

Reino Ellilä

Vankien jälkihuollosta ja sen rikospoliittisesta merkityksestä

I.

Silloin kun rangaistusjärjestelmät vielä perustuivat siihen käsitykseen, että mitä kovimmilla rangaistuksilla, useimmiten rikoksentekijän tuskallisella kuolemalla oli tarpeen ei ainoastaan pelottaa ihmisiä rikoksia tekemästä vaan myös lepyttää Jumalan viha, ei mistään rikollishuollosta luonnollisestikaan voinut olla kysymystä. Rangaistusta näet pidettiin tällöin rikollisuuden vastustamisen ainoana keinona, ja sen tarkoituksena oli joko rikollisen tuhoaminen kuolemanrangaistuksella tai pelottaminen erilaisia ruumiinrangaistusmuotoja käyttämällä.[1] Vasta sittenkun vapausrangaistusten valtakausi alkoi ja vangissakin ruvettiin näkemään ihmisarvoisia piirteitä eikä hän enää ollut pelkkä tuhoavan koston objekti, havaittiin rikollishuolto tarpeelliseksi.[2] Ja viime aikoina on sitä alettu pitää jopa eräänä rikollisen koko käsittelyä johtavana periaatteena.

---

[1] Ks. esim. *Olivecrona:* Om dödsstraffet 1891 s. 9 ss. ja *Hemmer:* Studier rörande straffutmätningen i medeltida svensk rätt 1928 s. 39—62.

Vaikkei 1734 vuoden laissa enää ollut varsinaisia silpomisrangaistuksia, kuten nenän, korvan ja oikean käden menettäminen, niin oli siinä kuolemanrangaistus säädetty 68 eri tapauksessa.

[2] Rikollishuolto johtaa juurensa kahdeksannelletoista vuosisadalle, jolloin kaikilla aloilla syntynyt valistunut katsantokanta ryhtyi taisteluun rangaistuksen täytäntöönpanossa noudatettua, ihmistuntoa loukkaavaa julmuutta vastaan ja jolloin englantilaisen *Howardin* sitkeän työn tuloksena perustettiin ensimmäiset rikoksentekijän parannusta edistävät vankilat. Rikollishuollon historian ensimmäinen nimi on philadelphialainen *Richard Whistar,* joka eräiden muiden varakkaiden henkilöiden kanssa 7. 2. 1776 perusti »The Philadelphia society for assisting distressed prisoners»-nimisen seuran. Ensimmäi-

Tässä otetaan pääpiirteittäin tarkastelun alaiseksi rikollisen vapauttamisvaiheen jälkeinen, ehdonalaiseen vapauteen päässeihin vankeihin kohdistuva huolto: jälkihuolto (eftervård). Niinkuin rikollishuollon yleensä on senkin tarkoituksena rikoslain kanssa ristiriitaan joutuneiden palauttaminen lainalaiseen elämään, heidän resosialisoimisensa. Jälkihuollon pyrkimyksenä on eritoten vastustaa vapausrangaistuksen kärsimisestä johtuvia vahingollisia sivuvaikutuksia tuomitun sosiaalisissa olosuhteissa sekä muutoinkin auttaa vapaaksi päässyttä välttämään niitä kiusauksia ja houkutuksia, jotka voivat johtaa hänet uudelleen rikosten tielle.[3]

Vankilasta vapautumista lähinnä seuraava aika on irtipäästetylle vangille yleensä kriitillisin. Vapausrangaistuksen kärsiminen on vieraannuttanut hänet ulkomaailmasta, lamaannuttanut häntä niin fyysillisesti kuin psyykillisesti, ja hänen taloudellinen asemansa on huonontunut. Kun ankaran vankilakurin ja -järjestyksen aika on loppunut ja vapaaksi päässyt vanki taas saa yrittää seisoa omilla jaloillaan yhteiskunnassa, voivat viettelykset helposti saada yliotteen, ja mitä parhaimmin päätöksin ja tulevaisuudenkuvin vankilasta lähtenyt henkilökin saattaa langeta kiusaukseen ja sortua uudelleen rikosten poluille. Vaikka yleisestävistä syistä välttämätön laitoskäsittely olisi kuinka huippuunsa kehitetty tahansa positiivisin toimenpitein ojentamaan ja kasvattamaan vankia, niin ei tuota tarkoitusta voida kuin poikkeustapauksissa saavuttaa vankilan muurien sisällä: se kaipaa toteutuakseen täydellisen vapauden ja vankilassa olon

---

nen samantapainen yritys tehtiin Euroopassa kaksi vuosikymmentä myöhemmin Tanskassa. Vasta 1800-luvulla alettiin sitten yksityisiä yhdistyksiä perustaa useihin muihinkin Europan valtioihin. Rikollishuollon syntymiselle pohjoismaissa antoi virikettä erittäinkin Ruotsin kruununprinssi *Oskarin* kirja »Om straff och straffanstalter» 1840. Ks. rikollishuollon historiasta tarkemmin *Mustala,* Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1936 s. 9—11.

[3] Ks. Strafflagberedningens betänkande angående verkställigheten av frihetsstraff m.m. s. 253 (SOU 1944: 50).

Jälkihuollossa noudatetaan siis *Lisztin* sosiologisen koulukunnan periaatteita, vaikkei mainitun koulukunnan perusajatuksia liian yksipuolisen sosiaalisten olojen korostamisen vuoksi voidakaan hyväksyä yleiseksi rikospoliittiseksi ohjeeksi. Äärimmäisen sosiologisen suunnan tunnuslauseena voidaan näet *Mezgerin* tavoin katsoa olevan: tout le monde est coupable excepté le criminel (Kriminalpolitik 1934 s. 140). Ja niinpä eräs tuon suunnan jyrkän kiihkeä edustaja onkin lausunut, että mikäli ihmisiä rikoksistaan halutaan sulkea vankiloihin, niin olisi parasta vuosittain arvalla valita, ketkä sinne olisi pantava sovittamaan kollektiivista syyllisyyttä!

välimuodon.[4] Kun vapausrangaistuksen kärsiminen kerran saa rikoksentekijän elämässä ja hänen suhteessaan ympäristöön pakostakin aikaan niin tavallisuudesta poikkeavan olotilan, että palautuminen entisiin tai uusiin oloihin vankilasta vapauduttua tuottaa erittäin suuria vaikeuksia, niin on luonnollista, ettei häntä jätetä oman onnensa nojaan, vaan yhteiskunta jälkihuollon avulla pitää hänestä asianmukaisella tavalla huolta ja järjestää hänelle tuoksi ajaksi tarvittavan valvonnan.

Vankilassa oloajalla on merkityksensä jälkihuollon onnistumiselle, sillä työtä vieroksuva voidaan siellä saada työhaluiseksi ja opettaa tekemään työtä, juopotteleva parannetuksi paheestaan jne. Jälkihuolto on sitten sen kasvatuksen vapaamuotoisempaa jatkoa, johon moderni humaani vankeinhoito laitosasteessaankin pyrkii. Joissakin tapauksissa jo suljetun laitoshoidon aikana päästään niin pitkälle, ettei valvontaa ja muuta jälkihuoltoa tarvita eikä niihin silloin myöskään saa ryhtyä,[5] mutta useimmissa tapauksissa on valvonta tarpeen. Sopivien valvojien löytäminen on tällöin erittäin tärkeä ja samalla vaikea tehtävä, valvojalta kun vaaditaan monia erikoisavuja, kuten hyvää tahtoa, psykologista silmää, viisautta, kärsivällisyyttä, hienotunteisuutta ja uskoa jälkihuollon onnistumiseen.[6]

---

[4] Ks. *Forsman:* Straffrättens allmänna läror 1930 s. 379 s.; *Serlachius:* Ehdotus uudeksi rikoslaiksi I s. 19 ja *Wetter:* De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 223. — Muuten on tässä huomautettava, että vapausrangaistuksen kasvattavan vaikutuksen suhteen yleensä esiintyy pessimismiä (ks. esim. *Serlachius,* LM 1913 s. 179 ja *Tulenheimo,* Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1944—45 s. 68; vrt. *Clerc-Steck:* Grundzüge des schweizerischen Strafrechts. Alg. Teil. 1943 s. 108) ja ehdonalaiseen vapauteen saatetaan väärän diagnoosin perusteella laskea liian aikaisin, sillä henkilö ei vankilan muurien sisällä esiinny sellaisena kuin hän todella on (ks. *Reinhard Frank:* Vergeltungsstrafe und Schutzstrafe 1908 s. 19 s. »Meiner Ueberzeugung nach liegt in der Behauptung, man könne ganz allgemein den Menschen in der Gefangenanstalt darauf hin erkennen, ob er sich in der Freiheit so oder anders verhalten werde, derselbe Fehler wie in der andern, man brauche sich nur im zoologischen Garten anstellen zu lassen, um zu erfahren, wie der Löwe in Afrika und der Tiger in Indien leben.»).

[5] Valvonnan ja muun jälkihuollon järjestäminen silloin kun se ei ole tarpeen saattaa aiheuttaa mainittavaa vahinkoa. Ks. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö 1946 s. 97.

[6] Valvoja ei suinkaan saa ajatella valvontatointansa vain itselleen ansiolähteenä, vaan hänen on todella tunnettava työnsä omakseen ja antauduttava siihen täysin vapaaehtoisesti. — Valvontajärjestelmä muodostaakin jälkihuollossa oman tärkeän lukunsa, mutta sen yksityiskohtiin ei ole tarkoitus tässä sen enempää puuttua, vaan pyrkimyksenä on vain luoda rikospoliittinen katsaus päänäkökohtiin jälkihuollosta rikollisuuden torjumiskeinona. Kuitenkin on sanottava, että oikealla henkilökohtaisella suhteella valvojan ja valvottavan välillä on ratkaiseva merkitys jälkihuollon onnistumiselle. Valvojan on näet

Milloin rangaistus RangA 4: 1a:n mukaisesti täytäntöönpannaan valtion työsiirtolassa, on tuomitun paljon helpompi palata takaisin yhteiskuntaan, sillä työsiirtolassa olo on vapaamuotoista, kokonaan toista kuin suljetussa vankilassa olo, ja sinne määrätty saa lukea hyväkseen työstään huomattavan palkan. Kun työsiirtolalla ei ole vankilan leimaa, vaan se muistuttaa vapaita työmaita, niin sieltä ehdonalaiseen vapauteen laskettu ei yleensä tarvinne valvojaa, kun otetaan vielä huomioon se, että hänen poissaolonsa vapaasta yhteiskunnasta on muodostunut lyhytaikaiseksi.

Jälkihuolto tapahtuu ehdonalaisen vapauden, tuon progressiivisen rangaistusten täytäntöönpanon viimeisen asteen aikana, ja instituutin päätarkoituksena juuri on luoda mahdollisuudet tehokkaalle jälkihuollolle.[7] Individuaalipreventiivisessä merkityksessä onkin ehdonalainen vapaus ehdoton edellytys resosialisointiin tähtäävälle huollolle: sen aikana asosiaalinen yksilö saa tukea pyrkimyksissään nuhteettomaan elämään ja huoltoelimillä on mahdollisuutensa tehokkaasti vaikuttaa noiden pyrkimysten toteuttamiseksi.[8] Jälkihuoltoon liittyy ehdonalaisen vapauden kohdalla

---

voitettava valvottavan luottamus ja ylläpidettävä sitä, autettava häntä pyrkimyksissä moraaliseen kohoamiseen, herätettävä ja vahvistettava hänen itseluottamuksensa sekä annettava hänelle lisää elämänrohkeutta. Tämä ei ole suinkaan vähän, ja vain aniharvoilla yksilöillä on ne avut ja se asiantuntemus, jota mallivalvojalta vaaditaan! Voidaankin täysin yhtyä erään saksalaisen vankeinhoitomiehen lausumaan: »Die Sanierung eines Verbrecherischen ist eine so persönliche und seelische Angelegenheit, dass sie Wechsel in der Person des Arztes noch weit schlechter verträgt als die Heilung eines körperlich Kranken» (ks. *Grohmann,* Die sittliche und soziale Hebung Verbrecherischer. Zeitschrift f.d. ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 377 s.), millä hän perustelee sitä, että sama henkilö, joka vankilassa on saanut rikollisen käsittelyssä onnistuneen otteen, käsittelisi menestyksellä vankia tämän vapauduttuakin.

[7] Ks. *Wetter,* De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 223—230; *Schlyter,* Villkorlig frigivning, SvJT 1943 s. 593—598; *Strahl-Lindberg,* Villkorlig dom och villkorlig frigivning samt det därtill anknutna skyddsarbetet 1944 s. 148; *Gentz,* Der moderne Strafvollzug. Zeitschrift f.d.ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 150 s.; *Ehrnrooth,* Huollon ja työn merkityksestä rikollisuuden vastustamisessa, Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1937 s. 123 ja *Mustala,* Epäsosiaalisten henkilöiden huolto, mt. s. 135.

[8] Ks. *Honkasalo,* Suomen rikosoikeus. Yleiset opit I s. 39; *Kohler,* Gedanken über die Ziele des heutigen Strafrechts 1909 s. 20 (»Das progressive System mit seiner vorläufigen Entlassung ist daher vollkommen begründet und gehört zu den fruchtbarsten Ideen, welche im Gebiet der Strafjustiz entwickelt worden sind.»); *Thyrén,* Vorentwurf zu einem schwedischen Strafgesetzbuche 1919 s. 5 ja *Mustala,* Kriminalvård i frihet, De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1938 s. 222. Vrt. *Hagströmer,* Om frihetsstraffen 1875 s. 215 ja *Almquist,* Angående olika sätt för verkställighet af frihetsstraff samt penitentiärä förhållanden i Sverige. 1877 s. 24.

vapaaksi päästetyn suhteen tietynlaista pakkoakin valvonnan ja silmällä pidon muodossa, mutta tuo pakkomomentti on vain jälkihuollon eräs puoli. Ensi kädessä jälkihuolto tarkoittaa positiivisin avustamistoimenpitein tukea vapautunutta. Tärkein mutta samalla vaikein tehtävä on tällöin huolehtiminen siitä, että vapautunut saa sopivaa työtä. Jälkihuollon tarpeellisuus ja tarkoituksenmukaisuus ilmaiseksen juuri siinä suhteessa selvimmin, sillä rangaistuslaitoksessa olleen on yleisön häntä kohtaan osoittaman halveksumisen vuoksi usein mahdoton saada työpaikkaa ja tarpeellista elintilaa.[9] Vankilasta vapautunut onkin tämän vuoksi yleensä parasta sijoittaa uuteen työpaikkaan. Tällainen on suurkaupungeissa paremmin mahdollista, mutta maaseuduilla on vaikeampi löytää sellaista uutta työpaikkaa, jossa ei vankia ennestään tunnettaisi.

Jälkihuollon onnistumisen perusedellytyksenä on yleisen mielipiteen taholta saatava tuki, joka on tähän mennessä miltei kokonaan puuttunut.[10] Päinvastoin ympäristö on vain pyrkinyt painamaan ja vieroksumaan vankilasta vapautunutta tämän ponnisteluissa kunnialliseen elämään palaamiseen. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeätä saada yleinen mielipide muokatuksi suopeaksi jälkihuollon tarkoitusperille, sillä muuten on jälkihuoltoelinten toiminta, ponnistelkootpa he kuinka innokkaasti tahansa, erittäin vaivaloista ja peräti tuloksetonta.[11] Kun ehdonalaisessa vapaudessa olevien henkilöiden rikosten uusimisprosentti on suuri, niin tuo yleisön ottama asenne saattaa tosin näyttää jossain määrin ymmärrettävältä ja oikeutetulta. Tämän vuoksi ei sellaisia ehdonalaiseen vapauteen päästettyjä, joilla on huonoin »sosiaalinen prognoosi», pitäisi yleensä koeajan al-

---

[9] Ks. Vankeinhoidon uudistuskomitean mietintö 1946 s. 97; *Honkasalo,* LM 1947 s. 137 sekä *Strahl-Lindberg,* s. 150 ja 234.

[10] Ks. esim. *Olivecrona,* Om orsakerna till återfall till brott och om medlen att minska dessa orsakers skadliga verkningar 1872 s. 17 (»andra särskilda orsaken till de talrikt återkommande återfallen till brott, — — — kan räknas, att sedan fången utstått sitt straff underlättas icke, utan tvärtom försvåras, för honom möjligheten att återgå till en loflig och nyttig verksamhet.») — Tässä on huomautettava, että yleisön vieroksuva suhtautuminen on hyvin yleinen kansalaisluottamuksensa menettäneisiin, joten tuo rangaistusseuraamus ei ole oikein sopusoinnussa jälkihuollon tarkoitusperien kanssa (Vrt. *Grünhut,* Die Abschaffung der Ehrenstrafen. Zeitschrift f.d.ges. Strafrechtswissenschaft 46 s. 267).

[11] Yksityiset valvojat ovat tässäkin suhteessa sopivammat kuin poliisiviranomainen, mutta valvojien on oltava hyvin valittuja ja heidän työnsä tarpeeksi tehokasta. Ks. siitä tarkemmin *Helasvuo,* Vankeinhoito 1937 s. 1 ss. ja s. 30 ss.

kupuolella lainkaan sijoittaa vapaisiin työpaikkoihin, vaan heitä varten olisi järjestettävä erityiset työmaat asianomaisen valvonnan alaisina, jotta uusimisilmiö saataisiin rajoitetuksi mahdollisimman vähiin. Vain tällä tavoin, tiettyä varovaisuutta noudattaen, voidaan yleinen mielipide vähin erin ohjata tukemaan jälkihuoltoa ja yleensä ajattelemaan inhimillisesti vapautuneista vangeista.

Tässä yhteydessä on huomautettava, että suuren yleisön epäluulon ja nurjan suhtautumisen vapautuneisiin vankeihin on Ruotsin rangaistusten täytäntöönpanoreformin perusteluissa väitetty suurelta osalta johtuvan vallitsevasta taipumuksesta tehdä sensaatio kaikesta, mikä koskee rikosta ja rangaistusta. Mainituissa perusteluissa lausutaan, että yleisesti huomiota herättävissä sanomalehtiartikkeleissa, keinoja kaihtamatta, valokuvin varustettuina esitetään toinen toistaan repäisevämpiä kuvauksia henkilöistä, jotka ovat joutuneet rikoslain kanssa ristiriitaan, ja perusteluissa todetaan sanomalehtien täten joko tietoisesti tai itsetiedottomasti tekevän parhaansa pitääkseen yllä yleisössä kytevää hyvitysajatusta.[12] Vaikka onkin myönnettävä, että nuo Ruotsissa esitetyt väitteet ovat osaksi paikkansa pitäviä, sillä sanomalehtien olisi tietenkin noudatettava määrättyä pidättyväisyyttä rikosreportaasheissa, niin ovat väitteet kuitenkin meikäläisen silmällä katsottuina jossain määrin liioiteltuja. Mutta niinpä Ruotsin rangaistuksen täytäntöönpanouudistus näyttää rakentuvankin liiaksi erityisestävyydelle ja hyläten kokonaan hyvitysajatuksen jättävän yleisestävät seikat miltei huomiotta.[13]

Jälkihuollon tarkoitukselle suotuisan mielenmuutoksen aikaansaamiseksi yleisössä kuitenkin voitaneen päinvastoin katsoa olevan tarpeen, että sovitusajatusta ei kokonaan hyljätä, vaan edelleenkin katsotaan rangaistuksen muiden tarkoitusperiensä ohessa olevan aina myös jossain määrässä sovitusta.[14] Yleisen mielipiteen on nimittäin helpompi ymmärtää

---

[12] Ks. SOU 1944: 50 s. 254.

[13] Ks. *Ellilä,* Suomen Kriminalistiyhdistyksen vuosikirja 1944—45 s. 42—45 ja De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45 s. 174—176 ja 200.

[14] Meillä *Salmiala* (DL 1946 s. 41 ss.) korostaakin sitä, että hyvitysajatusta ei ilman huomattavia rikospoliittisia haittoja yleensäkään voida heittää yli laidan. Samoin *Alanen,* Rangaistus ja turvaamistoimenpiteet s. 18. Vrt. *Tulenheimo,* LM 1919 s. 269 ss. ja *Kekomäki,* Ammattimaisten ja tavanomaisten rikosten käsitteistä 1933 s. 147 alav. 1 ja LM 1947 s. 163. — Selvyyden vuoksi on tässä huomautettava, ettei suinkaan saa — niinkuin usein virheellisesti tehdään — nykyisin järkevästä sovituksesta puhuttaessa maa-

sitä ajatuksenkulkua, että kun ihminen rikoksen tehtyään on sen rangaistuksen kärsimisellä täysin sovittanut, on ympäristön velvollisuus sen jälkeen hyväksyä hänet piiriinsä täysiarvoisena jäsenenä.[15] Jos rangaistus sen sijaan katsotaan yksinomaan vain yhteiskunnansuojelun kannalta tarkoituksenmukaiseksi käsittelyksi tai hoidoksi ja rikos aina pelkäksi kausaalilain alaiseksi onnettomuustapaukseksi, josta rikoksentekijä ei saa tuntea syyllisyytensä johdosta olevansa vastuussa,[16] niin ei tavallinen ih-

---

lata mielikuvituksessaan seinälle Kantin atavistista taliota, vaan on tajuttava sovitusajatuksen kehitys (Vrt. *Salovaara,* Rikoksen yrityksestä erityisesti n.s. kelvotonta yritystä silmällä pitäen 1948 s. 4—6).

Honkasalo on viime aikoina melko selvästi luopunut sovitusajatuksesta (ks. Suomen Kriminalistiyhdistyksen XI vuosikirja 1944—45 s. 80, LM 1947 s. 130 ss. ja Suomen rikosoikeus I 1948 s. 34) menemättä kuitenkaan yhtä pitkälle kuin Ruotsin äärimmäisyyssuunta ja myöntämällä yleiselle oikeustajunnalle sille kuuluvan merkityksen rikosoikeuden piirissä.

[15] Niinpä *Agge* lausuu, että järkevän otteen saamiseksi jälkihuoltoprobleemissa ja kansan saattamiseksi ajattelemaan inhimillisesti ja humaanisti vapautuneista vangeista, »tror jag att det är riktigt att inte helt släppa tanken på straffets uppgift såsom ett visst mått av försoning för skulden. — — jag tror, trots att jag själv både i skrift och tal städse förfäktat specialpreventiva grundsatser, att det behövs en specialpreventionens självbesinning, och jag tror att man, mitt i all specialpreventiv humanitet, icke får glömma att det inte finns någonting grymmare än denna specialprevention, dragen ut sina yttersta konsekvenser, nämligen att människan inte får veta att hon är ansvarig för sina gärningar, utan är ett kolli som skall omhändertagas i det oändliga.» Nämä ytimekkäät ja täysin oikeaan osuvat sanat Agge sinkosi Ruotsin Kriminalistiyhdistyksen vuosikokouksessa marraskuussa 1942 rangaistuksen täytäntöönpanoreformista käydyn keskustelun yhteydessä (ks. De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—43 s. 97 s.). Agge edustaakin muuten Ruotsin maltillista suuntaa rangaistusopissa eikä tunnu hyväksyvän seuraavassa alaviitassa kósketeltua Kinberg-Schlyter-linjaa.

[16] Tuo oppi, jota nykyisin Ruotsissa innokkaasti puoltavat *Kinberg* ja *Schlyter,* tietää johdonmukaisesti perille vietynä täyttä vallankumousta rikosoikeudessa: se johtaa rangaistuksen ja syyllisyyskäsitteen häviämiseen (ks. *Schlyter,* Skyddsbalk. Ett reformprogram ja Straffbalk eller skyddsbalk? 1946, joissa on mainittu oppi omaksuttu, ja *Kekomäen* skeptillinen, sattuva arvostelu viimeksimainitusta, LM 1947, s. 159 ss.) *Ferrin* rikoslakiehdotus vuodelta 1921 rakentui noille periaatteille (*Hippel,* Deutsches Strafrecht I 1925 s. 532 nasevassa polemiikissaan sanoi ehdotuksen merkitsevän »eine Art Synthese von Verbrechen und Geisteskrankheit, der heutige Kultur widerstreitet» ja *Serlachius,* LM 1922 s. 151, sen periaatteiden olevan omiaan heikentämään lain pyhyyttä yleensä ja erittäinkin yksilön vastuunalaisuuden tunnetta teoistaan) ja Neuvostoliiton voimassa olevassa rikoslaissa ne on hyväksytty (ks. *Horrow,* Das sowjetrussische Strafgesetzbuch ohne Strafe. Graz 1946. Vrt. *Honkasalo,* Nulla poena sine lege. Suomalaisen Lakimiesten yhdistyksen julkaisuja N:o 11. Kirjoitelmia 1937 s. 25 ss., missä hän lopuksi toteaa, että nulla poena sine lege-periaatteella ei ole sijaa Neuvostoliiton rikosoikeussysteemissä). — Vaikka onkin myönnettävä, että sovituksen ja yleisprevention todella täydellinen yhdistäminen spesiaalipreventioon on vaikeata, niin on se kuitenkin toteutet-

minen voi pitää vankilasta vapautunuttakaan veljenään ja tavallisena kansalaisena, vaan jonain merkillisenä käsittelytyyppinä, johon on syytä jatkuvasti oudoksuen suhtautua, kuten mielisairaaseen henkilöön konsanaan! Tässä ei ole tarkoituksena sen enempää kajota tuohon vaikeaan ja riidanalaiseen kysymykseen rangaistuksen tarkoituksesta, mutta on katsottu olevan paikallaan muistuttaa edellä olevasta näkökohdasta, joka usein on asiassa käydyssä ajatustenvaihdossa jätetty kokonaan huomiotta.

II.

Vankilasta vapautuminen ja jälkihuoltomahdollisuuksien avautuminen tapahtuu voimassa olevan oikeutemme mukaan harkinnanvaraiseen ehdonalaiseen vapauteen pääsyn muodossa ensikertalaisen osalta puolet ja uusijan kohdalla kaksi kolmattaosaa rangaistuksesta kärsittyä sekä pakolliseen ehdonalaiseen vapauteen pääsyn muodossa silloin, kun rangaistuksesta on kärsimättä ainoastaan kuudes osa.[17] Molemmissa tapauksissa on yhteisenä edellytyksenä se, että vanki on kärsinyt rangaistustaan vähintään kuusi kuukautta. Ehdonalaisen vapauden aika on rangaistuksesta jäljellä oleva aika lisättynä yhdellä vuodella, kuitenkin enintään viisi

---

tava siinä määrin kuin on mahdollista. Rikoslakia ei näet voitane onnistuneesti rakentaa yksipuolisen rikosoikeusteorian ja rikospoliittisen spekulaation varaan, vaan kansan oikeustajunta on huomioonotettava ja kaikki rangaistuksen suotuisat vaikutukset lienee rangaistuksen tarkoitusten joukkoon sijoitettava.

[17] RangA 2: 13 sellaisena kuin se on 19. 5. 1944 ann. laissa. — Uusijalla tässä tarkoitetaan henkilöä, jonka rikos on tehty ennen kuin viisi vuotta on kulunut siitä, kun vanki on täydelleen kärsinyt viimeksi tuomitun vapausrangaistuksen. Jos vanki kärsii yhteisrangaistusta useammasta eri rikoksesta, joista hän vain eräisiin nähden on RangA 2: 13:n mielessä ensikertalainen, niin herää kysymys, pääseekö hän ehdonalaiseen vapauteen vasta $^2/_3$ yhteisrangaistuksesta kärsittyään vai olisiko vapautumishetki määrättävä huomioon ottaen, että hänen eräistä rikoksistaan tuomituista rangaistuksista olisi jo puolet kärsittyään päästävä ehdonalaiseen vapauteen. Viimeksimainittu laskemistapa olisi kyllä vangille edullisempi, mutta se on peräti mutkikas ja sitä paitsi rikospoliittisetkin syyt näyttävät puoltavan ensimmäistä vaihtoehtoa. Asiasta ei ole vielä oikeuskanslerin tai eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisua. Äskettäin oli eräs vanki kuitenkin jo tehnyt sellaisen kantelun, mutta oikeusasiamies ei joutunut antamaan kysymykseen ratkaisua sen vuoksi, että rikosrekisteri vastoin vangin väitettä osoitti tämän olleen kaikkiin rikoksiinsa nähden uusijana pidettävä. Jos taas yhteisrangaistuksen muodostavat yhteenlasketut sakon muuntorangaistus ja välittömästi tuomittu vapausrangaistus, niin ei sakon muuntorangaistusta saane ottaa huomioon ehdonalaiseen vapauteen pääsyn hetkeä määrättäessä. (Ks. *Honkasalo—Ellilä,* Rikosten uusim. 1945 s. 78 s. ja *Honkasalo,* Rang. yhdist. ja yht. lask. 1947 s. 96 ss. Toisin kuit. *Kekomäki,* LM 1940 s. 309 s. ja *Palmgren,* JFT 1947 s. 348 alav. 8 sekä varauksin *Huttunen,* OK:n kert. 1942 s. 26 ss.)

vuotta.[18] Nuorisovankilaan määrätty taas voi päästä ehdonalaiseen vapauteen kärsittyään rangaistustaan vähintään vuoden ja sovitettuaan vähintään kolmanneksen NuorRikL 17 §:n mukaan pitentyneestä rangaistuksestaan.[19]

Nykyisin voimassa olevat jälkihuoltoa koskevat pääsäännökset meillä sisältyvät rangaistusten täytäntöönpanosta annettuun asetukseen (RangA) ja vankeinhoitolaitoksesta annettuun asetukseen (VankHoitoA). RangA 2 luvun 14 ja 15 §:n mukaan voi oikeusministeriö määrätä ehdonalaisesti vapautetun valvojaksi sopivaksi katsomansa henkilön tai huoltoyhdistyksen, ja ellei sellaista valvojaa ole määrätty, tulee poliisipäällikön toimia valvojana. Valvonta on järjestettävä niin, ettei se tarpeettomasti häiritse ehdonalaisesti vapautetun ansiotyötä eikä herätä yleistä huomiota. Jollei valvottava noudata hänelle annettuja määräyksiä, voi oikeusministeriö valvojan esityksestä julistaa ehdonalaisen vapauden menetetyksi tai pitentää koeaikaa. Ehdonalaisesti vapautetun vangin valvonnasta lokakuun 9 päivänä 1931 annettu asetus sisältää tarkemmat määräykset valvonnasta. Asetuksen 1 §:n mukaan on valvonnan tarkoituksena estää vapaaksi päästettyä tekemästä uutta rikosta ja tukea häntä hänen pyrkiessään nuhteettomaan elämään. RangA 2 luvun 12 §:n mukaan on rangaistuslaitoksen johtokunnan koetettava hyvissä ajoin edeltäpäin hankkia vangille, jonka rangaistusaika lähenee loppuaan ja jolla ei ole vapaaksi päästyään varmaa toimeentuloa odotettavana, palveluspaikka kunnollisen isännän luona tai muun rahallisen elatuksen tilaisuus. VankHoitoA 102 §:n mu-

---

[18] RangA 2: 17 sellaisena kuin se on 19. 5. 1944 ann. laissa.

[19] Jos nuori rikoksentekijä NuorRikL 20 §:n nojalla taikka, tehtyään nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen päästyään uuden rikoksen, 21 §:n nojalla määrätään uudelleen nuorisovankilaan ja hänen rangaistusaikansa tällöin on vähemmän kuin vuosi, herää kysymys, pääseekö hän sieltä enää lainkaan ehdonalaiseen vapauteen. Vankilaoikeus on tulkinnut asian tuomitulle edullisemman vaihtoehdon mukaan ja katsonut, että vaikkei koko rangaistusaika olekaan vuotta, niin siitä huolimatta vanki voidaan laskea nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen. Kuitenkin voidaan vankilaoikeuden kannan — joka de lege ferenda ehkä on paikallaan — oikeutus de lege lata panna kyseenalaiseksi viittaamalla RangA 5: 9²:een, sillä lainsäätäjän tarkoituksena lienee ollut paitsi se, että vanki on päästettävä nuorisovankilasta ehdonalaiseen vapauteen vain, milloin sitä hänen kasvatuksensa ja kehityksensä kannalta on pidettävä sopivana, myös se, *ettei vanki missään tapauksessa pääse ehdonalaiseen vapauteen ennen kuin siellä vähintään vuoden yhtäjaksoisen kasvatusvaikutuksen alaisena olon jälkeen,* niinkuin lainkohdassa expressis verbis säädetään. RangA 5: 10:ssä sitten säädetään, että vangin vapauttamisesta ehdollisesti olkoon *muuten* voimassa, mitä 2 luvussa on säädetty.

kaan on sopivan ansiotoimen hankkimiseksi vapautuvalle vangille ajoissa ryhdyttävä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin, ja on johtajan siitä neuvoteltava valtion tai kunnallisten viranomaisten, siinä tarkoituksessa työskentelevien yhdistysten tai sopivien yksityishenkilöiden kanssa. VankHoitoA 103 §:n[19a] mukaan taas vangilla hänen saapuessaan vankilaan olleet omat vaatteet on hyvissä ajoin laitettava kuntoon hänen vapautumisensa varalle. Jos vapautuvalla vangilla ei ole tarpeellisia vaatteita eikä varoja niiden hankkimiseen, on hänelle vankilan toimesta vaatteet hankittava.

Mitä ehdonalaiseen vapauteen päästetyn valvontaan tulee, niin parhaimmalle vankiainekselle on yksityinen valvoja luonnollisesti katsottu sopivaksi, kun sen sijaan huonoin aines yleensä on jätetty sopivien valvontaelinten puutteessa poliisin valvontaan. Rajatapauksissa valvonnan ja jälkihuollon käytännöllisestä järjestelystä taas on meillä huolehtinut v. 1870 perustettu Vankeusyhdistys, joka nykyisin jo voi huolehtia huomattavan osan niiden vankien jälkihuollosta, jotka eivät itse ole onnistuneet saamaan työpaikkaa, ja yhdistyksen toiminta siten on ratkaisevasti auttanut jälkihuollon toteuttamisessa. Esimerkiksi vuoden 1947 kuluessa Vankeusyhdistys hankki kaikkiaan 759 valvojaa.[20]

Erittäin tärkeän osan Vankeusyhdistyksen toiminnasta muodostaa työn hankkiminen vankilasta vapautuneelle. Yhdistykselle on myönnetty työnvälityslain edellyttämä toimilupa harjoittaa työnvälitystä. Yhteistyössä toisaalta vankilaviranomaisten, toisaalta kuntien työvoimaviranomaisten kanssa on mahdollisimman monelle vapautuvalle koetettu hankkia työmaa ja tarpeelliset varusteet. Niinpä yhdistys vuoden 1947 aikana välitti työpaikat 1761 vankilasta vapautuneelle. Kun kuitenkin on run-

---

[19a] Ks. mainitun asetuksenkohdan käytännössä soveltamisesta *Rautanen,* Vankeinhoito 1937 s. 58 ss.

[20] Yhdistyksellä on nykyisin laaja asiamiesverkosto kautta maan. Niinpä vuoden 1945 lopussa oli yhdistyksellä asiamiehiä yhteensä 978 eli miltei jokaisessa pienimmässäkin kunnassa. Pääasiassa ehdollisesti tuomittujen nuorten rikoksentekijäin valvonnan ja esitutkinnan suorittamiseksi mutta samalla myös nuorisovankilasta vapautuneiden valvontaa varten on Vankeusyhdistyksellä erityisiä nuorisovalvontatoimistoja ympäri maata, nykyisin kaikkiaan yhdellätoista paikkakunnalla, joiden joukossa ovat maamme suuremmat kaupungit, ja uusien toimistojen perustaminen on suunnitteilla. Yhdistyksellä on vielä mm. kaksi miesten yömajaa, toinen Helsingissä ja toinen Tampereella, ja niitä ovat vankilasta vapautuneet saaneet käyttää maksutta siksi kunnes ovat saaneet itselleen vakinaisen asunnon. Yhdistyksen huoltotyö käsittää myös matka- ja ruoka-avustuksen antamisen ja vaatteiden toimittamisen etupäässä varavankiloista vapautuville vangeille.

saasti tapauksia, joissa yhdistyksen toimesta tai kunnallisten viranomaisten välityksellä ei työpaikkaa saada hankituksi, on yhdistyksellä ollut toiminnassa kokeilutyömaita ehdonalaisessa vapaudessa olevia varten, ja vuoden 1944 lopulla yhdistyksen taholta ryhdyttiin toimenpiteisiin erityisen pysyvän työmaan hankkimiseksi niitä vapautuvia varten, joille ei muualta saada työpaikkaa.[21] Tuloksena sitten olikin, että vielä ennen saman vuoden loppua alkoi toimintansa kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriön myöntämillä määrärahoilla tietyömaa Vihdin pitäjän Otalammella ja toinen noin vuotta myöhemmin Espoossa. Näille työmaille sijoitetaan vapautuneita vankeja siksi kunnes heille on saatu luoduksi toimeentulomahdollisuudet kotiseudullaan tai uusilla sijoituspaikoilla. Vuoden 1947 aikana oli työmailla töissä kaikkiaan 599 ehdonalaiseen vapauteen päästettyä miestä. Sotaa edeltäneiden vuosien myönteiset kokemukset näistä kokeilutyömaista saattavat uskomaan, että tällaiset puolivapaat rauhalliseen ympäristöön sijoitetut työmaat ovat omiaan väliasteena helpottamaan useinkin vuosikausia vankilassa olleen miehen sijoittamista vapaaseen yhteiskuntaan. Mainittakoon vielä, että ehdonalaisesti vapautettuja naisia varten on Vankeusyhdistyksellä erityinen työkoti Tuusulan pitäjässä.

III.

Tarkoituksenmukaisen jälkihuollon järjestäminen on osaksi organisatorinen ja suureksi osaksi rahakysymys, sillä siinä on löydettävä ja palkattava sopivat elimet, jotka inhimillisellä mutta tarpeeksi tehokkaalla tavalla ottavat huolehtiakseen vankilasta vapautuneista ja hankkivat heille tarjolla olevia työmahdollisuuksia, valvovat heitä ja antavat heille sen tuen, mitä nämä niin kipeästi tarvitsevat ensimmäisinä vaikeina aikoina vapautumisen jälkeen. Niinpä se seikka, miten jälkihuolto on kussakin maassa järjestetty, riippuu paitsi maantieteellisistä seikoista (esim. asutustiheys), kansanluonteesta sekä sosiaalisista ja taloudellisista olosuhteista myös suuressa määrin maan rahataloudellisesta tilasta.

---

[21] Tällaisen työmaan järjestäminen on ollut sitäkin tarpeellisempaa, kun vapautuvien joukossa on runsaasti siirtoväkeen kuuluvia, joille toimeentulomahdollisuuksien järjestäminen on vaikeampaa kuin muille.

Ruotsissa, jossa maan taloudellinen kantokyky on huomattavasti suurempi kuin meillä, on ehdollisesti tuomittujen valvonnan järjestämiseksi ja jälkihuollon hoitamiseksi otettu vuoden 1945 alusta lähtien käytäntöön erityinen suuria kustannuksia vaativa »skyddskonsulentorganisation», suojeluneuvojajärjestelmä, jonka mukaan maa on jaettu 13 piiriin, kussakin suojeluneuvojansa. Tällaisen skyddskonsulentin tehtävänä on avustaa vankilanjohtajaa jälkihuollon järjestämisessä. Tässä tarkoituksessa on hänen pyynnöstä annettava tietoja valvojiksi sopivista henkilöistä sekä muutoin annettava valaistusta ja selvitystä ehdonalaisesti vapautettujen huoltamisesta. Ohjesääntönsä mukaan on suojeluneuvojilla samat oikeutukset ja velvoitukset ehdollisesti tuomittujen ja ehdonalaisesti vapautettujen ja heidän valvojiensa suhteen. Vankilanjohtajalla on jälkihuollon järjestämisessä lisäksi apunaan ns. »sociala kuratorer», joita on asetettu suurempiin laitoksiin. Vankilasta vapautuneille työn hankkimiseksi on määrättyihin valtion työnvälityskonttoreihin niinikään asetettu erityisiä »kuraattoreja». Tukholmassa on valtion keskuselin samaa tarkoitusta varten. Sitä paitsi on maassa joukko suojeluyhdistyksiä (skyddföreningarna), joista useimmat ovat liittyneet v. 1925 perustettuun Svenska skyddsförbundetiin.[22] Kokonaisuudessaan Ruotsin järjestelyt tuntuvat miltei lähentyvän ihannetilaa, mutta niihin onkin uhrattu varoja siinä määrin kuin vain Ruotsin kaltaisessa rikkaassa maassa on mahdollista. Toisaalta on kuitenkin huomautettava niihin liittyvästä, yliorganisointiin yleensä kytkeytyvästä vaaramomentista.

Meillä Vankeusyhdistyksen toimistojensa ja asiamiesverkostonsa avulla jo pitkän aikaa suorittama jälkihuolto ei ole täysin vastaavanlaista kuin Ruotsin järjestelmä, mutta se on ehkä keskitetympää ja joka tapauksessa sopii hyvin meikäläisiin oloihin, minkä seikan ovat maassamme vierailleet ruotsalaiset asiantuntijatkin todenneet. Tältä jo vakiintuneelta pohjalta

---

[22] Tämä liitto saa valtionapua 100000 kruunua kunakin varainhoitovuonna, ja avustus käytetään suurimmaksi osaksi siihen liittyneiden yhdistysten tukemiseksi. Samansuuruinen rahamäärä on Ruotsissa otettu valtakunnan vuosirahasääntöön vapautettujen vankien hyväksi tehtävän työn tukemiseksi, ja vankeinhoitohallitus voi siitä suojeluneuvojan esityksestä määrätä varoja vapautetun tilapäiseksi avustamiseksi tai hänen yksityiseen kotiin ottamismääräyksensä mahdollistuttamiseksi. Ks. SOU 1944: 50 s. 255 s. ja *Strahl-Lindberg* s. 239.

olisikin meillä jälkihuoltoa edelleen kehitettävä. Vankeusyhdistykselle olisi myönnettävä lisävaroja huoltotyötä varten, jotta se voisi palkata tarpeellisen määrän asiamiehiä sopiviin paikkoihin ympäri maata ja perustaa lisää toimistoja sekä vankityömaita ja siten tehostaa jälkihuoltotoimintaansa. Entistä vielä kiinteämmän yhteistyön aikaansaamiseksi vankiloiden ja Vankeusyhdistyksen kesken vapautuville vangeille työpaikkojen järjestämisessä olisi, kuten Vankeinhoidon uudistuskomitean mietinnössä on ehdotettu (s. 98 s.), kuhunkin vankilaan määrättävä Vankeusyhdistyksen yhdysmieheksi sosiaaliseen aputyöhön sopiva vankilan virkailija, joka hoitaisi tuota tehtävää oman toimensa ohessa. Tällaisena yhdysmiehenä tulisi lähinnä kysymykseen pastori ja opettaja, mutta tehtävää ei kuitenkaan saisi kaavamaisesti kytkeä mihinkään määrättyyn virkaan, vaan sen hoitaminen olisi vankilahenkilöstössä uskottava aina kussakin vankilassa sellaiselle, jolla todella olisi innostusta ja edellytyksiä tehtävän ansiokkaalle suorittamiselle. Yhdysmieheksi määrätylle henkilölle olisi tuon tehtävän hoitamisesta maksettava kohtuullinen palkkio. Yleisen mielipiteen muokkaamiseksi olisi Vankeusyhdistyksen ja vankeinhoitoviraston aika ajoin järjestettävä julkisen sanan edustajille informatiotilaisuuksia, joissa selostettaisiin jälkihuollon tarkoitusperiä ja siihenastisia tuloksia yms.

Tämä kaikki vaatisi rahallisia uhrauksia, mutta siihen olisi kustannuksia kaihtamatta ryhdyttävä, sillä yhteiskunnan ehdoton velvollisuus on tehokkaan jälkihuollon järjestäminen vankilasta vapautuneiden jälleensopeuttamiseksi yhteiskuntaan.[23] Sitä paitsi jälkihuoltotoiminta on erinomainen uusintarikollisuuden torjumiskeino ja sen kautta tulee myös hyvitetyksi se mahdollinen liikakärsimys, jota yleispreventiivisistä syistä on tuomitulle laitoksessa oloaikana pakostakin saatettu aiheuttaa. Sanalla sanoen jälkihuoltoprobleemi on rangaistuksen täytäntöönpanon eräs tärkeimmistä momenteista eli niinkuin *Agge* lausuu: »det är traffverkställighetens krux»,[24] ja tämän vuoksi tuohon rikospoliittisesti tärkeään toi-

---

[23] Siteerattakoon tähän *Olivecronan* edellä alav. 10:ssä mainitun kirjansa kolmannen kappaleen motoksi ottama kuningas *Oskarin* lause: »Sedan lagen utkräft straffet och Staten sörjt för den inre förbättringen, är medborgerlighetens sak att räcka en hjelpsam hand åt den till friheten återgifne individen.»

[24] De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1942—43 s. 97.

mintamuotoon on yhteiskunnan taholta kiinnitettävä erityistä huomiota eikä positiivisia ponnisteluja sen tarkoituksenmukaisesti järjestämiseksi saa puuttua.[25]

---

[25] Ks. *Tulenheimo*, Lasten- ja nuorisonsuojelu rikosoikeudellisena probleemina 1923 s. 13 ss., missä hän toteaa, että oikeuden ja kansalaisvapauden turvaamisen rinnalla on valtion tehtäväksi tullut kansalaisten huoltaminen ja valtiosta on siten tullut huoltovaltio. Mutta onnistuakseen tuossa tehtävässään tarvitsee valtio vapaan kansalaistoiminnan apua ja esimerkkinä tällaisesta toiminnasta Tulenheimo mainitsee sen valtiolle erinomaisen suuriarvoisen työn, jota toiminta vapaaksipäässeiden vankien hyväksi tietää. — Vrt. *Ellilä*, De nordiska kriminalistföreningarnas årsbok 1944—45 s. 180.

Olavi Rytkölä

Asianosaisaloitteisesta itseoikaisusta hallinto-oikeudellisena oikeusturvakeinona

Hallinto käsittää oikeusjärjestyksen rajoissa julkisten tehtävien toteuttamiseksi tapahtuvan toiminnan. Oikeusturvallisuuden asettamat näkökohdat ovat myös hallinnon alalla suoneet yksilölle, jonka oikeuksia mainitun tarkoitusperän toteuttamiseen liittyvä toiminta yksityistapauksessa saattaa loukata tai vaarantaa, käytettäväksi keinoja oikeutensa loukkauksen torjumiseksi taikka, loukkauksen jo tapahduttua, loukatun oikeustilan ennalleen saattamiseksi. Nämä keinot ovat suurelta osaltaan samoja, mutta, hallinnon alalla vallitsevista olosuhteista johtuen, osittain myös poikkeavia niistä oikeusturvakeinoista, joita yksilöllä on oikeudenhoidon alalla käytettävissään. Eräs tällainen erityisesti hallinnon alalla kysymykseen tuleva oikeusturvakeino on *asianosaisaloitteinen itseoikaisu.*[1]

Asianosaisaloitteisella itseoikaisulla ymmärretään hallinto-oikeudellisessa tieteisopissa yleisesti asianosaisen aloitteesta tapahtuvaa hallintotoimen oikaisemista sen viranomaisen toimesta, joka toimen on suorittanut.[2] Tämän käsitteen ulkopuolelle jää näin ollen asian ratkaisseen viranomaisen omasta aloitteesta tapahtuva hallintotoimen oikaiseminen samoin kuin

[1] Vrt. kuitenkin *Otto Mayer,* Deutsches Verwaltungsrecht I (1924), s. 123, joka ei pidä itseoikaisua varsinaisena oikeusturvakeinona.

[2] *Merikoski,* Suomen julkisoikeuden oppikirja II (1946), s. 86. *Ståhlberg,* Suomen hallinto-oikeus, Yleinen osa (1928), s. 434, käyttää asianosaisaloitteisesta itseoikaisusta nimitystä *saman viranomaisen puoleen kääntyminen.* Saksalaisessa tieteisopissa mainittu oikeusturvakeino tunnetaan yleensä nimellä *Gegenvorstellung, Remonstration.* Ks. *Fleiner,* Institutionen des Deutschen Verwaltungsrechts (1928), s. 229 ja *von Köhler,* Grundlehren des deutschen Verwaltungsrechts (1936), s. 246. Ks. myös *Willgren,* Förvaltningsrättens allmänna läror (1925), s. 344.

yleensä sellaisten ratkaisujen oikaiseminen, joita ei voida pitää hallintotoimina.[3] Kun hallintoviranomainen kysymyksessä olevissa tapauksissa siis jo kerran on asianosaisen vaatimuksen tutkinut ja siitä lausuntonsa asian ratkaisemalla antanut, viranomaisella ei yleensä ole velvollisuutta asianosaisen pyynnöstä ryhtyä uudelleen jo ratkaisemaansa asiaa tutkimaan. Viranomainen voi toisin sanoen vain viitata aikaisempaan ratkaisuunsa asiassa ryhtymättä sitä uudelleen asiallisesti käsittelemään.[4] Asian uudelleen tutkittavaksi ottaminen ei, kuten jäljempänä havaitaan, ole usein edes mahdollistakaan. Tästä huolimatta on tapauksia, joissa ei ole olemassa ainoastaan oikeutta, vaan myös suoranainen velvollisuus uuteen asialliseen tutkintaan. Näin on laita niissä tapauksissa, joissa laki nimenomaan edellyttää muutoksen saamiseksi hallintoviranomaisen toimenpiteeseen ensin käännyttäväksi uudelleen asian ratkaisseen viranomaisen puoleen. Viimeksi mainittu viranomainen on tällaisesta säännöksestä johtuen mainituissa tapauksissa ilmeisesti myös velvollinen asianosaisen tekemän oikaisupyynnön asiallisesti tutkimaan. Valaisevan esimerkin tarjoaa tässä suhteessa PalkL:n 24 §. Siinä säädetyssä tapauksessa asianomainen viranomainen on epäilemättä velvollinen ottamaan tutkittavakseen sanotussa lainkohdassa tarkoitetun palkanmaksun oikaisua koskevan vaatimuksen. Eri asia on tietenkin, että viranomainen tällöinkin voi, kuten kohta tulee puhe, hakemuksen asiallisesti tutkittuaan tehdyn oikaisupyynnön hylätä ja siis asettua asiassa aikaisemmin omaksumalleen kannalle. Mutta oikaisupyyntöä ei voida näissä tapauksissa jättää asiallisesti tutkimatta.

Edellä käsiteltyä kysymystä tärkeämpi on kuitenkin kysymys siitä, onko viranomainen aina oikeutettu asianosaisen sitä pyytäessä oikaisemaan aikaisemman ratkaisunsa vai voidaanko tässä suhteessa kenties asettaa joitakin rajoituksia?

Oikeusturvallisuuden vaatimuksesta johtuu, ettei hallinnonkaan alalla

---

[3] Hallintotoimi käsitettä on tällöin käytetty laajassa merkityksessä. Ks. *Sundberg*, Grunddragen av allmän förvaltningsrätt (1943), s. 81 ss. Ks. myös *Merikoski* II, s. 26 ss. ja *Ståhlberg* I, s. 315 ss.

[4] Näin myös *Ståhlberg* I, s. 434. Vrt. *von Köhler*, s. 246. Viimeksi mainittu tutkija tähdentää, että viranomaisen velvollisuus rajoittuu vain uuden anomuksen tai vaatimuksen vastaanottamiseen, mutta viranomainen ei ole velvollinen antamaan uutta päätöstä asiassa. Vrt. edelleen *Lainvalmistelukunnan mietintö* n:o 5/1936, s. 93.

hallintotointen kautta muodostettuja oloja voida missä määrin hyvänsä ja koska tahansa järkyttää, vaikka toiselta puolen hallinnon tarkoitusperien saavuttaminen vaatii olosuhteiden vaihtelun ja tapahtuneen kehityksen riittävää huomioon ottamista. Juuri tästä johtuukin ristiriita oikeusturva- ja tehokkuusvaatimusten välillä hallinnossa, vaikka mainitun ristiriidan ei ehdottomasti tarvitse esiintyä kaikissa hallinto-oikeudellisissa toiminnoissa. Mainitun ristiriidan kanssa yhteydessä on myös kysymys siitä, saavuttavatko ja missä määrin hallintotoimet oikeusvoiman. Puuttumatta tässä yhteydessä tarkemmin mainittuun kysymykseen on vain todettava, että hallintotointen oikeusvoima asettaa huomattavan rajoituksen asianosaisaloitteisen itseoikaisun toimittamiselle. Niissä tapauksissa, joissa hallintotoimi tai ratkaisu on oikeusvoiman saavuttanut, oikeusvoima näet vaikuttaa negatiivisesti sen, ettei viranomainen voi ryhtyä uudelleen samaa asiaa lainkaan asiallisesti tutkimaan.[5] Sitä vastoin ei pelkästään muodollisen lainvoiman saavuttamisella sinänsä ole vielä tällaista vaikutusta, sillä muodollinen lainvoimahan tarkoittaa vain, ettei säännöllisiä muutoksenhakukeinoja ole enää käytettävissä.[6] Vaikka siis esim. ministeriön päätökset useissa tapauksissa saavuttavat muodollisen lainvoiman, niin tämä seikka ei estä ministeriötä, jos ratkaisu ei samalla ole saavuttanut tai saavuta oikeusvoimaa, asianosaisen pyynnöstä uudelleen asiaa tutkimasta ja siitä päättämästä kenties toisinkin kuin edellisellä kerralla.[7]

Hallintotoimin tehdyn ratkaisun täytäntöönpanon aloittaminen saattaa niinikään estää hallintoviranomaista uudelleen tutkimasta ja ratkaisemasta kerran jo ratkaistua asiaa. Täytäntöönpanon aloittaminenhan saattaa jo sinänsä aiheuttaa, ettei asiaa voida enää toisin ratkaista, joten itseoikaisun toteuttaminen täytäntöönpanon alettua ei tosiasiallisesti ole enää mahdollista. Mutta vaikka mainittu tosiasiallinen mahdollisuus olisikin olemassa, niin

---

[5] Ks. myös *Ståhlberg* I, s. 434.

[6] *Merikoski* II, s. 43; *Ståhlberg* I, s. 331; *Fleiner*, s. 195. Ks. myös *Wrede-Tirkkonen*, Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin (1946), s. 177.

[7] Vrt. myös KHO:n päätöksiä 9. 12. 1946 n:o 3349 (etunimen muuttaminen), 1934 I 29 (sukunimen muuttaminen), 1930 II 526 (perintöveron maksuajan pidentäminen) ja 1926 II 844—846 (tavaramerkin rekisteröiminen), joissa lainvoiman saaneen päätöksen ei katsottu estävän uuden samassa asiassa tehdyn hakemuksen asiallista tutkimista. Ks. myös KHO 1923 I 124 (kirkonkokouksen päätös).

niissä tapauksissa, joissa täytäntöönpanon oikeusvaikutukset ulottuvat viranomaisen ulkopuolelle muihinkin kuin oikaisua pyytävään asianosaiseen, ei itseoikaisun toimittaminen täytäntöönpanon alettua ole yleensä enää mahdollisuuksien rajoissa.[8] Oikaisun toimeenpaneminen tulisi näet tällöin säännöllisesti loukkaamaan sivullisen oikeuksia.[9] Sitä vastoin ei pelkästään asianosaiseen kohdistuvan täytäntöönpanon aloittamisella ole asianosaisaloitteisen itseoikaisun kysymyksessä ollessa edellä mainittua vaikutusta,[10] koska asianosainen itse on tällöin juuri oikaisua pyytänyt ja siis myös jo tämän pyynnön tekemällä suostunut oikaisun mahdolliseen toimittamiseen. Niinpä on ajateltavissa, että esim. rakennusluvan myöntämistä koskevaa päätöstä asianosaisen pyynnöstä muutetaan, vaikka rakentaminen jo olisi ehditty aloittaakin, ellei lupapäätöksen oikeusvoima tai muita edellä puheena olleita seikkoja ole tällöin esteenä.[11]

Vaikka hallintotoimen täytäntöönpanoa ei vielä olisi aloitettukaan, niin saatetaan ajatella tapauksia, joissa se seikka, että hallintotoimi on perustanut oikeuksia muillekin kuin asianosaiselle, aiheuttaa, ettei loppuunsaatettua hallintotointa edellä mainitusta syystä voida enää asianosaisen pyynnöstä peruuttaa tai muuttaa.[12]

Ellei edellä tarkoitettuja itseoikaisun toimittamista rajoittavia tekijöitä ole olemassa, niin viranomaisella on yleensä aina oikeus asianosaisen sitä pyytäessä muuttaa tai peruuttaa suorittamansa hallintotoimi. Eräissä tapauksissa tämä oikeus muuttuu suoranaiseksi velvollisuudeksi. Vaikka perusteena velvollisuudelle hallintotoimen muuttamiseen tai peruuttamiseen sanotuissa tapauksissa ei olekaan asianosaisen tekemä oikaisupyyntö sinänsä, vaan hallintotoimen oikaisemisvelvollisuus perustuu tällöin viime kädessä hallintoviranomaisille kuuluvaan yleiseen velvollisuuteen oikaista ilmeisesti virheellisiä hallintotoimiaan,[13] niin se seikka, että aloite itseoikaisuun on lähtöisin asianosaisesta, aiheuttaa, että kysymyksessä on kuitenkin asianosaisaloitteinen itseoikaisu. Tarkasteltakoon lähemmin puheena olevia tapauksia.

---

[8] Ks. myös *Merikoski* II, s. 42.
[9] Vrt. myös *Tarjanne,* Virkasuhteen lakkaaminen (1934), s. 229 mainittua tapausta.
[10] Samoin *Merikoski* II, s. 86.
[11] Vrt. myös *Tarjanne,* s. 229.
[12] Samoin *Otto Mayer* I, s. 123.
[13] *Stuckart-v. Rosen-v. Hoewel,* Verwaltungsrecht (1943), s. 98.

Kun hallintoviranomaisten toiminta tapahtuu oikeusjärjestyksen sille määräämissä rajoissa, on selvää, että tässä toiminnassa on lain määräyksiä tarkoin noudatettava. Etenkin sidotussa hallintotoiminnassa tämä sidonnaisuus lain vahvistamiin muotoihin ja tarkoitusperiin on kiinteä. Siinä laki tai muu velvoittava ohje tarkoin osoittaa, miten viranomaisen on kussakin esiintyvässä tapauksessa meneteltävä.[14] Mutta toiselta puolen myöskään siellä, missä viranomaiselle on uskottu enemmän tai vähemmän vapaata harkintavaltaa, hallintotoimi ei saa olla mielivallan sanelema. Ero näiden hallintotoiminnan muotojen välillä ilmenee tästä johtuen myös siinä, että sidotussa hallintotoiminnassa on periaatteessa vain yksi ratkaisu oikea ja lainmukainen, kun taas vapaaharkintaisessa hallintotoiminnassa oikeusjärjestys hyväksyy muitakin vapaan harkintavallan rajoissa tehtyjä ratkaisuja.[15] Tältä pohjalta lähtien on selvää, että viranomaisen on suoritettava hallintotoimi siten, että se tulee vastaamaan sidotun hallintotoiminnan kysymyksessä ollessa tuota yhtä oikeusjärjestyksen hyväksymää ratkaisua ja vapaaharkintaisessa hallintotoiminnassa jotakin noista vaihtoehtoisesti hyväksyttävistä ratkaisuista. Ellei näin ole tapahtunut, viranomainen on *periaatteessa* aina velvollinen, havaitessaan suoritetun hallintotoimen poikkeavan mainitusta oikeasta ratkaisusta, oikaisemaan sen tuota oikeata perustyyppiä vastaavaksi. Toisin sanoen viranomainen on periaatteessa velvollinen tällöin asianhaaroista riippuen joko peruuttamaan tai muuttamaan suorittamansa virheellisen hallintotoimen.

Jos kuitenkin hallintotoimen virheellisyys on niin olennainen, että hallintotoimi sen johdosta käy mitättömäksi, ei erityistä oikaisutointa tarvita siitä yksinkertaisesta syystä, että mainitussa tapauksessa ei pätevää hallintotointa ole lainkaan suoritettu eikä suoritetulla mitättömällä toimella siis voi olla pätevän hallintotoimen oikeusvaikutuksiakaan.[16] Mitättömyyden toteaminen, jolla tällöin on pelkästään deklaratiivinen vaikutus,[17] saattaa poikkeustapauksissa olla tästä huolimatta oikeusturvan kannalta suotavaa, jopa välttämätöntäkin etenkin, jos hallintotoimen mitättömyys ei ole ilmeinen ja selvästi todettavissa.

---

[14] Ks. *Merikoski* II, s. 22 s.

[15] Ks. *Merikoski* II, s. 24.

[16] Ks. *Merikoski* II, s. 41; *Ståhlberg* I, s. 329; *Sundberg*, s. 104 s.; *Fleiner*, s. 205.

[17] *Merikoski* II, s. 41.

Toiselta puolen viranomainen, vaikka asianosainen sitä pyytäisikin, ei ole suinkaan aina *in concreto* velvollinen, edellä todetusta periaatteellisesta velvollisuudestaan huolimatta, peruuttamaan tai muuttamaan mitättömyysperustetta pienemmänkään virheellisyyden omaavia hallintotoimia. Oikeusturvallisuusnäkökohdat ja yleinen etukin [18] saattavat näet vaatia, ettei vain vähäisemmän virheellisyyden omaavia hallintotoimia yksistään tämän virheellisyyden perusteella oikaista, koska hallintotoimen luoman oikeustilan järkyttäminen tietäisi tällöin yhteiskunnan kannalta suurempaa haittaa kuin hallintotoimen voimassa pysyttäminen. Näin ollen myös tämä näkökohta saattaa aiheuttaa rajoituksia hallintoviranomaisen oikeudelle oikaista suorittamansa hallintotoimi asianosaisen sitä pyytäessä.

Siinä merkityksessä kuin asianosaisaloitteisen itseoikaisun käsitettä on edellä käytetty siihen on oikeutettu turvautumaan ainoastaan hallintotoimessa asianosaiseksi [19] katsottava henkilö. Jos sitä vastoin sivullinen pyytää hallintoviranomaista oikaisemaan suorittamansa hallintotoimen, niin kysymyksessä ei ole asianosaisaloitteinen itseoikaisu edellä tarkoitetussa mielessä, vaan oikaisupyyntö on tällöin käsitettävä vain viranomaiselle tehdyksi ilmoitukseksi hallintotoimessa havaitusta virheellisyydestä.[20]

Itseoikaisussa noudatettavasta menettelystä ei ole mitään yleistä säännöstä olemassa. Sen vuoksi oikaisupyyntö voidaan tehdä suullisesti tai kirjallisesti.[21] Eräissä tapauksissa on kuitenkin nimenomaan säädetty, että oikaisupyyntö on tehtävä kirjallisesti, jolloin tietenkin tätä erityistä säännöstä on noudatettava.[22] Mitään määräaikaa, jossa oikaisupyyntö olisi tehtävä, ei myöskään ole säädetty muuta kuin eräissä poikkeustapauksissa.[23]

Siitä, missä muodossa viranomaisen, jos viranomainen oikaisupyyntöön suostuu, on annettava päätöksensä, ei niinikään ole mitään yleissäännöstä olemassa. Tässä suhteessa on sen vuoksi yleensä määräävänä se seikka, missä muodossa alkuperäinen hallintotoimi on suoritettu. Mutta

---

[18] Vrt. myös *Castrén*, NAT 1938, s. 167; *Ståhlberg* I, s. 434.

[19] Vrt. kuitenkin *Stuckart-v. Rosen-v. Hoewel*, s. 98. Asianosaiskäsitteestä hallintomenettelyssä ja hallintoprosessissa yleensä ks. *Sundberg*, s. 40 s. ja s. 119 ss.; *Fleiner*, s. 229 ja s. 264 ss.

[20] Vrt. myös *Otto Mayer* I, s. 123; *Fleiner*, s. 229; *von Köhler*, s. 246.

[21] *von Köhler*, s. 246.

[22] Näin on laita esim. PalkL:n 24 §:n säätämässä tapauksessa.

[23] Ks. edellistä aliviitettä.

myös muut seikat saattavat vaikuttaa asiaan. Niinpä niissä tapauksissa, joissa oikaisupyyntö on tehtävä kirjallisesti ja oikaisupyynnön johdosta on annettava nimenomainen päätös valitusosoituksineen, selvästi myös itse oikaisupäätös on laadittava kirjalliseen muotoon.

Mitä asianosaisen tekemän oikaisuvaatimuksen johdosta annettavaan päätökseen tulee, niin saattaa, kuten edellä on todettu, päätös sisältää oikaisuvaatimuksen kohteena olevan hallintotoimen muuttamisen tai peruuttamisen, jolloin tietenkin aikaisemman hallintotoimen vaikutukset yleensä lakkaavat. Mutta päätös saattaa sisältää ja käytännössä useimmiten myös sisältää oikaisuvaatimuksen hylkäämisen. Saatetaan kysyä, miten tällaisessa tapauksessa käy hallintotoimen loppuunsaattamisesta luettavien määräaikojen? Vaikuttaako oikaisupyynnön asiallinen tutkiminen tällöin sen, että mainitut määräajat alkavat uudelleen juosta siitä, kun hylkäävä päätös on annettu?

Edellä esitettyyn kysymykseen vastattaessa on otettava huomioon, että hylkäävään päätökseen johtaneessa menettelyssä säännöllisesti on kysymys vain siitä, muodostavatko asianosaisen oikaisupyyntönsä tueksi esittämät näkökohdat sellaisen perusteen, joka saattaisi aiheuttaa alkuperäisen hallintotoimen peruuttamisen tai muuttamisen. Tässä menettelyssä siis säännöllisesti tutkitaan asia uudelleen vain tältä näkökannalta eikä siis sellaisenaan uudisteta aikaisempaa menettelyä. Kysymyksessä on toisin sanoen vain eräänlainen aikaisempaa menettelyä tarkistava käsittely. Sen vuoksi ei kysymyksessä oleva menettely saata aiheuttaa keskeytystä alkuperäisen hallintotoimen loppuunsuorittamisesta luettavien määräaikojen kulumisessa.[24] Vastakkainen tulos johtaisikin oikeuskäytännössä sangen arveluttaviin seuraamuksiin.

Siihen nähden, mitä asianosaisaloitteisen itseoikaisun toimittamisesta edellä on sanottu, on selvää, että mahdollisuus itseoikaisuun enempää kuin itseoikaisua tarkoittavan menettelyn vireillepanokaan eivät yleensä ole esteenä hallintotoimin tehdyn ratkaisun täyntäöönpanolle. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin ne tapaukset, joissa oikaisupyynnön tekeminen niin läheisesti liittyy hallintotoimesta tehtävää valitusta järjestävään menettelyyn, että sitä voidaan pitää tavallaan osana tätä valitusmenettelyä,

[24] Samoin *Fleiner*, s. 229 aliviite 3.

kuten on laita edellä puheena olleessa PalkL:n 24 §:ssä. Viimeksi mainittujen tapausten tarkastelu johtaa taas vuorostaan kysymykseen siitä, miten yleensä mahdollisuus itseoikaisun toimittamiseen suhtautuu valitusmahdollisuuteen ja valituksen tekemiseen samassa asiassa?

Mitä ensinnäkin tulee pelkkään mahdollisuuteen valituksen tekemiseen, niin on selvää, ettei ainakaan tämä mahdollisuus sinänsä voi vielä sulkea pois mahdollisuutta itseoikaisuun. Edellähän on todettu se läheinen riippuvaisuussuhde, joka vallitsee itseoikaisun toimittamisen sekä hallintoviranomaisille kuuluvan virheellisten hallintotointen peruuttamis- ja muuttamisvelvollisuuden ja -oikeuden välillä. Yhtä vähän kuin valitusmahdollisuus voi sulkea pois viimeksi mainittua mahdollisuutta, yhtä vähän se voi myöskään yleensä sulkea pois mahdollisuutta itseoikaisun toimittamiseen.[25]

Epäselvempi on sen sijaan kysymys mahdollisuudesta itseoikaisun toimittamiseen silloin, kun hallintotoimin tehdystä ratkaisusta on säännöllisessä järjestyksessä valitettu. *Andersen,* joka on tieteisopissa puheena olevaa kysymystä kosketellut, katsoo itseoikaisumahdollisuuden olevan yleensä myös tällöin olemassa.[26] Edellä esitetyllä perusteella voitanee tätä vastausta pitää ainakin useimmissa tapauksissa meidänkin oikeutemme suhteen paikkansa pitävänä. Tällöin on silti oikaisun toimittaneen viranomaisen syytä huolehtia mahdollisen muuttamis- tai peruuttamispäätöksen saattamisesta valitusasteen tietoon, koska muutoin samassa asiassa saattaisi tulla kaksi vastakkaista ratkaisua. Viimeksi mainitusta seikasta johtuvaa vaaraa vähentää kuitenkin huomattavasti se tosiasia, että asianosaisaloitteinen itseoikaisu ei säännöllisesti tule kysymykseen, kuten edellä on todettu, oikeusvoiman saavuttavien ratkaisujen suhteen.

---

[25] *Andersen,* Dansk Forvaltningsret (1946), s. 518.

[26] *Andersen,* s. 518 s.

Inkeri Anttila

Eräitä suosimisrikosta koskevia näkökohtia

Rikoksen suosimiseksi nimitetty, RL 16 luv. 20 §:ssä mainittu rikos on mielenkiintoinen monestakin syystä, eikä vähimmin rikosoikeuden systematiikan kannalta. Kyseessäoleva rikollinen toimintamuoto on aikoinaan meidänkin oikeudessamme käsitetty erääksi osallisuuden lajiksi,[1] ja senkin jälkeen kun se jo osallisuudesta pystyttiin erottamaan, sitä koskevan säännöksen katsottiin kuuluvan rikoslain yleiseen osaan. Näin oli asianlaita nykyisen rikoslakimme valmistelutöissä. Vaikka jo vuoden 1879 ehdotuksessa korostettiin suosimisen ja osallisuuden eroa, suosimista koskevat säännökset oli siinä liitetty osallisuutta tarkoittavaan yhdeksänteen lukuun.[2] Vuoden 1884 ehdotuksessa vastaavat säännökset olivat niinikään lain yleisessä osassa, erityisessä kuudennessa luvussa.[3] Rikoslaissa suosimista koskeva säännös sensijaan sijoitettiin erinäisten rikosten puolelle 16 lukuun. Säännös on laissa edelleen alkuperäisessä muodossaan.

Eräiden suosimisrikosta koskevien näkökohtien tarkasteleminen edellyttää tietoa sanotun rikoksen yleisestä luonteesta ja erityisesti siitä, mitä oikeushyvää on pidettävä sen loukkausobjektina. Loukkausobjektin määrääminen taas on läheisessä yhteydessä siihen kysymykseen, käsittääkö RL 16 luv. 20 §:n säännös sekä henkilökohtaisen että asiallisen suosimisen. Henkilökohtainen suosiminen tarkoittaa rikoksentekijän auttamista välttämään hänelle kuuluva rangaistus, asiallinen suosiminen sensijaan merkitsee, että rikoksentekijälle annetaan tilaisuus käyttää hyväksi rikoksen

[1] Ks. *Forsman*, De särskilda brotten III, 4 painos, s. 226.
[2] Ks. *Komitébetänkande* 1879, s. 30—31 ja 185.
[3] Ks. *Komitébetänkande* 1884, s. 12 ja 150.

tuottamia etuja.[4] Oikeustieteessämme *Forsman* on, vastoin *Särkilahden* ja *Honkasalon* esittämiä mielipiteitä,[5] ollut sillä kannalla, että RL 16 luv. 20 §:n säännös tarkoittaisi henkilökohtaisen suosimisen lisäksi ainakin osittain myös asiallista suosimista. Rikoslain valmistelutyöt, erityisesti vuoden 1884 komitean mietinnön perustelut, näyttävätkin ensi silmäyksellä antavan tukea Forsmanin mielipiteelle, sillä näissä huomautetaan suosimista koskevan, ehdotuksessa rikoslain yleiseen osaan liitetyn 49 §:n säännöksen tarkoittavan kaikkea muuta rikoksen suosimista paitsi sitä, josta erityiseen osaan on sijoitettu omat, nykyisen rikoslakimme 32 luvun säännöksiä vastaavat säännökset.[6] Kun rikoslakimme 16 luv. 20 §:n säännös on syntynyt äskenmainitun ehdotuksen 49 §:n säännöksen pohjalta, voitaisiin ajatella rikoslain tässä kohdin jääneen ehdotuksen perusteluissa lausutun mielipiteen kannalle. Mutta on otettava huomioon, että RL 16 luv. 20 §:ssä käytetty sananmuoto ei ole sama kuin ehdotuksen 49 §:ssä, vaan ensinmainitusta on jätetty pois ehdotuksessa olleet sanat: »... eller förhjelpa honom att åtnjuta fördel af gerningen...». Oikeustieteessä on asiallinen suosiminen määritelty juuri näillä sanoilla. Toisaalta RL 16 luv. 20 §:n säännökseen jääneet, siinä tarkoitettua suosimista kuvaavat lausekkeet: »... on kätkenyt rikoksentekijän tahi ollut hänen kätkemistään auttamassa, taikka edistänyt rikoksentekijän pakoa taikka ollut hänelle apuna rikoksen salaamisessa tahi sitä koskevain todisteiden hävittämisessä...» ilmeisesti tarkoittavat nimenomaan henkilökohtaista suosimista. Tästä, samoinkuin siitä, että suosimista koskeva säännös rikoslaissa on sijoitettu lukuun, joka koskee julkista viranomaista ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia, voidaan päätellä, että RL 16 luvun 20 §:n tarkoittama rikos rajoittuu henkilökohtaiseen suosimiseen. Asiallista suosimista se ei ole silloinkaan, kun se ehkä välillisesti vaikuttaa siihen, että rikoksentekijä rangaistuksen välttämisen lisäksi pääsee ilman sitä vahingonkorvausta, mikä hänelle voitaisiin tuomita maksettavaksi rikoksen johdosta. Säännös ei saata käsittää sellaisia tapauksia, joissa suosiminen ei ollenkaan kohdistu yleisiä intressejä vastaan. RL 16 luv. 20 §:n tarkoit-

---

[4] Suosimisen lajeista esitetty määritelmät mm. *Särkilahden* oppikirjan erinäisiä rikoksia koskevassa osassa (II), 2 painos, s. 363.

[5] Näistä lähemmin *Forsman*, em. teos, s. 227; *Särkilahti*, em. teos, s. 364; *Honkasalo*, Erinäiset rikokset, 2 painos, s. 120.

[6] Ks. *Komitébetänkande* 1884, s. 150.

taman rikoksen loukkausobjektina on valtion oikeudenhoito eikä suinkaan edellä käyneen rikoksen loukkaama intressi.[7]

RL 16 luv. 20 §:n saatua edellä kuvatun sanamuodon rikoslakiin ei jäänyt mitään asiallista suosimista koskevaa yleistä säännöstä. Tosin tässä yhteydessä kiintyy huomio RL 32 lukuun, jossa kriminalisoidaan varastetun tavaran kätkeminen sekä muu luvaton ryhtyminen rikoksen kautta saatuun tavaraan. Mainitun luvun säännöksissä tarkoitetuille rikoksille on ominaista vaikuttaminen jonkin aikaisemman varallisuusrikoksen kautta syntyneen oikeudenvastaisen tilan jatkumiseen.[8] Subjektiivisessa suhteessa sanotun luvun 1 ja 4 §:ssä tarkoitettujen rikosten tekijöiden tahallisuuteen tulee kuulua tietoisuus rikoksen kohteena olevan esineen alkuperästä, ja saman luvun 6 §:ssäkin edellytetään, että tekijä tulee myöhemmin, esineen jo saatuaan, tämän seikan tuntemaan. *Forsman* on RL 32 luvun säännöksissä nähnyt rikoksen asiallisen suosimisen kriminalisoinnin.[9] Tämä mielipide ei kuitenkaan saata olla oikea. Myönnettävä tosin on, että sanotun luvun säännöksissä mainitut rikokset usein ovat luonteeltaan asiallista suosimista. Mutta, kuten *Särkilahti* sattuvasti huomauttaa, niiden kriminalisoinnin perustana ei ole se, että niillä suosittaisiin aikaisemman varallisuusrikoksen tekijää, vaan se, että ne vaikeuttavat esineen oikean omistajan mahdollisuuksia saada menettämänsä esine takaisin.[10] Jos esim. varastetun tavaran kätkeminen katsottaisiin varkauden asialliseksi suosimiseksi, RL 32 luv. 1 §:n mukaan rangaistaviin tekoihin ei voitaisikaan sisällyttää esim. sellaisia tapauksia, joissa varastettu tavara ostetaan hyvässä uskossa olevalta »välikädeltä».[11] Tällaiseen rajoitukseen ei lainsäännöksen sanamuoto kuitenkaan anna oikeutusta. Voidaan ehkä huomauttaa, että elleivät RL 32 luvun tarkoittamat rikokset ole luonteeltaan jonkinlaista suosimista, on vaikeata ymmärtää, miksi lainsäätäjä on tämän luvun 1 ja 4 §:n säännöksiin aivan samoin kuin 16 luv. 20 §:n säännökseenkin liittänyt sellaisen määräyksen, ettei rangaistusta saada määrätä suuremmaksi kuin mitä tekijälle olisi voitu tuomita avun-

---

[7] Ks. *Honkasalo,* em. teos, s. 120; *Särkilahti,* em. teos, s. 364.

[8] Ks. *Honkasalo,* em. teos, s. 68.

[9] *Forsman,* De särskilda brotten I, 4 painos, s 520 ja 522.

[10] Ks. *Särkilahti,* em. teos, s. 255.

[11] *Forsman,* em. teos, s. 527, onkin sillä kannalla, että kaikkien »välikäsien» tulisi toimia in mala fide. Toisin *Honkasalo,* Erin. rikokset, s. 67; *Särkilahti,* em. teos, s. 254.

annosta edellä käyneeseen rikokseen. Sangen luultavaa onkin, että tämä määräys on lakiin jäänyt sen vanhan, rikoslain valmistelutöiden yhteydessä nimenomaan lausutun käsityksen johdosta, että RL 32 luvussa tarkoitetuilla rikoksilla todella aina olisi suosimisen luonne.[12] Mutta sanottu määräys ei saata oikeuttaa lain tulkitsijaa poikkeamaan niistä rajoista, jotka RL 32 luvun säännösten sanamuoto luvussa tarkoitetuille rikoksille asettaa. Kyseessäolevien rikosten »puristaminen» asiallisen suosimisen kategoriaan olisi keinotekoinen konstruktio, joka ei johtaisi oikeuskäsitystämme tyydyttävään tulokseen. Niinikään voidaan todeta, että yhtä vähän kuin kaikki RL 32 luvussa tarkoitetut tapaukset ovat luonteeltaan edellä käyneen varallisuusrikoksen asiallista suosimista, yhtä vähän rajoittuvat asiallisen suosimisen käsitteelliset mahdollisuudet sanotun luvun tarkoittamiin tapauksiin.[13] Asiallinen suosiminen voidaan toisin sanoen eräissä tapauksissa rangaista RL 32 luvussa tarkoitettuina rikoksina, mutta monessa muussa tapauksessa se jää rankaisemattomaksi teoksi. Rikoslaissa on ilmeisesti kiinnitetty huomiota etupäässä käytännöllisiin näkökohtiin ja pidetty huolta siitä, että lähinnä sellainen asiallinen suosiminen, jolla on itsenäisen varallisuusrikoksen luonne, saa laissa omat rangaistussäännöksensä.[14]

RL 16 luv. 20 §:ssä tarkoitettu henkilökohtainen suosiminen, jonka tarkasteluun seuraavassa rajoitutaan, on toimimista rikoksentekijän hyväksi. Se eroaa oleellisesti siitä tekijän avustamisesta, joka RL 5 luv. 3 §:ssä julistetaan avunantona rangaistavaksi. Suosiminen ei, päinvastoin kuin avunanto, koskaan saata olla syy-yhteydessä seuraukseen. Suosimisen avunantoa pienempää yhteiskunnallista merkitystä on lainsäätäjä nähtävästi pyrkinyt korostamaan säätäessään, ettei suosimisesta tuleva ran-

---

[12] Ks. *Komitébetänkande* 1884, s. 150, sekä *Särkilahti*, em. teos, s. 255.

[13] Oikeustieteessämme on tässä yhteydessä huomautettu myös (ks. *Särkilahti*, em. teos, s. 255), että varastetun tavaran kätkeminen ja muut RL 32 luvussa mainitut rikokset eivät saattaisi olla luonteeltaan asiallista suosimista, koska niiden rankaisemisen ehtona ei ole in concreto rangaistava alkurikos. Selvää on, että jos asiallisen suosimisen loukkausobjektina pidetään, kuten esim. *Liszt-Schmidtin* oppikirjassa, (24 kokonaispainos, s. 631) valtion oikeudenhoitoa, tämä huomautus pitääkin paikkansa. Toisin on asianlaita silloin, kun loukkausobjektiksi katsotaan *Frankin* kommentaarissa (18 painos, s. 545) esitetyn tavoin sama varallisuusintressi, jota alkurikoskin oli loukannut.

[14] Tässä yhteydessä on syytä mainita myös RL 38 luv. 10 §:n 2 mom. säännös, jossa rangaistavaksi julistettu »jälkikiskonta» voinee olla luonteeltaan asiallista suosimista.

gaistus saa nousta suosimisen kohteena olleen rikoksen avunannosta tulevaa rangaistusta korkeammaksi.[15] Kun suosiminen kohdistuu alkurikoksesta riippumatta aina samaan intressiin, valtion oikeudenhoitoon, se tällä tavoin pysyttelee ikäänkuin määrätyissä puitteissa. Tämän vuoksi sen rangaistusasteikko ei saata olla yksinomaan eikä edes pääasiallisesti riippuvainen alkurikoksen asteikosta. Tämä ei tietenkään estä lainkäyttäjää silti rangaistusta mitatessaan ottamasta rangaistusasteikon sallimissa rajoissa huomioon suosimisen kohteena olevan rikoksen laatua.

Suosimisen ja avunannon toisistaan erottaminen näyttää helpolta, koska rikoslain niitä koskevissa säännöksissä nimenomaan mainitaan, että avunannon tulee tapahtua joko ennen rikoksen tekemistä tai sen aikana, suosimisen sensijaan vasta suosijan saatua rikoksesta tiedon. Sen rikoksen tekemisajalla, johon avunanto tai suosiminen kohdistetaan, näyttää siis tässä kohdin olevan ratkaiseva merkitys. Tästä syystä on tärkeätä tietää, milloin rikos on katsottava tehdyksi. Tekoajasta on oikeustieteessä esitetty erilaisia mielipiteitä. Sensijaan että vanhemmassa tieteisopissamme yleisesti pidettiin seurauksen tapahtumisen hetkeä määräävänä kaikkeen muuhun paitsi syyntakeisuuteen ja syyksiluettavuuteen nähden,[16] on uudessa rikosoikeustieteessämme *Honkasalo* esittänyt sen mielipiteen, että kysymys olisi jokaisen säännöstön osalta ratkaistava erikseen ottaen huomioon sen seikan, mitä teon hetkeä silmälläpitäen lainsäätäjä on nämä säännöstöt laatinut.[17] Voidaan kysyä, onko RL 16 luv. 20 §:n säännöksessä olevat sanat ymmärrettävä siten, että suosiminen olisi mahdollista aikaisintaan suosijan saatua seurauksen tapahtumisesta tiedon, vai olisiko ajateltavissa, että RL 16 luv. 20 §:n mukaan rangaistaisiin myös sellainen tekijän »avustaminen», joka tapahtuisi jonkin rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvan tahdontoiminnan tapahduttua, mutta ennen seurauksen ilmenemistä. Kysymyksellä on merkitystä ns. seurausrikosten osalta, joissa tunnusmerkistön toteutuminen edellyttää tekijän puolelta tapahtuvan tahdontoiminnan lisäksi jotakin määrättyä, tästä usein ajal-

---

[15] Saksan rikoslain vastaavan säännöksen mukaan henkilökohtaisesta suosimisesta tuleva rangaistus ei saa nousta korkeammaksi kuin mitä tekijälle olisi voitu tuomita. Ks. *Liszt-Schmidt,* em. teos, s. 631; *Frank,* em. teos, s. 564. Ks. myös *Forsman,* De särskilda brotten III, s. 241.

[16] Ks. esim. *Särkilahti,* Rikosoikeuden yleiset opit, 5 painos, s. 48 ja 100.

[17] Ks. *Honkasalo,* Suomen rikosoikeus, yleiset opit, s. 152.

lisesti erotettavissa olevaa ulkonaista tapahtumaa.[18] Käytännössä voidaan ajatella mahdolliseksi esim. sellainen tapaus, että A auttaa pakoon B:n, senjälkeen kuin viimemainittu on asettanut aikasytytyspommin C:n asuntoon saadakseen tämän surmatuksi. Onko A, joka tietää B:n tahdontoiminnasta, katsottava rikoksen suosijaksi RL 16 luv. 20 §:n tarkoittamassa merkityksessä? Ilmeistä on, että A on äskenkerrotussa tapauksessa tehnyt oikeudenvastaisen ja rangaistuksen arvoiselta tuntuvan teon. Oikeuskäsitystämme ei tyydyttäisi ratkaisu, jonka mukaan A voisi syyllistyä rikoksen suosimiseen vasta saatuaan B:n rikoksen seurauksesta tiedon, vaan tiedon tahdontoiminnasta täytyy tässä kohdin riittää. Tosin voidaan ajatella, että B:n teko jostakin syystä ei saisi hänen tarkoittamaansa seurausta. A:n suosiminen kohdistuu silloin B:n tekemään yritykseen, mikäli tämä on konkreettisesti rangaistava teko.[19] Jos taas yrityksen tekijä esim. »tehokkaan katumuksen» kautta estää suunnittelemansa seurauksen tapahtumisen, suosiminenkin jää rankaisematta. Tämä johtuu siitä, että rikos valtion oikeudenhoitoa vastaan ei ole mahdollinen tapauksessa, jossa mitään rangaistusvaadetta ei tule syntymään.

Laissa edellytetään suosiminen mahdolliseksi vasta tekijän saatua tietää rikoksen tapahtuneen. Tässä suhteessa *Forsman* on pitänyt riittävänä, että tekijä tietää toisen aikovan tehdä rikoksen, ja katsonut suosimiseksi esim. sellaisenkin tapauksen, jossa rikoksentekijälle on ennen rikoksen tekoa tämän tietämättä hankittu vene pakenemista varten.[20] RL 16 luv. 20 §:n sanamuoto ei kylläkään näytä tällaiseen tapaukseen soveltuvan. Mutta kun toisaalta edellä kuvatun teon rankaisematta jättäminen olisi oikeuskäsityksemme vastaista ja teko muilta paitsi aikarajoiltaan täysin täyttää suosimisen edellytykset, teon katsominen suosimiseksi saattaa olla paikallaan.[21]

Forsman on katsonut,[22] että asianomistajarikoksen suosiminen olisi

---

[18] Selvää on, että seurauksella tässä tarkoitetaan välitöntä seurausta.

[19] Ks. *Forsman*, De särskilda brotten III, s. 232.

[20] Ks. *Forsman*, em. teos, s. 233.

[21] Määriteltäessä suosimisrikoksen rajoja lienee tärkeämpää kiinnittää huomiota teon oikeudenhoitoa vastaan suuntautuvaan luonteeseen kuin säännöksessä mainittuihin aikarajoihin, koska sanat »... saatuansa tietää rikoksen tapahtuneeksi ...» on lakiin sisällytetty luultavasti etupäässä selventämään suosimisen ja osallisuuden välistä eroa.

[22] Ks. *Forsman*, em. teos, s. 229—230. Toisin *Särkilahti*, Suomen rikosoikeuden oppikirja II, s. 367.

mahdollista vasta asianomistajan tekemän ilmiannon tai syytteeseenpanon jälkeen. Tämä käsitys perustuu Forsmanin mukaan siihen, että rikos valtion oikeudenhoitoa vastaan voi tapahtua vasta konkreettisen rangaistusvaateen jo ollessa olemassa. Forsmanin käsitys ei kuitenkaan saattane olla oikea. Laissa ei RL 16 luv. 20 §:n kohdalla mainita muuta edellytystä kuin että rikos on tapahtunut ja suosija siitä saanut tiedon. Oikeustieteessämme vallitsevan mielipiteen mukaan asianomistajan ilmianto on rikoksen rangaistavuuden prosessuaalinen edellytys, joka ei suinkaan ratkaise, onko teko katsottava rikokseksi vai ei.[23] Vaikka asianomistaja ei vielä olisikaan syytettä nostanut tai ilmiantoa tehnyt, suosiminen on siksi mahdollista.

Edellä on kosketeltu kysymystä suosimisen varhaisimmasta mahdollisesta ajankohdasta. On syytä selvittää myös, mikä on myöhäisin aika. Milloin syytettä rikoksentekijää vastaan ei ole tehty, suosiminen saattaa tulla kysymykseen aina syyteoikeuden vanhentumiseen saakka.[24] Milloin syyte on tehty, mutta tekijä saanut lopullisesti vapauttavan tuomion, tämä muodostaa suosimisen rajan. Jos rikoksentekijä taas on tuomittu rangaistukseen, suosiminen on mahdollista aina tämän loppuun kärsimiseen, täytäntöönpanon vanhentumiseen taikka sen muilla tavoin tapahtuvaan raukeamiseen saakka. Vanhentunutta rikosta ei voida suosia, vaikka oikeus vahingonkorvauksen saamiseen vielä olisikin olemassa. Teko, joka vain estäisi asianomistajaa saamasta vahingonkorvausta, olisi pikemminkin asiallisen suosimisen luontoinen, eikä sitä ole voitu RL 16 luv. 20 §:n sisältämässä, valtion oikeudenhoitoa vastaan kohdistuvassa rikoksessa tarkoittaa.[25]

Edelläolevasta ilmenee, että oikeudenkäynnin aikana, vieläpä rangaistuksen täytäntöönpanonkin aikana tapahtuva rikoksentekijän avustaminen

---

[23] *Forsmanin* käsitys saaneekin osittain selityksensä siitä, että hän katsoo asianomistajan ilmiannon eräissä tapauksissa vasta antavan teolle sen rikollisen luonteen.

[24] Erikoistapauksia ovat ne, joissa syyttäjä on NuorRikL 2 §:ssä osoitetuin tavoin jättänyt syyttämättä nuorta rikoksentekijää tämän tekemästä rikoksesta. Yksilön oikeushyviä vastaan suuntautuvia rikoksia voidaan suosia vielä tällaisen päätöksen jälkeenkin, sillä se ei estä asianomistajaa käyttämästä syytteen nostamista koskevaa oikeuttaan. Jos katsotaan virallisen syyttäjän voivan peruuttaa syyttämättä jättämistä tarkoittavan päätöksensä, suosiminen käy kaikissa rikoksissa mahdolliseksi aina syytteeseenpanon vanhentumiseen saakka.

[25] Toisin *Forsman*, em. teos, s. 231, jo vireillepantuun vahingonkorvauskanteeseen nähden.

voidaan lukea henkilökohtaisen suosimisen piiriin. Lainsäätäjä on RL 16 luv. 20 §:n säätäessään tosin epäilemättä pitänyt silmällä etupäässä aikaisemmassa vaiheessa, ennen oikeudenkäyntiä tai sen aikana, tapahtuvaa suosimista, jolla on käytännössä suurin merkitys. Tämä selviää mm. siitä, että eräät suosimisen muodot, kuten todisteiden hävittäminen rikoksesta, saavat merkityksen vain sellaisena ajankohtana, jolloin rikosta vielä ei ole selvitetty, samaten siitä, että rikoslaissa on eräitä muita myöhemmässä vaiheessa tapahtuvaa suosimista tarkoittavia säännöksiä, kuten 16 luv. 10 §:n sisältämä säännös vangin vapauttamisesta. Oikeudenkäynnin jälkeen tapahtuvaan suosimiseen voidaan kuitenkin syyllistyä esim. auttamalla ulkomaille pakenemaan ehdonalaisessa vapaudessa oleva rikoksentekijä tai ehdollisen rangaistustuomion saanut henkilö.

Seurausrikoksissa, joissa suosiminen saattaa tapahtua jo ennen seurauksen ilmenemistä, osallisuus rikokseen ja sen suosiminen näyttävät voivan esiintyä samanaikaisesti. Samanlainen on tilanne myös ns. jatkuvassa rikoksessa, jossa rikos ajallisesti kestää vielä sen jälkeen kun sen tunnusmerkistö on toteutunut. Voidaan esim. ajatella, että A, joka kaikin tavoin haluaa avustaa B:n tekemää laitonta vangitsemista, rikoksen luoman oikeudenvastaisen tilan jatkumista edistäessään samanaikaisesti myös auttaa B:tä pakenemaan rikospaikalta. Miten A:n toiminta on arvosteltava? Onko hänen katsottava syyllistyneen vain avunantoon vai tämän lisäksi vielä suosimiseenkin? Jälkimmäisen mielipiteen puolesta voidaan esittää se peruste, että avunanto laittomaan vangitsemiseen ja saman rikoksen suosiminen kohdistuvat eri oikeushyviin, edellinen loukatun vapauteen, jälkimmäinen taas valtion oikeudenhoitoon. Kysymyksessä ei siksi saata olla mikään »lainkonkurenssi», jossa toinen tekomuoto sisältyisi toiseen, vaan todellinen konkurenssi, joka lienee aina reaali- eikä ideaalikonkurenssin luontoista.[26] Oikeustieteessämme on pohdittu sitä erikoistapausta, että rikoksentekijälle jo ennen rikoksen tapahtumista annetaan suosimista koskeva lupaus, joka sitten täytetään.[27] Tällainen toiminta käsittää yleensä kaksi eri rikosta. Lupaus sinänsä voi olla osallisuutta, joko yllytystä tai avunantoa, sen täyttäminen taas on erikseen arvosteltava valtion oi-

[26] Näin *Forsman*, em. teos, s. 232—233.

[27] Tästä oli vuoden 1884 komitean ehdotuksessa säädetty, että tekijää rangaistaan vain avunannosta. Samalla kannalla on *Särkilahti*, em. teos, s. 366.

keudenhoitoa vastaan tehtynä suosimisena. Yllytystä on suosimisen lupaaminen silloin, kun se saa tekijässä aikaan toimintapäätöksen, joka johtaa hänet rikoksen tekoon, psyykkillistä avunantoa taas silloin, kun lupaus vahvistaa tekijän rikoksen tekoa koskevaa päätöstä.[28] Suosimisen lupauksen ja itse suosimisen rankaiseminen erikseen ei liene mahdotonta, kun laissamme ei ole mitään sellaista rajoitusta, ettei johonkin rikokseen osallistunutta voitaisi rangaista saman rikoksen suosimisesta RL 16 luv. 20 §:n mukaan. RL 32 luvun säännösten tarkoittamien rikosten osalta tilanne on toinen, kun asianomaisissa säännöksissä nimenomaan selitetään, että niissä tarkoitetuista teoista ei saateta rangaista aikaisemmin tapahtuneen rikoksen tekijää eikä osallisia. Mutta tämä puolestaan johtuu ilmeisesti siitä, että RL 32 luvun rikokset ja sitä edeltänyt varallisuusrikos kohdistuvat samaan oikeushyvään ja että tämän loukkaaminen tulisi rangaistuksi kahteen kertaan, jos esim. varkauteen osallinen lisäksi erikseen rangaistaisiin varastetun tavaran kätkemisestä. Huomattava kuitenkin on, että edellä esitettyä mahdollisuutta saman henkilön rankaisemiseen sekä osallisuudesta johonkin rikokseen että saman rikoksen suosimisesta RL 16 luv. 20 §:n mukaan rajoittaa suuresti oikeustieteessämme esitetty ja epäilemättä oikeana pidettävä sääntö, jonka mukaan ketään ei voida rangaista oman rikoksensa suosimisesta.[29] Niissä tapauksissa, joissa esim. avunantajan päätekijään kohdistama suosiminen samalla on hänen oman osallisuutensa suosimista, tämä teko jää rankaisematta. Tästä seuraa, että käytännössä tällainen osallisen suorittama suosiminen jää rangaistavan teon luontoiseksi pääasiassa silloin, kun se tapahtuu päätekijän pakoon auttamisen muodossa, sillä todisteiden hävittäminen ja muu rikoksen salaaminen sisältää tavallisimmin myöskin osallisen oman toiminnan suosimisen. Edellä esitettyjä sääntöjä on sovellettava myös tapaukseen, joissa rikoksen tekijä suosii rikokseensa osallistunutta henkilöä tai joissa eri osalliset suosivat toisiaan. Kaikissa näissä tapauksissa voidaan suosiminen sen kohteena olevaan rikokseen osallistumisesta huolimatta erikseen rangaista, ellei se samalla ole suosijan oman aikaisemman rikollisen toiminnan suosi-

[28] Ks. *Jotuni*, Rikosoikeuden yleiset opit, s. 143.

[29] Ks. *Honkasalo*, Erin. rikokset, s. 121; *Särkilahti*, em. teos, s. 366. Tämän käsityksen oikeellisuuden perusteeksi voidaan viitata suosimissäännöksessä olevaan määräykseen, jonka mukaan läheisen omaisenkin suosiminen jää rankaisematta.

mista. Oikeustieteessä on esitetty myös kysymys, voiko rikoksen kohteeksi joutunut henkilö syyllistyä suosimiseen RL 16 luv. 20 §:n tarkoittamassa merkityksessä, ja tähän on joskus vastattu kieltävästi.[30] Saatu tulos perustunee kuitenkin vanhaan käsitykseen suosimisen ja osallisuuden samankaltaisuudesta. Miksi ei esim. törkeän pahoinpitelyn kohteeksi joutunut voisi saada rangaistusta siitä, että hän auttaa rikoksentekijän pakenemaan? Pahoinpitely on loukannut hänen yksityisen intressinsä lisäksi myös julkista intressiä ja se seikka, että pahoinpitelyn tekijää ei saada tuomituksi rangaistukseen teostaan, on epäilemättä yleisen edun vastaista. Niissä tapauksissa, joissa on kysymys virallisen syytteen alaisista rikoksista, voidaan suosimisesta siksi rangaista myös se henkilö, jota vastaan rikos tehtiin. Rikoksentekijälle rikoksen tapahduttua mahdollisesti suotu »anteeksianto» ei saata poistaa teolta rikoksen luonnetta, eikä sillä henkilöllä, jota vastaan rikos suunnataan, voi olla oikeutta vallita suosimisen kohteena olevia julkisia intressejä.

Rikoslaissa on eräitä suosimissäännöstä lähellä olevia säännöksiä, joista ensiksi kiintyy huomio samassa 16 luvussa oleviin 19 ja 10 §:iin. *Formanin* esittämän mielipiteen mukaan kumpikin mainituista säännöksistä syrjäyttää saman luvun 20 §:n säännöksen siitä syystä, että ne tätä yksityiskohtaisempina soveltuvat paremmin käytettäviksi niissä kuvailtuihin tekoihin.[31] Mielipiteen oikeellisuus on RL 16 luv. 19 §:n osalta kyseenalainen. 16 luv. 19 §:ssä tarkoitettu laiminlyöntirikos tapahtuu silloin, kun tekijä »ajoissa, kun rikosta vielä kävisi estäminen», jättää siitä ilmoittamatta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa, suosimisen sensijaan edellyttäessä jo tehtyä rikosta. Edellistä lainkohtaa on kuitenkin tulkittu siten, että ilmoittamatta jättäminen saattaa tapahtua jatkuvien rikosten osalta vielä niinkin myöhäisessä vaiheessa kuin tunnusmerkistön jo tultua täytetyksi.[32] Tällaisessa tapauksessa saattavat RL 16 luv. 19 ja 20 §:n tarkoittamat rikokset tapahtua samanaikaisesti, ja samoin on asianlaita myös kysymyk-

[30] *Forsman*, De särskilda brotten III, s. 238, joka kysymyksesä on maininnut, ei lausu omaa kantaansa. Sensijaan hän kertoo, että *Hagströmer* oli vuoden 1884 komitean mietinnön lakiehdotusta tarkastaessaan katsonut sanotun ehdotuksen suosimista koskevan kohdan olevan tässä suhteessa selvennyksen tarpeessa, mitä huomautusta valtiopäivien rikoslakivaliokunta kuitenkaan ei ottanut huomioon.

[31] *Forsman*, em. teos, s. 233—234.

[32] Ks. *Honkasalo*, Erin. rikokset, s. 122.

sen ollessa seurausrikoksen yrityksestä. Sekä RL 16 luv. 19 §:n että saman luvun 20 §:n tarkoittama rikos kohdistuu yleistä intressiä vastaan. Edellisessä lainkohdassa mainittu rikos on luonteeltaan ns. varsinainen laiminlyöntirikos. Saman luvun 20 §:n tarkoittama rikos sensijaan saattaa, kuten rikokset yleensä, tapahtua sekä positiivisin teoin että laiminlyönnein. Suosiminen laiminlyönnin muodossa on ns. epävarsinainen laiminlyöntirikos. Ollakseen oikeudenvastainen se edellyttää tekijällä olevaa erityistä velvollisuutta toimia määrätyin tavoin. Laiminlyönnein tapahtuvasta rikoksen suosimisesta voidaan rangaista vain sellainen henkilö, jolla olisi oikeusjärjestyksemme mukaan ollut velvollisuus ryhtyä johonkin määrättyyn positiiviseen toimeen.[33] Siinä tapauksessa, että sellaista velvollisuutta ei ole olemassa eikä laiminlyönti siksi saata tulla RL 16 luv. 20 §:n mukaan rangaistavaksi, voi tulla kysymykseen RL 16 luv. 19 §:n käyttäminen. Sanotut kaksi rikosta, ilmoittamatta jättäminen ja suosiminen, eivät siis saata esiintyä samanaikaisesti, vaan vain vaihtoehtoisesti. Tyypillinen »lainkonkurenssin» tapaus on sensijaan vangin vapauttamisen ja suosimisen suhde toisiinsa. RL 16 luv. 10 §:ssä tarkoitettu teko on nimittäin eräs suosimisen erikoislaji, minkä vuoksi sanottu säännös tässä tapauksessa yksityiskohtaisempana syrjäyttää saman luvun 20 §:n yleisen suosimissäännöksen. Kyseessäolevien säännösten yhteyttä osoittaa erityisesti se, että toisessa on määräys teon rankaisematta jättämisestä, toisessa taas rangaistuksen vähenemisestä siinä tapauksessa, että henkilö, jonka tekemää rikosta suosittiin tai joka vapautettiin, on tekijän läheinen sukulainen tai omainen. RL 16 luv. 10 §:n mukaan tuomittava henkilö joutuu tosin siinä suhteessa huonompaan asemaan, että hän saa rangaistuksen silloinkin, kun vapauttamalla rangaistuslaitoksesta »suosii» politiarikoksesta rangaistusta kärsivää vankia, sensijaan että RL 16 luv. 20 §:n säännöstä käytettäessä tämä tapaus jäisi lain nimenomaisen määräyksen mukaan rankaisematta. Sanottu ero, joka on voinut alkuaan johtua siitä, että lainsäätäjä on RL 16 luv. 20 §:n säännöstä laatiessaan vanhaan tapaan tullut verranneeksi suosimista avunantoon, ei kuitenkaan loukkaa oikeuskäsitystämme, koska vangin vapauttaminen muuta suosimista suu-

[33] Ks. tästä *Honkasalo*, Suomen rikosoikeuden oppikirja, yleiset opit, s. 145—152, sekä suosimisrikoksen kohdalta *Honkasalo*, Erin. rikokset, s. 121.

remmassa määrin suuntautuu yleisiä intressejä vastaan, ja sen rangaistavuus siksi saattaa erota muun suosimisen saamasta rangaistuksesta.

Suosimisen kanssa voivat monet rikoslaissa mainitut rikokset olla ideaalikonkurenssissa. Näihin kuuluvat esim. väärä vala ja väärä ilmianto. Kumpaakaan näistä rikoksista ei voida pitää erityisinä suosimisen lajeina, koska niihin ei välttämättömästi eikä edes säännönmukaisesti sisälly suosimismomenttia.[34] Suosimisen kanssa ideaalikonkurenssissa voi edelleen olla esim. virkamiehen vastustaminen, lahjominen ja erehdyttäminen.[35]

Tässä ei voida tarkastella laajaa kysymystä puolustusasianajajan mahdollisuudesta syyllistyä päämiehensä rikoksen suosimiseen. Ilmeistä on, että asianajaja saattaa tehdä RL 16 luvun 20 §:n tarkoittaman rikoksen esim. todisteita hävittämällä tai rikoksentekijän pakoa auttamalla. Oikeudenkäynnissä hänen asemansa on kieltämättä erikoislaatuinen, varsinkin kun häntä koskevat RL 38 luvussa olevat, väärän asian ajamista ja vaitiolovelvollisuutta tarkoittavat säännökset. Näistä edellinen, RL 38 luv. 2 §:n 3 momentissa oleva säännös syrjäyttänee erikoissäännöksenä yleisen suosimissäännöksen.

---

[34] Väärään valaan nähden on tähän tulokseen tullut *Forsman,* De särskilda brotten III, s. 234.

[35] Eräs KKO:n ratkaisevaksi tullut oikeustapaus (Tied. 15/1932) koski yksin teoin tehtyjä asiakirjan hävittämistä ja rikoksen suosimista, joista tekijä tuomittiin rangaistukseen RL 16 luv. 15 ja 20 §:n sekä 7 luv. 1 §:n nojalla.

Tästä kysymyksestä, ks. *Salmiala,* DL 1921, 311; *Edelman,* DL 1931, s. 278 ja 280; *Kivimäki,* DL 1924, s. 239; *Salmiala,* DL 1946, s. 218. *Forsman,* De särskilda brotten III, s. 235, on katsonut, ettei puolustusasianajajaa voitaisi oikeudenkäynnin aikana tapahtuneesta päämiehensä rikoksen salaamisesta rangaista, koska päämiehen puolustaminen on asianajajan julkisoikeudellinen tehtävä.

Sisällysluettelo

I Historiallisia katsauksia

Ikkala, A. K., hallintoneuvos: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen 50-vuotistaipaleelta 7
Ellilä, Tauno, lakit. tri: Katsaus Lakimies-lehden vaiheisiin 62
Saarialho, Aarne, hallintoneuvos: Suomenkieli ja Suomalainen Lakimiesyhdistys 90
Alkio, Paavo, hovioikeudenasessori: Suomenkielinen lakialan kirjallisuus 107

II Muistokirjoituksia

Salmiala, Bruno A., professori: Allan Särkilahti 233
Kannel, Väinö, presidentti: Frans Oskar Lilius 237
Relander, E. J., vanhempi oikeussihteeri: Kustavi Kaila 240
Ignatius, Gustaf, maaherra: Pehr Evind Svinhufvud 244
Idman, K. G., ministeri, lakit. tri: Rafael Waldemar Erich 247
Rekola, Aarne, professori: Anders Ivar Ahava 251
Puhakka, Y. W., lakit. tri: Anton Kotonen 255
Tirkkonen, Tauno, professori: Bertil Sjöström 259
Merikoski, V., professori: Tapio Tarjanne 262

III Kirjoituksia

Pehkonen, F. A., presidentti: Eräitä OYL:n tulkintakysymyksiä 267
Haataja, Kyösti, professori: Oikeustieteen opetuksen uusi järjestely ... 273
Idman, K. G., ministeri, lakit. tri: Valtio kansainvälisen oikeusjärjestyksen ylläpitäjänä 284

Kivimäki, T. M., professori: Ns. merkkitavaroiden hintojen sitominen oikeustoimella 297
Kaira, Kaarlo, professori: Tuomioistuimet valtiosäännön vartijana ... 311
Castrén, U. J., presidentti: Tekijänoikeuden ulosmittauksesta 335
Puhakka, Y. W., lakit. tri: Vuoden 1946 työaikalainsäädäntö 346
Ahla, Eino J., hallintoneuvos: Kirkkohallitus ja laajennettu piispainkokous 359
Honkasalo, Brynolf, professori: Ulosmittauspetoksesta 382
Carlson, B. C., oikeusneuvosmies: Eräitä huomautuksia rikoksen siviilioikeudellisista seuraamuksista 396
Salmiala, Bruno A., professori: Rangaistuksesta 407
Heikonen, A. R., professori: Eräitä kaupunkikiinteistöjen yhteisomistusoikeuteen liittyviä oikeuskysymyksiä 420
Caselius, Ilmari, professori: Lunastusoikeudellisia kysymyksiä 429
Rekola, Aarne, professori: Eräistä osakeyhtiön perustamiseen ja purkamiseen liittyvistä vero-oikeudellisista kysymyksistä 439
Honka, Olavi, hallintoneuvos: Etunimilaista ja sen tulkinnasta 459
Alanen, Aatos, professori: Eräitä laintulkinnan peruskysymyksiä 470
Tammio, E. H. I., lakit. kand.: Asemakaavamääräyksestä rakentamisrajoituksena 484
Sipilä, Arvo, professori: Työoikeudellinen perussuhde 495
Tirkkonen, Tauno, professori: Oikeudenkäyntimenettelystä työtuomioistuimessa 502
Kekomäki, Paavo, oikeusneuvos, lakit. tri: Varkaus vai näpistäminen? 520
Venoja, Harry, lainsäädäntöneuvos, lakit. tri: Reaktiomuodoista lapsiin ja muihin alaikäisiin kohdistuvien siveellisyysrikosten johdosta 531
Larma, Otto, lakit. kand.: Asemakaavamääräyksistä 540
Hakulinen, Y. J., oikeusneuvos, lakit. tri: Abstraktisen velkasitoumuksen käsitteestä 554
Kytömaa, Ensio, lainsäädäntöneuvos: Miten pitkälle kunnallinen autonomia voi ulottua? 562
Castrén, Erik, professori: Kansainvälisen sotaoikeuden kehitysvaiheista 583

Melander, Ilmari, lakit. tri: Vuokralaisen kuoleman vaikutuksesta kuolinpesän osakkaiden oikeuteen käyttää perinnönjättäjän vuokraamaa asuinhuoneistoa 601
Merikoski, V., professori: Missä laajuudessa on virkamiehen oikeus palkkaukseensa perustuslainvoimaisesti suojattu? 613
Kuuskoski, Reino, hallintoneuvos: Virkamiesvastuulain tulkintakysymyksiä 623
Ellilä, Tauno, lakit. tri: Nuorten tutkijain vaikeuksista 637
Suontausta, Tauno, oikeusministeri, lakit. tri: Suomen ja Neuvostoliiton välinen ystävyys-, yhteistoiminta- ja avunantosopimus 650
Vihma, Väinö, lakit. tri: Vahingonkorvauksen korosta 661
Ellilä, Reino, lainsäädäntöneuvos: Vankien jälkihuollosta ja sen rikospoliittisesta merkityksestä 672
Rytkölä, Olavi, lakit. tri: Asianosaisalotteisesta itseoikaisusta hallintooikeudellisena oikeusturvakeinona 686
Anttila, Inkeri, lakit. tri: Eräitä suosimisrikosta koskevia näkökohtia 694

TÄMÄ TEOS KUULUU N:ONA 2 SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
C-SARJAAN